ΑΝΑΛΕΚΤΑ
ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΙΤΙΚΗΣ ΣΤΑΧΥΟΛΟΓΙΑΣ

ἐκτυπούμενα μὲν ἀναλώμασι τοῦ

ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΚΟΥ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ

συλλεγέντα δὲ καὶ ἐκδιδόμενα ὑπὸ

Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ

ΤΟΜΟΣ Α'.

ΕΝ ΠΕΤΡΟΥΠΟΛΕΙ
1891

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΟΥ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΚΟΥ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ.

Ὀρθόδοξος Παλαιστινὴ Συναγωγή:

		Τιμή. Ρ.	Κ.
1-ον τεῦχος.	Ἡ ὀρθοδοξία ἐν τῇ ἁγίᾳ Γῇ ὑπὸ Β. Ν. Χιτροβοῦ	2	—
2-ον »	Ὁδοιπορικὸν Βορδιγάλλων ἐν ἔτει 333, ρωσσιστὶ μεταφρασθὲν καὶ σχολιασθὲν ὑπὸ Β. Ν. Χιτροβοῦ	1	—
3-ον »	Βίος καὶ ὁδοιπορικὸν τοῦ Ῥώσσου ἡγουμένου Δανιὴλ (1106-1107) ἐκδ. ὑπὸ Μ. Α. Βενοβιτίνοβ. Μέρος Ι.	2	50
4-ον »	Ὁδοιπορία εἰς Σινᾶ ἐν ἔτει 1881 ὑπὸ Α. Β. Ἐλισσαίεβ	2	—
5-ον »	Περίοδος τοῦ ἁγίου Σάβα ἀρχιεπισκόπου Σερβίας (1225-1237), ἐκδιδ. ὑπὸ Λεωνίδου ἀρχιμανδρίτου	1	—
6-ον »	Περιήγησις τοῦ ἐμπόρου Βασιλείου (1465-1466) ἐκδοθεῖσα ὑπὸ Λεωνίδου ἀρχιμανδρίτου	—	30
7-ον »	Ἀνασκαφαὶ ἐν τῷ ρωσσικῷ χώρῳ τῷ παρὰ τὸν ναὸν τῆς Ἀναστάσεως ἐν Ἱεροσολύμοις (1883) μετὰ εἰκόνων χαρτῶν καὶ δύο παραρτημάτων, ὑπὸ Ἀντωνίνου ἀρχιμανδρίτου	6	50
8-ον »	Διήγησις Δανιὴλ μητροπολίτου Ἐφέσου καὶ περίοδος τῶν Ἁγίων Τόπων, ἐκδ. ὑπὸ Γαβριὴλ Σ. Δεστούνη	1	60
9-ον »	Βίος καὶ ὁδοιπορικὸν τοῦ ἡγουμένου Δανιήλ. Μέρος ΙΙ μετ' εἰκόνων καὶ σχεδίων. Ἐξηντλήθη	5	50
10-ον »	Παλαιὰ Γεωργιανὰ μνημεῖα ἐν Παλαιστίνῃ καὶ Σινᾷ, μετὰ πινάκων καὶ εἰκόνων ὑπὸ Α. Τζαγαρέλη	4	50
11-ον »	Διήγησις Ἐπιφανίου περὶ τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ τῶν ἐν αὐτῇ τόπων: σύγγραμμα ἑλληνικὸν τῆς θ' ἑκατ. ἐκδοθέν, ρωσσιστὶ μεταφρασθὲν καὶ διερμηνευθὲν ὑπὸ Βασιλείου Βασίλειεβσκη	6	50
12-ον »	Περιήγησις Ἰγνατίου τοῦ ἐκ Σμόλνης (1389-1405), ἐκδ. ὑπὸ Σ. Β. Ἀρσένιεβ	1	—
13 ον »	Τὸ ἐν Ἱερουσαλὴμ ἱερὸν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης μετὰ εἰκόνων καὶ πινάκων ὑπὸ Α. Α. Ὀλεσνίτζκη	16	—
14-ον »	Σερβικὴ περιγραφὴ τῶν Ἁγίων Τόπων περὶ τὸ μέσον τῆς ιζ' ἑκατ., ἐκδ. ὑπὸ Α. Β. Στογιάνοβιτζ	—	50
15-ον »	Διήγησις Ἐπιφανίου μοναχοῦ περὶ τῆς πρὸς Ἱεροσόλυμα ὁδοιπορίας αὑτοῦ (1415-1417), ἐκδ. Λεωνίδου ἀρχιμανδρίτου	—	25
16-ον »	Τρεῖς συμβουλαὶ εἰς τὰς περὶ Παλαιστίνης ρωσσικὰς γνώσεις, ἐκδ. Λεωνίδου ἀρχιμανδρίτου	1	—
17-ον »	Νικολάου ἐπισκόπου Μεθώνης καὶ Θεοδώρου τοῦ Προδρόμου, συγγραφέων τῆς ιβ' ἑκατ., βίοι Μελετίου τοῦ νέου ἐκδιδ. ὑπὸ Βασιλείου Βασίλειεβσκη μετὰ προλόγου καὶ ρωσσικῆς μεταφράσεως	4	—
18-ον »	Ὁδοιπορικὸν τοῦ ἐμπόρου Βασιλείου Παζνιακόβου (1558-1561), ἐκδ. Χρ. Λοπάρεβ	2	—
19-ον »	Οἱ Ἀνσάριοι ὑπὸ Κ. Δ. Πέτκοβιτζ	—	75
20-ον »	Peregrinatio ad Loca Sancta saeculi IV exeuntis edita rossice versa, notis illustrata ab Joh. Pomialowsky	5	—
21-ον »	Προσκυνητάριον Ἀρσενίου Σουχάνοβ (1649-1653) μετὰ εἰκόνων καὶ σχεδιογραφιῶν, ἐκδ. Χρ. Μ. Λοπάρεβ	6	50
22-ον »	Ἐκδρομαὶ κατὰ τὴν Παλαιστίνην μετὰ τῶν μαθητῶν τοῦ ἐν Ναζαρὲτ οἰκοτροφείου τῶν ἀρρένων, ὑπὸ Α. Ι. Γιακούποβιτζ	2	—
23-ον »	Ἰωάννου τοῦ Φωκᾶ ἔκφρασις ἐν συνόψει τῶν ἀπ' Ἀντιοχείας μέχρις Ἱεροσολύμων κάστρων καὶ χωρῶν Συρίας Φοινίκης καὶ τῶν κατὰ Παλαιστίνην ἁγίων τόπων. Σύγγραμμα ἑλληνικὸν τῆς ιβ' ἑκατ. ἐκδοθὲν καὶ ρωσσιστὶ μεταφρασθὲν ὑπὸ Ἰωάννου Τρόϊτσκι	1	25
24-ον »	Περιήγησις Ζωσιμᾶ μοναχοῦ (1419-1422) ἐκδ. Χρ. Μ. Λοπάρεβ	1	25
25-ον »	Οἱ ἐν Παλαιστίνῃ ἑλώδεις πυρετοὶ ὑπὸ Δ. Θ. Ῥεσσετίλλου	3	—
26-ον »	Ἀνωνύμου περιγραφὴ τῶν Ἁγίων Τόπων περὶ τὰ τέλη τῆς ιδ' ἑκατ., ἐκδιδομένη νῦν τὸ πρῶτον μετὰ προλόγου ὑπὸ Α. Παπαδοπούλου Κεραμέως Ῥωσσικὴ μετάφρασις ὑπὸ Γ. Σ. Δεστούνη	—	75
27-ον »	Περιήγησις Τρύφωνος Καραβεϊνικοβ (1593-1596), ἐκδ. Χρ. Μ. Λοπάρεβ	3	—
28-ον »	Theodosius. De situ Terrae Sanctae liber saeculo VI ineunde conscriptus. Recensionem J. Gildemeisteri repetivit, versionem rossicam notasque adiecit J. Pomialowsky	2	—
29-ον »	Ἔκφρασις διὰ στίχων πρωτονοταρίου τῆς Ἐφέσου τοῦ Περδίκου, περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις Κυριακῶν θαυμάτων καὶ θεαμάτων. Ποιμάτιον τῆς ιδ' ἑκατ., ἐκδ. μετὰ προλόγου ὑπὸ Α. Παπαδοπούλου Κεραμέως. Ῥωσσιστὶ ὑπὸ Γ. Σ. Δεστούνη	—	75
30-ον »	Περιγραφὴ τοῦ τουρκικοῦ κράτους μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1670 καὶ 1686, ἐκδιδ. ὑπὸ Π. Α. Σιρκοῦ	3	—
32-ον »	Παύλου τοῦ Ἑλλαδικοῦ καὶ Κυρίλλου Σκυθοπολίτου, συγγραφέων τῆς ς' ἑκατ., βίοι τοῦ ὁσίου Θεογνίου ἐπισκόπου Βητυλίου, ἐκδιδ. μετὰ προλόγου ὑπὸ Α. Παπαδοπούλου Κεραμέως. Ῥωσσιστὶ ὑπὸ Γ. Σ. Δεστούνη	1	—
33-ον »	Βίος καὶ περιήγησις εἰς Ἱερουσαλὴμ καὶ Αἴγυπτον τοῦ ἐκ Καζανίου Βασιλείου Ἰαχ. Γαγάρου (1634-1637) μετὰ ἐπιστολῆς περὶ αὐτοῦ τοῦ Ἀλεξανδρείας πατριάρχου Γερασίμου. Ἐκδιδ. Σ. Ο. Δόλγοβ	2	—

0

ΑΝΑΛΕΚΤΑ

ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΙΤΙΚΗΣ ΣΤΑΧΥΟΛΟΓΙΑΣ

ἢ

ΣΥΛΛΟΓΗ ΑΝΕΚΔΟΤΩΝ

καὶ σπανίων ἑλληνικῶν συγγραφῶν περὶ τῶν κατὰ τὴν Ἑῴαν ὀρθοδόξων ἐκκλησιῶν καὶ μάλιστα τῆς τῶν Παλαιστινῶν

ΣΥΛΛΕΓΕΝΤΑ ΜΕΝ ΚΑΙ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΑ

ὑπὸ

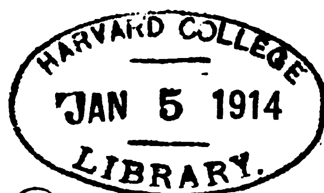
Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ

ἐκτυπούμενα δὲ ἀναλώμασι τοῦ

ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΚΟΥ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

ΕΝ ΠΕΤΡΟΥΠΟΛΕΙ
Ἐκ τοῦ τυπογραφείου Β. Κιρσβάουμ.
1891

HARVARD COLLEGE
JAN 5 1914
LIBRARY.

ΑΝΑΛΕΚΤΑ

ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΙΤΙΚΗΣ ΣΤΑΧΥΟΛΟΓΙΑΣ

ἢ

ΣΥΛΛΟΓΗ ΑΝΕΚΔΟΤΩΝ ΚΑΙ ΣΠΑΝΙΩΝ

ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΩΝ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΩΑΝ ΟΡΘΟΔΟΞΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ

ΚΑΙ ΜΑΛΙΣΤΑ ΤΗΣ ΤΩΝ ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΩΝ.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Τὸ ἐν χερσὶ βιβλίον εἰς τόμους μεμερισμένον ἕξ, γραφὰς μὲν ἐμπεριέχει ἢ ἀνεκδότους ἢ σπανίας ἀνδρῶν τινων πολλῷ πρὸ ἡμῶν γεγονότων, ἃς ἐγὼ παρὰ τῶν ἱεροσολυμιτικῶν προυθυμήθην γραπτῶν ἐκγράψασθαι βιβλίων, ἵν' αἱ ἐκτυπούμεναι τοῖς μὲν χρήσιμοι ἐπὶ μελέτας τινὰς γένοιντο, τοῖς δὲ καινά τινα καὶ ἀγαθὰ δοῖεν μαθήματα, ἃ τὴν ψυχὴν αὐτὴν ἀσκεῖ· ἀνάλεκτα δὲ ἱεροσολυμιτικῆς ἐπιγέγραπται σταχυολογίας τούτου ἕνεκα, ὅτι ἃ νῦν εἰς φῶς τὸ πρῶτον ἐκφέρεται συντάγματα, μέρος ἐστὶ τῶν αὐτοχειρὶ ἐκγεγραμμένων· εἴ γάρ τις κατ' εἶδος καὶ ὕλην τὸ σύνολον διατάττοι, τόμους μὲν ἂν δέκα παρασκευάσειε, τοῖς δὲ φιλολογοῦσί τε καὶ τοῖς θεολογοῦσι χρησιμωτάτην ἂν προσενέγκειεν ὕλην. Ἐπεὶ δ' ὁ Παλαιστινὸς Σύλλογος ὥσπερ τοῦ καταλόγου οὕτω κἀκείνων τὴν τύποις ἔκδοσιν μεγαλοψύχως ἐφ' ἑαυτὸν ἀναδέξασθαι ἠβουλήθη, δίκαιον ἔδοξέ μοι τῇ μεγαλοψυχίᾳ μὲν τούτου μὴ κατακόρως χρῆσθαι, ταῖς δὲ γραφαῖς μόνον ἀρκεῖσθαι, αἳ τῷ συλλόγῳ αὐτῷ πρώτιστα συμφέρουσι· τούτῳ γὰρ μέλει μὲν ἑλληνικῶν συνταγμάτων καθόλου, ἰδίᾳ δὲ τῶν γραφῶν ὧν οἱ συγγραφεῖς σκοπὸν ἔχουσι τὰ κατὰ τὴν Χριστοῦ καθολικὴν καὶ ὀρθόδοξον γεγενημένα ἐκκλησίαν· μέλει δ' ἐξαιρέτως τῶν συνταγμάτων, ἃ τὴν γεωγραφίαν καὶ τὴν χριστιανικὴν τῆς Παλαιστίνης πραγματεύεται ἱστορίαν. Ὅσαι μὲν οὖν τῶν συγγραφῶν ἢ πρὸ τῆς Χριστοῦ ἐποιήθησαν ἐμφανείας, ἢ καὶ μετ' ἐκείνην συνταχθεῖσαι σκοπὸν ἄλλον ἤπερ τὴν αὐτοῦ ἔχουσιν ἐκκλησίαν, τοῦ βιβλίου τοῦδε ἐκβλητέαι μοι εἶναι ἔδοξαν· ὅσαι δὲ ταῖς κατὰ τὴν Ἑῴαν ἀποστολικαῖς συμφέρουσιν

ἐκκλησίαις, πασῶν δὲ μάλιστα τῇ τῶν Παλαιστινῶν, ἐν τοῖσδε τοῖς ἀναλέκτοις ἐξαιρέτως κατεχωρίσθησαν.

Καὶ νῦν μὲν δὴ ὁ πρῶτος τῶν ἀναλέκτων τόμος διαδίδοται, γραφὰς πρὸς τὸν σκοπὸν ἐκεῖνον βλεπούσας πολλάς τε ἐμπερικλείων καὶ τὸ εἶδος ποικίλας· πρὸς τοῦτον δ' εὐμενῶς τοὺς ἀναγιγνώσκοντας διακεισομένους εὖ οἶδα, εἴ γε τὸ "πᾶσα μὲν ἀρχὴ δύσκολος" ἐν νῷ ἔχουσι, πρὸς δὲ τὴν τοῦ ἐκδιδόντος πρόθεσιν μᾶλλον ἢ ἐμπειρίαν ἀποβλέπουσι. Καὶ γὰρ ἁμαρτήματά τινα περὶ στίξεις καὶ ἀναγνώσεις κἀν τούτῳ παρεισέδυ τῷ βιβλίῳ· τούτων δὲ τὰ μὲν πρώτως μετὰ τὴν ἐκτύπωσιν παρατηρηθέντα πρὸς τῷ τέλει αὐτοῦ ἐσημάνθη, ὅσα δὲ μετέπειτ' ἀνευρεθήσεται ἢ παρ' ἐμοῦ ἢ παρ' ἄλλων, κἀκεῖνα ἐν τοῖς ἐφεξῆς μηνυθήσεται τόμοις· τὸ ἁμαρτάνειν δὲ φύσει τοῖς ἀνθρώποις πέφυκε καὶ τοῖς πρώτως μάλιστα ποικίλας ἐκδιδοῦσι ποικίλων χρόνων γραφάς. Ἐγὼ μὲν οὖν τοῦτο συνειδώς, τοὺς μὲν τῆς ἀληθείας ταύτης ἐπιλανθανομένους καὶ μεγάλης γλώσσης κόμπῳ χρωμένους, πράττειν δὲ γενναῖόν τι ἀδυνάτους καὶ τὰ σφάλματα μόνον τῶν ἄλλων ἐπιδείκνυσθαι ἔργον ἔχοντας, εὖ τὸν ἕλληνα λόγον εἰδέναι προσποιεῖσθαι θέλοντας, ἢ βδελύττομαι ἢ ἀναξίους λογίζομαι ἀποκρίσεως· πρὸς δὲ τοὺς ἀκόμπως τε περὶ τῶν ἐμῶν λέγοντας σφαλμάτων, ἅ που ἀπροσεξίᾳ τε καὶ ἀβουλίᾳ ἢ φανερᾷ ἐγένετο ἀπειρίᾳ ἢ καὶ λήθῃ τινί, ἢ τοῖς πολλά τε καὶ συνεχῶς κάμνουσιν ἐγγίγνεσθαι εἴωθε, καὶ τοὺς ταῦτά μοι φιλίῳ ἀνακοινουμένους τρόπῳ, χάριτας εἰς ἀεὶ ἀντιδιδόναι ἐπίσταμαι, τὸ "χεῖρα νίπτειν χεῖρα" ἐν νῷ ἔχων.

Καὶ ταῦτα μὲν δὴ εἴρηταί μοι προοιμιαζομένῳ· ἃς δὲ ὁ τόμος γραφὰς ἐγκλείει, διηγήσομαι ὡς ἂν δύνωμαι διὰ βραχυτάτων. Πρώτη μὲν οὖν τέτακται ἡ τὸν βίον καὶ τὸ μαρτύριον Ἰακώβου τοῦ πρώτου τῆς Ἱερουσαλὴμ ἐπισκόπου σαφῶς διεξιοῦσα, ἣν ἀνὴρ συνέγραψεν Ἱεροσολυμίτης, αἰδέσιμός τε καὶ μάλα σοφός, Ἀνδρέας ὁ Κρήτης ἀρχιεπίσκοπος, ὃν οἱ τὰ κατ' αὐτὸν γεγραφότες ἀπὸ μεσούσης τῆς ἑβδόμης λέγουσι γενέσθαι ἑκατονταετηρίδος ἄχρι τοῦ 724 ἔτους [1].

[1] Ὅρα Fabricii, Bibl. Gr. ἐκδ. Harles τ. XI, σ. 62—64. Φιλαρέτου ἀρχιεπισκόπου Τσερνιγόβου, Ἱστορικὴ διδασκαλία περὶ τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, συγγραφεῖσα μὲν

Τὸ δὲ περὶ ἐκείνου πόνημα τούτου τοῦ ἀνδρός, ὃ ἄγνωστον ἦν τοῖς ἐφ' ἡμᾶς τὰ κατὰ Ἰάκωβον συγγράψασι [1], Συμεὼν ἐγνώκει ὁ Μεταφράστης· οὗτος γὰρ παραφράσας ἐκεῖνο ἢ καὶ ἄλλαις μετασχηματίσας λέξεσιν, ἰδίαν ἐποίησε γραφήν, ἣ καὶ ἐν πολλοῖς ἀπογράφοις ὑπάρχει καὶ τύποις τρὶς ἐξεδόθη [2]. Τοῦ ἔργου οὖν Ἀνδρέου τοῦ Ἱεροσολυμίτου, ὃ εἰς λήθην ἄχρι τοῦ νῦν περιῆλθεν, δύο μοι ἐγνώσθη ἀπόγραφα, τὸ μὲν ἐν Ἱεροσολύμοις ὑπάρχον, ἐξ οὗ ἡ ἐν τῷ βιβλίῳ τῷδε ἐγένετο καταχώρισις [3], τὸ δ' ἐν τῇ κατ' Ἄθω μονῇ τῶν Ἰβήρων, ὥς φησι Νικόδημος ὁ Νάξιος [4]. Δευτέρα δὲ γραφή ἐστιν ὁ περὶ εἰρήνης λόγος Σευηριανοῦ τοῦ Γαβάλων ἐπισκόπου, ὃν παρὰ βιβλίου τῆς δωδεκάτης ἐξεγραψάμην ἑκατονταετηρίδος· συγγέγραπται δὲ τῷ ἔτει 401, ὅτε Σευηριανῷ τε καὶ Ἰωάννῃ τῷ Χρυσοστόμῳ ὁμόνοια καὶ εἰρήνη ἐγένετο, περὶ ἧς οἱ τὰ κατ' αὐτοὺς ἱστορήσαντες πραγματεύονται [5]. Ἦν δὲ ὁ λόγος τούτοις μὲν γνώριμος ἐκ τεμάχους τινὸς λατινιστὶ παλαιόθεν ἡρμηνευμένου [6], ἔγωγε δὲ τὸ ὅλον αὐτοῦ κείμενον κατ' αὐτὴν τὴν τοῦ συγγραφέως λέξιν νεωστὶ εὕρηκα, καὶ τοῦτο ψευδῶς τὸ Ἰωάννου ἔχον τοῦ Χρυσοστόμου ἐπιγεγραμμένον ὄνομα· δι' ὃ πλείστης ὑποψίας πεπλησμένος, μὴ καὶ ἄλλοι ἐκείνου λόγοι ψευ-

ρωσσιστὶ . . ἐξελληνισθεῖσα δὲ ὑπὸ Νεοφύτου Παγίδα ἀρχιμανδρίτου. Ἐν Ἱεροσολύμοις 1886—1888, σ. 326—328. K. Krumbacher, Geschichte der byzantinischen Litteratur. München 1891, σ. 319.

[1] Ἰδὲ R. A. Lipsius, Die apokryphen Apostelgeschichten und Apostellegenden (Braunschweig 1883—1887), τ. II², σ. 249, ἔνθα προσθετέον τὸ εἰς Ἰάκωβον ἐγκώμιον Νικήτα τοῦ Παφλαγόνος, οὗ ἡ ἀρχή· «Ὡς γλυκεῖα τῆς παρούσης ἡμέρας». Τούτου δὲ μέμνηται Νικόδημος ὁ Νάξιος (Συναξαρ. ἐκδ. Ἀθηνῶν τ. I, σ. 185 ἐν ὑποσημειώσει). Πρόσθες ἔτι τὸ ὑπὸ Matthaei (Notitia cod. manuscr. graec. biblioth. Mosquen. sanctissimi Synodi. Mosquae 1776, cod. XI) ἐκδοθὲν κείμενον, οὗ ἡ ἀρχή· «Ὁ μέγας Ἰάκωβος μετὰ Χριστὸν» κτλ.

[2] Acta Sanctorum, Μαΐου τ. I, σ. 735. Combefisii, Auct. noviss. I, σ. 519. Migne, Patrol. Gr. τ. 115, σ. 200.

[3] Τὸ ἀπόγραφον κατὰ τὴν δεκάτην ἢ ἑνδεκάτην ἐγένετο ἑκατονταετηρίδα.

[4] Συναξαριστοῦ τ. I, σ. 185 ἐκδ. Ἀθηνῶν, ἐν ὑποσημειώσει.

[5] Amédée Thierry, S-t Jean Chrysostome et l'impératrice Eudoxie. Paris 1884, 3-e édition, σ. 94—101. Aimé Puech, S-t Jean Chrysostome et les moeurs de son temps. Paris 1891, σ. 293—295.

[6] Ἐκδ. D. A. B. Caillau τ. XXIII (Parisiis 1842), σ. 103—105.

δῶς παρὰ τῶν ἀπογραφέων ἐπιγεγραμμένοι τῷ ὀνόματι τούτου εἶεν, ὀλίγον τά τε γραπτὰ καὶ τὰ ἔντυπα ἐρευνήσας βιβλία τὴν ὑποψίαν χρῆμα ἀναμφισβήτητον γεγενημένην ἡδέως εἶδον. Οἷός ἐστιν ὁ περὶ Ἰωάννου τοῦ εὐαγγελιστοῦ βραχὺς λόγος, ὃς ἐν ἀπογράφοις μὲν ἱεροσολυμιτικοῖς τῷ Χρυσοστόμῳ ἐπιγέγραπται [1], τῷ δ' ὄντι περίληψίς τις φαίνεται οὖσα μακροῦ περὶ Ἀποστόλων λόγου τοῦ Σευηριανοῦ εἰς τὸν ἀρμένιον μόνον σωζομένου λόγον [2]. Ἀλλὰ περὶ μὲν τοῦ τοιούτου καὶ τηλικούτου προβλήματος ἄλλοθί που ῥηθήσεται.

Μετὰ δὲ τὸν ὡς εἴρηται Σευηριανοῦ περὶ εἰρήνης λόγον Ἀμβροσίου μὲν τοῦ Μεδιολάνων ἐπισκόπου βίον μακρὸν ἔταξα (σ. 27—88), ὃς παρὰ τῆς λατινίδος εἰς τὴν ἑλληνίδα ἡρμήνευται φωνὴν ἢ κατὰ τὴν ὀγδόην ἢ κατὰ τὴν ἐνάτην ἑκατονταετηρίδα· τούτου δὲ συγγραφεὺς Παυλῖνός τις ἐμφέρεται, ὃς τελευτώσης ὡς ἔοικε τῆς ἑβδόμης ἐγένετο ἑκατονταετηρίδος. Τοῦ δ' Ἀμβροσίου βίοι μὲν κατ' ἔκτασιν δύο προεγιγνώσκοντο ἑλληνικοί, ὁ μὲν ἀνώνυμος [3], ὁ δὲ Συμεῶνι τῷ Μεταφράστῃ ἐπιγεγραμμένος [4]. Ἀλλ' ὁ Σαβαῖος κῶδιξ, ὃς ἔτει 1091 κατεσκεύασται καὶ ἐξ οὗ νῦν ἐγὼ τὸ ἐν τοῖσδε τοῖς ἀναλέκτοις ἐκδίδωμι κείμενον, δῆλον μὲν ποιεῖ, ὅτι οἱ ἑλληνιστὶ τὰ κατ' Ἀμβρόσιον συγγεγραφότες ἑρμηνείαν παρ' ἑαυτοῖς παλαιὰν εἶχον τοῦ ὑπὸ Παυλίνου προσυντεταγμένου βίου· ὅτι δ' οὗτος ὁ βίος παρὰ τῆς λατινίδος ἡρμήνευται φωνῆς, περιττὸν οἶμαι καὶ λέγειν· ὁ γὰρ τοῦτον ἀναγνωσόμενος ἱκανὸς ἔσται ἀμέσως τῇ ἐμῇ πείθεσθαι δόξῃ ἔκ τε τοῦ λόγου τοῦ μεταφράστου καὶ ἐκ τῶν ἐμφερομένων αὐτῷ ἱερῶν ῥήσεων, αἳ κατ' ἄλλην ἤπερ τὴν γνωστὴν ἀπαντῶσι λέξιν. Ἵνα δ' ἐμφανὲς τὸ ἐμοὶ δοκοῦν γένηται, ἄμφω τὼ κειμένω παρατάξαι ἔγνων, τὸ λατινικὸν πρότερον τοῦ ἑλληνικοῦ θείς.

[1] Α. Π. Κεραμέως, Ἱεροσολυμιτικὴ Βιβλιοθήκη τ. I, σ. 23 καὶ 231.

[2] Severiani sive Seberiani Gabalorum episcopi Emesensis homiliae nunc primum editae ex antiqua versione armena in latinum sermonem translate per Jo. Bapt. Aucher. Venetiis 1827, σ. 129—177. Ὁ αὐτὸς Aucher λόγους τοῦ Σευηριανοῦ δύο ψευδῶς τῷ Χρυσοστόμῳ ἐπιγεγραμμένους σημειοῖ ἐν σελ. 250 καὶ 414 τούτου τοῦ βιβλίου.

[3] Migne, Patrol. Latin. τ. 14, σ. 45—66.

[4] Migne, Patrol. Gr. τ. 116, σ. 861.

Μετὰ δὲ ταῦτα τέταρτον ἐτυπώθη κείμενον (σ. 89—113) λόγον περιέχον κατὰ Νεστοριανῶν, Μάρκῳ ἐπιγεγραμμένον ἀββᾷ τῷ εὐδοκίμως μεμαθητευκότι Ἰωάννῃ τῷ Χρυσοστόμῳ, ὃν οὔτ' ἐν ἐντύπῳ οὔτ' ἐν δευτέρῳ γραπτῷ ἐγένετό μοι ἐξευρεῖν βιβλίῳ, εἰ μὴ ἐν ἑνὶ κώδικι, ὃς κατὰ τὴν τρίτην καὶ δεκάτην ὡς εἰκάσαι ἐγράφη ἑκατονταετηρίδα. Ἦν δὲ τὸ ἀπόγραφον καὶ ἐφθαρμένον ἔστιν οὗ καὶ σφαλμάτων μεστόν, ὡς μαρτυρεῖ τά τε ὑπὸ τὸ κείμενον παρασεσημασμένα ἀναγνώσματα καὶ τὰ πρὸς τῷ τέλει τῶν ἀναλέκτων τῶνδε σεσωρευμένα. Τὰς θύρας μέντοι τῶν ἀναλέκτων τῷ λόγῳ ἐπικλεῖσαι τῷδε οὐχ οἷός τε ἦν διὰ τὰ ἐσφαλμένα· ἡ γὰρ τοῦ λόγου τοῦδε σπάνις καὶ τὸ τῆς φράσεως χάριεν, ἣ τῷ Μάρκῳ ἀφελὴς καὶ πραεῖα πέφυκεν, ἐκείνας μὲν ἀνέῳξαν, ἐμὲ δὲ ἀναπληρῶσαι μὲν τὰ ἐφθαρμένα ἠνάγκασαν, ἐκκαθάραι δὲ τὰ ἐσφαλμένα ὡς ἐδόκει μοι, ἕως ἄλλοθί που δεύτερον εὑρεθείη ἀπόγραφον καὶ ἢ ἐμὲ εἰς δευτέραν προτρέψειεν ἔκδοσιν, ἤ τινα ἄλλον ἐπὶ ταύτην πως παρορμήσειεν. Ἐν τῷ Σαβαΐῳ μὲν οὖν κώδικι, ὃς ποικίλα διαφόρων ἐμπεριέχει πονήματα [1], οἱ

[1] Ὁ κῶδιξ οὗτος κατὰ τὸν αὐτοχειρὶ ἔσωθέν τε καὶ ἔξωθεν ἐπιτεθειμένον ἀριθμὸν τριακοσιοστὸς καὶ ἑξηκοστὸς ἕκτος ἀναγέγραπται ἐν τῷ ὑπ' ἐμοῦ συνταχθέντι καὶ νῦν τύποις ἐκδιδομένῳ καταλόγῳ τῆς τοῦ ὁσίου Σάβα συναγωγῆς. Ἐν τούτῳ οὖν τῷ τεύχει ἀνεῦρον σὺν ἄλλοις μεγάλα τῆς Ἀπολλοδώρου βιβλιοθήκης τεμάχη, ἀνωνύμως κείμενα, ἃ τὸ τρίτον αὐτοῦ συμπληροῖ βιβλίον. Καὶ νῦν μὲν τούτων φωτότυπον παρασκευάζω ἔκδοσιν, πρότερον δ' ἐν τῷ Ῥηνείῳ κατεχώρισα Μουσείῳ (Rheinisches Museum 1891, σ. 161—192), κεκαλλιγραφημένον εἰς Βόννην ἀποστείλας ἀντίγραφον. Μετὰ δὲ τὴν ἐκτύπωσιν παρετήρησα ὅτι ῥησίδιά τινα ἐν τῷ πρώτῳ αὐτοχείρῳ ὑπάρχοντα ἀντιγράφῳ τὴν ἐμὴν διέλαθε προσοχήν, ἃ νῦν δῆλα ποιῶ τοῖς τε το εἰρημένον ἔχουσι Μουσεῖον καὶ τὸ ἐμὸν βιβλιάριον (Apollodori bibliothecae fragmenta Sabbaitica. Bonnae 1891). Μουσ. σ. 166, Apol. σ. 6, 9 γράφε: «Μενέλαον μὲν αὐτὸν αἱρεῖται νυμφίον, Ὀδυσσεῖ δὲ παρὰ Ἰκαρίου μνηστεύεται Πηνελόπην. Μενέλαος μὲν οὖν» κτλ.—Μουσ. 173, Apoll. 13, 4 γράφε: «τὸν ἵππον, καὶ παρὰ τοῖς Πριάμου βασιλείοις στήσαντες ἐβουλεύοντο τί χρὴ ποιεῖν».—Αὐτόθι 7 γράφε: «εὐωχοῦντο. Ἀπόλλων δε αὐτοῖς σημεῖον ἐπιπέμπει· δύο γὰρ δράκοντες διανηξάμενοι διὰ τῆς θαλάσσης ἐκ τῶν πλησίων νήσων τοὺς Λαοκόωντος υἱοὺς κατεσθίουσιν. ὡς δὲ ἐγένετο» κτλ.—Μουσ. 183, Apoll. 23, 33 γράφε «ἔξειν. ἀπαγαγὼν εἰς Ἀθήνας». — Μουσ. 185, Apoll. 25, 26 γράφε: «Ἀχιλλέα. πρότερον δὲ ἦν ὄνομα αὐτῷ Λιγύρων, ὅτι τὰ χείλη μασθοῖς οὐ προσήνεγκεν». Καὶ ταῦτα μὲν τὰ προσθετέα· τὰ δ' ἑξῆς διορθούσθω ὧδε· Μουσ. 173, Apoll. 13, 9 Ἀχιλλέως. — Μ. 176, Ap. 16, 30 ἀντὶ «αὐτὸ» ὁ κῶδιξ ὀρθῶς ἔχει «αὐτῷ».—Μ. 180, Ap. 29, 30 γράφε: «τὰς τοῦ Τειρεσίου». — Μ. 184, Ap. 24, 5 cod. Οἰνωπίωνα. — Αὐτόθι 28 cod. ὀχούμενος.—Μ. 185, Ap. 25, 9 cod. ἠλαγμένην. — Μ. 186, Ap. 26, 1 cod. αὐτῷ. — Μ. 187, Ap. 27, 8 cod.

τοῦ ἀββᾶ Μάρκου λόγοι εἰς ἕνδεκα ἀριθμοῦνται (φύλλ. 173 — 195), ὧν πρῶτος μὲν ὁ περὶ μετανοίας τέτακται, ὕστατος δὲ ὁ νῦν κατὰ Νεστοριανῶν ἐκδιδόμενος. Περὶ δὲ τοῦ προτελευταίου, ὃς "περὶ νηστείας λόγος θ'" ἐπιγέγραπται, ὁ καλλιγράφος τοῦτον διδάσκει "τῶν Νεστοριανῶν ια'" καλεῖν. Ἡ γοῦν τάξις τῶν λόγων διάφορός ἐστι τῆς παρὰ Φωτίῳ, ὃς λέγει ὅτι "οὐ πάντα τὰ ἀντίγραφα τὴν αὐτὴν διασῴζει (τάξιν), ἀλλ' ἔνια μὲν προτάττει, ἄλλα δὲ ὑποτάττει, ὥς τινα καὶ τὴν ἐσχάτην τοῖς πρώτοις ἀπονέμειν χώραν" [1]. Ταῦτα μὲν Φώτιος, ὃς τὴν κατὰ Νεστοριανῶν Μάρκου γραφὴν ἠγνόησεν.

Μετὰ δὲ ταύτην πέμπτον ἐπέρχεται κείμενον, ὃ λείψανον ἐγκωμίου εἰς Κωνσταντῖνον πιθανῶς ζ' τὸν πορφυρογέννητον σῴζει (σ. 114—115)· τοῦτο δ' ἐν μεμβρανίνῳ φύλλῳ τῆς ἑνδεκάτης εὑρέθη ἑκατονταετηρίδος, ὃ ἔνδον τῆς ἔμπροσθεν πινακίδος προσέρραπται τοῦ 31-ου κώδικος τῆς τοῦ τιμίου Σταυροῦ συναγωγῆς. Αὐτὸ δὲ τὸ φύλλον δίστηλον ἔχει τὸ κείμενον, εἴκοσι καὶ ἑπτὰ κατὰ στήλην γραμμὰς ἀριθμοῦν. Ἐκ κώδικος δὲ ὡσαύτως τῆς τρίτης καὶ δεκάτης ἑκατονταετηρίδος ἄλλο ἐξήχθη κείμενον, ἕκτον τὴν τάξιν (σ. 116—123), ὃ λόγον κατὰ Ἀρμενίων ἐμπεριέχει τοῦ ὀρθοδόξου αὐτοκράτορος Ἀλεξίου α' τοῦ Κομνηνοῦ. Αὐτὸς δὲ ὁ λόγος πρὸς Νεῖλον μὲν ἀποτείνεται τὸν Ἀρμένιον, Ἄννα δὲ ἡ τοῦ αὐτοκράτορος θυγάτηρ τούτου τε καὶ τοῦ λόγου ὧδέ πως ἐμνήσθη. «Ἐπεὶ δὲ τὴν ἐκκλησίαν ὥσπερ τι ῥεῦμα κακίας ὁ Νεῖλος ἐκεῖνος ἐπικλύζων πολὺν τὸν σάλον ταῖς τῶν ἁπάντων ἐνεποίει ψυχαῖς μετ' οὐ πολὺ τῆς τῶν τοῦ Ἰταλοῦ δογμάτων καθαιρέσεως ἀναφανεὶς καὶ πολλοὺς ταῖς δίναις τῆς αὐτοῦ κακοδοξίας ἐβύθισεν (ἀνὴρ δὲ οὗτος.... [ὃς] τὴν καθ' ὑπόστασιν ἕνωσιν τοῦ καθ' ἡμᾶς ἀγνοήσας μυστηρίου καὶ μήθ' ὅ τι ἐστὶν ἕνωσις ἁπλῶς συνιέναι δυνάμενος μήθ ὅ τι ἐστὶν ὅλως ὑπόστασις εἰδὼς οὔτε διακεκριμένως ὑπόστασιν ἢ ἕνωσιν νοεῖν

φασί. — Μ. 188, Αρ. 28, 4 γράφε: «ἐκέλευε». Ταῦτα μὲν οὖν κατὰ τὸ πρώτιστον ἀπόγραφον, ὃ ἔτει 1887 ἔγραψα· ὅσα δὲ ἄλλα, ἃ minutias λέγουσιν, ἐν τῷ προλόγῳ τῆς φωτοτυπικῆς μηνυθήσεται ἐκδόσεως.

[1] Φωτίου μυριόβιβλον, κῶδ. σ'.

δυνάμενος μήτ' αὖθις ἡνωμένως καθ' ὑπόστασιν ἕνωσιν μήθ' ὅπως ἐθεώθη τὸ πρόσλημμα παρὰ τῶν ἁγίων διδασκόμενος, πόρρω τοῦ ὄντος ἐξενεχθεὶς φύσει τοῦτο θεωθῆναι ἐδόξαζεν ἀπατώμενος), οὐδὲ τοῦτο διέλαθε τὸν αὐτοκράτορα· ἀλλ' ὡς ᾔσθετο τὰ περὶ τούτου, ὀξύρροπον ἐπινοεῖ τὴν βοήθειαν καὶ τὸν ἄνδρα μετακαλεσάμενος πολλὰ τοῦ θράσους καὶ τῆς ἀμαθίας ἐμέμφετο, καὶ πολλὰ τοῦτον ἐλέγξας τήν τε καθ' ὑπόστασιν ἕνωσιν τοῦ θεανθρώπου Λόγου τρανῶς ἐδίδασκε καὶ τὸν τῆς ἀντιδόσεως τρόπον παρίστα καὶ ὅπως ἐθεώθη τὸ πρόσλημμα μετὰ τῆς ἄνωθεν ἐδίδαξε χάριτος. Ὁ δὲ τῆς ἰδίας ψευδοδοξίας ἀπρὶξ εἴχετο καὶ πρὸς πᾶσαν κάκωσιν, στέβλας τε καὶ δεσμὰ καὶ ξεσμοὺς σαρκὸς ἑτοιμότατος ἦν ἢ ἀποστῆναι τοῦ μὴ θεωθῆναι φύσει διδάσκειν τὸ πρόσλημμα. Εἶχε δὲ τότε καὶ πολλοὺς τῶν Ἀρμενίων ἡ μεγαλόπολις, οἷς τῆς ἀσεβείας ὑπέκκαυμα ὁ Νεῖλος ἐκεῖνος ἐγίνετο· ἐντεῦθεν διαλέξεις τε συχναὶ πρὸς τὸν Τικράνην ἐκεῖνον καὶ τὸν Ἀρσάκην, οὓς ἐπὶ πλέον τὰ τοῦ Νείλου δόγματα πρὸς ἀσέβειαν ἠρέθιζε. Τί τὸ ἐντεῦθεν; τὴν ἀσέβειαν πολλῶν ἐπινεμομένην ψυχὰς ὁρῶν ὁ αὐτοκράτωρ καὶ ἀλλήλοις τὰ τοῦ Νείλου καὶ τῶν Ἀρμενίων ἐπιπλεκόμενα καὶ ἁπανταχῇ τὸ φύσει θεωθῆναι τὸ πρόσλημμα λαμπρᾷ φωνῇ κηρυττόμενον ἀθετουμένας τε τὰς τῶν ἁγίων πατέρων περὶ τούτου γραφὰς καὶ τὴν καθ' ὑπόστασιν ἕνωσιν ἀγνοουμένην σχεδόν, στῆσαι τὴν σφοδρὰν τοῦ κακοῦ ῥύμην βουληθεὶς τοὺς τῆς ἐκκλησίας λογάδας συναγαγὼν σύνοδον περὶ τούτους γενέσθαι κοινῇ συνεσκέψατο. Καὶ παρῆν τηνικαῦτα ἅπαν τὸ τῶν ἀρχιερέων πλήρωμα καὶ αὐτὸς ὁ πατριάρχης Νικόλαος. Καὶ ὁ Νεῖλος εἰς τὸ μέσον μετὰ τῶν Ἀρμενίων ἵστατο, καὶ τὰ τούτου ἀνεκαλύπτοντο δόγματα, καὶ ὃς λαμπρᾷ τῇ φωνῇ ταῦτα ἐδίδασκε καὶ ἰσχυρῶς αὐτῶν διὰ πλειόνων ἀντείχετο. Τί τὸ ἐντεῦθεν; ἡ σύνοδος, ἵνα πολλῶν ἀπαλλάξῃ ψυχὰς τῆς διεφθαρμένης αὐτοῦ διδαχῆς, αἰωνίῳ τοῦτον καθυπέβαλεν ἀναθέματι καὶ τὴν καθ' ὑπόστασιν ἕνωσιν κατὰ τὰς τῶν ἁγίων παραδόσεις ἐμφανέστερον ἀνεκήρυξεν» [1]. Ἐγένετο δὲ ἡ σύνοδος ἔτει 1094.

[1] Annae Comnenae porphyrogenitae Alexias ex recogn. Aug. Raifferscheidii. Lipsiae 1884, τ. II, σ. 56 - 57.

Ἑβδόμη δὲ γραφὴ τέτακται ἡ δίπτυχα τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις ἐμπεριέχουσα ἐκκλησίας, ἃ τριμελὴς ἐκκλησιαστικῶν τινων συνδεῖ ᾀσμάτων συλλογή (σ. 124—143). Ταῦτα δὲ πάλαι ἐκεῖ ἐψάλλετο καὶ ἀνάμνησιν ἐποιεῖτο τῶν ὀρθοδόξως καὶ ὁσίως βεβιωκότων πατριαρχῶν τῶν ἀπὸ τῆς Ἰακώβου τοῦ ἀδελφοθέου ἐπισκοπῆς ἄχρι τῆς Γρηγορίου γεγονότων πατριαρχίας, ὃν ἔτει 1281 σαφῶς ἴσμεν γενόμενον· τοῦτον γὰρ μηνύει ἔμοι γε κριτῇ τὸ ἐν σελίδι 134 τροπάριον, ὅ φησιν·

Ἀσύγκριτος ἐδείχθης ἀρχιερεύς,
λειτουργὲ τοῦ Κυρίου Γρηγόριε,
θεολογῶν
καὶ τῆς ἀληθείας ὑπερμαχῶν·
τῷ γὰρ Πατρὶ ὁμότιμον
καὶ Υἱῷ τὸ Πνεῦμα συμπροσκυνῶν
ἐκήρυξας ἐκ μόνου
αὐτὸ ἐκπεπορεῦθαι
σὺ τοῦ Πατρὸς καὶ σχεῖν τὴν ὕπαρξιν.

Καὶ γὰρ γραφή τις τούτου κατὰ Λατίνων σῴζεται τήνδε τὴν ἐπιγραφὴν ἔχουσα· «Κεφάλαια ἀντιρρητικὰ κατὰ τῶν τοῦ Βέκκου δογμάτων τε καὶ γραμμάτων, σταλέντα μὲν πρὸς πάσας τὰς τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας παρὰ τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου Ἱεροσολύμων κυρίου Γρηγορίου, γραφέντα δὲ προστάξει τοῦδε ἀπὸ φωνῆς τοῦ διδασκάλου τοῦ εὐαγγελίου κυρίου Γεωργίου τοῦ Μοσχάμπαρος» [1]. Αὐτὰ μὲν οὖν τὰ δίπτυχα καὶ τὰ τούτοις συνεπόμενα ᾄσματα μετὰ θάνατον συνετάχθη Γρηγορίου ἢ περὶ τὸ τέλος τῆς τρίτης καὶ δεκάτης ἢ ἀρχομένης τῆς τεσσαρεσκαιδεκάτης ἑκατονταετηρίδος· τὰ δ' ᾄσματα στιχηρά τινά ἐστι τροπάρια καὶ κανόνες δύο, ὧν ὁ τὴν πρώτην μὲν ἔχων τάξιν ποιητὴν ἑαυτοῦ Νεῖλόν τινα ἀναφαίνει, ὁ δ' ἕτερος ἀνώνυμος κεῖται. Συνῆν δὲ πάντα ἐν ἑνὶ κώδικι, ὃς ἀρχομένης ἢ μεσούσης τῆς τεσσαρεσκαιδεκάτης γραφεὶς ἑκατονταετηρίδος ᾄσματα ἐμπερικλείει ἐν μόνῃ τῇ κατὰ Ἱεροσόλυμα ψαλλόμενα πάλαι ἐκκλησίᾳ. Ἐκ τούτου οὖν τοῦ τεύ-

[1] Ὅρα περί τε τοῦ συγγραφέως καὶ τῶν κεφαλαίων τὴν συνταχθεῖσαν παρ' Ἀνδρονίκου τοῦ Δημητρακοπούλου συγγραφήν, ἣ «Ὀρθόδοξος Ἑλλὰς» ἐπιγράφεται, σελίδι 60—63.

χους τὰ προειρημένα ἐξαγαγὼν δίπτυχα τὴν ἔκδοσιν τήνδε ἐποίησα χρησίμους τισὶ τὰς γραφὰς ἐλπίσας ἔσεσθαι· τοῖς ἐφ' ἡμᾶς γὰρ ἐκ τῶνδε μὲν τῶν διπτύχων πλήρης νῦν τὸ πρῶτον γνωρίζεται ἡ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις ὀρθοδόξως πατριαρχησάντων ὁμήγυρις· ταὐτὰ δ' αὖ τύπον ἔχει ἐπίσημόν τε καὶ ἔγκυρον, καὶ τοὺς μὲν τῶν λοιπῶν ἀσήμων πινάκων διορθοῖ τε καὶ συμπληροῖ, τοὺς δὲ κυροῖ, ἀκριβεῖς αὐτοὺς εἶναι σημαίνοντα. Τούτων δὲ τῶν διπτύχων διαφοραί τινες πρὸς τοὺς πίνακας Εὐσεβίου καὶ Νικηφόρου ὑπάρχουσι, καὶ παραδείγματος χάριν τῶν πρώτων ἐπισκόπων τὴν πρὸς Εὐσέβιον διαφορὰν ὧδέ πως ἀνακρίνω. Ἐν μὲν τῷ πίνακι Εὐσεβίου τρίτος ἐπίσκοπος Ἰοῦστός τις ὀνομάζεται [1], τοῦτον δὲ τὰ δίπτυχα Ἰούδαν τετράκις καλεῖ· ἐπεὶ δ' Εὐσέβιος "Ἰουδαῖόν τινα ὄνομα Ἰοῦστον" εἴρηκεν, εἰκάζω τὴν ῥῆσιν αὐτοῦ ἐφθαρμένην εἶναι, ἣν γραπτέον ἴσως ὧδε· "Ἰούδαν τινὰ ὄνομα Ἰοῦστον". Τέταρτον δ' ἐπίσκοπον ὁ αὐτὸς Ζακχαῖον εἶναι ἔφη [2], ὃν οὕτω καὶ τὰ δίπτυχα λέγει, οὐ μὴν δὲ Ζαχαρίαν, ὥς φησι Νικηφόρος [3]. Οἱ δ' ἐφεξῆς ἐπίσκοποι οἱ μέχρι Συμμάχου, ὃς τὴν εἰκοστὴν καὶ δευτέραν ἐπέχει τάξιν, ἔν τε τοῖς διπτύχοις κἀν τῇ Εὐσεβίου ἱστορίᾳ τὸν αὐτὸν συνάλληλον παρ' αὐτοῖς εἱρμὸν σῴζουσιν ἔξω τῶν διαφορῶν τῶνδε, ὅτι οὓς Εὐσέβιος Ἐφρῆν Μάξιμον καὶ Γάϊον καλεῖ, τούτους τὰ δίπτυχα Ἐφραὶμ Μαξιμιανὸν καὶ Γαϊανὸν ὀνομάζει [4]. Μετὰ δὲ τούτους πάλιν Εὐσέβιός τε καὶ οἱ μετ' αὐτὸν Γάϊον ἕτερον καὶ πάλιν ἕτερον Ἰουλιανὸν ἀναγράφουσιν· τούτους δὲ τὰ δίπτυχα παντάπασιν ἀγνοεῖ. Μετὰ δὲ Καπίτωνα τὰ μὲν δίπτυχα Μάξιμον καὶ Ἀντώνιον ἀναγράφει, τὸν μὲν τὴν εἰκοστὴν τρίτην τὸν δὲ τὴν εἰκοστὴν καὶ τετάρτην κατ' αὐτὰ ἐπέχοντας τάξιν· Εὐσέβιος δὲ ἀμφοτέρους τούτους ἐν τῇ ἱστορίᾳ μὲν παρασιωπᾷ, ἐν τῷ χρονικῷ δὲ δηλοῖ, τὸν Ἀντώνιον Ἀντωνῖνον ὀνομάζων [5], ὥσπερ καὶ

[1] Εὐσεβίου ἐκκλησ. ἱστορίας βιβλ. III, 35 «Ἰουδαῖός τις ὄνομα Ἰοῦστος». IV, 5, 3.

[2] Εὐσεβ. IV, 5, 3.

[3] Nicephori opuscula ed. Boor, σ. 124.

[4] Νικηφόρος ὁμοίως γράφει, πλὴν τοῦ ὀνόματος Μαξιμιανοῦ, ὃν Μάξιμον, καθάπερ Εὐσέβιος, λέγει.

[5] Eusebi chronicorum libri duo ed. A. Schoene. Berolini 1875, τ. I, σ. 77 append.

Νικηφόρος. Πρὸ δὲ τοῦ Καπίτωνος καί τινα Ἠλίαν εἰκοστὸν καὶ πέμπτον τὴν τάξιν τιθέασι· τοῦτον δ' αὖ τά τε δίπτυχα καὶ Εὐσέβιος παντάπασιν ἀγνοοῦσιν· ὅθεν ἔξεστιν εἰκάζειν πλαστόν τινα τοῦτον πατριάρχην εἶναι, καθάπερ καὶ Μόδεστον τὸν παλαιὸν λεγόμενον, περὶ οὗ μυθεύματά τινα προσαγωγὰ καὶ λόγου ἄξια ἀνώνυμος διέσπειρε συγγραφεύς, ἃ ὁ ὄχλος καὶ ἀληθῆ πιστεύει εἶναι καὶ σεβάζεται [1]. Οἱ δ' ἐφεξῆς ἐπίσκοποι οἱ ἀπὸ Οὐάλεντος ἄχρι Ἕρμωνος, ἔνθα Εὐσέβιος τὸν περὶ ἐπισκόπων διακόπτει λόγον, οἵαν τάξιν παρὰ τούτῳ ἔχουσι, τὴν αὐτὴν κἀν τοῖς διπτύχοις οὖσαν ὁρῶμεν, εἰ μὴ τὰ ὀνόματα κατ' ἄλλην γράφεται φωνήν, οἷον Δηλιχιανὸς Γερμανὸς Μαζαβανᾶς Ἰεμέναιος Ζαβδᾶς Ἑρμᾶς, ἀντὶ Δηλιχιανοῦ Γερμανίωνος Μαζαβάνου Ὑμεναίου Ζάμβδα καὶ Ἕρμωνος. Ταῦτα μὲν οὖν τὰ δίπτυχα οὕτως Εὐσεβίῳ διαφέρει, ὃν τὰ παρ' αὐτῷ ὀνόματα τῶν ἐπισκόπων πιστεύειν ἔξεστιν ἐκ παλαιῶν εἰληφέναι διπτύχων, ἃ ἂν ἐν Ἱεροσολύμοις ἐκείνου ἀκμάζοντος ἐσώζετο. Τὰ δὲ δίπτυχα, ἃ νῦν ἐγὼ εἰς φῶς ἐκφέρω, ἐν κατωτάτῃ γραφέντα ἐποχῇ κατ' ἀρχαῖά τινα λελωβημένα πιθανῶς δίπτυχα, μέχρι μὲν Ἕρμωνος ἐπισκόπου ἄξια πολλῆς εἶναι πίστεως οὐκ οἴομαι, ἀπὸ δὲ τῆς ἐκείνου ἀρχῆς καὶ ἐφεξῆς πίστεως εἶναι μεγάλης ἄξια καὶ πέπεισμαι καὶ ἄλλοις τοῦτ' αὐτὸ πιστεύειν ποιῆσαι προθυμοῦμαι. Νικηφόρος μὲν γὰρ ἀρχιερεῖς Ἱεροσολύμων ἀφ' Ἕρμωνος ἄχρι Σωφρονίου ὀνομαστὶ καταγράφει, Ἕρμωνος διάδοχον Μακάριον εἶναι σημαίνων· οὕτω δὲ καὶ τὰ δίπτυχα, ἃ πρὸς Νικηφόρον τάδε διαφέρει. Θεοδόσιον μὲν γὰρ οὗτος μετὰ Ἰουβενάλιον τὸ πρῶτον ἄρξαντα φανερῶς δηλοῖ, τεσσαρακοστὸν καὶ ἕβδομον ἀπὸ Ἰακώβου τοῦ ἀποστόλου εἶναι

[1] Μόδεστος οὗτος ὁ θαυματουργὸς ἄλλῳ τινὶ ὁμωνύμῳ συγχεῖται, ἀλλ' ἡ τῆς ἀκριβείας ζήτησις δυσχερής. Ὁ δὲ βίος αὐτοῦ, ὃς ἐν δυσὶν ἀπογράφοις εὕρηται (Νικοδήμου, Συναξαρ. τ. I, σ. 312 ἐν ὑποσημειώσει. Matthaei, Accurata codicum graec. mss. bibl. Mosqu. sanct. syn. notitia σ. 33), εἰς τὴν δημώδη ἡρμηνεύθη φωνὴν παρ' Ἱεροθέου τοῦ Ἰβηρίτου ἱερομονάχου (Λόγοι καὶ παραινέσεις τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Ἐφραὶμ τοῦ Σύρου, εἰς ἁπλῆν φράσιν μεταγλωττισθέντες, καὶ μερικοὶ βίοι ἁγίων κτλ. Ἐνετίῃσι 1721, σ. 349—354). Εὕρηται δ' ἡ παράφρασις καὶ ἐν βιβλιαρίοις τρὶς ἢ τετράκις ἐκδοθεῖσιν, ἐν οἷς ἡ ᾀσματικὴ τοῦ ἁγίου Μοδέστου τεταμίευται ἀκολουθία. Ἐν τούτῳ οὖν τῷ βίῳ καὶ ἄλλος τις οὐκ οἶδ' ὅπως πλαστὸς ἀπαντᾷ πατριάρχης Ἱεροσολύμων, ᾧ ὄνομα Πλάτων.

τοῦτον λέγων ἐπίσκοπον, ὃν Μαρκιανὸς αὐτοκράτωρ ἐξέβαλεν Ἰουβενάλιον τὸ δεύτερον καταστήσας· τὰ δὲ δίπτυχα Θεοδοσίου οὐ μνημονεύει. Καὶ δικαίως· παρανόμων γὰρ καὶ ἐπισκόπων ἐπιβασίᾳ θρόνους ἀρχιερατικοὺς ἁρπαζόντων μνήμης μὲν ἡ τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησία οὐκ ἀξιοῖ, ἀναθέματι δ' ἐκείνους καθυποβάλλουσα μοιχοὺς αὐτοὺς καὶ ὑβριστὰς αὐτῆς ἀναγράφει. Ἔτι δὲ τὰ δίπτυχα δύο ἀγνοεῖ πατριάρχας, οὓς Νικηφόρος μὲν ἐν τῷ πίνακι Ἀμὼν καὶ Ἰσάκιον ὀνομάζει, ἐγὼ δὲ τὸ αἴτιον τῆς τούτων ἐν τοῖς διπτύχοις ἐλλείψεως ἀπορῶ τό γε νῦν ἑρμηνεῦσαι. Μεγάλην δὲ τὰ δίπτυχα ἐν τοῖς ἐφεξῆς πατριάρχαις ἀκρίβειαν σῴζει, ὡς ἔξεστιν ἐντεῦθεν εἰκάζειν. Γιαχγιᾶς γὰρ ὁ Ἄραψ, οὗ τὴν χρονικὴν συγγραφὴν σαφῶς ἅμα καὶ ἀκριβῶς Ῥόζεν ὁ πολὺς τὴν παιδείαν ἡρμήνευσέ τε καὶ ὑπεμνημάτισε [1], πατριάρχας μέν τινας νεωτέρους βιογραφεῖ, οἳ ἀπὸ τῆς δεκάτης ἄχρι τῆς ἐνδεκάτης ἐγένοντο ἑκατονταετηρίδος· ὀνόματα δ' αὐτῶν Χριστόδουλος, Ἀγάθων, Ἰωάννης, Χριστόδουλος ἄλλος, Θωμᾶς, Ἰωσήφ, Ὀρέστης, Θεόφιλος καὶ Νικηφόρος. Τὰ μὲν οὖν δίπτυχα τὴν τάξιν τούτων καὶ διαδοχὴν τῷ ὄντι οὕτως σῴζει, διαφορὰν δὲ ἀσήμαντον καὶ ὑπομνήσεως ἴσως ἀναξίαν τήνδε πρὸς ἄλληλα ἔχει. Φίλιππον μὲν γὰρ ἐπίσκοπον, ὃν τά τε στιχηρὰ ὁ πρῶτός τε κανὼν καὶ ἡ ἐκτενὴς ἀναφέρει ἱκεσία [2], ὁ δεύτερος παρασιωπᾷ κανών· ὃν δὲ Εὐθύμιον πατριάρχην ἐκεῖνα ὀνομάζει, τοῦτον αὖ ὁ αὐτὸς κανὼν Σωφρόνιον λέγει. Ἀμφότερα δὲ ταῦτα παραδρομὰς μᾶλλον ἂν λέγοιμι, ἢ ἐλλείψεις τοῦ ποιητοῦ εἶναι.

Ταῦτα μὲν δὴ καὶ περὶ διπτύχων· ἃ δὲ τούτοις ἐν τῷ βιβλίῳ ἕπεται, τάδ' ἐστι. Πρῶτον μὲν λόγος κατὰ Γεννουϊτῶν ἐστιν, οἳ Γαλατᾶν, τόπον ἀντικρὺ Βυζαντίου, ᾤκουν (σ. 144—159). Οὗτος δὲ ὁ λόγος ὀγδόην μὲν ἐν τοῖσδε τοῖς ἀναλέκτοις τάξιν ἐπέχει, ἐν δὲ τῷ κώδικι, ἐξ οὗ ἀντεγράφη, δωδεκάτην τῶν τοῦ συγγραφέως λόγων· αὐτὸν δὲ τὸν κώδικα ἢ παρὰ τοῦ συγγραφέως

[1] Баронъ В. Р. Розенъ, Императоръ Василій Болгаробойца. Извлеченія изъ лѣтописи Яхъи Антіохійскаго. Ἐν Πετρουπόλει 1883.

[2] Ὅρα σελ. 124, 126, 124.

αὐτοῦ ἢ παρ' ἄλλου τινὸς ὑπ' ἐκείνου κελευσθέντος γραφῆναι οἴομαι· ὄνομα δὲ τῷ συγγραφεῖ Ἀλέξιος ὁ Μακρεμβολίτης, οὗ ὅ τε βίος καὶ αἱ συγγραφαὶ ἄγνωστοι τέως ἦσαν. Νῦν οὖν τὸ πρῶτον μανθάνομεν, ὅτι ὁ μὲν ἀνὴρ μεσούσης τῆς τετάρτης καὶ δεκάτης ἐγένετο ἑκατονταετηρίδος καὶ ὅτι οὐ τετραστίχων τινῶν, ὥς φησιν Ἀρλέσιος [1], ποιητὴς ἦν, ἀλλὰ καὶ λόγων πολλῶν, ἐξ ὧν ἐγώ τινας τύποις ἐκδώσειν μέλλω [2]· αὐτὸς δὲ ὁ νῦν ἐκδοθεὶς λόγος πόλεμον ἱστορεῖ, ὃν Γεννουῖται πρὸς Βυζαντίους ἐπολέμησαν (ἔτει 1348), Ἰωάννου αὐτοκράτορος τοῦ Κανταχουζηνοῦ βασιλεύοντος. Τὰ δὲ τοῦ πολέμου τούτου πράγματα καὶ ἄλλοι συγγραφεῖς κατὰ διάφορον τρόπον ἐν τῷ τότε χρόνῳ διεξῆλθον συγγράψαντες [3].

Μετὰ δὲ τὴν Ἀλεξίου γραφὴν λόγος μακρὸς εἰς τὸν μεγαλομάρτυρα κατεχωρίσθη Δημήτριον (σ. 160—215), ὃν Κωνσταντῖνος συνέγραψεν ὁ Ἀκροπολίτης, ῥήτωρ ἀγαθὸς καὶ τὸν ἕλληνα λόγον ἀκριβῶς εἰδώς· ὃς μεταξὺ τῆς τρισκαιδεκάτης καὶ τεσσαρεσκαιδεκάτης ἐγένετο ἑκατονταετηρίδος [4]. Χρήσιμος δ' ὁ λόγος τοῖς τε περὶ μαρτύρων τῆς χριστιανικῆς θρησκείας πραγματευομένοις καὶ τοῖς τὰ κατὰ Μακεδονίαν πεπραγμένα μελετῶσι, πάντων δὲ μάλιστα τὰ περὶ τοὺς μέσους λεγομένους αἰῶνας. Μεθ' ὃν δέκατον ἐτάχθη κείμενον, ὃ ἐπιστολὴν σῴζει Γερμανοῦ πατριάρχου Ἱεροσολύμων (σ. 216—219), ὃς ἐν τῇ γραφῇ τῇδε Διονύσιον β'

[1] Fabricii, Bibl. Gr. τ. XI, σ. 568.

[2] Αἱ ἐκδοθησόμεναι συγγραφαὶ ἐπιγράφονται ὧδε· α') «Ἀπόδειξις ὅτι διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν εἰς προνομὴν καὶ αἰχμαλωσίαν τοῖς ἔθνεσιν ἐξεδόθημεν, καὶ ὅτι ἀδύνατον ἀπὸ πίστεως μόνης σωθῆναί τινα, ὥσπερ καὶ ζῆσαι χωρὶς πνεύματος· πίστις γὰρ χωρὶς ἔργων νεκρά, ὡς καὶ ἔργα χωρὶς πίστεως. Πρός τινα ἀ . . . ἀντιρρητι[κὸν] τὸν τὰς ἁ[γίας εἰ]κόνας αἰχμαλώτους ἰδόντα καὶ ὑπὸ τοῦ λογισμοῦ ἐνοχληθῆναι ὡς ἔλεγεν ὀρθὸν εἶναι τὸ δόγμα, ὃ οἱ τῆς Ἄγαρ πιστεύουσιν». β') «Εἰς τὴν ἁγίαν Σοφίαν πεσοῦσαν ὑπὸ πολλῶν κατὰ συνέχειαν γενομένων σεισμῶν». γ') «Ἀλληγορία εἰς τὸν Λούκιον ἢ ὄνον», ἧς ἡ ἀρχή· «Εἰ καὶ ἐν πᾶσι σχεδὸν τοῖς αὐτοῦ λόγοις Λουκιανὸς καταψεύδεται».

[3] Νικηφ. Γρηγορᾶ II, σ. 841—867 ἐκδ. Βόννης. Ἰω. Κανταχουζ. III, σ. 68—80 ἐκδ. Βόννης. Πρβλ. W. Heyd, Histoire du commerce du Levant au moyen-âge. Leipzig 1885—1886, τ. II, σ. 469—501.

[4] Maximi monachi Planudis epistulae edidid Max. Treu. Vratislaviae 1890, σ. 248—249. Α. Π. Κεραμέως, Ἱεροσολ. Βιβλιοθ. I, σ. 120—123.

τὸν Κωνσταντινουπόλεως πατριάρχην σκοπὸν ἔχει. Οἴομαι δὲ τὴν ἐπιστολὴν μικρὸν γεγράφθαι μετὰ τὸν συνοδικὸν τόμον, ὃς μηνὶ νοεμβρίῳ τοῦ 1547 ἔτους κατὰ Κωνσταντινούπολιν συνετάχθη [1]. Μετὰ δὲ ταύτην ἐνδεκάτη προσετέθη γραφή, ἣ διάλογον ἐμπεριέχει κατὰ Ἰησουιτῶν τῶν ἐν Γαλατᾷ ᾠκισμένων, ὃν Κύριλλος συνέγραψεν ὁ Λούκαρις (σ. 220—230)· ἐντεῦθεν δὲ φανερῶς νῦν μανθάνομεν τὴν Λουκάρεως κατ' ἐκείνων δόξαν καὶ τὰς ἀφορμὰς τοῦ πρὸς αὐτοὺς πολέμου τοῦ ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλεως ἐκκλησίᾳ. Εὗρον δὲ τὸν διάλογον μὲν ἐν δυσὶ Σαβαϊτικοῖς κώδιξι (ἀριθ. 91 καὶ 381), τὴν δ' ἔκδοσιν αὐτοῦ ἐξ ἑνὸς τῶν ἀπογράφων τούτων ἐποίησα, τοῦ καιροῦ οὐ συγχωρήσαντος θατέρου τὴν ἐκγραφὴν ἢ τὴν ἀντιβολὴν παρασκευάσαι. Τῷ δὲ διαλόγῳ κείμενον ἕπεται δωδέκατον (σ. 231—307), ὃ τὰ ὠφελιμώτατα περιέχει τῶν παραλειπομένων τῆς ὑπὸ Δοσιθέου τοῦ Νοταρᾶ καὶ πατριάρχου Ἱεροσολύμων συγγραφείσης ἱστορίας περὶ τῶν πρὸ αὐτοῦ πατριαρχησάντων· αὕτη δὲ βιβλίον ἐστὶ χρησιμώτατον τύποις κατὰ Βουκουρέστιον (ἔτει 1715) ἐκδοθὲν ἐπιμελείᾳ τοῦ διαδόχου καὶ ἀδελφιδοῦ ἐκείνου Χρυσάνθου τοῦ Νοταρᾶ, ὃς αὐτὴν μὲν τὴν ἱστορίαν τοῖς Τούρκοις χαρισάμενος οἰκτρῶς ἐκολώβωσε, δωδεκάβιβλον μὲν ἐκείνην καταστήσας, κεφάλαια δὲ καὶ χωρία ὠφελιμώτατα καὶ βιβλίον ὅλον παραλιπών· τὸ δὲ κείμενον παρεμόρφωσεν εἰς ἀρχαίαν δῆθεν μετασχηματίσας διάλεκτον, ἤτοι ἀπαρέμφατα καὶ μετοχὰς ὡς ἔτυχε παρεισαγαγών, ἢ φράσεις χαριέσσας, κατὰ τὴν κοινὴν γεγραμμένας φωνήν, ἀλλοιώσας, καὶ ἄλλαις ἐκείνας ἀπηρχαιωμέναις μεταλλάξας λέξεσιν. Ἀγαθῇ μέντοι τύχῃ τέσσαρα τῆς Δοσιθέου ἱστορίας ἐσώθη ἀντίγραφα, ἓν μὲν ὑπ' ἐκείνου διωρθωμένον [2], ὃ εἴ τις δεύτερον ὀνομάσειε δοκίμιον οὐκ ἂν ἁμάρτοι, ἓν δὲ παρ' ἄλλης μὲν ἐκγεγραμμένον χειρὸς ὑπὸ δὲ τῆς τοῦ συγγραφέως ἐπιδιωρθωμένον [3], δύο δὲ καθαρὰ καὶ τέλεια φιλοκάλως μὲν ἀντιγεγραμμένα,

[1] E. Legrand, Notice biographique sur Jean et Théodose Zygomalas. Paris 1889, σ. 86.

[2] Ἀριθ. 21 τῆς τοῦ Σταυροῦ συναγωγῆς.

[3] Ἀριθ. 230 τῆς ἐν Βυζαντίῳ ἱεροσολυμιτικῆς βιβλιοθήκης.

ἑτοῖμα δὲ πρὸς ἐκτύπωσιν παρεσκευασμένα καὶ ὑπ' αὐτοῦ ὡς εἰκάσαι τοῦ συγγραφέως ἐπικεκυρωμένα [1]. Ἐγὼ μὲν οὖν ἃ νῦν ἐκδίδωμι παραλειπόμενα παρὰ τοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις ἐξεγραψάμην καθαροῦ τε καὶ πληρεστάτου καὶ ἀρίστου ἀντιγράφου, τὴν δὲ περιγραφὴν τῶν εἰρημένων πάντων κωδίκων ἐν τοῖς οἰκείοις κατεχώρισα καταλόγοις, οἳ τοῦ χρόνου προερχομένου τύποις Θεοῦ θέλοντος ἐκδοθήσονται.

Ταῦτα μὲν οὖν καὶ περὶ τούτων ἱκανῶς εἴρηταί μοι· μετὰ δὲ τὰ Δοσιθέου παραλειπόμενα γραφὴν μὲν ἔταξα μακρὰν Παρθενίου τοῦ Ἀθηναίου (σ. 308 — 386), ἣ τὰ Ἀρμενίοις τε καὶ Ῥωμαίοις (ἤτοι χριστιανοῖς ὀρθοδόξοις τοῖς ὑπὸ τὴν τουρκικὴν δυναστείαν) περὶ τῶν κατὰ Παλαιστίνην ἱερῶν τόπων γεγενημένα, τοῦ ὀκτωκαιδεκάτου ἀκμάζοντος αἰῶνος, σκοπὸν ἔχει [2]· ἐξεγράφη δὲ παρὰ κώδικος ἐσφαλμένου ἐν σκευοθήκῃ τοῦ κατὰ Ἱεροσόλυμα εὑρεθέντος πατριαρχείου κἀκεῖ ἴσως νῦν ἔτι φυλαττομένου καὶ ἀρχαῖον τῆς βιβλιοθήκης ἀριθμὸν ἔχοντος ἐπιτεθειμένον. Τοῦδε οὖν τοῦ ἀπογράφου μὴ ἐξαρκοῦντος διὰ τὰ ἐσφαλμένα που κατὰ τὴν ἐκτύπωσιν καὶ μάλιστα ἐν τοῖς παρεμβεβλημένοις τουρκικοῖς ἐγγράφοις, ἄκων ἐξηναγκάσθην τὰ μὲν δοκοῦντά μοι κακῶς γεγραμμένα διορθῶσαι, τὰ δὲ μὴ πᾶσι καταληπτὰ σαφῆ μεταλλαγαῖς τισιν ἐπιδεῖξαι, τὴν δόξαν τοῦ συγγραφέως ἀκριβῶς κατ' αὐτάς γε τὰς οἰκείας τηρήσας ῥήσεις. Ἀκριβέστερα δὲ καὶ ὀρθότερα ἀπόγραφα ἄλλοθι ἢ ἐν Ἱεροσολύμοις ὑπάρχει, ἓν μὲν ἐν Καλλιπόλει, ὃ πρὸ ἐτῶν ἐκεῖ ἀνέγνων [3], ἓν δὲ Ἀθήνῃσιν, ὧς

[1] Ἀριθ. 11 τῆς τοῦ Σταυροῦ συναγωγῆς καὶ ἀριθ. 242 τῆς ἐν Βυζαντίῳ βιβλιοθήκης.

[2] Περὶ Παρθενίου τοῦ Ἀθηναίου, πατριάρχου γεγονότος Ἱεροσολύμων, ὅρα τὰ ἐφεξῆς βιβλία, ἃ νῦν προχείρως ἔχω. Καισαρίου Δαπόντε ἱστορικὸς κατάλογος παρὰ Σάθᾳ (Μεσ. βιβλ. III, σ. 98). Σεργίου Μακραίου ἐκκλησ. ἱστορία παρὰ Σάθᾳ (αὐτόθι σ. 214, 234, 239, 253). Γρηγορίου Παλαμᾶ Ἱεροσολυμιὰς ἤτοι σύντομος ἱστορία τῆς ἁγίας πόλεως Ἱερουσαλήμ, ἐν Ἱεροσολύμοις 1864, σ. φοα'—φπα'. Κ. Α. Χρηστομάνου γενεαλογικὰ μελετήματα ἐν «Παρνασσῷ», τ. X, 1887, σ. 362—363. Περικλέους Ζερλέντη, Παρθένιος Γερένης (αὐτόθι σ. 451—453). Δημητρίου Γρ. Καμπούρογλου, Μνημεῖα τῆς ἱστορίας τῶν Ἀθηναίων τ. II, σ. 232.

[3] Α. Παπαδοπούλου Κεραμέως, Ἔκθεσις παλαιογραφικῶν ἐρευνῶν ἐν Θρᾴκῃ καὶ Μακεδονίᾳ (Ἑλλ. Φιλολογ. Σύλλογος, παράρτημα ἀρχαιολογ. τ. XVII, σ. 10—11).

φησιν Ἰωάννης ὁ Σακκελίων [1]· ἀλλ' ἑκατέρου τὴν ἀντιβολὴν οὐχ οἷόν τε ἦν ποιῆσαι διὰ τὰς τοπικὰς ἀποστάσεις. Ἐγὼ μὲν οὖν ὡς εἶχον δυνάμεως τὸ ἱεροσολυμιτικὸν διώρθωσα ἀπόγραφον, τῆς τοῦ κειμένου ἐκτυπώσεως ἐπειγούσης διὰ τὸ χρήσιμον καὶ τὸ συμφέρον τῶν παρὰ τοῦ συγγραφέως ἱστορουμένων· ἄλλοι δ' ὕστερον κριτικὰς ποιούντων ἐκδόσεις, ἐὰν μείζονος τιμῆς τὸ πόνημα ἀξιωθῇ τοῦ Παρθενίου, οἷς μάλιστα καὶ τὸ ἐμὸν πρόθυμος χαρίζομαι ἀπόγραφον, ὃ αὐτὸ τὸ ἐν Ἱεροσολύμοις ἀπαραλλάκτως σῴζει.

Ὁ μὲν δὴ πρῶτος τῶν ἀναλέκτων τόμος τῷδε τῷ κειμένῳ πέρας ἕξειν ἔμελλεν, εἰ μή τις ἄλλη ἐπίνοια αὐτὸν μὲν ὀγκωδέστερον ποιῆσαι ἠνάγκαζεν, ἐμὲ δὲ καὶ ἄλλας γραφὰς προσθεῖναι κατήπειγεν. Αἳ δὲ πρῶτον μὲν τεμάχη εἰσὶν ἑλληνικὰ μεγάλης Εἰρηναίου γραφῆς τοῦ ἐπισκόπου Λουγδούνων (σ. 387 — 389), εἶτα δὲ εὐχὴ Ῥωμανοῦ τοῦ μελῳδοῦ, κατὰ μέτρον ἐξιδιασμένον (σ. 390—392), ἣν ἐν Σαβαΐῳ ἀνεῦρον κώδικι ἀρχομένης γραφέντι τῆς ἕκτης καὶ δεκάτης ἑκατονταετηρίδος· τρίτον δὲ καὶ ἐφεξῆς ἄλλαι τινὲς λόγου ἄξιαι γραφαί εἰσιν, περὶ ὧν τὰ δέοντα ἐρεῖν νῦν ἐπείγομαι. Ταῖς δυσὶν οὖν εἰρημέναις γραφαῖς ἐπιστολὴ Φίλωνος ἕπεται τοῦ ἐπισκόπου Καρπαθίου, ὃς Εὐκάρπῳ ταύτην διέπεμψε τῷ κατὰ Παλαιστίνην ἐρῆμον βίον θεωρητικόν τε καὶ ἀσκητικὸν βιοῦντι (σ. 393 — 399)· Φίλωνα δὲ τοῦτον ἴσμεν γεγονέναι ἀμφὶ τὸ τετρακοσιοστὸν ἔτος [2]. Ἐπεὶ δὲ τὰ μὲν κατ' αὐτὸν συγκεχυμένα ἱστόρηται, τὸν δὲ πολλαχοῦ μνημονευόμενον ὁμώνυμον ἱστοριογράφον ἄλλον τινὰ ἤπερ τὸν Καρπαθίου ἐπίσκοπον λέγουσιν [3], ὀνήσιμον ἔδοξέ μοι εἶναι καὶ περὶ βλασφημίας μικράν τινα ἀνέκδοτον προσθεῖναι γραφὴν Ἀναστασίου τοῦ Σιναΐτου (σ. 400—404), ἐν ᾗ αὐτὸς μὲν ὁ συγγραφεὺς ἱστιοριογράφον ἐκεῖνον καλεῖ [4], καθάπερ καὶ ἄλλοι τινές [5], σχολιαστὴς δὲ ἀρχαῖος τὸ περὶ ἐκεῖνον αἴνιγμα φανερῶς

[1] Δημητρίου Καμπούρογλου, Μνημεῖα τῆς ἱστορίας τῶν Ἀθηναίων τ. II, σ. 7—8.
[2] Fubricii, Bibl. Gr. τ. IV, σ. 751. X, σ. 479 ἐκδ. Harles.
[3] Fabricii, Bibl. Gr. τ. IV, σ. 753 καὶ 754.
[4] Ἀναλέκτων σ. 404.
[5] Θεοδωρίτου ἐπισκ. Κύρρου ἑλληνικῶν παθημ. θεραπευτικῆς λόγος ζ' (Migne,

λύει, Φίλωνα τοῦτον τὸν Καρπαθίου ἐπίσκοπον εἶναι λέγων [1]. Ἄμφω δὲ τὼ κειμένω παρὰ κώδικος τῆς ἐνάτης ἢ δεκάτης ἐξεγραψάμην ἑκατονταετηρίδος, ἐν ᾧ ἡ Φίλωνος ἐπιστολὴ ταῖς γραφαῖς Ἰωάννου συνενοῦται τοῦ Καρπαθίου· προτέτακται γὰρ ἑκατοντὰς τούτου κεφαλαίων πρὸς Ἰνδοὺς καὶ εἶτα «τοῦ αὐτοῦ πρὸς τοὺς αὐτοὺς κεφάλαια περὶ ἀγενήτου καὶ γενητῶν καὶ ἀγαθοῦ καὶ καλῶν φυσιολογία, ἀσκητικὰ ἑκατὸν δεκαέξ», μεθ' ἃ ἡ Φίλωνός ἐστιν ἐπιστολὴ τάδε ἐν τῷ τέλει ἔχουσα, αὐτῇ τῇ τοῦ καλλιγράφου χειρὶ γεγραμμένα· «τέλος τοῦ μακαριωτάτου Ἰωάννου τοῦ Καρπαθίου· κεφάλαια περὶ ἀγαθοῦ καὶ καλῶν φυσιολογία ἀσκητικὰ δεκαέξ» (κῶδ. 408 Σαβ., φ. 40β).

Μετὰ οὖν τὴν Φίλωνος γραφὴν δεύτερος ἐξετυπώθη λόγος Κωνσταντίνου τοῦ Ἀκροπολίτου (σ. 405—420), ᾧ οὗτος τὸν βίον διεξέρχεται Βαρβάρου τοῦ ἁγίου, ἀνδρὸς τέως ἀγνώστου καὶ ἀφανοῦς, εἰ μὴ ἐν ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς βίβλοις, ἔνθα μνεία ἐκείνου πάνυ βραχυτάτη ὑπάρχει ὥς τινος μυροβλύτου ἁγίου· τούτου δὲ τὴν ἑορτὴν οἱ τὴν ὀρθόδοξον πρεσβεύοντες δόξαν τῇ πεντεκαιδεκάτῃ μαΐου κατ' ἔτος νῦν ἄγουσιν [3]. Ὅσα μὲν οὖν στοχαστικῶς παρά τινων προελέγετο συγγραφέων περὶ τούτου τοῦ ἀνδρός, ὁ λόγος νῦν τοῦ Ἀκροπολίτου ἀναιρεῖ, τὴν ἀλήθειαν περὶ ἐκεί-

Patr. Gr. τ. 83, σ. 992 κέ). Μαξίμου τοῦ ὁμολογητοῦ περὶ διαφόρων ἀπόρων κτλ. παρὰ Migne τ. 90. Μιχαὴλ Γλυκᾶ βίβλος χρονικὴ παρὰ Migne τ. 158, σ. 525 καὶ 528.

[1] Ὅρα καὶ βίον Ἐπιφανίου ἀρχιεπ. Κύπρου παρὰ Migne τ. 41, σ. 85, § μθ'. Ἀναστάσιος δὲ πάλιν ὁ Σιναΐτης καὶ ἐν ἄλλῳ συνταγματίῳ, ὃ ἐπιγέγραπται «ἀπόδειξις ὅτι μέγα καὶ ἀγγελικὸν τὸ ἀρχιερατικὸν ἀξίωμα», τῆς ἐκκλησιαστικῆς μέμνηται ἱστορίας Φίλωνος τοῦ φιλοσόφου (Fabricii, Bibl. Gr. τ. X, σ. 599)· τοῦτο δὲ τύποις ἐξέδοτο ὁ ἐμὸς φίλος Ἰωάννης ὁ Βιτζκώφ, Описанie пергаменнаго греческаго номоканона, XIII в., σ. 43—46. Περὶ Φίλωνος ῥηθήσεται καὶ ἐν συνταγματίῳ περὶ τῶν αὐτοῦ σῳζομένων ἀποσπασματίων.

[2] Ἀναλέκτων σελ. 404.

[3] Νικοδήμου τοῦ Ναξίου Συναξαριστὴς τ. II, σ. 152. Ἰωσὴφ μοναχὸς ὁ Βρυέννιος, ὃς ἤκμαζεν ἀρχομένης τῆς ιε´ ἑκατονταετηρίδος, ἀναφέρει «τὸ ἐν τῇ Ἑλλάδι πρὸς τοῦ ἁγίου Βαρβάρου ποταμηδὸν» ῥέον βάλσαμον, ἤτοι μύρον (τῶν εὑρεθέντων τ. II, σ. 35, ἐκδ. Εὐγενίου Βουλγάρεως, ἐν Λειψίᾳ 1768). Καὶ Κάλλιστος δὲ ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως (1355) μύρου μνημονεύει τοῦ ἁγίου Βαρβάρου, ᾧ οἱ Βούλγαροι τοὺς βαπτιζομένους ἔχριον (Acta et diplomata graeca medii aevi τ. I, σ. 441).

νου, οἵαν οἱ πάλαι χριστιανοὶ ἐδόξαζον, σαφῶς διηγησαμένου [1]. Μετὰ δὲ τὸν λόγον τούτου ἕτερος ἐπέρχεται λόγος Κωνσταντίνου μὲν τοῦ Λουκίτου (σ. 421—429), ὃν νεκροῦ κατακειμένου Ἀλεξίου β′ τοῦ μεγάλου Κομνηνοῦ καὶ αὐτοκράτορος Τραπεζοῦντος (1298—† 1330) ἐν τῇδε τῇ πόλει μνήμης αὐτοῦ χάριν δημοσίᾳ Λουκίτης ἀπήγγειλε, τὰς ἀρετὰς καὶ τὰ ἆθλα τοῦ αὐτοκράτορος ἐγκωμιάσας· αὐτοῦ δὲ τοῦ Λουκίτου καὶ ἄλλος μνημονεύεται λόγος, ὁ περὶ Εὐγενίου τοῦ Τραπεζουντίου μάρτυρος [2]. Σώζονται δὲ καὶ ἐπιστολαὶ τρεῖς πρὸς ἐκεῖνον Γρηγορίου τοῦ Χιονιάδου, ὧν ἡ μὲν πρώτη ὧδε ἐπιγέγραπται· «τοῦ αὐτοῦ (Χιονιάδου) πεμφθεῖσα ἐκ τῆς εὐδαίμονος Κωνσταντινουπόλεως πρὸς τὸν πρωτονοτάριον καὶ πρωτοβεστιάριον κύριον Κωνσταντῖνον τὸν Λυκίτην ἐν Τραπεζοῦντι τῇ καλλίστῃ»· ἡ δ' ἄλλη ὧδε· «τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν αὐτὸν ἀποδημοῦντα μετὰ τοῦ βασιλέως ἐν τῇ Κερασίᾳ ἐν τῷ πρὸς τοὺς ἐκεῖσε Ἰσμαηλίτας πολέμῳ» [3].

Μετὰ δὲ τὸν εἰρημένον Λουκίτου λόγον τρία προσετέθη ᾄσματα, ἃ τὴν εἰκοστὴν τάξιν ἐν τοῖσδε ἐπέχει τοῖς ἀναλέκτοις (σ. 431—437)· συγγραφέως δὲ ὄνομα τὸ Στεφάνου τοῦ Σγουροπούλου ἐπιγεγραμμένον ἔχει, ὅν, καὶ εἰ πρωτονοτάριον ταῦτα Τραπεζοῦντος λέγει, ἐγὼ μὲν ἔξω τῶν ᾀσμάτων τῶνδε παντάπασιν ἀγνοῶ· εἰ δ' ἄλλοι περὶ αὐτοῦ τι ἴσασιν, ἢ τῆς ἀκμῆς τὸν χρόνον ἢ συντάγματά τινα ἐκείνου ἀνέκδοτά που κείμενα, κἀμοὶ δη-

[1] Ἀρχιμανδρίτης Ῥώς, ὁ πολυμαθέστατος καὶ θαυμάσιος Σέργιος, εἴρηκέ τινα περὶ τοῦ μυροβλύτου Βαρβάρου (Полный мѣсяцесловъ Востока, τ. II, σ. 124—125), ἃ χρήζουσι νῦν ἀνακαθάρσεως κατὰ τὸ συνταγμάτιον τοῦ Ἀκροπολίτου.

[2] J. Ph. Fallmerayer, Original-Fragmente I, σ. 9 καὶ 12. Περικλέους Τριανταφυλλίδου, Οἱ φυγάδες· δρᾶμα εἰς μέρη πέντε μετὰ μακρῶν προλεγομένων περι Πόντου. Ἐν Ἀθήναις 1870, σ. 82 καὶ 121.—Ἐν δὲ κώδικι τοῦ Μονάχου Ἀνδρέας ὁ Λιβαδηνὸς γράφει· « ..ἅτα τῷ μεγαλοϋπερόχῳ ἄρχοντι τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν αὐθέντου καὶ βασιλέως τοῦ μεγάλου Κομνηνοῦ καὶ πρωτονοταρίῳ καὶ πρωτοβεστιαρίῳ κυρῷ Κωνσταντίνῳ τῷ Λουκίτῃ, ὃν.. διαφυλάξει κύριος ὁ Θεὸς καὶ περιφρουρήσει ὁ ποιητὴς χρόνων καὶ βασιλεύων εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων». Ταῦτα δὲ γέγραπται ἔτει 1335. Ὅρα Ign. Hardt, Catal. cod. manuscript. bibliothecae regiae Bavaricae, τ. V, σ. 314—316.

[3] P. Lambecii, Commentariorum de august. bibl. caes. Vindobonensi liber quintus. Vindob. 1672 σ. 247—248.

λούντων, χάριτας αὐτοῖς εἰδέναι εὖ ἐπισταμένῳ. Στεφάνου μὲν οὖν τούτου ὀκτὼ ᾄσματα ἐν τετραδίῳ εὗρον, ὃ αὐτόγραφον τοῦ ποιητοῦ οἴομαι εἶναι [1]· ἐξ ὧν, ὡς εἴρηται, τρία κατ' ἐκλογὴν ἐξετύπωσα· ἅπαντα δὲ μίαν ἔχει ἐπιγραφήν, ἥ, ὡς ἐν τῷ κώδικι ἔχει, ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ πρώτου ἐτέθη ᾄσματος. Ἐκ ταύτης δὲ τὸ πρῶτον ᾆσμα σκοπὸν ἔχον ὁρῶμεν Ἀλέξιον μὲν Κομνηνὸν τὸν Τραπεζοῦντος αὐτοκράτορα, δυσχερὲς δ' ὅμως διαγνῶναι τίνα τῶν τεσσάρων ἐν νῷ ὁ ποιητὴς ἔχει, πότερον τὸν δεύτερον ἢ τὸν τρίτον· περὶ γὰρ τοῦ πρώτου καὶ τετάρτου αἰτίας οὐκ ἔχω εὐλόγους. Ἐν μὲν γὰρ τῷ πρώτῳ ποιήματι (σ. 431—433) λόγος περὶ Κερασοῦντος πόλεως ἀτειχίστου μακρὸς γίγνεται, ἣν τειχίσαι τὸν βασιλέα ὁ ποιητὴς προτρέπει, λόγους αὐτῷ πειστικοὺς προβάλλων· σαφῶς δ' ἴσμεν, ὅτι Ἀλεξίου β΄ αὐταρχοῦντος Τοῦρκοι πολέμιοι ἐπὶ Κερασοῦντα ἧκον τὴν χώραν ἐκείνου λεηλατοῦντες· ἔνθα αὐτὸς Ἀλέξιος τούτους καταλαβὼν πολλοὺς μὲν τῶν Τούρκων ἀπέκτεινε μαχεσάμενος, τὸν δ' ἡγούμενον αὐτῶν αἰχμάλωτον ἔλαβεν [2]. Ἐπεὶ δὲ ὁ ποιητὴς τοῦ Κερασοῦντος τείχους μέγαν τινὰ λογοθέτην τὰ θέμεθλα προβαλέσθαι λέγει [3], τὸ ποίημα τούτου ἕνεκα εἰς Ἀλέξιον οἴομαι τὸν τρίτον ἀναφέρεσθαι· τούτου γὰρ βασιλεύοντος, στάσις στρατιωτικῶν πρὸς αὐτὸν ἐπεποίητο, ἣν οἱ πρῶτοι τῆς πολιτείας ἦγον (27 ὀκτ. 1363)· τούτων δ' εἷς Γρηγόριος ἦν ὁ μέγας λογοθέτης, ὃς τῆς στάσεως καταλυθείσης πρὸς Κερασοῦντα ἀπῆλθεν, εἶτα δὲ πρὸς Ἀμισὸν τοὺς σὺν αὐτῷ ἄγων καὶ σῴζων [4]. Οἴομαι τοίνυν τὸν ποιητὴν τοῦτον δὴ τὸν Γρηγόριον ὑπαινίττεσθαι, ὃς ἐν Κερασοῦντι μὲν ἴσως ἀρχὴν προμαχῶνος ἀμύνης καὶ σωτηρίας ἕνεκα κατέθετο, συγγνώμης δ' ὕστερον παρὰ τοῦ βασιλέως τυχὼν ὑπετάγη αὐτῷ (29 δεκ. 1363). Ὁ Στέφανος μέντοι καὶ τάδε πρὸς Ἀλέξιον λέγει [5].

[1] Α. Π. Κεραμέως, Ἱεροσολ. Βιβλιοθήκη Ι, σ. 393.

[2] Παναρέτου περὶ τῶν Τραπεζοῦντος βασιλέων παρὰ Fallmerayer, Original-Fragmente II, σ. 14—15.

[3] Ἀναλέκτων σ. 433, στίχ. 190—192.

[4] Πανάρετος ἐνθ. ἀνωτ. σ. 31.

[5] Ἀναλέκτων σ. 431, στίχ. 32—39.

Αἰχμαλωτισθεῖσαν πόλιν,
δορυάλωτον φανεῖσαν
καὶ ἐπιβουλευομένην,
ἔλαβες ἀρχῆς εἰς κλῆρον
ἐν καιρῷ δυσκολωτάτῳ
πονηραῖς ἐν ταῖς ἡμέραις,
ὅτε τῶν καλῶν ἡ σπάνις,
τὰ κακὰ δ' ἀνθεῖ καὶ θάλλει.

Ἐξ ὧν τὸν ποιητὴν εἰκάζω Κερασοῦντα ὑπαινίττεσθαι τὴν πόλιν ἁλοῦσαν καὶ ὑπὸ συστασιωτῶν ἐπιβουλευομένην ἰσχυρῶν (μηνὶ ἰουνίῳ 1354), Νικήτα τοῦ σχολάριος ἡγουμένου καὶ μεγάλου δουκός· ὃς ἐκεῖθεν ὡρμημένος μετ' ἄλλων τε πολλῶν καὶ μετὰ νεῶν ἐπὶ τὴν Τραπεζοῦντα ἐξελαύνει, καὶ οὐδὲν εὐτυχήσας εἰς Κερασοῦντα ἀνακάμπτει πρότερον ὑφ' ἑαυτῷ γενομένην. Ἀλεξίου δὲ μετὰ δυνάμεως ἐπελθόντος καὶ μάχης γενομένης, οἱ μὲν στασιῶται πρὸς Κεγχρινᾶν φεύγοντες ὑποχωροῦσι, Κερασοῦς δὲ λοιπὸν τῷ βασιλεῖ αὖ προσχωρεῖ (μηνὶ μαΐῳ 1355) [1]. Ἐγὼ μὲν τοίνυν τὸ ποίημα τόδε εἰς Ἀλέξιον οἶμαι τὸν τρίτον ἀναφέρεσθαι, τὰ δὲ τούτῳ ἑπόμενα, ἃ ἀνεπίγραφα εὕρηται (σ. 434—437), εἰς Μιχαὴλ πιθανῶς τὸν μέγαν Κομνηνόν, τὸν αὐτοκράτορα ὡσαύτως Τραπεζοῦντος, διὰ τὸ μνείας ἄμφω ποιεῖσθαι τοῦ μὲν πολέμου ἀορίστως, τοῦ δὲ νεῶν Γεννουϊτῶν· ὅθεν εἰκάζω τὸν ποιητὴν τὸ μὲν συνθέσθαι τοῦ πολέμου τοῦδε παρασκευαζομένου, ἐλπίσι δὴ κεναῖς νίκης θερμαινόμενον, τὸ δὲ τῆς ναυμαχίας οὔπω νικητικῶς παρὰ τῶν Λατίνων πέρας σχούσης καὶ τοῦ αὐτοκράτορος εἰρήνην πρὸς τοὺς πολεμίους βίᾳ πεποιηκότος (ἔτει 1349) [2]· δοῦκα δὲ τὸν ἐν τῷ τρίτῳ μνημονευόμενον ποιήματι, δι' οὗ τὴν ναυμαχίαν καταλυθήσεσθαι ὁ ποιητὴς ἤλπιζεν, Ἰωάννην οἶμαι τὸν Καβασίτην εἶναι, πρότερον μὲν κατασχεθέντα σὺν ἄλλοις παρὰ τοῦ βασιλέως συστασιάσαντα, ὅτε καὶ Ἰωάννης ὁ τοῦ Μιχαὴλ υἱὸς

[1] Πανάρετος ἔνθ. ἀνωτ. σ. 25—26.

[2] Αὐτόθι σ. 22—23. Προβλ. W. Heyd, Histoire du commerce du Levant au moyen-âge. Leipzig 1885—1886, τ. II, σ. 105.

ἐξόριστος εἰς Βυζάντιον ἐστάλη (1345), φονευθέντα δὲ κατὰ τὴν πρὸς Γεννουΐτας ναυμαχίαν [1].

Τὰ εἰρημένα μὲν οὖν ᾄσματα οὕτως ἔμοι γε κριτῇ ἔχει· τούτοις δὲ βίος ἕπεται Παρασκευῆς τῆς ἐξ Ἐπιβατῶν (σ. 438—453), ἣ ἐν τοῖς χρόνοις Βάρδα γεγονυῖα τοῦ Φωκᾶ εἰς τοσοῦτον ἀρετῆς ἧκεν, ὥστε τὸ θεῖον μετὰ θάνατον ὁσίαν μὲν αὐτὴν ἀναδεῖξαι, μνήμαις δὲ καὶ ᾄσμασι παρὰ τῶν χριστιανῶν ἐτησίως δοξάζεσθαι [2]. Γραφεὺς δὲ τοῦ βίου καλλιγράφος ἐστὶν ἐπιτήδειος, Ματθαῖος ὁ μητροπολίτης Μυρέων ὁ ἐκ Πωγωνιανῆς, ὃς πρότερον μὲν πρωτοσύγκελλος ἦν τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας (1599), τῆς ἀρχιερατικῆς δὲ τιμῆς τυχὼν (1605) [3] τὸν βίον διέτριψεν ἄχρι ἔτους 1620 «γήρει τρυχόμενος πολυστενάκτῳ», ὡς αὐτός φησι [4]. Κατέλιπε δὲ θανὼν — ὁ δὲ χρόνος τοῦ θανάτου οὔπω ἔγνωσται — γραφὰς πολλὰς καὶ λόγου ἀξίας, ὧν αἱ πλείους τύποις ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς ἐξεδόθησαν χρόνοις. Τούτων δὲ τὴν ἀπαρίθμησιν ἀναβάλλων ἐπὶ τὴν ὁσίαν ἐπανέρχομαι Παρασκευήν. Ταύτης μὲν οὖν ὁ βίος γνωστὸς ἦν τέως ἑλληνιστὶ ἐκ μικρᾶς γραφῆς, ἣ ἐν τῇ ᾀσματικῇ τῆς Παρασκευῆς κατακεχώρισται βίβλῳ (1817) [5]· αὕτη δὲ διάφορα ἐκείνου λέγει τοῦ βίου, ὡς ὅτι ἡ παρθένος δεκαετὴς τὴν μητέρα ἐν ναῷ διαλαθοῦσα καὶ τὰ λαμπρὰ μὲν αὐτῆς ἐνδύματα πρὸς ἀνδρικά τινος πένητος ἀνταλλάξασα, παρὰ δὲ τῶν γονέων ἐπιτιμηθεῖσα καὶ πάλιν τὸ αὐτὸ δὶς πράξασα, ὕστερον τοῦ

[1] Πανάρετος ἐνθ. ἀνωτ. σ. 22 καὶ 23.

[2] Τὸν χρόνον καθ' ὃν ἡ ὁσία ἐγένετο Παρασκευή, ὁ Εὐθυμίου τοῦ ἀδελφοῦ ταύτης διεσάφησε βίος, ὃν Γρηγόριος μὲν Κύπριος πάλαι συνέγραψεν, Ἀρσένιος δὲ ἀρχιμανδρίτης ὁ Ῥὼς νεωστὶ τύποις ἐξέδοτο. **Похвальное слово святому Евөимію епископу и чудотворцу Мадитскому, написанное Григоріемъ Кипрскимъ. Предисловіе, греческій текстъ и русскій переводъ Архим. Арсенія.** Ἐν Μόσχᾳ 1889, σ. 40 καὶ 45.

[3] Κ. Σάθα, Μεσαιων. βιβλιοθ. τ. III, σ 554.

[4] Ε. Ἰωαννίδου πραγματεία ἐν Ἑλλην. Φιλολογ. Συλλόγῳ τ. II, σ. 64.

[5] «Ἀκολουθία τῆς ὁσίας μητρὸς ἡμῶν Παρασκευῆς τῆς Ἐπιβατηνῆς, νῦν ἐκ νέου ἐπιμελῶς διορθωθεῖσα καὶ προσθήκαις πλουτισθεῖσα, τύποις δὲ ἐκδοθεῖσα σπουδῇ καὶ δαπάνῃ τοῦ πανοσιωτάτου ἀρχιμανδρίτου καὶ καθηγουμένου τῆς ἱερᾶς μονῆς τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν κυρίου Σεραφεὶμ τοῦ Καρακαληνοῦ. Ἐν Ἰασσίῳ 1817, ἐν τῷ ἑλληνικῷ τυπογραφείῳ». Τῆς βίβλου ταύτης ἀντίγραφον ἀπέστειλέ μοι εὐμενῶς Ἄνθιμος ὁ Ἀλεξούδης ὁ πολυμαθὴς καὶ σεβάσμιος μητροπολίτης Ἀμασείας.

χρόνου προελθόντος εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀφίκετο τοὺς γονέας φεύγουσα, κἀκεῖθεν δὲ πρὸς τὴν ἐν Πόντῳ παραγενομένη Ἡράκλειαν ναοῦ τινος τῆς Θεομήτορος ἱκέτις ἐγγράφεται· ἔνθεν δ' αὖ πέντε ἐνιαυτῶν παρελθόντων πρὸς Ἱεροσόλυμα ἀπέρχεται τοὺς ἁγίους προσκυνήσουσα τόπους, καὶ ἐν γυναικείᾳ μονῇ ἑαυτὴν κατὰ τὴν ἔρημον Ἰορδάνου ἐγκατακλείσασα, εἶτα τὸ εἰκοστὸν καὶ πέμπτον ἀπὸ τῆς γενέσεως ἔτος ἄγουσα τὴν μονὴν μὲν κατέλιπεν, εἰς Κωνσταντινούπολιν δὲ παρεγένετο, κἀκεῖθεν αὖ εἰς Καλλικράτειαν κώμην παρὰ τοὺς Ἐπιβάτας, ἔνθα μετὰ δύο ἐνιαυτοὺς ἀπέθανε. Ταῦτα μὲν οὖν ὡς ἐν συντόμῳ ὁ βραχὺς διηγεῖται βίος μέχρι τοῦ θανάτου τῆς παρθένου, ὃν δημώδει φωνῇ κἀν τῷ συναξαριστῇ Νικοδήμου τοῦ Ναξίου ὁ βουλόμενος ἀναγνώτω [1]· εἰ δ' ἄλλο τι ἡ παλαιτέρα τῆς ᾀσματικῆς βίβλου ἔκδοσις τούτοις προστίθησιν εἰπεῖν οὐκ ἔχω, διὰ τὸ μήποτε ταύτῃ ἐντυχεῖν με [2]. Τούτων οὖν τῶν συμβάντων οὐδὲν ὁ νῦν ἐκδιδομενος βίος λέγει, ὃς αὐτοῦ τοῦ Ματθαίου ὁμολογοῦντος παρὰ συγγράμματος ἡρμηνεύθη βουλγαρικοῦ Εὐθυμίου τοῦ πατριάρχου Τουρνόβου, οὗ τὸ προοίμιον τῆς εἰρημένης μέμνηται ᾀσματικῆς βίβλου· προστίθησι δ' ὁ ταύτης ἐκδότης, ὅτι συγγραφεὺς μὲν τῆς ῥηθείσης βραχείας γραφῆς Μελέτιος ᾄδεται ὁ Συρίγος [3], ἄλλης δὲ γραφῆς διάφορα ἱστορούσης Σεραφεὶμ ἐστιν ἱερομόναχος ὁ Γουριώτης, ὁ ἐν τῇ σκήτῃ τῆς ἐν Ἄθῳ ἁγίας μονάσας Ἄννης. Ὅσα μὲν οὖν ταῦτα πρὸς ἄλληλα διαφέρει τὰ κείμενα καὶ τούτων αὖ τὸ νῦν ἐκδιδόμενον πρὸς τὸ σλαβιστὶ ἐπ' ὀνόματι σῳζόμενον Εὐθυμίου τοῦ πατριάρχου, οἱ τὴν βουλγαρικὴν ἐπιστάμενοι φωνὴν τὴν ἀντιβολὴν ποιούντων [4]· ἐγὼ δ' ἐπ' ἄλλο τὸν λόγον τρέπω, κατα-

[1] Συναξαρ. τ. I, σ. 130—131.

[2] Ἐγένετο δὲ ἡ ἔκδοσις ἐν Βουκουρεστίῳ (ἔτει 1692), ἐπιμελείᾳ Ἀνθίμου ἱερομονάχου τοῦ ἐξ Ἰβηρίας· τὴν δὲ ἐπιγραφὴν ταύτης ὅρα παρὰ Émile Picot, Notice biogr. et bibliogr. sur l'imprimeur Anthime d'Ivir, ἐν τοῖς Nouveaux mélanges orientaux. Paris 1886, σ. 529.

[3] Τούτῳ τῷ ὀνόματι εὕρηται ὄντως ἐπιγεγραμμένος ὁ τῆς ὁσίας Παρασκευῆς βίος, ὃν καὶ Νικηφόρος ἱερομόναχος ὁ Χῖος παρέφρασεν. Τὴν παράφρασιν δὲ ταύτην ὅρα παρὰ Μακαρίῳ τῷ Νοταρᾶ, Νέον λειμωνάριον ἐκδ. Ν. Ῥουσοπούλου ἐν Ἀθήναις 1873, σ. 343—347.

[4] Σύνταγμα λεπτομερὲς περὶ τῆς παρθένου Παρασκευῆς ὁ πρεσβύτερος συνέταξε

παῦσαι τοῦτον ἐπειγόμενος. Ματθαῖος μὲν οὖν τὸ βουλγαρικὸν ἑρμηνεύσας σύνταγμα ἱστορίας τινὰς τῇ αὑτοῦ προσέθηκε γραφῇ περὶ τῆς εἰς Κωνσταντινούπολιν μεταφορᾶς τοῦ λειψάνου Παρασκευῆς τῆς ἐξ Ἐπιβατῶν· αὗται δὲ νῦν τὸ πρῶτον σαφῶς εἰς φῶς προάγονται, οὐδενὸς ἄλλου ὡς ἔγωγε οἶδα ἑλληνιστὶ ταύτας διηγησαμένου. Ὅσα δὲ μετὰ Ματθαῖον περὶ τὸ λείψανον ἐκεῖνο ἐγένετο, ἢ ἐπὶ τῆς ἀνακομιδῆς εἰς Ἰάσιον, ἢ κατὰ τὰ ἐκεῖ θαυμάσια, ἃ ἔτι καὶ νῦν γίγνεται, ἄλλοι συγγράψαντες ἱστόρησαν [1]. Ἐνταῦθα οὖν τὸ τελευταῖον καταχλῶ τὸν λόγον· περὶ γὰρ τῶν ὕστερον ἐγγράφων τῶν ἐν τέλει προστεθειμένων τοῦ τόμου τοῦδε, ἱκανῶς οἶμαι ἐκεῖ εἴρηταί μοι.

Γέγραφα ἐν Πετρουπόλει μηνὶ ὀκτωβρίῳ τοῦ σωτηριώδους ἔτους αωπα'.

Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ-ΚΕΡΑΜΕΥΣ.

Rigollot, ὃ ἐν τῷ βιβλίῳ εὕρηται τῷ ἐπιγεγραμμένῳ Ad acta sanctorum supplementum: volumen complectens auctuaria Octobris et tabulas generales. Parisiis 1875, σ. 154 — 167. Τὰ σλαβικὰ δὲ συντάγματα σπουδαίως ὁ ἐμὸς φίλος ἐμελέτησε Πολυχρόνιος ὁ Σύρκου: Нѣсколько замѣтокъ о двухъ произведеніяхъ Търновскаго патріарха Евѳимія ἐν τῷ βιβλίῳ, ὃ ἐπιγράφεται Сборникъ статей по славяновѣдѣнію, составленный и изданный учениками В. И. Ламанскаго по случаю 25-лѣтія его ученой и профессорской дѣятельности. Ἐν Πετρουπόλει 1883, σ. 380—401.

[1] Δοσιθέου μητροπολίτου Μολδοβλαχίας συναξάριον βλαχικόν, ἐκδ. Ἰασίου 1682. Δοσιθέου πατριάρχου Ἱεροσολύμων, ἱστορία περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις πατριαρχευσάντων σ. 1175. Μελετίου Ἀθηνῶν ἐκκλησ. ἱστορία τ. III, σ. 450. Ἀθανασίου Ὑψηλάντου τὰ μετὰ τὴν ἅλωσιν σ. 145. D. Kantemir, Geschichte des osmanischen Reichs. Hamburg 1745, σ. 537, ἐν ὑποσημειώσει 79. Ἄλλων δὲ βιβλίων τὴν ἀναγραφὴν ὅρα ἐν τῇ προμνησθείσῃ γραφῇ Πολυχρονίου τοῦ Σύρκου, σ. 398—399.

I.

ΑΝΔΡΕΟΥ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΙΤΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΡΗΤΗΣ

περὶ τοῦ βίου καὶ τοῦ μαρτυρίου τοῦ ἁγίου ἀποστόλου καὶ ἀδελφοθέου Ἰακώβου.

(Cod. Sabb. 27, fol. 305b—316b).

Ὀχνεῖν μὲν ἔδει προβαίνειν τοῖς ὑπὲρ δύναμιν καὶ δειλίαν προβαλέσθαι τὴν ἀσφαλείας μητέρα· εἰ γὰρ καὶ πάθος ἐν τοῖς ἄλλοις ἡ δειλία διαβαλλόμενον, ἀλλ' ἐν τοῖς ὑπὲρ δύναμιν ἐπαινεῖται μᾶλλον ἢ διαβάλλεται. Διατί δὲ τοῖς ὑπὲρ δύναμιν ἐγχειρῆσαι τετόλμηκα; τῷ δικαίῳ θαρρήσας· δι' ὃ καὶ τῆς ἐν χερσὶν ὑποθέσεως ἠψάμην. Ἀκούων γὰρ τοῦ Σολομῶντος ἐν παροιμίαις διδάσκοντος μετ' ἐγκωμίων γίνεσθαι τῶν δικαίων τὰς μνήμας καὶ πάλιν ὡς ἡνίκα ἐγκωμιάζεται δίκαιος, εὐφροσύνη τοῖς λαοῖς εἴωθε γίνεσθαι, ὁρῶν τε μνήμας καὶ μάλα δικαίως ἐν ταῖς ἁπανταχόσε τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίαις διὰ παντὸς γινομένας Ἰακώβου τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Κυρίου, τὰ δὲ κατ' ἐκεῖνον διεξοδικῶς θεωρῶν ἀνιστόρητά τῳ μηδένα τῶν εἰς

ΕΠΙΓΡΑΦΗ. Οὕτως ἔχει τὴν ἐπιγραφὴν τὸ χειρόγραφον, οὗ διωρθώθη μόνον τὸ «Ἱεροσολυμήτου».

1. Τὸ χειρ. πανταχοῦ «ὑπερδύναμιν». 4 ἢ] ἐν τῷ κώδικι «οὐ» 6 μετέγκωμίων. 7 μετ' ἐγκωμίων—μνήμας. Πρβλ. Παροιμ. 10, 7. 7 ἡνίκα. Οὕτω καὶ ἀλλαχοῦ. 8 ἐγκωμιάζεται — λαοῖς. Πρβλ. Παροιμ. 29, 2. Ἐν τῷ κώδικι «ἐγκωμιάζηται». 11 τῷ.

γνῶσιν ἐμὴν ἐλθόντων σκοπὸν τοιοῦτον ἐσχηκέναι ποτέ, ἐπὶ τήνδε τὴν γραφὴν ἐμαυτὸν ἐπιδοῦναι τετόλμηκα, εὐχ ἐγκώμιον Ἰακώβου γράψαι διανοούμενος—τοῦτο γὰρ οἶδα καὶ τοῖς λίαν ὑπὲρ ἐμὲ τυγχάνουσιν ἀδύνατον — ἀλλά τινα συναγωγὴν τῶν περὶ τοῦ δικαίου λεγομένων ποιήσασθαι, ὥστε τοῖς ἀκροωμένοις ἢ ἐντυγχάνουσι τὰ κατὰ τὸν ἄνδρα τοῦτον ὑπάρχειν εὐσύνοπτα. Ἡγήσιππος δὲ καὶ Κλήμης τῆσδέ μοι γεγόνασι τῆς ἱστορίας διδάσκαλοι, ὧν ὁ μὲν ἐν τῷ πέμπτῳ αὐτοῦ ὑπομνήματι ὁ δὲ ἐν τῇ ἕκτῃ τῶν λεγομένων ὑποτυπώσεων κατ' ἐπιδρομὴν γεγράφασι τὰ κατὰ Ἰάκωβον, οὐ τοῦτον, ὡς εἴρηται, τὸν σκοπὸν βαλλόμενοι, ἀλλ' ἐφ' ἕτερα μὲν τῆς γραφῆς τὸν δρόμον ἀνύοντες, ὑπὸ δὲ τῆς μεγαλειότητος τοῦ ἀνδρὸς σιωπῇ παρελθεῖν τινα τῶν ἐκείνου μὴ συγχωρούμενοι. Καὶ ταῦτα μὲν εἰρήσθω περὶ Ἡγησίππου καὶ Κλήμεντος, οἳ τὰς ἀφορμὰς τῆς παρούσης μοι δεδώκασιν ὑποθέσεως, ἄνδρες ἄμφω βίῳ καὶ λόγῳ κοσμούμενοι καὶ ἐν τοῖς ἀποστολικοῖς διδάγμασι περιβόητοι· ὁ μὲν γὰρ μέγας Ἡγήσιππος τῆς πρώτης εὐθὺς τῶν ἀποστόλων διδασκαλίας ὑπῆρχε διάδοχος, Κλήμης δὲ ὁ θαυμάσιος πρεσβύτερος ἅμα καὶ διδάσκαλος τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ παροικίας γεγένηται. Παρὰ τούτων ἐγὼ μεμάθηκα τὰ κατὰ Ἰάκωβον. Οὕτω δὲ ἄρα θαυμάσιός τις καὶ μέγας ἦν ὁ Ἰάκωβος καὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἐπὶ δικαιοσύνῃ ἐβεβόητο, ὡς καί τινας ἔξω τῆς πίστεως καὶ παρὰ Ἰουδαίοις ὑπάρχοντας ἔμφρονας ἱστορῆσαι τὸ ἐκείνου μυστήριον καὶ δίκας λέγειν ὑποσχεῖν παραχρῆμα τοὺς ἀνελόντας τὸν δίκαιον, μᾶλλον δὲ αὐτὰ τὰ Ἱεροσόλυμα συμφορᾷ περιπεσεῖν ἀνηκέστῳ διὰ τὸ κατ' αὐτοῦ τολμηθὲν αὐτοῖς ἄγος· καὶ μάρτυς τούτων Ἰώσηπος, ἐν τῷ εἰκοστῷ τῆς ἀρχαιολογίας συγγράμματι τὰ περὶ τοῦ δικαίου τούτου διεξιὼν ἡμῖν. Ταῦτα μὲν οὖν εἰρήσθω ἐν ταῖς ἀρχαῖς τοῦ συγγράμματος. Μέλλων δὲ τὰ κατ' ἐκεῖνον γράφειν τὸν ἅγιον, αὐτὸν τοῦ λόγου

1 ἐπιτήνδε. 2 ἐμαὐτὸν. 7 ϊστορίας. Ἐν τῷ χειρ. τὰ ἀπὸ ἰῶτα ἀρχόμενα ὀνόματα εἰσὶν ἄτονα· ἔχουσι δ' αὐτὸ μετὰ δύο μόνον, ὡς καὶ ἐνταῦθα, στιγμῶν. 8 ἔκτη. 9 κατέπιδρομὴν. Οὕτω καὶ ἐν ἄλλαις λέξεσιν, ἡγουμένης τινὸς προθέσεως. 11 ἐφέτερα. 12 ἐκεῖνου. 13 ἡγησίππου κ. κλ. οἱ. Οὕτω καὶ ἐφεξῆς. 19 ἅμα. Οὕτως ἁπανταχοῦ || ἀλεξανδρεῖα. 22 ἅπασιν. 26 συμφορὰ. 29 εἰρῆσθω.

προστήσομαι, τὸν ἐκείνου Θεόν, μὴ διαμαρτεῖν τελείως τοῦ ζητουμένου ἐχόμενος· κἂν γάρ τις ᾖ τέλειος ἐν υἱοῖς ἀνθρώπων καὶ τῆς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ σοφίας ἐκτός, εἰς οὐθὲν λογισθήσεται. Εἰ τοίνυν οἱ τέλειοι ἐν υἱοῖς ἀνθρώπων λεγόμενοι εἰς οὐθὲν λογισθήσονται τῆς τοῦ Θεοῦ βοηθείας χηρεύοντες, τί ποιήσω πάσης ἀτελοῦς διανοίας κατωτέρω που κείμενος; Ἀλλά μοι, μαθητὰ καὶ ἀδελφὲ τοῦ Κυρίου καὶ ἱερεῦ καὶ ἀπόστολε, προφῆτα ἅμα καὶ δίκαιε καὶ μαρτυρίῳ κοσμούμενε, ταῖς σαῖς εὐχαῖς σύνελθε πρὸς τὸ ζητούμενον καὶ δὸς εἰπεῖν μοι μετρίως τὰ σά, ὥστε μὴ πάντῃ παρασφαλῆναι τοῦ δέοντος καὶ ἔξω πεσεῖν τῆς περὶ σοῦ προθυμίας καὶ γέλωτα ὀφλεῖν κατ' ἐκεῖνον τὸν ἄπορον τὸν ἐν τοῖς εὐαγγελίοις πύργον οἰκοδομεῖν ἐθέλοντα καὶ ὑπὸ τῶν περιιόντων δικαίως ἐμπαιζόμενον. Ἄγε δή με λοιπὸν ταῖς τοῦ δικαίου πρεσβείαις θαρρήσαντα, ἔνθεν τῆς ὑποθέσεως ἄρξομαι, ὅθεν ἄρχεσθαι πρεπωδέστατον.

2. Ἄλλοι μὲν οὖν τοῖς κοσμικοῖς σεμνυνέσθωσαν καὶ ἐπιγενείᾳ τῇ κάτω μέγα φρονείτωσαν καὶ τοῖς μικροῖς ἐπαιρέσθωσαν καὶ τὰ μὴ ἄξιά τινος τίμια νομιζέτωσαν, Ἰακώβῳ δὲ τούτῳ μόνον ἀρκεῖ τὸ ἀδελφόθεον λέγεσθαι. Πατρὶς δὲ αὐτῷ Ἱερουσαλὴμ ἡ πρωτότυπος, ἧς τεχνίτης καὶ δημιουργὸς ὁ Θεός. Βίον δὲ αὐτοῦ σημαίνει τὸ ὄνομα· ἢ γὰρ πτερνιστὴς τῶν παθῶν, ὡς ὁ παλαιὸς ἐκεῖνος Ἰακώβ, ἢ ὠβλίας, τουτέστι περιοχὴ καὶ δίκαιος· οὕτω γὰρ αὐτὸν οἱ τὰ κατ' αὐτὸν ἱστοροῦντές φασιν ἐπιλέγεσθαι. Τῆς μὲν οὖν ἐκ παιδὸς ἀναστροφῆς αὐτοῦ γνώρισμα καθέστηκε φανερώτατον τὸ οὕτως ὑπάρχειν αὐτὸν τοῖς Ἰουδαίοις αἰδέσιμον, λαῷ καὶ σκληρῷ καὶ αὐθάδει καὶ μηδένα τῶν προφητῶν ποτε ἢ δικαίων τιμήσαντι— ἀλλ' ὅμως τοῦ ἀνδρὸς τὸ ἐγκρατὲς καὶ νηφάλεον καὶ τοὺς λίαν κακούργους Ἰουδαίους ἐνέτρεψε, καὶ τοῦτον τιμᾶν καὶ ἄκοντας κατηνάγκασεν—ἐγὼ δὲ τῶν μετὰ τὴν ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου πεπραγμένων τῷ ἀνδρὶ τὸν λόγον ποιήσομαι.

1 ἐκεῖνου. 6 κατωτέρου ποῦ. 11 εὐαγγελίοις. Ὅρα Λουκᾶ 14, 29. 16 ἐπειγενία. 21 Ἰακώβ. Ὅρα Γενέσεως 27, 36. 22 ὀβλίας ἐν τῷ κώδ. Εὐσεβ. ἐκκλ. ἱστορ. II 23, 7. 23 ἱστοροῦντες. 25 οὗτως. Καὶ ἀλλαχοῦ ὁμοίως. 27 νηφαλέον.

*

3. Ἄρτι γὰρ τοῦ μεγάλου θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τὸ κατὰ σάρκα μυστήριον ἐκτελέσαντος ἡνίκα δι' ἡμᾶς ἐκ τῆς ἀειπαρθένου καὶ Θεοτόκου τεχθεὶς σταυρῷ καὶ θανάτῳ καταλύσας τὸν θάνατον ἀνῆλθεν εἰς οὐρανούς, ὅθεν ἡμῖν συγκαταβὰς εἰσελήλυθεν, εὐθὺς ἐκεῖνος ὁ μέγας Ἰάκωβος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων κατέσχεν τοὺς οἴακας, πρῶτος τῆς αὐτόθι παροικίας τὴν ἐπισκοπὴν κληρωσάμενος. Δύο δὲ ὄντων τῶν ἀγόντων τὸν ἄνθρωπον εἰς τελείωσιν, θεωρίας ἅμα καὶ πράξεως, ἐξ ὧν αἱ ἀρεταὶ τὸ κράτος εἰλήφασιν, ἐξεταστέον ἐν ἑκατέρῳ τοῦ ἀνδρὸς τὸ εὐδοκίμιον. Ἀλλ' ἐπείπερ διὰ θεωρίας μάλιστα πρὸς Θεὸν ἡ ἀνάβασις, πρῶτον τὸ θεωρητικὸν τοῦ Ἰακώβου, ὡς οἷόν τέ ἐστι, διεξέλθωμεν καὶ οὕτω καὶ τὸ πρακτικὸν εἰς δύναμιν ἐξετάζωμεν· πρέπει γὰρ πρέπει τῷ ἐπισκοπικῷ ὀφθαλμῷ τῷ θεωρητικῷ πρὸ τῶν ἄλλων σεμνύνεσθαι, εἰ καὶ τὸ πρακτικὸν ἐπίβασιν τοῦ θεωρητικοῦ τινες ὑπειλήφασιν. Ἐνταῦθα τοίνυν δεδόσθω κατὰ συγχώρησιν τὸ θεωρητικὸν ἡγεῖσθαι τῆς πράξεως, ἐπείπερ τῷ πρακτικῷ συνῆπται καὶ τὸ μαρτύριον.

4. Ἀλλ' ἔστι κατανοῆσαι ὄντως ἐπίσκοπον, ποιμαίνοντα μετ' ἐπιστήμης τὸ ποίμνιον, τὸν τῇ καθολικῇ τοῦ ἀνδρὸς ἐπιστολῇ ἐντυγχάνοντα· εὐθὺς γὰρ ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς δηλοῦται τοῦ ἁγίου τὸ μέτριον· «Ἰάκωβος γάρ, φησί, Θεοῦ καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ δοῦλος, ταῖς δώδεκα φυλαῖς ταῖς ἐν τῇ διασπορᾷ, χαίρειν». Ἐξὸν γὰρ αὐτῷ ἀπόστολον καλεῖν ἑαυτὸν ἢ ἐπίσκοπον ἤ, τό γε μεῖζον εἰπεῖν, ἀδελφὸν τοῦ Κυρίου, οἷς ὀνόμασιν αὐτὸν καὶ Παῦλος γράφων Γαλάταις ἐγνώρισεν· ὃ δὲ τὸ μᾶλλον ἁρμοδιώτερον πέπραχε καὶ δοῦλον ἑαυτὸν Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ταῖς φυλαῖς τοῦ Ἰσραὴλ ἐνεφάνισε. Τούτῳ δὴ τούτῳ σεμνυνόμενος τῷ ὀνόματι καὶ ταπεινοφροσύνης ἑαυτὸν παρέχει ὑπόδειγμα· οὐδὲν δὲ οἷον καὶ τῶν ἐκείνου ῥημάτων τῶν ἐν τῇ ἐπιστολῇ φερομένων ἐξ ἐπιδρομῆς ἐνίων μνησθῆναι, δι' ὧν δειχθήσεται τὸ ποικίλον τῆς διδασκαλικῆς τοῦ δικαίου δυνάμεως· εὐθὺς γὰρ τῆς ἐπιστολῆς ἀπαρχόμενος καὶ τῷ προφητικῷ

6 οἴακας. 16 ἡγεῖσθαι. Οὕτω καὶ ἀλλαχοῦ. 25 Γαλ. 1, 19 || ἁρμοδιώτερον. 26 ἰσδραήλ. 28 παρέχει] ἐν τῷ κώδ. «παρέχων». 29 ἐπιστολή.

θεώμενος πνεύματι, ὅτι πάντα δεῖ τὸν τῷ Θεῷ προσερχόμενον ἕτοιμον εἶναι πρὸς τὸ πειράζεσθαι, πρὸς ὑπομονὴν ἀλείφει τοὺς πιστοὺς ἀκατάπληκτον, οἷά τις παιδοτρίβης καλὸς γυμνάζειν εἰδὼς κατὰ νόμους ἀθλήσεως τοὺς πρὸς ἄθλησιν πνευματικὴν διαβαίνοντας· φησὶ γάρ· «Πᾶσαν χαρὰν ἡγήσασθε, ἀδελφοί μου, ὅταν πειρασμοῖς περιπέσητε ποικίλοις, εἰδότες ὅτι τὸ δοκίμιον ὑμῶν τῆς πίστεως ὑπομονὴν κατεργάζεται· ἡ δὲ ὑπομονὴ ἔργον τέλειον ἐχέτω, ἵνα ἦτε τέλειοι καὶ ὁλόκληροι, ἐν μηδενὶ λειπόμενοι. Εἰ δέ τις ὑμῶν λείπεται σοφίας, αἰτείτω παρὰ τοῦ διδόντος Θεοῦ πᾶσιν ἁπλῶς, καὶ μὴ ὀνειδίζοντος». Καὶ σκόπει τοῦ δικαίου τὸ ὕψος τῆς διαθέσεως. Οὐ μόνον ἀλείφει πρὸς ὑπομονὴν τοὺς πιστεύοντας, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν χαρὰν ἡγεῖσθαι παρακελεύεται τὸ πειράζεσθαι. Ἐκεῖθεν τὸ ἀρχικὸν τῆς ψυχῆς ἐπιδείκνυται καὶ οἱονεὶ κατ' ἐξουσίαν ὁριστικῶς ἀποφαίνεται, «ἀνὴρ δίψυχος (λέγων) ἀκατάστατος ἐν πάσαις ταῖς ὁδοῖς αὐτοῦ». Τὸ ταπεινοφρονεῖν διδάσκων αὖθις καὶ μὴ ἐπαίρεσθαι, μηδὲ ἡγεῖσθαί τινος τὰ φθειρόμενα, «καυχάσθω, φησίν, ὁ ἀδελφὸς ὁ ταπεινὸς ἐν τῷ ὕψει αὐτοῦ· ὁ δὲ πλούσιος ἐν τῇ ταπεινώσει αὐτοῦ». Διὰ τῆς ἀπαλλαγῆς τοῦ ὕψους καὶ τῆς ταπεινώσεως στοιχῶν ὁμοῦ πλουσίους καὶ πένητας, καὶ ποιῶν δικαίαν τῶν ἐναντίων ἐξίσωσιν, ἔνθεν μακαρίζει τοὺς ὑπομένοντας καὶ στέφανον διαβεβαιοῦται τῆς ὑπομονῆς ἀντιδίδοσθαι· τί γάρ φησι; «Μακάριος ἄνθρωπος ὃς ὑπομενεῖ πειρασμόν· ὅτι δόκιμος γενόμενος λήψεται τὸν στέφανον τῆς ζωῆς, ὃν ἐπηγγείλατο ὁ Κύριος τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν». Εἶτα, οἷα προφήτης προγινώσκων τῷ πνεύματι, ὅτι ἔσται χρόνος ὅτε πλανώμενοι οἱ ἄνθρωποι αἴτιον τῶν κακῶν ἡγήσασθαι τὸν Θεὸν οὐκ ὀκνοῦσι, τοῦτο θεραπεύων τὸ νόσημα, καθάπερ ἄριστος ἰατρὸς τοῖς προφητικοῖς χρώμενος βοηθήμασι, ταῦτα βοᾷ· «ὁ γὰρ Θεὸς ἀπείραστός ἐστι κακῶν, πειράζει δὲ αὐτὸς οὐδένα».

5. Ἀλλ' οὐδὲ τὸ τραῦμα τῶν ἐκ πλάνης λεγόντων, ὅτι ἐκ φύσεως ἡμῖν τὸ ἁμαρτάνειν προσγίνεται, εἴασεν ἀθεράπευτον· φησὶ

2 ἕτοιμον. 5 ὅτ ἄν. 5 Πᾶσαν—ὀνειδίζοντος. Ἐπιστ. Ἰακώβου 1, 2-5. 6 περιπέσειτε. 7 ὑπομονῆ. 9 αἰτεῖτω. 14 ἀνὴρ–αὐτοῦ. Ἐπιστ. 1, 8. 15 μὴ δέ. 16 καυχάσθω—αὐτοῦ. Ἐπιστ. 1, 9, 10. 17 ταπεινῶσει. 18 στοιχῶν] ἐν τῷ κώδικι «στοιχείων». 21 Μακάριος κτλ. Ἐπιστ. 1, 12. 23 οἷα. Οὕτω καὶ ἐφεξῆς. 30 εἴασθεν.

γὰρ καὶ περὶ τούτου· «ἕκαστος πειράζεται, ὑπὸ τῆς ἰδίας ἐπιθυμίας ἐξελκόμενος καὶ δελεαζόμενος· εἶτα ἡ ἐπιθυμία συλλαβοῦσα τίκτει ἁμαρτίαν· ἡ δὲ ἁμαρτία ἀποτελεσθεῖσα ἀποκύει θάνατον». Ἐκεῖθεν ὄψῃ τὸν ἅγιον παιδαγωγοῦντα τοὺς τελείους καὶ πείθοντα μὴ πεποιθέναι ἐφ' ἑαυτοῖς, μηδὲ οἰκείᾳ δυνάμει τὰς ἀρετὰς ἐπιγράφεσθαι· λέγει γάρ· «μὴ πλανᾶσθε, ἀδελφοί μου ἀγαπητοί· πᾶσα δόσις ἀγαθὴ καὶ πᾶν δώρημα τέλειον ἄνωθέν ἐστι, καταβαῖνον ἀπὸ τοῦ πατρὸς τῶν φώτων, παρ' ᾧ οὐκ ἔνι παραλλαγὴ ἢ τροπῆς ἀποσκίασμα· βουληθεὶς γὰρ ἀπεκύησεν ἡμᾶς λόγῳ ἀληθείας, εἰς τὸ εἶναι ἡμᾶς ἀπαρχήν τινα τῶν αὐτοῦ κτισμάτων». Δείκνυσι δ' ἐντεῦθεν, ὅτι τε τὸ θεῖον παρεκτικὸν ἀγαθῶν ἐστιν, ἄτρεπτόν τε καὶ ἀναλλοίωτον, καὶ ὅτι κατ' εἰκόνα τοῦ κτίστου γενόμενοι, υἱοὶ τοῦ κτίστου χρηματίζομεν χάριτι. Ὅταν δὲ τὸ θεολογικὸν ἐδίδαξε καὶ περὶ τὴν τὸν Θεὸν εὐσέβειαν ἐστοιχείωσεν, ὅρα πῶς καὶ τοῦ ἠθικοῦ μέρους ἐφρόντισεν· οἷα γάρ τις νομοθέτης νομοθετῶν τοὺς ὑπηκόους καὶ παιδαγωγῶν πρὸς τὰ κάλλιστα, ταῦτά φησιν· «ἔστω πᾶς ἄνθρωπος ταχὺς εἰς τὸ ἀκοῦσαι, βραδὺς εἰς τὸ λαλῆσαι, βραδὺς εἰς ὀργήν· ὀργὴ γὰρ ἀνδρὸς δικαιοσύνην Θεοῦ οὐ κατεργάζεται»· δέδειχε γὰρ διὰ τούτων, ὅτι πρᾳεῖς ἀναλαμβάνει ὁ Κύριος, τοῖς δὲ ὀργιζομένοις ὀργίζεται. Σωφροσύνης αὐτὸν ἐκεῖθεν ὄψῃ διδάσκαλον ἐμπειρότατον· τί γὰρ πρὸς τοὺς πιστεύοντας ἔγραφεν; «Ἀποθέμενοι πᾶσαν ῥυπαρίαν καὶ περισσείαν κακίας, ἐν πραΰτητι δέξασθε τὸν ἔμφυτον λόγον, τὸν δυνάμενον σῶσαι τὰς ψυχὰς ὑμῶν».

6. Πῶς δὲ τὸν ἀληθινὸν χριστιανὸν ὡρίσατο, μάθετε· «θρησκεία, φησί, καθαρὰ καὶ ἀμίαντος παρὰ Θεῷ πατρὶ αὕτη ἐστίν, ἐπισκέπτεσθαι ὀρφανοὺς καὶ χήρας ἐν τῇ θλίψει αὐτῶν, ἄσπιλον ἑαυτὸν τηρεῖν ἀπὸ τοῦ κόσμου». Διὰ τῶν δύο δὲ τούτων ῥημάτων ἐδίδαξεν εὐποιητικὸν ὀφείλειν ὑπάρχειν τὸν πιστόν, πάντως καὶ εὐμετάδοτον, καὶ ἐν πᾶσι τοῖς ἐν τῷ κόσμῳ ἄσπιλον καὶ ἀρύπαρον. Ἀλλ' οὐδὲ τῶν κατ' ἐπίδειξιν γινομένων ἠμέλησεν· ἀλλὰ

1 τούτου ἕκαστος. Οὕτω καὶ ἐφεξῆς. Ἕκαστος—θάνατον. Ἐπιστ. 1, 14, 15. 5 πλανάσθαι. 6 ἀγαθῆ. 9 μὴ πλανᾶσθε—κτισμάτων. Ἐπιστ. 1, 16-18. 15 παιδαγωγῶν. 16 ἔστω—κατεργάζεται. Ἐπιστ. 1, 19-20. 20 ἀποθέμενοι-ὑμων. Ἐπιστ. 1, 21. 23 θρησκεία—κόσμου. Ἐπιστ. 1, 27.

καὶ τούτου τοῦ πάθους τὴν ἐκτομὴν ἐστοχάσατο, διδάσκων ὅτι οὐ χρὴ τὸ καλὸν κατ' ἐπίδειξιν γίνεσθαι· φησὶ γάρ· «ἀδελφοί μου, μὴ ἐν προσωποληψίαις ἔχετε τὴν πίστιν τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τῆς δόξης». Οὐδὲν δὲ τῶν ὑπ' αὐτοῦ λεγομένων εἴασεν ἀμάρτυρον· ἀλλὰ πρὸς πᾶν τὸ λεγόμενον ἐγγὺς τὸ παράδειγμα, φωτὸς ἡλιακοῦ τηλαυγέστερον φωτίζον τοὺς ἐντυγχάνοντας. Τῆς δὲ πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης μετὰ Θεόν, οὕτως ἐφρόντισε· νόμον γὰρ ἔφη βασιλικὸν ἐκπληροῦν τὸν ἀγαπῶντα τὸν πλησίον ὡς ἑαυτόν. Τίς δὲ αὐτοῦ μὴ καταπλαγείη τὸ συμπαθὲς καὶ φιλάνθρωπον; ἀνίλεων γάρ φησι τὴν κρίσιν «τῷ μὴ ποιήσαντι ἔλεος· καὶ κατακαυχᾶσθαι πάντως προσήκειν ἔλεος κρίσεως», καὶ τοῦτο διδόναι παρ' ἐκείνην τὰ νικητήρια. Ὄντως φιλανθρώπου Θεοῦ μαθητὴς ἀψευδέστατος. Οὕτω δέ φησι τὴν πίστιν δεῖσθαι τῆς πράξεως, ὡς δεῖται τὸ σῶμα τοῦ πνεύματος, καὶ ταύτης χωρὶς νεκρὰν ὑπάρχειν τινὰ καὶ ἀνθρωπονόητον· καὶ τοῦτο πείθει λέγων εὐθύς, τὸν Ἀβραὰμ καὶ τὴν Ῥαὰβ παράγων εἰς μάρτυρας, τὸν μὲν μετὰ πίστεως τὸν Ἰσαὰκ προσενεγκόντα, τὴν δὲ τοὺς κατασκόπους ἑτέρᾳ ὁδῷ παραπέμψασαν.

7. Καὶ τί με δεῖ λέγειν καθ' ἕκαστον; Οὗτος τὸ συμπαθὲς τῷ δικαίῳ ἐκέρασεν. Οὗτος τῇ γλώσσῃ δεσμὸν ἐπιτέθεικεν. Οὗτος καὶ σιωπᾷν καὶ λαλεῖν κατὰ λόγον ἐδίδαξεν. Οὗτος τὸ ψεῦδος ἐμίσησε, τὴν δὲ ἀλήθειαν ἀγαπᾷν ἐξεπαίδευσεν. Οὗτος τὸ καταλαλεῖν ἀλλήλων ἢ κρίνειν τὸν ἕτερον, εἰς αὐτὸν τὸν νόμον ἁμαρτάνειν ἐκήρυξεν. Οὗτος πλουσίοις καὶ πένησιν ἀπονέμει τὰ πρόσφορα, καὶ τοὺς μὲν μὴ ἐλπίζειν ἐπὶ πλούτῳ παρακελεύεται, τοὺς δὲ παρακελεύεται μακροθυμεῖν, ὡς ληψομένους μισθὸν ἀναφαίρετον τῆς ὑπομονῆς. Ἐκείνων μὲν γὰρ ἐλέγχων τῆς ἀπληστίας τὸν πλοῦτον προβάλλεται· τούτοις δὲ ὡς προφήτης πρὸ τῶν θυρῶν ἑστηκέναι τὸν κρίνοντα δικαίως εὐαγγελίζεται. Ἀκοῦσαι δὲ καλὸν αὐτῶν τῶν τοῦ δικαίου ῥημάτων, οἷα γέγραφεν, ἐθέλων πεῖσαι τὸ ὀμνύειν ἐκτρέπεσθαι, διὰ πάντων δὲ τιμᾷν καὶ ἀγαπᾷν τὴν ἀλήθειαν καὶ μη-

2 Ἀδελφοὶ—δόξης. Ἐπιστ. 2, 1. 8 ἑαυτόν. Ἐπιστ. 2, 8. 10 ἀνήλεων. 12 μαθητῆς. 14 νεκρὰν. Ἐπιστ. 2, 14—17. 20 γλῶσση. 23 ἀμαρτάνειν.

δέποτε ψεύδεσθαι· «πρὸ πάντων γάρ, φησίν, ἀδελφοί μου, μὴ ὀμνύετε ὅλως, μήτε τὸν οὐρανόν, μήτε τὴν γῆν, μήτε ἄλλον τινὰ ὅρκον· ἔστω δὲ ὑμῶν τὸ ναὶ ναὶ καὶ τὸ οὒ οὔ, ἵνα μὴ ὑπὸ κρίσιν πέσητε». Τοὺς εὐθυμοῦντας ψάλλειν ἐδίδαξε, τοὺς ἀθυμοῦντας προσεύχεσθαι, τοὺς ἀσθενοῦντας ἐλαίῳ μετὰ προσευχῆς ἱερέων ἀλείφεσθαι, ὡς τῆς εὐχῆς τῆς δι' ἔργων βοηθουμένης τὸ ἰσχύειν μεγάλως ἐχούσης. Καὶ συντόμως εἰπεῖν, οὐκ ἔστιν εἶδος διδασκαλίας ῥυθμιζούσης λόγῳ ἢ ἔργῳ τὸν ἄνθρωπον, ὃ ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Ἰακώβου μὴ περιέχεται. Καὶ τί λέγω τὰ πλείονα; Ἐξὸν ἐντυγχάνειν τὸν θέλοντα, κἀκεῖθεν γινώσκειν ὅσον ἐστὶ τοῦ δικαίου τὸ μέγεθος.

8. Ἔστι δὲ αὐτοῦ κἀντεῦθεν μαθεῖν τὸ ἀρχικὸν καὶ νηφάλεον. Ζήτησις οὖν κατὰ τὴν Ἀντιόχειαν γέγονεν, εἰ δεῖ τοὺς ἐξ ἐθνῶν προσερχομένους τῷ λόγῳ τῆς χάριτος, κατὰ τὸ ἔθος Μωϋσέως λοιπὸν περιτέμνεσθαι. Οἱ ἀδελφοὶ τοίνυν οἱ ὄντες εἰς Ἀντιόχειαν τοῖς ἀποστόλοις τὴν κρίσιν τοῖς οὖσιν ἐν Ἱεροσολύμοις ἀνέθεντο, Παύλου καὶ τοῦ Βαρνάβα διακονούντων πρὸς τὸ ζητούμενον. Τῆς δὲ ἐκκλησίας, τῆς οὔσης εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, συναθροισθείσης εἰς τοῦτο, καὶ Πέτρου τοῦ τῶν ἀποστόλων ἐκκρίτου προϊσταμένου τῆς πίστεως καὶ τὰ τῆς εὐσεβείας διδάσκοντος λόγια, ἀπεκρίθη μετ' αὐτὸν ὁ Ἰάκωβος ἐπὶ λέξεως ταῦτα. «Ἄνδρες ἀδελφοί, Συμεὼν ἐξηγήσατο καθὼς πρῶτον ὁ Θεὸς ἐπεσκέψατο λαβεῖν ἐξ ἐθνῶν λαὸν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ· καὶ τούτῳ συμφωνοῦσιν οἱ λόγοι τῶν προφητῶν». Εἶτα, ἐπειπὼν τοῦ προφήτου τὰ ῥήματα ψῆφον τοῦ ζητουμένου ἐπήγαγεν, ἔχουσαν οὕτως· «κρίνω ἐγὼ μὴ παρενοχλεῖν τοῖς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἐπιστρέφουσιν ἐπὶ τὸν Θεόν· ἀλλ' ἐπιστεῖλαι αὐτοῖς ἀπέχεσθαι ἀπὸ τῶν ἀλισγιμάτων τῶν εἰδώλων καὶ τῆς πορνείας καὶ τοῦ αἵματος καὶ τοῦ πνικτοῦ». Καὶ ὁ λόγος ἔργον ἐγένετο, καὶ τοιοῦτον τύπον οἱ ἀπόστολοι ἔγραψαν, οἷον Ἰάκωβος ἔκρινεν, καὶ οὕτω τῇ ἐκκλησίᾳ ἐνομοθέτησαν ὡς ἐκείνῳ συνήρεσεν. Οὕτω καὶ παρὰ τοῖς ἀποστόλοις ὁ ἀνὴρ ὑπῆρχεν αἰδέσιμος.

1 πρὸ πάντων—πέσητε Ἐπιστ. 5, 12. 2 ὅρκον. 11 νηφαλέον. 15 οὖσιν. ἐνἱεροσολύμοις. 20 ἄνδρες—προφητῶν. Πράξεων 15, 14. 23 ἐπ' εἰπών. 25 ἐπιστεῖλαι. 24 ἀλισγημάτων.

9. Ἀλλ' ἔστιν ἀκοῦσαι καὶ Παύλου οἷα περὶ αὐτοῦ Γαλάταις ἀπέσταλκεν. «Ἀνῆλθον, φησίν, εἰς Ἱεροσόλυμα ἱστορῆσαι Πέτρον· ἕτερον δὲ τῶν ἀποστόλων οὐκ εἶδον, εἰμὴ Ἰάκωβον τὸν ἀδελφὸν τοῦ Κυρίου», ὡς μεγάλου τινὸς ὄντος καὶ τιμίου καὶ τὸ ἰδεῖν τὸν Ἰάκωβον. Οἷος δέ ἐστιν αὐτῷ τῷ Παύλῳ παραινῶν ὁ Ἰάκωβος, ἐκ τῶν πράξεων τῶν ἀποστόλων ἀκούσατε. «Γενομένων γάρ φησιν ἡμῶν ἐκεῖ ὁ Λουκᾶς, εἰς Ἱεροσόλυμα, ἀπεδέξαντο ἡμᾶς πάντες οἱ ἀδελφοί. Τῇ δὲ ἐπιούσῃ νυκτὶ εἰσῆλθεν ὁ Παῦλος σὺν ἡμῖν πρὸς Ἰάκωβον, πάντες δὲ παρεγένοντο πρὸς αὐτὸν οἱ πρεσβύτεροι. Καὶ ἀσπασάμενος αὐτούς, ἐξηγήσατο καθ' ἓν ἕκαστον ὧν ὁ Θεὸς ἐποίησεν ἐν τοῖς ἔθνεσι διὰ τῆς διακονίας αὐτοῦ. Οἱ δὲ ἀκούσαντες ἐδόξαζον τὸν Θεόν, εἰπόντες τῷ Παύλῳ, θεωρεῖς, ἀδελφέ, πόσαι μυριάδες εἰσὶν ἐν τοῖς Ἰουδαίοις τῶν πεπιστευκότων, καὶ πάντες ζηλωταὶ τοῦ νόμου ὑπάρχουσι. Κατηχήθησαν δὲ περὶ σοῦ, ὅτι ἀποστασίαν διδάσκεις ἀπὸ Μωϋσέως τοὺς κατὰ τὰ ἔθνη πάντας Ἰουδαίους. Ἀλλὰ τοῦτο ποίησον ὅ σοι λέγομεν... ἁγνίσθητι σὺν τοῖς ἀδελφοῖς, καὶ δαπάνησον, καὶ γνώσονται ὅτι περὶ ὧν κατήχηνται περὶ σοῦ οὐδέν ἐστι». Πάντως δέον τοῦ Ἰακώβου ταῦτα ὑπολαμβάνειν τὰ ῥήματα, ὡς αὐτοῦ τῆς ἐκκλησίας κατάρχοντος. Τοσοῦτον ἦν ὁ Ἰάκωβος οἰκονομικὸς καὶ μέγας καὶ ἀξιέραστος. Καὶ καταυθεντεῖν ἐθάρρει ἐν τοῖς ζητήμασιν, ὡς ἀδελφὸς τοῦ Κυρίου οἴκοθεν λαβὼν ἐξουσίαν παρρησιάζεσθαι, τῷ τε καιρῷ καὶ τῇ χρείᾳ συμμεταβάλλων τὸ κήρυγμα. Καὶ παρὰ τοῖς ἀποστόλοις λέγων ἠκούετο, καὶ τοῖς λεγομένοις οὐδεὶς ἀντιλέγειν ἠνείχετο. Ἐν τίνι δὲ καὶ Ἰούδας, ὁ τὴν ἑβδόμην ἐπιστολὴν τῶν καθολικῶν γράψας, σεμνύνεται; Οὐκ ἐν τῷ εἶναι καὶ λέγεσθαι τοῦ μὲν Κυρίου δοῦλος, ἀδελφὸς δὲ Ἰακώβου; Ἀνάγνωθι τὴν ἐπιγραφὴν τῆς ἐπιστολῆς αὐτοῦ καὶ γνώσῃ καὶ τὴν ἐκείνου διάνοιαν. Τί γάρ φησιν; «Ἰούδας Ἰησοῦ Χριστοῦ δοῦλος, ἀδελφὸς δὲ Ἰακώβου, τοῖς ἐν Θεῷ πατρὶ ἠγαπημένοις καὶ Ἰησοῦ Χριστῷ συντετηρημένοις· ἔλεος ὑμῖν καὶ

1 παῦλου. 2 ἀνῆλθον—Κυρίου. Πρὸς Γαλάτ. 1, 18, 19. 3 εἰμί. 5 παραινών. 6 Γενομένων—οὐδέν ἐστιν. Πράξεων 21, 17–24. 7 λουκάς. 16 λέγωμεν... ἀγνίσθητι. 17 γνῶσονται. 23 χρεῖα.

εἰρήνη». Οὕτω δὴ παρὰ τοῖς ἀποστόλοις μέγα τι καὶ τίμιον ἦν τὸ ὑπὸ Ἰακώβου διδάσκεσθαι, καὶ ἡ πρὸς ἐκεῖνον οἰκείωσις.

10. Ἀλλ' ἐπεὶ τὸ θεωρητικὸν τοῦ ἀνδρὸς εἰς δύναμιν διεξήλθομεν, νῦν καὶ τὸ πρακτικόν, ὡς οἷόν τέ ἐστιν, ἐπελθεῖν μὴ ὀκνήσωμεν· συνῆπται γὰρ τῷ πρακτικῷ καὶ τὸ τοῦ δικαίου μαρτύριον, καθὰ καὶ ἀνωτέρω δεδήλωται. Οὗτος ὁ μέγας καὶ πολὺς τὰ θεῖα Ἰάκωβος ὁ ἀδελφὸς τοῦ Κυρίου χρηματίσας, ὡς γέγραπται, ἅγιος ἦν ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτοῦ. Καὶ τοῦτον τὸν λόγον οὐ μὴ ἀφήσω ἀμάρτυρον· αὐτῷ γὰρ ὁ μέγας Ἡγήσιππος** Ὅμοια δὲ τούτοις εἰσὶ καὶ τὰ Κλήμεντος. Οὗτος οὖν ὁ Ἰάκωβος — λεγέσθω γὰρ πολλάκις ὑφ ἡδονῆς τὸ λεγόμενον — ἅγιος ἦν ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτοῦ, καθάπερ δεύτερος ' ερεμίας ἀναδειχθεὶς ἡμῖν. Οἶνον καὶ σίκερα οὐκ ἔπιεν, οἷά τις ἄλλος Σαμουὴλ θεωρούμενος. Οὐδὲ ἔμψυχον ἔφαγεν· ἀεὶ γὰρ τῷ ἄρτῳ τῆς ζωῆς ἐσιτίζετο. Ξυρὸν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ οὐκ ἀνέβη· Ναζιραῖος γὰρ ἦν τῷ Θεῷ αὐτοῦ, πολλῷ τοῦ Σαμψὼν ἁγιώτερος. Ἔλαιον οὐκ ἠλείψατο· ἤρκει γὰρ αὐτῷ τὸ ἔλαιον τῆς ἀγαλλιάσεως, ὃ καθ' ἑκάστην ἐχρίετο. Βαλανείῳ δὲ οὐκ ἐχρήσατο· ἀπελούετο γὰρ καθ' ὥραν τῷ πνεύματι τῆς ἀπολυτρώσεως. Ἐρεοῦν οὐκ ἐφόρει, ἀλλὰ σινδόνας, ἀεὶ τὸ λαμπρὸν τῆς ψυχῆς καὶ τὸ διαυγὲς τοῦ νοῦ αὐτοῦ διὰ τῆς περιβολῆς συμβολικῶς αἰνιττόμενος. Τούτῳ μόνῳ ἐξῆν εἰς τὰ Ἅγια τῶν Ἁγίων διὰ παντὸς εἰςπορεύεσθαι· οὐδὲ γὰρ ἅπαξ, καθάπερ οἱ τῷ νόμῳ καὶ τῇ σκιᾷ τῶν ἐπουρανίων λατρεύοντες. Καὶ μόνος εἰσήρχετο εἰς τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ, ὡς μόνος εἰσιέναι δυνάμενος διὰ καθαρότητα. Εὑρίσκετό τε κείμενος ἐπὶ γόνασι καὶ αἰτούμενος τῷ λαῷ τῶν ἁμαρτημάτων τὴν ἄφεσιν, κρεῖττον ἢ κατὰ Μωϋσέα τὰς εὐχὰς μετὰ γονυκλισίας ποιούμενος, ὡς ἀπεσκληκέναι τὰ γόνατα αὐτοῦ δίκην καμήλου, διὰ τὸ ἀεὶ κάμπτειν (αὐτὸν) ἐπὶ τὸ γόνυ προσκυνοῦντα τῷ Θεῷ καὶ αἰτούμενον τῶν πλημμελημάτων τοῦ λαοῦ τὴν συγχώρησιν· ὅπερ Μωϋσῆς οὐδέποτε πέπραχεν· οὕτω γὰρ Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν, γενόμενος ἄνθρωπος, τοὺς ἰδίους δούλους ἐπαίδευσε. Διὰ μέν τοι τὴν ὑπερβολὴν

15 ναζηραῖος. 17 ἔλαιον τῆς ἀγαλλιάσεως, Ψαλμ. 45, 8. Ἑβραί. 1, 9. 23 τῷ πνεύματι τῆς ἀπολυτρώσεως. Ρωμ. 8, 23. Ἐφεσ. 1, 13, 14. 4, 30. 20 αὐτοῦ. 22 ἅπαξ. 25 εὑρίσκετο. λαὼ.

τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ ἐκαλεῖτο δίκαιος καὶ ὀβλίας, ὅ ἐστιν ἑλληνιστὶ περιοχὴ τοῦ λαοῦ καὶ δικαιοσύνη, ὡς οἱ προφῆται δεδηλώκασι πρότερον. Τινὲς οὖν τῶν ἑπτὰ αἱρέσεων, ὧν προκατῆρχεν ὁ Ἄνανος, ἡνίκα Παῦλος ἐπεκαλέσατο καίσαρα καὶ ἐπὶ Ῥώμην πρὸς Νέρωνα ὑπὸ τοῦ Φήστου δέσμιος ἔσταλτο, τῆς ἐλπίδος, καθ ἣν ἐξήρτυον Παύλῳ τὴν ἐπιβουλήν, ἐκπεσόντες, ἐπὶ Ἰάκωβον τὸν ἀδελφὸν τοῦ Κυρίου τρέπονται. Τοιαῦτα δὲ αὐτοῖς κατ' ἐκείνου τετόλμηται. Εἰς μέσον αὐτὸν ἀγαγόντες, ἄρνησιν τῆς πίστεως τῆς εἰς τὸν Χριστὸν ἐπὶ παντὸς τοῦ λαοῦ ἐζήτουν αὐτόν· ἐπυνθάνοντο δὲ παρ αὐτοῦ λέγοντες· «Εἰπὲ ἡμῖν, δίκαιε, τίς ἐστιν ἡ θύρα τοῦ Ἰησοῦ». Ὁ δὲ πρὸς αὐτοὺς ἔφη· «Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ Ἰησοῦς ὁ Χριστός». Καί τινες αὐτῶν ἐπίστευον τοῖς ὑπὸ τοῦ Ἰακώβου (λεγομένοις)· τινὲς δὲ αὐτῶν ἠπίστουν τε καὶ ἀντέλεγον. Αἱ γὰρ αἱρέσεις αὗται παρὰ Ἰουδαίοις, οὔτε ἀνάστασιν ἔλεγον οὔτε ἐρχόμενον ἀποδοῦναι ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. Πολλοὶ δὲ ἐπίστευον διὰ τὸν Ἰάκωβον, καὶ γογγυσμὸς πολὺς ἦν ἐν τοῖς ἄρχουσι τῶν Ἰουδαίων, τῶν φαρισαίων καὶ γραμματέων λεγόντων ὅτι κινδυνεύει πᾶς ὁ λαὸς Ἰησοῦν τὸν Χριστὸν προσδοκᾶν.

11. Ἔλεγον οὖν, συνελθόντες τῷ Ἰακώβῳ, «παρακαλοῦμέν σε, δίκαιε, ἐπίσχες τὸν λαόν, ἐπείπερ ἐπλανήθη εἰς Ἰησοῦν, ὡς αὐτοῦ ὄντος Χριστοῦ. Παρακαλοῦμέν σε οὖν πεῖσαι τοὺς ἐλθόντας εἰς τὴν ἡμέραν τοῦ πάσχα περὶ τοῦ Ἰησοῦ· σοὶ γὰρ πάντες πειθόμεθα· ἡμεῖς γὰρ μαρτυροῦμέν σοι καὶ πᾶς ὁ λαός, ὅτι δίκαιος εἶ καὶ πρόσωπα οὐ λαμβάνεις. Πεῖσον οὖν σὺ τὸν λαὸν μὴ πλανᾶσθαι περὶ τοῦ Ἰησοῦ· καὶ γὰρ ἡμεῖς καὶ πᾶς ὁ λαὸς πειθόμεθά σοι. Στῆθι οὖν ἐπὶ τὸ πτερύγιον τοῦ Ἱεροῦ, ἵνα ᾖς ἄνωθεν ἐπιφανὴς τῷ λαῷ καὶ ἀκουστά σου τὰ ῥήματα γένωνται· διὰ γὰρ τὸ πάσχα συνεληλύθαμεν πᾶσαι αἱ φυλαὶ μετὰ τῶν ἐθνῶν». Ἔστησαν οὖν οἱ φαρισαῖοι καὶ οἱ γραμματεῖς τὸν Ἰάκωβον ἐπὶ τὸ πτερύγιον τοῦ Ἱεροῦ καὶ ἔκραξαν, λέγοντες «δίκαιε, σοὶ πάντες ὀφείλομεν πείθεσθαι. Ἐπείπερ ὁ λαὸς πλανᾶται ὀπίσω τοῦ Ἰησοῦ, τοῦ σταυρωθέντος ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου, ἀπάγγειλον ἡμῖν τίς ἡ θύρα

1 ὀβλίας... ἐλληνιστί. 1 παῦλω. 20 ἐπείσχες. 26 πλανάσθαι.

τοῦ Ἰησοῦ». Καὶ ἀπεκρίνατο φωνῇ μεγάλῃ, λέγων· «Τί με ἐρωτᾶτε περὶ τοῦ Ἰησοῦ; αὐτὸς γὰρ καθέζεται ἐκ δεξιῶν τῆς δυνάμεως τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ μέλλει ἔρχεσθαι ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ κρίναι τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ». Καὶ πολλῶν πληροφορηθέντων ἐπὶ τῇ μαρτυρίᾳ τοῦ Ἰακώβου, καὶ κραζόντων καὶ λεγόντων «ὡσαννὰ τῷ υἱῷ Δαυίδ», τότε πάλιν οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ φαρισαῖοι ἔλεγον πρὸς ἀλλήλους· «Κακῶς ἐποιήσαμεν, τοιαύτην μαρτυρίαν παρασχόντες τῷ Ἰησοῦ. Ἀλλὰ δεῦτε καταβάλωμεν τὸν Ἰάκωβον, ἵνα φοβηθέντες οἱ λαοὶ μὴ πιστεύσωσι τῷ Ἰησοῦ». Καὶ ἔκραξαν λέγοντες «ὢ ὤ, καὶ ὁ δίκαιος ἐπλανήθη». Ἀναβάντες οὖν ἐπὶ τὸ πτερύγιον τοῦ Ἱεροῦ κατέβαλον αὐτὸν καὶ ἔλεγον· «Λιθάσωμεν τὸν δίκαιον». Καὶ ἤρξαντο λιθάζειν αὐτόν. Ἐπείπερ καταβληθεὶς οὐκ ἀπέθανε, στραφεὶς ἔθηκε τὰ γόνατα λέγων «Κύριε Θεὲ πάτερ, ἄφες αὐτοῖς· οὐ γὰρ οἴδασι τί ποιοῦσιν»· οὕτω γὰρ Χριστὸς ὁ Θεὸς καὶ Στέφανον ἐδίδαξε καὶ Ἰάκωβον. Οὕτω δὲ καταλιθοβολούντων αὐτόν, εἷς τῶν ἱερέων τῶν υἱῶν Ῥηχὰβ υἱοῦ Χαβὶμ τῶν μαρτυρουμένων ὑπὸ Ἱερεμίου τοῦ προφήτου, ἔκραζε λέγων—«Παύσασθε· τί ποιεῖτε; Εὔχεται ὑπὲρ ὑμῶν ὁ δίκαιος». Καὶ λαβών τις ἐξ αὐτῶν, εἷς τῶν κναφέων, τὸ ξύλον, ἐν ᾧ ἀπεπίεζε τὰ ἱμάτια, ἤνεγκε κατὰ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ· καὶ οὕτως ὁ δίκαιος παρέδωκε τὸ πνεῦμα. Καὶ λαβόντες αὐτὸν ἔθαψαν ἐν τόπῳ καλουμένῳ Καλῷ, πλησίον τοῦ ναοῦ τοῦ Θεοῦ. Ὅσοι δὲ ἐδόκουν ἐπιεικέστατοι τῶν κατὰ τὴν πόλιν εἶναι καὶ τὰ περὶ τοὺς νόμους ἀκριβεῖς, βαρέως ἤνεγκαν ἐπὶ τούτῳ, καὶ πέμπουσι κρύφα πρὸς τὸν Ἀγρίππαν · οὗτος γὰρ τῆς Ἡρώδου τετραρχίας ὑπῆρχε διάδοχος—παρακαλοῦντες αὐτὸν ἐπιστεῖλαι Ἀνάνῳ μὴ τοιαῦτα τολμᾶν· μηδὲ γὰρ τὸ κατὰ τὸν μέγαν Ἰάκωβον ὀρθῶς πεπραχέναι. Τινὲς δὲ αὐτῶν καὶ τὸν Ἀλβῖνον ὑπαντιάζουσιν, ἀπὸ τῆς Ἀλεξανδρείας ὁδοιποροῦντα—αὐτὸν γὰρ μετὰ Φῆστον ἐχειροτόνησε Καῖσαρ τῆς Ἰουδαίας ἐπίτροπον—καὶ διδάσκουσιν, ὡς οὐκ ἦν ἐξὸν τῷ Ἀνάνῳ χωρὶς γνώμης αὐτοῦ καθίσαι συνέδριον. Ἀλβῖνος δὲ πεισθεὶς τοῖς εἰποῦσι γράφει μετ' ὀργῆς πρὸς τὸν Ἄνανον, δίκας ἀπειλῶν

18 ὑπὲρ] ἐν τῷ κώδ. «περὶ». 31 γνῶμης.

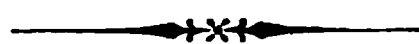
λήψεσθαι παρ' αὐτοῦ τοῦ τοιούτου τολμήματος. Ἀγρίππας μέντοι ὁ βασιλεὺς ἀφελόμενος τῆς ἱερωσύνης τὸν Ἄνανον, ἄρξαντα μῆνας οὐ πλεῖον τριῶν, ἕτερον ἀντ' ἐκείνου κατέστησε. Δεινὰ δὲ καὶ πέρα δεινῶν μετὰ θάνατον Ἰακώβου τοὺς Ἰουδαίους κατείληφε, καὶ μάρτυς τούτων Ἰώσηπος ὁ Ἰουδαῖος, μηδὲν τῆς ἀληθείας ἀποκρυψάμενος.

12. Οὕτω μὲν οὖν προσετέθη τοῖς ἁγίοις ὁ ἅγιος ὁ παρὰ τῆς ἄνω χοροστασίας ἐπιζητούμενος. Οὕτω προσετέθη ὁ μάρτυς τοῖς μάρτυσιν, ὁ ἐν ἐπισκόποις πρῶτος τὸν μαρτυρικὸν ἀναδησάμενος στέφανον· ἦν μὲν γὰρ προφθάσας ἐν διακόνοις ὁ Στέφανος, ἐν ἀποστόλοις ὁ Ζεβεδαίου Ἰάκωβος, νῦν δὲ ὁ ἱερεὺς Χριστῷ τῷ ἀρχιερεῖ ἠκολούθησε τῷ ὑπὲρ τοῦ κόσμου παντὸς τὸ αἷμα δεδωκότι τὸ ἴδιον. Οὕτω προσετέθη τοῖς δικαίοις ὁ δίκαιος, τὸ τοῦ δικαίου πατρὸς δίκαιον γέννημα. Ἐγὼ γὰρ καὶ τὸν Ἰωσήφ, τὸν πατέρα τοῦ μάρτυρος, λίαν τινὰ πεπίστευκα μέγαν τε καὶ σεβάσμιον εἶναι —οὐ μόνον γὰρ αὐτὸν ἐκ τῆς ἱερᾶς τοῦ εὐαγγελίου φωνῆς μεμάθηκα δίκαιον, ἀλλ' ὅτι καὶ τῷ κατὰ Χριστὸν μυστηρίῳ ὑπουργῆσαι ἠξίωται—ὅτι τὴν παναγίαν παρθένον καὶ Θεοτόκον ὀνόματι μνηστείας διά τινα λόγον ἐξαίρετον εἰς τήρησιν ἔλαβεν. Εἰ μὴ γὰρ ἔγνω τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὅτι τε βίῳ καὶ λόγῳ ὁ Ἰωσὴφ ἐλαμπρύνετο καὶ πρὸ τούτων ἁπάντων ἄσπιλον εἶχε τὴν ψυχὴν καὶ ἀρρύπαρον καὶ οὕτω καὶ τὸν οἶκον τὸν ἑαυτοῦ ἐξεπαίδευσεν, οὐκ ἂν αὐτὸν καὶ τὸν οἶκον αὐτοῦ εἰς διακόνους προυβάλλετο τοῦ μυστηρίου τῆς χάριτος. Μέγας τις τοιγαροῦν καὶ Ἰωσὴφ ὑπῆρχε καὶ ἐνθεώτατος καὶ τῆς κατὰ νόμον γνώσεως ἠκριβωμένος τὰ λόγια καὶ προφητικοῦ πεπληρωμένος χαρίσματος, ἅτε δὴ τῆς Δαυιτικῆς ῥίζης γνησιώτατον βλάστημα καὶ τῷ Δαυιτικῷ οἴκῳ γενόμενος καύχημα. Καὶ μάρτυς τούτων ἡ τῶν εὐαγγελίων γραφή, υἱὸν τὸν Ἰωσὴφ τοῦ Δαυὶδ ὀνομάζουσα καὶ πᾶσιν αὐτὸν ὑπηρετοῦντα προθύμως τοῖς δι' ἀγγέλου χρησμοῖς ἱστορήσασα· ὅπερ οὐκ ἂν ὡς ἔτυχεν ἔπραττεν, εἰ μὴ πόρρωθεν ἐνελάμπετο τοῦ μυστη-

2 βασιλεὺς ἀφελώμενος. 11 ζεβεδαῖου. 5 ἵερεὺς. Οὕτω καὶ ἐφεξῆς 21 ἀπάντων. 22 ἀρύπαρον. 26 ἄτε. 27 οἴκω. 29 γραφῆ. 30 Ματθ. 1, 20. 31 ἱστορήσασα.

ρίου τὴν δύναμιν. Παρὰ τούτου ἡμῖν ὁ ἱερὸς Ἰάκωβος καὶ γεγέννηται καὶ πεπαίδευται· τούτου τοῦ δικαίου υἱὸς ὑπῆρχεν οὗτος ὁ δίκαιος. Καὶ δίκαιος καὶ προφήτης καὶ μαθητὴς καὶ ἱερεὺς καὶ ἀδελφὸς τοῦ Κυρίου καὶ μάρτυς πρῶτος ἐν ἐπισκόποις εἶναι πιστεύεται· ἀγαθῶν γὰρ πόνων ὁ καρπὸς εὐκλεὴς καὶ ἀδιάπτωτος ἡ ῥίζα τῆς φρονήσεως, καθάπερ σοφοῦ τινος ἤκουσα λέγοντος.

13. Ἐμοὶ μὲν οὖν τὰ τῆς προθυμίας εἰς δύναμιν ἀφωσίωται· σὺ δέ, ὦ τρισμακάριε καὶ τῇ τοῦ πνεύματος κοσμούμενε χάριτι, ὦ ἱερὰ καὶ τιμία καὶ ἀποστολικὴ κεφαλὴ τὸ μαρτυρικὸν διάδημα φέρουσα, ὁ παρρησίαν ἔχων πλείστην πρὸς Θεόν, ὡς ἀδελφὸς καὶ φίλος καὶ δοῦλος γενόμενος, παῦσον ταῖς σαῖς ἱκεσίαις ἐκ τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ τὴν ὀργήν· γενοῦ δεύτερος Ἀαρών, ὑπὲρ ἡμῶν τὸ θεῖον ἐξιλεούμενος. Φάνηθι καὶ σὺ ἄλλος Φινεὲς ἀποστρέφων τὸν ὀλοθρεύοντα καὶ τοσοῦτον σὺ μείζονα παρ' ἐκείνους βοήθησον, ὅσῳ καὶ μείζονος παῤῥησίας ὑπὲρ ἐκείνους ἠξίωσαι. Δίωξον ὡς ποιμὴν τὸν ἀλλόφυλον λύκον τὸν τῇ μάνδρᾳ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἐφεδρεύοντα, κατάβαλε δι' εὐχῆς τῶν Ἀσσυρίων τὸ σύστημα. Ὁρᾷς, ὦ πανάγιε, τὴν διασποράν, τὴν δῄωσιν, τὸν διωγμόν, τὴν ἐρήμωσιν, τὸν μολυσμὸν τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν θυσιαστηρίων τὴν καταπάτησιν, ἅπερ ἅπαντα ἐξ ἡμετέρων ἡμᾶς ἁμαρτιῶν κατειλήφασι. Σὺ οὖν τὴν ἐκκλησίαν ῥυπωθεῖσαν ἐκκάθαρον, τὴν βασιλείαν κραταίωσον, τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ τὸν ἐξ ἐνδόξου ἄδοξον καὶ ἐκ πλουσίου πένητα περιποίησαι, ἵνα δοξάζηται διὰ πάντων Θεὸς ἐν τριάδι προσκυνούμενος, ὁ πατὴρ καὶ ὁ υἱὸς καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὅτι αὐτῷ πρέπει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

5 εὐκλεῆς. 7 ἀφοσίωται. 9 ἀποστολικῆ κεφαλῆ. 13 ὀλοθρεύοντα. 18 δείωσιν. 20 κατάπάτησιν ἅ. ἅπαντα. 21 οὖν] ἐν τῷ κώδ. «δὲ» || βασιλεῖαν.

II.

ΣΕΥΗΡΙΑΝΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΓΑΒΑΛΩΝ

λόγος περὶ εἰρήνης.

(Cod. Sabb. 32, fol. 130a—135b).

---

1. Οἱ ἄγγελοι τὸν οὐράνιον χορὸν συστησάμενοι εὐηγγελίζοντο τοῖς ποιμέσι λέγοντες· «εὐαγγελιζόμεθα ὑμῖν σήμερον χαρὰν μεγάλην, ἥτις ἔσται παντὶ τῷ λαῷ». Παρ' αὐτῶν τοίνυν τῶν ἁγίων ἐκείνων ἀγγέλων καὶ ἡμεῖς δανεισάμενοι φωνὴν εὐαγγελιζόμεθα ὑμῖν σήμερον, ὅτι σήμερον τὰ τῆς ἐκκλησίας ἐν γαλήνῃ καὶ τὰ τῶν αἱρετικῶν ἐν ζάλῃ. Σήμερον τὸ σκάφος τῆς ἐκκλησίας ἐν γαλήνῃ

1. In adventu domini et salvatoris nostri atque in praesentia ejus corporali, angeli ducentes choros cœlestes evangelizabant pastoribus, dicentes: „Annuntiamus vobis hodie gaudium magnum quod erit omni populo". Ab ipsis enim sanctis angelis etiam mutuati nos vocem, annuntiamus vobis hodie gaudium magnum. Hodie enim in pace ecclesia est, et hae-

ΕΠΙΓΡΑΦΗ. Ἐν τῷ κώδικι λείπει τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέως, τοῦ λόγου αὐτοῦ ἀποδοθέντος ὑπὸ τῶν ἀντιγραφέων τῷ ἁγίῳ Ἰωάννῃ τῷ Χρυσοστόμῳ· διὸ καὶ ἐν τῷ ἁγιοσαββιτικῷ κώδικι ἐπιγράφεται «ὁμιλία κζ', τοῦ αὐτοῦ λόγος περὶ εἰρήνης», ἤτοι τοῦ Χρυσοστόμου. Ἀνεγνώρισα δὲ τὸν ἀληθῆ αὐτῆς συγγραφέα ἔκ τε τοῦ ὕφους τῆς ὁμιλίας, ἔκ τε τῆς ὑποθέσεως αὐτῆς καὶ ἐκ τοῦ σωζομένου λατινιστὶ ἀποσπάσματος, ὅπερ ἐπιγράφεται ὧδε· «Sermo Severiani de pace, cum susceptus esset a beato Joanne episcopo Constantinopolitano».

2 εὐηγγελίζοντο] ἐν τῷ κώδ. «εὐαγγελίζοντο». 3 εὐαγγελιζόμεθα κτλ. Λουκᾶ 11, 10.

καὶ εἰς τὸν ἀχείμαστον λιμένα τῆς εἰρήνης ὁρμίζεται, καὶ ἡ τῶν αἱρετικῶν μανία ταῖς ἰδίαις τρικυμίαις χειμάζεται. Σήμερον οἱ ποιμένες ἐν ἀμεριμνίᾳ καὶ ἡ ποίμνη ἐν ἀσφαλείᾳ, οἱ ἐχθροὶ ἐν ἀπορίᾳ, οἱ λύκοι ἐν ἀμηχανίᾳ. Σήμερον ὁ ἀμπελὼν τοῦ Σωτῆρος ἐν εὐθηνίᾳ καὶ οἱ ἐργάται τῆς κακίας ἐν ἀκηδίᾳ. Σήμερον ὁ λαὸς τοῦ Θεοῦ ἐν ὑψώσει καὶ οἱ ἐχθροὶ τῆς ἀληθείας ἐν ταπεινώσει. Σήμερον Χριστὸς ἐν ἀγαλλιάσει καὶ διάβολος ἐν πένθει. Σήμερον ἄγγελοι μετ' εὐφροσύνης χαίρουσιν καὶ δαίμονες μετ' αἰσχύνης δραπετεύουσιν. Καὶ τί δεῖ πολλὰ λέγειν; Σήμερον μετὰ τῆς ἑαυτοῦ εἰρήνης προῆλθεν Χριστὸς ὁ βασιλεὺς τῆς εἰρήνης καὶ πᾶσαν ἔχθραν καὶ πᾶσαν λύπην καὶ πᾶσαν μικροψυχίαν ἐξώρισεν. Οὐρανῷ μὲν ἥλιος ἐπιλάμπει, ἐκκλησίαν δὲ Χριστοῦ εἰρήνη φωτίζει, εἰρήνη τὸ ποθεινὸν ὄνομα, εἰρήνη τὸ φαιδρὸν τῆς εὐσεβείας ἐπάγγελμα, εἰρήνη τὸ καθαρὸν τῆς ἱερωσύνης βλέμμα, εἰρήνη τὸ διαυγὲς τοῦ θυσιαστηρίου κάλλος! Καὶ τί ἐπάξιον δυνάμεθα εἰπεῖν εἰρήνης, ἥτις ἐστὶν τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ; περὶ γὰρ τοῦ

retici in ira. Hodie ecclesiae navis in portu est, et haereticorum furor jactatur in fluctibus. Hodie pastores ecclesiae in securitate, et haeretici in perturbatione sunt. Hodie oves Domini in tuto, et lupi insaniunt. Hodie vinea Domini in abundantia, et operarii iniquitatis in egentia. Hodie populus Christi exaltatus est, et inimici veritatis humiliati sunt. Hodie Christus in laetitia, et diabolus in luctu. Hodie angeli in exsultatione, et daemones in confusione. Et quid opus est multa dicere? Hodie Christus, qui est rex pacis, cum sua pace procedens, fugavit omne dissidium, dissensiones depulit, discordiam perturbavit. Et sicut cœlum splendor solis, ita ecclesiam fulgor pacis illuminat. O quam desiderabile nomen pacis, quam religionis christianae stabile fundamentum, et altaris dominici cœlestis armatura! Et quid possumus de pace proloqui? Pax nomen est ipsius Christi, sicut dicit et apostolus: „Quia Christus pax nostra, qui fecit utra-

7 ἐναμηχανία. 22 ἐξώρησεν. 29 δι' αὐγές.

Χριστοῦ ὁ Παῦλος διαλεγόμενός φησιν· «αὐτός ἐστιν ἡ εἰρήνη ἡμῶν, ὁ ποιήσας τὰ ἀμφότερα ἕν». Ἀμφότερα ἦν οὐ γνώμῃ μεμερισμένα, οὐ πίστει κατατετμημένα, ἀλλὰ διαβόλου φθόνῳ διῃρημένα Ἀλλ' ὥσπερ ἐπὶ βασιλικῆς προόδου καὶ πλατεῖαι καθαίρονται καὶ στοαὶ διαφόροις κάλλεσι στεφανοῦνται, ἵνα μηδὲν φανῇ βασιλικῆς ὄψεως ἀνάξιον, οὕτως προερχομένου Χριστοῦ τοῦ βασιλέως τῆς εἰρήνης πάντα τὰ λυπηρὰ ἐκποδὼν ἡμῖν ὑπεχωρεῖτο. Ἐπέλαμψεν ἡ ἀλήθεια, καὶ δραπετεύει τὸ ψεῦδος! ἐπέλαμψεν ἡ ὁμόνοια, καὶ ἔφυγεν ἡ διχόνοια! Καὶ ὥσπερ πολλάκις ἐπὶ βασιλέων ἢ ἀδελφῶν καὶ ἀρχόντων οἱ ἄριστοι τῶν γραφέων βουλόμενοι τῆς ψυχῆς τὴν ἕνωσιν δεῖξαι ἐν σχήματι γυναικὸς ὄπισθεν παραστῶσιν τὴν ὁμόνοιαν, ἀμφοτέραις ταῖς ὠλέναις περιλαμβάνουσαν τοὺς ἡνωμένους — ἵνα δείξῃ · ὅτι τὰ σώματα διῃρημένα συνῆπται τῇ γνώμῃ — οὕτως ἡ τοῦ Χριστοῦ εἰρήνη μεσολαβήσασα τὰ διεστῶτα συνῆψεν, καὶ ἐπληρώθη ἐφ' ἡμῶν τὸ εἰρημέ-

que unum», quae nequaquam fide, sed invidia diaboli dissidebant. Verun sicut procedente rege et plateae mundantur, et tota civitas diversis floribus et ornatibus coronatur, ut nihil sit quod minus dignum vultui regis appareat: ita et nunc procedente Christo rege pacis, omne quod triste est, auferatur e medio, et illucescente veritate fugetur mendacium: fugiat discordia, resplendescente concordia. Et sicut frequenter fieri vidimus, ubi regum vel fratrum tabulae pinguntur, ut in utrisque unanimitatis declarentur insignia, artifex picto femineo habitu post tergum utriusque, concordiam statuit, brachiis suis utrumque complectentem, indicans quod hi qui videntur corporibus separati, sententiis et voluntate conveniant: ita nunc pax Domini media assistens, et utrumque nostrum gremio palpante connectens, discreta corpora in unum convenire animum, ulnis jungentibus docet.

2 αὐτός] ἐν τῷ κώδ. «Χριστός». Πρὸς Ἐφεσίους 2, 14. 7 ἐπιβασιλικῆς... πλατεῖαι. 7 διειρημένα. 10 κάλεσι.... μήδεν. 15 ὑπεχορεῖτο. 18 διχόνια. 19 ἐπιβασιλέων. 23 παραστῶσιν (sic).

νον ὑπὸ τοῦ προφήτου «καὶ ἔσται βουλὴ εἰρήνης ἀναμέσον ἀμφοτέρων».

2. Τῇ μὲν οὖν προτέρᾳ ὁ κοινὸς ἡμῶν πατὴρ τὸ εὐαγγελικὸν προοιμιάσατο, τῆς εἰρήνης τὸν λόγον· σήμερον δὲ ἡμεῖς τοῦ τῆς εἰρήνης ἡγούμεθα λόγου. Αὐτὸς ἡμᾶς χθὲς ὑπτίαις ταῖς χερσὶν ἠσπάσατο τῷ λόγῳ τῆς ἀληθείας, καὶ ἡμεῖς σήμερον, ὡς εἰπεῖν, πλατείαις ἀγκάλαις τοῖς τῆς εἰρήνης δεξιούμεθα δώροις. Καταλέλυται πόλεμος, καὶ λάμπει τὸ τῆς εἰρήνης κάλλος! Νῦν στενάζει διάβολος! Νῦν πενθεῖ τὸ τῶν δαιμόνων σύστημα! Νῦν ἐν ἀγαλλιάσει τὰ τῆς ποίμνης! Νῦν ἐν εὐφροσύνῃ τὰ οὐράνια! Εἰρήνη σήμερον χορεύει ἡ τῶν ἐν οὐρανοῖς ἀγγέλων ὁμοδίαιτος καὶ τῶν ἐπὶ γῆς ἁγίων ὁμόσκηνος! εἰρήνη, ὁ τῶν ἀγγέλων ὕμνος! εἰρήνη, τὸ τῶν ἁγίων ἔργον! Καὶ ὅρα τὸ θαυμαστόν. Καὶ τὰ ἐπουράνια ὑμνεῖ τὴν εἰρήνην, καὶ τὰ ἐπίγεια ὑμνεῖ τὴν εἰρήνην! Ἀλλ' ὅτε μὲν οἱ ἐν οὐρανοῖς ἄγγελοι ὑμνοῦσιν εἰρήνην, τῇ γῇ αὐτὴν προσπέμπουσιν, καὶ τῇ γῇ τῆς εἰρήνης τὰς ἀκτῖνας

In qua sine dubio completur sermo propheticus, qui ait: «Et erit consilium pacificum inter utrosque».

2. Et hesterno quidem die pater noster communis evangelico pacem sermone praefatus est: hodie vero nos verba pacis exponamus. Ipse nos heri resupinis manibus in verbo pacis excepit, et nos hodie dilatato pectore, ulnisque patentibus ad Dominum cum muneribus pacis occurramus. Jam bella destructa sunt, pulchritudo pacis obtinuit. Nunc in luctu est diabolus, et in lamentatione omnis daemonum turma; nunc in coelestibus laetitia, et in angelis exsultatio, quibus specialis familiaris pax. Hoc enim etiam coelestes admirantur virtutes opus, quas fons ejus habet perennis, ex quo etiam terrena haec nostra guttis quibusdam exinde stillantibus irrorantur. Et ideo etiamsi in terris pax, laudis ejus splendor redundat in coelum, laudant eam coelestes angeli et dicunt: «Gloria in excelsis Deo,

1 καὶ ἔσται—ἀμφοτέρων. Ζαχαρ. 6, 13. 2 βουλῇ. 14 δεξιούμεθα] ἐν τῷ κώδ. «δεξιούμενον». 30 πρὸς πέμπουσιν.

ἐπιλάμπουσιν· ὅταν δὲ οἱ ἐπὶ γῆς ἅγιοι αὐτὴν ὑμνοῦσιν, εἰς τὸν οὐρανὸν αὐτῆς τὰς μαρμαρυγὰς ἀναπέμπουσιν. Ὑμνοῦσιν οἱ ἐξ οὐρανῶν ἄγγελοι καὶ λέγουσιν «δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη». Ὁρᾷς πῶς τὰ ἐπουράνια τάγματα ἀλλήλοις ἐπιπέμπουσιν τὰ τῆς εἰρήνης δῶρα; Οἱ ἐν οὐρανοῖς ἄγγελοι τῇ γῇ εὐαγγελίζονται τὴν εἰρήνην· ὅτε γὰρ ὁ χορὸς ἐκεῖνος ὁ εὐσεβὴς τὸν Χριστὸν ὑμνῶν ἔλεγεν «ὡσαννὰ τῷ υἱῷ Δαυίδ, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου», καὶ τοῦτο προσετέθη· «εἰρήνη ἐν οὐρανοῖς καὶ δόξα ἐν ὑψίστοις». Εἴπωμεν τοίνυν καὶ ἡμεῖς «δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ, τῷ τὸν διάβολον ταπεινώσαντι καὶ τὸν λαὸν τὸν ἴδιον ὑψώσαντι· δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ, τῷ ἔχθραν ἐξορίσαντι καὶ εἰρήνην βραβεύσαντι».

3. Εἴπομεν ὑμῖν τοῦ διαβόλου τὴν τέχνην, καὶ πρὸ ἡμῶν οὐκ ἠγνοεῖτε αὐτοῦ τὰ νοήματα. Εἶδεν ὁ Σατανᾶς τὴν ἐκκλησίαν πίστεως τετειχισμένην· εἶδεν δογμάτων εὐσεβείας ἐστεφανωμένην· εἶδεν, καὶ ἰδὼν ἐτάκη· ἰδὼν ἐλύσσησεν· ἰδὼν ἐμάνη. Ἐπειράθη

et in terra pax hominibus bonae voluntatis». Vides quomodo coelestes omnes et terrestres invicem sibi munera pacis emittunt? Coelestes angeli pacem terris annuntiant, sancti in terris Christum, qui est pax nostra, collaudant in coelestibus positum, et mysticis choris acclamant: «Osanna in excelsis».

Dicamus ergo et nos: «Gloria in altissimis Deo», qui humiliavit diabolum, et exaltavit Christum suum. «Gloria in altissimis Deo», qui discordiam fugat, et pacem statuit.

3. Dico enim vobis artem diaboli, cujus neque vos astutiam ignoratis. Uidit Satanas firmitatem fidei, stabilitatem in ea pietate dogmatum septam, vidit et operum bonorum fructibus abundantem: et ideo pro his omnibus ad insaniam

1 ὅτ' ἄν. Οὕτω πανταχοῦ. 5 δόξα—εἰρήνη. Λουκᾶ 11, 14. 8 ὁρᾷς] ἐν τῷ κώδ. «ὅρα». 13 ὡσαννὰ κτλ. Ματθ. 21, 9. 26 ἠγνοεῖτε] ἐν τῷ κώδ. «ἀγνοεῖτε».

*

νον ὑπὸ τοῦ προφήτου «καὶ ἔσται βουλὴ εἰρήνης ἀναμέσον ἀμφοτέρων».

2. Τῇ μὲν οὖν προτέρᾳ ὁ κοινὸς ἡμῶν πατὴρ τὸ εὐαγγελικὸν προοιμιάσατο, τῆς εἰρήνης τὸν λόγον· σήμερον δὲ ἡμεῖς τοῦ τῆς εἰρήνης ἡγούμεθα λόγου. Αὐτὸς ἡμᾶς χθὲς ὑπτίαις ταῖς χερσὶν ἠσπάσατο τῷ λόγῳ τῆς ἀληθείας, καὶ ἡμεῖς σήμερον, ὡς εἰπεῖν, πλατείαις ἀγκάλαις τοῖς τῆς εἰρήνης δεξιούμεθα δώροις. Καταλέλυται πόλεμος, καὶ λάμπει τὸ τῆς εἰρήνης κάλλος! Νῦν στενάζει διάβολος! Νῦν πενθεῖ τὸ τῶν δαιμόνων σύστημα! Νῦν ἐν ἀγαλλιάσει τὰ τῆς ποίμνης! Νῦν ἐν εὐφροσύνῃ τὰ οὐράνια! Εἰρήνη σήμερον χορεύει ἡ τῶν ἐν οὐρανοῖς ἀγγέλων ὁμοδίαιτος καὶ τῶν ἐπὶ γῆς ἁγίων ὁμόσκηνος! εἰρήνη, ὁ τῶν ἀγγέλων ὕμνος! εἰρήνη, τὸ τῶν ἁγίων ἔργον! Καὶ ὅρα τὸ θαυμαστόν. Καὶ τὰ ἐπουράνια ὑμνεῖ τὴν εἰρήνην, καὶ τὰ ἐπίγεια ὑμνεῖ τὴν εἰρήνην! Ἀλλ' ὅτε μὲν οἱ ἐν οὐρανοῖς ἄγγελοι ὑμνοῦσιν εἰρήνην, τῇ γῇ αὐτὴν προσπέμπουσιν, καὶ τῇ γῇ τῆς εἰρήνης τὰς ἀκτῖνας

In qua sine dubio completur sermo propheticus, qui ait: «Et erit consilium pacificum inter utrosque».

2. Et hesterno quidem die pater noster communis evangelico pacem sermone praefatus est: hodie vero nos verba pacis exponamus. Ipse nos heri resupinis manibus in verbo pacis excepit, et nos hodie dilatato pectore, ulnisque patentibus ad Dominum cum muneribus pacis occurramus. Jam bella destructa sunt, pulchritudo pacis obtinuit. Nunc in luctu est diabolus, et in lamentatione omnis daemonum turma; nunc in coelestibus laetitia, et in angelis exsultatio, quibus specialis familiaris pax. Hoc enim etiam coelestes admirantur virtutes opus, quas fons ejus habet perennis, ex quo etiam terrena haec nostra guttis quibusdam exinde stillantibus irrorantur. Et ideo etiamsi in terris pax, laudis ejus splendor redundat in coelum, laudant eam coelestes angeli et dicunt: «Gloria in excelsis Deo,

1 καὶ ἔσται—ἀμφοτέρων. Ζαχαρ. 6, 13. 2 βουλῇ. 14 δεξιούμεθα] ἐν τῷ κώδ. «δεξιούμενον». 30 πρὸς πέμπουσιν.

ἐπιλάμπουσιν· ὅταν δὲ οἱ ἐπὶ γῆς ἅγιοι αὐτὴν ὑμνοῦσιν, εἰς τὸν οὐρανὸν αὐτῆς τὰς μαρμαρυγὰς ἀναπέμπουσιν. Ὑμνοῦσιν οἱ ἐξ οὐρανῶν ἄγγελοι καὶ λέγουσιν «δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη». Ὁρᾷς πῶς τὰ ἐπουράνια τάγματα ἀλλήλοις ἐπιπέμπουσιν τὰ τῆς εἰρήνης δῶρα; Οἱ ἐν οὐρανοῖς ἄγγελοι τῇ γῇ εὐαγγελίζονται τὴν εἰρήνην· ὅτε γὰρ ὁ χορὸς ἐκεῖνος ὁ εὐσεβὴς τὸν Χριστὸν ὑμνῶν ἔλεγεν «ὡσαννὰ τῷ υἱῷ Δαυίδ, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου», καὶ τοῦτο προσετέθη· «εἰρήνη ἐν οὐρανοῖς καὶ δόξα ἐν ὑψίστοις». Εἴπωμεν τοίνυν καὶ ἡμεῖς «δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ, τῷ τὸν διάβολον ταπεινώσαντι καὶ τὸν λαὸν τὸν ἴδιον ὑψώσαντι· δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ, τῷ ἔχθραν ἐξορίσαντι καὶ εἰρήνην βραβεύσαντι».

3. Εἴπομεν ὑμῖν τοῦ διαβόλου τὴν τέχνην, καὶ πρὸ ἡμῶν οὐκ ἠγνοεῖτε αὐτοῦ τὰ νοήματα. Εἶδεν ὁ Σατανᾶς τὴν ἐκκλησίαν πίστεως τετειχισμένην· εἶδεν δογμάτων εὐσεβείας ἐστεφανωμένην· εἶδεν, καὶ ἰδὼν ἐτάχη· ἰδὼν ἐλύσσησεν· ἰδὼν ἐμάνη. Ἐπειράθη

et in terra pax hominibus bonae voluntatis». Vides quomodo coelestes omnes et terrestres invicem sibi munera pacis emittunt? Coelestes angeli pacem terris annuntiant, sancti in terris Christum, qui est pax nostra, collaudant in coelestibus positum, et mysticis choris acclamant: «Osanna in excelsis».

Dicamus ergo et nos: «Gloria in altissimis Deo», qui humiliavit diabolum, et exaltavit Christum suum. «Gloria in altissimis Deo», qui discordiam fugat, et pacem statuit.

3. Dico enim vobis artem diaboli, cujus neque vos astutiam ignoratis. Uidit Satanas firmitatem fidei, stabilitatem in ea pietate dogmatum septam, vidit et operum bonorum fructibus abundantem: et ideo pro his omnibus ad insaniam

1 ὅτ' ἄν. Οὕτω πανταχοῦ. 5 δόξα—εἰρήνη. Λουκᾶ 11, 14. 8 ὁρᾷς] ἐν τῷ κώδ. «ἴρα». 13 ὡσαννὰ κτλ. Ματθ. 21, 9. 26 ἠγνοεῖτε] ἐν τῷ κώδ. «ἀγνοεῖτε».

*

διασκεδάσαι Χριστοῦ δόξαν, ἀλλ' οὐκ ἴσχυσεν· οὔτε γὰρ Χριστοῦ λύεται δόξα, οὔτε ἱερέων ἀφανίζεται εἰρήνη. Οὐδὲν ὤνησεν ἡ ἐκείνου κακία· ἡ γὰρ τῶν ἀδελφῶν ὁμόνοια τὸν τῆς εἰρήνης ἡγήσατο λόγον· Χριστὸς γάρ ἐστιν ἡ εἰρήνη ἡμῶν. «Εἰρήνη Χριστοῦ βραβευέτω ἐν ταῖς καρδίαις» ἡμῶν.

venit, et rabie furoris exarsit, ut scinderet amicitiam et evelleret caritatem, ut disrumperet pacem: sed pax Domini semper sit nobiscum, in Christo Jesu Domino nostro, cum quo est Deo Patri et Spiritui sancto gloria, in saecula saeculorum. Amen.

4. Προσέχετε δὲ μετὰ ἀσφαλείας πῶς ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης τὸ κάλλος ἁπλοῖ, καὶ δείκνυσιν αὐτὴν καὶ ἐν προφήταις ἀκμάζουσαν καὶ ἐν ἀποστόλοις λάμπουσαν καὶ ἐν μάρτυσιν χορεύουσαν. Ἔξω εἰρήνης μηδὲν δυνατὸν συστῆναι, μήτε τῶν ἐν οὐρανῷ, μήτε τῶν ἐπὶ γῆς. Εἰρήνη, νόμου στόμα! εἰρήνη, προφητῶν γλῶσσα! εἰρήνη, ἀποστόλων διδασκαλία! εἰρήνη, μαρτύρων καὶ προφητῶν ἐπιθυμία! Τίς ἐπιθυμία τῶν προφητῶν; «Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν εἰρήνην δὸς ἡμῖν». Ἐδέξατο τὴν δέησιν ὁ βασιλεύς. Ἔδει αὐτὸν ὑποσημειώσασθαι τὴν δέησιν, καὶ τῇ ἐπιγραφῇ οἰκείως ἀποκριθῆναι πρὸς τὴν δέησιν. Τί θέλετε, φησίν, ἄνθρωποι, εὐσεβείας σύντροφοι; «Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν εἰρήνην δὸς ἡμῖν». — «Δίδωμι τὴν χάριν· ὑποσημειοῦμαι καὶ ἀντιγράφω» Ὑπεσημειώσατο ὁ βασιλεὺς δι' ἑαυτοῦ «πληρῶ ὑμῶν τὴν δέησιν». Τῶν προφητῶν λεγόντων «κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν εἰρήνην δὸς ἡμῖν», τί οὖν διὰ τῆς εὐαγγελικῆς αὐτοῖς ἀποκρίνεται χάριτος; «Εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν· εἰρήνην τὴν ἐμὴν ἀφίημι ὑμῖν». Διατί «δίδωμι»; διατί «ἀφίημι»; ἐπειδὴ καὶ κατὰ σάρκα καὶ κατὰ θεότητα θεωρεῖται πᾶς ὁ τοῦ Χριστοῦ δοῦλος· ἀπεδήμει δὲ κατὰ σάρκα, μένων κατὰ θεότητα. Εἶπεν καὶ «ἀφίημι» καὶ «δίδωμι»· «ἀφίημι», ὡς ἀναλαμβανόμενος· «δίδωμι», ὡς συμπολιτευόμενος· «εἰρήνη» δὲ ὑπογέγραπται σύνθεμα τοῦ δρόμου τῶν ἀποστόλων. Ὥςπερ γὰρ συνθέματα δημοσίου δρόμου ἐὰν

8 εἰρήνη—καρδίαις. Πρὸς Κολοσ. 3, 15. 14 μηδὲν. 17 Κύριε—ἡμῖν. Ἡσαΐου 26, 12. 25 Εἰρήνην—ὑμῖν. Ἰωάν. 14, 27 27 διὰ τί. 27 κατασάρκα καὶ καταθεότητα. 28 ἀπεδήμη.

μὴ ᾗ βασιλικῇ σφραγισθέντα χειρὶ ἀβέβαια, οὕτως ὁ δρόμος τῶν ἀποστόλων, εἰ μὴ σύνθεμα ἔλαβεν εἰρήνης, οὐκ ἂν ἴσχυσεν διελθεῖν τὸν κόσμον πολέμου γέμοντα. Οἷον οὖν ἐστι τὸ τῆς εἰρήνης σύνθεμα λεγέτω Ἡσαίας «ὡς ὡραῖοι οἱ πόδες τῶν εὐαγγελιζομένων εἰρήνην, τῶν εὐαγγελιζομένων τὰ ἀγαθά» Εἶδες τὸ τῆς εἰρήνης σύνθεμα· ἄκουε καὶ τοῦ εὐαγγελικοῦ λόγου τὸ προοίμιον. Εὐαγγελικοῦ λόγου προοίμιον «εἰρήνη». Ἄκουε τοῦ Σωτῆρος, λέγοντος «εἰς ἣν δ' ἂν πόλιν ἢ οἰκίαν εἰσέλθητε, λέγετε εἰρήνη τῷ οἴκῳ τούτῳ». Εἰρήνη συγκροτεῖ ἱερέως ψυχήν· δίδωσιν ὦτα ἀνεῳγμένα τοῖς ἀκροωμένοις· πρὸ γὰρ τῶν λόγων εἰρήνη λάμπουσα φωτίζει τῶν ἀκουόντων τὴν διάνοιαν. Διὰ γὰρ τοῦτον τὸν ἀρχαῖον τῆς ἱερωσύνης τρόπον ὁ Θεὸς ἐκθειάζων ἔλεγεν «ἐν εἰρήνῃ κατευθύνων ἐπορεύθη μετ' ἐμοῦ, καὶ πολλοὺς ἐπέστρεψεν ἀπὸ ἀδικίας· ὅτι χείλη ἱερέως ἐφύλαξεν γνῶσιν, καὶ νόμον ἐκζητήζουσιν ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ· ὅτι ἄγγελος Κυρίου παντοκράτορός ἐστιν» Εἶδες ἱερωσύνης ἡνίαν καὶ χαλινόν, χαλινὸν τῶν ἡνιοχουμένων εἰρήνην. Θέλεις καὶ ἕτερον ξένον μαθεῖν; «Εἰρήνη» τὸ πρῶτον καὶ ἀρχαῖον τοῦ θυσιαστηρίου ὄνομα· ἐν ἀρχῇ γὰρ θυσιαστήριον εἰρήνης ἐκλήθη, ἐπειδὴ πᾶσα μικροψυχία ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ λύεται, καὶ λύπη καὶ ἔχθρα. Ἀπ' ἀρχῆς ἔπηξεν ὁ Θεὸς ὄνομα τῷ θυσιαστηρίῳ «εἰρήνην». Πόθεν τοῦτο «καὶ ᾠκοδόμησε Γεδεὼν θυσιαστήριον τῷ Κυρίῳ, καὶ ἐκάλεσεν τὸ ὄνομα αὐτοῦ Εἰρήνην Κυρίου».

5. Τί θέλεις εὑρεῖν ὅρους εὐσεβείας; Εἰρήνη ἐστὶν οἷον ὥσπερ χώρας τινὸς πολλῆς καὶ μεγάλης, διαφόροις δεσποτείαις ὑποβεβλημένης. Οἱ ὅροι διατειχίζοντες δεικνύουσιν μέχρι τίνος φθάνει ἡ τούτου δεσποτεία, καὶ πόθεν ἄρχεται ἡ τοῦ ἑτέρου κληρουχία. Οὕτως, ἐπειδὴ μεταξὺ δαιμόνων καὶ Χριστοῦ, βραβεύοντος εἰρήνην, κεῖται τὰ τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν πταίσματα ἢ κατορθώματα, τῶν μὲν Χριστὸν ἀγαπώντων καὶ τὴν αὐτοῦ εἰρήνην τῶν δὲ δαίμοσι προστρεχόντων ὅριον τίθησιν ὁ τῆς ἀληθείας λόγος

1 ἤ. 2 σύνθημα. 4 ὡς ὡραῖοι — ἀγαθά. Ἡσαΐου 52, 7. 8 εἰς ἣν δ' ἂν πόλιν — τούτῳ. Λουκᾶ 10, 5. 12 ἐν εἰρήνῃ -- παντοκράτορός ἐστιν. Μαλαχ. 2, 6, 7. 13 ἀποαδικίας. 13 μετ' ἐμοῦ] ἐν τῷ κώδ. «μεθ' ὑμῶν». 20 ἀπαρχῆς. 21 καὶ ᾠκοδόμησε — Κυρίου. Κριτῶν 6, 24. 22 εἰρήνης. 23 ὅρους. Οὕτω καὶ ἀλλαχοῦ.

εἰρήνην, ἵνα μάθῃς ὅτι, ἕως ὅτε βλέπῃς εἰρήνην, Χριστοῦ ἐστιν δεσποτεία. Τὰ ἔξω εἰρήνης Χριστοῦ ἀλλότρια. Πόθεν τοῦτο. Λεγέτω σοι Δαυὶδ καὶ ὑποδεικνυέτω σοι τὰ ὅρια ὁ ἀρχαῖος τῆς εὐσεβείας γεωμέτρης, ὁ λέγων «σχοινία ἐπέπεσάν μοι ἐν τοῖς κρατίστοις, καὶ γὰρ ἡ κληρονομία μου κρατίστη μοί ἐστιν». Οὗτος ὑποδεικνὺς ἡμῖν τοὺς ὅρους λέγει· «ἐπαίνει Ἱερουσαλὴμ τὸν Κύριον· αἶνει τὸν Θεόν σου Σιών, ὅτι ἐνίσχυσεν τοὺς μοχλοὺς τῶν πυλῶν σου, ηὐλόγησεν τοὺς υἱοὺς ἐν σοί, ὁ θεὶς τὰ ὅριά σου εἰρήνην».

6. Εἶδες εἰρήνης ὅρια, ὅρια αἰώνια, ἃ ἔπηξαν προφῆται καὶ ἀπόστολοι· καὶ ἕτερον γὰρ μάνθανε. Ὑπενοήθησάν ποτε οἱ ἀδελφοὶ τοῦ Ἰωσὴφ ὡς κατάσκοποι. Ἐκεῖνοι μηδεμίαν ἔχοντες ἀπολογίαν τῷ τῆς εἰρήνης προσέδραμον ὅπλῳ· «οὐκ ἐσμὲν κατάσκοποι, εἰρηνικοί ἐσμεν». Ὁ μακάριος πάλιν Δαυὶδ ἐπαίρων εἰς ὕψος τὴν δύναμιν τῆς εὐσεβείας, καὶ δεικνὺς τίνα ἐστὶν τὰ νεῦρα καὶ ἡ δύναμις τῆς ἀληθείας, λέγει προσφωνῶν τῇ ἀρχαίᾳ πόλει καὶ τῇ ἁγίᾳ· «γενέσθω δὲ εἰρήνη ἐν τῇ δυνάμει σου καὶ εὐθηνία ἐν τοῖς ἀγαπῶσίν σε». Πάλιν ὁ Θεὸς βουλόμενος δεῖξαι ὅτι ἐν πολέμῳ ἀναλίσκεται τὰ πλήθη καὶ σκορπίζονται αἱ τῶν ἀνθρώπων εὐθηνίαι, ἐν δὲ τῆς εἰρήνης λόγῳ συνάγονται, λέγει διὰ τοῦ προφήτου Ἰεζεκιήλ· «ἀναστήτω αὐτοῖς φυτὸν εἰρήνης, καὶ οὐκέτι ἔσονται ὀλίγοι· ὥς περ γὰρ οἱ ἄνθρωποι κατὰ τῶν θηρίων τῶν ἀγρίων ἐξοπλίζονται, καὶ ἐξωπλισμένοι φανέντες εὐθὺς φυγαδεύουσιν τοὺς θῆρας, οὕτως ὅταν φανῇ εἰρήνη σκορπίζεται πόλεμος, σκορπίζονται διαβολικαὶ εὔνοιαι, καὶ τῶν δαιμόνων ἡ φάλαγξ διαλύεται· ὅπου γὰρ εἰρήνη, ἐκεῖ φυγαδεύεται κακία, ὥςπερ τῷ ἁγίῳ τὰ θηρία. Διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς λέγει «διαθήσομαι τῷ Δαυὶδ διαθήκην εἰρήνης, καὶ ἀφανίσω τὰ θηρία τὰ ἄγρια». Εἰρήνη γεώργιόν ἐστιν ἀληθείας, καὶ ἀμπελὼν δικαιοσύνης, καὶ ποταμὸς εὐσεβείας.

4 σχοινία — κρατίστη μοί ἐστιν. Ψαλμ. 15, 6. 6 ἐπαίνει — ὅριά σου εἰρήνην. Ψαλμ. 147, 1–3. 8 ὅτι θείς. 12 ἐκεῖνοι. 13 οὐκ ἐσμὲν—ἐσμέν. Γενέσ. 42, 31. 17 γενέσθω—ἀγαπῶσίν σε. Ψαλμ. 121, 7. 21 ἰεζεκιήλ. 21 ἀναστήτω—ἔσονται. Ἰεζεκιὴλ 34, 29. 27 διατοῦτο. 28 διαθήσομαι — ἄγρια. Ἰεζεκιὴλ 35, 25.

7. Εἶδες πῶς ἡ εἰρήνη ἐποίησεν τὴν ἐκκλησίαν δίκην ῥευμάτων ποταμίων πληρῶσαι πνευματικήν Εἶδες πῶς πανταχόθεν ἐπιρρέοντα τὰ πλήθη μιμεῖται τοῦ ποταμοῦ τὰ ὁρμήματα, εὐφραίνοντα τὴν πόλιν τοῦ Θεοῦ; Καὶ ἡ ἀγαλλίασις ὑμῶν ἐπὶ τῇ εἰρήνῃ γενομένῃ μιμεῖται τὰ τῆς θαλάσσης κύματα, ἐπάλληλα ὄντα τῷ δρόμῳ καὶ ἀλλήλοις ὑποχωροῦντα. καὶ κατ' ἀλλήλων ἀθορύβως ἐρχόμενα. Οὐ στασιάζει φιλονεικίᾳ, ἀλλ' ὁμονοίᾳ διαθέσεως. Θέλεις ἀπὸ τῆς ὄψεως καὶ ἀπὸ τῶν Γραφῶν τοῦτο μαθεῖν, ὅτι εἰρήνην μιμεῖται ποταμός. «ὡσεὶ ποταμὸς ἡ εἰρήνη σου καὶ ἡ δικαιοσύνη σου, ὡς κύματα θαλάσσης». Ἀλλ' ὡς προεῖπον προέφθασεν ἡμᾶς ἡ θεία σάλπιγξ, ἡ τὸν τῆς εἰρήνης εὐαγγελιζομένη λόγον. Ἑπώμεθα σήμερον καὶ ἡμεῖς τῷ τῆς εἰρήνης λόγῳ, καὶ ὥςπερ διπλαῖς χερσὶν ἀνοίγωμεν αὐτῇ τὰς θύρας καὶ λέγωμεν· «ἄρατε πύλας· εἰσελθέτω λαὸς φυλάττων δικαιοσύνην καὶ φυλάττων εἰρήνην, ἀντιλαμβανόμενος ἀληθείας ἕως αἰῶνος». Ἀλλὰ γὰρ καὶ γόμος ἐστὶν εἰρήνη, καὶ κύματα θαλάσσης, καὶ ἥλιος ἐκλάμπων. Καὶ τί λέγω ἥλιος; Οὐχ οὕτως ἥλιος ἐκλάμπει ὅσην ἀπαστράπτει λαμπάδα ἡ τοῦ Σωτῆρος εἰρήνη! ἥλιον γὰρ ὁρῶ καὶ μέτρῳ δουλεύοντα· τέλος ἔχει τοῦ δρόμου τὴν ἑσπέραν. Εἰρήνη δὲ Χριστοῦ φωτὸς γέμουσα καὶ ἐν ἡμέρᾳ λάμπει, καὶ ἐν νυκτὶ φωτίζει, καὶ δι' αἰῶνος ἀστράπτει! Ἄκουε! Ὅταν φανῇ εἰρήνη, οὐ μόνη φαίνεται, οὐκ ἀνέχεται μόνη προσελθεῖν, ἀλλὰ συμπαραλαμβάνει μεθ' ἑαυτῆς τὴν ἀδελφὴν αὐτῆς, τὴν δικαισύνην. Ἄκουε τοῦ προφήτου, λέγοντος «ἀνατελεῖ ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ δικαιοσύνη, καὶ πλῆθος εἰρήνης». Καὶ πάλιν, καθ' ἡμᾶς, ἀλλήλας ἀπολαβούσας εἰσάγων λέγει· «ἔλεος καὶ ἀλήθεια συνήντησαν, δικαιοσύνη καὶ εἰρήνη κατεφίλησαν»· τί γὰρ ἕτερον οὕτως τοῖς κατὰ Χριστὸν ἄρχουσιν, τοῖς κατὰ Χριστὸν τὴν ἐπισκοπὴν ἀναδεξαμένοις, ὡς εἰρήνη καὶ δικαιοσύνη; Καὶ τοῦτο, ὦ φιλόχριστοι, προφητικῇ σκορπίζεται φωνῇ. Ἄκουε τοῦ Θεοῦ, λέγοντος «δώσω

3 ὁρμήματα. 6 ὑπὸ χωροῦντα. 7 ὁμόνοια. 9 ὡσεὶ ποταμὸς θαλάσσης· Ἡσαΐου 48. 18. 13 ἄρατε—αἰῶνος. Ἡσαΐου 26, 2. 18 δουλεύοντα] ἐν τῷ κώδ. «δουλεύων». 22 οὐκανέχεται. 24 ἀνατελεῖ — εἰρήνης. Ψαλμ. 71, 7. 26 ἔλεος — κατεφίλησαν. Ψαλμ. 84, 11. 30 δώσω—δικαισύνῃ. Ἡσαΐου 60, 17.

τοὺς ἄρχοντάς σου ἐν εἰρήνῃ, καὶ τοὺς ἐπισκόπους σου ἐν δικαιοσύνῃ».

8. Ἀνέτειλεν τοίνυν εἰρήνη! φευγέτω τὰ αἱρετικὰ θηρία! Ἀνέτειλεν εἰρήνη! δραπετευέτω τὰ τῶν αἱρετικῶν ἀνήμερα συστήματα! Ὥσπερ γὰρ τὰ θηρία ἐν τῇ ἡμέρᾳ παρρησίαν οὐκ ἔχοντα νυκτὸς ἀδείας ἐπιλαμβάνεται, οὕτως ἐκεῖνοι, μὴ φέροντες τὴν αὐγὴν τῆς εἰρήνης. Ἐπειδὴ μικρά τις νεφέλη μικροψυχίας παραδραμούσης οὐκ ἐξέκοψε τὴν εἰρήνην ἀλλ' ἔρριψεν, νομίσαντα τὰ θηρία νύκτα εἶναι ἀφεγγῆ προῆλθεν ἐκ τῶν ἰδίων φωλεῶν, τὸν ἴδιον ἰὸν προφέροντα, καὶ ἐπληροῦτο τὸ τοῦ Δαυὶδ «ἔθου σκότος καὶ ἐγένετο νύξ· ἐν αὐτῇ διελεύσονται πάντα τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ· σκύμνοι ὠρυόμενοι ἁρπάσαι» ψυχὴν ἀπὸ ὀρθοδοξίας εἰς κακοδοξίαν, ἀπὸ πίστεως εἰς ἀπιστίαν, ἀπὸ ἀληθείας εἰς ψεῦδος. Ἀλλ' ὥςπερ πάλιν — τῷ γὰρ αὐτῷ κέχρηται ὑποδείγματι — τὴν ἐν νυκτὶ παρρησίαν λαμβάνοντα τὰ θηρία μόνον ἐὰν ἴδῃ ἡλίου αὐγὴν δραπετεύει καὶ εἰς τοὺς ἰδίους μυχοὺς ὑποστρέφει, οὕτως καὶ νῦν τὴν φωνὴν τοῦ μακαρίου Δαυὶδ «ἀνέτειλεν ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης καὶ συνήχθησαν καὶ εἰς τὰς μάνδρας αὐτῶν κοιτασθήσονται».

9. Εὐχαριστήσωμεν τῷ Χριστῷ, τῷ καταστείλαντι τὸν κονιορτὸν καὶ ἐπιρράναντι ῥανίδα εἰρήνης καὶ δικαιοσύνης· ὥςπερ γὰρ κονιορτὸν καταστέλλουσι ῥανίδες, οὕτως καὶ μικροψυχίαν καὶ ἀκηδίαν καταστέλλουσι ῥανίδες δικαιοσύνης. Ὅθεν καὶ ὁ μακάριος Ἡσαΐας ἐπηύχετο λέγων «εὐφράνθητι ὁ οὐρανὸς ἄνωθεν καὶ αἱ νεφέλαι ῥανάτωσαν δικαιοσύνην». Μηδένα τὰ προλαβόντα θορυβείτω· «ἐν ἡμέρᾳ ἀγαθῇ ἀμνησία κακῶν». Μήτις ταραττέσθω, μή τις λεγέτω «ἐχρῆν ἐν ἱερεῦσιν Χριστοῦ εἶναι μικροψυχίαν»; μὴ γὰρ ἔξω γεγόναμεν τοῦ εἶναι ἄνθρωποι; οὐ πολλάκις ἀκούοντες ὑποσυρόμεθα; Ἔχεις εἰκόνα δυναμένην σε παραμυθήσασθαι. Οὐ τοὺς ἁγίους ὑβρίζω—μὴ γένοιτο—ἀλλ' ἐξ ἐκείνων τὰ πάθη δεικνύω.

10. ἔθου—ἁρπάσαι. Ψαλμ. 103, 20, 21. 12 ἁρπᾶσαι. 17. ἀνέτειλεν—κοιτασθήσονται. Ψαλμ. 103, 22. 21 ἐπὶ ῥάναντι. 22 ἀκηδείαν. 24 εὐφράνθητι δικαιοσύνην. Ἡσαΐου 45, 8. 26 ἐν ἡμέρᾳ—κακῶν. Σειρὰχ 11, 25. 28 ὑπὸ συρόμεθα.

10. Ἐγένετό ποτε μεταξὺ Παύλου καὶ Βαρνάβα φιλονεικία, ὅτι οὖν τοῦ μὲν ἑνὸς μέρους δικαιοσύνην τιμῶντος, ἑτέρου δὲ τὴν ἀδικίαν, ἀλλ' ἑκάστου μέρους σκοπῷ εὐσεβείας δουλεύοντος. Ἡ δὲ αἰτία τῆς μικροψυχίας αὐτοῖς ἦν αὕτη. Μάρκος τις ἦν αὐτοῖς συνδραμὼν εἰς τὸν εὐαγγελικὸν λόγον ἀπὸ τῆς Παλαιστίνης μέχρι τῆς Πέργης τῆς Παμφυλίας· εἶτα, τῶν ἀποστόλων εὐτόνῳ κεχρημένων δρόμῳ καὶ ἀκαμπεῖ τῇ ψυχῇ πρὸς τοὺς ἀγῶνας καὶ μάχας καὶ κινδύνους, ἀποταξάμενος τῷ δρόμῳ τῶν ἀποστόλων ἦλθεν εἰς τὴν Παλαιστίνην, οὐ Χριστὸν ἀρνησάμενος, ἀλλὰ τὸν δρόμον τὸν πολύν, ὡς εἴρηται, παραιτησάμενος. Ἐπανῆλθεν μετὰ ταῦτα Παῦλος καὶ Βαρνάβας, καρποῖς εὐσεβείας κομῶντες καὶ τῷ τῆς εὐσεβείας κόπῳ στεφόμενοι, καὶ εὐαγγελιζόμενοι τὴν ἐν Ἱεροσολύμοις ἐκκλησίαν τῶν ἐθνῶν πάντων τὴν ἐπιστροφήν. Πάντων εὐφημούντων τὸν Παῦλον καὶ τὸν Βαρνάβαν ἐν τοῖς κατορθώμασιν, ὁ Μάρκος ἐδήχθη· ἐπλήγη τὴν ψυχήν. Κατὰ τοῦτον τὸν λόγον ἐνενόησεν πρὸς ἑαυτὸν ἔκτοτε, λέγων ὅτι «εἰ ἤμην κοινωνὸς τῶν πόνων, ἐγινόμην ἄρτι κοινωνὸς τῶν ἐπαίνων»· πολλοὶ γὰρ πολλάκις αὐτὰς τὰς ἀρετὰς διὰ τοὺς πόνους φεύγοντες, διὰ τὴν ἐξ αὐτῶν εὐφημίαν αἱροῦνται πονεῖν. Τί οὖν; μεταμεληθεὶς ὁ Μάρκος ἐβουλεύσατο πάλιν, ἐξιοῦσιν τοῖς ἀποστόλοις, συνδραμεῖν. Ὁ Βαρνάβας μετανοήσαντα εὐθέως ἐδέξατο αὐτόν, καὶ ὁ Παῦλος ἐφιλονείκει καὶ ἔλεγεν «τὸν μὴ συνελθόντα ἡμῖν εἰς τὸ ἔργον τοῦ Κυρίου, οὐ δεῖ δέξασθαι». Ἦν οὖν στάσις οὐκ ἀδικίας, ἀλλὰ δικαιοσύνης καὶ φιλίας. Ὁ Παῦλος ἀπήτει τὸ δίκαιον, ὁ Βαρνάβας ἐτίμα τὸ φιλάνθρωπον. Στασιάζοντες τοίνυν τῇ γνώμῃ, εἰ καὶ συνεφώνουν τῇ εὐσεβείᾳ, εἰς τοσοῦτον ἦλθον παροξυσμόν, ὡς καὶ χωρισθῆναι ἀπ' ἀλλήλων· οὕτως γὰρ γέγραπται. Ἐχωρίσθησαν ἀπ' ἀλλήλων· διέστησαν οὐ πίστει, οὐ διαθέσει, ἀλλ' ἀνθρωπίνῃ μικροψυχίᾳ· ἐγένετο δὲ οἰκονομία ὡς διέστησαν. Ὁ Βαρνάβας τὸν Μάρκον παραλαβὼν ἐξῆλθεν εἰς τὸν δρόμον, ὁ δὲ Παῦλος τὸν Τιμόθεον παραλαβὼν καὶ αὐτὸς ἐξῆλθεν εἰς τὸν ἴδιον δρόμον. Ὠφέλησεν δὲ τὸν Μάρκον ἡ Παύλου ἀκρίβεια· ὡς γὰρ εἶδεν

14 ἐδείχθη. 18 αἰροῦνται. 22 μὴ συνελθόντα. Πράξ. 15, 38. 27 ἀπαλλήλων.

αὐτὸν οὕτως ἐκβληθέντα διὰ τὴν ῥᾳθυμίαν, ἐσπούδασεν τῇ προθυμίᾳ καὶ τῷ δευτέρῳ δρόμῳ καλῦψαι τὴν προτέραν νωχέλειαν. Συνῆν τοίνυν ὁ Μάρκος τῷ Βαρνάβᾳ, σπουδάζων καὶ τρέχων· ὁ δὲ Παῦλος ἐν ταῖς ἐκκλησίαις παρήγγελεν μὴ δεχθῆναι Μάρκον, οὐχ ἵνα λυπήσῃ, ἀλλ' ἵνα σπουδαιότερον ἐργάσηται. Ὡς οὖν εἶδεν ὁ ἅγιος Παῦλος προλαμβάνοντα τῇ σπουδῇ τὸν Μάρκον καὶ ἀπολογισάμενον τῷ Θεῷ διὰ τῶν δευτέρων, ἄρχεται αὐτὸν παρατίθεσθαι. Καὶ τί φησιν ἐνταῦθα; ἓν ῥῆμα· καὶ ἐπιλαμβάνεται τοῦ ἁγίου Βαρνάβα, ὅτι τῷ Μάρκῳ ἐχρήσατο ὡς ἀνεψιῷ, καὶ ἐσπούδασεν χαρίσασθαι ὡς ἀνεψιῷ τὸ ἁμάρτημα. Τί γὰρ λέγει; «ἀσπάζεται ὑμᾶς Μάρκος ὁ ἀνεψιὸς Βαρνάβα, περὶ οὗ ἐλάβετε ἐντολάς· ἐὰν ἔλθῃ, δέξασθε αὐτόν».

11. Καὶ νῦν παραμυθείσθω τὰ ἀρχαῖα τὴν νέαν ὑπόθεσιν. Εἰ μεταξὺ Παύλου καὶ Βαρνάβα μικροψυχία, τί θαυμαστὸν εἰ μεταξὺ ἡμῶν; Ἀλλ' ὥςπερ τότε ὁ ἐν μέσῳ Μάρκος καὶ ἐπιστροφῆς ἐπειράθη, καὶ φιλανθρωπίας ἠξιώθη, καὶ νῦν οἱ ἐν μέσῳ δεχθήτωσαν. Ἵλεω τὸν Θεὸν ἐχέτωσαν. Χριστὸς πᾶσιν συγχωρήσει, κἀμὲ μεθ' ὑμῶν ἐλεήσει. Καὶ παρακαλέσωμεν τὸν κοινὸν πατέρα σφραγῖσαι ἡμῖν τὸν τῆς εἰρήνης λόγον ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

1 αὐτὸν] ἐν τῷ κώδ. «αὑτόν». 4 παρήγγελλεν. 10 ἀσπάζεται—αὐτόν. Πρὸς Κολοσ. 4, 10. 14 ἀρχαία. 18 ἡμῶν.

III.

PAULINI

vita sancti Ambrosii Mediolanensis episcopi, graece nunc primum edita ex cod. vetustissimo.

Vita sancti Ambrosii Mediolanensis episcopi, a Paulino ejus notario ad beatum Augustinum conscripta.

(Migne, Patrol. Latin. t. 14, c. 27—46).

1. Hortaris, venerabilis pater Augustine, ut sicut beati viri Athanasius episcopus et Hieronymus presbyter stylo prosecuti sunt vitas sanctorum Pauli et Antonii in eremo positorum, sicut etiam Martini venerabilis episcopi Turonensis ecclesiae Severus servus Dei luculento sermone contexuit; sic etiam ego beatissimi Am-

Βίος τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Ἀμβροσίου ἐπισκόπου Μεδιολάνων.

(Cod. Sabb. nº 242, fol. 140b — 173a).

1. Προτρέπει με, Αὐγουστῖνε ἱερώτατε πάτερ, ἵνα καθὼς οἱ μακάριοι Ἀθανάσιος ὁ ἐπίσκοπος καὶ Ἱερώνυμος ὁ πρεσβύτερος τὸν βίον τῶν ἁγίων Παύλου καὶ Ἀντωνίου τῶν κατὰ τὴν ἔρημον οἰκησάντων γραφῇ διεξῆλθον, ἤγουν ὡς Μαρτίνου τοῦ ὁσιωτάτου ἐπισκόπου τῆς τῶν Ῥωμαίων ἐκκλησίας ὁ τοῦ Θεοῦ θεράπων Σεβῆρος τῷ

ΕΠΙΓΡΑΦΗ. Οὕτως ἔχει ἡ ἐπιγραφὴ ἑλληνιστὶ ἐν τῷ κώδικι· τὸ δὲ ὄνομα τοῦ συγγραφέως Παυλίνου ἀπαντᾷ ἐν τέλει τοῦ βίου.

1 ἀγουστῖνε. 2 ἵνα καθῶς. 8 διέξηλθον ἤγουν. 11 ὦ.

brosii episcopi Mediolanensis ecclesiae meo prosequar stylo. Sed ego ut meritis tantorum virorum, qui muri ecclesiarum sunt, et eloquentiae fontes; ita etiam sermone me imparem novi. Tamen quia absurdum esse opinor, quod praecipis, declinare, ea quae a probatissimis viris, qui illi ante me astiterunt, et maxime ab sorore ipsius venerabili Marcellina didici, vel quae ipse vidi, cum illi astarem, vel quae ab iis cognovi, qui illum in diversis provinciis post obitum ipsius se vidisse narrarunt, vel quae ad illum scripta sunt, cum adhuc obiisse nesciretur: adjutus orationibus tuis, et meritis tanti viri, licet inculto sermone, breviter strictimque describam; ut lectoris animum etsi sermo offenderit, brevitas tamen ad legendum provocet: nec verborum fucis veritaten obducam, ne dum scriptor elegantiae pompam requirit, lector tantarum virtutum amittat scientiam, quem non magis phaleras, pompasque

πλάτει τὴν πολιτείαν αἰνίττεται, οὕτως καγὼ τοῦ μακαριωτάτου Ἀμβροσίου ἐπισκόπου τῆς κατὰ Μεδιόλανον ἐκκλησίας τὸν βίον οἰκείᾳ διηγήσωμαι συγγραφῇ. Ἐγὼ δὲ ὡς τῶν κατορθωμάτων καὶ τῆς εὐγλωττίας τῶν ἁγίων ἀνδρῶν, οἳ τεῖχος τῆς ἐκκλησίας γεγόνασιν, οὕτω καὶ τῆς ἐν λόγοις ὁμιλίας αὐτῶν ἐμαυτοῦ γνωρίζω τὸ ἄνισον. Ἀλλ' οὖν ἐπείπερ εὔηθες τὸ προσταχθὲν ἀποφυγεῖν, ἃ παρὰ δοκιμωτάτων ἀνδρῶν πρὸ ἐμοῦ τῷ ἀνδρὶ παρηκολουθηκότων, καὶ μάλιστα παρὰ τῆς αὐτοῦ ἀδελφῆς Μαρκελλίνης κατέμαθον, ἅ τε αὐτὸς εἶδον αὐτῷ παριστάμενος, ἅ τε παρά τινων ἔγνων, οἳ κατὰ διαφόρους ἐπαρχίας μετὰ τὴν ἀποβίωσιν τεθεᾶσθαι αὐτὸν διηγήσαντο, τὰ περὶ αὐτοῦ γραφέντα, ἔτι τῆς αὐτῆς τελευτῆς λανθανούσης, ταῖς σαῖς εὐχαῖς βοηθούμενος καὶ τῷ τοῦ τηλικούτου ἀνδρὸς ἀξιώματι, εἰ καὶ μὴ λόγῳ κεκαλλωπισμένῳ, διὰ βραχέων καὶ συντόμως γρᾶψαι πειράσομαι. Εἰ γὰρ καὶ τὴν

1 ὦ τῶ πλάτει. 4 κατaμεδιόλανον. 9 οἷ. 10 καὶ τοῖς. 11 ἐμ' αὐτοῦ. 14 παραδοκιμωτάτων 15 πρὸ] εν τῷ κώδ. «παρ'». 17 μαρκελλήνης. 19 ἴδον. 24 ἔτη τῆς αὐτῆς. 25 λανθανοῦσης.

verborum, quam virtutem rerum, gratiamque Spiritus sancti spectare conveniat. Siquidem noverimus viatores gratiorem habere aquam brevi vena stillantem, forte cum sitiunt, quam profluentis fontis rivos, quorum copiam sitis tempore reperire non possunt. Et hordeaceus panis dulcis solet esse etiam his qui centenis vicibus ferculorum quotidiani convivii copias ructare consuerunt. Sed et hortorum amœna mirantibus herbae agrestes placere consueverunt.

2. Quamobrem obsecro vos omnes, in quorum manibus liber iste versabitur, ut credatis vera esse, quae scripsimus: nec

τοῦ ἀναγινώσκοντος ὁ λόγος ἀηδιάζει ψυχήν, ἀλλ' ἡ συντομία προτρέπεται πρὸς ἀνάγνωσιν· οὐ γὰρ ῥημάτων χρώμασιν τὴν ἀλήθειαν ἐπικαλύψω, ἵνα μή, ἐν ᾧ ὁ συγγράφων τὸν τῆς εὐγλωττίας κρότον ἐπιζητεῖ, τῶν μεγάλων ἀρετῶν ὁ ἀναγινώσκων ἀπολέσῃ τὴν εἴδησιν· ὃν οὐ ῥημάτων ὡραιότητα καὶ λόγων ἐπίδειξιν ἀλλὰ τὴν ἀρετὴν τὴν ἐν πράγμασιν καὶ τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος χάριν προσήκει κατανοεῖν, ὁπότε καὶ τοὺς ὁδοιπόρους νομίζειν ἀρκοῦν καὶ ἥδιον ἐπιστάμεθα ἐὰν ὕδωρ αὐτοῖς ἐκ βραχείας καταστάζῃ διψῶσι φλεβός, πλημμύρας αὐτοῖς ῥημάτων μὴ δυναμένης παρ' αὐτὸν τὸν τῆς δίψης ὀφθῆναι καιρόν. Καὶ ἄρτος δὲ ἐσθ' ὅτε γλυκὺς ἐκ κριθῶν καταφαίνεται τοῖς πεινῶσι, τὴν ἐν συμποσίοις εὐπορείαν εὕρασθαι μὴ πεφυκόσι· καὶ τοῖς τῶν κινημάτων δὲ τὰ τερπνὰ τεθηπόσιν ἄγριαι βοτάναι πολλάκις συνήρεσαν.

2. Διὸ δέομαι πάντων ὑμῶν τῶν τοῦτο τὸ βιβλίον μετὰ χεῖρας ἐξιόντων, ἵνα τοῖς παρ' ἐμοῦ λεγομένοις ὡς ἀληθέσι πιστεύσητε,

1 ἀναγινώσκωντος. 2 ἀϊδιάζει. 8 ἀπολέσει. 9 ὡραιώτητα. 14 ὁδυπόρους. 15 ἥδιον] ἐν τῷ κώδ. «ἴδείων». 17 κατὰ στάζῃ. 24 πεφυκῶσι.

putet me quisquam studio amoris aliquid quod fide careat, posuisse; quando quidem melius sit penitus nihil dicere, quam aliquid falsi proferre, cum sciamus nos omnium sermonum nostrorum reddituros esse rationem (*Matth.*, *XII*, 16). Nec dubitem et si non ab omnibus omnia, tamen a diversis diversa sciri, et ea cognita nonnullis esse, quae etiam minus ipse aut audire aut videre potui. Unde a die nativitatis ejus narrandi initium sumam, ut gratia viri ab incunabulis quae fuerit, agnoscatur.

3. Igitur posito in administratione praefectur. e Galliarum[1] patre ejus Ambrosio, natus est Ambrosius. Qui infans in area praetorii in cuna positus, cum dormiret aperto ore, subito examen apum adveniens, faciem ejus atque ora complevit; ita ut ingrediendi in os, egrediendinque vices frequentarent. Quae pater, qui propter cum matre vel filia deambulabat, ne abigerentur ab ancilla, quae curam nutriendi

[1] Codex Mich., *patre beati Ambrosii, nomine Ambrosio, natus ipse beatus Ambrosius est.*

καὶ μή τις ὑπολάβῃ σπουδῇ καὶ εὐνοίᾳ με βραχύ τι μὴ πιστευτὸν τεθεικέναι· πολλῷ γὰρ κρεῖττον ἂν εἴη τὸ μηδὲν παντάπασιν ἐξειπεῖν ἢ ψευδέσι προενεγκεῖν, διότι ἴσμεν ὡς παντὸς ῥήματος λόγον ὑφεξομένου. Οὐκ ἀμφιβάλλω δὲ ὡς εἰμὴ πᾶσι πάντα, ἀλλ' οὖν τισί τινα καθέστηκε γνώριμα, ὡς καὶ ἐμοὶ νῦν, εἰ καὶ ἧττον ἀκοῦσαι ταῦτα καὶ ἰδεῖν ἠξιώθην. Ἀπὸ τῆς γενεθλίου οὖν ἡμέρας αὐτοῦ ποιήσομαι τοῦ διηγήματος τὴν ἀρχήν, ἵνα ἡ τοῦ τηλικούτου ἀνδρὸς χάρις ἐξ αὐτῶν τῶν σπαργάνων ἐπιγνωσθῇ.

3. Ἀμβροσίου γὰρ τοῦ πατρὸς τὴν κατὰ τὰς Γαλλίας ἐπαρχότητα διοικοῦντος, ἐτέχθη Ἀμβρόσιος οὗτος· οὗ βρέφους ἔτι κατὰ τὴν αὐλὴν τοῦ πραιτωρίου ἐσπαργανωμένου κειμένου καὶ καθεύδοντος ἀνεῳγότος τοῦ στόματος, ἑσμὸς μελισσῶν αἰφνιδίως παραγιγνόμενος τήν τε ὄψιν αὐτοῦ καὶ τὸ στόμα ἐπλήρου συνεχῶς οὕτως, ὡς πολλάκις εἰσιέναι τε καὶ ἐξιέναι. Ὁρῶν τοίνυν

3 τεθηκέναι. 4 μὴ δὲν. 5 πρὸ ἐνεγκεῖν. δὶ ὅτι. 8 ἀμφιβάλλο. 12 γενεθλίας. 20 δὶ οἰκοῦντος. 23 ἐσπαργανομένου. 25 ἐφνιδίως. 26 παραγιγνώμενος.

infantis susceperat, prohibens (sollicita enim erat ne infanti nocerent)[1] exspectabat patrio affectu, quo fine illud miraculum clauderetur. At illae post aliquamdiu evolantes, in tantam aeris altitudinem sublevatae sunt, ut humanis oculis minime viderentur. Quo facto territus pater ait: Si vixerit infantulus iste, aliquid magni erit. Operabatur enim jam tunc Dominus in servuli sui infantia, ut impleretur quod dictum est: *Favi mellis sermones boni* (*Prov.*, *XVII*, 24); illud enim examen apum scriptorum ipsius nobis generabat favos, qui coelestia dona annuntiarent, et mentes hominum de terrenis ad cœlum erigerent.

ὁ τούτου πατὴρ — τούτου γὰρ χάριν ἅμα τῇ θυγατρὶ τῇ ἑαυτοῦ καὶ τῇ τοῦ παιδίου μητρὶ περιῄει — διεκώλυεν τὴν θεράπαιναν πολὺ μεριμνῶσαν, ἢ πρὸς τροφὴν ἀπειλήφει τὸ βρέφος, ἀπελάσαι τὸν ἑσμὸν μή τι τῷ νηπίῳ λυμήνηται· ἐσκόπει γὰρ (ἡ) πατρικὴ φιλοστοργία ποῖον ἄρα τὸ τοιοῦτον θαῦμα πέρας κομίσηται. Αἱ δὲ μέλισσαι μετ' οὐ πολὺ διαπτᾶσαι ἐπὶ τοσοῦτον ὕψος ἀέρος ἐπήρθησαν, ὡς μηκέτι ἀνθρωπίναις ὄψεσι θεαθῆναι· οὗ γενομένου, ὁ πατὴρ ἐκπλαγεὶς ἔφη μέγαν τινὰ ἔσεσθαι εἰ ζήσειεν τὸ παιδίον. Ἤδη γὰρ ὁ Κύριος ἐν τῇ νηπιότητι τοῦ οἰκείου θεράποντος ἐνήργει, ἵνα τὸ τῆς Γραφῆς πληρωθῇ «σίμβλος μέλιτος λόγοι ἀγαθοί»· ἐκεῖνος γὰρ ὁ τῶν μελισσῶν ἑσμὸς τῶν αὐτοῦ γραφῶν ἡμῖν τοὺς σίμβλους ἐγέννησεν, οἳ οὐρανίας τε δωρεὰς κατεμήνυσαν καὶ τὰς τῶν ἀνθρώπων εἰς οὐρανὸν ἐκ γῆς διανοίας ἀνήγειραν.

4. Postea vero cum adolevisset, et esset in urbe Roma constitutus cum matre vidua

4. Ἐπειδὴ δὲ ηὔξησεν, καὶ κατὰ τὴν πόλιν τὴν Ῥώμην διῆγεν μετά τε χήρας λοιπὸν τῆς μη-

[1] Idem codex, *finem rei proestolabatur, quo scilicet ordine illud miraculum clauderetur.*

4 περὶ εἰη. 5 θεράπεναν . . . ἣ πρὸς. 12 μεθ' οὗ πολὺ διαπτᾶσαι ἐπιτοσοῦτον. 14 μὴκέτι

st sorore, quae virginitatem jam fuerat professa, comite alia virgine, cujus virginis soror Candida, et ipsa ejusdem professionis, quae nunc Carthagine degit jam anus; cum videret[1] sacerdotibus a domestica, sorore, vel matre manus osculari, ipse ludens offerebat dexteram, dicens et sibi id ab ea fieri oportere, siquidem episcopum se futurum esse memorabat; loquebatur enim in illo Spiritus Domini, qui illum ad sacerdotium nutriebat: illa vero ut adolescentem et nescientem quid diceret, respuebat.

5. Sed postquam edoctus liberalibus disciplinis, ex urbe egressus est, professusque in auditorio praefecturae praetorii, ita splendide causas peroravit; ut eligeretur a viro illustri Probo, tunc praefecto praetorii, ad consilium tribuendum. Post haec consularitatis suscepit insignia, ut re-

τρός, ἡ τὸ τῆς ἐν Χριστῷ παρθενείας εἶχεν ἅμα τινὶ ἑτέρᾳ παρθένῳ ἐπάγγελμα· ἧςτινος ἄλλης παρθένου ἀδελφὴ Κανδίδα. καὶ αὐτὴ τὸ αὐτὸ μετιοῦσα ἐπάγγελμα· λοιπὸν γραῦς νῦν ἐν Χαρταγένῃ διάγει. Ὡς εἶδεν ἔκ τε τῆς οἰκείας ἀδελφῆς καὶ τῆς μητρὸς ἱερέως χεῖρας πεφιλημένας, παίζων καὶ αὐτὸς τὴν δεξιὰν προέφερεν λέγων «τοῦτο καὶ αὐτῷ προσήκει ἀπ' αὐτῆς γενέσθαι», ἐπεὶ καὶ ἐπίσκοπον ἑαυτὸν ἔσεσθαι προηγόρευεν· ἐλάλει γὰρ ἐν αὐτῷ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ὅπερ αὐτὸν πρὸς ἱερωσύνην ἐξέτρεφεν. Ἐκείνη δὲ οἷα μειρακίου κατέπτυεν καὶ ἀγνοοῦντος ὅπερ ἔλεγεν.

5. Ὡς δὲ τοῖς ἐλευθερίοις ἐπαιδεύθη μαθήμασιν, τῆς πόλεως ἐξελθὼν εἰς τὸ τοῦ ἐπάρχου πραιτωρίων παρῆγεν δικαστήριον· οὕτω τε λαμπρῶς ἐν τοῖς πράγμασιν ἐρητόρευσεν, ὡς αἱρεθῆναι παρὰ τοῦ ἐνδοξοτάτου Πρόβου, τότε ὄντος πραιτωρίων ἐπάρχου, συγκάθεδρος. Μεθ' ἣν συνεδρίαν σύμβολα κονσουλαρίας

[1] Omnes edit. ac mss. nonnulli, *sacerdotis a domestica sorore vel matre manus osculari .... ab eis fieri oportere*; allii mss. plures ac potiores, ut nos in textu.

3 ἥστινος. 4 ἀδελφῆ. 6 γραῦς. 11 τούτω καὶ αὐτῷ προσήκειν. 14 ἑαυτόν. 19 ἀγνωοῦντος. 22 εἰστῷ. 23 πραιτώριων. 26 αἱρεθῆναι. 28 συνκάθεδρος. 29 κονσουραλίας.

geret Liguriam, Æmiliamque provincias, venitque Mediolânum.

6. Per idem tempus, mortuo Auxentio Arianae perfidiae episcopo (qui Dionysio beatae memoriae confessore ad exsilium destinato,[1] incubabat ecclesiam) cum populus ad seditionem surgeret in petendo episcopo, essetque illi cura sedandae seditionis, ne populus civitatis in periculum sui verteretur, perrexit ad ecclesiam: ibique cum alloqueretur plebem, subito vox fertur[2] infantis in populo sonuisse Ambrosium episcopum. Ad cujus vocis sonum totius populi ora conversa sunt, acclamantis Ambrosium episcopum; ita qui antea turbulentissime dissidebant, quia et Ariani sibi et Catholici sibi episcopum cupiebant, superatis alterutris, ordinari, repente in hunc unum mirabili et in-

[1] Nonnulli mss., *incursabat ecclesiam*; caeteri, *incubabat ecclesiam*. Edit., *ecclesiae*.

[2] Cod. Fisc. atque Becc., *infantis ter in populo sonuisse*. At post paulo solus Fisc., *per ter acclamantis*: In Becc. autem et paucis aliis hic voces aliquot praetermittuntur.

ἀρχῆς ἐκομίσατο ἐφ' ᾧ Λιγουρίαν ἰθῦναι καὶ Αἰμιλίαν ἐπαρχίας, οὕτω τε κατὰ τὴν Μεδιόλανον παραγίνεται.

6. Κατὰ τοῦτον δὴ τὸν καιρὸν τελευτήσαντος Αὐξεντίου τοῦ τῆς Ἀρειανῶν κακοπιστίας ἐπισκόπου (ὅς, Διονυσίου τοῦ τῆς μακαρίας μνήμης καὶ ὁμολογητοῦ εἰς ἐξορίαν σταλέντος, τῇ ἐκκλησίᾳ ἐπέπεσεν), ἐπειδὴ ὁ δῆμος ζητῶν ἐπίσκοπον εἰς στάσιν ἐγήγερτο, ἔμελλέν τε αὐτῷ κατευνάσαι τὴν στάσιν μήπως τῆς πόλεως πλῆθος εἰς κίνδυνον ἑαυτῷ περιτρέψῃ, ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν ἐβάδισεν· ἐκεῖσέ τε ὡς τῷ λαῷ προσεφώνει, λέγεταί τινος ἀθρόον παιδίου φωνὴν πεφωνηκέναι «Ἀμβρόσιον ἐπίσκοπον»· πρὸς ἧς φωνῆς τὴν ἠχὴν πάντα τοῦ δήμου περιετράπη τὰ στόματα, Ἀμβρόσιον ἐκβοῶντος ἐπίσκοπον· οὕτω τε οἱ πρότερον τεταραγμένως διεστηκότες, ἐπειδὴ καὶ οἱ Ἀρειανοὶ ἑαυτοῖς καὶ οἱ ἐκ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἑκάτεροι θάτερον νικήσαντες μέρος ἐπίσκοπον χειροτονηθῆναι οἰκεῖον ἐφίοντο, αἰφνιδίως εἰς ἕνα τούτων

12 ἐγείγερτο. 16 περιτρέψει. ἐπιτην. 17 τέως. 18 λέγε τέ. 19 πεφωνικέναι. 25 δὶ ἑστηκῶτες. 26 ἑαυτοῖς. 30 ἐφνιδίως.

credibili concordia consenserunt [1].

7. Quo ille cognito, egressus ecclesiam, tribunal sibi parari fecit; quippe mox futurus episcopus, altiora conscendit: tunc contra consuetudinem suam tormenta jussit personis adhiberi. Quod cum faceret, populus nihilominus acclamabat: Peccatum tuum super nos. Sed non similiter is populus tunc clamavit, sicut populus Judaeorum; illi enim vocibus suis sanguinem Dominicum effuderunt, dicentes: *Sanguis hujus super nos* (*Matth.*, XXVII, 25): isti vero catechumenum scientes, fideli voce remissionem illi peccatorum omnium per babtismatis gratiam promittebant. Tunc ille turbatus revertens domum, philosophiam profiteri voluit, futurus sed verus philosophus Christi, qui contemptis saecularibus pompis, piscatorum secuturus esset vestigia, qui Christo populos

[1] Fisc. cod. immani hiatu istic fatiscit; etenim post *consenserunt* statim subjungit: *Igitur Ambrosius populi in sua electione agnito assensu, cum videret contra votum suum rem ad profectum venire, fugam pararit.*

ὁμονοίᾳ θαυμαστῇ τινι καὶ ἀπίστῳ συνῄνεσαν.

7. Τοῦτο οὖν γνοὺς ἐκ τῆς ἐκκλησίας ἔξεισι καὶ βῆμα αὐτῷ δικαστικὸν εὐτρεπισθῆναι παρεσκεύασεν, καὶ οἷα γενησόμενος ἐπίσκοπος ἐπὶ τὰ ὑψηλότερα ἄνεισι. Τότε δὴ παρὰ τὸ αὐτῷ εἰωθὸς βασάνους προσώποις τισὶ προσενεχθῆναι προσέταττεν. Καὶ τοῦτο πεποιηκότος αὐτοῦ, οὐδὲν ἧττον ὁ δῆμος ἐβόα «ἡ ἁμαρτία σου ἐφ' ἡμᾶς». Ἀλλ' οὐχ ὁμοίως οὗτος τότε ὁ δῆμος, ὡς ὁ τῶν Ἰουδαίων, ἐβόησεν· οἱ γὰρ Ἰουδαῖοι ταῖς τοιαύταις οἰκείαις φωναῖς τὸ τοῦ Χριστοῦ αἷμα ἐξέχεον λέγοντες «τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς»· οὗτοι δὲ κατηχούμενον ἐπιστάμενοι πιστῇ φωνῇ τὴν ἄφεσιν αὐτῷ τῶν ἁμαρτιῶν ἁπασῶν διὰ τῆς τοῦ βαπτίσματος ἐπηγγέλλοντο χάριτος. Τότε μετὰ πολλῆς ταραχῆς ἐπανιὼν οἴκαδε φιλοσοφεῖν ἐβουλεύετο, φιλόσοφος ἀληθὴς τοῦ Χριστοῦ γενησόμενος, ὅστις κατὰ τὸν κόσμον περιφανείας καταφρονήσας τοῖς τῶν ἁλιέων ἴχνεσιν ἀκολουθεῖν ἔμελλεν, οἵ τοὺς τοῦ Χριστοῦ

1 θαυμαστὴ τινὶ. 4 ἔξεισι... αὐτῶ. 7 ὑψηλώτερα. 8 τῶ αὐτῶ εἰωθῶς. 12 ἧττον. 14 ὅμοιος. 16 ἰουδαῖοι. 17 αἶμα. 29 ἀλιέων.

congregarunt non fucis verborum, sed simplici sermone, et verae fidei ratione, missi sine pera, sine virga, etiam ipsos philosophos converterunt. Quod ubi ne faceret, revocatus est; publicas mulieres publice ad se ingredi fecit, ad hoc tantum, ut visis his, populi intentio revocaretur. At vero populus magis magisque clamabat: Peccatum tuum super nos.

8. At ille cum videret nihil intentionem suam posse proficere, fugam paravit: egressusque noctis medio civitatem, cum Ticinum se pergere putaret, mane ad portam civitatis Mediolanensis, quae Romana dicitur, invenitur; Deus enim qui ecclesiae suae catholicae murum parabat adversus inimicos suos, et turrem erigebat David[1] contra faciem Damasci, hoc est, contra perfidiam haereticorum, fugam illius impedivit. Qui inventus, cum custodiretur a populo, missa relatio

λαοὺς συνήθροισαν οὐ κάλλει ῥημάτων ἀλλ' ἁπλῶς καὶ ἀληθεῖ πίστεως λόγῳ· ἄνευ γὰρ πήρας σταλέντες, ἄνευ ῥάβδου, καὶ αὐτοὺς τοὺς φιλοσόφους ἐνέτρεψαν. Καὶ μεταγνοὺς δὲ πάλιν, μηκέτι τοῦτο ἐθέλων ὃ προέθετο πρᾶξαι, τὰς δημοσίας ἑταίρας φανερῶς ὡς αὐτὸν παρεσκεύασεν εἰσελθεῖν ἐπὶ τούτῳ καὶ μόνον, ἵνα, θεαθεισῶν αὐτῶν, ὁ δῆμος τῆς οἰκείας ἐνστάσεως ἀποστῇ. Ἀλλ' ὁ δῆμος ἔτι μᾶλλον ἐβόα «ἡ ἁμαρτία σου ἐφ' ἡμᾶς».

8. Ὡς οὖν ἑώρα εἰς μηδὲν αὐτῷ τὰ τῆς οἰκείας προβαίνειν σπουδῆς, ἐπὶ φυγὴν ηὐτρεπίζετο καὶ μέσῃ νυκτὶ τῆς πόλεως ἔξεισι· καὶ ἐπὶ τὸ Τιγηνὸν ἑαυτὸν βαδίζειν ὑπολαβὼν ὄρθρου παρὰ τὴν πύλην εὑρίσκεται τῆς Μεδιολάνου πόλεως, Ῥώμην προσαγορευομένην· ὁ γὰρ Θεὸς ὁ τῇ ἑαυτοῦ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ τεῖχος αὐτὸν κατὰ τῶν οἰκείων ἐχθρῶν εὐτρεπίζων καὶ τὸν πύργον ἐγείρων Δαυὶδ κατέναντι τοῦ προσώπου Δαμασκοῦ, τουτέστιν τῆς τῶν ἀντιπάλων κακοπιστίας, ἐπέσχεν αὐτοῦ τὴν φυγήν. Μετὰ δὲ τὸ εὑρε-

[1] Rursus in eodem cod. Fisc. lacuna hic est ad eum modum, *contra faciem Damasci Hoc igitur ad clementissimum imperatorem tunc Valentinianum*

2 ἀληθῆ. 3 πεῖρας. 6 μήκέτι. 7 ἐθέλον. 8 ἑτέρας. 9 αὐτὸν. 15 ἑῶρα... μὴδέν. 16 ἐπιφυγεῖν. 19 ἑαὐτόν. 23 ἑαὐτοῦ. 29 κακοπιστείας.

*

est ad clementissimum imperatorem tunc Valentinianum, qui summo gaudio accepit quod judex a se directus ad sacerdotium peteretur. Laetabatur etiam Probus praefectus, quod verbum ejus impleretur in Ambrosio; dixerat enim proficiscenti, cum mandata ab eodem darentur, ut moris est: Vade, age non ut judex, sed ut episcopus.

θῆναι αὐτὸν ὑπὸ τοῦ δήμου παρεφυλάττετο, καὶ τοῦ αὐτοῦ δήμου ἀναφορᾷ πρὸς τὸν τότε εὐσεβέστατον βασιλέα Βαλεντινιανὸν ἀνεπέμπετο· ὃς δεξάμενος ἔχαιρεν ἐπὶ ταύτῃ μεγάλως, ὡς τῶν ἐξ αὐτοῦ ἀποστελλομένων ἀρχόντων εἰς ἱερωσύνην ψηφιζομένων· ἔχαιρεν δὲ καὶ Πρόβος ὁ ἔπαρχος, ὅτι ὁ λόγος ὃν εἶπεν ἐπ' Ἀμβροσίῳ ἐπεπλήρωτο· καὶ γὰρ ἐκδημοῦντι τὰ συνήθη μανδᾶτα διδοὺς «πορεύου, ἔφη· πρᾶξον οὐχ ὡς ἄρχων ἀλλ' ὡς ἐπίσκοπος».

9. Pendente itaque relatione, iterum fugam paravit, atque in possessione cujusdam Leontii clarissimi viri aliquamdiu delituit. Sed ubi relationi responsum est, ab eodem Leontio proditur; praeceptum enim erat vicario ut insisteret rebus perficiendis: qui injuncta sibi cum vellet implere, proposito edicto, convenit omnes, ut si vellent sibi consulere, rebusque suis, proderent virum. Proditus itaque et adductus Mediolanum, cum intelligeret circa se Dei voluntatem, nec se diutius posse resistere, pos-

9. Καὶ ἔτι τῆς ἀναφορᾶς ἠρτημένης, πάλιν ἐπὶ φυγὴν παρεσκεύαστο καὶ εἰς κτῆμά τινος λαμπροτάτου ἀνδρὸς Λεοντίου ἐπί τινα χρόνον διέλαθεν. Ἀλλ' ἐπεὶ τὰ τῆς ἀναφορᾶς ἀπόκρισιν ἀπειλήφει, ἐξ αὐτοῦ Λεοντίου προδίδοται· τῷ γὰρ βικαρίῳ προσετέτακτο ἐπιστῆναί τε καὶ πέρας τῷ πράγματι παρασχεῖν· ὅς, τὸ ἐγχειρισθὲν πληρῶσαι βουλόμενος, ἤδικτον προέθηκεν, ἐν ᾧ πᾶσι προσῆγεν ὑπόμνησιν ἵνα τὸν ἄνδρα ἐκδώσωσιν, εἴπερ ἑαυτῶν καὶ τῶν οἰκείων τίθενται πρόνοιαν. Παραδοθεὶς οὖν καὶ εἰς Μεδιόλανον ἀπαχθείς, ἐπειδὴ

relatum est, qui summo gaudio accepit quod judices a se directi ad sacerdotium peterentur.

10 ἐπαμβροσίω. 16 ἐπιφυγὴν. 20 ἀπειλήφη. 22 προδίδωται. 28 ἑαυτῶν.

tulavit non se nisi a catholico episcopo baptizari;[1] sollicite enim cavebat perfidiam Arianorum. Baptizatus itaque fertur omnia ecclesiastica officia implesse, atque octava die episcopus ordinatus est summa cum gratia et laetitia cunctorum. Igitur post annos aliquot ordinationis suae ad urbem Romam, hoc est, ad proprium solum perrexit, ibique sanctam puellam, de qua supra memoravimus, cui manum offerre solitus erat, in domo propria cum germana, sicut reliquerat, invenit, jam matre defuncta. Atque cum illa dexteram illius oscularetur, subridens ait illi: Ecce ut dicebam tibi, sacerdotis manum oscularis.

10. Per idem tempus cum trans Tiberim apud quamdam clarissimam invitatus, sacrificium in domo offerret, quae-

[1] Mss. aliquot, *sollicitam enim habebat perfidiam Arianorum.*

τοῦ Θεοῦ τὴν τοιαύτην εἰς ἑαυτὸν γνώμην ᾐσθάνετο, ἐπὶ πολύ τε ταύτῃ ἀντιτείνειν οὐκ ἴσχυεν, ᾔτησεν μὴ ἐξ ἑτέρου τινὸς εἰμὴ ἐκ καθολικοῦ ἐπισκόπου βαπτισθῆναι· ἤδη γὰρ τὴν τῶν Ἀρειανῶν ὑφωρᾶτο κακοδοξίαν. Βαπτισθεὶς οὖν λέγεται κατὰ τοὺς διαφόρους βαθμοὺς τὰς ἱερὰς λειτουργίας ἀποπληρῶσαι καὶ οὕτω τῇ ὀγδόῃ ἡμέρᾳ χειροτονηθῆναι ἐπίσκοπον, πάντων ἅμα χαιρόντων μεγάλως καὶ πάντων εὐφραινομένων. Μετὰ δέ τινας χρόνους τῆς οἰκείας χειροτονίας ἐπὶ τὴν πόλιν τὴν Ῥώμην, τουτέστιν ἐπὶ τὴν οἰκείαν ἐβάδισεν γῆν, κἀκεῖ τὴν ἁγίαν κόρην περὶ ἧς καὶ ἄνω μνείαν ἐποιησάμεθα, ᾗ καὶ τὴν χεῖρα προςάγειν εἰώθει, κατὰ τὸν οἶκον μετὰ τῆς ἀδελφῆς ὡς κατέλιπεν εὗρεν, ἤδη τῆς μητρὸς τεθνηκυίας. Καὶ ὡς ἐκείνη τὴν αὐτοῦ δεξιὰν κατεφίλει, ὑπομειδιάσας φησὶ πρὸς αὐτήν· «ἰδού, ὡς ἔλεγόν σοι, ἱερέως χεῖρα φιλεῖς».

10. Ἐν αὐτῷ δὴ τῷ καιρῷ τούτῳ, πέρα τοῦ Τιβέρεως παρά τινι γυναικὶ λαμπρᾷ προτραπεὶς

2 ἐπιπολύτε. 3 ἀντιτίνειν οὐκίσχυεν. 4 ἐξαιτέρου. 7 ὑφορᾶτο. 9 ἵερᾶς. 10 ἀπὸ πληρῶσαι. 20 εἰώθη. 23 τεθνηκοῖας. 29 τηβέρεως.

dam balneatrix quae paralytica in lecto jacebat, cum cognovisset ibidem esse Domini sacerdotem, in sellula se ad eamdem domum, ad quam ille invitatus venerat, portari fecit, atque orantis et imponentis manus vestimenta attigit. Quae cum exoscularetur, statim sanitate recepta, ambulare coepit; ut impleretur illud Dominicum dictum ad apostolos: *Etiam majora his facietis, credentes in nomine meo* (Joan., XIV, 12). Quod tamen signum sanitatis ut mirabile fuit, ita etiam nec occultum; nam ego hoc [1] in eadem regione post annos plurimos, sanctis viris referentibus, positus in urbe cognovi.

11. Sirmium vero cum ad ordinandum episcopum Anemium perrexisset, ibique Justinae tunc temporis reginae potentia et multitudine coadu-

ἵνα κατὰ τὸν αὐτῆς οἶκον ἱερουργήσῃ, βαλανείου τις προεστηκυῖα παράλυτος, ἐπὶ κλίνης κατακειμένη, ἐπεὶ ἐκεῖσε τὸν τοῦ Κυρίου ἱερέα ἔγνω εἶναι ἐπὶ φορείου κατὰ τὸν οἶκον, καθ' ὃν αὐτὸς προτραπεὶς ἐγένετο, βασταχθῆναι ἑαυτὴν παρεσκεύασεν. Εὐχομένου τε αὐτοῦ καὶ τὰς χεῖρας ἐπιτιθέντος, τῶν ἱματίων αὐτοῦ καθήψατο, ἅπερ ἐπεὶ κατεφίλησεν παραχρῆμα ὑγιὴς γενομένη περιπατεῖν ἤρξατο, ἵνα πληρωθῇ τὸ παρὰ τοῦ Κυρίου πρὸς τοὺς ἀποστόλους ῥηθέν, «ὡς καὶ μείζονα τούτων ποιήσητε οἱ πιστεύοντες εἰς τὸ ὄνομά μου». Τοῦτο δὲ τὸ τῆς ὑγείας σημεῖον ὥςπέρ ἐστι θαυμαστόν, οὕτως ἐστὶ καὶ μηδενὶ κεκρυμμένον· καὶ γὰρ ἐγὼ κατὰ τὸ αὐτὸ κλίμα μετὰ πολλοὺς ἐνιαυτοὺς γεγονώς, ἐκ πλείστων ἁγίων τοῦτο κατὰ τὴν πόλιν λεγόντων ἐπέγνων.

11. Ὅτε δὲ ἐν τῷ Σιρμίῳ ἐξώρμισεν ἐφ ᾧ Ἀνέμιον ἐπίσκοπον καταστῆναι, κατ' ἐκεῖνο καιροῦ τῇ τῆς βασιλίδος Ἰουστίνης δυνάμει τε καὶ

[1] Aberat ab edit. et mss. quibusdam, *in eadem regione*; sed in aliis mss. probatioribus reperitur

1 ἵερουργήσει. 2 βαλανίου 3 ἐπικλήνης. 5 ἐπιφορείου. 11 καθ' ἥψατο. 20 μὴ δενὶ. 22 κλῆμα. 23 γεγονῶς. 27 ἐξόρμισεν... ἀνένιον. 29 ἵουστῖνης.

nata de ecclesia pelleretur; ut non ab ipso, sed ab haereticis arianus episcopus in eadem ecclesia ordinaretur: essetque constitutus in tribunali, nihil curans eorum, quae a muliere excitabantur; una de virginibus Arianorum impudentior caeteris, tribunal conscendens, apprehenso vestimento sacerdotis, cum illum attrahere vellet ad partem mulierum, ut ab ipsis caesus de ecclesia pelleretur; ait ei, ut ipse solitus erat referre: Etsi ego indignus tanto sacerdotio sum, tamen te non convenit vel professionen tuam in qualemcumque sacerdotem manus injicere; unde deberes vereri Dei judicium, ne tibi aliquid mali eveniret. Quod dictum exitus confirmavit; nam alio die mortuam ad sepulcrum usque deduxit, gratiam pro contumelia rependens. Et hoc factum non levem adversariis incussit metum, pacemque magnam ecclesiae catholicae in ordinando episcopo tribuit.

πλήθει τῆς ἐκκλησίας ὠθεῖτο, ὅπως μὴ παρ' αὐτοῦ ἀλλ' ἐκ τῆς τῶν Ἀρειανῶν αἱρέσεως γένηταί τις ἐπίσκοπος. Ὡς δὲ ἐν τῷ συνθρόνῳ ἐκαθέσθη, τῶν ἐκ τῆς εἰρημένης γυναικὸς φροντίσας οὐδέν, μία τις ἐκ τῶν ἀρειανῶν παρθένων, ἀναιδεστέρα τῶν ἄλλων, ἐπὶ τὸ σύνθρονον ἄνεισι, δράττεταί τε τῆς τοῦ ἱερέως ἐσθῆτος· ἐβούλετο δὲ αὐτὸν εἰς τὸ τῶν γυναικῶν ἑλκύσαι μέρος, ἵνα παρ' αὐτῶν τυπτηθεὶς τῆς ἐκκλησίας ἀπελαθῇ. Ἀκούει οὖν παρ' αὐτοῦ ὧν αὐτὸς εἰώθει προφέρειν ῥημάτων· «ἀλλ' εἰ καὶ ἐγὼ τοσαύτης εἰμὶ ἱερωσύνης ἀνάξιος, οὔτε σοὶ συμβαῖνόν ἐστιν, οὔτε τῷ σῷ ἐπαγγελγέλματι, τὸ καθ' οἱουδήποτε ἱερέως χεῖρας ἐπιβάλλειν· ὅθεν εὐλαβεῖσθαί σε τὸ τοῦ Θεοῦ κρίμα προσήκει, μή τί σοι καὶ ἀποβῇ». Τοῦτον τὸν λόγον ἡ ἔκβασις ἐπεσφράγισεν· καὶ γὰρ τῇ ἑξῆς νεκρὰν αὐτὴν μέχρι τοῦ μνημείου προέπεμψεν, ὥσπέρ τινα ταύτην χάριν αὐτῇ τῆς ὕβρεως ἀποτίνων. Τοῦτο οὖν οὕτω γενόμενον οὐ μικρὸν τοῖς ἐναντίοις φόβον ἐπέσεισεν, εἰρήνην τε μεγάλην τῇ ἐκκλησίᾳ

1 πλήθη. 3 της. 10 ἐσθίτος. 13 τυπτηθῆς. 15 εἰώθη. 18 σὺ συμβαίνον. 20 καθοιουδήποτε. 29 ἀποτείνων.

12. Ordinato itaque catholico sacerdote, Mediolanum revertitur, ibique supradictae Justinae mulieris innumeras insidias sustinuit, quae muneribus atque honoribus adversus sanctum virum oblatis, populum excitabat. Sed infirmorum animi talibus promissis decipiebantur; promittebat enim tribunatus, et diversas alias dignitates iis, qui illum de ecclesia raptum, ad exsilium perduxissent. Quod cum multi conarentur, sed Deo praesule, perficere non valerent, unus infelicior caeteris, nomine Euthymius, in tantum furorem excitatus est, ut juxta ecclesiam sibi domum pararet, atque in eadem carrum constitueret, quo facilius raptum,[1] superpositum carpento ad exsilium perduceret. *Sed iniquitas ejus in verticem ipsius descendit* (*Psal.*, VII, 17); post annum etenim eodem die quo illum rapere se arbitrabatur, in eodem carpento impositus de eadem domo

[1] Restituitur etiam e mss. prope omnibus, *superpositum carpento.*

ἐπὶ τῇ τοῦ ἐπισκόπου χειροτονίᾳ παρέσχεν.

12. Καταστήσας τοίνυν ἱερέα τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ ἐπὶ τὴν Μεδιόλανον ὑποστρέφει, ἐκεῖσέ τε παρὰ τῆς εἰρημένης Ἰουστίνης ἐπιβουλὰς ἀναριθμήτους ὑφίστατο, ἣ δώροις τε καὶ τιμαῖς κατὰ τοῦ ἁγίου τὸ πλῆθος διήγειρεν· αἱ δὲ τῶν ἀσθενεστέρων ψυχαὶ ταῖς τοιαύταις ὑπήγοντο ὑποσχέσεσιν· τριβουνᾶτα γὰρ καὶ ἄλλας ἀξίας ἐπηγγέλλετο τοῖς αὐτὸν ἀνάρπαστον ἐπὶ ἐξορίαν ἀπάξουσιν. Τοῦτο δὲ εἰ καὶ πολλοὶ ἐπεχείρησαν, τῇ τοῦ Θεοῦ προνοίᾳ ἔργῳ παραδοῦναι οὐκ ἴσχυσαν· εἷς δὲ τῶν ἄλλων ἀθλιώτερος, Εὐτύχιος τοὔνομα, εἰς τοσοῦτον ἐξήφθη μανίας ὡς παρὰ τὴν ἐκκλησίαν οἶκόν τε ἑαυτῷ κατασκευάσαι καὶ κατὰ τοῦτον ὄχημα καταστῆσαι, ὅπως αὐτὸν ἁρπαγέντα ἐπιθεὶς τῷ ὀχήματι ῥᾳδίως εἰς ἐξορίαν ἀποκομίσῃ. Ἀλλ' ἡ ἀδικία αὐτοῦ ἐπὶ κορυφὴν αὐτοῦ καταβέβηκεν· μετ' ἐνιαυτὸν γὰρ κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν καθ' ἣν ἁρπάσαι τὸν ἄνδρα διενοεῖτο, ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀπήνης τεθεὶς ἐκ τῆς αὐτῆς

8 δῶροις. 24 ἁρπαγέντα. 26 ἀποκομίσει. 31 ἀπείνης.

ipse ad exsilium destinatus est, reputans sibi justo judicio Dei id in se esse conversum; ut in eo carpento dirigeretur ad exsilium, quod ipse paraverat sacerdoti. Cui non minimum solatii sacerdos praebuit, dando sumptus, vel alia quae erant necessaria.

13. Sed haec confessio hominis nec mulieris furorem, nec vaesanorum Ariaronum dementiam repressit; majore etenim accensi amentia, basilicam Portianam invadere nitebantur: exercitus etiam armatus ad custodiendas fores ecclesiae est directus, ut nemo auderet catholicam ecclesiam ingredi. Sed Dominus qui de adversariis suis ecclesiae suae triumphos donare consuevit, ad ecclesiae suae munimentum militum corda convertit;[1] ut aversis scutis ecclesiae fores servarent, nec egredi dimitterent, sed ingredi ecclesiam plebem catholicam minime prohiberent. Sed nec hoc satis erat missis militibus, nisi eti-

[1] Nonnulli mss., *ut adversis scutis.... nec ingrediendi licentiam dimitterent, sed egrediendi.*

οἰκίας εἰς ἐξορίαν ἐστέλλετο, καθ' ἑαυτὸν λογιζόμενος ὡς δικαίως ἡ τοῦ Θεοῦ κρίσις εἰς ἑαυτὸν περιτέτραπται· ὅτι ἐν τούτῳ δὴ τῷ ὀχήματι ἐξόριστος ἀπεπέμπετο, ὃ κατὰ τοῦ ἱερέως παρεσκευάκει. Τοῦτον οὖν οὐ μετρίως ὁ ἱερεὺς παρεμυθεῖτο, τά τε πρὸς δαπάνην καὶ ὅσα ἀναγκαῖά ἐστι χορηγῶν.

13. Ἀλλ' ἡ ταύτης τῆς γνώμης ὁμολογία τοῦ ἐξορισθέντος ἀνδρός, οὔτε τῶν μαινομένων Ἀρειανῶν οὔτε τὴν Ἰουστίνης ἀνόητον ἀποπληξίαν ἐπέσχεν. Μείζονι δὲ ἀναφθέντες παραφροσύνῃ τῇ τῆς Πορκιανῆς ἐκκλησίας βασιλικῇ κατεπέβαινον, στρατός τε ὁπλίτης πρὸς φυλακὴν τῶν τῆς ἐκκλησίας θυρῶν ἐξεπέμπετο ἐφ' ᾧ μηδένα τολμῆσαι εἰς τὴν καθολικὴν εἰσελθεῖν ἐκκλησίαν. Ἀλλ' ὁ Θεὸς ὁ τῇ ἐκκλησίᾳ τῇ ἑαυτοῦ κατὰ τῶν ἐναντίων νίκην παρέχων, τὴν τῶν στρατιωτῶν διάνοιαν ὑπὲρ ἀσφαλείας τῆς οἰκείας ἐκκλησίας μετέτρεψεν· περιστρέψαντες γὰρ τὰς ἀσπίδας τὰς τῆς ἐκκλησίας πύλας ἐφύλαττον, ἐξιέναι μὲν τὸν πιστὸν μὴ συγχωροῦντες λαόν,

1 οἰκείας. 3 ἑαὐτὸν. 6 ὤ. 9 ἀναγκαία. 13 ἀρειάνῶν. 20 μὴ δένα. 29 ἐφύλαττων. 2 τῶν πιστῶν μὴ συγχοροῦντες.

am pro catholica fide cum plebe pariter acclamarent. Hoc in tempore primum antiphonae, hymni, ac vigiliae in ecclesia Mediolanensi celebrari cœperunt. Cujus celebritatis devotio usque in hodiernum diem non solum in eadem ecclesia, verum per omnes pene Occidentis provincias manet.

εἰσιέναι δὲ ἐπιτρέποντες. Οὐχὶ δὲ τοῦτο μόνον ἐξήρκεσεν τοῖς στρατιώταις ποιῆσαι, ἀλλὰ καὶ μετὰ τοῦ λαοῦ κοινῶς ὑπὲρ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας καὶ πίστεως ἐξεβόησαν. Ἐν τούτῳ τῷ καιρῷ πρῶτον ἀντίφωνα καὶ ὕμνοι καὶ ἀγρυπνίαι κατὰ τὴν Μεδιόλανον ἐκκλησίαν ἤρξαντο γίνεσθαι, καὶ ταύτης τῆς λειτουργίας τὸ σεμνὸν μέχρι σήμερον οὐ κατὰ ταύτην μόνον τὴν ἐκκλησίαν ἀλλὰ καὶ κατὰ πάσας, ὡς εἰπεῖν, τὰς Δύσεως ἐπαρχίας φυλάττεται.

14. Per idem tempus sancti martyres Protasius et Gervasius se sacerdoti revelaverunt. Erant enim in basilica positi, in qua sunt hodie corpora Naboris et Felicis martyrum: sed sancti martyres Nabor et Felix celeberrime frequentabantur, Protasii vero et Gervasii martyrum ut nomina, ita etiam sepulcra incognita erant, in tantum ut supra ipsorum sepulcra ambularent omnes, qui vellent ad cancellos pervenire, quibus sanctorum Naboris et Felicis martyrum ab injuria sepulcra defendebantur. Sed ubi san-

14. Ἔτι δὲ κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον οἱ ἅγιοι μάρτυρες Προτάσιος καὶ Γερβάσιος τῷ ἱερεῖ τούτῳ ἑαυτοὺς ἐφανέρωσαν· ἦσαν γὰρ ἐν τῇ βασιλικῇ ἐκκλησίᾳ καταχείμενοι, ἐν ᾗ κεῖνται τὰ σώματα Νάβωρος καὶ Φήλικος τῶν μαρτύρων. Ἀλλ' οἱ μὲν ἅγιοι Νάβωρ καὶ Φῆλιξ συνεχεῖς ἱκέτας εἶχον προσφεύγοντας αὐτοῖς, Προτασίου δὲ καὶ Γερβασίου τῶν μαρτύρων ὡς τὰ ὀνόματα καὶ ἡ ταφὴ ἠγνόητο ἐπὶ τοσοῦτον, ὡς ἐπάνω τοῦ μνημείου αὐτῶν βαδίζειν πάντας τοὺς ἐθέλοντας ἐπὶ τοὺς καγκέλλους ἐλθεῖν, δι' ὧν Νάβωρος καὶ Φήλικος τῶν μαρ-

10 λειτουργείας. 15 κατεκεῖνον. 20 ἐνῆ. 21 φίλικος. Οὕτω καὶ κατωτέρω. 27 ταφὴ ἠγνώη τὸ ἐπιτοσοῦτον.

ctorum martyrum corpora sunt levata, et in lecticis posita, multorum ibi satanae aegritudines perdocentür. Caecus etiam Severus nomine, qui nunc usque in eadem basilica quae dicitur Ambrosiana, in quam martyrum corpora sunt translata, religiose servit; ubi vestem martyrum attigit, statim lumen recepit. Obsessa etiam corpora a spiritibus immundis curata, summa cum gratia domum repetebant. Sed iis beneficiis martyrum in quantum crescebat fides ecclesiae catholicae, in tantum Arianorum perfidia minuebatur.

τύρων ὁ τάφος περιεπέφρακτο. Ὁπηνίκα δὲ τὰ τούτων τῶν ἁγίων ἐπῆρτο σώματα καὶ ἐπ' ὀχήματος κατετέθη, πολλαὶ νόσων ἰάσεις ἐγίνοντο. Καὶ τυφλὸς δέ τις Σεβῆρος ὀνόματι, ὃς ἔτι καὶ νῦν ἐν τῇ Ἀμβροσιανῇ βασιλικῇ ἐκκλησίᾳ, ἐν ᾗ τὰ τῶν ἁγίων μετακεκόμισται σώματα, μετ' εὐλαβείας προσκαρτερεῖ, ἐπειδὴ τῆς τῶν ἁγίων ἐσθῆτος προσήψατο εὐθέως ἀνέβλεψεν. Πολλὰ δὲ σώματα ἐξ ἀκαθάρτων πνευμάτων συνεχόμενα τεθεράπευται, καὶ μετὰ τὴν ἴασιν χαίροντες οἴκαδε ἐπανῄεσαν. Ἐπὶ δὲ ταῖς τοιαύταις τῶν μαρτύρων εὐεργεσίαις ὅσῳ τὰ τῆς πίστεως τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ηὐξάνετο, τοσοῦτον ἡ τῶν Ἀρειανῶν ἠλαττοῦτο κακοπιστία.

15. Denique ex hoc tempore sedari coepit persecutio, quae Justinae furore accendebatur; ut sacerdos de ecclesia pelleretur. Tamen intra palatium multitudo Arianorum cum Justina constituta deridebat tantam Dei gratiam, quam ecclesiae catholicae dominus Jesus meritis martyrum suorum con-

15. Καὶ γὰρ ὁ διωγμὸς ἐξ ἐκείνου δν κατὰ τοῦ ἱερέως ὁ τῆς Ἰουστίνης ἀνῆψε θυμός, ἵνα τῆς ἐκκλησίας ἐξελαθῇ, ἤρξατο καταπαύεσθαι. Κατὰ δὲ τὸ παλάτιον πλῆθος Ἀρειανῶν σὺν Ἰουστίνῃ γενόμενον τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν ἐγέλων, ἣν τῇ οἰκείᾳ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ ὁ κύριος Ἰησοῦς τῇ τῶν μαρτύρων ἀξίᾳ παρασχεῖν

1 περὶ ἐπέφρακτο. 3 σῶματα καὶ ἐποχήματος. 6 ὡς. 7 ἐνῆ. 11 πρὸς καρτερεῖ. 13 ἐξακαθάρτων. 16 ἐπανίεσαν. 20 ἠλαττοῦτο. 21 κακοπιστεία. 22 ἐξεκείνου. 30 καθολικὴ.

ferre dignatus est: venerabilemque virum Ambrosium narrabat pecunia comparasse homines, qui se vexari ab immundis spiritibus mentirentur; atque ita ab illo, sicut et a martyribus se torqueri dicerent. Sed hoc Judaico ore loquebantur Ariani, suppares scilicet eorum; illi enim de Domino dicebant, quoniam *in Beelzebuth principe dæmoniorum ejicit dæmonia* (*Luc.*, XI, 15): isti de martyribus, vel de Donini sacerdote loquebantur, quod non Dei gratia, quae per ipsos operabatur, immundi spiritus pellerentur; sed accepta pecunia se torqueri mentirentur. Clamabant enim daemones: Scimus vos martyres; et Ariani dicebant: Nescimus esse martyres. Jam hoc et in evangelio legimus, ubi dixerunt daemones ad dominum Jesum: Scimus te, quia sis Dei Filius (*Marc.*, I, 24); et Judaei dicebant: *Hic autem unde sit, nescimus* (*Joan.*, IX, 29). Sed non hic testimonium accipitur daemonum, sed confessio; unde

ηὐδόκησεν· ἔλεγον δὲ καὶ τὸν σεβασμιώτατον Ἀμβρόσιον χρήμασιν ὠνεῖσθαι τοὺς ἄνδρας τοὺς ἐξ ἀκαθάρτων ἑαυτοὺς πνευμάτων κατέχεσθαι πλαττομένους, καὶ λέγοντας ὡς τὸν ὅμοιον τρόπον παρ' αὐτοῦ τε καὶ τῶν ἁγίων βασανίζονται μαρτύρων. Τοῦτο δὲ ἰουδαϊκῷ οἱ Ἀρειανοὶ προέφερον στόματι, ἴσοι τῶν Ἰουδαίων τυγχάνοντες· ἐκεῖνοι γὰρ περὶ τοῦ Κυρίου ἔλεγον, ὅτι «ἐν Βεελζεβοὺλ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια»· οὗτοι δὲ περί τε τῶν μαρτύρων καὶ τοῦ ἱερέως ἔλεγον, ὡς οὐ δι' αὐτῶν ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις ἐνήργει τὰ ἀκάθαρτα ἐκβάλλεσθαι πνεύματα, ἀλλ' ἀργυρίου δόσει ἑαυτοὺς βασανίζεσθαι προσεποιοῦντο. Ἐβόων γὰρ οἱ δαίμονες «ἴσμεν ὑμᾶς ὡς μάρτυρες», οἱ δὲ Ἀρειανοὶ ἔλεγον «μάρτυρας εἶναι οὐκ οἴδαμεν». Ἤδη τοῦτο καὶ ἐν εὐαγγελίῳ ἀνέγνωμεν, ἔνθα οἱ δαίμονες λέγουσιν πρὸς τὸν κύριον Ἰησοῦν «οἴδαμέν σε τίς εἶ, υἱὲ τοῦ θεοῦ»· καὶ Ἰουδαῖοι ἔλεγον «τοῦτον δὲ πόθεν ἐστὶν οὐκ οἴδαμεν». Ἀλλ' οὐ μαρτυρίαν ἐνταῦθα λαμβάνομεν τῶν δαιμόνων, κατάθεσιν δέ.

3 ὀνεῖσθαι   4 ἐξακαθάρτων.   19 δώσει ἑαὐτοὺς   21 ἴσμὲν.   23 οὐκοίδαμεν.
24 ἤδη τ. κ. ἐνευαγγελίω.   27 ῡε.   28 ϊουδαίοι.   29 οὐκοίδαμεν.

miseriores Ariani vel Judaei, ut quod confitentur daemones, illi negent.

16. Deus tamen qui gratiam ecclesiae suae augere consuevit, non passus est diu insultari a perfidis sanctis suis. Unus itaque ex ipsa multitudine subito arreptus a spiritu immundo, clamare coepit[1] ita torqueri eos, ut ipse torquebatur, qui negarent martyres vel qui non crederent in Trinitatis unitatem, quam docet Ambrosius. At illi hac voce confusi, qui converti debuerant, et dignam tali confessione agere poenitentiam, in piscinam demersum hominem necaverunt, perfidiae homicidium adjungentes; deduxit enim illos ad hunc finem digna necessitas. Sanctus vero Ambrosius episcopus majoris humilitatis vir factus, donatam sibi a Domino gratiam reservabat, crescebatque quotidie fide et amore coram Deo et hominibus.

17. Per idem tempus erat

[1] Omnes edit. cum codice uno vel altero, *ita optare se torqueri eos*: caeteri mss. summo consensu repudiant, *optare se*.

Ὅθεν ἀθλιώτατοί εἰσιν Ἀρειανοὶ καὶ Ἰουδαῖοι· ὃ γὰρ ὁμολογοῦσιν οἱ δαίμονες, ἐκεῖνοι ἀρνοῦνται.

16. Ὁ δὲ Θεὸς τὴν ἑαυτοῦ χάριν τῇ ἐκκλησίᾳ προσαύξων οὐκ ἐπὶ πολὺ τοὺς ἁγίους ἠνέσχετο ἐκ τῶν κακοπίστων ὑβρίζεσθαι· εἷς γὰρ ἐξ αὐτοῦ τοῦ πλήθους ἀθρόον δαίμονι κατειλημμένος ἐβόα οὕτω βασανισθεῖεν οἱ τοὺς μάρτυρας ἀπαρνούμενοι, ὡς αὐτὸς βασανίζεται, καὶ ὅσοι ἀρνοῦνται τὴν τῆς Τριάδος ἑνότητα, ἣν διδάσκει Ἀμβρόσιος. Ταύτῃ τῇ φωνῇ κατῃσχύνθησαν· καὶ δέον αὐτοὺς ἐπιστρέψαι καὶ τῆς τοιαύτης ὁμολογίας ἀξίαν δεῖξαι μετάνοιαν, ἐν νεροφόρῳ κιστέρνι καθέντες τὸν ἄνθρωπον ἀποπνίγουσιν, καὶ τῇ ἀπιστίᾳ φόνον συνέζευξαν· εἰς τοῦτο γὰρ αὐτοὺς τὸ πέρας ἡ ἀξία αὐτῶν ἀνάγκη ἐξήγαγεν. Ὁ δὲ ἅγιος ἐπίσκοπος Ἀμβρόσιος μεγάλης ταπεινοφροσύνης ἀνὴρ γενόμενος τὴν αὐτῷ δωρηθεῖσαν ἀπὸ Θεοῦ χάριν ἐφύλαττεν, ηὔξανέν τε καθ' ἡμέραν πίστει τε καὶ ἀγάπῃ ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων.

17. Ἐν αὐτῷ δὴ τούτῳ τῷ

2 ϊουδαίοι. 4 ἑαύτου. 5 πρὸς αὔξων. 6 ἐπιπολὺ. 8 πλῆθους. 9 κατειλιμμένος. 12 ὡς οἱ. 19 ἀπὸ πνίγουσιν. 30 ἐναὐτῷ.

quidam vir de haeresi Arianorum, acerrimus nimium disputator, et durus atque inconvertibilis ad fidem catholicam. Is constitutus in ecclesia, tractante episcopo, vidit (ut ipse postmodum loquebatur) angelum ad aures episcopi tractantis loquentem; ut verba angeli populo episcopus renuntiare videretur. Quo viso conversus, fidem quam expugnabat, coepit ipse defendere.

18. Fuerunt etiam duo cubicularii tunc temporis Gratiani imperatoris de haeresi Arianorum, [1] qui tractanti episcopo quæstionem proponerent, ad quam audiendam altero die ad basilicam Portianam se adfuturos promiserant; erat enim quaestio de incarnatione Domini. Sed alio die miserandi homines superbiæ tumore completi, nec memores promissorum, contemnentes Deum in sacerdote ipsius, nec plebis exspectantis considerantes injuriam, immemores etiam dictorum dominicorum, quoniam *qui scandalizaverit unum ex*

[1] Ita mss. edit. e contrario, *qui tractandam episcopo* etc.

καιρῷ διαλεκτικός τις τῶν Ἀρειανῶν ὡς μάλα δεινότατος, σκληρός τε πρὸς τὴν καθολικὴν πίστιν καὶ ἀμετάθετος, ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ γενόμενος εἶδεν, ὡς μικρὸν ὕστερον διηγήσατο, ἄγγελον εἰς τὸ οὖς τοῦ ἐπισκόπου πρὸς τὸ πλῆθος ὁμιλοῦντος διαλεγόμενον, ὡς τὸν ἐπίσκοπον τῷ πλήθει τὰ τοῦ ἀγγέλου ῥήματα ἀπαγγέλλειν. Τούτου ὀφθέντος αὐτῷ ἐπέστρεψεν, καὶ ἧς κατηγωνίζετο πίστεως ἤρξατο ταύτῃ συνηγορεῖν.

18. Ἦσαν δέ τινες δύο κουβικουλάριοι ἐκ τῆς τῶν Ἀρειανῶν αἱρέσεως καθ' ὃν καιρὸν Γρατιανὸς ἐβασίλευεν, οἳ τῷ ἐπισκόπῳ προσομιλοῦντι ζητούμενόν τι προέβαλον, ὑπέσχοντό τε τῇ ἑξῆς εἰς ἀκρόασιν τοῦ προβλήματος κατὰ τὴν Πορκιανὴν ἀπαντήσειν βασιλικὴν ἐκκλησίαν. Ἦν δὲ περὶ τῆς τοῦ Κυρίου σαρκώσεως ἡ ἐρώτησις. Τῇ οὖν ἑξῆς οἱ ἄθλιοι τύφου καὶ ὑπερηφανίας πεπληρωμένοι, ἀμνήμονες ὧν ἐπηγγείλαντο, τοῦ τε Θεοῦ διὰ τοῦ καταπτύσαι τοῦ ἱερέως αὐτοῦ καταφρονήσαντες, μηδὲ τὴν τοῦ λαοῦ τοῦ ἐκδεχομένου αὐτοὺς ὕβριν ἐννοήσαντες, μήτε τῶν τοῦ Κυ-

1 διάλεκτικὸς τίς. 7 οὖς. 12 κατηγονίζετο. 22 ἦν. 24 ἐξῆς. 28 κατὰ πτύσαι.

minimis istis, oportet ut mola asinaria collo ejus alligetur, et demergatur in profundum maris (*Matth.*, XVIII, 6), ascendentes in rhedam, quasi gratia gestandi, civitatem egressi sunt, exspectante sacerdote et plebe in ecclesia constituta. Sed hujus contumaciae quis finis fuerit, horresco referens; subito enim praecipitati de rheda, animas emiserunt, atque corpora illorum sepulturae sunt tradita. Sanctus vero Ambrosius cum ignoraret quid factum esset, nec diutius posset plebem tenere, ascendens pro tribunali, de eadem quaestione quae fuerat proposita, sermonen adorsus est, dicens: *Debitum, fratres, cupio solvendum, sed hesternos meos non invenio creditores*, et reliqua quae scripta sunt in libro, qui *de Incarnatione Domini* intitulatur.

ρίου μνησθέντες λογίων τῶν λεγόντων ὡς ἄρα «ὁ σκανδαλίζων ἕνα ἐκ τούτων τῶν ἐλαχίστων συνέφερεν ἵνα μύλος ὀνικὸς τῷ τραχήλῳ αὐτοῦ προσεδέθη καὶ εἰς τὸ τῆς θαλάσσης κατεποντίσθη βάθος», ἐπὶ ὄχημα ἀναβάντες ὡσανεὶ μετεωρισμοῦ χάριν ἐξῆλθον τῆς πόλεως, τοῦ τε ἱερέως περιμένοντος καὶ τοῦ λαοῦ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καθεστῶτος. Ἀλλ' ὁποῖον τῆς τοιαύτης αὐτῶν αὐθαδείας τὸ πέρας φρίττω καὶ λέγειν· αἰφνιδίως γὰρ ἐκ τοῦ ὀχήματος καταρραγέντες τὰς ψυχὰς ἀφῆκαν καὶ ταφῇ τὰ σώματα αὐτῶν εὐθὺς παρεπέμφθη. Ὁ ἅγιος δὲ Ἀμβρόσιος ἀγνοῶν τὸ γεγονός, ἐπὶ πολύ τε τὸν λαὸν κατασχεῖν μὴ δυνάμενος, ἀναβὰς πρὸ τοῦ συνθρόνου περὶ τοῦ προβληθέντος ζητήματος ἤρξατο λέγειν «χρέος ἐκτῖσαι φροντίζω καὶ τοὺς χθεσινοὺς οὐχ εὑρίσκω μου δανειστὰς» καὶ τὰ λοιπά, ἃ γέγραπται ἐν τῷ λόγῳ, ὃς «περὶ σαρκώσεως» ἐπιγέγραπται.

19. Occiso itaque Gratiano imperatore, recipiendi corporis ejus causa secundam ad Maxi-

19. Γρατιανοῦ δὲ τοῦ βασιλέως ἀναιρεθέντος, ἐπὶ τῇ τοῦ αὐτοῦ σώματος ἀναλήψει δευτέ-

4 μῦλος ὀνικός. 7 ἐπιόχημα. 8 ὡς ἀνεί. 12 ὁ ποιῶν. 19 ἀγνωῶν. 25 οὐκ' εὑρίσκομου δανιστάς.

mum suscepit legationem. Apud quem quam constanter egerit, qui voluerit cognoscere, ipsius legationis epistolam ad Valentinianum juniorem datam cum legerit (*Epist.* 24), approbabit; nobis enim alienum a promissione visum est illam inserere, ne adjunctae epistolae prolixitas fastidium legenti afferret. Ipsum vero Maximum a communionis consortio segregavit, admonens ut effusi sanguinis domini sui, et quod est gravius, innocentis, ageret poenitentiam, si sibi apud Deum vellet esse consultum. Sed ille cum poenitentiam declinat superbo spiritu, non solum futuram, sed etiam praesentem salutem amisit, regnumque quod male arripuerat, femineo quodam modo, timore deposuit, ut procuratorem[1] se reipublicae, non imperatorem fuisse confiteretur.

20. Mortua vero Justina, quidam haruspex Innocentius

[1] Omnes edit., *se reipublicae nomine praefuisse*; omnes mss. ut in contextu.

ραν πρεσβείαν ποιεῖται πρὸς Μάξιμον, πρὸς ὃν ὅπως σταθερῶς διαγέγονεν ὁ βουλόμενος εὖ εἰδέναι τὴν περὶ αὐτῆς τῆς πρεσβείας ἐπιστολήν, γραφεῖσαν πρὸς τὸν νέον Βαλεντινιανόν, ἐὰν ἀναγνῷ δοκιμάσει· ἡμῖν γὰρ ἀλλότριον ᾧ ἐπηγγειλάμεθα δόξειεν ἂν ταύτην ἐνθεῖναι, μήπως τὸ τῆς ἐπιστολῆς μῆκος παρενтεθὲν ἀηδίαν τῷ ἀναγινώσκοντι προσενέγκῃ. Αὐτὸν δὲ τὸν Μάξιμον τοῦ μετασχεῖν κοινωνίας ἐχώρησεν, λέγων ὡς ὑπὲρ αἵματος κενωθέντος οἰκείου δεσπότου καὶ (ὅπερ ἐστὶ βαρύτατον) ἀνευθύνου, χρὴ αὐτὸν ποιῆσαι μετάνοιαν, εἰ βούλεται τῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας τυχεῖν. Ἐκεῖνος δὲ ἐνῷ τὴν μετάνοιαν ἀποκλίνει ὑπεροψίᾳ ψυχῆς, οὐ τὴν μέλλουσαν μόνον ἀλλὰ καὶ τὴν παροῦσαν σωτηρίαν προσαπεβάλετο, καὶ ἣν κακῶς βασιλείαν ὑφήρπασεν ταύτην θηλυπρεπεῖ δειλίᾳ κατέθετο· ἐντολέα γάρ, ἤγουν φροντιστήν, ἑαυτὸν τῆς πολιτείας, οὐ βασιλέα γεγονέναι προσωμολόγησεν.

20. Μετὰ δὲ θάνατον Ἰουστί-

1 ποιεῖτε. 7 δοκιμάσῃ. 2 ἐνθῆναι. 11 ἀειδίαν τῶ ἀναγινώσκωντι προσενεγκει. 20 ὑπὲρ ὀψία. 21 οὐ τὴν] ἐν τῷ κώδ. «αὐτήν». 23 πρὸς ἀπεβάλλετο καὶ ἥν. 28 πρὸσόμολόγησεν.

nomine, [1] non tamen opere, cum in causa maleficiorum a judice torqueretur aliud quam interrogabatur fateri coepit; clamabat enim ab angelo majora tormenta sibi adhiberi eo qui custodiret Ambrosium; quoniam temporibus Justinae ad excitanda odia populorum in episcopum cacumen tecti ecclesiae conscendens, medio noctis sacrificaverit. Sed quanto instantius et sollicitius opera maligna exercebat, tanto magis amor populi circa fidem catholicam et Domini sacerdotem convalescebat. Misisse se etiam et daemones, qui illum internecarent, fatebatur: sed daemones renuntiasse se non solum ad ipsum appropinquare minime posse, verum etiam nec ad fores domus, in qua manebat episcopus; quia ignis insuperabilis omne illud aedificium communiret, ut etiam longe positi urerentur: atque ita cessasse artes suas, quibus adversus Domini sacerdotem se aliquid posse arbitrabatur. Alius etiam gladium ferens ad cubi-

[1] Mss. nonnulli, *sed opere crudelissimus.*

νης εἷς τῶν ἐκ θυμάτων μαντεύεσθαι εἰωθότων, οἳ θυηπόλοι προσαγορεύονται, Ἰννοκέντιος, ὃς ἑρμηνεύεται Ἀβλάβιος ὀνόματι ἀλλ' οὐ πράγματι, ἐπ' αἰτίᾳ γοητείας ἐκ τοῦ ἄρχοντος κολαζόμενος ἄλλο τι παρὰ τὴν προσαγορευομένην πεῦσιν ὁμολογεῖν ἤρξατο, μείζονα βοῶν αὐτῷ παρὰ τοῦ ἀγγέλου προσάγεσθαι κολαστήρια, ὑφ' οὗ Ἀμβρόσιος φυλάττεται· ὅτι ἐπὶ τὸν καιρὸν Ἰουστίνης θέλων μῖσος τῷ λαῷ κατὰ τοῦ ἐπισκόπου διεγεῖραι, ἐπὶ τὸ τῆς στέγης ἀκρότατον ἀνελθὼν κατ' αὐτὸ γοητείας ἐπετέλει τὸ μεσονύκτιον. Καὶ ὅσον ἐνστατικώτερον καὶ ἐμμερίμνως τὸ τῆς γοητείας ἔργον διηνύετο, τοσοῦτον μᾶλλον ἡ τοῦ λαοῦ ἀγάπη περί τε τὴν καθολικὴν πίστιν καὶ τὸν ἱερέα τοῦ Κυρίου ἐστερεοῦτο. Καὶ δαίμονας δὲ πεπομφέναι τοὺς αὐτὸν ἀνελεῖν ὀφείλοντας ἔλεγεν, τοὺς δὲ δαίμονας ἀπαγορεῦσαι μὴ μόνον αὐτῷ μὴ δύνασθαι προσψαῦσαι, ἀλλὰ μηδὲ ταῖς θύραις τῆς οἰκίας ἐν ᾗ ὁ ἐπίσκοπος κατοικεῖ, ἐπεὶ πῦρ ἀνίκητον παρ' αὐτὸ τὸ οἰκοδόμημα περιφράττει, ὡς καὶ πόρρωθεν ὄντας αὐτοὺς καταφλέ-

5 ἐπαιτεία. 7 ἀλλ' ὅτι. 13 μίσος. 27 μηδὲ... οἰκείας ἐν ᾧ. 30 περ.

culum usque pervenit, ut interficeret sacerdotem: sed cum elevasset manum, districto gladio, dextera exerta in aera obrigente remansit. Tunc se missum a Justina postquam confessus est, brachium quod inique cum extenderetur, obriguerat, sanatum est confessione.

γειν, οὕτω τε σχολάσαι τὰς αὐτοῦ κακοτεχνίας, αἷς κατὰ τοῦ ἱερέως τοῦ Κυρίου ὡς δυναταῖς οὔσαις ἐπεχείρει κεχρῆσθαι. Ἕτερος δέ τις ξίφος ἐπιφερόμενος μέχρι τοῦ οἰκίσκου παραγίνεται ἐφ' ᾧ τὸν ἱερέα διαχειρίσασθαι· καὶ ὡς εἰς ὕψος ἤγειρε τὴν χεῖρα γυμνῶσαι τὸ ξίφος, ξηρανθείσης τῆς αὐτοῦ δεξιᾶς ἔμεινεν. Τότε οὖν ἐπειδὴ πεμφθῆναι αὐτὸν ἐξ Ἰουστίνης ὡμολόγησεν, θεραπεύεται τῇ ὁμολογίᾳ τὸν βραχίονα, ὃν ἀδίκως ἐξέτεινεν.

21. Per idem tempus cum vir illustris Probus puerum suum notarium, qui spiritu immundo graviter vexabatur, direxisset ad episcopum, egressum ex urbe dimisit diabolus, timens ad virum sanctum perduci. Atque ita puer quamdiu Mediolani apud episcopum fuit, nulla in illo diaboli dominatio apparuit: sed ubi egressus Mediolano est, et prope urbem pervenit, idem spiritus qui illum antea habuerat, vexare eum coepit. Qui cum interrogaretur ab exorcistis, cur quamdiu Mediolani fuisset, non

21. Περὶ τὸν αὐτὸν δὲ καιρὸν τοῦ ἐνδοξοτάτου Πρόβου δοῦλον οἰκεῖον νοτάριον ὑπὸ πνεύματος ἀκαθάρτου βαρέως σκυλλόμενον πρὸς τὸν ἐπίσκοπον ἀποστείλαντος, ἐπειδὴ τῆς πόλεως ἐξῆλθεν ὁ παῖς, ἀνεχώρει καταλιπὼν αὐτὸν ὁ δαίμων, δεδοικὼς παρὰ τῷ ἁγίῳ ἀχθῆναι ἀνδρί. Οὕτω τε ὁ νέος ἐφόσον ἐν Μεδιολάνῳ τῷ ἐπισκόπῳ συνῆν, οὐδεμιᾶς ἐν αὐτῷ τοῦ διαβόλου τυραννίδος ᾐσθάνετο· ἐπεὶ δὲ τῆς Μεδιολάνου ἐξιὼν λοιπὸν τῇ πόλει προσήγγιζεν, ὁ αὐτὸς δαίμων ὁ πρότερον αὐτὸν κατεσχηκὼς πάλιν αὐτὸν κατεπόνει. Ἐρωτώμενος

2 τῆς... κακοτεχνίας. 4 οὖσαις. 8 ἐγεῖραι. 10 δεξιὰς. 12 ὁμολόγησεν. 22 δεδοικῶς. 28 ἐξιῶν. 29 προσήγγειζεν. 30 κατεσχικῶς.

in illo apparuisset; confessus est diabolus timuisse se Ambrosium, et ideo recessisse ad tempus, atque exspectasse in illo loco, ubi ab illo recesserat, donec reverteretur: quo revertente, vas quod deseruerat, repetisset.

οὖν ἐκ τῶν ἐξορκιστῶν «τί ἄρα ἐφόσον ἐν Μεδιολάνῳ διέτριβεν οὐδὲν ἐν αὐτῷ κατεφάνη», ὡμολόγησεν ὁ διάβολος εὐλαβηθῆναι Ἀμβρόσιον· ὡμολόγει τε διὰ τοῦτο πρὸς καιρὸν αὐτὸν ἀπολιπεῖν, ἐκεῖ τε αὐτὸν περιμένειν, ὅθεν αὐτὸς ἀνεχώρησεν, ἕως οὗ ἐπανέλθῃ. Ἐπανιόντος οὖν αὐτοῦ, ἔλεγεν τὸ σκεῦος ἀναλαβεῖν ὃ κατέλιπεν.

22. Exstincto Maximo, posito Theodosio imperatore Mediolani, Ambrosio vero episcopo constituto Aquileiæ, in partibus Orientis in quodam castello a christianis viris synagoga Judaeorum et lucus Valentinianorum incendio concremata sunt, propterea quod Judaei vel Valentiniani insultarent monachis christianis; Valentinianorum enim haeresis triginta deos colit. Sed de hujusmodi facto comes Orientis ad imperatorem relationem direxit: qua accepta, imperator praeceperat ut synagoga ab episcopo loci reaedificaretur, in monachos vero vindicaretur. Sed hujus praecepti tenor

22. Ἀπολομένου δὲ Μαξίμου, Θεοδοσίου τε τοῦ βασιλέως κατὰ τὴν Μεδιόλανον γενομένου, Ἀμβροσίου τε ὄντος τοῦ ἐπισκόπου τότε ἐν τῇ Ἀκυληίᾳ, ἔν τινι καστέλλῳ συνέβη τῶν τῆς Ἀνατολῆς μερῶν συναγωγὴν τῶν Ἰουδαίων καὶ τόπον τῶν καλουμένων Βαλεντινιανῶν αἱρετικῶν ἐκ τῶν χριστιανῶν ἐμπρησθῆναι· τοῦτο δὲ ἐτολμήθη διὰ τοῦτο, ὅτι τε Ἰουδαῖοι καὶ Βαλεντινιανοὶ τοῖς χριστιανοῖς ἐπεπήδων· ἡ δὲ τῶν Βαλεντινιανῶν αἵρεσις τριάκοντα σέβει θεούς. Οὗ δὴ γενομένου, ὁ τῆς Ἀνατολῆς κόμης ἀναφορὰν πρὸς τὸν βασιλέα ἔστειλεν, ἣν δεξάμενος ὁ βασιλεὺς προστάττει τὴν μὲν συναγωγὴν ἐκ τῶν ἐπισκόπων οἰκοδομηθῆναι, κατὰ δὲ

3 κατεφάνει ὁμολόγησεν. 6 ἀπολειπεῖν. 8 αὐτοῦ. 11 κατέλειπεν. 18 συναγωγῆν. 21 ἐμπρισθῆναι. 23 ἰουδαίοι. 26 σέβη.

*

cum ad aures pervenisset venerabilis viri Ambrosii episcopi, direxit ad imperatorem epistolam (*Epist.* 40), quia ipse in tempore excurrere non poterat, qua illum convenit, ut id quod ab eodem statutum fuerat, revocaretur, servarique sibi debere ab eo audientiam; quia si dignus non esset, qui ab illo audiretur, dignus etiam non esset, qui pro illo a Domino audiretur, vel cui suas preces, aut cui sua vota committeret: paratum etiam se esse pro tali negotio mortem subire, ne dissimulatione sui praevaricatorem faceret imperatorem, qui tam injusta contra ecclesiam praecepisset.

τῶν μοναχῶν ἐκδίκησιν προελθεῖν. Ὡς οὖν ἡ τοιαύτη κέλευσις εἰς ἀκοὰς ἠνέχθη τοῦ ὁσιωτάτου ἐπισκόπου, πέμπει πρὸς τὸν βασιλέα ἐπιστολήν, ἐπεὶ κατὰ καιρὸν ἐκεῖνον ἐκδραμεῖν αὐτὸς οὐκ ἠδύνατο· δι ἧς ἐπιστολῆς ὑπομιμνήσκει αὐτὸν τὸ μὲν παρ' αὐτοῦ διατεταγμένον ἀνακληθῆναι, φυλαχθῆναι δὲ αὐτῷ τὴν παρ' αὐτοῦ ἀκρόασιν—ὃς εἰμὴ ἄξιος ὑπ' αὐτοῦ ἐστιν ἀκουσθῆναι, ἀνάξιος γὰρ καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ ἐστιν ἀκούεσθαι· τίνι οὖν τὰς οἰκείας δεήσεις ἢ τίνι καταπιστεύσει τὰς οἰκείας εὐχὰς ὑβρίσας ἐπίσκοπον;—ἕτοιμός τε εἶναι ὑπὲρ τοῦ πράγματος τούτου καὶ θάνατον ὑπελθεῖν, ἵνα μὴ τοῖς ἐχθροῖς ἐναντιούμενον ἑαυτὸν καὶ παραβάτην τὸν βασιλέα δείξῃ τὸν οὕτως ἄδικα κατὰ τῆς ἐκκλησίας προστάξαντα.

23. Postea vero quam Mediolanum reversus est, posito imperatore in ecclesia, de eadem causa tractavit in populo. In quo tractatu introduxit Domini personam loquentis imperatori: Ego te ex ultimo imperatorem feci, ego tibi exercitum inimici tui tradidi, ego

23. Μετὰ ταῦτα δὲ ὡς ὁ ἐπίσκοπος εἰς Μεδιόλανον ἐπανῆλθεν, ὄντος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ βασιλέως, περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως πρὸς τὸν δῆμον ὡμίλησεν· ἐν ᾗ ὁμιλίᾳ τὸ τοῦ Κυρίου εἰσήγαγεν πρόσωπον πρὸς τὸν βασιλέα φθεγγόμενον «ἐγώ σε ἐξ εὐτελῶν βασιλέα πεποίηκα, ἐγώ

3 ἠνέχθη. 5 κατακαιρόν. 8 ὑπὸ μιμνήσκει. 19 ἑαυτῶν. 25 ὄντως. 28 ὡμίλησεν· ἐνῇομιλία.

tibi copias quas ille adversum te exercitui suo praeparaverat, dedi, ego inimicum tuum in potestatem tuam redegi, ego de semine tuo supra solium regni constitui, ego te triumphare sine labore feci: et tu de me inimicis meis donas triumphos! Cui descendenti de exhedra imperator ait: Contra nos proposuisti hodie, episcope. At ille respondit non se contra ipsum, sed pro ipso fuisse locutum. Tunc imperator: Re vera, inquit, dure praeceperam contra episcopum de synagoga reparanda: in monachos vero [1] vindicandum esse. Ita et a comitibus qui in tempore aderant, dicebatur. Quibus episcopus: Ego quidem cum imperatore nunc ago, vobiscum vero mihi aliter agendum est. Atque ita obtinuit ut illa quae statuta fuerant, revocarentur: nec prius ad altare accedere voluit, nisi fide sua imperator illum agere debere testaretur. Cui episcopus: *Ergo ago fide tua*. Respondit imperator: *Age fide mea*. Qua sponsione iter-

[1] Ita mss.; edit. vero, *vindicandum esse a comitibus*.

σοι τοῦ πολεμίου σου τὸν στρατὸν παρέδωκα, ἐγώ σοι τὰ χρήματα ἃ κατὰ σοῦ τῷ οἰκείῳ ἐκεῖνος παρεσκευάκει στρατεύματι παρέσχον, ἐγὼ τὸν ἐχθρόν σου ὑπὸ τὴν σὴν ἐξήγαγον ἐξουσίαν, ἐγὼ ἐκ τοῦ σπέρματός σου ἐπὶ τὸν βασίλειον θρόνον κατέστησα, ἐγώ σε δίχα πόνου θριαμβεῦσαι πεποίηκα καὶ σὺ ἐξ ἐμοῦ τοῖς ἐχθροῖς μου νικητηρίους παρέσχου πομπάς»! Κατελθόντι δὲ αὐτῷ τῆς καθέδρας εἶπεν ὁ βασιλεὺς «καθ' ἡμῶν προσεφώνησας, ἐπίσκοπε, σήμερον»· ὁ δὲ ἀποκριθεὶς ἔφη μὴ κατ' αὐτοῦ, ὑπὲρ αὐτοῦ δὲ μᾶλλον εἰπεῖν. Τότε ὁ βασιλεὺς «ἀληθῶς, φησί, σκληρὰ κατὰ τῶν ἐπισκόπων προσέταξα περὶ τῆς κατὰ τὴν συναγωγὴν ἀνανεώσεως». Οἱ δὲ ἐν τῷ τότε καιρῷ παρόντες ὑπέβαλον κόμητες χρῆναί τινα κατὰ τῶν μοναχῶν ἐκδίκησιν προελθεῖν· πρὸς οὓς ὁ ἐπίσκοπος ἔλεγεν «ἐγὼ μὲν μετὰ βασιλέως νῦν ἀγωνίζομαι, καθ' ὑμῶν δὲ τῇ ἐναγωγῇ ταύτῃ ἄλλως χρήσομαι». Οὕτω τε ἐπισχὼν τὰ ὁρισθέντα ἀνεχαλέσατο οὐ γὰρ πρότερον τῷ θυσιαστηρίῳ ὁ ἐπί-

10 σοὶ ἐξεμοῦ. 15 ἀπὸ κριθεὶς. 29 οὔτω τὲ ἐπισχῶν. 30 ὡρισθέντα. 31 πρώτερον.

ata, jam securus peregit sacerdos divina mysteria. Haec autem scripta sunt in epistola, quam ad germanam suam fecit (*Epist.* 41): in qua tractatum inseruit, quem eodem die habuit de baculo nuceo, qui a propheta Hieremia visus esse describitur.

24. Per idem tempus causa Thessalonicensis civitatis non minima successit tribulatio sacerdoti, cum civitatem pene deletam comperisset; promiserat enim illi imperator se veniam daturum civibus supradictae civitatis: sed agentibus comitibus occulte cum imperatore, ignorante sacerdote, usque[1] in horam tertiam gladio civitas est donata, atque plurimi interempti innocentes. Quod factum ubi cognovit sacerdos, copiam imperatori in-

σκοπος προσελθεῖν ἠβουλήθη, εἰμὴ τοῦτο πρᾶξαι πιστεύσαντα αὐτὸν ἑαυτῷ ὁ βασιλεὺς τῇ οἰκείᾳ πίστει διισχυρίσατο· πρὸς ὃν ὁ ἐπίσκοπος «πιστεύσω σοι οὖν»; πρὸς ὃν ὁ βασιλεὺς εἶπεν «πίστευσον»· ἧς πάλιν δευτερωθείσης ἐπερωτήσεως, θαρρῶν ὁ ἱερεὺς τὰ θεῖα μυστήρια ἐπετέλεσεν. Ταῦτα δὲ γέγραπται ἐν τῇ πρὸς τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ ἐπιστολῇ, ἐν ᾗ καὶ τὴν ἐξήγησιν τέθεικεν, ἣν κατὰ τὴν αὐτὴν ἔσχεν ἡμέραν περὶ τῆς καρυΐνου ῥάβδου, ἣν ὁ προφήτης Ἱερεμίας ἑωρακέναι ὑπεγράψατο.

24. Περὶ δὲ τὸν αὐτὸν καιρὸν τῆς Θεσσαλονικέων πόλεως χάριν οὐ μικρά τις θλῖψις τῷ ἱερεῖ γέγονεν· ἔμαθεν γὰρ σχεδὸν ἠφανίσθαι τὴν πόλιν, ἤδη τοῦ βασιλέως αὐτῷ συγγνώμην τοῖς πολίταις παρέξειν ὑπεσχημένου. Τῶν οὖν κομήτων ἅμα τῷ βασιλεῖ τοῦτο κρυφῇ διαπραττομένων ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ ἱερέως, μέχρι τρίτης ὥρας αὐτοῖς ἡ πόλις ἐξεδόθη, πολλοί τε τῶν ἀνευθύνων ἐσφάγησαν. Ἐπεὶ οὖν τοῦτο τῷ ἱερεῖ ἐγνώσθη γινόμενον, τὴν ἐξουσίαν ἀνεῖλε τῷ βασιλεῖ τῆς εἰς

[1] Mss. aliquot, *in horam tertiam eis civitas*, etc.

8 θαρρών. 9 θεία. 13 ἐνῆ 14 καροιήνου. 19 τίς θλίψις. 24 κομίτων.

grediendi ecclesiam denegavit: nec prius dignum judicavit coetu ecclesiae, vel sacramentorum communione, quam publicam ageret poenitentiam. Cui imperator contra asserebat David adulterium simul et homicidium perpetrasse. Sed responsum illico est: *Qui secutus es errantem, sequere corrigentem.* Quod ubi audivit clementissimus imperator, ita suscepit animo, ut publicam poenitentiam non abhorreret: cujus correctionis profectus secundam illi paravit victoriam.

τὴν ἁγίαν ἐκκλησίαν εἰσόδου, καὶ οὐ πρότερον τῆς εἰς τὴν ἐκκλησίαν εἰσόδου ἢ τῆς τῶν μυστηρίων κοινωνίας αὐτὸν ἔκρινεν ἄξιον πρὶν ἢ δημοσίαν αὐτὸν ποιῆσαι μετάνοιαν· ὁ δὲ βασιλεὺς εἶπεν «ἐγὼ ὡς Δαυὶδ φόνον καὶ μοιχείαν ἐξείργασμαι»· ᾧ παραχρῆμα ἀπόκρισις δέδοται παρὰ τοῦ ἱερέως «εἰ τῷ πλανηθέντι ἠκολούθησας, ἀκολούθησον αὐτῷ καὶ ἐπανορθωσαμένῳ». Τοῦτο οὖν ὁ ἡμερώτατος ὡς ἤκουσεν βασιλεὺς οὕτω κατὰ ψυχὴν ἐξεδέξατο, ὡς μὴ τὴν δημοσίαν φρῖξαι μετάνοιαν· καὶ τοῦ τοιούτου σωφρονισμοῦ τοίνυν ἡ προκοπὴ δεύτερον αὐτῷ νίκην εὐτρέπιζεν.

25. Per idem tempus duo potentissimi et sapientissimi viri Persarum ad famam sacerdotis venere Mediolanum, deferentes secum plurimas quaestiones, ut ex his probarent sapientiam viri: cum quo ab hora diei prima usque in horam tertiam noctis per interpretem disputaverunt, admirantesque discesserunt ab eo. Et ut se probarent non ob aliam causam venisse, nisi ut certo certius nossent virum,

25. Παρὰ δὲ τὸν αὐτὸν καιρὸν δύο δυνατώτατοι Περσῶν καὶ σοφώτατοι ἄνδρες διὰ τὴν τοῦ ἱερέως φήμην εἰς Μεδιόλανον παρεγένοντο, πολλάς τε αὐτῷ ζητήσεις προέφερον, τὴν τοῦ ἀνδρὸς σοφίαν ἐξ αὐτῶν δοκιμάζοντες. Ἀπὸ πρώτης οὖν ὥρας ἡμερινῆς μέχρι τρίτης νυκτὸς δι' ἑρμηνέως διαλεχθέντες ἀνεχώρουν ἐκπεπληγμένοι, ἀποδεικνύοντες ὡς οὐκ ἄλλου του χάριν παραγεγόνασιν εἰμὴ ἵνα τὸν ἄνδρα γνοῖεν σαφέστερον, ὃν τῇ φήμῃ προέ-

5 πρινή. 9 δέδωται. 12 τούτω. 25 αὐτοῦ. 27 διερμηνέως. 29 ἀπὸ δεικνύοντες.

quem fama compererant; alia die valefacientes imperatori, profecti sunt ad urbem Romam, illic volentes cognoscere potentiam illustris viri Probi, qua cognita, ad propria remearunt.

μαθον. Τῇ οὖν ἑξῆς τῷ βασιλεῖ συνταξάμενοι ἐξεδήμουν ἐπὶ τὴν Ῥώμην, βουλόμενοι κἀκεῖ τοῦ ἐνδοξοτάτου Πρόβου τὴν δυναστείαν καταμαθεῖν· οὕτω τε γνόντες ἐπὶ τὰ οἰκεῖα ὑπέστρεψαν.

26. Sed egresso Theodosio de Italia et Constantinopoli constituto, Valentiniano Augusto intra Gallias posito, directa [1] legatio est sub nomine senatus a Symmacho tunc praefecto urbis de repetenda ara Victoriae et sumptibus caeremoniarum. Sed ubi comperit sacerdos, misso libello ad imperatorem (*Epist.* 17 et 18), postulavit ut ad se relationis exemplaria dirigerentur, quibus ipse pro partibus suis responsurus esset. Qua relatione accepta, praeclarissimum libellum conscripsit, ut contra nihil umquam auderet Symmachus vir eloquentissimus respondere: sed postquam augustae memoriae Valentinianus in Viennensi civitate (quae est Galliarum civitas) vitam fini-

26. Θεοδοσίου δὲ τὴν Ἰταλίαν ἐκβάντος καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει διάγοντος, Βαλεντινιανοῦ τε ἐν ταῖς Γαλλίαις ὄντος, ἐπ' ὀνόματι τῆς συγκλήτου ἀναφορὰ Συμμάχου τοῦ τηνικαῦτα ἐπάρχου πόλεως στέλλεται, ἐφ' ᾧ τὸν τῆς Νίκης ἀνατεθῆναι βωμὸν καὶ τὰ περὶ τὴν αὐτῆς τελετὴν δαπανήματα δοθῆναι· ὅπερ ὁ ἱερεὺς ἐκμαθών, λίβελλον ἐκπέμψας τὸν βασιλέα αἰτεῖ τὰ ἴσα τῆς ἀναφορᾶς αὐτῷ πεμφθῆναι, ἵνα τούτοις κατὰ τὴν οἰκείαν ἀποκρίνηται δύναμιν. Ταύτην οὖν τὴν ἀναφορὰν εἰληφὼς πάνυ ὑπερηφανέστατον · λόγον συνέθηκεν, ὡς μηδὲν ἔτι τολμῆσαι τὸν λογιώτατον Σύμμαχον ἀντειπεῖν. Ἀλλ' ἐπεὶ ὁ τῆς θείας λήξεως Βαλεντινιανὸς ἐν Βιεννῇ—μία δὲ αὕτη τῶν Γαλλίων πόλις ἐστίν—τὸν βίον ἐπλήρω-

[1] Omnes edit., *directa relatio est*; omnes mss. *directa legatio est;* quae relationem scilicet offerret caesari.

5 γνῶντες. 6 οἰκεία. 12 ἐπονόματι... ἀναφορᾶ. 20 τούτοις. 23 εἰληφῶς.

vit; Eugenius suscepit imperium, qui ubi imperare coepit, non multo post, petentibus Flaviano tunc praefecto et Arbogaste comite, aram Victoriae et sumptus caeremoniarum, quod Valentinianus augustae memoriae adhuc in junioribus annis constitutus, petentibus denegaverat, oblitus fidei suae concessit.

27. Hoc ubi cognovit sacerdos, derelicta civitate Mediolanensi, ad quam ille festinato veniebat, ad Bononiensem civitatem emigravit, atque inde Faventiam usque perrexit. Ubi cum aliquantis degeret diebus, invitatus a Florentinis, ad Tusciam usque descendit, declinans magis sacrilegi viri aspectum, non formidans imperantis injuriam; nam et epistolam ad eumdem dedit (*Epist.* 57), in qua convenit conscientiam illius, de qua pauca de multis ponenda duxi. *Et si imperatoria potestas magna sit, tamen considera, imperator, quantus sit Deus. Corda hominum videt, conscientiam in-*

σεν, Εὐγένιός τε τὴν βασιλείαν ὑπέδυ, οὐ μετὰ χρόνον ἀλλ' ἐν αὐτῇ τῇ ἀρχῇ τοῦ βασιλεύειν (αἰτοῦσιν Φλαβιανῷ ἐπάρχῳ καὶ Ἀρβογάστῃ κόμητι) τῆς οἰκείας ἐπιλαθόμενος πίστεως τὸν τῆς Νίκης βωμὸν καὶ τὰ δαπανήματα συνεχώρησεν. ἅπερ Βαλεντινιανὸς ὁ τῆς εὐσεβοῦς μνήμης, καὶ ταῦτα ἐν ἡλικίᾳ νέᾳ καθεστηκώς, τοῖς αἰτοῦσιν ἠρνήσατο.

27. Τοῦτο δὲ γνοὺς ὁ ἱερεὺς καταλιμπάνει μὲν τὴν Μεδιόλανον, πρὸς ἣν Εὐγένιος μετὰ σπουδῆς παρεγίνετο· ἐπεὶ δὲ τὴν Βωνωνίαν διαβὰς μέχρι Φαβεντίας διέβη, ἐκεῖσέ τε ὀλίγας ἡμέρας διαγαγὼν ἐν Φλορεντίναις προτραπεὶς μέχρι τῆς Θουσκίας κατῆλθεν, μᾶλλον ὡς ἱεροσύλου θέαν ἀνδρὸς ἐκτρεπόμενος ἢ τὴν τοῦ βασιλεύοντος ὑφορώμενος ὕβριν, ἀμέλει καὶ ἐπιστέλλει πρὸς αὐτὸν ἐπιστολήν, ἐν ᾗ μεθοδεύει αὐτοῦ τὴν συνείδησιν· ἀφ' ἧς ὀλίγα ἐκ πολλῶν θεῖναι συνεῖδον. «Εἰ καὶ ἡ βασιλικὴ ἐξουσία τυγχάνει μεγάλη, ὅμως σκόπησον, βασιλεῦ, πόσος ἐστὶν ὁ Θεός. Ὁ τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων ὁρῶν, ὁ τὴν ἐνδοτάτην συν-

5 ἀρμογάστῃ. 9 εὐσεβοῦς. 10 ἐνηλικία. 16 διαβᾶς. 22 ὑφώρώμενος. 24 ἐνῶ. 25 συνήδησιν. 26 ὀλίγα. 27 βασιλικῆ. 29 βασιλεὺ.

teriorem interrogat, novit omnia antequam fiant, novit interna pectoris tui. Ipsi falli vos non patimini, et Deum vultis celare? Non cecidit in animum tuum quidquam? Si illi agebant tam perseveranter, nonne tuum fuit, imperator, pro Dei summi et veri et vivi veneratione perseverantius obsistere, et negare quod erat in injuriam sacrælegis (Num. 7)? Et iterum: *Quoniam igitur meis vocibus et apud Deum et apud omnes homines teneor: aliud mihi non licere intellexi, aliud non oportere, nisi ut consulerem mihi, quia non potui tibi.*

28. In supradicta itaque civitate Florentinorum, cum in domo clarissimi quondam viri Decentis, et quod est amplius, christiani, maneret, filius ipsius, Pansophius nomine, admodum parvulus, cum spiritu immundo laboraret, frequenti oratione et impositione manus sacerdotis ipsius est sanatus: sed post aliquantos dies subita infirmitate correptus infantulus exhalavit spiritum. Cujus ma-

εἴδησιν ἐρωτῶν οἶδεν πάντα πρὸ τοῦ γενέσθαι. Οἶδεν τοῦ στήθους σου τὰ ἐντόσθια. Ὑμεῖς οὐ βούλεσθε αὐτοὶ ἀπατᾶσθαι καὶ τὸν Θεὸν θέλετε κρύπτειν; Οὐδέν τι τούτων ἦλθεν εἰς λογισμόν σου; Εἰ ἐπιμόνως οὕτως ἐκεῖνοι διεπράττοντο, οὐκ ἦν σόν, ὦ βασιλεῦ, ὑπὲρ τῆς τοῦ μεγάλου Θεοῦ τιμῆς ἐπιμονώτερον ἀντιστῆναι καὶ ἀρνήσασθαι τὸ εἰς ὕβριν τοῦ θείου νόμου γινόμενον». Καὶ πάλιν· «ἐπεὶ οὖν ταῖς ἐμαῖς φωναῖς παρά τε Θεῷ καὶ παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις ἐνέχομαι, οὐδὲν ἕτερόν μοι ἐξεῖναι χρῆναι διενοήθην ἢ ἵνα ἐμαυτῷ ποιήσωμαι πρόνοιαν, ἐπειδὴ σοῦ οὐ δεδύνημαι».

28. Κατὰ τὴν εἰρημένην οὖν τῶν Φλορεντίνων πόλιν ἐν οἰκίᾳ λαμπροῦ τινος καὶ (ὅπερ ἐστὶν τούτου μεῖζον) χριστιανοῦ κατέμενεν. Τούτου ὁ υἱὸς Πασσόφιος ὀνόματι, κομιδῇ νέος ἐξ ἀκαθάρτου κατεπονεῖτο πνεύματος. Τῇ συνεχεῖ προσευχῇ καὶ τῶν χειρῶν τοῦ ἱερέως ἐπιθέσει γέγονεν ὑγιής· ἀλλὰ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἀθρόος ἀσθενείᾳ διαφθαρεὶς τὸ πνεῦμα ἀφῆκεν. Ἡ οὖν τούτου μήτηρ εὐσεβὴς

1 συνήδησιν. 16 δὶ ἐνοηθην. 17 ἐμ' αὐτῶ ποιήσομαι. 20 ἐνοικία. 22 μείζων. 24 κομηδῆ. 26 συνεχῆ. 29 μετολίγας. 30 διαφθαρεῖς.

ter valde religiosa, et plena fide ac timore Dei, ablato illo de superiore parte domus, ad inferiora descendit, ac in lecto sacerdotis, ipso absente, composuit. Quem cum revertens sacerdos in lectulo invenisset, erat enim illo in tempore extra domum positus, miseratus matrem et fidem ipsius contemplatus, Elisaeo similis supra corpus infantis se ipse composuit, atque orando meruit ut vivum redderet matri, quem mortuum invenerat: ad quem etiam infantulum libellum conscripsit, ut quod per aetatis infantiam scire non poterat, legendo cognosceret. Verumtamen factum scriptis suis non commemoravit: sed quo affectu declinaverit commemorare, non est nostrum judicare.

λίαν καὶ πλήρης πίστεως καὶ φόβου Θεοῦ, ἐκ τοῦ ὑπερῴου μέρους τῆς οἰκίας εἰς τὸ κατώτερον λαβοῦσα τὸ παιδίον κατέρχεται, καὶ τοῦτο ἐν τῷ κλινιδίῳ τοῦ ἱερέως, ἀπόντος αὐτοῦ, κατατίθησιν. Τοῦτο οὖν ὑποστρέφων εὑρίσκει κατὰ τὴν κλίνην ὁ ἱερεύς—ἔτυχε γὰρ κατ' ἐκεῖνο καιροῦ ἔξω τῆς οἰκίας γενόμενος — ἐλεεῖ τὴν μητέρα, καὶ τὴν πίστιν αὐτῆς θεωρήσας Ἐλισσαίῳ ὁμοίως ἐπὶ τὸ σῶμα τοῦ νηπίου ἑαυτὸν ἐπιτίθησιν· εὐχόμενός τε ἠξιώθη τῇ μητρὶ ἀποδοῦναι ζῶντα ὃν τεθνεῶτα κατέλαβεν· πρὸς ὃ νήπιον καὶ λόγον συνέγραψεν, ἵνα ἃ διὰ τὴν τῆς ἡλικίας ἀναγκαίως ἠγνόησε νηπιότητα ταῦτα διὰ τοῦ ἀναγινώσκειν ἐκμάθῃ. Τὸ δὲ παρ' αὐτοῦ γενόμενον ἐν οἷς συνέγραψεν οὐκ ἐξεῖπεν· ποίᾳ δὲ τοῦτο διαθέσει παρεσιώπησεν οὐκ ἔστιν κρίνειν ἡμέτερον.

29. In eadem etiam civitate basilicam constituit, in qua deposuit reliquias martyrum Vitalis et Agricolae, quorum corpora in Bononiensi civitate levaverat; posita enim

29. Ἐν αὐτῇ δὲ τῇ πόλει βασιλικὴν ἐκκλησίαν ἐποίησεν, ἐν ᾗ τὰ λείψανα Βιταλίου καὶ Ἀγρικολάου τῶν μαρτύρων κατέθηκεν, ὧν τὰ σώματα ἔτι ὢν ἐν Βωνωνίᾳ τῇ πόλει ἔλαβεν, ἐν

3 οἰκείας. 7 κατατίθεισιν. 10 κατεκείνω... οἰκείας. 13 τῶ. 17 ὅν. 19 ἠγνώησε. 21 ἐκμάθει. 22 γινόμενον. 23 οὐκεξεῖπεν. ποῖα. 24 οὐκέστιν. 29 κατέθειχεν. 30 ὢν. 31 Βωνωνίᾳ] κοινωνία.

erant corpora martyrum inter corpora Judaeorum: nec erat cognitum populo christiano, nisi se sancti martyres [1] sacerdoti ipsius ecclesiae revelassent. Quae cum deponerentur sub altari, quod est in eadem basilica constitutum, magna illic totius plebis sanctae laetitia atque exsultatio fuit, poena daemonum confitentium martyrum merita.

30. Per idem tempus Arbogastes comes adversum gentem suam, hoc est Francorum, bellum paravit, atque pugnando non parvam multitudinem manu fudit, cum residuis vero pacem firmavit. Sed cum in convivio a regibus gentis suae interrogaretur, utrum sciret Ambrosium; et respondisset nosse se virum, et diligi ab eo, atque frequenter cum illo convivari solitum, audivit: Ideo vincis, comes, quia ab illo viro diligeris, qui dicit soli: Sta, et stat. Quod ego ideo posui, ut cujus famae fuerit vir sanctus etiam apud

μέσῳ ἰουδαϊκῶν σωμάτων κατακείμενα· καὶ οὐκ ἔγνωστο τοῦτο τῷ τῶν χριστιανῶν λαῷ, εἰμὴ τῷ ἱερεῖ τῆς ἐκκλησίας αὐτῆς οἱ μάρτυρες ἑαυτοὺς ἀπεκάλυψαν. Ὡς οὖν τὰ σώματα ὑπὸ τῷ τῆς ἐκκλησίας κατετέθη θυσιαστηρίῳ, μεγάλη γέγονεν τῷ λαῷ εὐφροσύνη καὶ ἀγαλλίασις, ὅτι καὶ αὐτοὶ σχεδὸν οἱ δαίμονες τὰς τῶν μαρτύρων ἀρετὰς ὡμολόγουν.

30. Ἔτι δὲ κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν Ἀρβογάστης ὁ κόμης κατὰ τοῦ οἰκείου ἔθνους — τοῦτο δέ ἐστι τῶν Φράγκων — πολεμεῖν παρεσκεύαστο· καὶ δὴ συμβαλὼν οὐ μέτριον τῶν ἐναντίων πλῆθος ἐξέχεεν, τοῖς δὲ ὑπολειφθεῖσιν ἐσπείσατο. Ὡς οὖν ἐν συμποσίῳ παρὰ τῶν τοῦ ἔθνους ῥηγῶν ἐρωτᾶτο εἰ οἶδεν Ἀμβρόσιον, ἀπεκρίνατο εἰδέναι τε αὐτὸν καὶ ἐξ αὐτοῦ ἀγαπᾶσθαι καὶ συνεχῶς αὐτῷ εἰωθέναι συνεστιᾶσθαι· ἀκούει παρ' αὐτῶν ἐκεῖθεν «ὦ κόμης, νικᾷς ἐκ τοιούτου ἀνδρὸς ἀγαπώμενος, ὃς τῷ ἡλίῳ λέγει στῆθι καὶ ἵσταται». Τούτου δὲ χάριν τοῦτό

[1] Eaedem edit. cum cod. uno Germ., *sacerdoti ipsi revelassent*, caeteri mss. ut in contextu.

2 τούτω. 12 ὁμολόγουν. 14 ἀρμογάστης. Οὕτω πανταχοῦ. 17 συμβαλῶν. 20 ἐπείσατο. 29 ἵσταται.

barbaras gentes, legentes agnoscant. Nam et nos, referente juvene quodam Arbogastis admodum religioso, cognovimus, qui tunc interfuit; erat enim in tempore,[1] quo haec loquebantur, vini minister.

31. Profectus itaque sacerdos de Tusciae partibus Mediolanum revertitur, jam inde egresso Eugenio contra Theodosium; ibi christiani imperatoris praestolabatur adventum, securus de Dei potentia quod non traderet credentem in se hominibus injustis, nec relinqueret virgam peccatorum super sortem justorum, ne extenderent justi ad iniquitates manus suas (Psal. CXXIV, 3). Promiserat enim Arbogastes tunc comes, et Flavianus praefectus Mediolano egredientes, cum victores reversi essent, stabulum se esse facturos in basilica ecclesiae Mediolanensis atque clericos sub armis probaturos: sed miserandi homines cum daemonibus suis

μοι τέθειται, ὥςτε καὶ ἣν παρὰ βαρβάροις ὑπόληψιν εἶχεν ὁ ἅγιος τοὺς ἀναγινώσκοντας ἐπιγνῶναι· καὶ γὰρ ἡμεῖς ταῦτα νέου πιστοῦ πάνυ τινός, ὃς Ἀρβογάστῃ διέφερεν, ἐξηγουμένου μεμαθήκαμεν· ὅς ἐν ᾧ καιρῷ ταῦτα ἐλέγετο οἰνοχόος ἦν αὐτοῦ.

31. Ἐξελθὼν δὲ τῶν Τουσκίας μερῶν ὁ ἐπίσκοπος εἰς Μεδιόλανον ἐπανῆλθεν· ἤδη γὰρ ἐκεῖθεν Εὐγένιος κατὰ Θεοδοσίου τοῦ βασιλέως ἐξεληλύθει. Ἐκεῖ οὖν τὴν τοῦ χριστιανοῦ βασιλέως ἐξεδέχετο παρουσίαν θαρρῶν εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ δυναστείαν, ὅς οὐ παραδώσει τοὺς πιστεύοντας εἰς αὐτὸν ἀνδράσιν ἀδίκοις, οὐδὲ «ἀφήσει τὴν ῥάβδον τῶν ἁμαρτωλῶν ἐπὶ τὸν κλῆρον τῶν δικαίων, ὅπως ἂν μὴ ἐκτείνωσιν δίκαιοι ἐν ἀνομίαις χεῖρας αὐτῶν». Ἀρβογάστης δὲ ὁ κόμης καὶ Φλαβιανὸς ὁ ἔπαρχος ἐξιόντες Μεδιολάνου ἐπηγγείλαντο ἐὰν νικηταὶ ὑποστρέψωσιν, τὴν μὲν βασιλικὴν τῆς ἐν Μεδιολάνῳ ἐκκλησίας σταῦλον ποιῆσαι, τοὺς δὲ κληρικοὺς ὑπὸ ὅπλα στρατεύσειν· ἀλλ' οἱ ἄθλιοι δαίμοσι κακοῖς ἐμ-

[1] Ita mss. uno excepto: edit. autem cum eodem, *quo haec loquebatur*.

1 τέθειτε. 2 ὑπόλειψιν. ὡς ἁρμογάστη. 9 τοῦ σκιᾶς. 13 ἐξεληλύθη. 28 στάβλον. 29 στρατεύσιν.

male creduli sunt, et aperiunt os suum in blasphemiam[1] apud Deum, spem sibi victoriae ademerunt. Causa autem commotionis haec fuit, quia munera imperatoris qui se sacrilegio miscuerat, ab ecclesia respuebatur, nec orandi illi cum ecclesia societas tribuebatur. Sed Dominus qui ecclesiam suam tueri consuevit, de coelo jaculatus est judicium, atque omnem victoriam ad religiosum imperatorem transtulit Theodosium. Exstincto itaque Eugenio satellitibusque ejus, cum scripta acciperet imperatoris, non illi alia cura major fuit quam ut pro iis interveniret, quos reatus invenerat. Obsecratus est primo scriptis imperatorem misso diacono (*Epist.* 61 et 62): post ea vero quam directus est Johannes tunc tribunus et notarius, qui nunc praefectus est, ad tuitionem eorum qui ad ecclesiam confugerant, etiam ipse Aquileiam perrexit precaturus pro eis, quibus facile venia impetra-

πιστεύσαντες, ὡς τὸ *οἰκεῖον στόμα κατὰ* τοῦ Θεοῦ πρὸς βλασφημίαν ἀνέῳξαν τὴν ἐλπίδα τῆς νίκης ἀπώλεσαν. Ἡ δὲ αἰτία αὐτοῖς τῆς ὀργῆς ἦν αὕτη, ὅτι τὰ εὐγενῆ τοῦ βασιλεύσαντος δῶρα, ὅς τῇ ἀσεβεῖ παρανομίᾳ ἑαυτὸν παρενέθηκεν, ἡ ἐκκλησία ἠτίμασεν, καὶ ὅτι τοῦ εὔχεσθαι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ αὐτῷ οὐδεμία παρείχετο κοινωνία. Ἀλλ' ὁ Θεὸς ὁ τὴν ἑαυτοῦ εἰωθὼς ἐκκλησίαν φυλάττειν οὐρανόθεν τὴν ψῆφον ἔπεμψεν, πᾶσαν τὴν νίκην ἐπὶ Θεοδόσιον τὸν εὐσεβῆ βασιλέα μετενεγκών. Ἀναιρεθέντος δὲ Εὐγενίου καὶ τῶν περὶ αὐτὸν δορυφόρων, ὡς τοῦ βασιλέως ἐδέξατο γράμματα οὐδεμίαν ἑτέραν ἔσχεν μείζονα φροντίδα ἢ ἵνα ὑπὲρ τῶν εὑρισκομένων ἐνόχων ἑαυτὸν παρεμβάλῃ. Ἐδεήθη οὖν πρῶτον διὰ γραμμάτων ἀποστείλας διάκονον. Ἐπειδὴ δὲ ἐξεπέμφθη Ἰωάννης τότε τριβοῦνος, ὅς ἐστι νῦν ἔπαρχος, ἐπὶ φυλακῇ τῶν εἰς τὴν ἐκκλησίαν καταφυγόντων, εἰς Ἀκυληίαν ὁ ἐπίσκοπος ἐπορεύθη δεησόμενος ὑπὲρ αὐτῶν, οἳ ῥᾳδίως τῆς συγγνώμης ἐτύγχανον· ὅτι χριστιανὸς ὢν ὁ βασιλεὺς

[1] Omnes edit., *contra Deum;* omnes mss., *apud Deum.*

2 βλασφιμίαν. 7 ὡς τῇ ἀσεβῆ. 8 ἡ. 9 ἠτίμασεν. 22 παρεμβάλει. 28 ἀκοιληῖαν. 31 ὢν.

ta est; quia ipse christianus imperator provolutus pedibus sacerdotis testabatur meritis et orationibus ejus se esse servatum.

32. Revertens itaque de urbe Aquileiensi, uno die praecessit imperatorem: nec diu clementissimae memoriae Theodosius imperator susceptis filiis in ecclesia et traditis sacerdoti, in hac luce fuit: post cujus obitum fere triennium supervixit. Quo in tempore sancti Nazarii martyris corpus, quod erat in horto positum extra civitatem levatum ad basilicam Apostolorum [1] quae est in Romana, transtulit. Vidimus autem in sepulcro, quo jacebat corpus martyris (qui quando sit passus, usque in hodiernum scire non possumus) sanguinem martyris ita recentem, quasi eodem die fuisset effusus. Caput etiam ipsius, quod ab impiis fuerat abscissum, ita integrum atque incorruptum cum capillis capitis atque barba, ut nobis vide-

[1] Omnes edit., *quae est Romama;* mss. e contrario, *quae est in Romana*, regione scilicet; id est, prope portam Romanam urbis Mediolani.

τῶν ποδῶν τοῦ ἱερέως προκυλινδούμενος διεμαρτύρετο τοῖς αὐτοῦ κατορθώμασιν καὶ εὐχαῖς ἑαυτὸν πεφυλάχθαι.

32. Ὑποστρέψας οὖν ἐκ τῆς Ἀκυληίας μιᾷ ἡμέρᾳ τὸν βασιλέα προέλαβεν· οὐ πολὺν δὲ χρόνον Θεοδόσιος ὁ τῆς εὐσεβοῦς μνήμης τοὺς ἑαυτοῦ παῖδας λαβὼν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ τῷ ἱερεῖ παραθέμενος ἐπεβίω· οὗ μετὰ τὴν τελευτὴν ἐγγὺς τριετῆ χρόνον ὁ ἱερεὺς ἐπέζησεν. Ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ τοῦ ἁγίου μάρτυρος Ναζαρίου τὸ σῶμα ἐν κήπῳ κείμενον ἔξω τῆς πόλεως ἤρθη καὶ ἐν τῇ τῶν Ἀποστόλων βασιλικῇ ἐκκλησίᾳ, ἣ παρὰ τὴν Ῥωμαϊκήν ἐστιν, κατετέθη. Εἴδομεν δὲ ἐν ᾧ ἔκειτο τάφῳ τὸ σῶμα τοῦ μάρτυρος — ὃς πότε πέπονθε μέχρι τῆς σήμερον οὐκ ἴσμεν σαφῶς — οὕτως δὴ αἷμα νέον ὡς αὐτῇ δοκεῖν ἐκχεθῆναι τῇ ἡμέρᾳ, καὶ τὴν ἀπὸ τῶν ἀσεβῶν κεφαλὴν ἐκτμηθεῖσαν οὕτως ἀκεραίαν καὶ ἀδιάφθορον μετὰ τῶν τῆς κεφαλῆς τριχῶν ἔτι τοῦ γενείου, ὡς κατὰ τὴν αὐτὴν ὥραν ἀρθεῖσαν καὶ λελου-

7 ἀκοιληΐας. 21 εἴδωμεν. 25 αὐτή. 28 ἀκαιραίαν. 30 γενίου.

retur eodem tempore quo levabatur, lotum atque compositum in sepulcro. Et quid mirum, quandoquidem Dominus in Evangelio ante promisit, quod capillus de capite eorum non peribit (Luc. XXI, 18)? Etiam odore tanto repleti sumus, ut omnium aromatum vinceret suavitatem.

μένην καὶ συντεθεῖσαν ἐν τῷ τάφῳ. Καὶ θαυμαστὸν οὐδέν, ὅτι καὶ ὁ Κύριος τοῦτο ἐν εὐαγγελίοις εἶπεν, ὅτι θρὶξ ἐκ τῆς κεφαλῆς αὐτῶν οὐκ ἀπολεῖται. Τοσαύτης δὲ εὐωδίας ἐπλήσθημεν, ὡς ἀρωμάτων ὑπερβάλλεσθαι πᾶσαν ἡδύτητα.

33. Quo levato corpore martyris, et in lectica composito, statim ad sanctum Celsum martyrem, qui in eodem horto positus est, cum sancto sacerdote ad orationem perreximus. Numquam tamen illum antea orasse in eodem loco compertum habemus: sed hoc erat signum revelati corporis martyris, si sanctus sacerdos ad locum, ad quem numquam antea fuerat, oratum isset. Cognovimus tamen a custodibus loci ipsius, quod a parentibus suis illis traditum sit, non discedere de loco illo per omnem generationem et progeniem suorum; eo quod thesauri magni in eodem loco positi essent. Et vere magni thesauri, quos non aerugo, neque tinea extermi-

33. Τοῦ σώματος οὖν ἀρθέντος τοῦ μάρτυρος καὶ ἐν ὀχηματίῳ τεθέντος, εὐθὺς εἰς τὸν ἅγιον μάρτυρα Κέλσιον, ὃς ἐν τῷ αὐτῷ κήπῳ κατάκειται, ἅμα τῷ ἁγιωτάτῳ ἐπισκόπῳ πρὸς εὐχὴν ἐπορεύθημεν, οὔπω πρότερον ἐν ἐκείνῳ τῷ τόπῳ πεποιηκέναι αὐτὸν εὐχὴν ἐπιστάμενοι· ἀλλ' ἦν ἄρα τοῦτο σημεῖον τοῦ ἀποκαλυφθέντος αὐτῷ μάρτυρος, τὸ τὸν ἱερέα καθ' ὃν πρώην οὐδέποτε ηὔξατο τόπον νῦν πορευθῆναι. Καὶ ἀπ' ἐκείνων δὲ (τῶν) τὸν τόπον φυλαττόντων ἐμάθομεν ὡς ἦν αὐτοῖς ἐκ πατέρων παραδοθὲν μηδέποτε τοῦ τόπου ἀναχωρῆσαι ἐκείνου ἐπὶ γενεὰν καὶ ἐπέκεινα, διὰ τὸ μεγάλους ἐν ἐκείνῳ τῷ τόπῳ θησαυροὺς ἀποκεῖσθαι. Καὶ ἀληθῶς θησαυροὶ μεγάλοι, οὓς οὔτε σὴς

7 ὑπὲρ βάλλεσθαι. 12 ἐνοχιματίῳ. 17 προσευχήν. 24 ἀπεκεῖνον.

nat, neque fures effodiunt et furantur (*Matth.*, VI, 19); quia custos eorum Christus est, et locus eorum aula coelestis, quibus *Vivere Christus fuit, et mori lucrum* (Philip. I, 21). Translato itaque corpore martyris ad basilicam Apostolorum [1] ubi pridem sanctorum Apostolorum reliquiae summa omnium devotione depositae fuerant, cum tractaret episcopus, quidam de populo repletus spiritu immundo, clamare coepit se torqueri ab Ambrosio. At ille conversus ad eum ait: Obmutesce, diabole; quia non te torquet Ambrosius, sed fides sanctorum et invidia tua; quoniam illuc vides ascendere homines, unde tu dejectus es; nam Ambrosius nescit inflari. Quo dicto, ille qui clamabat, obmutuit, postratusque in terram est, nec amplius vocem qua obstrepere posset, emisit.

34. Per idem tempus cum consulatus sui tempore imperator Honorius in urbe Mediolanensium, Lybicarum fe-

[1] Mss. aliquot, *ubi pridie sanctorum apostolorum.*

οὔτε βρῶσις ἐκδαπανᾷ, οὔτε κλέπται διορύσσουσιν καὶ κλέπτουσιν, φύλακος αὐτοῖς ὄντος Χριστοῦ καὶ τόπου αὐτοῖς τῆς οὐρανίου καθεστώσης αὐλῆς, οἷς καὶ «τὸ ζῆν Χριστὸς καὶ τὸ ἀποθανεῖν κέρδος». Τοῦ τοίνυν σώματος τοῦ μάρτυρος εἰς τὴν τῶν Ἀποστόλων ἐκκλησίαν μετενεχθέντος, ἔνθα πρὸ μιᾶς τὰ τῶν ἁγίων λείψανα μετὰ πάσης κατετέθη τιμῆς, ὡς ὁμιλεῖν ὁ ἐπίσκοπος ἤρξατο ἐκ τοῦ λαοῦ τις ἀκαθάρτῳ πνεύματι ληφθεὶς ἔκραζεν λέγων ἑαυτὸν ὑπὸ Ἀμβροσίου βασανίζεσθαι. Ἐπιστραφεὶς οὖν φησιν πρὸς αὐτόν· «φιμώθητι, διάβολε· οὐ γὰρ Ἀμβρόσιος ἀλλ' ἡ τῶν ἁγίων πίστις καὶ σή σε ζηλοτοπία κολάζει, διότι ἐκεῖ ἀνθρώπους ὁρᾷς ἀναβαίνοντας ὅθεν ἐξέπεσας. Ἀμβρόσιος δὲ φυσιοῦσθαι οὐκ οἶδεν». Τούτου ῥηθέντος, ὁ βοῶν ἐφιμώθη, ἐπὶ γῆν τε κατέπεσεν καὶ οὐκέτι ἣν κατεκτύπει φωνὴν ἀφεῖναι ἠδύνατο.

34. Κατὰ τοῦτον δὴ τὸν καιρὸν (ὡς) Ὀνώριος ὁ βασιλεὺς τοῦ τῆς οἰκείας ὑπατείας (καιροῦ) τὸ τῶν θηρίων τῶν Λιβυκῶν θέατρον ἐν

1 βρώσις. 3 ὄντως. 17 φημώθητι. 23 φυσιούσθαι. 24 ἐφημώθη. 27 ἡδύνατο.

rarum exhiberet munus, populo illuc concurrente, [1] data copia est missis militibus tunc ab Stilicone comite hortatu Eusebii praefecti, ut Cresconius quidam de ecclesia raperetur; quem confugientem ad altare Domini sanctus episcopus cum clericis, qui in tempore aderant, defendendum circumdedit. Sed multitudo militum [2], quae duces suos habebat de perfidia Arianorum, praevaluit adversum paucos; atque, ablato Cresconio, exsultantes ad amphitheatrum reverterunt, ecclesiae luctum non modicum relinquentes; nam sacerdos prostratus ante altare Domini factum diu flevit. Sed in tempore cum revertissent, et renuntiassent iis, a quibus fuerant destinati milites, dimissi leopardi saltu celeri ad eumdem locum, in quo sederant qui de ecclesia triumphabant, ascendentes graviter laniatos reliquerunt. Quod ubi

[1] Ita edit. Gill. ac plures mss. alii nonnulli, *data copia est injustis militibus;* Rom. edit., *data copia est militibus*.

[2] Mss. aliquot, *quae duos duces habebat*.

τῇ Μεδιολάνων παρείχετο πόλει, συνέρρει τε ἅπας ὁ δῆμος ἐκεῖσε, τότε οὖν οἱ στρατιῶται λαμβάνουσιν ἐκ Στελίχωνος ἄδειαν, τοῦ ἐπάρχου Εὐσεβίου τοῦτο ὑποβαλόντος, ὥστέ τινα Κρισκόνιον ἁρπάσαι τῆς ἐκκλησίας· ὃν εἰς τὸ τοῦ Κυρίου καταφυγόντα θυσιαστήριον ὁ ἁγιώτατος ἐπίσκοπος ἅμα τισὶ κληρικοῖς, οἳ παρόντες ἐτύγχανον, οἷα βοηθήσων περιστοιχίζεται. Τὸ δὲ τῶν στρατιωτῶν πλῆθος ἐπεὶ καὶ ἐκ τῆς τῶν Ἀρειανῶν κακοπιστίας εἶχε τοὺς ἡγεμόνας κατὰ τῶν ὀλίγων ἐξίσχυσε, καί, Κρισκονίου ληφθέντος, γαυριῶντες ἐπὶ τὸ κυνήγιον ἐπανήεσαν, οὐ μέτριον πένθος τῇ ἐκκλησίᾳ καταλιπόντες· ὁ γὰρ ἱερεὺς πρὸ τοῦ θυσιαστηρίου τοῦ Κυρίου ἑαυτὸν καταστρώσας τὸ γενόμενον ἐθρήνησεν. Ὡς οὖν οἱ στρατιῶται τοῖς ἐκπέμψασιν ἐμήνυσαν τὸ πραχθέν, λεόπαρδοι ἀφέθησαν, οἳ ὀξέως τε εἵλαντο καὶ ἀναβάντες καθ' ὃν τόπον ἐκάθηντο οἱ κατὰ τῆς ἐκκλησίας θριαμβεύοντες, χαλεπῶς τοὺς ἄνδρας σπαραχθέντας κατέλιπον. Τοῦτο

2 συνέρρει. 7 ἁρπάσαι. 14 ἦχε. 15 ὠλίγων. 25 ἀφήθησαν. 18 κοινίγιον ἐπανίεσαν. 19 καταλιπῶντες. 26 εἴλαντο. 30 κατέλειπον.

vidit tunc Stilico comes, poenitentia motus est, ita ut per multos dies satisfaceret sacerdoti, et illaesum quidem illum qui ablatus fuerat, dimisit: sed quia gravissimorum criminum erat reus, et aliter emendari non poterat, ad exsilium destinavit, non multo post indulgentia prosequente.

35. Per idem tempus cum ad palatium pergeret, eumque pro loco officii nostri sequeremur [1], Theodulo tunc notario, qui postea summa cum gratia Mutinensem rexit ecclesiam, cum casu quidam pede esset lapsus, atque prostratus jaceret in terra, ridenti factum conversus sacerdos ait: Et tu qui stas, vide ne cadas (*I, Cor.*, X, 12). Quo dicto, statim is qui alienum lapsum riserat, suum doluit.

36. Per idem tempus Frigitil quaedam regina Marcomannorum, cum a quodam christiano viro, qui ad illam

[1] Quidam mss., *Theodoro tunc notario;* unus, *Theodorus tunc notarius*, non bene.

οὖν θεασάμενος ὁ Στελίχων ἐπὶ μετάνοιαν εἶδεν, ἐπὶ πολλάς τε ἡμέρας ἐδυσώπει τὸν ἱερέα ἀβλαβῆ μὲν μεῖναι τὸν ἀφαιρεθέντα παρακαλῶν· ἐπειδὴ δὲ οὐ τῶν τυχόντων ἔνοχός ἐστιν ἐγκλημάτων καὶ ἄλλως αὐτὸν διορθωθῆναι ἀδύνατον, εἰς ἐξορίαν ἀποσταλῆναι μετ' οὐ πολύ, τῆς συγγνώμης αὐτῷ διδομένης.

35. Τῷ δὲ αὐτῷ καιρῷ ὡς εἰς τὸ παλάτιον ἐπορεύετο, ἡμεῖς τε αὐτοῦ κατὰ τὴν ἡμετέραν προηγούμεθα τάξιν, Θεοδούλου τότε μὲν νοταρίου μετὰ ταῦτα δὲ σὺν πολλῇ χάριτι Θεοῦ τὴν Μωτινῶν ἐκκλησίαν ἰθύναντος, ἐπειδὴ συνέβη τινὰ πεσεῖν ὀλισθήσαντα, κεῖσθαί τε κατὰ γῆς ἡπλωμένον, γελάσαντος τὸ συμβάν, ἐπιστραφείς φησιν ὁ ἐπίσκοπος «καὶ σὺ ὁ ἱστάμενος βλέπε μὴ πέσῃς»· οὗ ῥηθέντος παραχρῆμα ὁ τὸ ἑτέρου γελάσας ὀλίσθημα τὸ οἰκεῖον ἐδάκρυσεν.

36. Γυνή τις Φριτιγία τοὔνομα, τῶν Μαρκομανῶν βασιλίς, χριστιανοῦ τινος ὡς ἐκ τῶν τῆς Ἰταλίας μερῶν πρὸς αὐτὴν πα-

3 ἀβλαβεῖ. 9 μεθουπολύ. 17 ἠθύναντος. 18 ὀλισθήσαντα. 20 ἡπλωμένον. 21 συμβᾶν. 27 φριτιγία sic.

*

forte de Italiae partibus advenerat, referente sibi audiret famam viri, Christo credidit, cujus illum servulum recognoverat, missisque Mediolanum muneribus ad ecclesiam per legatos postulavit, ut scriptis ipsius qualiter credere deberet, informaretur. Ad quam ille epistolam fecit praeclaram in modum catechismi, in qua etiam admonuit ut suaderet viro Romanis pacem servare: qua accepta epistola, mulier suasit viro, ut cum populo suo se Romanis traderet. Quae cum venisset Mediolanum, plurimum doluit quod sanctum sacerdotem, ad quem festinarat, minime reperisset; jam enim de hac luce migraverat.

37. Temporibus vero Gratiani, ut retro redeam, cum ad praetorium Macedonii tunc magistri officiorum pro quodam intercedendum perrexisset, atque ex praecepto supradicti viri fores invenisset clausas, nec copiam ingrediendi adeptus esset, ait: Et tu

ρεγένετο καὶ τὴν τοῦ ἀνδρὸς αὐτῇ διηγήσατο φήμην, ἐπίστευσε Χριστῷ, οὗ θεράποντα τὸν τοιοῦτον ἐπέγνω, ἀποστέλλει τε διὰ πρεσβευτῶν δῶρα τῇ ἐκκλησίᾳ, ἵνα γράμμασιν αὐτοῦ πῶς αὐτὴν προσήκει πιστεύειν διατυπώσῃ· πρὸς ἣν αὐτὸς ἐπιστολὴν πάνυ λαμπρὰν ὡς ἐν τύπῳ κατηχήσεως ἐποιήσατο καὶ παρῄνεσεν ἵνα τῷ ἰδίῳ ἀνδρὶ συμβουλεύσῃ μετὰ τῶν Ῥωμαίων εἰρήνην ἀσπάζεσθαι· ἣν λαβοῦσα ἐπιστολὴν ἡ γυνὴ εἰσηγεῖται τῷ συνοικοῦντι, ἵνα ἅμα τῷ οἰκείῳ πλήθει ἑαυτοὺς τοῖς Ῥωμαίοις παραδοῖεν. Αὐτὴ οὖν ἐπεὶ εἰς Μεδιόλανον παρεγένετο, ὡς μάλιστα ἤλγησεν, ὅτι οὐχ εὗρεν τὸν ἁγιώτατον ἱερέα πρὸς ὃν κατεπείγετο· ἤδη γὰρ τοῦ βίου μετεληλύθει.

37. Ἐν δὲ τοῖς Γρατιανοῦ καιροῖς (ἵνα τὸν χρόνον ἐπαναδράμω) πρὸς Μακεδόνιον μάγιστρον ὀφικίων ὑπέρ τινος ἐπορεύθη, καὶ ὡς ἐκ τῆς τοῦ εἰρημένου κελεύσεως εὗρεν κεκλεισμένας τὰς θύρας καὶ οὐδεμιᾶς τοῦ εἰςελθεῖν εὐχερείας ἐπειλήπτο «καὶ σύ, φησίν, ἥξεις εἰς

1 αὐτή. 7 διὰ τυπώσει. 13 ἦν. 22 μετεληλύθη. 24 ἐπ' ἀναδράμω. 25 μακεδώνιον. 29 οὐδεμίας. 30 εὐχερίας ἐπίληπτο. 31 ἤξεις.

quidem venies [1] ad ecclesiam nec clausis januis invenies, qua ingrediaris. Quod factum est; mortuo enim Gratiano, confugiens Macedonius ad ecclesiam, patentibus januis, aditum reperire non poterat.

38. Vir autem ipse venerabilis episcopus multae abstinentiae, et vigiliarum multarum et laborum, quotidiano jejunio macerans corpus, cui prandendi numquam consuetudo fuit, nisi die sabbati, et dominico, vel cum natalitia celeberrimorum martyrum essent. Orandi etiam assiduitas magna die ac nocte: nec operam declinabat scribendi propria manu libros, nisi cum aliqua infirmitate [2] corpus ejus attineretur. Erat etiam in illo sollicitudo omnium ecclesiarum, interveniendi etiam magna assiduitas et constantia. In rebus etiam divinis implendis fortissimus, in tantum ut

[1] Omnes edit. cum uno cod. Colb., *quam nec tu ingrediere, januis licet non clausis;* cod. unus Germ.. *apertisque januis, non invenies qua ingrediaris;* caeteri mss. ut in contextu.

[2] Ita mss. septem; Germ. vero unus, ac edit., *corpus ejus attenuaretur.*

τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἀνεῳγμένων τῶν θυρῶν οὐχ εὑρήσεις ὅθεν εἰσέλθῃς. Τοῦτο καὶ γέγονε, Γρατιανοῦ τελευτήσαντος· προσφυγὼν γὰρ ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν ὁ Μακεδόνιος, ἀνεῳγμένων τῶν ταύτης θυρῶν, οὐχ εὗρεν τὴν εἴσοδον.

38. Ἦν δὲ αὐτὸς ὁ σεβασμιώτατος ἐπίσκοπος πάσης ἐγκρατείας πλήρης, ἠγρύπνει τε πολλὰ καὶ ἐπόνει, τῇ τε καθ' ἡμέραν νηστείᾳ τὸ σῶμα ἐξέτηκεν, οὐδεμίαν τοῦ ἀριστᾶν οὐδέποτε συνήθειαν ἔχων εἰμὴ τῷ σαββάτῳ καὶ τῇ κυριακῇ καὶ ὅτε περιφανῶν μαρτύρων ἦν γενέθλιον· τοῦ δὲ εὔχεσθαι πλείστην εἶχεν συνέχειαν νύκτωρ τε καὶ μεθ' ἡμέραν. Ἔτι δὲ καὶ τὴν τοῦ γράφειν σπουδὴν οὐκ ἔφευγεν οἰκείαις χερσὶ βιβλία συγγράφων, εἰμή τινι τὸ σῶμα τυχὸν ἀσθενείᾳ κατελεπτύνετο. Ἦν δὲ αὐτῷ τῶν ἐκκλησιῶν φροντὶς ἁπασῶν καὶ τοῦ σπεύδειν ὑπὲρ ἁπασῶν πολλὴ σταθερότης τε καὶ συνέχεια. Καὶ ἐν τῷ πληροῦν δὲ τὰς θείας λειτουργίας γενναιότατος· ἀμέλει ὃ μόνος ἐπιτελεῖν περὶ τοὺς βαπτιζομένους εἰώθει

2 οὐχευρήσεις. 3 εἰσέλθεις. 6 μακεδωνιος. 13 ἀριστὰν. 16 περηφανῶν. 22 τυχῶν ἀσθενείαις. 26 πολλῇ. 30 εἰώθη.

quod solitus erat circa baptizandos solus implere, quinque postea episcopi tempore quo decessit, vix implerent. Sollicitus etiam nimium pro pauperibus et captivis; nam in tempore quo episcopus ordinatus est, aurum omne atque argentum quod habere poterat, ecclesiae vel pauperibus contulit. Praedia etiam quae habebat, reservato usufructuario germanae suae, donavit ecclesiae, nihil sibi quod hic suum diceret, derelinquens; ut nudus atque expeditus miles Christum dominum sequeretur: *Qui cum dives esset, propter nos pauper factus est, ut nos ejus inopia ditaremur* (II *Cor.*, VIII, 9).

39. Erat etiam gaudens cum gaudentibus, et flens cum flentibus (*Rom.*, XII, 15); siquidem quotiescumque illi aliquis ob percipiendam poenitentiam lapsus suos confessus esset, ita flebat, ut et illum flere compelleret; videbatur enim sibi cum jacente jacere. Causas autem criminum quae illi confitebatur, nulli nisi Domino soli, apud quem inter-

πέντε μετ' αὐτὸν ἐξ οὗ ἀπεβίω ἐπίσκοποι μόλις πληρῶσαι δεδύνηνται. Σφόδρα περὶ τῶν πτωχῶν ἐν μερίμνῃ ἦν καὶ τῶν αἰχμαλώτων· καὶ καθ' ὃν δὲ ἐχειροτονήθη καιρὸν ἅπαντα τὸν χρυσὸν ὃν ἐκέκτητο καὶ τὸν ἄργυρον τῇ τε ἐκκλησίᾳ καὶ τοῖς πτωχοῖς προσεκόμισεν· τῶν δὲ χωρίων τὴν χρῆσιν ἑαυτῷ φυλάξας τὴν δεσποτείαν τῇ οἰκείᾳ ἀδελφῇ, τουτέστιν τῇ ἐκκλησίᾳ, δεδώρηται. οὐδὲν ἑαυτῷ ὅπερ οἰκεῖον ἂν εἰπεῖν εἶχε κατέλειψεν· ἀλλ' οἷα ψιλός τις καὶ εὔζωνος στρατιώτης Χριστῷ τῷ Θεῷ ἡμῶν ἠκολούθησεν, ὃς ὑπάρχων πλούσιος ἐπτώχευσεν δι' ἡμᾶς, ἵνα ἡμεῖς τῇ αὐτοῦ πλουτισθῶμεν ἐνδείᾳ.

39. Ἦν δὲ καὶ χαίρων μετὰ χαιρόντων καὶ κλαίων μετὰ κλαιόντων· καὶ ἐπάν τις αὐτῷ διὰ τὸ τυχεῖν μετανοίας τὰ ἑαυτοῦ ὡμολόγησεν ὀλισθήματα, οὕτως ἐθρήνει ὡς ἀναγκάζεσθαι κἀκεῖνον θρηνεῖν· ἐνόμιζε γὰρ ἑαυτὸν κεῖσθαι μετὰ τοῦ κειμένου. Τὰς δὲ τῶν πλημμελημάτων αἰτίας, εἰμὴ τῷ Κυρίῳ μόνον πρὸς ὃν ἐμεσίτευεν, οὐκ ἐξέφαινεν, κάλλιστον τοῖς μετ' αὐτὸν ἱερεῦ-

9 πρὸσ ἐκόμησεν. 14 κατέλιψεν. 25 ομολογησεν ὀλισθήματα. 32 αὐτοῦ.

cedebat, loquebatur; bonum relinquens exemplum posteris sacerdotibus, ut intercessores apud Deum magis sint, quam accusatores apud homines. Nam et secundum Apostolum (*II Cor.*, II, 8), circa hujusmodi hominem confirmanda charitas est; quia ipse sui accusator est, nec exspectat accusatorem, sed praevenit; ut confitendo suum [1] allevet ipse delictum; ne habeat quod adversarius criminetur. Ideoque Scriptura dicit: *Justus in principio sermonis accusator est sui* (*Prov.*, XVIII, 17). Vocem enim eripit adversario, et quasi dentes quosdam paratos ad praedam criminationis infestae peccatorum suorum confessione confringit, dans honorem Deo, cui nuda sunt omnia (*Hebr.*, IV, 13), et qui vult vitam magis peccatoris quam mortem (*Ezech.*, XVIII, 32). Nam et ipsi poenitenti non sufficit sola confessio, nisi subsequatur emendatio facti; ut poenitens non faciat poenitenda,

[1] Mss. quatuor, *ut absolvat*; unus, *ut abluat;* alius, *ut alliget:* duo reliqui et edit., *ut allevet.*

σιν καταλιμπάνων παράδειγμα, ἵνα παρὰ Θεῷ μᾶλλον ὦσιν ὑπὲρ αὐτῶν πρεσβευταὶ ἢ παρὰ τοῖς ἀνθρώποις κατήγοροι. Καὶ γὰρ κατὰ τὸν ἀπόστολον ἴστω τὸν τοιοῦτον στερεωθῆναι ἀγάπης, πρὸς δὴ ὅτι αὐτὸς ἑαυτοῦ κατήγορος γίνεται, μὴ περιμένων κατήγορον ἀλλὰ προλαμβάνων καὶ τὸ οἰκεῖον ἐν τῷ ὁμολογεῖν ἐπικουφίζων ἁμάρτημα, οὐκ ἔχοντος τοῦ ἐχθροῦ ὅπερ ἂν ἐγκαλέσῃ ἁμάρτημα. Καὶ διὰ τοῦτο ἡ Γραφὴ λέγει «δίκαιος ἐν ἀρχῇ λόγου οἰκεῖός ἐστι κατήγορος»· τὴν γὰρ τοῦ ἐναντίου φωνὴν ἀφαρπάζει, καὶ ὥςπέρ τινας ὀδόντας κατὰ τῆς τῶν ἑαυτοῦ πταισμάτων λείας μετανοίας εὐτρεπισμένους τῇ τῶν οἰκείων ἁμαρτημάτων καταθέσει συνθραύει, δόξαν διδοὺς τῷ Θεῷ, ᾧ πάντα γυμνά, καὶ τῷ τὴν ζωὴν μᾶλλον βουλομένῳ τῶν ἁμαρτωλῶν ἢ τὸν θάνατον· καὶ γὰρ αὐτῷ τῷ μετανοοῦντι οὐκ ἐξαρκεῖ ἡ κατάθεσις εἰ μὴ παρακολουθήσῃ διόρθωσις, ἵνα ἐπὶ τοῖς γεναμένοις μετανοῶν τὰ ἐφ' οἷς μεταμεμέληται μὴ πράξῃ,

1 καταλειμπάνων. 5 ἴστο. 11 ἔχωντος. 12 ἐνκαλέσῃ. 14 γραφὴ. 18 ὀδόντας. 28 παρακολουθήσει.

humiliet etiam animam suam sicut David sanctus, qui postquam audivit a propheta: *Dimissum est peccatum tuum* (*II Reg. XII, 14*); humilior factus est in emendatione peccati, ita ut cinerem sicut panem manducaret et potum suum cum fletu misceret.

40. Flebat etiam amarissime quotiescumque forte nuntiatum illi fuerat de cujuscumque sancti obitu sacerdotis, in tantum ut nos illum[1] consolari niteremur, ignorantes pium affectum viri, nec qua ratione ita fleret intelligentes. Quibus ille hujusmodi responsum reddebat: Non se flere, quia recesserat, qui fuerat mortuus nuntiatus: sed quia praecesserat, vel quia difficile esset invenire virum, qui summo sacerdotio dignus haberetur. Ipse autem de sua morte ante praedixit quod usque ad pascha nobiscum futurus esset: quod quidem meruit Dominum obsecrando, quo maturius hinc liberaretur.

41. Ingemiscebat enim ve-

ἀλλὰ ταπεινώσῃ αὐτοῦ τὴν ψυχήν, ὡς καὶ Δαυὶδ ὁ ἅγιος, ὃς ἐπειδὴ τοῦ προφήτου ἤκουσεν ὡς «ἀφεῖται τὰ παραπτώματά σου», ἐπὶ τῇ διορθώσει τοῦ πταίσματος οὕτως ὡς καὶ σποδὸν ὡσεὶ ἄρτον φαγεῖν καὶ τὸ ποτήριον αὐτοῦ μῖξαι ἐν δάκρυσιν.

40. Ἔκλαιεν δὲ πικρῶς ὁσάκις περὶ τελευτῆς αὐτῷ τινος ἀπηγγέλη ἱερέως ἁγίου· καὶ τοσοῦτον ἐθρήνει, ὡς ἡμᾶς αὐτὸν παραμυθεῖσθαι δοκεῖν, ἀγνοοῦντας τοῦ ἀνδρὸς τὴν διάθεσιν, οὐκ ἐννοοῦντάς τε οἵῳ λόγῳ ἐδάκρυεν. Ἡμῖν δὲ τοιαύτην ἀπόκρισιν αὐτὸς ἐπεδίδου, φάσκων οὐ τὸν ἀγγελθέντα ἐπειδὴ ἐτελεύτησεν θρηνεῖν, ἀλλ' ὅτι προειλήφει τε αὐτὸν καὶ ὅτι δυσχερὲς εὑρεθῆναι ἄνδρα τῆς μεγάλης ἱερωσύνης ὑπόληψιν ἀληθινὴν ἔχοντα. Αὐτὸς δὲ περὶ τοῦ οἰκείου θανάτου προεῖπεν ὡς μεθ' ἡμῶν μέχρι τοῦ πάσχα διατελέσει. Ἠξιώθη δὲ τούτου, τοῦ Κυρίου δεόμενος, ὅπως ἐνθένδε ἐλευθερωθείη ταχύτερον.

41. Ἔστενε γὰρ δεινῶς ὁρῶν

[1] Omnes edit., *consolari niteremur*; omnes mss. *consolari videremur*.

8 μεῖξαι. 10 ὡς ἄκις. 12 ἀπηγγέλει. 16 οἷο. 23 ὑπόλειψιν ἀληθηνή. 27 ἠξιώθη.

hementer cum videret radicem omnium malorum avaritiam pullulare, quae neque copia neque inopia minui potest, magis magisque increscere in hominibus, et maxime in iis qui in potestatibus erant constituti, ita ut interveniendi illi apud illos gravissimus labor esset, quia omnia pretio distrahebantur. Quae res primo omne malum invexit Italiae, et exinde omnia verguntur in pejus. Et quid dicam, si in hujusmodi personis ita rabiem suam exercet, qui solent aut filiorum aut propinquorum causas praetendere: *Ad excusandas excusationes in peccatis* (*Psal.* CXL, 4); quandoquidem plerosque ceperit etiam coelibes sacerdotes vel levitas, quibus portio Deus est, ut etiam ipsi illam appetant (*Deut.* XVIII, 2)? Et vae nobis miseris! quia nec fine mundi provocamur, ut tam gravi jugo servitutis liberari velimus, quod demergit ad profundum inferni; ut faciamus nobis *amicos de iniquo mammona, qui nos recipiant in aeterna tabernacula*

τὴν τῶν κακῶν ἁπάντων ῥίζαν ἀνθοῦσαν φιλαργυρίαν, ἥτις οὔτε ἐν εὐπορίαις σμικρύνεται, ἀλλὰ αὔξεται μᾶλλον καὶ ἐπιδίδωσιν ἐν τοῖς ἐν ἐξουσίαις τισὶν καθεστηκόσιν· ἀμέλει τοῦ παρεμβάλλειν ὑπέρ τινων ἑαυτὸν ἦν αὐτῷ πόνος οὐ μέτριος, ὅτι πάντα τιμήματος ἐπιπράσκετο. Τοῦτο πάντων τῶν κακῶν τὴν Ἰταλίαν ἐπέδραμεν, ὅθεν εἰς τὸ χεῖρον ἅπαντα ῥέπει. Καὶ τί ἂν τις εἴποι περὶ τούτων οὕτω λυττώντων, οἵτινες υἱῶν ἢ συγγενῶν εἰς παραίτησιν ταύτης τῆς ἁμαρτίας αἰτίαν προτείνουσι, ὁπότε πολλοὶ ταύτῃ τῇ κακίᾳ κατειλημμένοι τυγχάνουσιν ἱερέων τε καὶ λευιτῶν, ὧν μερίς ἐστιν ὁ Θεός, καὶ αὐτοὶ ταύτης ἐφίενται; Οὐαὶ δέ μοι τῷ ταπεινῷ, ὅτι μηδὲ τῷ τέλει τοῦ κόσμου αὐτοῦ προτρεπόμεθα τοῦ ζυγοῦ τῆς βαρείας ταύτης δουλείας ὑπεξελθεῖν, ἢ μέχρι καὶ αὐτοῦ ἡμᾶς βυθίζει τοῦ ᾅδου, ὥστε μὴ φίλους ἡμῖν αὐτοῖς ἐκ τοῦ μαμωνᾶ τῆς ἀδικίας ποιῆσαι, οἵτινες ἡμᾶς εἰς αἰωνίους σκηνὰς ἀναλήψονται! Πλὴν ἐκεῖνος μακάριος ὁ ὁτεδήποτε ἐπιστρέφων καὶ διαρρήσσων τὸν δεσμὸν καὶ ἀπορρίπ-

13 λυττόντων. 17 κατειλιμμένοι. 29 ἀναλείψονται. 32 ἀπορρήπτων.

(*Luc.* XVI, 9). Attamem beatus ille qui quandoque conversus, diruptis vinculis, atque projecto jugo hujusmodi dominationis, *tenebit, et allidet parvulos ejus ad petram* (*Psal.* CXXXVI, 9), hoc est, omnes intentiones ejus allidet ad Christum, qui secundum Apostolum petra est, quae omnes ad se allisos interimit, ipsa inviolabilis manens, nec reum faciens eum, qui ad se alliserit nequissimi uteri deteriores partus, sed innocentem; ita ut securus possit dicere: *Portio mea Dominus* (*Psal.* CXVIII, 57). Quia cui nihil in saeculo est, illi vere portio est Christus: Et qui contempserit parva, multa percipiet, insuper et vitam aeternam possidebit.

των τὸν ζυγὸν καὶ τῆς τοιαύτης τυραννίδος κρατῶν, «ὃς συνθλίψει τὰ νήπια αὐτοῦ πρὸς τὴν πέτραν», τουτέστιν πᾶσαν αὐτοῦ τὴν νεῦσιν συνθλίβων πρὸς τὸν Χριστόν, ὃς κατὰ τὸν ἀπόστολον πέτρα ἐστίν, ἣ πάντας τοὺς εἰς αὐτὴν συντριβομένους ἀπόλλυσιν, αὐτὴ μένουσα ἄχραντος καὶ οὐκ ἔνοχον καθιστῶσα τὸν ἐπ' αὐτῇ τῆς πονηροτάτης γαστρὸς τὰ ἐκ τῶν φαυλοτάτων τόκων προσρήσσοντα νήπια, ἀλλὰ μᾶλλον ἀνεύθυνον, τουτέστιν ἀμέριμνον λέγειν «μερίς μου Κύριος»· ᾧ γὰρ οὐδὲν ὕπεστιν ἐν τῷ βίῳ, τούτῳ Χριστὸς ὄντως ἐστὶν μερίς. Καὶ ὁ τῶν ὀλίγων καταφρονήσας πολλὰ λήψεται, πρὸς δέ γε ἔτι καὶ αἰώνιον ζωὴν ἐπικτήσεται.

42. Ante paucos vero dies quam lectulo detineretur, cum quadragesimum tertium psalmum dictaret, me et excipiente et vidente, subito in modum scuti brevis ignis caput ejus cooperuit, atque paulatim per os ipsius tamquam in domum habitator ingressus

42. Πρὸ δέ τινων ἡμερῶν ὀλίγων τοῦ ἐν τῇ κλίνῃ κατασχεθῆναι, ὡς τὸν μγ' ψαλμὸν ὑπηγόρευσεν, ἐμοῦ ἐκλαμβάνοντος καὶ ὁρῶντος, αἰφνιδίως εἰς τύπον ἤγουν περιφέρειαν ἀσπίδος βραχύ τι πῦρ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ κατεσκέπασεν καὶ κατ' ὀλίγον διὰ τοῦ στόματος αὐτοῦ ὡςανεὶ εἰς

7 ἢ. 16 ὑπέστιν. 18 καὶ 24 ὀλίγων. 26 ὁμοῦ. 27 αἰφνιδείως. 28 περιφέριαν. 31 ὡς ἀνεί.

est: post quod facta est facies ejus velut nix, et postea reversus est vultus ejus ad speciem suam. Quod cum fieret, stupore perculsus obrigui, nec potui scribere quae ab illo dicebantur, nisi posteaquam visio ipsa transivit; dicebat enim in eo tempore testimonium Scripturae divinae, quod ego optime retinebam. Nam scribendi vel dictandi ipso die finem fecit; siquidem ipsum psalmum explere non potuit. Ego vero id quod visum a me fuerat, honorabili viro Casto diacono, sub cujus cura degebam, statim retuli: at ille repletus gratia Dei, Spiritus sancti adventum me in illo vidisse edocuit lectione actuum apostolorum.

43. Superioribus autem diebus cum Stiliconis tunc comitis servus, qui daemonio laboraverat, in ambrosiana basilica jam sanus maneret, commendatus a domino suo; fe-

οἰκίαν ἰδίαν οἰκήτωρ εἰσῆλθεν, καὶ μετὰ ταῦτα γέγονεν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡσεὶ χιών, καὶ πάλιν μετ' ὀλίγον εἰς τὴν οἰκείαν αὐτοῦ ἰδέαν ὁ χαρακτὴρ ἐπανῆλθεν. Τούτου δὴ γενομένου, θάμβει πληγεὶς ἐπεπάγην καὶ τὰ παρ' αὐτοῦ λεγόμενα γράφειν οὐκ ἠδυνάμην, εἰμὴ μετὰ τὸ τὴν ὀπτασίαν αὐτὴν παρελθεῖν· ἔλεγεν δὲ ἐξ αὐτοσχεδίου καὶ Γραφῆς μαρτυρίαν, ἣν ἐγὼ κατεῖχον καλῶς. Ἀλλ' αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ τοῦ τε γράφειν καὶ ὑπαγορεύειν πέρας πεποίηται, ὁπότε οὐδὲ αὐτὸν τὸν ψαλμὸν ἠδυνήθη πληρῶσαι. Ἐγὼ τοίνυν εὐθὺς τὸ παρ' ἐμοῦ θεαθὲν τῷ τιμιωτάτῳ διακόνῳ Κάστῳ, ὑφ' οὗ τὴν ἐξουσίαν ἐτέλουν, ἀνήγαγον· ἐκεῖνος δὲ θείας χάριτος πληρωθεὶς τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος παρουσίαν ἐν αὐτῷ με τεθεᾶσθαι ἐδίδαξεν ἐξ αὐτῆς τῶν ἀποστολικῶν πράξεων ἀναγνώσεως.

43. Ταῖς δὲ τούτων ἀνωτέραις ἡμέραις θεράπων τοῦ κόμητος Στελίχωνος ὑπὸ δαίμονος ἔκαμνεν· ὡς δὲ γενόμενος ὑγιὴς κατὰ τὴν Ἀμβροσιανὴν διῆγεν βασιλικὴν ἐκκλησίαν, ἐκ τοῦ δε-

1 οἰκείαν. 4 μετολίγον. 7 θάμβη. 9 ἠδυνήμην. 13 αὐτῇ τῇ ἡμετέρα. 17 τῶ. παρεμοῦ. 19 ὑφ'. 23 τεθεάσθαι.

rebatur enim quod libenter ab eodem haberetur: faceretque[1] falsas epistolas tribunatus, in tantum ut tenerentur homines, qui ad ministrandum pergebant: sed ubi ad personam servi sui pervenit comes Stilico noluit in eum vindicare. Homines etiam qui decepti fuerant, interventu sacerdotis dimisit, de ipso vero servo sacerdoti questus est. Quem vir sanctus cum de basilica Ambrosiana egrederetur, requiri fecit, atque ad se perduci. Quem cum interrogasset, et deprehendisset auctorem tanti flagitii, ait: Oportet illum tradi satanae in interitum carnis, ne talia aliquis in posterum audeat admittere (*I Cor.* V, 5). Quem eodem momento cum adhuc sermo esset in ore sacerdotis, spiritus immundus arreptum discerpere coepit: quo viso, non minimo timore repleti sumus et admiratione. Multos etiam diebus illis imponente illo manus, et imperante ab spiritibus immundis vidimus esse purgatos.

[1] Ita mss. Edit. vero, *facere epistolas tribunatus compertum est.*

σπότου παρατεθείς—καὶ γὰρ ἡδέως αὐτὸν ἔχειν ἐλέγετο—πλαστὰς ἐποίει τριβουνάτων ἐπιστολάς, ὡς τοὺς ἀνθρώπους κατέχεσθαι πρὸς τὸ τινῶν ἄρξαι διὰ ταύτας ἀπιόντας. Ἐπεὶ δὲ εἰς τὸ τοῦ οἰκέτου πρόσωπον ἦλθεν ἡ τοῦ πράγματος περιπέτεια, ὁ κόμης Στελίχων ἀμύνασθαι τὸν παῖδα οὐκ ἠβουλήθη. Τοὺς μέντοι ἀπατηθέντας τῇ τοῦ ἐπισκόπου παρακλήσει ἀφίησι τῷ ἱερῷ, περὶ τοῦ οἰκέτου μεμψάμενος, ὃν ὁ ἁγιώτατος, ἐπειδὴ τῆς Ἀμβροσιανῆς ἐκκλησίας ἐξεληλύθει, ζητηθῆναί τε καὶ ὡς αὐτὸν ἀχθῆναι πεποίηκεν· τοῦτον ἐρωτήσας καὶ ἡγεμόνα τῆς τοσαύτης ἀτοπίας καταλαβὼν «προσήκει, φησίν, αὐτὸν παραδοθῆναι τῷ Σατανᾷ εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκός, ἵνα μὴ εἰς ὕστερον τοιαῦτα πλημμελῆσαι τολμήσῃ». Κατὰ ταύτην οὖν τὴν ῥοπήν, ἔτι τοῦ ῥήματος ἐν τῷ τοῦ ἱερέως τυγχάνοντι στόματι, δαίμων αὐτὸν ἀκάθαρτος ἀναρπάζει, διασπαράσσειν τε ἤρξατο· οὗ θεαθέντος, οὐκ ὀλίγου φόβου καὶ θαύματος ἐπληρώθημεν. Πολλοὺς δὲ ἐν αὐταῖς ταῖς ἡμέραις ἐπι-

12 ἀφίεισι. 15 ἐξεληλύθη. 20 ὄλεθρον. 22 τοιαῦτα πλ. τολμήσοι. 23 ῥωπήν.

τεθέντος τοῦ ἱερέως τὰς χεῖρας, ἔτι δὲ καὶ κελεύοντος, ἐκ πνευμάτων ἀκαθάρτων καθαρισθέντας ἐθεασάμεθα.

44. Per idem tempus [1] Nicentius quidam ex tribuno et notario, qui ita pedum dolore tenebatur, ut raro in publico videretur; cum ad altare accessisset, ut sacramenta perciperet, calcatusque casu a sacerdote exclamasset, audivit: Vade, et amodo salvus eris. Nec se amplius doluisse pedes, tempore quo sanctus sacerdos de hac luce migravit, lacrymis testabatur.

44. Περὶ δὲ τὸν αὐτὸν καιρὸν Ἰννοκέντιός τις ἀπὸ τριβούνων νοταρίων, οὕτω τῷ τῶν ποδῶν πόνῳ κατείχετο ὡς πάνυ σπανίως ἐν ἀγορᾷ καταφαίνεσθαι. Προσελθὼν οὖν τῷ θυσιαστηρίῳ ἐφ' ᾧ τῆς κοινωνίας μεταλαβεῖν, πατηθεὶς ἐκ τοῦ ἐπισκόπου, ᾧ τὸ συμβὰν ἐξεβόησεν, ἤκουσε λεγόμενον πρὸς αὐτὸν «ἄπελθε, ἐκ τοῦ νῦν ὑγιαίνεις», ὡς ὁμολογεῖν αὐτὸν μηκέτι ἠλγηκέναι τοὺς πόδας, καὶ τοῦτο ἅπασι μετὰ δακρύων μαρτύρεσθαι καθ' ὃν ὁ ἱερεὺς τοῦ βίου καιρὸν ἐκδημήσας ἔτυχεν.

45. Sed post dies hos, ordinato sacerdote ecclesiae Ticinensi, incidit in infirmitatem, qua cum plurimis diebus detineretur in lectulo, comes Stilico dixisse fertur quod, tanto viro recedente de corpore, interitus immineret Italiae.

45. Μετὰ ταύτας δὴ τὰς ἡμέρας χειροτονήσας τῇ τῶν Τικινῶν ἐκκλησίᾳ ἐπίσκοπον ἐνέπεσεν εἰς ἀσθένειαν, ὑφ' ἧς ὡς πολλὰς ἡμέρας ἐν κλίνῃ κατείχετο, λέγεται τὸν κόμητα φάναι Στιλίχωνα ὡς ἄρα τηλικούτου ἀνδρὸς ἐξιόντος ἐν Ἰταλίᾳ μέγας ἐπίκειται ὄλεθρος. Ὅθεν λαμπροὺς τῆς πόλεως μετακαλεσά-

[1] Eras. et Gill. cum parte mss. ita hoc nomen scribunt, edit. autem Rom. cum aliis mss., *Nicetius quidam*. Continuo vero post pro *ex tribuno et notario*, habet cod. Becc. *extribunus et notarius*. Unus Germ., *ex tribuno notarius*.

6 ἰννοκέντιος sic. 9 ἐναγορᾷ. 13 ἠκούσαμεν οὖν. 16 μὴκέτι ἠλγικέναι. 21 ταῦτας. 23 κητινῶν. 25 κλίνει. 27 τιλικούτου. 29 ἐπείκειται.

Unde convocatis ad se nobilibus viris illius civitatis, quos diligi a sancto sacerdote cognoverat, partim interminatus est illis, partim blando sermone persuasit, ut pergerent ad sanctum sacerdotem, suaderentque illi, ut sibi vivendi peteret a Domino commeatum. Quod ille ubi ab illis audivit, respondit: Non ita inter vos vixi, ut pudeat me vivere: nec timeo mori: quia Dominum bonum habemus.

46. Per idem tempus cum in extrema parte porticus in qua jacebat in uno positi Castus, Polemius, Venerius et Felix tunc diaconi secum tractarent voce ita pressa, ut vix se invicem audirent, quis post obitum illius episcopus ordinandus esset, atque cum de nomine sancti loquerentur Simpliciani, tamquam interesset tractatui, cum longe positus ab ipsis jaceret, approbans exclamavit tertio: Senex, sed bonus. Erat enim Simplicianus aevi maturus. Qua voce audita, expavescentes fugerunt;

μενος ἄνδρας, οὓς ἀγαπᾶσθαι παρὰ τοῦ ἁγιωτάτου ἱερέως ἠπίστατο, τὰ μὲν ἀπειλῶν τὰ δὲ κολακεύων τοῖς λόγοις εἰσηγήσατο, ἵνα παρὰ τὸν ἱερέα γενόμενοι συμβουλεύσωσιν αὐτῷ ζωῆς οἰκείας ἐκ τοῦ Κυρίου ἐξαιτήσασθαι προθεσμίαν. Ἐπεὶ οὖν αὐτὸς τοῦτο ἤκουσεν παρ' αὐτῶν, ἀπεκρίνατο ὡς «οὐχ οὕτως ἔζησα παρ' ὑμῖν ὡς ζῆν αἰσχύνεσθαι· οὐδὲ τὸν θάνατον οὖν εὐλαβοῦμαι· δεσπότην γὰρ ἔχομεν ἀγαθόν».

46. Ἐν αὐτῷ τῷ καιρῷ κατὰ τὸ τελευταῖον τῆς στοᾶς μέρος, ἐν ᾗ κατέκειτο, οἱ ἓν γενόμενοι Κάστος Πολέμιος Βενέριος καὶ Φῆλιξ τότε διάκονοι διεσκέπτοντο καθ' ἑαυτοὺς οὕτω λεπτοτάτῃ φωνῇ, ὡς μόλις ἀκούειν ἀλλήλων «τίς ἄρα μετὰ τελευτὴν αὐτοῦ ὀφείλει χειροτονηθῆναι ἐπίσκοπος». Ὡς οὖν περὶ τοῦ ἁγίου Σιμπλικιανοῦ διελέγοντο, οἷα καὶ αὐτὸς τῷ σκέμματι συμπαρών, καί τοι μακρὰν αὐτῶν κατακείμενος, ἐπικυρῶν ἐξεβόησε τρίτον «καλός, ἀλλὰ γέρων»· ἦν γὰρ ὁ Σιμπλικιανὸς ἐφθὸς κατὰ χρόνον. Ταύτης οὖν ἀκούσαντες τῆς

2 ἠπίστατο. 10 αὐτόν. 16 στοάς. 17 εἰ ἕν. 19 φίλιξ. 20 οὕτω λεπτωτάτῃ. 26 συμπαρῶν.

defuncto tamen eo, non alius illi successit in sacerdotium, nisi is quem ille bonum senem trina voce signaverat. Cui Simpliciano Venerius, quem supra memoravimus, successor fuit: Felix vero nunc usque Bononiensem regit ecclesiam: Castus autem et Polemius nutriti ab Ambrosio bonae arboris boni fructus, in ecclesia Mediolanensi diaconii funguntur officio.

φωνῆς, ἐκπλαγέντες ἔφυγον. Τελευτήσαντος οὖν αὐτοῦ, οὐκ ἄλλος τῆς ἱερωσύνης αὐτὸν διεδέξατο εἰμὴ ὃν αὐτὸς τρισσῇ φωνῇ γέροντα εἶναι καλὸν ἐψηφίσατο· τὸν δὲ Σιμπλικιανὸν Βενέριος, οὗ μνήμην ἀνωτέρω πεποίημαι, διεδέξατο· Φῆλιξ γὰρ μέχρι νῦν τὴν Βωνωνίας ἐκκλησίαν ἰθύνει· Κάστος δὲ καὶ Πολέμιος ἐκτραφέντες ὑπὸ Ἀμβροσίου, καλοῦ δένδρου καρποί, ἐν τῇ κατὰ Μεδιόλανον ἐκκλησίᾳ τὴν τῶν διακόνων λειτουργίαν ἀποπληροῦσιν.

47. In eodem tamem loco in quo jacebat (sicut referente sancto Bassiano episcopo Laudensis ecclesiae, qui ab eodem audierat, didicimus) cum oraret una cum supradicto sacerdote, viderat Dominum Jesum, advenisse ad se, et arridentem sibi: nec multos post dies nobis ablatus est. Sed eodem tempore quo migravit ad Dominum, ab hora circiter undecima diei usque ad illam horam, in qua emisit spiritum, expansis manibus in modum crucis oravit: nos vero labia illius moveri videbamus, vocem

47. Κατὰ δὲ τὸν τόπον ὃν ἔκειτο, ὡς διηγουμένου τοῦ ἁγιωτάτου τῆς Λαοδικέων ἐκκλησίας ἐπισκόπου Βασσιανοῦ μεμαθήκαμεν, καὶ αὐτὸς δὲ ἠκηκόει παρὰ Ἀμβροσίου, ὅτι ἐν ᾧ μετ' αὐτοῦ τὴν εὐχὴν ἐποιεῖτο εἶδεν τὸν κύριον Ἰησοῦν ἐρχόμενον πρὸς αὐτὸν καὶ προσγελῶντα αὐτῷ· καὶ οὐ μετὰ πολλὰς ἡμέρας μετέστη. Ἐν δὲ τῷ καιρῷ καθ' ὃν ἐξ ἡμῶν ἀνεχώρει, ἀπὸ ὥρας ἡμερινῆς ὡςανεὶ ἐνδεκάτης μέχρις ἧς ὥρας ἀφῆκεν τὸ πνεῦμα, ἁπλώσας εἰς σταυροῦ τύπον τὰς χεῖρας προσηύχετο· ἡμεῖς δὲ κινούμενα

5 ἐψιφίσατο. 9 βωνωνίαν τῶν ἐκκλησιῶν. 18 λαοδικαίων sic. 23 ἴδεν. 29 ἐνδεκάτης.

autem non audiebamus. Honoratus etiam sacerdos ecclesiae Vercellis cum in superioribus domus se at quiescendum composuisset, tertio vocem vocantis se audivit, dicentisque sibi: Surge, festina, quia modo est recessurus. Qui descendens, obtulit sancto Domini corpus:[1] quo accepto ubi glutivit, emisit spiritum, bonum viaticum secum ferens; ut in virtute escae anima refectior, angelorum nunc consortio, quorum vita vixit in terris, et Eliae societate laetetur; quia ut Elias numquam regibus vel ullis potestatibus, ita nec iste pro Dei timore loqui veritus est.

μὲν ἑωρῶμεν τὰ χείλη, φωνῆς δὲ οὐδὲ ὅλως ἠκούομεν. Ὁνωράτος δὲ ὁ τῆς Βερκήλλου ἐκκλησίας ἐπίσκοπος, ἐπεὶ εἰς τὰ ὑπερῷα τῆς οἰκίας ἑαυτὸν εἰς ὕπνον κατέθηκεν, τρίτον φωνῆς ἤκουσεν, λεγούσης αὐτῷ «ἐγείρου, σπεῦσον ὅτι νῦν πάντως ἀναχωρήσει»· ὃς κατελθὼν τὸ τοῦ Κυρίου σῶμα τῷ ἁγίῳ προσήνεγκεν, ὅπερ δεξάμενος ἐπεὶ κατέπιεν ἀφῆκεν τὸ πνεῦμα, ἀγαθὸν ἀποφέρων ἐφόδιον τῇ δυνάμει τροφῆς τῆς ψυχῆς τὴν ἀνάκτησιν. Νῦν οὖν τῇ τῶν ἀγγέλων ἥδεται κοινωνίᾳ, ὧν τὸν βίον ἔζησεν ἐπὶ γῆς, καὶ τῇ δὲ Ἡλιοῦ ἑταιρίᾳ προσχαίρει. ἐπειδὴ κατ' Ἡλίαν οὔποτε τοῖς βασιλεῦσιν ἢ τοῖς ἐν ἐξουσίαις διὰ τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον μετὰ δέους ἐλάλησεν.

48. Atque inde ad ecclesiam majorem[2] antelucana hora qua defunctus est, corpus ipsius portatum est; ibique eadem fuit nocte, qua vigilavimus in pascha: quem

48. Ἐπὶ τὴν μεγάλην οὖν ἐκκλησίαν πρὸ ἡμέρας αὐτῇ ᾗ τετελεύτηκεν ὥρᾳ τὸ λείψανον ἐκομίσθη, πᾶσάν τε τὴν τῆς ἀγρυπνίας τοῦ πάσχα διετέλεσεν νύκτα. Τοῦτον πολλὰ τῶν βαπτιζομένων νηπίων, ὡς τῆς κολυμβήθρας ἀνῆλθον, εἶδον ἐν τῇ

[1] Omnes edit., *Quod ubi accepit, emisit spiritum;* omnes mss. ut nos in textu.

[2] Omnes edit.. *ante lucana hora corpus ipsius:* plures mss., *ante lucanam horam:* omnes vero restituunt, *qua defunctus est.*

1 ἑωρώμεν. 3 τῇ βερκύλλου. 5 ὑπερῶα τῆς οἰκείας. 6 κατέθεικεν. 16 ἥδεται κ. ὄν. 19 κατηλίαν. 28 πολλοί. 30 ἴδον.

plurimi infantes baptizati cum a fonte venirent, viderunt, ita ut aliqui sedentem in cathedra in tribunali dicerent, [1] alii vero ambulantem suis parentibus digito ostenderent: sed illi videntes videre non poterant, quia mundatos oculos non habebant: plurimi autem stellam supra corpus ejus se vidisse narrabant. Sed lucescente die dominico, cum corpus ipsius, peractis sacramentis divinis, de ecclesia levaretur, portandum ad basilicam Ambrosianam, in qua positus est, ita ibi daemonum turba clamabat se ab illo torqueri, ut ejulatus eorum ferri non possent. Quae gratia sacerdotis non solum in illo loco, verum etiam in plurimis provinciis usque in hodiernum manet: jactabant etiam turbae virorum ac mulierum oraria, vel semicinctia sua, ut corpus sancti aliquatenus ab ipsis contingeretur. Erat enim exsequiarum turba innumerabilis totius dignitatis, totiusque sexus, omni-

καθέδρᾳ τοῦ συνθρόνου καθ' ἡμέραν, τοῦτό τε ἔλεγον· ἄλλοι δὲ ἀνιόντες τοῖς ἰδίοις αὐτῶν τῷ δακτύλῳ γονεῦσιν ἐδείκνυον· ἐκεῖνοι δὲ βλέποντες οὐχ ἑώρων, ὅτι καθαροὺς οὐκ εἶχον τοὺς ὀφθαλμούς. Πολλοὶ δὲ ἀστέρα ἐπάνω τοῦ σώματος αὐτοῦ τεθεᾶσθαι ἑαυτοὺς διηγήσαντο. Τῆς δὲ κυριακῆς ἡμέρας ἀνατειλάσης, μετὰ τὸ πληρωθῆναι τῶν θείων μυστηρίων τὴν λειτουργίαν τὸ σῶμα ἀρθὲν ἐκ τῆς ἐκκλησίας ἐπὶ τὴν Ἀμβροσιανὴν ἐκομίσθη βασιλικὴν ἐκκλησίαν, ἐν ᾗ καὶ κατάκειται. Τοσαύτη δὲ δαιμόνων πληθὺς ἔκραζεν ὑπ' αὐτοῦ βασανίζεσθαι, ὡς τοὺς ὀλολυγμοὺς αὐτῶν ἀνυποστάτους εἶναι. Ἡ δὲ τοῦ ἱερέως τοιαύτη χάρις οὐκ ἐν ἐκείνῳ τῷ τόπῳ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν πολλαῖς ἐπαρχίαις μέχρι σήμερον διαμένει. Ἀνδρῶν δὲ ὄχλος καὶ γυναικῶν ὠράρια ἔρριπτέ τε καὶ σημικίνθια, ἵνα ποσῶς γοῦν τοῦ ἁγίου ἅψωνται σώματος. Ἀναρίθμητόν τε ἦν τοῦ ἐξοδίου τὸ πλῆθος, πάσης ἀξίας πάσης φύσεως καὶ ἡλικίας ἁπάσης οὐ χρι-

[1] Mss. aliquot, *alii vero ascendentem... ostenderent: sed nulli praeter noviter baptizatos videre poterant; quia tam mundos oculos*, etc.

5 οὐκ ἑώρων. 6 οὐκειχον. 9 τεθέασται. 14 ἀμβροσίαν. 19 ὀλολυγμοὺς. 25 ἐρίπτετο. 26 σιμικίνθια. 27 ἄψονται.

umque pene aetatum non solum christianorum, sed etiam Judaeorum et paganorum; majore tamen gratia ordo praecedebat eorum, qui fuerant baptizati.

49. Eadem vero qua obiit die (sicut textus epistolae loquitur, quae a successore ejus venerabili viro Simpliciano suscepta est de partibus Orientis ad ipsum tamquam adhuc nobiscum viventem directa, quae nunc usque Mediolani habetur [1] in monasterio) quibusdam sanctis viris apparuit, orans cum illis, et imponens illis manus; habet enim diem epistola quae directa est, qua lecta, invenimus illum diem esse, quo ille defunctus est.

50. Intra Tusciam etiam in civitate Florentina, ubi nunc vir sanctus Zenobius episcopus est, [2] quia promiserat petentibus illis eos se saepius visitaturum, frequenter ad altare quod est in basilica Ambrosiana, quae ibidem ab ipso

[1] Ita edit. ac mss. non pauci: caeteri vero, *in monasterio cujusdam sancti viri apparuit.*

[2] Omnes edit., *quia promiserat illos se saepius visitaturum... visus est orare sicut ipso.* etc.

στιανῶν μόνον ἀλλὰ καὶ ἰουδαίων καὶ ἑλλήνων εἰς ταὐτὸ συνελθούσης· πλείονι δὲ χάριτι προηγεῖτο τῶν βαπτισθέντων ἡ τάξις.

49. Κατὰ δὲ τὴν ἡμέραν τῆς αὐτοῦ τελευτῆς—τοῦτο γὰρ καὶ τὸ τῆς ἐπιστολῆς ὕφος ὑπαγορεύει, ἣν ὁ σεβασμιώτατος Σιμπλικιανὸς ἐκ τῶν τῆς Ἀνατολῆς μερῶν ὡς πρὸς Ἀμβρόσιον ζῶντα γραφεῖσαν ἐδέξατο, καὶ μέχρι νῦν ἐστι παρ' ἡμῖν—ἔν τινι ἀνδρῶν ἁγίων μοναστηρίῳ εὐχόμενος μετ' ἐκείνων ἐφάνη καὶ αὐτοῖς τὰς χεῖρας ἐπιτιθείς. Ἡμέραν δὲ ἔχει ἡ σταλεῖσα ἐπιστολὴ — καὶ γὰρ ἐξ ὧν ἀνέγνωμεν εὕρομεν — τῆς αὐτοῦ τελευτῆς.

50. Ἔτι δὲ καὶ ἐν τῇ Τουσκίᾳ, ἐν Φλορεντίνῃ τῇ πόλει καθ' ἣν ὁ ἁγιώτατος Ζηνόβιός ἐστιν ἐπίσκοπος, ἐπειδὴ παρακαλοῦσιν αὐτοῖς ἰδεῖν αὐτοὺς πολλάκις ὑπέσχετο, συνεχῶς κατὰ τὴν Ἀμβροσιανὴν βασιλικὴν ἐκκλησίαν, ἣν αὐτὸς ᾠκοδόμησεν, ἐφάνη εὐχόμενος· ὅπερ αὐτοῦ Ζηνοβίου διηγουμένου ἐμάθομεν. Εἰς δὲ τὴν οἰκίαν, ἐν ᾗ ἐκκλίνων

2 συνελθοῦσης. 17 σταλείσα. 18 ἐξῶν. 19 εὕρωμεν. 21 τοῦσκιᾶ. 24 ἔστιν.

constituta est, visum orare, ipso sancto viro sacerdote Zenobio referente, didicimus. In eadem etiam domo, in qua declinans Eugenium mansit, tempore quo Radagaisus supradictam civitatem obsidebat, cum jam de se penitus desperassent viri civitatis ipsius, per visum cuidam apparuit, et promisit alio die salutem illis adfuturam. Quo referente, civium animi sunt erecti; nam altero die, adveniente Stilicone tunc comite cum exercitu, facta est de hostibus victoria. Haec Pansophia religiosa femina, matre pueri Pansophii referente, cognovimus.

51. Mascezeli etiam desperanti de salute sua, vel exercitus quem ductabat contra Gildonem, baculum tenens manu in visu noctis apparuit, atque cum provolveretur ad pedes sancti viri Mascezel, percutiens terram senex baculo quo regebatur, tertio (hac enim illi specie apparuerat) ait: Hic, hic, hic, signans locum; deditque intellectum viro,

Εὐγένιον ἔμεινεν καθ' ὃν καιρὸν Δραγαδάϊος ἐκελεύσθη τὴν εἰρημένην περικαθίσαι πόλιν, ἤδη παντάπασιν τῶν αὐτῆς τῆς πόλεως ἀπεγνωκότων, ἐφάνη κατ' ὄναρ τινὶ ὑπισχνούμενος αὐτοὺς τῇ ἐπιούσῃ ἡμέρᾳ σωθήσεσθαι. Τοῦτο λεχθὲν τὰς τῶν πολιτῶν ψυχὰς ἀνεκτήσατο, καὶ ἑξῆς μετὰ στρατοῦ Στιλίχων στρατηγὸς παραγενόμενος νικᾷ τὸν πολέμιον. Ταῦτα, Πασσοφίης τῆς πιστοτάτης μητρὸς τοῦ παιδὸς Πασσοφίου λεγούσης, ἐπέγνωμεν.

51. Καὶ τῷ Μασκελίζῃ δὲ περί τε τῆς οἰκείας σωτηρίας καὶ τοῦ στρατοῦ ὃν κατὰ Γίδωνος ἦγεν ἀπειρηκότι, ῥάβδον ἐν χειρὶ κατέχων ὄναρ ἐφάνη νυκτός· ὁ δὲ τῶν ποδῶν τοῦ ἁγίου προσκυλινδούμενος παρεκάλει. Ὁ δὲ γέρων—ἐν τοιαύτῃ γὰρ αὐτῷ ἐφάνη μορφῇ—τρίτον τῇ ῥάβδῳ πατάξας τῇ γῇ ὡσανεί τινα τόπον ἀποσημειούμενός φησιν «ἐνταῦθα, ἐνταῦθα, ἐν-

2 δραγαδάϊος sic. 9 ἐξ' ἧς. 20 τωμασκελίζε sic. 22 καταγήδωνος. 23 ἧγεν ἀπειρηκότος. 24 ὄναρ.

*

quem visitatione dignum fuerat arbitratus, ut agnosceret se in ipso loco in quo sanctum Domini viderat sacerdotem, die tertia victoriam adepturum: atque ita securus bellum inchoavit et consummavit. Nos tamen[1] ea Mediolani positi ipso Mascezele referente, cognovimus; nam et in hac provincia, in qua nunc positi haec scribimus, plurimis hoc ipsum retulit sacerdotibus, quibus etiam referentibus, securius haec nobis cognita huic libro adjungere arbitrati sumus.

52. Sisinnii etiam et Alexandri martyrum, qui nostris temporibus, hoc est, post obitum sancti Ambrosii in Anauniae partibus,[2] persequentibus gentilibus viris martyrii coronam adepti sunt, cum reliquias Mediolani summa cum devotione susciperemus, adveniente quodam caeco et referente cognovimus, qui eodem die tacto loculo, in quo sanctorum reliquiae portabantur, lumen re-

ταῦθα»· δέδωκέ τε νοεῖν τῷ τῆς ὀπτασίας ἠξιωμένῳ, ὡς ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ, ἐν ᾧ τὸν ἅγιον ἱερέα τοῦ Κυρίου κατεῖδεν, τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ τεύξεται τῆς νίκης. Οὕτω τε ἀμερίμνως ἤρξατό τε καὶ τὸν πόλεμον ἐπεράτωσεν. Ἡμεῖς δὲ κατὰ Μεδιόλανον ὄντες, αὐτοῦ Μασκελίζου διηγουμένου, ταῦτα ἠκούσαμεν· καὶ κατὰ τὴν ἐπαρχίαν δὲ ἐν ᾗ διάγομεν νῦν, τοῦτο πολλοῖς τῶν ἱερέων ἐξεῖπεν, ὧν διηγησαμένων ἀμεριμνότερον τὰ προεγνωσμένα τῷδε συζεῦξαι τῷ βιβλίῳ συνείδομεν.

52. Σισιννίου δὲ καὶ Ἀλεξάνδρου τῶν μαρτύρων, οἳ ἐπὶ τῶν ἡμετέρων καιρῶν μετὰ θάνατον Ἀμβροσίου ἐν τοῖς τῆς Ἀναωνίας μέρεσιν ὑπὸ ἐλλήνων διωχθέντες τὸν τοῦ μαρτυρίου στέφανον ἀνεδήσαντο, ὡς τὰ λείψανα ἐν Μεδιολάνῳ μετὰ πολλῆς τῆς τιμῆς ἐδεξάμεθα, μανθάνομεν παρά τινος διηγουμένου τυφλοῦ, ὃς ἀψάμενος τῆς σοροῦ τῶν ἁγίων λειψάνων ἀνέβλεψεν, ὡς ἑωρακὼς εἴη κατ'

[1] Cod. unus, *ea die Mediolani.*
[2] Edit., *persequentibus, gentilibus, martyrii*, quaedam Paris. cum uno mss., *veri martyrii:.*

2 ὀπτασίας ἠξιωμένω. 6 οὕτω. 9 μασκελίζου sic. 12 ἐνῇ διάγωμεν. 17 σισινίου. 23 τούτων ὡς. 27 ἀψαμενος. 28 σωροῦ.

cepit, quod per visum noctis vidisset navem appropinquantem littori, in qua erat multitudo albatorum virorum; quibus descendentibus ad terram, cum unum de turba precaretur, ut sciret qui essent ii viri, audierit, Ambrosium ejusque consortes. Quo audito nomine, cum deprecaretur ut lumen reciperet, audivit ab eo: Perge Mediolanum, et occurre fratribus meis, qui illo venturi sunt, designans diem, et recipies lumen. Erat enim vir, ut ipse asserebat, de littore Dalmatino, nec se ante venisse in civitatem asserebat priusquam recto itinere reliquiis sanctorum occurrisset, nondum videns: sed tacto loculo, videre coepisse.

ὄναρ πλοῖον τῷ αἰγιαλῷ παραβάλλον, ἐν ᾧ πλῆθος λευχειμονούντων ἐτύγχανεν, ὧν ἐπὶ τὴν γῆν κατιόντων, ἕνα τοῦ τῶν λευχειμονούντων πλήθους παρακαλεῖν αὐτὸν περὶ τῆς τοῦ φωτὸς ἀπολήψεως, ἀκοῦσαί τε παρ' αὐτοῦ «ἐπὶ Μεδιόλανον πορεύου καὶ τοῖς ἀδελφοῖς μου ἀπάντησον, οἵ κατὰ τήνδε τὴν ἡμέραν ἐκεῖσε ἥξουσιν»· καὶ ἐσήμανεν τὴν ἡμέραν. Ἦν δὲ ὁ ἀνήρ, ὡς αὐτὸς διηγεῖτο, ἐκ τοῦ αἰγιαλοῦ Δαλματίας, καὶ οὔπω πρότερον ἑαυτὸν ἐν τῇ πόλει διεβεβαιοῦτο γενέσθαι πρὶν ἢ κατ' εὐθεῖαν ὁδόν, καὶ ταῦτα μὴ βλέποντα, τοῖς τῶν ἁγίων λειψάνοις ἀπηντηκέναι· ὧν τῆς σοροῦ προσαψάμενος ἤρξατο βλέπειν.

53. Ilis itaque decursis, non arbitror grave videri, si paululum promissi nostri metas excesserimus, ut Domini dictum quod per eos sanctorum prophetarum locutus est, completum esse doceamus: *Sedentem adversus fratrem suum*

53. Τούτων οὕτω λεχθέντων, οὐχ ἡγοῦμαι δοκεῖν εἶναι βαρὺ εἰ τῆς ἡμῶν ὑποσχέσεως ὀλίγον ἐκβαίνομεν, ἵνα τὸ τοῦ Κυρίου ῥητόν, ὃ διὰ στόματος τῶν ἁγίων αὐτοῦ προφητῶν ἐλάλησεν, πεπληρῶσθαι διδάξωμεν· «τὸν καθήμενον κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐ-

1 πλοίω τῶ αἰγιαλῶ. 2 καὶ 5 λευχημονούντων. 4 γυναῖκα τιόντων. 7 ἀκούσέτε. 11 ἥξουσιν. 14 οὖπω. 15 δὶ ἐβεβαιούτω. 16 πρινὶ κατευθείαν. 19 ἀπαντηκέναι... σωροῦ. 24 οὐχ'. 25 ἐμῆς... ὀλίγων. 26 ἐκβαίνειν.

et detrahentem occulte, persequebar (*Psalm.* C, 5); et alibi: *Noli diligere detrahere, ne eradicemini* (*Prov. XX,* 13); ut quicumque forte hujusmodi captus est consuetudine, cum legerit qualiter in iis qui sancto viro detrahere ausi sunt, fuerit vindicatum, ipse etiam in aliis emendetur.

τοῦ καὶ καταλαλοῦντα λάθρα ἐξεδίωκον». Καὶ ἑτέρωθι· «μὴ θέλε ἀγαπᾶν λοιδορεῖν, ἵνα μὴ ἐκριζωθῇς». Εἴτις οὖν τοιαύτην ἔχει συνήθειαν, ἐπὰν ἀναγνῷ ποία κατὰ τῶν τὸν ἅγιον διασύραι τολμησάντων ἄνδρα προέβη ἐκδίκησις, πάντως αὐτὸς καὶ ἄλλους ἐπανορθώσηται.

54. Igitur Donatus quidam natione Afer, presbyter tamen ecclesiae Mediolanensis, cum in convivio positus, in quo erant[1] nonnulli militares viri religiosi, detraheret memoriae sacerdotis, adspernantibus illis et deserentibus linguam nequam, subito vulnere percussus gravi, de eodem loco in quo jacebat, alienis manibus sublatus, in lectulum positus est, atque inde ad sepulcrum usque perductus. In urbe etiam Carthaginensi, cum apud Fortunatum diaconum fratrem venerabilis viri Aurelii episcopi, ad convivium convenissem una cum Vincentio Colossitano episcopo[2], Murano etiam episco-

54. Δονᾶτος γάρ τις τὸ μὲν γένος Ἄφρος τὴν δὲ ἀξίαν πρεσβύτερος τῆς ἐν Μεδιολάνῳ ἐκκλησίας, ἐν συμποσίῳ γενόμενος, ἐν ᾧ καὶ στρατιωτικοὶ ἄνδρες παρῆσαν πιστοί, διέσυρεν τὴν μνήμην τοῦ ἱερέως. Πάντων καταπτυσάντων αὐτοῦ καὶ τὴν ἄχρηστον αὐτοῦ καταλιπόντων γλῶτταν, οὗτος αἰφνίδιον ἐν ᾧ κατέκειτο τόπῳ τραύματι βαρυτάτῳ πληγεὶς χερσὶν ἑτέρων ἐπὶ τὴν κλίνην αἴρεται, κἀκεῖθεν ἐπὶ τὸ μνημεῖον ἀπήχθη. Καὶ ἐν τῇ πόλει δὲ τῇ Χαρταγένῃ ὡς παρὰ Φορτουνάτῳ ** ἐπισκόπου Αὐρηλίου ἐπὶ ἑστιάσει παρεγενόμην, ἅμα δὲ καὶ Βικέντιος ὁ

[1] Eaedem edit., *nonnulli religiosi viri:* mss. vero, *nonnulli militares* etc.
[2] Mss. aliquot, *Vincentio Culus-tano:* unus, *Colitano.*

3 λοιδωρεῖν. 4 ἐκριζωθής. 5 ἐπ' ἄν. 6 διὰ σύραι. 11 δωνᾶτος. 12 ἀφρὸς. 16 παρεῖσαν. 19 ἄχριστον. 20 γλώτταν οὕτως ἐφνίδιον ἐνῷ. 22 ἑταίρων. 23 αἶρεται. 26 φορτουνάτου ἐπισκόπου. 27 αὐριλλίου ἐπι ἐστηάσει.

po Bolitano, sed et aliis episcopis et diaconibus; tunc Murano episcopo detrahenti sancto viro retuli exitum presbyteri superius memorati: quod ille de alio dictum, de se oraculum maturo sui exitu comprobavit. Nam de eodem loco in quo jacebat, cum subito vulnere ingenti esset percussus, alienis manibus ad lectum usque portatus est, atque inde ad domum in iqua hospitabatur deductus, diem clausit extremum. Is finis virorum illi detrahentium fuit, quem videntes qui tunc aderant, admirati sunt.

55. Unde hortor et obsecro omnem hominem, qui hunc librum legerit, ut imitetur vitam sancti viri, laudet Dei gratiam, et declinet detrahentium linguas; si vult magis consortium habere cum Ambrosio in resurrectione vitae, quam cum detrahentibus illis subire supplicium, quod nullus sapiens non declinat.

τῆς Κουλουσιτῶν ἐπίσκοπος καὶ Μουρανὸς ὁ τῆς Βολιτανῶν καὶ ἄλλοι τινὲς σὺν διακόνοις ἐπίσκοποι, ἀνήγαγον Μουρανῷ λοιδοροῦντι τὸν ἄνδρα τὴν τοῦ προειρημένου πρεσβυτέρου ἡμῖν τελευτήν· ὁ δὲ τὸ περὶ ἄλλου λεχθὲν λόγιον ταχέως τῇ οἰκείᾳ ἐπεβεβαίωσε τελευτῇ. Καὶ ἐν ᾧ κατεκλίνετο τόπῳ μεγάλῳ πληγεὶς τραύματι ἀλλοτρίαις χερσὶ μέχρι τῆς εὐνῆς ἐκομίσθη, κἀκεῖθεν εἰς ὃν ἐπεξενοῦτο οἶκον ἀπενεχθεὶς τὸν βίον ἀπέλιπεν. Τοῦτο τὸ πέρας τῶν λοιδορούντων ἐγένετο, ὅπερ ἑωρακότες οἱ τότε τὸ περὶ Δονάτου τέλος ἀκούσαντες ἐξεπλάγησαν.

55. Ὅθεν αἰρῶ καὶ προτρέπομαι τὸν τοῦτο τὸ βιβλίον ἀναγνωσόμενον, ἵνα τὸν τοῦ ἀνδρὸς μιμήσηται βίον καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν ὑμνήσῃ καὶ φύγῃ τῶν διαβαλλόντων τὴν γλῶτταν, εἰ βούλεται κοινωνίαν ἔχειν μετὰ Ἀμβροσίου εἰς τὴν τῆς ζωῆς ἀνάστασιν καὶ μὴ μετὰ τῶν λοιδόρων ὑποσχεῖν τιμωρίαν, ὅπερ οὐδεὶς εὖ φρονῶν παραιτήσεται.

5 λοιδωροῦντι. 9 τελευτήν. 14 ἀπέλειπεν. 15 λοιδωρούντων. 17 περιδονάτου sic. 21 ἀναγνωσσόμενον. 24 γλῶτταν. 27 μὴν. 28 λοιδώρων.

56. Tuam etiam precor beatitudinem, pater Augustine, ut pro me humillimo peccatore Paulino cum omnibus sanctis qui tecum invocant nomen domini nostri Jesu Christi in veritate, orare digneris; ut quia in adipiscenda gratia cum tanto viro non sum dignus habere consortium, adeptus meorum veniam peccatorum, sit mihi praemium fugisse supplicium.

56. Τῆς δὲ σῆς μακαριότητος, πάτερ Αὐγουστῖνε, δέομαι, ἵνα ὑπὲρ ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ καὶ ἁμαρτωλοῦ Παυλίνου μετὰ τῶν ἁγίων πάντων μεθ' ὧν ἐπικαλῇ τὸ ὄνομα Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν ἀληθείᾳ καταξιοῖς εὔχεσθαι· καὶ ἐπειδὴ ἐν τῷ χάριν κομίζεσθαι οὐχ ἄξιός εἰμι μετὰ τηλικούτου ἀνδρὸς ἔχειν κοινωνίαν, τῶν ἐπταισμένων συγγνώμην λαβὼν γέρας ἡγήσομαι τὸ τὴν τιμωρίαν ἀποφυγεῖν.

IV.

ΜΑΡΚΟΥ ΕΡΗΜΙΤΟΥ

πρὸς τοὺς λέγοντας μὴ ἡνῶσθαι τὴν ἁγίαν σάρκα τοῦ Κυρίου μετὰ τοῦ Λόγου, ἀλλ' ὡς ἱμάτιον μονομερῶς περικεῖσθαι, καὶ διὰ τοῦτο ἄλλως μὲν ἔχειν περὶ τὸν φοροῦντα, ἄλλως δὲ περὶ τὸν φορούμενον, ἤγουν τὰ Νεστορίου φρονοῦντας.

(Cod. Sabb. 366, fol. 188ᵃ—195ᵝ).

1. Ἐπειδὴ πολλάκις ἡμῖν παρεζητήσατε τὰς περὶ πίστεως πρὸς τοὺς ἐναντίους ἀποκρίσεις, ὡς καὶ τὰς ἐκείνων ἀντιθέσεις, εὐθὺ καὶ τὰς διχονοίας τῶν ἀμφιρρεπῶν ἀνθρώπων παρεξετάσαντες, τούτου χάριν ἠναγκάσθημεν εἰπεῖν κατὰ δύναμιν, προφήσαντες τὸ τῆς διχονοίας τῶν πολλῶν αἴτιον. Ἐπειδὴ ἡ μὲν ἀλήθεια ἐκ τῶν κατ' αὐτὴν ἔργων τοῖς οἰκείοις ἐρασταῖς ἀποκαλύπτεται, ἡ δὲ πλάνη ἐκ τῶν ἐφαμίλλων αὐτῇ πράξεων τοῖς ἀγχιστεύουσιν ἐμφανίζεται—ἀληθείας δὲ ἔργον πόνου καὶ ἀτιμίας ὑπομονή, πλάνης δὲ ἐπαίνου καὶ ἡδονῆς κατοχή—τούτου χάριν ἡ μὲν προτέρα δυσπαράδεκτος διὰ τὸν πόνον, ἡ δὲ δευτέρα εὐεπιτήδευτος διὰ τὴν ἡδονὴν τῷ πλήθει γέγονεν. Καὶ οἱ μὲν φιλόπονοι τὸν δι' ἡμᾶς σταυρωθέντα καὶ αἰσχύνης καταφρονήσαντα ὁμολογοῦσιν διδάσκαλον καὶ δεσπότην καὶ κύριον, υἱὸν Θεοῦ, οἱ δὲ φιλήδονοι μᾶλλον δὲ κενόδοξοι τοῦτον ὁμολογεῖν ἐπαισχύνονται.

ΕΠΙΓΡΑΦΗ. Ἐν τῷ κώδικι ἄρχεται ὧδε· «τοῦ αὐτοῦ Μάρκου πρὸς τοὺς λέγοντας» κτλ.

1 παρεζητίσατε. 3 ἀμφιρέπων. 4 ἠναγκάστημεν. 6 οἰκίοις. 7 ἐφαμήλλων. 8 ὑπομονῇ. 9 ἐπένου καὶ ἡδονῆς. 10 εὐεπιτίδευτος. 14 ὁμολογεῖν.

2. Τούτων δὲ τῶν δύο μερῶν οὕτως μαχομένων, τινὲς ἀμφιρρεπεῖς ἄνθρωποι, ὁρῶντες τὴν προειρημένην ἐναντιότητα καὶ μὴ εἰδότες διακρίνειν τὸ κρεῖσσον ἀπὸ τοῦ χείρονος, τὴν ἀληθῆ πίστιν ἄδηλον εἶναι ἐνόμισαν. Οὗτος δὴ οὖν ὁ τρόπος τῆς τούτων διχονοίας. Περὶ δὲ τῆς τῶν ἐναντίων παραλλαγῆς ὅτι πλανῶνται, πᾶσα μὲν πείθει τοὺς φιλοπόνους ἡ θεία Γραφή, ἀναγκαίως δὲ τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς, ὁ μακάριος Παῦλος, ὃς καὶ ἀγνοοῦντας ἡμᾶς διεγείρει πρὸς τὴν ἀλήθειαν καὶ «τοὺς ἐχθροὺς τοῦ σταυροῦ» πολεμεῖν ἀναγκάζει, οὐ μόνον Ἰουδαίους ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐφαμίλλους αὐτοῖς αἱρετικούς· καθάπερ γὰρ ἐκείνους, ὁμοίως καὶ τούτους ἐχθροὺς (δεῖ) ὀνομάσαι, εἴπερ ὁ ὧν ἐχθρὸς ἐκεῖνος καὶ ὀνομάζεται. Εἰ μὲν γὰρ ψιλὸν ἄνθρωπον οὐ λέγουσιν τὸν ἐσταυρωμένον Χριστὸν καὶ τῆς ἰουδαϊκῆς ἔχθρας οὐ μετέχουσιν, πῶς τὸν χρηματισμὸν ἀποδράσονται; ἐπὶ πᾶσιν γὰρ ἡ τῶν πραγμάτων ἀγχιστεία ἀπαραίτητον ἔχει τῶν ὀνομάτων τὴν οἰκειότητα. Πῶς γὰρ οὐκ ἐχθροὶ οἱ διαιροῦντες εἰς δύο τὸν «τῆς δόξης Κύριον», λέγω δὴ τὸν σταυρωθέντα Χριστόν;

3. Πάντως δὲ ἐπιδραμόντες τῷ ῥήματι, τί ἐροῦσιν ἡμῖν; «Οὐκοῦν ὁ τῆς δόξης Κύριος ἐσταυρώθη»; Ἐγὼ δὲ ὁμολογήσω τὴν ἐμαυτοῦ σωτηρίαν καὶ οὐκ ἀρνήσομαι τὴν ἀλήθειαν, ἀλλ' ἐρῶ· Ναὶ ἐσταυρώθη ὁ τῆς δόξης Κύριος. Παῦλον ἔχω συνήγορον καὶ μάρτυρα τῶν ἀπορρήτων· λέγει γὰρ «λαλοῦμεν σοφίαν ἐν μυστηρίοις, τὴν ἀποκεκρυμμένην ἀπὸ τῶν αἰώνων καὶ ἀπὸ τῶν γενεῶν, ἣν οὐδεὶς τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου ἔγνωκεν· εἰ γὰρ ἔγνωσαν, οὐκ ἂν τὸν Κύριον τῆς δοξης ἐσταύρωσαν». Ἐπερωτῆσαι οὖν βούλομαι τοὺς θεομεριστὰς τίς ἐστιν ὁ καὶ ἐσταυρωμένος καὶ τῆς δόξης Κύριος· θαυμάζω γὰρ εἰ καὶ ἐν τούτῳ τῷ λόγῳ παρεισενέγκουσι τὸν μερισμόν. Ἐὰν δὴ οὖν φεύγοντες τὴν ἕνωσιν εἴπωσιν ὅτι ψιλὸς ἄνθρωπός ἐστιν,

2 ἀμφιρεπεῖς. 3 κρίσον. 4 ἐνόμησαν· οὕτως δεῖ. 6 πείθη. 7 ἀγνωοῦντας ἡ. διέγίρη. 8 ἀλήθειαν. Πρβλ. πρὸς Ἐφεσ. 4, 25. «τοὺς ἐχθροὺς» κτλ., πρὸς Φιλιπ. 3, 18. 9 τοῖς ἐφαμίλλοις αὐτοῖς ἐραιτικοῖς. 11 εἰπερόων. 13 ἔχθρας. 14 ἀποδράσωσιν.... ἀγχιστία ἀπαρέτητον. 15 οἰκιότιτα. 16 διεροῦντες. 18 οὐκ οὖν. 19 ὁμολογήσω-σωτηρίαν. Πρβλ. πρὸς Ῥωμ. 10, 9 κέ. 20 ἀρνήσωμαι τὴν ἀλήθηαν. 21 συνήγωρον. 22 «λαλοῦμεν—ἐσταύρωσαν». Πρβλ. πρὸς Κορινθ. α', 2, 7—8. 25 θεομεριστᾶς. 27 περισενέγκουσι. 28 δεῖ.

ἐροῦμεν καὶ πῶς ἐνδέχεται ψιλὸν ἄνθρωπον εἶναι δόξης Κύριον; Ἐὰν δὲ λέγωσιν ὅτι γυμνός ἐστιν ὁ Θεὸς Λόγος, καὶ πῶς γυμνὸς ὁ Λόγος ἐσταυρώθη; «Ἀλλά, φασίν, ὁ Λόγος ἐστὶν δόξης Κύριος, ὁ δὲ ἄνθρωπος ἐσταυρώθη». Ἀλλ' ὁ ἅγιος Παῦλος οὐκ εἶπεν δύο, οὐδὲ μερισμὸν εἰσήγαγεν, ἀλλ' ἕνα εἴρηκεν δόξης Κύριον, καὶ τοῦτον ἐσταυρωμένον· «εἰ γάρ, φησίν, ἔγνωσαν, οὐκ ἂν τὸν Κύριον τῆς δόξης ἐσταύρωσαν». Καὶ σὺ οὖν, αἱρετικέ, ἕνα σύστησον κατὰ Παῦλον.

4. Ἐὰν δὲ ὑπὸ τῆς ἀληθείας σφιγγόμενοι ὁμολογήσωσιν εἶναι σαρκωθέντα τὸν Λόγον, ὅς ἐστιν Χριστὸς Ἰησοῦς, τότε ἐροῦμεν αὐτοὺς ὅτι «τοῦτο καλῶς εἰρήκατε». Ὥσπερ οὖν ὁ ἀπόστολος οὐκ ἐμέρισεν τὸν Λόγον ἀπὸ τῆς σαρκὸς ἐν κυριότητι τῆς δόξης, οὐδ' αὖ πάλιν τὴν σάρκα ἀπὸ τοῦ Λόγου ἐν τῇ σταυρώσει, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς δόξης καὶ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ἕνα ὡμολόγησεν ἀδιαιρέτως, οὕτως καὶ ἡμεῖς πιστεύειν ὀφείλομεν καὶ μήτε ἐννοίᾳ μήτε ῥήμασιν ἐπὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ μερισμὸν περιεργάζεσθαι· πᾶσα γὰρ ἡ θεία Γραφή, παλαιά τε καὶ καινὴ διαθήκη, τὸν Θεὸν Λόγον μετὰ τῆς ἰδίας σαρκὸς ἕνα Χριστὸν καὶ υἱὸν Θεοῦ τὸν αὐτὸν ὁμολογεῖ ἐπὶ παντὶ πράγματι. Οἵ τε γὰρ ἄγγελοι, οἵ τε προφῆται, οἵ τε ἀπόστολοι, οἵ τε μάρτυρες τὰ περὶ Χριστοῦ λέγοντες καὶ διδάσκοντες εἴτε ἐν ἀποκαλύψει εἴτε ἐν δόξῃ αὐτοῦ, ἢ ἐν σημείοις καὶ τέρασιν, ἢ νουθεσίαις καὶ ἰάμασιν, ἢ πάθεσιν καὶ αἰκίαις καὶ θανάτῳ καὶ ἁπαξαπλῶς οὐ μόνον ἐν πάσῃ τῇ δι' ἡμᾶς γεγενημένῃ οἰκονομίᾳ, ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς μελλούσης αὐτοῦ παρουσίας καὶ ἀχράντου βασιλείας λέγοντες ἐπὶ ἑνὶ καὶ ἀδιαιρέτῳ υἱῷ Θεοῦ τὰς ὁμολογίας πεποίηνται.

5. Ἰδοὺ τί φησιν Ἡσαΐας· «ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη, καὶ ὡς ἀμνὸς ἐναντίον τοῦ κείροντος αὐτὸν ἄφωνος, οὕτως οὐκ ἀνοίγει τὸ στόμα αὐτοῦ· ἐν τῇ ταπεινώσει αὐτοῦ ἡ κρίσις αὐτοῦ ἤρθη· τὴν δὲ γενεὰν αὐτοῦ τίς διηγήσεται»; Εἰπὲ οὖν μοι, ὦ

7 σύστισον. 9 ὁμολογίσουσιν. 12 ἐμέρησεν. 13 σταυρῶσι. 14 τῇ δόξῃ... ὁμολόγισεν ἀδιερέτως. 15 ὀφίλομεν... ἔννοια. 19 εἶτε. Οὗτω καὶ κατωτέρω. 21 ἔνδοξει. 22 σημήοις... ἐκίαις. 25 ἐνὴ καὶ ἀδιερέτω. 26 πεποίεινται. 27 Ἡσαΐου 57, 7—8. 28 κήραντος. 29 ἀνύγει... κρήσις.

αἱρετικέ, τίς ἐστιν ὁ «ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἀχθεὶς» καὶ ἔχων τὴν γενεὰν αὐτοῦ ἀδιήγητον; Μὴ εἴπῃς δύο· ὁ γὰρ προφήτης ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν εἴρηκεν ἐπ' ἀμφοτέροις τοῖς πράγμασιν. Ἐάν μοι λέγῃς ὅτι «ἔστιν ἄνθρωπος ψιλός», καὶ πῶς ἡ γενεὰ αὐτοῦ ἀδιήγητος, καί τοι ὁ Χριστὸς γενεαλογεῖται τὸ κατὰ σάρκα; Ἐὰν δὲ εἴπῃς «ὁ Θεὸς Λόγος ἐστίν», καὶ πῶς γυμνὸς Θεὸς ἐπὶ σφαγὴν ἄγεται; Λείπεται τοίνυν ἐπ' ἀμφοτέροις τὸ ἀληθὲς εἰπεῖν, ὅτι ὁ Χριστός ἐστιν ὁ ἀδιαίρετος κατὰ τὸν προφήτην. Ἄκουσον καὶ Ἱερεμίου τοῦ προφήτου. «Οὗτος ὁ Θεὸς ἡμῶν οὐ λογισθήσεται ἕτερος πρὸς αὐτόν· ἐξεῦρεν πᾶσαν ὁδὸν ἐπιστήμης καὶ ἔδωκεν αὐτὴν Ἰακὼβ τῷ παιδὶ αὐτοῦ καὶ Ἰσραὴλ τῷ ἠγαπημένῳ ὑπ' αὐτοῦ. Μετὰ ταῦτα ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθη καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφη». Εἰ πάλιν θέλεις μερίζειν, τὰ αὐτά σοι λέγω. Τίς ἐστιν ὁ ὀφθεὶς καὶ συναναστραφεὶς τοῖς ἀνθρώποις; Ἐάν μοι λέγῃς ὅτι «ἄνθρωπος ψιλός», ἀκούσει «καὶ πῶς Θεὸς οὗτος καὶ οὐ λογισθήσεται ἕτερος πρὸς αὐτόν»; Ἐὰν δὲ εἴπῃς «γυμνός ἐστιν ὁ Λόγος», καὶ «πῶς ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθη καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφη»; Λείπεται καὶ ὧδε Χριστὸν ἐπ' ἀμφοτέροις ὁμολογῆσαι ἀδιαιρέτως. Τί δὲ καὶ Δανιὴλ καὶ Ἰεζεκιὴλ καὶ οἱ δώδεκα, ὧν ἀνὰ μέρος τὰς τοιαύτας μαρτυρίας ἐπεισάγειν τῇ ὑποθέσει δυσέφικτον ἢ τάχα καὶ ἀνωφελές; Εἰ γὰρ ὁ ὄχλος τῶν νοημάτων ἐπισκιάσει τὸ ζητούμενον, ἐξένευσεν Ἰησοῦς, ὄχλου ὄντος ἐν τῷ τόπῳ, ἢ τοῖς ἀπιστοῦσιν τῇ τῶν ἐλέγχων περιουσίᾳ γινόμεθα βαρυτέρας αἴτιοι κατακρίσεως. Κατὰ τὸ εἰρημένον «εἰ μὴ ἦλθον καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς, ἁμαρτίαν οὐκ εἶχον· νῦν δὲ πρόφασιν οὐκ ἔχουσιν περὶ τῆς ἁμαρτίας αὐτῶν».

6. Τοῦτο δὲ μόνον ἡμῖν σκοπὸς ἐπὶ τοῦ παρόντος δεῖξαι, ὅτι τῶν ἁγίων καὶ πνευματοφόρων ἀνδρῶν οὐδεὶς ἐτόλμησεν ἐπὶ γράμματι χωρίσαι τὸν κατ' εὐδοκίαν τοῦ Πατρὸς θεοπρεπῶς ἡνωμένον. Εἰσὶν μὲν οὖν τινες τῶν αἱρετικῶν, οἳ μετὰ τοὺς ἐλέγχους ἐπιγι-

4 μοι λέγει. 5 γενεαλογῆται. 6 εἴπεις. 7 λείπετε. 8 ἀδιέρετος. 13 μερήζειν. 14 ὠφθείς. 15 μὴ λέγεις. 19 ἀδιερέτως. 20 ἀναμέρως. 21 δυσέφηκτον... ἡ γάρ. 23 τὶ τῶ ἐλέγχων. 24 «εἰμὴ—αὐτῶν». Ἰωάν.15, 22. 29 χωρῆσαι τῶν. 30 ἐραιτικῶν.

νώσκοντες τὴν ἀλήθειαν κατὰ συνείδησιν, ὅμως οὔτε ὁμολογοῦσιν οὔτε παύονται τῆς φιλονεικίας· σκοπὸς γὰρ αὐτοῖς οὐχὶ πίστεως ὀρθῆς ἀλλὰ κενοδοξίας νικητικῶς. Πόθεν δὲ τοῦτο δῆλον; ἐκ τοῦ καὶ τὸν οἶκον αὐτοὺς ἠμελημένον ἔχειν καὶ ζητεῖν κενοδόξως παρὰ τὸ θέλημα τοῦ Χριστοῦ. Εἰ γὰρ ὀρθῶς αὐτὸν ἐζήτουν, καὶ πρὸς τὰς ἐντολὰς ἂν αὐτοῦ κατὰ δύναμιν κατωρθοῦντο. Ἡμῖν δὲ μὴ κενοδοξῆσαι ἀλλ' ὠφελῆσαι αὐτοὺς ἐν Κυρίῳ προκείσθω. Διὸ θαρροῦντες τῇ ἐν Χριστῷ ἀληθείᾳ ψήθημεν δεῖν οὐχ ὅσα νῦν λέγουσιν μόνον, ἀλλ' ὅσα εἰκὸς καὶ ὕστερον αὐτοὺς ἐπεξευρεῖν δηλητηριώδη νοήματα προεκφωνῆσαι καὶ τὰς ἐπιλύσεις αὐτῶν διαλαλῆσαι· οὕτω γὰρ ἂν ἑκάστῳ αὐτῶν τὸ ὠφέλιμον ὑπάρξῃ. Οἱ μὲν γὰρ δὴ φρόνιμοι αὐτῶν ὅταν ἴδωσιν πάσας τὰς ῥᾳδιουργίας τῶν κατ' αὐτοὺς νοημάτων παρ' ἡμῶν προρρηθείσας καὶ ὀρθῶς ἐπιλυθείσας, εἰ μὲν φιλαλήθεις εἶεν πάντως ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν τραπήσονται, εἰ δὲ διὰ τὴν χρόνιον πρόληψιν μὴ μετανοήσουσιν, ἀλλ' οὖν γε τὸ διδάσκειν ἀδεῶς αἰσχυνθήσονται· οἱ δὲ ἀγνοίας αἰτίᾳ ὑπ' ἐκείνων συναρπαγέντες, νυνὶ δὲ γνόντες τὴν ἀλήθειαν, πάντως οὐκ ἀνέξονται τοῦ λοιποῦ ἐμμένειν τῇ πλάνῃ. Εἰ δὲ καί τις αὐτῶν τοσοῦτον εἴη μανιώδης, ὥστε αὐτὸν τὰς μὲν ἐπιλύσεις τὰς παρ' ἡμῶν ἀποκρύψαι, γυμνὰ δὲ τὰ ῥήματα εἰς ἀπάτην τῶν νηπιωτέρων προβάλεσθαι, καὶ ταῦτα οὐκ ἀπὸ κεφαλαίων ἀλλ' ἐκ περικοπῆς τῶν Γραφῶν λαμβάνοντες, οὐχ ἡμεῖς αἴτιοι οἱ καὶ τὰ κεφάλαια καὶ τὰς ἐπιλύσεις αὐτῶν φανερώσαντες, ἀλλὰ πάντως οἱ λογοκλέπται ἐκεῖνοι, οἳ καὶ περὶ ταύτης τῆς κακουργίας λόγον ἀποδώσουσιν· «ἀνθ' ὧν γὰρ ἠδίκουν νηπίους, φονευθήσονται» φησιν ἡ θεία Γραφή. Καὶ οὕτως δὲ οὐδὲν βλάψουσι τοὺς βεβαιοπίστους· «κἂν θανάσιμόν τι ποιῶσιν, οὐδὲν αὐτοὺς βλάψει».

7. Ποῖα οὖν ἐστιν ἁρμόζοντα τοῖς κακοπίστοις νοήματα, ἃ πρὸς ἡμᾶς λέγειν οὐδέπω ἐξηυρήκασιν; Πρῶτον τοῦτο. «Κἄν, φασίν,

1 συνήδησιν. 2 φιλονηκίας. 5 ἐζήτουν ἄν. 6 ἐντολὰς αὐτοῦ. 7 κενοδοξίσαι... προκίσθω. 10 δηλιτηριώδη. 11 ὀφέλημον ὑπάρξει. 12 φρόνημοι. 13 προρηθήσας καὶ ὀρθῶς ἐπιλυθήσας. 14 τραπείσωνται. 17 γνῶντες. 19 μανιώδης. 20 νιπιωτέρων. 21 ἀποκεφαλαιῶν. 22 οὐκ ἡμεῖς. 23 ἀλλ' εἰ. 24 λογωκλέπται. 25 Παροιμ. 1. 32. 27 «κἂν—βλάψει». Μάρκ. 16, 8. 27 πιῶσιν. 29 φησίν.

κἂν ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν εἶπεν ὁ ἀπόστολος καὶ ἐσταυρωμένον καὶ δόξης Κύριον, κατὰ τοῦτο εἶπεν, ὅτι ὁ σταυρωθεὶς ἄνθρωπος μετὰ τὴν ἔγερσιν τῆς δόξης ἠξίωται», ὑφαιροῦντες πρὸ τοῦ σταυροῦ τὴν ἀδιαίρετον ἕνωσιν. Ἀλλὰ ὅμως τυφώσεώς ἐστιν καὶ οὐκ ἀληθείας τὸ μὴ νοεῖν ὅτι πρὸ τοῦ σταυροῦ αὐτὸν ὁ ἅγιος Παῦλος εἶπεν δόξης Κύριον· «εἰ γάρ, φησίν, ἔγνωσαν, οὐκ ἂν τὸν Κύριον τῆς δόξης ἐσταύρωσαν». Καὶ οὐκ εἶπεν αὐτὸν μέτοχον ἀλλὰ δόξης Κύριον· ὁ δὲ Κύριος πάσης δόξης ἐξουσιάζει, ὡς δύνασθαι αὐτὸν καὶ ἀνθρώποις δωρεῖσθαι οἷς ἂν βούληται· «ἡμεῖς γάρ, φησίν, πάντες τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἐλάβομεν» καὶ «εἴδομεν τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς μονογενοῦς παρὰ πατρός». Πολλοστὸν δὴ οὖν ἀκούσας τὰ αὐτὰ παρὰ τῆς Γραφῆς, ὦ ἄνθρωπε, νόησον ὅτι εἷς καὶ ὁ αὐτός ἐστιν ζωῆς καὶ θανάτου κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς ἐν παντὶ καιρῷ καὶ τόπῳ καὶ δυνάμει καὶ πράγματι· τὸ γὰρ εἰπεῖν «δόξης Κύριον», ζωῆς λέγω τῆς αἰωνίου, καὶ τὸ εἰπεῖν «ἐσταύρωσαν», φανεροποιεῖ τὸν ὑπὲρ ἡμῶν θάνατον. Εἰ οὖν ζωὴ καὶ θάνατος μερίσαι τὸν Χριστὸν παρὰ τῷ Παύλῳ οὐκ ἠδυνήθησαν, τὰ πάσης φύσεως ἀκροθίνια, τοῦτον οὔτε πᾶσα ἀρχὴ καὶ ἐξουσία, οὔτε ὕψωμα οὔτε βάθος, οὔτε ἐνεστῶτα οὔτε μέλλοντα μερίσαι δύναται.

8. Τί οὖν προσκόπτεις «τῷ λίθῳ τοῦ προσκόμματος» καὶ ψιλὴν σάρκα λέγεις τὸ κυριακὸν σῶμα; Εἰ ψιλή ἐστιν σάρξ, πῶς ἐστιν «τοῦ κόσμου ζωὴ» καὶ «ἄρτος ἐξ οὐρανοῦ καταβάς»; Εἰ δὲ τὸν Θεὸν Λόγον εἶναι πάλιν μόνον νομίζεις, μάθε τί λέγει ὁ Κύριος· «ὁ ἄρτος ὃν ἐγὼ δώσω, ἡ σάρξ μου ἐστίν, ἣν ἐγὼ δώσω ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς». Ὁ κόσμος δὲ διὰ τὴν τοῦ Ἀδὰμ παράβασιν ἀπέθανεν. Εἰ οὖν ἡ σὰρξ τοῦ Κυρίου ψιλὴ ἦν, ἀνθρωπίνη, μὴ μετέχουσα καθ' ὑπόστασιν τοῦ Θεοῦ Λόγου, δηλονότι ἐκ μόνου τοῦ Ἀδὰμ καὶ ὑπὸ τὴν ἁμαρτίαν ἐτύγχανεν, πῶς οὖν ἐδίδοτο ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς, καὶ αὕτη δεομένη κατὰ σὲ τῆς αὐτοῦ λυ-

3 ὑφεροῦντες. 4 ἀδιέρετον... τυφόσεως. 9 δωρῆσθαι. 10 Ἰωάν. 1. 14, 16. 16 φανερωποιεῖ. 16—20 Πρὸς Ῥωμ. 8. 38, 39. 17 μερῆσαι. 18 ἀκροθήνια. 19 μερήσαι. 21 Πρὸς Ῥωμ. 9. 32. 23 Ἰωάν. 6. 33, 51. 25 Ἰωάν. 6. 51. 26 Πρβλ. πρὸς Ῥωμ. 5. 12 15.

τρώσεως; Ὁ Λόγος γυμνὸς οὐκ ἔπαθεν. Εἰ ἡ σὰρξ ψιλὴ ἦν (κατὰ σὲ λέγω), προσδεομένη καθαρισμοῦ, πόθεν οὖν λοιπὸν ἡμῖν ἡ σωτηρία; Εἰ γὰρ ἦν μονομερὴς καὶ ψιλὸς ἄνθρωπος ὁ παθών, μόλις ὑπὲρ ἑαυτοῦ ἔπαθεν. Διὰ τοῦτο οἱ οὕτω πιστεύοντες ἔτι εἰσὶν ἐν ταῖς ἁμαρτίαις αὐτῶν· ἔτι γὰρ ἑαυτοῖς ζῶσιν καὶ οὐχὶ τῷ ὑπὲρ αὐτῶν ἀποθανόντι καὶ ἐγερθέντι. Εἰ δὲ ὅλως πιστεύουσιν ὅτι Χριστὸς οὐχ ὑπὲρ ἑαυτοῦ ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν ἀπέθανεν, κατὰ τὰς Γραφὰς οὐκ ὀφείλουσιν τὸν παθόντα ψιλὸν ἄνθρωπον λέγειν, οὐδὲ περιεργάζεσθαι τὸ πῶς ἥνωται, ἀλλὰ πιστεύειν καὶ ἐργάζεσθαι τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ, κατὰ τὸν ἅγιον Παῦλον· «ἀκούομεν γάρ, φησίν, ἐν ὑμῖν ἀτάκτως περιπατοῦντας, μηδὲν ἐργαζομένους, ἀλλὰ περιεργαζομένους· τοῖς δὲ τοιούτοις παραγγέλλομεν, ἵνα μετὰ ἡσυχίας ἐργαζόμενοι τὸν ἑαυτῶν ἄρτον ἐσθίωσιν». Ἔργον δὲ δῆλον ὅτι τὸ τῶν ἐντολῶν λέγει, ὅπερ ἀληθῶς καὶ ὀφειλόμενόν ἐστιν, ἄρτον δὲ τὴν σάρκα τοῦ Κυρίου, καθὼς προείρηται.

9. Ἀλλὰ τί φασιν; «Πιστεῦσαι δεῖ καὶ τότε ἐργάσασθαι». Ὢ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου! Ἀρνοῦνται λοιπὸν καὶ τὴν πίστιν καὶ τὸ βάπτισμα. Εἰ μὲν γὰρ ἀμύητοι τῶν τῆς ἐκκλησίας μυστηρίων ἐτύγχανον, δεόντως ἂν καὶ ταῦτα ἔλεγον καὶ περιειργάζοντο· εἰ δὲ τὴν σφραγῖδα ὡς πιστοὶ ἐδέξαντο καὶ οὐκ ἄνθρωπον ψιλὸν οὔτε γυμνὸν Θεὸν ἀλλὰ σαρκωθέντα τὸν Λόγον ὁμολογήσαντες, καθὼς προειρήκαμεν, τὸ ἐργάζεσθαι λοιπὸν χρεωστοῦντες τὴν περιεργίαν ᾑρήσαντο. Ταῦτα δὲ ἐλέγομεν οὐχ ὡς ἀμάρτυρον καὶ ἀνεπίγνωστον τὴν ὀρθόδοξον πίστιν εἶναι εἰσάγοντες — πλήρεις γὰρ αἱ θεῖαι Γραφαὶ τῶν περὶ αὐτῆς συ[λλ]ύσεων — ἀλλ' ὅτι ψυχῇ σαρκωθέντα καὶ ἐνανθρωπήσαντα Θεὸν Λόγον ἐπὶ τοῦ βαπτίσματος ὁμολογήσαντες καὶ σαρκὶ σταυρωθέντα, θανόντα, ταφέντα δι' ἡμᾶς καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐκ νεκρῶν ἀναστάντα καὶ εἰς οὐρανοὺς ἀνελθόντα καὶ ἐρχόμενον κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς, ἄρτι χωρίζουσιν ἀνὰ μέρος, πῇ μὲν τὴν σάρκα ἀπὸ τοῦ Λόγου, πῇ δὲ τὸν Λόγον ἀπὸ τῆς σαρ-

1 ἔπαθεν. ἡ σὰρξ ψ. ἦν. 4 οἰοῦτω πιστεύωντες. 8 ὀφύλουσιν... περηεργάζεσθαι. 10 Πρὸς Θεσσαλ. β', 3. 11, 12. 13 αἰσθήωσιν. 14 εἴπερ... ὀφιλόμενον. 18 ἀμοίητοι... ἐτοίγχανων. 19 ἔλεγων καὶ περὶ ἐργάζοντο. 21 σαρκοθέντα... ὠμολογήσαντες. 23 εἰρήσαντο... ἐλέγωμεν. 25 συ////ύσεων.

κός, καὶ περιεργάζονται τὴν ἀνεκδιήγητον αὐτοῦ ἕνωσιν λογισμοῖς ἀνθρωπίνοις, καὶ τὰ ἄφραστα ἐξετάζουσιν καὶ λέγουσιν «πῶς»; καὶ εἰ μὴ μάθωσιν «πῶς», οὐκέτι πιστεύειν ἀνέχονται. Καὶ αἱ ποτὲ συναφθεῖσαι αὐτῷ διὰ τῶν πνευματικῶν μυστηρίων, ἰδοὺ «ζῶντος τοῦ ἀνδρὸς μοιχαλίδες χρηματίζουσιν», ἰδοὺ αὐτὸς ζῇ καὶ ἀδιαίρετος μένει, ἔνσαρκος ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρὸς καθεζόμενος, ἔνσαρκος ἐρχόμενος κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς, ἔνσαρκος ὑπὸ ἀγγέλων προσκυνούμενος, ἔνσαρκος ὑπὸ δυνάμεων δορυφορούμενος, ἔνσαρκος ὑπὸ ἀγγέλων δοξολογούμενος, ἔνσαρκος ὑπὸ πάσης κτίσεως ὑμνούμενος, ἔνσαρκος ὑπὸ προφητῶν προφητευόμενος, ἔνσαρκος ὑπὸ ἀποστόλων κηρυσσόμενος, ἔνσαρκος ὑπὸ μαρτύρων ὁμολογούμενος, ἔνσαρκος ὑπὸ Ἰωάννου δεικνύμενος, ἔνσαρκος ὑπὸ ἐκκλησίας εὐλογούμενος, ἔνσαρκος εἰς τοὺς αἰῶνας ἀδιαιρέτως, υἱὸς Θεοῦ ὢν καὶ διαμένων ἔνσαρκος!

10. Ἆρα οὐ φρίσσεις, ὦ αἱρετικέ, τὸ καθ' ὑπόστασιν ἡνωμένον οὕτως κατὰ χάριν ἀχώριστον ἐν πράγμασιν χωρίζειν ἐπιχειρῶν; Εἰ δὲ μήτε ἀφ' οὗ ηὐδόκησεν ἐν αὐτῷ κατοικῆσαι πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς, δεῖξόν μοι ἐν τῇ θείᾳ Γραφῇ χωριζόμενον αὐτὸν ἔν τινι καιρῷ ἢ τόπῳ ἢ δυνάμει ἢ πράγματι, καὶ ἀνέχομαί σου τῆς κακοφροσύνης. Κἂν γὰρ εἴπῃς ὅτι ἐγεννήθη, ἀλλ' οὐ γυμνὸς Θεὸς οὐδὲ ψιλὸς ἄνθρωπος· ἀλλ' εἶπεν ἡ Γραφὴ τὸ συναμφότερον, ὅτι Χριστὸς ἐγεννήθη. Οὕτως αὐτὸν καὶ πανταχῇ ὁμολογεῖ ἡ θεία Γραφή, οὐκ ἀνὰ μέρος Θεὸν ἢ ἄνθρωπον ἀλλὰ τὸν ἐξ ἀμφοῖν Ἰησοῦν Χριστόν. Καὶ πανταχῇ οὕτως αὐτὸν ἐν τῇ θείᾳ Γραφῇ εὑρήσεις, Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ πιστευόμενον καὶ ὀνομαζόμενον. Καὶ σὲ δέ, ὦ αἱρετικέ, βούλομαι ἐπερωτῆσαι καὶ φιλαλήθως ἀποκρίθητί μοι· μή τι γε δὴ κακήσας περιπλέξῃς πανούργως, ἀλλὰ πρὸς τὴν πεῦσιν δὸς καὶ τὴν ἀπόκρισιν. Εἰπὲ «εἷς ἐστιν ὁ Χριστὸς ἢ δύο»; Πάντως δὲ ἐρεῖς ὅτι εἷς ἐστιν, κατὰ τὴν Γραφὴν λέγουσαν ὅτι «εἷς κύριος Ἰησοῦς Χρι-

3 ποταί. 4 «ζῶντος—χρηματίζουσιν». Πρβλ. πρὸς Ῥωμ. 7. 3. 5 ζόντος... μοιχαλλήδες χρηματήζουσιν. 6 ἀδιέρετος μένη. 12 δικνύμενος. 13 ἀδιερέτος... ὤν. 15 φρίσσης ὦ αἱρετικέ. 16 οὗτως... χωρήζειν. 19 τινει... δυνάμι. 20 ἀνέχομέσου. 23 πανταχὶ ὁμολογῆ. 24 ἀνφοῖν. 27 κακῆσαι. 28 δῶς.

στός». Εἰ οὖν ἐστιν εἷς, εἰπὲ λοιπὸν κατὰ σὲ τίς ἐστιν, ἄνθρωπος ψιλὸς ἢ γυμνὸς Θεός; Ἐάν μοι εἴπῃς ὅτι εἷς ἐξ ἀμφοῖν, καθὼς καὶ ἐπὶ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος ὡμολόγησας, καλῶς εἴρηκας· ἐὰν δὲ εἴπῃς ψιλὸν ἄνθρωπον εἶναι, καὶ πῶς «ἐπὶ πάντων Θεὸς» καὶ ἐκ τῆς ἐξουσίας τοῦ Πατρὸς γεγεννημένος; Ἐὰν δὲ εἴπῃς «ὁ Λόγος ἐστὶν γυμνός», ἀκούσει ὅτι «πῶς γυμνὸς ὁ Λόγος γεγέννηται ἐκ γυναικός»; Λοιπὸν ἀνάγκη δὴ εἰπεῖν τὸ ἀληθές, ὅτι ὁ Χριστός ἐστιν τὸ συναμφότερον.

11. Θαυμάζω δὲ πῶς οὐκ ἐντρέπονται τῆς θείας Γραφῆς, σαφῶς περὶ αὐτῶν λεγούσης ὅτι «ἐξ ἡμῶν ἐξῆλθον, ἀλλ' οὐκ ἦσαν ἐξ ἡμῶν· εἰ γὰρ ἦσαν ἐξ ἡμῶν, μεμενήκεισαν ἂν μεθ' ἡμῶν». Ὅμως οὐ φείδονται οἱ καρδιακοὶ τρίβολοι ταῖς ἀρχιστρόφοις ἀκίσιν νύσσοντες ἡμᾶς καὶ λέγοντες «ὑμεῖς ἐξ ἡμῶν ἐληλύθατε». Ὢ τῆς ἐλεεινῆς κακονοίας! Μὴ γὰρ ἡμεῖς τῇ Γραφῇ ἀνθεστήκαμεν, ἢ ἡμεῖς μετὰ τὸ βάπτισμα τὸν Χριστὸν πειράζομεν, ἢ ἡμεῖς τὰς ὁμολογίας ἀθετοῦμεν, ἃς ὡμολογήσαμεν; Ἄκουε Παύλου, λέγοντος ὅτι «ἡμεῖς ἀπὸ τοῦ νῦν οὐδένα οἴδαμεν κατὰ σάρκα· εἰ γὰρ καὶ ἐγνώκαμεν κατὰ σάρκα Χριστόν, ἀλλὰ νῦν οὐκ ἔτι γινώσκομεν. Ὥστε εἴ τις ἐν Χριστῷ, καινὴ κτίσις· τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν». Βαπτισθεὶς οὖν, ὦ βέβηλε, καὶ καινὴ κτίσις γενόμενος μὴ γίνου καινὸς Τέρτυλλος ῥητορεύων κατὰ τῆς ἀληθείας, μηδὲ σοφίζου Παῦλον τὸν τῆς σοφίας ἰσόψηφον. Μάθε τὸ κήρυγμα, καὶ ἀντιλέγων αἰσχύνθητι. Οὐκ εἶπεν «ἡμεῖς δὲ κηρύσσομεν σάρκα ἐσταυρωμένην», ὡς σὺ λέγεις, ἀλλὰ τὸ τῆς ἑνώσεως ὄνομά φησιν «ἡμεῖς δὲ κηρύσσομεν Χριστὸν ἐσταυρωμένον, Ἰουδαίοις μὲν σκάνδαλον, ἔθνεσιν δὲ μωρίαν». Ἐὰν δὴ οὖν καὶ σὺ σκανδαλίζῃ καὶ λέγῃς «μωρόν ἐστιν πρᾶγμα, ὡς υἱῷ Θεοῦ πιστεύειν τῷ ἐσταυρωμένῳ», ἰδοὺ ὁ ἅγιος Παῦλος ἰουδαῖόν σε καὶ ἕλληνα ὀνομάζει· φησὶν γὰρ «Ἰουδαίοις μὲν σκάνδαλον, ἔθνεσιν δὲ μωρίαν».

3 ὁμολόγησας. 4 εἴπεις. Οὕτω πολλαχοῦ. 4 Πρὸς Ῥωμ. 9. 5. 7 δεῖ. 9 Ἰωάν. α' 2, 19. 10 ἐξήλθαν. 11 εἶσαν... μεμεν///κισαν. 13 ἐληλύθαται... ἐλεηνῆς. 14 ἀντεστήκαμεν. 16 Πρὸς Κορινθ. β'. 5. 16-17. 19 κτήσις... βαπισθῆς. 20 κτήσις... γήνου... τέρτυλος. 21 Τέρτυλλος] Πράξ. 24. 1, 2. 22 ἰσόψιφον... ἀντιλέγον. 25 Πρὸς Κορινθ. α', 1. 23.

12. Ὅσοι οὖν ἐν τούτῳ σκανδαλίζονται, φανερὸν ὅτι ἰουδαΐζουσιν· καὶ ὅσοι μωρίαν ἡγοῦνται τὸ τοῦ ἐσταυρωμένου κήρυγμα, δῆλον ὅτι ἑλληνίζουσιν· «ἰουδαίοις γάρ, φησίν, σκάνδαλον, ἔθνεσιν δὲ μωρίαν, αὐτοῖς δὲ τοῖς κλητοῖς ἰουδαίοις τε καὶ ἕλλησιν Χριστὸν Θεοῦ δύναμιν καὶ Θεοῦ σοφίαν». Διὰ τοῦτο ἐπερωτήσω σε, ὦ ἀποστάτα, τίς ἐστιν ὁ ἐσταυρωμένος καὶ πῶς Θεοῦ δύναμις καὶ Θεοῦ σοφία; ἤκουσας γὰρ ὅτι Χριστὸν εἶπεν ἐσταυρωμένον καὶ Χριστὸν Θεοῦ δύναμιν καὶ Θεοῦ σοφίαν. Καὶ οὐ πάντως δύο Χριστοὺς λέγει, ἀλλ' ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν ἐπ' ἀμφοτέροις τοῖς πράγμασιν. Τίς οὖν ἐστιν; εἰπέ μοι γυμνὸς ὁ Λόγος ἢ ψιλὸς ἄνθρωπος; Ἕνα ὁμολόγησον κατὰ τὸν ἀπόστολον καὶ ὃν βούλει εἰπέ. Ἐὰν γὰρ εἴπῃς ὅτι γυμνός ἐστιν ὁ Λόγος, ἀκούσει τὰ αὐτά, ὅτι «πῶς ἐσταυρώθη γυμνὸς ὁ Θεὸς Λόγος»; εἰ δὲ λέγεις «ἡ σάρξ ἐστιν», εἰπὲ πῶς ψιλὴ σὰρξ καὶ δύναμίς ἐστιν τοῦ Θεοῦ; Ἐὰν δὲ καὶ ἐν τούτῳ ἀπορῇς καὶ βούλῃ μαθεῖν, μὴ μερίσῃς τὸν Χριστὸν καὶ λέλυταί σοι ἐν ἀμφοτέροις τὸ ἄπορον. Χριστὸς γὰρ ὁ σταυρωθείς, αὐτὸς καὶ Θεοῦ δύναμίς ἐστιν καὶ Θεοῦ σοφία, ἡνωμένος ὢν ὁ Θεὸς Λόγος μετὰ τοῦ κυριακοῦ ἀνθρώπου. Ἀκούσας οὖν Χριστὸν Ἰησοῦν ἐν τῇ θείᾳ Γραφῇ, νόει πανταχῇ τὸν Θεὸν Λόγον μετὰ τῆς ἰδίας σαρκός· τῆς γὰρ ἀδιαιρέτου συναφείας τὸ ὄνομά ἐστιν Ἰησοῦς Χριστός. Ὁ οὖν ἐπὶ ταῖς οἰκονομίαις ἀρνούμενος ἕνωσιν, δῆλον ὅτι καὶ τὸ τῆς ἑνώσεως ὄνομα ἀρνεῖται.

13. Ἆρα οὖν οὐ φοβῇ, ὦ ἄνθρωπε; Ὃν ὁ Παῦλος ὁμολογεῖ Θεοῦ δύναμιν καὶ Θεοῦ σοφίαν καὶ δόξης Κύριον, σὺ λέγεις ψιλὸν ἄνθρωπον καὶ σῶμα νεκρόν, ἀνθρωπίναις ἐπινοίαις διαιρῶν τὰ εἰς πάντας αἰῶνας ἀδιαίρετα καὶ θεοπρεπῶς καθ' ὑπόστασιν ἡνωμένα; Εἰ δι' ἑαυτὸν καὶ οὐ δι' ἡμᾶς ἐσταυρώθη, ἐχέτω καὶ ἡ σὴ νεκρολογία εἰσαγωγήν. Ἄκουε πῶς τοὺς ἀπιστοῦντας περὶ τούτου ἀναθεματίζει ὁ ἅγιος ἀπόστολος, οὐχ ἅπαξ ἀλλὰ καὶ δεύτερον· φησὶν γὰρ «κἂν ἡμεῖς ἢ ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ εὐαγγε-

15 τούτο... μερήσῃς. 16 λέλυτέσει... σταυρωθῇς. 17 ὤν. 19 νώῃ πανταχὶ. 20 συναφίας. 22 ἀρνήται. 27 ἐχέτο. 29 ούχ' ἄπαξ. 30 Πρβλ. πρὸς Γαλάτ. 1, 9.

λίζηται ὑμῖν παρ' ὃ παρελάβετε ἀνάθεμα ἔστω»· παρέδωκα γὰρ ὑμῖν, φησίν, ὃ καὶ παρέλαβον· ἐν πρώτοις ὅτι Χριστὸς Ἰησοῦς ἀπέθανεν, «ἵνα οἱ ζῶντες μηκέτι ἑαυτοῖς ζῶσιν, ἀλλὰ τῷ ὑπὲρ αὐτῶν ἀποθανόντι καὶ ἐγερθέντι». Εἰ ψιλὸς ἄνθρωπός ἐστιν ὁ ἀποθανὼν καὶ ἐγερθείς, ἀνθρώπῳ ψιλῷ ζῶμεν καὶ οὐκέτι υἱῷ Θεοῦ· γέγραπται γὰρ ὅτι οὐκέτι ἑαυτοῖς ζῶμεν, ἀλλὰ τῷ ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανόντι καὶ ἐγερθέντι. Ἄρα οὖν ἀκούων ταῦτα παρὰ τῆς Γραφῆς, λοιπὸν ὁμολογήσεις τὴν κυριότητα τοῦ ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανόντος; Εἰ ἔτι ψιλὸν ἄνθρωπον εἴπῃς καὶ σῶμα νεκρόν, πῶς ψιλὸς ἄνθρωπός ἐστιν δόξης Κύριος καὶ Θεοῦ δύναμις καὶ σοφία; ταῦτα γὰρ ὁ ἀπόστολος εἶναι λέγει τὸν ἐσταυρωμένον Χριστόν. Καὶ εἰ ψιλὸς ἄνθρωπος ἦν, πῶς «ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν» αὐτός, προσδέοντ[ος] τοῦ ὑπεραποθνήσκοντος; Μάθε ὅτι καὶ οἱ δίκαιοι ἐκρατοῦντο ὑπὸ τοῦ θανάτου, ὡς καὶ οἱ ἁμαρτωλοί· φησὶν γὰρ «ἐβασίλευσεν ὁ θάνατος καὶ ἐπὶ τοὺς μὴ ἁμαρτήσαντας»· οὐ γὰρ ὑπὲρ ἰδίας ἀλλ' ὑπὲρ τῆς τοῦ Ἀδὰμ παραβάσεως πάντες οἱ ἐξ Ἀδὰμ ἐκρατήθησαν.

14. Ἐπειδὴ δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος καὶ οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι αὐτῷ πιστεύειν παραγγέλλουσι τῷ ἐσταυρωμένῳ, ἄρα εἰς ψιλὸν ἄνθρωπον πιστεύειν ἡμᾶς ἀναγκάζουσιν; Ἐὰν δὲ πάλιν σοφιζόμενος εἴπῃς, ὅτι οὐ τῷ ἐσταυρωμένῳ λέγουσιν ἀλλὰ τῷ ἐνοικοῦντι Θεῷ, ζητητέον τοῦτο. Ἢ οὖν σὺ ἀπόδειξον ὃ εἴρηκας, ὅπως καὶ ἡμεῖς μάθωμεν, ἢ ἡμεῖς ἀποδείξωμεν ἐν Κυρίῳ, καὶ μαθὼν μηκέτι ἀντίλεγε. Ἰδοὺ τί λέγει τὸ «σκεῦος τῆς ἐκλογῆς», ὁ μακάριος Παῦλος, οὐχ ὑπὲρ ἑαυτοῦ μόνον ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ πάντων τῶν ἀποστόλων τὴν ὁμολογίαν ποιούμενος· φησὶν γὰρ «ἡμεῖς δὲ κηρύσσομεν Χριστὸν ἐσταυρωμένον». Καὶ πάλιν βεβαιοῖ· «εἴτε ἐγώ, εἴτε ἐκεῖνοι, οὕτω κηρύσσομεν, καὶ οὕτως ἐπιστεύσατε»· καὶ πάλιν· «οὐδὲν ἔκρινα εἰδέναι ἐν ὑμῖν εἰμὴ Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ τοῦτον ἐσταυρωμέ-

1 εὐαγγελίζεται. 2 πρότοις. 3 Πρὸς Κορινθ. β', 5.15. 5 ἐγερθῆς. 6 γέγραπτε... ἑαυτοὺς. 8 κυριότιτα. 9 Εἰ] ἢ. 11 σωφία. 12 Πρὸς Κορινθ. β', 5. 14, 15. 15 Πρὸς Ῥωμ. 5. 14. 19 ψηλὸν. 22 ζητειτέων. 24 Πράξ. 9. 15. 26 Πρὸς Κορινθ. α', 1. 23. 27 Πρὸς Κορινθ. α', 15. 11. 28 Πρὸς Κορινθ. α', 2. 2.

*

νον». Εἰ μὴ οὖν καταδέξῃ καὶ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ τὴν ἕνωσιν, οὐ διαφεύξῃ τὴν τοῦ κηρύγματος ἄρνησιν· οἱ γὰρ ἅγιοι ἀπόστολοι οὔτε γυμνὸν Θεὸν λέγουσιν τὸν παθόντα, οὔτε ψιλὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ Θεὸν ἅμα καὶ ἄνθρωπον, ὅς ἐστιν Χριστὸς Ἰησοῦς ὁ τῆς δόξης Κύριος, οὐ διαιροῦντες ἐπὶ τῆς οἰκονομίας ἀλλ' ἕνα ἐξ ἀμφοῖν ὁμολογοῦντες σαρκὶ παθόντα· Χριστὸν Ἰησοῦν τὸν υἱὸν καὶ λέγοντες «ἡμεῖς κηρύσσομεν Χριστὸν ἐσταυρωμένον». Οὕτως οὖν κηρύσσουσιν καὶ οὕτως ἐπιστεύσαμεν.

15. Εὐθὺ πρὸς ταῦτά φασιν «καὶ Θεὸς σταυροῦται ἢ Θεὸς ἀποθνήσκει ἢ πεινᾷ ἢ κοπιᾷ»; Ἄφρον, πολλοστὸν ἀκούσας περὶ τῆς τοῦ Λόγου ἐνανθρωπήσεως, ὅτι Θεὸν γυμνομερῶς ἐπὶ ταῖς οἰκονομίαις ταύταις ὀνομάζεις! Δοκεῖς μοι οὐ μόνον τῶν ἀποστόλων ἀλλὰ καὶ τῶν ἁγίων εὐαγγελίων ἐπιλελῆσθαι! Οὐκ ἤκουσας ὅτι «ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν»; Ὃ οὖν γέγονεν ὑπὲρ ἡμῶν, ἐδέχετο τὰ στίγματα σωματικῶς· ὅμως ἀδιαιρέτως καὶ ὡς προϋπῆρχεν οἰκειοῦται τὰ πάθη ἀπαθῶς. «Καὶ πῶς, φησίν, ἡνωμένος καθ' ὑπόστασιν ἠδύνατο ἀπαθῶς οἰκειοῦσθαι τὰ πάθη»; Ἡμεῖς μὲν ἐπὶ Θεοῦ ἐπερω[τᾶ]ν «πῶς» βλασφημίαν ἡγούμεθα· ὅμως ἐγώ σοι ἐν τοῖς κτίσμασιν δείξω πρᾶγμα γεγενημένον ὑπὸ ἀνθρώπου οὐκ ἀφανῶς ἀλλὰ καὶ ὀφθαλμοῖς ὁρώμενον καὶ χερσὶν κρατούμενον. Σὺ δέ μοι εἰπὲ πῶς γέγονεν, πῶς ἥνωται ἡ φλὸξ τῷ πεπυρωμένῳ χρυσῷ ἢ πῶς συλλιπαίνεται ἢ πῶς συνδιαιρεῖται ἢ πῶς συμβαστάζεται; «Καὶ τοῦτο ἀπαθῶς»—Ὅτι μὲν γὰρ ταῦτα ἀπαθῶς συμπάσχει, τὸ πῦρ τῷ χρυσῷ, φανερόν· τὸ δὲ «πῶς» οὐκ ἔχεις εἰπεῖν. Εἰ δὲ ἐπὶ τῆς κτίσεώς ἐστιν ἰδεῖν ὅτι τὸ καθ' ἑαυτὸ ἀκάθεκτον καὶ ἀπήμαντον καὶ ἀλίπαντον τῷ λιπαινομένῳ καὶ κατεχομένῳ ἑνωθὲν καθ' ὑπόστασιν συμπάσχειν ἀπαθῶς δύναται, τί λοιπὸν ἀπιστεῖς ἐπὶ τῆς παντοδυνάμου θεότητος; Εἰ ζητεῖς τὸ «πῶς», μὴ οὖν συναρπακτικῶς καὶ κακούργως ἐπερώτα λέγων ὅτι «ὁ Θεὸς ἀποθνήσκει ἢ Θεὸς πάσχει;», ἀποκρύπτων τῇ

11 ἐνανθρωπείσεως. 12 δοκῆς. 14 Ἰωάν. 1,14. 14 ἐσκείνωσεν... ῶ. 15 στήγματα. 16 οἰκιοῦται. 17 οἰκιοῦσθε. 21 χερσεῖν. 21 Σὺ κτλ.] οὐδέ μοι εἶπε... ἥνωτε ἡ φλώξ. 22 συνληπένεται... σὺν διερεῖται. 23 συνβαστάζεται. 24 σὺν πάσχει τῶ. 26 ἑαυτῶ... ἀλήπαντον τῶ ληπομένω.

γυμνολογίᾳ τὴν σάρκωσιν καὶ τὴν ἀδιαίρετον ἕνωσιν, ἀλλ' εἰπὲ «πῶς ἐστιν ὅτι ὁ Χριστὸς ἀπέθανεν ἢ ἔπαθεν»; Καὶ ὅσα λέγει ἡ θεία Γραφὴ πάντα ὑπέμεινεν σαρκί, οὐ φύσεως ἀνάγκῃ ἀλλὰ χάριτι ὑπὲρ ἡμῶν· εἰ γὰρ ἀποθανὼν ἔζησεν, πολλῷ μᾶλλον μὴ ἀποθανεῖν ἠδύνατο· καὶ εἰ ἐπὶ θαλάσσης περιεπάτησεν, ἐπὶ γῆς περιπατεῖν καὶ μὴ κοπιᾶν ἠδύνατο· καὶ εἰ κεκλεισμένων τῶν θυρῶν εἰσήρχετο, πόσῳ μᾶλλον τοὺς συλλαμβάνοντας αὐτὸν διαδρᾶσαι ἠδύνατο; Ἐπειδὴ δὲ οὐχ ὑπὲρ ἑαυτοῦ ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν ἔπασχεν, πάντα ὑπομεῖναι κατεδέξατο.

18. Ἀλλὰ τί πρὸς ταῦτα λέγουσιν; «Ὁ παθὼν ὑπὲρ ἡμῶν, ἔστιν Θεὸς ἢ οὐκ ἔστιν»;—Ναί, ἐστὶν Θεὸς ἀλλ' οὐ γυμνὸς ἀνθρωπότητος. Ἐγὼ δέ σοι λέγω ὅτι ἄνθρωπός ἐστιν ἀλλ' ἡνωμένος τῇ θεότητι. Ὅτε οὖν ἀκούσῃς τὰ μεγαλεῖα, ἃ θεοπρεπῶς ἐποίησεν ὁ Χριστός, μὴ γυμνὸν Θεὸν λέγε, ὁρῶν τὰ θαυμάσια, ἀλλ' ἡνωμένον ἀνθρωπότητι· καὶ ὅταν πάλιν ἀκούσῃς ὅσα ἔπαθεν, μὴ ψιλὸν ἄνθρωπον ὑπολάβῃς διὰ τὰ πάθη ἀλλ' ἡνωμένον θεότητι. Τοῦτον ἔνσαρκον ἐπὶ γῆς ἰδόντες ἄγγελοι οὐκ ἐμέρισαν, καθὼς ὑμεῖς ἐπιχειρεῖτε μερίζειν, ἀλλὰ γνόντες θεοπρεπῶς ἡνωμένον θαυμασίως ἐδοξολόγησαν, λέγοντες «δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη· ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία». Βλέπεις πῶς τὴν ἐν ὑψίστοις δόξαν καὶ τὴν ἐν ἀνθρώποις εὐδοκίαν συνῆψαν, καὶ τοῖς ποιμέσιν τὸν τεχθέντα Χριστὸν σωτῆρα σαφῶς εὐηγγελίσαντο, ἕνα λέγοντες καὶ οὐ δύο καθ' ὑμᾶς; «Καὶ ἡμεῖς, φασίν, ἕνα λέγομεν τὸν Χριστόν, ἐπὶ δὲ τοῖς πράγμασιν ἁρμοδίως τὰς φύσεις μερίζομεν». Τίς ἀκούσας ταῦτα οὐ φρίξει αὐτῶν τὴν θεομαχίαν; Διορθοῦνται τὴν ἄφραστον οἰκονομίαν τοῦ Κυρίου· ἃ γὰρ αὐτὸς οὐκ ἐμέρισεν, οὗτοι τὴν πίστιν ἡμῶν χωλεύειν ἐποίησαν· καὶ ὡς ἐκεῖνοι οἴονται, ὅσα οὐχ εὗρεν εἰπεῖν ἡ θεία Γραφὴ οὔτε προφῆται οὔτε ἀπόστολοι, οὗτοι ὡσεὶ δευτεροκήρυκες φανεροποιοῦσιν, οὐκ εἰδότες ὅτι τοῦτο αὐτοῖς καταλήγει εἰς μεγάλην βλασφημίαν· τῇ μὲν γὰρ χω-

1 γυμνωλογία. 5 καὶ 6 εἰδύνατο. 6 κεκλησμένων. 7 συνλαμβάνοντας. 17 εἰδόντες. 18 γνῶντες... ἠνομένον. 19 Λουκ. 2. 14. 27 οἴηνται. 28 οὐκ ηὗρεν. 30 καταλήγῃ.

ρίζοντες τὸν ἀχώριστον, πῇ δὲ συνάπτοντες καὶ ἱματίου δίκην ἐνδυ[ταὶ] καὶ ἐκδυταὶ τοῦ Λόγου γινόμενοι οὐδὲν ἕτερον ἢ τὴν ἑαυτῶν ζωὴν ἀπεροῦ[σιν]. Εἰ γὰρ καθ' ὑπόστασιν οὐκ ἀνέλαβεν ἡμῶν τὴν σάρκα, πῶς δωρήσηται ἡμῖν τὸ πνεῦμα; Ἡμεῖς δὲ πιστεύομεν τῇ θείᾳ Γραφῇ ὅτι κατ' εὐδοκίαν ὁ Θεὸς Λόγος γέγονεν ἄνθρωπος, οὐκ αὐτὸς εἰς σάρκα τραπεὶς ἀλλ' ἑνώσας ἑαυτῷ ἀνθρωπείαν σάρκα, καὶ οὕτως πάντα ἄνθρωπον δεκτικὸν τοῦ ἁγίου Πνεύματος πεποίηκεν. Αὐτὸς καθ' ἕνωσιν ἀνέλαβεν σάρκα ὡς Θεός, ἡμεῖς δὲ κατὰ μέθεξιν ἐλάβομεν τὸ Πνεῦμα ὡς ἄνθρωποι.

19. Ἆρ' οὖν τὸ σαρκωθῆναι αὐτὸν δι' ἡμᾶς καὶ τὸ ὑπεραποθανεῖν ὑπὲρ πάντων ἀνθρώπων καὶ διὰ θανάτου καταργῆσαι τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου, τουτέστιν τὸν διάβολον, καὶ σῶσαι πάντας ἀνθρώπους τοὺς πιστεύοντας εἰς αὐτὸν καὶ βασιλείαν οὐρανῶν διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως πιστοῖς χαρίσα[ι], ταῦτα νεκρία εἰσίν, ὡς σὺ λέγεις, ἢ μᾶλλον, τῆς ὑπερφυοῦς δυνάμεως καὶ σοφίας, καθὼς ὁ ἀπόστολος εἴρηκεν, δεικνὺς ὅτι τῶν ἀπ' ἀρχῆς θαυμασίων αὐτοῦ ἔργων ταῦτα θαυμαστότερα; φησὶν γὰρ «ἀνακεφαλαιώσασθαι τὰ πάντα ἐν τῷ Χριστῷ, τὰ ἐν οὐρανῷ καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς»· ἐν ἀρχῇ γὰρ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς δι' ἡμᾶς, καθὼς γέγραπται, ὅτι «πάντα ὑμῶν ἐστιν, ὑμεῖς δὲ Χριστοῦ, Χριστὸς δὲ Θεοῦ». Θαυμασταὶ μὲν αὗται αἱ δωρεαὶ καὶ ὑπερφυεῖς, ἡ δὲ ἔνσαρκος αὐτοῦ παρουσία θαυμαστοτέρα καὶ ἀσυνείκαστος, διότι καὶ ταῦτα ἡμῖν ἐφαίδρυνεν καὶ μείζονα ἐχαρίσατο. Μετὰ γὰρ τὰς προειρημένας διὰ τῶν κτισμάτων εὐεργεσίας κατασοφισθέντος ὑπὸ τοῦ διαβόλου τοῦ πρώτου ἀνθρώπου καὶ παρακούσαντος τοῦ Θεοῦ, καὶ διὰ τῆς παρα[κοῆς] ὑπὸ τὴν ἁμαρτίαν πεσόντος, καὶ διὰ τὴν ἁμαρτίαν τῷ θανάτῳ παραδοθέντος, πάντες τῆς ἀϊδίου ζωῆς ἀπεπτώκειμεν, εἴτε ἁμαρτωλοὶ εἴτε δίκαιοι· οὐδεὶς γὰρ ἀνθρώπων ὑφήρητο τοῦ ἐγκλήματος, διότι ὑπέκειτο αὐτῷ

2 ἐνδι //// καὶ. 3 ἀπεροῦ //// ἡ γάρ. 7 ἀνθρωπίαν. 8 κατένωσιν. 16 ἀπαρχεῖς. 17 Πρὸς Ἐφεσ. 1. 10. 21 Πρὸς Κορινθ. α', 3. 22, 23. 23 ἀσυνίκαστος. 30 ὑφείρετο... ὑπόκειτω.

ἡ ῥίζα τῆς ἡμῶν φύσεως, λέγω δὴ ὁ πρῶτος ἄνθρωπος. Καὶ ἦν λοιπὸν ἀναπόδραστος ὁ κίνδυνος, ὁ θάνατος ὁμοίως ἄφευκτος· ἡ γὰρ ἐντολὴ προέκειτο, ἡ καταδίκη ἐπὶ τῇ παραβάσει ὥριστο, ὁ κριτὴς ἀλάθητος, ὁ λόγος αὐτοῦ ἀψευδής, ὁ νόμος ἀληθής, τὸ δίκαιον ἀπαράλλακτον, ἀμήχανος ἡ μετάνοια, τὸν ἀμίαντον ἱερέα οὐκ ἔχουσα. Πάντες ὑπέκειντο τῷ ἐγκλήματι, ὤφελον δέ· ἕως τούτου ἵστατο ἡ ἁμαρτία. Καὶ μὴ πλῆθος δυσσεβείας ἐπεισήγαγεν; Ἅπαξ χωρισθεὶς ὁ ἄνθρωπος τοῦ παραδείσου, φωτὸς λεληθότος, ἐραστὴς τῶν ἐναντίων ἐγένετο, καὶ ἦν αὐτῷ ἡ πλάνη οἰκειοτέρα τῆς ἀληθείας, αὐθαίρετος ἡ πονηρία, εὐπαράδεκτος ἡ εἰδωλολατρεία, εὔλογος ἡ φιληδονία, σπουδαζομένη ἡ πλεονεξία, πληθυνομένη ἡ ἁμαρτία, ἡ ὀργὴ φοβερωτέρα, ὁ ὄφις θρασύτερος, ὁ δὲ ἄνθρωπος ποτὲ ἐννεὸς ποτὲ μετέωρος, τὸ μέλλον οὐκ εἰδὼς καὶ τοῖς ἐνεστῶσιν ἐγκείμενος. Καὶ ἔτι «τῇ ματαιότητι ἡ κτίσις ὑπετάσσετο», καθὰ γέγραπται, οὐχ ἑκοῦσα ἀλλὰ διὰ τὸν ὑποτάξαντα ἐπ' ἐλπίδι τῆς αὐτοῦ παρουσίας, ὅ τε δὲ τῶν τοιούτων κακῶν ἑσμὸς λοιπὸν ἐγίνετο ἄλυτος δεσμός· ἐχρῆν γὰρ καθὼς ἐν πρώτοις τῇ παραβάσει οὕτω καὶ πᾶσιν τούτοις δικαίαν ἐπακολουθῆσαι τὴν ψῆφον· ἡ δὲ ἐπιτιμία βρώσει θάνατος ὥριστο ἐπὶ τῇ προσθήκῃ τῶν τοιούτων πονηρευμάτων.

20. Τίς ἂν λοιπὸν ἀξία ἐπιφορὰ ἐπηνέχθη; Τὸ ζῆν ἐν κολάσει δι' αἰῶνος τὸν ἄνθρωπον· τοῦτο γὰρ καὶ ὁ διάβολος ἐψήφιζεν κατὰ τοῦ ἀνθρώπου, ἴσως ἐκ τοῦ ἰδίου τόπου καὶ τὸν ἡμέτερον στοχαζόμενος. Καὶ λέγω, [ὥ]σπερ τῆς πονηρίας ἐγένοντο κοινωνοί, οὕτως καὶ τῆς κολάσεως ἔσονται· δίκαιος γάρ ἐστιν ὁ Θεὸς καὶ ἀληθής, καὶ τὸν ἑαυτοῦ νόμον οὐ παραλύει· καὶ καθὼς ἐπὶ τῇ παραβάσει ἐξέβαλεν τὸν ἄνθρωπον καὶ θανάτῳ παρέδωκεν, οὕτως ἐπὶ τῇ προσθήκῃ τῶν κακῶν ἐν κολάσει συνδιαιωνίζειν αὐτὸν ἐμοὶ καταδικάσει. Ὅμως ὁ πονηρὸς τὸ μὲν δίκαιον ᾔδη τοῦ Θεοῦ, τὸ δὲ παντοδύναμον ἠγνόει, ὡς καὶ νῦν οἱ ἴδιοι

1 ῥήζα... δεὶ ὁ πρώτος. 2 ἀνυπόδραστος. 3 ὅριστο. 6 ὑπέκιντο... ὧφελον. 8 λεληθώτος. 9 οἰκιωτέρα. 10 αὐθέρετος... εἰδολολατρεία. 13 εἰδὸς. 15 Πρὸς Ῥωμ. 8, 20. 16 τοιοῦτον. 19 εἰ δὲ ἐπιτημία βρ. θ. ὅριστω. 20 τοιοῦτον. 24 πονηρείας ἐγ. κοινονοί. 30 ἴδη... ἠγνώει.

αὐτοῦ ἐργάται οἱ τὸ «πῶς» ἐπὶ Θεοῦ λέγοντες καὶ τὸν Χριστόν, τὴν τοῦ Θεοῦ δύναμιν καὶ σοφίαν, φυσιολογεῖν ἐπιχειροῦντες. Διὰ τοῦτο κατὰ τῆς δυνάμεως τοῦ ἐχθροῦ ἦλθεν ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ σαρκωθεῖσα καὶ λυτροῦται τὸν ἄνθρωπον οὐκ ἐξουσιαστικῶς, ἵνα μὴ τὸ δίκαιον παραλύσῃ, ἀλλ' ἀνταλλακτικῶς καὶ δικαίως· γεννᾶται γὰρ ἀνθρωπίνως ἄνθρωπον τέλειον ἀναλαβεῖν, μᾶλλον δὲ πάντας διὰ τοῦ ἑνὸς ἀναλαβεῖν, καὶ πάσχει ὑπὲρ ἡμῶν, ὅπως καὶ τὴν ἀπόφασιν λύσῃ καὶ τὸ δίκαιον στήσῃ καὶ τὸν ἑαυτοῦ λόγον τελέσῃ καὶ τὸν ἄνθρωπον ἐκ τοῦ θανάτου ἐλευθερώσῃ, αὐτὸς ἀποθανὼν ὑπὲρ πάντων καὶ τὸν διάβολον καταργήσας, μὴ δοὺς αὐτῷ χώραν ἐξουσιαστικῶς ποιεῖν ὃ θέλει, καθότι οὐδὲ αὐτὸς ἡμᾶς ἐξουσιαστικῶς ἐρρύσατο ἀλλὰ νομίμως καὶ παντοδυνάμως. Ταῦτα οὖν τὰ θαυμάσια τὰ ὑπὲρ σοῦ καὶ πάντων ἡμῶν γινόμενα, ὦ βλάσφημε καὶ ἄπιστε ἄνθρωπε, νεκρίαν λέγεις καὶ οὐχὶ Θεοῦ δύναμιν καὶ Θεοῦ σοφίαν, κατὰ τὸν ἅγιον Παῦλον;

21. Ἐν ἐπιτόμῳ δὲ ταῦτα ἐμνημονεύσαμεν, ὅπως τοὺς ἀπίστους πείσωμεν ὅτι δι' ἡμᾶς «ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο» κατὰ τὴν θείαν Γραφήν, οὐ τραπεὶς εἰς ἄνθρωπον ἀλλ' ἑνωθεὶς καθ' ὑπόστασιν· σὺ δὲ λέγεις «πῶς»; Κἀγώ σοι λέγω ἀπερινοήτως· ἐπὶ Θεοῦ γὰρ τὸ «πῶς» οὐ λέγεται. Πάσχει ἀνθρωπίνως καὶ ὑπομένει ἀπαθῶς. Πάλιν σὺ λέγεις «πῶς»; Κἀγώ σοι λέγω κυριακῶς σταυροῦται σαρκί, ἀλλ οὐχ ἑτεροῦται πνεύματι· ἥνωτο γὰρ ἐκ μήτρας. Σὺ λέγεις «πῶς»; Κἀγώ σοι λέγω ἀκαταλήπτως. Ἀποθνήσκει σωματικῶς, ἀλλ' ἀθάνατος ἦν ἐνεργητικῶς. Πάλιν λέγεις «πῶς»; Κἀγώ σοι λέγω παντοδυνάμως. Θάπτεται βροτείως καὶ ἀνίσταται θείως. Πάλιν λέγεις «πῶς»; Κἀγώ σοι λέγω ἀνεξιχνιάστως. Πάλιν δὲ ἐγὼ ἐπερωτῶ καὶ σύ με ἀποκρίνου. Μὴ περιλαλήσῃς τῇδε κἀκεῖσε, ἀλλ' εἰπὲ ὀρθῶς «ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ παντοδύναμός ἐστιν; ναὶ ἢ οὔ»; Ἐὰν λέγῃς «οὐκ οἶδα, διότι οὐ καταλαμβάνω Θεοῦ δύναμιν», εἰ οὖν οὐ καταλαμβάνεις τὴν δύναμιν, πῶς αὐτοῦ διαιρεῖς τὴν ἕνωσιν, μὴ εἰδὼς ποίᾳ δυνάμει

4 σαρκωθῆσα. 8 λύσει. 9 ἐλευθερώσει. 11 ποιῆν ὃ θέλῃ. 19 ἀπερινοείτως. 20 λέγετε. 22 οὐκ ἑτεροῦται πν. ἥνωτω. 23 ἀκαταλύπτως. 28 τίδε. 31 διερεῖς... ἰδώς.

ἥνωται; Ἐὰν δὲ τὸ ἐναντίον εἴπῃς, ὅτι «παντοδύναμος οὐκ ἔστιν», ἰδοὺ ἐλέγχει σε ἡ θεία Γραφή, λέγουσα «οἶδα ὅτι πάντα δύνασαι, ἀδυνατεῖ δέ σοι οὐδέν». Εἰ δὲ ὁμολογεῖς «ναί, ὁ Θεὸς παντοδύναμός ἐστιν», μηκέτι ἐπὶ ταῖς γεγενημέναις καὶ γεγραμμέναις οἰκονομίαις ζήτει τὸ «πῶς», ἐπεὶ δοκεῖς ἀπιστεῖν ὅτι ἐστὶν παντοδύναμος· εἰ γάρ ἐστι, μὴ ζήτει τὸ «πῶς». Εἰ δὲ χρὴ εἰδέναι τὸ «πῶς», οὐκέτι παντοδύναμος παρὰ σοί, ἐπεὶ ** Σύ μοι εἰπὲ τὸ μικρότερον — μικρότερον γάρ ἐστιν, καθὼς ὀπίσω προειρήκαμεν — πῶς ἐποίησεν ἐξ οὐκ ὄντων τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς; Εἰ δὲ οὐκ ἔχεις εἰπεῖν τι περὶ τούτων, μηδὲ τὸ θαυμαστότερον περ[ιερ]γάζου πῶς ἐνηνθρώπησεν ἢ πῶς διὰ σαρκὸς ἀπαθῶς ἔπαθεν· μήτε φυσιολογεῖν ἐπιχείρει, ἀλλὰ πίστευε ὅτι παντοδύναμος ὢν ὡς ἠθέλησεν οὕτως καὶ ἐποίησεν. Ἢ οὐκ ἤκουσας τῆς Γραφῆς λεγούσης ὅτι «πάντα ὅσα ἠθέλησεν ὁ Κύριος ἐποίησεν»; Μόνον δὴ οὖν πιστεύειν ὀφείλομεν ἃ λέγει ἡ θεία Γραφὴ περὶ αὐτοῦ, τὸ δὲ «πῶς» μὴ περιεργάζεσθαι. Λέγει δὲ ἡ Γραφὴ ὅτι Ἰησοῦς Χριστός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ ὅτι δι' ἡμᾶς ἐσ[αρκώ]θη καὶ δι' ἡμᾶς ἔ[πα]θε καὶ δι' ἡμᾶς ἐσταυρώθη καὶ δι' ἡμᾶς ἐτάφη καὶ ἀνέστη καὶ ἀνελήφθη καὶ ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς ἐκάθισεν, καὶ ἔρχεται κρῖναι ζῶντας καὶ νεκροὺς καὶ μενεῖ εἰς τοὺς αἰῶνας. Ὅσα οὖν λέγει ἡ θεία Γραφή, τὸν Λόγον σαρκωθέντα ἀπαθῶς πεπονθέναι ἢ πεποιηκέναι πιστεύωμεν, τὸ δὲ «πῶς» ἐπειδὴ οὐκ εἶπεν μὴ περιεργαζώμεθα. Γέγραπται ὅτι «ηὐδόκησεν ἐν αὐτῷ πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος κατοικῆσαι σωματικῶς». Εἰ δὲ αὐτὸς ηὐδόκησεν οὕτως, ἡμεῖς τί ζητοῦμεν τὸ «πῶς»;

22. Εἰ ἐπὶ γράμμασιν αὐτὸν μερίζειν ἐπιχειροῦμεν καὶ πῇ μὲν ἱστᾶν αὐτοῦ τὸ σῶμα πῇ δὲ τὸν κατοικήσοντα, ὡς ποτὲ μὲν κατοικεῖν ποτὲ δὲ μὴ κατοικεῖν κατὰ τὴν ὑμετέραν διάκρισιν, πάλιν γέγραπται «ἐξ ὧν ὁ Χριστὸς τὸ κατὰ σάρκα, ὁ ὢν ἐπὶ πάντων Θεός». Βλέπεις πῶς πανταχῇ ἔνσαρκον τὸν

1 εἴνωται. 2 Ἰὼβ 42, 2. 7 ἐπεὶ σύ μοι. 12 ἐνηνθρώπεισεν, εἰ. 20 ἐκάθηκεν. 22 σαρκοθέντα. 24 Πρὸς Κολοσ. 1, 19. 30 Πρὸς Ῥωμ. 9, 5.

υἱὸν τοῦ Θεοῦ ὁμολογεῖ καὶ ἀχώριστον; Μιμησώμεθα τὸν Πέτρον, ὃς «υἱὸν ἀνθρώπου» ἀκούσας «υἱὸν Θεοῦ» ὡμολόγησεν, καὶ διὰ τοῦτο «μακάριος» ἤκουσεν. Μιμησώμεθα τὴν Μαρίαν, ἥτις ζητοῦσα τὸ ἅγιον σῶμα ἔλεγεν «ἦραν τὸν Κύριόν μου καὶ οὐκ οἶδα ποῦ ἔθηκαν αὐτόν». Μιμησώμεθα τὸν τυφλόν, ὃς τὸν λαλοῦντα αὐτῷ καὶ ὁρώμενον υἱὸν Θεοῦ ἐπίστευσεν καὶ τοῖς ποσὶν αὐτοῦ προσεκύνησεν. Μὴ γὰρ ἡ Γραφὴ εἶπεν περὶ τῆς αἱμορροούσης ὅτι τις «ἥψατο» τοῦ ἀνθρώπου; Μὴ εἶπεν ὅτι ἔδωκεν «ῥάπισμα» τῷ ἀνθρώπῳ; Μὴ εἶπεν Πιλάτῳ «ὁ παραδιδούς μου τὸ σῶμά σοι περισσοτέραν ἁμαρτίαν ἔχει»; Μὴ εἶπεν ἡ Γραφὴ «ἐσταύρωσαν τὸν ἄνθρωπον ἢ τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ»; Μὴ εἶπεν ὅτι «ἐνέδυσαν τὸν ἄνθρωπον ἢ τὸ σῶμα χλαμύδα κοκκίνην»; Μὴ εἶπεν «ἄνθρωπος ἐπέθηκεν τὰς χεῖρας ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ τυφλοῦ»; Μὴ εἶπεν ὅτι «πορεύεται ὁ ἄνθρωπός μου πρὸς τὸν πατέρα μου»; Μὴ εἶπεν ὅτι «βάλε τὴν χεῖρά σου εἰς τὴν πλευρὰν τοῦ ἀνθρώπου μου»; Ἀλλὰ πανταχῇ ἕνα Χριστὸν καὶ υἱὸν Θεοῦ λέγει ἡ θεία Γραφὴ τὸν Θεὸν Λόγον μετὰ τῆς ἰδίας σαρκός. Κἂν «υἱὸν Θεοῦ» εἴπῃ, τὸν Χριστὸν ἡνωμένον λέγει. Κἂν «υἱὸν ἀνθρώπου» εἴπῃ, τὸν αὐτὸν ὁμοίως λέγει. Κἂν τυπτόμενον, κἂν παραδιδόμενον ἢ ἀπιστούμενον ἢ διωκόμενον ἢ πιστευόμενον ἢ πεινῶντα ἢ κοπιῶντα ἢ ἁπαξαπλῶς ὅσα λέγει ἡ θεία Γραφή, ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν εἶναι λέγει τὸν Θεὸν Λόγον. Μετὰ τῆς ἰδίας σαρκὸς ἀμερίστως ἡνωμένος ἐστὶν Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος. Πίστευε οὖν κατὰ τὴν Γραφὴν σαρκὶ ἐλθόντα ἀλλ' οὐ σάρκα ἐλθοῦσαν, σαρκὶ κοπιῶντα ἀλλ' οὐ σάρκα κοπιάσασαν, σαρκὶ παθόντα ἀλλ' οὐ σάρκα παθοῦσαν, σαρκὶ θανόντα ἀλλ' οὐ σάρκα θανοῦσαν, σαρκὶ σταυρωθέντα ἀλλ' οὐ σάρκα σταυρωθεῖσαν, σαρκὶ ἀναστάντα ἀλλ' οὐ σάρκα ἀναστᾶσαν, σαρκὶ ἀναληφθέντα ἀλλ' οὐ σάρκα ἀναληφθεῖσαν, σαρκὶ θεραπεύσαντα ἀλλ' οὐ σάρκα θεραπεύσασαν, σαρκὶ καθήμενον ἀλλ' οὐ σάρκα καθημένην. Καὶ ἁπαξαπλῶς ὅσα λέγει ἡ θεία Γραφὴ περὶ αὐτοῦ σωματικῶς, οὐκ ἔχεις δεῖξαι ὅτι τὴν σάρκα μονομερῶς

3 Ματθ. 16, 17. 4 Ἰωάν. 20, 13. 16 πανταχεῖ. 20 παραδιδώμενον. 21 πινῶντα. 29 ἀναληφθῆσαν.

λέγει, ἀλλ' ἡνωμένην καὶ αὐτὸν οἰκειούμενον τὰ τῆς σαρκὸς πράγματα· λέγει γὰρ ὅτι «ἐγεννήθη» ὁ Χριστός, «ἐθεράπευσεν» ὁ Χριστός, «ἔφαγεν» ὁ Χριστός, «ἐκάθευδεν» ὁ Χριστὸς, τὸ «σῶμα» τοῦ Χριστοῦ, τοὺς «πόδας» τοῦ Χριστοῦ, τὰ «στίγματα» τοῦ Χριστοῦ, «ἔδωκεν ῥάπισμα τῷ Ἰησοῦ», «ἐκοπίασεν» ὁ Χριστός, «ἔπαθεν» ὁ Χριστός, «ἀπέθανεν ὑπὲρ ἡμῶν» ὁ Χριστός, «ἐσταυρώθη» ὁ Χριστός, «ἀνέστη» ὁ Χριστός, «ἀνελήφθη» ὁ Χριστός, «ἐκάθισεν» ὁ Χριστός. Οὐδαμοῦ εἶπεν ὅτι ὁ ἄνθρωπος αὐτοῦ ἔπαθέν τι ἢ ὁ Θεὸς Λόγος ἐποίησέν τι, ἀλλὰ πανταχῇ ᾠκειώσατο τὰ τῆς σαρκὸς πράγματα, οὐκ ἐπὶ γῆς μόνον ἐν τῷ νῦν καιρῷ ἀλλὰ καὶ ἐν οὐρανοῖς εἰς τοὺς αἰῶνας.

23. Εἰ ταῦτα οὕτως ἤκουσας παρὰ τῆς θείας Γραφῆς, πιστεύειν ὀφείλεις καὶ μὴ περιεργάζεσθαι. Ἀλλὰ τί φησιν; «Ὁ οὐκ οἶδα πῶς πιστεύσω, ἢ τί ἐστιν πίστις»; Πίστις ἐστὶν ἡ ὁμολογία ἣν ἔδωκας ἐπὶ τοῦ βαπτίσματος, εἰπὼν ὅτι «πιστεύω εἰς τὸν Θεόν, πατέρα παντοκράτορα, καὶ εἰς τὸν κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν Θεὸν Λόγον, Θεὸν ἐκ Θεοῦ, φῶς ἐκ φωτός, δύναμιν ἐκ δυνάμεως, τὸν ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν δι' ἡμᾶς σαρκωθέντα, γεννηθέντα, ἐνανθρωπήσαντα, σταυρωθέντα, θανόντα, ἐκ νεκρῶν ἀναστάντα, εἰς οὐρανοὺς ἀνελθόντα, ἐρχόμενον κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς». Μὴ ταῦτα οὐχ ὡμολόγησας εἴτε δι' αὐτοῦ εἴτε δι' ἑτέρου; Μὴ οὐ συνετάφης αὐτῷ διὰ τοῦ βαπτίσματος καὶ συνηγέρθης διὰ τῆς λαμπρᾶς στολῆς καὶ τῶν ἁγίων μυστηρίων; Διὰ τοῦτο ἐκζητῶν τὰ θεῖα πρῶτόν μοι τὰ σὰ ἀπάγγειλον καὶ διάκρινον, ἵνα διὰ τῶν σῶν πιστεύσω ὅτι καὶ τὰ Χριστοῦ εἰδέναι δύνασαι. Πῶς ζῶν ἐν σαρκὶ συναπέθανες τῷ Χριστῷ καὶ συνετάφης; Πῶς δὲ καὶ ἐσθίεις αὐτοῦ τὸ σῶμα, εἰ ψιλόν ἐστιν; Πῶς δὲ καὶ πίνεις αὐτοῦ τὸ αἷμα, καὶ αὐτὸ εἰ ψιλόν ἐστιν; Οὔτε γὰρ τὸν Θεὸν Λόγον λαμβάνεις οὔτε αὐτὸν τὸν Χριστόν, ἀλλ' ἀκούεις ὅτι «σῶμα Χριστοῦ καὶ αἷμα Χριστοῦ». Εἰ οὖν οὐχ ἥνωται—κατὰ σὲ λέγω—πῶς σε ζωοποιήσουσιν; καὶ (εἰ) οὐκ εἰσὶν καθ' ἕνωσιν ἅγια, πῶς σε ἁγιάσωσιν ἢ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν παρασχῶσιν;

1 οἰκιούμενον. 10 πανταχὶ οἰκιώσατω. 13 ὀφείλης. 19 ἐνανθρωπίσαντα. 21 οὐχωμολόγησας. 27 ἐστίεις. 30 οὐχήνωται. 31 κατένωσιν.

24. Εἴ σοι ἔλεγον περὶ Χριστοῦ, πάλιν ἂν ἐσοφίζου καὶ ἐμέριζες. Νυνὶ δὲ περὶ σώματός σοι λέγω καὶ αἵματος. Εἰπὲ πῶς καθ' ἑαυτὰ ζωὴν ἡμῖν δωροῦνται· ἀκούεις γὰρ τοῦ ἱερέως «σῶμα ἅγιον Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς ζωὴν αἰώνιον». Εἰ ἔλεγέν σοι «Χριστὸς ἅγιος εἰς ζωὴν αἰώνιον», ἔλεγες πάλιν ὅτι ἅγιός ἐστιν διὰ τὸν ἐνοικοῦντα Θεόν. Νυνὶ δὲ ἀκούεις τὸ «σῶμα» καὶ τὸ «αἷμα» μονομερῶς ὀνομαζόμενα ἅγια, καθ' ὑπόστασιν ἡνωμένα θεότητι ἐκ μήτρας καὶ οὐ μετὰ τὸ γεννηθῆναι κατὰ μέθεξιν. Ὁ δὲ τοῦτο πιστεύων λοιπὸν ἐργάζεται τὰς ἐντολὰς τοῦ Χριστοῦ καὶ οὐ περιεργάζεται αὐτοῦ τὴν φύσιν. Ὅθεν ἡμεῖς παρὰ τοῦ ἁγίου Παύλου τοῦτο μαθόντες ἀκριβῶς οἴδαμεν, ὅτι πᾶς ὁ τὴν ἐντολὴν τοῦ Χριστοῦ μὴ ἐργαζόμενος τὴν φύσιν αὐτοῦ περιεργάζεται· ὁ δὲ πιστεύων κατεργαζόμενος λαμβάνει Πνεῦμα ἅγιον καὶ θεοδίδακτος γίνεται καὶ ποταμοῦ δίκην προχέει καὶ ἑτέροις τὴν ἀλήθειαν, κατὰ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου, εἰρηκότος «ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, καθὼς εἶπεν ἡ Γραφή, ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ῥεύσουσιν ὕδατος ζῶντος»· τοῦτο δὲ ἔλεγεν περὶ τοῦ Πνεύματος, οὗ ἤμελλον λαμβάνειν οἱ πιστεύοντες εἰς αὐτόν. Ἄκουε πάλιν τί λέγει ὁ Παῦλος περὶ αὐτοῦ, ὃν σὺ ἀδεῶς μερίζεις· αὐτῷ, φησίν, «πᾶν γόνυ κάμψει ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων, καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσεται ὅτι κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν Θεοῦ πατρός». Ἆρ' οὖν οὐ φρίξεις ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, προσκυνουσῶν αὐτῷ τῶν προειρημένων ἁγίων δυνάμεων ἀπεριέργως καὶ δοξαζουσῶν τὸν Θεὸν ὑπὲρ τῆς ἀφράστου ἑνώσεως μυστηρίου, ἀλλὰ μέλλεις καὶ τότε μερίζειν αὐτὸν καὶ λέγειν τὸ «πῶς»; Ἐκεῖ μὲν οὖν, ὡς οἶμαι, ὑπὸ τοῦ φόβου κεχαρωμένος οὔτε εἴπῃς οὔτε ἐννοήσεις· πάλιν (μηδὲ) προσδόκα, ὅτι ἃ ὧδε ἐφρόνησας ταῦτά σοι κἀκεῖ λογισθήσεται. Διὰ τοῦτο ματανόησον ἐπὶ τῇ κακοπιστίᾳ σου, ὦ ἄνθρωπε, καὶ ὡς θέλει ὁ Χριστὸς οὕτως αὐτῷ καὶ πίστευε.

25. Ἄκουσον τί λέγει πρὸς τοὺς μαθητὰς ὁ Κύριος· «τίνα

7 μονομερὸς. 10 Πρβλ. πρὸς. Ῥωμ. 7. 8 κέ. 15 Ἰωάν. 7. 38. 16 ῥεύσωσιν. 19 Πρὸς Φιλιπ. 2. 10. 20 κάμψει ἐπ. καὶ ἐπιγίων. 23 ἀπεριέργος καὶ δοξαζόντων τῶν. 26 κεχαρομένος. 27 κἀκεῖ] κἀκεῖνο. 30 Ματθ. 16. 13—18.

με λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι, τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου»; Πρόσχες ἀκριβῶς πῶς οὐκ εἶπεν «τὸν τοῦ Θεοῦ», ἀλλὰ «τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου». Καὶ μετὰ τὸ ἀκοῦσαι ὅτι οἱ μὲν Ἰωάννην οἱ δὲ Ἠλίαν, ἔφη αὐτοῖς «ὑμεῖς δὲ τίνα με λέγετε εἶναι»; Ἀπεκρίθη αὐτῷ ἡ κρηπὶς τῶν ἀποστόλων, Πέτρος, καὶ εἶπεν «σὺ εἶ ὁ Χριστός, ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος»· καὶ πρὸς ταῦτα ὁ Κύριος «μακάριος εἶ, Σίμων Βὰρ Ἰωνᾶ, ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα οὐκ ἀπεκάλυψέν σοι», τουτέστιν ἀνθρωπίνη ἔννοια, «ἀλλ' ὁ πατήρ μου ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς», καθότι υἱὸν ἀνθρώπου ἀκούσας υἱὸν Θεοῦ ὡμολόγησεν. Καὶ τί πρὸς αὐτόν; «Σὺ εἶ Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν ἐκκλησίαν, καὶ πύλαι ᾄδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς». Εἰ οὖν καὶ σὺ ὑπερβὰς τὴν ἀνθρωπίνην ἔννοιαν τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου τὸν ἐκ Μαρίας γεννηθέντα ὁμολογήσῃς υἱὸν Θεοῦ, μακαρίσει σε πάντως, καθὼς καὶ τὸν ἅγιον Πέτρον, καὶ πᾶσάν σου τὴν τῶν λογισμῶν ἐκκλησίαν ἐποικοδομήσει ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ τῆς πίστεως, καὶ πύλαι ᾄδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς, ἐπειδὴ τὰ ἐκεῖ δεσμὰ κατελθὼν ἔλυσεν διὰ τοῦ ἁγίου σώματος, ἵνα σώσῃ τοὺς οὕτως ἀμερίστως αὐτῷ πιστεύοντας.

26. Ἐὰν δὲ καὶ ἐπὶ τούτοις ἀντιλέγῃς καὶ ἔτι μερίζειν ἐπιχειρῇς, εἰπέ μοι τίς ἐστιν «ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου»; Εἴ μοι λέγεις «ὁ Θεὸς λόγος», καὶ πῶς ἐστιν «υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου»; εἰ δὲ λέγεις «ψιλός ἐστιν ἄνθρωπος», πῶς αὐτὸν «υἱὸν Θεοῦ» εἶπεν ὁ Πέτρος; Ἐὰν δὲ διαφυγεῖν μὴ δυνάμενος εἴπῃς ὅτι «καὶ ψιλός ἐστιν ἄνθρωπος καὶ υἱὸς Θεοῦ ὀνομάζεται», δύο Χριστοὺς εἰσάγεις, ἕνα τὸν Θεὸν Λόγον καὶ ἕνα τὸν ἄνθρωπον· φησὶν γὰρ «σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος». Κἂν τὸν μακάριον Θωμᾶν μαρτυροῦντα κατάδεξαι, ὃς ψηλαφήσας τὴν πλευρὰν καὶ τὰς χεῖρας τοῦ Σωτῆρος κύριον αὐτὸν καὶ Θεὸν ὡμολόγησεν, οὔτε τοῖς θαυμασίοις ἔργοις αὐτοῦ οὔτε τοῖς θείοις λόγοις αὐτοῦ ἐπονομάζων κύριον καὶ Θεόν, ἵνα μὴ εἴπῃς ὅτι τὸν ἐνοικοῦντα λέγει, ἀλλὰ ταῖς χερσὶν αὐτοῦ τὸ ἅγιον σῶμα ψηλαφήσας κύριον εἶναι

4 αὐτῆς... λέγεται. 5 κριπὶς. 6 ζόντος. 15 ἐπικοδομήσει. 18 πιστεύωντας. 19 ἀντιλέγεις. 27 Ἰωάν. 20. 24—29.

καὶ Θεὸν σαφῶς ὡμολόγησεν. Τί λέγεις καὶ πρὸς ταῦτα; Τίς ἐστιν ὁ ψηλαφηθείς;—«Ψιλὸς ἄνθρωπος». Καὶ πῶς κύριος καὶ Θεὸς ὡμολογεῖτο; — «Ἀλλὰ γυμνὸς ὁ Λόγος» — Καὶ πῶς ἐψηλαφᾶτο; Ἀνάγκη σε καὶ ὧδε ὁμολογῆσαι τὴν ἀλήθειαν, ὅτι κύριος Ἰησοῦς Χριστός ἐστιν. Ἢ οὐκ ἤκουσας ἐν τοῖς εὐαγγελίοις πῶς τοῖς ἀποστόλοις περὶ αὐτοῦ ἐνεκάλει λέγων «δεῦτε καὶ ἴδετε ὅτι αὐτὸς ἐγώ εἰμι, ὅτι πνεῦμα καὶ σάρκα καὶ ὀστέα οὐκ ἔχει, καθὼς ἐμὲ θεωρεῖτε ἔχοντα»; Διατί οὐκ εἶπεν «δεῦτε καὶ ἴδετε ὅτι ἄνθρωπός μου ἐστίν», ἀλλὰ σάρκα καὶ ὀστέα ἐπιδεικνὺς ἔλεγεν «ἴδετε ὅτι αὐτὸς ἐγώ εἰμι»;

27. Καὶ τί ἔτι μαρτυρίας ζητοῦμεν περὶ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, πάσης τῆς θείας Γραφῆς ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν υἱὸν Θεοῦ δηλούσης ἐν ἀμφοτέροις τοῖς πράγμασιν, θείοις λέγω καὶ ἀνθρωπίνοις, οἷς τε ἐποίησεν καὶ οἷς ἔπαθεν ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός; Εἰ γὰρ καὶ τοῦ ἁγίου σώματος μετὰ τὸν σταυρὸν ἐμνημόνευσεν ἡ θεία Γραφή, οὐχ ὡς τὴν θείαν ἀξίαν αὐτῷ χωρίζουσα, ἥτις κατὰ φύσιν αὐτῷ, παρούσης ἁγιωσύνης, ἀλλὰ βουλομένη δεῖξαι ὅτι οὐ φαντασίᾳ, καθὼς οἴονται, ἀλλ' ἀληθείᾳ ἐν σαρκὶ ἦλθεν καὶ ὑπὲρ ἡμῶν ἀπέθανεν ὁ κύριος Ἰησοῦς Χριστός. Διὸ καὶ λέγει φανερῶς «εἴ τις οὐχ ὁμολογεῖ Ἰησοῦν Χριστὸν ἐν σαρκὶ ἐληλυθότα, οὗτός ἐστιν ὁ ἀντίχριστος». Ποῦ ἐληλυθότα ἢ δηλονότι ἐν τῷ κόσμῳ; διατί ἢ δι' ἡμᾶς; ἵνα τί; ἵνα διδάξῃ ἀλήθειαν, ἣν οὐδεὶς ἄλλος ἐδίδαξεν, τὸ πιστεύειν εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα— ὅμως δι' ἐργασίας ἐντολῶν καὶ οὐ διὰ σιγῆς γνώσεως—καὶ ἵνα ὑπὲρ τῶν πιστῶν πάθῃ, ἐξουδενωθῇ, ἐμπτυσθῇ, ῥαπισθῇ, δεθῇ, φραγγελωθῇ, σταυρωθῇ, χολὴν καὶ ὄξος πίῃ, ἀποθάνῃ, λόγχῃ νυγῇ καὶ τριήμερος ἐκ νεκρῶν ἀναστῇ. Ὁμοίως ὁ αὐτὸς καὶ τὰ θεῖα ἵνα ποιήσῃ ἐν σαρκί, ὅπως ἴδωμεν τοὺς ἀγγέλους ἀναβαίνοντας καὶ καταβαίνοντας ἐπ' αὐτόν, ὅπως δῷ Πνεῦμα ἅγιον τοῖς διὰ τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ πιστεύουσιν καὶ σώσῃ αὐτούς, καὶ ὅπως

2 ψιλαφηθείς. 3 ὁμολογεῖτο... ἐψιλαφᾶτο. 4 ὡμολογῆσαι. 6 αὐτοῦ] τοῦ αὐτοῦ. 7 Πρβλ. Λουκ. 24. 39. 8 θεωρεῖται. 18 οἴηνται. 20 οὐκ ὁμολογεῖ. | Ἰωάν. ἐπιστ. α', 2, 22. 4, 2—3. 23 ἐδείδαξεν. 24 ἐντωλῶν. 25 ἐξουδενοθῇ. 29 δώῃ.

ἀναληφθῇ εἰς οὐρανὸν καὶ καθίσῃ ἐκ δεξιῶν τῆς δυνάμεως καὶ ἔλθῃ κρῖναι ζῶντας καὶ νεκροὺς καὶ διαμείνῃ σὺν τῷ πατρὶ εἰς τοὺς αἰῶνας. Ταῦτα ἡμεῖς ἀκούοντες παρὰ τῆς θείας Γραφῆς πιστεύομεν εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα.

28. Ἀλλὰ πάντως ἐρεῖς μοι ὅτι κἀγὼ πιστεύω εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα, Υἱὸν γυμνὸν τὸν Λόγον ἐννοῶν καὶ οὐχὶ μετὰ τῆς ἁγίας καὶ ἰδίας σαρκός. Ἀλλ' ἄκουε τοῦ Κυρίου καὶ περὶ τούτου λέγοντος «αὕτη ἐστὶν ἡ αἰώνιος ζωή, ἵνα πιστεύωσιν εἰς σὲ τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεὸν καὶ ὃν ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χριστόν». Ἤκουσες δὲ Ἰησοῦν Χριστὸν ἐν σαρκὶ ἐληλυθότα· μὴ γὰρ ἄσαρκον. Εἰ δὲ μηδὲ τοῦτο πιστεύῃς λεγούσῃ τῇ θείᾳ Γραφῇ, εἰπὲ σὺ πῶς ἦλθεν γυμνὸς ὁ Λόγος ἢ πῶς ἡγίασεν καὶ ἀπέστειλεν ὁ πατὴρ τὸν υἱὸν αὐτοῦ εἰς τὸν κόσμον; Ἆρα κατὰ σὲ μεταβατικῶς ἢ ἀλλοιωτῶς ἢ τρεπτῶς ἢ φανταστικῶς καὶ ἀνυποστάτως; Μὴ γένοιτο οὕτω φρονεῖν ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ τοῦ Κυρίου! Ἀλλὰ ἀποστολὴ καὶ κατάβασις καὶ ἁγιασμὸς καὶ χρίσμα παρὰ τοῦ πατρὸς ἡ ἕνωσις γέγονεν ἐπὶ τῇ ἁγίᾳ σαρκί. Εἰ ὁ Θεὸς Λόγος, ἐκ [μή]τρας ἑαυτῷ ἑνώσας ἀτρέπτως καὶ ἀφράστως πάντα τὰ αὐτῆς εἰς ἑ[αυ]τὸν ᾠκειώσατο· οὐδὲν γὰρ ἄλλο ἐστὶν ἡ παρουσία αὐτοῦ εἰμὴ ἡ θαυμαστὴ ἐνανθρώπησις καὶ ὅσα ἐν αὐτῇ ἐλάλησεν ἢ ἔπαθεν ἢ ἐποίησεν. Καὶ ποιεῖ δὲ καὶ ποιήσει· ὥςπερ γὰρ ὑπὲρ ἡμῶν ἦλθεν καὶ ἔπαθεν, οὕτω καὶ ἱερατεύει «καὶ ἐντυγχάνει ὑπὲρ ἡμῶν», καθὼς λέγει ὁ ἅγιος Παῦλος, οὐχ ὑποτακτικῶς ἀλλ' οἰκονομικῶς. Διὰ τοῦτο γὰρ εὐδοκίᾳ πατρὸς ἐνανθρωπήσας ἀνεδέξατο ἡμᾶς, ἵν', ὅσα ἡμεῖς ὀφείλοντες ποιεῖν οὐ δυνάμεθα, ταῦτα αὐτὸς ὑπὲρ ἡμῶν ποιῇ.

29. Αὐτὸς οὖν ὑπὲρ ἡμῶν τὰ δέοντα ποιῶν ἐν αὐτῷ δείκνυσιν ἡμῖν τὰ μέτρα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Διὰ τοῦτο νηστεύσας ἡμέρας τεσσαράκοντα ὕστερον ἐπείνασεν, ἵνα ἡμῖν δείξῃ ὑπὲρ ἀγάπης μήτε πεινῶντας ἐκκακεῖν ἢ ἐπακούειν τοῦ διαβόλου, τοὺς

2 διαμείνει. 6 πνεῦμα τὸν υἱόν. 8 Πρβλ. Ἰωάν. 17. 3. 15 γένετο. 16 χρῆσμα. 17 ἕνωσις γέγωνεν. 19 οἰκιώσατο. 23 Πρὸς Ῥωμ. 8. 34. 25 ὀφίλοντες. 29 ἐπίνασεν. | Ματθ. 4, 2. Λουκ. 4, 2. 30 πινῶντας ἐνκακεῖν.

λίθους ἄρτους παρακελευομένου γενέσθαι. Οὕτω καὶ διψᾷ καὶ κοπιᾷ καὶ καθεύδει καὶ μετὰ ἁμαρτωλῶν ἐσθίει καὶ προσεύχεται, καὶ μὴ εἰδέναι τὸν υἱὸν τὴν ὥραν ἢ τὴν ἡμέραν τῆς συντελείας λέγει, καὶ εἰς γάμους ὑπάγει καὶ συλλυπεῖται ἐπὶ τῇ πωρώσει, καὶ περίλυπος γίνεται ἕως θανάτου καὶ ἁμαρτωλοῖς συνεσθίει, καὶ τὸ τοῦ θανάτου ποτήριον εὔχεται εἰ δυνατὸν παρελθεῖν καὶ κλαίει ἐπὶ νεκρῷ, καὶ ἰχθύας ἀγρευθῆναι ἐκέλευσεν, καὶ τροφὰς ἀγοράσαι οὐκ ἀνέτρεπεν, καὶ ἁπαξαπλῶς ὅσα εἶναι δυνατὸν ἐν πιστοῖς ἀνθρώποις, ἐκτὸς ἁμαρτίας, πάντα ἀνεδέξατο καὶ ὑπέδειξεν· οὐ γὰρ μόνον τὴν σάρκα ἡμῶν ἀνέλαβεν ἀλλὰ καὶ κατὰ φύσιν αὐτῆς τὰ πράγματα χωρὶς ἁμαρτίας, ἵνα γνῶμεν ὅτι οὐδὲν τῶν φυσικῶν ἀναγκάζει εἰς ἁμαρτίαν. Ὅταν δὴ οὖν ἀκούσῃς ὅτι σωματικόν τι ἢ ἀνθρώπινον ὁ Ἰησοῦς ἐποίησεν ἢ ἐλάλησεν, μὴ ὡς ἀδυναμοῦντα ποιῆσαι τὸ μεῖζον ἡγοῦ, ἀλλὰ θαύμαζε αὐτοῦ τὴν φιλανθρωπίαν καὶ τὴν εἰς ἡμᾶς συγκατάβασιν· εἰ γὰρ δι' ἡμᾶς ἐνηνθρώπησεν, δῆλον ὅτι δι' ἡμᾶς καὶ λαλεῖ καὶ ποιεῖ καὶ πάσχει τὰ ἀνθρώπινα. Μὴ οὖν τῷ δι' ἡμᾶς ἀνθρωπίνῳ γεγενημένῳ πράγματι σύγκρινε τὴν πᾶσαν τοῦ Χριστοῦ δύναμιν, ὡς διὰ τοῦτο μερίζειν αὐτὸν κατὰ τὰς διαφορὰς τῶν πραγμάτων καὶ τὰ μὲν ἐπιγράφειν ψιλῇ τῇ σαρκί, τὰ δὲ γυμνῇ τῇ θεότητι.

30. Ἐπειδὴ δὲ οὐχὶ πιστεύειν ταῖς ἐντολαῖς αὐτοῦ ἀλλ' ἐνδελεχεῖν εἰς τὰ ἀπόκρυφα μεμαθήκαμεν, ἴσως καὶ τοῦτο ἐννοήσας ἐρεῖς μοι· «εἰπὲ τίνα ἐγέννησεν ὁ πατὴρ πρὸ Ἑωσφόρου, κατὰ τὴν Γραφήν, τὸν Θεὸν Λόγον ἢ τὸν ἄνθρωπον»; Κἀγώ σοι λέγω ὅτι κατὰ φύσιν τὸν Θεὸν Λόγον, κατὰ χάριν δὲ ᾠκειώσατο καὶ τὸν ἄνθρωπον εὐδοκίᾳ Θεοῦ πατρός, κατὰ τὴν Γραφὴν λέγουσαν «οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ ηὐδόκησα»· ἐπεί, εἰ μὴ ἦν ἡνωμένος οὐκ ἂν ἦν αὐτῷ τὸ ὄνομα «Ἰησοῦς Χριστὸς» ἀλλὰ «Θεοῦ Λόγος», καθὼς ἀπ' ἀρχῆς· εἰ δὲ μή, σύ μοι εἰπὲ τίνος χάριν οἱ ἀπόστολοι γυμνὸν τὸν Λόγον οὐκ ἐκήρυξαν υἱὸν Θεοῦ ἀλλὰ πανταχῇ Ἰησοῦν Χριστόν, καὶ τοῦτον ἐσταυρωμένον; Εἰ δῆλον ὅτι

2 καθεύδη. 4 ὑπάγη καὶ συνληπεῖται ἐ. τ. πορώσει. 11 χορίς. 16 ποιῆ. 21 ἐπὶ δῆ. 25 οἰκιώσατο. 27 Ματθ. 3, 17.

διὰ τὴν ἕνωσιν υἱός ἐστιν ἀνθρώπου ὁ κύριος Ἰησοῦς Χριστός, οὐχὶ διὰ ψιλὴν σάρκα ἀλλὰ διὰ ἕνωσιν τῆς ἁγίας σαρκός. Καὶ υἱὸς δὲ Θεοῦ ὁμοίως οὐ διὰ γυμνὸν τὸν Λόγον ἀλλὰ διὰ ἕνωσιν τοῦ Λόγου· ἕτερον γάρ ἐστιν ἰδιότης καὶ ἕτερον ἕνωσις. Ἕνωσιν δὲ λέγομεν μυστικὴν καὶ ἀσύγχυτον· οὔτε γὰρ ὁ Λόγος εἰς σάρκα ἐτράπη, οὔτε ἡ σὰρξ ἀνελύθη εἰς Λόγον. Ἀλλά, μένοντος τοῦ Λόγου ὅπερ ἦν καὶ οὔσης τῆς σαρκὸς ὅπέρ ἐστιν, ηὐδόκησεν ὁ Θεὸς Λόγος κατὰ βουλὴν Θεοῦ πατρὸς ἑνωθῆναι τῇ σαρκὶ ἐκ μήτρας· ἀσυγχύτως γὰρ διαμενούσης ἑκάστης φύσεως, οὐδ' ὁποτέρα αὐτῶν ἐν Χριστῷ μεμερισμένην ἔχει τὴν ἰδιότητα, οὐδὲ ἐν τοῖς ὀνόμασιν οὐδὲ ἐν τοῖς πράγμασιν. Ὁ γὰρ ὀνομαζόμενος υἱὸς ἀνθρώπου Χριστός, ὁ αὐτὸς ὀνομάζεται καὶ υἱὸς Θεοῦ κατὰ τὴν Γραφήν· φησὶν γὰρ τῇ ἁγίᾳ Μαρίᾳ «πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι· διὸ καὶ τὸ γεννώμενον ἅγιον κληθήσεται υἱὸς Θεοῦ» διὰ τὴν ἐκ μήτρας ἕνωσιν. Αὐτὸς δὲ καὶ ἐλάλει καὶ ἐδίδασκεν καὶ τὰ θεῖα ἐποίει καὶ τὰ ἀνθρώπινα ἔπασχεν· τὰ θεῖα μὲν γάρ, εἰ καὶ Λόγος, ἐποίει· ὅμως οὐ γυμνὸς ἀλλ' ἡνωμένος θεότητι. Οὔτε οὖν τοῦ Λόγου οὔτε τῆς σαρκὸς τροπὴν λέγομεν, ἀλλὰ ἀδιαίρετον τὴν ἕνωσιν αὐτοῦ ὁμολογοῦμεν. Οὕτως δὴ οὖν καὶ τὸν Λόγον ἀπαθῆ νοοῦμεν, καὶ υἱὸν Θεοῦ εἶναι τὸν ὑπὲρ ἡμῶν παθόντα πεπιστεύκαμεν, ἐπειδὴ ἑκάστη φύσις ἐν ἑαυτῇ μένουσα τὰ τῆς ἑτέρας δι' ἡμᾶς θεοπρεπῶς ᾠκειώσατο, ὅπως ὁ ἐξ ἀμφοῖν Χριστὸς μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων γένηται καὶ εἷς υἱὸς Θεοῦ καὶ νοοῖτο καὶ πιστεύοιτο ἐν παντὶ καιρῷ καὶ τόπῳ καὶ δυνάμει καὶ πράγματι, κατὰ τὴν θείαν Γραφήν. Χριστῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

---

4 ἰδιώτης. 13 Λουκ. 1, 35. 16 ἐποίη. 20 δεῖ. 22 οἰκιώσατο.

V.

Λείψανον ἐγκωμίου εἰς Κωνσταντῖνον Πορφυρογέννητον.

(Cod. S. Crucis nº 31).

. . . . σθον. Τίς γὰρ καὶ καυχήσεται καθαρὸς ἀπὸ ῥύπου; μόνου γὰρ Θεοῦ τὸ παντελῶς ἄπταιστον καὶ ἀνάλωτον. Ἀλλ' οὖν καὶ ταῦτα οὐκ ἔξω λόγου καὶ λυσιτελοῦς διακρίσεως ᾠκονόμητο· πρὸς γὰρ τὰ μείζω ἀεὶ τὴν ἅμιλλαν ὡς μεγαλοπρεπὴς εἶχεν, ἃ καὶ σπουδαίως κατώρθου. Καὶ τοῦτο δῆλον τοῖς ἀδεκάστῳ γνώμῃ καὶ ψυχῆς εὐθύτητι κρίσιν κρίνουσι. Καὶ οὐδεὶς εὖ οἶδ' ὅτι τῶν εὖ φρονούντων τούτοις ἀντερεῖ πάντως, ἀλλὰ τὴν νικῶσαν ἐφ' ἅπασι ψῆφον τούτῳ προσοίσει· κρείττω γὰρ ἢ κατὰ ἄνθρωπον ἀεὶ συντετριμμένῃ καρδίᾳ τὴν διάνοιαν εἶχε. Διὸ τὴν τοῦ λόγου διακόψαντες ῥύμην πρὸς τὸν εὐφημούμενον ἐπανίωμεν, καὶ τοῦτον πᾶσι τοῖς ἐν καλοῖς διαπρέψασι παραθέντες ἴσον ἢ καὶ μείζονα σαφῶς ἀποδείξωμεν, μᾶλλον δὲ μὴ σθένοντές τινα τάχα τῶν νῦν ἢ τῶν πάλαι πρὸς τὸ ὑπερβάλλον τῆς τοῦ αὐτοκράτορος ἀρετῆς παρισῶσαι τὴν παράλληλον σύγκρισιν διὰ τὸν τοῦ λόγου καταλείψωμεν χόρον· ἱκανὸς γὰρ οὗτος, οἶμαι, καὶ τοῖς λίαν πρὸς τὸ τὰ ἐκείνου λέγειν τε καὶ ἀκούειν ἀκορέστως ἔχουσιν. Ἑαυτοὺς δὲ διὰ βίου ἐνθέου καὶ πολιτείας ἀρίστης προσοικειώσωμεν τῷ τὰ ἡμῶν οἰκειωσαμένῳ Θεῷ, δι' ὧν κἀκεῖνος αὐτῷ προσῳκείωται· τοῦτο γὰρ καὶ ὁ πλάσας ἡμᾶς ὑπὲρ ἅπαντα βούλεται.

2. Ἀλλ' ὦ πάντων καλῶν ἀρχέτυπον καὶ εἰκόνισμα καὶ ἐκσφράγισμα, ὦ βασιλεῦ τῶν ἐν στέφει πάντων διαλαμψάντων, ὡς ἐντολὴν Θεοῦ στρεβλότησι καθυπέβαλε καὶ ὅσους βορβόρου καὶ ἄλλων ἀπευκτῶν ὀδμῶν ἐνέπλησε, πελματισμοῖς τε καὶ κλοιοῖς βαρέσι, πασσάλοις καὶ ἀνασκολοπισμοῖς, ἱμᾶσι καὶ τυμπανισμοῖς, ξίφεσί τε καὶ ῥάβδοις ἠκανθωμένοις καὶ ἁπαξαπλῶς ἀνυποίστοις σφόδρα τιμωρίαις ὠμοτάτως τούτους παρέδωκεν, ἓν τοῦτο προσθεὶς καταπαύσω τὸν λόγον. Τὴν ἐναγῆ στρατιὰν αὐτοῦ τῇδε κἀκεῖσε διὰ τὸ ὑπὲρ ἄμμον πληθύνεσθαι καὶ πανταχόθεν ληΐζεσθαι τοῦ μιαροῦ καταπέμψαντος, ὁ τηνικαῦτα τῶν σκήπτρων ἐπειλημμένος Ῥωμανὸν — οἶδ' ὅτι πάντες τὸν παλαιὸν ἐκεῖνον ἀκούετε — σχετλιῶν καὶ πάνυ ἐξαπορῶν ὅ τι καὶ δράσειεν ἄτε, πολλοὺς τῶν ἐν δυναστείᾳ καὶ κατὰ συγγένειαν αὐτῷ προσηκόντων κατασκοπῆσαι μόνον ἐξαποστείλας, καὶ μόλις κατιδὼν αὐτοὺς ἐκεῖθεν περισωθέντας — οὐδὲ γὰρ ἀντωπῆσαι ὅλως ἢ ἀντιπαρατάξασθαι τῷ ἐχθρῷ οἷόν τε ἦν — μέσων νυκτῶν ἐν πάσῃ ἀγυιᾷ τοῦδε τοῦ ἄστεος οὑτωσὶ διεκήρυττεν· «εἴτις γε βούλοιτο λήψεσθαι χρήματα καὶ τοῖς ἀλλοφύλοις ἀνταγωνίσασθαι, πρὶν ἢ τὸν ἥλιον διαλάμψαι ἔνθα τοῖς ἄναξι τὸ σφαιρίζειν σύνηθες ἡκέτω πρόθυμος»! Πολλῶν οὖν καὶ χυδαίων τῇ προσούσῃ πενίᾳ πιεζομένων συνειλεγμένων ἐκεῖσε καί τινων γενομένων ἐναπογράφων, καὶ τῶν μὲν κατ' ἐκλογὴν ἑτέρῳ, τῷ ἐν μαγίστροις ἠριθμημένῳ — Πόθος ὄνομα τούτῳ κατὰ τοὺς Ἀργυροὺς . . . . .

*

VI.

Λόγος τοῦ μεγάλου βασιλέως κυροῦ

ΑΛΕΞΙΟΥ ΚΟΜΝΗΝΟΥ

ἐκδοθεὶς παρ' αὐτοῦ πρὸς 'Αρμενίους δοξάζοντας κακῶς μίαν φύσιν ἐπὶ Χριστοῦ.

(Cod. Sabb. 366, fol. 246a—249a).

---

1. Μάτην, ὦ 'Αρμένιε, ἀναγκάζεις τοὺς εὐσεβῶς πιστεύοντας ἢ μίαν φύσιν σύνθετον ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ ὁμολογῆσαι, ὡς τῶν δύο ἑνωθεισῶν κατὰ σὲ καὶ γενομένων μιᾶς, ἢ δύο θεοὺς δοξάζειν· ἃ καὶ ἄμφω ὑπάρχουσιν ἄτοπα. Γνῶθι οὖν, ὡς ἐν παραδείγματι, ὅτι οὕτως ἐν σαρκὶ ἡ θεότης, ὡς τὸ πῦρ ἐν σιδήρῳ, οὐ μεταβατικῶς ἀλλὰ μεταδοτικῶς· οὐ γὰρ ἐκτρέχει τὸ πῦρ πρὸς τὸν σίδηρον. Μένον δὲ κατὰ χώραν μεταδίδωσιν αὐτῷ τῆς οἰκείας δυνάμεως· ὅ περ οὐδὲ ἐλαττοῦται τῇ μεταδόσει καὶ ὅλως πληροῖ ἑαυτοῦ τὸ μετέχον. Κατὰ τοῦτον δὴ τὸν λόγον καὶ ὁ Θεὸς Λόγος οὔτε ἐκινεῖτο ἐξ ἑαυτοῦ καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν, οὔτε τροπὴν ὑπέμεινεν καὶ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο. Ὅταν οὖν εἴπωμεν τὸν ἀπανθρακωθέντα σίδηρον «πεπυρακτωμένον σίδηρον», διὰ τοῦτο λέγομεν «πεπυρακτωμένον» ὅτι περιεχώρησεν ἐν ὅλῳ τῷ σιδήρῳ τὸ πῦρ καὶ μετέσχεν οὗτος τῆς τοῦ πυρὸς λαμπρότητος καὶ τῆς καυστικῆς δυνάμεως, οὐχ ὅτι δὲ φύσει γέγονε πῦρ ὁ σίδηρος, οὔτε μὴν

πάλιν ὅτι τὸ πῦρ σίδηρος γέγονεν· ἄμφω γὰρ αἱ φύσεις, ἥ τε τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ σιδήρου, ἀναλλοίωτοι μένουσι καὶ λέγομεν τὸ ὅλον σίδηρον «πεπυρακτωμένον» διὰ τὴν ἐν αὐτῷ περιχώρησιν τοῦ πυρός, ἑκατέρου τὰ κατὰ φύσιν οἰκεῖα ἔχοντος καὶ ἐνεργοῦντος διὰ τὴν τῆς φύσεως ἑτερότητα.

2. Ὥςπερ οὖν λέγομεν δύο φύσεις ἐπὶ τοῦ πυρακτωθέντος σιδήρου, τήν τε τοῦ πυρὸς καὶ τὴν τοῦ σιδήρου, ἀναλλοιώτους ἀμφοτέρας καὶ ἀτρέπτους — μένει γὰρ καὶ τὸ τοῦ σιδήρου βάρος καὶ τὸ παχυμερὲς καὶ τὸ τοῦ πυρὸς λαμπρόν τε καὶ καυστικόν—καὶ λέγοντες πυρακτωθῆναι τὸν σίδηρον οὐ νοοῦμεν φύσεως γενέσθαι μεταβολὴν ἀλλὰ τῶν τοῦ πυρὸς ἐνεργειῶν μετασχεῖν τὸν σίδηρον, ὡς καὶ μίαν ὑπόστασιν εἶναι τόν τε σίδηρον καὶ τὸ χρῶσαν αὐτὸν πῦρ, αἱ δὲ φύσεις μένουσι πάλιν δύο ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ ὑποστάσει, οὕτω καὶ ὁ Θεὸς Λόγος Θεὸς ὢν τέλειος καὶ τέλειος ἄνθρωπος γεγονὼς τὸ πρόσλημμα ἐθέωσεν ἅμα τῇ ἑνώσει διὰ τὸ ἐν τῷ προσλήμματι περιχωρῆσαι τὴν θείαν φύσιν καὶ ἐν αὐτῷ καὶ δι' αὐτοῦ ἐνεργεῖν τὰ θεῖα, καὶ πάλιν τὴν ἀνθρωπότητα ἐνεργεῖν τὰ οἰκεῖα χωρὶς ἁμαρτίας κατὰ φύσιν καὶ κατ' οὐσίαν, μείνασαν ὅπερ ἦν καὶ ἀχώριστον τῆς τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ ὑποστάσεως διὰ τὴν ἐν αὐτῇ, ὡς εἴρηται, ἄκραν τούτου ἕνωσιν· οὔτε γὰρ αἱ ἐν τῷ Χριστῷ δύο φύσεις σύγχωσίν τινα ἐκ τῆς καθ' ὑπόστασιν ἑνώσεως ἔπαθον, οὔτε ἡ μία σύνθετος α[ὐτοῦ] ὑπόστασις διαίρεσιν ἐπιδέχεται, ἀλλ' ὑπόστασις αὐτοῦ μία καὶ μετὰ τὴν ἕνωσίν ἐστι καὶ ἀδιαίρετος, αἱ δὲ φύσεις δύο.

3. Καὶ λοιπόν, Ἀρμένιε, πίστευε τὸ τοῦ Κυρίου ἀνθρώπινον μὴ κατ' οὐσίαν τραπῆναι ἀλλὰ τῇ καθ' ὑπόστασιν ἑνώσει θεωθέν, ὡς ἄνωθεν εἴρηται, καὶ μὴ βιάζου τοὺς εὐσεβεῖς, ἵνα εἴτε μίαν φύσιν πιστεύωσιν ἐπὶ Χριστοῦ γενέσθαι τὰς δύο, εἴτε πάλιν διὰ τὴν θέωσιν τοῦ προσλήμματος δύο θεοὺς πιστεύωσι· λέγεται γὰρ καὶ ἔστιν ὁ σίδηρος ὁ πυρακτωθεὶς «σίδηρος πεπυρακτωμένος», λέγεται δὲ καὶ «πῦρ» τῇ πυρώσει, λέγεται καὶ ἡ τοῦ Κυρίου σὰρξ «τεθεωμένη σάρξ», λέγεται δὲ καὶ «Θεὸς» τῇ θεώσει. Εἰ οὖν ὑπολαμβάνεις ταύτην φύσει θεωθῆναι καὶ ἀπολέσαι

τὴν οἰκείαν φύσιν, λοιπὸν ὑπολάμβανε καὶ τὸν πυρακτωθέντα σίδηρον ἀπολέσαντα τὴν οἰκείαν φύσιν. Ἀλλὰ μὴν οὔτε τὸ πῦρ οὔτε ὁ σίδηρος ἀπώλεσαν τὰ οἰκεῖα φυσικὰ ἰδιώματα, ἀλλὰ μένει ἑκατέρα φύσις ἀναλλοίωτος, ἡ μὲν τοῦ πυρὸς λαμπρὰ καυστική, ἡ δὲ τοῦ σιδήρου παχεῖα καὶ βαρεῖα, μέλαινά τε καὶ ψυχρὰ κατὰ τὴν οἰκείαν φύσιν, ὡς δείκνυται ἐκ τῆς διαστάσεως· ὅταν γὰρ ὁ σίδηρος διαστῇ τοῦ πυρός, εὐθὺς φανερῶς διαφαίνεται μετὰ τῶν ἄλλων καὶ ἡ ἐν αὐτῷ μελανία καὶ ψυχρότης, ἐπεὶ ἡ λαμπρότης καὶ ἡ θερμότης ἡ ἐν αὐτῷ τοῦ ἐν αὐτῷ περιχωρήσαντος πυρὸς ἦν, οὐ μὴν τοῦ σιδήρου· διὰ τοῦ πυρὸς γὰρ οὗτος ἐλαμπρύνετο καὶ ἐθερμαίνετο. Καὶ διὰ τοῦτο χωρισθεὶς τοῦ πυρὸς χωρίζεται καὶ τῶν τούτου ἐνεργειῶν καὶ φαίνεται ἡ ἐν αὐτῷ φυσικῶς ἐνυπάρχουσα μελανία καὶ ψυχρότης· εἰ γὰρ διὰ τῆς ἑνώσεως ἀπώλεσεν οὗτος τὴν οἰκείαν φύσιν, οὐκ ἄν ποτε ταύτην ἠδυνήθη εὑρεῖν. Πᾶν γὰρ εἶδος ἔχει φύσιν οἰκείαν, καὶ εἰ ἀπολέσει ταύτην, οὐκέτι εὑρεῖν αὐτὴν δυνήσεται. Οὕτως οὖν, ὡς ἐν ὑποδείγματι, δέξαι καὶ τὴν τῆς σαρκὸς τοῦ Κυρίου θέωσιν καὶ λέγε ταύτην σάρκα τεθεωμένην, οὐδεμίαν τροπὴν δεχομένης ἑκατέρας τῶν φύσεων οὐδὲ μετὰ τὴν ἕνωσιν, ὥςπερ καὶ ἐπὶ τοῦ σιδήρου καὶ τοῦ πυρὸς ἀποδέδεικται, καὶ τότε πιστεύεις τὸν ἀληθινὸν Χριστὸν καὶ Θεὸν ἡμῶν Θεὸν τέλειον καὶ τέλειον ἄνθρωπον, ὑπόστασιν μίαν, σύνθετον ἐκ θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος.

4. Πλήν, Ἀρμένιε, ὁ μὲν σίδηρος καὶ πρὸ τῆς ἑνώσεως τὴν ὕπαρξιν εἶχε καὶ ἰδία ὑπόστασις ἦν καὶ ἐν τῇ ἰδίᾳ ὑποστάσει μετέλαβε τῆς τοῦ πυρὸς λαμπρότητος καὶ τῆς καυστικῆς δυνάμεως, καὶ γεγόνασιν ἄμφω ὑπόστασις μία, ὅ τε σίδηρος καὶ τὸ πῦρ, αἱ δὲ φύσεις εἰσὶ δύο. Ἐπὶ δὲ τῆς προσληφθείσης τῷ Θεῷ Λόγῳ σαρκὸς οὐχ οὕτως ἦν, ἀλλ' ἐν τῇ ὑποστάσει τῆς αὐτοῦ θεότητος καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς συστάσεως καὶ τὴν σύμπηξιν καὶ διάπλασιν αὕτη ἔλαβεν ἐκ τῶν πανάγνων αἱμάτων τῆς Θεοτόκου. Καὶ ἀναπαυθήτω ὁ λογισμός σου, ἵνα καὶ θεωθεῖσαν ὁμολογῇς τὴν τοῦ Κυρίου σάρκα διὰ τὴν ἐν αὐτῇ ἄκραν περιχώρησιν τῆς αὐτοῦ θεότητος, καὶ αὖθις μένουσαν σῶμα κατὰ φύσιν· διὰ τοῦτο γὰρ

καὶ ὁ μὲν Θεολόγος τάδε κατὰ ῥῆμα διέξεισι· «Θεὸς δὲ λέγοιτο ἂν οὐ τοῦ Λόγου—πῶς γὰρ ἂν εἴη τοῦ κυρίως Θεοῦ Θεός;—τοῦ ὁρωμένου δέ. Ὥς περ οὖν καὶ Πατὴρ οὐ τοῦ ὁρωμένου, τοῦ Λόγου δέ». Ὁ δὲ μέγας Βασίλειος ταῦτά φησι. «Θεὸς ἐν ἀνθρώποις οὐ διὰ πυρὸς καὶ σάλπιγγος καὶ ὄρους καπνιζομένου ἢ γνόφου καὶ θυέλλης ἐκδειματούσης τὰς ψυχὰς τῶν ἀκροωμένων νομοθετῶν, ἀλλὰ διὰ σώματος ἡμέρως καὶ προσηνῶς τοῖς ὁμογενέσι διαλεγόμενος». Πῶς οὖν, ὦ Ἀρμένιε, τοῖς ὁμογενέσι διελέγετο ὁ Θεός, εἰ μὴ τὸ προσληφθὲν αὐτῷ σῶμα ἔμεινε σῶμα ὁμογενὲς ἡμῖν καὶ οὕτω πρὸς ὁμογενεῖς ἀνθρωπίνως διελέγετο; τὸ ὁμογενὲς γὰρ ἡμῖν ὁμολογουμένως σῶμά ἐστι. Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς ἅγιός φησιν ὅτι «διὰ τῆς συμφυοῦς ἡμῶν σαρκὸς αὐτοῦ πρὸς ἑαυτὸν ἐπανήγαγεν ὁ Θεὸς Λόγος πᾶσαν τὴν ἀνθρωπότητα». Τίς οὖν ἐστιν ἡ συμφυὴς ἡμῶν σὰρξ αὐτοῦ, εἰ Θεὸς κατ' οὐσίαν τὸ πρόσλημμα γέγονεν; εἰ γὰρ Θεὸς κατ' οὐσίαν τοῦτο, οὐ συμφυὲς ἡμῖν. Καὶ ἀπώλετο λοιπὸν καὶ ἡ ἡμῶν πρὸς Θεὸν ἐπαναγωγή, καὶ κινδυνεύει καθ' ὑμᾶς ἄπρακτον μεῖναι τὸ τῆς οἰκονομίας μυστήριον.

5. Πειθέτω σε πρὸς τούτοις καὶ ἡ τοῦ Κυρίου κατὰ σάρκα σταύρωσις καὶ ἡ νέκρωσις· ἔπαθε γὰρ σαρκὶ φύσει παθητῇ καὶ θάνατον ὑπέμεινεν οὐχ ἡ θεότης ἀλλ' ἡ σάρξ· ἡ γὰρ θεότης ἀπαθὴς κατὰ φύσιν ὑπάρχουσα ἀπαθὴς διέμεινεν, ἡ δὲ σὰρξ ἔπαθε παθητὴ οὖσα, ὡς εἴρηται. Διὰ τοῦτο οὖν δύο φύσεις ἐπὶ τῆς μιᾶς τοῦ Χριστοῦ ὑποστάσεως, ἡ μὲν παθητή, ἡ δὲ ἀπαθής. Καὶ εἰς ἄνθρωπον φρόνιμον καὶ σύνεσιν ἔχοντα ἀμφιβολίαν τινὰ τοῦτο οὐ δίδωσιν, οὔτε μὴν ὅλως πάροδον, κἂν ψιλήν τινα διχόνοιαν παρέχῃ, ἀναμφίβολον ὂν πάντῃ καὶ ἀπαράγραπτον. Φύσει γὰρ παθητὴ ἡ σὰρξ καὶ φύσει ἀπαθὴς ἡ θεότης, Ἀρμένιε, πληροφορήθητι· ἀναμφίβολον γάρ ἐστι τοῦτο καὶ ἀληθές. Ὁ Χριστὸς καὶ ἀβλαβὴς διατηρεῖται ἀπὸ τῶν ἐναντίων προσβολῶν. Δέξαι οὖν, Ἀρμένιε, τὴν βασιλείαν μου σύμβουλον καὶ μὴ θελήσῃς ἐμμεῖναι σαθρῷ θεμελίῳ καὶ πάντῃ ψευδεῖ καὶ ἀνισχύρῳ, ὅπερ σοι παρεδόθη διὰ τῶν κακίστων διδασκάλων τῶν Ἀρμενίων· ἀλλ' ἀπόστηθι ἐξ αὐτοῦ καὶ ἀκούμβισον ἐπὶ τὴν

πέτραν, ἥτις ἐστὶν ὁ Χριστός, ὡς δεδήλωται, καὶ ἐπ' αὐτῇ τῇ πέτρᾳ ἐποικοδόμει τὰς ἀγαθάς σου ἐργασίας, ἵνα τέλειον καὶ μόνιμον τὸν ἐν σοὶ οἶκον καταρτίσῃς.

6. Τί οὖν ἄλλο ἐστὶν ἀτοπώτερον καὶ τῆς ἀληθείας πάντῃ ἀλλότριον παρὰ τὸ ὑπονοῆσαι ὅλως κἂν ψιλῇ ὑπονοίᾳ, ·μή τι γε πιστεῦσαι, ὅτι ἡ θεία φύσις ἦν ἐλλιπὴς καὶ χρείαν ἔσχε τοῦ δέξασθαι αὔξησιν ἐκ τοῦ προσλαβέσθαι ἑτέραν φύσιν καὶ μεταβαλεῖν εἰς τὴν ἑαυτῆς φύσιν, ὅπερ ἡ τῶν Ἀρμενίων δογματίζει διδασκαλία; τοῦτο γὰρ μεστόν ἐστι πάσης ἀσεβείας καὶ παντελοῦς ἀφροσύνης. Ἡ γὰρ θεία φύσις ἀπροσδεής ἐστι καὶ ὑπερπλήρης καὶ παντέλειος καὶ οὐκ ἦν οὔτε ἔστιν οὔτε ἔσται ὅτε οὐκ ἦν, ἀεὶ ὡσαύτως ἔχουσα· πάντα μὲν γὰρ πληροῖ ὡς δημιουργικὴ καὶ προνοητικὴ καὶ ἀγαθοποιός, καὶ παράγει πάντα ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι. Αὐτὴ δὲ οὔτε παρήχθη οὔτε γέγονεν, οὔτε ἀναπληρώσεως ἐδεῖτο ἢ ἐδέξατο πώποτε ἀναπλήρωσιν· ἀεὶ γὰρ ἦν ὑπερπλήρης καὶ ἔστι καὶ ἔσται. Εἰ οὖν οὕτως ἔχει ἡ ἀλήθεια, ὡς καὶ πάντες οἱ ὀρθόδοξοι χριστιανοὶ πιστεύομεν καὶ αὐτὴ ἡ ἀλήθεια μαρτυρεῖ, κακῶς παρέδωκεν ὁ διδάσκαλος τῶν Ἀρμενίων τὴν ἐπὶ τοῦ ἀληθινοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν καθ' ὑπόστασιν ἕνωσιν τῶν δύο φύσεων καὶ τὴν τῆς σαρκὸς τοῦ Κυρίου θέωσιν, διδάσκων αὐτοὺς μίαν φύσιν γεγενῆσθαι τήν τε τοῦ Λόγου θείαν φύσιν καὶ τὴν τῆς προςληφθείσης σαρκὸς αὐτῷ οὐσίαν· εἰ γὰρ τοῦτο γέγονεν, ὡς ἄνωθεν εἴρηται κατὰ τὸν διδάσκαλον τῶν Ἀρμενίων, λοιπὸν αὔξησιν ἐδέξατο ἡ ὑπερπλήρης καὶ ὑπερτέλειος καὶ ἀνενδεὴς θεία φύσις, καὶ τρόπον τινὰ ἀναπληρωτικὴν τῆς θείας φύσεως τὴν τῆς σαρκὸς οὐσίαν ὁ τῶν Ἀρμενίων παρέδωκε διδάσκαλος. Καὶ ἔστι κατ' αὐτὸν ἀνενδεὴς καὶ ὑπερπλήρης καὶ ἀνθρωπίνη φύσις, καὶ διὰ τοῦτο ἀνεπλήρωσε τὸ κατὰ τοὺς Ἀρμενίους ἐλλεῖπον τῇ θείᾳ φύσει.

7. Ἄτοπον οὖν, ἄτοπον τοῦτο, Ἀρμένιε, καὶ ἄξιον θρήνου καὶ γέλωτος, γέλωτος μὲν διὰ τὸ πάντῃ ἀφρονέστατον νόημα, θρήνου δὲ ὅτι εἰς τοσοῦτον χάσμα ἀχανὲς κατακρημνίζει τοὺς τοῦτο προςδεχομένους· εἰ γὰρ καὶ τῇ ὁμαδικῇ καὶ παχυμερεῖ ὁμολογίᾳ οὐχ ὁμολογεῖτε τοῦτο διὰ τῶν χειλέων ὑμεῖς, ἀλλά γε τοῦτο συν-

άγετε ἐφ' ᾧ ὁμολογεῖτε. Καὶ εἰ κλείσεις τὴν θύραν σου, κατὰ τὸν Εὐαγγελιστήν, καὶ παρακαλέσεις τὸν πατέρα ἡμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἐλευθέρως, αὐτός σοι διαφωτίσει τὸ ἀληθὲς καὶ ἀποδείξει σοι τὴν ἐσκοτισμένην πάντῃ καὶ ἐζοφωμένην τῶν Ἀρμενίων διδασκαλίαν, ὅτι παρέδωκέ σοι τὸ περὶ τὴν πίστιν ἄτοπον. Καὶ τότε πάντως νοήσεις ὅτι καὶ ἐνδεῆ καὶ ἀτελῆ τὴν θείαν φύσιν ἡ τῶν Ἀρμενίων διδασκαλία παραδίδωσι.

8. Τί οὖν ζητεῖς, Ἀρμένιε, μάρτυρα τὸν ἅγιον Κύριλλον διὰ τῶν παρ' ἐκείνου ἀναθεματισθέντων κεφαλαίων, ἢ τὸν Θεολόγον ἢ ἕτερόν τινα τῶν ἁγίων ἢ τῶν ἄλλων ὀρθοδόξων; Ἂν τοῦτο ζητῇς, οὐδένα τούτων εὑρήσεις εἰς τοῦτο συμμαρτυροῦντά σοι· κάκιστον γάρ ἐστι τοῦτο, καὶ οἱ μάρτυρες τούτου κακόφρονες. Οἱ δὲ ἅγιοι κάλλιστα καὶ νοοῦσι καὶ μαρτυροῦσιν, ἐκ Θεοῦ τὴν θείαν δεξάμενοι ἔλλαμψιν. Τούτων οὖν καὶ σὺ τῇ διδασκαλίᾳ πείσθητι καὶ τῆς τῶν Ἀρμενίων διδασκαλίας ἀπόσχου, ὅπως ῥυσθείης τῆς ἀπωλείας εἰς ἣν οὗτοι ἑαυτούς τε καὶ τοὺς ἀκολουθήσαντας αὐτοῖς ἐνέρριψαν· «εἰ γὰρ τυφλὸς τυφλὸν ὁδηγεῖ, ἀμφότεροι εἰς τὸν αὐτὸν βόθυνον ἐμπεσοῦνται καὶ ἀπολοῦνται».

9. Ἐρωτήσω δέ σε, Ἀρμένιε, μικρόν· σὺ δέ μοι ἀπόκριναι. Ἄλλο ἐστὶν ὑπόστασις καὶ ἄλλο ἐστὶ φύσις ἢ οὔ; Ὁμολογήσεις πάντως ὅτι ἄλλο ἐστὶ φύσις καὶ ἄλλο ὑπόστασις. Καὶ δῆλον ἐκ τοῦ μίαν μὲν εἶναι τὴν θείαν φύσιν, τρεῖς δὲ τὰς αὐτῆς ὑποστάσεις. Καὶ διὰ τοῦτο πιστεύομεν οἱ χριστιανοὶ τριάδα ὑποστάσεων ὁμοούσιον. Ἐπεὶ οὖν ἀποδέδεικται ὅτι ἄλλο ἐστὶν ὑπόστασις καὶ ἄλλο φύσις, τὴν ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ τῶν δύο φύσεων ἕνωσιν καθ' ὑπόστασιν νόει, Ἀρμένιε· τὰς δὲ δύο φύσεις μένειν ὡσαύτως δύο πίστευε, μήτε τῆς θείας φύσεως εἰς τὴν τῆς σαρκὸς μετατραπείσης, μήτε τῆς ἀνθρωπίνης εἰς τὴν θείαν φύσιν μεταβληθείσης· δύο γὰρ μεμενήκασιν αἱ τοῦ Χριστοῦ φύσεις καὶ μετὰ τὴν ἕνωσιν ἄτρεπτοι καὶ ἀσύγχυτοι, ὑπόστασις δὲ μία τῶν δύο φύσεων τῇ συνόδῳ. Μὴ οὖν ἀπατῶ ἐπὶ τῷ τοῦ ἁγίου Κυρίλλου λογίῳ τῷ λέγοντι «μὴ δεῖν συνάπτειν τὰς ὑποστάσεις ἐπὶ τοῦ ἑνὸς

2 Ματθ. 6, 6. 17 Πρβλ. Ματθ. 15, 14. Λουκ. 6, 39.

Χριστοῦ συναφείᾳ τῇ κατὰ τὴν ἀξίαν, ἀλλὰ μᾶλλον συνόδῳ τῇ καθ' ἕνωσιν φυσικῇ»· αὐτὸς γὰρ ἑαυτὸν σαφῶς ἑρμηνεύει ὅπως λέγει τὴν σύνοδον τὴν καθ' ἕνωσιν φυσικήν· λέγει γὰρ οὕτω κατὰ ῥῆμα μετά τινα ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τοῦ τρίτου ἀναθεματισμοῦ· «'Αλλ' οὐχ οὕτω ταῦτα ἔχειν ὑπονοοῦσί τινες, τὸν ἄνθρωπον διιστάντες ἀνὰ μέρος καὶ ἰδικῶς συνῆφθαι (φασὶν) αὐτὸν τῷ ἐκ Θεοῦ πατρὸς φύντι Λόγῳ κατὰ μόνην τὴν ἀξίαν, ἤγουν αὐθεντίαν, οὐ καθ' ἕνωσιν φυσικήν, τουτέστιν ἀληθῆ, καθάπερ ἡμεῖς πιστεύομεν· οὕτω γάρ που φησὶ καὶ ἡ θεία Γραφή· «καὶ ἦμεν φύσει ὀργῆς τέκνα, ὡς καὶ οἱ λοιποί», τὸ «φύσει» ἀντὶ τοῦ «ἀληθῶς» λαμβάνουσα».

10. Λέγοντος οὖν τοῦ Νεστορίου τὴν τῶν δύο φύσεων Χριστοῦ καθ' ὑπόστασιν ἕνωσιν μὴ καθ' ὑπόστασιν εἶναι ἀλλὰ κατ' ἀξίαν μόνην καὶ αὐθεντίαν, καὶ διὰ τοῦτο δύο ὑποστάσεις εἰσάγοντος, ἀπέδειξεν ὁ ἅγιος ἐναργῶς ὅτι οὐ κατ' ἀξίαν ἢ αὐθεντίαν ἡ τῶν δύο φύσεων σύνοδος γέγονεν ἀλλὰ καθ' ἕνωσιν φυσικήν, ἤτοι ἀληθῆ, ὡς ἄνωθεν ἀποδέδεικται· καὶ τὸ τοῦ 'Αποστόλου ῥητὸν εἰς μαρτυρίαν παρήγαγε, τὸ λέγον ὅτι «ἦμεν τέκνα φύσει ὀργῆς», τὸ «φύσει» ἀντὶ τοῦ «ἀληθῶς» παραλαμβάνοντος. Δηλοῖ οὖν ἡ φυσικὴ ἕνωσις ἀληθῆ καθ' ὑπόστασιν ἕνωσιν, οὐ μὴν δὲ τῶν δύο φύσεων εἰς μίαν φύσιν ἀνάλυσιν ἐπὶ τροπῇ ἢ φυρμῷ μιᾶς τῶν δύο φύσεων ἢ καὶ ἀμφοτέρων. Εἰ μὴ γὰρ τὴν καθ' ὑπόστασιν ἕνωσιν ἀπέδειξεν ὁ ἅγιος, ὁ Νεστόριος δύο ὑποστάσεις ἐπὶ τοῦ ἑνὸς Χριστοῦ δογματίζων παρεδέχθη ἄν. 'Απέδειξεν οὖν ὁ ἅγιος μὴ δύο εἶναι ὑποστάσεις τὸν Χριστὸν ἀλλὰ μίαν, ὃ καὶ ἕνωσιν φυσικήν, ἤγουν ἀληθῆ, ὠνόμασεν.

11. Εἰ δὲ ἀναγκάζεις με, 'Αρμένιε, τὸν Θεοῦ χάριτι ὀρθόδοξον χριστιανόν, ἵνα σοι εἴπω σαφέστερόν τι περὶ τῆς θεώσεως τοῦ προσλήμματος τοῦ Κυρίου, ἐρῶ σοι πάντως τὸ ἐκ Θεοῦ μοι χορηγηθέν. Οἶδας ὅτι μόνος ὁ Θεός ἐστιν ἄτρεπτος φύσει καὶ οὐδέποτε πρὸς τὸ ἐναντίον κινεῖται· ἡ δὲ τῶν ἀνθρώπων φύσις καὶ αὐτὴ ἡ τῶν ἀγγέλων τρεπτή, ὅτι καὶ κτιστή. Καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἄγγελοι ἐξ οὐρανοῦ ἐξέπεσον καὶ ὁ πρωτόπλαστος 'Αδὰμ ἐκ

17 Πρὸς 'Εφεσ. 2, 3

τοῦ παραδείσου. Καὶ οὐδεὶς τῶν ἀνθρώπων ἀναμάρτητος, μόνος δὲ ὁ Θεός, διότι καὶ ἄτρεπτος. Ὅπερ οὖν καὶ ὑπὲρ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ἐστὶ καὶ ὑπὲρ αὐτὰς τὰς ἀγγελικὰς δυνάμεις, τοῦτο κατεπλούτησε τὸ πρόσλημμα τοῦ Κυρίου ἅμα τῇ ἑνώσει, καὶ ταῦτα κτιστὸν ὄν, τὸ εἶναι δηλονότι πάντῃ ἄτρεπτον καὶ ἄσχετον πρὸς τὰ χείρονα· ἅμα γὰρ τῇ ἑνώσει ὅλον ἔσχε τὸ θέλημα ὑπεῖκον τῷ θείῳ θελήματι· τὸ γὰρ ἐκείνου θέλημα (κατὰ τὸν Θεολόγον φάναι Γρηγόριον) οὐκ ἦν ὑπεναντίον Θεῷ, θεωθὲν ὅλον. Οὕτως οὖν, ὡς ἐφικτὸν ἀνθρωπίνῳ λογισμῷ, λέγομεν θεωθῆναι τὸ πρόσλημμα καὶ ὅτι ἐν αὐτῷ τῷ Υἱῷ καὶ Λόγῳ τοῦ Θεοῦ ἔσχε τὴν ὕπαρξιν καὶ ἀχώριστόν ἐστιν ἀεὶ τῆς αὐτοῦ θεότητος. Οὕτω δὲ καὶ σὺ ἐννόησον καὶ ἄρρητον καὶ ὑπερφυῆ τὴν θέωσιν τοῦ προσλήμματος τοῦ Κυρίου, ὅτι ὃ οὐ γέγονεν εἰς ἕτερον τῶν κτισμάτων, γέγονεν ἐπ' αὐτῷ, καὶ ὅτι ἔμεινε καὶ ἀεὶ μένει ἀχώριστον τῆς θεότητος, καὶ διὰ τοῦτο ἄτρεπτον πρὸς τὰ χείρονα.

VII.

ΔΙΠΤΥΧΑ ΤΗΣ ΕΝ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΟΙΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ.

(Cod. Sabb. 153, f° 77—103).

Στιχηρὰ ψαλλόμενα εἰς τὴν μνήμην τῶν ἀοιδίμων πατριαρχῶν Ἱεροσολύμων.

Ἦχος πλ. δ΄ πρὸς τὸ «Ὁ ἐξ ὑψίστου κληθείς».

Τοὺς τῆς Σιὼν ἀνυμνήσωμεν ποιμένας,
τὸν μέγαν Ἰάκωβον | τὸν ἀδελφόθεον
καὶ Συμεὼν καὶ Ἰούδαν τε, | Ζαχχαῖον ἅμα·
σὺν τῷ Τωβίᾳ | Βενιαμὶν τὸν σοφὸν
καὶ Ἰωάννην Ματθίαν τε | Φίλιππον θεῖον
καὶ τὸν ἀοίδιμον ὄντως Σένεκα,
Ἰοῦστον τὸν ἔνθεον καὶ τὸν Λευὶ καὶ Ἐφραίμ.
Σὺν Ἰωσὴφ τὸν Ἰούδαν τε | Μᾶρκον τὸν μέγαν,
Κασσιανὸν καὶ Πόπλιον στέψωμεν.
Ἱεράρχαι Χριστοῦ παναοίδιμοι
ἐκτενῶς τὸν Σωτῆρα | ἱκετεύσατε σωθῆναι ἡμᾶς.
Ὠδαῖς ᾀσμάτων ὁ Μαξιμιανὸς αἰνείσθω
Ἰουλιανὸς ὁμοῦ | Γαϊανῷ τῷ σοφῷ
σὺν τῷ Συμμάχῳ Καπίτωνι | καὶ τῷ Μαξίμῳ
καὶ Ἀντωνίῳ | καὶ τῷ Οὐάλεντι.
Δηλιχιανόν, πιστοί, | Νάρκισσον, | Δῖόν τε
καὶ Γερμανὸν καὶ τὸν Γόρδιον | σὺν Ἀλεξάνδρῳ

Μαζαβανᾶν καὶ τὸν Ἰεμέναιον
ἀνευφημῶμεν μεγαλύνοντες
ὡς τοῦ Λόγου συμμάχους καὶ κήρυκας
καὶ φωστῆρας τοῦ κόσμου | καὶ Σιὼν τοὺς ἀρχιποίμενας.
Ζαυδᾶς, Ἑρμᾶς καὶ Μακάριος ὑμνείσθω,
Μάξιμος καὶ Κύριλλος | καὶ Ἰωάννης ὁμοῦ
σὺν Πραϋλίῳ τῷ κήρυκι | καὶ θεοσόφῳ
Ἰουβενάλιος, Ἀναστάσιος. | Μαρτύριον ἅπαντες
καὶ τὸν Σαλούστιον | καὶ τὸν Ἠλίαν τιμήσωμεν.
Σὺν Ἰωάννῃ Πέτρον, Μακάριον | καὶ Εὐτύχιον
καὶ Ἰωάννην, | Ζαχαρίαν, | Μόδεστον καὶ Σωφρόνιον,
Ἰωάννην τὸν θεῖον | καὶ Θεόδωρον Ἠλίαν τε.
Σὺ τὸ γεώργιον ηὔξησας τοῦ Λόγου
θεόφρον Γεώργιε, Θωμᾶ, Βασίλειε
σὺν τῷ Σεργίῳ τῷ σώφρονι | καὶ Σολομῶντι,
Θεοδοσίῳ τῷ χριστοκήρυκι· | μεθ' ὧν καὶ Ἠλίας δὲ
ἄλλος καὶ Σέργιος | καὶ ὁ Λεόντιος στέφεται.
Ἀθανασίῳ | καὶ Χριστοδούλῳ καὶ τῷ Ἀγάθωνι
ὕμνος προσοίσθω. | Ἰωάννου καὶ Χριστοδούλου
τοὺς πόνους αἰνέσωμεν. | Σὺν Θωμᾷ Ἰωσὴφ δὲ
καὶ Ὀρέστην ἀνυμνήσωμεν.
Θεοφιλείᾳ τὴν κλῆσιν συνεκέρασας
παμμάκαρ Θεόφιλε· | σὺν Νικηφόρῳ δὲ
Ἰωαννίκιος στέφεται | καὶ Σωφρονίῳ
καὶ Εὐθυμίῳ τῷ θεοκήρυκι. | Ὑμνήσωμεν ἅπαντες
τὸν Συμεὼν τὸν σοφόν, | σὺν Ἰωάννῃ Νικόλαον
καὶ Ἰωάννην | καὶ Νικηφόρον | καὶ τὸν Λεόντιον
τοὺς ἱεράρχας, | Μᾶρκον Εὐθύμιον Ἀθανάσιον
καὶ Σωφρόνιον | καὶ Γρηγόριον ἅμα
τῆς Σιὼν τοὺς ἀρχιποίμενας.
Ὑπὲρ τῆς ποίμνης ὑμῶν, ποιμένες θεῖοι,
Χριστὸν τὸν Θεὸν ἡμῶν καθικετεύσατε
πάσης ὀργῆς πάσης θλίψεως | πάσης ἀνάγκης

ἐκλυτρωθῆναι τῶν πολεμίων ἐχθρῶν, | τὰ σκῆπτρα κρατῦναι δὲ
τῶν βασιλέων ἡμῶν, | τῷ σταυροφόρῳ δὲ ἄνακτι
καθυποτάξαι Ἰσμαηλίτην λαὸν τὸν ἄθεον
καὶ ἱλασμὸν δὲ | τῶν πταισμάτων καὶ βίου διόρθωσιν
δωρηθῆναι τοῖς πίστει | ἑορτάζουσι τὴν μνήμην ὑμῶν.

Ο ΚΑΝΩΝ

φέρων ἀκροστιχίδα τήνδε· «ὕμνοις γεραίρω τῆς Σιὼν τοὺς ποιμένας»· ἐν δὲ τοῖς τριαδικοῖς καὶ θεοτοκίοις «τοῦ ἀναξίου Νείλου».

Ὠδὴ α΄ ἦχος πλάγιος δ΄. «Ἁρματηλάτην».

Ὑπὸ τῆς σῆς δυναμωθῆναι χάριτος
καθικετεύω, Χριστέ, | ὅπως τοὺς σῇ ψήφῳ
τῆς Σιὼν ἐκλάμψαντας | ἀρχιερέας ἅπαντας
ἐγκωμίοις αἰνέσω, | ὀρθὴν τὴν πίστιν τηρήσαντας
καὶ πρὸς σὲ καλῶς ἐκδημήσαντας.
Μετὰ σαρκὸς ἐπὶ τῆς γῆς γενόμενος
ὁ λυτρωτὴς καθ' ἡμᾶς | σὲ λειτουργὸν πρῶτον,
θύτην καὶ ἐπίσκοπον | χειροτονεῖ Ἰάκωβε,
ἀδελφὸν ὀνομάσας | διὰ τοῦ βίου τὸ ἄμεμπτον
καὶ τὸ τῆς ἀγάπης διάπυρον.
Νόμους τηροῦντες τοῦ Χριστοῦ, μακάριοι
ἱερομύσται Χριστοῦ, | τὴν ἑαυτοῦ ποίμνην
καλῶς ἐποιμάνατε, | ὦ Συμεὼν θαυμάσιε
καὶ Ἰούδα γενναῖε, | Ζαχχαῖε θεῖε, Τωβία τε
καὶ Βενιαμὶν ἀξιύμνητε.
Ὁλοσχερῶς τὸ τῶν εἰδώλων, ἅγιοι,
μύσος ἠλέγξατε. | Τῷ τοῦ Χριστοῦ μύρῳ
κεχρισμένοι, ἔνδοξοι, | πιστοὺς εὐωδιάζετε,
Ἰωάννη παμμάκαρ, | Ματθία, Φίλιππε, Σένεκα,
Ἰοῦστε, Λευί, πανοίδιμοι.

Τριαδικόν.

Τριαδικὸν τοῖς χαρακτῆρσι σέβομαι
τὸν τῶν ἁπάντων Θεόν, | μοναδικὸν φύσει.

δόξῃ καὶ θεότητι, | βουλήσει μὴ τεμνόμενον
μηδ' ἀξίᾳ καὶ κράτει, | δυνάμει τε καὶ ταυτότητι
καὶ τῇ μοναρχίᾳ τῆς φύσεως.

Θεοτοκίον.

Οὐσιωθεὶς τῷ καθ' ἡμᾶς ὁ Κύριος
ἐκ τῆς παρθένου μητρὸς | καὶ τὴν ἡμῶν φύσιν
ὅλην προσλαβόμενος, | ἀτρέπτως ἀσυγχύτως τε
καθ' ὑπόστασιν ἄμφω | συγκεκραμένων τῶν φύσεων,
προῆλθε διπλοῦς τὴν ἐνέργειαν.

Ὠδὴ γ'. «Ὁ στερεώσας κατ' ἀρχάς».

Ἱεραρχῶν τὴν καλλονὴν | τιμήσωμεν ἐπαξίως:
τὸν θαυμάσιον Ἐφραὶμ καὶ σὺν τούτῳ | τὸν γενναῖον Ἰωσήφ,
Ἰούδαν τε τὸν πάνσοφον, | τοὺς λάμψαντας ἐκ νόμου
ὥςπερ ἀστέρας τῇ χάριτι.

Σημειωθέντες τῷ Χριστοῦ | βαπτίσματι, ἱεράρχαι,
κατηργήσατε τὴν πλάνην ἐμφρόνως, | Μᾶρκε καὶ Κασσιανὲ
καὶ θεοφόρε Πόπλιε· | ὁ Μαξιμιανὸς δὲ
δαιμόνων θράσος διώλεσε.

Γέλως ὁρᾶται τοῖς ποσὶ | πατούμενος ὁ βελίαρ
τῶν σεπτῶν καὶ θαυμασίων κηρύκων | ὑμῶν, Ἰουλιανέ,
Γαϊανὲ καὶ Σύμμαχε. | Καπίτων δὲ ὁ θεῖος
σὺν τῷ Μαξίμῳ ὑμνείσθωσαν.

Εἰς πᾶσαν ὥςπερ ἀστραπὴ | τὴν οἰκουμένην ὁ φθόγγος
ἐξεχύθη Ἀντωνίου τοῦ θείου | καὶ Οὐάλεντος ὁμοῦ
τοῦ κήρυχος τῆς πίστεως. | Ὁ Δηλιχιανὸς δὲ
μετὰ Ναρκίσσου δοξάζεται.

Τριαδικόν.

Ὑμνῶ Πατέρα καὶ Υἱὸν | καὶ τὸ πανάγιον Πνεῦμα,
ἀμερίστως διαιρῶν καὶ συνάπτων, | ἀσυγχύτως ἐν ταὐτῷ
μὴ διαιρῶν ὡς Ἄρειος, | μηδὲ συνάπτων πάλιν
ὡς ὁ παράφρων Σαβέλλιος.

Θεοτοκίον.

Ἀνερμηνεύτως ἐν γαστρί, | παρθενομῆτορ Μαρία,

συλλαβοῦσα τὸν Θεόν μου καὶ πλάστην
ἐν ἀγκάλαις σου, ἁγνή, | μητροπρεπῶς ἐβάστασας.
Ὅθεν σὲ Θεοτόκον | ἀνενδοιάστως δοξάζομεν

Κάθισμα ἦχος πλ. δ' πρὸς τὸ «Τὴν σοφίαν».

Τοὺς ποιμένας ὑμνήσωμεν | τῆς Σιὼν
ἐγκωμίοις ᾀσμάτων | φιλευσεβεῖς,
τὸν θεῖον Ἰάκωβον | τοῦ Χριστοῦ τὸν αὐτάδελφον
καὶ σὺν τούτῳ πάντας | τοὺς θύτας τῆς χάριτος,
εὐσεβῶς τὴν ποίμνην | Χριστοῦ· διιθύναντας.
Ὅθεν καὶ τῆς ἄνω | λειτουργοὶ γεγονότες
Σιὼν νῦν πρεσβεύουσιν | ὑπὲρ πάντων Χριστῷ τῷ Θεῷ
δωρηθῆναι ἡμῖν | εἰρήνην ζωὴν καὶ μέγα ἔλεος.

Ὠδὴ δ'. «Σύ μου Χριστὲ Κύριος, σύ μου».

Ῥεῖθρον ζωῆς | τῇ ἐκκλησίᾳ ἐφάνητε, | Δῖε θεῖε
ὄντως τε καὶ ἔνδοξε, | σὺν Γερμανῷ τῷ θεοειδεῖ
Γόρδιος ὁ μέγας | καὶ ὁ θεόφρων Ἀλέξανδρος,
ποτίζοντες τοὺς δίψει | κρατουμένους τῆς πλάνης
καὶ φλογμὸν ἀθεΐας δροσίζοντες.
Ἄστρον ἐν γῇ | Μαζαβανᾶς ἀναδείκνυται, | τοὺς ἐν σκότει
πάλαι κινδυνεύοντας | καθοδηγῶν καὶ φωταγωγῶν.
Σὺν Ἰεμεναίῳ | Ζαβδᾶς Ἑρμᾶς καὶ Μακάριος
καὶ Μάξιμος ὁ θεῖος | τὴν ὑφ' ἥλιον πᾶσαν
τῶν θαυμάτων τῇ αἴγλῃ φωτίζοντες.
Ἵνα πιστῶς | Πατέρα Λόγον δοξάσωμεν | καὶ τὸ Πνεῦμα
τούτοις ὁμοούσιον, | Κύριλλε, μέσον θεολογῶν
ἔστης τῆς συνόδου, | Θεὸν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον
τρανῶς ἀνακηρύττων | καὶ τῷ ξίφει τοῦ Λόγου
. κατασφάττων στερρῶς Μακεδόνιον.
Ῥώμῃ Θεοῦ | τὴν ἐκκλησίαν ἰθύνατε | πρὸς λιμένα
ὄντως τὸν ἀκύμαντον, | ὦ ἱεράρχαι θεοειδεῖς,
μάκαρ Ἰωάννη | σὺν Πραϋλίῳ τῷ πάνυ τε
καὶ Ἰουβεναλίῳ. | Ἀναστάσιος ἅμα
Μαρτυρίῳ τῷ θείῳ κλεΐζεται.

Τριαδικόν.

Νοῦς ὁ Πατὴρ | ἀρρεύστως Λόγον γεγέννηκε | καὶ τὸ θεῖον
Πνεῦμα ἐκπεπόρευκεν | ἀδιαστάτως καὶ προσεχῶς
τῶν ἰδιοτήτων | γνωριζομένων ἑκάστου τε,
τοῦ μὲν ἀγεννησία, | τοῦ Υἱοῦ γέννησίς τε
καὶ τοῦ Πνεύματος δὲ ἡ ἐκπόρευσις.

Θεοτοκίον.

Ἀσπόρως σὺ | τὸν ποιητήν μου συνέλαβες | ἐν γαστρί σου,
Κόρη ἀπειρόγαμε, | καὶ μετὰ τόκον ὡς ἀληθῶς
ἔμεινας παρθένος | ὡς πρὸ τοῦ τόκου, θεόνυμφε.
Διό σε Θεοτόκον | καὶ καρδίᾳ καὶ γλώττῃ
ἀνυμνοῦντες πιστῶς μεγαλύνομεν.

Ὠδὴ ε'. «Ἵνα τί με ἀπώσω».

Ὡς ὑπέρλαμπροι ὄντως
καὶ θεοειδέστατοι κατεσκηνώσατε | τῆς Σιὼν τῆς ἄνω
τὰ σκηνώματα τὰ ὡραιότατα
μετὰ τὴν ἐντεῦθεν | ἱεραρχίαν, ἱεράρχαι,
καὶ τὴν ἄνω πλουσίως εἰλήφατε.
Τῶν σεπτῶν σου ἀγώνων
τίς ἐξαριθμήσει τοὺς πόνους Σαλλούστιε; | σὺ γὰρ τῆς ἐρήμου
τὸ ὡραῖον φυτὸν καὶ ἀγλάϊσμα
εἰς ἱερωσύνην | κατεκληρώσω, ἱεράρχα,
τὸν μακάριον Σάββαν καὶ πάντιμον.
Ἠλιοῦ τοῦ θεσβίτου
τὸν ὑπὲρ τῆς πίστεως ζῆλον ἐπλούτησας, | Ἠλία παμμάκαρ,
ἐκβληθεὶς παρανόμως τοῦ θρόνου σου
καὶ τῆς θεοπτείας | ἀξιωθεὶς ἐν ἐξορίᾳ,
ὡς ἐκεῖνος ἐν Σινᾷ ἠξίωτο.
Σοῦ τὸν ἔνθεον τρόπον
πόρρωθεν εἰδὼς ὁ Δεσπότης καὶ Κύριος | σὲ ποιμένα, μάκαρ
Ἰωάννη, προβάλλεται μέγιστον,
τὸν δεινὸν Σεβῆρον | καὶ Ἀναστάσιον σὺν τούτῳ
τὸν Διόσκορόν τε ἀπελέγχοντα.

Τριαδικόν.

Ξενοτρόπως τὴν μίαν
φύσιν ἐν τρισὶ τοῖς προσώποις μερίζομεν, | ἀσυγχύτως πάλιν
συναιροῦντες εἰς ἓν καὶ συνάπτοντες,
τῶν ἰδιοτήτων φυλαττομένων ἐν ἑκάστῳ,
τῷ Πατρὶ τῷ Υἱῷ καὶ τῷ Πνεύματι.

Θεοτοκίον.

Ἰσουργὸν τῷ τεκόντι
Λόγον ἐκ λαγόνων σου, ἁγνή, γεγέννηκας, | ἐν δυσὶ τελείαις
γνωριζόμενον ἅμα ταῖς φύσεσι
καὶ ταῖς ἐνεργείαις | καὶ ταῖς θελήσεσιν ἀτρέπτως·
ὡς Θεὸς γὰρ ἐνήργει καὶ ἄνθρωπος.

Ὠδὴ ϛ'. «Ἱλάσθητί μοι, Σωτήρ».

Σιὼν ἐπ' ὄρους, σοφοί, | τὸν Λόγον εὐηγγελίσασθε
καὶ τὴν Ἱερουσαλὴμ | καλῶς ἐποιμάνατε
ἐπὶ χλόην πίστεως· | καὶ νῦν μεταστάντες
κατοικεῖτε τὸν παράδεισον.

Ἰατῆρες ψυχικῶν | παθῶν ἐδείχθητε, ἅγιοι·
τοῦ Πέτρου γὰρ μιμητής, | ὦ Πέτρε, γενόμενος,
σὺν σοὶ δὲ Μακάριος | ἅμα Εὐτυχίῳ
ἱερῶς κατεκοσμήθητε.

Ὡραϊσμένοι σαφῶς | τῇ ποικιλίᾳ τοῦ Πνεύματος
καὶ κεχρισμένοι λαμπρῶς τῷ μύρῳ τῆς γνώσεως
πάντας ἐφωτίσατε, | Ἰωάννη μάκαρ,
Ζαχαρία τε καὶ Μόδεστε.

Νοός σου ταῖς ἀστραπαῖς ἐφλέχθη Πύρρος, Σωφρόνιε·
Χριστὸν γὰρ τὸν διθελῆ | καὶ διπλοῦν ταῖς φύσεσι
κακῶς ἐδογμάτιζε | μονοθελητόν τε
μονενέργητον ὁ ἄθεος.

Τριαδικόν.

Οὐσίαν μίαν, πιστοί, | Θεὸν τῶν ὅλων δοξάζομεν,
ἀμέριστον μεριστήν, | ἀσύγχυτον, ἄτμητον,
τρισὶν ἰδιότησι, | τῇ ἀγεννησίᾳ,
τῇ γεννήσει, τῇ προόδῳ τε.

Θεοτοκίον.

Ὑπερουσίως, ἁγνή, | τὸν ὑπερούσιον τέτοκας,
ὑπὲρ οὐσίαν βροτῶν | βροτὸν χρηματίσαντα
(ὅπως ἑνωθείη μοι | τῇ αὐτοῦ οὐσίᾳ),
καθ' ὑπόστασιν ἀσύγχυτον.

Κοντάκιον ἦχος γ', πρὸς τὸ «Ἡ παρθένος σήμερον».

Ἐπὶ χλόην πίστεως | Χριστοῦ τὴν ποίμνην ὁσίως
τῆς Σιὼν ποιμάναντες | οἱ μεγαλώνυμοι θῦται,
ἅπασαν | κακοδοξίαν αἱρετιζόντων | ῥίψαντες
νενοσηκότα καθάπερ μέλη | ἀνεδείχθησαν τῆς ἄνω
Σιὼν πολῖται | καὶ χριστοκήρυκες.

Ὁ οἶκος.

Εὐφημήσωμεν νῦν | τοὺς ἱεράρχας ἅπαντας,
τοὺς ἐν πόλει Θεοῦ | Σιὼν ἱερατεύσαντας
καὶ λαὸν τῷ Χριστῷ | ἐν πίστει προσενέγκαντας
ὁσίως ἱερῶς καὶ εὐσεβῶς· | οὗτοι γὰρ ὤφθησαν
ἀστέρες φαεινοί, | πᾶσαν τὴν κτίσιν φωτίζοντες,
τῆς Σιὼν ἱερουργοὶ | καὶ τῶν ἐν σκότει ὁδηγοί,
καὶ παρέχοντες ἡμῖν | ἁμαρτημάτων ἀποχὴν
καὶ βασιλείας μετοχήν, | τελοῦντες τῆς ἄνω
Σιὼν πολῖται | καὶ χριστοκήρυκες.

Ὠδὴ ζ'. «Παῖδες Ἑβραίων».

Τίς ἐπαξίως ἀνυμνήσει
τοὺς τῆς πίστεως ἀγῶνας Ἰωάννου,
Θεοδώρου, μεθ' ὧν | Ἠλίας ἀναμέλπει
«εὐλογητὸς εἶ, Κύριε | ὁ Θεός, εἰς τοὺς αἰῶνας»;
Ὅσιε στάχυν γεωργίας
τὸν τῆς πίστεως, Γεώργιε, αὐξήσας
ἀνεδείχθης αὐτὸς | γεώργιον τοῦ Λόγου,
συγκομισθεὶς εἰς ἅλωνα | οὐρανίαν, αἰωνίαν.
Ὕπνον οὐκ ἔδωκας βλεφάροις
προσευχόμενος, ὡς Παῦλος ἐκδιδάσκει,
ὑπὲρ ποίμνης Χριστοῦ | Θωμᾷ σὺν Βασιλείῳ.
Ὅθεν καὶ νῦν πρεσβεύσατε | τῶν αἱρέσεων ῥυσθῆναι.

*

Σέργιον τίς οὐκ ἐπαινέσει;
Σολομῶντα δὲ | τίς οὐκ ἐγκωμιάσει,
Θεοδόσιον ἅμα τῷ Ἠλίᾳ, | Σεργίῳ Λεοντίῳ τε,
τῆς Σιὼν τοὺς πατριάρχας;

Τριαδικόν.

Νοῦν τὸν Πατέρα προσκυνῶ σε,
νοῦν τὸν Λόγον ἐκ Πατρὸς γεγεννημένον,
νοῦν τὸ Πνεῦμα πιστῶς | ὑμνῶ θεολογῶ σε,
τὸ ἐκ Πατρὸς τὴν ὕπαρξιν | ἐσχηκὸς εἰς τοὺς αἰῶνας.

Θεοτοκίον.

Ἕνα Υἱὸν τῇ ὑποστάσει,
ταῖς οὐσίαις δὲ διπλοῦν καὶ ἐνεργείαις
τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ | γεγέννηκας, Παρθένε,
ὃν ἐκδυσώπει λύτρωσιν | δωρηθῆναί μοι πταισμάτων.

Ὠδὴ η΄. «Ἑπταπλασίως κάμινον».

Παρὰ Χριστοῦ γενόμενος | λειτουργός, Ἀθανάσιε,
ἅμα Χριστοδούλῳ καὶ σοφῷ Ἀγάθωνι
καὶ τῷ Ἰωάννῃ τε | σὺν Χριστοδούλῳ ἄλλῳ Θωμᾶς,
τὴν ἱερουργίαν | τῆς Σιὼν τῆς ἁγίας
ἠλλάξατε τῆς ἄνω | λειτουργίας τυχόντες,
Χριστὸν ὑπερυψοῦντες | εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Ὁ Ἰωσὴφ ὁ ἔνθεος | καὶ Ὀρέστης ὁ πάντιμος
ἅμα Θεοφίλῳ, Νικηφόρῳ θείῳ τε
ὁ Ἰωαννίκιος | σὺν Σωφρονίῳ τῷ θαυμαστῷ
νῦν παρεστηκότες | τῷ Θεῷ τῶν ἁπάντων
πρεσβεύσατε ῥυσθῆναι | βαρβαρώδους μαχαίρας
τοὺς πίστει ἐκτελοῦντας | τὴν θείαν ὑμῶν μνήμην.

Ἱεραρχῶν ἀγλάϊσμα | εὐφημείσθω Εὐθύμιος,
ἅμα Συμεὼν ὁ Ἰωάννης ᾄσμασι,
μεθ' ὧν καὶ Νικόλαος, | νικητικῶς στεφθεὶς ἐκ Θεοῦ,
μετὰ Ἰωάννου | Νικηφόρος ὁ θεῖος,
τυχεῖν ἀξιωθέντες | οὐρανῶν βασιλείας
καὶ τῆς ἱεραρχίας | τῆς ἄνω θεοσδότως.

Μετὰ τῶν ἄνω τάξεων | λειτουργεῖν ἠξιώθητε
ἔνδοξοι ποιμένες, ἱερὲ Λεόντιε
καὶ Μᾶρκε μακάριε | σὺν Εὐθυμίῳ τῷ εὐκλεεῖ,
τῷ χρηματισθέντι | δι' ἀγγέλου ἁγίου
πρὸς τὸ Σινᾶ γενέσθαι | καὶ κἀκεῖ τελειῶσαι
τὸν τῆς ἱεραρχίας | ἠγλαϊσμένον δρόμον.

Τριαδικόν.

Ἰσοκλεῆ, ὁμότιμον, | ἀδιαίρετον, ἄτμητον,
προνοητικὴν ποιητικὴν τοῦ σύμπαντος
Τριάδα δοξάζομεν, | Πατέρα Λόγον Πνεῦμα εὐθὲς
τὸ ἐκπορευτὸν | ἐκ τοῦ Πατρὸς ἀπορρήτως,
ἀχρόνως, ἀναιτίως, | προσεχῶς καὶ ἀμέσως·
εἰς ἃ καὶ βαπτισθέντες | ζωὴν κληρονομοῦμεν.

Θεοτοκίον.

Λόγον Θεοῦ συνέλαβες | ἀπειράνδρως, πανάμωμε,
τὸν πρὸ τῶν αἰώνων ἐκ Πατρὸς ἐκλάμψαντα,
καὶ τοῦτον γεγέννηκας | ἄνευ ὠδίνων τῶν μητρικῶν,
ὥςπερ ὁ προφήτης | ἐκβοᾷ Ἡσαΐας,
διπλοῦν ταῖς ἐνεργείαις | καὶ θελήσεσιν ἅμα,
μιᾷ δὲ ὑποστάσει | προσωπικῇ συνθέτῳ.

Ὠδὴ θ'. «Ἐξέστη ἐπὶ τούτῳ».

Ἐξέλαμψας ὡς ἥλιος ἐν Σιὼν
ἐκ δυσμῶν προελθών, Ἀθανάσιε,
μοναδικῶς | πρότερον τὰ πάθη τὰ τῆς σαρκὸς
καθυποτάξας πνεύματι | καὶ τὰς τῶν ὀρέξεων προσβολὰς
νεκρώσας ἐγκρατείᾳ· | μαρτυρικοῦ δὲ τέλους
ὑπὸ βαρβάρων τυχὼν ἔδυνας.

Νομὴν. ἀθεωτάτων Ἀγαρηνῶν
ἀναστέλλων ἐβλήθης, Σωφρόνιε
ἐν τῇ εἱρκτῇ, | ἐν ᾗ τετελείωσαι εὐσεβῶς.
Ὅθεν καὶ μετὰ πότμον σὲ | ἄνωθεν δοξάζει ὁ Ποιητής·
τὸ φῶς γὰρ καταπέμψας | ἐπάνω σου τῆς θήκης
μεγαλοδώρως σὲ ἐδόξασεν.

Ἀσύγκριτος ἐδείχθης ἀρχιερεύς,
λειτουργὲ τοῦ Κυρίου Γρηγόριε,
θεολογῶν | καὶ τῆς ἀληθείας ὑπερμαχῶν·
τῷ γὰρ Πατρὶ ὁμότιμον | καὶ Υἱῷ τὸ Πνεῦμα συμπροσκυνῶν
ἐκήρυξας ἐκ μόνου | αὐτὸ ἐκπεπορεῦθαι
σὺ τοῦ Πατρὸς καὶ σχεῖν τὴν ὕπαρξιν.
Σιὼν τῆς οὐρανίου, ἱερουργοί,
τὴν Σιὼν τὴν ἐπίγειον ἄνωθεν
ποιμαντικῶς πάλιν διιθύνατε πρὸς νομὴν
ὀρθοδοξίας, ἅγιοι, | τῶν αἱρετιζόντων ἐπισπορὰς
ῥιζόθεν ἐκριζοῦντες | καὶ σπόρον τὸν τοῦ Λόγου
ἐγκατασπείροντες, ἀοίδιμοι.

Τριαδικόν.

Ὁμότιμον, ὁμόδοξον τῷ Πατρὶ
τὸ πανάγιον Πνεῦμα καὶ σύνθρονον
ὁμολογῶ | σύμμορφον δοξάζω καὶ τῷ Υἱῷ·
οὐ μεσιτείαν φύσεως, | οὐδ' ἀξιωμάτων διαφοράν·
τριὰς γὰρ ἐν μονάδι | ἡμῖν ἐστι τὸ λατρευόμενον.

Θεοτοκίον.

Ὑπέπεσα τοῖς πάθεσιν ὁλικῶς
καὶ δεινῶς ὑπ' αὐτῶν τετραυμάτισμαι.
Μήτηρ Θεοῦ, | ἴασαι μοτώσει τοῦ σοῦ Υἱοῦ
καὶ φωταγώγει πάντοτε, | ἅπτουσα τὸν λύχνον μου τοῦ νοός.
εἰς σὲ γὰρ τὰς ἐλπίδας | ἀνέθηκα, Παρθένε,
ἀπὸ νεότητος ὁ δοῦλός σου.

ΕΤΕΡΟΣ ΚΑΝΩΝ

φέρων ἀκροστιχίδα τήνδε, χωρὶς τῶν τριαδικῶν καὶ τῶν θεοτοκίων· «ἀρχιερέων Θεοῦ πόλει αἰνῶ τοὺς ἄθλους».

Ὠδὴ α', ἦχος πλ. δ'. «Ἆσμα ἀναμέλψωμεν».

Ἄνω ἐκ τῶν φώτων τοῦ Πατρὸς | διὰ Υἱοῦ σοι δέδοται
Πνεύματος παναγίου, | Ἰάκωβε παμμάκαρ,
Χριστοῦ, ἀρχιποίμενε, | ἀδελφὸς χρηματίσας
τοῦ Κυρίου, | διδάσκαλος θεῖος.

Ῥῆμα τῆς ζωῆς ὡς ἀληθῶς | ἐν κόσμῳ κατεσπείρατε,
ἀρχιεράρχαι Χριστοῦ, | Συμεὼν καὶ Ἰούδα.
Ζακχαῖον τιμήσωμεν | ᾄσμασι καὶ Τωβίαν
Βενιαμὶν | ὄντως εὐφημοῦμεν.
Χαίροις, ξυνωρὶς ἱεραρχῶν! | ἁπάντων ἡ ὁμήγυρις
συνευφραινέσθωσαν! | Ἰωάννην τὸν θεῖον,
Ματθίαν τὸν ἔνδοξον | καὶ τὸν σοφὸν Σενέκα
σὺν Ἰούστῳ | ἐνθέως τιμῶμεν.
Ἵνα βασιλείας οὐρανῶν | κληρονόμοι γενώμεθα
οἱ ἐκτελοῦντες πιστῶς | ὑμῶν τὴν θείαν μνήμην,
Λευὶ ἱερώτατε | σὺν Ἐφραὶμ καὶ Ἰωσὴφ
καὶ Ἰούδᾳ, | ᾠδαῖς εὐφημοῦμεν.

Τριαδικόν.

Πάτερ παντοκράτορ καὶ Υἱὲ | Λόγε Θεοῦ προάναρχε
καὶ συναΐδιε, | καὶ Πνεῦμα (τὸ) ἅγιον
Πατρὸς τὸ ἐκπορευτὸν | πρὸ πάντων τῶν αἰώνων
καὶ ἐν Υἱῷ | ἀναπεπαυμένον.

Θεοτοκίον.

Ἄστρον ἐξ Ἰούδα ἀληθῶς | ἐτέχθη ἐκ νηδύος σου,
θεοχαρίτωτε, | Θεὸς σεσαρκωμένος,
Πατὴρ ὃν ἐγέννησεν | ἐκ γαστρὸς πρὸ αἰώνων
ἐπ' ἐσχάτων | ἐκ σοῦ, Θεοτόκε.

Ὠδὴ γ'. «Οὐκ ἔστιν ἅγιος ὡς ὁ Κύριος».

Ἐπαίνει καὶ ὕμνησον | τὸν Θεόν σου ἡ Σιών,
ὅτι εὐλόγησε τέκνα σου | καὶ Μᾶρκον τὸν ἔνθεον
Κασσιανὸν τιμῶσα, | τὸν λύχνον τῆς πίστεως,
σὺν τούτῳ καὶ Πόπλιον σοφόν.
Ῥυόμενοι φάνητε | τοὺς τελοῦντας πιστῶς
ὑμῶν τὴν μνήμην, μακάριοι, | Μαξιμιανὲ σοφέ,
Ἰουλιανὲ τρισμάκαρ, | στερροὶ καὶ θεόφρονες.
Τιμήσωμεν καὶ Γαϊανόν.

Εὐφραίνου ὁ σύλλογος, | ἱεράρχαι, ἱερεῖς.
Σὺν τῷ Συμμάχῳ Καπίτωνα, | τὸν ἔνδοξον Μάξιμον,
Ἀντώνιον γεραίρω, | φωστῆρας ἐκλάμποντας
φαιδρῶς τῇ ἐκκλησίᾳ Χριστοῦ.
Ὡς ἔνθεοι κήρυκες | ἐκτελοῦμεν πιστῶς
ὑμῶν τὴν μνήμην, μακάριοι. | Οὐάλης ὁ ἔνδοξος,
Δηλιχιανὲ θεῖε, | Νάρκισσε μακάριε,
στηρίξατε τὴν ποίμνην ὑμῶν!

Τριαδικόν.

Τριάδα ὑμνήσωμεν, | τὸν Πατέρα καὶ Υἱὸν
καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, | ἐν οἷς βεβαπτίσμεθα.
Ἡ ἀμέριστος φύσις | τρισὶν ὑποστάσεσιν,
ἐλέησον καὶ σῶσον ἡμᾶς!

Θεοτοκίον.

Παρθένος ἔτεκες, | ἀπειρόγαμε,
καὶ παρθένος ἔμεινας, | μήτηρ ἀνύμφευτε.
Θεοτόκε παρθένε, | Χριστὸν τὸν Θεὸν ἡμῶν
ἱκέτευε σωθῆναι ἡμᾶς!

Ὠδὴ δ'. «Ἐξ ὄρους κατασκίου».

Νῦν ᾀσματικῶς γεραίρομεν ἀξίως
τὴν μνήμην Δίου τοῦ σοφοῦ καὶ θείου ἱεράρχου
σὺν Γερμανῷ καὶ Γορδίῳ | καὶ Ἀλεξάνδρῳ,
οὓς ἐπαξίως μακαρίσωμεν.
Θείαις προσευχαῖς ὑμῶν φρουρεῖτε πάντας
(τοὺς) μνήμην τὴν ὑμῶν τελοῦντας, θεοφόροι,
Μαζαββανὲ λαμπρότατε | σὺν Ἰμεναίῳ
καὶ τὸν Ζαβδᾶν τὸν φαεινότατον.
Ἔνδοξοι σοφοὶ καὶ θεῖοι ἱεράρχαι,
πρεσβεύσατε ἀεὶ ὑπὲρ ἡμῶν τῶν πίστει
νῦν ἐκτελούντων τὴν μνήμην | ὑμῶν, θεόπται,
Ἑρμᾶ καὶ πάντιμε Μακάριε.

2 Καπίτωνος ὁ ἔνδοξος Μάξιμος. 3 Ἀντωνίου γερ. φωστῆρες ἐκλάμποντες.
6 Οὐάλεντα ἔνδοξε.

Ὄντως φαεινοὶ ἀστέρες οἰκουμένης
ἐδείχθητε, σοφοί, | Μακάριε θεόφρον,
παναγιώτατε Μάξιμε | σὺν (τῷ) Κυρίλλῳ
τῷ παμφαεῖ καὶ χριστοκήρυκι.

Τριαδικόν.

Ἄναρχε Τριάς, ἀμέριστε οὐσία,
σύνθρονε μονὰς | ὁμότιμε τῇ δόξῃ,
ἡ ὑπεράρχιος φύσις | καὶ βασιλεία,
σῶζε τοὺς πίστει ἀνυμνοῦντάς σε!

Θεοτοκίον.

Δέσποινα ἁγνή, παρθένε Θεοτόκε,
δυσώπει τὸν ἐκ σοῦ τεχθέντα βασιλέα,
τὸν ἐκ Πατρὸς γεννηθέντα | πρὸ τῶν αἰώνων
ὑπὲρ ἡμῶν τῶν ἀνυμνούντων σε!

Ὠδὴ ε'. Ὁ εἱρμός.

„Ὀρθρίζει τὸ πνεῦμά μου | πρὸς σέ, Χριστὲ ὁ Θεός,
„διότι φῶς τὰ προστάγματα | τῆς παρουσίας σου·
„ἀλλ' ἐν αὐτοῖς καταυγάσας | τὸν νοῦν ἡμῶν, Δέσποτα,
ὁδήγησον πρὸς τρίβους ζωῆς.

Ὑμνήσωμεν ἅπαντες | τοὺς ἱεράρχας Χριστοῦ,
σὺν Ἰωάννῃ Πραΰλιον | καὶ Ἰουβενάλιον,
Ἀναστάσιον ἅμα, | τὸν θεῖον Μαρτύριον,
Σαλούστιον, Ἠλίαν τε.

Πανένδοξοι κήρυκες, | ἱεράρχαι εὐκλεεῖς,
ὑμῶν τὴν μνήμην δοξάζομεν. | Ἰωάννην πανεύφημον
καὶ σὺν Πέτρῳ τῷ θείῳ | Μακάριον ἅπαντες
Εὐτύχιον ὑμνήσωμεν.

Ὁσίων ὁμήγυρις | νῦν εὐφραίνεται πιστῶς
σὺν Ἰωάννῃ τῷ κήρυκι, | σοφῷ Ζαχαρίᾳ τε
λαμπροτάτῳ ποιμένι· | σὺν τούτοις τιμήσωμεν
Μόδεστον | ὡς ἀστέρα λαμπρόν.

Λαμπτῆρα παγκόσμιον | ἀνυμνήσωμεν Χριστοῦ,
ὃς τὴν ἐκκλησίαν ἐφαίδρυνε | θείοις διδάγμασιν,

ὡς φαεινότατος ποιμήν. | Θεόφρον Σωφρόνιε,
ἱκέτευε σωθῆναι ἡμᾶς!

Τριαδικόν.

Τριάδα ὑμνήσωμεν, | τὸν Πατέρα καὶ Υἱὸν
καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, | μίαν θεότητα
ἐν τρισὶ χαρακτῆρσιν | ἀσύγχυτον μένουσαν
καὶ πάντων κυριεύουσαν.

Θεοτοκίον.

Μαρία θεόνυμφε, | μητροπάρθενε ἁγνή,
(σὺ γὰρ ἐκύησας, ἄχραντε, | τὸν Σωτῆρα τοῦ κόσμου)
τὸν ἐκ Πατρὸς πρὸ αἰώνων | ἀρρήτως ἐκλάμψαντα
ἱκέτευε σωθῆναι ἡμᾶς!

Ὠδὴ ϛ'. «Συνεχόμενον, δέξαι με».

Εὐφημήσωμεν ᾄσμασιν | σεπτὸν ἱερὸν
Θεόδωρον πάντες | τὸν λαμπρότατον
σὺν τῷ Ἠλίᾳ, | ὡς φαεινοὶ φωστῆρες | καὶ παγκόσμιοι!
Ἱερεῖς ἱερώτατοι | πανένδοξοι,
Γεώργιε, Θωμᾶ | καὶ Βασίλειε
θεῖοι φωστῆρες! | Ὡς ποιμενάρχας τούτους | καταστέψωμεν!
Ἀρετῶν ἐξηστράψατε, | θειότατοι,
Σέργιε τρισμάκαρ | σὺν Σολομῶντι
Θεοδοσίῳ, | ὡς ἀρχηγοὶ καὶ κήρυκες τῆς πίστεως.
Ἱερῶς εὐφημήσωμεν, | φιλέορτοι,
τὸν σοφὸν Ἠλίαν! | Σὺν τῷ Σεργίῳ
τῷ θεοφόρῳ | θεῖον Λεόντιον | ᾄσμασι γεραίρωμεν!

Τριαδικόν.

Σὺ Τριὰς ὁμοούσιε, | ὁμότιμε,
ὁ Πατήρ, ὁ Λόγος | καὶ θεῖον Πνεῦμα,
σῶζε τὸν κόσμον | ὁ παντοκρατορίᾳ σου | συνέχων τὸ παν!

Θεοτοκίον.

Ἐκ γαστρός σου ἀνέτειλε, | Παρθένε σεμνή,
ὁ εἷς τῆς Τριάδος | Θεὸς ὑπάρχων
σεσαρκωμένος. | Τοῦτον, ἁγνή, ἱκέτευε | τοῦ σῶσαι ἡμᾶς!

Ὠδὴ ζ'. «Τῶν Χαλδαίων».

Ναός, θεῖοι, γεγόνατε | καὶ κήρυκες τοῦ Λόγου,
Ἀθανάσιε πάνσοφε | Κυρίου ἱεράρχα
σὺν τῷ σοφῷ Χριστοδούλῳ | καὶ Θεολήπτῳ ποιμένι
θείῳ τε Ἀγάθωνι.
Ὡς φωστῆρας πανθαυμάστους | καὶ θείους ἱεράρχας
Ἰωάννην Μακάριον | Χριστόδουλον ἀξίως
Θωμᾶν τε τὸν πάνσεπτον | ἀνευφημοῦμεν πιστῶς
καὶ μακαρίζομεν.
Τοὺς σεπτοὺς ἀντιλήπτορας | καὶ θείους ἱεράρχας
κατὰ χρέος τιμήσωμεν | αὐτῶν τὴν θείαν μνήμην,
Ἰωσὴφ Ὀρέστου τε | καὶ Θεοφίλου, πιστοί,
ὡς ποιμενάρχας Χριστοῦ.
Οἶκον θεῖον ἠγείρατε | Χριστοῦ τῇ Ἀναστάσει
καὶ καλῶς ἐποιμάνατε | τὴν πιστευθεῖσαν ποίμνην,
Νικηφόρε ἔνδοξε | καὶ σὺ θεράπων Χριστοῦ | Ἰωαννίκιε.

Τριαδικόν.

Τὸν Πατέρα δοξάσωμεν, | τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα
ὁμοφρόνως τιμήσωμεν, | συμφώνως ἀνυμνοῦντες
«Τριὰς ὁμοούσιε, | ἄκτιστε, ἄναρχε καὶ συναΐδιε».

Θεοτοκίον.

Μετὰ τόκον διέμεινας | παρθένος ὡς πρὸ τόκου,
καὶ ἐν τόκῳ ἐφύλαξας | τὰς κλεῖς τῆς παρθενίας.
Θεὸν ἡμῖν ἔτεκες | σεσαρκωμένον, ἁγνή,
εἰς σωτηρίαν βροτῶν.

Ὠδὴ η'. «Τὸν ἐν ὄρει ἁγίῳ».

Ὑπὲρ πάντων | πρεσβεύσατε Κυρίῳ
τῶν τελούντων | ὑμῶν τὴν θείαν μνήμην,
ἀρχιεράρχαι ὅσιοι· αἰτήσασθε | σὺν τῷ θειοτάτῳ
πατρὶ τῷ Σωφρονίῳ | καὶ Συμεὼν τῷ θείῳ.
Σοφώτατος | ἐφάνης ἐν τῷ κόσμῳ,
ἱεράρχα | Χριστοῦ, καὶ διδάσκαλος

τῆς Ἐκκλησίας ὤφθης, ἁγιώτατε | πάτερ Ἰωάννη,
καὶ Σιὼν τῆς ἄνω | ἐδείχθης κληρονόμος.
Σὺν τοῖς πᾶσιν | αἰνέσωμεν συμφώνως
Νικολάῳ | μεγίστῳ ἱεράρχῃ
Ἰωάννην | πρᾷόν τε καὶ ἐλεήμονα. | Ὄντως ἐπαξίως
ᾄσμασιν ἐνθέοις | στέφη κατακοσμοῦνται.
Ἐπαξίως | ἐπαινέσωμεν πάντες
τοῦ Κυρίου | τοὺς θείους ἱεράρχας,
Νικηφόρον | Λεόντιον καὶ Μᾶρκόν τε | ἅμα τῷ πανσέπτῳ
θείῳ Εὐθυμίῳ | εὐφήμοις ὑμνῳδίαις.
Τὸν ποιμένα | καὶ θεόσοφον πάντες
θαυμασίως | καὶ σεπτὸν ἱεράρχην
Ἀθανάσιον ὕμνοις καταστέψωμεν | ἅμα Σωφρονίῳ
καὶ τῷ σοφωτάτῳ ἱερῷ Γρηγορίῳ.
Ἀπὸ πάσης | ὀργῆς τε καὶ ἀνάγκης
ῥῦσαι, Σῶτερ, | τὴν πόλιν καὶ λαόν σου
πρεσβείαις, Λόγε, τῶν ἀρχιερέων σου,
ὧν τελοῦντες μνήμην | σὲ ὑπερυψοῦμεν.
Θεῖος ὄντως | χορὸς ὁ τῶν ἁγίων
καὶ ὁσίων | Χριστοῦ ἀρχιερέων
ὑπὲρ ἡμῶν πρεσβεύει πρὸς τὸν Κύριον,
ὅπως ἡμᾶς ῥύσῃ | εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Τριαδικόν.

Ὡς μονάδα | τῇ οὐσίᾳ ὑμνῶ σε.
ὡς τριάδα | τοῖς προσωποις σὲ σέβω,
Πάτερ, Υἱὲ καὶ Πνεῦμα τὸ πανάγιον.
Ἄναρχον τὸ κράτος | τῆς σῆς βασιλείας
δοξάζω εἰς αἰῶνας.

Θεοτοκίον.

Ἀνωτέρα | ἐδείχθης, Θεοτόκε,
τῶν Ἀγγέλων, | ὡς τὸν ἁπάντων Κύριον
βαστάσασα. | Τοῦτον ἐκδυσώπει,
ἄχραντε παθένε, | ὑπὲρ τῶν σὲ ὑμνούντων.

Ὠδὴ θ'. «Τὸν προδηλωθέντα».

Λύσιν τῶν πταισμάτων ἡμῶν | αἰτήσασθε, θεοφόροι
ἅγιοι πατέρες ἡμῶν | καὶ σοφοὶ ἱεράρχαι.
Δυσωπεῖτε | ὑπὲρ ἡμῶν τῷ Κυρίῳ,
ἵνα λυτρωθῶμεν | ἐκ παντοίων δεινῶν.
Ὅσιοι πατέρες ἡμῶν, | σοφοὶ ἱεράρχαι,
κήρυκες Χριστοῦ, | οἳ καλῶς, ὀρθοδόξως,
τὴν πίστιν ἐστηρίξατε | καὶ ἀδιαίρετον ταύτην
πᾶσι τοῖς ἀνθρώποις | ἐδιδάξατε.
Ὑπὲρ τῶν τελούντων πιστῶς | ὑμῶν τὴν θείαν μνήμην,
ὅσιοι πατέρες ἡμῶν, | σοφοὶ ἱερομύσται,
τῷ Κυρίῳ | ἐκδυσωπεῖτε ἀπαύστως
ὅπως λυτρωθῶμεν | πάσης θλίψεως!
Σήμερον εὐφραίνει χορὸς | Ἱεροσολύμων
ἀρχιεραρχῶν ἱερῶν | καὶ θείων διδασκάλων
σὺν ἁγίοις | καὶ γυναιξὶν μυροφόροις,
ὡς Σιὼν τῆς ἄνω | λειτουργοῦσιν ἀεί.

Τριαδικόν.

Ὁ εἷς ἐν Τριάδι Θεὸς | δόξα σοι ἀπαύστως·
εἰ γὰρ καὶ Θεὸς ἕκαστος, | ἀλλ᾽ εἷς τῇ φύσει πέλεις
ὁ Πατήρ, ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα | τοῖς τρισσοφαέσιν | ἰδιώμασιν.

Θεοτοκίον.

Βρέφος γαλουχεῖς, ἄχραντε, | σωτῆρα τοῦ κόσμου,
ἵνα ἀπαλλάττῃ βροτούς. | Λόγος Θεοῦ ὑπάρχων,
ἐκ Πατρὸς | πρὸ τῶν αἰώνων ἐκλάμψας,
οἶδε σαρκωθῆναι | ὡς ηὐδόκησεν.

Ἐξαποστειλάριον πρὸς τὸ «Ἐπεσκέψατο ἡμᾶς».

Τοὺς μεταστάντας εὐσεβῶς, | τοὺς ἱερεῖς σου, Κύριε,
ἀνάπαυσον ὡς ἀγαθὸς | σὺν διακόνοις τοῖς σεπτοῖς
τοῖς πίστει λειτουργοῦσί σοι | καὶ ἐν σκηναῖς τῶν ἐκλεκτῶν
κατάταξον, Δέσποτα.

(Μετά τινα φύλλα).

Εἶτα ἄρχονται τῆς θείας ἐκτενοῦς ἱκεσίας.

Ὁ ἱερεύς. Ἔτι ἐκτενῶς τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

Ὁ λαός. Κύριε ἐλέησον, ἅπαξ.

(Ὁ διάκονος). Ἔτι δεόμεθα ὑπὲρ τῶν ἀειμνήστων ὁσίων καὶ θεοφόρων πατέρων ἡμῶν, τῶν ἐν ταύτῃ τῇ ἁγίᾳ πόλει Ἱερουσαλὴμ ἀρχιεπισκόπων καὶ πατριαρχῶν, Ἰακώβου, Συμεών, Ἰούδα, Ζακχαίου, Τωβία, Βενιαμίν, Ἰωάννου, Ματθία, Φιλίππου, Σενέκα, Ἰούστου, Λευί, Ἐφραίμ, Ἰωσήφ, Ἰούδα (οὗτοί εἰσιν οἱ ἐκ περιτομῆς), Μάρκου, Κασσιανοῦ, Ποπλίου, Μαξιμιανοῦ, Ἰουλιανοῦ, Γαϊανοῦ, Συμμάχου, Καπίτωνος, Μαξίμου, Ἀντωνίου, Οὐάλεντος, Δηλιχιανοῦ, Ναρκίσσου, Δίου, Γερμανοῦ, Γορδίου, Ἀλεξάνδρου, Μαζαβανᾶ, Ἰεμεναίου. Ζαβδᾶ, Ἑρμᾶ, Μακαρίου, Μαξίμου (ἕως ὧδε ἐπίσκοποι· καὶ ἀπὸ ὧδε πατριάρχαι), Κυρίλλου, Ἰωάννου, Πραϋλίου, Ἰουβεναλίου, Ἀναστασίου, Μαρτυρίου, Σαλουστίου, Ἠλία, Ἰωάννου, Πέτρου, Μακαρίου, Εὐτυχίου, Ἰωάννου, Ζαχαρίου, Μοδέστου, Σωφρονίου, Ἰωάννου, Θεοδώρου, Ἠλία, Γεωργίου, Θωμᾶ, Βασιλείου, Σεργίου, Σολομῶντος, Θεοδοσίου, Ἠλία, Σεργίου, Λεοντίου, Ἀθανασίου, Χριστοδούλου, Ἀγάθωνος, Ἰωάννου, Χριστοδούλου, Θωμᾶ, Ἰωσήφ, Ὀρέστου, Θεοφίλου, Νικηφόρου, Ἰωαννικίου, Σωφρονίου, Εὐθυμίου, Συμεών, Ἰωάννου, Νικολάου, Ἰωάννου, Νικηφόρου, Λεοντίου, Μάρκου, Εὐθυμίου, Ἀθανασίου, Σωφρονίου, Γρηγορίου. [Ἕπεται ἄγραφος σελίς] [1].

Ἔτι δεόμεθα ὑπὲρ [τῶν ἀει]μνήστων ὁσίων πατέρων ἡμῶν καὶ οἰκουμενικῶν τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει πατριαρχῶν, ἀρχιεπισκόπων, ἐπισκόπων, πρεσβυτέρων, διακόνων, ἀναγνωστῶν, ἑρμηνευτῶν καὶ παντὸς τοῦ φιλοχρίστου λαοῦ. [Ἕπεται σελὶς ἄγραφος].

Ἔτι δεόμεθα ὑπὲρ [τῶν ἀ]ειμνήστων ὁσίων πατέρων ἡμῶν τῶν

[1] Νεώτεραι χεῖρες προσέθηκαν «Δωροθέου, Γερμανοῦ» καὶ κατόπιν «Εἰς τοὺς ,ζπς' (1577—1578) Γερμανὸς πατριάρχης Ἱερουσαλήμ. Εἰς τοὺς ,ζρις' (1607—1608) Σωφρόνιος πατριάρχης. Εἰς τοὺς ,ζριζ' (16 8 -1609) Θεοφάνης Ἱεροσολύμων.—Εἰς τοὺς ,ζρνγ', ἀπὸ Χριστοῦ ,αχπγ' (sic) Παΐσιος πατριάρχης Ἱεροσολυμίτης.—1661 Νεκτάριος πατριάρχης. -1669 Δοσίθεος πατριάρχης ὁ νῦν μακαριώτος ἡμῶν δεσπότης.—1707 Χρύσανθος πατριαρχης ὁ νῦν μακαριώτατος ἡμῶν αὐθέντης καὶ δεσπότης».

ἐν τῇ παλαιᾷ Ῥώμῃ πατριαρχῶν, ἀρχιεπισκόπων, πρεσβυτέρων, διακόνων, ὑποδιακόνων καὶ παντὸς ἱερατικοῦ τάγματος, καὶ παντὸς τοῦ φιλοχρίστου λαοῦ τοῦ ὀρθοδόξου: Πέτρου, Λίνου, Ἀνεγκλήτου, Κλήμεντος, Εὐαρέστου. Ἀλεξάνδρου, Ξύστου, Τελεσφόρου, Ὑγίνου, Πίου, Ἀνικήτου, Σωτηρίχου, Ἐλευθερίου, Βίκτορος, Ζεφυρίνου, Καλλίστου, Οὐρβανοῦ, [Ποντι]ανοῦ, Ἀντερρίου(sic), Φλαβιανοῦ, Μάρκου, Καρτερίου, Κορνηλίου, Λουκίου, Στεφάνου, Ξύστου, Διονυσίου, Φίλικος, Εὐτυχιανοῦ, Γαΐου, Μαρκελλίνου, Μελτιάδου, Σιλβέστρου, Ἰουλιανοῦ, (οἱ ἐν τῇ συνόδῳ Νικαίας) Λιβερίου, Δαμάσου, (οἱ ἐν τῇ συνόδῳ ρν´) Συρίκου, Ἀναστασίου, Ζωσιμᾶ, Κελεστίνου, (οἱ ἐν τῇ πρώτῃ συνόδῳ Ἐφέσου) Ξύστου, Λεοντίου....

[Λείπει ἡ συνέχεια ἐκ τοῦ κώδικος].

VIII.

ΑΛΕΞΙΟΥ ΜΑΚΡΕΜΒΟΛΙΤΟΥ

ΛΟΓΟΣ ΙΣΤΟΡΙΚΟΣ

περιέχων τὴν τῶν Γεννουϊτῶν ἀσθένειαν ὅτε εἰς τὴν τῶν Ῥωμαίων ἀφίκοντο καὶ τὰς εἰς αὐτοὺς τῶν κρατούντων εὐεργεσίας καὶ τὴν ἐντεῦθεν τούτων εὐδαιμονίαν καὶ τὸν πλατυσμὸν καὶ τὴν ὕστερον αὐτῶν περὶ τοὺς εὐεργέτας κακοτροπίαν καὶ ἐπιβουλήν.

(Cod. Sabb. 417, p. 257—284).

(Τμῆμα πρῶτον).

1. Τοῦ πρώτου Παλαιολόγου τῶν σκήπτρων τῆς βασιλείας ἐπειλημμένου καὶ τὰ Ῥωμαίων διέποντος πράγματα, ἐπεισέφρησεν εἰς τὴν ἡμετέραν ἐξ Ἰταλίας γένος ἰταμὸν καὶ ἀμείλικτον καὶ πρὸς τοὺς οἰκείους εὐεργέτας φονικὸν καὶ ἀχάριστον, ᾧ πατρὶς μὲν ἦν ἡ Γεννούα, μᾶλλον δέ, ὡς ἄν τις εἰκότως ἐρῇ, ἡ τοῦ πυρὸς γέεννα, ἐκεῖθεν ἐκδιωχθὲν ὡς φιλοπόλεμον καὶ πειρατικόν. Δέχεται δὲ τοῦτο ὁ κρατῶν εὐμενῶς καὶ τὴν ἀπέναντι τῆς βασιλευούσης τῶν πόλεων δίδωσιν εἰς καταμονήν, καὶ ἀτέλειαν ἐπὶ πᾶσι καὶ ἐλευθερίαν χαρίζεται· ἐν ᾧ δῆτα τόπῳ σκηνὰς τὸ πρῶτον ξυλίνας καὶ χορτοσκεπεῖς πηξάμενον, πενιχρὸν ὂν καὶ εὐάριθμον, ἔμενε τὸν ἰὸν ἔχον λεληθότως ἐν ἑαυτῷ αὐξανόμενον κατ' ὀλίγον καὶ πλατυνόμενον· τὰ γὰρ παρ' αὐτοῦ ὀφειλόμενα τέλη τῷ δημοσίῳ τοῖς Ῥωμαίοις ἐπιτιθέντα, τοῦτο μὲν ἀπ' ὄνων εἰς

ἵππους. ὡς λόγος, Ῥωμαῖοι δὲ τοὐναντίον τοῦ χρόνου προϊόντος πεπόνθασιν.

2. Ὑφ' ἑτέρου δὲ γένους λατινικοῦ μετὰ χρόνους τινὰς πολεμούμενον — ὃ καὶ τὰς ἑαυτοῦ καλύβας ἄρδην ἐνέπρησε — δέχεται τοῦτο ὁ βασιλεὺς εἴσω τῆς πόλεως φιλοφρόνως, μᾶλλον δ' ἐντὸς τῶν κόλπων αὐτοῦ, καὶ τῆς ἑαυτοῦ περιποιεῖται ζωῆς καὶ ὧν ἔσχε σωτηρίας πραγμάτων, καὶ πολλὰς νομισμάτων χιλιάδας κατὰ τῶν ἀντιπάλων ἀποχαρίζεται· ἃ καὶ ὡς ὀφειλόμενον χρέος εἰς μακρὸν ἐλάμβανε χρόνον, εἰς τὴν τῶν ἐναντίων δῆθεν κατάλυσιν χρώμενον. Μαίνεται δὲ μετ' εὐεργεσίας τοσαύτας καὶ τοὺς τοῦ εὐεργέτου φονεύει θεράποντας, τοῦ πρώτου γένους καὶ τῆς συγκλήτου τυγχάνοντας, οἷά τις κύων λυττῶν δεσπότην τὸν ἴδιον· καὶ φιλανθρωπίας αὖθις τυχὸν κτείνει μετὰ ταῦτα καὶ τοὺς ὁμοπίστους Βενετίκους, τὴν οἴκησιν καὶ αὐτῶν ἐνταυθοῖ ποιουμένων, μηδενὸς τούτων φεισάμενον. Ἐξ οὗ δῆτα τῆς πόλεως ἐκβληθὲν εἰς τὴν δοθεῖσαν αὐτῷ χώραν καὶ αὖθις ἀποκαθίσταται, σκηναῖς ταῖς ἐξ ὑπαρχῆς καὶ αὖθις ἐκεῖσε πηξάμενον, καὶ διὰ τῆς εἰρημένης πρὸς αὐτὸ τοῦ κρατοῦντος εὐεργεσίας καὶ χάριτος μετὰ χρόνον οὐ πάνυ συχνὸν νῆας ἐξ ἀκατίων πολυχωρήτους καὶ τριήρεις ἐκτήσατο, ἐπὶ λιμένος ἀσφαλοῦς καὶ ἀκλύστου ταύτας περισωζόμενον. Καὶ ταῦτα μὴ ἦν ἐνδόσιμον αὐτῷ πλὴν τριήρεων ἕτερόν τι εἶδος πλοίου κατασκευάσαι, ὅπως κωπηλατοῦν τὸ Ἀρχεῖον καταλαμβάνῃ, τὰς εὐφημίας τῶν κρατούντων διατόρῳ φωνῇ ποιούμενον. Οἰκίας δ' ἀντὶ σκηνῶν ἐλαχίστων διωρόφους καὶ τριωρόφους καὶ ναοὺς περικαλλεῖς καὶ μοναχῶν καταγωγὰς ἐδομήσατο, τὴν δὲ χώραν ταῖς κατὰ μικρὸν βελτιώσεσι καὶ τείχεσιν ἐρυμνοῖς καὶ πύργων ὑψώμασι καλλωπίζει καὶ τάφροις ἐξασφαλίζεται, τοὺς παραδυναστεύοντας τηνικαῦτα δώροις ὑποφθεῖραν καὶ διαφόροις χαρίσμασι, τὴν τῶν ἀντιπάλων δῆθεν βλάβην ἐντεῦθεν ἀποκρουόμενον. Πλοῦτον δὲ συνάγει τὸν γῦρον τῆς γῆς διαποντίως διερχόμενον ἄφατον, καὶ πᾶν ἀγαθὸν ταμιεύεται εἰς τόδε τὸ καταγώγιον, ὅπερ εἰς ζωὴν καὶ ἀσφάλειαν τοῖς ἀνθρώποις πέφυκεν ἐπιτήδειον.

3. Πλατύνεται δὴ καὶ πληθύνεται, τοῦ χρόνου τριβομένου, καὶ μεγεθύνεται καὶ εἰς ὕψος αἴρεται καὶ ὑπερφρονεῖ. Καὶ ὁ τὸν πρῶτον ἀπατήσας ἄνθρωπον μείζονος δόξης ἐπιθυμῆσαι, ἵν' ἐκπέσῃ καὶ ἧς παρὰ τοῦ Δεσπότου τετύχηκε, πείθει καὶ τοῦτο κατὰ τοῦ εὐεργέτου τραχηλιᾶσαι — ὡς ἐκεῖνος κατὰ τοῦ πλάσαντος — ὡς ἂν καὶ τοῦ ἴσου τύχῃ πτώματος. Τὸν δόλον τοιγαροῦν ἔχον ἐν ἑαυτῷ πρὸ πολλοῦ, καὶ πρὸς μάχην παρασκευαζόμενον καὶ ὅπλα, ἐλάνθανε Ῥωμαίους δι' ἣν πρὸς αὐτοὺς ἐδείκνυε φιλίαν ἀνεπίπλαστον. Μᾶλλον δ' ἐγινώσκετο ἐξ ὧν ἐσφετερίσατο τῆς βασιλείας καιροῦ δραξάμενον νήσων καὶ πόλεων, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς προφανοῦς αὐτῶν κατὰ καιροὺς ἀναιδείας καὶ καταφρονήσεως, καὶ μάλιστα ἐκ τῶν νῦν γενομένων πρός τε αὐτοὺς ἀνυποστόλως καὶ τὸν αὐτοκράτορα ἐξουθενισμῶν τε καὶ ὕβρεων· καὶ γὰρ ἐμνησικάκει τοῦτον καὶ σφόδρα κατ' αὐτοῦ ἐφλέγμαινε, τοῦτο μὲν καὶ δι' ἣν ἐχορήγησε πρὸ ὀλίγου Ῥωμαίοις εὐεργεσίαν διὰ χρυσοβούλλου, ὀλίγον ἀποδέουσαν τῆς πάλαι πρὸς αὐτὸ γενομένης, τοῦτο δὲ καὶ δι' ἃς ἐναυπήγει νῆας μακρὰς καὶ ὅτι τὸν ἀπεχθανόμενον αὐτοῖς ἄνθρωπον τοῦτον κατέστησε ναύαρχον εἰς τὸν κατ' αὐτῶν, ὡς ᾤοντο, μελετώμενον πόλεμον, ὥσπερ εἰ ἦν συμπεφωνημένον μεταξὺ αὐτῶν καὶ Ῥωμαίων μὴ ἐξεῖναι τὸν αὐτάνακτα προβαλέσθαι τινὰ εἰς ἀρχὴν δίχα τῆς αὐτῶν προτροπῆς καὶ θελήσεως. Ὃν ἐπὶ πολὺ ἀποδημοῦντα αἰσθόμενον καὶ μηκέτ' ὄντα τοῦτον οἰόμενον τὴν ἀνομίαν, ἣν πρὸ πολλοῦ ἐγκυμόνησεν, ἔτεκε· τὸν γὰρ λαὸν τῆς βασιλευούσης τῶν πόλεων, μεθ' οὗ διὰ παντὸς συνεστιᾶτο καὶ συνευφραίνετο, ἐξ οὗ τὸν πλοῦτον πάντα σχεδὸν συνέλεξε, μεθ' οὗ τὰς δοσοληψίας ἐς ἀεὶ ἐποιεῖτο, ἀφ' οὗ καὶ τὸ γάλα τὸ ὑποστῆσαν αὐτὸ βρεφικῶς ἐξεμύζησεν, οὗ καὶ ταμεῖον τῶν χρημάτων ἐτύγχανε καὶ ἐπὶ κήδει ἐμίγνυτο, φονεύειν ἀφειδῶς ὁσημέραι καὶ ἐμπαίζειν καὶ καταφρονεῖν οὐκ ἐπαύετο, ὥςπερ ἄλλοτε πολλάκις ἐπὶ τῶν καιρῶν ἐποιεῖτο καὶ συγγνώμης ἐτύγχανε διὰ τὴν ἔμφυτον Ῥωμαίων φιλανθρωπίαν καὶ ἡμερότητα· οὐ γὰρ οἶδε τίειν ἀνέρας, καθ' Ὅμηρον, τουτὶ τὸ γένος, οὐδὲ θεούς, κρατερὴ δὲ αὐτὸ λύσσα δέδυκε (Ἰλ. 9, 238, 239).

4. Διὸ καὶ πολυτελῶς ἀπερυθριᾶσαν, τῷ πυρὶ—ἐξ οὗ, ὡς εἴρηται, τὴν γένεσιν ἔσχε—συμμάχῳ χρησάμενον ἐξ οὐδεμιᾶς εὐπροσώπου αἰτίας ἐξαίφνης ἐναλάμενον τὸν κόσμον τῆς πόλεως πάντα κατέκαυσεν, ὡς μεμηνὸς καὶ τὰς πρὸς αὐτὸ εὐεργεσίας τῶν κρατούντων καθάπερ ἐπιλαθόμενον· τὰς γὰρ οἰκίας, αἳ παρὰ τὸ τεῖχος αὐτῆς ὡς περιδέραιον ἔκειντο καὶ ὡς ἱμάτιον λαμπρὸν ἐνεδέδυτο, ἀφειδῶς ἀπετέφρωσε καὶ ναοὺς καὶ τεμένη καὶ τὰς φορταγωγοὺς ὁλκάδας μετὰ τῶν ἀγωγίμων καὶ τὰς μακρὰς νῆας, ἃς καὶ τῶν ἄλλων μάλιστα ἐδεδοίκει καὶ ἔτρεμεν, εἰς τὴν ἑαυτοῦ τὰ τούτων μετακομίσαν ἐφόλκια. Ὁμοίως δ' ἀποτεφροῦσι καὶ τὰς ἀντικρὺ κειμένας οἰκίας τῆς πόλεως καὶ τὰς περὶ τὸν Ἀνάπλουν χώρας ἄχρι τοῦ ἱεροῦ Σωσθενίου. Οἶνον δὲ πάντα καὶ σῖτον καὶ εἴ τι τῶν ἀναγκαίων ἕτερον πρὸς τὴν βασιλεύουσαν συνήθως διακομιζόμενον ἔκ τε τῆς κάτω καὶ τῆς ἄνω θαλάσσης, πρὸς δὲ καὶ ἀπὸ κόλπου τοῦ Ἀστακικοῦ, ὁδοστατοῦν, μᾶλλον δὲ μετὰ τῶν τριήρεων διιὸν διήρπαζεν αὐταῖς ὁλκάσι καὶ εἰς τὴν ἑαυτοῦ μετεκόμιζεν, οἰόμενον τῇ τῶν ἀναγκαίων ἐνδείᾳ τάχα καὶ τὴν μητέρα ῥᾳδίως ἑλέσθαι τῶν πόλεων. Τοὺς δὲ κατασχεθέντας ἐν τοῖς πλοιαρίοις ἀνθρώπους τοὺς μὲν ἀγχόνῃ τοὺς δὲ μαχαίρᾳ τοῦ βίου βιαίως ἐξήγαγε, πολλοὺς δὲ καὶ τῷ τῆς θαλάσσης βυθῷ παρέπεμψεν, ἄλλους δ' ὡς πρόβατα πραθησομένους ἐξέπεμψεν οὐ ῥᾳδίως ἀριθμητούς, τῶν οὐσιῶν ἀπογυμνώσας πρότερον, ὧν τιμὴ ἀριθμὸν ὑπερβέβηκεν· ἐνίους δ' ἐν ἐρυμνοῖς φρουρίοις τυγχάνοντας ἐξαπατῆσαν ἐπωμοσάμενον καὶ εἰς χεῖρας οὕτω λαβόν, τοὺς μὲν ἐφόνευσε, τῶν δὲ τὰς περιουσίας ἁρπάσαν εἴασεν ἀπελθεῖν ὑπ' ἐνδείας τῶν ἀναγκαίων καὶ τοῦ ψύχους φθαρησομένων· ἄλλους δὲ μὴ θελήσαντας ὑπεῖξαι τῇ τούτων δουλείᾳ πυρὸς ἐποιήσαντο παρανάλωμα, πάντα βάρβαρον ὑπερβαλόντες καὶ ἄθεον εἰς ἀπανθρωπίαν καὶ ὠμότητα. Τοιαύτην ἀδικίαν εἰς τοὺς εὐεργέτας αὐτῶν οἱ μόνοι δίκαιοι διεπράξαντο, ἥτις καὶ Σκυθῶν καὶ Ἀγαρηνῶν ὑπερβέβηκεν ἀγριότητα! — καὶ ταῦτα, δικαιοσύνην ἄκραν ὑποκρινόμενοι καὶ φαρισαϊκῶς μεγαλαυχοῦντες ὡς ἐκ τῶν διδασκάλων αὐτῶν παράδοσιν ἔχοιεν μηδέν τι ἐξ ἀλλοτρίων συμμῖξαι

τῷ βίῳ αὐτῶν· εἰ δέ που τοῦτο γενόμενον εὕρηται, μὴ παραδέχεσθαι ὅλως τὴν Ἐκκλησίαν αὐτὸν πρὶν ἂν ἀντιστρέψῃ τοῦτο τῷ ἔχοντι!

5. Τῶν δ' ἐν ταῖς μάχαις πεσόντων μνήμην ἐποιήσαντο θαυμασίαν καὶ περιβόητον, πανημέριοι μετὰ πλείστων φώτων καταυλοῦντές τε καὶ καταψάλλοντες, ὡς νέους μάρτυρας τούτους οἰκειωθῆναι τῷ Θεῷ ἰσχυριζόμενοι καὶ ταῖς τούτων σκηναῖς ἀναπαύεσθαι. Τὴν δὲ βασιλικὴν σημαίαν ἀπωσάμενοι ὄφεως σχῆμα σαφῶς ἐν τῷ ταύτης κοντῷ ἀπηώρησαν, ὡς ἂν δείξωσιν ἀριδήλως ἐντεῦθεν ὡς αὐτοὶ ἂν εἶεν ὁ ὄφις ἐκεῖνος ὃς τὸν γεωργὸν τὸν ἐν τῷ κόλπῳ αὐτὸν περιθάλψαντα τρώσας ἀπέκτεινεν· ὃ μὴ γένοιτο, Χριστὲ βασιλεῦ, ἀλλ' εἰς τὸν ὑπ' αὐτοῦ γενόμενον βόθρον κατενεχθείη καὶ ἐκ τῆς βίβλου τῶν ζώντων ἐξαλειφθείη αὐτοῦ τὸ ὄνομα! οὐ γὰρ ἐχρῆν τοὺς τοῦ Σταυροῦ προσκυνητὰς φανερῶς μαχομένους τὸν Σταυρὸν σέβεσθαι καὶ τιμᾶν, ἀλλὰ τὸ ὄργανον τῆς κακίας, τὸν ὄφιν! Ἄλλην δ' εἰληφότες ἐκ τῶν ῥωμαϊκῶν πλοίων σημαίαν τῷ βυθῷ τῆς θαλάσσης θαμινῶς κατεβάπτιζον, ὡς εἴτινες ἐχθροὶ τοῦ Σταυροῦ καὶ ἀλάστορες· καὶ ταῦτ' ἐπ' ὄψεσι πάντων ἐποίουν. Οἱ δ' αὐτόμολοι διηγήσαντο ὡς καὶ τὰ λειτουργικὰ τοῦ Θεοῦ σκεύη ἀνυποστόλως ἐπ' ἐδάφους ῥίψαντες κατεπάτησαν καὶ τῶν ἁγίων εἰκόνων ἐνίας. Τὴν δ' ἱερατικὴν ἀμπεχόνην, ἣν ἐν τῇ τῶν μυστηρίων τελετῇ οἱ ἱερεῖς περιβέβληνται, οἱ τούτων μοχθηρότεροι ἀναιδῶς ἀναβαλλόμενοι καὶ μετ' αὐτῆς—φεῦ—ἐν τῷ Κοινείῳ ὀρχούμενοι, οἱ τούτων συμπόται τῷ πλατεῖ τοῦ ποδὸς ἐς τὰς πυγὰς τούτους ἀναθρώσκοντες ἔτυπτον, τὰ χριστιανῶν δῆθεν ἐξουθενοῦντες μυστήρια καὶ ἀντ' οὐδενὸς αὐτὰ λογιζόμενοι. Ἐῶ τὰ διὰ τῶν σημάντρων παίγνια καὶ τῶν ὕβρεων τὰς κραυγὰς καὶ τῶν ἀρρήτων βλασφημιῶν· εὐφόρησε γὰρ καὶ τουτουὶ τοῦ γένους ἡ χώρα κατὰ τὸν ἐν Εὐαγγελίῳ ἐκεῖνον πλούσιον, καὶ ἤθελε μείζονα τὴν ἑαυτοῦ κατοικίαν ποιῆσαι, καὶ μὴ ἔχον τόπον εἰς τὴν ταύτης ἐξάπλωσιν ἔλαβεν ἐξ ἁρπαγῆς ὁπωςδήποτε, ἀλλ' ἤκουσεν εὐθέως «μετ' ὀλίγον, ἄθλιε, τὴν ψυχήν σου ἀπαιτήσει ἀπὸ σοῦ ὁ τοῦ τόπου δεσπότης, καὶ

ὃ ἀδίκως ἐπῳκοδόμησας εἰς τὴν τῶν οἰκετῶν αὐτοῦ διαρπαγὴν ἔσεται». Εἶεν.

6. Τὰ δὲ τείχη τῆς πόλεως ὁσημέραι διὰ τῶν τριήρεων περιιόντες ἐπειρῶντο καὶ ταύτης ἐντὸς γενέσθαι, πεπεισμένοι μηδένα εἶναι ἐν αὐτῇ ἄνδρα πολεμιστὴν καὶ γενναῖον τὸν ὅλως αὐτοὺς ἀντιστησόμενον, πλὴν πράγματα τῶν καὶ χειρεπιστημόνων ἀνθρώπων, οἳ οὐ μόνον ἄπειροι μάχης ἦσαν ἀλλὰ καὶ ὅπλων γυμνοὶ καὶ ἀμυντηρίων ὀργάνων καὶ τοῦ στρατηγήσοντος ἔρημοι. Ἦσαν δ' αὐτῆς καὶ τὰ τείχη σαθρὰ καὶ ἀνεπιμέλητα καὶ ἀνθρωπίνης κόπρου οἱ πύργοι ἀνάμεστοι, χρόνον ἐπὶ πλεῖστον εἰρήνην ἀγούσης· δι' ὧν παραστήσασθαι καὶ ταύτην ὡς φρούριόν τι εὐάλωτον καὶ πυρπολῆσαι ῥᾴδιον ἦν αὐτοῖς, ὡς ᾤοντο, καὶ εἰ μὴ σπέρμα Ἀβραὰμ ἦν ἐν ἡμῖν, τάχα ἂν καὶ εἰς τέλος τὰ τῆς ἐλπίδος αὐτῶν ἐχώρησεν. Ἀλλ' ἀντιλαμβάνεται ταύτης συνήθως ἡ πανσθενὴς τοῦ Θεοῦ Λόγου μήτηρ, πρὸς ἣν καὶ ἀνετέθη ἀπὸ πρώτης αὐτῆς καταβολῆς καὶ συστάσεως, καὶ δίδωσι θάρσος τοῖς ἀόπλοις καὶ ἀπειροπολέμοις ἄμαχον, καὶ τρέπονται συμβαλόντες τὸ γαῦρον ἐκεῖνο καὶ ἀνυπόστατον στράτευμα, ὃ τῶν ἐκ σιδήρου ἀνδριάντων οὐδὲν ὑπελείπετο, καὶ ὑποστρέφει κατῃσχυμένον οὐ μετρίους ἀποβαλὸν ὁσάκις μετὰ τῶν γυμνῶν οἱ σιδηροὶ ἠγωνίσαντο, μετὰ τῶν φοβερῶν ἐκείνων καὶ καταπλήκτων ὁλκάδων καὶ τῶν ἐπ' ἀέρος κρεμαμένων μηχανημάτων καὶ τῶν δίκην ὑετοῦ πανταχόθεν φερομένων βελῶν· οἱ γὰρ τὸν σοβαρὸν σατράπην, τὸν Οὐζουπέκ, καὶ τὰ μυριάνθρωπα τούτου στρατεύματα καταισχύναντες ὑπὸ εὐαριθμήτων καὶ γυμνῶν κατῃσχύνθησαν, τὴν τῶν Ῥωμαίων εὐανδρίαν καταπλαγέντες καὶ πτήξαντες. Ἡ γὰρ βασιλὶς ἀνδρικωτάτου τυχοῦσα καὶ φρονήματος καὶ ὁρμήματος, ὡσεί τις ἄλλη τῶν ποτε, οὐ κατεπλάγη τὸ φρικαλέον τῆς τούτων ὁρμῆς καὶ αἰφνίδιον· ἀλλὰ τοὺς ὑπὸ χεῖρα πάντας αὐτίκα ἐκκλησιάσασα ἐπυνθάνετο πολλάκις εἰ ὅπλα κατ' αὐτῶν ἄρασθαι βούλοιντο, καὶ ὡς ἐξ ἑνὸς πάντες ἐβόουν στόματος «μηδ' ἄν ποτε πρὸς τούτους φιλίως διατεθήσεσθαι κἂν εἴ τι καὶ γένοιτο, κἂν πάντας ὑπὸ τῆς αὐτῶν τεθνάναι συμβαίη χειρός». Εἰ δὲ καὶ ἦσάν τινες τοῦτο ἀπαρεσκόμενοι,

ὧν αὐτοὶ εἶχον ἀνὰ χεῖρας τὰ πράγματα, ἀλλὰ νικᾷ τῶν πλειόνων ἡ ψῆφος· τοσοῦτον γὰρ πάντες τὴν πρὸς αὐτοὺς φιλίαν ἀπείπαντο καὶ ἀπέστερξαν, ὥστε τὸν ἀγάπην ὅλως που ὑποτονθορίσαντα, κἂν ὁποῖον ἄρα καὶ ὄντα, αὐτίκα διαρρῆξαι καὶ τῆς ζωῆς ἀθλίως ἐξαγαγεῖν ἐλέους δίχα τινὸς καὶ φειδοῦς.

7. Τὸ ἀμετάθετον τοίνυν τῆς γνώμης αὐτῶν καὶ ἀμετάτρεπτον καταμαθοῦσα ἡ βασιλὶς συνευδόκει μὲν καὶ αὐτὴ ἐξ ἀνάγκης πρὸς τοῦτο, ἐκωλύετο δὲ ὑπ' ἐνδείας πάντων τῶν εἰς τὴν μάχην ἐπιτηδείων, ἐπεὶ ἀπαράσκευος ἦν. Καὶ τὴν μὲν εἰς προὖπτον μάχην ἀνεβάλλετο τεχνηέντως συνέσεως οὖσα πλήρης, τὸν βασιλέα δῆθεν ἐκδεχομένη, ἠκριβολόγιζε δὲ ὅμως ἐπιτιθεμένους τοὺς ἀντιπάλους καὶ ἀνεχαίτιζε δι' ὧν κατεσκεύασε θᾶττον πετροβόλων μηχανημάτων καὶ ὧν ἐποιοῦντο ἐκδρομῶν κατὰ συνέχειαν οἱ παρ' αὐτῇ ἱππόται, οὓς ὁ ὑστερογενὴς παῖς αὐτῆς κῦρις Μανουὴλ ὁ Καντακουζηνὸς ἦγε, κορυφαῖος ὢν τοῦ ἐν τῇ πόλει λαοῦ, καὶ ὁ ἐπὶ θυγατρὶ γαμβρὸς αὐτῆς, ὁ Κόντος· οἳ πρεσβυτικὸν εὐτύχουν ἐπὶ νεανικῆς ἡλικίας τὸ φρόνημα. Ἦσαν δὲ καὶ στρατηγικῶν μεθόδων οὐκ ἀδαεῖς, οὐδὲ εὐβουλίας καὶ ἀλκῆς καὶ τῆς στρατηγῷ προσηκούσης ἀγχινοίας τε καὶ συνέσεως. Διὸ καὶ νύκτας πάσας ὡς ἡμέρας ἠγρύπνουν, τὰ τείχη τῆς πόλεως περιιόντες καὶ φυλάττοντες αὐτὴν ἄχρις ἂν ἐπανῆκεν ὁ βασιλεύς, ὃς καὶ τὴν ἑαυτοῦ ζωὴν ὑπὲρ τῆς τῶν δούλων σωτηρίας ἡδέως ἂν ἔδωκεν. Ἀλλ' οὐκ εἶχεν οὐδ' αὐτὸς δεῖξαι εὐθέως τὴν εἰς τὸ ὑπήκοον διάθεσιν αὐτοῦ καὶ τὴν σοφίαν καὶ εὐανδρίαν καὶ σύνεσιν, μὴ ὑπὸ τῶν πραγμάτων βοηθούμενος καὶ τῆς τοῦ σώματος εὐεξίας καὶ τῆς παρασκευῆς, ὧν ἁπάντων δεῖται ὁ πόλεμος.

8. Πρὸ δὲ τῆς τούτου ἐλεύσεως οἱ πυρίγονοι ἐπὶ τὰ πρόσοικα τῶν Ἰταλῶν διεμηνύσαντο γένη ἀξιοῦντες συμμαχῆσαι ταχέως αὐτοῖς, εἰ δὲ τῆς παρ' αὐτῶν ἐπικουρίας τούτους ἀπαξιώσαιεν, μετὰ τὴν αὐτῶν κατάλυσιν ἐκδέχεσθαι Ῥωμαίους αὐτίκα καὶ πρὸς αὐτοὺς τὰ ὅμοια δράσειν· πρὸς οὓς καὶ τὴν ἀγαθὴν διαβάλλουσι καὶ εὐσεβεστάτην Ῥωμαίων συνείδησιν, ὡς τὴν ἀληθῆ καὶ ἀμώμητον πίστιν αὐτῶν ἀρνησάμενοι προστεθῆναι τοῖς ἀθέοις Ἀγα-

ρηνοῖς καὶ πρὸς τὴν τούτων χωρῆσαι ὁμόσε κατάλυσιν. Ἡ γοῦν τοιαύτη διαβολὴ τὸν ἄρχοντα τῆς Ῥόδου παρεκίνησε πρεσβεύειν πρὸς τὸν βασιλέα, καὶ δὴ τοῦτον εἰρηνεῦσαι μετὰ τῶν πυριγόνων σπουδάζει πρὶν ἂν εἰς ἀνίατον τὰ τοῦ πράγματος περιστῇ· ὁ δὲ κατανεύει εὐθὺς ὡς τοῦ εἰρηνάρχου μαθητής, ἀμνηστείαν λαβὼν πάντων τῶν εἰς αὐτὸν πεπαρῳνημένων, εἴ γε τῆς πλεονεξίας αὐτοὶ ἀποστήσωνται καὶ εἰς τὰ δοθέντα αὐτοῖς ἀνέκαθεν μείνωσι δίκαια. Τῶν δὲ ὧν βίᾳ καθήρπασαν ἀποστῆναι μηδόλως θελησάντων, οἱ πρέσβεις μηδὲν ἀνύσαντες ὑπέστρεψαν· ὧν καὶ παρόντων ἔτι καὶ ἀπελθόντων, τῶν πειρατικῶν οὗτοι ἐπιτηδευμάτων ἀνυποστόλως εἴχοντο, ἁρπαγὰς ὁσημέραι ποιούμενοι καὶ φόνους ἀνδρῶν, ὅτε καὶ τὰ εἰς τὸν λιμένα τῆς Ἡρακλείας κατάραντα πλοῖα ἀπελθόντες τὰ μὲν ἐνέπρησαν, τὰ δὲ μετὰ τῶν ἀγωγίμων εἰς τὴν ἑαυτῶν μετεκόμισαν, σκιρτῶντες ἅμα καὶ ἀγαλλόμενοι καὶ κεφαλὰς ἀρτιτμήτους τοῖς πολίταις ἐπιδεικνύντες. Ὅπερ τὸ ναυτικὸν διετάραξε μάλιστα, καὶ κατὰ τοῦ κρατοῦντος ἀνοηταίνοντες ἐπεγόγγυζον ὅτι μὴ οὐ συνεχωροῦντο ταχέως κατ' αὐτῶν ἐξελθεῖν· ὁ δὲ ἀγχίνους ὢν καὶ καρτερικώτατος τῆς τούτων εὐτραπελίας ἠνέσχετο μέχρις ἂν αὐτῷ παρασκευασθῶσι πάντα τὰ πρὸς τὸν πόλεμον ἐπιτήδεια.

9. Διὸ καὶ ἐν πολλοστῷ χρόνου μέρει καὶ τὰ τῆς πόλεως τείχη κατοχυροῦσι καὶ ὅπλα κατασκευάζουσι τῇ ἀμιμήτῳ σπουδῇ τοῦ κρατοῦντος, καὶ πετροβόλα ἕτερα σκεύη τεκταίνουσι, δι' ὧν τῶν οἰκημάτων αὐτῶν πολλὰ καταθραύουσι καὶ τῶν νηῶν οὐκ ὀλίγας τῷ βυθῷ καταδύουσι, τὰς δὲ λοιπὰς ἐκ τοῦ λιμένος ἀποδιώκουσιν, ἃς τὸ πρῶτον εἶπεν ἄν τις ἰδὼν ἱστοὺς οὐ νηῶν ἀλλ' ὄρος δασὺ καὶ κατάφυτον ἐπὶ τῶν τῆς θαλάσσης νώτων παραδόξως ἀναφυέν· ἐξ ὧν πέντε κατὰ συνέχειαν συντεθεῖσαι γεφύρας δίκην τὸν πορθμὸν ἅπαντα σχεδὸν ἐναπέκλεισαν, ἀγχοῦ τῶν τειχῶν τῆς τελευταίας ἐγγισάσης. Ἀλλὰ τὸ εἰρημένον μηχάνημα καὶ αὐτοὶ μιμησάμενοι καὶ ἐπὶ νηῶν κατασκευάσαντες καὶ στηρίξαντες ἐπ' ἀγκύρων ἔθραυσαν ἐνίας τῶν οἰκιῶν· ὕστερον δὲ καὶ τὸν ἐν Βλαχέρναις ναὸν τῆς Θεομήτορος, τὸν περίκλυτον καὶ περίδοξον, ἐλωβή-

σαντο λίθοις βαλόντες, οἳ καὶ μέχρι τοῦ Ἀρχείου ἐγένοντο. Ἀπεπειράσαντο δὲ τὰ ὅμοια δράσειν κἀπὶ τὴν σεβασμίαν τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ τοῦ Εὐεργέτου μονήν, ἐν ᾗ καὶ δέκα πρὸς τοῖς ὀκτὼ λίθους βαλόντες—ὢ τοῦ θαύματος!—οὐδεὶς αὐτῶν οὐδὲ τὸν ἐπικείμενον τῇ στέγῃ μόλυβδον διατρῆσαι ἴσχυσεν, ἀλλ' ἀπεστράφησαν πάντη ἄπρακτοι, ὡς καὶ οἱ τούτους βαλόντες. Ἐν δὲ τῷ νεωρίῳ τῶν Σοφιανῶν παραγενόμενοι ἐπειρῶντο καὶ τὰς ἐκεῖσε μακρὰς νῆας, ἃς ὁ αὐτοκράτωρ ἐν ὀλίγαις ἡμέραις περιουσίᾳ σπουδῆς ἐτεκτήνατο παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα, καταθραῦσαι ἢ τὴν τούτων κωλῦσαι διέξοδον δι' ὧν ἐπετήδευσαν ἐκεῖσε πετρογόμων καταδῦσαι ὁλκάδων. Πλὴν ὑπέστρεψαν κἀκεῖθεν μηδὲν ἀνύσαντες κατῃσχυμένοι καὶ καταγέλαστοι, οὐκ ὀλίγοι τραυματίαι γενόμενοι, πολλοὶ δὲ καὶ ἀποθανόντες· ἀπεκρούσθησαν γὰρ καὶ αὖθις τῇ ἀμάχῳ ἰσχύι τῆς ὑπερμάχου ἡμῶν στρατηγοῦ καὶ προστάτιδος, ἥτις ἀντιλαμβάνεται ἡμῶν ὅταν τὴν ἡμετέραν ἐλπίδα πόδας ἔχειν μὴ βλέπουσα.

10. Μεθ' ἱκανὰς δὲ καὶ αὖθις ἡμέρας τὸν τοιοῦτον λιμένα καταλαμβάνουσι μεθ' ὁμοίας ὁρμῆς καὶ δυνάμεως καὶ τοῦ αὐτοῦ πετροβόλου σκεύους, τῶν βασιλικῶν τριήρεων ἐν τῇ λίμνῃ κατὰ συνέχειαν ἱσταμένων καὶ μηδεμιᾶς ἐλπίδος οὔσης ἄθραυστόν τινα ἐξ αὐτῶν διατηρηθῆναι. Πάσης οὖν καρδίας διὰ τοῦτο ὑπὸ ἀνηκέστου λύπης κατασχεθείσης, ἐν δυσὶν ἡμέραις ἑβδομήκοντα βάλλονται λίθοι, μηδενὸς τούτων μηδεμίαν λυμηναμένου τὸ σύνολον, ἄλλος ἀλλαχοῦ σποράδην διασκεδασθέντες τῇ τῆς Θεομήτορος εὐεργεσίᾳ καὶ ἀντιλήψει. Ἀνθυποστρέφουσι τοιγαροῦν ἐκεῖθεν κατηφεῖς καὶ ἄναυδοι, ὡσεί τις μετὰ τὴν ἧτταν ἀλεκτρυών, Ῥωμαῖοι δὲ ὥσπερ ἐνθουσιῶντες ἐσκίρτουν τε καὶ ἠλάλαζον καὶ τὴν Θεοτόκον ἀνύμνουν ἐπὶ τῷ παραδόξῳ τοῦ θαύματος. Τὰς δὲ διασωθείσας τῶν βασιλικῶν τριήρεων ἀπὸ τῆς τούτων πυρκαϊᾶς καὶ τῷ ποταμῷ εἰσαχθείσας, ὁμοίως ἀφανίσαι πολλάκις ἐπιχειρήσαντες τοῦ σκοπουμένου διήμαρτον. Τέλος δὲ τὰς ἐκβολὰς τούτων ἀπείργουσι, πετρογόμα πλοιάρια ἐκεῖσε καταδύσαντες κἀπὶ τοῦ πέλματος καταχώσαντες καὶ πασσάλοις ὀξέσι προσπήξαντες, ἅπερ

θᾶττον ἢ λόγος Ῥωμαῖοι ἐκεῖθεν ἀνέσπασαν καὶ ὑφ' ἑαυτοὺς ἐποιήσαντο. Πρὸ ὀλίγου δὲ καὶ τὰ ἐν Σωζοπόλει ἐλλιμενίσαντα πλοῖα κατέκαυσαν, μετ' ὀλίγων πλοιαρίων ἐκεῖσε παραγενόμενοι. Παρεστήσαντο δὲ καὶ τὸ φρούριον Ἀβορδοβιζύην, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ καθαρπάσαντες καὶ διαμερισάμενοι ὕστερον καὶ τοὺς ἐποίκους αὐτοῦ εἰς δέκα χιλιάδας νομισμάτων διέπρασαν.

Τμῆμα δεύτερον.

11. Μέχρι μὲν τοῦδε εὔδρομος ἡμῖν ὁ λόγος καὶ μετ' ἐλπίδων χρηστῶν φερόμενος, τὰ ὁσημέραι πραττόμενα οὐκ ἀηδῶς ἐξηγούμενος· οὐ γὰρ ἤλγεινάν που Ῥωμαίους Λατῖνοι, αὐτοὶ ἀνάλγητοι μείναντες. Ἀλλὰ τοῖς μὲν εἰς σώματα ἡ ζημία, Ῥωμαίοις δὲ καὶ εἰς σώματα καὶ εἰς πράγματα. Ναρκᾷ δὲ ἤδη καὶ τῶν ἑξῆς προβῆναι ἀμηχανεῖ· τὸ γὰρ τέλος τῆς μάχης αἴσιον συνθέσθαι ἑτοιμαζόμενος πόρρωθεν τοῦ σκοπουμένου διήμαρτε. Νικῆσαι γὰρ Ῥωμαίους ἀναμφιβόλως πάντες ἐνόμιζον, καὶ τοῦτο τοῖς πάντων ᾔδετο στόμασι, πλὴν οὐ συμμαχίᾳ τοῦ δικαίου καὶ ἀπὸ τρόπου χρηστοῦ ἀλλ' ἐκ τοῦ πλήθους τῶν ἁρμάτων καὶ τῶν τριήρεων καὶ τῶν ἐπ' αὐτοῖς ὁπλιτῶν καὶ τῆς ἐπὶ τῆς χέρσου ἱππικῆς τε καὶ πεζικῆς δυνάμεως καὶ τῆς τούτων ἀκαθέκτου καὶ ἀπαρηγορήτου ὁρμῆς, ἀγνοησάντων ὡς τὸ νικᾶν οὐκ ἐν πλήθει ἀλλ' ἐκ τοῦ τιμᾶν ἀρετὴν καὶ εὐσέβειαν. Ἀλλὰ—βαβαὶ—πῶς ἂν τὰ τῆς ἀποστρόφου τύχης Ῥωμαίων καὶ τῶν δυστυχῶν ἐλπίδων αὐτῶν ἐκτραγῳδήσαιμι τὴν ἀπόπτωσιν; ἢ πῶς ἀδακρυτὶ τὴν τοῦ γενομένου μνήμην ἐνέγκω;—Ὁ διαπορῶν—«Ὢ τῆς αἰφνιδίου μεταβολῆς! Οἷα τοῖς ὀφθαλμοῖς εἶδον οἱ θεασάμενοι καὶ αἱ καρδίαι αὐτῶν οὐκ ἐρράγησαν! Ὢ τῆς συμφορᾶς! Τίς ποτε ἄρα θνητῶν τοιαύτην ἐν ἀκαρεῖ εἶδεν ἀλλοίωσιν; Τίς ὑποχθόνιος δαίμων Ῥωμαίων ἐβάσκηνε τὴν ζωὴν καὶ τὴν δόξαν αὐτῶν ὡς λέων ἀφήρπασε; Τίς ἀποτρόπαιος ἄνεμος, βίαιόν τι πνεύσας καὶ φοβερόν, τὸν ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῶν ἀνάπτοντα λύχνον εὐθέως ἀπέσβεσε καὶ τὰ πρόσωπα αὐτῶν ἀτιμίας καὶ αἰσχύνης καὶ κατηφείας ἐπλήρωσε; Τίνες ἐκ πυρὸς αἰθερίου σπινθῆρες τὴν ὀπτικὴν τούτων ἀπέσβεσαν δύναμιν καὶ ὡς χέρσον τὴν ὑγρὰν ἐλογίζοντο, καὶ τὰς φερούσας αὐτοὺς μακρὰς νῆας ὡς

ὄφεις [ἰ]οβόλους ὑπώ[π]τευον; Τίς τελχὶν φθο[νερ]ὸς καὶ μι[κρόθ]υμος τὰς [χρ]ηστὰς αὐτῶν ἐλπίδας ἐξάπινα προρρίζους ἀνέσπασε καὶ εἰς τοὐναντίον μετήμειψε; Ποῖον ἄρα ὑδραῖον δαιμόνιον τὰς σφῶν πανηγύρεις καὶ τὰς ἑορτὰς εἰς πένθος ἔστρεψε καὶ τὸν κοπετὸν τῶν Λατίνων εἰς εὐφροσύνην καὶ ἀγαλλίασιν»;

12. Θέμις. «Ἐγώ, φησὶν ἡ Θέμις, τουτὶ τὸ παράδοξον ἀτιμασθεῖσα πεποίηκα· ἐμὲ γὰρ ἔθνος ἅπαν ὡς θεὸν καὶ σέβεται καὶ τιμᾷ, καὶ ὕψος ἐξ ἐμοῦ λαμβάνει καὶ πλατυσμόν. Ἐγὼ τοῖς ζῶσι πᾶσι παρέχω τὸ ζῆν καὶ τὴν ὑγείαν χαρίζομαι. Κόσμος εἰμὶ τῶν ἀρετῶν καὶ τῶν παθῶν κατευνάστρια, βασιλέων κράτος τῶν πανταχοῦ καὶ εὐνομία πασῶν τῶν πόλεων, καὶ ὁ ἐξ ἐμοῦ ἀποστὰς καὶ Θεοῦ ἠλλοτρίωται· Θεοῦ δὲ ἀλλοτριωθεὶς τῇ ἀπωλείᾳ ἐκδέδοται. Ἐγὼ τοὺς ἐξ ἐμοῦ καλουμένους τιμίους τίθεμαι καὶ λαμπροὺς καὶ αἰδεσίμους καὶ φοβεροὺς καὶ ἐρασμίους τῷ τῶν ὅλων Δημιουργῷ, ᾧ καὶ συνδικάζω ἀεὶ καὶ οὐδέποτ' ἐνέλειμμαι αὐτῷ συνεδρεύουσα. Μόνην δέ με Ῥωμαῖοι οἱ ἐμοὶ ἀνέκαθεν γνήσιοι ἐκ τῶν πρακτέων αὐτῶν καὶ τῶν ὁρίων καὶ πόλεων ὥςπέρ τι ἄγος ἐξ ἀβουλίας πόρρω ἀπήλασαν· διὸ καὶ τῆς ἐμῆς βοηθείας εἰκότως ἀπεγυμνώθησαν. Ἐγὼ τοὺς ἐμοὺς ὑβριστὰς ἀκρωτηριάζω καὶ τιμωρῶ καὶ κατὰ μικρὸν ὑπεξέρχομαι, καὶ τὸ παλαιὸν κῆδος προσαφαιροῦμαι καὶ εἰς οὐδὲν τίθεμαι τοὺς τιμῶντας τὴν ἐναντίαν μου» — Ὁ διαπορῶν — «Εὖγε τῆς ἰσότητος, Θεοῦ τέκος! Ἀλλὰ πολλῶν ἀπ' ἀρχῆς αἰῶνος δυστυχημάτων συμβάντων τῷ θνητῷ γένει, οὐδὲν ταχύτερον τούτου πώποτ' ἐποίησας, οὐδ' ὀλεθριώτερον καὶ πικρότερον, καὶ ταῦτα πλέον τῶν πολεμίων ἀδικησάντων τῶν τὴν νικῶσαν λαβόντων» — Θέμις — «Ναί· ἀλλ' ἐκεῖνοι δικαιοπραγοῦσι πρὸς ἑαυτούς, κἂν ἄδικοι πρὸς ὑμᾶς ὦσι. Πλὴν ἔστιν ὅτε ὁ ἐμὸς πατὴρ προτιμότερον τοῦ δικαίου τὸ φιλάνθρωπον ποιούμενος, ὅτε ἀναχαιτίσαι θέλει ἐπηρμένον καὶ ὀλέθριον φρόνημα· ὑμεῖς δ' οὐκ ἔστι τῶν ἀπηγορευμένων οὐδὲν καὶ μισητῶν τῷ πατρί μου ὃ μὴ μεθ' ὑπερβολῆς κατ' ἀλλήλων ἐργάζεσθε καὶ ἀλλήλους διὰ ταῦτα μισεῖτε καὶ ἐπαρᾶσθε καὶ ἀναθεματίζετε καὶ τὴν γῆν δακρύων καὶ ἁρπαγμάτων καὶ αἱμάτων πληροῦτε, καὶ τὸν ἀέρα βλασφημιῶν καὶ

στεναγμῶν καὶ ὕβρεων, καὶ πάντα νόμον καταφρονεῖτε δι' αἰσχροκέρδειαν. Διὸ καὶ τὴν νομιζομένην κακίαν, μὴ οὖσαν δέ, ὁ ἐμὸς πατήρ, ὡς γέγραπται, ἐν πάσῃ πόλει πεποίηκεν, ἵνα τὴν οὖσαν καὶ νομιζομένην ἐξαφανίσῃ. Οὐκοῦν Ῥωμαῖοι μὴ ἀθυμήτωσαν τὴν τῶν ἁμαρτημάτων εἴσπραξιν ἐν σώματι θνητῷ ἀλλ' οὐκ ἐν ψυχῇ ἀθανάτῳ ἀποτιννῦντες· καὶ γὰρ πολλὰ διδαχθέντες οὗτοι ἐξ ἀκοῆς καὶ ἀσύνετοι μείναντες, ἐξ ὧν ἡ παναλκὴς γνωρίζεται δύναμις τοῦ Θεοῦ, ἔδει καὶ διὰ βασιλικωτέρας αἰσθήσεως, τῆς ὁράσεως, ἀκριβέστερον ταῦτα καταμαθεῖν, ἐπείπερ ὀφθαλμοὶ ὠτίων πιστότεροι. Ναὶ μὴν καὶ μεμαθήκασιν ἀκριβῶς καὶ πεπιστεύκασιν ἐξ ὧν οἴδασιν ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῶν ὅσα σποράδην κατὰ διαφόρους ἐγένετο γενεὰς διὰ τὴν ἐμὴν ὕβριν καὶ περιφρόνησιν—καὶ γὰρ ἤκουον ὡς οὐ σώζεται βασιλεὺς διὰ πολλὴν δύναμιν, οὐδὲ γίγας ἐν πλήθει ἰσχύος αὐτοῦ—νυνὶ δὲ τοῦτο καὶ τοῖς σφῶν ἑωράκασιν ὀφθαλμοῖς. Ἐδιδάχθησαν πῶς ὅτε Θεὸς κελεύει ῥᾳδίως καὶ ὁ εἷς χιλίους διώξεται. Ἔμαθον ὅσας καιροῦ ῥοπὴ ποιεῖται μεταβολάς. Συνῆκαν μὴ ἐλπίζειν ἐπ' ἄνθρωπον, μηδ' ἐπὶ ἅρπαγμα ἐπιποθεῖν. Ἔγνωσαν ὁποῖον τοῖς ἀδικοῦσι τέλος ἐκδέχεται, ἐν πᾶσι τοῖς στοιχείοις ταμιευόμενον. Χάλαζαι καὶ σεισμοὶ γῆς καὶ θαλάσσης ἐκβρασμοὶ καὶ βίαια πνεύματα καὶ λιμοὶ καὶ λοιμοὶ καὶ ἐμφύλιοι πόλεμοι, ἃ διὰ τὴν ἐμὴν ὕβριν κατὰ διαφόρους καιροὺς ἀπὸ τοῦ αἰῶνος γενόμενα, νῦν ἐπ' αὐτοὺς ἀθρόον πάντα συνέρρευσεν· ὁ γὰρ Θεὸς ὅτε βούλεται ῥᾳδίως τὰ ὑψηλὰ ταπεινοῖ καὶ τὰ ταπεινὰ ἀνυψοῖ τοῦ δικαίου ἀντιποιούμενος, δίκαιος ὤν, ὡς ἐπὶ τοῦ βαβυλωνίου Σεναχηρεὶμ καὶ τοῦ Ἰωρὰμ βασιλέως [Ἀ]μοραίων, καὶ τοῦ Ἀχαὰβ καὶ τοῦ Ἀμὰν καὶ Μαρδοχαίου καὶ τῶν ἄλλων ὧν αἱ θεῖαι βίβλοι παραδεδώκασι, μεθ' ὧν καὶ ἡ ἧττα τῶν ἕνδεκα φυλῶν παρὰ τῆς μιᾶς ἀναγέγραπται γενέσθαι ἐπὶ Θεῷ δικαστῇ. Νῦν γὰρ μεμαθήκασι Ῥωμαῖοι ὡς ἀληθῶς ματαιάζοντα τὸν ἐπὶ τόξον καὶ ῥομφαίαν ἐλπίζοντα καὶ ὡς μὴ ἐν σοφίᾳ καὶ δυνάμει καὶ πλούτῳ τὸν καυχώμενον καυχᾶσθαι, εἰ μὴ ἐπ' ἀκριβείᾳ δογμάτων καὶ ἔργοις ἀνεπιλήπτοις. Ἔμαθον μὴ ἰσχύειν τὸν ἰσχύοντα ἐν τῇ ἰσχύϊ αὐτοῦ, εἰ μὴ Κύριος ἀσθενῆ τὸν ἀντίδικον αὐτοῦ ποιήσῃ· καὶ γὰρ Θεοῦ

στρατηγοῦντος μεγάλα καὶ γυναῖκες κατὰ μεγάλων ἀρχῶν εἰργάσαντο, ὡς Ἰουδὶθ καὶ Δεβώρρα καὶ Ἰαήλ. Ἀλλὰ καὶ σμήνη συνεστρατήγουν Ἑβραίοις σφηκῶν τοὺς ἐναντίους τρεπόμενα, οἵτινες ἀνθρωπίνης ἥττης ἀνάξιοι ἐκρίθησαν». Ὃ καὶ Λατίνοις νῦν ἡ τοῦ Θεοῦ ὁμοίως παρέσχετο δύναμις· ἀσπαίροντες γὰρ κατὰ πᾶσαν τὴν νύκτα ἐκείνην καὶ τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς ἀπολεγόμενοι, Ῥωμαῖοι δ' εἰς οὐρανὸν τὸ φρόνημα ἔχοντες καὶ κόσμον πάντα σχεδὸν κατέχειν ἤδη νομίζοντες, οἳ μὲν ἡλίου ἀνίσχοντος — κατὰ τὸ γεγραμμένον — ἠγαλλιάσαντο, Ῥωμαῖοι δὲ μηδενὸς ὠθοῦντος μηδὲ διώκοντος ὡσεὶ λίθος τῷ βυθῷ κατεδύοντο· ὑπό τινος γὰρ κραταιοτέρας δυνάμεως οὐκ αἰσθήσει ληπτῆς διωκόμενοι καὶ πρὸς τὸ ταύτης φρικαλέον ἀντωπῆσαι μηδοπωσοῦν δυνάμενοι τῷ βυθῷ τῆς θαλάσσης ἀθρόοι ἐξέπιπτον, ἀντ' οὐδενὸς τὸν ἐξ αὐτῆς θάνατον πρὸς τὴν ἀφόρητον ἐκείνης βίαν ὑπολαμβάνοντες.

13. Ὁ διαπορῶν. «Ποίαν μὲν οὖν ἐκ τῶν πώποτε ᾀδομένων συμφορῶν τῇ παρούσῃ παραλληλίσαιμεν; πᾶσαν γὰρ συμφορῶν ἀμετρίαν τὸ αἰφνίδιον αὐτῆς ὑπερβέβηκε, τοσοῦτον ἐν ὑστέροις λυπήσασα ὅσον κεναῖς ταῖς ἐλπίσιν ἔτερπε πρότερον. Πόσος ἄρα χρόνος τὸ τοσοῦτον καταχαλύψει δυστύχημα καὶ τὴν ἧτταν καὶ τὸ αἶσχος ἀνακαλέσεται»; Συνέπαθον Ῥωμαίοις καὶ οἱ τούτων ἐχθροὶ καὶ τῆς συμφορᾶς αὐτοὺς ἀπεκλαίοντο, καὶ τῷ τούτων οἴκτῳ τοὺς νεκροὺς αὐτῶν τῷ χοῒ κατεκάλυψαν, ἀποροῦντες τὴν τοσαύτην τοῦ Θεοῦ εἰς αὐτοὺς ἐγκατάλειψιν. Αὐτοὶ δ' ἐπ' αὐτοὺς καὶ πρηστῆρας οὐρανόθεν κατενεχθῆναι ἐπηύχοντο· μηδεμίαν καὶ γὰρ παρασχόντες λαβὴν τοῖς Λατίνοις ἐρεθισμοῦ ἤρξαντο μάχεσθαι αὐτοὺς εἰς προὖπτον — πεντεκαιδεκάτην τοῦ αὐγούστου μηνὸς ἄγοντος τῆς α' ἰνδικτιῶνος τοῦ ͵ςωνςου ἔτους (1348)· ὁ δὲ βασιλεὺς εἴσω τῆς πόλεως γέγονε τῇ πρώτῃ τοῦ ὀκτωβρίου — καὶ οὐκ ἐπαύσαντο οὔτε οὗτοι Ῥωμαίους ὁσημέραι λεηλατοῦντες, οὔτε Ῥωμαῖοι παρασκευαζόμενοι ἄχρι τῆς τετάρτης τοῦ μαρτίου μηνός. Τῇ δὲ πέμπτῃ ἐξῆλθον θαρσαλέοι τε καὶ εὐέλπιδες, γαυριῶντες ἅμα καὶ χαίροντες, εὐχῆς πανδήμου πρότερον γενομένης. Ἦσαν γὰρ τούτων πλήρεις τριήρεις ἐννέα — ἐν τῷ νεωρίῳ αἱ τέσσαρες ναυ-

πηγηθεῖσαι τῶν Σοφιανῶν—ὧν ἑκάστη ὁπλίτας εἶχε τριακοσίους τοὐλάχιστον, τῶν ἀπὸ σιδήρου ἀνδριάντων μικρὸν ἀποδέοντας· μεθ' ὧν ἕτερα πλοῖα διάφορα ἐν σχήματι τούτων, τὸν ἑκατοστὸν ἀριθμὸν ὑπερβαίνοντα, ὁμοίως καὶ ταῦτα καθωπλισμένα. Τὸ δὲ ναυτικὸν καὶ οἱ ἐν τούτῳ πρωτεύοντες πρὸ πολλοῦ ἠγανάκτουν—ὅτι μὴ ἀπελύοντο ζῶντας τοὺς ἀντιπάλους καταπιεῖν—καὶ ἀναιδῶς κατὰ τοῦ κρατοῦντος ἐγόγγυζον, ὅτι καὶ ἀκμῆται τυγχάνοντες καὶ πλείους τῶν ἀντιθέτων ἐπὶ πολὺ τὴν πρὸς αὐτοὺς πάλην οὐκ ἐπιτρέπονται.

14. Ἐξέρχονται τοιγαροῦν μόλις τοῦ νεωρίου τὴν ῥηθεῖσαν ἡμέραν καὶ ὄπισθεν τοῦ Ἀργείου τῇ νυκτὶ ἐκεῖνοι ἐνέδρευον, καθ' ἣν καὶ ὁλκὰς λατινικὴ τῶν πάνυ μεγίστων ἀπὸ τῆς κάτω θαλάσσης τὸν πλοῦν ποιουμένη ταῖς τούτων ἐμπίπτει παρ' ἐλπίδα χερσὶ καὶ πυρὸς γίνεται μετὰ πόλεμον παρανάλωμα· ἐν ᾗ καὶ Ῥωμαῖοί τινες κατεκάησαν, ὅσοι ἐπὶ τῇ ταύτης ἁλώσει θαρσαλέοι ἀνέρπυσαν. Τὸ δὲ σύνθημα ἦν, ὡς ἐλέγετο, καὶ ἡ τοῦ κρατοῦντος παραγγελία εἴς τε τοὺς ἄρχοντας τῶν πλωΐμων καὶ τοῦ στρατιωτικοῦ, ἵνα πρὸ τῆς τοῦ ἡλίου ἀνατολῆς ὁμόσε κατὰ τῶν ἀντιπάλων χωρήσωσιν, οἵτινες τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μυρίων τετρακισχιλίων ἦσαν ἐπέκεινα, καὶ πάντες ἐπίλεκτοι καὶ ἀκμάζοντες. Καὶ εἶχον ἂν εὐδαιμόνως Ῥωμαῖοι, εἰ οὕτω γέγονεν! Οἱ δὲ τοῦ συνθήματος ὥςπερ ἐπιλαθόμενοι, τοῦ ἡλίου ἤδη ἀνίσχοντος ἤρξαντο φαίνεσθαι καὶ ἄνευ ὀργάνου τινὸς σαλεύειν ἠρέμα παρὰ τὰ τείχη τῆς πόλεως, ὥςπέρ τινες ἤδη ψυχορραγοῦντες καὶ μηδὲ τοῖς ποσὶ χρῆσθαι δυνάμενοι· καὶ οὕτω χωλεύοντες, ὡς ἂν εἴποι τις, τὴν Ὡραίαν Πύλην πλαγίως καὶ ἀσυντάκτως καὶ πλήρεις δέους καὶ φρίκης κατέλαβον ἐκεῖσε κατάραντες, καὶ εὐθέως οἱ τούτων κατάρχοντες θᾶττον ἢ λόγος, μηδενὸς αὐτοὺς διώκοντος, μηδενὸς βάλλοντος, μηδενὸς ὠθοῦντος ἢ ἀπειλοῦντος, τῷ ὕδατι τῆς θαλάσσης ἀγεννῶς ἐκυβίστουν. Καὶ οἱ μὲν ἀπεπνίγησαν εὐθέως, οἱ δὲ ἡμίθνητοι διεσώθησαν, ὡς οὐκ ὤφελον· οὓς οἱ ὑπὸ χεῖρα θεασάμενοι καὶ αὐτοὶ ὡς εἰς ἀρχέτυπον βλέποντες κατὰ πόδας βατράχων δίκην τούτοις παρείποντο, πτωκῶν καὶ δορκάδων ἐπὶ δει-

λίᾳ κατ' οὐδὲν διαφέροντες. Καὶ γὰρ οὐδ' ὅσον πομφόλυξ ἐφ' ὕδατος ὁ τοσοῦτος καὶ τηλικοῦτος στόλος διήρκεσεν· ἀλλ' ὡς ἀστραπῆς τάχος, οὕτω καὶ οὗτος φανεὶς αὐτίκα ἐκρύβη.

15. Κενὰς δὲ τὰς τριήρεις παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα οἱ Λατῖνοι ἐξαίφνης ἀθρήσαντες καὶ τῷ παραδόξῳ τοῦ πράγματος ἐκπλαγέντες σκηνὴν εἶναι τοῦτο ἐνόμιζον. Ὡς δὲ τὸ ἀληθὲς ἔμαθον, ἵσταντο ἐννεοὶ μὴ ἔχοντες ἐκ περιχαρείας ὅ τι καὶ γένοιντο, τοῦ Θεοῦ συμμαχοῦντος αὐτοῖς· καὶ οἱ χθὲς καὶ πρότριτα πρὸς φυγὴν ἢ προσκύνησιν παρασκευαζόμενοι, θάρσους ἤδη ὑποπλησθέντες ἐδόξαζον τὴν πρὸς αὐτοὺς γενομένην παραχρῆμα πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ. Ἐδεδοίκεσαν δ' οὖν ὅμως τὰς ἔτι περιούσας τῶν Ῥωμαίων νῆας μακράς, ἃς ἐκ τοῦ χερσαίου μέρους τῆς πόλεως ἐξεδέχοντο—ὧν ἡ βραδυτὴς καὶ τῶν ἄλλων, ὡς ᾔδετο, ἀπώλεια γέγονεν—αἳ καὶ μετ' ὀλίγον παραγενόμεναι, ὡς εἶδον οἱ ἐν αὐταῖς πόρρωθεν τὰς λοιπὰς ὑπό τινων—φεῦ—συρομένας εὐτελῶν ἀκατίων κενάς, καὶ αὐτοὶ ὁμοίως τῷ βυθῷ μηδενὸς διώκοντος κατεδύοντο, ὧν οἱ πλείους ἐναπεπνίγησαν. Ὁ δὲ τῆς χέρσου στρατὸς τὸ ξένον τοῦτο τεράστιον θεασάμενος, τοῦ θριγγίου σχεδὸν τῶν ἐναντίων αὐτὸς γενόμενος μετ' αἰσχύνης καὶ οὗτος ᾗ τάχους εἶχεν εὐθὺς ἀνεχώρησε, μηδ' αὐτοῦ ὄντος οὐδενὸς τοῦ διώκοντος. Τὸ δ' εἰς θεωρίαν παραγενόμενον ἀναρίθμητον πλῆθος, ἐξ ὑψηλῶν ἀπόψεων καὶ χθαμαλῶν καὶ προσγαίων ὡς εἶδε τὴν ξένην ταύτην καὶ ταχίστην ἀλλοίωσιν καὶ μεταβολήν, τύπτοντες τὰ πρόσωπα καὶ ὀλοφυρόμενοι οἴκαδε ἀνεχώρουν, οὐ τοσοῦτον τοὺς διαφθαρέντας ὅσον τὴν ἑαυτῶν αἰσχύνην καὶ ἀπόγνωσιν ἀποκλαίοντες· πᾶσα γὰρ κεφαλὴ εἰς πόνον—κατὰ τὸ γεγραμμένον τηνικαῦτα—καὶ πᾶσα καρδία εἰς λύπην ἐγένετο. Καὶ ἐταράχθησαν τῳόντι, ὡς ὁ μεθύων, καὶ πᾶσα ἡ σοφία αὐτῶν κατεπόθη· διεσκεδάσθη γὰρ ἀθρόον τὸ σμῆνος ἐκεῖνο τὸ λεοντόθυμον καὶ—ὡς ψᾶρές τινες ἢ κολοιοὶ εἰδεχθεῖς, ἀετοῦ ποθεν ἐπ' αὐτοὺς καταπτάντος—ἀφανὲς ἐγένετο· τοιοῦτον γὰρ τὸ τέλος τῶν ποιούντων τὰ ἄνομα. Ὅταν ἐν τάχει ὁ θυμὸς ἐκκαυθῇ τοῦ ποιήσαντος, οὔτε εὐχῶν ἐπακούει· καὶ δάκρυα μισεῖ ἐξ ἀκολάστων καὶ βασκάνων ὀφθαλμῶν προχεόμενα,

καὶ ἀδίκων χειρῶν καὶ φονίων ἐκτάσεις καὶ στομάτων βλασφήμων καὶ ἐπιόρκων οὐδαμῶς ἐπιστρέφεται. Ἀλλ' ὅταν ταῦτα ἐπιπολάσῃ, καὶ αὐτὰ προδίδωσι Θεὸς τοῖς ἀσεβέσι τὰ ἅγια· ἐξεκόπημεν γὰρ εἰκότως τῆς τοῦ Θεοῦ εὐμενείας ὡς σκεύη ἄχρηστα, ἐπείπερ ἄνευ νόμων καὶ εὐβουλίας μόνοι τῶν ἐπὶ γῆς ζῆν διεγνώκαμεν καὶ ὅτι τῶν εἰς ἡμᾶς γενομένων ὁσημέραι μαστίγων οὐκ ἐπαισθανόμεθα, οὐδ' ἀπὸ τῆς ὁδοῦ τῆς κακίας ἐφέ ποτ' ἐπιστρέψαι βουλόμεθα. Τὰ αἴτια δ' οὖν ὅμως τῆς τοιαύτης ἥττης ἐλέγετο τοιαῦτ' εἶναι, δειλίαν, κακοβουλίαν, αἰσχροκέρδειαν, προδοσίαν τῶν ἀρχόντων τοῦ ναυτικοῦ, ἀπόνοιαν καὶ ἀδικίαν, ἣν καὶ αὐτὸς μᾶλλον τίθεμαι.

16. Ἀλλὰ τί τὸ ἐντεῦθεν; Μετακομίζουσι Λατῖνοι εὐθέως πᾶν ὅπερ ἦν αὐτοῖς πλοῖον ἀδεῶς ἐπὶ τοῦ λιμένος αὐτῶν, εἰς οὐδὲν θέμενοι τὸ ἀπὸ τῶν πετροβόλων μηχανημάτων δέος, ἐπείπερ ἄπρακτα ταῦτα εἰς τὸ ἑξῆς μεμενήκασι· μετ' ὀλίγον δὲ καὶ περὶ εἰρήνης τάχα πρεσβεύουσιν οἱ τὴν εἰρήνην μισήσαντες σκληροτράχηλοι καὶ τὰ ἀλλότρια ὡς οἰκεῖα ἔχειν ἐθέλοντες, οὐχ ἅπερ μαχόμενοι ἥρπασαν ἀλλὰ καὶ ὅσα πρὸ τῆς μάχης εὑρέθησαν ἀνὰ χεῖρας κατέχοντες· ἐξ ὧν ἀποδόντες μηδὲν τοῖς ἔχουσι φίλοι τῶν ἀδικηθέντων γενέσθαι ἠξίουν μετέπειτα, καὶ τῶν ἁρπαγέντων κυρωθῆναι τὴν δεσποτείαν ἠνάγκαζον καὶ διὰ γραφικῶν παραδόσεων· ὃ δὴ καὶ γέγονε. Καὶ τοῖς αὐτομολῆσαι πρὸς αὐτοὺς ἐθέλουσιν ἀπάθειαν μετὰ κηρύγματος ἐπαγγέλλονται, ἐπεὶ τούτων ἄνευ ἀργὸς αὐτοῖς ὁ πλοῦς ἦν καὶ ἡ ζωὴ ἀκυβέρνητος. Εἶτα καὶ ὃ πολλάκις ᾐτήσαντο καὶ οὐκ ἐπέτυχον, πολλὰ διδόντες καὶ ὑπισχνούμενοι—ἦν δὲ ὁ τῷ καστελλίῳ αὐτῶν ἐπικείμενος βουνὸς—τοῦτο μετὰ πολλῆς τῆς ἐξουσίας λήμματός τινος δίχα λαμβάνουσί καὶ χρυσοβούλλῳ λόγῳ μετέπειτα τὴν τούτου ἐπικυροῦσιν ἀναφαίρετον κατάσχεσιν· οὐ τοῦτο δὲ μόνον ἀλλὰ καὶ ὅσον ἐξ ἑκατέρων τῶν μερῶν ἠθέλησαν ἕτερον. Τοιοῦτον κατὰ Ῥωμαίων Θεὸς τοῖς Λατίνοις τρόπαιον ἔστησεν, ἵλεων ἐπ' αὐτοὺς ἐπιβλέψας!

IX.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΑΚΡΟΠΟΛΙΤΟΥ

λόγος εἰς τὸν μεγαλομάρτυρα καὶ μυροβλύτην Δημήτριον.

(Cod. Patriarch. 40, fol. 104b—164a).

Ἐπιστολὴ πρὸς Θεσσαλονικεῖς.

Ἀκροπολίτης τοῖς σοφοῖς τε καὶ ἐλλογίμοις τῶν Θεσσαλονικέων χαίρειν, καὶ συνάμα πᾶσιν αὐτόχθοσί τε καὶ ἐγχωρίοις ἀνδράσιν εὖ πράττειν.

Ὅσον τὸν πόθον, ὅσον τὸ φίλτρον πρὸς τὸν μέγαν τρέφω Δημήτριον ὁ μάρτυς οἶδεν αὐτὸς καὶ ὑμεῖς τῷ πρὸς αὐτὸν καὶ περὶ αὐτοῦ λόγῳ ἀρκούντως γνωριεῖτε, ὡς οἴομαι. Οὐ γὰρ δὴ τὸ ἀπολειφθῆναι τῆς ἀξίας τοῦ μάρτυρος ἐμποδών μοι πρὸς ὑμᾶς ἐπὶ τουτῳὶ γένοιτο· κοινὸν γὰρ ἴστε τὸ πάθος τῶν ἐπιχειρούντων τοῖς καθ' ὑπερβολὴν πρὸς τοῦ Θεοῦ δοξασθεῖσιν ἢ μεγαλυνθεῖσιν ἀποτυγχάνειν τῆς ἐγχειρήσεως. Οὐ γὰρ οὐρανοῦ οὔτε τοῦ περιαυγάζοντος τοῦτον ἡλίου οὐδεὶς οὐδέποτε πρὸς εὐφημίαν καθίκετο· καίτοι γε εἰ τίμια, τοῦτο μὲν τῷ μεγέθει τοῦτο δὲ τῇ ὥρᾳ ἅμα δὲ καὶ τῇ πρὸς τὸ πᾶν τόδε χρείᾳ, καὶ ἀξιολογώτατα πεφήνασι τῶν ἐν τῷ παντί, ἀλλὰ καὶ νοῦ καὶ ψυχῆς καὶ αἰσθήσεως τό γε δὴ χείριστον ἐν τοῖς οὖσιν ἄμοιρα. Ὁ δέ γε καὶ ψυχὴν ὑπὲρ αὐτὸν μεγεθύνας τὸν οὐρανόν, ἄκραν σχὼν ἔφεσιν τῆς θείας καὶ ὑπερα-

πείρου μεγαλειότητος καὶ τὸν νοῦν λαμπρύνας ὑπὲρ τὸν ἥλιον τῷ πρώτῳ καὶ ἀκραιφνεστάτῳ φωτὶ προσεγγίσας ἐκ τῆς προθέσεως. πῶς οὐχ ὑπὲρ πάντα λόγον ὑπὲρ πᾶσαν εὐφημίαν καθέστηκεν; Οὔκουν ἀποδοκιμασθείην παρ' εὐγνώμοσιν ὑμῖν ἐτασταῖς διὰ τοῦτό γε, ἀλλὰ μόνου ἂν δεχθείην τοῦ ζήλου καὶ ἀποδεχθείην τοῦ φίλτρου, καὶ οὐχ ὅπως γε συγγνώμης ὑπὲρ τῆς ἐγχειρήσεως τύχοιμι ἀλλὰ καὶ φίλτρον ὑπὲρ τοῦ φίλτρου ἀντικερδάναιμι καὶ πολιτογραφηθείην ἂν ἐκ τοῦ δέοντος καὶ τοῦ λοιποῦ τῷ καταλόγῳ συνταττοίμην τοῦ μάρτυρος· καὶ γὰρ εἰ μήπω τῷ σώματι ἐπεδήμησα, ἀλλὰ πάλαι τῷ πνεύματι ἐπεφοίτησα καὶ ὅλος ἐγενόμην τοῦ μάρτυρος καὶ ὑμῖν ἐμαυτὸν εἰσεποίησα. Καὶ νῦν ταῦτα προσαγορεύων μόνον οὐ παρεγενόμην, μόνον οὐ τὸν περιώνυμον εἰσῄειν νεών, μόνον οὐ γονυπετήσας τὴν κεφαλὴν ὑπέθηκα τῇ σορῷ καὶ τὴν θείαν περιεπτυξάμην εἰκόνα, κᾆτα δὴ ἀναστὰς καὶ κύκλῳ περιβλεψάμενος προσεῖπον πάντας ὑμᾶς τιμίως καὶ ποθεινῶς ἄγαν κατησπασάμην τοὺς σεβασμίους ἄνδρας, τοὺς φιλομάρτυρας, ἀλλὰ "φιλοίητε οὕτω τὸν μάρτυρα, ἀλλὰ συνέχοισθε εἰς ἀεὶ πρὸς τοῦ μάρτυρος καὶ φιλοῦντες οὕτω τιμῴητε καὶ συντηρούμενοι ἐξάντεις διὰ παντὸς ἀντίξου διαφυλάττοισθε, κἀμοῦ παρὰ ταῖς ἐτησίοις τοῦ μάρτυρος τελεταῖς μεμνημένοι μὴ διαλίποιτε"!

Ἑτέρα.

Τῷ σεβασμίῳ ἀνδρὶ καὶ ἐρασμίῳ μοι διὰ τὸ τῆς συνέσεως περιόν, μήπω καὶ ταῦτ' εἰς ὄψιν ἐλθόντι μοι, καὶ οὐχ ἥκιστα δὴ διὰ τὸ τοῦ τρόπου καθαρόν τε καὶ χάριεν· τοιαῦτα καὶ γὰρ παρὰ συχνῶν τῶν αὐτόθεν περὶ σοῦ πέπυσμαι τιμήεντος τὰ φιλικά.

Ὅθεν μὲν ὁρμηθεὶς τὸν πρὸς τὸν μάρτυρα συνεθέμην λόγον, ὁ λόγος ἀκριβῶς παραστήσειεν· ἀλλὰ τὸν οὕτω καὶ διὰ τάδε συντεθέντα καὶ πόρρωθεν ἐγχειρίζω σοι καί σου τῇ τιμιότητι τὰ περὶ αὐτοῦ ἀνατίθημι, αἰτούμενος ὡς ἔγωγε σὺν πόθῳ ἐξειργασάμην καὶ αὐτόν σε σὺν πόθῳ καὶ λαβεῖν καὶ διαδοῦναι καὶ τῷ ἱερῷ τοῦ μάρτυρος ἐγκαταθεῖναι σηκῷ, τάξαι τε κἀν ταῖς ἐτησίως περιαγομέναις τοῦ μάρτυρος ἑορταῖς εἰς ἐπήκοον ἀνελίττεσθαι, εἴ γε σοι δεκτὸν τοῦτο φανείη κοινωσαμένῳ καὶ τοῖς σὺν

σοὶ καὶ περὶ σὲ λογάσι τῆς πόλεως. Ἔρρωσο τὰ τοῦ πνεύματος· τὰ γὰρ τοῦ σώματος ὡς ἔχω πυνθάνεσθαι περὶ ἐλαχίστου ἐκ πρώτης, ὅ φασι, τριχὸς ποιούμενος εἶ.

Λόγος εἰς τὸν μεγαλομάρτυρα καὶ μυροβλύτην Δημήτριον.

1. Ἔχων ἐκ μακροῦ δι' ἐφέσεως καὶ περὶ πλείστου πάνυ τιθέμενος τὸν τῆς ὑπὲρ Χριστοῦ μαρτυρίας τῶν ἄλλων ἀναφανέντα θερμότερον ἐραστὴν καὶ ἀκμαιότερον πρὸς τὸν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ἆθλον ἀγωνιστὴν ὡς ἐνὸν ἀναδῆσαι τοῖς ἐγκωμίοις καὶ ἐπᾷσαι τούτῳ τὰ ἐπινίκια, περικροτῆσαί τε ἢ ἀποτῖσαι τὰ χαριστήρια—πάντας γὰρ συνάμα μάρτυρας οὐκ ἐξῆν δεξιώσασθαι λόγοις ἢ μᾶλλον ἀμείψασθαι, τυγχάνω δὲ ὢν εἰ καί τις φιλομάρτυς· οὐδὲν γὰρ ἀπεικὸς μετὰ τῆς ἀληθείας παρρησιάζεσθαι — μόλις ὀψὲ Δημητρίου τοῖς ἐπαίνοις ἐπιβαλέσθαι προῄρημαι, Δημητρίου τοῦ μυροβλύτου μὲν τὴν κλῆσιν, θαυματοβρύτου δὲ τὴν ἐνέργειαν, ἢ ταῖς ἀληθείαις μᾶλλον καὶ ἄμφω ὁμοῦ τὴν κλῆσιν καὶ ἄμφω ὁμοῦ τὴν ἐνέργειαν. Ὁ μὲν γὰρ οἷς εὐθύμως ἄγαν πρὸς τὸ τῆς μαρτυρίας στάδιον ἀπεδύσατο καὶ τοὺς στεφάνους λαμπροὺς ἀνεδήσατο καὶ οἷς ἀντικατέστη τῷ ἀντιπάλῳ στερρότατα, μεγάλων πρὸς τοῦ ἀθλοθέτου Χριστοῦ καὶ τῶν ἀμοιβῶν ἔλαχε καὶ τροπαιοῦχος διάσημος ἀναδέδεικται καὶ τῷ κυρίῳ Σαβαὼθ στρατολογηθεὶς τοῖς ἄνω τάγμασι συγκατείλεκται· ἐγὼ δὲ κοινῇ τοὺς ὑπὲρ Χριστοῦ φιλῶν διαθλήσαντας φιλόχριστος καὶ εἴην ἂν καὶ ἀκούοιμι, κἀντεῦθεν πάντως γε καὶ φιλόθεος, τάχα δ' ἐκ τούτου καὶ θεοφιλὴς ἔσομαι καὶ φιλοθεΐας μισθὸν λήψομαι. Οὔκουν δὴ θαυμαστὸν εἰ οὕτω γνώμης ἄνωθεν ἔχων εἰς τοσοῦτον ἀγῶνα καθῆκα νῦν ἐμαυτὸν καὶ τὸν τῶν μαρτύρων περιφανέστατον λόγοις περιστέψαι προάγομαι· οὐ μὴν οὐδ' αἰτίας ἀφορμὴν τοῖς νουνεχεστέροις ἀκροατῶν ἢ μᾶλλον τοῖς εὐλαβεστέροις παρασχοίμην ἀνδρῶν, εἰ μεγάλῳ δήπουθεν ἐπεχείρησα καὶ κρείττονι ἢ κατ' ἐμὴν ἐπεβαλόμην ἰσχύν· πόθος γὰρ τὸ ἐρεθίζον καὶ ψυχῆς ἔρως τὸ παρορμῶν.

2. Οἶδα μὲν γὰρ καὶ αὐτός, οἶδα ὡς μέγας τε καὶ πολὺς ὁ ἀγὼν λόγους ἐξισῶσαι τοῖς τοῦ μάρτυρος ἄθλοις τε καὶ τροπαίοις καὶ

οὐχ ὅτι γε τῆς ἐμῆς περὶ τοὺς λόγους ἕξεως κρείττων ἀλλὰ καὶ τῶν ὑπὲρ ἐμὲ τῇ τέχνῃ καὶ τῇ τῆς τέχνης δυνάμει μείζων μακρῷ· ἀλλ' ὅπερ ἔφην ὁ πόθος παρακινεῖ καὶ τὸ περὶ τὸν μάρτυρα φίλτρον ἐπαίρει, ἔρως τε διάπυρος ἔμφυτος παρωθεῖ καὶ τοῖς ὑπὲρ δύναμιν ἐγχειρῆσαι παραβιάζεται. Δεινὸν δὲ εἴ πέρ τι ἔρως ἐπισκήψας ψυχῇ καὶ μᾶλλον εἰ τύχοι κατὰ Θεὸν ὢν καὶ τοῖς ἀτολμήτοις παραπείθων ἐπιχειρεῖν καὶ τῶν ἀνεφίκτων κατατολμᾶν, ὁποῖον δὴ καὶ περὶ ἐμὲ δέδρακε, μήτε πρὸς τὸ μέγεθος ἐάσας δειλιᾶσαι τῆς ὑποθέσεως, μήτε τὴν ἐμὴν ἐνδοὺς ἀσθένειαν ὅλως λογίσασθαι καὶ τὴν ἔφεσιν διακρούσασθαι. Ὅθεν οὐκ ἔχω τίς ἐντεῦθεν ἤδη καὶ γένωμαι, οὐδ' ὅπως ἂν τὴν νέμεσιν ἐκφύγω συνίημι, ἐγχειρῶν τοῖς ὑπὲρ ἐμὲ καὶ ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα—τὸ τοῦ λόγου—πηδῶν, ἄλλως τε τοσούτων τε καὶ τοιούτων ἀνδρῶν ἐνίων μὲν ἐξ ὑπογυίου πρὸ συχνοῦ δ' ἑτέρων καὶ οὐ μικροῦ τινος ἀξίων ἱστορησάντων τε καὶ κοσμησάντων ὡς ἐξῆν τὰ τοῦ μάρτυρος κατὰ τόπον εὐφημίας, οὐδένα παρεικότων τοῖς μετ' αὐτούς, οὐδέν τε ὃ μὴ εὑρηκότων ἀλλὰ πᾶν καὶ νενοηκότων εὐχερῶς καὶ εἰρηκότων καλῶς. Ὅπερ τις ἂν τῶν κατ' ἐμὲ καὶ σὺν μόχθῳ εὑρεῖν τύχοι καὶ σὺν πόνῳ ἐρεῖν ἐξίκοιτο καὶ δεκτὸν ἧπερ ἐγὼ οὐχ ἧττον ἐκ τῆς τοῦ βίου περιφανείας ἢ τῆς τῶν λόγων ἕξεως, πῶς οὐκ ἐχρῆν ἀποκνῆσαι πρὸς τὴν ἐγχείρησιν ἢ καὶ ἐγχειρήσαντα τὴν ἧτταν εὐθὺς καὶ τὴν ἐκ τῆς ἥττης μέμψιν ἐν νῷ βαλεῖν καὶ μεθ' ὅτι πολλοῦ τοῦ δέους διὰ παντὸς τοῦ λόγου διεξελθεῖν; καὶ γὰρ οὐδὲ τοῦτό πως ἀγνοῶ, ὡς τοῖς μὲν εἰωθόσιν ἐπιτιμᾶν περιττός τις νομισθείην, ἐν ἀκαίροις δῆθεν καὶ οἷς οὐ δέον ἐπιδεικνύμενος, τοῖς δὲ καὶ σκώπτειν φιλοῦσι τολμητίας τις καὶ μεγάλαυχος μήτε τιμᾶν ἀνδρῶν χρόνον εἰδείη μήθ' ὑπείκειν [θυ]σιῶν ἀρετῇ, ὡς ὑποχωρεῖν ἐφ' οἷς ἐπεχείρησαν, καὶ ἐπιχειρήσαντες εἰμὴ πρὸς ἀξίαν τοῦ μάρτυρος ἀλλ' οὖν πρὸς ἀξίαν ἑαυτῶν καὶ τῆς τέχνης καὶ ἠγωνίσαντο καὶ διήνυσαν.

3. Ἀλλ' ὁ αὐτός μοι καὶ αὖθις λόγος εἰρήσεται, προσθήσει δέ τι καὶ ἕτερον καὶ τὰ τῆς ἀληθείας φιλαλήθως παρρησιάσεται καὶ πάσης ἴσως αἰτίας ἐξελέσθαι δυνήσεται. Πόθος τὸ κινοῦν,

*

πόθος ἔνθεος, οὐ λογική τις ἐπίδειξις ἀλλὰ θειοτέρα τις ἐπίσκηψις· τοῦ γὰρ θείου μάρτυρος προσταγή, ὡς ἂν δή τι καὶ τῶν ἀπορρήτων ἐξείποιμι, ὅς με διά τινος τῶν ἐμῶν—οὐ γὰρ ἔγωγε τοιούτου δή τινός ποτε κατηξίωμαι, πάνυ γε ἐκ τοῦ βίου τυγχάνων ὀμφῶν τε καὶ ὀπτασιῶν τοιούτων ἀνάξιος—πρὸς τοὔργον μετεκαλέσατο, διαρρήδην ἐπισκήψας λόγον περὶ αὐτοῦ με συνθεῖναι, οὑτωσί πως εἰπὼν "γραψάτω μοι λόγον" καὶ δηλώσας σαφῶς ὡς καὶ ἐντέλλεταί μοι τουτοὶ ἐκτελέσαι, μηδέν τι πρὸς παραίτησιν ὅλως σκηψάμενον, καὶ τὴν τῆς ξυμπεσούσης βίας προσεπιδηλώσας ἀπαλλαγὴν—αὕτη δὲ ἦν νόσος ὅτι βαρεῖα καὶ σφοδρῶς ἄγαν ἀπειλοῦσα τὸν θάνατον—ἔμοι γε δοκεῖν ὡς ἂν δή με τῆς περὶ τὴν ὕλην καὶ τὰ τῇδε τύρβης πρὸς μικρὸν μεταστήσειε καὶ τῆς συχνῆς περὶ τὰ γήϊνα προσπαθείας ἢ ἐμπαθείας ἀπασχολήσειε μνήμῃ τῶν αὐτοῦ θειοτέρων ἀγώνων, οὓς ἔρωτι τῶν κρειττόνων διηγωνίσατο, ἵν' οὕτω γε διὰ σοφῆς τινος τῆς μεθόδου ὁ τῆς ὄντως σοφίας ἀληθὴς ἐραστὴς πρὸς τὴν ἐκείνων ἔφεσιν τὴν περὶ τάδε τῆς ψυχῆς μου ῥοπὴν ἀντισπάσειε καὶ τὸ κατωφερὲς τοῦ φρονήματος ἀνελκύσειε. Διὰ δὴ ταῦτα, ὡς ἔγω γε οἴομαι — εἰ δέ τι πως καὶ δι' ἕτερον, μόνῳ ἂν αὐτῷ γνωστὸν εἴη τῷ μάρτυρι—διὰ τῶν αὐτοῦ με ἄθλων ἐλθεῖν προετρέψατο, τάχα γε κἀμὲ οὐ πρὸς μικρὸν ἐπαίρων τὸν ἄεθλον ἀποδύσασθαι· τὸ γὰρ οὕτω διὰ μεγάλων τῶν ἀγώνων ἐλθεῖν τῷ λόγῳ, μέγα πάντως καὶ συνάρσεως ὅτι πλείστης δεόμενον. Ὃ κἀγὼ δή πως συνεγνωκὼς πρῶτα μὲν τὴν ἐκ Θεοῦ μετακαλοῦμαι βοήθειαν — εἴπέρ τινι ἐπ' ἄλλο, ἔμοι γε ἐπὶ τόδε—θείας τῆς βοηθείας κρίνων δεῖν ἀληθῶς, πρὸς δὲ ταύτῃ καὶ μετ' αὐτὴν τὴν ἐκ τοῦ ἁγίου· πάντως δὲ πᾶσιν ἐπὶ χρηστοῖς ἔργοις συναίρεται—καὶ τοῦτο πᾶσι πανταχόθι διαβεβόηται—ἀντίληψιν ἀκραιφνῆ καὶ ὁλοσχερῆ τινα ἀρωγήν.

4. Τοίνυν δή μοι καὶ ἐκ τῆς νόσσης αὐτῆς ἄρηγε καὶ ἐπιρρώννυε πρὸς τὸν δρόμον ὁ μεγάλην ἄνωθεν ἰσχὺν εἰληφὼς καὶ εἰσαεὶ τοῖς δεομένοις ταύτην ἐπιδεικνύμενος, ὦ νικηφόρε καὶ τροπαιοῦχε καὶ πᾶν εἴ τι ἐκ νίκης εἴ τι ἐξ ἀριστείας ἐπώνυμον μόνος μαρτύρων ἐκ τῶν ἔργων πείθων ἀκούειν, ὡς καὶ μόνος διαφε-

ρόντως παντὶ τῷ ἐπὶ χρείας ἀεὶ γινομένῳ συνιστάμενος καὶ ὑπὲρ προσδοκίαν ἑκάστῳ βοηθῶν ἐφ' ἅπαντι! Ναὶ ναὶ καὶ εἰς τέλος ἐπάρηξόν μοι τῷ μεγάλῳ τουτῳὶ ἐγχειρήματι, μᾶλλον δὲ φάναι τολμήματι, ὡς μή με κατόπιν ἐλθεῖν τῶν τε πρὶν τῶν τ' εἰσαῦθις πρὸς τοὺς σοὺς ἀποδυσαμένων ἢ ἀποδυσομένων ἀγῶνας καὶ τὰ παλαίσματα! Τὸ γὰρ ἐμὸν ἅπαν οὐδὲν προσαγορεύει χρηστόν, οὐδὲν προφοιβάζεται δεξιόν· τὰ γὰρ τῆς ἥττης ἄντικρυς διαδείκνυσι σύμβολα δέος ὅτι πολύ, φρίκην ἐκ πρώτης τῆς εἰσόδου, τῆς ἐπαγγελίας μετάμελον, καὶ ὅλως ἐξ αὐτῆς φάναι γραμμῆς διελέγχει τὴν ἰσχύν, φαυλίζει τὴν ῥώμην καὶ οὐδὲν καθάπαξ οὖσαν παριστάνει τὴν δύναμιν. Ἀλλ' ἔμοιγε καὶ ἄλλοθεν ἐξ ἀπροσδοκήτου τὰ τῆς ἀπορίας ξυμπέπτωκε. Τοῖς μὲν γὰρ πλείστοις τῶν μαρτύρων πάντη πως τὰ τῆς γενέσεως τῇ παρὰ τῆς τύχης ἀφανείᾳ συγκέκρυπται· μήτε ὅθεν μήτ' ἐξ ὧν ὅλως γνωρίζοντα, ὧν δὲ καὶ γνωσθῆναι ξυμβέβηκε μικρὸν ἢ οὐδὲν πρὸς ἀφορμὰς ἐπαίνων τοῖς μεταχειρισαμένοις παρέσχοντο· πατρίδες τε γὰρ μηδὲν σεμνὸν ἔχουσαι καὶ πρόγονοι σὺν πατράσι μήθ' οἵτινες ἦσαν μήθ' οἵας ὅλως τῆς τύχης μὴ ὅτι τοῖς μετ' αὐτοὺς ἀλλ' οὐδ' αὐτοῖς γε τοῖς ἐπ' αὐτῶν μικροῦ γινωσκόμενοι. Ὅσοις δὲ καὶ ἔτυχέ τι προσὸν ἐντεῦθεν σεμνόν, τὸ ἐξ ἀσεβείας ἢ δυσσεβείας παραμιγνύμενον ὄνειδος οὐ μᾶλλον εὐκλήρους ἢ δυσκλήρους ἐκ προγόνων τούτους ἀπέφηνε. Διά τοι γε ταῦτα καὶ οἳ μὲν τῶν ὅσοι πρὸς τοὺς περὶ τούτων λόγους ἐχώρησαν προσχήματι παραλείψεως συνεσκίασαν, οἳ δ' αὖ ἐκ τῶν ὑπὲρ ἡμᾶς καὶ κρειττόνων ἄλλην καὶ οὗτοι τραπόμενοι ἀποσεμνῦναι σφίσι τὰ πρὸ τῶν ἀριστειῶν διεσκέψαντο. Ἀλλ' ἔγωγε κἀκ τῶν τῇδε καὶ ἡμετέρων πολλήν τινα τὴν εὐπορίαν ὁρῶν, ἐκ δ' αὖ γε τῶν ὑπὲρ ἡμᾶς καὶ θειοτέρων μακρῷ τινι τὴν εὐφημίαν δεῖν ἐπικρίνων τῷ μάρτυρι, ἐν ἀπόρῳ πόθεν ἄρξομαι γίνομαι καί πως ἐξ ὅτι γε συχνῆς εὐπορίας ἀπορία μοι περιγίνεται "τί θαυμάσιον"; ἐκ γάρ τοι τῆς ἱστορίας διάσημον αὐτῷ μανθάνω τὸ γένος, τοὺς προγόνους ἐπιφανεῖς, περιβλέπτους τοὺς πατέρας καὶ πᾶσιν ὡς ἀληθῶς τοῖς τῆς ἐκ τύχης εὐδαίμονας.

5. Περὶ γὰρ τῆς πατρίδος τί χρὴ καὶ λέγειν, ἄνωθεν καὶ νῦν εἰσέτι ταῖς πρωτίσταις συναριθμουμένης τῶν πόλεων, ἔστι δ' ἐφ' οἷς καὶ τῶν πρωτείων ἀμφισβητούσης αὐταῖς καὶ οὐχ ἧττον ἐκ τῆς ἀνέκαθεν ἱστορίας σεμνυνομένης ἢ τοῖς νῦν ὁρωμένοις βεβαιούσης τὰ παλαιά, ταύτης δὴ λέγω τῆς πάλαι μὲν προκαθημένης τῶν Θετταλῶν καὶ τὰς κύκλῳ νικώσης πάσας ἐν ἅπασι καὶ καθ' ὑπερβολὴν ὑπερεχούσης, ὡς καὶ τὴν κλῆσιν ἐνθένδε λαχεῖν καὶ οἷον ἀπὸ τροπαίου Θεσσαλονίκην ἀναγορευθῆναι, νῦν δὲ καὶ διὰ τὸ τοῦ μάρτυρος κλέος καὶ πάσης ἀληθῶς προκαθημένης Εὐρώπης καὶ πρὸς αὐτῆς Ἀσίας, τάχα δὲ καὶ τῶν ἔξω νήσων, καὶ τιμωμένης καὶ τὰ πρεσβεῖα συγχωρουμένης; Ὡς οὖν ἔφην ἀφθονία μοι ἐντεῦθεν ὅτι πολλὴ καὶ τόποι συχνοί τε καὶ δεξιοί, ἐγκωμίων εἰ κατακολουθῆσαι νόμοις ὅλως δυνήσομαι. Ἀλλ' ὅ γε δὴ εὐφημούμενος τὰ τῇδε περιιδὼν καὶ πᾶσαν μὲν κοσμικὴν ἀποστραφεὶς εὐπορίαν, πᾶσαν δὲ τὴν ἐντεῦθεν καταπτύσας χλιδὴν καὶ συνόλως τὴν ἐντεῦθεν περιφρονήσας ἀνάδειξιν, αὐτός τε πάντως τοὺς τοιούτους αἰνετηρίους οὐ προσήσεται καὶ οἱ τῶν ἀκροατῶν συνετώτεροι τὸν ἐξ οὐ προσφόρων ἀλλὰ καὶ πάντῃ πως ἀπᾳδόντων εὐφημητήριον χλεύης ἂν ἀφορμὴν οὐκ ἀπεικότως ποιήσαιντο. Τῷ τοι δὴ καὶ τἄλλα παραδραμὼν ἓν τοῦτο ἐρῶ καὶ μόνον, ὡς ἄνωθεν τὴν εὐσέβειαν ηὔχησε καὶ συνεστράφη ταύτῃ καὶ οἷόν τις εὐγενὴς κλάδος εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τοῖς θειοτέροις νάμασιν ἐποτίζετο, καὶ οὐχ ὅτι γε ἐρριζοῦτο καλῶς ἀλλὰ καὶ εἰς ὕψος ἀνέτρεχεν εὐφυῶς καὶ δαψιλεῖς ὁσημέραι καὶ εἰσαεὶ προΐσχετο τοὺς καρπούς, οὐχ ὅπως ἐν καιρῷ κατὰ τὸ δαυιτικὸν ἐκεῖνο φυτόν· καὶ γὰρ ὡς φοίνιξ ἀναδραμὼν καὶ αὐτόθεν εὐθὺς κατάκομος ἀνασχὼν ὁ τὸ δίκαιον, τὸ λατρεύειν δηλαδὴ τῷ ἀληθινῷ καὶ μόνῳ Δεσπότῃ, ἐκ γενετῆς ἐγνωκὼς κατὰ τὴν Λιβάνῳ κέδρον ἐπληθύνετο, ἄφθονόν τε καὶ πίονα προὐβάλλετο τὸν καρπόν, τὸν σεμνὸν αὐτοῦ δῆτα βίον καὶ τὴν τελείαν ἀρετήν, τὸ πρὸς Θεόν τε καθαρὸν σέβας καὶ τὴν πρὸς τοῦτο τῶν ἄλλων παράκλησιν ἢ παράθηξιν, φαίην δ' ἂν προσηκόντως ἴσως γε καὶ παράγευσιν. Ὅθεν καὶ προσιοῦσιν ἐκείνοις ὁ ἄφατος ἁπάντων ἐτύγχανε γλυ-

χασμὸς καὶ τῶν τῇδε ἡδέων ὑπερφρονεῖν εὐψύχως ἄγαν παρέπειθεν.

6. Ἦν μὲν οὖν ἄνωθεν τῷ τῆς εὐσεβείας ἅλατι ἠρτυμένος· τοίνυν καὶ ὡς ἡδύ τι καὶ φίλον Θεῷ τὰς πρώτας τῶν ἡλικιῶν διημείβετο, τὸ δὲ δὴ μεῖζον καὶ πλείστους ἄλλους ἀρτύειν ἐσπούδαζε καὶ πρὸς ζωὴν τὴν κρείττω καὶ θειοτέραν κατήρτιζεν. Ἦν δὲ καὶ τοῖς κατὰ κόσμον τοιῷδε διαπρέπων ἐξόχως, ἐφ' ἑκάστῳ τῶν παραπιπτόντων εἰ καί τις ἄλλος εὐεπήβολος εὑρισκόμενος καὶ πρὸς ἅπαν γε ἀγχινούστατος. Πρὸς δ' ἐπὶ τούτοις καὶ τὸ ἐκ τοῦ γένους συνεπαῖρον ἔχων περίδοξον ἐπὶ μέγα τι κλέους διὰ βραχέος κατήντηκεν, ὡς καὶ βασιλέως μέχρι τὴν περὶ τοῦδε φήμην φθάσαι γενομένην καὶ χρῆμα βασιλείας παραστῆσαι τοῦτον ὡς ἀληθῶς ἀξιόχρεων. Καὶ δὴ λοιπὸν τὴν φήμην ἡ μετάκλησις διαδέχεται, ἢ μᾶλλον φθάνει τὴν ἀκοὴν ἡ μετάπεμψις. Ἀλλ' ἐπειδήπερ εἰς ὄψιν ἦλθεν αὐτῷ καὶ ἀκριβεστέραν ἐξέτασιν, τὴν τοῦ ἐντός φημι καὶ ἐκτὸς ἀνθρώπου διάπειραν, ψυχῆς δηλονότι ἐνεργειῶν καὶ δεξιοτήτων τοῦ σώματος — τί χρὴ καὶ λέγειν;— οὐ μόνον οὐκ ἀφῆκε πάμπαν ἀπολέσθαι τὴν φήμην, ἣν πολλοὶ λαοὶ φημίξαιεν, ἀλλὰ καὶ λαμπρῶς ταύτῃ συνέστη καὶ θαυμαστῶς ὅτι συνήρατο, καθ' ὑπερβολὴν νενικηκὼς τὰ ἐξ ἀκοῆς καὶ ἄλλος τις ἐξ ἀπροσδοκήτου ἀναφανείς— οὐκ ἐκεῖνός γε ὁ μεταβληθείς· τοῦ γὰρ προδιαφημισθέντος κρείττων οὐχὶ μικρῷ τινι ἔδοξεν — οἷς ὅτι καὶ τῶν πρωτίστων παραυτὰ τιμῶν κατηξίωται καὶ μεγάλης πρὸς τοῦ βασιλέως τῆς ἀξίας ηὐμοίρηκεν. Ἴστε ἡλίκον τοῖς προτοῦ χρόνοις ἐν ἀξιώμασιν ἦν ὑπατεία καὶ ὁποῖον τὸ ὑπατικὸν σύμβολον, περιδέραιον λίθοις μαργάροις διηνθισμένον, αἴγλῃ τε χρυσοῦ διαστράπτον καὶ τιθὲν τὸν αὐτὸ περικείμενον καὶ διάδηλον καὶ περίδοξον. Ταύτην γε τὴν ἀξίαν λαχὼν καὶ τὴν Ἑλλάδα πᾶσαν ὑπὸ χεῖρα λαβὼν— ἄρτι δὲ ἦν παραγγείλας εἰς μείρακας— ἐφρόντιζε μὲν τῶν κοινῶν καὶ νομίμως πάντα διίθυνε, διὰ δὲ μείζονος πολλῷ τῆς φροντίδος ἐτίθετο ὅπως ἂν μεταθείη πρὸς τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν πάντας εἰς οἷόν τε, ἢ γοῦν τοὺς πλείστους τῶν ὑπ' αὐτῷ.

7. Ἐπεὶ δὲ φθαίην Ἑλλάδα φάμενος καὶ ὡς ἐν ἐκείνῃ τὴν

ἀρχὴν λάχοι γνωρίσαιμι, οὐδεὶς ὅστις, οἶμαι, μὴ μέγα ἡγήσαιτο τὸ τοῦ μάρτυρος ὅπως τε ἐν τοῖς ἐξόχως εἰδωλομανέσι τῶν ἀνθρώπων τὴν τῶν εἰδώλων καταπαῦσαι προεθυμήθη λατρείαν καὶ τῆς εἰδωλομανίας μεταστῆσαι τοὺς δεισιδαιμονεστάτους τῶν ὑπὸ τὸν ἥλιον ἐπεχείρησεν, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ἀπετόλμησεν. Ὡς ἔμοι γε δοκεῖν οὐκ ἔλαττον εἰς ἀνδρίας τοῦτο ὑπόδειγμα καὶ θειοτέρου ζήλου παράστασιν ἢ ὅπερ οἱ τὴν πρώτην ἐκείνην χάριν εἰληφότες τοῦ Πνεύματος διὰ τῶν πυρίνων γλωσσῶν ἀπεθάρρησαν· οὐδὲ γὰρ ἧττον ὅτι μὴ καὶ μᾶλλον ἡ εἰδωλολατρία ἐπὶ τοῦδε κεκράτυνται, ἀναζωπυρηθεῖσά τε αὖθις λαμπρῶς καὶ πανταχόσε διαδοθεῖσα περιφανῶς, ἤδη δὲ καὶ τοὺς κρατοῦντας οὐ μικρῶς ζηλοῦντας ὑπὲρ αὐτῆς ἔχουσα, ὡς μηδὲ ἄρχειν ἐθέλοντας εἰ μὴ συνιστῷεν τὰ πάτρια, εἰ μὴ διασαλευθέντα στηρίξαιεν, ἢ μᾶλλον μηδὲ ζῆν ὅλως βουλομένους, μηδὲ τὸ παράπαν βλέπειν τὸν Ἥλιον τὸν γλυκὺν ἐκείνοις θεὸν καὶ φερέσβιον—εἰ μὴ καὶ Ἥλιον καὶ Σελήνην, Ἀπόλλω δῆτα τὸν μουσικὸν καὶ τὴν Λοχίαν ἢ κυνηγετικὴν Ἄρτεμιν—πρὸς δὲ τὴν πληθὺν τῶν μεμυθολογημένων θεῶν τιμωμένους αὖθις ὁρῷεν καὶ ὡς τὸ προτοῦ λατρευομένους τε καὶ προσκυνουμένους, τὸ δὲ δεινότερον καὶ πάντα τρόπον τὴν προτέραν ἧτταν διαγωνιζομένους ἀναπαλαίσασθαι καὶ τὸ τοῦ λόγου πάντα λίθον ἐπὶ τῷδε κινοῦντας καὶ μηδὲν ὃ μὴ ἀνευρόντας πρὸς τὴν τῶν ἀντικαθισταμένων ἀντιπαλάμησιν· ἦν γὰρ καὶ ὁ χρόνος οὐ βραχὺς τῆς παρασκευῆς.

8. Εὐθὺς γὰρ μετὰ τὸ ἐξ ἀνθρώπων τοὺς τῆς ἀληθείας κήρυκας γενέσθαι, τοὺς σοφοὺς μαθητάς, τοὺς ἀληθινοὺς φιλοσόφους—τῆς γὰρ ὄντως σοφίας διάπυροί τε ἐρασταὶ καὶ ἀκροαταὶ δεξιώτατοι—τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ Χριστοῦ, τοὺς θείους ἀποστόλους φημὶ ἅμα τῶν τῇδε σφᾶς ἐκδημῆσαι καὶ πρὸς Θεὸν ἐπιδημῆσαι καὶ ἐν οὐρανοῖς προσληφθῆναι καὶ τῷ θρόνῳ τῆς μεγαλωσύνης αὐτοῦ παραστῆναι, ᾧ καὶ τελευταῖον συγκαθεδοῦνται, ὡς ἀκηκόαμεν τε καὶ πεπιστεύκαμεν, τὰς δώδεκα φυλὰς κρινοῦντες τοῦ Ἰσραήλ· μετὰ γοῦν τὸ ἐκείνους τῶν ἐνθένδε μεταστῆναι ἄχρι δὴ πρὸς τοὖργον ὁ μάρτυς ἐχώρησεν—εἰ καὶ μὴ τρόπον γε τὸν αὐτόν, προθυμίᾳ δὲ καὶ ζέσει πάντως γε οὐκ ἀπολιπόμενος—ἄλλα ἐπ' ἀλ-

λοις ἐφεύρισκον ἀμυνόμενοι οἱ τῆς ἐναντίας μοίρας. Οἱ τοῦ ἐχθροῦ τῆς ἀληθείας ὑπασπισταὶ καινά τε ἐπὶ καινοῖς ἐζήτουν ἀεί, ἢ μᾶλλον καινότερα ἐπὶ καινοτέροις ἀνηρεύνων καὶ ἀνερευνῶντες ἀνηύρισκον καὶ ἀνευρίσκοντες κατὰ τῶν πιστευόντων μετεχειρίζοντο. Ὁ γοῦν τηνικαῦτα χρόνου τὴν αὐτὴν τοῖς πρώτως ἐκείνοις πρὸς τὸν αὐτὸν ἀποδυσαμένοις ἀγῶνα προθυμίαν ἐπιδειξάμενος, πάντως παρ' αὐτοῖς ἂν ἐκείνοις διαιτηταῖς μέγας τὸν ὑπὲρ τοῦ Θεοῦ ζῆλον νενόμισται καὶ τὴν ἀνδρίαν ἐκείνων οὐ δεύτερος· πλὴν ἀλλὰ διέπων ἦν οὕτω τὰ τῆς ἀρχῆς καὶ οὑτωσί πως ἀμφοῖν ἐπιμεριζόμενος, εὐνομίᾳ δήπουθεν ἀρχομένων, εὐθυδικίᾳ λέγω τῇ περὶ τὰ ἀνθρώπινα τάδε καὶ γήινα, ἢ τά γε φθάσαντα τῶν πλημμελημάτων διορθοῦται καὶ ἀναστέλλει τὰ μέλλοντα καὶ τῇ πρὸς τὸ κρεῖττον μεταβολῇ τοῦ σεβάσματος, ᾗ καὶ τὸ πλεῖον, ὡς ἔφην, μᾶλλον δὲ τὸ πᾶν ἔνεμεν. Ἤδει γὰρ ἀκριβῶς, ᾔδει ὡς ἐκ τῆς περὶ θάτερον μὲν ἀμελείας μέτριον τὸ δυστύχημα—ὁποῖον γὰρ καὶ ὅσον ἂν εἴη ἐπὶ μετρίῳ διαρκέσει καὶ βραχὺς ὅτι χρόνος τῆς ἐντεῦθεν ἀπαλλάξει λύπης καὶ τὴν τῆς λύπης μνήμην συναφανίσει—ἐκ δὲ τῆς περὶ τὸ ἕτερον αὖ ἀργίας ἢ παροράσεως ὁ ἔσχατος ἀπαντᾷ κίνδυνος, ἐπείπερ οὐ χρόνος τοῦτον διαλύει, οὐκ αἰὼν καταπαύει· ἀπέραντος γὰρ ὁ διαδεχόμενος ἐκεῖνος αἰὼν καὶ φύσιν ἔχων ἢ μᾶλλον ἐκ τοῦ πρώτου καὶ κυρίως ἀπείρου τῆς ἐκ μὴ ὄντων τὰ πάντα παραγαγούσης φύσεως τοῦτο λαχών, ὡς ἂν ἕκαστον προσλάβοι καὶ διαδέξαιτο, οὕτω γε καὶ εἰσαεὶ τηρεῖν ἀμετάβλητον καὶ εἰς τὸ ἑξῆς συνέχειν ἀμεταποίητον.

9. Ἀλλ εἶχε μὲν οὕτω τὰ τῆς τοῦ μεγάλου Δημητρίου κατὰ κόσμον ἀρχῆς, καὶ τὴν ἀρχὴν κατὰ Θεὸν ἐπὶ μᾶλλον αὐτὸς ηὖξανεν· ἔδει δὲ ἄρα καὶ παρ' αὐτὰ τὰ βασίλεια τὴν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας τοῦδε παρρησίαν ἀναφανῆναι καὶ τὴν ἄφατον τοῦ Χριστοῦ δύναμιν συναναδειχθῆναι. Τοίνυν καὶ πρὸς ἀκοὰς ἥκει τῷ κατ' ἐκεῖνο καιροῦ τῆς ἀρχῆς ἐπειλημμένῳ. Μαξιμιανὸς οὗτος ὁ τὴν κακίαν περιβόητος ἦν, περὶ οὗ τί περ ἂν καὶ εἴποιμεν ἄξιον; βίβλοι τὰ περὶ αὐτοῦ πλουτοῦσι καὶ τιθέασι πᾶσι πανταχόθι διάδηλα, μαρτύρων τε πλήθη κηρύττουσι, γραφαί τε καὶ τύποι βοῶσιν οὐχ

ἧττον ἤπερ δεικνύουσι. Βραχύ τι γοῦν φαίην καὶ σύντομον, ὡς τῶν ἀπ' αἰῶνος δεισιδαιμόνων δεισιδαιμονέστατος οὗτος ἀναπέφανται ἄνθρωπος, θεοῖς τοῖς ἐκ μύθων καὶ χειροτεύκτοις σεβάσμασιν ἐκ ψυχῆς ὅλης προσανακείμενος, οὐχ ὅπως γε κατακολουθῶν συνηθείᾳ, οὐ παραδόσει ἑπόμενος παλαιᾷ, ἀλλ' ὡς ἄν τις εὑρετὴς αὐτὸς ὢν καὶ συστάτης ὑπὲρ τῆς προτέρας καὶ σφαλερᾶς ἐκείνης θρησκείας ὡς ἐνὸν ἐνιστάμενος. Ἦν δὲ καὶ τὸν τρόπον ἄλλως σκαιότατος, ὀξὺς εἰς χόλον, πρὸς ὀργὴν εὐμετάβολος, τὸν κότον βαρύς, τὴν μῆνιν ἀμεταμέλητος, ῥᾳδιουργῆσαι δεινός, κακοποιῆσαι λίαν εὐμήχανος ἢ μᾶλλον φάναι δυσμήχανος. Τούτῳ γοῦν ἀνηγγέλη ὡς τὰ τοῦ Χριστοῦ πρεσβεύει Δημήτριος. Ἀλλὰ πῶς ἂν παραστήσαιμι λόγῳ ὁποῖόν τι ἀκούσας πεπόνθοι καὶ ὅπως πρὸς τὸν λόγον διατεθείη; Οὐ μικρὸν μὲν γὰρ ἐκ τῆς φήμης ἔρων ὑφ' αὐτῷ τοῦτον ἔσχε ποιήσασθαι καὶ διὰ πολλῆς, ὡς ἔφθην εἰπών, ἔθετο τοῦτο σπουδῆς· οὐχ ἧττον δ' ἐπὶ τῇ δευτέρᾳ ταύτῃ γε ἀγγελίᾳ κατήπειξε τὴν μετάπεμψιν, ὡς ἂν εἰ οἷόν τε παραυτὰ τῆς ἀγγελίας ὑπὸ χεῖρα λάβοι καὶ πρὸς ἀκρίβειαν τὰ περὶ αὐτοῦ πύθοιτο.

10. Ἀλλ' ἵνα μὴ τηνάλλως τῇ μακρηγορίᾳ κατατριβώμεθα, ἄγε δὴ ἐντεῦθεν ὡς ἐνὸν τῷ λόγῳ καὶ αὐτοὶ συναποδυσώμεθα τῷ γενναίῳ τῆς ἀληθείας ἀγωνιστῇ πρὸς τὰ σκάμματα. Ἧκεν ὁ στρατιώτης Χριστοῦ, παρέστη τῷ βασιλεῖ ἐκ νίκης καὶ ταῦτα ἐπαναζεύξαντι καὶ τὰ μεγάλα ἐνθένδε γαυριῶντι καὶ συχνὰ ἐκ τῶν ἐξ ὑπογύου τροπαίων ἀλαζονείας τε καὶ τοῦ ταύτης ἐκγόνου θυμοῦ πλουτοῦντι τὰ ὑπεξάμματα. Ἀλλ' εὖγέ σοι, μάρτυς Χριστοῦ! Εὖγε σοι! Εὖγε τοῦ θάρσους! Εὖγε τοῦ γενναίου λήμματος, τῆς ὑπὲρ τῆς ἀληθείας καρτερίας ὑπέρευγε! Ὦ οἵαν εἰσιὼν ἐνεδείξω μεγαλοπρέπειαν! Ὄντως πρὸς αὐτοῦ ταύτην ἐνεδύσω τοῦ τὴν εὐπρέπειαν ἐνδυσαμένου Θεοῦ, τοῦ προαιωνίως μὲν βασιλεύοντος μετὰ δὲ σαρκὸς ὑστάτως βεβασιλευκότος Χριστοῦ, ὃς τὴν ἀνθρωπίνην ἀναλαβὼν ταπεινότητα καὶ τὸ ἀπρεπές τε καὶ δυσειδὲς τῆς χθονίου περιθεὶς ἑαυτῷ φύσεως, περιβαλλόμενός τε τὴν ἡμετέραν παχύτητα καὶ συγκρύψας ὃ προαιωνίως ἀναβάλλεται φῶς, ἔν γε δὴ τῇ εἰς οὐρανοὺς ἀναλήψει —τότε καὶ γὰρ τὰ καθ' ἡμᾶς

καὶ ὑπὲρ ἡμῶν ἐξετέλεσε, τὸν καθ' ἡμῶν τυραννοῦντα Σατὰν κατατροπωσάμενος τέλεον—ἐπὶ τοῖς ἡμετέροις ἀληθῶς ἐβασίλευσε καὶ μόνος ὅλου τε καὶ παντὸς ἐπέγνωσται Κύριος! Ὡς ἀληθῶς οὖν πρὸς ἐκείνου τὸ εὐσταθὲς καὶ ἀνδρεῖον πρὸς ἀπόκρισιν ἔσχηκας, ὦ τὸ πρὸς ἐκεῖνον φίλτρον διάπυρε καὶ τὸν ὑπὲρ ἐκείνου ζῆλον τῶν κατὰ διαφόρους καιροὺς ἀναφανέντων θερμότατε!

11. "Τί φῄς, ὦ βασιλεῦ" θαρραλέᾳ λέγει φωνῇ "καὶ ὑπὲρ τίνος με μετεπέμψω; Ζητεῖς εἰ Χριστῷ μόνῳ λατρεύω μαθεῖν, εἰ προσκυνῶ τριάδα καὶ μονάδα σεβάζομαι καὶ τὴν πολυθεΐαν βδελύττομαι; Αὐτὸς ἐγώ σοι τὰ ἐμαυτοῦ καταγγέλλω. Αὐτὸς ἑαυτὸν εἰσάγω καί σοι δεχθείην μάρτυς ἂν ἀξιόχρεως, εἰ δὲ βούλει καὶ ἔλεγχος εὐπαράδεκτος· οὐδεὶς γάρ, οἶμαι, μάρτυς οὕτως ἱκανὸς οὐχ ἔλεγχος ἰσχυρός, ὡς αὐτός τις ἑαυτὸν καταγγέλλων καὶ τῇ ὁμολογίᾳ φθάνων τὸν διώκοντα. Εἰ γοῦν προὐκαθέσθης ὡς δικαστής, τὸ ζητούμενον ἔγνωκας· τοῦ γὰρ φεύγοντος ὁμολογοῦντος ἀκήκοας. Εἰ δ' ὡς βασιλεύς, εἰς ἀκρίβειαν ἔχεις μεμαθηκώς· ὡς γὰρ ἔχω γνώμης δεδήλωκα. Εἰ δὲ καὶ τύραννος εἶ καὶ αἰτίας ἀνερευνᾷς, ἐπ' αὐτοφώρῳ με ἔσχηκας. Χρῶ γοῦν ὅ τι ἂν γε καὶ βούλοιο. Ἰδού σοι καὶ χρήματα, ἰδού σοι καὶ κτήματα ὄλβος τε παντοῖος, ὁ μὲν ἐκ προγόνων καὶ πατέρων καθήκων μοι, ὁ δέ μοι καὶ αὐτῷ προσκτηθείς. Ἐκ τῆς σῆς τε φιλοδωρίας οὐκ ἀποκρύψομαι καὶ τοῦ ἐμοῦ—οὐ γὰρ ἀπεικότως παρρησιάσομαι, πρὸς εἰδότα καὶ γὰρ—πρὸς τὴν σὴν ὑπηρεσίαν εὐηκόου, καὶ τῆς πρὸς ἅπαν γε τὸ προσταττόμενον ἑτοιμότητος, ἐῶ γὰρ εἰπεῖν δεξιότητος, ποίησον οὖν ἐπὶ τούτοις ἅπασι τὸ πρὸς βούλησιν. Ἴσθι γὰρ ἴσθι ὡς περὶ οὐδενὸς ποιοῦμαι τὰ ἐνθαδὶ ξύμπαντα· τὰ γὰρ ἐν οὐρανοῖς ἀποκείμενα καθ' ὑπερβολὴν διενηνοχότα καὶ δεδίδαγμαι καὶ κατείληφα. Εἰ δέ σοι τὸ ἐπὶ τούτοις μικρόν, παρέστηκά σοι σῶς εἰσέτι τὴν ὁλομέλειαν, τὴν διαρτίαν ἀδιαλώβητος, τὴν ὥραν—ὡς καὶ αὐτὸς ἂν φαίης—οὐκ ἀτερπής. Ὅ τι γοῦν σοι καὶ εἴη βουλομένῳ εἰς πέρας ἄγαγε τάχιον, σπουδῇ πάσῃ τὸ πρὸς θέλησιν διαπέρανον· πῦρ γάρ μοι καὶ ξίφος, τροχοί τε καὶ βάσανοι παντοῖαι, διὰ πόθου τυγχάνουσι· θᾶττον γάρ με πρὸς τὸν ἐκ πολλοῦ πο-

θούμενον παραπέμψουσι καὶ λαμπρῶς αὐτῷ παραστήσουσιν. Οὐχ οὕτως—εὖ ἴσθι—τὴν σὴν αὐτὸς ποθεῖς βασιλείαν, ὡς τὸν ὑπὲρ Χριστοῦ φιλῶ θάνατον ἔγωγε· οὐ τοσοῦτον σὺ τῆς ἐντεῦθεν περιέχῃ τερπνάτητος, τῆς δοκούσης σοι ταύτης λαμπρότητος, ὅσον αὐτὸς τῆς ἐπηγγελμένης πρὸς τοῦ ἐμοῦ Δεσπότου φαιδρότητος, τῆς διαμενούσης καὶ μὴ μεταπιπτούσης ἀλλ' εἰς το κρεῖττον ἀπεράντως προκοπτούσης, ἐφίεμαι".

12. Καὶ ὁ βασιλεὺς ἠπίῳ τῷ λόγῳ—τὸ γὰρ αἰδέσιμον τοῦ ἀνδρὸς ἐπεῖχεν ἔτι καὶ βασιλικῶς τε καὶ πρᾴως ὁμιλεῖν κατηνάγκαζεν — "ἐγὼ μέν, ὦ χρηστὲ τὰ πάντα Δημήτριε, ἐπ' ἀγαθοῖς ἀρχῆθεν μεταπεμψάμενος καλῶς σοι καὶ διὰ τέλους χρῆσθαι προεθυμήθην καὶ—ὡς οἶσθα δὴ καὶ αὐτὸς—τῶν πρὸς εὐεργεσίαν οὐδὲν οὐδ' ὅπως ἐνέλιπον, οὐδ' ὡς ἀληθῶς τῶν πώποτε μνημονευομένων ἀγνωμονέστατος καὶ περὶ τὸν εὐεργέτην ἀχάριστος". Καὶ ὃς "ἐπὶ τίνι με κρίνεις, ὦ βασιλεῦ, καὶ τοῦ χάριν ἀγνώμων ἐγὼ περὶ σὲ προειλόμην τῶν ἐπὶ γῆς ἕτερον εἰς ἀρχήν; Προσετέθην ἄλλῳ; πρός τινα τῶν πέριξ ἐθνῶν ηὐτομόλησα; εἰ δὲ μὴ τοῦτο, ἀλλ' ἐγνώσθην ἔκ τινος συγκατατιθέμενος; ταῦτ' ἄττα καὶ γάρ, ὡς οἶσθα, τῶν ἀχαρίστων καὶ ἀγνωμόνων πεφήνασι τὰ γνωρίσματα. Ἀλλὰ μὴν σφετεριζόμενος ὤφθην τὰ τῆς ἀρχῆς καί πως ἐφωράθην μελετῶν ἐπανάστασιν; Ἓν οὐδ' ὅπως τούτων καταγγελθείη μου πρὸς ἀλήθειαν. Οἶδα ἐμαυτόν, ἀκριβῶς οἶδα καὶ ὁ ἀδέκαστος δικαστὴς τὸ συνειδὸς οὐ καταδικάζει με. Εἰ δὲ διὰ Χριστὸν καὶ τὸ πρὸς Χριστὸν σέβας, ὡς ἔφησθα, μετεπέμψω με καὶ τῶν περιεστώτων εἰς ἐπήκοον τὰ κατ' ἐμὲ πυθέσθαι ζητεῖς, εὐχαριστῶ σοι τῷ χθονίῳ δεσπότῃ ὑπὲρ τοῦ ἐν οὐρανοῖς με καὶ ἀληθινοῦ Δεσπότου παρρησιάζοντι καὶ πρὸς ἀγῶνας μετακαλουμένῳ, στεφάνων ἀκηράτων προξένους καὶ κλέους διαμενοῦντος εἰς αἰῶνα τὸν ἀτελεύτητον".

13. Καὶ ὁ Μαξιμιανὸς "ἀφραίνεις ὄντως, Δημήτριε, καὶ τὴν ἀρχὴν ἀλλοῖος δόξας ἑταιροῖος νῦν ἀναπέφηνας. Ἀλλ' ἡ νεότης τάχα παρακεκίνηκε καὶ τὰ τῆς ἡλικίας νεωτερίσαι παρώρμηκεν· ὡς ἀληθῶς γὰρ κατὰ τὸν εἰπόντα σοφὸν

αἰεί πως ὁπλοτέρων φρένες ἠερέθονται (Ἰλ. 3, 108).

Κἀγὼ τῆς σῆς ἀβελτηρίας ἢ προπετείας αἴτιος γενόμενος οἶδα, τοιοῦτον πρὸ δοκιμασίας ἐγκαταστήσας καὶ εἰς τοσοῦτον προβιβάσας ἀξίωμα, ὑπὲρ τοὺς πρεσβυτέρους τῶν ἐν τέλει τάξας καὶ τὴν μείζω τε καὶ κρείττω τῆς ἐμῆς καταπιστεύσας ἀρχῆς, εἴπερ κρεῖττον λόγοι τε καὶ σοφία καὶ σέβας θεῶν ἀκραιφνέστατον κα μυστήρια παλαιὰ καὶ σεμνὰ παρὰ τῶν μέχρις αὐτῶν διαβόητα, οἷς ἀρχῆθεν κεκόσμησεν ἡ Ἑλλάς". Καὶ ὁ μάρτυς· «Ὅτι μὲν μεγάλων με κατηξίωσας, βασιλεῦ, φθάσας καὶ αὐτὸς ὡμολόγηκα· ὅτι δὲ καθ' ὑπερβολὴν μειζόνων σπεύδεις ἀποστερῆσαι μετατιθεὶς τοῦ σεβάσματος, ἀνυποστόλως φαίην καὶ ὡς ἀληθῶς διὰ συχνῶν παραστήσαιμι· ἐπίκηρα γὰρ καὶ εἰ δοκοῦσιν ἐπίσημα ὅσοις με δεδώρησαι, ἐπειδὴ βραχὺς ὅτι χρόνος καὶ ἡμᾶς παραλείψουσιν, ἢ μᾶλλον ἡμεῖς ταῦτα παραδραμούμεθα. Ὧν δ' ἀφελέσθαι σπεύδεις, ἄφθαρτά τε καὶ ἀμετάπτωτα, στεφάνων δόξης πρόξενα, ἀδιεχοῦς εὐκλείας παραίτια, τρυφῆς διαιωνιζούσης παρεκτικὰ καὶ ἀτελευτήτου μακαριότητος. Καὶ ὡς ἀληθῆ σοι λέγω, ἐνθένδε εἰ βούλει κατάμαθε, πρὸς τοῦ ἀληθινοῦ Δεσπότου τοῦ ἑνὸς καὶ μόνου τρισυποστάτου Θεοῦ τοῦ τὸ πᾶν τόδε παραγαγόντος σοφίᾳ καὶ ἀγαθότητι καὶ τὸν ἄνθρωπον ἀφράστῳ χρηστότητι πλαστουργήσαντος. Τούτου βουληθέντος καὶ αὐτὸς ἐκ τοῦ μὴ ὄντος δεδημιούργημαι καὶ εἰς τόδε ἡλικίας προῆγμαι καὶ εἰς τηλικοῦτον περιωπῆς κατήντηκα· οὐδὲν γὰρ ἄν, ἐκείνου μὴ βουλομένου. Πέπεισο βασιλεῦ, αὐτός μοι τῶν μετριωτάτων μὴ ὅτι τῶν τοσούτων καὶ τοιούτων ἠξίωσεν. Πρὸς οὖν ἐκείνου παραχθεὶς δι' ἐκείνου καὶ τῶν μεγίστων—ἄττα δὴ φθάσας καὶ αὐτὸς ἀπηριθμήσω—τετύχηκα· αὐτῷ γὰρ ἐκ γενέσεως λατρεύειν μόνῳ μεμάθηκα, αὐτὸν εἰδέναι τῶν ὅλων προνοητὴν καὶ δεσπότην ἐπέγνωκα, αὐτὸν τό γε δὴ μεῖζον δι' ἐμὲ κατ' ἐμὲ γεγονέναι καὶ δεδίδαγμαι καὶ πεπίστευκα καὶ πόσον εἴη πεφηνέναι τοῦτο, ὅσον εἰς εὐεργεσίαν κρίνεις. Εἰ γοῦν παρ' οὐδὲν ταῦτα θήσομαι καὶ περὶ πλείονος ἅ γε μοι προτείνεις ποιήσομαι, οὐχ ὅπως φαῦλα τῶν χρηστῶν προτιμήσομαι; τί γὰρ καὶ χρὴ λέγειν ὡς χάλκεα χρυσέων καὶ ἀργυρῶν ἀμείψομαι κατ-

τιτέρινα, τὰ δὲ τοῦ μηδενὸς ἄξια τῶν τοῦ παντὸς ἰσοστασίων ἢ τὰ μὴ ὄντα μᾶλλον τῶν ὄντων ἀλλάξομαι; καὶ τίνος οὐχ ἀφρονέστερον ἢ ἀβέλτερον διατεθεὶς νομισθήσομαι";

14. Τούτοις τὰ ἔσχατα χολωθεὶς ἀνυποίστῳ τιμωρίᾳ παραδοῦναι παραυτὰ ἐξενήνεκται. Ἀλλ' ἐπεσχέθη πως τῆς ὁρμῆς· προσεδόκα γὰρ τὴν μεταβολήν, ἐπείπερ ἀνδρὸς τοιούτου τὴν ζημίαν οὐχ ἔφερε. Μᾶλλον δ' ἄνωθεν ἐκωλύθη καὶ πρὸς τοῦ "λογισμοὺς ἀρχόντων" δυναμένου γε ἀθετεῖν ὡς ἀληθῶς διεσκέδασται τὴν βουλήν, ὅπως ἂν φυλαχθεὶς ὁ τό γε ἧκον εἰς αὐτὸν μάρτυς πολύαθλος καὶ ἀληθῶς μεγαλομάρτυς — παρασκευῆς γὰρ οὕτως εἶχε καὶ γνώμης, ὡς πᾶσαν βάσανον ὑποίσειν ὑπὲρ Χριστοῦ πᾶσαν τιμωρίαν ὑποστησόμενος—ὡς ἂν οὖν διατηρηθεὶς μάρτυράς τε καὶ ἄλλους παρασκευάσειε καὶ πρὸς ἀγῶνα τὸν ὅμοιον ὑπαλείψειε καί πω δὴ τῷ καθ' ἑαυτὸν ὑποδείγματι πρὸς τὰ αὐτὰ σκάμματα παραθαρρύνας διαναστήσειε· διὰ δὴ ταῦτα πρὸς τοῦ ἀθλοθέτου καὶ δεσπότου Χριστοῦ τῷ τότε διαπεφύλακται. Τοίνυν καὶ φρουρὰ τοῦτον διαδέχεται, φρουρὰ τῶν ὅτι δεινῶν καμίνων, βαλανείου στοαὶ ζόφου πλέαι, σκότους μεσταί· εἶπέ τις αἴφνης ἐμπαρακύψας ὡς εἰς ᾅδην καὶ τάρταρον παρακύψειεν. Ἀλλ' ὢ ψυχῆς ἐκείνου γενναίας καὶ ὡς ἀληθῶς θείου φρονήματος! Λειμῶνα τὴν εἱρκτὴν ἐλογίζετο! θάλαμον ἐνόμιζεν εὐπρεπέστατον! παράδεισον ἡγεῖτο διακαλλέστατον! Ἀμέλει τοι καὶ τῶν δαυιτικῶν ψαλμῶν ἐκλεγόμενος πρόσφορα τοῦτο μὲν ηὐλόγει Θεόν, τοῦτο δ' ἱκέτευε, τοῦτο δὲ ηὐχαρίστει καὶ τῆς εἰς αὐτὸν εὐεργεσίας ἀνθωμολογεῖτο καὶ ἐμεγάλυνεν!

15. Ἀλλ' οὐχ ἠνείχετο ταῦθ' ὁρῶν ὁ ἀρχέκακος. Ὅθεν ὡς οὐδοπωσοῦν τρέψαι διὰ τῶν τοῦ τυράννου φρικαλέων ἴσχυσεν ἀπειλῶν, ἄλλον τινὰ τρόπον ἐκδειματῶσαι καί πως δὲ περικλονῆσαι ἐμηχανήσατο. Σκορπίον γοῦν ὑπενδὺς κατὰ τοῦ ἁγίου παρώθησε καὶ εὐθὺ τῆς πτέρνης παρώρμησεν· οὐδὲ γὰρ ἐνῆν ἐπὶ τῆς εἱρκτῆς δι' ἄλλου του τῶν φοβερωτέρων ἢ εὐμεγεθεστέρων φαντάσαντι θροῆσαι. Ἀλλὰ πῶς ἂν διηγησαίμην ὅπως τε τὸ κέντρον διῆρε τούτου καὶ ὅπως κατὰ θῆρας ἄγριον ἔθηκε καὶ ἀκάθεκτον ὑπέ-

δειξε τὴν ὁρμήν; μᾶλλον δὲ πῶς ἂν παραστήσαιμι λόγῳ τὴν τοῦ μάρτυρος εἰς Θεὸν πεποίθησιν, τὸ ἄτρεστον τοῦ φρονήματος, τὸ γενναῖον τῆς ψυχῆς καὶ ἀπτόητον; Εἰς νοῦν εὐθὺς τὸν κυριακὸν ἄγει λόγον, ὃς τὴν κατά τε σκορπίων καὶ ὄφεων ἐξουσίαν ἅπαξ τοῖς εἰς αὐτὸν πιστεύουσι δεδωκὼς καθεξῆς ἀεὶ τὴν κατ' αὐτῶν χαρίζεται δύναμιν. Καὶ δὴ τυποῖ κατ' αὐτοῦ τὴν σφραγῖδα σταυροῦ καὶ—ὢ τῆς ἀφάτου τοῦ σταυροῦ διὰ τὸν σταυρωθέντα δυνάμεως—νεκρὸν εὐθὺς τίθησι καὶ τῶν ἀψύχων καὶ ἀνενεργήτων ποιεῖ καὶ συννεκροῖ—τὸ μεῖζον— τὸν νοητὸν σκορπίον, τὸν ἰοβόλον Σατάν, τὸν ἀεὶ τὸ κέντρον καθ' ἡμῶν αἴροντα καὶ τὸν τῆς αὐτοῦ κακίας ἰὸν τῆς ἡμετέρας φύσεως καταχέοντα. Δανιὴλ μὲν λάκκῳ πάλαι κατακλεισθεὶς λεόντων μύτας ἐπέδησε καὶ διεφυλάχθη γε σῶς, ὁ δὲ καὶ νεκροῖ καὶ διαφυλάττεται καὶ τὸ δὴ μεῖζον τὸν ἀόρατον ἐχθρὸν καταβάλλει, τὸν προσβαλόντα πάλαι διὰ τοῦ ὄφεως καὶ τοὺς προπάτορας θανατώσαντα καὶ νῦν εἰσέτι τοῖς ἡμετέροις ἐπηρεάζοντα.

16. Τί δ' ἐπὶ τούτοις Θεὸς καὶ πῶς τὸν ἀγωνιστὴν ὁ ἀθλοθέτης ἀμείβεται; Ἄγγελος ἄνωθεν ἐπικαταπτὰς καὶ στέφος ἐπιφερόμενος—τίς ἐκφράσαι λόγος ἐκεῖνο δυνηθείη; τίς τὴν ἐκείνου λαμπρότητα παραστήσειε;—τῇ σεβασμίᾳ τοῦ μάρτυρος σεβασμίως ἐπιτίθησι κεφαλῇ. Ὁποῖοι δὲ καὶ οἱ πρὸς αὐτὸν λόγοι; "Εὖγέ σοι, μάρτυς, τοῦ θάρσους! Εὖγε τῆς καρτερίας! Ὑπέρευγε τῆς ἀπερικλονήτου προθέσεως! Ἠγάσθημέν σε γενναῖε. Ἠγάσθημεν ναὶ οὐράνιαι ξύμπασαι στρατιαὶ τῆς πρὸς τὸν νοητόν τε καὶ ὁρατὸν τύραννον θαρραλέας ἐνστάσεως. Τῶν εὐστόχων λόγων, τῶν δεξιῶν ἀποκρίσεων, τοῦ βεβαίου καὶ ἀπεριτρίπτου φρονήματος ὑπερηγασάμεθα". Ταῦτ' εἰπὼν καὶ πλείω ἐπευφημήσας, εἰρήνην ἀφεὶς ἀνδρίζεσθαί τε καὶ εἰς τὸ ἑξῆς παρεγγυησάμενος ἀποπτὰς ᾤχετο, τῷ μὲν φαινομένῳ καταλιπών, τῇ δ' ἀληθείᾳ συνὼν καὶ κατὰ τῶν ἐχθρῶν συνιστάμενος. Οὕτω γε Δημήτριος ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν βασάνων καταπεφρόνηκε τὰ τῶν τυράννων περιιδὼν φόβητρα, καὶ τῶν δειγμάτων ὑπερεώρακε τῶν τοῦ ἐχθροῦ παγίδων ὑπεραλάμενος· καὶ οὕτω γε Χριστὸς τὸν Δημήτριον περισχεθέντα τοῖς ἀνιαροῖς παρεκάλεσε καὶ πρὸς τὸ μέλλον ἐθάρρυνε καὶ τὴν ἐπ'

ἐσχάτων ἀπόλαυσιν κατηγγύησε· πάλαι μὲν διὰ προφήτου καθειργμένον προφήτην ἐπισκέψαιτό τε καὶ θρέψειε καὶ ἀνακτήσαιτο τὰ εἰκότα, νυνὶ δὲ δι' ἑνὸς τῶν περὶ αὐτὸν θειοτέρων δυνάμεων τῷ μάρτυρι προσωμίλησε καὶ οὐ τροφῇ φθειρομένῃ συνέστησε, θειοτέρᾳ δέ τινι καὶ ὑψηλοτέρᾳ, τῷ ἱστορουμένῳ δὴ τῶν ἀγγέλων ἄρτῳ, τῇ θαυμασίᾳ τοῦ Πνεύματος χάριτι.

17. Ἀλλ' οὐ μικρὸν καὶ τὸ κατὰ τοῦ αἰσθητοῦ τυράννου τοῦ μάρτυρος τρόπαιον. Ἔφθην εἰπὼν ὡς ἐκ νίκης ὁ Μαξιμιανὸς τῷ τότε βαρβαρικῆς τῇ λαμπρᾷ Θεσσαλονίκῃ τύχοι παραγενόμενος· Ταύρους γὰρ καὶ Σκύθας καὶ οὓς δὴ Σαυρομάτας ἡ ἄνωθεν ἱστορία κατονομάζει νικήσειε καὶ τροπώσαιτο. Κἀντεῦθεν τὰ μεγάλα φυσῶν ἦν καὶ ὑπὲρ τοὺς πάλαι βασιλεῖς τε καὶ τυράννους ἐκόμπαζε καὶ νῦν μὲν τοῖς αὐτοῦ θεοῖς τὰ χαριστήρια πολυτελῶς ἔθυε, νῦν δὲ θεάτροις ἐνεδίδου καὶ κρότοις καὶ πανηγύρεσιν. Ἦν οὖν ἐν τούτοις ἔχων, καινοτέροις σχολάζων θεάμασι καὶ τρόπους ἀγωνίας ἀναζητῶν. Τοίνυν γε καὶ πάλης ἀγῶνα ξένον προτίθησι· μονομαχία γὰρ ἡ πάλη καὶ θάνατος ἡ ἧττα καὶ μιαιφόνημα τὸ ἐκνίκημα καὶ ὁ παλαιστὴς πρὸς ταῦτα ὡς ἀξιόχρεως, μέγας τὸ σῶμα, τὴν ῥώμην πολύς, τὸ θράσος ἀλόγιστος, οὐχ ἥκιστα αἱμοχαρής, οὐχ ἥκιστα ἀπηνής. Οὐδὲν ὁ Κροτωνιάτης πρὸς τοῦτον Μίλων παραβαλλόμενος, οὐδὲν οἱ τῆς ῥαψῳδίας μονομάχοι τῆς ποιητικῆς μυθοπλαστίας γυμνωθέντες καὶ καθ' αὐτοὺς τούτῳ παρατεθέντες. Λυαῖος τούτῳ γε ὄνομα, γένος βαρβαρικὸν καὶ ἀλλόφυλον, παλαμναῖος ὡς ἀληθῶς φρίκην ὑπὸ θέας ὅ φασιν ἐμποιῶν. Τιτᾶνά τις τῶν τῆς ἑλληνικῆς πλάνης αἴφνης ἰδὼν ὑπετόπασεν, ἢ ταρτάριον ἄντικρυς δαίμονα τάχ' ἂν καὶ εἰς παροιμίαν παρελαμβάνετο. Καί που τις ἄλλον ἐπὶ ῥώμῃ μεγαλαυχοῦντα θεώμενος, "Λυαίῳ εἰ ξυνεπλάκης οὐ τόσα ἂν ἐφρόνεις" ὑπέκρουε. Τοιοῦτος ἐξεύρηται Μαξιμιανῷ φιλοθεατροῦντι τῷ τότε ὁ παλαιστής, οὕτω φρικαλέος, οὕτω τεράστιος· ὃς δὴ καὶ πλεῖστα τοῦτον ἐπηύφρανεν, αἱμοχαρῆ τε ὄντα καὶ μιαιφόνον οὐχ ἧττον ἤπερ φιλοθεάμονα.

18. Ἀλλ' οὐκ εἰς τέλος ὁ ἀλιτήριος εὐφρανεῖν ἤμελλε τὸν

ἀλάστορα, οὐ δέ γε διὰ παντὸς χαιρήσειν ὁ πολλῶν λύπαις ἐπιγαννύμενος τῶν προσηκόντων δῆτα τοῖς ἐπὶ τῇ μονομαχίᾳ ἀνηλεῶς θνήσκουσι. Τῶν γάρ τις ἐπιτηδείων τῷ μάρτυρι Νέστωρ τὴν κλῆσιν, τὴν ἡλικίαν νεάζων — ἄρτι γὰρ εἰς μείρακας παραγγείλας ἦν — χαρίεις τὸ εἶδος, χαριέστερος τὸ ἦθος—τί δεῖ πλείω μακρηγορεῖν;—τῆς τοῦ μεγάλου Δημητρίου ὡς ἀληθῶς ἄξιος καὶ τὰ πρῶτα τούτῳ τῶν φίλων καὶ γνωρίμων αὐχῶν οὗτος, ὁρᾷ τὸν ἀλαζόνα καὶ ἀγέρωχον παλαιστὴν καὶ τῆς μεγαλαυχίας καχίζει καὶ τοῦ θράσους μυσάττεται καὶ ἔκδικος ὥςπερ τῆς τὴν ἀρετὴν ἀληθευούσης ἀνδρίας χρηματίσαι ζηλοτυπεῖ· ἐπῆρε δ' ἐπὶ μᾶλλον αὐτὸν καὶ τὸ τοῦ τυράννου ἀγωνοθέτου φιλόκομπον, μεγάλα ἐπιβρενθυομένου ταῖς τοῦ ἀγωνιστοῦ νίκαις καὶ ἀριστεύμασιν, ἢ μᾶλλον ζηλῶσαι κατ' ἀμφοτέρων ὁμοῦ τὸ αἱμοχαρὲς καὶ μισάνθρωπον ἑκατέρου παρώρμησεν. Ὅθεν καὶ εἰς νοῦν βαλὼν τὸν μέγαν Δημήτριον καὶ ὅσα γε οὗτος ἐπικλήσει Χριστοῦ πεποιήκει τεράστια εἰς μνήμην ἀγαγὼν δρομαῖος παρὰ τὴν εἱρκτὴν γίνεται καὶ τοῖς αὐτοῦ προσπίπτει ποσὶν καὶ ἀπαγγέλλει τὸ θράσος τοῦ ἀπηνοῦς παλαιστοῦ, καὶ πρός τι τὸ τοῦ τυράννου μεγάλαυχον καὶ χάριν πρὸς τοῦ μόνου δυνάστου Θεοῦ διὰ τῆς αὐτοῦ πρὸς ἐκεῖνον ἐντεύξεως ἐξαιτεῖται κατὰ τοῦ μεγαλαύχου Λυαίου, κατὰ τοῦ ἀνηλεοῦς Μαξιμιανοῦ· μιᾷ γὰρ ἐθάρρει νίκῃ τὸ ἑκατέρου καθαιρήσων ἀγέρωχον.

19. Τί γοῦν ἐπὶ τούτοις ὁ μέγας Δημήτριος; Ὢ πίστεως ἐκείνου! Ὢ τῆς πρὸς Θεὸν ὑπὲρ οὗ διαθλῶν ἦν πεποιθήσεως! Σφραγίζει τοῦτον τῷ τύπῳ σταυροῦ καὶ σφραγίζει ἐφ' ὅλου τοῦ σώματος, ἰδίᾳ δὲ σφραγῖδα τὴν ἱερὰν ἐπιτίθησι καρδίᾳ τε καὶ μετώπῳ, τοῖς καιριωτάτοις τοῦ σώματος μέρεσιν. Ἔμοι γε δοκεῖν ὡς ἀτρέστως ἂν τοῖς ἀνταγωνισταῖς ἀντωπήσειε καὶ εὐθύμως ἐπαγωνίσαιτο, εἰ δὲ δὴ καὶ εἴποι τις ὡς ὁ τῆς σοφίας ἐραστὴς οὑτοσὶ καὶ ἐρώμενος τῷ τῆς καρδίας μέρει τὸ λογιστικὸν ἀφορίζων, ὡς καὶ ὁ τῶν ὅλων δημιουργός, ἡ ἀληθινὴ σοφία καὶ ἐνυπόστατος, ὑπὸ φύσιν γεγονὼς διετράνωσε τῷ εἰπεῖν «τί διαλογισμοὶ ἀναβαίνουσιν ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν», εἰ γοῦν διὰ τοῦτο ἰδίᾳ τὴν καρδίαν σφραγίσαι φαίη, οὐ πόρρω ἄν, οἶμαι, βάλοι τοῦ ἀλη-

θοῦς. τὸ δέ γε μέτωπον ὡς τοῦ φανταστικοῦ πνεύματος δοχεῖον ὃ δὴ δεξαμενή τις αἰσθήσεων πέφηνεν ἢ μᾶλλον φάναι πηγή. κρεῖττον δὲ μηδέτερον μᾶλλον ἐρεῖν· ἐπίσης γὰρ ἔμοι γε δοκεῖν καὶ ἄμφω τυγχάνει· τά τε γὰρ διὰ τῶν αἰσθητηρίων ὡς διὰ θυρίδων ἀναλαμβάνει καὶ τὰς ἔνδοθεν δυνάμεις ὡς ἐκ κέντρου γραμμὰς διατεῖνον ἢ ὡς ἐκ φωτοβόλου δίσκου ἀκτῖνάς τινας προχέον τὰς προσαγωγοὺς τῶν ὑπ' αἴσθησιν ἀνταναχλάσεις εἰσδέγεται καὶ τὰ δι' αὐτῶν ἀναμάττεται. Πλὴν ἀλλὰ τὸν θαυμάσιον εὐλογεῖ Νέστορα καὶ τὴν νίκην τῷδε προαγορεύει. Χρὴ δὲ ἴσως καὶ λέξεσιν αὐταῖς μνησθῆναι τῶν θείων τε λόγων καὶ τῆς ἱερᾶς ἐκείνης προρρήσεως· "ἄπιθι καὶ τὸν Λυαῖον νικήσεις καὶ ὑπὲρ Χριστοῦ μαρτυρήσεις". Διπλῆν τὴν ἀριστείαν, διπλοῦν προαγγέλλει τὸν στέφανον, τὴν καθ' ὁρατῶν δηλαδὴ καὶ ἀοράτων νίκην ἐχθρῶν, τὴν τῇδε παρ' εὐσεβέσιν ἀνάδειξιν καὶ τὴν ἐκεῖσε παρ' ἀγγέλοις ἢ σὺν ἀγγέλοις ἀπόλαυσιν.

20. Καὶ ὃς εὐθὺς ἐπὶ τὸ θέατρον ἀπαντᾷ, ἑαυτόν τε τῷ ἀγωνοθέτῃ γνωρίζει καὶ τῷ παλαιστῇ δείκνυσι καὶ δῆλον ἐφ' ὅτῳ παραγέγονε τίθησι. Καὶ ὁ Μαξιμιανὸς εὐθὺς παρ' ἑαυτὸν ἀγαγὼν "τί περ οὕτως ἀφραίνεις ὦ οὗτος" φησί; "τίς ὢν; πρὸς τίνα βούλει ἀνταγωνίσασθαι; οὐκ οἶσθα Λυαῖον καὶ τὴν ῥώμην Λυαίου; οὐκ οἶσθα τὴν ἧτταν ὡς οὐ κατάγελως ἀλλὰ θάνατος; γνῶθι σαυτόν, μὴ θρασύνου ἀλόγιστα, μὴ παράβολα τολμᾶν ἔθελε, μὴ ἀνδρίζου—τὸ τοῦ λόγου φάναι—κατὰ σαυτοῦ". Καὶ ὁ Νέστωρ· "καὶ οἶδα ἐμαυτόν, ἴσθι, καὶ ἐφ' ὅτῳ πέποιθα σύνοιδα". Κἀκεῖνος αὖθις "πενίαν ἴσως ἀποφυγγάνων θανατᾷς, ἄνθρωπε. Φοβῇ τοὺς χρήστας, δειλιᾷς τὰ δανείσματα. Ἀλλ' ἀπαλλάξω σε τῆς βίας, εἰ βούλει, καὶ τῆς δυστυχίας ἔγωγε ῥύσομαι, χρήματα καταβαλὼν σοι τὰ ἐπαρκέσοντα". Καὶ ὃς "οὐ πενίᾳ συνίσχομαι, βασιλεῦ, οὐ χρήσταις καθέλκομαι καὶ ἀπόνοια τὸ δρώμενον, γενναιότης δὲ ψυχῆς γίνωσκε καὶ θάρσος θράσους ἐκ διαμέτρου διεστηκός, καὶ τὸ πέρας ξυμμαρτυρήσει μοι· θαρρῶν γὰρ λέγω καὶ τῆς ἐλπίδος οὐκ ἐκπεσοῦμαι ὡς καὶ τὸν ἀγέρωχον καταβαλῶ παλαιστὴν καὶ νικητὴς ὀλυμπιονίκου λαμπρότερος ἀνακηρυχθή-

σομαι". Τούτοις τὸν Μαξιμιανὸν ἐκμήνας τὴν πάλην τῆς τόλμης εἰς καταδίκην ἐνδέδοται, ἢ μᾶλλον τὸν ἑαυτοῦ θάνατον ὡς ἐνδιδοὺς ᾤετο ἐπιτέτραπται. Ἀλλὰ τί δεῖ πολλὰ λέγειν; "Ξυνίσασό μοι" λέγει "Δημήτριε! Ξυμπάρεσό μοι Χριστέ!". Συχνά τε ὑποφωνεῖ τῶν ψαλμῶν τῷ καιρῷ πρόσφορα—"ἀνάστηθι" λέγων "Κύριε! ὑψωθήτω ἡ χείρ σου! Μὴ κραταιούσθω ἄνθρωπος!"— καὶ θαρραλέος τὸ στάδιον εἴσεισι. Καὶ δὴ γυμνοῖ τὸ ξίφος, ξυμπλέκεται Λυαίῳ καὶ βάλλει καιρίαν ἐκεῖνον —κατὰ γὰρ καρδίας— τὸν ἀλιτήριον καὶ—ὢ θαυμασίας βολῆς τε καὶ νίκης— ἀναιρεῖ τὸν ἀντίπαλον καὶ νικητὴς περίοπτος ἀναδείκνυται.

21. Ἄπνους δ' εὐθὺς Μαξιμιανὸς καὶ νεκρὸς ἄντικρυς ἀναπέπτωκε. Μόλις δ' ἀναλαβὼν ἑαυτὸν "ὢ γοητείας" φησὶν "ἀνθρωπίου δυστήνου! ὢ δεινῆς φαρμακείας! ὢ μαγγανείας τερατωδεστέρας τῶν πώποτε!" Ἀλλ' οὐκ ὄναιτο, ἴστω, τῆς κακοτεχνίας ὁ μάταιος. "Παρίτωσαν δήμιοι! Κατασχέτωσαν τὸν ἀλάστορα! Δίκας ἀξίας τῶν σκαιωρημάτων ὁ κακοῦργος ἀποτισάτω!" Κἂν αὐτίκα τούτῳ τὰ τῆς ὀργῆς ἐκτετέλεστο καὶ ὁ γεννάδας ἀνηλεῶς διεσπάρακτο, ἀλλὰ— τὸ τῆς ποιήσεως—αὐτῆμαρ μὲν τὸν χόλον κατέπεψεν, εἰς νέωτα δὲ μετεπέψατο (Ἰλ. 1,81). Καὶ δὴ λόγοις ἠπίοις τὰ πρῶτα μετέρχεται "ἄγαμαί σε" λέγων "τῆς τέχνης, θαυμάσιον κρίνω τῆς τερατοποιίας. Ἔξειπε γοῦν μοι τὰ τοῦ δράματος, πρὸς ἀλήθειαν ἔξειπε πῶς τὸν τοσοῦτον τὸν τοιοῦτον τηλικόςδε κατατετρόπωσαι"; Καὶ ὁ Νέστωρ "οὐ σύνοιδα γόησι ξυγγεγονὼς πώποτε. Τερατοποιίαν οὐκ ἤσκημαι, βασιλεῦ. Τίνι δὲ πυθέσθαι ζητεῖς Λυαῖον κατέβαλον; Χριστοῦ συνάρσει, Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ καὶ μόνου Θεοῦ καὶ Δημητρίου πρὸς τοῦτον ἐντεύξει, Δημητρίου τοῦ διαπύρου Χριστοῦ θεράποντος καὶ μυρίους ἔτι οἷόν τε θανάτους ἑτοίμου ὄντος ὑπεραποθανεῖν τοῦ Χριστοῦ". Τούτοις τὰ ἔσχατα Μαξιμιανὸς ἐκμανεὶς τὸ τάχος τοῦτον ἀφελέσθαι προστάττει τῆς κεφαλῆς, καὶ οὐ διὰ ξίφους ἑτέρου ἀλλ' ὅτῳ δὴ Λυαῖον φθάσας ἀνῄρηκε, τοῦτο μὲν πικρότερον παρασκευάζων τῷδε τὸν θάνατον, τοῦτο δ' ἀμύνων τῷ προσφιλεῖ Λυαίῳ καὶ τεθνηκότι, ἢ ᾧπερ ὁ ἐχθρὸς τοῦτον ἀνεῖλε, δειροτομηθείη κἀκεῖνος ἀσυμπαθῶς.

*

22. Δημήτριον δὲ τὸν τῆς Χριστοῦ διδασκαλίας προστάτην διάπυρον καὶ τῆς ὑπὲρ αὐτοῦ μαρτυρίας ἀλείπτην ἀπτόητον λόγχαις ἐπὶ φρουρᾶς ἀνελεῖν ἵνα γε καὶ ἐτύγχανεν ὢν ἐγκελεύεται, εἰς ἐπήκοον ἐκφωνήσας "ὁ φιλῶν με ἀπελθὼν βαλέτω Δημήτριον". Καὶ οἱ περὶ αὐτὸν εὐθὺς ἀπιόντες πλῆθος ὅτι δορυφόρων πολύ, ἅμα μὲν τῷ βασιλεῖ χαριζόμενοι, ἅμα δὲ καὶ τῆς ἑαυτῶν θρησκείας ὑπεραγωνιζόμενοι, πάνυ γε συχνὰς κατὰ παντὸς τοῦ σώματος βάλλουσι, συχνὰς κατὰ πλευρᾶς, συχνὰς κατὰ λαγόνων, ἀπείρους εἰπεῖν κατὰ πεπερασμένου τοῦ σώματος. Ὢ μακαρίων ἐκείνων ξιφῶν, ὅσα γε φοινισθῆναι ἢ καθαγιασθῆναι τῷ τοῦ μάρτυρος ἐφθάκασιν αἵματι! Ὢ μιαρῶν ἐκείνων χειρῶν, αἳ τοῦ ἱερωτάτου κατατετολμήκασι σώματος, μᾶλλον δ' ὢ μακαρίας τελευτῆς ἐκείνης! Ἐκεῖ γὰρ ὡς ἀληθῶς καὶ στίφη μαρτύρων ἐπεχωρίασαν καὶ οὐράνιαι στρατιαὶ τῆς προθέσεως ἐκπλαγεῖσαι κατεπεφοίτησαν, τάχα γὰρ ἂν καὶ θαυμάζοιεν τοὺς καθ' ἡμᾶς ὑπὲρ ἡμᾶς, εἰ προθυμοῖντο τὰ ὑπὲρ ἡμᾶς· εἰ δὲ καὶ προθυμούμενοι κατορθοῖεν, πάντως ἂν καὶ ὑπερεκπλήττοιντο. Ἀλλ' ἔκειτο μὲν νεκρὸς ἐπὶ γῆς ὁ ζῶν ἐν οὐρανοῖς καὶ τοῖς ἀθανάτοις συγκαταταχθεὶς καὶ συναγαλλόμενος, καὶ ἔκειτο οὐκ ἐπὶ μετρίαις ταῖς ἡμέραις ἕως τῶν τισιν εὐσεβεστέρων ἐπίσκηψις ἄνωθεν γέγονε καὶ οἳ παρευθὺς τὰ τῆς ὁσίας ἐκτελοῦσι λαμπρῶς καὶ σεπτῶς πάνυ γε καταθάπτουσιν.

23. Ἀλλ' οὐκ ἦν ἄρα πρὸς τοῦ ἀγαθοῦ μισθαποδότου Θεοῦ μὴ ἀναδεῖξαι τὸν αὐτοῦ μάρτυρα, δοξάσαι τε καὶ ἐπὶ γῆς τὸν μεγάλως ἐπίπροσθεν ἀγγέλων τε καὶ ἀνθρώπων δοξάσαντα καὶ τὸν πρὸς μυρίας βασάνους προθύμως ἀποδυσάμενον, μὴ ἀφθόνῳ κατακοσμῆσαι τῇ τοῦ Πνεύματος χάριτι καὶ πλουσίαν χορηγῆσαι κατὰ παντὸς ἀντίξου τὴν δύναμιν. Τῷ τοι δὴ καὶ δι' ἑνός του τῶν προσπόλων τοῦ μάρτυρος — Λοῦπος τούτῳ γε ὄνομα, διὰ γοῦν τούτου μᾶλλον δὲ διὰ τοῦ αἵματος αὐτοῦ γε τοῦ μάρτυρος, ὃ λαθὼν σὺν τῷ ἐπιθανατίῳ εἴληφεν ἱματίῳ λύθρου πρὸς τῶν τρώσεων γέμοντι, τοῦ λαμπροῦ τε δακτυλίου· ἐκεκλόφει γὰρ κἀκεῖνον ὁ ἐπαινετὸς οὗτος ἱερόσυλος Λοῦπος — πολλὰς δυνάμεις διατετέλεκε· νόσους γὰρ καὶ τῶν πάνυ δεινῶν ἐθεράπευσε, στίφη δαι-

μόνων ἀπήλασε, μεγάλα καθάπαξ εἰπεῖν διεπράξατο. Ἀλλὰ φθάνει ἐνθένδε παρρησιασθεὶς καὶ Λοῦπος ὡς τὰ τοῦ Δημητρίου πρεσβεύει, καὶ δι' ἐκείνου μᾶλλον δὲ δι' ὃν ἐκεῖνος πρεσβεύων ἦν Θεοῦ τὰ μεγάλα τερατουργεῖ. Ταὐτοπαθεῖ γοῦν καὶ οὗτος συντόμως ἐρεῖν τῷ θαυμαστῷ Νέστορι· ἐχρῆν γὰρ ἐχρῆν τοῦ θεοφιλοῦς τε καὶ φιλοθέου Δημητρίου τῷ Δεσπότῃ ταὐτοπαθήσαντος καὶ διὰ τῆς κατὰ τὴν πλευρὰν τρώσεως τὴν ζωὴν μεθέντος καὶ τὸν χρηστὸν τοῦδε θεράποντα, τὸν θαυμάσιον Λοῦπον, τῷ τῷ Δημητρίῳ ταὐτοπαθῆσαι προσφιλεῖ Νέστορι.

24. Ἀλλ' οὕτω μὲν ὁ μέγας Δημήτριος ὑπὲρ Χριστοῦ τὸ ζῆν μεταθέμενος, προπέμψας τε φίλους καὶ θεράποντας μετακαλεσάμενος, τῆς ἐν οὐρανῷ βασιλείας κληρονόμος γεγένηται. Ὁπόσα δ' ἐν γῇ τεράστια ἔκτοτε καὶ εἰς δεῦρο διατετέλεκε τὸ τίμιον ἀγγέλοις τε καὶ ἀνθρώποις αὐτοῦ λείψανον, θαλάσσης ἄν τις ἄμμον μετρήσειεν, ἀστέρας ἀριθμήσειεν οὐρανοῦ, ὑετοῦ σταγόνας λογίσαιτο, εἰ λόγῳ δυνηθείη ταῦτα περιλαβεῖν. Τί γοῦν ἀπείποιμι διὰ τοῦτο καὶ ζημιώσαιμι τοὺς ἐντευξομένους τῷ λόγῳ τῶν μεγάλων καὶ θαυμασίων καὶ οὐχ ἥκιστα ὠφελίμων—ὠφέλιμα γὰρ τὰ οὑτωσὶ πρὸς ἀλήθειαν θαυμαστὰ τῶν ἔργων πρὸς ζῆλον παρακαλοῦντα καὶ πρὸς Θεὸν ἀναφέροντα τὸ ἔσχατον τῶν ὀρεκτῶν καὶ μακάριον— καὶ ποίας ἂν τύχοιμι συγγνώμης τὰ τοσάδε τὰ τοιάδε παραδραμών; Συγγνώμης μέντοι γε τεύξομαι, εἰ καὶ μὴ πάντα διεξιέναι δυνήσομαι· τὰ γὰρ μικροῦ τοῖς ἀπείροις ἐξισούμενα, πῶς ἄν τις λόγῳ διαλαβεῖν ἐξίκοιτο; καὶ εἴ τινα δέπως ἀπολεξάμενος μὴ πρὸς ἀξίαν ἀπαγγελῶ, καὶ τοῦτό γε οὐκ ἀσύγγνωστον· τὰ γὰρ μεγάλα μεγάλων ἴσως καὶ δεῖται. Τὸ δ' ἡμέτερον ὁποῖον, ἡλίκον, φθάσας ἀνωμολόγησα· οὐ μικρὸν γάρ μοι ἐμποδὼν καὶ ὁ πλημμελὴς βίος, ἥ τε περὶ τὰ ὑλώδη τύρβη καὶ καθάπαξ ἡ τῶν γεηρῶν ἀντιποίησις. Ἀλλ' ἀρκτέον ἐκ τῶν μετὰ τὴν τελείωσιν εὐθὺς τοῦ μάρτυρος τελεσθέντων, κἀκ τῶν ἐγγυτέρω τῇ ἐνθένδε μεταστάσει ποιητέον τὴν ἀπαρχήν.

25. Ἦν τις κατ' ἐκεῖνο καιροῦ ἀνὴρ τὰ πάντα διάσημος τὸ πρῶτον καὶ κορυφαῖον τῶν ἀγαθῶν, τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν,

πλουτῶν, τοῖς ἐκτὸς ἅπασιν εὐτυχῶν, πλούτῳ περιαντλούμενος, δόξῃ περιβοώμενος, Λεόντιος τὴν κλῆσιν, τὴν ἀξίαν Ἰλλυρίδος γῆς ἔπαρχος. Τούτῳ συμπεσὸν οὕτω νόσος ἐπ᾽ ἀλλοδαπῆς ἐνσκήπτει καὶ νόσος ὅτι βαρεῖα, ὡς καὶ ποτοῦ γε καὶ σιτίων ἀποκλεισθῆναι τούτῳ τὴν φάρυγγα. Ἦν οὖν Λεόντιος οὑτοσὶ τὰ εἰκότα δυσφορῶν καὶ τὰ ἀφόρητα παθαινόμενος, ὡς καὶ τὴν ζωὴν αὐτὴν ἀπολέγεσθαι καὶ τὸ δὲ πᾶσιν ἀπευκταιότατον εὐκταιότατον ἡγεῖσθαι τὸν θάνατον· ἰατροί τε γὰρ ἀπειρήκεσαν, τέχνη τε καὶ πεῖρα παντοία ἐξηπορήκει καὶ πάνθ᾽ ὁμοῦ ἀνόνητά τε καὶ ἀλυσιτελῆ ἀνεφάνησαν. Ἀλλ᾽ εἰς νοῦν ὀψέποτε βάλλει τὸν νεὼν Δημητρίου· ἐδείμαντο γὰρ καὶ σηκὸν ὁ εὐσεβὴς λεώς, ὡς ὁ τότε καιρὸς ἐνεδίδου, ἐπ᾽ ὀνόματι τοῦ μάρτυρος, ἤδη χώραν τῆς εὐσεβείας λαμβανούσης καὶ τῆς ἀληθείας πάντοσε διαδιδομένης ἢ διαυγάζειν ἀρχομένης τὰ πέρατα καὶ τὴν τῆς πλάνης διασκεδάζειν συννέφειαν· Τὴν οὖν ἐκεῖσε καταφυγὴν ἐσχάτην ἄγκυραν ἐννενόηκεν. Ἀλλ᾽ ὢ θαυμασίων Θεοῦ! ὢ δόξης ἧς παρ᾽ αὐτοῦ πεπλουτήκασιν οἱ τοῖς ἑαυτῶν ἐνδοξάσαντες αὐτὸν μέλεσιν! Ὑγιὴς τῷ προσελθεῖν ἅμα καθίσταται οὕτως ἀθρόον, ὥστε ὄναρ ἂν ὑπετόπασεν ἀσθενῆσαι, ὄναρ ἔδοξε δυσφορῆσαι, ὄναρ ἐκεῖνα νοσῆσαι τὰ ἀθεράπευτα. Ἀλλὰ τῳόντι τῆς εὐεργεσίας ἄξιος ἦν ὁ Λεόντιος, καὶ τὰ μετὰ τὴν θεραπείαν τὰ πρὸ τῆς θεραπείας δῆλα ποιήσειε· δαψιλῶς γὰρ τὸν εὐεργέτην ἀμείβεται, τὸν ναὸν ὄντα βραχὺν πάνυ καὶ ἀκαλλῆ, ὡς ὁ τότε καιρὸς ἐσχεδίασεν, εἰς μέγαν ἐκ βάθρων ἀνεγείρας καὶ διοροφώσας περικαλλέστατα. Τοῦτο μὲν δὴ τοιοῦτον. Ἐφ᾽ ὅσοις δὲ καὶ ἄλλοις ἐς αὖθις τὸν μάρτυρα Λεόντιος οὗτος ἐπικαλέσαιτο καὶ ὅσα γε ὁ μάρτυς ἐπὶ τῷδε θαυματουργήσειε, συχνοῦ τις καὶ χρόνου καὶ λόγου κατὰ μέρος διεξιέναι δεήσεται· συνεπεφέρετο γάρ τι τῆς ἱερᾶς χλαμύδος. Ἐπινώτιον τοῦτό γε ἦν αἵματι πεφοινιγμένον τοῦ μάρτυρος· μηδὲν γὰρ τῶν μελῶν ἀποτεμεῖν πολλὰ καὶ ταῦτα προθυμουμένῳ αὐτός γε ὁ μάρτυς καθ᾽ ὕπνους ἐπέσκηψεν ἐπιστάς. Ὅσων δ᾽ οὖν διὰ τούτου ῥυσθείη δεινῶν καὶ ὅσα τερατουργήσειε παραδραμεῖται ὁ λόγος ἐπισπεύδων τοῖς ἔμπροσθεν.

26. Καὶ γὰρ δὴ διαδέχεται τὸν ἔπαρχον ἔπαρχος οὐχ ὡς τὰ

τοῦ ἔθνους κεκράτηκε καὶ τὰ τῆς πολιτείας θεσμοθετεῖν ἄνωθεν εἴωθεν, ἱκετείᾳ δὲ καὶ πάθει καὶ δεήσει λιπαρᾷ πρὸς τὸν μάρτυρα· φθάνει γὰρ καὶ Μαρινιανὸν νόσος κατασχοῦσα δεινή. Ἔπαρχος καὶ οὗτος Ἰλλυριῶν ἦν, τὴν εὐσέβειαν τῷ ῥηθέντι παράμιλλος, τὸν τρόπον χρηστός, τὴν πίστιν θερμός. Ἡ νόσος εἰ μὴ ταὐτὴ ἀλλ' ἄντικρυς ὁμοία, ὁμοία τὴν προσβολήν, ὁμοία τὴν τοῦ σώματος τάξιν, τὴν πρὸς θάνατον παραπλησία πάντη κατέπειξιν· ἐπίσης γὰρ καὶ ἐπὶ τουτωὶ Ἀσκληπιάδαι ἐξηπορήθησαν καὶ φαρμάκων χρῆσις ὑπερεώρατο, τέχνη τε πᾶσα καὶ μέθοδος τοῦ μηδενὸς ἐκέκριτο ἀξία. Ὡς δὲ τῶν τις ἐκθύμως φιλούντων ὑπηρετῶν ἐξεῦρέ τι μόγις ὡς ᾤετο ἀνυστικώτατον ἐν ἀπόροις, σωστικώτατον ἐν κινδύνοις, ἀρρητοποιίας ἑλληνικῆς προσηκόντως εἴποιμι ἀρρητούργημα, παρά του τῶν τὰ ἄρρητα τελούντων ἢ φάναι κρεῖττον ἀπόρρητα καὶ ἀπόφημα συντεθέν τε καὶ ἐκδοθέν, σχηματισμοὺς ἀστέρων καὶ πλανητῶν συνόδους ἀστρολαβήσαντος, περίγειά τε καὶ ἐναέρια προσεπικαλεσαμένου δαιμόνια, καὶ προσιὼν "ὦ φίλτατέ" φησι "δέσποτα, εὕρηκα μόλις ἀνεύρηκα ὅπερ ἀναμφηρίστως τῶν ἐκ τῆς νόσου ἀνιαρῶν ἀπαλλάξει σε καὶ τοῦ προσδοκίμου ῥύσεται θανάτου καὶ ἐπανάξει πρὸς τὴν προτέραν ὑγίειαν"· δείκνυσί τε τὸν χάρτην καὶ τῷ τραχήλῳ περιελίττειν ἠβούλετο. Κἀκεῖνος ὅλῃ πως ἀποστρέφεται τῇ ψυχῇ μέγα ἀναβοήσας, ἅπασαν τερθρείαν ἑλληνικὴν ἀποτροπιαζόμενος, Χριστόν τε ἀνακαλεῖται καὶ τὸ τοῦ σταυροῦ σημεῖον κατὰ παντὸς σφραγίζει τοῦ σώματος. Ἐπιφαίνεται τούτῳ πρὸς ὕπνον τραπέντι ὁ μέγας οὗτος μάρτυς Δημήτριος, ἐφ' οἷς τε πέπονθεν ἀνιαροῖς πλεῖστα πάνυ παρακαλῶν καὶ νεύματι δεικνύων τὴν ἐς αὐτοῦ φέρουσαν, οἰχομένῳ τε τῇ χειρὶ σημαίνων ἐφέπεσθαι. Καὶ ὃς ἄφυπνος εὐθὺς γεγονὼς καὶ τὰ τῆς ὄψεως διεγνωκὼς κελεύει τὸ τάχος πρὸς τὸν νεὼν αὐτὸν ἀγαγεῖν· οἷ δὴ καὶ γενομένῳ ὁ μάρτυς αὖθις ἐφίσταται. Καὶ ἵνα τὰ πολλὰ συντέμω, διαλέξεις καὶ ἐπισκήψεις καὶ πρὸς τὸ μέλλον παρεγγυήσεις, Χριστὸν ἐπικαλεσάμενος καὶ τὸ μέγα καὶ μέγιστον ὄνομα τὸ "Ἰησοῦ" ἐπειπὼν "ὑγιαίνων ἔσο" φησὶ καὶ παρευθὺς ὑγιὴς εὕρηται. Ἀλλ' ὡς τὴν αὐτὴν οὗτος ἀξίαν τῷ προτέρῳ ηὔχησε

καὶ παρομοίαν τὴν νόσον ἐδυστύχησε, παραπλησίας δὲ καὶ τῆς θεραπείας ἠὐμοίρησεν, οὕτω πως ἐξισώθη καὶ τὴν προαίρεσιν καὶ τὴν δαψιλῆ πρὸς τὸν εὐεργέτην ἀπότισιν· χρυσόν τε γὰρ καὶ ἄργυρον ἐπίσημόν τε καὶ ἄσημον φέρων τοῖς τοῦ ναοῦ φροντισταῖς δίδωσιν, ἐφ' ὅτι ἂν γε καὶ ἐπικρίνειαν ἐπιτετραφὼς ἐπὶ τῷ ναῷ χρήσασθαι

27. Οὐκ ἀπεικὸς δὲ ἴσως καὶ τῶν ἀστειοτέρων, εἴ ποι παρείκοι, παρενθεῖναί τινα θαυμάτων τοῦ μάρτυρος, οἷον δὴ κἀκεῖνο τὸ περὶ τὸν Ὀνησιφόρον, ὃς νεωκόρος μὲν ἐκ τῆς τάξεως ἔτυχεν ὢν καὶ τῆς θείας σοροῦ φύλαξ, ὀλίγα δὲ τούτῳ καὶ ναοῦ καὶ σοροῦ ἔμελεν. Ὡς γὰρ οὐδὲν ἦν ἐφ' ὅτῳ τῶν προσφερομένων οὐκ ἐλιχνεύετο, οὐδὲν ὃ μὴ αὐτίκα τῷ προσενεχθῆναι ὑφῄρει ἑκάστης ἡμέρας τε καὶ νυκτὸς ἱεροσυλῶν· συνέρρεον γὰρ οἱ προσάγοντες, κατὰ πᾶσαν ἡμέραν τε καὶ νύκτα τῶν θαυμάτων ἀδιεχῶς ἐκτελουμένων καὶ τῶν ἰάσεων εἰσαεὶ διενεργουμένων. Ἀλλὰ πῶς ὁ γλυκὺς τοῦτο φέρει Δημήτριος; Ὄναρ ἐπιφανεὶς πρᾴως ἐπισκήπτει καὶ ἱλαρῶς "μὴ οὕτω ποιῶν, Ὀνησιφόρε, ἀφαίρει τὰ τῷ ναῷ προσφερόμενα, μηδὲ τῆς ἐμῆς κατατόλμα σοροῦ τὰ ἀνατιθέμενά μοι συλῶν". Ὁ δὲ καὶ αὖθις τὰ ὅμοια δρῶν ἦν, κηροὺς ὑφαιρούμενος καὶ παντοῖα ὑποσυλῶν ἀναθήματα. Πάλιν οὖν ὄναρ ὁ μάρτυς ἀπειλῶν καὶ πάλιν ὕπαρ Ὀνησιφόρος τὰ αὐτὰ τοῖς προτέροις διαπραττόμενος. Τέλος κηρούς τις προσάγει ἁδροὺς ὅτι τὸν ὄγκον καὶ εὐστάθμους γε τὴν ῥοπήν, καὶ ὃς εὐθὺς τὰ εἰωθότα ποιεῖ· συλλαβὼν γὰρ ὁμοῦ πάντας ἀπῄει τὴν ἐς αὐτοῦ. Φωνὴ γοῦν ἐκ τῆς σοροῦ καὶ ἡ φωνὴ ἐξαισία τις, σάλπιγγος, βροντῆς δὲ μᾶλλον δίκην ἐξηχηθεῖσα, οὕτω πως ἔναρθρα ἐκβοήσασα· "τὰ αὐτὰ καὶ πάλιν, Ὀνησιφόρε; οὐ παύσῃ τὰ προσφερόμενά μοι στερίσκων"; Τρόμος τὸν Ὀνησιφόρον ἔνθεν καὶ φρίκη κατέσχε καὶ ἅπερ ὡς εἶχε κατέθετο, καὶ τὸ ἔτι μᾶλλον θαυμάσιον καὶ παραυτὰ τοῦ τρόμου ἀπήλλακται καὶ εἰς ἑαυτὸν ἀνελήλυθε καὶ τὸ ἀπ' ἐκείνου τήν τε περὶ τὰ ἀναθήματα λιχνείαν ἀπείπατο καὶ τὴν τῶν προσφερομένων ὑφαίρεσιν ψυχῆς ζημίαν ἡγήσατο.

28. Ἐπεὶ δ' ὁ χρόνος κατὰ τὸ εἰωθὸς αὐτῷ προὔβαινε καὶ

ὁ τῶν θαυμάτων θρύλλος πανταχῇ διεδίδοτο, καὶ ἡ τοῦ μάρτυρος δύναμις τοῖς ἐν τέλει τε καὶ βασιλεῦσιν αὐτοῖς τρανότερον ἐγνωρίζετο. Φθάνει δὲ τὰ τῆς βασιλείας σκῆπτρα λαχὼν καὶ Ἰουστινιανὸς ὁ πάνυ, Ἰουστινιανὸς ὁ μέγας ἐκ τῆς βουλῆς, ὁ μέγας ἐκ τῶν ἔργων καὶ τῶν πώποτε βεβασιλευκότων μεγαλουργότατος, τάχα μὲν μᾶλλον ἤπερ οἱ πρὸ αὐτοῦ τὸν μάρτυρα ἐπιγνούς, τοῦτο μὲν συνεὶς εὐεπηβολώτερον, τοῦτο δὲ καὶ ἐκ θαυμάτων συνεχεστέρων καταλαβὼν ἀκριβέστερον, τάχα δὲ κἀπὶ τῷδε τῶν πρὸ αὐτοῦ φανῆναι φιλονεικήσας φιλοτιμότερος καί πως δὴ τιμιώτερος, βούλεταί τι τῶν τοῦ μάρτυρος μελῶν κτήσασθαι καὶ τῆς βασιλείας προσλαβεῖν ἐγκαλλώπισμα, καὶ πέμπει δὴ πρὸς τὴν ἱερὰν πόλιν Θεσσαλονίκην,—ναὶ γὰρ ἱερὰ τὸ ἱερὸν αὐχήσασα Δημητρίου σῶμα καὶ τῷ ἁγίῳ καταρδομένη μύρῳ καὶ τῶν θαυμάτων συνεχῶς ἀπολαύουσα—πέμπει γοῦν ἐφ' ᾧ γέ τι τῶν τοῦ ἱεροῦ τῳόντι καὶ θαυματουργοῦ κομίσασθαι σώματος. Καὶ δὴ ἀπίασιν οἱ ληψόμενοι καὶ τῇ διορύξει ἐπιχειροῦσι, παραιτηθέντες μὲν τὴν ἄνωθεν πρὸς τὰ κάτω — ἡ γὰρ τῶν μύρων οὐ ξυνεχώρει πλημμύρα—πόρρωθεν δὲ καὶ ἐγκαρσίως διορύττειν ἐπιβαλόμενοι. Ἐπεὶ δὲ καὶ φθαῖεν ἐγγύς που γενόμενοι τῆς σοροῦ καὶ τοῦ ἁγίου ἐν χρῷ γένοιντο σώματος, πῦρ ἐκεῖθεν ἀποπαλλόμενον πάντες ὁμοῦ βλέπουσι καὶ πάντες ὁμοῦ τὴν εἰς τοὔπισθεν τρέπονται, ἐντεῦθεν καὶ κενοὶ τὴν εἰς βασιλέα πορεύονται, μᾶλλον δ' οὐ κενοί· τοῦ γὰρ θαύματος πλήρεις ἐπανεληλύθασιν, ἀξιόχρεών τε ἀγώγιμον τὴν λαμπροτάτην διήγησιν τοῦ τεραστίου προσενηνόχασιν.

29. Ἀλλ' ὁ μὲν τοῖς μεγάλοις ἐπευτυχεῖν εἰωθὼς Ἰουστινιανὸς οὕτω πως τῷ μεγίστῳ ἐπεδυστύχησεν, ἀποτυχὼν τοῦ πρὸς ἔφεσιν καὶ τῆς θαυμασίας ἀστοχήσας προθέσεως. Μαυρίκιος δ' ἐς ὕστερον αὖθις— ὃς δὴ πολλοστὸς μὲν ἀπ' αὐτοῦ οὐχ ἧττον τὴν βασιλείαν ἢ τὴν τῆς βασιλείας ἰσχύν, τὸν δὲ πρὸς τὸν μάρτυρα πόθον καὶ τὴν πρὸς τὸ λαβεῖν τι τῶν ἐκείνου μελῶν ἐπιμέλειαν μετ' ἐκεῖνον εὐθὺς καὶ ἰσότιμος—πῶς τοῦ κατὰ σκοπὸν εὐστοχεῖ; Προθυμεῖται καὶ οὗτος τὰ ὅμοια, μανθάνει δὲ τὰ κατ' ἐκεῖνο καιροῦ συμβάντα καὶ τῆς ὁρμῆς ἐγκόπτεται καὶ τῆς τόλμης ανα-

χαιτίζεται καὶ μόνῃ ἐπαρκεῖται κόνει τῇ ἐκ τῆς προτέρας ἐκείνης καὶ πρὸ χρόνων διορυγῆς. Ἀλλὰ τί γοῦν διηγεῖσθαι στρατηγῶν ἐπιφανῶν θεραπείας, δαιμονιζομένων ἰάσεις, πόλεως ὅλης δεινοτάτων παθῶν, λιμοῦ τε καὶ λοιμοῦ θαυμασίας ἀπαλλαγὰς δι' ἑαυτοῦ γε ἀμέσως τῷ μάρτυρι ἀνυσθείσας; τὰς μὲν γὰρ ὄναρ τὰς δ' ὕπαρ ἐπιστὰς ἴαται. Ἱστορίας τόδ' ἔργον, οὐκ ἐγκωμίου, χρόνου τε συχνοῦ καὶ σχολῆς ὅτι πλείστης δεόμενον. Τοίνυν δὴ καὶ τὰ πλείω παραλειπτέον καὶ ἄλλως, ὡς ἔφημεν, ἀδύνατον ὂν πάντα διεξελθεῖν τὰ τοῦ μάρτυρος.

30. Ἀλλὰ τὸ περὶ τὸν τοῦ Ἰλλυρικοῦ θαυμασίως τελεσθὲν ἔπαρχον οὐμενουν, οὐ παραλιπεῖν ἄξιον. Ἔφθην εἰπὼν ὡς ἐπεγνώκεσαν ἔπαρχοι ἐκ νόσων βαρυτάτων τὴν πρὸς Θεοῦ δοθεῖσαν χάριν τῷ μάρτυρι, νῦν δ' ἐκ νόσου καὶ νόσου χαλεπωτάτης· ψυχῆς γὰρ οὐ σώματος ἦν, σαφὴς τυγχάνουσά τις ἀπόνοια καὶ φρενῶν ὡς ἀληθῶς ἔκστασις. Καὶ πόθεν γὰρ ἂν ἀπόφημον οὕτω λόγον προαγαγεῖν ἀπετόλμησεν, "ἀλλὰ πῶς ἂν ἀνασχοίμην" προενεγκὼν ὡς "οἱ τῆς τῶν Θετταλῶν προκαθημένης οἰκήτορες οὐ παύσονται τῷ Δημητρίῳ συμπαίζοντές τε καὶ συμπαιζόμενοι"; Ταῦτ' ἐξεῖπεν ἡ τολμηρὰ καὶ θρασεῖα γλῶττα, καὶ ἡ Δίκη οὐ τὸ τῆς ποιήσεως "ὀπισθόπους" ἀπήντηκε, "παρὰ δὲ πόδας" εὐθύς· ἔτη γὰρ ὅλα ἡμιπληξίᾳ συνείχετο καὶ δεινῶς ἐπιέζετο, ἕως καθ' αὐτὸν αὐτὸς ἐπιγνοίη πρὸς ὃν δυσφημήσειε, κἀκείνῳ προσέλθοι καὶ ὑπὲρ τῆς τοῦ πάθους ἀπαλλαγῆς δυσωπήσειε. Πλὴν ἀλλ' ὁμοῦ τε προσῆλθε καὶ τῆς θεραπείας ἐπέτυχε καὶ μὴ τοιάδε τοῦ λοιποῦ δυσφημεῖν ἔμαθε, διπλῆν ἀληθῶς τὴν θεραπείαν δεξάμενος, ψυχῆς ὁμοῦ τε καὶ σώματος. Ἀλλ' ἐντεῦθεν οὐκ ἔχω δυοῖν ὅπως μᾶλλον δὲ τρισὶν ἐπιμερισθείην τῷ λόγῳ θαυματουργήμασι καὶ πρὸς ἀξίαν διηγησαίμην σφῶν ἕκαστον, ἢ μᾶλλον εὐκρινῶς ἀπαγγείλαιμι, καθαρῶς τε ὡς ξυμβεβήκεσαν παραστήσαιμι.

31. Γένος ἀπηνὲς καὶ ἀνήμερον, Τριβαλλῶν ὅμορον, ἐν γειτόνων ὂν Παίοσι—Σθλαβῖνοι τὴν κλῆσιν, θηριώδεις τὴν δίαιταν, τὴν βιοτὴν ἔκφυλοι, τὴν ὁρμὴν ἀκατάσχετοι—τῆς τοῦ μάρτυρος κατεστράτευσαν πόλεως, τῆς περιφήμου λέγω Θεσσαλονίκης. Πάσαις

μὲν γὰρ ἐφ' ὅσαις ὁ Χριστὸς γινώσκεται καὶ λατρεύεται, καὶ ὁ μέγας οὑτοσὶ μάρτυς καὶ τιμᾶται καὶ ἔγνωσται· ἰδιαίτερον δέ πως οἰκείαν ἑαυτῷ ἥγηται—ὅτι καὶ οἰκειότερον αὕτη τουτονὶ σέβεται—τὴν καὶ προενεγκοῦσαν καὶ καθαγιασθεῖσαν τοῖς αὐτοῦ αἵμασι καὶ τὸ ἱερὸν αὐτοῦ σῶμα πλοῦτον ἄσυλον ἔχουσαν. Παρὰ γοῦν τῇ περικλύτῳ τῇδε τῶν πόλεων τὸ κάκιστον ἔθνος τουτοῒ ἐστρατοπεδεύκασι καὶ τὸ τοῦ λόγου "Μυσῶν λείαν" τὰ περὶ αὐτὴν θέμενοι αὐτῆς ἐκείνης παρασκευαῖς παντοίαις κατεπεχείρησαν. Καὶ δὴ χρόνῳ πολιορκοῦντες συχνῷ, δαιμονίαις τε μηχαναῖς ἀποπειρασάμενοι καὶ τὸ τῆς παροιμίας "πάντα κάλων" κινήσαντες, ὡς οὐδὲν ἀνῦσαι δυνηθεῖεν, ὁ δ' ἐνιαυτὸς ἤδη περιήκων τὴν ἐτήσιον τοῦ μάρτυρος τελετὴν ὅσον οὐδέπω παρεισκυκλῆσαι καὶ τὰ εἰωθότα ἀπασχολῆσαι τοὺς φιλομάρτυρας οἰκήτορας ἤμελλε, σφᾶς δὲ οὐκ ἔλαθε κἀκ τῶν ἔξωθεν τὸ περὶ τὸν μάρτυρα φίλτρον ὁπόσον οἱ πολιορκούμενοι τρέφουσι καὶ ὡς μετὰ Χριστὸν τιμῶσι καὶ τῶν λοιπῶν ἁγίων διαφερόντως αὐτοῦ περιέχονται — ὡς οὖν ἧκεν ἡ κυρία, οἳ δὲ τοῖς ὕμνοις ἐπαννύχιζον, ὀργῶσι κατὰ τῶν τειχῶν, προσβάλλουσι ταῖς πύλαις, αὐταῖς ἐπιχειροῦσιν ἐπάλξεσι, "σοῦ τάχα, μάρτυς", ὑπεριδόντες, "τῆς σῆς περὶ αὐτοὺς κηδεμονίας ἀλογήσαντες". Ἀλλ' οὐκ εἰς μακρὰν αὐτῆς ᾔσθοντο· "ἐπιφαίνῃ γὰρ ὡραῖος ἔνοπλος ὁποῖος ὁ ἐπὶ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ φανεὶς ἐκεῖνος τὸ παλαιόν, ὁ τῶν ἄνω δυνάμεων ἀρχιστράτηγος, ἄλλοθεν ἀλλαχόθι μεταπηδῶν ὥς τις ἂν ὑπόπτερος ὢν ἐν ἀκαρεῖ πανταχόθι περιφοιτῶν καὶ πάντοθεν γενναίως ἀποσοβῶν, μόνῃ ἀποδιοπομπῶν ἀτενίσει, μόνης ἀπὸ θέας νεκρῶν". Ὁ μὲν οὖν τῶν ἀΰλων δυνάμεων στρατηγός, ὁ παραστάτης τοῦ Θεοῦ Μιχαήλ, τὴν τοῦ Σεναχηρεὶμ πολυπληθῆ στρατιὰν ἐκείνην ἐν μιᾷ κατασφάττει νυκτὶ τάχα λεγεῶνας ἀγγέλων αὐτῷ συμπαραλαβών, ὁ δέ γε μάρτυς μόνος μονώτατος τροποῦται τὴν οὐχ ἥκιστα μεγάλαυχον καὶ θρασεῖαν ἢ πολλὴν κατ' ἐκείνην καὶ δυσαρίθμητον.

32. Ἀλλὰ θαυματουργεῖταί τι καὶ ἕτερον, τοῦ προρρηθέντος οὐκ ἔλαττον. Πῦρ οὐκ ἔγνω τις ὅθεν περὶ τὴν τοῦ μάρτυρος ἐνε-

πεπτώκει σορόν· ὕλη δ' ἐνσκῆψαν τὸ πῦρ χρόνον οὐκ ἀναμένον ἐξαίρεται καὶ ἐν ὀφθαλμοῦ, ὡς ἴστε, ῥιπῇ τὰ προστυχόντα περιλαμβάνον ἐκδαπανᾷ· εἰ δὲ καὶ τύχῃ πως τῶν εὐπρήστων ἡ ὕλη τακερά τις οὖσα καὶ ὑγροτέρα, ὅσον ἂν ἰσχύσειεν, ὅσον ἐργάσαιτο, ὥςπερ δὴ καὶ τῷ τότε τὰ τῆς ἱερᾶς ἅπαντα λάρνακος ἐξηφάνικεν, ἄργυρον διατῆξαν τὸν ἐν αὐτῇ, χρυσὸν τὸν ἐπ' ἐκείνῳ ἐξαφανίσαν, κατά τε τοῦ ἐδάφους ὕδατος δίκην διασκεδάσαν καὶ τὴν ἱερὰν τὸ παντελὲς ἀποκοσμῆσαν σορόν! Ἀλλὰ θαυμάσιον οἷον ἐπισυμβέβηκε· προσπελάζει γὰρ τῷ μύρῳ διὰ πλείστων ὅσων ἑρπύσαν εὐπρόσκοπα καὶ παρευθὺς τῆς ἰδίας ὥςπερ ἐπιλαθόμενον φύσεως, ἐμψύχου δίκην ὀπισθόπουν ὑποχωρεῖ καὶ τοῖς πρόσω προσεγγίσαι τὸ παράπαν οὐχὶ τολμᾷ, τάχα γε ὃν ἡ κτίσις ἠγάσατο σύμπασα καὶ τῶν ὑπὲρ τοῦ παραγαγόντος ἀγώνων ἐθαύμασε δεδιὸς ὅλως καὶ κειμένῳ προσψαῦσαι, ἴσως δὲ καὶ τὰς ὡς ἐκ πιδάκων τῶν αὐτοῦ λαγόνων ἀναβλύσεις καθάπερ εἴτινας ἱδρῶτας ὑποστελλόμενον καὶ τῇ δυνάμει τούτων σβεννύμενον. Ὅτου δὲ χάριν αἱ τοιάδε πηγαὶ δαψιλῶς ἐντεῦθεν ἀνεστομώθησαν ἄλλοις μὲν ἄλλ' ἄττα δόξαιεν ἴσως καὶ εὐστοχώτερα, ἐμοὶ δὲ δοκεῖν οὐκ ἄλλου του ἀλλ' ἢ ἐπειδὴ πρὸς τοὺς τῆς ἀληθείας ἐχθροὺς ἀντισταίη στερρότατα, ὧν ὑπὲρ ἔλαιον ἡπαλύνθησαν οἱ λόγοι· αὐτοὶ δὲ ἦσαν βολίδες, γέρας θαυμαστὸν οἷον ἀπείληφεν ἔλαιον ἀνθ' αἵματος ἐκ τῶν ὠτειλῶν ἔλαιον ἀναβλύζειν ἀγαλλιάσεως καὶ τὸ δὴ μεῖζον ὑπὲρ τῶν λιπαρούντων δεόμενος τῷ δικαίῳ μισθαποδότῃ Χριστῷ ἠπίως ἄγαν προσδέχεσθαι.

33. Πλὴν ἀλλ' ὁ θροῦς καὶ ἡ περὶ τοῦδε βοὴ ἄλλον ἀλλοθεν τοὺς τῆς πόλεως διυπνίζει· περὶ ὄρθρον γὰρ ἦν καὶ τῇ παννύχῳ ὑμνῳδίᾳ τῷ τε ἐκ πολέμου ἕωθεν εἰς ἑσπέραν μόχθῳ καταβληθέντες πρὸς ὕπνον γε διελύθησαν. Ὡς οὖν τὸ ξυμβὰν ἔγνωσαν, πάντες ἐφ' ᾧ τὸ πῦρ κατασβέσαι ξυνθέουσι καὶ τὴν τοῦ προμάχου σορὸν—οὐδὲ γὰρ ἄλλοθεν ᾤοντο—ἐκ τῆς τοσαύτης τε καὶ τοιαύτης προσβολῆς τῶν πολεμίων ἐς τοσόνδε φυλάττεσθαι τοῦ πυρὸς ὅλῃ σπουδῇ διασῶσαι ξυντρέχουσιν. Ἀλλ' ὁρᾷ τὴν ἀκάθεκτον ἐκείνων ὁρμὴν ὁ τοῦ ναοῦ καὶ τῆς σοροῦ τὴν φροντίδα

λαχών, καὶ ὑπὲρ τῆς σκεδασθείσης ὕλης ὡς μὴ διαρπαγῇ δειλιᾷ· καὶ οὕτω γε ἐπελθὼν "πολέμιοι ἀνὰ τὰ τείχη" βοᾷ "πρὸς τὸ κατεπεῖγον πορεύεσθε!" Τοῦτ' ἀκουσθὲν ἐπὶ τὰ τείχη πάντες βαδίζουσι καὶ τὸ τεράστιον βλέπουσι καὶ ἰδόντες χαρᾶς ὁμοῦ καὶ δέους ἐμπίπλανται. Ὡς δὲ δὴ αὖθις τὰ τῆς πόλεως κατασταῖεν καὶ οἱ οἰκήτορες εἰς ἑαυτοὺς ἐπανέλθοιεν, οὐκ ἀνεκτὸν ἡγοῦνται— καὶ γάρ πως ὡς φιλομάρτυρες οὕτω πως ἄνωθεν καὶ φιλότιμοι καὶ μάλιστα δὴ περὶ τὰ τοῦ μάρτυρος — μὴ καὶ τὰ τῆς ἱερᾶς ἀνακαλλῦναι σοροῦ καὶ τὸν πρὶν ἀποδοῦναι κόσμον τῇ λάρνακι. Ἀλλ' ἐνδεῖ τούτοις ἡ ὕλη, καὶ οὐ παρὰ μικρὸν ἐλλιπής. Ἀνασκοποῦσι τὰ πρὸς ἀπαρτισμὸν ἢ καλλωπισμόν· ἀνευρίσκεται. Ἔτυχε δὲ θῶκος ἀνέκαθεν τῷ ναῷ ἀνακείμενος, φιλοτεχνηθεὶς ἐξ ἀργύρου καὶ χρυσῷ τὰ εἰς ἐπιφάνειαν λαμπρυνθείς. Ἀνάθημα τοῦτον ἔφασκον ἔνιοι, πλείους δ' οἳ προσήκειν ἐκ προγόνων τῷ μάρτυρι. Τοῦτον πρὸς ἀναπλήρωσιν τοῦ ἔργου προσλαβεῖν συνεφώνησαν· ἀλλ' ἐφίσταται ὄναρ ὁ μάρτυς τῶν τινι πολιτῶν, μὴ ἐνδιδοὺς ὅλως χεῖρα τῷ θρόνῳ ἐπιβαλεῖν, μὴ παραθραῦσαι τὸ παράπαν τὸ κειμήλιον ἐφιείς. Ὡς δὲ τὰ τῆς χρείας ἠνάγκαζε καὶ ἡ αὐτὴ πάλιν ἐπεκράτει περὶ τοῦ θώκου βουλή, ἐπιφαίνεται καὶ αὖθις, ἐπισκήπτει, καὶ αὖθις αὖ τὰ αὐτά, "αὐτὸς ἐγὼ" λέγων "τὰ εἰς ἐκπλήρωσιν εἰσενέγκω. Ἔμοι γε τὰ περὶ αὐτοῦ μελήσει". Οὐ παρερρύη καιρός, ἡμέραι οὐκ ἠριθμήθησαν καί ποθεν ἔμπορος τῷ νεωρίῳ προσχὼν οὐ μικρὸν τάχα γε οὗτος τῆς περὶ τὰ κρείττονα πραγματείας λόγον ἐτίθετο. Οὗτος οὖν ἄργυρον ὅτι συχνὸν φέρων τῷ νεῷ τοῦ μάρτυρος ἀνατίθησι, μετ' οὐ πολὺ δὲ καὶ ἄλλος καὶ μετ' ἐκεῖνον ἕτερος, ἐπίσης πάντες φιλόχριστοι, ἐπίσης γε φιλομάρτυρες, ἐκ τῆς ἀγαθῆς προαιρέσεως δαψιλῶς συνεισφέροντες. Ἔνθεν τοι καὶ πλέον ἢ ἐνέδει τὰ πρὸς τὴν χρείαν ἐν βραχυτάτῳ καιροῦ ὑπερέβαλε τὰ ὑπὲρ τὴν χρείαν.

34. Ἀλλ' οὕτω μὲν ὁ μέγας Δημήτριος ὁ ἔτι γε περιὼν ἀγωνιστὴς γενναῖος ἀναφανεὶς καὶ νικηφόρος λαμπρὸς ἀναγορευθείς, καθ' ὁρατῶν τε φημὶ καὶ ἀοράτων ἐχθρῶν, τοὺς ὁρατοὺς ἐκείνους καὶ μεταστὰς κατετροπώσατο δυσμενεῖς. Ὁ δὲ τοῦ προρρη-

θέντος ἄρχων ἔθνους τὴν ἐκ τῆς ἥττης ἀτιμίαν οὐ φορητὴν ἡγησάμενος πρὸς ἀγῶνα καὶ αὖθις αὖ ὑπαλείφεται καὶ κραταιότερον διανίσταται· συλλέγει γὰρ ἐπικουρικὸν πάνυ δῆτα συχνὸν καὶ κατὰ τῆς πόλεως αὖθις ταὐτὸν δ' εἰπεῖν κατ' αὐτοῦ στρατοπεδεύει τοῦ μάρτυρος. Πάλαι μὲν οὖν Ἀγαμέμνων—Ἀγαμέμνων ἐκεῖνος ὁ τὸ πανελλήνιον ἠθροικὼς — τῆς περιωνύμου Τροίας κατεστρατήγησε, τῆς προκαθημένης μὲν τῶν Φρυγῶν, τῆς δ' Ἀσίας ἁπάσης βασιλευούσης ὡς ἀληθῶς καὶ πολλὴν περιβεβλημένης πανταχόθεν ἰσχύν· ὁ δέ γε Χάτζων — τοῦτο γὰρ κλῆσις τῷ βασιλεῖ — μετὰ μυρίων ὅσων Σθλαβίνων καὶ σχεδὸν παντὸς τοῦ βαρβαρικοῦ τῆς εὐτυχῶς προκαθημένης τῶν Θετταλῶν δυστυχῶς κατεστρατοπέδευσε, χέρσον μὲν ὁπλιτῶν τε καὶ ἱππέων πλήσας, ὁλκάσι δὲ καὶ τριήρεσι συγκαλύψας τὴν θάλασσαν. Καὶ ὃ δ' ἐκεῖνος κατὰ τῶν πολιορκουμένων ἠπείλησεν ἦ μὴν μηδ' ἐμβρύου κατασχὼν φείσασθαι, τοῦτο καὶ αὐτὸς ἄντικρυς.

35. Ἀλλ' ἵνα δὴ παραδράμω τὰ μεταξύ, τὴν θρασύτητα τῶν πολεμίων, τὴν πτοίαν τῶν πολιτῶν, τὰς ἐκ τῶν νηῶν κλίμακας, τὰς ἐπὶ τὰς πυργοβάρεις ἀνόδους ἢ καὶ κατασχέσεις αὐτῶν, τὰ ἐκ τῆς χέρσου πετροβόλα διάφορα μηχανήματα, τοὺς ῥαγδαίως ὑομένους λίθους, τοὺς νιφετῶν δίκην ἐπιπίπτοντας ὀϊστούς, τὴν τῶν ἔνδον παντελῆ νάρκωσιν ἢ ἀληθέστερον εἰπεῖν νέκρωσιν, ἐπιφαίνεται τοῖς τείχεσιν ὁ πρόμαχος ἐν πολέμοις, ὁ κυβερνήτης ἐν κινδύνοις, ὁ πολιοῦχος μάρτυς Δημήτριος. Διατρέχει τὰς βάρεις, διαθέτει τὰς ἀνόδους τῶν πολεμίων, ταῖς διαπύροις ἱκεσίαις ἐπικαμφθείς· τοῦτο γὰρ οὐ παραδραμοῦμαι, ὡς ἐπείπερ ἀπείπαντο, τὸ εἰωθὸς σφίσι ξυνθέμενοι διεπράξαντο καὶ κοινὴν ἱκετηρίαν ἐστήσαντο πρὸς τὸν μάρτυρα πρεσβῦται καὶ πρέσβειραι, νεανίσκοι νεάνιδες παιδάρια βρέφη, ἡλικία καθάπαξ καὶ τύχη διάφορος· καὶ ὃς εὐθὺς εὐμενῶς ὑπακούσας καὶ ἐπιστὰς παραυτά, — εἰσὶ γὰρ οἳ καὶ τεθέαντο τοῦτον, τὸν τῆς ψυχῆς ὀφθαλμὸν ἐκ τῆς βιοτῆς καθηράμενοι καὶ τὰ τοῖς πολλοῖς ἀθέατα κατοπτεύειν δυνάμενοι—ἐπιστὰς οὖν τοὺς ἐκ θαλάττης ἐπιχειροῦντας πρώτους τρέπει τε καὶ διόλλυσι, μετὰ δέ γε τοὺς ἐπὶ χέρσου· τοῖς γὰρ τέως περιδεέσι

μένος ἔνθεν ἐνέπνευσεν, ᾗπερ δὴ Γεδεὼν τοῖς τριακοσίοις οἰκογενέσι τὸ παλαιὸν καὶ Ἰησοῦς ἐν ἐξόδῳ τοῖς μετ' αὐτοῦ κατὰ τῶν ἀλλοφύλων τὸ πρότερον.

36. Ἦν οὖν θαῦμα ἰδέσθαι τοὺς λαγωῶν πεφοβημένων δειλοτέρους τὸ πρὶν ὑπὲρ παρδάλεις ὁρμητικούς, τοὺς εὐπτοήτους ὑπὲρ ἐλάφους φυζακινοὺς εὐθαρσεῖς ὑπὲρ λέοντας. Τότε δὴ καὶ τὸ τῷ προφήτῃ ἐπ' ἄλλοις ῥηθέν τε καὶ τελεσθὲν μυστηριωδεστέροις καὶ κρείττοσιν ἀληθῆ πως ἔσχηκεν ἔκβασιν, τὸ "ἁλεῖται" δήπουθεν "ὡς ἔλαφος ὁ χωλὸς καὶ τρανὴ ἔσται γλῶσσα μογγιλάλων" (Ἡσ. 35, 6)· συχνοὶ γὰρ τραυματίαι καὶ τὰ σκέλη ἀνάπηροι τοῦ πάθους ἐπιλαθόμενοι ἕκαστος κατὰ τῶν τρωσάντων ἐξώρμησαν, καὶ τῶν τέως ἀφώνων ἐκ δειλίας πολλοὶ μέγα τοῖς λοιποῖς ἐβόων κατὰ τῶν ἐναντίων θαρρύνοντες. Καὶ δὴ κατὰ φάλαγγας τραπέντες ἐχώρουν οἱ δυσμενεῖς, ὅλας στρατιὰς τῶν πυλῶν ἐξιέναι ὑποτοπάσαντες· οἱ δ' ἄλλοθεν ἄλλος ἀνὰ μέρος ἐδίωκον. Ὁ μὲν ἐζώγρει, ὁ δ' ἔσφαττεν ὁ δὲ παρεδίδου, ἄλλος κατασχὼν περιέδυεν, ἕτερος ἀπῆγε λαβών. Χιλιοστύες ὑφ' ἑνὸς ἐδιώκοντο, δυσὶ — τὸ τῆς Γραφῆς — μυριοστύες μετακεκίνηντο, ζωγρεῖται καὶ ὁ μεγάλαυχος Χάτζων καὶ ὁ πρὸ βραχέος ὑπέροφρυς εἰσάγεται δέσμιος καὶ ἀνθ' ὧν κατὰ τοῦ προμαχοῦντος σφῶν ἠφρονεύσατο καὶ τῶν τιμώντων αὐτὸν κατενεανιεύσατο, χλεύης ἀφορμὴ τούτων γίνεται, οἷς τε κατὰ τῶν ἠδικηκότων μηδὲν ἀνηλεῶς τὸν φόνον ἐτέκταινε, τὸν ἐφύβριστον δικαίως καταδικάζεται θάνατον.

37. Ταῦτα δεινότητος οὐ δεῖται ῥητόρων, ὡς οἶομαι. Ταῦτα μυθολογίας ποιητικῆς ποιητικῶς εἰπεῖν οὐ "χατέουσι". Ταῦτα ἱστορικῶν κομψείας οὐ χρῄζουσιν· ὡς γὰρ ἄν τις τὸν τῆς ἡμέρας λαμπτῆρα, τὸν τοῦ παντὸς προσῆκον εἰπεῖν ὀφθαλμόν, τὸν φωσφόρον ἥλιον παρὰ τοῖς μήπω ἰδοῦσιν ἢ ἄλλως αἰσθομένοις — ἐν γὰρ ὑποθέσει ληπτέον — ἐπαινέσαι προθυμηθεὶς καὶ τὰς ἐπὶ τῷ παντὶ τῷδε ἐνεργείας τούτου διεξιέναι κατὰ λεπτὸν βουληθεὶς πλεῖστον πάνυ τῆς ἀληθείας ἀπολειφθήσεται, ὡς δὲ καὶ ὁ καθ' ἕκαστον διηγεῖσθαι τὰ τοῦ μάρτυρος τεράστια πειρασόμενος πρὸς τοὺς ἀνηκόους τούτων — καὶ τοῦτο γὰρ ὁμοίως ὑποθετέον — τῆς ἀλη-

θείας πάντη διαμαρτήσεται· αὐτίκα γὰρ ὃ μετὰ τὴν βασιλείαν Μαυρικίου καὶ τὴν τοῦ Φωκᾶ τυραννίδα ξυμβέβηκε, τὸ κοινὸν δηλαδὴ τῆς οἰκουμένης κλυδώνιον, τήν τε πρὸς τοῦ Θεοῦ δοθεῖσαν χάριν τῷ μάρτυρι παραστήσειε καὶ οὐχ ἥκιστα καὶ τὴν τοῦ μάρτυρος πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ πολίτας κηδεμονίαν γνωρίσειεν.

38. Ἐπεὶ γὰρ ὁ μὲν ἐπείληπται τῆς ἀρχῆς παραχωρήσει Θεοῦ τοῦ τὰ καθ' ἡμᾶς, ὡς μόνος οἶδεν αὐτός, διιθύνοντος, ὁ δ' ἀνηλεῶς πανοικὶ ἢ παγγενῆ οὕτως εἰπεῖν ἐξολοθρεύεται, τὰ τῶν Ῥωμαίων, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ἀντέστραπται καὶ συγκέχυται. Οὐκ ἦν οὖν εὑρέσθαι πόλιν ἐν καταστάσει, οὐκ ἦν ἰδεῖν εἰρήνην ἐν κώμῃ, οὐχ ὁδὸν εὑρεῖν ἄνετον, οὐκ ἐρημίαν διελθεῖν ἀδεῶς· ἐν γὰρ πόλεσι στάσεις, ἐν κωμοπόλεσι μάχαι, ἐν κώμαις διαρπαγαί, ἐν ὁδοῖς λωποδῦται, ἐν ἐρημίαις λῃσταί, ἐν ἅπασι καθάπαξ δεινὸν ἅπαν περιεπόλευεν. Ἀλλ' ὡς τὸ πάλαι ἡ κιβωτὸς τοῦ κοινοῦ τῆς οἰκουμένης ὑπερεφέρετο κλύδωνος, ὣς δὲ καὶ ἡ τιμιωτάτη Θεσσαλονίκη ἀνωτέρα πάσης ἀταξίας τε καὶ συγχύσεως τῷ τότε διαπεφύλακται· στάσις γὰρ οὐκ ἐπεχωρίασε ταύτῃ, ἔρις ἥν τις τῶν παλαιῶν λύμην πόλεων ἀπεκάλεσε τὸ παράπαν οὐκ ἐπεισέφρησεν, ὁποῖα δὴ φιλεῖ ξυμβαίνειν καὶ μάλιστα παρὰ τοῖς τοιούτοις γε τῶν καιρῶν. Πόθεν δὲ ἄρα ἐκ τῶν δεινῶν τῶνδε διατετήρηται; Ἡ γε ὄψις ἣν κατ' ἐκεῖνο καιροῦ τις τεθέαται — τῶν ἐπιφανῶν οὗτος ἐκ τῆς τύχης καὶ οὐχ ἧττον τῆς ἀρετῆς ἦν—δῆλον πᾶσι διέθηκεν, ἅμα δὴ τὴν παρὰ Θεῷ τοῦ μάρτυρος παρρησίαν γνωρίζουσα καὶ τὴν πρὸς τοὺς αὐτοῦ πολίτας στοργὴν παριστάνουσα, δι' ἃ σαφῶς πεφυλάχθαι τὴν πόλιν δι' ἀποκαλύψεως ἐκείνῳ δεδήλωται. Ἀλλὰ παρίημι ταῦτα, εἰ καὶ μὴ παραλείψεως ἄξια, τῷ τῶν τεραστίων πελάγει περιαντλούμενος καί πως ἰλιγγιῶν καὶ πρὸς τὰ πρόσω διαπορούμενος, οὐχ ἥκιστα δὲ καὶ τῷ θαυμασίῳ τούτων κηλούμενος καὶ ἐξ ἑτέρου δῆτα πρὸς ἕτερον μεθελκόμενος.

38. Ἀλλὰ τὸ ξυμβὰν περὶ τὸν θαυμάσιον ἐκεῖνον Βιτάλιον ἐκ τῶν ἀδιεχῶς τελουμένων θαυμασίων τῷ μάρτυρι καὶ οὐχ ἥκιστα τῆς ἀφθόνου κάτωθεν τῶν μύρων ἀναστομώσεως, πῶς ἄν γε καὶ

παραδράμοιμι; Οὗτος βίον μὲν κατ᾽ ἐπωνυμίαν ἄλλον, τὸν κρείττονα δηλαδὴ καὶ θειότερον, προελόμενος καὶ ὅλῳ νοΐ τῶν τῇδε μετεωρισθείς, ἔνθεν δὴ καὶ ἀνελθεῖν εἰς ὄρος προθυμηθεὶς τῷ Ἄθῳ φιλοχωρεῖ. Ὄρος ἱερὸν τοῦτο καὶ τοῖς παλαιοῖς κατωνόμαστο, τάχα γε τὸν ἁγιασμὸν προφοιβασαμένοις καὶ πόρρωθεν τὸν τῶν ἐνοικησόντων εἰς νέωτα· ὁποῖοι γὰρ ἐν τῷδε μετὰ τὸ τῆς ἀληθείας φῶς ἀναλάμψαι καὶ τὴν ἀγαθὴν πορείαν ἀναφανῆναι τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀκωλύτως ἀνάγουσαν, ὁποῖοι τὸν βίον ἐν τούτῳ καὶ τὴν ἀρετὴν ἀνεδείχθησαν, ἴσασι πάντες καὶ περιττὸν ἡ διήγησις. Οὗτος δ᾽ οὖν ὁ Βιτάλιος θερμῶς τῆς ἀρετῆς ἐφαψάμενος, καὶ θερμοτέρως προήχθη διαπορεῖν. Ὅθεν καὶ ἄφθονα τὰ μύρα ἐκ τῆς τοῦ μάρτυρος ἀναβλύζειν σοροῦ πυνθανόμενος τὰς αἰτίας ἀνερευνᾶν ἤθελε, καὶ ὅτου χάριν τὰ τοσαῦτα τὰ τοιαῦτα θαυματουργεῖν μόνος μαρτύρων ἠξίωται περιεργαζόμενος οὐκ ἐπαύετο. Ἀλλ᾽ ὁ μόνος εἰδὼς καὶ νοὸς κινήσεις καὶ προθέσεις ψυχῆς καὶ βουλὰς—τὸ τῆς Γραφῆς — καὶ ἐνθυμήσεις ζυγοστατῶν διαλύει τῷδε τὸ ἄπορον· ἀπάγει γὰρ ὄναρ αὐτὸν καὶ εἰς τὸν τοῦ μάρτυρος φέρων ἄγει ναὸν καὶ τῷ ἐπιμελητῇ συνίστησι τῆς σοροῦ καὶ συνᾶραι λόγους ἀφίησιν.

40. Ἀλλ᾽ ἵν᾽ ἐάσω τοὺς λόγους εἰσιέναι τὸν νεὼν ἔδοξε καὶ παρὰ τῇ σορῷ γενέσθαι καὶ δῆθεν ἐπικαλέσθαι τῷ νεωκόρῳ διορύττειν, συχνάς τε λίθους τῶν ἐπικειμένων ἀφελέσθαι καὶ τὰ μὲν πρῶτα ἐγκύρσαι χοΐ ἔμπλεῳ μύρου, μετὰ δέ γε ἀμιγεστάτῳ μὲν καὶ ἀκραιφνεστάτῳ χοΐ, πληρεστάτῳ δὲ εὐωδίας, καὶ δὴ παρ᾽ αὐτὴν φθάσαι τὴν λάρνακα— λευκὴν οὖν ταύτην καὶ διαφανεστάτην φανῆναι καὶ λευκοτάτῳ ἐπιπωματιζομένην τῷ ἐπιθέματι ποιεῖ τούτοις ἡ τῆς θείας ταύτης ὀμφῆς δραματουργία—καὶ παρακύψαι πρὸς τὰ ἐνδότερα ἢ κατώτερα, καὶ παρακύψαντα θαυμάσιον οἷον ἐγκατιδεῖν. Τὸ δὲ ἦν ὁ μάρτυς περικαλλής, περιαυγὴς ἀνακείμενος, ἡλίου δίκην ἀστράπτων, μυριοφθάλμου τρόπον πηγῆς τὸ ἡδύπνουν ἀναβλύζων μύρον, τὸ χρηστὸν ὄντως πηγάζων ἀφθονώτατα ἔλαιον, ὥστε δὴ καταρδευθῆναι ταῦτα θεώμενον καὶ τῆς πλημμύρας ἐμφορηθῆναι περιαντλούμενον καί τινι δέ πως ἀγγείῳ ἀπόμοιραν ἀπενέγκασθαι. Ἐδόκει μὲν οὖν ὄναρ πεφαντάσθαι τούτῳ μέχρι τινός, ὥσπερ δὴ καὶ ἐτύγχανεν, ὡς δὲ

τοῦ ὕπνου ἀνέθορε, τὸ ὄναρ ὕπαρ ἑώρακε· μύρων γὰρ ἀνάπλεως ἦν, τὰ πρόσωπα τὴν κόμην τὰ ἄμφια, μύρον ἄγγει φέρων τὸ θαυμασιώτερον καὶ ἐπιδηλότερον. Τί δέ; οὐ καὶ τοῦτο θαυμάσιον δέδοκτο τούτῳ κατ' ἀρετῆς ἔρωτα; ἔφθημεν γὰρ εἰπόντες ὡς περὶ τὰ θεῖα θερμότερος, διά τοι τοῦτο καὶ ἐξεταστικώτερος περὶ τὰ τοιάδε ὁ Βιτάλιος ἐτύγχανεν ὤν. Ἔδοξεν οὖν καὶ πρὸς τὰ περὶ τὴν Ἀσίαν φοιτῆσαι περιλάλητα φροντιστήρια, τὸ ἱερὸν δηλαδὴ Λάτρος, ὃ Θεοῦ λατρευτῶν ὡς ἀληθῶς κεχρημάτικε καταγώγιον. Ἀλλ' ἡμερησίας ὁδοῦ διήνυκε πλοῦν καὶ παλιμπόρευτος τῷ Ἄθῳ προσέσχηκε. Πρὸς ἀπόπλοιαν αὖθις ἐξώρμηκε, καὶ τῶν ἀνέμων ἀντιπνευσάντων κλυδωνισθεὶς τῇ Θεσσαλονίκῃ προσώρμισται καὶ παρὰ τῷ νεῷ γεγένηται καὶ τὰ τῆς ἱερᾶς περὶ αὐτὸν δραματουργίας εἰς ἐπήκοον πάντων διασεσάφηκεν.

41. Ἀλλ' οὐδὲ τοῦτό πως παραδράμοιμι, κἂν πρὸς τὰ πρόσω ῥᾳθυμῶν κατεπείγωμαι. Ἤνεγκέ τινα Κυπριανὸν τὴν κλῆσιν ἡ Ἀφρική· ἐκόσμησε δὲ παντοίως ἡ ἀρετή. Οὗτος οὖν ἱερατεύειν ἀξιωθεὶς καὶ ἀρχιερατεύειν ἐγκέκριται, καὶ δὴ δεῆσαν αὐτῷ πρὸς τὴν Κωνσταντίνου ἐπείγεται. Διὰ δὲ τῆς Ἑλλάδος ἰὼν Σθλαβίνων λόχῳ περιτυχὼν αἰχμάλωτος ἄγεται καὶ βαρβαρικὴν δουλείαν ὑφίσταται, ταὐτόν γε φάναι καταδίκην ἐσχάτην καὶ τὸ πέρα κατάρας συνάντημα. Τί τοίνυν ἐκτραγῳδεῖν τὰ πάθη τὰς συμφοράς, οἷς ἡ αἰχμαλωσία τουτονὶ περιέβαλεν; Ἰλιάδα κακῶν τύχη ἀλλ' οὐχὶ ποίησις οὐκ ἐπερραψῴδησεν, ἀλλ' ἀληθῶς εἰπεῖν ἐξηκρίβωσεν. Ἀλλ' ἀπαγορεύει—καὶ τίς γὰρ οὐκ ἂν πρὸς τὰ τοσάδε δεινὰ καὶ πρὸς τὸν Θεὸν ἀφορᾷ, τὴν μόνην ἐν ἀμηχάνοις καταφυγήν, τὸν μόνον ἐν ἀβουλήτοις ἱκανὸν παρακλήτορα;—"ῥῦσαί με Κύριε" λέγων, "ῥῦσαί με ἐξ ἀνθρώπων πονηρῶν, ὧν δεξιαὶ ἀδικίας δεξιαί, ὧν αἱ γλῶσσαι μάχαιραι ἠκονημέναι, πικρῶς τε καὶ ῥᾳδίως καταδικάζουσαι". Τί γοῦν ὁ βραδὺς εἰς ὀργὴν καὶ ταχὺς εἰς ἀντίληψιν, ὁ μὴ ἐῶν ἡμᾶς ὑπὲρ ὃ δυνάμεθα πειρασθῆναι, ὡς ὁ τῶν ἀπορρήτων μύστης καὶ τῆς ἀληθείας κῆρυξ Παῦλος διισχυρίζεται; Ἀντιλήπτωρ ἕτοιμος ἀνευρίσκεται· οὐ χρῆται δέ τινι τῶν ἄνω δυνάμεων, τῶν ἀρχαγγελικῶν τῶν ἀγγελικῶν, δι' ὧν καὶ ἐκ τῆς Γρα-

φῆς ἀνεμάθομεν διαπεραίνειν τὰ βουλητά· τῷ δὲ μεγάλῳ τουτῳὶ Δημητρίῳ, τάχα τῆς συμπαθείας χάριν ἐγκρίνας αὐτὸν ἐπὶ τούτῳ γε ἣν πολλὴν ηὔχει περιὼν καὶ τῆς πρὸς τὰς δεήσεις ἣν πλουτεῖ καὶ μεταστὰς ἑτοιμότητος, διὰ τὸ αὐτῷ δὴ τῷ μόνῳ ἀγαθῷ Θεῷ — φύσει καὶ γὰρ οὐ μεθέξει τὸ ἀγαθὸν ἔχει — πλησιαίτατα γενέσθαι. Πλὴν ἀλλ' ἐφιστᾷ ὕπνῳ κατασχεθέντι καὶ πονήρως ἄγαν ἐκ τῆς δουλείας ἔχοντι τῷ γηραλέῳ ἐκείνῳ ἀνδρὶ ἔφιππον ὡραῖον περικαλλῆ, "ὁποῖός γε πολλοῖς πολλάκις ὤφθης, καλλίνικε, ὁποῖος πάνυ συχνοῖς ἐπέστης ἐν περιστάσει, πολέμοις δῆτα βαρβάρων καὶ αἰχμαλωσίαις ἀλλογενῶν, ὁποῖος ἐφάνης καὶ ἡνίκα ἐπέτρεψας ἢ ἐπέσκηψας τὸν παρόντα σοι λόγον συγγράψασθαι, ὅτε δὴ καὶ τὴν βαρεῖαν ἐκείνην νόσον αὐτίκα τῷ φανῆναι διέλυσας". Τί γοῦν διηγεῖσθαι ὡς φαμένῳ μόνον τὸ "ἕπου μοι" καὶ πνεῦμα θάρσους παρευθὺς πνεύσαντι, καὶ ἐπηκολούθησεν αὐτὸς ἑαυτῷ δυσπιστῶν, καὶ ἐν οὐ πολλαῖς ταῖς ἡμέραις τὴν Θεσσαλονίκην εἰσεληλύθει ποδηγετοῦντος διὰ παντός; Τί τε αὖ λέγειν ὡς εἰσιὼν καὶ τὸν πρόοδον ἀπολωλεκὼς καὶ ἀναζητῶν, τὰ κατ' αὐτόν τε διηγούμενος καὶ παρὰ τῷ ναῷ γενόμενος, ἐπέγνω τὸν ῥύστην ἐπ' εἰκόνος καὶ παρρησίᾳ τὸν ὁδηγὸν ἀνωμολόγησεν;

42. Ἀλλ' οὐδὲ τοῦτό πως τῶν προρρηθέντων εἰς θαυματουργίαν ἡττώμενον. Ἐπανελήλυθεν ὁ Κυπριανὸς εἰς τὰ τῆς ἑῴας αὖθις μέρη καὶ τὰ τῆς λαχούσης ἀνείληφε, καὶ γοῦν ἀμείψασθαι τὸν ῥύστην προῄρηται καὶ δείμασθαι τούτῳ νεὼν προτεθύμηται, καὶ νεὼν ὡς ἐνὸν περικαλλῆ καὶ θαυμάσιον. Ἐνδεῖ δὲ πρὸς ἀπαρτισμὸν ἢ μᾶλλον καλλωπισμὸν μαρμάρων φαιδρότης, μεγάλα ἐπὶ τούτοις συμβαλλομένη· τῷ τοι καὶ ἐν ἀπόρῳ τούτων εἵνεκα γίνεται. Ἀλλὰ καὶ πάλιν ἐπιφανεὶς "ἄπιθι" φησὶ "περὶ τὸ νεώριον καὶ τὴν ὁλκάδα, ἣ δὴ προσέσχε νεωστί, ζήτησον· ἐκεῖθεν γὰρ ἕξεις τὰ πρὸς τὴν χρείαν ἀνελλιπῆ". Ὁ δ' ἀπιὼν καὶ τὸν τῆς νηὸς καὶ τοῦ φόρτου κύριον εὑρὼν ἔξαρνον ὑπέστρεψεν ἀδημονῶν ἀπαράκλητα. Ἀλλ' ἐφίσταται καὶ αὖθις αὖ ὁ μέγας Δημήτριος ὄνομα τοῦ ἐμπόρου γνωρίζων, μέτρον τε ὁπόσαι καὶ χροιὰν ὁποῖαι καὶ τόπον ὅπῃ τοῦ πλοίου δηλοποιῶν, πρὸς ἐπὶ τούτοις ἀνακαλύπτων ὡς τῷ τοῦ μάρ-

*

τυρος ἐπικομίζει νεῷ Βίκτορος κόσμου χάριν ὁ ἔμπορος, καὶ ὡς ἑτέρας ὁ Βίκτωρ προεσχηκὼς παραχωρεῖ αὐτῶν τούτῳ γε. Ταῦτα δὴ καὶ πυθόμενος ὁ εὐσεβὴς ἐκεῖνος καὶ φιλόμαρτυς ἔμπορος, καὶ συνεὶς ὡς ὁ μάρτυς ἀληθῶς τὰ τοιαῦτα διεσάφησε προχείρως τὰς μαρμάρους ἐξαγαγὼν δίδωσι, δι' ὧν εὐτέχνως μὲν πρὸς τοῦ Κυπριανοῦ τὸ τέμενος ἀγλαΐζεται καὶ ναὸς εὐπρεπὴς ἀπαρτίζεται, ὁ δὲ τερατουργῶν οὕτω μάρτυς δοξάζεται καὶ ὁ μεγαλύνας τοῦτον Θεὸς συνδοξάζεται.

43. Οἶδα μὲν οὖν ὡς εἰς μῆκος ὁ λόγος προβέβηκε καὶ εἰς μακρὸν δή πως ἐκτέταται· οἶμαι δ' ὡς οὐ κόρον τοῖς ἀκροωμένοις ὑμῖν ἐμπεποίηκε, κἂν ἁπλοϊκώτερον ἔχῃ τὰ τῆς ἐξαγγελίας καὶ τὰ τῆς μεταχειρίσεως ὑπτιώτερον· φιλομάρτυρες γὰρ ὑμεῖς, εὖ οἶδα, ὅτι δὴ καὶ φιλόθεοι. Τὸ δὲ φιλιστορεῖν περὶ μαρτύρων ἔργα καὶ θαύματα, φιλοπευστεῖν ἐστι μεγαλεῖα Θεοῦ τοῦ εἰπόντος "τοὺς δοξάζοντάς με δοξάσω"· τοῦτο δὲ ὅσον, αὐτόθεν ἅπασι γνώριμον. Τῷ τοι κἂν τοῖς πρόσω χωρήσω, πλεῖστα παραλείψω, ὥς γε δὴ καὶ παρέλιπον· τό τε γὰρ κύματα θαλάσσης ἀπαριθμεῖν καὶ τοῦ μάρτυρος, ὡς ἔφην, Δημητρίου διηγεῖσθαι τεράστια, ἴσον ἄντικρυς ἥγημαι· ἀριθμοῦ γὰρ κρείττω τὰ γεγονότα, εἰ καὶ τὰ καθ' ἡμέραν τε καὶ ὥραν τελούμενα τάξιν πως φυλάττουσιν ἀριθμοῦ τῷ καθ' ἑκάστην προϊέναι καὶ προκόπτειν εἰς ἄπειρον καὶ τοῖς ἀδιαστάτοις τοῦ χρόνου συμπαρεκτείνεσθαι τμήμασιν. Ὀλίγα δὲ ἄττα τῶν πολλῶν καὶ ἀπείρων πρὸς διήγησιν ἐκλεξάμενος τὸν λόγον, ὡς εἴρηκα, διαπερανῶ.

44. Καὶ δὴ τὸ περὶ τὴν αὐτοῦ πόλιν ἀκούσατε. Ἤκουσται μὲν ἡμῖν καὶ πεπίστευται ὡς σπλάγχνα ἐλέους τῷ δημιουργῷ Θεῷ ἐμπεφύκασι, καὶ ὡς ἄφατοι κατὰ τοὺς ἀληθεῖς θεπρόπους τούτου οἱ οἰκτιρμοὶ καὶ πέλαγος ἀδιεξίτητον ἡ ἀγαθότης αὐτοῦ. Ἀλλὰ πεπύσμεθα τούτου καὶ τὴν ὀργὴν φοβεράν, στιλβουμένας ἄνωθεν μαχαίρας καὶ ῥάβδους σιδηρᾶς ἀπειλουμένας κατὰ τῶν ἁμαρτανόντων ἀκούοντες· πλημμελοῦμεν γὰρ εὐόλισθοι πεφηνότες, ἢ μᾶλλον ἐξ ἀπροσεξίας γεγενημένοι. Καὶ πλημμελοῦμεν ἔστιν ὅτε ἀνήκεστα τοτὲ μὲν ἰδίᾳ καὶ καθ' ἕκαστα, ἐνίοτε δὲ κατὰ δήμων πληθύς,

κατὰ συμμορίας πολιτειῶν, ὁποῖόν τι τότε καὶ περὶ τὴν ἀγαθὴν τῶν Θεσσαλονικέων πόλιν ξυμβέβηκε· παρεσύρησαν γάρ πως καὶ οὗτοι ταῖς κοσμικαῖς ἡδοναῖς καὶ πάθεσιν ἀλλοιωτέροις ἑαυτοὺς ἐκδεδώκασι, καὶ τῶν σφετέρων ὀπίσω διανοιῶν ἐπορεύθησαν καὶ καθ' ὑπερβολὴν τὸν ἀγαθὸν Δεσπότην παρώργισαν. Ἔνθεν καὶ κινεῖται κατ' αὐτῶν ἔθνος, ἔθνος Σκυθικὸν καὶ προσάρκτιον, ταὐτόν γε φάναι θηριῶδές τε καὶ ἀμείλικτον, ὃ δὴ καὶ παρ' αὐτὰ τὰ τείχη τὰς σκηνὰς πήγνυσι. Κἂν μὲν οὖν εἷλεν αὐτήν, κἂν ἑλὸν ἐξηδάφισε, κἂν ἔργον σπάθης τοὺς οἰκήτορας ἔθηκεν, εἰ μή γε ὁ μάρτυς ὁ συμπολίτης καὶ πολιοῦχος τὸ περὶ αὐτοὺς φίλτρον πρὸς Θεὸν προὐβάλετο δυσωπῶν καὶ τὴν πολλὴν στοργὴν προὔθηκε. Καὶ ἡ ὀπτασία δῆλον ποιήσειε.

45. Τῶν τις καὶ γὰρ ἐγχωρίων τὸν βίον διαπρεπής, τὴν ἀξίαν ἐπιφανής, ὄναρ τὸν τοῦ μάρτυρος ναὸν εἴσεισι καί τινας συνεισιόντας ὁρᾷ δρομαίους ἐφθακότας, ὡς ἐμφαίνειν εἶχον ἀπὸ τοῦ ἄσθματος, κοσμίους, εὐσταλεῖς, ὡς δόξαι τῷδε παρὰ βασιλέως ἐλθεῖν καὶ πρὸς αὐτὸν ἐκεῖνον δῆθεν εἰπεῖν "κάλει, κάλει τὸν τοῦ οἴκου τουτουὶ κύριον". Καὶ ὃς ἐπὶ θύραις τῆς θείας σοροῦ γεγονὼς τὸ τάχος τὸν μέγαν συνέστησεν ἐκεῖνος Δημήτριον, ὅς δὴ καὶ φάναι πρὸς αὐτὸν μετὰ τὴν εὐπρεπῆ προσαγόρευσιν "ἔξιθι τῆς πόλεως, ἔξιθι· μόνην ἄνερ κατάλιπε ἅγιε εἰς ὄλεθρον ἐκκεισομένην, ὡς τῷ βασιλεῖ δέδοκται"· καὶ τὸν κύψαντα καὶ ἐπιεικῶς δακρύσαντα, μόλις ἀνανεύσαντα φάναι "οὕτως ὁ ἀγαθὸς ὁ φιλάνθρωπος ὁ ἀνεξίκος ὤργισται, ἐς τόσον ὁ θυμὸς τούτῳ ἐκκέκαυται κἀκείνους οὕτως ἔχειν καὶ φάναι καὶ ἰσχυρίσασθαι"· καὶ αὖθις τὸν μάρτυρα ἄνω τε ἰδεῖν καὶ πρὸς αὐτὸν ὥςπερ τὸν βασιλέα ἀναβοῆσαι, συχνά τε ἄλλα τῆς κατὰ φύσιν ὑπομιμνήσκοντα ἀγαθότητος καὶ πρὸς ἔλεος μεθελκόμενα, καὶ τέλος τὸ τοῦ Μωσέως ὑπὲρ τοῦ Ἰσραὴλ περιωδύνως εἰπεῖν "εἰ μὲν ἀφῇς αὐτοῖς, ἄφες· εἰ δὲ μή, κἀμὲ συνεξάλειψον"· μεθ' ἃ τὸν μὲν ἐπαναστρέψαι τῇ σορῷ καὶ τὰς πύλας ἐπιζυγῶσαι, ὡς ἐπ' οἴκου δῆθεν γενόμενον, ἐκείνους δὲ τῆς εἰς βασιλέα σὺν σπουδῇ ἅψασθαι, τὸν δὲ ἰδόντα ἄνδρα ἀξιωματικὸν καὶ σεβάσμιον δέους χαρᾶς ἀναθορεῖν ἔμπλεων· ὅς γε

παρ' αὐτὰ τὸ τῆς πόλεως ἔκκριτον συγκαλέσαιτο καὶ τὰ τοῦ ὁράματος διηγήσαιτο καὶ τὰ λῷστα σφίσιν εὐαγγελίσαιτο, γνωρίσας σαφῶς ὡς ὑπερεντυγχάνων Θεῷ τῶν ἑαυτοῦ πολιτῶν ὁ μάρτυς οὐ παύεται. Ὅθεν δὴ καὶ θάρσους πληροῦνται καὶ τῶν πυλῶν ἐκχυθέντες τοῖς βαρβάροις βριαρᾷ τῇ χειρὶ ἐπιπίπτουσι καὶ τρόπαιον ἱστᾶσιν ἐξ ἀμηχάνου διάσημον, οὐχ ἧττον μὲν μέγα ἢ παράδοξον, οὐχ ἧττον δὲ παράδοξον ἢ μέγα, μᾶλλον δὲ μέγα μὲν ὅτι παράδοξον, παράδοξον δὲ ὅτι μέγα καὶ τῶν πώποτε μνημονευομένων ὀνομαστότατον.

46. Οὐδὲ τὸ κατὰ τοὺς Ἄβαρας παραδραμεῖν δίκαιον. Ἔθνος καὶ τοῦτο τῷ ῥηθέντι παρόμοιον, μάχιμον, αἱμοχαρές, πνέον φόνου, διψῶν αἵματος. Οὗτοι κατὰ τὴν πάλαι καθ' Ἑλλήνων στρατεύσασαν τὴν μετὰ τοῦ Ξέρξου ἐκείνην, τὴν θρυλλουμένην ἵππον φημί, κρείττους σχεδὸν ἀριθμοῦ συναχθέντες· εἰς ἑκατὸν γὰρ αἱ τοῦ στρατοῦ χιλιοστύες ἦσαν ποσούμεναι, ὡς ἡ περὶ αὐτῶν εἶχε φήμη, ὡς δ' οἱ μᾶλλον ἰδόντες καὶ πλέον ἀκριβωσάμενοι ἔφασκον, πλείους καθ' ὑπερβολὴν ὄντες ἐτύγχανον. Ἀλλ' οἱ τοσοῦτοι φθάσαντες ἀγγέλους, προλαβόντες σκοποὺς καὶ ὅ φασι θᾶττον ἐπιστάντες πτεροῦ καὶ νοήματος, φρουρίου δίκην τὴν πόλιν περιλαμβάνουσι καὶ τοῦ ἔργου παρευθὺς γίνονται· οἳ μὲν γὰρ κλίμαξιν ἀνιέναι προεθυμοῦντο, οἳ δὲ καὶ παραβόλων ἀναρρυχᾶσθαι παρωρμῶντο, χερσὶν ἀμοιβαίαις μαχαιρίσιν ἐπιστηριζομέναις ἀναγόμενοι καὶ ἄλλος ἄλλοθεν ἐπεισπίπτειν διὰ τῶν πυργοβάρεων ἐπειγόμενοι, οἳ δ' αὖ παντοίαις τὰ τείχη ταῖς μηχαναῖς εἰς ἔδαφος κατασπᾶν διεπειρῶντο, καὶ καθάπαξ οἳ μὲν οὕτως οἳ δ' ἐκείνως κατεπεχείρουν, θηρῶν τρόπον κατὰ τῶν ἐντὸς ὠρυόμενοι.

47. Ἀλλὰ τί πρὸς ταῦτα ὁ δεξιὸς στρατηγός, ὁ γενναῖος τῶν ἐντὸς πρόμαχος; Πάντοθεν ἀπερύκει, πανταχόθεν ἐκδιώκει οὓς μὲν ἔργον ξίφους τιθείς, οὓς δ' ἀπωθῶν ἢ νεκρῶν, ἔστι δὲ οἷς τῶν χειρουμένων καὶ πρὸς ἑτέρων βολὴν χρώμενος. Τοίνυν καὶ τρέπονται οἱ θρασεῖς. Ἀλλὰ καὶ τραπέντες τῆς μὲν μάχης ἠρεμοῦσι, τῆς δὲ πόλεως οὐκ ἀφίστανται· πλησίον δὲ σκηνοῦσι, καὶ τότε μᾶλλον κατ' αὐτῆς λυττῶσι καὶ "πάντα" τὸ τοῦ λόγου

"κινῆσαι κάλων" σπουδάζουσι. Τί τοίνυν οὐχ εὗρον πρὸς τὸν σκοπόν; τί δὲ παρέβλεψαν τῶν συντεινόντων εἰς πολιόρκησιν; ποῖον οὐκ ἔτευξαν μηχάνημα δεξιῶς; ποίαν ἑλέπολιν οὐκ ἐτέκτηναν εὐφυῶς; Ἀλλὰ καθ' ἑαυτῶν ἀληθῶς καὶ ἔτευχον καὶ ἐτέκταινον· τῶν τις καὶ γὰρ στρατηγουμένων ἢ φρουρουμένων τῷ μάρτυρι λίθῳ βραχυτάτῳ τὸ τοῦ μάρτυρος ἐνέγραψεν ὄνομα. Ἐκ Θεοῦ δὲ ἄρα κεκίνητο καὶ δι' ἐπιπνοίας κρείττονος πρὸς τοῦτο παρώρμητο· αὐτίκα καὶ γὰρ τῷ τὸν λίθον κατὰ τῶν ἀντιπάλων βαλεῖν λίθος ἔξωθεν μικροῦ δέω εἰπεῖν ὀνικὸς κατὰ τῆς πόλεως ἀφεθεὶς διὰ μηχανήματος κατὰ τῶν ἀφεθέντων ἀντέστραπται, καὶ τό γε μηχάνημα διασκίδνησι καὶ συχνοὺς σφῶν παραπόλλυσιν. Εἶτ' ἄλλος ἀφίεται, καὶ ὃς τὰ ὅμοια δράσας ἀντεπαφίησι καὶ τὸ αὐτὸ πάλιν ἐκτελεῖται τεράστιον. Ἕτερος πάλιν, καὶ πάλιν ἐκεῖνος τοῖς αὐτοῖς ἔνδοθεν ἀντιπαλαμώμενος καὶ τερατουργῶν παραπλήσια, καὶ τοῦτο ἑκατέρωθεν προβαῖνον ἐπὶ μακρόν. Ἐπεὶ δὲ καὶ ξυνῆκε τὸ βάρβαρον ὅτῳ δὴ τρόπῳ παραδόξως μαστίζεται, ἐν ἀμηχάνῳ τε γεγόνεισαν καὶ τῆς μάχης ἀφέμενοι πρὸς ὀλίγον ἠρεμεῖν ἔκριναν. Ἔδει δὲ ἄρα δίκας τῆς τόλμης ἐκπραχθῆναι· διὸ δὴ καὶ τὰ ἔσχατα μανέντες πανουδὶ οὕτως εἰπεῖν ὁρμῶσι κατὰ τῆς πόλεως, λαβεῖν ἢ πεσεῖν γνώμην ἕκαστος ἔχοντες· τοιοῦτον γάρ τι τὸ βάρβαρον καὶ κερδαῖνον θρασύτατον καὶ παραβολώτατον ζημιούμενον. Ἀλλ' ὢ τῆς πρὸς Θεὸν παρρησίας τοῦ μάρτυρος! Ὢ τῆς ἐκεῖθεν τούτου δυνάμεως! Στρατευμάτων πληθὺν προϊοῦσαν τῆς πόλεως ἐπιδείκνυσιν, εἴτ' ἀγγέλων ὑποληπτέον στίφος δοθὲν παρὰ τοῦ κρείττονος ἐπικουρικόν, εἴτε τὴν ἰδίαν τοῦ μάρτυρος δύναμιν, ἣν ἀφθόνως ἐκεῖθεν πεπλούτηκε, μυριάδων ὅλων ἀνθάμιλλον, πρὸς τὰς χρείας μεριζομένην καὶ ποικιλομένην πρὸς τὰ συμπίπτοντα. Τρέπει τοίνυν αὐτοὺς ὡς βριαρὸς λύκους ποιμήν, ὡς πνεῦμα ὁμίχλην διασκεδάζει, ὡς ἥλιος σκότος ἀφανίζει, καὶ φῶς ἐλευθερίας τὴν πόλιν ὁρᾶν δίδωσι καὶ παιανίζειν τὰ νικητήρια.

48. Ἀλλὰ τί γοῦν; τὸ συμπαθὲς τοῦτο πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ πολίτας μόνον τῷ μάρτυρι; Πολλοῦ γε καὶ δεῖ· πρὸς γὰρ ὁμοῦ πάντας ὅσοι τὸν Χριστὸν διὰ τοῦ βαπτίσματος ἐνεδύσαντο καὶ τῷ ὀνό-

ματι τούτου ἐπωνομάσθησαν, πρὸς ἅπαντας ἐπίσης τὸ κηδεμονικὸν ἐπιδείκνυται, οἷον γὰρ περὶ τὸν Σοσκὸν ἔδρασε. Τόπος οὗτος εὖ ἔχων θέσεως καὶ πλείστοις ἀγαθοῖς εὐθηνούμενος. Οὗτος οὖν πρὸς τοῦ τῶν Βουλγάρων ἄρξαντος Σαμουήλ, Σαμουὴλ ἐκείνου τοῦ κακῇ μοίρᾳ οὐκ οἶδα τίνων μᾶλλον Ῥωμαίων ἢ Βουλγάρων ἐρῶ—ἐπίσης γὰρ τῆς αὐτοῦ κακίας ἄμφω τὼ γένη ἐπῃσθέσθην—καὶ φύντος καὶ τραφέντος καὶ λαχόντος ἰσχύν, ὡς μὴ ὤφελε, σὺν πολλοῖς ἄλλοις ἀποτμηθεὶς ἀξιολόγοις ῥωμαϊκοῖς μέρεσιν ὑπὸ τοῦ υἱέως,—Ῥοδομηρὸς ἡ δυσώδης ἐκείνη ψυχὴ κατωνόμαστο, κακοῦ κόρακος ᾠὸν ὡς ἀληθῶς κάκιστον, ἔκγονον ἐχίδνης, θηρὸς ἀτίθασσον γέννημα—πρὸς οὖν ἐκείνου πλεῖστα τὰ δεινὰ ἔπασχεν ἄντικρυς Ἰσραὴλ παρὰ τοῦ αὐτόχρημα Φαραώ. Ἀλλ' εὖγε τῆς τῶν πασχόντων πρὸς τὸν μάρτυρα πεποιθήσεως! Ἐφ' ἅπαντι ἅπας ἀνιαρῷ, πρὸς πᾶσαν περίστασιν ἕκαστος "ἅγιε" ἀνεβόα "σπεῦσον Δημήτριε", ὡς καὶ τὴν ἀπηνεστάτην ἐκείνην ψυχὴν αὐτήκοον ἐνίοτε γινόμενον ἐπιτείνειν τὴν κάκωσιν καὶ ἰταμῶς ἐπιλέγειν "ἴδωμεν εἰ ὁ σφέτερος τούτοις βοηθήσει Δημήτριος"· Ἀλλ' ᾔσθετο τῆς πρὸς σφᾶς αὐτοῦ βοηθείας οὐκ εἰς μακράν· ἐξεληλύθει γὰρ ὡς ἔθος πρὸς κυνηγέσια, πλείστους συνεπαγόμενος ἐφ' ᾧ συναπολαῦσαι τῆς θήρας—οὐμενουν· οὐ γὰρ πρὸς ἐκείνου τοιοῦτόν τι ἦν — τὰ δὲ εἰωθότα κακουχῆσαι ὥσπερ βαδίζειν ἀναγκάζων, τὸ δὲ δὴ βαρύτερον καὶ ἀφορητότερον κατὰ κρημνῶν κατὰ πετρῶν ἄλλεσθαι, κατὰ φαράγγων ἀπροοράτως ὠθίζεσθαι, αἰξὶν ὀρεινόμοις, ὀρειβάταις ἐλάφοις παραπλήσια θέειν, ἐπὶ τῶν αὐτῶν διαβαίνειν κατεπείγων καὶ τὸν μὴ παρακινδυνεύειν ἐθέλοντα βαρείᾳ κορύνῃ, ἣν παλαμηφορεῖν εἰώθει, τύπτων ὅλῳ θυμῷ καὶ τῶν ζώντων διακρίνων ἐλεεινῶς. Ὡς οὖν οὕτως ἐκάκου, ὡς οὖν οὕτω κατέτριβεν, οὐ πλέον ὁ μάρτυς ἀνέχεται. Τοίνυν καὶ ὑπαντιάζει κατὰ πρόσωπον τῷ ἀλάστορι ἔνοπλος, ἔποχος, τοῖς περὶ τὸν ἀλιτήριον πᾶσι κατάδηλος, καὶ πλήττει δὴ καιρίαν καὶ τοῦ ζῆν δικαίως μεθίστησι τὸν πλείστους ὅτι τῆς ζωῆς ἀδίκως στερήσαντα, τοὺς ἔτεσί τε πλείστοις πρὸς αὐτοῦ πιεζομένους τε καὶ τρυχομένους δεινότατα ἐν ἀνέσει πάσῃ διάγειν ἀφίησιν.

49. Ἀλλὰ καὶ πάλιν ἀνὰ τὴν πόλιν ἔθνη πολέμια, καὶ πάλιν

ἀριστεύων ὁ πρόμαχος. Εἶχε μὲν γὰρ τὰ Ῥωμαίων σκῆπτρα Λέων ὁ πολὺς τὴν σοφίαν, ὁ μέγας τὴν φρόνησιν καὶ τὰ ἀμφότερα περιβόητος, οὗτος ἐκεῖνος ὁ καὶ εἰς ἐπώνυμον τὸ "σοφὸς" κληρωσάμενος· ἀλλ' ἀνίσταταί τις κατὰ τοὺς αὐτοῦ χρόνους περὶ τὰ τῶν ἐθνῶν βορειότερα, εἴτ' οὖν ὀργιλώτερα καὶ πρὸς φόνους ὀξυρρεπέστερα, τῷ λόγῳ δηλαδὴ τῆς τοῦ θερμοῦ συστολῆς καὶ τῆς τοῦ καρδιακοῦ αἵματος ἑτοιμοτέρας ἐξάψεως, καὶ ἀνίσταται καὶ αὐτῶν ἐκείνων τῶν θηριωδῶν ἐκφυλότερος, ὡς παραθέσει τῇ πρὸς αὐτὸν ἥμερον ἀποφαίνειν τὸ ξυγγενές· Περβοῦντος τούτῳ γε ὄνομα. Ἀλλ' οὗτος μὲν δεινὰ κατὰ Ῥωμαίων πολλάκις ἐννοησάμενος πολλάκις καὶ διακέκρουσται, συχνάκις δὲ καὶ πρὸς σπονδὰς ξυνεληλύθει, πλειστάκις τε παρεσπονδήκει καὶ πρὸς κακίαν ἁπλῶς οὐκ ἠμελήκει τοῦ κατὰ δύναμιν, καὶ τέλος δὴ τῆς αὐτοῦ κακουργίας ἀπώνατο καὶ τὰ τῆς σκαιωρίας ἐπίχειρα εὕρατο ἀνθ' ὧν ἐμελέτα φόνων, ληφθείς τε καὶ φονευθείς. Ἀλλ' ἐκμαίνεται ἐνθένδε τὸ βάρβαρον, ἀγριαίνει κατὰ Ῥωμαίων, ἀμύνασθαι ὑπὲρ τοῦ φόνου ζητεῖ, καὶ δὴ φῦλα πολλὰ καὶ διάφορα συνελήλυθε, πλῆθός τε συνήθροισται σχεδὸν ἄπειρον. Ἄλλοι μὲν οὖν ἄλλα τῶν Ῥωμαίων μέρη πρὸς καταδρομὴν ἔλαχον, περὶ δὲ Θράκην καὶ Θετταλίαν καὶ αὐτήν γε τὴν Ἑλλάδα οἱ πλείους καὶ μαχιμώτεροι ὥρμησαν, καὶ συνελόντι φάναι Σκυθῶν ἐρημίαν τὰ πρὸς ἑσπέραν πάντα διέθηκαν ἔτεσι δυσὶ καταθέοντες, προνομεύοντες, σκυλεύοντες. Τί τοίνυν; τοσοῦτον χρόνον ἀπόκλειστος; οὐ γὰρ ὅτι γε οἱ ἐγχώριοι ἀλλὰ καὶ τῶν ἔξωθεν ληιζομένων πλεῖστοι πολλαχόθεν καταπεφευγότες συνῆσαν, συνεπολιορκοῦντο, συνέπασχον· τὸ δέ γε οὐχ ἧττον δεινόν, καὶ ἡ γῆ τοῖς συνεχέσιν αὐχμοῖς οὐχ ὅπως ἀνήροτος καὶ ἄκαρπος ἦν, ἀλλὰ καὶ καθ' ἑαυτὴν τὸ παντελὲς ἄγονος, οὐ χόρτον ἀναδιδοῦσα, οὐ βοτάνην ἐκφύουσα.

50. Ἦν οὖν ἡ πόλις ἐν δεινοῖς ἀνυποίστοις, ἐν συμφοραῖς ὡς ἀληθῶς θεηλάτοις, νεκρῶν αὐτόχρημα χωρίον, εἰδώλων ὑποχθονίων ἄντικρυς καταγώγιον· τῶν γὰρ νενομισμένων ἐξαπορήσαντες, καὶ οἷς οὐ θέμις ἐτρέφοντο. Ἀλλ'—ὢ συμφορᾶς — οὐδὲ τῶν τοιούτων εἶχον κορέννυσθαι· οὐδὲ γὰρ μικρὰ καὶ τῶν τοιούτων

σπάνις σφίσι γεγένητο. Οὔκουν λανθάνει ταῦτα τοὺς πολεμίους, καὶ δὴ περιελθόντες ἐπολιόρχουν. Μηδενὸς δὲ ἀνταίρειν χεῖρας ἰσχύοντος, πύλην πρὸς βορρᾶν ὁρῶσαν—τῶν ἀφανεστέρων αὕτη γε ἦν—τῷ πυρὶ διασείσαντες ἐκμοχλεύουσιν. Εἰσίασιν οὖν ἕτοιμον ἔχοντες, ὡς ᾤοντο, ζώγρημα· ἀλλ' ἐπιφαίνεται σφίσιν ὁ φύλαξ καὶ πρόμαχος, ὁ μέγας ούτοσὶ μάρτυς, εὔζωνος, ὁπλίτης, ἀνέχων τὴν χεῖρα, κραδαίνων τὴν σπάθην, ὅλῳ θυμῷ κατὰ τούτων ὁρμῶν, τὸν προστυχόντα πλήττων, τοῦτον χαρατομῶν, ἐκεῖνον δειροτομῶν, διαφόροις πλήξεσιν οἷς περιέτυχεν ἀπολλύς, μέγα τε ἐπιβοῶν "ἐπὶ σφετέροις ὑμῶν, ἀλιτήριοι, τοῖς κακοῖς Θεὸς εἰσήγαγεν ἐνθαδί; ὑπὲρ τίνος γὰρ ὡδὶ ἔγωγε, εἰ καὶ ὑμεῖς χώραν ἐνταυθοῖ σχοίητε"; Ὡς οὖν ὅσον ἔκκριτον εἰσελήλυθεν, ὡς οὖν ὅσον ἔφθασεν εἰσιὸν πέπτωκε, δειλαίνουσιν οἱ ἐκτός, θάρσος προσλαμβάνουσιν οἱ ἐντός. Καὶ γοῦν πόρρω πόλεως καὶ σκηνῶν ἐκδιώξαντες, τῶν τε μηχανημάτων καὶ τῶν ἐπὶ σκηναῖς ἐπιτηδείων — ἄφθονα δὲ πολλαχόθεν προσῆν—ἐγκρατεῖς γίνονται, ἔνθεν καὶ τελεώτερον ἀναρρώννυνται τροφῇ τε χρηστοτέρᾳ καὶ νίκῃ λαμπρᾷ καὶ πίστει βεβαίᾳ, τῆς τοῦ μάρτυρος δηλαδὴ προστασίας ἀνακτηθέντες θαυμασιώτατα.

51. Ἀλλ' — ὢ βαρβαρικῆς ἰταμότητος — εἰς ἓν συνέρχονται πάλιν καὶ κατὰ τῆς πόλεως σκέπτονται, πάμπολλα ἀνευρίσκοντες, διάφορα ἕκαστος εἰσηγούμενοι. Ἀλλά τις τούτων ἐν ἑαυτῷ δεινὸν ἀναπλάττει μηχάνημα, ὃς καὶ εἰς μέσον κοινοῦσθαί τε τὰ περὶ τούτου καὶ διασαφεῖν ἤθελεν· ὡς δ' ἔργον ἦν παραστῆσαι λόγῳ, ἠπιστεῖτό τε καὶ ὑπερεωρᾶτο ἐφ' ἱκανόν. Ἐπεὶ δὲ σαφέστερον λέγων καὶ ἀκριβέστερον διασχηματίζων, πύργον τινὰ τέρας ἄντικρυς εἰς ὕψος ἀνήγαγεν, εἰς εὖρος διέτεινεν, ὡς τῇδε μὲν σφενδονήτας ἐκεῖσε τοξότας, ἀκοντιστὰς ἑτέρωσε καταστῆσαι, δεκτὸς πᾶσι τῷ λόγῳ καὶ ἀπόδεκτος γίνεται, καὶ οὐχ ὅτι γε ἐνδίδοται τὴν ἐγχείρησιν ἀλλὰ καὶ κατεπείγεται τὴν ἐκπλήρωσιν. Ἀλλὰ φθάσας βάλλει τοῦτον ὁ μάρτυς καὶ τὰς φρένας παράκοπον τίθησι, καὶ οὐχ ὅτι γε ἱκανὸν ἀφίησιν εἶναι πρὸς μεταχείρισιν, ἀλλ' οὐδὲ τὸ παράπαν στρατολογεῖσθαι, οὐ τῷ καταλόγῳ τῶν ταγμάτων συνάγεσθαι· τὰ γὰρ ἄμφια χιτῶνος μέχρι διαρρήξας ἀλήτης ὀρεινόμος γεγένηται.

θηρσὶ καὶ πετεινοῖς ὁμοδίαιτος. Οὕτω μὲν οὖν ὁ μάρτυς τὴν κατὰ τῆς πόλεως τελευταίαν βουλὴν καὶ τὸ δαιμόνιον σκέμμα προσανακόπτει τῶν δαιδαλείων ἐκείνων μηχανημάτων τερατωδέστερον, μακρῷ τοῦ πάλαι δουρίου παραδοξότερον, ᾧ γε καὶ ἑαλώκει τὸ Ἴλιον. Τέλος καὶ ῥωμαϊκὰ κατ' αὐτῶν κινήσας στρατεύματα, στρατηγὸς αὐτῶν καὶ πρόβολος γίνεται, ξυμβαλών τε τροποῦται καὶ ῥύεται τὴν πόλιν, μᾶλλον δ' ἅπασαν Εὐρώπην ἐλευθεροῖ. Τότε δὴ τότε καὶ ὁ παραπλὴξ ἐκεῖνος εἰς ἑαυτὸν ἔρχεται· κἀπὶ τῇ πόλει γενόμενος διηγεῖται τὰ κατ' αὐτόν, ὅπως ἀνετυπώσατο τὸ δαιμόνιον ἐκεῖνο μηχάνημα, ὅπως τοῖς λοιποῖς ἀνήγγειλεν, ὅπως τε προτραπεὶς ἐκτελέσαι πληγεὶς κατὰ κόρρης καὶ τὰς φρένας παρατραπεὶς χρόνον ἐφ' ἱκανὸν περιεπλανᾶτο, ἕως αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ πλήξας ὀφθεὶς ἐπανήγαγε καὶ πρὸς τὴν πόλιν ὡδήγησεν, ἵνα γε καὶ ἰδὼν γεγραμμένον ἀναμνησθεὶς ἐπεγνώκει καὶ τὸν ἀληθῆ δεσπότην τὸν κύριον ἡμῶν συνεπεγνώκει Χριστόν· βαπτίζεται γὰρ καὶ φάρος τὸ σωτήριον ἐνδιδύσκεται.

52. Ἀλλ' εἰ μετὰ οὕτω μεγάλα, μετὰ οὕτω κοινά, μετὰ οὕτως εἰπεῖν κοσμοσωτήρια τοῦ μάρτυρος θαύματα καὶ ἰδίᾳ που τελεσθέντος ἐπί τινι θαυμασίου μνησθήσομαι, πάντως οὐ μικρολόγος κριθήσομαι. Ἀπῇρέ τις τῆς περιωνύμου πόλεως Θεσσαλονίκης, τῆς προκαθημένης τῶν Θετταλῶν, τῆς τῶν ἑσπερίων προεχούσης σχεδὸν ἁπασῶν, τοῦ κόσμου τῆς Ἑλλάδος, τοῦ τῆς Εὐρώπης ὀφθαλμοῦ, καὶ πρὸς τὴν ἁπασῶν βασιλεύουσαν τὴν πορείαν πεποίητο, τὴν δευτέραν καὶ κρείττω λέγω Σιών, οὐ καθότι ἀμείνω τὰ δεύτερα· οὐ γὰρ μικρῷ τινι καθυπερτερεῖ, καθ' ὑπερβολὴν δὲ καὶ ὅσον ἡ χάρις ὑπερφέρει τοῦ νόμου καὶ τῆς σκιᾶς διενήνοχεν ἡ ἀλήθεια· παρὰ γοῦν ταύτῃ γεγένηται, ἣν εἴ τις φαίη τῆς οἰκουμένης ἀφαίρεμα, τῆς γῆς ἐγκαλλώπισμα, ἠπείρου καὶ θαλάττης κόσμον τινά, περιδέραιον ἢ καὶ διαπρεπέστατον στέφανον, τῆς ἀληθείας οὐχ ἁμαρτήσεται. Ἀλλὰ προσπαλαίει νόσῳ δεινῇ, ὀφθαλμίᾳ μετὰ σφοδροῦ πάνυ τοῦ ῥεύματος· ὅθεν τοὺς ὀφθαλμοὺς σκοτίζεται καὶ τῆς ὀπτικῆς τελέως στερίσκεται. Τί γοῦν τὰ ἐντεῦθεν δεινὰ τραγῳδεῖν ὅσα γε τῷδε ξυνέ-

πεσεν ἀπ' ἀλλοδαπῆς; Ἀλλ' εἰς μνήμην μόγις τῆς πατρίδος ἔρχεται καὶ τῶν συχνῶν ἐν αὐτῇ τοῦ μάρτυρος θαυμασίων μιμνήσκεται, βάλλει τε εἰς νοῦν ὡς "εἰ παρῆν ἐκεῖσε, ἀπῆλθον πάντως ἂν παρὰ τὸν νεών, προσερρίφην τῇ σορῷ, ἐχρισάμην τῷ μύρῳ καὶ τάχα γε ἀπηλείφην τὴν ὀπτικὴν καὶ σῶς ἐσχήκειν τοὺς ὀφθαλμούς'.

53. Ἀλλὰ δείκνυσιν ὁ τοῦ ἐν οὐρανοῖς κατοικοῦντος Θεοῦ καὶ πληροῦντος τὰ πέρατα μάρτυς διασημότατος καὶ στεφανίτης περιφανέστατος, ὡς καὶ τὴν Θεσσαλονικέων κατέχων διατηρεῖ καὶ τοῖς πανταχόθεν ἐπικαλουμένοις ταχὺς εὑρίσκεται πρὸς ἀντίληψιν· ἐπιφαίνεται γὰρ εὐθὺς καί φησιν "ἔγειραι ὁ καθεύδων καὶ δεῦρο παρὰ τὸν νεὼν γενοῦ τὸν εὐκτήριον τῆς κοινῆς ἡμῶν δεσποίνης καὶ Θεομήτορος", προσεπιδηλώσας καὶ τὸ ἰδιαίτερον τοῦ σηκοῦ ὄνομα· "ἐκεῖσε γὰρ εὑρήσεις καὶ ὄψει με". Καὶ ὃς διυπνισθεὶς καὶ τὸν ναὸν ὅςτις πυθόμενος χειραγωγεῖται καὶ παρ' αὐτῷ γίνεται, ἀναζητῶν τε παρὰ τὴν εἰκόνα τοῦ μάρτυρος ἄγεται· ἐφ' ᾗ καὶ ῥίψας αὑτὸν δάκρυα θερμὰ τοῦ ἔδους κατέσπενδε, γοερῶς πρὸς θεραπείαν ἐπεκαλεῖτο, "βοήθησόν μοι, μάρτυς" βοῶν "βοήθησον", ταῖν χεροῖν τὰ στέρνα πατάσσων, τῷ ἐδάφει προσαράσσων τὴν κεφαλήν. Ἀλλὰ καὶ πάλιν ἧκεν ἡ νύξ, καὶ πάλιν ὁ μάρτυς ἐφίσταται καὶ τῆς κεφαλῆς ἀψάμενος τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑπανοίγνυσι καὶ τὸ περικείμενον ὅ γε καὶ ἤμβλυνε τὴν ὄψιν διακαθαίρει περίττωμα, ὡς καὶ ὀδυνηθῆναι τῇ περικαθάρσει τὸν ἄνθρωπον καὶ τὸν ὕπνον δριμέως ἀποτινάξασθαι. Πρὸς ὃν εὐθὺς ἐκ τῆς εἰκόνος φωνὴ "οὐκέτι με ὁρᾷς, οὐκέτι βλέπεις τὸν ἰασάμενον"; Καὶ ὃς "καὶ βλέπω σε καὶ βλέπων δοξάζω καὶ δοξάζων οὐ παύσομαι. Ὦ πολλὴν ὄντως χάριν πεπλουτηκὼς ἄνωθεν, ὦ μεγάλην πρὸς Θεοῦ τὴν ἰσχὺν εἰληφώς, σὺ μέγας ὄντως ἐν οὐρανοῖς, σὺ ἀγγέλοις αἰδέσιμος, σὺ μαρτύρων ἀληθῶς κλέος, ἁγίων καλλώπισμα, δικαίων εὐπρέπεια, χριστιανῶν καύχημα. Ὦ τί ἂν σε προσειπὼν ἀξίως προσείποιμι; Ὦ μέγιστον ἀνθρώποις πρὸς Θεοῦ εὐεργέτημα, ὦ σέμνωμα τῆς φύσεως, ὦ λαμπρὸν τοῦ γένους ἀγλάϊσμα!" Ἀλλ' ὁ μὲν ταῦτα καὶ πλείω ἐπευφήμει τὸν μάρτυρα, ὁ δέ γε λόγος καὶ ἕτερόν τι παρόμοιον διηγήσασθαι βούλεται.

54. Ἐγένετό τις ἐξ Ὀδρυσσῶν· πόλις τῇδε Μυσῶν ἐξ Ὀρέστου τὴν κλῆσιν λαχοῦσα τὸ παλαιόν, ἐξ Ἀδριανοῦ δὲ νῦν πλουτοῦσα τὸ ὄνομα. Πήρωσιν καὶ οὗτος ὀφθαλμῶν δυστυχεῖ, καὶ δὴ τοῖς ἀνιαροῖς συναντήμασι τῷ προτέρῳ ἐκείνῳ ταὐτοπαθεῖ· ἀλλὰ τὸ βαλεῖν πως εἰς νοῦν τὸν μέγαν Δημήτριον παραπλησίως ἐπευτυχεῖ. Ὅθεν καὶ παρὰ τὴν λαμπρὰν γενέσθαι Θεσσαλονίκην ἐμελέτα, καὶ μελετῶν πολλοῖς τῶν προσηκόντων ἐκοινοῦτο τὰ τοῦ βουλεύματος. Ἀλλὰ πρὸς ἁπάντων τὴν ὁρμὴν ἀνεκόπτετο· πρὸς ἁπάντων γὰρ ὁμοῦ μακρὰν καὶ οὐκ εὐχερῆ τὴν ὁδὸν ἐπυνθάνετο. Πλὴν ἀλλ' ὅλος τοῦ σκοποῦ καθάπαξ γενόμενος ἔξεισί τε τῆς πόλεως καὶ τῆς ὁδοῦ γίνεται. Οὐκ ἔχων δ' ὅπῃ προβήσεται, ἔνθεν ἐκεῖσε περιαλᾶται, προσκρούει συχνά, συχνάκις ἀναπίπτει, συχνάκις ἐξαπορεῖ. Ἀλλὰ καθά τις ὁ μάρτυς ὁδίτης συμπαραγίνεται, καὶ ὅθεν τε καὶ ὅπῃ τὴν πορείαν πεποίηται ἀγνοῶν δῆθεν διαπυνθάνεται· καὶ ὃς ἀπερικαλύπτως εὐθὺς ἐξαγορεύει τὰ τῆς προθέσεως, καὶ ὁ μάρτυς ὅπως δὲ δυνήσῃ τυφλὸς ἀχειραγώγητος τοσαύτην ὁδὸν στείλασθαι· κἀκεῖνος ὃ δὴ καὶ πρὸς τοὺς προτοῦ φαίη διακωλύοντας "εἰ καὶ δυσὶν ὅλοις προσκόπτοι με ἔτεσιν, οὐκ ἀναπέσοιμι ἄν, σπεύδοιμι δὲ πρὸς τὴν τοῦ μεγάλου Δημητρίου πόλιν ὅση μοι δύναμις, ὡς ἂν ἐκεῖσε γενόμενος παρά τε τὸν ναὸν ἀφικοίμην καὶ τῇ τιμίᾳ προσεπιρριφείην σορῷ καὶ τῷ θείῳ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπιχρισαίμην μύρῳ καὶ τὴν ὀπτικὴν ἀπολάβοιμι· πέποιθα γὰρ ὡς παραυτά μοι τὰς ὄψεις ὁ μυροβλύτης ἰάσαιτο". Καὶ ὁ μυροβλύτης "ἀλλὰ δεῦρό μοι τοῦ ἵππου ἐπίβηθι πρὸς βραχὺ καὶ πρὸς ὀλίγον διαναπαύθητι". Καὶ δὴ πάροχον συμπαραλαβὼν θᾶττον ὅ φασι λόγου πρὸς τὴν ζητουμένην πόλιν μετήνεγκε, καὶ τοῦ ἰδίου μέσον θεὶς ἀφῆκε ναοῦ.

55. Ἔτυχε δὲ ἡ πόλις περὶ τὴν ἐτήσιον ἀσχολουμένη μνήμην τοῦ μάρτυρος καὶ τὰ εἰκότα ἐφεορτάζουσα. Ὡς γοῦν τῇ εἰσόδῳ τε καὶ ἐξόδῳ τῶν συναθροιζομένων ὠθεῖτό τε καὶ συνεθλίβετο, παρὰ τὴν Ἀδριανοῦ δόξειεν εἶναι συμβάντι οὕτω περὶ πλήθουσαν ἀγορὰν γενέσθαι· ὅθεν καὶ ἀπατεῶνα τὸν ὁδίτην ἐτόπαζε καὶ ἀραῖς δήπουθεν ἀμείβεσθαι ἤθελεν, ἤδη δὲ καὶ δυσφημίαις

πλύνειν προήγετο "ὢ μέλεος" λέγων "ἐγώ! ὢ οἷον ἐπεπόνθειν πρὸς τοῦ χρηστοῦ συνοδίτου! Θεσσαλονίκην ἐζήτουν, εἰς ἐκείνην ὡς ἰσχὺς ἔσπευδον, ἐμὲ δὲ πάλιν ἔχει ἡ Ἀδριανοῦ, μάτην τὰ τοσάδε προσκόψαντα". Ὡς δέ τινες περιστάντες ὅ τι γε τὰ τοῦ λόγου δηλοῖ περιεργότερον ἤροντο καὶ τῆς θαυματουργίας ἀποκρινομένου ξυνῆκαν, γνωρίζουσιν ὡς ἐν αὐτῇ Θεσσαλονίκῃ τυγχάνει γε ὢν καὶ τοῦ ναοῦ μέσον εὑρίσκεται. Καὶ ὃς εὐθὺς θερμότερον ἐξητεῖτο καὶ προθυμότερον ἐδυσώπει· καὶ ὁ μάρτυς ὡς ταχὺς ὤφθη μετακομίζων, ταχὺς ἐφάνη καὶ θεραπεύων· ἐφίσταται καὶ γὰρ αὐτῆς γε νυκτὸς καὶ "ἀνάβλεψον" φησὶν "ὢ οὗτος, καὶ ἵνα γε εὕρησαι καὶ ἴδε καὶ γνῶθι καὶ τὸν θεραπευτὴν θέασαι"· κἀκεῖνος εὐθὺς βλέπων τε ἦν καὶ κηρύττων τὸν ἰασάμενον καὶ μεγαλύνων τὸν οὕτως αὐτὸν δοξάσαντα Κύριον.

56. Τί δὲ παραδραμοῦμαι τὸ περὶ τὸν ἀξιωματικὸν ἐκεῖνον ἄνδρα καὶ τοὺς τρόπους χρηστὸν καὶ τὴν τύχην λαμπρόν, ὅπως μικροῦ δεῖν νόσου γέγονε παρανάλωμα—πάρεσις γὰρ μελῶν χρόνον κατεσχήκει τοῦτον ἐφ' ἱκανόν, ὡς καὶ ἡγεῖσθαι τὸν θάνατον ποθεινόν, τὴν δὲ ζωὴν ἀποστρέφεσθαι—καὶ ὅπως παρὰ τοῦ μάρτυρος ὄναρ ἐπιστάντος παρὰ τὸν ἐκτὸς τῆς πόλεως τοῦδε ναὸν καὶ τὴν ἐκεῖσε πηγήν, ἀφ' ἧς γε καὶ ὁ ναὸς παρωνόμασται, προσταχθείη γενέσθαι καὶ λούσασθαι, καὶ ὡς ἅμα παραγένοιτό τε καὶ λούσαιτο καὶ τὴν ὑγίειαν ἀπέλαβε καὶ τὴν εὐεξίαν ἐπλούτησε; Τὸ δὲ περὶ τὸν Καππαδόκην γηπόνον περιόψομαι; ἔφθην γὰρ εἰπὼν ὡς ἄλλοθεν ἄλλοθι ὁ μάρτυς διαφοιτᾷ, ἀγγελικῆς ταχυτῆτος μετειληφὼς καὶ πανταχοῦ τὴν πρὸς Θεοῦ δοθεῖσαν χάριν ἐπιδεικνύμενος. Ὃ γοῦν ἐκεῖσε ἐφθακότι τετέλεσται σιωπῇ παραδραμοῦμαι; ἀλλ' οὐμενουν εἰκὸς τοῦτό γε.

57. Ἐπόνει τις περὶ λιθόστρωτον γήδιον καὶ ἐρρωμένως διηγωνίζετο ὡς τὸν τόπον ἐξομαλίσαι καὶ ταῖς ἀλοώσαις ὑπολεᾶναι βουσίν, ἀλλὰ περιτυγχάνει θεμέθλῳ καὶ εὐτονώτερον τοῦ ἔργου ἐπιλαμβάνεται, ὡς εἰς βάθος ἀνορῦξαι καὶ πάντα λίθον ἀποσκευάσασθαι. Καὶ δὴ νέον ὁρᾷ διαπρεπῆ τὴν ὥραν, διάσημον τὴν στολήν, ἔποχον ἐφ' ὑψαύχενος λαμπρὰ περικειμένου τὰ φάλαρα· ὃς

καὶ πρὸς αὐτὸν "τί δὲ ὦ ἄνθρωπε" φησὶν "ἐχθύμως οὕτω πονεῖς καὶ τὸν ἐμὸν οἶκον εἰς ἅλω μεταποιεῖς; ἴσθι ὡς οὐκ ἐπὶ καλῷ σοι κείσεται τουτοΐ· ἐμοῦ γὰρ οἶκος ἐνθάδε. Ἐγὼ δέ εἰμι ὁ ἐν Θεσσαλονίκῃ τιμώμενος καὶ παρ' ὑμῖν ἐπιεικῶς γινωσκόμενος". Καὶ ὃς ἔκθαμβος καὶ οἷον ἐμβρόντητος γεγονώς, τά τε περὶ τοῦ πάθους πρὸς τῶν προσηκόντων ἀνερωτώμενος, τὰ τῆς ὄψεως ἐξηγόρευκε· τοιγάρτοι καὶ λαμβάνει συλλήπτορας καὶ συνδιακαθαίρειν σφίσι προθυμηθεὶς πλείοσι πιστοῦται τοῖς τεκμηρίοις τέμενος εἶναι τὸν τόπον καὶ τὸν μέγαν ἐπ' αὐτῷ τιμᾶσθαι Δημήτριον. Ὅθεν καὶ ἀναδείμασθαι προθυμεῖται, καὶ τοὺς συλλαμβανομένους δήπουθεν ἐσχηκώς, τοῦ τε κατὰ δύναμιν οὐχ ὑστέρησε καὶ διατάχους τὸν ναὸν ἐξετέλεσε καὶ λαμπρῶς τῷ μάρτυρι καθωσίωσεν.

58. Ἀλλὰ τί γε τις ἂν καὶ εἴποι πυθόμενος ἣν κατασχεθείσης τῆς ἑαυτοῦ πόλεως ἐπιφανείς τισι σκυθρωπότητα ἐνδείξαιτο καὶ κατήφειαν; Ἐκπλέουσί ποτε καθ' ἡμῶν μετὰ πολλῆς ὅτι ναυστολήσαντες τῆς παρασκευῆς οἱ τῆς Ἄγαρ ἀπόγονοι, οἱ τοῦ ἀρχεκάκου Σατὰν ἀληθεῖς ἔκγονοι, καὶ δὴ σὺν ἄλλαις συχναῖς καὶ τὴν ἐκ μυριάδων πλειστάκις τηρηθεῖσαν συχνῶν παρεστήσαντο καὶ δούλους—ὢ κριμάτων Θεοῦ, ἢ μᾶλλον ὢ τῶν ἡμετέρων ἀμπλακημάτων — τοὺς ἐκ τῆς ἐλευθέρας ἐσχήκεσαν. Ἀλλ' ὅτου δὴ τὸν λόγον χάριν πεποίημαι, ἀπῇράν τινες ἐξ Ἰταλῶν ἄνδρες εὐλαβεῖς, ἄνδρες θεοφιλεῖς καὶ φιλόθεοι ἐφ' ᾧ γε τοὺς κατὰ τόπους θείους ἱστορῆσαι σηκοὺς καὶ τὸ ἐκ πόθου σφίσι σέβας ἀφοσιώσασθαι. Τούτοις οὖν τὰ τῶν Θετταλῶν ὡς διῄεσαν συνώδευκε πρεσβύτης τὴν ἀναβολὴν κόσμιος, τὸ εἶδος σεβάσμιος· μετ' οὐ πολὺ δὲ καὶ νέος συνήντηκεν εὐπρεπής, εὐειδὴς τὴν ὄψιν ὡς ἀπὸ φύσεως χαριέστατος, ἐκ δ' ἀνιαροῦ τινος καὶ ἀνυποίστου συμβάματος σκυθρωπὸς ἄγαν ὡς ὑπεδείκνυεν. Ὃς δὴ καὶ φθάσας τὸν πρεσβύτην προσείρηκε, προσαγορεύσας δ' Ἀχίλλιον κατωνόμακεν, ἀντιπροσρηθείς τε Δημήτριος καὶ μέγας μάρτυς ἀκήκοε καὶ ὅτου χάριν οὕτω κατηφής ἐστιν ἐπηρώτηται· πρὸς ὃν πικρόν τι στενάξας καὶ μύχιον "οὐκ οἶσθα" φάναι "δέσποτα ἁγιώτατε, ὡς κατάσχετος ἡ ἐμὴ πόλις; οὐκ οἶσθα ὡς κατορχοῦνται ταύτης οἱ ἀσε-

βεῖς; ἀγνοεῖς ὁποῖα περὶ τοὺς ἐκεῖσε νεὼς ἔκθεσμα διαπράττονται; πηλίκα περὶ τὸν ἐμὸν οἶκον εἰργάσαντο": Ταῦθ' ὁ μὲν εἰπὼν μετὰ πολλῆς ὅτι τῆς λύπης, ὡς καὶ τὴν φωνὴν συγχεῖσθαι τούτῳ τοῖς δάκρυσιν, ὁ δ' ἀκούσας καὶ τὰ εἰκότα συλλυπηθεὶς καὶ συστενάξας περιαλγῶς, οὐκέτι τοῖς ὁδίταις εἶχον ὁρᾶσθαι ἀλλὰ παρευθὺς ἀφανεῖς ἐγεγόνεισαν· οἳ δὲ τοὺς λόγους πρὸς ἀλλήλους συμβαλόντες καὶ γνόντες ὡς ἀληθῶς ἡ πόλις ἑάλωκεν, ἐκτρέπονται τὴν ἐπὶ ταύτην καὶ δι' ἄλλης πρὸς τὴν Κωνσταντίνου καταίρουσι, συχνοῖς τε τὰ τῆς ὀπτασίας διηγοῦνται καὶ τὸ ὑπὲρ τῆς πόλεως τοῦ μάρτυρος πένθος γνωρίζουσιν, εὐέλπιδάς τε τιθέασιν ὡς οὐκ ἄν γε παραταθείη τὰ τῆς ἁλώσεως, ἀλλ' ὑπερεντυγχάνων Θεῷ διατάχους ἂν τῆς αἰχμαλωσίας ἐλευθερώσειε καὶ τῶν κατεχόντων δεινῶν ῥύσαιτο. Ἀμέλει τοι καὶ λαμπρῶς ἠλευθέρωσε καὶ θαυμασίως ἄγαν ἐρρύσατο.

59. Ἀλλ' οὐδὲ τοῦτό πως ἐκδιήγησιν ἄχαρι. Τελευτᾷ μὲν τὸν βίον τὸ τῆς πορφύρας εὐτυχὲς γέννημα, τὸ κάλλιστον τῆς βασιλείας τιθήνημα, τὸ τῶν ἀρετῶν θαυμάσιον μαίευμα, ὁ τῶν χαρίτων οἶκος, τὸ τῶν Ῥωμαίων κλέος, τὸ ἔρεισμα τοῦ κράτους, τὸ τοῦ στέφους ὡραΐσμα, ὁ περίπυστος ἐκεῖνος Ἰωάννης ὁ ἐξ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, καὶ παρευθὺς ἐπείληπται τῆς ἀρχῆς καὶ τοὺς τῆς βασιλείας οἴακας ἐγκεχείρισται ὁ φὺς ἐκ τούτου γε Μανουήλ. ᾧ μέλει μὲν πολέμων, μέλει δὲ τροπαίων, μέλει δ' οὐχ ἥκιστα χλιδῆς βασιλικῆς ἢ μᾶλλον δεσποτικῆς· δεσποτείας γὰρ καὶ βασιλείας οὐ μικρόν, ὡς ἔγνωμεν, τὸ διάφορον, στεφάνων δηλαδὴ λαμπρότητος καὶ ἐνδυμάτων φαιδρότητος, οὐδὲ γὰρ μικρῶς καὶ περὶ ταῦτα ἐπτόητο, ἀλλὰ καὶ τὰ μεγάλα σφίσι πεφιλοτίμητο. Καὶ δήποτε τοῖς περὶ τὰ τοιάδε δεινοῖς ἐγκελεύεται ἐσθῆτα πολλῷ τῶν συνήθων αὐτῷ καινοτέραν καὶ λαμπροτέραν φιλοτεχνήσασθαι· καὶ οἳ διὰ τάχους τὸ προσταχθὲν ἐκπεραίνουσι καὶ ὅτι λαμπρὸν καὶ διάσημον ἀπαρτίζουσιν. Ἀλλ' ἧκεν ἡ τῶν ἑορτῶν ἑορτή. ἡ τῶν πανηγύρεων ἐνέστη πανήγυρις, ἡ λαμπρὰ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἀναστάσεως ἡμέρα, μᾶλλον δ' ἡ πρὸ ταύτης φωτοφόρος ἑσπέρα, ἡ τῆς φαιδρᾶς ἡμέρας προάγγελος, τοίνυν καὶ οἷς γε τὰ τοιάδε

πρὸς τῆς τάξεως ἐπιτέτραπτο τοῦ κιβωτίου ἀνελόμενοι μετεωρίζουσιν εἰς ἀέρα ὅ τι ἂν κατακλεισθείσῃ ἐπισυμβέβηκε θεασόμενοί τε καὶ ἐπιμελησόμενοι, ἐφ' ᾧ μεθ' ἡμέραν τὸν βασιλέα περιθέσθαι ταύτην εὖ ἔχουσαν καὶ τὰ εἰωθότα ἐνωραΐσασθαι. Ἀλλ' ὢ τῆς τοῦ μάρτυρος—πῶς ἂν εἴποιμι;—θαυματουργίας ἢ ἀστειότητος, δυνάμεως ἢ χαριεντισμοῦ, ταχείας πανταχόθι περιφοιτήσεως ἢ πολλῆς ἐπιμελείας ἐπὶ τὴν ἑαυτοῦ πόλιν καὶ τὸν νεὼν καὶ τῶν ἐριτίμων ἐπὶ τούτοις κόσμου χάριν περιποιήσεων! ὑφαιρεῖται τὴν χλαμύδα καὶ αὐτῆς ἐκείνης νυκτὸς μετακομίσας τὴν ἑαυτοῦ ταύτῃ ἐναγλαΐζει σορόν. Τί τὸ ἐντεῦθεν; Ζητοῦσιν οἱ ἀπολέσαντες, θαυμάζουσιν οἱ παρὰ προσδοκίαν κερδάναντες, δέος ἐν τούτοις πολύ, κρότος ἐν ἐκείνοις καὶ χαρμονή· οἱ μὲν γὰρ εἰσίασιν ἀναληψόμενοι καὶ οὐχ εὕραντο, οἱ δ' ὄρθρια ἐνεορτάσοντες καὶ θεασάμενοι ἐξεπλάγησαν. Μόγις δὲ αὐτῶν γενόμενοι καὶ βασιλέως εἶναι τὴν ἁλουργίδα ξυνέντες καὶ θαυματουργίαν τὸ περὶ αὐτὴν τοῦ μάρτυρος ἐννοήσαντες, πρὸς τὸν βασιλέα σπουδῇ στέλλουσι καὶ τὰ περὶ τῆς χλαμύδος γνωρίζουσι. Καὶ ὃς τὴν ἡμέραν ἐν ᾗ τὴν ἑσπέραν καθ' ἣν παρὰ τῷ νεῴ ἀνεύρητο ἡ χλαμὺς πρὸς τῶν ἀγγέλων ἀναμαθών, αὐτὴν ἐκείνην εἶναι ξυνέβαλε καθ' ἣν τῶν ἀνακτόρων, ὡς ἔδοξεν, ἀποσεσύλητο ἡ ἐσθής, ὅτε δὴ καὶ τόδ' εἰς ἐπήκοον μικρὸν ἐπισχὼν ἀνεβόησε "πλειστάκις ἡμῖν ἐν ἀνάγκαις ὁ μάρτυς συστάς, οὐδὲ μιᾶς πρὸς ἡμῶν ἐτετυχήκει τῆς ἀμοιβῆς· διὸ δὴ τὴν ἐσθῆτα καὶ μὴ βουλομένων ἀντείληφεν ἢ μᾶλλον ἀφῄρηκε, διελέγχων ἡμῶν τὴν ἀχαριστίαν καὶ στηλιτεύων τὸ ἄγνωμον. Ἀλλ' εὖγέ σοι μάρτυς καὶ τῶν ὑπὲρ ἡμῶν τροπαίων καὶ τῶν ὑπὲρ αὐτῶν ἀφαιρέσεων! σύγγνωθι τῆς ἀχαριστίας, σύγγνωθι τῆς ἀγνωμοσύνης, τῆς ἐκ περιπετείας περιοράσεως σύγγνωθι"!

60. Ἀλλ' ὁ μὲν βασιλεὺς οὕτω γε τῇ τῆς ἐσθῆτος ἐπευχαριστήσας ἀφαιρέσει ἀγρούς τε παραυτὰ τῷ μάρτυρι καὶ κώμας ἀνέθετο, ἔγωγε δὲ συνιεὶς ἰδοὺ τὸν λόγον οὐ μετρίως ἐπεκτεινόμενον οὐκ ἔχω τίς ἂν τε καὶ γένωμαι· ἃ μὲν γὰρ παρῆκα μεγάλα τε καὶ συχνά, ἃ δὲ διῆλθον, οὐ πρὸς ἀξίαν οἶδα διεξιών, ἅμα τὸ λοιπὸν καὶ δέδοικα καὶ αἰσχύνομαι. Δέδοικα μὲν οἷς πρὸς

αὐτοῦ τοῦ μάρτυρος προσταχθεὶς οὐχ ὡς προσῆκεν ἐκπλήσας συνίημι τὰ τῆς προσταγῆς, ἀλλ' ὥσπερ ἐκ παρόδου τοῖς τοῦ μάρτυρος ἐμπεσὼν καὶ ὅ φασιν ἄκρῳ δακτύλῳ τούτων ἀψάμενος· καὶ γὰρ καὶ χερσὶν ἀνίπτοις ἐπιβαλέσθαι λέγειν παρίημι, αἰσχύνομαι δ' αὖ ἀκόμψως τε καὶ ὑπτίως καὶ ἃ δήπερ ἐξελεξάμην διεξιών. Μόνῳ γοῦν τῷ τοῦ μάρτυρος θαρρῶ συμπαθεῖ, ὑπὲρ οὗ καὶ πρὸς ὃ ὁ λόγος, ὃς καλῶς τὰ τοῦ δεσπότου πάντα ἐζηλωκὼς οὐχ ἥκιστα δὴ τῷ τὰ πρὸς ἰσχὺν καὶ ἀπαιτεῖν καὶ προσίεσθαι, προσείκασται τούτῳ καὶ τὰ κάλλιστα ἀφωμοίωται. Ἀλλ' ἄγε δὴ τῶν παλαιτέρων ἀφέμενοι τὰ μὴ πρὸ συχνῶν πάνυ τῶν χρόνων παρεισαγάγωμεν, πάνυ γε πλεῖστα παρέντες καὶ παραδραμόντες σχεδὸν ἄπειρα.

61. Ἀλλ' ἐνθαδὶ τοῦ λόγου γενόμενος δακρύων πληροῦμαι τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὴν φωνὴν ὑπὸ τοῦ πάθους ἐγκόπτομαι. Πολλὰ πολλάκις ἐξημαρτήκαμεν πρὸς Θεὸν καὶ συχνάκις πρὸς Θεοῦ πεπαιδεύμεθα, ἀλλ' ἡ ἐσχάτη ἡμῶν ἁμαρτία ὑπὲρ ἁπάσας καὶ ἡ παίδευσις ὡς ἀνείκαστος. Καὶ γὰρ ἐγείρεται καθ' ἡμῶν ἔθνος σιδηροῦν τὸ τῆς ὁράσεως Δανιήλ, μαχαίρᾳ τὸ τῆς Ἡσαῦ κατάρας συζῶν· τὸ γὰρ κατὰ τὴν τῆς αὐτοαληθείας ἀπόφασιν καὶ μαχαίρᾳ εἰπεῖν ἀποθνῆσκον παρίημι. Ἀλλὰ βαβαὶ τοῦ δεινοῦ! ἀβάλε τῆς συμφορᾶς! ἐπ' αὐτὴν τὴν βασιλεύουσαν πόλιν συνίστανται, ὡς ἄν τις παραυτὰ νεκρῶσαι τὸν ἀντίπαλον βουληθεὶς τἆλλά γε παρεὶς τοῦ καιριωτάτου, τῆς κεφαλῆς, κατεπιχειρήσειε. Καὶ τί δεῖ πολλὰ λέγειν καὶ τὰ τῶν ἀπ' αἰῶνος δεινῶν ἐκτραγῳδεῖν σχετλιώτερα; τί γαρ ἡ θρυλλουμένη πόρθησις Ἰλίου, πόλεως εἰς στενὸν ἄγαν περιγραφομένης καὶ μικρὰν αὐχούσης τὴν χάριν; τί δὲ ὁ παρὰ τοῦ Πέρσου τῶν Ἀθηνῶν ἐμπρησμός; Ἴσμεν γὰρ κἀκείνην ὁποία τὴν θέσιν· τὴν γὰρ ἀρχὴν καὶ γέλως εἰπεῖν ὁπόση γε ἦν. Ἀλλ' ὃ δὴ τοῖς ἡμετέροις ἐγγυτέρω καὶ τοῖς πάθεσι παραπλήσιον, μακρῷ δὲ τῶν καθ' ἡμᾶς καὶ τοῦτο λειπόμενον, τί τὸ τῆς Σιὼν πρὸς τὸ τῆς Κωνσταντίνου τερπνόν τε καὶ χάριεν; ἐῶ γὰρ ὄλβον λέγειν ἀπείριτον καὶ δόξαν ἀξύμβλητον καὶ τὸ μέχρι περάτων περικλεέστατον ὄνομα. Ἀλλὰ τῆς οὕτω λαμπρᾶς, τῆς οὕτω ὑπὲρ τὰς πώποτε ὑπερέσχεν—ὢ πῶς ἀδακρυτὶ φθέγξο-

μαι; — ἡ τῶν ἀγερώχων χεὶρ Ἰταλῶν· καὶ πρὸς τὰ ἑξῆς ὀκνεῖ με ὁ λόγος προβῆναι, προβήσεται δ' ὅμως.

62. Νεκροῦται ἡ τῶν Ῥωμαίων παρευθὺς ὁλομέλεια, τῆς κεφαλῆς βληθείσης ἢ ἀποτμηθείσης εἰπεῖν οἰκειότερον· ἔνθεν καὶ ὡς ἐπὶ πτώματι οὐχ ὅπως συνήχθησαν ἀετοί, ἀλλ' ἤδη καὶ κορῶναι καὶ κολοιοὶ καὶ εἴ τί που τούτων ἐν σαρκοβόροις φαυλότερον· τῶν μὲν γὰρ ἑῴων πανσπερμία Περσῶν κατετόλμησε, τῶν δ' αὖ ἑσπερίων ἄλλοι μὲν ἄλλα κατέδραμον, εἰσὶ δὲ οἳ καὶ κατέσχον, Θρᾴκην δὲ καὶ Μακεδονίαν Ἰωάννης ὁ τὸ ἐπώνυμον Κροῦμος, Ἰωάννης ὁ ἐκ κακίας ἀναδειχθεὶς κἀκ τοῦ πρὸς Ῥωμαίους μίσους ὀνομασθείς· ὃν τὸ σκαιὸν τοῦ τρόπου καὶ τὸ τῆς ψυχῆς ὀργίλον καὶ πρὸς φόνους ὀξύρροπον, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν τὸ πρὸς αὐτὴν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ἀναιδές τε καὶ ἀπηνὲς προσφυᾶ τῇ κλήσει προσθήκην ἀπὸ κυνὸς χαρισάμενα, οὐχ ὅτι γε κἀκ μόνης ἀκοῆς ἄχαριν ἀλλὰ καὶ μισητὸν πάνυ διέθηκαν· ἦσαν δὲ οἳ καὶ κατὰ τὴν τῆς χυδαίας καὶ δημώδους γλώττης συνήθειαν ὑποκορίζοντες εἴτ' οὖν φαυλίζοντες κατωνόμαζον. Ἐκ τῆς πάλαι δὲ τοῦτο ἐπεκράτησε κλήσεως, ὅτε Ῥωμαίοις ὁμηρεύων τῇ Κωνσταντίνου ἐνδιῆγε καὶ τῆς τῶν βασιλείων θέας κατηξιοῦτο καὶ τοῖς ἐν τέλει προσήρχετο. Οὗτος οὖν ὁ ἀλάστωρ, οὗτος ὁ παλαμναῖος ὁ ἀλιτήριος πᾶσάν γε τὴν Θρᾴκην πρηστῆρος δίκην διέλαβε, τί μὲν τῶν δεινῶν οὐ δι' ἑαυτοῦ ἐνεργῶν—τὸ γὰρ αὐτοχείρως λέγειν παρίημι—τί δὲ μὴ δι' ἐνδόσεως ἐκπληρῶν; Πόλεις περιφήμους ἐκ θεμέθλων ἠδάφισε, κώμας τῶν οὐκ ἀφανῶν ἐληίσατο, κωμοπόλεις μετῴκισεν ἢ μᾶλλον ἠνδραποδίσατο, πλείστας δὲ πάνυ καὶ τέλεον ἐξηφάνισε. Καὶ τί δεῖ με μακρηγορεῖν περὶ τῶν δεινῶν; Ναβουχοδονόσορ ἄλλος Ἀσσύριος τοῖς πρὸς ἑσπέραν ἀνεφάνη Ῥωμαίοις.

63. Ἀλλ' ἐπαρθεὶς τῇ τύχῃ καὶ τῆς τοῦ μάρτυρος κατατολμᾷ πόλεως, καὶ γοῦν παρ' αὐτῇ τὰς σκηνὰς πήγνυσι, προσάγει τὰς ἑλεπόλεις, ἅπαν εὖ διευτρεπίζει μηχάνημα· ἐῶ γὰρ λέγειν βαρβαρικὰς προσαγορεύσεις αὐτοῦ πρὸς τὸν μάρτυρα, διαπαιζούσας πλέον ἢ τιμώσας, ὅσα τε προσιὼν ἔτι καὶ περὶ ἑκάστου τῶν θείων σηκῶν ἐρόμενος καὶ μαθὼν αὐτοὺς ἐξ ὀνόματος περί τε τῆς πόλεως

περί τε αὐτῶν τῶν σηκῶν ἡ μιαρὰ γλῶττα καὶ τολμηρὰ φθέγξαιτο. Ἄντικρυς ἅττα κατὰ τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ τοῦ βασιλεύοντος Ἐζεκίου ἐθρασυλόγησεν ὁ Σεναχερείμ καὶ ὁ βούλγαρος Ἰωάννης τῆς περικλύτου Θεσσαλονίκης, καὶ τοῦ κατέχοντος αὐτὴν κατεφρυάξατο μάρτυρος. Πλὴν ἀλλ' εὐτρεπίσας πάντα κατὰ σκοπὸν τῆς νυκτὸς ἤδη προηκούσης εἰς ὕπνον γε διαλέλυται· ἀλλ' οὔπω μέσαι νύκτες ἦσαν καὶ ὁ γενναῖος ὁπλίτης, ὁ ἀκαταγώνιστος πρόμαχος, τῷ βαρβάρῳ πρὸ τῆς κλίνης ἔνοπλος ἱππεὺς ἐπιφαίνεται, καὶ φανεὶς κατὰ γαστρὸς βάλλει, καὶ βαλὼν ἀφανὴς γίνεται. Ὁ δ' ἄγριον ἀνεβόησε καὶ "τίς ὁ βαλών με" ἀνέκραγε "τίς ὁ τρώσας, τίς ὁ τὸ τῆς ζωῆς μοι νῆμα διατεμών; οὐκέτι γὰρ τὸν ἥλιον ὄψομαι, οὐκέτι τοῖς ἐπὶ γῆς σύγκαταλεγήσομαι". Διυπνίζει ταῖς ἐκτόποις κραυγαῖς τὸν ἀρχιστράτηγον — Μαναστρᾶς τῷδε τὸ ὄνομα — πρὸς ὃν εἰσελθόντα καὶ ἐρωτῶντα βλοσυρὸν ἐνατενίσας φωνεῖ "σύ με πεφόνευκας· τῷ σῷ γὰρ ἵππῳ παρόμοιος ᾧπερ ἐπωχεῖτο ὁ βεβληκώς — λευκὸς δὲ ἦν τὴν χροιὰν περὶ οὗ ὁ λόγος αὐτῷ — καὶ νῦν ἐρωτᾷς ὅ τι δὴ πάσχων εἰμί"; Καὶ ὃς "μή, ὦ δέσποτα, γένοιτο τοιοῦτον ἐν νῷ ποτέ μοι βαλεῖν, μὴ ὅτι γε εἰς ἔργον προαγαγεῖν".

64. Ἀλλ' οὐ πολλοὺς τοὺς λόγους ἔφησαν καὶ ἀντέφησαν, καὶ λέγειν οὐκέτ' εἶχεν ὁ προτοῦ πολλὰ λέγων κατὰ τῆς πόλεως· κρουνηδὸν γὰρ ὑπέρρει τὸ αἷμα καὶ τὰ ἔγκατα συνεξέρρει, ὑπεδίδου τε ἡ πνοὴ καὶ συνεξέληγεν ἡ φωνή. Ὡς οὖν ταῦθ' ἑώρακε Μαναστρᾶς, φόρτου δίκην ἀναθεὶς ἵππῳ αὐτῆς ἐκείνης νυκτὸς ἀπαίρει τῆς πόλεως, φυγῇ κλέπτων τὴν σωτηρίαν· ἔγνω γὰρ ἐκ τῆς τοῦ δεσπότου πληγῆς ὡς ἄμαχος ὁ τῆς πόλεως πρόμαχος καὶ χύτρα — τὸ τοῦ λόγου — πρὸς λέβητα τὸ προσκροῦον ἅπαν αὐτῇ. Ἀλλὰ θαυμάσιον οἷον μεθ' ἡμέραν ξυμβέβηκε. Προκύπτουσιν οἱ τειχήρεις, ὑποστελλόμενοι ὥςπερ ἐκ τῶν βελῶν, δεδιότες ἐκ τῶν μηχανημάτων. Μόλις δ' ἀτενίσαντες αἰνίγμασι καθορῶσι παρόμοια· σκηναὶ ἀνθρώπων χωρίς, ἄνευ φαλάγγων στρατόπεδον. Νὺξ γὰρ ἐκείνη καθ' ἣν ὁ τοῦ Χριστοῦ ἀριστεὺς κατὰ τοῦ παλαμναίου πιλιορκητοῦ τὸ μέγα τρόπαιον ἔστησε, μυριάδας ὅσας γε συνεπήγετο — πάνυ γὰρ

πλείστους ἐκ πλείστων συνεπεφέρετο τῶν γενῶν, Βουλγάρων, Παιόνων, Μυσῶν, Ζηχῶν, Ῥώς, Ἀλανῶν, Σκυθῶν, Μελαγχλαίνων, Σαυροματῶν—ὑπὲρ ἡλίου λαμπροτάτην αὐγὴν ψόφου δίκην διέλυσε καὶ καθαρὰν τοῖς ἐν τῇ πόλει τὴν αἰθρίαν προὐξένησεν.

65. Ἀλλ' εἰ κατὰ μέρος ἀναπτύσσειν τὰς ἱστορούσας τὰ περὶ τοῦ μάρτυρος βουληθείην βίβλους ἐφ' ᾧ γε τῶν θαυμάτων διεξιέναι καθ' ἕκαστον, πάνυ πλείστου δεηθείην τοῦ χρόνου, τάχα δ' ἂν καὶ μόνον εἰς νοῦν βαλὼν ἀποκνήσαιμι, συνεὶς παρευθὺς ὡς οὐδὲ πρὸς τὸ τοῦ ὅλου πολλοστημόριον ἐξικέσθαι ἰσχύσαιμι. Τοίνυν καὶ τῆς τῶν θαυμάτων ἀφέμενος διηγήσεως—οὔτε γὰρ χρόνου τις τὴν κατὰ τὸ νῦν ἀριθμῆσαι προκοπὴν ἐξίκοιτο, οὔτε μὴν τὰ καθ' ἑκάστην καὶ εἰσαεὶ τῷ μάρτυρι τῷδε τερατουργούμενα· καθ' ἕκαστον γὰρ τῶν ἀκαριαίων ἐκτελοῦνται καὶ τῷ χρόνῳ ἀδιεχῶς συμπροΐασιν, ἐῶ γὰρ ὡς ἅμα κατὰ ταὐτὸν ἐν διαφόροις τοῦ παντὸς μέρεσι πλεῖστα διενεργοῦνται τοῖς ἐκ πίστεως ἐπικαλουμένοις τὸν μάρτυρα—βραχέ' ἄττα τὸν κοινὸν προστάτην κοινῇ προσειπὼν καὶ τὸν ἔμοιγε ἰδίᾳ ἰδίως προσφθεγξάμενός τε καὶ δεηθεὶς αὐτίκα δῆτα πεπαύσομαι. Ἀλλ' ἵνα μὴ πρὸς ἀλλήλους ἑῴα τε καὶ ἑσπέριος λῆξις ἀνθαμιλλώμεναι καὶ ἑκατέρα πρὸς θατέραν τὰ ἰδιοῦντα τὸν κοινὸν ἀμφοῖν προστάτην προβαλλόμεναι τὸν λόγον ἀπομηκύνειαν — εἰκὸς γὰρ καὶ ἄμφω ἐκ τῶν συχνῶν ἐπ' ἀμφοῖν θαυμασίων πολλά τε προτείνειν ὑπὲρ ἰδιοποιήσεως καὶ ἱκνούμενα—ἄγε ἅμα προσειπάτωσαν καὶ ἅμα γε δεηθήτωσαν.

66. Ὦ χαῖρε, χαῖρε καλλίνικε, χαῖρε ἀλεξίκακε πρόμαχε, χαῖρε τὸ τῶν πόλεων στήριγμα, τοῦ λαοῦ τὸ κραταίωμα, ὁδηγὲ στρατηγῶν, στρατιῶν πρόοδε. Χαῖρε τῶν εὐπορούντων ἐπίκουρε, τῶν πλουτούντων συνέριθε, τῶν ἐνδεῶν χορηγέ, τῶν ἐν συμφοραῖς παρακλῆτορ, τῶν ἐν νόσοις ἰατρέ, κυβερνῆτα τῶν ἐν ζάλῃ, ταχύτατε προστάτα τῶν ἐν διαφόροις ταῖς περιστάσεσιν. Ὦ χαῖρε πάντων ἐφ' ἅπασι κηδεμὼν καὶ ἑκάστῳ γε ἰδίᾳ ἐφ' ἑκάστῳ τῶν συμπιπτόντων, προμηθέστατε φροντιστά. Μὴ διαλίποις δεόμεθά σου καὶ θερμῶς ἱκετεύομεν ὑπερεντυγχάνων ἡμῶν τῷ σωτῆρι Θεῷ, ὑπὲρ ὧν τε κοινῇ πλημμελοῦμεν καὶ ὑπὲρ ὧν ἰδίᾳ ἕκαστος ἁμαρτάνο-

μεν. ἀλλ' ἱλέου καὶ πᾶσιν ὁμοῦ καὶ ἰδίᾳ ἑκάστῳ γε ἐξευμένιζε. Μὴ διαλίποις τοῦ τῶν Ῥωμαίων πληρώματος προμαχῶν, μὴ διαλίποις ἐφ' ἁπάσῃ γε ἅπαντι χρείᾳ συμπαριστάμενος καὶ ἐπαρκῶν τὰ λυσιτελῆ. Συνίστασο τοῖς χρηστῶς βασιλεύουσιν, ὑπὲρ τῶν ἡμετέρων φροντίζουσι. Συμβούλευε δι' ἐπιπνοίας τὰ λῷονα. Ὑποτίθεσο τοῖς ἐν τέλει τὰ κοινῇ τοῖς πᾶσι ξυμφέροντα καὶ πεῖθε μηδὲν τῶν δοκούντων λυσιτελεῖν τῶν λυσιτελούντων πρὸς ἀλήθειαν προτιμᾶν, μηδέν τι ἐκτελεῖν αὐθέκαστον, μηδὲ προτίθεσθαι τὰ ἴδια τῶν κοινῶν. Συνεκπορεύου τοῖς στρατηγοῖς, συμπαρατάττου τοῖς στρατιώταις, συμπλέκου μετὰ σφῶν τοῖς πολεμίοις ὡς ἔχεις δήπου συμπλέκεσθαι καὶ νίκα, νίκα συχνὰ καὶ λαμπρὰ λαμπρῶς ἀνίστα τὰ τρόπαια. Ἔκτεινε τοὺς ὅρους, δίεπε τὰ ἐντὸς ἐχθροὺς ἐκδιώκων, ἀπελαύνων ἐπιβουλεύοντας, τὸ κρεῖττον καὶ σοῦ μετὰ Θεοῦ ὄντως δεόμενον συνάγων ἅπαντας εἰς ὁμόνοιαν καὶ κατὰ Θεὸν ἀλλήλοις ἑνῶν. Πρόστηθι τὸ μεῖζον τὸ μέγιστον ἐν τῇ τελευταίᾳ καὶ φοβερᾷ κρίσει, καὶ πάντας ὁμοῦ καὶ καθ' ἕνα ὅσοι γε τὸ ζῆν εὐσεβῶς μεταλλάξουσι τῆς δεξιᾶς ὑπερηγορῶν μερίδος κατάστησον, καὶ τῶν τῷ ἐχθρῷ συγκαταδικασθησομένων διάστησον καὶ ῥῦσαι τῆς τελευταίας καὶ ἀνυποίστου κολάσεως.

67. Κἀγώ σοι λοιπὸν ὁ τοὺς ἄθλους ὡς ἐφικτὸν συγγραψάμενος καὶ προσαγηοχὼς τὰ ἐγκώμια, οὐχ ὑστερήσας τοῦ κατὰ δύναμιν ἀμείβομαί τε τὰ χαριστήρια, προσαγορεύω τὰ δεητήρια. Δέομαι γοῦν, δέομαί σου μάρτυς, μάρτυς συμπαθές, μάρτυς εὔσπλαγχνε, οὐχ ἵνα μοι συγγνώσῃ τῆς ἐγχειρήσεως· οἶδας γὰρ ὅπως καὶ ἐξ ὁποίας τῆς διαθέσεως τοῖς σοῖς ἐφυμνίοις ἐπικεχείρηκα· δέομαι δέσου τῇδέ μοι ἐφ' ἅπαντι ἀεὶ βουλεύματι συμπαραστατεῖν, ἐφ' ἅπαντι ἔργῳ συμπράττειν, πλημμελοῦντα διορθοῦσθαι, κατορθοῦντι συναίρεσθαι, εὐθυμοῦντι συμπαρατυγχάνειν, παρακαλεῖν ἀνιώμενον, ἀναλαμβάνειν σφαλλόμενον καθάπαξ ἐν καιρῷ παντί, ἐν πράξει πάσῃ, καὶ συμπαρεῖναι καὶ συνεργάζεσθαι καὶ πάντα μοι διευθύνειν πρὸς τὸ λυσιτελέστερον· κἀκεῖσε δὴ γενομένου κἀπὶ τὴν τελευταίαν κρίσιν καὶ κοινὴν ἀπαντήσαντος ὑπερεντυχεῖν τῷ φιλανθρώπῳ κριτῇ, ὑπερηγορῆσαι λαμπρῶς, ἀποσο-

βῆσαι τὸν κοινὸν ἐχθρὸν καὶ κατήγορον καὶ τοῖς ἐκ δεξιῶν συνενοηκάσαι καὶ τῆς ἐνθέου καταξιῶσαι νομῆς, τῆς μακαρίας ἐκείνης τρυφῆς, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ ὑπὲρ ἡμῶν καθ' ἡμᾶς γεγονότος ἐνυποστάτου λόγου Θεοῦ, ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα τιμὴ καὶ προσκύνησις σὺν τῷ ἀνάρχῳ καὶ ἀγεννήτῳ Πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

X.

ΓΕΡΜΑΝΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ

ἐπιστολὴ ἐγκύκλιος

πρὸς τοὺς ἁπανταχοῦ εὑρισκομένους μητροπολίτας ἐπισκόπους ἱερεῖς καὶ κληρικοὺς τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Κωνσταντινουπόλεως.

(Cod. Sabb. 655, f°. 1β—3β. Cod. Patriarch. 370, f°. 413α).

---

† Οἱ ἁπανταχοῦ εὑρισκόμενοι πανιερώτατοι μητροπολῖται καὶ ὑπέρτιμοι, θεοφιλέστατοι ἐπίσκοποι, εὐλαβέστατοι καὶ θεοσεβέστατοι ἅγιοι κληρικοὶ τῆς ἁγιωτάτης ἀρχιεπισκοπῆς μεγάλης ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως, ἐν πνεύματι ἀγαπητοὶ ἀδελφοὶ καὶ συλλειτουργοὶ τῆς ἡμῶν μετριότητος, καὶ εὐγενέστατοι καὶ χρησιμώτατοι ἄρχοντες καὶ ἅπας ὁ τοῦ Κυρίου χριστώνυμος λαός, ἐν ἁγίῳ πνεύματι ποθεινότατοι καὶ γνησιώτατοι υἱοὶ τῆς ἡμῶν μετριότητος, χάριν ἔλεος ὑγείαν ψυχῆς τε καὶ σώματος καὶ ἄλλο εἴτι ἀγαθὸν ὁμοῦ καὶ σωτήριον παρὰ Θεοῦ παντοκράτορος καὶ παρὰ τοῦ ἁγίου καὶ ζωοδόχου τάφου τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος ἐπευχόμεθα τοῦ εἴην μετὰ πάντων ἡμῶν.

ΕΠΙΓΡΑΦΗ. Ἐν τῷ σαββαϊτικῷ κώδικι 655 ἐπιγράφεται· «Προς τοὺς ἁπανταχοῦ» κτλ. Ἐν τῷ πατριαρχικῷ 370 κώδικι φέρεται ἀνεπίγραφος. Ἀμφότερα δὲ τὰ ἀπόγραφα εἰσὶ δύο διάφορα πρωτότυπα καὶ αὐτόγραφα σχέδια τοῦ Γερμανοῦ καὶ μετὰ διορθώσεων καὶ προσθηκῶν τῆς αὐτοῦ χειρός· ἐφ' ᾧ τελεῖ ἄγνωστος ὁ ἀκριβὴς τύπος τῆς σταλείσης ἐγκυκλίου ἐπιστολῆς. Κατὰ τὴν ἔκδοσιν ἐβασίσθην εἰς τὸ ἁγιοσαββιτικὸν ἀπόγραφον, λαβὼν ὑπ' ὄψει καὶ τὸ ἕτερον πρωτότυπον σχέδιον, οὗτινος τὰς οὐσιωδεστέρας διαφορὰς καὶ ὑποσημειῶ ὧδε. Ἡ ἐν ἀγκύλαις περίοδος ἐλήφθη ἐκ τοῦ 370 πατρ. κώδικος.

1 Οἱ ἁπανταχοῦ εὑρισκόμενοι] ἐλλείπουσιν ἐν τῷ 370.

Ἐνθάδε ἐλήλυθαν δύο ἀδελφοὶ ἐκ τῶν αὐτόθι, ὁ ἐκ τῆς νήσου Χίου ὁρμώμενος εὐλαβέστατος ἱερεὺς κῦρ Κωνσταντῖνος καὶ ὁ τιμιώτατος ἐν μοναχοῖς κῦρ Νικόδημος ὁ πρώην εὐταξίας τῆς αὐτόθι μεγάλης ἐκκλησίας, καὶ ἔδειξαν εἰς ἡμᾶς λιβέλλους πολλῶν ὄντας αἰτιαμάτων μεστούς, ὧν ἔλεγαν εἶναι τὰ ἴσα τῶν γραμμάτων τῆς αὐτόθι γενομένης μερικῆς ἁγίας συνόδου ὑπὸ τῶν παιερωτάτων μητροπολιτῶν καὶ τῶν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων καὶ εὐλαβεστάτων καὶ θεοσεβεστάτων ἁγίων κληρικῶν, καὶ ὑπὸ τῶν ἐνδοξοτάτων καὶ χρησιμωτάτων ἀρχόντων τῆς αὐτῆς ἁγίας μεγάλης ἐκκλησίας, τῆς ἀνακρινάσης καὶ ἀναθεωρησάσης τὰ γενόμενα ἐγκλήματα παρὰ τοῦ πατριάρχου κῦρ Διονυσίου καὶ τῶν αὐτοῦ ἐξάρχων, τοῦ τε Μητροφάνους καὶ τοῦ Ῥόδου τοῦ ἐπονομαζομένου Καρύδη, καὶ τὴν αὐτοῦ παραίτησιν. Καὶ (περὶ) μὲν τοῦ πρώτου, Μητροφάνους, ὃν ἀπέστειλεν εἰς τὴν Βενετίαν, (ὅτι) αὐτὸς ἀπῆλθε μέχρι τῆς παλαιᾶς Ῥώμης, ὡς διαλαμβάνει τὸ ἴσον χειρόγραφον τῆς ἐπιστολῆς τοῦ αὐτοῦ Μητροφάνους καὶ ἐξ αὐτῆς ἐγνώκαμεν καὶ τὲς ἄθεσμες φλυαρίες καὶ τὲς καινοτομίες ἃς ἐπεχείρησεν ποιῆσαι ἔν τε Ἑνετίαις καὶ ἐν τῇ παλαιᾷ Ῥώμῃ εἰς τὸν Πάπαν, ἀνόσια ῥήματα καὶ ἀπεναντία τῆς καθ' ἡμῶν ὀρθοδόξου πίστεως. [Τὸν δὲ ἄλλον ἔξαρχον Ῥόδου τὸν λεγόμενον Καρύδην, ὃν ἀπέστειλεν εἰς τὰ Δωδεκάννησα καὶ αὐτὸς ἐδιάβηκεν εἰς τὴν Κύπρον καὶ ἐνθάδε ἐλήλυθεν καὶ τὸν ἐξετάσαμεν ἐπ' ἀκριβείας καὶ αὐτὸς ἀρνήθηκεν ὅτι πῶς δὲν ἔποικεν. Ὅμως οὐκ οἴδαμεν τὸ ἀληθές, ἔποικεν ἢ δὲν ἔποικεν ζητείαν ἐκεῖσε]. Τὸ δὲ μειζότερον καὶ ἀνίατον τραῦμα καὶ κοινὸν ναυάγιον πάσης τῆς οἰκουμένης, ἡ ἄθεσμη προσθήκη τῶν φλωρίων. Πλὴν εἰς τοῦτο δεόμεθα καὶ

4 ἁγιωτάτης μεγάλης]κῶδ. πατριαρχ. || λιβέλλους] ἐν τῷ πατρ. «διάφορα χαρτία ὡς ἔλεγαν τὰ ἴσα τῶν γραμ. τῆς αὐτόθεν». 11 ἐκλήματα] κῶδ. πατρ. «ἐγκλήματα τοῦ πατρ. κῦρ Διονυσίου [και] τῆς αὐτοῦ παραιτήσεως. τὸ δὲ δεύτερον τὸν αὐτοῦ ἔξαρχον τόν τε Μητροφανους καὶ τοῦ Ῥόδου καὶ τοῦ ἑτέρου τοῦ ἐπονομαζομένου Καρρίδη, καὶ τοῦ μὲν πρώτου Μητροφάνους· ἣν ἀπέστειλεν εἰς τὴν Βενετία. αὐτὸς δὲ ἀπῆλθεν» κτλ. 17 καινοτομίες] κῶδ. πατρ. «κενοτομίες ἣν ἔπικεν ἐν τῇ Βενετία». 20 κῶδ. πατρ. «πίστεως τὸν δὲ ἄλλον» κτλ. Κῶδ ἁγιοσαβ. «πίστεως. αὐτὸς ἐδιέβη εἰς τὴν Κύπρον καὶ οὐ γινώσκομεν τὸ ἀληθές. ἔπηκεν ἐκεῖσε ζητεία ἢ οὐχί. τὸ δὲ μειζότερον» κτλ. 26 πλὴν] κῶδ. πατρ. «ὅμως».

ἐκλιπαροῦμεν πάντας ὑμᾶς, εἰ μὲν θέλετε νὰ διορθωθῇ ἡ ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ καὶ νὰ παύσουν καὶ τὰ σκάνδαλα καὶ ἄλλοτέ ποτε τοιούτες καινοτομίες νὰ μὴν παρακολουθήσουν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ, ἂς συναχθοῦν ὅλοι οἱ ἀρχιερεῖς τῆς δύσεως καὶ τῆς ἀνατολῆς καὶ οἱ εὐλαβέστατοι καὶ θεοσεβέστατοι κληρικοὶ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας καὶ οἱ εὐγενέστατοι καὶ χρησιμώτατοι ἄρχοντες, καὶ θέσετε νόμον εἰς τὸ μέσον καὶ ἀναθεωρήσατε τὰ πάντα ἐν ἀκριβείᾳ ἀπαθῶς, τοῦ τε πατριάρχου κυροῦ Διονυσίου τὰ ἐγκλήματα καὶ τῶν αὐτοῦ ἐξάρχων, ἀλλὰ μὴν καὶ τῶν ποιησάντων τὴν προσθήκην τῶν φλωρίων. Καὶ ὁ μὲν πατριάρχης κῦρ Διονύσιος, ὁποῦ ἐδέχθη τὴν προσθήκην τῶν φλωρίων καὶ ἂν ἔποικεν καὶ τὰ ἄνωθεν γεγραμμένα ἐγκλήματα, κατὰ νόμους νὰ εὐθύνεται καὶ νὰ μὴν ἀντείπῃ, ἵνα μὴ γένηται τὸ σχίσμα εἰς παράλυμα· καὶ ὅσοι ἔποικαν τὴν προσθήκην τῶν φλωρίων, καθὼς φάσκουν οἱ θεῖοι καὶ ἱεροὶ κανόνες νὰ εὐθύνωνται, εἰ δὲ καὶ παρήκοοι θελήσουν γενέσθαι, ἂς ἀναμνησθοῦν τὸν μακαριώτατον ἀπόστολον Παῦλον λέγοντα· «οὐ γάρ ἐστι προσωποληψία παρὰ τῷ Θεῷ· ὅσοι γὰρ ἀνόμως ἥμαρτον, ἀνόμως καὶ ἀπολοῦνται· καὶ ὅσοι ἐν νόμῳ ἥμαρτον, διὰ νόμου κριθήσονται» καὶ τὰ ἑξῆς. Καὶ πάλιν λέγει· «ἴδε σὺ ἰουδαῖος ὀνομάζῃ καὶ ἐπαναπαύῃ τῷ νόμῳ καὶ καυχᾶσαι ἐν Θεῷ καὶ γινώσκεις τὸ θέλημα καὶ δοκιμάζεις τὰ

3 κῶδ. ἁγιοσαβ. «τοιούτες» κτλ. Κῶδ. πατρ. «τοιοῦτοι καινοτομίαν νὰ μὴν παρακολουθήσῃ» 4 ἂς συναχθοῦν] κ. π. «ἂς ἔλθουν». 7 [καὶ θέσετε] κ. π. «καὶ ἂς βάλλουν τὸν νόμον εἰς τὸ μέσος, καὶ νὰ μὴν ποιήσουν καμμίαν προσωποληψίαν τινὸς ἢ κατὰ πάθος, ἀμὴ ὁ πατριάρχης κῦρ Διονύσιος ὁποῦ ἐδέχθη τὴν προσθήκην τῶν φλωρίων, καὶ ἔπικεν καὶ τὰ ἄνωθεν γεγραμμένα ἐγκλήματα καὶ ἔπικεν καὶ παραίτησιν κατὰ νόμους νὰ εὐθύνεται καὶ νὰ μὴν ἀντέρι καὶ ὅσοι ἔπικαν τὴν ἀπανάβασιν καθὼς διακελεύουν οἱ νόμοι νὰ εὐθύνωνται καὶ αὐτοί· καὶ νὰ μὴν τοὺς θείοις καὶ ἱεροὺς κανόνας ἀντίπουν. καὶ ἐὰν ὄντως κατὰ τοὺς θείους καὶ ἱεροὺς κανόνας νομίμως ποιήσεται, καὶ ἡμεῖς μεθ' ἡμῶν θέλομεν εἶστε. καὶ ὅντινα νομίμως συγχωρήσεται ἔχομέν τον καὶ ἡμεῖς συγχωρημένον· καὶ ὅντινα κατὰ νόμους ἀφορίσεται, ἔχομέν τον καὶ ἡμεῖς ἀφωρισμένον, καὶ ὅντινα ὑμεῖς καθηρεῖτε, ἔχομέν τον καὶ ἡμεῖς καθηρημένον· ἂν ποιήσετε κατὰ νόμους καὶ καμμίαν προσωποληψίαν μὴ ποιήσεται, οὕτως θέλομεν εἶσται καὶ ἡμεῖς μεθ' ὑμῶν· ἡ δὲ ἀπέναντι τοῦ νόμου πράξετε καὶ τοὺς μὲν θελήσετε ὅτι νὰ καθήρετε, τοὺς δὲ κατὰ προσωποληψίαν ὅτι νὰ συγχωρήσετε· ἂν οὕτως ποιήσετε, ἐσεῖς νὰ ὄψεσθε· ἐγὼ ἄδικος κριτὴς οὐ θέλω γενέσθαι, ἀλλ' οὐδὲ προσωπολήπτης· καὶ περὶ τῶν εἰδότων ἀρκεῖ ἕως ἐνταῦθα» κτλ. 17 Πρὸς Ῥωμ. 2. 11, 12. 20 Πρὸς Ῥωμ. 2. 17—21.

διαφέροντα, κατηχούμενος ἐκ τοῦ νόμου· πέποιθάς τε σεαυτὸν ὁδηγὸν εἶναι τυφλῶν, ἔχοντα τὴν μόρφωσιν τῆς γνώσεως καὶ τῆς ἀληθείας ἐν τῷ νόμῳ. Ὁ οὖν διδάσκων ἕτερον, σεαυτὸν οὐ διδάσκεις; ὁ κηρύσσων μὴ κλέπτειν, κλέπτεις»; καὶ τὰ ἑξῆς. Καὶ πάλιν· «ὃς ἐν νόμῳ καυχᾶσαι διὰ τῆς παραβάσεως τοῦ νόμου τὸν Θεὸν ἀτιμάζεις»· τὸ γὰρ ὄνομα τοῦ Θεοῦ δι' ὑμᾶς βλασφημεῖται ἐν τοῖς ἔθνεσι καὶ ἡ ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ ὑφ' ὑμῶν πολεμεῖται καὶ κινδυνεύει ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ νὰ ἔλθῃ εἰς τέλειον ἀφανισμόν. Διὰ τοῦτο ἀναμνησθῆτε τὸν ποτὲ Σωζοπόλεως Ἰωαννίκιον τί γέγονεν εἰς αὐτὸν ὑπὸ Θεοῦ, διὰ τὴν προσθήκην ὁποῦ ἔποικεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ, καὶ μὴ γίνεσθε ἀπειθεῖς καὶ παρήκοοι τοῦ νόμου, καθάπερ ἐκεῖνος. Οὕτω δεόμεθα καὶ ἀντιβολοῦμεν νὰ ποιήσετε οἱ πάντες, ἵνα μὴ καὶ ὑμεῖς τὰ αὐτὰ πάθητε. Καὶ περὶ τῶν εἰδότων ἀρκεῖ ἕως ἐνταῦθα. Ὁ δὲ Θεὸς τῆς εἰρήνης καὶ τῆς παρακλήσεως εἰρηνεύσοι καὶ διαφυλάξοι τὴν ἁγίαν αὐτοῦ ἐκκλησίαν ἀπὸ παντὸς κινδύνου καὶ ἐγκαταλείψεως ἀπολιόρκητον, καὶ πρὸς χαρὰν καὶ εὐφροσύνην ἐπαναγάγοι αὐτήν τε καὶ ὑμᾶς διὰ πρεσβειῶν τῆς παμμακαρίστου αὐτοῦ Θεομήτορος καὶ πάντων τῶν ἁγίων. Ἀμήν.

5 Πρὸς Ῥωμ. 2, 23. 18 ὑμᾶς] κῶδ. πατρ. «ὑμᾶς μεθ' ὧν καὶ κληρονόμοι γενόμενοι ἅπαντες τῆς αἰωνίου μακαριότητος διὰ πρεσβειῶν» κτλ.

XI.

ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΛΟΥΚΑΡΕΩΣ

πάπα καὶ πατριάρχου Ἀλεξανδρείας

Διάλογος βραχύς, ἐν ᾧ καταλεπτῶς θεωρεῖται ὁ κίνδυνος ὁποῦ μέλλει νὰ προξενήσῃ πολὺ κακὸν καὶ ζημίαν, προβαίνοντος τοῦ καιροῦ, εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως διὰ τῆς παρουσίας τῶν Γεζουΐτῶν εἰς τὸν Γαλατᾶ, καὶ σκέψις πῶς ἤθελεν εἶσται δυνατὸν ὁ τοιοῦτος κίνδυνος νὰ καταλυθῇ.
Τὰ τοῦ διαλόγου πρόσωπα Ζηλωτὴς καὶ Φιλαλήθης.

(Cod. Sabb. 91, f. 445—472).

Ζ. Χαίροις, ὦ Φιλάληθες! Ἀπὸ πολλοῦ σὲ ἐγύρευα νὰ σὲ ἐρωτήσω ἂν ἦναι πρέπον καὶ δίκαιον νὰ μὲ συμβουλεύσῃς, τινὰς νὰ ἀποθάνῃ διὰ τὰ δόγματά του τὰ ἀληθῆ καὶ ὁποῦ εἶχεν ἀπὸ τοὺς πατέρες του; διατὶ ἔχω ἀκουστὰ ἀπὸ τοὺς προτήτερούς μου ὅτι εἶναι κάλλιον τινὰς νὰ ἀποθάνῃ παρὰ νὰ παρέβῃ τὴν ἀλήθειαν. Εἰς τοῦτο λοιπὸν σὲ ἐγύρευσα καὶ παρακαλῶ σε νὰ μοῦ εἰπῇς ἂν πρέπῃ.

Φ. Θαυμάζω, ὦ Ζηλωτά, πῶς τόσον σπουδαίως ἄρχεσαι καὶ πῶς μὲ τοιαύτην προθυμίαν μοῦ συντυχαίνεις, καὶ κἂν δὲ' μὲ ἀφῆκες νὰ σοῦ ἀποκριθῶ εἰς τὸν χαιρετισμόν, ἀμὴ μ' ἐρωτᾷς πράγματα ὁποῦ δὲν ἠξεύρω τί σε ἀναγκάζει νὰ μὲ ἐρωτᾷς.

Ζ. Ἐρωτῶ διατὶ βλέπω ὅτι εἶναι καιρὸς τινὰς νὰ ἀποθάνῃ, ἐπειδὴ τόσον καιρὸν ὁποῦ ἤμασθεν ἀπὸ κάτω ἀπὸ τοὺς Τούρκους τὰ δόγματά μας καὶ ἡ ὀρθοδοξία μας στέκουνται σῶα, καὶ τώρα νεωστὶ ἦλθαν οἱ λεγόμενοι Γεζουῖται καὶ μὲ πολλὴν πονηρίαν καὶ ὑπόκρισιν πάσχουν νὰ μᾶς τὰ ἀναστρέψουν καὶ νὰ τὰ χαλά-

σουν ὅλα. Τοῦτο λογιάζωντας κρίνω πῶς εἶναι καλλιότερον νὰ ἀποθάνῃ τινὰς παρὰ νὰ ζῇ.

Φ. Ἐτοῦτο εἶναι ὁποῦ σὲ ταράττει καὶ σὲ κάμνει καὶ εἶσαι τόσον λυπημένος; Ἐγὼ ἂν ἐγροίκουν καὶ ἐσύμφερεν ἤθελα σοῦ εἰπῆ ἐκεῖνα ὁποῦ ἐγροίκησα, πῶς εὔκολα ἐκοινολογοῦσαν σοφοί τινες ἄνδρες ἀνάμεσόν τως περὶ τούτων τῶν Γεζουϊτῶν, οἱ ὁποῖοι ταπεινοὶ φαίνουνται εἰς τὰ ὄμματα καθ' ἑνός, ἀμὴ εἶναι πονηροὶ καὶ λύκοι, καὶ καθὼς ἔλεγαν ἐκεῖνοι οἱ σοφοὶ ἄνδρες, ἄξιοι εἶναι νὰ συντρίψουν βασιλείαν· πόσον μᾶλλον τὰ δόγματα τὰ ἡμέτερα καὶ τὴν ἐκκλησίαν τὴν ἐδικήν μας; Ἀμὴ φοβοῦμαι καὶ δὲν συμφέρει νὰ λαλῶ περισσότερον καὶ διὰ τοῦτο σιωπῶ.

Ζ. Ὄχι! Σὲ παρακαλῶ μὴν μοῦ κρύψῃς τὰ ὅσα ἤκουσας ἀπ' ἐκεῖ, ὅτι γνωρίζω πῶς εἶναι πολλὰ συμφέρον καὶ ἐμένα καὶ κάθε ἄλλου ὁποῦ νὰ ἀκούσῃ τὰ τοιαῦτα διὰ νὰ ἠξεύρῃ κάθε εἷς τὰ τοιαῦτα, τὸ τί κάμνει χρεία εἰς τοιαύτην ὑπόθεσιν νὰ ἀποφασίσῃ.

Φ. Ἐγὼ μοῦ φαίνεται καθὼς εἶπα καὶ δὲν συμφέρει, διατὶ θέλει κακοφανῆ πολλῶν καὶ ἀπὸ τοὺς ἐδικούς μας, καὶ διὰ τοῦτο σιωπῶ.

Ζ. Καὶ μὴ σκεφθῇς ὅτι ἔχει νὰ κακοφανῇ μερικῶν, ἀλλ' ὅτι θέλει εἶσται καὶ συμφέρον πολλῶν, καὶ μάλιστα ἂν ἦναι ἀλήθεια τὰ ὅσα ἤκουσα.

Φ. Ἐκεῖνοι οἱ σοφοὶ τόσον ἀληθῶς ἐσύντυχαν ὁποῦ περισσότερον δὲν βολεῖ.

Ζ. Φυλάγου λοιπὸν ἂν κρύψῃς τὴν ἀλήθειαν, μήπως καὶ θέλῃς ἔχει ἁμαρτίαν καὶ βάρος εἰς τὴν ψυχήν σου.

Φ. Ἀναγκάζεις με μὲ τοιαῦτα λόγια νὰ σοῦ κάμω τὸ θέλημά σου, μάλιστα ὁποῦ μετρᾷ εἰς τὸν νοῦν μου ὅτι ἂν ἐκεῖνα ὁποῦ θέλω σοῦ εἰπῆ ἐκ στόματος τῶν σοφῶν ἐκείνων τὰ ἀκούσουν ἀπὸ λόγου σου καὶ ἄλλοι, θέλουν γνωρίσει καλλιότερα τὴν ἔννοιαν καὶ τὸν σκοπὸν αὐτῶν τῶν καλῶν ἀνθρώπων τῶν Γεζουϊτῶν, καὶ εἰς τοῦτο νὰ τοὺς προσέχωσιν ὅσον εἶναι δυνατόν.

Ζ. Παρακαλῶ σε μὴν βράδυνε νὰ πληρώσῃς τὸ θέλημά μου ὡς ἐκεῖνος, ὁποῦ εἶσαι φίλος καὶ καλὸς χριστιανός.

Φ. Εὑρισκόμουν ἐχθὲς μὲ δύο σοφοὺς ἀνθρώπους τοὺς ὁποίους ἂν τοὺς ὀνομάσω δυνατὸν νὰ τοὺς ἐγνωρίσῃς. Ἀμὴ ἀφίνω νὰ εἰπῶ τὰ ὀνόματά τως διὰ τὴν ὥραν. Λοιπὸν ὁμιλῶντας ἐκεῖνοι πολλὰ καὶ διάφορα πράγματα, πολλὰ ἐχαίρουμουν ἀκούωντάς τους. Ὅμως ἦλθαν καὶ εἰς τοῦτο καὶ ἔλεγαν περὶ πίστεως, καὶ ἐγνώριζαν καὶ οἱ δύο ὅτι ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία ἂν καλὰ καὶ ἐπέρασεν πολλαὶς ταραραχαὶς ἐκ μέρους τῶν αἱρετικῶν, ἀμὴ πάντοτε ἐκεφαλήωνεν καὶ ἐστέκετονε εἰς ὀρθοδοξίαν. Ἀμὴ ἔλεγαν πῶς τώρα εἶναι πολλὰ δυστυχής, διατὶ ἀνθρώπους δὲν ἔχει φρονίμους, ἀμὴ τὴν κυβερνοῦσιν ἀμαθεῖς ἄνθρωποι καὶ ὁποῦ δὲν γνωρίζουν τὸ χρέος ὁποῦ ἔχουν διὰ τὴν κυβέρνησιν αὐτῆς, καὶ μόνον ἡ ἔννοιά τως εἶναι εἰς τὴν φιλαργυρίαν καὶ ἁρπαγὴν καὶ ἀδικίαν καὶ ὄχι εἰς καμμίαν καλοσύνην, εἰς τόσον ὁποῦ ἔλεγεν (ὁ εἷς) δὲν «θεωρῶ πλέον ἐγὼ πῶς καὶ ὁ Θεὸς νὰ τοὺς βοηθήσῃ πλέον τὴν ἐκκλησίαν ταύτην, ἢ πῶς οἱ χριστιανοὶ νὰ ἐμποροῦσι νὰ ἰδοῦσι καμμίαν ὠφέλειαν ἀπὸ τὴν τοιαύτην Ἐκκλησίαν, ὁποῦ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, ἁγιωσύνη καὶ δικαιοσύνη καὶ οὐδεκαμμία ἄλλη ἀρετή, καθὼς εἶναι ἴδιον τῆς χριστιανωσύνης, δὲν πολιτεύεται». Ταῦτα ἔλεγεν ὁ εἷς σοφὸς ἐκεῖνος, εἰς τὰ ὁποῖα ὁ ἄλλος σοφὸς ἀπεκρίθη λέγων ὅτι «καλὴ καὶ φρόνιμη θεωρία εἶναι ἐτούτη, ἡ ὁποία εἶχε χρεία διόρθωσιν, ἂν ἦτονε δυνατόν. Ἀμὴ ἐπειδὴ ἀφ' οὗ ἐπάρθη ἡ Κωνσταντινούπολις ἀπὸ τοὺς Τούρκους ὕστερον ὀλίγους χρόνους ἄρχισεν ἡ ἀκαταστασία αὕτη εἰς αὐτὴν τὴν Ἐκκλησίαν ὡς τώρα, κἂν πάντοτε στέκεται καὶ λέγουν οἱ Ἀνατολικοὶ πῶς ἔχουν Ἐκκλησίαν καὶ στέκουνται μ' ἐλπίδα ὅτι θέλει στείλει ὁ Θεὸς κανένα καιρὸν ἄνθρωπον νὰ τὴν διορθώσῃ, καὶ πάντοτε εὑρίσκουνται μὲ τέτοιαν παρηγορίαν οἱ πτωχοὶ πῶς ἔχουν Ἐκκλησίαν, καλὰ καὶ νὰ ἦναι πτωχοὶ οἱ χριστιανοὶ τῆς Ἀνατολικῆς, ἀμὴ τώρα κινδυνεύει νὰ χαθῇ ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆς γῆς, ὥστε πλέον Ἐκκλησίαν νὰ μὴν ἔχουν οἱ Ἀνατολικοί. Καὶ ἂν ἐρωτήσῃς "διατί", σοὶ λέγω ὅτι ὅλαις ταὶς τέχναις ταὶς πονηραὶς κρυφίως ταὶς χρειάζουνται διὰ τὴν ἐδικήν τως ὑπόκρισιν οἱ Γεζουῖται, διὰ νὰ ξαπλώνουν πανταχοῦ τὴν ἐξουσίαν τοῦ Πάπα. Καὶ σὰν ἐγνώρισαν τὴν εὐκολίαν

ὁποῦ μποροῦν νὰ ἔχουν εἰς τὴν Τουρκίαν, καὶ οἱ Τοῦρκοι ὡς ἄνθρωποι ὁποῦ δὲν βιάζουνται διὰ τὰ πράγματα τῶν χριστιανῶν ἂν τινὰς δὲν τοὺς βάλῃ εἰς φῶς (ἂν καὶ τινὰς τοὺς βάλῃ εἰς φῶς, εὔκολα πάλιν τυφλώνουνται), μὲ τοῦτο τὸ ἐλογίασαν πῶς εἶναι εὔκολον καὶ ἦλθαν εἰς τὸν Λεβάντε. Καὶ πρῶτον ἐκατοίκησαν εἰς τὴν Χίο καὶ ἐκεῖ ἔκαμαν σπουδαστήριον καὶ ἔσυραν τοὺς ἥμισυ παπάδες καὶ χριστιανοὺς εἰς τὴν γνώμην τως καὶ εἰς τὴν θρησκείαν τως καὶ καταφρονοῦσι τὴν τάξιν καὶ τὰ δόγματά μας καὶ κρατοῦσι (τὰ) τοῦ Πάπα. Τώρα ἀπ' ἐκεῖ ἦλθαν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐκατοίκησαν εἰς τὸν Γαλατᾶ, καὶ πρῶτον ἐπίασαν τὰ παιδία καὶ μὲ τὸ μέσον τῶν παιδίων κλέπτουσι τὰς γνώμας τῶν πατέρων τους. Ἔπειτα μὲ συμβουλαίς τως χρυφαὶς καὶ συνδρομαίς τως τοὺς λατινόφρονας (ὅσα βδελύγματα καὶ μαργιολίαις καὶ μαργιόλους, μόνον νὰ ἔλθουν ἀπὸ τὴν Ῥώμην καὶ νὰ ἐπαγγέλλωνται πῶς πείθουνται τῷ Πάπᾳ) τοὺς συστένουν πολλαχῶς καὶ προβιβάζουνται εἰς ἀρχιερωσύνην. Ἐτζι ἔγινεν μὲ τὴν συμβουλή τως καὶ συνδρομὴν τως μητροπολίτης Παροναξίας ἕνας μαργιόλος κατησχυμένος, διὰ πολλῶν λόγων ἢ λογιῶν ἐντροπαὶς ἀπὸ τὴν Ἀνάπολιν διωγμένος, κἄποιος λεγόμενος Νικηφόρος, καὶ ὡς τὴν σήμερον ἐδῶ εἰς τὸν Γαλατᾶ καὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἕκαστος τὸν ἐβλέπει καὶ τὸν ἠξεύρει τί ἄνθρωπος εἶναι. Καὶ πάλιν μὲ τὴν συμβουλὴν αὐτῶν τῶν Γεζουϊτῶν καὶ τὴν συνδρομήν τως ἔγινεν μητροπολίτης Χριστιανουπόλεως κἄποιος δὲ παπᾶ Νικόλαος λεγόμενος, ἄνθρωπος ὁποῦ ἔχει πολλὴν ἀγνωσίαν, καὶ ὄχι ἀνθρώπους ἀμὴ χοίρους ἄξιος δὲν εἶναι νὰ βόσκῃ. Ἀφίνω τὰ ἄλλα τως ἐλαττώματα ὁποῦ δὲν βολεῖ τώρα νὰ τὰ λέγω. Ὅμως διὰ νὰ ἐπαγγέλλωνται φανερὰ καὶ ἀνερυθριάστως ὅτι εἶναι παπίσται καὶ ὅτι ὁ Πάπας εἶναι τῆς Ἐκκλησίας τῆς καθολικῆς πρῶτος καὶ κεφαλή, διὰ τοῦτο τοὺς συντρέχουσι καὶ ἀνεβαίνουν εἰς τοὺς βαθμοὺς αὐτούς. Καὶ θέλει εἰπῇ πῶς δὲν πταίουσιν αὐτοὶ ἀμὴ ἐκεῖνος ὁποῦ τοὺς κάμνει, ἤγουν ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως. Ἀλήθεια, ἐκεῖνος τὸ πρῶτον πταίσιμον. Ἀμὴ τί ἠξεύρεις; μήπως καὶ ἔχουν καὶ ἐκεῖνον συρμένον εἰς τὴν γνώμην τως; Μὲ τὸ νὰ

τοῦ τάξουν ὑποσχέσεις ψεμματιναὶς καὶ καθὼς ἐγελοῦσαν τὸν Νεόφυτον τὸν πατριάρχην διὰ κομποσχοίνια καὶ μὲ κἄτι εἰκόνες στάμπιναις εἰς τὸ χαρτί, καὶ καθὼς γελοῦσι μετὰ ταῦτα καὶ σύρνουσι τὸν κόσμον, ἔτζι καὶ τὸν πατριάρχην ἐνδέχεται νὰ τὸν γελοῦσι μὲ ψέμματα. Ὅμως τοῦτο δὲν τὸ βεβαιώνω, ὅτι ὡς καὶ ἂν ἦναι πολλὰ κακὰ καὶ παράνομα κάμνει ὁ πατριάρχης νὰ χειροτονᾷ τοὺς τοιούτους λατινόφρονας καὶ ἀναξίους ὁποῦ αὐτὸς τοὺς ἠξεύρει. Ὅμως ἂς εἶναι. Ἡμεῖς τώρα δὲν λέγομεν μόνον διὰ τοὺς Γεζουΐτας πῶς ἐπιτηδεύονται τὴν δουλείαν τως καλὰ καὶ ἐνεργοῦσι καὶ χειροτονοῦσιν ἐδικούς τως ἀνθρώπους καὶ τοὺς κάμνουν μέλη τῆς Ἐκκλησίας. Τώρα μὲ τοῦτο θέλεις ἰδεῖ ὅτι εἰς ὀλίγον καιρὸν καὶ ἀπ αὐτοὺς τοὺς λατινόφρονας θέλουν κάμει κανένα πατριάρχην, ἐπειδὴ τὸ Πατριαρχεῖον δὲν στέκεται εἰς ἄλλο, μόνον ὅποιος δώσει περισσότερα ἄσπρα. Μποροῦσι οἱ Γεζουΐται νὰ τὸν κάμουν, ὅτι περισσότερα ἔχουν αὐτοὶ ὅταν θέλουν παρὰ τὸν πατριάρχη καὶ ταὶς λοιπαὶς ἐπαρχίαις· ἀμὴ δὲν τὰ ῥίπτουν ἀσκέπτως. Ὅταν λοιπὸν ἔλθῃ εἰς τόσον νὰ βάλουν αὐτοὶ πατριάρχην λατινόφρονα καὶ ἐδικόν τως, τότε καὶ αὐτοὶ οἱ ἱερομόναχοι ὅλοι ὁποῦ γυρίζουν τὰ καντούνια τῆς Πόλεως καὶ τοῦ Γαλατᾶ, ὅλοι διὰ νὰ ἔχουν ἐκκλησίαις ὅλοι εἰς τὸν ὁρισμόν τως καὶ ὄχι τῶν Γεζουΐτῶν (διατὶ αὐτοὶ δὲν φαίνονται) μόνον τοῦ λατινόφρονος πατριάρχου· τότε ἡ πνευματικὴ διαγωγὴ εἰς τὸ χέρι τως, τότε τὰ μαθήματα εἰς τὸ χέρι τως, τότε καὶ ἡ διδαχή, εἰς τόσον ὁποῦ δὲν ἀκολουθᾷ ἐκεῖ ἄλλο παρὰ ὁ παντελὴς ἀφανισμὸς καὶ τῆς ὀρθοδοξίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολικῆς. Καὶ μὴ εἴπῃ τινὰς ὅτι «τοῦτο ἀκόμη δὲν ἔγινεν», ὅτι ἂς τὸ κρατεῖ κάθα εἷς διὰ καμωμένον καὶ τελειωμένον. Τοῦτο σκέπτομαι ἐγὼ καὶ λογιάζω πῶς εἶναι χειρότερον παρὰ κάθε ἄλλην συμφοράν, καλὰ καὶ οἱ ἄρχοντες τῆς Πόλης νὰ μὴν τὸ λογιάζουν, διατὶ δὲν τοὺς κόπτει, παρὰ κάθα εἷς λογιάζει τὸ ἴδιόν του. Ὁ λαὸς πάλιν ὁ κοινὸς ἔχει ἕνα ἰδίωμα, ὅτι εἰς τοιαύταις ὑποθέσεις δὲν μετρᾷ περισσότερον. Ἔπειτα οἱ καλοὶ Γεζουΐται ἔχουσι μαθητὰς κἄποιους χοντροὺς ἀνθρώπους, τοὺς ὁποίους (ὡς πονηροὶ ὁποῦ εἶναι) μὲ τόσην ὑπόκρισιν τοὺς

γελοῦν καὶ τοὺς παίζουν ὡς πιθήκους, γνωρίζοντάς τως χοντροὺς καὶ ἀφυεῖς, ὁποῦ δὲν ἐμποροῦν νὰ μάθουν· ὅμως τοὺς ἐπιμελοῦνται διὰ νὰ κλέπτουν τὴν εὔνοιάν των νὰ περιπατοῦσι ἀπὸ τὰ παζάρια καὶ ἀπὸ τοὺς ζαλαχανάδες καὶ ἀπὸ ταὶς ἐκκλησίαις νὰ κηρύττουσι πῶς οἱ Γεζουῖται εἶναι σοφοί, ἅγιοι, καὶ νὰ κάμνουν τὰ καϋμένα τὰ παλληκαράκια νὰ μαζώνουνται κάθε κυριακὴν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῶν Γεζουϊτῶν, σὰν νὰ παραδίδουν οἱ τυφλοὶ πρόβατα εἰς τὸ στόμα τῶν λύκων. Ταῦτα πάντα ὅποιος τὰ σκεφθῇ καὶ τὰ μετρήσει καλῶς, εὑρίσκει ὅτι δὲν προξενοῦν ἄλλο παρὰ ἀφανισμὸν καὶ χαλασμὸν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τὴν Ἀνατολικήν». Ταῦτα ἦσαν, ὦ Ζηλωτά, ὁποῦ εἶπαν οἱ σοφοὶ ἐκεῖνοι, τὰ ὁποῖα γνωρίζω ὅτι εἶναι ἀλήθεια, διατὶ μὲ πολλὴν γνῶσιν εἶναι μετρημένα καὶ τὰ σημάδια δείχνουν φανερὰ ὅτι ἄλλως δὲν εἶναι. Καὶ ἐπειδὴ μὲ ἠνάγκασας καὶ σοῦ τὰ ὡμολόγησα, ἔχε εἴδησιν.

Ζ. Ὦ Φιλάληθες, εὐχαριστῶ σε ὅτι μοῦ ἐδήλωσες ἐκεῖνα ὁποῦ ἐγὼ καταλεπτῶς δὲν ἐμπόρουν νὰ ἠξεύρω μόνον ἀπ' ἐκεῖνα ὁποῦ βλέπω πῶς ἄρχισαν νὰ καταπατοῦνται τὰ δόγματά μας. Ἐφαντάζουμουν τὴν κακίαν αὐτὴν ὁποῦ περικυκλόνει τὴν Ἐκκλησίαν μας καὶ τὰς ψυχάς μας. Διὰ τοῦτο, παρακαλῶ σε, εἰπέ μοι, συμβούλευσόν μοι: ἁρμόζει νὰ ἀποθάνῃ τινὰς ἢ κἂν νὰ κινδυνεύσῃ μέχρι αἵματος κατὰ τῶν τοιούτων, παρὰ νὰ καταπατοῦνται τὰ δόγματά μας καὶ ἡ ἐκκλησία μας;

Φ. Τοῦτο ὁποῦ μὲ ἐρωτᾷς, ὦ Ζηλωτά, τώρα δὲν εἶναι ἀνάρμοστον, καλὰ καὶ νὰ ἔρχεται ἀπὸ τὴν ζέσιν τῆς καρδίας σου· διατὶ ἀποθένωντας καὶ κινδυνεύωντας, καθὼς λέγεις, ὀλίγα ὠφελεῖς τοὺς λοιποὺς σου ἀδελφούς. Ἀλλὰ μὲ λόγον καὶ μὲ ἔργον πάσχισαι, ἂν σοῦ ἦναι δυνατόν, νὰ ξυπνίσῃς τοὺς χριστιανούς, ὁποῦ εἶναι αὐτοῦ καὶ κοιμοῦνται, νὰ γνωρίσουν τὴν πλάνην καὶ τὸ κακὸν ὁποῦ κινδυνεύει νὰ γένῃ· καὶ μὲ τοῦτον τὸν τρόπον εἶναι εὔκολον, καὶ μάλιστα ἂν ὁ Θεὸς νεύσῃ εἰς τὰς καρδίας τῶν πιστῶν, καθὼς ἔνευσεν εἰς τὰς καρδίας τῶν ἀφεντάδων τῆς Βενετίας καὶ τοὺς ἐδίωξαν ἀπὸ τοὺς τόπους τως, ἔτζι καὶ αὐτοὶ ἂν δὲν τοὺς διώξουν ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολι, ἀλλὰ

νὰ τοὺς διώξουν ἀπὸ τὰς καρδίας τως. Τοῦτο ἁρμόζει τώρα καὶ ὄχι ἄλλο.

Ζ. Καλὰ λέγεις, ἀμὴ δὲν ἠξεύρω τί λόγους ἤθελα χρειασθῇ ὁποῦ νὰ μπορῶ καρδίας ὁποῦ δὲν γροικοῦσι νὰ καταπείσω. Εἰς τοῦτο, παρακαλῶ σε εἰς ὅλαις ταῖς καλοσύναις σου, δίδαξόν με τί νὰ εἰπῶ.

Φ. Ζητεῖς μου πρᾶγμα ὁποῦ δὲν εἶμαι τόσον πρακτικὸς ὁποῦ νὰ μπορῶ νὰ κάμω, τουτέστι νὰ σὲ διδάξω τί νὰ τοὺς εἰπῇς. Ὅμως μὴν χρειασθῇς εἰς τὸν λόγον τόσα χρώματα ῥητορικά, μόνον εἰπέ τως ἁπλᾶ ἁπλᾶ τὴν ἀλήθειαν εἰς τοῦτον τὸν τρόπον. «Πρέπον εἶναι, ὦ ἄνδρες Ἕλληνες καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας γνήσια παιδία, ἂν ἴσως καὶ εὑρισκομέσθανε ξεπεσμένοι ἀπὸ βασιλείαν ἢ ἀπὸ αἰτίαις καὶ ἐλαττώματος ἡμετέρου, ἢ καὶ διὰ τὰ κρίματα τοῦ Θεοῦ τὰ ὑψηλὰ καὶ βαθέα, ὁποῦ νοῦς ἀνθρώπινος δὲν μπορεῖ νὰ μετρήσῃ, ἂν ἴσως (λέγω) καὶ ἤμασθεν ξεπεσμένοι ἀπὸ βασιλείαν καὶ ἀπὸ πλούτη καὶ ἀνάπαυσαις ὁποῦ ἔχει ὁ κόσμος, νὰ μὴν προδώσωμεν ποτὲ τὴν εὐγένειαν τῆς ψυχῆς μας, ἡ ὁποία ἄλλως δὲν προδίδεται παρὰ σὰν νικηθοῦμεν ἀπὸ λόγια πονηρῶν ἀνθρώπων καὶ ὑποκριτῶν νὰ ἀρνηθοῦμεν τὰ πατρικά μας δόγματα, νὰ πιάσωμεν δόγματα ξένα ὁποῦ οὔτε οἱ πατέρες μας τὰ ἐγνώριζαν οὔτε ἡμεῖς. Καὶ τοῦτα δὲν εἶναι ἄλλα παρὰ ἐκεῖνα ὁποῦ μᾶς προβάλλουν οἱ Γεζουῖται λεγόμενοι, ἄνθρωποι ὁποῦ μποροῦσι καὶ μὲ λόγον καὶ μὲ ἔργον νὰ γελάσουν καὶ νὰ ἐμπαίξουν καὶ νὰ σύρουν ὡς θέλουν ὅλον τὸ γένος τὸ ἐδικόν μας διὰ τὴν ἁπλότητα καὶ ἀμάθειαν ὁποῦ ἔχει. Λοιπὸν δὲν πρέπει νὰ εἴμασθεν ἔτζι χαῦνοι νὰ προδώσωμεν τὴν εὐγένειάν μας, πιστεύοντας τοιούτων ἀνθρώπων. Ἐνθυμηθῆτε, ἄνδρες Ἕλληνες, καὶ ἀνιστορηθῆτε τοὺς περασμένους καιρούς, καὶ θέλετε ἰδεῖ ὅτι κανέναν καιρὸν οἱ Λατῖνοι τοῦ γένους μας φίλοι δὲν ἤτονε. Ὁ Πάπας καὶ οἱ ᾿περασπισταί του πάντοτε ἦσαν ἐχθροὶ τοῦ γένους μας, πάντοτε τὴν ἀπώλειαν τῆς βασιλείας μας ἤθελαν, καθὼς ἔδειξαν εἰς διαφόρους καιροὺς τὴν κακήν τως γνώμην πρὸς ἡμᾶς. Καὶ διὰ νὰ μὴν μακρύνω ἀφίνω τὰ ἄλλα, μόνον ἕνα πρᾶγμα

νὰ σᾶς ἐνθυμίσω, ἀπ' ἐκεῖ νὰ γνωρίσεται τὴν γνώμην τως. Τὸν καιρὸν ὁποῦ ἐπολέμα ὁ σουλτὰν Μεεμέτης τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὴν εἶχεν κεκλεισμένην, κάμνωντας κάθεν μηχανὴν νὰ πάρῃ τὴν Πόλιν ἔκαμεν καὶ ταύτην. Ἐπέρασεν τέσσαρα κάτεργα (ἀπὸ τὸ μέρος ὁποῦ εἶναι τὰ Νηόκαστρα) διὰ ξηρᾶς καὶ τὰ ἔσυρε εἰς τὸ ἄλλο μέρος, ἐκεῖ ὁποῦ εἶναι ὁ Ἀρσανᾶς, μὲ πολὺν κόπον καὶ βάσανον, διατὶ δὲν τὰ ἄφινεν ἡ ἅλυσος νὰ περάσουν διὰ θαλάσσης. Καὶ σὰν εἶδαν οἱ Κωνσταντινουπολῖται, ἐσυμβουλεύθησαν διὰ νυκτὸς νὰ τὰ κάψουν. Καὶ συμφωνοῦσι σσαράντα ἀρχοντόπουλα νὰ διαβοῦσι νὰ κάμουν τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἐμπαίνουσι μέσα εἰς τὸ καΐκι τὴν νύκτα καὶ κινοῦσι. Καὶ οἱ Φράγκοι, ὁποῦ ὥριζαν τὸν Γαλατᾶ, τοὺς στέλνουσι χαμπάρι καὶ δίδουν λόγον τὸν Μεεμέτη σουλτάνον. Καὶ ἐκεῖνα τὰ καϋμένα τὰ ἀρχοντόπουλα, μὴ λογιάζοντας πῶς νὰ ἦναι τραϊτόροι, ἐπήγαιναν θαρρετὰ καὶ ἔδωκαν εἰς ἑτοίμην ἔνεδραν· καὶ ἀπ' ἐκεῖνο ἐχάθη ἡ ἐλπὶς τῶν Ῥωμαίων, καὶ δὲν εἶχαν πλέον ἐλπίδα νὰ γλυτώσῃ ἡ Κωνσταντινούπολις. Ἐκ τούτου γνωρίσετε τὴν ὄρεξιν τοῦ γένους τῶν Λατίνων πρὸς τὸ γένος τὸ ἐδικόν μας. Τόσους χρόνους ἀπὸ λόγου τως καλοσύνην δὲν εἴδαμεν, καὶ τώρα εἰς τοὺς ἐσχάτους καιροὺς λογιάζετε θέλουν νὰ μᾶς κάμουν καλοσύνην; Ὄχι! Δὲν τὸ κάμνουν, ἄνδρες Ἕλληνες, διὰ ἄλλο, μόνον διὰ νὰ μᾶς γελάσουν καὶ νὰ μᾶς σύρουν εἰς τοῦ Πάπα τὴν ἐξουσίαν. Καὶ ἂν δὲν σύρουν τοὺς φρόνιμους, σύρνουν τῆς ὥρας τοὺς λωλούς, σύρνουν τὰ παιδία μας καὶ ἀγάλι ἀγάλι ὅλους. Ἔτζι εἶναι οἱ Γεζουῖται ἐπιτήδειοι καὶ ὡς θέλουν νὰ μᾶς ἐμπαίζουν. Ὅταν μᾶς ὁμιλῶσι μὲ γλυκὰ λόγια, καὶ ἐκεῖ κρύπτουσι τὸ φαρμάκι· ὅταν μᾶς τιμῶσι, τότε μᾶς γελῶσι εἰς τὸν ἑαυτόν τως· ὅταν μᾶς διδάσκουσι, τότε μᾶς πραγματεύονται· ὅταν μᾶς χαρίζουν ἢ χαρτάκια ἢ κομποσχοίνια, τότε μᾶς παγιδεύουσι· ὅταν κάμνουν κωμῳδίαις ἢ ἄλλα θέατρα καὶ μᾶς προσκαλοῦνται νὰ παγαίνωμεν, τότε μᾶς μυκτηρίζουσιν ὡς ἀγνώστους καὶ λωλοὺς καὶ οὐτιδανούς. Μὲ τοῦτο ὅλον θεωρῶ, ὦ ἄνδρες Ἕλληνες, πῶς πολλοὶ κρατοῦσι μαζῆ τως, δὲν γνωρίζοντας ταῦτα. Ἐτοῦτο εἶναι ἐκεῖνο ὁποῦ καίει τὴν καρδίαν,

*

πῶς ἔπεσεν εἰς ἡμᾶς τόση ἀγνωσία καὶ δὲν εἵμασθεν ἄξιοι νὰ κρίνωμεν τὸ κακὸν ὁποῦ μᾶς κυνηγᾷ. Καὶ δὲν λέγω διὰ ὅλους, μόνον δι' ἐκείνους ὁποῦ μὲ τοιούτους ἀνθρώπους ὑποκριτὰς καὶ ὄργανα τοῦ 'Αντιχρίστου κρατοῦσι. Θέλεις νὰ εἰπῇς «καὶ αὐτοὶ διδάσκουσι τὰ παιδία μας μαθήματα χωρὶς πληρωμήν, καὶ διδάσκουσι καὶ ἡμᾶς τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον, καὶ διὰ τοῦτο θεωροῦντες τὴν προθυμίαν τως καὶ ἡμεῖς ἀναπαυόμεθα εἰς ἐκείνους». Τόσον ἠξεύρετε, τόσον κρίνετε, τόσον λέγετε· ἀμὴ δὲν ἠξεύρετε πῶς ἡ προθυμία ἐκείνη ὅλη εἶναι μετὰ δόλου. Τὸ μάθημα ὁποῦ εἶναι χωρὶς πληρωμήν, ἐκεῖνο εἶναι πληρωμή, ὅτι μ' ἐκεῖνο ἀγοράζουν αὐτοὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὴν συνείδησιν τῶν παιδίων σας. Ἡ διδαχὴ πάλιν ὁποῦ σᾶς κάμνουν, ἐκείνη εἶναι ἡ παγίδα ὁποῦ σᾶς πιάνουν. Καὶ ἔπρεπεν, ὦ ἄνδρες Ἕλληνες, ἀφίνοντας τὰ ἄλλα, νὰ μὴ βλέπετε ἐσεῖς πῶς σᾶς διδάσκουν, μόνον νὰ βλέπετε ἂν ἡ διδαχή τως εἶναι ὠφέλιμός σας· τὸ ὁποῖον διὰ νὰ κρίνῃ εὔκολα ὁ ἄνθρωπος ἂν ἴσως καὶ μετρήσῃ τρία πράγματα, πρῶτον τί διδάσκουν, δεύτερον μὲ τί διάθεσιν διδάσκουν, τρίτον τὸ τέλος τως εἰς τί ἀποβλέπει. Εἰς τὸ πρῶτον ἂν ἰδῆτε ὅτι διδάσκουν τὴν ἀλήθειαν ἢ τὸ ψεῦδος· ἀμὴ ἐγὼ ἠξεύρω πῶς αὐτοὶ μαζῆ καὶ τὰ δύο τὰ ἀνακατόνουν. Ὅταν σᾶς λέγουν πῶς ὁ Χριστὸς ἐσαρκώθη καὶ ἔπαθεν καὶ ἐσταυρώθη καὶ ἀνέστη καὶ ἀνελήφθη δι' ἡμᾶς, ἀλήθειαν λέγουσι. Ὅταν σᾶς λέγουν ὅτι εἶχεν δώδεκα ἀποστόλους ὁ Χριστὸς (καὶ) πρῶτον ἀπὸ ὅλους εἶχε τὸν ἅγιον Πέτρον, ἐδῶ ἡ ἀλήθεια εἶναι μπερδεμμένη. Ὅταν σᾶς λέγουν πῶς ὁ Πέτρος ἔχει διάδοχον τὸν Πάπα καὶ διὰ τοῦτο ὁ Πάπας εἶναι ἀφέντης τῆς Ἐκκλησίας, ὅλον εἶναι ψεῦδος. Ἔτζι καὶ εἰς τὰ λοιπά· διὰ τοῦτο θέλετε νὰ προσέχετε τὸ τί σᾶς διδάσκουν. Εἰς τὸ δεύτερον θέλετε νὰ κυττάζετε μὲ τί διάθεσιν. Διὰ τοῦτο ὅταν σᾶς λέγουσι «ἡ ἐκκλησία τῆς Ῥώμης καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἶναι μία, καὶ δὲν εἶναι ἀνὰ μέσον μας διαφορά», μὲ κακὴν διάθεσιν σᾶς τὸ λέγουν· διατὶ αὐτοὶ ὅλοι, καὶ Γεζουῖται καὶ οἱ λοιποὶ Φράροι, εἰς τὰ βιβλία ὁποῦ γράφουν καὶ εἰς ταὶς διδαχαὶς ὁποῦ κάμνουν, ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας μᾶς κράζουν σχι-

σματικοὺς καὶ αἱρετικούς, ἀποστάτας, ψεύστας καὶ κάθε ἄλλο κακὸν ὄνομα, καὶ πῶς ἐκκλησίαν δὲν ἔχομεν, μόνον συναγωγήν, σὰν τοὺς Ἑβραίους. Ἔτζι μᾶς κηρύττουσιν εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ εἰς τὰ μέρη τὰ ἐδικά τως, καὶ τώρα ἐδῶ νὰ μᾶς λέγουν πῶς ἡ ἐκκλησία μας καὶ ἡ ἐκκλησία τως εἶναι μία; τὸ ὁποῖον τὸ λέγουν μὲ κακὴν καὶ πονηρὰν διάθεσιν, μάλιστα διατὶ αὐτοὶ κρατοῦσι πῶς ἡ ἐκκλησία νὰ περιέχῃ ἐκλεκτοὺς καὶ ἀποβεβλημένους. Μπορετὸ νὰ γροικοῦσι πῶς ἡμεῖς ἤμασθεν ἀποβεβλημένοι καὶ αὐτοὶ ἐκλεκτοί. Ἢ ἔτζι ἢ ἄλλως μὲ πονηρὰν διάθεσιν τὸ λέγουν. Κρίνατε λοιπὸν τὴν διάθεσίν τως καὶ νὰ εὕρητε τὴν σαθρότητά τως. Εἰς τὸ τρίτον θέλετε νὰ σκέπτεσθε τὸ τέλος, εἰς ποῖον τέλος καταντᾷ ἡ ἔννοιά τως· τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ νὰ μᾶς βάλλουν εἰς τὴν τυραννίδα τοῦ Πάπα νὰ μᾶς ἐξουσιάζῃ, νὰ τὸν ὁμολογοῦμεν πρῶτον καὶ κεφαλήν, καὶ τοῦτο εἰς ὕβριν τοῦ Χριστοῦ καὶ καταφρόνιον τῆς Ἐκκλησίας μας. Ταῦτα θέλετε σκεφθῆτε, ὦ ἄνδρες Ἕλληνες, ἔπειτα νὰ ἀποφασίζετε τὴν καλοσύνην τῶν ὑποκριτῶν. Ἐτούτους σὰν τοὺς θεωρεῖς οὕτω ταπεινούς, καὶ βασιλείας ἀνακάτωσαν, ἔθνη ἔκαψαν, αἵματα ἄπειρα ἔχυσαν, καλὸν ποθενὰ δὲν ἔκαμαν καὶ ἡμεῖς θέλομεν προσδοκήσει εἰς τὸ γένος μας καλὸν νὰ κάμουν ἐκείνους ὁποῦ εἰς τὴν καρδίαν μισοῦσι; Μὲ ὅλον ὁποῦ ὑποκρίνονται, θέλουν εὐεργετήσει ποτέ; Καὶ εἶστε τόσον ἠλίθιοι, ὦ ἄνδρες Ἕλληνες, καὶ δὲν τὸ λογιάζετε; Δὲν πέρνετε παραδείγματα ἀπὸ ἐκεῖνα ὁποῦ ἔχετε διὰ λόγου τως ἀκουστά; Τόσον οἱ ἐχθροὶ τοῦ λόγου σας, ἐχθροὶ τῶν παιδιῶν σας, ἐχθροὶ τῆς σωτηρίας, ἐχθροὶ τοῦ γένους σας, ἐχθροὶ τῆς πατρίδος σας, ἐχθροὶ τῆς πίστεώς σας, ἐχθροὶ τῆς Ἐκκλησίας σας τῆς Ἀνατολικῆς, ν' ἀφίνετε τὴν λύμην ταύτην, τὴν κακίαν ταύτην καὶ ταὶς τέχναις των νὰ ξαπλώνουν; Μὴ γένοιτο, ἀγαπητοί μου, σᾶς παρακαλῶ. Βλέπετε τοὺς κύνας; φεύγετέ τως μὴ σᾶς δαγκώσουν! Βλέπετε τοὺς κακοὺς ἐργάτας; φεύγετέ τους, μὴν ἀνασπάσουν τὰ κλήματα τῆς ἀμπέλου σας! Βλέπετε τὴν κατατομὴν ὁποῦ πάσχει τὴν Ἐκκλησίαν σας, τὰ δόγματά σας, τὸ γένος σας νὰ ξερριζώσῃ καὶ νὰ ἀφανίσῃ. Μακρὰ ἀπ' αὐτούς, μα-

χρὰ ἀπὸ τὴν ἀναστροφή τως, ἀπὸ τὰ μαθήματά τως, ἂν θέλετε νὰ μὴν σᾶς συμβῇ κακὸν ἀνέλπιστον, ἂν θέλετε νὰ στέκεσθε εἰς ἐκεῖνα ὁποῦ εὑρίσκεσθε καὶ προτήτερα χωρὶς ταραχὴν καὶ σύγχυσιν, μὲ ἐλπίδα ὅταν ἦναι ὁρισμὸς τοῦ Θεοῦ νὰ μᾶς ἐλεήσῃ καὶ νὰ μᾶς παρηγορήσῃ». Ταῦτα μοῦ φαίνεται, ὦ Ζηλωτά, πῶς νὰ ἁρμόζουν νὰ τοὺς εἰπῇς διὰ τὴν ὥραν· ὅμως ἐσὺ θέλεις τὰ εὐτρεπίσει καλλιότερα, καὶ θέλεις εὐγάλει καὶ θέλεις προσθέσει, ὡς γνωστικὸς ὁποῦ εἶσαι, τὰ χρησιμώτερα καὶ ἀναγκαιότερα ὁποῦ νὰ πληροφορήσουν μὲ περισσοτέραν ἐνέργειαν ἐκείνους ὁποῦ θέλουν σὲ ἀκούσει.

Ζ. Εὐχαριστῶ σε διὰ τὴν τοιαύτην διδαχήν, ὁποῦ λογιάζω καὶ ἂμ πορέσω εἰς τὴν μνήμην μου αὐτὴν τὴν ἰδίαν, χωρὶς προσθήκην καὶ ἀφαίρεσιν, νὰ τὴν συστήσω. Καὶ ἂν δυνηθῇ ἡ γλῶσσά μου ἔτζι νὰ τὴν ἀναγγείλω, καθὼς τὴν ἤκουσα ἀπὸ λόγου σου, ἐλπίζω πῶς θέλω προξενήσει πολλῶν ὠφέλειαν. Λοιπὸν ἰδοὺ ἀπέρχομαι σὺν Θεῷ.

Φ. Κοπίασαι μὲ καλὴν τύχην.

XII.

ΔΟΣΙΘΕΟΥ ΝΟΤΑΡΑ

πατριάρχου Ἱεροσολύμων

ΠΑΡΑΛΕΙΠΟΜΕΝΑ

ἐκ τῆς ἱστορίας περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις πατριαρχευσάντων.

(Cod. 11 S. Crucis).

Ἐκ τοῦ ζ΄ βιβλίου, κεφαλαίου ζ΄.

§ ς΄. Εἰς τούτους τοὺς καιροὺς [1] εὑρίσκουνταν τινὲς πραγματευτάδες Βενετζιάνοι κάτω εἰς τὸ Μισῆρι, οἱ ὁποῖοι ἐσυμφώνησαν μὲ κἄποιους χριστιανοὺς φυλακάτορας νὰ τοὺς παραδώκουν τὸ ἅγιον λείψανον τοῦ ἁγίου Μάρκου· καὶ ἐκεῖνοι μετὰ περισσὴν ἀντιλογίαν καὶ ἀντίστασιν ἐσύγκλιναν νὰ τὸ δώκουν, καθότι ἔβλεπαν πῶς οἱ Σαρακηνοὶ εὔγαζαν ὡς καὶ τὰ μάρμαρα καὶ ταὶς κολώναις τῶν ἐκκλησιῶν, καὶ παντοῦ ἐκατερήμαξαν τὰ κτίρια τῶν χριστιανῶν καὶ τὰ καταφάνιζαν. Εὐγῆκε δὲ τόση ὀσμή, τόση εὐωδία, ὁποῦ ὅλοι οἱ Ἀλεξανδρηνοὶ ἐθαυμάζουνταν καὶ δὲν ἤξευραν πῶς εὔγαινεν ἀπὸ τὸ ἅγιον λείψανον. Ἐτεχνεύθησαν ὅμως οἱ Βενετζιάνοι μίαν ὡραίαν κατασκευήν. Ἔβαλαν τὸ πάντιμον λείψανον εἰς ἕνα μεγάλον ζεμπίλι καὶ τὸ ἐσκέπασαν μὲ τὰ ὄσπρια, ἔβαλαν κομμάτια χοιρινοῦ καὶ γηρεύοντας οἱ Σαρακηνοὶ νὰ ἰδῶσι τί ἦτον μέσα, ὡς ἔβλεπαν τὰ χοίρινα κρέατα εὐθὺς ἔσκουζαν "χιντζίρ, χιντζίρ" (χοῖρος χοῖρος) καὶ ἔφευγαν. Καὶ μὲ τέτοιον σοφὸν στρατήγημα ἔκρυψαν τὸν τόσον θησαυρὸν καὶ τὸν ἔφεραν ὕστερα

[1] Ἐπὶ τῆς βασιλείας Μιχαὴλ τοῦ Τραυλοῦ. Τὸ ἐν τῇ ἐκδόσει ς΄ παράγραφον πραγματεύεται περὶ ἄλλης ὑποθέσεως. Ὅρα σ. 760.

εἰς τὴν Βενετίαν, ὅπου καὶ τὴν σήμερον τιμᾶται τηλαυγῶς καὶ προσκυνᾶται πανευλαβῶς ἀπὸ τοὺς ἐντοπίους καὶ ξένους ἀνθρώπους ὅσον εἰς τὴν μνήμην. Τὸ δὲ ἅγιον λείψανον πῶς τώρα δὲν εἶναι εἰς Βενετίαν, ἄλλοι λεγέτωσαν· ἐγὼ γὰρ χάριν τῆς συγκλήτου τῶν πανευφήμων Ἑνετῶν παραιτοῦμαι τὰ ἀηδῆ παρ' αὐτοῖς ἱστορῆσαι.

Ἐκ τοῦ ζ' βιβλίου, κεφαλαίου η'.

§ δ'. Εὐτύχιος ὁ Ἀλεξανδρείας πατριάρχης ἱστορεῖ ὅτι ἐπὶ τοῦ χαληφὲ Μαχάμετ Ἐλεμὴν ἐπατριάρχευσεν ὁ Θωμᾶς, καὶ εἰς τὸν καιρόν του ὁ χαληφὲς ἐλθὼν ἀπὸ τὸ Μπαγδάτι εἰς τὸ Μισῆρι ἐσυνέβη νὰ γένῃ μεγάλη πεῖνα εἰς τὴν Παλαιστίνην. Καὶ λοιπὸν κατέβησαν οἱ περισσότεροι καὶ προεστότεροι Ἀγαρηνοὶ ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλὴμ εἰς τὴν Αἴγυπτον. Ἦτον δὲ τὸ μεγάλον τούρλαιον τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου τάφου σεσαθρωμένον καὶ ἠβουλήθη νὰ τὸ ἀνακαινίσῃ ὁ Θωμᾶς. Καὶ δὴ πέμψας εἰς Κύπρον ἔφερεν 50 ξύλα μακρὰ καὶ ἄλλοθεν ἄλλα, καὶ ἀνεκαίνισε τὴν ἀψῖδα πολλὰ καλά· ἐπάνω δὲ αὐτῆς ἔκαμε καὶ ἄλλην ὑψηλότερην πρὸς μῆκος ἀνδρός, ἴσως διὰ νὰ μὴ σεβαίνῃ μέσα ἡ βροχή, καθὼς ὕστερον δὲν ἔγινε καὶ σεβαίνει τώρα. Ἦτον δὲ τότε ἕνας ἄρχων εἰς τὴν Αἴγυπτον ὀνόματι Μπακάμ, ὅστις ἔστειλε πλῆθος χρημάτων τῷ Θωμᾷ διὰ τὴν ἀνακαίνισιν τοῦ τουρλαίου, καὶ τοῦ ἐδεήθη ἔτι νὰ μὴ λάβῃ ἀπὸ ἄλλον τινὰ χρήματα διὰ τὴν τοιαύτην ἀνακαίνισιν, ἀλλ' ἐκεῖνος νὰ τὴν δώσῃ ὅλην. Ἀνακαινιζομένης δὲ τῆς ἀψῖδος, ὥστε εὐγάνοντες ἕνα ξύλον ἔβαναν ἄλλο καινούριον. Ἀλλ' ὁ πατριάρχης φοβούμενος νὰ μὴ πέσῃ ὅλη, γέγονεν ἐν ἐκστάσει καὶ θεωρεῖ σαράντα ἄνδρας ἐξερχομένους ἀπὸ μίαν κολώναν μαρμαραίνιαν τῆς ἐκκλησίας καὶ ἐβάσταζαν τὴν πᾶσαν ἀψῖδα. Ἐλθὼν δὲ εἰς ἑαυτὸν εἶπεν ὅτι οὗτοί εἰσιν οἱ σαράντα μάρτυρες, εἰς τὴν βάσιν δὲ τῶν ξύλων ἔβαλε σαράντα ξύλα ὁποῦ τὸ καθ' ἓν ἀγκαλίαζαν δύο ἄνθρωποι. Γυρίζωντας δὲ ὁ χαληφὲς ἀπ' Αἰγύπτου νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ Μπαγδάτι, τινὲς Σαρακηνοὶ ἐγκάλεσαν τὸν πατριάρχην ὅτι ἔκαμεν ὑψηλότερον τὸ τούρλαιον. Καὶ δὴ ἔστειλεν ἐκεῖνος καὶ ἔφερε τὸν Θωμᾶν καὶ τοὺς κληρικοὺς εἰς τὸ Ῥέμπλι

καὶ τοὺς ἔβαλεν εἰς τὴν φυλακὴν διὰ νὰ τοὺς δείρῃ. Ἐπῆγε δὲ τὴν νύκτα ἕνας γέρων Σαρακηνὸς εἰς τὸν πατριάρχην καὶ τοῦ εἶπε "δός μοι ὁμολογίαν νὰ δίδῃς χίλια φλωρία τὸν κάθε χρόνον ἐσὺ καὶ οἱ μετὰ σὲ πατριάρχαι ἐμοὶ καὶ τῷ γένει μου εἰς τὸν αἰῶνα καὶ νὰ σᾶς εἰπῶ τί νὰ κάμετε νὰ γλυτώσετε ὑμεῖς καὶ νὰ γλυτώσετε καὶ τὴν ἐκκλησίαν". Καὶ τοῦ τὴν ἔδωσεν. Εἶτα τοὺς εἶπεν "αὔριον νὰ εἰπῆτε τῷ χαληφέ, ὅτι ἐγὼ τὸ τούρλαιον τὸ ἔκαμα ὅσον ἦτον καὶ καθὼς ἦτον, καὶ αὐτοὶ ὁποῦ μαρτυροῦσι πῶς τὸ ἔκαμα μεγαλήτερον, εἰπάτωσαν ἐνώπιόν σου πόσους πήχεις ἦταν πρῶτα ὑψηλὸν καὶ τώρα πόσους εἶναι, καὶ στεῖλε καὶ μέτρησε νὰ ἰδῇς τὴν ἀλήθειαν". Ὁ οὖν πατριάρχης οὕτως εἰπὼν τῷ χαληφὲ ἠλευθερώθη καὶ αὐτὸς καὶ τὸ τούρλαιον. Ἔδιδαν ὅμως τὰ χίλια φλωρία τῷ γέροντι καὶ τοῖς ἐγγόνοις αὐτοῦ κατὰ τὴν ὑπόσχεσιν, ἕως ὁποῦ Ἠλίας πατριάρχης ὁ υἱὸς Μανσοὺρ μὲ μίαν κόρην ὁποῦ ἔμεινεν ἀπὸ τὸ γένος τοῦ γέροντος ἰσιάσθη καὶ τὰ ἔκοψε. Καὶ ταῦτα μὲν ὁ Εὐτύχιος. Σημείωσαι ὅτι τούτη εἶναι ἡ αἰτία ὁποῦ οἱ ἁγιοπολῖται τὸν εὐκτήριον τοῦ Θεολόγου πότε λέγουσι τοῦ Θεολόγου καὶ πότε τῶν τεσσαράκοντα μαρτύρων, ἐπειδὴ ἐκείνη εἶναι ἡ κολώνα ὁποῦ εὐγαίνασιν οἱ ἅγιοι τεσσαράκοντα, καθὼς λέγει ὁ Εὐτύχιος ὅτι εἶναι κατὰ νότον τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου τάφου, εἰς τὸ κατώτερον μέρος τοῦ χαμπαναρείου.

Κεφάλαιον κα', περὶ τῆς καταστροφῆς τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου τάφου ὑπὸ τῶν Ἀγαρηνῶν καὶ ἀνοικοδομῆς αὐτοῦ ὑπὸ τῶν ὀρθοδόξων [1].

Ἱστορεῖ ὁ Κεδρηνὸς ὅτι εἰς τὸ ἔτος ͵ςφιη' (1009—1010) Ἀζίζιος ὁ κατάρχων τῆς Αἰγύπτου, κατ' ἄλλους δὲ σουλτάνος τῆς Βαβυλῶνος, διὰ μικρὰς ἀφορμὰς ἔλυσε τὴν ἀγάπην ὁποῦ εἶχε μὲ τοὺς Ῥωμαίους· καὶ ἀφ' οὗ ἐκαταχάλασε τὸν περιφανέστατον ναὸν τοῦ ἁγίου τάφου καὶ τὰ πέριξ περιβόητα βασιλικὰ μοναστήρια, ταλαιπωρήσας τοὺς μοναχοὺς ᾤχετο ἀπιὼν εἰς τὴν Βαβυλῶνα, κατὰ τὸν Μανουὴλ Μαλαξόν. Σὺ δὲ σημείωσαι ὅτι ἐπὶ Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ καὶ πατριάρχου Ἱεροσολύμων Χριστοδούλου ἔγινεν ἡ

[1] Ἐν τῇ ἐκδόσει (σ. 748) τὸ κα' κεφάλαιον πραγματεύεται «περὶ ὧν ἔπραξεν ὁ πάπας Φόρμοσος ἀτόπων, καὶ τίνες ἄλλοι πάπαι Ῥώμης μετ' αὐτόν».

ἀρχὴ τοῦ κακοῦ καὶ ἡ διάφοραις αἰχμαλωσίαις. Γενόμενος δὲ πατριάρχης ὁ Ἰωάννης καὶ τοῦ Φωκᾶ λαβόντος τὰς πόλεις τῆς Συρίας, οἱ Ἀγαρηνοὶ εὑρόντες αἰτίαν ὅτι μὲ ταῖς ὑποθήκαις τοῦ Ἰωάννου ὁ Φωκᾶς ἐλεηλάτει τὴν Συρίαν, ἔκαυσαν ἐπὶ τοῦ Τζιμισκῆ καὶ τὸν πατριάρχην καὶ τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου τάφου. Ἐπὶ δὲ τοῦ παρόντος Βασιλείου πρῶτον ὅτι ἐνησχολεῖτο εἰς τὸν κατὰ Βουλγάρων πόλεμον — ὅθεν καὶ βουλγαροκτόνος ἐκλήθη, καθότι ἀπελάσας αὐτοὺς ἐκατοίκησέ τους εἰς μόνην τὴν Μυσίαν — καὶ εἶχασιν ἐσχάτην ἄνεσιν οἱ Σαρακηνοὶ ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ βασιλέως· δεύτερον, ὅτι ἔτυχε καὶ ψυχρότης τις, ἣν εὑρὼν αἰτίαν ὁ Ἀζίζιος ἐκρήμνισε πολλὰ μέρη τοῦ ναοῦ. Εὐμαθείας δὲ χάριν λέγομεν καὶ τὸ μετέπειτα γεγονός, ὅτι αἴσχίστως καταλύσας τὴν ζωήν του ὁ Ἀζίζιος εὑρέθη ἡ γυνή του νὰ ἦτον χριστιανὴ αἰχμάλωτος, τὸ ὄνομά της Μαρία, καὶ αὐτὴ συνήργησε νὰ ἀνακαινισθῇ ὁ ναὸς τοῦ ἁγίου τάφου, δίδωντάς της ἄδειαν ὁ υἱός της Ἀζίζιος. Ἀλλὰ καὶ ὁ ποτὲ ἄνδρας της ὀνόματι Νικόδημος ἐσύνδραμε περισσὰ εἰς τὴν ξανάκτισιν τοῦ ἁγίου τάφου, φέρωντας μάρμαρα καὶ πέτρας εἰς τὴν ἀνακαίνισιν ταύτην. Ἱστορεῖ ὁ κουροπαλάτης ὁ Κεδρηνὸς καὶ Γουλίελμος ὁ Τύριος, ἂν καλὰ καὶ οὗτος νὰ λέγῃ πῶς ὁ χαλασμὸς τοῦ ναοῦ νὰ ἐσυνέβη εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Ὠμέρη ἀρχηγοῦ τῶν Σαρακηνῶν καὶ εἰς τοὺς 1018 νὰ ἔγινεν ἡ ξανάκτισίς του ὕστερα ἀπὸ 37 χρόνους βασιλεύοντος τοῦ Μονομάχου, ὄντος πατριάρχου εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα Ὀρέστου, ὅστις ἐτελεύτησεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, καθὼς καὶ ὁ Θεοφάνης εἰς τοὺς καιρούς μας. Ἀλλ' ὁ Μονομάχος ἐβασίλευσεν εἰς τοὺς 1043, ὁ δὲ ναὸς ᾠκοδομήθη προτήτερα. Ὅθεν καλῶς λέγει ὁ Κεδρηνὸς καὶ ἡ κοινὴ γνώμη, ὅτι εἰς τὰ ͵ςφιη' ἔτη νὰ ἔγινεν ὁ χαλασμὸς καὶ ὁ υἱὸς τοῦ καταστρέψαντος τὸν ναὸν Ἀζιζίν, ὁποῦ εἶχε μητέρα γυναῖκά τινα αἰχμάλωτον, μετέπειτα νὰ εἶπε νὰ τὸν κτίσῃ ὅστις βούλεται. Ὅθεν ὁ βασιλεὺς Ῥωμανὸς ὁ Ἀργυρόπουλος ἔσπευδε νὰ τὸν οἰκοδομήσῃ φιλοτίμως· τὸν ἐμπόδισεν ὅμως ὁ θάνατος, καὶ διὰ τοῦτο ὁ μετ' αὐτὸν Μιχαὴλ ὁ Παφλαγὼν ἐκπληρωτὴς ἔργου ἐγένετο. Συμφωνεῖ πρὸς ταῦτα ὁ Ζωναρᾶς, ὅστις λέγει ὅτι "ὁ τῆς Αἰγύπτου κατάρ-

χων ἐπὶ Βασιλείου τὰς πρὸς Ῥωμαίους σπονδὰς λύσας τόν τε ἐν Ἱεροσολύμοις ναόν, ἐν ᾧ τὸ τοῦ Κυρίου μνῆμα, κατερρύπωσε καὶ τὰ ἐκεῖ μοναστήρια· ἦν δὲ τὸ ὄνομα Ὤμερ, οὗ θανόντος ἐπὶ τοῦ Παφλαγόνος ἡ γυνὴ χριστιανὴ οὖσα σπείσασθαι τῷ υἱῷ μετὰ Ῥωμαίων ἐζήτησε, καὶ ὁ βασιλεὺς ἐκύρωσε λοιπὸν τὰς σπονδάς". Συνάγεται δὲ ὅτι ὁ Παφλαγὼν ἔκαμε τὴν οἰκοδομήν, ὁ δὲ Μονομάχος νὰ ἔκαμε τὸν πρέποντα καλλωπισμὸν εἰς τὸν ναὸν καὶ νὰ ἀνακαίνισε πολλὰ μοναστήρια. Ἡ αἰτία δὲ ἡ προσεχὴς τοῦ χαλασμοῦ τῶν ἁγίων τόπων, ὡς γράφει ὁ Γλέβος εἰς τὸ τρίτον βιβλίον του, ἦσαν οἱ Ἑβραῖοι ὁποῦ βλέποντες ὅτι ἀπὸ ἁπανταχοῦ ἔτρεχον εἰς τοὺς ἁγίους τόπους οἱ χριστιανοὶ ἐφθόνησαν. Ὅθεν καὶ μαθαίνοντές το οἱ ἀρχηγοὶ τῶν χριστιανῶν εἰς τὴν δύσιν ἐκατάκοψαν πολὺ πλῆθος τῶν Ἰουδαίων. Γεώργιος ὅμως ὁ λογοθέτης εἰς τὸ α′ κεφάλαιον τοῦ δ′ βιβλίου λέγει ὅτι ὁ Ἀζίζιος ὁ Ἀμηρᾶς τῆς Αἰγύπτου ἐπὶ Βασιλείου τοῦ βουλγαροκτόνου ἐκ δευτέρου ἔλαβε τὴν Ἱερουσαλὴμ καὶ τὸν ἅγιον τάφον πολυτελῶς οἰκοδομημένον ὄντα κατεστρέψατο, καὶ τὰ μοναστήρια ὁμοίως, καὶ τοὺς μοναχοὺς Ἰταλοὺς μᾶλλον ἢ Ῥωμαίους ἀπέκτεινε. Καὶ δοκεῖ ἐντεῦθεν ἢ ὁ λογοθέτης νὰ ἐλαθάσθη, ἢ ἂν λέγῃ ἀλήθειαν νὰ φαίνεται ὅτι ὁ ναὸς καεὶς ἀνακαινίσθη, καὶ πάλιν ὑπὸ τοῦ Ἀζιζίου νὰ ἐχαλάσθη, κατὰ μέρος ὅμως, καὶ πάλιν νὰ ἀνακαινίσθη· ἀληθέστερος δὲ δοκεῖ ὁ Κεδρηνὸς ὁποῦ λέγει ὅτι ἔλυσε τὰς συνθήκας ὁ Ἀζίζιος καὶ ὄχι ὅτι ἐπῆρε τὴν Ἱερουσαλὴμ ἀπὸ τοὺς χριστιανούς. Σὺ δὲ σημείωσαι καὶ τοῦτο, ὅτι ἡ Βαβυλὼν καὶ Αἴγυπτος ἕνα εἶχε σουλτάνον· διὰ τοῦτο ὁ Ἀζίζιος πότε λέγεται Βαβυλώνιος, πότε Αἰγύπτιος ἀρχηγός. Καὶ λοιπὸν ὅταν ἀκούσθη καὶ ἐξαναφτιάνετον ὁ ἅγιος τάφος, ἔστειλαν ὅλοι οἱ βασιλεῖς ἔξοδον περισσὴν εἰς τὴν εὐπρέπειάν του, καὶ μάλιστα ὅταν ἐμαθητεύθη πῶς οἱ Βαβυλώνιοι ποσῶς δὲν ἐδυνήθησαν νὰ φθείρουν αὐτοὶ τοῦ Κυρίου τὸν τάφον, ἐπῆραν καρδίαν καὶ μᾶς ἐφιλοδωροῦσαν. Εἶχαν δὲ στείλῃ οἱ Ἑβραῖοι πρὸς ἀμηρᾶν τῆς Βαβυλῶνος ἕνα ἀγύρτην Ῥομπέρτον λεγόμενον μὲ γράμματα φιλτὰ ἑβραϊκά, πῶς ἂν δὲν ἐχάλα τὸ προσκύνημα τῶν χριστιανῶν, ἐχαλοῦσαν αὐτοὶ

τὴν δεσποτείαν του καὶ τὸν τόπον του. Ὅθεν ἔστειλε καὶ ἔκαμε τόσην φθορὰν ὁ ἀλιτήριος εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, ὡσὰν προεγράψαμεν. Σημείωσαι ὅτι ὁ Ἀλεξανδρείας Εὐτύχιος ἱστορεῖ ἐν τῷ ἔτει τοῦ Μωαμήτου 324 "ἀνέβησαν οἱ Ἀγαρηνοὶ εἰς τὸν ἅγιον οἶκον τῇ ἡμέρᾳ τῶν βαΐων καὶ ἐκαύσασι τὰς θύρας τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου τὰς νοτίας καὶ τὴν μισὴν στοάν, καὶ εἰς τὸ Κρανίον καὶ εἰς τὴν Ἀνάστασιν ἐχάλασαν τὸ μέρος". Ἐξ οὗ δείκνυται ὅτι ὁ ναὸς πολλάκις ἐκαύθη καὶ ἐπειράχθη ὑπὸ τῶν Ἀγαρηνῶν, καὶ πολλάκις ἀνακαινίσθη ὑπὸ τῶν ὀρθοδόξων, εἰ καὶ οὐκ ἐμνήσθησαν τούτων εἰδικῶς οἱ χρονογράφοι.

Κεφάλαιον κγ', περὶ τοῦ ἐλαίου μεθ' οὗ χρίονται οἱ βασιλεῖς τῶν Φραντζέζων, καὶ κλειδίων τοῦ ἁγίου τάφου, ἅτινα ἔπεμψεν ὁ πατριάρχης τῆς Ἱερουσαλὴμ τῷ ῥηγὶ τῆς Φράντζας [1].

Σημειοῖ εἰς τὸ χρονικόν του ὁ Ἀναστάσιος ὅτι ἀπέθανεν ὁ Κλοδοβαῖος ὁ πρῶτος χριστιανὸς βασιλεὺς τῶν Κελτῶν, ὅταν ἐτελεύτησε καὶ ὁ Σύμμαχος πάπας ἐπὶ Ἀναστασίου βασιλέως, τοῦ Δικόρου δηλονότι, ὁ ὁποῖος εἶχε βαπτισθῇ ἀπὸ τὸν ἐπίσκοπον Ῥεμίγιον, σοφὸν ἄνδρα καὶ ἅγιον, καὶ εἰς τὴν ὥραν τοῦ βαπτίσματος ἦλθεν οὐράνιον φῶς καὶ τοὺς ἐσκέπασε. Λέγουσι δὲ ὅτι ἦλθε καὶ μία ἄμουλλα μὲ τὸ ἅγιον χρίσμα, οὐρανόθεν φερομένη ἀπὸ ἕνα εὔμορφον περιστέρι· ἡ ὁποία ἄμουλλα φυλάττεται ἕως τὴν σήμερον, καὶ μὲ αὐτὸ τὸ οὐράνιον χρίσμα ἀλείφονται ὅλοι τῶν Φραγκῶν οἱ βασιλεῖς, ὡς τὸ γράφει καὶ ὁ Ὁρμίσδας. Ἀλλὰ ῥητέον ὅτι τοῦτο ἂν καλὰ καὶ εἶναι μυθάριον, ἐπειδὴ οἱ χριστιανοὶ μύρον ἔχομεν ἅγιον ἐκεῖνο ὁποῦ εὐλογεῖ ὁ ἐπίσκοπος καὶ ὄχι ἄλλο, φαίνεται δὲ ὅτι ἀπὸ τούτου τοῦ πλάσματος νὰ ἔμαθον μετὰ ταῦτα οἱ παπίζοντες φράροι νὰ δημιουργῶσι θαύματα ἀλλόκοτα, ὡς φαίνεται ἐν τῇ Τάργᾳ τὸ σύστημα τῶν ψευδεπιπλάστων πραγμάτων. Εἰ δὲ καὶ δώσομεν νὰ εἶναι ἀλήθεια, οἱ τοιοῦτοι τῶν Κελτῶν ῥῆγες ἀντίκεινται τῷ χρίσματι, διότι εἰσὶν ὑπὲρ τοὺς ἐθνικοὺς ἐχθροὶ καὶ διῶκται τῆς ὀρθοδοξίας οἱ τοιοῦτοι

[1] Τὸ κβ' κεφάλαιον πραγματεύεται «περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Μονομάχου καὶ τῶν συμβάντων κακῶν Ῥωμαίοις ὑπὸ τῶν Φράγκων καὶ Τούρκων».

Φράγκοι, κἂν καὶ φημίζωνται ὀρθοδοξότατοι· ὅμως καὶ τῆς ρωμαϊκῆς ἐκκλησίας καὶ παντὸς τοῦ γένους τῶν ὁπωςδήποτε χριστιανῶν ἐπίβουλοί εἰσι καὶ προδόται, ὡς ὁ ἴδιος τόπος δηλώσει. Κείσθω πρὸς ἥδυσμα καὶ τοῦτο. Σημειώνουσιν οἱ Φραντζέζοι εἰς τὰ ἱστορικά τους, ὅτι ὁ πατριάρχης Ἱεροσολύμων ἔστειλε τὰ κλειδία τοῦ ζωοδόχου τάφου εἰς τὸν εἰρημένον Κάρλον, διὰ νὰ ἐπισκεφθῇ τάχα τοὺς ἁγίους τόπους. Ὅθεν ὁ Κάρλος τὸν πρεσβύτερον Ζαχαρίαν ὁποῦ τὰ ἔφερε τὸν μετάστειλεν εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ μὲ φιλοδωρίαν καὶ ὑπόσχεσιν νὰ ὑπάγῃ νὰ ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τοὺς Ἀγαρηνοὺς τοὺς ἁγίους τόπους, καὶ ὅτι ἐμετᾶῆλθεν ὁ ῥηθεὶς Ζαχαρίας ἀπεσταλμένος ἀπὸ Ἰωάννην τὸν πατριάρχην καὶ ἔφερε μαζί του καὶ δύο ἡγουμένους, ἕνα ἀπὸ τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν καὶ τὸν ἄλλον ἀπὸ τὴν λαύραν τοῦ ἁγίου Σάββα, καὶ ὅτι ἦσαν τὰ κλειδία κάποια προμηνύματα, ὡς ὅτι οἱ Φραντζέζοι ἔμελλε νὰ ὑπάγουν εἰς Ἱερουσαλὴμ νὰ καταχυριεύσουν τοὺς ἁγίους τόπους, καθὼς καὶ ἔγινεν. Ἀλλὰ λέγομεν ὅτι καὶ ὁ πατριάρχης Ἰακὼβ ἐπροφήτευσε πῶς θέλει γένῃ πρῶτος ὁ Ἐφραῒμ τοῦ Μανασσῆ· ἀλλ' ὁ Ἐφραῒμ βασιλεύσας ἐγένετο ἀφανισμὸς τῆς βασιλείας τοῦ Δαυὶδ καὶ εἰδωλολατρείας ποδηγέτης. Οὕτω καὶ οἱ Φραντζέζοι ἐπῆρασι πρὸς καιρὸν τὴν Ἱερουσαλήμ, ἀλλ' ἐγένοντο αἰτία νὰ ἀφανισθῶσιν οἱ ἐκεῖσε χριστιανοὶ καὶ νὰ καταχυριεύσῃ ἐξαπλωθεῖσα ἡ ἐθνικὴ δυναστεία, ὡς καὶ τοῦτο ὁ ἴδιος τόπος δηλώσει.

Κεφάλαιον κε', περὶ τῶν πατριαρχῶν Ἱεροσολύμων ἄχρι τῆς δεῦρο [1].

§ α'. Ἐπειδὴ εἴχομεν σαφεῖς ὁδηγοὺς περὶ τῶν πατριαρχῶν μας ἕως Ἡρακλείου, ἀρχίζει δὲ ἀσάφεια ἀπὸ τοῦ Ζαχαρίου νῦν, καθότι διαφωνοῦσιν οἱ χρονογράφοι, μάλιστα δὲ καὶ πολλὰ σιωποῦσιν, ἐκ δὲ τῶν μὴ σαφῶς εἰρημένων χαλεπὸν εἰπεῖν σαφῶς τἀληθές, πλὴν ὅμως τῇ χορηγίᾳ τοῦ ἁγίου Πνεύματος λέξομεν τὸν ἐνόντα τρόπον τὸ ἀληθές. Ἱστορεῖ τοίνυν ὁ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Εὐτύχιος—ὃν εἴπομεν ὅτι ἔγραψε χρονικὸν εἰς γλῶσσαν

[1] Τὸ κεφάλαιον τοῦτο, εἰ καὶ ὑπάρχει ἐν τῇ δωδεκαβίβλῳ ὡς κβ' κεφ. (σ. 749—753), μετατυποῦται ὅμως πληρέστερον καὶ κατὰ τὸ γνήσιον ὕφος τοῦ συγγραφέως, ἵνα ἡ χρῆσις αὐτοῦ καταστῇ εὐπρόσιτος καὶ τοῖς μὴ ἔχουσι τὸ σπανιώτατον βιβλίον τοῦ Δοσιθέου.

ἀραβικὴν ἀπὸ Ἀδὰμ ἕως τοῦ 326 ἔτους τῆς ἀναδείξεως τοῦ ἐθνικοῦ, ὅτε ἤκμαζε καὶ αὐτὸς—καὶ τὰ περὶ τῶν πατριαρχῶν τοῦ ἁγίου οἴκου· οὕτω γὰρ ἐκεῖνος καλεῖ τὴν ἁγίαν Ἱερουσαλήμ. Ἐσημείωσεν, ἀλλ' οὐ συμφωνεῖ μὲ τὰ εὑρισκόμενα δίπτυχα εἰς Ἱερουσαλήμ, καὶ λέγω εὑρισκόμενα, ὅτι οὐ καταγράφονται ὅλοι οἱ πατριάρχαι οὔτε εἰς αὐτά, ἀλλὰ τινές. Οὐκ οἶδα διατί. Πλὴν ὅπως καὶ ἂν συγγράφῃ περὶ τῆς παρούσης ὑποθέσεως, ἐξ αὐτοῦ καὶ ἀπὸ τῶν διπτύχων αὐτῶν συντίθεμεν τὸν παρόντα κατάλογον. Ἀρχόμεθα δὲ πάλιν ἀπὸ τοῦ Ζαχαρίου. Ὁ τοίνυν Ζαχαρίας ἐπατριάρχευσε βασιλεύοντος τοῦ Φωκᾶ. Εἰς δὲ τὰ 614, ὁποῦ ἦτον τέταρτον ἢ πέμπτον ἔτος τοῦ Ἡρακλείου, ἐπήρασιν οἱ Πέρσαι τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ ᾐχμαλώτευσαν τὸν Ζαχαρίαν καὶ τὸ τίμιον ξύλον, ὄντος ἑβδόμου ἔτους τῆς πατριαρχείας αὐτοῦ· εἰς δὲ τὸ δέκατον ὄγδοον ἔτος τῆς βασιλείας του εἰρήνευσεν ὁ Ἡράκλειος μὲ τὸν νέον περσάρχην Συρόην καὶ ἔλαβε τόν τε Ζαχαρίαν καὶ τὸ τίμιον ξυλον. Ἦτον δὲ ὁ Ζαχαρίας εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν ἔτη δέκα τρία, ὥστε εἶναι ἡ πατριαρχεία του ἔτη εἴκοσι καὶ ἀνεπαύθη καθ' ὁδὸν μετὰ τὴν ἀπολύτρωσιν· οὐκ οἶδα ποῦ. Ὅμως κατ' ἄλλους τινὰς νομίζεται ὅτι ἦλθε εἰς Ἱερουσαλὴμ μετὰ Ἡρακλείου, καὶ ἐκεῖ μετέπειτα ἀπέθανεν. Εἶτα ἐπατριάρχευσεν ὁ Μόδεστος μῆνας ἐννέα, κατ' ἄλλους δὲ χρόνους δύο. Τινὲς ὅμως τῶν χρονογράφων θέλουσιν ὅτι νὰ ἐπατριάρχευσεν ὁ Ζαχαρίας ἐν ἔτει 609 καὶ 627 νὰ ἦλθεν εἰς τὸν θρόνον του μὲ τὸν Ἡράκλειον καὶ νὰ ἔζησεν ἕως 633· τὸ ὁποῖον ἔτος ἀποθανὼν αὐτὸς ἐγένετο πατριάρχης ὁ Μόδεστος καὶ ἐστάθη εἰς τὸν θρόνον μῆνας ἐννέα. Οὗ ἀποθανόντος ἐγένετο πατριάρχης ὁ Σωφρόνιος ἐν ἔτει τῷ αὐτῷ, ἤτοι 633, καὶ τῷ ἔτει 635 ἢ τῷ 637 ἐπῆρεν ὁ Ὤμερ τὴν Ἱερουσαλήμ. Ἄλλοι δὲ ἱστοροῦσιν ὅτι ὁ Ζαχαρίας ἐπατριάρχευσεν ἔτη εἴκοσι, ὡς εἴρηται ἀνωτέρω. Καὶ λοιπὸν ἀπέθανε τῷ 627 ἔτει, καὶ τῷ 628 ἐγένετο πατριάρχης ὁ Μόδεστος, καὶ τῷ 629 ἐγένετο πατριάρχης ὁ Σωφρόνιος, καὶ τῷ 636 ἔλαβεν ὁ Ὤμερ τὴν Ἱερουσαλήμ, ἐν ᾧ καὶ ὁ Σωφρόνιος ἐκοιμήθη. Ταῦτα δὲ εἰ ἀληθῆ, πῶς ἡ ἐν Αἰγύπτῳ σύνοδος, ἐν ᾗ ἥνωσεν ἑαυτῷ ὁ Ἀλεξανδρείας Κῦρος

τοὺς Θεοδοσιανούς, ἐγένετο τῷ ἔτει 633; ἐπειδὴ ἐν τούτῳ τῷ καιρῷ ὁ Σωφρόνιος ὁ ἀντειπὼν εὐθὺς τῇ συνόδῳ ταύτῃ, ἣν ἐν Αἰγύπτῳ καὶ μοναχός. Καὶ πῶς ἡ ἐν Ἱεροσολύμοις ὑπὸ τοῦ Σωφρονίου σύνοδος κατὰ Μονοθελητῶν ἐγένετο τῷ 638 ἔτει, ὡς θέλουσιν οἱ πολλοί; Καὶ ἄλλα τινὰ ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ δύναταί τις ἀπο ρῆσαι, ἅτινα ἐγὼ οὐ δύναμαι διαλῦσαι· διὸ οἱ σοφώτεροι, καὶ πρακτικώτεροι διαιτηταὶ γενέσθωσαν. Ἡμῖν ἀρκεῖ εἰπεῖν ὅτι μετὰ τὴν κοίμησιν τοῦ Σωφρονίου ἔμεινεν ὁ θρόνος ἄνευ πατριάρχου ἔτη 29, ἴσως διὰ τὰς καταδρομὰς καὶ τὰς λεηλασίας τοῦ Ὤμερ καὶ τῶν μετ' αὐτὸν κατατρεχόντων τοὺς ἐν Ἱερουσαλὴμ καὶ πέριξ χριστιανούς. Εἶτα ἐγένετο ὁ Θεόδωρος, μείνας εἰς τὸν θρόνον χρόνους 35 (ἐφ' οὗ ἐγένετο καὶ ἡ οἰκουμενικὴ ἕκτη σύνοδος), εἶτα Ἰωάννης χρόνους τεσσαράκοντα. Ἀλλ' ἐνταῦθα ἐξαίφνης ἡ ἄθροισις τῆς ἐν Τρούλλῳ συνόδου συγχέει καὶ τὸν Εὐτύχιον καὶ τὰ δίπτυχα, ἔχουσα εἰς τὴν ὑπογραφήν της πατριάρχην Ἱεροσολύμων Ἀναστάσιον· καὶ φαίνεται νὰ μὴν ἐπατριάρχευσεν ὁ Θεόδωρος ἔτη 35, ἀλλὰ ὀλιγώτερα· ἠθροίσθη γὰρ ἡ πενθέκτη αὕτη σύνοδος ἐν ἔτει 692. Ὅθεν ἀναγκαίως πιστεύοντες τῷ τόμῳ τῆς ἐν Τρούλλῳ συνόδου μᾶλλον Εὐτυχίου καὶ τῶν διπτύχων, μετροῦμεν οὕτω κατὰ τὴν ἀνωτέρω ἀπαρίθμησιν ἀπὸ τοῦ ἔτους τοῦ Μοδέστου, ὅπερ ἦν 628, τοῦ Σωφρονίου ἕβδομον, καὶ χωρὶς πατριάρχου 29 γίνονται ἔτη 37· καὶ ἦτον τότε τοῦ Θεοδώρου τὸ πρῶτον ἔτος, ἔτος ἀπὸ Χριστοῦ 664. Βάνοντες καὶ 35 τοῦ Θεοδώρου ἔρχεται τὸ 699 ἔτος. Ἀλλ' ἦτον εἰς τοὺς 692 ὁ Ἀναστάσιος· ὥστε τὰ ἔτη τοῦ Θεοδώρου ἱστοροῦνται λαθασμένως, ἐπειδὴ ἦσαν ὀλιγώτερα. Ὅτι ὅμως ἐπὶ τῆς ἕκτης συνόδου ἦτον ὁ Θεόδωρος, ἐπὶ δὲ τῆς ἐν Τρούλλῳ ὁ Ἀναστάσιος, εἶναι ἀναντίρρητον. Οὐκ οἴδαμεν δὲ πόσα ἔτη ἐπατριάρχευσεν ὁ Ἀναστάσιος καὶ πόσα ὁ Θεόδωρος. Ὅτι δὲ ὁ Ἰωάννης ἐπατριάρχευσε τεσσαράκοντα ἔτη, εἶναι ἀπὸ πολλοὺς μαρτυρούμενον, ἂν καλὰ καὶ ὁ Θεοφάνης λέγει ὅτι νὰ ἔγινε πατριάρχης εἰς τὸ πρῶτον ἔτος τοῦ Ῥινοτμήτου καὶ νὰ ἐπατριάρχευσεν ἔτη τριάκοντα· ὅπερ ἀλήθειαν εἶναι κωλύει ἡ ἐν Τρούλλῳ σύνοδος. Ὅθεν ἀναγκαίως ἕπεται νὰ ἦτον ὁ Ἰωάννης οὗτος μετὰ τὸν Ἀναστά-

σιον. Σημείωσαι ὅμως ἐδῶ τρία τινά. Πρῶτον ὅτι ὁ Θεόδωρος λέγεται πρόεδρος καὶ ὄχι πατριάρχης, ἐπειδὴ προεδρικῶς ἐπετρόπευε τὸν θρόνον. Εἰ καὶ ἐνταῦθα ἀπορεῖται εἰ προεδρικῶς ἐπετρόπευε, πῶς πάλιν πατριάρχης καλεῖται; Δεύτερον ὅτι ὁ Εὐτύχιος πρωτεύει τὸν Ἰωάννην τοῦ Θεοδώρου· ἀλλ' ἐπειδὴ ἦτον ὁ Ἰωάννης ὅτε ἤκμαζε καὶ ὁ Δαμασκηνός, ἤτοι εἰς τοὺς 731, ὁ δὲ Θεόδωρος ὅτε ἠθροίσθη ἡ ἕκτη σύνοδος, πολλὰ φανερὸν εἶναι ὅτι ἦτον πρότερος ὁ Θεόδωρος τοῦ Ἰωάννου. Σημείωσαι ὅτι ὁ Εὐτύχιος λέγει λευκότατα ὅτι "μετὰ τὸν Σωφρόνιον παρερρυηκότων 29 ἐτῶν ἐγένετο πατριάρχης Γεώργιος"· τίθησι δὲ Γεωργίους δύο, ἕνα τοῦτον ᾧ τινι καὶ παρέχει ἔτη 29, δεύτερον τὸν γεγονότα, ὄντος διαδόχου τοῦ Μωαμήτου τοῦ Ἀμπουλαμπὰς τῷ 20 ἔτει τῆς ἡγεμονείας αὐτοῦ, ὅπερ ἐστὶν ἀραβικὸν ἔτος 156 καὶ σωτήριον ἔτος 770. Τρίτον ὅτι ὁ Ἀναστάσιος βιβλιοθηκάριος λέγει πῶς μετα τὸν Σωφρόνιον ἔγινε Σέργιός τις πατριάρχης, ὅστις μὲ τὸ νὰ εἶναι ἐπιβάτης, ἔστειλε τὸ μοναχικὸν τῆς Παλαιστίνης Στέφανον τὸν Δωρίδος ἐπίσκοπον πρέσβυν εἰς τὴν Ῥώμην κατ' αὐτοῦ, καὶ ἔγραψεν ὁ Ῥώμης εἰς τὸν Ἐφέσου καὶ εἰς τὸν Φιλαδελφείας καὶ ἀπέβαλον αὐτόν. Ὅτι ὅμως ἐστὶ τοῦτο φανερὸν πλάσμα καὶ ἔοικε μύθῳ, φανερόν· πρῶτον ὅτι εἰς τινὰ ἄλλον ἱστορικὸν δὲν εὑρίσκεται· δεύτερον ὅτι καθὼς ὁ Ἱεροσολύμων Θεόδωρος ἔγραψε τὰ συνοδικά του εἰς τὸν Ἀλεξανδρείας καὶ Ἀντιοχείας κατὰ τῶν εἰκονομάχων, βεβαιῶν καὶ τὴν ὀρθοδοξίαν του, ἐδύναντο καὶ οἱ ἐπίσκοποι τῆς Παλαιστίνης νὰ παραπονεθοῦν εἰς τοὺς γείτονας πατριάρχας κατὰ τοῦ ἐπιβάτου πατριάρχου, καὶ τί ἤθελον εἰς τὴν Ῥώμην; τρίτον, εἰς τὰ δίπτυχα ἐδῶ δὲν εἶναι τέτοιον ὄνομα· τέταρτον, ποῦ Ἱερουσαλὴμ καὶ ποῦ Ἔφεσος καὶ ποῦ Φιλαδέλφεια, καὶ μάλιστα ὁποῦ τότε ἔλαβε τὴν Ἱερουσαλὴμ ὁ Οὔμαρος καὶ ἦσαν πόλεμοι ἀναμεταξὺ Σαρακηνῶν καὶ Ῥωμαίων; καὶ πῶς ἐδύνετο ὁ Ἐφέσου (εἰ καὶ δώσομεν τὸ λεγόμενον) νὰ ἐνεργήσῃ εἰς Ἱερουσαλήμ; πέμπτον, πότε καὶ ἄλλοτε ἐκίνησαν ἀγωγήν τινες εἰς τὸν πάπαν διὰ τινὰ πατριάρχην Ἱεροσολύμων, ὁποῦ νὰ ἐκίνησαν καὶ τότε; ἕκτον, διατί ἀπῆλθεν εἰς Ῥώμην

Στέφανος ὁ Δωρίδος ἐπίσκοπος καὶ ἐν ποίῳ καιρῷ, καὶ ὅτι ὁ Σέργιος οὗτος καθ' οὗ ἐφέρετο ὁ Στέφανος οὐκ ἦν πατριάρχης ἀλλ' ἐπίσκοπος Ἰόππης; Ἴδε ἀνωτέρω βιβλ. ς', κεφ. η', ἀριθ. θ' (ἐκδόσ. παράγρ. θ', σ. 550—553). Ἀλλὰ ἂς ἔλθωμεν πάλιν εἰς τὸ προκείμενον. Μετὰ τὸν Ἰωάννην ἐστὶ διαφωνία, ὅτι ὁ Εὐτύχιος καὶ τὰ δίπτυχα, ὡς εἴρηται, θέλουσι νὰ ἔγινεν Ἠλίας, εἶτα Γεώργιος, εἶτα δίδουσι τῷ μὲν Ἠλίᾳ 34, τῷ δὲ Γεωργίῳ 30 ἔτη, εἰ καὶ ὁ Εὐτύχιος παρέχει ἔτη 36. Ὅμως ὅτι ἐγένετο πατριάρχης Θεόδωρος εἰς τὸ ἀναμεταξὺ τῆς ἕκτης καὶ ἑβδόμης τῶν συνόδων, φανερόν ἐστι. Πρῶτον ὅτι τὸ συνοδικὸν Θεοδώρου Ἱεροσολύμων, κείμενον ἐν τῇ τρίτῃ πράξει τῆς ἑβδόμης συνόδου, φανεροῖ ὅτι ἦτον Θεόδωρος πρὸ τῆς ἑβδόμης συνόδου καὶ ὄχι ἐκεῖνος ὁποῦ ἦτον εἰς τὴν ἕκτην, ὅτι ἐκεῖνος ἦτον τοποτηρητής. οὗτος ἦν πατριάρχης καὶ ἀποθαμένος, ὡς φαίνεται ἐν τῇ πρὸς τὴν ἑβδόμην σύνοδον ἐπιστολῇ τῶν ἀρχιερέων τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἐν ἄλλοις ὁποῦ εἴπομεν ἀνωτέρω περὶ αὐτοῦ. Δεύτερον, ὅτι εἰς τὸ συνοδικόν του τὸ ἐνθρονιαστικὸν ὁποῦ γράφει τῷ Ἀντιοχείας καὶ τῷ Ἀλεξανδρείας Θεόδωρος, λέγει ὅτι δέχεται τὰς ἓξ οἰκουμενικὰς συνόδους· τρίτον ὅτι ὁ Γενεβράρδος μετρᾷ ὅτι ἐν ἔτει 749 ἐγένετο Θεόδωρος πατριάρχης. Ἕπεται οὖν μετὰ τὸν Ἰωάννην νὰ ἐγίνηκεν ὁ Γεώργιος, ὃς ὀλιγοχρονήσας ἐγένετο ὁ Θεόδωρος ἐν ἔτει 787 καὶ ἦτον ἐξόριστος δύο χιλιάδες μίλια (μακρὰν τῆς Ἱερουσαλήμ), ὡς λέγει ἡ πρὸς τὴν σύνοδον ἐπιστολὴ τῶν ἀρχιερέων τῆς Ἀνατολῆς, καὶ ἐπατριάρχευσεν ἔτη 36. Εἶτα εἰς τοὺς 193 ἀπὸ Μωάμεθ, κατὰ τὸν Εὐτύχιον, ἔγινεν ὁ Θωμᾶς πατριάρχης, ἀρχιερατεύσας ἔτη δέκα, κατ' ἄλλους δὲ εἴκοσιν. Εἶτα Βασίλειος ὁ μαθητὴς αὐτοῦ, πατριαρχεύσας χρόνους 25, ἐφ' οὗ ἐν τῷ ,ςτμδ' (835—836) ἔτει ἐγένετο ἡ ἐν Ἱεροσολύμοις ἐπὶ τοῦ βασιλέως Θεοφίλου σύνοδος. Ἔτι Ἰωάννης ἔτη 4 καὶ οὐχὶ 40, ὥς φασί τινες. Λέγει δὲ ὁ Εὐτύχιος ὅτι ὁρμήσαντες κατ' αὐτοῦ οἱ Ἱεροσολυμῖται Σαραχηνοὶ καὶ εἰπόντες αὐτῷ λόγους βλασφήμους καὶ ὑβριστικούς, παραιτησάμενος ἀνεχώρησε φοβηθεὶς καὶ ἐγένετο Σέργιος υἱὸς Μανσοὺρ (ὃν ἔλεγεν ὁ βιβλιοθηκάριος ὅτι

ἐγένετο μετὰ Σωφρόνιον) τοῦ Δαμασκηνοῦ, τοῦ παραδόντος πάλιν τὴν Δαμασκὸν τοῖς Σαρακηνοῖς. Καὶ ὁ μὲν πατὴρ αὐτοῦ ἀναθεματίσθη εἰς πᾶσαν τὴν ὑφήλιον, ἐψέγετο δὲ καὶ ὁ Σέργιος ὡς υἱὸς αὐτοῦ, οὐ μὴν ὅτι ἦτον καὶ αὐτὸς εἰς τὴν γνώμην τοῦ πατρός του. Ἐστάθη δὲ εἰς τὸν θρόνον χρόνους 16. Δὲν γινώσκω ὅμως ποῖοι χριστιανοὶ εἶχον τὴν Δαμασκὸν καὶ τὴν ἐπρόδωσεν αὐτός. Εἶτα Σαλομῶν ὁ καὶ Σαλαμωνᾶς ἔτη τέσσαρα. Εἶτα Θεόδωρος ὁ καὶ Θεοδόσιος. Ἐπὶ τούτου ἐγένετο ἡ κατὰ Φωτίου καὶ ὑπὸ τῶν Λατίνων ὀγδόη καλουμένη σύνοδος ἐν ἔτει 869, εἰς δὲ τὴν ὑπὲρ Φωτίου σύνοδον ἐκοιμήθη, ἥτις ἦτον ἐν ἔτει 879. Εἶτα ἐγένετο ὁ Ἠλίας, ἀδελφὸς τοῦ ἄνωθεν Σεργίου καὶ υἱὸς τοῦ Μανσούρ, ὡς ἱστορεῖ τὰ περὶ τούτων εἰς πλάτος ὁ διαληφθεὶς Ἀλεξανδρείας Εὐτύχιος· ἐπατριάρχευσε δὲ ἔτη 29, καὶ ἂν φαίνονται τινὲς χρόνοι περισσότεροι, εἶναι ἡ αἰτία ὅτι τῷ αὐτῷ ἔτει ὁποῦ ἐκοιμήθησαν οἱ πατριάρχαι, ἐπροβλήθησαν οἱ ἄλλοι καὶ ἐμετρήθησαν ξεχωριστὰ εἰς τὸν κατάλογον. Λέγει δὲ περὶ αὐτοῦ ὁ Εὐτύχιος, ὅτι ἐχειροτόνησεν εἰς Ἱερουσαλὴμ Χριστόδουλόν τινα Χαλεπλῆ πατριάρχην Ἀλεξανδρείας, καὶ μὴ θελόντων αὐτὸν τῶν Ἀλεξανδρινῶν ἐπῆγε μόνος του εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ τὸν ἀποκατέστησε. Καὶ σημείωσαι κατὰ παπιστῶν ὁποῦ διότι εἰς καιρὸν ἀνάγκης τάχα ἐπρόβαλλεν ὑπερορίως ὁ Ῥώμης πατριάρχας, περιποιοῦνται τῷ πάπᾳ μοναρχικὸν ἀξίωμα εἰς τὴν καθόλου ἐκκλησίαν. Σημείωσαι ὅτι ὁ Εὐτύχιος ἱστορεῖ, ὅτι ὁ Ἠλίας οὗτος ὅτε ἐπατριάρχευσεν ἦτον ἔτος ἀραβικὸν 259, ὅπερ ἐστὶν ἀπὸ Χριστοῦ 873· ἐβασίλευσε δὲ ἐν Κωνσταντινουπόλει Βασίλειος ὁ Μακεδών. Σημείωσαι ὅτι ὁ Εὐτύχιος τοῦ ἀραβικοῦ ἔτους, ἤτοι τῆς φυγῆς, λέγει νὰ ἦτον τὸ 614 ἀπὸ Χριστοῦ. Εἶτα Σέργιος υἱὸς Ταγγιὰν ἔτη τέσσαρα καὶ μῆνας ὀκτώ. Εἶτα Λέων, πατριαρχεύσας ἔτη 17. Εἶτα Ἀθανάσιος ἐν ἔτει 921, ὅστις ἀσθενήσας ἐπαραίτησεν εἰς Νικόλαον· καὶ γενόμενος ὑγιὴς γνώμῃ τοῦ Νικολάου ἐνεθρονίσθη, ἕως οὗ ἐκοιμήθη καὶ ἔγινε πάλιν Νικόλαος, πατριαρχεύσας χρόνους 15. Εἶτα Χριστόδουλος ἀπὸ Ἀσκάλωνος, ὅστις εἶχεν υἱοὺς δύο, θυγατέρας δύο. Καὶ ἐπὶ τούτου ὄντος χαληφὲ τοῦ Ῥάδδη,

ὥρμησαν οἱ Σαρακηνοὶ τῇ κυριακῇ τῶν βαΐων καὶ ἔκαυσαν τὰς νοτίας πύλας τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου καὶ τὰς ἥμισυ αὐτοῦ καμάρας, καὶ τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἀναστάσεως ἔκαυσαν τὸν ναὸν τοῦ Κρανίου καὶ τοῦ ἁγίου Τάφου. Ἦτον δὲ ἔτος ἀπὸ Χριστοῦ 968 καὶ συμφωνεῖ ὁ Εὐτύχιος μὲ τὸν Κεδρηνόν, ὁποῦ λέγει ὅτι ἦτον ,ςυοε' ἀπὸ κτίσεως κόσμου· δὲν συμφωνοῦσιν ὅμως εἰς τὸν πατριάρχην, ὅτι ὁ Εὐτύχιος λέγει νὰ ἦτον Χριστόδουλος, ὁ Κεδρηνὸς λέγει νὰ ἦτον Ἰωάννης. Φαίνεται ὅμως ὅτι μετὰ τὸν Χριστόδουλον νὰ ἔγινεν ὁ Ἰωάννης καὶ εἰς μὲν τοῦ Χριστοδούλου τὸν καιρὸν ἄρχισαν αἱ ταραχαί, εἰς δὲ τοῦ Ἰωάννου νὰ ἐκάη ὁ ναὸς τοῦ ἁγίου Τάφου, ὃν ἡ ἐκκλησία καλεῖ "οὐρανὸν πολύφωτον" εἰς τὰ ἐγκαίνια αὐτοῦ· γίνονται γὰρ τὰ ἔτη ἕως τῆς κοιμήσεως τοῦ Λέοντος ἐννεακόσια εἰκοσιένα· εἶναι καὶ τὰ τοῦ Νικολάου 15 καὶ τοῦ Χριστοδούλου ἔτη 14, ὁποῦ γίνονται 950· δίδοντες δὲ καὶ τοῦ Ἀθανασίου τινὰ καὶ τοῦ Ἰωάννου, καὶ νομίζοντες νὰ συνεκάη τῷ ναῷ ὁ Ἰωάννης, εὑρίσκεται σωστὴ ἡ χρονολογία τοῦ Κεδρηνοῦ, ὁποῦ λέγει ὅτι ἐκάη ὁ ναὸς καὶ ὁ πατριάρχης ἐν ἔτει ,ςυοε', ὅπέρ ἐστιν ἀπὸ Χριστοῦ 968, καὶ τελειοῦται εἰς τὸν Χριστόδουλον ἡ χρονολογία τοῦ πατριάρχου Εὐτυχίου. Σημείωσαι πρῶτον ὅτι ὁ Εὐτύχιος λέγει πῶς νὰ ἐκάη ὁ ναὸς τῷ 325 ἔτει τοῦ Μωαμήτου, ὅπερ ἐστὶ κατ' αὐτὸν τὸν Εὐτύχιον ἔτος ἀπὸ Χριστοῦ 939· ὥστε δοκεῖ μοι εὑρεῖν καὶ εἰπεῖν περὶ τῆς καύσεως τοῦ ναοῦ τὰ περὶ αὐτὴν ἔτη, οὐ μὴν εὑρηκέναι ἀναμφιβόλως ἐκεῖνο τὸ ἴδιον ἔτος· δεύτερον δὲ ὅτι ὁ Χριστόδουλος ἀπέθανεν εἰς τὸ Ῥέμπλι, φυγὼν τὰς κακουργίας τῶν Ἀγαρηνῶν. Μετὰ δὲ τὴν πυρπόλησιν τοῦ ναοῦ ἐγένετο Ἀγάθων, πατριαρχεύσας ἔτη 14. Εἶτα Χριστόδουλος ὁ καὶ Ἀγάπιος καλούμενος ἔτη δυοήμισυ, ὃς καὶ ἀπέθανεν εἰς τὴν Αἴγυπτον. Εἶτα Θωμᾶς ἔτη δέκα. Εἶτα Ἰωσὴφ ἰατροφιλόσοφος ἔτη τρία καὶ μῆνας ὀκτώ· ὃς καὶ αὐτὸς ἀπέθανεν εἰς τὴν Αἴγυπτον. Εἶτα Θεόφιλος ἔτη ὀκτώ. Ἔμεινε δὲ ὁ θρόνος χωρὶς πατριάρχου ἔτη ἕνδεκα. Εἶτα Νικηφόρος ἔτη πέντε. Εἶτα ἐγένετο Ὀρέστης ἐπὶ Ῥωμανοῦ τοῦ βασιλέως, ἔτη 22 πατριαρχεύσας· ἐφ' οὗ ἀνεκτίσθη καὶ ὁ ναός· ἦτον δὲ ἀπὸ βασιλι-

κοῦ αἵματος καὶ ἐκοιμήθη εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπὶ τοῦ Μονομάχου. Εἶτα Μηνᾶς μῆνας ὀκτώ. Εἶτα Σωφρόνιος, ἐφ' οὗ 1064, ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Δούκα, ἐπήγασι τινὲς δυτικοὶ εἰς προσκύνησιν τοῦ ἁγίου τάφου. Εἶτα Μᾶρκος ἔτη 14. Εἶτα Συμεών, ὃς ἔγραψε μετὰ τοῦ Κουκουπέτρου εἰς τὸν πάπαν κατὰ τῶν Σαρακηνῶν (τῷ) 1095 καὶ ἔγραψε καὶ κατὰ τῶν ἀζύμων. Εἶτα Εὐθύμιος ἔτη 19, περὶ οὗ εἴδομεν ἐν τῷ κτιτορικῷ τυπικῷ τοῦ μοναστηρίου τοῦ κειμένου ἄνωθεν Στενημάχου εἰς Φιλιππούπολιν ταῦτα· "τὸ παρὸν τυπικὸν ἐγράφη ῥωμαϊστί, ἰβηριστὶ καὶ ἀρμενιστὶ τῆς καθ' ἡμᾶς εὐαγεστάτης μονῆς τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς Πετριονιτίσσης ἐν ἔτει ,ςφγβ', καὶ ὑπεγράφη παρ' ἐμοῦ τε αὐτοῦ τοῦ σεβαστοῦ Γρηγορίου καὶ μεγάλου δουκὸς τῆς δύσεως τοῦ Πακουριάνου, καὶ τοῦ παναγιωτάτου πατριάρχου Ἱεροσολύμων κῦρ Εὐθυμίου, ὡς παρατυχόντος αὐτοῦ ἐνθάδε διὰ τὸ καὶ αὐτὸν ἐκ προστάγματος τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν βασιλέως διάγειν ἐν Θεσσαλονίκῃ ἕνεκεν εἰρήνης τοῦ ἀλάστορος Φράγκου". Ἔστι δὲ ἡ ὑπογραφὴ τοῦ πατριάρχου "Εὐθύμιος ἐλέῳ Θεοῦ πατριάρχης τῆς ἁγίας Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν Ἀναστάσεως, πόλεως Ἱεροσολύμων" [1]. Σημείωσαι ὅτι βασιλεὺς μὲν ἦτον Ἀλέξιος ὁ Κομνηνός, φράγκος δὲ Ῥογέριος ὁ Ἰταλός. Ἐπὶ Βασιλείου τοῦ πορφυρογεννήτου κατὰ τὴν τοῦ Σκληροῦ ἀποστασίαν, ὡς γράφει ὁ Σεβαστείας ἐπίσκοπος Θεόδωρος, Ἀγάπιος ὁ Σελευκείας τῆς Πιερίας ἐπίσκοπος γέγονε πατριάρχης Ἱεροσολύμων, ὃς εἰσελθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν συνελειτούργησε τῷ μακαριωτάτῳ καὶ ἁγιωτάτῳ πατριάρχῃ κυρίῳ Νικολάῳ καὶ τῇ ἱερᾷ συνόδῳ. Ἐπὶ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ Σάββας ἐπίσκοπος Καισαρείας τῆς Φιλίππου γέγονε πατριάρχης Ἱεροσολύμων, ὃς εἰσελθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν συνελειτούργησε τῷ ἁγιωτάτῳ πατριάρχῃ Νικολάῳ καὶ τῇ ἱερᾷ συνόδῳ· εἶτα ἐδόθη αὐτῷ καὶ ἡ Μαρώνεια. Ὅταν ἐπῆρεν ὁ Βαλδουῖνος τὴν Ἀσκάλωνα ἦτον πατριάρχης Ἱεροσολύμων Εὐχέριος, καὶ μετὰ τοῦτον γέγονεν Ἱερο-

[1] Τὸ κτιτορικὸν ἔγγραφον, περὶ οὗ γράφει ὁ Δοσίθεος ἐξεδόθη ἤδη. Ὅρα Γ. Μουσαίου, Γρηγόριος Πακουριανός, μέγας δομέστικος τῆς δύσεως, καὶ τὸ ὑπ' αὐτοῦ τυπικὸν τῆς μονῆς τῆς Θεοτόκου Πετριτζιοτίσσης. Ἐν Λειψίᾳ 1888.

σολύμων ὁ Ἰάκωβος. Εὑρέθη ἔν τινι παλαιῷ χαρτίῳ ὅτι τὸ μοναστήριον τοῦ ἁγίου Εὐθυμίου, ὁποῦ εἶναι τώρα μέσα εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, ἀνεκαίνισε πάλαι ποτὲ ἡ δέσποινα κυρία Ἄννα Τραπεζουντία ἡ πορφυρογέννητος, καὶ ὕστερον τὸ ἀνεκαίνισε Γεράσιμος μοναχός, ὅστις ἔκαμε διαθήκην εἰς τινὰς ἑτέρους μοναχοὺς (ἦτον δὲ παρὼν ὁ βασιλικὸς πρέσβυς Ἰωάννης ὁ Τριχᾶς ὁ λογοθέτης τῶν οἰκιακῶν), ἣν ὑπέγραψαν ὁ πατριάρχης Ἀρσένιος, ὃν καὶ παναγιώτατον καλεῖ ὁ Γεράσιμος εἰς τὴν διαθήκην, ὁ Βασὰν μητροπολίτης Γερμανός, Μᾶτος Γάζης καὶ ὑπέρτιμος, ὁ ἐπίσκοπος Βηθλεὲμ Ἠλίας, ἐν ἔτει ͵ςχνγ´ (1144)[1]. Ἐπὶ Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ ἠθροίσθη σύνοδος ἐν Κωνσταντινουπόλει περὶ τοῦ ἐν τῷ μυστηρίῳ τῆς εὐχαριστίας σώματος τοῦ Χριστοῦ ἐν ἔτει ͵ςχξδ´, ἐν ᾗ ἦτον ὁ Κωνσταντινουπόλεως Κωνσταντῖνος καὶ ὁ Ἱεροσολύμων Ἰωάννης. Ἐπὶ Μανουὴλ τούτου ἐν ἔτει ͵ςχοδ´ ἠθροίσθη ἡ περὶ τοῦ "ὁ πατήρ μου μείζων μού ἐστι" σύνοδος, ἐν ᾗ ἦτον Ἱεροσολύμων πατριάρχης Νικηφόρος. Ὁ Χωνειάτης λέγει εἰς τὸ τρίτον βιβλίον του, ὅπέρ ἐστι περὶ τοῦ Μανουήλ, ὅτι ὁ Ἱεροσολύμων Δοσίθεος γέγονε πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ Ἰσαακίου τοῦ Ἀγγέλου. Μετὰ τὸν Δοσίθεον Ἱεροσολύμων γέγονεν ὁ Ἀθανάσιος, οὗτινος φέρεται ἐπιστολὴ πρὸς τὸν μητροπολίτην Κερκύρας Γεώργιον. Μετὰ τὸν Ἀθανάσιον γέγονε Λεόντιος. Ἱστορεῖ Γεώργιος ὁ Παχυμέρης βιβλίῳ ἕκτῳ κεφαλαίῳ πρώτῳ, ὅτι ἦν Ἱεροσολύμων πατριάρχης Γρηγόριος ἐπὶ Μιχαήλ, δηλονότι τοῦ

[1] Τὴν διαθήκην περὶ ἧς ὁμιλεῖ ὁ Δοσίθεος ἀνεῦρον ἐν τῷ ἀρχαιοτέρῳ γνωστῷ συνοδικῷ κώδικι τοῦ πατριαρχείου Ἱεροσολύμων. Τὸ ἔτος ͵ςχνγ´ ὑπάρχει καὶ ἐν τῷ ἐγγράφῳ, ἀλλ' ἱστορικοὶ λόγοι ἀπαιτοῦσι διόρθωσιν εἰς ͵ςωνγ´ (1344), ὅτε ἤκμαζεν ἡ πορφυρογέννητος τραπεζουντία Ἄννα (ἡ λεγομένη Ἀναχουτλοῦ), θυγάτηρ Ἀλεξίου Β´ τοῦ μεγάλου Κομνηνοῦ ἢ τὸ μοναχικὸν ἀμφιασαμένη σχῆμα καὶ εἶτα ἀποβαλομένη αὐτό, κατὰ τὸν χροναγράφον Πανάρετον (Eustathii opuscula ἐκδ. Tafel, σ. 364)· τότε δ' ἤκμαζε καὶ Ἠλίας ὁ ἐπίσκοπος Βηθλεέμ, τελευτήσας τὸν βίον κατὰ τὴν σωζομένην ἐπὶ τοῦ τάφου αὐτοῦ ἀραβικὴν ἐπιγραφὴν τῇ 27 σεπτεμβρίου 1344, ὅ ἐστι τῷ ἔτει καθ' ὃ ὑπέγραψε τὴν εἰρημένην διαθήκην (Βενιαμὶν Ἰωαννίδου, Τοῦ προσκυνηταρίου τῆς ἁγίας γῆς τεῦχος β´, ἐν Ἱεροσολύμοις 1867, σ. 10—11 καὶ 160). Τὸν δὲ Ἰωάννην Τριχᾶν τολμῶ ταὐτῖσαι τῷ συγγραφεῖ Τριχᾷ, οὗ τινος γινώσκεται σημείωσις τοῦ 1360 ἔτους. Ὅρα Aug. Jung, de Trichae metrici vita et scriptis. Vratislaviae 1858 σ. 4.

Παλαιολόγου. Ἐπὶ Ἀνδρονίκου τοῦ δευτέρου ἦλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ὁ Ἱεροσολύμων Λάζαρος, οὗ ἀδίκως καθαιρεθέντος γέγονε πατριάρχης παράνομος Γεράσιμός τις· ἐπὶ δὲ Ἰωάννου τοῦ Καντακουζηνοῦ πάλιν ἔλαβε τὸν θρόνον ὁ Λάζαρος. Εἰς τὰ δίπτυχα φαίνεται μετὰ τούτους Σωφρόνιος ἔτη 46. Εὑρέθη ἐν μηναίῳ ἐν Ἱερουσαλὴμ τάδε. "Ἐπληρώθη τὸ διμήναιον διὰ συνδρομῆς τοῦ πανοσιωτάτου καὶ σεβασμιωτάτου καὶ θείου πατρὸς ἡμῶν κὺρ Δωροθέου πρώην Ἱεροσολύμων πατριάρχου, νῦν δὲ πατριαρχοῦντος τοῦ παναγιωτάτου πατρὸς ἡμῶν κυρίου Θεοφίλου τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου κυρίου ἡμῶν Μανουὴλ τοῦ Παλαιολόγου καὶ γέροντος καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ κυρίου Ἰωάννου" [1]. (Ἐν ἔτει) 1430 ἦτον πατριάρχης Ἱεροσολύμων Θεοφάνης πρὸς ὃν ἔγραψεν ὁ Βαλσαμὼν πατριάρχης Ἀντιοχείας, ἀποκριθεὶς εἰς τὴν ἐρώτησιν "πότε γίνεται μεταβολὴ εἰς τὰ ἀντίτυπα". Ἐπὶ τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ συνόδου ἦτον πατριάρχης Ἱεροσολύμων Ἰωακείμ, μεθ' ὃν Γρηγόριος ἔτη 36, εἶτα Δωρόθεος ἔτη 43, Γερμανὸς ἔτη 45, Σωφρόνιος ἔτη 29, Θεοφάνης ἔτη 37, Παΐσιος ἔτη 15, Νεκτάριος ἔτη ἑπτά, μῆνας ἐννέα, ἡμέρας δέκα, Δοσίθεος [2].

§ β'. Σημειωτέον ὅτι ἐκοπιάσαμεν πολλὰ καὶ διὰ τοῦ μακα-

[1] Τὸ διμήναιον τοῦτο ἀνεῦρον ἐν τῇ λαύρᾳ τοῦ ὁσίου Σάββα, κατέταξα δὲ ὑπ' ἀριθ. 180 ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ πατριαρχείου Ἱεροσολύμων. Ὁλόκληρον τὴν ἐν αὐτῷ σημείωσιν συνεξέδωκα πλήρη μετ' ἄλλων ἰδιοχείρων σημειώσεων τοῦ πατριάρχου Δωροθέου καὶ μετά τινων παρατηρήσεων, ἐξ ὧν ἀπεδείχθη ὅτι ὁ Δωρόθεος ἐπατριάρχει ἀπὸ τοῦ ἔτους 1382 μέχρι περίπου τοῦ ἔτους 1418. Ἀγνοεῖται δ' εἰσέτι ὁ χρόνος τῆς ἐκλογῆς καὶ ὁ τῆς παραιτήσεως αὐτοῦ. Ὅρα ἀνώνυμον περιγραφὴν τῶν ἁγίων τόπων περὶ τὰ τέλη τῆς ιδ' ἑκατονταετηρίδος, ἐκδεδομένην νῦν τὸ πρῶτον μετὰ προλόγου ὑπὸ Α. Π. Κεραμέως, ἐν Πετρουπόλει 1890, σ. III—XI (ἐν τῷ 26 τεύχει τοῦ **Православный Палестинскій Сборникъ**).—[2] Μετὰ τὴν λέξιν «δέκα» προστίθησιν ἡ ἔκδοσις τάδε. «Μετὰ Νεκτάριον δὲ τίθεμεν ἡμεῖς τὸν πανεύφημον τῆς ἀληθείας πρόμαχον, τὸν τῆς εὐσεβείας ἀγωνιστὴν κύριον Δοσίθεον, τὸν τῆς παρούσης βίβλου συγγραφέα, πατριαρχεύσαντα ἐν ἔτει χιλιοστῷ ἑξηκοστῷ ἐνάτῳ, ἰανουαρίου εἰκοστῇ τρίτῃ, καὶ κοιμηθέντα ἐν ἔτει χιλιοστῷ ἑπτακοσιοστῷ ἑβδόμῳ φεβρουαρίου ἑβδόμῃ. Εἶτα ἐν τῷ αὐτῷ χιλιοστῷ ἑπτακοσιοστῷ ἑβδόμῳ ἔτει καὶ τῇ ὀγδόῃ τοῦ αὐτοῦ μηνὸς φεβρουαρίου μετετέθη ἀπὸ τοῦ θρόνου Καισαρείας τῆς Παλαιστίνης εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον τῶν Ἱεροσολύμων ὁ σοφώτατος κύριος Χρύσανθος ὁ καὶ ἀδελφιδοῦς τοῦ ἀνωτέρω Δοσιθέου, ὁ καὶ τὴν παροῦσαν βίβλον μετὰ τὰς πολλὰς αὐτοῦ διορθώσεις τῷ τύπῳ ἐκδούς».

ρίτου ἀρχιεπισκόπου Γάζης Χριστοδούλου μετεφράσαμεν τὸ χρονικὸν τοῦ Ἀλεξανδρείας Εὐτυχίου εἰς ἁπλῆν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, καὶ τὰ τῶν πάλαι σουλτάνων δοθέντα τοῖς ἐν Ἱερουσαλὴμ ἁγιωτάτοις πατριάρχαις διπλώματα μεταγλωττίσαντες, καὶ αὐτὰ εἰς τὴν αὐτὴν γλῶσσαν, ὅπως εὕρωμεν τὰ ὀνόματα τῶν μετὰ τὸν Ζαχαρίαν πατριαρχῶν μας. Ἀλλ' οὐδὲν ἐτελειώσαμεν· καὶ γὰρ ὅσον μὲν ἀπὸ τοῦ Εὐτυχίου ὠφελήθημέν τι μικρόν, ἀπὸ δὲ τῶν διπλωμάτων οὐδέν, ἐπειδὴ συγκεχυμένως λέγουσι πατριάρχας καὶ τοὺς κατ' ἐκεῖνο καιροῦ ἡγουμένους καὶ τοποτηρητὰς τῶν πατριαρχῶν. Ὅθεν ἵνα μὴ τὴν ἀλήθειαν ζητοῦντες εἰς ἀλλόκοτα ψεύδη ἐμπέσωμεν, καθάπαξ τὰ τοιαῦτα γωλὰ Ἡφαίστῳ τῷ χωλῷ παρεθήκαμεν.

Ἐκ τοῦ βιβλίου η', κεφαλαίου θ' [1].

§ β'. Ἦτον κατὰ τὸν Χωνειάτην εἰς τὸν κατηχητικὸν λόγον τῆς ἐκκλησίας ἀνάθεμα τῷ θεῷ τοῦ ἐθνικοῦ τῷ καὶ ὁλοσφαίρῳ. Καὶ λοιπὸν κράζει ὁ βασιλεὺς (Μανουὴλ Κομνηνὸς) τὸν Κωνσταντινουπόλεως Θεοδόσιον περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης, καὶ διδαχθεὶς ἀπ' αὐτοῦ ὅτι τὸ ἀνάθεμα δὲν λέγει τὸν δημιουργόν του ἢ ἐκεῖνον ὁποῦ ἐκεῖνος καλεῖ δημιουργὸν τοῦ παντός, ἀλλ' ἐκεῖνον ὁποῦ ὀνομάζει τυχὸν ὁλόσφαιρον καὶ ψυχρόν, ὅτι ὁ τοιοῦτος εἶναι σῶμα. Ἴσως νὰ τοῦ εἶπε καὶ περισσότερα· καὶ ἀκόμη καὶ συνοδικῶς τοῦ εἶπε τὰ πρόσφορα, συνιστῶν τὸ ἀνάθεμα τοῦ τοιούτου λεγομένου θεοῦ καλῶς ἔχειν εἰς τὸν κατηχητικὸν καὶ καλῶς ἐτέθη ἀπὸ τῶν ἀρχαίων πατέρων. Ἀλλ' ὁ Μανουὴλ δὲν ἐπείσθη εἰς τὸν πατριάρχην καὶ τὴν σύνοδον, ἀλλὰ συντίθησι τόμον κατὰ τοῦ τοιούτου ἀναθέματος, εἰς τὸν ὁποῖον μέμφεται τοὺς πρὸ αὐτοῦ βασιλεῖς ὡς ἀπερισκέπτως ἀνεχομένους βλασφημεῖσθαι τὸν Θεὸν (ἐδόκει δὲ λέγειν θεὸν ἀληθινὸν τὸν ὁλόσφαιρον καὶ ψυχρὸν θεὸν τοῦ ἐθνικοῦ), καὶ τόσον τὸν ἐσύνθεσε σοφιστικὸν ὁποῦ τὸν ἔδιδε

[1] Ἐν τῇ ἐκδόσει τὸ θ' κεφάλαιον πραγματεύεται «περὶ τῆς διὰ τὸ "ὁ πατήρ μου μείζων μού ἐστιν" ἐν Κωνσταντινουπόλει γενομένης συνόδου ἐπὶ Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ, καὶ τῆς ἐν πλαξὶ γραφείσης συνοδικῆς αὐτῆς ἀποφάσεως» (σ. 792—93).

τῶν περὶ αὐτὸν νέων ἀρχοντοπούλων καὶ τῶν συγγενῶν νὰ τὸν ἀναγινώσκουν. Ἀποβαλλομένων δὲ τοῦ τε πατριάρχου καὶ τῆς συνόδου τὸν τόμον, μωροὺς καὶ ἀπαιδεύτους τοὺς ὠνόμαζεν. Ἐν τούτοις δὲ ἀρρωστήσας καὶ κείμενος εἰς τὰ βασιλικὰ σπίτια ὁποῦ εἶναι εἰς τὸ Σκούταρι εἰς τὴν Δάμαλιν, ἀλλάσσει τὸν τόμον καὶ τὸν γράφει συντετμημένον καὶ λίαν περίεργον. Εἶτα κράζει τὸν πατριάρχην καὶ τοὺς ἀρχιερεῖς εἰς τοῦ λόγου του, μὲ τοὺς ὁποίους συνῆλθον καὶ οἱ λογάδες καὶ ἔγκριτοι κληρικοὶ καὶ ἄλλοι σοφοί. Καὶ σὰν ἐπήγασιν ἐκεῖ, δὲν τοὺς ἀντάμωσε, μόνον ὥρισε καὶ ἐκάθησαν εἰς ἄλλον κελλίον καὶ τοὺς ἔστειλε τὸν τόμον νὰ τὸν ὑπογράψουν μὲ Θεόδωρον τὸν Ματζούκην. Ἐναντιουμένων δὲ τοῦ πατριάρχου καὶ τῶν ἀρχιερέων, τοὺς ἐφοβέριζεν ὅτι νὰ συνάξῃ μεγαλείτερην σύνοδον καὶ νὰ προσκαλέσῃ καὶ τὸν πάπαν εἰς αὐτήν. Ἀλλ' ἡ σύνοδος τίποτε δὲν ἐψήφα τὰ λόγιά του. Μάλιστα ὁ Θεσσαλονίκης Εὐστάθιος ἐλευθεροστομήσας ὕβριζε θεὸν τὸν ὁλόσφαιρον, διανοίας ἀνάπλασμα. "Κακοδαίμων εἴην ἂν" ἔφη "καὶ καταπατημένον ἐν ταῖς πτέρναις φορῶν τὸν ἐγκέφαλον καὶ τοῦ σχήματος πάμπαν ἀνάξιος" (τὸν ἐπὶ τῶν ὤμων δείξας μανδύαν· καὶ σημείωσαι ὅτι οἱ ἀρχιερεῖς πάντοτε ἐφοροῦσαν τὰ μανδύα αὐτῶν· ὅθεν ὁ Σίλβεστρος γράφει ὀνειδίζων τὸν Κυζίκου, ὅτι ἐπεριπάτει ἐν τῇ Φλωρεντίᾳ ἄνευ μανδύου ἐν τῇ ἀγορᾷ, καὶ οὕτω θέλων προσελθεῖν τῷ βασιλεῖ ἔλεγον αὐτῷ τινὲς ἵνα ἐνδύσηται τὸν μανδύαν. Τμῆμα δ' κεφ. λβ'), "εἰ θεὸν τὸν καμηλώδη καὶ παιδεραστὴν καὶ πάσης πράξεως μυσαρᾶς ὑφηγητὴν καὶ διδάσκαλον ἡγοίμην". Ἀκούσαντες δὲ ταῦτα ὅλοι κατεγέλασαν, μυκτηρίζοντες τὸν τοιοῦτον θεὸν ἀλιτήριον. Εἶτα τί; σκανδαλίζεται ὁ βασιλεύς, φοβερίζει τὸν Εὐστάθιον, ὁ δὲ πατριάρχης οἰκονομήσας τὸ πρᾶγμα εἰρηνεύει τὸν βασιλέα καὶ συγχωρεῖ καὶ τοῦ Εὐσταθίου, καὶ δίδεται ὁ τόμος εἰς σκέψιν, καὶ εὔγαλεν ἡ σύνοδος τὸ "θεὸν τοῦ ἐθνικοῦ" καὶ εἶπεν "ἀνάθεμα τῷ ἐθνικῷ καὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ". Καὶ ἔτζι ὑπογράψαντές τον, πραγμάτων ἀπηλλάγησαν. Σημείωσαι δὲ ἐδῶ ὅτι ὁ Χωνῶν ἐπίσκοπος Νικήτας ὁ ἐκτομίας, ὄντος ἔτι τοῦ Μανουὴλ νέου καὶ ἐπανερχομένου ἀπὸ τῆς

Ἀρμενίας, ἰδὼν αὐτὸν εἶπεν ὅτι "βασιλεύσει ἰσχυρῶς, ὅμως εἰς τὸ γῆράς του ἔχει νὰ τρελλαθῇ". Τοῦτο δὲ ἦτον ὁποῦ ἐνόμισε νὰ εἶναι θεὸς ἀληθινὸς ὁ τοῦ ἐθνικοῦ ὁλόσφαιρος. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὴν ἀστρονομίαν ἐνόμιζεν ἀληθῆ, ὡς καὶ τώρα πολλοὶ τῶν ἀλιτηρίων τῶν χραινόντων τὸ ὄνομα τῆς χριστιανωσύνης. Ὅμως εἰς τὰ ὑστερινά του τὸν ἔψεξε, μαθὼν αὐτὸ διὰ τῆς δοκιμῆς μάταιον καὶ ὅλως ψευδές· ὅθεν ἐγγράφως τὸ ἐκαταφρόνησε καὶ ἔδωκε τὴν συγγραφὴν εἰς χεῖρας τοῦ πατριάρχου.

Ἐκ τοῦ θ′ βιβλίου, κεφαλαίου ζ′.

§ ς′. Ὁ Κανταχουζηνὸς τέλος πάντων ἔγινε καὶ μοναχός. Εἶχε δὲ μαζί του καὶ τινὰ Σαρακηνὸν ὁποῦ ἐχριστιάνισεν, ὅςτις καὶ ἐκεῖνος μονάσας ὠνομάσθη Μελέτιος. Συνέγραψε δὲ μονάσας τὸ κατὰ τοῦ ἐθνικοῦ ἀντιρρητικόν, τὸ εὐμορφώτερον βιβλίον ὁποῦ νὰ εἶναι εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Ὅθεν καὶ ὅσοι νεώτεροι ἔγραψαν κατὰ τοῦ ἐθνικοῦ καὶ τῆς διδαχῆς αὐτοῦ, ἀπ' αὐτὸ τὸ βιβλίον ἐπήρασι τὰς ἀφορμὰς καὶ παρὰ τοῦ μοναχοῦ Ῥιχάρδου τοῦ Ἰταλοῦ, ὃς περίπου τὰ 1200 ἔτη ἔγραψε κατὰ τῆς αἱρέσεως τοῦ ἐθνικοῦ λίαν ὠφελίμως. Ἀλλὰ καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ματθαῖος συνέγραψεν ἑρμηνείαν εἰς τὸ ᾆσμα τῶν ᾀσμάτων, ἐν ᾗ ἀγωνίζεται νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ἡ Θεοτόκος εἶναι ἡ νύμφη· καὶ ἀκόμη συνέγραψε καὶ ἱστορίαν [1].

Βιβλίου ια′, κεφάλαιον α′.

Ἅλωσις Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἑτέρων πόλεων καὶ τόπων καταδρομὴ ὑπὸ τοῦ Μωαμήτου. Περὶ τῶν τότε σοφῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ Θωμᾶ τοῦ δεσπότου, φυγόντων εἰς τὸν πάπαν, καὶ Λατίνων, καὶ ἐπιβουλὴ τῶν Σέρβων καὶ τοῦ πάπα, δι' ἧς συνεργοὶ γεγόνασι τοῦ Μωαμήτου [1].

§ δ′. Ἀφ' οὗ ἐπάρθηκεν ἡ Κωνσταντινούπολις, ἐσκορπίσθησαν οἱ σοφοὶ τῆς Ἑλλάδος καὶ καθ' ἕνας ὅπου τοῦ ἐβόλεσεν

[1] Ἡ ἐν τῇ ἐκδόσει (σ. 861) ς′ § ἀντιστοιχεῖ τῇ ζ′ τοῦ κώδικος. — [2] Τὸ ἐν τῇ ἐκδόσει α′ κεφάλαιον (σ. 1147) πραγματεύεται περὶ ἄλλου ζητήματος, μόνον δ' ἐν ἀρχῇ ἐγράφησαν ταῦτα· «Περὶ τῆς ἁλώσεως Κωνσταντινουπόλεως σημειῶσαι ἐνταῦθα οὐδεμία χρεία ἡμᾶς καλεῖ, πολλῶν τῶν κατ' ἐκεῖνο καιροῦ καὶ τῶν μετέπειτα ἱστορικῶν πότε καὶ παρὰ τίνος ἑάλω ἱστορησάντων εἰς πλάτος. Διὰ δὲ τὸ λέγειν τοὺς Λατίνους ἕνεκεν τῆς πρὸς τὸν πάπαν Ῥώμης» κτλ. Ἐνταῦθα ἐκδίδωμι μόνον τὴν § δ′, παραλιπὼν τὰς λοιπάς, ἔτι δὲ τὴν ε′, τὴν καὶ τελευταίαν.

ἐπορεύθη. Κατ' ἐκεῖνον δὲ τὸν καιρὸν ἤκμαζε Θεόδωρος ὁ Γαζῆς καὶ Γεώργιος ὁ Τραπεζούντιος εἰς τὴν Ῥώμην, οἱ ὁποῖοι ἀνεκαίνισαν τὴν ἑλληνικὴν διάλεκτον, ἤδη ἑπτακοσίους χρόνους εἰς τὰ μέρη τῆς Φραγκίας ἐσβεσμένην. Διὰ τοῦτον δὲ τὸν Τραπεζούντιόν φασιν ὅτι ἀρρώστησεν, καὶ ἀσθενήσας εἰς τὸ γῆράς του νὰ ἀλησμόνησεν ὅλα τὰ γράμματα τόσον ὁποῦ ἐρωτηθεὶς ποῖον ἦτον τὸ ὄνομά του τὸ ἴδιον ὡμολόγησε πῶς τὸ ἀστόχησε. Τότε ἐζοῦσαν εἰς τὰ μέρη τῆς δύσεως ὁ Χρυσολωρᾶς καὶ ὁ Χαλκοκονδύλας, ὁ Μουσοῦρος, ὁ Γεμιστός, ὁ Λάσκαρις καὶ Ἀνδρέας ὁ Τραπεζούντιος. Ὕστερα ἐδιάβηκεν εἰς τὴν Φράντζαν Ἀνδρόνικος ὁ Κοντοβλάκης καὶ Ἑρμότιμος ὁ Σπαρτιάτης, καὶ ἄνοιξαν σχολεῖον ῥωμαϊκόν, καὶ ἀπὸ τότε ἔγιναν οἱ Γάλλοι καὶ φιλέλληνες, ἂν καλὰ καὶ κατὰ τῶν Ἑλλήνων, κατὰ τὸ ἀρχαῖόν των φιλότιμον ἦθος. Ἐπὶ δὲ Ἀνδρονίκου τοῦ νεωτέρου ἐπρωτάρχισεν εἰς τὴν Ῥώμην ἑλληνικὸν σχολεῖον ὁ Χρυσολωρᾶς. Ἴσως ἦτον ὁ διαλεκτικώτατος Ἰωάννης ὁ λατινόφρων, ὃν Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς εἰς Κωνσταντινούπολιν διαλεγόμενον περὶ τοῦ ἐν τῷ Θαβωρίῳ φωτὸς καὶ βοηθοῦντα τῷ Καλαβρῷ Βαρλαὰμ ὡς γελοῖον παιζόμενον ἔδειξε, κατὰ τὸν λογοθέτην Γεώργιον [1].

Βιβλίου ια' κεφάλαιον ι'.

Ὅτι Θεοφάνης προβιβασθεὶς Ἱεροσολύμων πατριάρχης κοινῇ ψήφῳ τοῦ τε γέροντος κῦρ Σωφρονίου καὶ τῆς συνόδου ἁπάσης ἐν ἔτει 1608 ἔμεινεν εἰς Ἱερουσαλὴμ μερικὰ ἔτη· εἶτα ἦλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, κἀκεῖθεν ἐπῆγεν εἰς Μοσχοβίαν, ὡς εὕρομεν ἐν σημειώματι ὁποῦ τὸ ἔγραψεν εἴς τις ἀπὸ τῆς τότε συνόδου· καὶ ἔχει οὕτως· «Ἀποδημία τοῦ παναγιωτάτου πατριάρχου Ἱεροσολύμων κῦρ Θεοφάνους πρὸς τὴν βασιλεύουσαν τῶν πόλεων μεγάλην Μοσχοβίαν, ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ εὐσεβεστάτου μεγάλου κνέζη Μιχαὴλ Θεοδωροβίτζη πάσης Ῥωσίας» [2].

§ α' «Τῷ ,αχις' ἔτει ἐν μηνὶ ἀπριλλίῳ δ' ἀπεδήμησεν ὁ παναγιώτατος πατριάρχης κῦρ Θεοφάνης ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ μετὰ τοῦ τιμιωτάτου ἄρχοντος κῦρ Σκαρλάτου καὶ ἦλθεν εἰς Κων-

[1] Ἐν τῷ κώδικι ὑπάρχει θ' κεφ. τοῦ ια' βιβλίου, πραγματευόμενον «περὶ τοῦ ἁγίου πάσχα καὶ τῆς εἰς αὐτὸ καινοτομίας τῶν Λατίνων» καὶ διῃρημένον εἰς §§ ις'. Τούτου δὲ περίληψιν μόνον ἀποτελεῖ τὸ ἐν τῇ ἐκδόσει η' κεφάλαιον, σ. 1169.—[2] Τοῦ παρόντος κεφαλαίου περίληψις μόνον τῆς ἐπιγραφῆς προσετέθη κατὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς δωδεκαβίβλου ἐν τέλει τοῦ η' κεφαλαίου. Ὅρα σελ. 1169.

σταντινούπολιν αὐγούστου ιδ'. Κἀκεῖσε εὑρὼν τοὺς ἀποκρισιαρίους τοῦ εὐσεβεστάτου βασιλέως Μιχαὴλ Θεοδωροβίτζη, Ἰωαννοβίτζην Μανσούροβον καὶ Συμεὼν Σαμψώνοβον, οἵτινες ἦλθον πρὸς τὸν σουλτάνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἀχμέτην κηρύττοντες τὴν ἀναβίβασιν τοῦ νέου βασιλέως αὐτῶν Μιχαὴλ καὶ αἰτοῦντες παρὰ τοῦ Ἀχμέτου ὅπως γράψῃ αὐτὸν βασιλέα πάσης Ῥωσίας· ὁ δὲ σουλτάνος πληρώσας τὸ αἴτημα αὐτῶν δέδωκεν αὐτοῖς γράμμα πρὸς τὸν βασιλέα Μοσχοβίας Μιχαήλ. Ἀκούσαντες δὲ καὶ τὴν ἔλευσιν τοῦ παναγιωτάτου πατριάρχου κῦρ Θεοφάνους ἦλθον εἰς τὸ προσκυνῆσαι αὐτὸν μετὰ καὶ δώρων βασιλικῶν, ὁ δὲ πατριάρχης δεξάμενος αὐτοὺς καὶ εὐλογήσας τὸν βασιλέα ἐπολυχρόνησεν. Εἶτα ἤρξαντο ἐρωτᾶν αὐτὸν περὶ τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ τοῦ ἀφορήτου χρέους αὐτῆς, καὶ ἀνήγγειλεν αὐτοῖς καταλεπτῶς πάντα. Καὶ μετ' οὐ πολλὰς ἡμέρας ἐπροσκάλεσαν αὐτὸν τοῦ πορευθῆναι σὺν αὐτοῖς· ὁ δὲ πατριάρχης ἀκούσας τοῦτο καὶ βουλὴν ποιησάμενος μετὰ τῆς συνοδίας αὐτοῦ δέδωκεν αὐτοῖς τὸν λόγον τοῦ πορευθῆναι σὺν αὐτοῖς. Τῷ ,αχιζ' ἔτει μηνὶ μαρτίῳ ἐξήλθομεν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὅ τε πατριάρχης καὶ πᾶσα ἡ συνοδία αὐτοῦ, καὶ ἐφθάσαμεν εἰς τὸ κάστρον Κιοζ-λεβέ. Ἐκεῖσε δὲ εὕρομεν ἄρχοντα Ἀλέξανδρον Παλαιολόγον, ἐκ γένους βασιλικοῦ καταγόμενον, ὅστις παρρησίαν ἔχων πολλὴν εἰς τὸν χάνην ἐδέξατο τὸν παναγιώτατον πατριάρχην ἀσμένως· ὁ δὲ πατριάρχης ἐκαθέζετο προσδοκῶν τοὺς ἀποκρισιαρίους ἐλθεῖν ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τοῦ πορευθῆναι σὺν αὐτοῖς εἰς Μοσχοβίαν. Οἱ δὲ κωλυθέντες ὑπὸ τοῦ σουλτὰν Ἀχμέτη διά τινας διαφορὰς οὐκ ἦλθον ταχέως· ὁ δὲ ἄρχων Ἀλέξανδρος ἠρώτησε τὸν παναγιώτατον πατριάρχην τίνος χάριν ἦλθε καὶ ποῦ βούλεται πορευθῆναι. Καὶ μαθὼν πᾶσαν τὴν αἰτίαν ὑπέσχετο στεῖλαι αὐτὸν μὲ ἑτέρους ἀποκρισιαρίους εἰς Μοσχοβίαν, οἵτινες ἦσαν τῷ τότε καιρῷ ἀπεσταλμένοι παρὰ τοῦ βασιλέως Μοσχοβίας Μιχαὴλ πρὸς τὸν χάνην. Ἦλθεν εἰς τὸν χάνην ὁ ἄρχων καὶ ἀνήγγειλεν αὐτῷ περὶ τοῦ πατριάρχου πῶς βούλεται πορευθῆναι πρὸς τὸν βασιλέα Μοσχοβίας χάριν ἐλεημοσύνης· ὁ δὲ χάνης διὰ τὴν πολλὴν ἀγάπην ὁποῦ εἶχεν εἰς τὸν ἄρ-

1617

-χοντα ἔδωκεν ὁρισμὸν ἵνα πορευθῶμεν ἀνεμποδίστως. Ὅταν δὲ ἔφθασε καιρὸς τῆς ἀποδημίας τῶν πρέσβεων, ἦλθον πρὸς τὸν παναγιώτατον πατριάρχην καὶ τοῦ ἐδεήθησαν ὅπως συνοδεύσῃ μετ' αὐτῶν εἰς Μοσχοβίαν. Καὶ μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἠγόρασεν ὁ ἄρχων Ἀλέξανδρος ἵππους ιε' καὶ ἁμάξας, καὶ χρήματα ἔδωκε καὶ τροφὴν οὐκ ὀλίγην περὶ τῆς ὁδοῦ, καὶ ἐξήλθομεν ἅπαντες σὺν τοῖς ἀποκρισιαρίοις τοῦ πορευθῆναι σὺν αὐτοῖς εἰς Μοσχοβίαν. Συνοδεύσας δὲ ἡμῖν καὶ ὁ ἄρχων ἕως μίλιον ἓν ὑπέστρεψεν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, ἡμεῖς δὲ ἐπορεύθημεν ἡμέρας τρεῖς. Ὁ δὲ βασκαίνων διάβολος, ὁ μὴ δυνάμενος ὁρᾶν τὸ καλόν, ἔνευσεν εἰς τὴν καρδίαν τινῶν, οἵτινες ἐλθόντες εἰς τὸν χάνην καὶ λαλήσαντες κατὰ τοῦ πατριάρχου εἰς θυμὸν μέγαν ἐκίνησαν αὐτὸν κατὰ τοῦ πατριάρχου, καὶ ἔστειλε δύο τῶν στρατιωτῶν αὐτοῦ. Καὶ ἐλθόντες ἔλαβον ἡμᾶς καὶ πάντα τὰ ὑπάρχοντα ἡμῶν, τὰς ἁμάξας τε καὶ τοὺς ἵππους, καὶ ἔφερον ἡμᾶς εἰς τὸν τόπον ἐν ᾧ ὁ χάνης ἐκαθέζετο. Ὅταν δὲ ἔφερον ἡμᾶς πλησίον εἰς τὰ τοῦ χάνη παλάτια, ἀστραπαὶ ἄφνω καὶ βρονταὶ γεγόνασιν οὐκ ὀλίγαι καὶ συνοχὴ μεγάλη, ὥστε θαυμάζειν τοὺς στρατιώτας λίαν τοῦ χάνη· ἦτον δὲ ὥρα θ' τῆς ἡμέρας. Καὶ λαβόντες ἡμᾶς ἐφυλάκωσαν, τὰ δὲ ὑπάρχοντα ἡμῶν καὶ τὰς ἁμάξας ἤνεγκαν τῷ χάνῃ, ὃς λαβὼν αὐτὰ καὶ ἐρευνήσας ἀκριβῶς ἰδιοχείρως πάντα οὐδὲν εὗρεν ὡς εἶπον οἱ διαβαλόντες. Καὶ πρωΐας γενομένης ἔστειλεν ὁ χάνης ἕνα τῶν ὑπηρετῶν αὐτοῦ καὶ ἐψηλάφησεν ἡμᾶς ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου, γυρεύων γράμματα ἐπίβουλα· καὶ μὴ εὑρὼν ἐστράφη εἰς τὰ ὀπίσω καὶ ἀνήγγειλε πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν. Ὁ δὲ χάνης ἐξετάσας πάλιν ἀκριβῶς καὶ πιστωθεὶς παρὰ πολλῶν ὅτι ὁ πατριάρχης οὐδενὸς πράγματός ἐστιν αἴτιος, ἐλυπήθη σφόδρα· καὶ ἰδὼν ὅτι ἐνεπαίχθη, ἐλυπήθη καὶ κράξας τοὺς διαβάλλοντας ἐξετάσαι αὐτούς, ἐκεῖνοι ἔφυγον· ὅθεν τῷ ἀναθέματι κατὰ τὸ εἰωθὸς αὐτοὺς καθυπέβαλεν. Καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας στείλας ἄνθρωπον ὁ χάνης πρὸς τὸν δεσπότην ἐζήτει συγχώρησιν περὶ τῆς ἀδίκου πράξεως αὐτοῦ, ὑπέσχετο δὲ δοῦναι τῷ πατριάρχῃ ἅλας σακκία... διὰ τὴν ἀδόκιμον πρᾶξιν αὐτοῦ καὶ ζημίαν ἣν ἐποίησεν. Ὁ δὲ

ἄρχων κῦρ Ἀλέξανδρος ἀκούσας τὴν συμφορὰν ἐφοβήθη σφόδρα, ἐλθεῖν δ' οὐκ ἠθέλησε πρὸς τὸν παναγιώτατον διὰ τὴν ὑποψίαν· καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας μαθὼν ὅτι ὁ χάνης μετημελήθη, ἦλθεν εἰς Μπαχτζὲ Σεράγιον παραμυθῆσαι τὸν παναγιώτατον. Ἔλεγξε δὲ τὸν χάνην πολλὰ περὶ τοῦ πατριάρχου, λέγων "τίνος χάριν ταῦτα ἐποίησας καὶ διὰ ποίαν αἰτίαν ἀδίκως ἔπραξας τοῦτο"; ὁ δὲ εἶπε τῷ ἄρχοντι κῦρ Ἀλεξάνδρῳ "λάβε τὸν πατριάρχην καὶ τὴν συνοδίαν αὐτοῦ, καὶ φύλαξον αὐτοὺς καλῶς ἕως τὸν ἐρχόμενον χρόνον, καὶ δὸς αὐτοῖς τὰ πρὸς τὴν χρείαν αὐτῶν πάντα· ἐγὼ γὰρ βούλομαι ἀποστεῖλαι αὐτοὺς ἐκ δευτέρου εἰς Μοσχοβίαν". Ὁ δὲ ἄρχων κῦρ Ἀλέξανδρος ἔλαβεν ἡμᾶς καὶ τὰ ἐν ἡμῖν, καὶ ἤφερε πάλιν εἰς Κιοζ-λεβέ, καὶ ἐφύλαξεν ἕως τὸν ἐρχόμενον χρόνον.

§ β'. «Αχιη' ἰουλίου ιε' ἐλθόντες ἀποκρισιάριοι Μοσχοβίας πρὸς τὸν χάνην ἤφερον αὐτῷ δῶρα βασιλικὰ κατὰ τὸ σύνηθες. Πληρωθέντος δὲ τοῦ καιροῦ, ἠγόρασεν ἡμῖν ὁ ἄρχων ἐκ δευτέρου ἵππους καὶ ἁμάξας, καὶ χρήματα ἔδωσε καὶ τροφὴν περὶ τῆς ὁδοῦ, καὶ ὁρισμὸν ἐκ δευτέρου ἀπὸ τὸν χάνην ἔλαβε, καὶ ἐσύνδραμεν ἡμᾶς ὡς ἔπρεπεν. Ἐξήλθομεν δὲ ἀπὸ Κιοζ-λεβὲ ἰουλίου ιζ' μὲ τοὺς ἀποκρισιαρίους τοῦ βασιλέως, καὶ ὁδεύσαντες ἡμέρας ιζ' διέβημεν τὴν ἔρημον· ἦν γὰρ ὁ τόπος ἐκεῖνος ἔρημος, ἄοικος, ξηρός, ἄνυδρος, οὐκ ἦν ἄνθρωπος, οὔτε ζῶον ἥμερον, ἔχων δὲ ἀρκούδας καὶ ἄγρια ἄλογα, καὶ χοίρους καὶ βόας ἀγρίους ὥσπερ ἄμμον θαλάσσης. Ἤλθομεν εἰς τὰ ὅρια Μοσχοβίας, εἰς τὸ κάστρον Ῥολδΐκα, αὐγούστου θ'· κἀκεῖσε εὕρομεν βοεβόδα Ἀθανάσιον Δημητριοβίτζην, ἄνδρα θεόφοβον, καὶ ἐδέξατο ἡμᾶς ἀσμένως. Καὶ μετὰ ἡμέρας τρεῖς ἀναχωρήσαντες ἤλθομεν εἰς τόπους δασεῖς καὶ καρποφόρους. Εὕρομεν δὲ κάστρον δεύτερον λεγόμενον Ἀσκόλῃ· εἶτα εἰς τρεῖς τὸ λεγόμενον Λίβνα. Εὕρομεν δὲ αὐτὸ ἔρημον καὶ αἰχμάλωτον ὑπὸ τῶν Καζάκων τοῦ ῥηγὸς τῆς Πολωνίας. Ἔπειτα εἰς τέσσαρας λεγόμενον Ἀναβασίλη, εἶτα εἰς πέντε λεγόμενον Τζέρνα, εἶτα εἰς ἓξ λεγόμενον Κραπίβνα. Εἶτα ἐξῆς ἐρχόμενοι συνήντησαν ἡμῖν πλῆθος Καζάκων, οἵτινες ἀπειθήσαντες τῷ κράλῃ Λεχίας ἐπολιόρκουν κάστρη καὶ χώρας. Ἐφοβήθημεν δὲ φόβον

μέγαν, καὶ μὴ δυνάμενοι διαπεράσαι ἐφύγομεν εἰς τόπον δασώδη, αὐτοὶ δὲ πορευθέντες οὐδὲν ἡμᾶς ἔβλαψαν. Ἤλθομεν εἰς κάστρον μέγα πέτρινον, λεγόμενον Τούλα, αὐγούστου λα', καὶ ἐκεῖσε εὕρομεν βοεβόδα τινὰ ἄνδρα τίμιον, ὃς καὶ ἐδέξατο ἡμᾶς· καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἦλθεν ἕτερος βοεβόδας ἀντ' αὐτοῦ Γρηγόριος Ἀνδριαβίτζης, ἀνὴρ τίμιος, ὅστις ἐδέξατο ἡμᾶς καλῶς, ἔδωκεν ἡμᾶς τὸ καθημερούσιον ρούπλιον ἕν. Ἐχρονήσαμεν ἐκεῖσε μῆνας ἕξ, διὰ τὸ εἶναι πολέμους καὶ ἀνωμαλίας πλείστας εἰς Μοσχοβίαν. ἦτον γὰρ ὁ ἀρχιστράτηγος καὶ μέγας καντζιλέρης τῆς Πολωνίας, Κραλοβίτζης Βλαντισλάβας ὀνόματι, μετὰ δυνάμεως πολλῆς ἔξωθεν Μοσχοβίας πολιορκῶν αὐτήν, ζητῶν βασιλεῦσαι ἐν αὐτῇ· ὅστις ἐκλήθη προλαβὼν ὑπὸ τῶν Ῥώσων εἰς τὸ βασιλεῦσαι αὐτοῖς, οἱ δὲ κνέζιδες καὶ ἄρχοντες καὶ πᾶς ὁ λαὸς οὐκ ἤθελαν αὐτόν· εἶχε γὰρ ἀντ' αὐτοῦ τότε βασιλέα ἄνδρα ἐκ γένους βασιλικοῦ καταγόμενον, τὸν Μιχαὴλ Θεοδωροβίτζην. Ὁ δὲ Κραλοβίτζης εἰδὼς ὅτι οὐκ εὐδοκιμεῖ, ἀλλὰ μᾶλλον εἰς τὸ χεῖρον ἔρχεται, ἔστειλε πρέσβυν εἰς τὸν βασιλέα Μοσχοβίας ἄκων καὶ μὴ βουλόμενος ζητῶν εἰρήνην· οἱ δὲ ἄρχοντες τοῦ βασιλέως καὶ πᾶς ὁ λαὸς ἐδέξαντο τοὺς λόγους αὐτοῦ, θέλοντες καὶ αὐτοὶ τὴν εἰρήνην, διὰ τὸ κρατεῖσθαι τὸν πατέρα τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ κῦρ Φιλάρετον ὑπὸ τῶν Λέχων. Ἐν δὲ τῷ ͵αχιη' μηνὶ νοεμβρίῳ γέγονεν εἰρήνη μεγάλη ἀναμέσον Ῥώσων καὶ Λέχων εἰς ἔτη ιδ' καὶ μῆνας ἕξ. Δοὺς δὲ καὶ ὁ βασιλεὺς ἰδιοθελῶς αὐτοῖς τὸ μέγα κάστρον Σμολέτζκον καὶ ἕτερα ιγ' διὰ τὸν πατέρα αὐτοῦ Φιλάρετον μητροπολίτην Ῥοστοβίου, ὅντινα ἐκράτουν οἱ Λέχοι, καὶ γενομένης εἰρήνης ἀνεχώρησεν ὁ Κραλοβίτζης εἰς τὰ ἴδια, ὀδυρόμενος τὴν συμφορὰν αὐτοῦ ὅτι ἀπέτυχε τῆς βασιλείας.

§ γ'. «͵Αχιθ' φεβρουαρίου ιβ' ἔστειλεν ὁ βασιλεὺς τὸν μέγαν ἄρχοντα Βασίλειον Ἰωαννοβίτζην Κόπτοβον εἰς τὴν Τοῦλαν μὲ γράμματα βασιλικά, ἵνα φέρῃ τὸν παναγιώτατον πατριάρχην εἰς τὴν Μοσχοβίαν· ὃς ἐλθὼν ἔφερε τῷ παναγιωτάτῳ δύο γούναις ἀκριβαὶς διὰ τὴν δριμύτητα τοῦ χειμῶνος, καὶ ἡμῖν ἐνὶ ἑκάστῳ μίαν. Ἐξελθόντες δὲ ἐκ τῆς Τούλης ὡδεύσαμεν ἡμέρας τρεῖς εἰς

ἕτερον κάστρον λεγόμενον Σερπίγοβον, εἶτα ἐγγὺς τῆς βασιλευούσης τῶν πόλεων μεγάλης Μοσχοβίας, ὅπου ὁ βασιλεὺς ἔστειλε κνέζιδες καὶ ἄρχοντας οὐκ ὀλίγους εἰς προϋπάντησιν τοῦ δεσπότου. Οἱ δὲ ἐλθόντες καὶ ἀσπασάμενοι τὴν δεξιὰν τοῦ δεσπότου, φέροντες καί τινας λόγους εὐχαριστηρίους πρὸς τὸν παναγιώτατον, εἰσήγαγον ἡμᾶς ἔνδον τῆς πόλεως εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Τζουτόβου. Προσπελάσαντες δὲ ἐγγὺς τῆς μεγάλης πύλης τοῦ μοναστηρίου, ἐξῆλθον πάντες οἱ ἱερεῖς, ἡγούμενοι καὶ ἀρχιμανδρῖται, ἱεροδιάκονοι, φοροῦντες τὴν ἱερατικὴν στολὴν μετὰ θυμιατῶν καὶ τιμίων σταυρῶν καὶ ἁγίων εἰκόνων καὶ εὐαγγελίων, εἰς προϋπάντησιν τοῦ παναγιωτάτου πατριάρχου, ψάλλοντες δὲ καὶ τὸ "ἄξιόν ἐστιν". Ὁ δὲ πατριάρχης λαβὼν τὸν τίμιον σταυρὸν καὶ εὐλογήσας αὐτοὺς καὶ ἅπαν τὸ πλῆθος, ἐπορεύθημεν ἅπαντες εἰς τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Ἀλεξίου· καὶ ποιήσαντες ἐκεῖσε παράκλησιν ἐπολυχρονήσαμεν τὸν βασιλέα. Εἴδομεν δὲ καὶ τὸ λείψανον τοῦ ἁγίου, κείμενον εἰς σεντούκιον ὁλόχρυσον μετὰ μαργάρων καὶ λίθων τιμίων· καὶ ἀσπασάμενοι αὐτὸ ἐξήλθομεν τοῦ ναοῦ. Καὶ προοδοποιούντων τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν μεγιστάνων, ἔφερον ἡμᾶς εἰς τὰ κελλία ἡμῶν, καὶ μετὰ πολλὴν ὥραν ἦλθε τράπεζα βασιλικὴ μετὰ τοῦ τιμιωτάτου ἄρχοντος κῦρ Δανιὴλ Θεοδωροβίτζη. Ἔλεγε δὲ ὁ ἄρχων πρὸς τὸν δεσπότην οὕτως· "Ὁ μέγας βασιλεὺς καὶ μέγας κνέζης Μιχαὴλ Θεοδωροβίτζης, αὐτοκράτωρ πάσης Ῥωσίας καὶ πολλῶν αὐθεντῶν βασιλεὺς καὶ ὑπερκυριεύων, κάμνει χάριν εἰς ἐσένα τὸν παναγιώτατον πατριάρχην τῆς ἁγίας πόλεως Ἱερουσαλὴμ καὶ πάσης Παλαιστίνης τράπεζαν διὰ τὴν ὥραν". Ὁ δὲ πατριάρχης ἱστάμενος ὀρθὸς εὐχαρίστησε τὸν ἄρχοντα καὶ τὸν βασιλέα ἐπολυχρονησε. Διώρισε δὲ καὶ τῷ παναγιωτάτῳ πατριάρχῃ τροφὴν καθημερινὴν καὶ πᾶσιν ἡμῖν κατ' ἀξίαν.

§ δ'. ‹ Αχιθ' τῇ ιγ' ἀπριλλίου ἦλθεν ὁρισμὸς παρὰ τοῦ εὐσεβεστάτου βασιλέως Μιχαὴλ Θεοδωροβίτζη, ἵνα ἑνωθῇ τῷ δεσπότῃ καὶ εὐλογηθῇ ὑπ' αὐτοῦ· ἔστειλε δὲ κνέζιδες ἄρχοντας εἰς προϋπάντησιν τοῦ παναγιωτάτου καὶ σάνιαν βασιλικὴν μὲ ἵππους ἕξ. Ὁ δὲ πατριάρχης ἑτοιμάσας πᾶσαν τὴν εὐλογίαν τοῦ βασι-

λέως, λείψανα ἅγια καὶ ἕτερα εἴδη τῷ βασιλεῖ πρεπούμενα, ἐπορεύθημεν ἅπαντες πρὸς τὸν βασιλέα· προοδοποιούντων δὲ τῶν ἀρχόντων δύο δύο καὶ τῶν ἑρμηνέων Κωνσταντίνου καὶ Ἰωάννου καὶ πλήθους λαοῦ ἀπείρου, χαρὰ γέγονεν ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ οἵα οὐ γέγονεν ἐν ἄλλῳ τόπῳ. Κρούσαντες δὲ καὶ τὰς καμπάνας ἐχαροποίουν χαρὰν μεγάλην οἱ προάγοντες καὶ οἱ ἀκολουθοῦντες.

§ ε'. «Ἐπαγαγόντες ἡμᾶς πλησίον εἰς τὸ μέγα παλάτιον τὸ χρυσοῦν, ἐξῆλθον δύο κνέζιδες λαμπροφορεμένοι μετὰ λίθων καὶ μαργάρων καὶ ἱματισμῷ πολυτελεῖ, φέροντες τινὰς λόγους ἐκ τοῦ βασιλέως πρὸς τὸν παναγιώτατον πατριάρχην· ὁ δὲ εὐλογήσας αὐτοὺς τὸν βασιλέα ἐπολυχρόνησεν. Ὅταν δὲ εἰσήλθομεν εἰς τὸ παλάτιον, εἴδομεν τὸν βασιλέα καθήμενον ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ, περιβεβλημένον τὴν βασιλικὴν στολήν, κρατῶντά τε ἐν τῇ αὐτοῦ δεξιᾷ σκῆπτρον πολύτιμον μετὰ λίθων τιμίων καὶ μαργάρων. Ἐν δὲ τῷ δεξιῷ μέρει τοῦ παλατίου καὶ τῷ ἀριστερῷ ἦσαν πάντες οἱ ἄρχοντες περιβεβλημένοι στολὴν χρυσῆν καὶ ἔξωθεν τοῦ παλατίου πλῆθος λαοῦ ἄπειρον. Ἦτον δὲ τὸ ἔδαφος τοῦ παλατίου ἐστρωμένον ὅλον χρυσᾶ χάζδια, εἰς δὲ τὸ δεξιὸν μέρος τοῦ βασιλικοῦ θρόνου ἦσαν δώδεκα θρόνοι ἐστολισμένοι μὲ χρυσᾶ χάσδια. ἐκ δεξιῶν ἓξ καὶ ἐξ εὐωνύμων. Καὶ πλησίον τοῦ θρόνου ἦτον χεὶρ χρυσῆ μετὰ λίθων καὶ μαργάρων ἐγκοσμημένη, καὶ ἐν τῇ χειρὶ ἔκειτο ὥσπερ μῆλον μέγα, καὶ αὐτὸ ἐξ ἁγνοῦ χρυσίου κατασκευασμένον μετὰ λίθων τιμίων καὶ μαργάρων. Καὶ τοσοῦτον ἔλαμπεν ἡ χεὶρ ἐκείνη, ὥστε φωτοειδεῖς ἀκτῖνες ἐξήρχοντο ἐξ αὐτῆς, τολμῶ εἰπεῖν δεύτερον ἥλιον λάμποντα ἐν τῷ παλατίῳ. Καὶ ἄνωθεν τοῦ βασιλικοῦ θρόνου ἦτον εἰκὼν τῆς πανάγνου Θεοτόκου, καὶ αὐτὴ ἐξ ἁγνοῦ χρυσίου ἐγκοσμημένη καὶ λίθων τιμίων. Ἦσαν δὲ κύκλωθεν πάντες ἱερεῖς, ἱερομόναχοι, ἡγούμενοι, ἀρχιμανδρῖται καὶ ὁ πνευματικὸς τοῦ βασιλέως, κρατῶν ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ δίσκον μέγαν ὁλόχρυσον, καὶ ἐν τῷ δίσκῳ σταυρὸς πολύτιμος.

§ ς'. «Ἐλθόντος τοῦ παναγιωτάτου πατριάρχου ἔνδον τοῦ παλατίου καὶ ποιήσαντος τὸ σημεῖον τοῦ τιμίου σταυροῦ τρίς, ἠσπάσατο τὴν ἁγίαν εἰκόνα τὴν ἐπάνω τοῦ βασιλικοῦ θρόνου κει-

μένην· ἐποίησε δὲ ὁ πατριάχης τῷ βασιλεῖ σχῆμα προσκυνήσεως. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἀναστὰς ἐκ τοῦ βασιλικοῦ θρόνου καὶ καταβὰς βαθμίδια τρία ᾐτήσατο εὐλογηθῆναι ὑπὸ τοῦ πατριάρχου, ὁ δὲ πατριάρχης λαβὼν τὸν τίμιον σταυρὸν καὶ σφραγίσας τὸν βασιλέα κατὰ τὴν τάξιν σταυροειδῶς μετὰ τοῦ τιμίου σταυροῦ εὐλόγησεν αὐτὸν καὶ μετὰ τῆς ἁγίας αὐτοῦ χειρός· ἠσπάσατο δὲ ὁ πατριάρχης καὶ τὸν δεξιὸν ὦμον τοῦ βασιλέως. Καὶ ποιήσας σχῆμα τῷ πατριάρχῃ καὶ ἀναβὰς ἐπὶ τοῦ βασιλικοῦ θρόνου ἐκαθέσθη, ὁ δὲ πατριάρχης ἐκάθισεν ἐν τῷ ἡτοιμασμένῳ αὐτοῦ θρόνῳ καὶ ἡσύχαζον. Καθεζομένου δὲ τοῦ πατριάρχου καὶ τοῦ βασιλέως, ἡμεῖς πάντες ἐπορεύθημεν ἀνὰ ἕκαστος καὶ ποιήσαντες τῷ βασιλεῖ ἐδαφιαίαν μετάνοιαν ἠσπασάμεθα τὴν δεξιάν του καὶ παρευθὺς νεύσει τοῦ βασιλέως ἔφερον τῷ παναγιωτάτῳ δῶρα βασιλικὰ καὶ ἡμῖν ἑνὶ ἑκάστῳ κατ' ἀξίαν. Ὁ δὲ πατριάρχης λαβὼν καιρὸν ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ παλατίου καὶ πάντες ἡμεῖς, προοδοποιούντων τῶν ἀρχόντων καὶ παντὸς τοῦ λαοῦ, καὶ ἔφερον ἡμᾶς εἰς τὰς οἰκίας ἡμῶν· ἦλθε δὲ καὶ τράπεζα βασιλική.

§ ζ'. «Τῇ δὲ κγ' τοῦ μαΐου μηνὸς ἐξῆλθεν ὁρισμὸς παρὰ τῆς μητρὸς τοῦ βασιλέως, ἵνα ἑνωθῇ τῷ παναγιωτάτῳ πατριάρχῃ. Ἑτοιμάσας δὲ ὁ δεσπότης τὴν εὐλογίαν πᾶσαν ἦλθεν εἰς τὸ μέγα μοναστήριον τῆς Ἀναλήψεως. Προϋπαντούντων δὲ πάλιν τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν δραγουμάνων καὶ τοῦ πλήθους, καὶ ἐλθόντος τοῦ πατριάρχου πλησίον τῆς πύλης τοῦ μοναστηρίου, ἐξῆλθον πάντες οἱ ἱερεῖς καὶ διάκονοι φορεμένοι τὴν ἱερατικὴν στολὴν μετὰ θυμιατῶν καὶ τιμίων σταυρῶν καὶ σεπτῶν εἰκόνων καὶ ἁγίων εὐαγγελίων εἰς προϋπάντησιν τοῦ παναγιωτάτου πατριάρχου· ὁ δὲ πατριάρχης λαβὼν τὸν τίμιον σταυρὸν ἀνὰ χεῖρας καὶ εὐλογήσας τοὺς ἱερεῖς καὶ τὸ πλῆθος ὅλον εἰσῆλθεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, προϋπαντούντων τῶν ἱερέων καὶ τῶν ἀρχόντων, καὶ στὰς ἐν μέσῳ τοῦ ναοῦ εὐλόγησεν αὐτοὺς μετὰ τῆς δεξιᾶς αὐτοῦ. Ὡς οὖν εἰσήλθομεν εἰς τὸ παλάτιον, ἐν ᾧ ἡ βασίλισσα ἐκάθητο, εἴδομεν αὐτὴν καὶ τὸν υἱὸν αὐτῆς καθημένους ἐπὶ θρόνου· καὶ προσκυνήσας ὁ πατριάρχης τὰς ἁγίας εἰκόνας κατὰ τὴν τάξιν καὶ λαβὼν τὸν τί-

μιον σταυρὸν εὐλόγησεν αὐτήν· ὁ δὲ βασιλεὺς ἐκάθητο ἐπὶ τοῦ θρόνου αὐτοῦ. Καὶ εὐχαριστήσασα ἡ βασίλισσα τὸν δεσπότην ἐχάρισεν αὐτῷ μίαν εἰκόνα τῆς πανάγνου Θεοτόκου καὶ ἕτερα εἴδη τῷ πατριάρχῃ πρεπούμενα, καὶ πᾶσιν ἡμῖν κατ' ἀξίαν· ὁ δὲ πατριάρχης εὐχαριστήσας αὐτήν τε καὶ τὸν βασιλέα καὶ πάντες ἡμεῖς ὁμοίως ἐξήλθομεν καὶ τὰ ἑσπέρια ἦλθε τράπεζα βασιλική.

η'. «Τῇ δὲ ιδ' τοῦ ἰουνίου μηνὸς ἦλθεν ὁ ἱερώτατος μητροπολίτης κῦρ Φιλάρετος (ὁ πατὴρ τοῦ βασιλέως) μετὰ τῶν αἰχμαλώτων ἀρχόντων, ὃς ἐκρατεῖτο ὑπὸ τῶν Λέχων. Ἐξῆλθεν οὖν ὁ βασιλεὺς σὺν τοῖς ἄρχουσι καὶ πᾶσι τοῖς μεγιστάνοις αὐτοῦ καὶ πᾶν τὸ πλῆθος τῆς πόλεως, ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες, μικροί τε καὶ μεγάλοι, εἰς προϋπάντησιν τοῦ Φιλαρέτου. Ἐλθόντος δὲ αὐτοῦ πλησίον τῆς πόλεως, ἐξῆλθον πάντες οἱ ἀρχιερεῖς καὶ ἱερεῖς, ἱεροδιάκονοι, ἀρχιμανδρῖται, ἡγούμενοι, φορεμένοι τὴν ἱερατικὴν στολήν, προοδοποιοῦντος τοῦ τιμίου σταυροῦ καὶ τῶν ἁγίων εἰκόνων. Κρούσαντες δὲ τὰς καμπάνας καὶ ψάλλαντες τὸ "δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία" καὶ τὸ "σήμερον ἡ χάρις τοῦ παναγίου Πνεύματος ἡμᾶς συνήγαγε" καὶ τὰ ἑξῆς, εἰσῆλθον ἅπαντες εἰς τὸ πατριαρχεῖον καὶ προσκυνήσαντες τὰς ἁγίας εἰκόνας καὶ τοὺς τάφους τῶν ἁγίων μητροπολιτῶν Μοσχοβίας Πέτρου καὶ Ἰωνᾶ τοῦ θαυματουργοῦ, καὶ πολυχρονήσαντες τὸν βασιλέα ἐξῆλθον ἐκ τοῦ ναοῦ ἅπαντες μετὰ φανῶν καὶ λαμπάδων καὶ ἀνέβησαν εἰς τὰ ὑπερῷα τῶν βασιλείων. Ἀνεβίβασαν δὲ καὶ τὸν εὐσεβέστατον βασιλέα εἰς τὸν ὑψηλότατον θρόνον τὸν βασιλικόν· προεστεμμένος γὰρ ὑπῆρχε, πλὴν διὰ τὸ μὴ εἰδέναι αὐτὸ ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἐφήμισαν αὐτὸν ἐκ δευτέρου. Καὶ ποιήσαντες τράπεζαν πάντες ἐνεπλήσθησαν παντὸς ἀγαθοῦ, καὶ ἀναστάντες ἐκ τῆς τραπέζης ἀνεχώρησεν ἕκαστος εἰς τὰ ἴδια.

§ θ'. «Τῇ ιη' τοῦ ἰουνίου μηνὸς συνόδου γενομένης μεγάλης, παρόντων ἀρχιερέων καὶ τοῦ ἱερατείου, ἐψήφισαν τὸν Φιλάρετον εἰς πατριάρχην Μοσχοβίας. Στείλας ὁ βασιλεὺς δύο τῶν μεγιστάνων αὐτοῦ καὶ ἀρχιερεῖς καὶ ἀρχιμανδρίτας καὶ ἡγουμένους καὶ σάνιαν βασιλικὴν καὶ ἵππους ἕξ, ἔφερον τὸν παναγιώτατον πατρι-

άρχην κῦρ Θεοφάνην εἰς τὸν βασιλέα, ἵνα προσκαλέσῃ τὸν πατέρα αὐτοῦ Φιλάρετον εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον. Ἐλθόντος τοῦ πατριάρχου καὶ τῶν ἀρχόντων καὶ τῆς ἱερᾶς συνάξεως εἰς τὸν βασιλέα, καὶ λαβὼν ὁ πατριάρχης τὸν τίμιον σταυρὸν εὐλόγησε τὸν βασιλέα καὶ σταθεὶς μετ' εὐλαβείας πρὸς τὸν βασιλέα ἔλεγεν οὕτως· "Εὐσεβέστατε, ὀρθοδοξότατε, γαληνότατε μέγιστε βασιλεῦ καὶ αὐτοκράτορ πάσης Ῥωσίας Μιχαὴλ Θεοδωροβίτζη, ἐλέει τοῦ παντοκράτορος Θεοῦ ἐγὼ ὁ εὐχέτης τῆς ἁγίας βασιλείας σου ἐποίησα σύνοδον μετὰ τῶν παρευρεθέντων ἀρχιερέων καὶ ἱερέων καὶ ἱερομονάχων, ἡγουμένων καὶ ἀρχιμανδριτῶν, καὶ ἐψήφισα τὸν πατέρα σου κῦρ Φιλάρετον, ἱερώτατον μητροπολίτην Ῥοστοβίου, εἰς τὸν ἁγιώτατον θρόνον τὸν πατριαρχικὸν τῆς βασιλευούσης τῶν πόλεων μεγάλης Μοσχοβίας καὶ πάσης Ῥωσίας, τοῦ ποιμαίνειν καὶ κυβερνᾶν τὴν ἁγίαν καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν ἐκκλησίαν καὶ τὸ πιστευθὲν αὐτῷ ποίμνιον καλῶς φυλάττειν". Καὶ τελειώνωντας ὁ πατριάρχης τοὺς λόγους του ἐκάθισεν εἰς μικρὰν ἀνάπαυσιν. Ἐλθόντος δὲ τοῦ νέου πατριάρχου πλησίον τῆς πύλης τοῦ μεγάλου παλατίου ἔξωθεν ἔστη, ὁ δὲ βασιλεὺς ἀναστὰς ἐκ τοῦ βασιλικοῦ θρόνου μετὰ τοῦ παναγιωτάτου πατριάρχου κῦρ Θεοφάνους, ἦλθον ἕως τῆς μεγάλης πύλης τοῦ παλατίου καὶ λαβὼν τὸν πατέρα αὐτοῦ τὸν νέον πατριάρχην ἐκ τῆς δεξιᾶς χειρός, ὁ δὲ Ἱεροσολύμων πατριάρχης ἐκ τῆς ἀριστερᾶς, ἤφεραν αὐτὸν ἔνδον τοῦ παλατίου ἀπέναντι τοῦ βασιλικοῦ θρόνου. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἀναβὰς ἐκάθισεν ἐπὶ τοῦ θρόνου, καὶ μετ' ὀλίγον πάλιν ἐγερθεὶς ἔλεγε πρὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ τὸν νέον πατριάρχην οὕτως· "Ἰδοὺ κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν καὶ τοὺς τύπους τῶν ἁγίων πατέρων, οὓς ἡ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ ἐκκλησία ἀξίως ἐδόξασε, καὶ κατὰ τὴν πατριαρχικὴν καὶ ἱερατικὴν σύνοδον τὴν παρὰ τοῦ ἀρχηγοῦ καὶ τελειωτοῦ τῆς ἡμῶν πίστεως Θεοῦ παντοκράτορος συγκροτηθεῖσαν κἀγὼ Μιχαὴλ ἐλέῳ Θεοῦ πιστὸς βασιλεὺς καὶ ἐν Χριστῷ αὐτοκράτωρ πάσης μεγάλης Ῥωσίας προσκαλῶ σε τὸν πανιερώτατον μητροπολίτην Ῥοστοβίου κῦρ Φιλάρετον εἰς τὸν ἁγιώτατον πατριαρχικὸν θρόνον τῆς μεγάλης Μοσχο-

*

βίας καὶ πάσης Ῥωσίας". Καὶ τελειώνωντας ὁ βασιλεὺς τοὺς λόγους του ἄρχισεν ὁ νέος πατριάρχης πρὸς αὐτὸν οὕτω λέγειν. "Εὐσεβέστατε, ὀρθοδοξότατε, θεόστεπτε, θεομεγάλυντε, θεοφρούρητε, θεοδόξαστε μέγιστε βασιλεῦ καὶ αὐτοκράτορ Μιχαὴλ Θεοδωροβίτζη πάσης Ῥωσίας, ἐγὼ ὁ ἐλέῳ Θεοῦ ὑποψήφιος Φιλάρετος καὶ εὐχέτης τῆς ἁγίας σου βασιλείας ὑπόσχομαι κατενώπιον τῆς φρικτῆς καὶ δεσποτικῆς εἰκόνος τοῦ σωτῆρος καὶ μεγάλου ἀρχιερέως Χριστοῦ καὶ τῆς σῆς κραταιᾶς καὶ ἁγίας βασιλείας, ἵνα τὰς ἑπτὰ ἁγίας καὶ οἰκουμενικὰς συνόδους τὰς ὑπὸ τῶν θεοφόρων πατέρων συγκροτηθείσας φυλάττειν τε καὶ τηρεῖν ἀπαρασαλεύτως, μνημονεύειν τε καὶ τῶν τεσσάρων πατριαρχῶν τῶν ἐν ἁγίῳ πνεύματι ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν τῆς ἡμῶν μετριότητος, Τιμοθέου Κωνσταντινουπόλεως, Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, Ἀθανασίου Ἀντιοχείας καὶ Θεοφάνους Ἱεροσολύμων, οὓς ἡ ἀνατολικὴ καὶ ἀποστολικὴ ἐκκλησία φιλοφρόνως ἐτίμησεν. Εἴ τι στέργουν, κἀγὼ στέργω καὶ ἀποδέχομαι· εἴ τι δὲ ἀποστρέφονται, κἀγὼ ἀποστρέφομαι". Ὁ δὲ βασιλεὺς ποιήσας σχῆμα τῷ πατριάρχῃ καὶ τοῖς ἀρχιερεῦσιν ἔστη κατὰ ἀνατολάς, οἱ δὲ ψάλται ἔψαλλον τὸ "ἄξιός ἐστι". Καὶ τούτου πληρουμένου ἔγινεν ἀπόλυσις, οἱ δὲ πατριάρχαι καὶ ἡ σύνοδος πᾶσα λαβόντες καιρὸν ἀπὸ τοῦ βασιλέως ἦλθον εἰς τὸν ναὸν τοῦ πατριαρχείου. Καὶ βαλὼν ἐπιτραχήλιον καὶ ὠμοφόριον ὁ πατριάρχης ἐποίησεν εὐλογητὸν καὶ ἡμεῖς τὸ τρισάγιον καὶ μετὰ ταῦτα τὴν ἐκτενήν. Εἶτα μνημονεύσας τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ νέου πατριάρχου ἔγινεν ἡ μετάθεσις, καὶ ποιήσαντες ἀπόλυσιν ἐξήλθομεν ἅπαντες καὶ ἐπορεύθημεν ἕκαστος εἰς τὰ ἴδια καὶ εὐθὺς τράπεζα βασιλική. Καὶ τῇ ἐπαύριον ἔστειλεν ὁ βασιλεὺς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Βολόγδας κῦρ Μακάριον καὶ ἀρχιμανδρίτας καὶ ἡγουμένους, ἵνα πορευθῇ ὁ δεσπότης καὶ δώσῃ τὸ μέγα μήνυμα τοῦ νέου πατριάρχου διὰ νὰ ἐνθρονιασθῇ τῇ ἐπαύριον· ἐπορεύθη δὲ ὁ κῦρ Θεοφάνης πάλιν εἰς τὸ πατριαρχεῖον καὶ προϋπάντησέ τον ὁ πατὴρ τοῦ βασιλέως, ὁ νέος πατριάρχης, καὶ ἦλθον ἀμφότεροι ἔνδον εἰς τὰ παλάτια τοῦ πατριαρχείου. Καὶ φορέσας ὁ ἀρχιδιάκονος καὶ ὁ πρῶτος τῶν ἱερέων, δέδωκεν ὁ πρω-

τοσύγκελλος τὸ μήνυμα τοῦ νέου πατριάρχου καὶ πολυχρονήσαντες τὸν βασιλέα καὶ πάντας τοὺς ἄρχοντας ἐξήλθομεν ἕκαστος πάλιν εἰς τὰ ἴδια.

§ ι΄. «Πρωΐας δὲ γενομένης ἦλθον πάλιν οἱ πατριάρχαι εἰς τὸ πατριαρχεῖον καὶ ὁ βασιλεὺς σὺν τοῖς ἄρχουσι καὶ τοῖς μεγιστάνοις αὐτοῦ, καὶ ἅπαν τὸ πλῆθος καὶ ἅπαντες οἱ εὐτρεπισμένοι ἐν ἱματισμῷ παντελεῖ. Μέσον δὲ τοῦ ναοῦ εἶναι ἄμβωνας μέγας, κατασκευασμένος ποικιλοτρόπως, ἐστολισμένος, καὶ ἄνωθεν τοῦ ἄμβωνος θρόνοι τρεῖς, δηλονότι τοῦ βασιλέως καὶ τῶν δύο πατριαρχῶν, ὑποκάτωθεν δὲ τοῦ ἄμβωνος ἕως τῶν τριῶν ἦτον ἐστρωμένα χάζδια χρυσοῦφαντα τρία, μεμερισμένα εἰς ἕνα ἕκαστον θρόνον. Τοῦ βασιλέως ἦτον κόκκινος, τοῦ δὲ Ἱεροσολύμων ἦτον πράσινος καὶ τοῦ νέου πατριάρχου κυανοειδής. Ἦτον δὲ ὁ ἄμβων ἐκεῖνος βαθμίδια δώδεκα τὸ ὕψος, ὁ δὲ θρόνος τοῦ βασιλέως ἦτον ὅλος ἐξ ἁγνοῦ χρυσίου κατασκευασμένος, ὃν ἔστειλεν ὁ βασιλεὺς Περσίας τῷ βασιλεῖ Θεοδώρῳ Ἰωαννοβίτζῃ μετὰ λίθων καὶ μαργάρων. Φορέσας οὖν ὁ Ἱεροσολύμων πᾶσαν τὴν ἀρχιερατικὴν στολὴν καὶ ἀναβὰς ἐπὶ τοῦ ἄμβωνος ἐκάθισεν εἰς τὸν θρόνον αὐτοῦ, οἱ δὲ ἀρχιερεῖς καὶ αὐτοὶ φορεμένοι ὄντες ἐκάθισαν ἐν τῷ δεξιῷ μέρει καὶ τῷ ἀριστερῷ τοῦ ἄμβωνος ἐπάνω βαθμιδίων, προσδοκῶντες τὸν βασιλέα καὶ τὸν νέον πατριάρχην Ὡς οὖν ἦλθεν ὁ βασιλεὺς μετὰ τοῦ νέου πατριάρχου, ἐπροσκύνησαν τὰς ἁγίας εἰκόνας καὶ ποιήσαντες σχῆμα τῷ κῦρ Θεοφάνει καὶ ἀναβάντες ἐπὶ τοῦ ἄμβωνος ἐκάθισαν ἀνὰ ἕκαστος ἐπὶ τοῦ θρόνου. Ἐφόρει δὲ ὁ βασιλεὺς τὸν σάκκον του καὶ τὴν κορώνα καὶ ἐκράτει καὶ σκῆπτρον ἐν τῇ δεξιᾷ, οἱ δὲ ἄρχοντες ἵσταντο κύκλωθεν τοῦ ἄμβωνος· ἔψαλλον δὲ οἱ ψάλται τὸ πολυχρόνιον τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ νέου πατριάρχου. Ὁ δὲ ἀρχιδιάκονος λαβὼν καιρὸν ὑπὸ τῶν πατριαρχῶν καὶ εὐλογήσας ἐκφώνως ἤρξατο τῆς λειτουργίας, καὶ τελειωθείσης τῆς ἱερᾶς μυσταγωγίας ἐξῆλθον οἱ πατριάρχαι ἀμφότεροι περιβεβλημένοι τὴν ἱερατικὴν στολήν. Ὁ δὲ βασιλεὺς αἰτήσας εὐλογίαν ὑπὸ τοῦ νέου πατριάρχου εὐλόγησεν αὐτὸν καὶ ὁ ἀρχιμανδρίτης τῶν Ἱεροσολύμων κῦρ Χριστόφορος·

καὶ ποιήσαντες ἀπόλυσιν ἐξῆλθον πάντες οἱ ἄρχοντες σὺν τῷ βασιλεῖ εἰς τὴν τράπεζαν, ὁμοίως καὶ οἱ πατριάρχαι καὶ πάντες ἡμεῖς. Ἦτον δὲ ἡ τράπεζα τοῦ βασιλέως ὅλη χρυσῆ· ἐκάθητο δὲ ὁ βασιλεὺς ἐφ' ὑψηλοῦ θρόνου καὶ οἱ πατριάρχαι ὁ μὲν Ἱεροσολύμων ἐκ δεξιῶν, ὁ δὲ Μοσχοβίας ἐξ εὐωνύμων. Τελειωθείσης δὲ τῆς τραπέζης ἔδωκεν ὁ βασιλεὺς τῷ δεσπότῃ χαρίσματα βασιλικὰ καὶ πᾶσιν ἡμῖν, καὶ εὐχαριστήσαντες ἤλθομεν ἐν τοῖς κελλίοις ἡμῶν.

§ ια'. «Τῇ κβ' τοῦ ἰουλίου ὥρισεν ὁ βασιλεὺς νὰ ὑπάγωμεν εἰς τὴν μονὴν τῆς παναγίας Τριάδος. Εἶναι δὲ τὸ μοναστήριον ἐκεῖνο μέγα πετρόκτιστον καὶ ἡ τρούλλα τῆς ἐκκλησίας ὅλη μὲ χρυσίον σκεπασμένη. Ἐλθόντος οὖν τοῦ πατριάρχου πλησίον τοῦ κάστρου, ἐξῆλθον ἅπαντες οἱ ἀδελφοὶ μετὰ τοῦ ἀρχιμανδρίτου εἰς προϋπάντησιν, φορεμένοι τὴν ἱερατικὴν στολήν· ὁ δὲ πατριάρχης εὐλογήσας αὐτοὺς εἰσῆλθεν εἰς τὸ μοναστήριον. Ἔψαλλον δὲ τὸ "ἄξιόν ἐστι", καὶ μνημονεύσαντες τοῦ πατριάρχου καὶ τὸν βασιλέα πολυχρονήσαντες ἐξήλθομεν εἰς τοὺς ἡτοιμασμένους οἴκους ἡμῶν. Ἔδωσαν καὶ τῷ πατριάρχῃ δωρεὰς καὶ ἡμῖν πᾶσι, καὶ μετὰ δύο ἡμέρας ἐξήλθομεν ἐκ τοῦ μοναστηρίου μὲ τοὺς βασιλικοὺς ἀνθρώπους καὶ ἤλθομεν εἰς τὴν Μοσχοβίαν. Εἶχε δὲ τὸ μοναστήριον ἐκεῖνο ἀδελφοὺς ἑπτακοσίους, χωρὶς τοὺς ὑπηρέτας· ἀπέχει δὲ ἀπὸ τὴν Μοσχοβίαν μίλια ἕξ.

§ ιβ'. «Εἶναι ὁ Μόσχοβος κάστρα τρία λίθινα. Τὸ μέσον κάστρον καλεῖται Κρίμη καὶ τὸ ἔξω Κιτάη, τὸ δὲ ἔξωθέν του ὀνομάζεται Τζαριγράδι (βασιλούπολις). Ἔχει δὲ ἐκκλησίας πλέον τῶν δύο χιλιάδων πέτρινας. Πλησίον εἰς τὰ βασίλεια εἶναι ναὸς τοῦ Εὐαγγελισμοῦ· ἔχει δὲ αὐτὸς ὁ ναὸς τρούλλας ἐννέα σκεπασμένας μετὰ χρυσίου καὶ ἐπάνω σταυροὺς ἐν μιᾷ ἑκάστῃ τρούλλᾳ, καὶ τὰ πτερύγια τοῦ ναοῦ ὅλα χρυσοσκεπασμένα. Εἶναι καὶ ἕτερος ναὸς τῆς κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου· ἔχει δὲ ὁ αὐτὸς τρούλλας πέντε καὶ αὐτὰς μὲ χρυσίον κεκαλυμμένας, καὶ σταυροὺς ἐπάνω χρυσοῦς. Ἔστι καὶ ἄλλος τοῦ Ἀρχαγγέλου, ἤτοι τὸ ἐν ταῖς Χώναις θαῦμα. Ἔχει αὐτὸς τρούλλαν μίαν, καὶ αὐτὴ ἐκ χρυσίου σκεπασμένη.

Εἶναι δὲ καὶ τὸ χαμπαναρεῖον παμμέγεθες καὶ ἔχει τρούλλαν μίαν, καὶ αὐτὴ ἐκ χρυσίου σκεπασμένη μετὰ σταυροῦ· εἶναι δὲ βαθμίδια διακόσια ἐννενήκοντα ἕξ· ἔχει δὲ χαμπάνας μεγάλας ἑκατὸν τριάκοντα. Ὑποκάτωθεν δὲ τοῦ χαμπαναρείου εἶναι χαμπάνα μεγάλη, ἣν σημαίνουν ἄνθρωποι τεσσαράκοντα. Εἶναι καὶ ἕτερος ναὸς τοῦ προφήτου Δαβίδ· ἔχει καὶ αὐτὸς τρούλλαν μίαν χρυσοσκεπασμένην. Ἔστι καὶ ἕτερος ναὸς τῶν Ἀρχαγγέλων καὶ ἔχει τρούλλας χρυσωτάς. Ἔστι καὶ ἕτερος τῆς Ἀναλήψεως καὶ ἔχει τρούλλας ἄνευ χρυσίου. Ἔξωθεν τοῦ μικροῦ κάστρου εἶναι ναὸς τῆς ἁγίας Τριάδος πολλὰ ὡραῖος καὶ μεγάλος. Αὐτοῦ ἡ οἰκοδομὴ εἶναι θαυμαστὴ εἰς τοὺς βλέποντας κατὰ πολλά, καὶ ὄχι μόνον εἰς τοὺς ξένους ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς τοπικούς. Ἔχει τρούλλας πέντε οὐ μετὰ χρυσίου ἀλλὰ χάλκινας. Πλησίον εἰς τὰ βασίλεια τρέχει ποτάμι μεγάλον. Ἐπάνω δὲ εἰς τὴν πόρταν τοῦ κάστρου εἶναι ὡρολόγιον μεγάλον κατὰ πολλά. Ἔχει δὲ κάστρον τὸ μικρὸν πόρτας πέντε. Τὸ ἔξω ἔχει καὶ αὐτὸ πόρτας πέντε. Ἔχει δὲ καὶ τὸ ἔξωθεν κάστρον καὶ αὐτὸ πόρτας δεκαπέντε. Καὶ γίνονται ὅλαις ἡ πόρταις τοῦ κάστρου τῆς Μοσχοβίας εἴκοσι ἑπτά. Ἐκαθίσαμεν ἐκεῖ χρόνον ἕνα καὶ ἡμέρας τρεῖς. Ὁ εὐσεβέστατος βασιλεὺς ἦν ἄνθρωπος νέος τὴν ἡλικίαν, ἕως χρόνων εἴκοσι δύο, εὔμορφος κατὰ πολλά, ἱλαρός, ἄκακος, ἐλεήμων· ὁ δὲ πατὴρ αὐτοῦ κῦρ Φιλάρετος ἦν ἕως χρόνων πεντήκοντα, μέτριος τὴν ἡλικίαν ὥςπερ καὶ ὁ βασιλεύς, ἔχων δὲ τὸ γένειον οὐ μακρύ. Ἔξωθεν δὲ τοῦ κάστρου τοῦ μεγάλου κύκλωθεν εἶναι μοναστήρια πέτρινα οὐκ ὀλίγα».

Κεφάλαιον ια'.

Ἐπειδὴ δὲ ἐπὶ Σωφρονίου καὶ Θεοφάνους τῶν πατριαρχῶν Ἱεροσολύμων ἀναφέραμεν περὶ τῶν Μοσχόβων, ἔδοξεν εὔλογον νὰ ἱστορήσωμεν πάνυ συντόμως τὴν ἀρχαιολογίαν αὐτῶν τόσον εἰς τὰ πολιτικά, ὅσον καὶ εἰς τὰ ἐκκλησιαστικά [1].

§ ιζ'. Σημείωσαι ὅτι ἐπὶ Ῥουρίκου εἰς τὸ Καζάνιον ἦσαν Ῥῶσοι καὶ ἡγεμονεύοντο ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος Ῥωσίας καὶ ὠνομάζετο Βουλγαρία. Ὁμοίως καὶ τὸ Ἀστραχάνιον ὠνομάζετο Τμουτο-

[1] Τὸ κεφάλαιον τοῦτο διαιρεῖται εἰς κη' παραγράφους· τυποῦνται δὲ ὧδε ὀλίγιστοι.

ρακάνιον, καὶ αὐτὸ ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος Ῥωσίας δεσποζόμενον. Ἀστραχάνης γοῦν τις ἐκεῖ αὐθέντευσεν ἔκπαλαι, ὁ δὲ υἱὸς τοῦ πρώτου Βλαδιμήρου Μστίσλαβος αὐθέντευσε μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του καὶ καθ' ἑξῆς ὥριζαν οἱ Ῥῶσοι ἕως Βοεβόλου Γεωργιοβίτζη. Ἐλθόντες δὲ οἱ Τατάροι, ὡς προείρηται, οἱ Ἀστραχανιῶται καὶ οἱ εἰς τὸ Καζάνι Βούλγαροι ἀπεστάτησαν ἀπὸ τοὺς Ῥώσους καὶ οἱ Τατάροι ἐποίησαν αὐτὸ βασίλειον ἐδικόν τους ἕως τοῦ παρόντος Ἰωάννου (βασιλέως Ῥωσίας), ὅστις, ἐπειδὴ ὁ Ἀμπτραχμὰν βασιλεὺς τοῦ Ἀστραχανίου τοῦ ὑπετάχθη εἰς φόρον καὶ οἱ μετ' ἐκεῖνον ἠθέτησαν, πέμπει βασιλέα ἐκεῖ σουλτανόπουλον καὶ κατόπι πέμπει στρατηγοὺς καὶ κτείνουσι καὶ ἐξωθοῦσι πολλοὺς τῶν ἐκεῖ Τατάρων, καὶ τέλος λαμβάνουσι τὸ Ἀστραχάνιον ἐν ἔτει ͵ζξβ' καὶ ποιεῖ εἰς αὐτὸ ὅμοια ὧν ἐποίησεν εἰς τὸ Καζάνι· καὶ ἂν καλὰ καὶ ὁ Ντοβλὲτ Κερέης, χάνης τοῦ Κριμίου, ἐκινήθη κατὰ τῆς Ῥωσίας μὲ ἑξήκοντα χιλιάδες Ταταροὺς, ἀλλὰ καταφθείρεται ἀπὸ τοὺς στρατηγοὺς τοῦ Ἰωάννου καὶ φεύγει. Ὅθεν καὶ πολλοὶ ἄρχοντες τῶν Τζερκέζων ἐπῆγαν εἰς τὸν Ἰωάννην καὶ ὑπετάχθησαν, καὶ κάστρη τότε ἐπῆρεν ἀπὸ τὸν χάνην τοῦ Κριμίου πολλὰ καὶ τὸ Σιμπίριον διόλου ὑπέταξεν εἰς τὴν βασιλείαν του καὶ Σφέτζους καὶ Λέχους κατεπολέμησε καὶ κάστρη καὶ πόλεις καὶ ἐπαρχίας τοὺς ἐπῆρε. Καὶ εἰς τὰ πολλά του κατορθώματα ἐπρόσθεσε καὶ ἐταπείνωσε καὶ τοὺς ὑπερηφάνους ἄρχοντας καὶ ἔγινεν ὥςπερ ὁ χρησμὸς ἔλεγεν ἀοράτως ὅταν ἐπολέμει τὸ Καζάνι, ὅτι γενήσεται μία ποίμνη, εἷς ποιμήν. Τελευτᾷ δὲ ͵ζϟβ', πατριαρχοῦντος εἰς Ἱεροσόλυμα τοῦ Σωφρονίου· ἀφῆκε δὲ διάδοχον τῆς βασιλείας τὸν υἱόν του Θεόδωρον, ὅστις ἔκτισε καὶ κάστρον πέτρινον εἰς τὴν πόλιν Μοσχοβίας εἰς χρόνους ἑπτὰ καὶ τὸ ὠνόμασε Θεοδωρούπολιν, ἂν καλὰ καὶ ὠνομάσθη καὶ ἐκ τοῦ συμβεβηκότος Μπελγόροντο, ἤτοι ἄσπρη πόλις, διὰ τὴν λευκότητα τῶν τειχῶν.

§ ιη'. Ἐπὶ τούτου τοῦ Θεοδώρου ἐν ἔτει ͵ζϟς' ἐπῆγεν εἰς Μοσχοβίαν ὁ Κωνσταντινουπόλεως Ἱερεμίας μὲ ἕνα μητροπολίτην καὶ δύο ἐπισκόπους, ὃς καὶ ἐχειροτόνησεν ἐκείνοις πατριάρχην Μοσχοβίας τινὰ Ἰὼβ ἀρχιεπίσκοπον μὲν ὄντα πρότερον Ῥοστοβίου,

μετατεθέντα δὲ εἰς τὴν μητρόπολιν Μοσχοβίας· εἶτα ἐγίνηκε καὶ πατριάρχης ἐν ἔτει ‚ζϞζ΄. Καλὰ δὲ ἢ παράλογα ἔκαμεν ὁ Ἱερεμίας, οὐ τοῦ παρόντος καιροῦ. Ἐπανελθόντος δὲ τοῦ Ἱερεμίου εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἠθροίσθη σύνοδος ἐν Κωνσταντινουπόλει (ἐν τῷ ναῷ τῆς Παμμακαρίστου) πληρεστάτη, ἐν ᾗ καὶ εὑρέθησαν ὁ Κωνσταντινουπόλεως Ἱερεμίας, ὁ Ἀλεξανδρείας Μελέτιος, ἐπέχων καὶ τὸν τόπον τοῦ Ἀντιοχείας Ἰωακείμ, καὶ ὁ Ἱεροσολύμων Σωφρόνιος, ἐπανελθὼν ἀπὸ Δακίας, παρόντων καὶ πρέσβεων τοῦ βασιλέως Μοσχοβίας Θεοδώρου, ἐπὶ τούτῳ ἐλθόντων εἰς τὸν σουλτάνον, ἵνα καὶ ἀπὸ τῆς κοινῆς ψήφου συνοδικῇ ψήφῳ λάβωσι τὸ βέβαιον τοῦ γενομένου πατριάρχου. Εἰς τὴν σύνοδον αὐτὴν προλογίζει ὁ Ἀλεξανδρείας καὶ βάλλεται διὰ πολλῶν νὰ ἔχωσι τὸ κῦρος οἱ κανόνες τῶν πατέρων καὶ τὸ τῆς πίστεως σύμβολον νὰ μένῃ ἀκαινοτόμητον. Δεύτερος ὁ Ἱερεμίας καὶ τρίτος ὁ Σωφρόνιος. Εἶτα κοινῶς ἐδέχθη τὴν γνώμην ἡ σύνοδος. Δεύτερον ἐβεβαίωσε τὴν μητρόπολιν Μοσχοβίας νὰ εἶναι πατριαρχεῖον Μοσχοβίας, Ῥωσίας καὶ τῶν ὑπερβορείων μερῶν, ταττόμενος μετὰ τὸν Ἱεροσολύμων. Τρίτον, ὅτι ὁ βασιλεὺς Μοσχοβίας νὰ μνημονεύεται εἰς ταῖς λειτουργίαις καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ὄρθρου ἐκφώνως. Τέταρτον, ὁ Ἀθηνῶν Μητροφάνης [1] ἐπρόβαλε "μοναστήριον χωρὶς γνώμην τοῦ κατὰ τόπον ἀρχιερέως νὰ μὴν κτίζεται καὶ οἱ μοναχοὶ νὰ ὑποτάσσωνται τῷ κατὰ τόπον ἐπισκόπῳ". Πέμπτον, γίνεσθαι τὰς ἀνέκαθεν ἐπαρχιωτικὰς συνόδους. Ἕκτον, μὴ χειροτονεῖν ἢ χειροτονεῖσθαι ἐπὶ χρήμασι. Ἕβδομον, κληρικὸς κοσμικὰς φροντίδας μὴ ἀναλαμβανέτω. Ὄγδοον, οἱ ἐκκλησιαστικοὶ νὰ μὴ φοροῦν πολυτελῆ καὶ μαλακὰ ἱμάτια. Ἔννατον, νὰ ἐπιμελῆται ὁ καθένας ἀρχιερεὺς εἰς τὴν ἐπαρχίαν του νὰ διδάσκωνται γράμματα. Δέκατον καὶ τελευταῖον, ἵνα τὸ πάσχα γίνηται καθὼς τὸ ἐδιώρισεν ἡ πρώτη σύνοδος καὶ τὸ νέον καλαντάριον τὸ ἐπινοηθὲν παρὰ τῶν

[1] Γραπτέον Θεοφάνης, ὡς ἀναγνόντος καὶ ἐκτυπώσαντος τοῦ Δοσιθέου ἐσφαλμένον ἀντίγραφον τῆς συνοδικῆς πράξεως. Τὸ σφάλμα ἀπεκάλυψέ μοι καλὸν ἀντίγραφον σῳζόμενον ἐν τῇ πατριαρχικῇ βιβλιοθήκῃ Καΐρου. Ὅρα τὸ περὶ Θεοφάνους Καρύκη ἄρθρον μου ἐν τῷ Β΄ τόμῳ τῶν Μνημείων τῆς ἱστορίας Ἀθηναίων, τῶν ὑπὸ Δ. Καμπούρογλου ἐκδιδομένων.

Λατίνων νὰ ἀναθεματίζεται. Ἠθροίσθη δὲ ἐν ἔτει ,ζρα' (1593) φεβρουαρίῳ μηνί. Σημείωσαι δὲ δύο, πρῶτον ὅτι ἡ Παμμακάριστος ὠνομάζετο καὶ Παραμυθία, δεύτερον ὅτι ὁ Κωνσταντινουπόλεως Ἱεροσολύμων καὶ ὁ Ἀντιοχείας παναγιώτατοι ἐκαλοῦντο.

§ ιθ'. Τότε ἐγίνηκαν καὶ εἰς τὴν Μοσχοβίαν αἱ ἀρχιεπισκοπαὶ Νοβογραδίου, Καζανίου, Ῥοστοβίου καὶ Κρότζκης μητροπόλεις, καὶ τινὲς ἐπισκοπαὶ γεγόνασι μητροπόλεις. Ὁ δὲ Θεόδωρος κινηθεὶς κατὰ τῶν Σφέτζων ἔλαβε τρία κάστρη ὁποῦ εἴχασι τῶν Μοσχόβων ἡρπασμένα καὶ εἰρήνευσαν. Τελευτᾷ δὲ ἄτεκνος ὁ βασιλεὺς καὶ παραγγέλλει νὰ βασιλεύσῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀδελφοῦ τῆς μητρὸς αὐτοῦ Θεόδωρος, ὅστις καὶ μετέπειτα ἔγινε μοναχὸς καὶ εἶτα πατριάρχης Μοσχοβίας, ὁ προρρηθεὶς δηλονότι Φιλάρετος. Ἀλλ' ὁ γυναικάδελφος τοῦ Θεοδώρου Μπορίσης, ἄρχων πρῶτος παρ' αὐτῷ τῆς συγκλήτου, ὁ καὶ τὸν Ἱερεμίαν βιασάμενος ἀναγαγεῖν τὴν μητρόπολιν εἰς πατριαρχεῖον, δυναστεύσας τοὺς ἄρχοντας καὶ ἀπατήσας τὸν κοινὸν λαὸν ἐβασίλευσε στεφθεὶς ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Ἰὼβ ἐν ἔτει ,ζϟζ'· τὸν δὲ διάδοχον ψηφισθέντα Θεόδωρον μετὰ τοῦ υἱοῦ του Μιχαήλ, οὗτος ἐξώρισεν εἰς τὴν βορεινὴν θάλασσαν εἴς τι μοναστήριον τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου, τὸν ὁποῖον καὶ χείρας βίᾳ ὠνόμασε Φιλάρετον. Ἔστειλαν δὲ αὐτῷ Μπορίσῃ ὁ Πέρσης καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀλαμανίας δῶρα πολύτιμα. Ἔπεμψε δὲ εἰς τὴν Δανίαν νὰ πάρῃ ῥηγόπουλον γαμβρὸν καὶ εἰς τὴν Ταταρίαν νὰ πάρῃ τὴν κόρην τοῦ χάνη νύμφην, ἀλλ' ὁ θάνατος τὸν ἐμπόδισεν, ὅτι κάποιον παιδίον κακοῦ βίου καὶ ἀναθρεμμένον εἰς Λεχίαν, κακόηθες καὶ κακότροπον, ὑποκριθεὶς νὰ εἶναι ὁ Δημήτριος, τοῦ θανόντος Θεοδώρου ἀδελφός, ἐλθὼν ἀπέκτεινε τὸν Μπορίσην· καὶ ὕστερον ἀποβληθέντος καὶ τοῦ ὑποκρίτου βασιλέως περιῆλθεν ἡ βασιλεία εἰς τὸν γνήσιον διάδοχον, τὸν υἱὸν τοῦ Φιλαρέτου Μιχαήλ. Ἦτον δὲ διάδοχος γνήσιος καὶ διὰ τὴν συγγένειαν καὶ διὰ τὴν διαθήκην τοῦ βασιλέως.

§ κ'. Βασιλεύσας δὲ ὁ Μιχαὴλ καὶ κοιμηθεὶς αὐτάρχησεν ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἀλέξιος, ὅστις καὶ τὸ βασίλειον ἐκεῖνο ὕψωσε καὶ ἐποίησε πολυθρύλλητον ἔν τε δόξῃ καὶ εὐσεβείᾳ, ἐπειδὴ εἰς τοὺς

καιρούς του οἱ ὀρθόδοξοι Ῥῶσοι ὁποῦ πρῶτα εἴχασιν ἀπὸ τοὺς Λέχους τιμὴν καὶ ἀξιώματα καὶ ἦσαν βοηθοὶ κατά τε Μοσχόβων καὶ Τατάρων (ὥστε ὁ κράλης τῆς Λεχίας εἰς ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν χρόνον μὲ τὴν δύναμιν τῶν Καζάκων κατεπολέμησεν ἐκεῖνος μὲν τοὺς Μοσχόβους, ὁ υἱός του δὲ κατετρόπωσε τὸν σουλτὰν Ὀσμάνην ὁποῦ ἐπῆγε νὰ πάρῃ τὴν Καμενίτζαν) καὶ ὕστερον κατεφρονήθησαν ἀπὸ τοὺς Λέχους, ἐσηκώθησαν ἔχοντες ἀρχηγόν τινα Χμίλην ἐπονομαζόμενον, καὶ γινόμενοι ἕνα μὲ τοὺς Τούρκους κατεπολέμησαν τοὺς Λέχους καὶ ἐγέμισε Δύσις καὶ Ἀνατολὴ καὶ Λιβύη ἀπὸ τὴν παρὰ τῶν Λέχων αἰχμαλωσίαν· ὅθεν ὁ Ἀλέξιος εὑρὼν ἁρμόδιον καιρὸν ἐστράτευσε καὶ ἐπῆρε τὴν Σμολέντζκαν καὶ ἄλλα κάστρη ὁποῦ εἴχασι παρμένα τῶν Μοσχόβων οἱ Λέχοι. Καὶ ὅλην τὴν Λεχίαν ἔπερνεν ἂν ἤθελεν, ὅμως φιλανθρωπίᾳ χρώμενος λαβὼν τὰ ἴδια ἐπανῆλθεν εἰς Μοσχοβίαν· ἔλαβε δὲ καὶ τὸ Κίεβον ὡς πατρικόν του κτῆμα ἐν ἔτει ͵ζρξδ', ὅπερ ἐπεριποιήθη, καὶ τὴν ἐκεῖθεν Ὀχραΐναν ἀπὸ Βορυσθένους ἕως Ποτίβλιας. Ἐνόμισαν δὲ οἱ Ἕλληνες ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ ἀπολυτρώσων αὐτοὺς καὶ ἔκαμάν τον ἐπιγράμματα ἐπινίκια καὶ ἄλλα, ἀλλ' οὐδὲν ἀπώναντο καὶ ἀπ' αὐτοῦ. Ἀλλ' ἂς ἔλθωμεν εἰς τὰ ἐκκλησιαστικά. Ἐπὶ τοῦ Ἀλεξίου τούτου ἐγένετο Νίκων τις πατριάρχης, ὅστις εἰς ταὶς ἀρχαίς του ἔγινε πολλῶν καλῶν αἰτία, ἐπειδὴ μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Ἀγαρηνῶν οἱ Ῥῶσοι μείναντες χωρὶς τῆς διδασκαλίας τῶν Ῥωμαίων ἀπὸ κακὴν συνήθειαν ἐδέχθησαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν των, ἤτοι εἰς τὴν Μοσχοβίαν, τινὰ ἀλλόκοτα δόγματα, καὶ τινὰ συνεγράφησαν καὶ εἰς βιβλία. Ὁ δὲ Νίκων οὗτος ἐζήτησε λύσεις ἀπὸ τὸν Κωνσταντινουπόλεως Παΐσιον καὶ εὑρὼν καί τινας σοφοὺς ἀκριβῶς ὀρθοδοξοῦντας ἐδιώρθωσε τὰς γενομένας ἐκεῖσε καινοτομίας, καὶ βιβλία ἑλληνικὰ ἐσύναξε παλαιὰ καὶ ἄλλων καλῶν ἐγένετο αἴτιος. Ἀλλ' ὅμως εἰς τὰ καλά του εἶχεν ἦθος τυραννικόν, ὡς ἦτον εἰς μὲν τὴν Ῥώμην Νικόλαος ὁ πρῶτος, εἰς δὲ τὴν Κωνσταντινούπολιν ὁ δεύτερος Παρθένιος. Μάλιστα ὡς ὠνειρεύθη ὁ Κηρουλάριος, κατὰ τὸν Σχολίτζην, νὰ ἰσχύσῃ εἰς τὰ βασίλεια, ἔτζι καὶ ὁ Νίκων

ἠβουλήθη νὰ ἐνεργῇ εἰς τὴν ἐκεῖσε ἀρχήν. Ἀλλὰ τὰ μὲν Κηρουλαρίου εὔκολα διέλυσεν ὁ Κομνηνὸς Ἰσαάκιος, τὰ δὲ Νίκωνος ἔσβυσε μὲ δυσκολίαν, ἴσως διὰ νὰ γένῃ σύνοδος ἐκεῖ, ἥτις καὶ εἰς ἄλλα ἀναγκαῖα ἐχρηματισεν ἀναγκαιοτάτη. Διὰ τὰς καινοτομίας οὖν ὁ Νίκων δὲν ἐδυνήθη νὰ φυλάξῃ ἕως τέλους τὸ κάλλος τῶν ἐξηκριβωμένων ἠθῶν τῆς ἀρχιερωσύνης· καὶ δὴ πρῶτον ἐπρόσθεσεν εἰς τὸν τίτλον του τὸ "αὐθέντης", ἤτοι "Νίκων ἐλέῳ Θεοῦ πατριάρχης τῆς βασιλευούσης πόλεως μεγάλης Μοσχοβίας καὶ πάσης Ῥωσίας καὶ πολλῶν ἄλλων μερῶν αὐθέντης καὶ πατριάρχης". Ἐγένετο δὲ αὐτῷ εἰς ἁμάρτημα μέγα, ἐπειδὴ ὃν τρόπον ὁ Ἀλέξανδρος καίτοι οἰκουμενικὸς αὐτοκράτωρ χρηματίσας ἀλλ' εἶχεν οἰκειότερον τὸ προγονικὸν ὄνομα νὰ λέγεται "στρατηγὸς" καὶ οἱ Ῥωμαῖοι "ὕπατοι" ἔχαιρον λέγεσθαι κατὰ τὴν ἀνέκαθεν τῶν ἐν τῇ Ῥώμῃ ἀρχόντων κλῆσιν, οὕτως οἱ βασιλεῖς τῶν Μοσχόβων καίτοι βασιλικῆς ἠξιώθησαν στάσεως καὶ προσηγορίας καὶ μάλιστα αὐτοκρατορικῆς, ἀλλ' ὅμως τὴν προπατορικὴν κλῆσιν εἰς τοὺς τίτλους των ἔχουσιν ἕως ἄρτι, ἐπιγραφόμενοι "μεγάλοι κνέζιδες", ὅπερ ταὐτόν ἐστι τῷ "μέγας ἄρχων", ἤγουν αὐθέντης· τὸ ὁποῖον οἰκειωσάμενος ὁ Νίκων ἄρχισε νὰ ἀνακατώνεται εἰς τὰ τῆς συγκλήτου ἰδιώματα. Εἶτα ἔδοξεν αὐτῷ νὰ οἰκονομῇ τὴν ἐκκλησίαν δυναστικῶς καὶ ἔτυπτεν ἄρχοντας, κατεφρόνει ἀλόγως. Πρὸς τούτοις ἐπῆγεν ἐκεῖ δὶς ὁ Ἀντιοχείας Μακάριος καὶ κατεφρόνει, προκαθέζεσθαι θέλων ἐκείνου καὶ προτιμᾶσθαι καὶ θέλων ὑπεράνω εἶναι τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου ὁ χθὲς καὶ πρότριτα μητροπολίτης καὶ ὑπὸ τῶν πατριαρχῶν λαβὼν τὸ ἀξίωμα τῆς πατριαρχίας, οὐχ ἁπλῶς ἀλλὰ νὰ ἐρωτᾷ καὶ νὰ ἐκδέχεται τὴν κρίσιν καὶ ἐπίκρισιν τῶν τεσσάρων πατριαρχικῶν θρόνων· καὶ τέλος ἠβουλήθη νὰ κάμῃ τὸ πατριαρχεῖον κατ' ὀλίγον, ὡς ὁ Ῥώμης ἐκαινοτόμησεν, ὑπὸ πλούτου καὶ δυναστείας φυσώμενος.

§ κα'. Ἀλλ' οὐχ ἦν ταῦτα ἀνεκτὰ τῷ αὐτοκράτορι Μοσχοβίας μακαρίτῃ Ἀλεξίῳ Μιχαηλοβίτζῃ καὶ τῇ συγκλήτῳ καὶ πάσῃ τῇ ἐκεῖσε ἐκκλησίᾳ. Ὅθεν καὶ μεμφόμενος αὐτοὺς ἔτυχε καὶ μερική τις διαφορὰ τῷ πατριάρχῃ μετά τινος ἄρχοντος, ὃν ἔλεγεν

ὅτι κατεφόνησε τὸν ὑπηρέτην του· καὶ κωλυόμενος νὰ ἐκδικηθῇ, ὡς ἐβούλετο, παρῃτήσατο, καθὼς ἔκαμεν ὁ Κωνσταντινουπόλεως Ἀθανάσιος ἐπὶ Ἀνδρονίκου. Μάλιστα ἐγδύθη καὶ τὰ ἱερά του εἰς τὴν ἐκκλησίαν, εἶτα ἔφυγε, τάχα μιμούμενος τὸν Ἀντιοχείας ἐπὶ Λέοντος τοῦ Μακέλη, εἰς ἕνα μοναστήριον. Συνέβη δὲ καὶ ἄλλο τι, ὅτι πέμψας εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ ἐξεικονίσας ὡς ἠδυνήθη τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου τάφου ἔκτισε μοναστήριον καὶ τὸ ὠνόμασεν Ἱερουσαλήμ· τὸ ὁποῖον δὲν ἦτον ἄτοπον, ἐπειδή, ὡς ἱστορεῖ ὁ Κωδινός, ἡ ἁγία Ἑλένη ἔκτισε μονὴν Κάρπου καὶ Παπύλου εἰς τιμὴν καὶ τοῦ ἁγίου τάφου καὶ ὅτι ἦτον καὶ Βηθλεὲμ μοναστήριον εἰς Κωνσταντινούπολιν, καθὼς φαίνεται καὶ εἰς τὸν βίον τοῦ ἁγίου Νικολάου ὅτι ἦτον εἰς τὰ Μύρα τῆς Λυκίας μοναστήριον λεγόμενον Βηθλεέμ. Καὶ δὴ καὶ ὁ Κωδινὸς πάλιν ἱστορεῖ ὅτι Βερήνη ἡ γυνὴ Λέοντος Μακέλη ἔκτισε τὴν ἐκκλησίαν "Τὰ κουράτορος" εἰς τύπον τοῦ ἁγίου τάφου, καθὼς καὶ ὁ Ἰουστινιανὸς τὸν σταυρὸν ὁποῦ ἔκαμεν εἰς τὸ σκευοφυλάκιον ἐπῆρεν τὸ μέτρον ἀπὸ τὸ τίμιον ξύλον τοῦ σταυροῦ, ὁποῦ τότε ἦτον εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα. Λέγει ὁ αὐτὸς καὶ εἰς τὸν λόγον περὶ καταθέσεως τῆς τιμίας ἐσθῆτος, ὅτι διὰ τὴν ἀβροχίαν ὁ βασιλεὺς Λέων ὁ Μακέλης μὲ σχῆμα ἰδιώτου ἔκειτο χαμεύνης εἰς τὸν ναὸν τῆς Θεοτόκου ὁποῦ λέγεται Ἱερουσαλὴμ καὶ κεῖται ἔνδον τῆς Χρυσῆς πύλης. Τὸ ἁμάρτημα ὅμως τοῦ Νίκωνος ἦτον διττόν· πρῶτον ὅτι δὲν ἔκτισε μοναστήριον εἰς ὄνομα καὶ τιμὴν τοῦ ἁγίου τάφου, ἀλλ' ἔκαμε τόπους ἁγίου τάφου, ἅγιον Γολγοθᾶν, ὅπερ οὐκ ἔρρωται· δεύτερον ὅτι ἔκαμε τὰ τοιαῦτα εἰς ἔθνος ἄκακον καὶ ἔδιδε κατ' ὀλίγον σκάνδαλον νὰ θαρροῦν ὅτι ἐκείνη εἶναι ἡ Ἱερουσαλήμ. Προσκαλούμενος δὲ τρὶς ὑπὸ τοῦ ὀρθοδοξοτάτου βασιλέως νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸν θρόνον του, ὥςπερ ποτὲ Ἰωάννης ὁ Καλέκας παρὰ Ἰωάννου τοῦ Κανταχουζηνοῦ, ἀντέλεγε καὶ κατεφρόνει. Ὅθεν ὁ αὐτοκράτωρ ἠναγκάσθη καὶ πέμπει εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς τρεῖς μεγάλους ἀρχιερεῖς γράμματα καὶ ζητεῖ εἰκοσιπέντε ζητημάτων λύσεις: καὶ ζήτει ταῦτα ἐν τῇ νομικῇ συναγωγῇ [1]. Ὁ

[1] Τὸ χειρόγραφον τοῦτο κεῖται ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει μετο-

Διονύσιος δὲ καὶ Νεκτάριος οἱ πατριάρχαι ἐπιτρέπουσι τὸν τότε μέγαν χαρτοφύλακα Ἰωάννην καὶ κάμνει τὰς λύσεις, εἰς τὰς ὁποίας ἀγωνιστικώτερον διαλεγόμενος πολλὰ ἐρραψῴδησε· καὶ ζήτει ἐκεῖ τὰ ἡμέτερα σχόλια· τὸ δὲ ὄγδοον [ἄρθρον] ὅτι ὁ Κωνσταντινουπόλεως θρόνος μόνος πέρας τίθησι τῶν συμβαινόντων ἀμφισβητήσεων λῆρος δοκεῖ· τὸ γὰρ τοιοῦτον ἀξίωμα μόνῃ ἐφεῖται τῇ οἰκουμενικῇ συνόδῳ. Ἐκεῖ δὲ ὁποῦ συχνάκις λέγει μέγα νόμιμον, ἀφ' οὗ λαμβάνει τὰς ἀποδείξεις, εἶναι ὁ Βλάσταρις, ὅστις ἔχει καὶ τοὺς κανόνας ἀποστόλων, συνόδων καὶ πατέρων γεγραμμένους σωστοὺς μετά τε ἑρμηνειῶν Βαλσαμῶνος καὶ Ζωναρᾶ.

§ κβ'. Γράφονται οὖν τὰ ζητήματα καὶ αἱ λύσεις των εἰς δύο τόμους καὶ ὑπογράφονται οἱ δύο πατριάρχαι. Πέμπει ὁ Ἱεροσολύμων τῷ Ἀλεξανδρείας Παϊσίῳ τὸν ἕνα καὶ τὸν ἄλλον τῷ Ἀντιοχείας Μακαρίῳ μὲ ἀνθρώπους του καὶ ὑπογράφονται καὶ ἐκεῖνοι καὶ πέμπονται εἰς Μοσχοβίαν. Ἀλλὰ μὲ τὸ νὰ εἶναι τολμητίας ὁ Νίκων καὶ νὰ δοχῇ ὅτι λέγει δίκαια καὶ εἶτα νὰ πιασθῇ ἕνα του γράμμα ὁποῦ ἔγραφεν εἰς τοὺς πατριάρχας καὶ ἔλεγε τὸν βασιλέα τύραννον καὶ ἄλλως νὰ τὸν βλασφημῇ, ὁ αὐτοκράτωρ πέμπει πάλιν τὸν ἴδιον ὁποῦ ἦλθεν εἰς τὴν Πόλιν· ἦτον δέ τις ἱεροδιάκονος χῖος. Καὶ ἐπειδὴ ἀπεφασίσθη ὅτι ὁ Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ἱεροσολύμων δὲν ὑπάγουν εἰς Μοσχοβίαν, ὑπάγει εἰς Αἴγυπτον καὶ πείθει τὸν Ἀλεξανδρείας νὰ ὑπάγῃ εἰς Μοσχοβίαν. Καὶ ἐλθόντες εἰς τὴν Βέρροιαν τῆς Συρίας πέρνουσι καὶ τὸν Ἀντιοχείας καὶ ἔρχονται εἰς Θεοδοσιούπολιν, εἶτα εἰς Τιφλίζιον τῆς Ἰβηρίας, κἀκεῖθεν ὁ αὐθέντης Σιαχναβὰζ χάνης τοὺς ἐξορθώνει καὶ ὑπάγουν εἰς Σιαμάχειαν πόλιν, πάλαι μὲν Ἀλβανίας νῦν δὲ Μηδίας, καὶ ἀπ' ἐκείνης εἰς τὴν θάλασσαν τῆς Κασπίας· ἐν ᾗ εὑρόντες καράβια βασιλικὰ ὁποῦ ἤλθασιν ἀπὸ τὸ Ἀστραχάνι, πλέουσι καὶ φθάνουσιν εἰς τὰς Κασπίας πύλας, ἡ ὁποίαις εἶναι εἰς τὸ ἀνατολικώτατον πρόσωπον τοῦ Καυκάσου ὁποῦ ἐρχόμενον ἀπὸ

χίου τοῦ παναγίου τάφου. Ὁ κ. Σάθας ἐξέδωκε περίληψιν τῶν ἐν αὐτῷ ἐγγράφων. Μεσαιων. βιβλιοθ. τ. III, σ. ηγ'.

Μαιώτιδος τελειώνει ἐκεῖ. Λέγεται δὲ ἐκεῖνο τὸ πρόσωπον ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας Κεραύνια ὄρη. Εἰσὶ δὲ αἱ πύλαι φρούριον καὶ τεῖχος ἀρχόμενον ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους καὶ κατερχόμενον ἕως θαλάσσης κτλ..... Τὸ μὲν οὖν ἀνατολικὸν μέρος τοῦ Κασπίου (ὅπερ καὶ Τάργαλα καὶ Τζοὺρ εἴρηται ἀνωτέρω βιβλίῳ ε' κεφ. η') ὁρίζουσι τώρα οἱ Πέρσαι, αὐτὸ δὲ τὸ Κάσπιον καὶ τὰ βόρεια αὐτοῦ οἰκοῦσιν οἱ Λέκοι, οὓς οἱ Τοῦρκοι καλοῦσι Σιαμχάλ. Φθασάντων τοίνυν ἐκεῖ τῶν πατριαρχῶν τινὲς σουλτάνοι τῷ Πέρσῃ ὑποκείμενοι ἐδεξιώθησαν αὐτοὺς διὰ τὴν ἀγάπην τοῦ αὐθεντὸς τῆς Ἰβηρίας. Ἀπ' ἐκεῖ δὲ διέβησαν εἰς τὴν Τέρχην πόλιν, ἥτις κεῖται βορειότερα τῶν Κεραυνίων ὀρέων, ἤτοι τοῦ ἀνατολικωτάτου μέρους τοῦ Καυκάσου, εἰς τὰ πεδία παρὰ τὴν θάλασσαν· ὁ γὰρ Καύκασος τρεῖς ἔχει ποταμοὺς ἀξιολόγους εἰς ἐκεῖνα τὰ μέρη, τὸν Φᾶσιν ὃς κατέρχεται διὰ τοῦ Ἰμερετίου καὶ Κολχίδος εἰς τὴν Μαύρην Θάλασσαν, τὸν Ἀρὰγ ὃς ἔχει τὴν ἀρχὴν εἰς τὸ ὄρος (ἤτοι εἰς τὸ νότιον μέρος τοῦ Καυκάσου, ὅπερ ἐστὶν ὅριον Ἰβηρίας καὶ Ἀλβανίας) καὶ κατερχόμενος κατὰ νότον ἄρχεται ἀπὸ τὰ βόρεια μέρη τοῦ αὐτοῦ ὄρους, ἐγγὺς τῆς πηγῆς τοῦ ποταμοῦ Ἀρὰγ εἰς τὰ βόρεια πεδία, καὶ εἶτα ἐπιστρέφων κατὰ ἀνατολὰς εἰσέρχεται εἰς τὴν Κασπίαν· καὶ διότι ἡ πόλις κεῖται ἐγγὺς αὐτοῦ, λέγεται ἀπ' αὐτοῦ Τέρχη. Ἔχει δὲ καὶ πολίχνια πολλὰ ἄλλα, ἅτινα πάντα καὶ ἡ Τέρχη εἶναι εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Μοσχόβων. Ἔρχονται δὲ ἐκεῖ ἐμπορίας χάριν οἱ Κερχέται, Λέκοι καὶ τὰ λοιπὰ ἔθνη ὁποῦ οἰκοῦσιν εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα τὸν Καύκασον καὶ ὅσα ἔθνη οἰκοῦσιν ἀπὸ Μαιώτιδος ἕως Κασπίας. Οἰκοῦσι δὲ εἰς τὰ πεδία ἐκεῖνα μάλιστα οἱ λεγόμενοι Καλμοῦκοι, οἳ κάθονται ἐκεῖ εἰς τὰ ἕλη καὶ τοὺς δρυμῶνας, τὸ δὲ καλοκαῖρι ἀναβαίνουσιν εἰς τὰ ὄρη ἐξ ὧν ῥέει ὁ Τάναϊς, ὑψηλὰ καὶ ἄξυλα ὄντα. Ἀπὸ δὲ τῆς Τέρχης οἱ πατριάρχαι ἐπήγασιν εἰς Ἀστραχάνιν τὴν πόλιν.

§ κγ'. Ἀπὸ Ἀστραχανίου οἱ πατριάρχαι ἀναγόμενοι εἰς τὴν Μοσχοβίαν διὰ τοῦ ποταμοῦ Βόλγα (ὅθεν οἱ Βούλγαροι ἦλθον εἰς τὴν Μοισίαν) εὗρόν τινα ψευδομόναχον εἰς μυχούς τινας τῆς γῆς

ἔγκλειστον αἱρετικὸν καὶ τοῦ ἐχάλασαν τὴν κατοικίαν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Βόλγα ἀνάγεται κατὰ βορρᾶν ἕως ἐγγὺς Καζανίου καὶ εἶτα ἐπιστέφει δυσικὰ νὰ ἔλθῃ εἰς Μοσχοβίαν, ὁ βασιλεὺς Ἀλέξιος κόπτει τὴν παντοδαπὴν ὕλην ὁποῦ εἶναι πολλὴ ἀπὸ τῆς Βόλγας ἕως ἐγγὺς Μοσχοβίας καὶ πέρνει ἀπ' ἐκεῖ μὲ ἀμάξια τοὺς πατριάρχας. Ἐπειδὴ διὰ τῶν δύο γραμμῶν τοῦ τριγώνου ὁποῦ ποιεῖ ἡ Βόλγα, ἔχουσα κορυφὴν τὸ Καζάνι καὶ δύο πλευράς, τὴν μίαν κατὰ τὸ Ἀστραχάνι καὶ τὴν ἄλλην κατὰ τὴν Μοσχοβίαν, ἦτον τὸ διάστημα πολὺ καὶ ἐγίνετο ἄργιτα νὰ ὑπάγουν εἰς τὴν βασίλειον πόλιν οἱ πατριάρχαι, ἔβαλεν ὁ βασιλεὺς εἰς τὰς δύο ταύτας γραμμὰς βάσιν τὴν νεωστὶ ὁδὸν διὰ νὰ ὑπάγουν οἱ πατριάρχαι ταχέως καὶ ἀσφαλῶς· ὅπερ καὶ γέγονεν. Ἐπροϋπάντησε δὲ αὐτοὺς ἐντιμότατα καὶ εἶχεν εἰς Μοσχοβίαν θεοφιλέστατα, ἔνθα καὶ γυμνασθέντα τὰ κατὰ τὸν Νίκωνα παρόντος κἀκείνου καθαιρεῖται καὶ ἐξορίζεται καὶ χειροτονεῖται πατριάρχης Πιτυροῦν τις. Καθαιρούμενος δὲ ὁ Νίκων ἐκβάλλεται τὸ καλυμαύχιον, ὅπερ ἐκεῖνος φοροῦσε μὲ ἑξαπτέρυγον μαργαριταρένιον, καὶ τὸν μανδύαν καὶ τὴν πατερίτζαν, ὡς ἔπαθε ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ ὁ Ἀλεξανδρείας Παῦλος· καὶ ἴδε ἀνωτέρω βιβλίῳ ε'. Κριθεὶς τοίνυν εἶναι μοναχὸς ἁπλῶς ὑστερεῖται καὶ γυμνοῦται πάσης ἐπισκοπικῆς ἐνεργείας. Τούτων δὲ γινομένων ἐκεῖ ὁ Κωνσταντινουπόλεως Διονύσιος ἐκβάλλεται ἀδίκως καὶ ἀντεισάγεται ὁ πρὸ αὐτοῦ Παρθένιος ὁ τέταρτος, ὅστις καὶ ἀπονοίᾳ χρώμενος καὶ φθόνῳ πῶς ἐπῆγαν οἱ πατριάρχαι εἰς Μοσχοβίαν, ἀφορμῇ πῶς ἡ βασιλεία τὸν ἐπρόσταξε χειροτονᾷ Ἀλεξανδρείας τὸν Ῥόδου Ἰωακεὶμ καὶ καθήρει τὸν Παΐσιον: τὰ ὁποῖα ὁ Νίκων ἐβόα, ἀλλ' οὐδὲν ὠφελήθη, ἐπειδὴ ὁ Ἀλεξανδρείας ἦτον ἀληθῶς κριτής, ὡς καθῃρημένος ἀδίκως καὶ παρανόμως. Ἠθροίσθη δὲ ἡ σύνοδος αὕτη εἰς Μοσχοβίαν ἐν ἔτει 1667.

§ κδ'. Ἦτον δὲ αἰτία τῆς συνόδου πρῶτον ἡ τοῦ Νίκωνος καινοτομία, δεύτερον ὅτι ὁ Νίκων μὲ πολὺν κόπον ἐδιώρθωνε τινὰ βιβλία νεωτέρων Ῥώσων βλάσφημα διὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀκολουθίαν καὶ τὰ ἐτύπωσε, καί τινες τὰ ἀπεστρέφοντο ὡς αἱρετικά· ὅθεν ἐχρειάζοντο δοκιμήν. Τρίτον, ὅτι τινὲς ἐδογμάτιζαν νὰ

γίνεται ὁ τύπος τοῦ σταυροῦ ὄχι μὲ τὰ τρία δάκτυλα, ἀντίχειρα λιχανὸν καὶ ἐπιβάτην, ἀλλὰ μὲ τὸν ἀντίχειρα· τέταρτον, τὸν ἄρτον ὁποῦ λαμβάνει ὁ ἱερεὺς ἀπὸ τῆς προσφορᾶς ἱερουργῶν νὰ μὴν εἶναι τετράγωνος ἀλλὰ στρογγύλος καὶ νὰ ἔχῃ μέσα τὸν σταυρὸν μὲ τὸ ὑποπόδιον καὶ τὴν κάραν τοῦ Ἀδὰμ καὶ τριγύρω γράμματα "Ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου"· πέμπτον, εἴχασι προσθήκην εἰς τὸ ἅγιον σύμβολον "καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα τὸ κύριον, τὸ ζωοποιόν, τὸ ἀληθινόν", τὰ ὁποῖα καὶ ἄλλα ἀναγκαῖα καλῶς ἐξετάσαντες οἱ τῆς συνόδου πατέρες καὶ εὑρόντες τὰ παλαιότατα σθλοβάνικα βιβλία σύμφωνα τῇ ἀνατολικῇ ἐκκλησίᾳ ἔδωκαν τῇ ἐκεῖσε ἐκκλησίᾳ πᾶσαν διόρθωσιν ἐκθέμενοι κανόνας πεντήκοντα. Ἦσαν δὲ οἱ δύο πατριάρχαι, μητροπολῖται ιε′, ἀρχιεπίσκοποι καὶ ἐπίσκοποι ιγ′, ἀρχιμανδρῖται καὶ ἡγούμενοι μδ′. Τελευταῖον δὲ ὁ βασιλεὺς προσθέμενος ἐρωτήσεις τινὰς καὶ λαβὼν τὰς λύσεις συνοδικῶς καὶ χειροτονήσαντες καὶ πατριάρχην Μοσχοβίας, ὡς εἴρηται, ἐπανῆλθεν ὁ μὲν Ἀλεξανδρείας διὰ Μπογδανίας, ὁ δὲ Ἀντιοχείας διὰ Βόλγας καὶ Κασπίας καὶ Ἰβηρίας. Ἐξερχομένων δὲ αὐτῶν, ἐξεύγαλεν αὐτοὺς ὁ θεοφιλέστατος ἐκεῖνος αὐτοκράτωρ μόνος του. Δὲν ἤρχοντο ὅμως οἱ πατριάρχαι εἰς τοὺς θρόνους των εὔκολα, διὰ τὰς συμβεβηκυίας κατ' αὐτῶν διαβολὰς εἰς τοὺς ἐθνικούς· ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξιος ἔστειλε πρέσβεις εἰς Κωνσταντινούπολιν, οἵτινες ἦλθον διὰ τοῦ Ταναΐδος καὶ ἀντάμωσαν τὸν σουλτάνον (τῷ) 1668. Σημείωσαι ὅτι ἐλθόντων εἰς Ἀδριανούπολιν, ἤμεθα ἡμεῖς φίλοι καὶ σύμβουλοι, ὡς γνωστοὶ καὶ οἰκεῖοι τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου, ὅτε καὶ ὁ Κωνσταντινουπόλεως Μεθόδιος ἔγραψεν ἡμῖν καὶ ἐσυμβουλεύσαμεν τοὺς πρέσβεις καὶ ἐπήρασιν ὁρισμὸν νὰ ἀνταμώσουν τοὺς πατριάρχας, ἐκεῖνον καὶ τὸν Ἱεροσολύμων Νεκτάριον· ὅπερ καὶ γέγονεν. Ἔδωκεν οὖν ὁ σουλτάνος χατ-σιερίφιον διὰ τὸν κάθε πατριάρχην νὰ ἔχῃ πάλιν τὸν θρόνον του, τὰ ὁποῖα οἱ πρέσβεις ἐπήγασιν εἰς Μοσχοβίαν καὶ λαβόντες τα οἱ πατριάρχαι ἀπὸ τὸν μακαρίτην Ἀλέξιον ἤλθασιν εἰς τὰ ἴδια. Ἐδυστύχησαν ὅμως, ὅτι ὁ μὲν Ἀντιοχείας ἠδικήθη πολλὰ εἰς Θεοδοσιούπολιν καὶ Ἀραβίαν καὶ

ἐχρεώθη τὰ μέγιστα, ὁ δὲ Ἀλεξανδρείας ἀπὸ τὴν Μολδοβλαχίαν ἐπῆγεν εἰς τὴν Αἶνον κἀκεῖθεν εἰς Αἴγυπτον καὶ ἀναβαίνων ὁ ἀρχιμανδρίτης του μὲ ὅλον του τὸν βίον ἀπὸ Πηλουσίου εἰς Μέμφεν ἀπεπνίγη σύμψυχος τὸ δὴ λεγόμενον· ὅθεν καὶ αὐτὸς ἔμεινε κατάχρεως. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ Ἀλβανίτης τις ὁποῦ ἦτον εἰς Μοσχοβίαν ἐκλαύθη εἰς τὴν βασιλείαν εἰς Ἀδριανούπολιν, ὅτι ἤθελε τοῦ πάρῃ τάχα ὁ Ἀλεξανδρείας τόσας χιλιάδας φλωρία εἰς Μοσχοβίαν· καὶ ἔστειλαν καὶ ἔφεραν τὸν πατριάρχην δέσμιον εἰς Ἀδριανούπολιν ἀπ' Αἰγύπτου, ὅμως ἐδικαιώθη ἀζημίως. Σημείωσαι δὲ ὅτι τὸ κτισθὲν μοναστήριον ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου τάφου παρὰ τοῦ Νίκωνος ὥρισεν ἡ σύνοδος νὰ μὴ λέγεται πλέον μὲ τοιοῦτον ὄνομα.

§ κϛ'. Σὺ δὲ σημείωσαι ὅτι ἐπὶ Θεοδώρου (αὐτοκράτορος Ῥωσίας) ἀπέθανεν ὁ Νίκων καὶ ὁ μὲν Θεόδωρος ἐζήτει νὰ ταφῇ μὲ μανδύαν καὶ νὰ μνημονεύεται ὡς πατριάρχης, ἡ δὲ ἐκεῖσε ἐκκλησία ἔλεγεν ὅτι οὐκ ἔξεστι, καθόσον ἦτον καθῃρημένος ἀπὸ τὴν σύνοδον καὶ ἦτον καὶ μεγαλόσχημος. Ἐκεῖνος ὅμως ἔκαμε καὶ τὰ δύο βιαίως· πλὴν φοβούμενος τὴν κατάκρισιν, μὲ τὸν πρέσβυν του ὁποῦ ἦλθεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἔγραψε καὶ ἐδεήθη τῶν πατριαρχῶν καὶ ἔστειλαν καὶ οἱ τέσσαρες ἔγγραφον συγχώρησιν τῶν πεπραγμένων. Σημειωτέον δὲ ὅτι κεῖται σχόλιον εἰς τὸ μέγα νόμιμον τοῦ ἐπισκοπείου Κωνσταντινουπόλεως, ὅτι ὁ Φιλιππουπόλεως καὶ παραιτησάμενος καὶ γενόμενος μεγαλόσχημος μετὰ ταῦτα γέγονε πατριάρχης Τορνόβου· ἐπὶ δὲ τῆς πατριαρχείας Ἀντωνίου ἐν ἔτει ͵ϛωϟζ' ὁ Οὐγκροβλαχίας Ἄνθιμος φορέσας τὸ σχῆμα ἐν ἀσθενείᾳ καὶ ὑγιάνας ἐσυγχωρήθη εἶναι οἷος ἦν· τὸ δὲ αἴτιον ὅτι ὁ κανὼν τῆς πρώτης καὶ δευτέρας συνόδου βούλεται περὶ τῶν ἀρχιερέων τῶν μὴ ὄντων μοναχῶν, ὡς ἦσαν τότε οἱ περισσότεροι, καὶ εἰσερχομένων εἰς μοναστήριον καὶ φορούντων τὸ σχῆμα, οἱ τοιοῦτοι νὰ ἀργοῦν τῆς ἀρχιερωσύνης ἐξάπαντος· ἐπὶ δὲ τῶν μοναχῶν ὄντων ἀρχιερέων καὶ γινομένων μεγαλοσχήμων μένειν τὴν ἐξουσίαν ἐπὶ τῇ τῆς συνόδου ψήφῳ. Ὅθεν φησὶν ὁ Παχυμέρης ὅτι ὁ Σάρδεων Ἀνδρόνικος μοναχὸς γενόμενος ἐπὶ Μι-

χαὴλ τοῦ Παλαιολόγου, ὁ αὐτὸς ἐπὶ Ἀνδρονίκου τοῦ νέου ἦτον ἀρχιερεὺς Σάρδεων καὶ ἐν τῇ εἰς Βλαχέρναν συνόδῳ τοὺς μνημονεύσαντας τὸν πάπαν τῆς ἐκκλησίας ἦν ἐξωθῶν. Δεύτερον, ὅτι τότε ἡμεῖς ἐπετρέψαμεν τῷ πρέσβει καὶ ἐζήτησε καὶ ἐκτίσθη ἡ Ἐλπὶς εἰς τὸ Κοντοσκάλι. Τρίτον, ὅτι εἰς τὴν ἀνταρσίαν τοῦ στρατοῦ κατὰ τῶν ἀρχόντων εἰς τὴν Μοσχοβίαν συνέβη κάποιος παπᾶς Νικήτας μετὰ καὶ ἄλλων τινῶν καὶ ἐζήτουν μὲ βοήθειαν τινῶν ἀνταρτῶν νὰ βεβαιώσουν τὰ ἀποδοκιμασθέντα ἐπὶ τῆς ἐπὶ τοῦ Ἀλεξίου συνόδου· ἀλλὰ Θεόδωρος καὶ ἡ ἀδελφὴ αὐτοῦ Σοφία ἐξετάσαντες συνοδικῶς καὶ ἐντειλάμενοι τοῖς ἀνθρώποις νὰ πείθωνται τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ μὴ βουληθεῖσι τὸν παπᾶν Νικήταν καί τινας τῶν προεχόντων τῆς αἱρέσεως ξίφει ἀπέκτειναν, συναγωνισθέντων καὶ ἡμῶν διὰ γραμμάτων κατὰ τῆς αἱρέσεως, ἅτινα ἐπέμψαμεν ἀπὸ Ἀδριανουπόλεως.

§ κζ'. Ἀποθανόντος τοῦ Θεοδώρου ἐγινήκασι βασιλεῖς οἱ δύο ἀδελφοὶ αὐτοῦ Ἰωάννης καλὸς ἀδελφὸς καὶ Πέτρος ἑτεροθαλής· ὁ γὰρ Ἀλέξιος εἶχε λάβει καὶ δευτέραν γυναῖκα. Ἐπὶ δὲ τούτων τῶν βασιλέων, εὑρισκομένων ἡμῶν εἰς Ἀδριανούπολιν ὡς εἴρηται (τῷ) 1686, ἤλθασι πρέσβεις εἰς Μόσχοβος καὶ εἰς Καζάκος δι' αἰτίαν τοιαύτην. Οἱ Μοσχόβοι ἀφ' οὗ ἐξουσίασαν τὸ Κίεβον μητροπολίτην Κιέβου δὲν ἐχειροτόνησαν ἀλλὰ μήτε ἔστειλαν εἰς Κωνσταντινούπολιν διὰ θέλημα νὰ χειροτονήσουν οἱ Ῥῶσοι μητροπολίτην· μόνον εἰς τὴν ἐδῶθεν Καζακίαν τὴν καὶ Οὐκραΐναν λεγομένην οἱ χατμάνοι στέλλοντες εἰς τὸν σουλτάνον πρέσβυν ἐζητοῦσαν νὰ ἔχῃ ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἄδειαν νὰ τοὺς δώσῃ εἴτι ἐζήτουν καὶ οὕτως ἐπέρνασιν ἀπὸ τὸν πατριάρχην συνοδικὴν ἔκδοσιν καὶ ἐχειροτονοῦσαν εἰς τὴν Καζακίαν μητροπολίτην Κιέβου καὶ ἐκυβέρνα τὰ ἐντεῦθεν. Τὴν δὲ ἐκεῖθεν Καζακίαν ἀπὸ Βορυσθένους ἕως Ποτίβλιας ὁποῦ ἐξουσίαζον οἱ Μόσχοβοι ἐκυβερνοῦσαν καὶ ὁ Κιέβου καὶ ξένοι τινὲς ἀρχιερεῖς. Εἰς δὲ τὸ ἔτος 1685 ὁ Μοσχοβίας Ἰωακεὶμ ἀπονοίᾳ χρώμενος καὶ κενοδοξίᾳ πείθει τοὺς βασιλεῖς καὶ φέρει τινὰ Καζάκον ἱερέα ἀπὸ Λεχίας δοκοῦντα ζηλωτήν, καὶ χωρὶς θέλημα τοῦ Κωνσταντινουπόλεως χειροτονεῖ τον μητροπο-

λίτην Κιέβου. Ἐπειδὴ δὲ τὸ περιγραφόμενον μέρος τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας εἰς τοὺς Ἕλληνας ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον φυλάττει ἀπαρασάλευτον πᾶσαν ἀρχαίαν παράδοσιν τὰ δ' ἄλλα φῦλα ἔσθ' ὅτε καινοτομεῖ, δὲν ἔσωσε τοῦ Ἰωακεὶμ νὰ λέγεται πατριάρχης, μήτε εὐλαβήθη τὰ ἐπὶ Νίκωνος, ἀλλὰ σοφίζεται Παρθένιον τὸν τέταρτον Μογγίλαλον, ἀγράμματον καὶ ξυλᾶν ἄνθρωπον πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, καὶ λαμβάνει μὲ δῶρα κρυφίως γραμμάτιον δηλοῦν ὅτι ἡ μητρόπολις Κιέβου νὰ εἶναι ὑπὸ τὸν πατριάρχην Μοσχοβίας. Ἐκεῖνο οὖν τὸ γραμμάτιον δόντες ἀπὸ Μοσχοβίας τῷ πατριάρχῃ ἔπεμψεν εἰς τὸν σουλτάνον ὄντα εἰς Ἀδριανούπολιν, τάχα δι' ἄλλας ὅμως τὸ κύριον διὰ νὰ λάβῃ γράμμα συνοδικὸν βεβαιοῦν τὸ γράμμα τοῦ Μογγιλάλου.

§ κη'. Ὄντων οὖν καὶ ἡμῶν ἐν Ἀδριανουπόλει ἦλθε καὶ ὁ πρέσβυς Νικήτας Ἀλεξιοβίτζης, ὃς καὶ ἐκατοίκησεν ἐγγύς μου. Ἐδεήθη μου ὅτι οἱ βασιλεῖς ὡς φίλον πατρικὸν αὐτῶν παρακαλοῦσι νὰ συνδράμω. Εἶπον οὖν αὐτῷ πολλὰ καὶ ὅτι αὐτὸ εἶναι παρὰ κανόνας καὶ ὅτι δὲν εἶναι τοῦ Κωνσταντινουπόλεως ἴδιον ἀλλ' οἰκουμενικῆς συνόδου καὶ τῶν πατριαρχῶν (οὐ κατ' ἰδίαν νὰ κλέπτωνται μὲ ἀργύρια ἀλλὰ νὰ εἶναι συνηγμένοι κοινῶς, ὡς ἔθος τῇ ἐκκλησίᾳ· λέγει γὰρ ὁ μέγας Ἀθανάσιος καὶ ὁ Ἰούλιος Ῥώμης καὶ κοινῶς οἱ πατέρες "τὰ κατὰ μονομέρειαν ἰσχὺν οὐκ ἔχει", καὶ ὅτι ἂν οἱ Καζάκοι τοπαρχοῦντες ἐφύλαξαν τὴν ἀρχαίαν συνήθειαν, πόσῳ μᾶλλον οἱ βασιλεῖς; καὶ ὅτι οἱ ἐπίσκοποι ὁποῦ εἶναι εἰς τὴν Λεχίαν δὲν πείθονται τῷ Κιέβου χειροτονουμένῳ ὑπὸ τοῦ Μοσχοβίας καὶ ἐνδέχεται νὰ στέλλουν εἰς Κωνσταντινούπολιν νὰ ζητήσουν μητροπολίτην Κιέβου ἕτερον καὶ γινόμενοι δύο γίνονται λογομαχίαι καὶ ἕπεται σχίσμα, ὡς συνέβη τῆς παλαιᾶς καὶ νέας Ῥώμης· νὰ δοθῇ ὅμως τὸ Κίεβον ἐπιτροπικῶς τῷ Μοσχοβίας διὰ τὴν κατέχουσαν τυραννίδα, ἕως ἡμέρας ἐπισκέψεως θείας". Αὐτὰ εἶπον καὶ ἄλλα, ἀλλ' ὁ πρέσβυς ἐφλυάρησεν ἄτοπα καὶ λίαν βλάσφημα καὶ μάλιστα φοβεριστικὰ καθ' ἡμῶν. Συμβέβηκε δὲ τότε νὰ ἐξώσῃ δυναστικῶς ὁ Μουσελήμης Διονύσιος τὸν Χῖον Ἰάκωβον καὶ νὰ γένῃ

πάλιν αὐτὸς πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως τῇ ἑβδομάδι τῆς διακαινησίμου καὶ ἰσιάσθη εὔκολα ὁ φιλάργυρος πατριάρχης. Ἠγωνίσθην δὲ ἐγὼ νὰ τὸ ἐμποδίσω καὶ ὡς διὰ τὴν ἐξουσίαν ὑπεσχέθην νὰ συντύχω τῷ βεζύρῃ, ἀκροτάτῳ ὄντι μοι φίλῳ καὶ συνήθει, "ὅτι οἱ Μόσχοβοι καὶ Ῥῶσοι σὰν εἶναι τὸ Κίεβον ὑπὸ τὸν Κωνσταντινουπόλεως στέλλουν πρέσβεις εἰς τὴν βασιλείαν καὶ εἶναι τιμὴ τῆς βασιλείας· ἀμὴ σὰν δοθῇ τῷ Μοσχοβίας προξενᾶται ἀτιμία τῆς βασιλείας και ἂν σοῦ δεηθῇ ὁ πρέσβυς νὰ εἰπῇς ὅτι εἰς τοιαῦτα ἡμεῖς τὸ ἔχομεν ἁμαρτίαν νὰ ἀνακατωθοῦμεν καὶ κάμετε μὲ τὸν πατριάρχην ὡς θέλετε". Ἔτζι εἶπον νὰ κάμω καὶ τὸ ἐκατώρθωνα, ἀλλ' ἐνίκησε τοῦ πατριάρχου ἡ φιλαργυρία καὶ ἐκινήθη εἰς τὸ ἔργον. Ὥστε δίδει ὁ πρέσβυς ἑξακόσια φλωρία καὶ πέρνει γράμμα (ἐπαρομένων τῶν ἀρχιερέων καὶ τὸν πατριάρχην καὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ) ὅτι ὁ Μοσχοβίας νὰ χειροτονῇ τὸν Κιέβου. Αἰδούμενος δὲ ὁ Διονύσιος τὸ προφανὲς παράνομον καὶ ἄκρως παράλογον, ὅσον εἰς τὴν γνώμην αὐτοῦ διὰ νὰ συσκιάσῃ τὴν κακίαν του ἔγραψεν εἰς τὸ γράμμα ὅτι προσταγῇ βασιλικῇ τὸ ἔκαμεν· ἔβαλε δὲ καὶ ὅρον εἰς τὸ γράμμα ὅτι νὰ μνημονεύῃ ὁ Κιέβου καὶ τὸν Κωνσταντινουπόλεως καὶ Μοσχοβίας. Δὲν ἠξεύρω ὅμως ἀπὸ ποίους κανόνας τὸ ἐσύναξεν. Ἡμεῖς δὲ ἐγράψαμεν εἰς τὸ κοινὸν τῆς Ῥωσίας ὅτι νὰ δεχθοῦν τὸν Γεδεὼν Κιέβου, χειροτονηθέντα παρὰ τοῦ Μοσχοβίας· τοῖς δὲ βασιλεῦσιν ἐγράψαμεν ὅτι ἂν ἦτον δυνατὸν νὰ ὑποτάξουν πάλιν εἰς τὴν μητρόπολιν Κιέβου τὰς ἐν τῇ Λεχίᾳ ἐπισκοπὰς αὐτῆς, ἃς ἀπεξένωσαν οἱ Λατῖνοι. Νὰ ἔβλεπες δὲ πῶς ὁ πατριάρχης ἐγύρευε τὰ χρυσᾶ καὶ ὁ πρέσβυς ἔλεγε "πρῶτα τὰ γράμματα καὶ ὕστερα τὰ φλωρία". Ἔγινεν ὅμως μία καλωσύνη τοῦ πρέσβεως, ὅτι μὲ προτροπὴν ἐμὴν ἐδεήθη τῆς βασιλείας καὶ ἔδωκε θέλημα καὶ ἐκτίσθη ἡ ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Ἰωάννου εἰς τὸ Φανάρι ἔξω, ὁποῦ τώρα εἶναι εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν μετόχι τῶν Σιναϊτῶν. Μηδεὶς δὲ νομίσῃ ὅτι παρανόμως ἔλαβον οἱ Μοσχόβοι τὸ Κίεβον· εἴρηται γὰρ ἀνωτέρω ἀριθμῷ ιβ', ὅτι εἰς τὴν Ῥωσίαν μία ἦν μητρόπολις, ὁ δὲ κνέζης

τῆς Λίτφας Βήτολδος ἐποίησε τὴν μίαν δύο. Οἱ βασιλεῖς δὲ ἀνεκαίνισαν τὸ ἀρχαῖον δίκαιον, ὥστε εἶναι πάλιν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Ῥωσίας μίαν κεφαλὴν καὶ οὐχὶ δύο. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν ὀρθοδόξων Μοσχόβων τὰ συγγενῆ τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἱστορίᾳ καὶ καθολικώτερα ἕως σήμερον 1689, μηνὶ ἀπριλίῳ, ἐν Ἀδριανουπόλει διατριβόντων ἡμῶν [1].

Βιβλίου ια', κεφαλαίου ιβ'.

§ γ'. Σημείωσαι ἐπὶ τοῦ παρόντος ὅτι θανόντος Κυρίλλου (Λουκάρεως) Εὐγένιός τις πρεσβύτερος Αἰτωλός, μαθητὴς ἀρχαῖος τοῦ Κορυδαλλέως καὶ καλβινίζων, ἐποίησε κανόνα τοῦ Κυρίλλου καὶ πᾶσαν τὴν λοιπὴν ἀκολουθίαν ἐγκωμιάζων αὐτὸν ὡς ἅγιον. Κατεκρίθη ὅμως ὑπὸ τῆς κοινότητος μετὰ ταῦτα ἡ τοιαύτη ἀποτομία· ὁ γὰρ Κύριλλος εἰ καὶ ἐν τῇ νεότητι αὐτοῦ ὠφέλησε τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν εἰς διαφορους τόπους καὶ μάλιστα εἰς τὴν Ῥωσίαν πεμφθεὶς ἀρχιμανδρίτης ὑπὸ τοῦ Ἀλεξανδρείας Μελετίου πολλὰ καὶ μεγάλα ἐνήργησεν ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας, ἐν τῷ τέλει ὅμως τῆς ζωῆς αὐτοῦ σιωπήσας καὶ μὴ τὸν πρεπούμενον ἀγῶνα ποιήσας κατὰ Καλβίνων ἔδοξε κακόφρων καὶ ἀνάξιος καὶ τοῦ θρόνου καὶ τοῦ ὀνόματος καὶ ἴδε τὰ περὶ τῆς σιωπῆς τοῦ πάπα Ὀνωρίου ἀνωτέρω βιβλίῳ ς', κεφαλαίῳ ιγ', ἀριθμῷ κα'. Οὐ δεῖ δὲ ξενίζεσθαι ὅτι ἐψάλθη ἐν τῷ πατριαρχείῳ τὰ λείψανα αὐτοῦ· ὡς γὰρ ὁ παραβάτης Ἰουλιανὸς οὐκ ὠφελήθη ὅτι τὸ λείψανον αὐτοῦ ἤχθη ἀπὸ τῆς Περσίας παρὰ τοῦ ὀρθοδόξου Ἰοβιανοῦ καὶ ἐτάφη πολυτελῶς εἰς Ταρσὸν τῆς Κιλικίας, οὕτως ὁ Κύριλλος ὁ τῶν καλῶν ἠθῶν ἀναιρέτης καὶ τῆς ὀρθοδοξίας ἐπίβουλος οὐκ ὠφελήθη ὑπὸ τῆς ἐπικηδείου ταύτης τιμῆς καὶ τῆς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ταφῆς. Λέγομεν δὲ αὐτὸν ἀναιρέτην τῶν καλῶν ἠθῶν, ἐπειδὴ οὗτος ὁ τολμητίας ἤφερεν εἰς πολλοὺς ἐκκλησιαστικοὺς πρῶτος τὰ σηρικὰ καὶ ἄλλα ἀλλόκοτα ἐνδύματα, καὶ τὰς συνεισάκτους εἰς τοὺς βουλομέ-

[1] Εἶτα ὑπάρχει ἐν τῷ χειρογράφῳ κεφάλαιον ιβ', ὅπερ ἐπιγράφεται «περὶ τῶν ὀλίγων πρότερον καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἡμῶν Κωνσταντινουπόλεως πατριαρχῶν». Τοῦτο ἐν τῇ ἐκδόσει τῆς δωδεκαβίβλου ἐτάχθη κεφ. θ', σ. 1169—1171.

νους ἔχειν εἶναι ἀνεξετάστους καὶ ἐπὶ κωλύματι τῶν κακῶν τὰς βαπτιστικάς. Καὶ ἡ μὲν ἐν Κωνσταντινουπόλει γεγονυῖα σύνοδος ἐν ἔτει ͵ζρα' (1593) βεβαιώσεως ἕνεκα τοῦ πατριαρχείου τῆς μεγάλης Μοσχοβίας, ἣν ἐτυπώσαμεν περίπου τὸ τέλος τοῦ Τόμου τῆς Ἀγάπης καὶ εἴπομεν ἐξ αὐτῆς τινὰ ἐν τῷ ἀνωτέρω κεφαλαίῳ ἀριθμῷ ιη', πολλὰ κατέστρεψε τῆς πολυτελείας τῶν ἐκκλησιαστικῶν, ἣν ἀνέτρεψε τοῖς παρατετραμμένοις ἤθεσιν οὗτος ὁ Λούκαρις, ἴσως μαχόμενος τοῖς καλῶς διορισθεῖσιν εἰς τὴν ἐν Κωνσταντίᾳ σύνοδον· κατέκρινε γὰρ ἐκείνη Ἰωάννην τὸν Χοὺς καὶ ἀπεφάσισεν ὅ τι οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ ἀρχαῖοι πατέρες, ὡς Γρηγόριος Βασίλειος καὶ οἱ λοιποί, καὶ μάλιστα ἡ ἑβδόμη οἰκουμενικὴ σύνοδος κανόνι ις', τὰ ἀλλόκοτα ἐνδύματα τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῶν μοναχῶν. Ἰδὲ καὶ τμήματος γ' κεφάλαιον ιη' Σιλβέστρου τοῦ Συροπούλου τί ἔλεγεν ὁ Ἡρακλείας τῷ πατριάρχῃ Ἰωσὴφ συμβουλεύοντι ἵνα ὑπάγωσιν εἰς Ἰταλίαν οἱ Ἕλληνες στολισμένοι. Εἶπεν οὖν αὐτῷ ὁ Ἡρακλείας "λοιπὸν ἀκολουθοῦμέν σοι καὶ ἡμεῖς· ἐπειδὴ δὲ ἐσμὲν καλόγηροι, δεῖ καὶ καλογηρικῶς ἀποδημῆσαι ἡμᾶς μετὰ ῥάσων καὶ μανδύων καὶ καλογήρων, ὡς ἔχομεν· τί δεῖ ἡμῖν ἀρχοντικῶν καὶ φιλοτίμων παρασκευῶν"; Ταῦτα ὁ Ἡρακλείας συμφώνως τοῖς προφήταις καὶ ἀποστόλοις καὶ ἁγίοις πατράσιν, ὡς εἰ ἔλεγεν "ὄχι μόνον συμφωνίαι καὶ ἄλλα ἔσχατα κακὰ προξενοῦνται ἀπὸ τὴν πολυτέλειαν τῶν ἐκκλησιαστικῶν, ἀλλὰ καὶ πολλὰ ἄλλα πάνδεινα καὶ τέως ἡ ἀφοβία τοῦ Θεοῦ, ἐξ ὧν τὰ μεγάλα κακὰ γίνονται ἐν τῇ Ἀνατολῇ καὶ ἐν τῇ Δύσει". Τοιούτων εἰσαγωγεὺς ἐγένετο ὁ ἀνάξιος καὶ αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος τῆς εὐσεβείας Κύριλλος· ἰδὲ καὶ ἀνωτέρω βιβλίῳ α' κεφαλαίῳ ιθ', τὰ περὶ τῶν ἐνδυμάτων ποῖα τὰ ἐκκλησιαστικά. Ἀλλὰ δὴ καὶ οἱ παπισταὶ Κύριλλον τὸν ἐκ Βερροίας ἔχουσιν ἅγιον καὶ λέγουσιν ὅτι ἐμαρτύρησε. Καὶ εἰ μὲν λέγουσι τοῦτο ὅτι ἦτον παπιστής, ψεύδονται προφανῶς· οὐδέποτε γὰρ ἦν τοιοῦτος· εἰ δὲ ὅτι ἐμίσει τοὺς Καλβίνους, ἀλλὰ ῥητέον ὅτι Θεοῦ εὐδοκοῦντος πᾶσα ἡ ἀνατολικὴ ἐκκλησία ἐμίσει καὶ μισεῖ ἑκατοντάκις τοὺς παπιστὰς καὶ τὰς παραφυάδας αὐτῶν, τοὺς Καλβίνους, ἕως οὗ μένωσιν ἐν ταῖς ἰδίαις καινοτομίαις. Ὅτι

ὅμως οὗτος ὁ ἐκ Βερροίας Κύριλλος ἦτον εὐλαβὴς ἀνήρ, φανερόν ἐστιν· ὅτε γὰρ ἦτον ὁ σουλτὰν Μουράτης εἰς τὸ Μπαγδάτι καὶ ἐπολέμει αὐτό, εἰς Κωνσταντινούπολιν (ἦτον) οὗτος ὁ ἐκ Βερροίας. Γράψας δὲ ὁ σουλτάνος εἰς Κωνσταντινούπολιν ἵνα ποιήσωσιν οἱ ἐθνικοὶ καὶ πᾶσαι καθεξῆς αἱ χριστιανικαὶ φυλαὶ δέησιν ὑπὲρ αὐτοῦ, ἐποίησαν πρῶτον οἱ ἐθνικοί, οἱ Ἀρμένιοι καὶ οἱ Ἑβραῖοι, καὶ οὐδὲν προσεγένετο· ὕστατος ὅμως ὁ ἐκ Βερροίας καὶ ἅπας ὁ τότε ἐν Κωνσταντινουπόλει ὀρθόδοξος λαὸς ποιήσαντες δέησιν πρῶτον εἰς τὸ Χασκιοΐ καὶ ὕστερον εἰς τὴν Ζωοδόχον Πηγήν, τῇ ἡμέρᾳ ὁποῦ ἔκαμεν τὴν δέησιν εἰς τὴν Ζωοδόχον Πηγὴν ἐπῆρεν ὁ σουλτὰν Μουράτης τὸ Μπαγδάτι· ὅθεν ἠγάπα ὁ σουλτὰν Μουράτης τοὺς Ῥωμαίους ὑπὲρ πᾶσαν φυλὴν χριστιανῶν.

Παραγράφου ι' κεφαλαίου ιγ' συμπλήρωσις [1].

. . . Οἴμοι τί τὸ μετὰ ταῦτα; Ἐσυγχώρησεν ὁ Παΐσιος (Ἱεροσολύμων) τοὺς αὐθέντας καὶ ἔστειλαν καὶ ἐξοδίασαν καὶ ἔπνιξαν τὸν Παρθένιον (Κωνσταντινουπόλεως τὸν νέον) καὶ ἔπαυσαν τὰ κακὰ ὁποῦ ἐπρόσθεσεν εἰς τὴν ἁγίαν τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίαν καὶ τὰ τυραννικὰ καὶ βίαια ἤθη. Τὰ ὅσα δὲ κακῶς ἐσύναξε, τὰ εἶχεν εἰς φύλαξιν ὁ Ῥόδου Μελέτιος, ὅστις ἐπῆγεν εἰς τὸν σουλτὰν Μεχμέτην νέον ὄντα καὶ εἶπεν ὅτι εἶναι πατριάρχης καὶ ἐτούρκισε καὶ τὸν ἔκαμε καπιτζήμπασην καὶ τὸν ὠνόμασεν Ἰσμαὴλ καὶ ἔτζη τὰ ἐκληρονόμησεν ὅλα. Πλὴν ἡ θεία δίκη μήτε τοῦτον ἀφῆκεν ἀτιμώρητον· ἐχειροτονήθη γὰρ Ῥόδου κάποιος Ἰωακείμ, Ἀράπης Ἀλεξανδρηνός, καὶ ὁ Ἰσμαὴλ βίᾳ καὶ δυναστείᾳ ἐπῆρε γράμμα ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν νὰ πέρνῃ αὐτὸς τὰ εἰσοδήματα τοῦ Ῥόδου καὶ οὕτως ἔγραφεν εἰς τοὺς ἐκεῖσε ἱερεῖς καὶ ἐπρόσταζε μὲ τὸ χέρι του εἴ τι ἤθελε· τὰ ὁποῖα γράμματα λαβὼν ὁ Ἰωακεὶμ καὶ ἐλθὼν εἰς Ἀδριανούπολιν τὰ ἔδειξε τῷ βεζύρῃ. Ὁ βεζύρης τὰ ἔστειλε τῷ μουφτῇ, ὃ δὲ ἔδωκε φετφὰν νὰ κόψουν τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἰσμαήλ. Καὶ ἂν καλὰ καὶ συχνὰ μετὰ δακρύων καὶ ὀλοφυρμοῦ ἐφώναζε καὶ ἔλεγεν ὅτι εἶναι μουσουλμάνος ἀληθινός,

[1] Πρὸ τῶν λέξεων «τυραννικὰ καὶ βίαια ἔθη». Ἐκδόσεως κεφ. ι' § ι', σ. 1175.

οὐδὲν ὠφελήθη· ἀλλὰ τέλος λέγων τὸ σαλαβάτι μὲ μεγάλην φωνὴν τοῦ ἔκοψαν τὴν κεφαλήν, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς οὐκ ἠθέλησε τὴν μετάνοιαν αὐτοῦ, ἵνα κἂν ἐν τῷ τέλει ὁμολογήσῃ τῆς πίστεως τὴν ἀλήθειαν.

Συμπλήρωσις § γ΄ κεφαλαίου ια΄ [1].

Ἐπὶ τούτῳ 1659 [2] (Παρθενίου Δ΄) ἔγινε πυρκαϊὰ μεγάλη εἰς τὸν Γαλατᾶν καὶ ἐκάησαν καὶ ἡ ἐκλησίαις τῆς Χρυσοπηγῆς, τοῦ ἁγίου Γεωργίου καὶ τῆς Ἐλεούσης. Ἔγινε δὲ τῷ αὐτῷ ἔτει καὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀρξαμένη ἀπὸ τοῦ Κερατίου κόλπου καὶ φθάσασα ἄχρις Ὑψωμαθείων, καὶ ἐκάησαν ἑπτὰ ἐκκλησίαι εἰς τὸ Κοντοσκάλι, τῆς Ἐλπίδος, ἁγίου Ἰωάννου, ἁγίας Κυριακῆς, ἁγίων Θεοδώρων, ἁγίου Νικολάου καὶ ἄλλαι, καὶ ἔδωσεν ὁ βεζύρης θέλημα καὶ ταὶς ἐφτίασαν. Εἶτα ἀποθανὼν εἰς Ἀδριανούπολιν ἀπὸ ὕδρωπα ἐγίνηκεν ὁ υἱός του βεζύρης καὶ ἤλθασιν εἰς τὴν Πόλιν μὲ τὸν σουλτάνον· καὶ ἔχων ὁ βεζύρης τὸν πρωτομάστορην εἰς πάθος καὶ μὴ δυνάμενος νὰ τὸν ἀποκτείνῃ, πιάνει πολλοὺς προεστοὺς τῶν ὀρθοδόξων καὶ φυλακίζει, εἶτα τοὺς ἑρμηνεύει νὰ εἰποῦν ὅτι ὁ ἀρχιτέκτων τοὺς ἔδωκε θέλημα καὶ ἔκτισαν τὰς ἐκκλησίας· ἔπειτα ἀναφέρει τῷ σουλτάνῳ ὅτι χωρὶς βασιλικοῦ ὁρισμοῦ ὁ μεϊμάρης ἔδωκε θέλημα καὶ ἔκτισαν οἱ χριστιανοὶ τοσαύτας ἐκκλησίας παρὰ τὸν νόμον, καὶ ἔτζι ἀπολύει τοὺς χριστιανοὺς τῆς φυλακῆς καὶ κτείνει τὸν πρωτομάστορην. Κρημνίζει δὲ ἐκ βάθρων τὰς ἐκκλησίας ἐκείνας τῆς Πόλεως καὶ τοῦ Γαλατᾶ καὶ πωλεῖ τοὺς τόπους εἰς τὸ δημόσιον καὶ ἔγιναν τῶν Ἰουδαίων καὶ Ἀγαρηνῶν κτήματα καὶ κατοικεσίαις, πλὴν τῆς Ἐλπίδος ὁποῦ ἔγινεν ὕστερον καὶ τῆς Χρυσοπηγῆς ὁποῦ ἠγοράσαμεν ἡμεῖς τῷ ἁγίῳ τάφῳ. Ἐκρέμασε δὲ διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν καὶ Χριστόδουλον Παμπούκην ὁρμώμενον ἀπὸ Κλοκίνας χώρας ἐγγὺς Καλαβρίτων τοῦ Μωρέως. Σημείωσαι δὲ ὅτι καὶ εἰς τὸν καιρὸν τοῦ σουλτὰν Ἠμπραχίμη ἐκάησαν ἡ ἐκκλησίαις τοῦ Κοντοσκαλίου, ἀλλ᾽ ὁ βεζύρης Καρὰ-

[1] Ἐκδόσεως σ. 1117, μετὰ τὰς λέξεις «ἐγένετο τοῖς παπισταῖς αἰσχύνη μεγάλη».

[2] Γράφε 1660 κατὰ πατριαρχικὸν ἔγγραφον. Ὅρα ἡμέτερον ἄρθρον «περί τινων ἐκκλησιῶν Γαλατᾶ» ἐν τῷ Ἡμερολογίῳ τῆς Ἀνατολῆς τοῦ ἔτους 1883, ἐν Κ/πόλει 1882, σ. 225 κέ.

Μουσταφᾶ-πασιᾶς φιλέλλην ὤν, ὅτι καὶ ἀπὸ πατρὸς Ἕλληνος, ἐπέρασεν ἀπ' ἐκεῖ τὸν σουλτάνον τεχνηέντως· ὃς ἰδὼν τὰς ζωγραφίας καὶ ἐρωτήσας καὶ μαθὼν τὸ γεγονὸς ἐπρόσταξε καὶ ἀνεκαίνισαν τὰς ἐκκλησίας ἐκ βάθρων· νῦν δὲ ὁ Ἀλβανίτης βεζύρης τὰς ἐκρήμνισε μισόχριστος ὤν. Ἐπὶ τοῦ σουλτὰν Ἀχμὲτ ἐκάη καὶ ἡ ἐκκλησία τοῦ πατριαρχείου, ὁ ἅγιος Γεώργιος· ἔτυχε δὲ τότε νὰ οἰκοδομῆται καὶ τὸ τζιαμὶ ὁποῦ κεῖται εἰς τὸ Ἱπποδρόμιον καὶ ἔδωκεν ὁ βασιλεὺς θέλημα νὰ ἀνακαινισθῇ. Ὅθεν ἐλθὼν ὁ κάλφας τοῦ τζιαμίου μὲ τὸ πλῆθος τῶν χριστιανῶν μαστόρων ὁποῦ ἐδούλευον εἰς τὸ τζιαμί, ἀνῳκοδόμησε τὴν ἐκκλησίαν ὡς φαίνεται τώρα. Σημείωσαι ὅτι τὸν σουλτὰν Ἠμπραχίμην ὅταν ἐσκότωσαν οἱ Τοῦρκοι ταύτην ηὗραν κυριωτάτην αἰτίαν θανάτου, ὅτι τὰς καυθείσας ἐκκλησίας Κοντοσκαλίου καὶ τὸν ἅγιον Νικόλαον εἰς τὴν Ἁγίαν ἔδωκε θέλημα παρὰ τὸν νόμον καὶ ἀνεκαίνισαν οἱ χριστιανοί. Ἐκβάλλεται δὲ μετὰ τρία ἔτη τῆς πατριαρχείας του καὶ ὁ Παρθένιος καὶ κοινῇ ἐκλογῇ προχειρίζεται πατριάρχης ὁ Λαρίσσης Διονύσιος.

Κεφαλαίου ια' § ς'[1].

§ ς'. Ὅτι μετὰ τὸ 1640 ἔτος ἀρξαμένου τοῦ πολέμου τῶν ἐθνικῶν κατὰ τῆς Κρήτης ἄρχισαν καὶ αἱ πολλαὶ ἁρπαγαὶ κατὰ τῶν ὀρθοδόξων. Ὅθεν ἀπὸ τὰ ἀδυσώπητα ἀπαιτήματα καὶ τὴν ζάλην τοῦ καιροῦ συνέβη χειροτονεῖσθαι τινὰς ἐπισκόπους ἀχρείους, ἐξ ὧν πολλοὶ κατέφευγον εἰς τὴν Ῥωμαϊκὴν ἐκκλησίαν κρεωφαγίας καὶ ἀσελγείας χάριν· οἱ δὲ Λατῖνοι κατὰ τὴν μιαρὰν ἀπόφασιν τῆς ἐν Τριδέντῳ συνόδου, ὁποῦ ἐκείνη συγχωρεῖ τοῖς ἀσελγαίνουσιν ἱερουργεῖν (μάλιστα δὲ καταδικάζει τοὺς τοῦτο ἐμποδίζοντας, ἀναιδῶς φερομένη κατὰ τῶν ἁγίων πατέρων καὶ τῶν ἀποστολικῶν κανόνων), οἱ δὲ ἐν τῇ πρεσβυτέρᾳ Ῥώμῃ πάπαι καὶ κληρικοὶ ἐδέχοντο αὐτοὺς καὶ ἐτίμων σχεδὸν ὑπὲρ τὸν πρόδρομον Ἰωάννην, ἵνα μόνον ὑπογράφωσιν εἰς τὸ τομάριον τοῦ ὅρου τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ συνόδου πρὸς ἀποδοχὴν καὶ βεβαίωσιν αὐτοῦ. Καὶ τοῦτο δικαίως· ἔπρεπε γὰρ τοὺς συναινοῦντας τῇ συνόδῳ ἐκείνῃ

[1] Ἐκδ. σ. 1179 μετὰ τὰς λέξεις «ἐμίσει καὶ τὸ ψεῦδος». Ἡ ἐν τῇ ἐκδόσει ς' § σημειοῦται ζ' ἐν τῷ κώδικι.

ἰσοήθεις εἶναι τῷ θηρίῳ Εὐγενίῳ καὶ τοῖς περὶ αὐτὸν κακοβούλοις τοῖς συστήσασι τὸ παράνομον ἐκεῖνο συνέδριον. Ἔστω οὖν εἰς μνημόσυνον ὅτι οἱ ὑπογράψαντες ἀναλφάβητοι ἦσαν καὶ πᾶσι τρόποις κακοηθέστατοι.

Συμπλήρωσις § ϛ′ κεφ. α′ βιβλίου ιβ′ [1].

Ἐπενοήθη δὲ ὁ Θεοφάνης (Ἱεροσολύμων) νὰ κράξῃ τοὺς Γιεζουβίτας εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ καὶ νὰ τοὺς δώσῃ τὸ μοναστήριον τοῦ Ἀρχαγγέλου εἰς κατοικίαν, καὶ πολλὰ ἐταπεινώθησαν οἱ Κιοχολάντε νὰ τὸν ἐμποδίσουν φοβούμενοι τῶν Γιεζουβιτῶν τὸ δραστικόν· κάποτε γὰρ τὸ κακὸν τοῦ κακοῦ ἀνατροπὴ γίνεται.

Συμπλήρωσις § ζ′ τοῦ αὐτοῦ κεφαλαίου [2].

Μετέπειτα δὲ ὁ Θεοφάνης ἐπῆγεν εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ Θετταλίαν διὰ ἐλεημοσύνην. Ὁ Κωνσταντινουπόλεως Παρθένιος ὁ γέρων ἀπὸ κακίαν καὶ φθόνον ἔκαμε τρόπους ὡς ὅτι τυχὸν εἰς τὴν Πόλιν εἶναι ἀνάγκαις τοῦ ἁγίου τάφου, καὶ τὸν ἐμπόδισαν καὶ ἦλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Συμπλήρωσις § ιη′ κεφαλαίου β′ [3].

Αὐτὸς (ὁ Μίχνας) εἶναι ὁποῦ ἐζήτησεν ὑποθήκαις τοῦ Διγαρείδου νὰ δοθῇ θέλημα ἐπὶ Παρθενίου τοῦ Δ′ νὰ τρώγουν οἱ καλόγηροι κρέας, ἀλλὰ τὸν ἀπέβαλον ὡς φρονηματίαν.

Συμπλήρωσις § β′ κεφαλαίου δ′ [4].

. . . Ὁ δὲ Κωνσταντινουπόλεως Μεθόδιος ἐλυπήθη πῶς δὲν ἔκραξαν ἀρχιερέα του (οἱ ἐν Οὐγκροβλαχίᾳ) διὰ νὰ πάρῃ καὶ ἀπ' αὐτοῦ ἀργυρίδιον (διὰ τὸ ἑψηθὲν ἐκεῖσε ἅγιον μύρον). Καὶ δὴ ἀπερυθριασμένως καὶ ἀναισχύντως ἔγραψέ μοι πολλὰ λίαν ἀμαθῶς — ἐσυμπέραινε γὰρ ὅτι μόνῳ ἐκείνῳ ἴδιον τὸ ἔργον τοῦτο —

[1] Ἐκδόσεως σ. 1188 μετὰ τὰς λέξεις «ἐν τῷ εἰρημένῳ τζαμίῳ».— [2] Ἐκδ. σ. 1189 μετὰ τὰς λέξεις «πολύ τι χρῆμα ἐλέους». — [3] Ἐκδ. σ. 1205 μετὰ τὰς λέξεις «ἔλαβον τὸ τέλος». — [4] Ἐκδ. σ. 1212 μετὰ τὰς λέξεις «καὶ τοῖς περὶ τὸν Δούναβιν οἰκοῦσι χριστιανοῖς».

καθότι τὸ ἅγιον μύρον καὶ ἁπλῶς ἐπίσκοπος κατασκευάζει καὶ μάλιστα ἀναγκαίως, ἐπειδὴ τὸ πατριαρχικὸν ἀξίωμα εἶναι χθεσινὸν καὶ πρὸ τούτου ποῖοι ἔψηνον τὸ μύρον; Λαβὼν δὲ καιρίαν τὴν ἀπόκρισιν καὶ ὅτι οὐ παρὰ κανόνας ἐγένετο, ἀλλὰ καὶ ὅτι δικαιότατα πεποιήκαμεν φροντίσαντες περὶ τοῦ κοινοῦ τῆς ἐκκλησίας, ὑπὸ τῆς ἀληθείας ταπεινωθεὶς ἀντέγραψεν ἡμῖν τοιαῦτα. «Γράφεις μας περὶ τῆς ὑποθέσεως τοῦ ἁγίου μύρου. Ἀδελφέ, τί νὰ εἰπῶ; Ὅσον πῶς μᾶς ἐφάνη δύσκολον καὶ βαρύ, ἔτζι εἶναι ἡ ἀλήθεια. Βλέποντες ἔξαφνα χωρὶς νὰ μᾶς δώσετε εἴδησιν νὰ γένῃ τοιαύτη ὑπόθεσις ὁποῦ ἐγγίζει κατὰ κανόνας τῷ κατὰ τόπον προέχοντι καὶ ἡμεῖς εἰς οὐδὲν νὰ λογισθῶμεν, ἀνυπόφορον μᾶς ἐφάνη. Καὶ ἂν τὸ ἐσιωπούσαμεν, ἄρα εἰς τί μέτρον ἠθέλαμεν μετρηθῇ; Ὅθεν διὰ νὰ φύγωμεν τὰς ἐπομένας μέμψεις, εἴπαμεν κἂν νὰ τὸ προβάλλωμεν πῶς ἔγινε χωρὶς γνώμης καὶ εἰδήσεώς μας, διὰ νὰ μὴ μᾶς κατηγοροῦσι πῶς εἴμεσθεν ἀνάξιοι τῆς τιμῆς τοῦ θρόνου καὶ δὲν αἰσθανόμεθα νὰ διαυθεντεύσωμεν τὰ δίκαιά του. Πλὴν ἂς εἶναι μὲ τὴν ὑγείαν σας καὶ ἂς εἶναι πρὸς σωτηρίαν τῶν χριστιανῶν, καὶ ἂς ἔχωμεν τὸ ἀδελφικόν της γράμμα πάντοτε, δηλοποιοῦν τὴν ἀγαθήν της ὑγείαν, ἣν ὁ Κύριος χαρίσοι αὐτῇ εἰς ἔτη πολλὰ καὶ εὐτυχῆ, ‚αχο΄ ἀπριλίου ιέ». Τοιαῦτα ὁ Μεθόδιος, ὁποῦ καὶ χωρὶς μύρον τοὺς χριστιανοὺς βαπτίζεσθαι ἀφεὶς ἐν ᾧ ἔδει εὐχαριστεῖν τοὺς τὴν φροντίδα ἐκείνου ἀναλαβόντας καὶ μάλιστα ἀζημίως· ἐν αὐτοῖς δικαιούμενος ἀποφαίνεται ὅτι συγχωρεῖ. Ἀπὸ οὖν τῆς Βλαχίας τὸν μάϊον ἐμισεύσαμεν εἰς Γιάσιον, ὅτε τὸ μοναστήριον τὴν Τζατατζούϊαν, ἤτοι μικρὸν κάστρον, ὅπερ ἔκτισεν ἐκ βάθρων ὁ Δούκας βοεβόδας ἐλάβομεν καὶ ἐγκαινιάσαμεν τῇ ἡμέρᾳ τῆς Κοιμήσεως. Τρίτον, τὸ μοναστήριον τοῦ Χλίντζα ἐλάβομεν παρὰ τῶν Ἠπειρωτῶν. Εὑρισκομένων δ᾽ ἐκεῖ, εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἔγινεν ἀπόφασις νὰ σηκωθοῦν τὰ καπηλεῖα ἀπὸ ὅλην τὴν βασιλείαν τοῦ Τούρκου καὶ ἐτζάκισαν τὰ ἐν Γαλατᾷ καὶ Κοντοσκαλίῳ καὶ Ὑψωμαθείᾳ καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν πάντα τὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ Γαλατᾷ καὶ Χρυσοπόλει καπηλεῖα. Καὶ ἐπήγασιν εἰς ὅλα τὰ κάστρη καὶ τὰς χώρας βασιλικοὶ ἄνθρωποι

μετὰ ὁρισμῶν καὶ ἔγινε προσταγὴ ὅτι καπηλεῖα νὰ μὴν εἶναι, καὶ ηὗραν καιρὸν οἱ κατὰ τόπους κριταὶ καὶ ἥρπασαν τὰ τῶν χριστιανῶν καὶ ἀδικοῦσαν καὶ ἔκαμαν τοσαῦτα ὁποῦ οὐ τοῦ παρόντος λέγειν. Σημείωσαι ὅτι ἀπὸ τὸ Φανάρι ἕως εἰς τὴν πόρταν τοῦ Σαραγίου εἰς τὰ παραθαλάσσια ἦσαν κρασοπωλεῖα καὶ ὁ σουλτὰν Μουράτης τὰ ἐχάλασεν, ὁ δὲ παρὼν ὅλα τὰ ἐσύντριψε καὶ συνέβη νὰ ἀδικοῦνται οἱ χριστιανοὶ εἰς πᾶσαν πόλιν καὶ χώραν τὰ μέγιστα διὰ τὰ κρασία πολυειδῶς, ἕως καὶ τὴν σήμερον.

Συμπλήρωσις § β΄ κεφαλαίου ιβ΄ [1].

... Ὃς καὶ ἐκάθισέ με σιμά του καὶ ἠρώτα τὰ κατ' ἐμέ, ἐγὼ δὲ δάκρυσι περιρραινόμενος ἔλεγον "ὦ ἄνθρωπε, δύο τινῶν κακῶν γίνεται αἰτία μὲ αὐτὸ ὁποῦ στέλλεις ἐξεταστήν· ἑνὸς ὅτι οἱ κριταὶ φοβίζουν τοὺς καλογήρους διὰ νὰ πάρουν ἄσπρα καὶ σεβαίνει τὸ μοναστήριον εἰς χρέος, καθὼς ὅταν ἦσουν τζαούσμπασης καὶ ἦτον ὁ βασιλεὺς εἰς τὴν Καμενίτζαν ἔγινες αἰτία βοηθῶν τῷ μουτεβελῇ νὰ γένῃ ἐξέτασις διὰ τὴν νέαν οἰκοδομὴν τῆς ἐκκλησίας εἰς Βηθλεὲμ καὶ ἐχρεώθημεν ἑξήκοντα πουγγία, τὰ ὁποῖα ἕως τώρα χρεωστοῦμεν. Εἰ καὶ λέγεις ὅτι νὰ γράψω νὰ μὴ δώσουν, ἀλλ' ἐκεῖνοι δὲν μοῦ πιστεύουν ὅτι παρακάθομαί σου καὶ λέγω καὶ τοιαῦτα· ἀλλὰ φοβούμενοι δίδουσι. Δεύτερον δὲ ὅτι οἱ φράροι δὲν ἔχουσι εἰς τὸ χέρι κανένα ὑμέτερον ὁρισμὸν ἄξιον καὶ πάντοτε ζητοῦν τὴν Ἱερουσαλήμ· ἀμὴ σὰν ὑπάγῃ ἀγᾶς ὅλοι οἱ ἐκεῖσε λαμβάνοντες φλωρία παρ' αὐτῶν μαρτυροῦσιν ἐκείνων ἕνεκα καὶ ἔχουσιν οἱ φράροι αἰτίαν νὰ σᾶς ἐνοχλοῦν. Μὴ λοιπὸν γένῃ αὕτη ἡ ἐξέτασις καὶ μάλιστα ἐπὶ σοῦ, δικαίου καὶ ἀγαθοῦ ὄντος". Ὁ δὲ "εὐφήμει, ἄνθρωπε", ἔφη "καὶ μὴ λέγε τοιαῦτα· ἔοικεν ὅμως ἀγνοεῖν σε διάθεσιν τὴν ἐμήν, ἧς εἶχον καὶ ἔχω εἰς γένος τὸ σὸν καὶ εἰς σὲ αὐτόν, ἐπειδὴ ἀμφιβάλλων εἰς γνώμην τὴν ἐμὴν προφάσεις ἐπινοεῖς ματαίας. Λοιπὸν οὗτοι οἱ ἄδικοι καὶ ἀδιάντροποι Φράγκοι ζητοῦσιν ὑπέρογκα καὶ ἀδύνατα, ἐν οἷς ἐπρόσθεσαν ὅτι καὶ νὰ πολεμήσουν τοὺς ἐχθροὺς τοῦ βασιλέως καὶ

[1] Ἐκδ. σ. 1287 (ἀντὶ τῆς προσθήκης Χρυσάνθου).

ἡμεῖς ἂν τοὺς ἀποβάλλωμεν διὰ τὰ δύο ταῦτα ζητήματα, θέλουν εὑρίσκει προφάσεις νὰ τὰ δώσωμεν — καὶ πῶς; — καὶ διὰ τοῦτο ἐμακρύναμεν τὸν καιρόν, τάχα διὰ νὰ στείλωμεν νὰ ἐρωτήσωμεν, καὶ εἰς τὸ ἀναμεταξὺ περνᾷ χρόνος, καὶ νὰ ἰδοῦμεν ἂν αὐτοὶ κινηθοῦν κατὰ τῶν ἐχθρῶν τοῦ βασιλέως, εἶναι ἄλλος λόγος· εἰ δὲ μή, πάντη ματαίως ἐπιχειροῦν. Σὺ δὲ γράψε τοῖς μοναχοῖς σου νὰ μὴ φοβηθοῦν, μήτε νὰ δώσουν τίποτε καὶ ἡσύχασε". Ἐπήγαμεν οὖν εἰς Βλαχίαν ἡμεῖς τὸν ἀπρίλιον 1686 καὶ ὁ ἀγᾶς ἐμίσευσε μὲ ἕνα Φράγκον δραγουμάνον εἰς Ἱερουσαλήμ.

§ δ΄. Τέταρτον, ὅτι ἀφ' οὗ ἔγινεν ὁ παρὼν Μεημέτης σουλτάνος ἄρχισαν τὰ πολλὰ κακὰ εἰς τὸ ὀρθόδοξον γένος. Πρῶτον, οἱ Σιναΐται ζητοῦντες νὰ λειτουργοῦν εἰς τὸ Κάερος εἰς τὸ μετόχιόν τους, παρὰ γνώμην τοῦ Ἀλεξανδρείας Ἰωαννικίου, καὶ μαχόμενοι ἐκείνῳ ἀποκατέστη τὸ μετόχιον σμαγίδα, μάλιστα ἀπὸ αἰτίαν τῶν Σιναϊτῶν καὶ ὄχι τοῦ Ἀλεξανδρείας, ὡς ἐσημείωσεν ὁ Νεκτάριος εἰς τὸ χρονικόν του· καὶ μάρτυρες τὰ συνοδικὰ γράμματα ὁποῦ προέβησαν τότε. Δεύτερον, εἰς τὴν Βηρυτὸν τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Γεωργίου, ὁποῦ λέγεται νὰ ἀπέκτεινεν ὁ ἅγιος τὸν δράκοντα, τὸν ἔκαμαν οἱ ἐθνικοὶ σμαγίδα ἐπὶ Μακαρίου Ἀντιοχείας διὰ νὰ κερδίσουν τὰ κτήματα ὁποῦ εἶχεν. Τρίτον, εἰς τὸν θρόνον Ἀντιοχείας, θανόντος τοῦ Μακαρίου 1673 ἔγινεν ὁ ἐγκονὸς αὐτοῦ τῇ δυναστείᾳ τῶν ἐθνικῶν πατριάρχης βρεφύλλων· καὶ ἂν καλὰ συνόδου γενόμενης ἐν Κωνσταντινουπόλει ἡμῶν καὶ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως καὶ χειροτονηθέντος τιμίου πατριάρχου Νεοφύτου τινὸς Χίου, ἀλλ' ἴσχυσεν ἡ πονηρία τοῦ Κυρίλλου. Εἶτα ἡμέτερός τις τῇ βίᾳ καὶ αὐτὸς ἔγινε κατὰ τοῦ Κυρίλλου πατριάρχης καὶ ἐπροξενήθη εἰς τὸν θρόνον σύγχυσις καὶ χρέη· καὶ δὴ ὑπὸ τῶν σκανδάλων ηὗραν οἱ Γιεζουβῖται καιρὸν καὶ ἐπλάνεσαν πολλοὺς καὶ τοὺς ἠκολούθησαν εἰς τὴν ἀσέβειάν των .... Ὄγδοον, ὁ βεζύρης ἐκρέμασεν, ὡς εἴρηται, δύο πατριάρχας Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἀρχιεπίσκοπον Ἰπεκίου. Ἔνατον, τὸ πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως ἐσέβη εἰς χρέος σχεδὸν χιλίων πουγγίων γροσίων· ὅθεν ἠκολούθησαν πολλὰ εἴς τε τὰς χειροτονίας καὶ ἄλλα ἐκκλησιαστικά,

περὶ ὧν εἴ τις διηγεῖσθαι βούλεται, ἐπιλείψει αὐτὸν διηγούμενον ὁ χρόνος. Δέκατον, ἔρριψε δοσίματα τεσσαρακονταπλάσια τῶν προτέρων· ὅθεν ἐπτώχυναν οἱ χριστιανοὶ εἰς ὅλην τὴν ἡγεμονίαν καὶ ἔλειψαν σχολεῖα, ἐσβύσθησαν μοναστήρια, ἐρημώθησαν χώραις, ἔλειψαν ἱερεῖς, καὶ δὴ ἀρνηθήκασιν ἀναρίθμητοι χριστιανοὶ παρὰ ποτέ. Ἑνδέκατον, ὁ υἱὸς τοῦ Κιουπρουλῆ βεζύρης ἐκρήμνισε τὰς ἐκκλησίας εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐμπόδισε νὰ ἀνακαινίζωνται ἐκκλησίαι πανταχοῦ· τὴν μητρόπολιν Τραπεζοῦντος, τὸν ἅγιον Φίλιππον, ἐκάμασι σμαγίδα. Ἕνας Τοῦρκος ἔπλασεν ὁρισμὸν καὶ ἐπῆγεν εἰς Ἑλλάδα καὶ Μακεδονίαν καὶ ἐκρήμνισε πολλὰς ἐκκλησίας· καὶ ἂν καλὰ καὶ τὸν ἐκρέμασεν ἡ βασιλεία, ἀλλ' αἱ ἐκκλησίαι ἐμείνασι χαλασμέναι. Εἴς τε τὴν Λαζίαν ἐτούρκισαν οἱ χριστιανοὶ ἀπὸ Τζορόχη τοῦ ποταμοῦ ἕως Τραπεζοῦντος, ἥ τε Κρήτη ἐλήφθη καὶ ἔλειψαν οἱ σπουδαῖοι καὶ οἱ ζωγράφοι ὁποῦ ἐρχόμενοι ἀπὸ ἐκεῖ, ὡς ἀπὸ πηγῆς καθαρᾶς, ἐπότιζαν τὴν Ἀνατολὴν καὶ Ἑλλάδα μὲ διαφόρους διδασκαλίας. Δωδέκατον, ἀπὸ τοὺς πολέμους κτλ.

ΒΙΒΛΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ ΤΡΙΤΟΝ.

Κεφάλαιον α'.

Λέγει ὁ Σωζόμενος εἰς τὸ ε' κεφάλαιον τοῦ ς' βιβλίου τοῦ χρονικοῦ του, ὅτι ἐπὶ Κωνσταντίου τοῦ αὐγούστου ὄνειρον εἶδεν ὁ μέγας Ἀντώνιος πῶς μουλάριά τινα ἐκλωτζοῦσαν τὸ θυσιαστήριον καὶ ἐκρήμνισαν τὴν ἁγίαν τράπεζαν· ὅθεν εἶπεν εὐθὺς ὡς "ταραχὴ νόθων καὶ ἐπιμίκτων δογμάτων καταλήψεται τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἑτεροδόξων ἐπανάστασις γενήσεται". Ὅθεν ἠκολούθησαν ὅσα ὑπὸ τῶν Ἀρειανῶν καὶ Ἀνομοίων καὶ Μακεδονίων ἐγένοντο ἐπ' αὐτοῦ τοῦ Κωνσταντίου, καὶ Ἰουλιανὸς καὶ Βάλης καὶ τὰ ἐπὶ τούτων κακά. Ὁ Γρηγορᾶς δὲ ἱστορεῖ εἰς τὸ η' βιβλίον τῆς ἱστορίας του, ὅτι "ἐν ἔτει ͵ςωλε' σεπτεβρίου α' (1326) ὡς ἔθος τῶν εἰκόνων καὶ τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ πατριάρχου συνελθόντων εἰς τὸν πορφυροῦν κίονα, ὅπου ὁ θεῖος ἵδρυται σταυρός, χοῖρος ἐπεισπηδήσας ἐν μέσῳ τῶν ψαλμῶν πολλῷ τῷ τέλματι βεβρεγμένος καὶ πολλὰς ἀτάκτους περιφορὰς ποιησάμενος ὑπεξ-

ἦλθεν". Ὅθεν ἠκολούθησαν ἡ τοῦ Βαρλαὰμ αἵρεσις καὶ τὰ τῶν ἐθνικῶν ἀδυσώπητα κακὰ εἰς Ῥωμαίους. Οὕτως εἰς τοὺς καιρούς μας ἐν ἔτει 1688 εἰς τὸν ἅγιον Γεώργιον, τὸ μετόχιον τοῦ ἁγίου τάφου εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐν ἡμέρᾳ ἑορτῆς συνηγμένου λαοῦ ἱκανοῦ καὶ ἱερουργοῦντος τοῦ ἱερέως κύων μέγας καὶ ἄγριος ἐπεισπηδήσας ἐν μέσῳ τῆς ἐκκλησίας ἐξαίφνης καὶ ἐλθὼν ἕως τοῦ ἀρχιερατικοῦ θρόνου καὶ πολλὰς περιφορὰς καὶ ὑλακὰς ἀγρίας ὥσπερ λύκος ποιήσας ὑπεξῆλθεν. Ὅθεν ἠκολούθησεν ἡ αἵρεσις τῶν Σιναϊτῶν, ἔλαβον οἱ Φραντζέζοι τὰ ἅγια προσκυνήματα, ἐβάλθη εἰς τοὺς χριστιανοὺς χαράτζι δυσβάστακτον, καὶ δὴ καὶ εἰς τοὺς καλογήρους, ἐξ ὧν τί ἠκολούθησαν θέλομεν εἰπῆ ἐν ὀλίγοις μετὰ καὶ ἄλλων κακῶν διαφόρων συμβάντων εἰς τοὺς καθ' ἡμᾶς καιροὺς τούτους, δηλονότι τοὺς ὑστέρους.

Κεφάλαιον β', διὰ τὸ χαράτζι πῶς ἐσυνέβη νὰ περισσεύσῃ.

§ α'. Οἱ Ἀλβανῖται λέγει ὁ Λαόνικος ὅτι ἐπέρασαν ἀπὸ Ἰαπυγίας τῆς Ἰταλίας εἰς Ἐπίδαυρον (εἰς Ντομπροβενετίκην), ἐξαπλώθησαν εἰς Ἤπειρον καὶ Αἰτωλίαν καὶ καθεξῆς εἰς Βοιωτίαν καὶ Πελοπόννησον· ἐφ' ᾧ ὅσοι ἐγινήκασιν ἐθνικοί, πάντοτε οἱ περισσότεροι ἐχρημάτισαν ἐχθροὶ τῶν χριστιανῶν ἀδυσώπητοι. Καὶ ἀφίνοντες τὰ παλαιὰ λέγομεν ὅτι τὸ χαράτζιον ὁποῦ ἔπερναν οἱ ἐθνικοὶ ἀπὸ τοὺς χριστιανοὺς μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦτον ἄσπρα ἑκατὸν εἴκοσι καὶ ὀκτώ· εἶχε δὲ τότε τὸ γρόσιον ἄσπρα ὀγδοήκοντα, τὰ ὁποῖα ἄσπρα εἰς κάθε τρεῖς μῆνας ἐμάζωναν ἀπὸ 32 ἄσπρα καὶ ἔπερναν τὰ 128 ἄσπρα εἰς ἕνα ἔτος. Ὁ δὲ Καρὰ-Μουσταφᾶς-πασιᾶς Ἀλβανίτης, υἱὸς χριστιανοῦ, γενόμενος βεζύρης εἰς τὸν καιρὸν τοῦ σουλτὰν Μουράτου μετὰ τὸ 1640 ἔτος ηὔξησε τὸ χαράτζι καὶ τὸ ἔκαμε νὰ εἶναι γρόσια τρία καὶ ἥμισυ. Εἶναι δὲ τὸ κάθε γρόσι δράμια ἐννέα καὶ ἔκαμε νὰ τὸ δίδουν καὶ ἅπαξ τὸν χρόνον, ἤτοι τὸν μάρτιον.

§ β'. Χωρίον κεῖται εἰς Ἀλβανιτίαν ἐγγὺς Ὠχρείδου, εἰς τὸ ὁποῖον εὑρίσκετο ἕνας μυλωνᾶς Ἀλβανίτης ὀνόματι Κόλιος, ἤτοι Νικόλαος, ἔχων υἱόν· ὃς ἐλθὼν εἰς Βυζάντιον ἐξωμόσατο τὴν ὀρ-

θόδοξον πίστιν καὶ ἐγένετο ἐθνικός. Εἶτα προκόψας ἐγένετο μέγας τοῦ σουλτάνου ἱπποκόμος καὶ μετέπειτα πασιᾶς εἰς διαφόρους τόπους, ὃν καὶ Κιουπρουλῆ εἴπομεν ἀνωτέρω. Οὗτος ἐκρέμασε τρεῖς μεγάλους ἀρχιερεῖς, Γαβριὴλ καὶ Παρθένιον πατριάρχας Κωνσταντινουπόλεως καὶ Γαβριὴλ ἀρχιεπίσκοπον Ἰπεκίου· ἐπολυπλασίασε τὰ δοσίματα εἰς τοὺς χριστιανοὺς καὶ ἐπροξένησε πολέμους ὁποῦ δὲν ἔπαυσαν ἕως τῆς σήμερον, καὶ κατέφθειρεν Οὐγκρίαν Βλαχομπογδανίαν, καὶ αὐτοὺς τοὺς Τούρκους εἰς Ἀνατολὴν καὶ Αἴγυπτον κατεδάμασε. Τούτου ἀποθανόντος ἐγένετο βεζύρης εἰς τὸν τόπον του ὁ υἱός του Ἀχμέτης, περὶ οὗ εἴρηται ἐν τῷ ἀνωτέρω βιβλίῳ. Οὗτος ἔλαβε τὴν Κρήτην, ἐφύλαξε τὰ εἰσοδήματα καὶ τὰ πολεμικά, ὥσπερ καὶ τὸν πατέρα του· κατέστρεψε Ποδολίαν καὶ Καζακίαν.

§ γ΄. Ὁ ῥηθεὶς Κιουπρουλῆς εἶχε καὶ ἕτερον υἱὸν ὀνόματι Μουσταφᾶν, ὃς μαθὼν γράμματα ἀραβικὰ ἱκανῶς ἐνομίζετο σοφώτατος παρὰ τοῖς ἐθνικοῖς. Ὦντας δὲ καὶ πονηρότατος ἄνθρωπος ὑπεκρίνετο εἴ πέρ τις ἄλλος· ὅθεν ἐνομίζετο καὶ δικαιότατος. Οὗτος εἴρηται ἀνωτέρω ὅτι ἤλλαξε τὸν βασιλέα Μωαμήτην καὶ ἔβαλε τὸν Σουλεϊμάνην. Ὅταν δὲ οἱ Νέμιτζοι ἐπῆραν τὸ Νῆσι καὶ ἦσαν εἰς ἀνάγκην οἱ ἔξω, ἐπροκρίθη αὐτὸς διὰ βεζύρης· ὅθεν κληθεὶς ἀπὸ Χίου, ὅπου διέτριβεν, εἰς Ἀδριανούπολιν ἔλαβε τὴν βούλλαν. Καὶ πρῶτον μὲν ἔδωκε τὸν ἅγιον τάφον τοῖς Λατίνοις, ὡς ῥηθήσεται· εἶτα ἀπελθὼν ἔλαβε τὸ Νῆσι καὶ τὴν Σεμέντραν καὶ τὸ Μπελιγράδιον ἀπὸ τοὺς Νέμιτζους, κἀκεῖθεν ἐπανῆλθεν εἰς Βυζάντιον, προαπελθόντος τοῦ σουλτάνου ἀπὸ Ἀδριανουπόλεως, ἔνθα τάχα διατί οἱ χριστιανοὶ ἔκλαιον ὅτι εἰς μερικοὺς τόπους τὸ χαράτζι εἶναι ὡς τὸ ἔκαμεν ὁ Καρὰ-Μουσταφᾶς-πασιᾶς, εἰς ἄλλους δὲ τόπους ἐπειδὴ εἶναι καταγεγραμμένον εἰς τὰς γωνίας καὶ οἱ χριστιανοὶ ποῖοι ἀπέθανον, ποῖοι ἐξωμόσαντο καὶ ποῖοι ἔφυγον, ἔμεινεν εἰς τοὺς ἐναπομείναντας ὅλον τὸ βάρος· ὅθεν τάχα πῶς κάμνει δικαιοσύνην ηὗρε νόμου κεφάλαιον ὅτι ὁ Οὔμαρος ὁ μετὰ τὸν Μωαμήτην τρίτος ἀρχηγὸς τῶν Ἀράβων ἔπερνεν ἀπὸ μὲν τοὺς πλουσίους τῶν χριστιανῶν μη΄ δράμια ἀσῆμι χαράτζι, ἀπὸ

δὲ τοὺς μέσους δράμια κδ', ἀπὸ δὲ τοὺς πτωχοὺς δράμια δώδεκα, ἐξετίμησεν αὐτὰ νὰ ἀχρῄζουν τὰ μὲν δώδεκα δράμια τὸ ἀσῆμι φλωρὶ τούρκικον ἕν, τὰ δὲ κδ' φλωρία δύο, τὰ δὲ μη' φλωρία τέσσαρα· καὶ οὕτως ἐπρόσταξεν ὅτι ὅλοι οἱ χριστιανοὶ νὰ δίδουν χαράτζι οἱ μὲν πλούσιοι φλωρία τέσσαρα, οἱ δὲ μέσοι φλωρία δύο, οἱ δὲ πτωχοὶ φλωρίον ἕν.

§ δ'. Ἦσαν δὲ χωρία πολλὰ ἀφιερωμένα εἰς ἐθνικοὺς ναοὺς καὶ διδασκαλεῖα καὶ ξενοδοχεῖα καὶ χαράτζι δὲν ἔδιδαν, μόνον ἄλλο διωρισμένον τι ἐκεῖ ὁποῦ ἦσαν ἀφιερωμένα. Ἦσαν δὲ καὶ οἱ ποιμένες τῶν βασιλικῶν προβάτων καὶ ἄλλοι ὁποῦ ἦσαν εἰς βασιλικὰς ὑπηρεσίας καὶ χαράτζι δὲν ἔδιδαν. Ἀλλὰ δὴ καὶ οἱ Ἑβραῖοι ἔδιδαν τόσα ἄσπρα διωρισμένα εἰς κάθε τόπον ὁποῦ ἦσαν, τὰ ὁποῖα ἐμάζωναν οἱ πλούσιοι καὶ ἔδιδαν διὰ νὰ μὴ πειράζωνται οἱ πτωχοί των. Αὐτὸς ὅμως ἐπρόσταξεν ὅτι ὅλοι ὅσοι εὑρίσκονται χριστιανοὶ καὶ Ἑβραῖοι εἰς τὴν βασιλείαν των, ὅλοι νὰ δίδουν χαράτζι κατὰ τὸν ἄνωθεν τρόπον.·

§ ε'. Τούτου οὕτω διορισθέντος, οἱ συνάγοντες τὸ χαράτζι ἐπίαναν καὶ τοὺς καλογήρους καὶ τοὺς ἐσφαλοῦσαν καὶ ἐζήτουν χαράτζι καὶ τὸ ἔπερναν. Ἐσυγχίσθη ὁ πατριάρχης καὶ οἱ ἀρχιερεῖς. Ἐπειδὴ δὲ ἐκίνησεν ὁ βεζύρης καὶ ἐπῆγε πάλιν κατὰ τὸ Μπελιγράδιον, ἔταξεν ὁ πατριάρχης τῷ ἀνθυπάτῳ ὁποῦ ἔμεινεν εἰς Βυζάντιον μερικὰ ἄσπρα, ἔταξα καὶ ἐγὼ μόνος τῷ κατῆ φλωρία ἑκατὸν καὶ εὐγῆκεν ὁ πατριάρχης μὲ τὸν χαρατζάρην εἰς τὸν ἀνθύπατον καὶ ἐκρίθησαν. Καὶ ἀναγνόντες τὸν ὁρισμὸν ὁποῦ ἔγραφεν ὅτι ὅλοι οἱ χριστιανοὶ νὰ δώσουν χαράτζι—ἀλλὰ δὲν ἔγραφεν ὄνομα καλογήρων—ἔκρινεν ὁ ἀνθύπατος ὅτι οἱ καλόγηροι χαράτζι νὰ μὴ δώσουν. Ἐν τούτοις εὐγήκασι καί τινες μοναχοὶ εἰς τὸν σουλτάνον εἰς Ἀδριανούπολιν καὶ ἔκλαυσαν καὶ ἐκεῖνοι. Τοὺς ἔστειλεν εἰς τὸν μουφτήν, ὅστις ἔκρινεν ὅτι ὅσοι καλόγηροι δὲν εἶναι πραγματευταί, ἀλλὰ ζοῦν μὲ τὴν ἐλεημοσύνην τῶν ἐκκλησιῶν, χαράτζι δὲν δίδουν. Ἀλλ' ὁ τότε Κωνσταντινουπόλεως πατριάρχης Καλλίνικος οὐκ ἔμεινεν ἐν τῇ πρώτῃ γνώμῃ διὰ τὸ χαράτζι, φιλαργυρίᾳ δὲ καὶ ἀφοβίᾳ Θεοῦ δουλεύσας γέγονεν αἰτία νὰ πληρώ-

νουσιν οἵ τε ἀρχιερεῖς καὶ πάντες οἱ μοναχοὶ χαράτζι. Ἦλθε δεύτερος βεζύρης καὶ ἀποφάσισε νὰ δίδουν φλωρία διὰ τὸ ἀσῆμι καὶ τὸ φλουρὶ εἶχε δύο γρόσια καὶ ἕνα τέταρτον. Ἦλθεν ἄλλος βεζύρης καὶ ἐπρόσταξεν ὅτι νὰ δίδουν οἱ δυνατοὶ δύο φλωρία καὶ οἱ πτωχοὶ ἕνα καὶ μόνον. Ἦλθεν ἄλλος βεζύρης καὶ διὰ νὰ αὐξήσῃ τὸ δημόσιον ἔκαμε καινούριαν μονέταν, ὥστε νὰ ἔχῃ τὸ κάθε φλωρὶ ἀπὸ δύο ἥμισυ γρόσια. Ἦλθεν ἄλλος καὶ ἐπρόσταξε νὰ δίδουν τὰ τέσσαρα τὰ δύο καὶ τὸ ἕνα τὰ φλωρία εἰς τὴν καινούριαν μονέταν, καὶ ἔτζι τρέχει ἕως τὴν σήμερον.

§ ς′ Συνάζοντες τὸ χαράτζι πιάνουσι τοὺς πτωχοὺς καὶ ζητοῦντες δύο φλωρία τοὺς πέρνουσι ἕνα ἢ καὶ ἕνα-ἥμισυ γρόσιον χάριν, καὶ εἶτα τοὺς δίδουσιν ἑνὸς φλωρίου χαρτί· ἀπὸ δὲ τῶν δυναμένων δοῦναι τέσσαρα φλωρία χαρτί, πέρνουσι δύο ἢ τρία γρόσια καὶ τοὺς δίδουσι δύο φλωρίων χαρτί. Ἔχουσι δὲ ἐξουσίαν ἵνα εἴ τις ἔχῃ ἑνὸς φλωρίου χαρτὶ νὰ τοῦ πέρνωσι καὶ νὰ τοῦ δίδωσι δύο φλωρίων, καὶ οἵτινες ἔχουσι δύο νὰ τοὺς δίδωσι τεσσάρων, ὡς τάχα δυναμένων τι περισσότερον. Βάνουσι τοὺς γέροντας τοῦ τόπου εἰς ὅρκον νὰ μὴ κρύπτωσί τινας δυναμένους, μήτε νὰ ψευδομαρτυροῦσι λέγοντες τοὺς δυναμένους ἀδυνάτους. Καὶ ἀπὸ τοὺς ἀρχιερεῖς πέρνουσι δυναστικῶς ἀφοριστικὰ χαρτία ἕνεκεν τούτων τῶν δύο, καὶ εἰς κάθε τόσους μῆνας ἐξετάζοντες τὰ χαρτία ἂν εἶναι τάχα καλῶς δοσμένα, πέρνουσι ἀπὸ καθένα χάριν παράδες τρεῖς καὶ τρώγουσι καὶ πίνουσι καὶ αὐτοὶ καὶ τὰ ζῷά τους, ὥστε μετροῦσι τὰ παιδία μὲ τὸ σχοινίον, ἂν πρέπῃ νὰ δώσουν ἢ νὰ μὴ δώσουν χαράτζι. Καὶ ὁ σκοπὸς ὅλος δὲν εἶναι μόνον διὰ τὴν πλεονεξίαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἐξόμωσιν· ἐκεῖνο γὰρ ὁποῦ δὲν συγχωροῦσιν οἱ νόμοι αὐτῶν ἵνα γίνηται βιαίως, ποιοῦσι διὰ τῆς ὑποκρίσεως καὶ ἐγκρυφίου βίας. Τοῦτο νὰ δίδουσιν οἱ καλόγηροι χαράτζι τὸ ἐκάμασιν οἱ Σαρακηνοὶ καὶ ἄλλοτε, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω· ὁ δὲ Ἀλεξανδρείας Εὐτύχιος ἱστορεῖ ὅτι ἐν ἔτει αὐτῶν 313 ἐβάλασι τοὺς καλογήρους χαράτζι εἰς Αἴγυπτον καὶ τὰ μοναστήρια καὶ τοὺς ἐπισκόπους. Τινὲς ὅμως μοναχοὶ ἐπήγασιν εἰς Ἀσσυρίαν εἰς τὸν τότε ἐθνάρχην Μουχτετέρην καλούμενον καὶ ἐκλαύθησαν, ὁ δὲ δέδωκεν

αὐτοῖς ὁρισμὸν πλέον χαράτζι νὰ μὴ δίδωσι, μήτε ἐπίσκοποι, μήτε μοναχοί, μήτε οἱ πτωχοί, ἀλλὰ νὰ εἶναι ἀσύδοτοι ὡς τὸ πρότερον.

Κέφ. γ', περὶ τοῦ πῶς ἔλαβον τὰ προσκυνήματα οἱ Φραντζέζοι.

§ ά. Εἴπομεν εἰς τὸ πρὸ τούτου βιβλίον ὅτι οἱ Φραντζέζοι μαχόμενοι Νεμετζίοις ᾠκειώθησαν κατὰ πολλὰ τοῖς ἐθνικοῖς καὶ ὑπέσχοντο νὰ δώσουν βοήθειαν τόσα καράβια διὰ θαλάσσης καὶ τόσον στράτευμα διὰ ξηρᾶς. Ὑπέσχοντο οὖν καὶ τῷ παρόντι βεζύρῃ πολλὰ τοιαῦτα μὲ καινούριον πρέσβυν, ὃς ἔφερε γράμμα τοῦ ῥηγὸς ἰδίως ζητῶν τὸν ἅγιον τάφον. Ἔτυχε δὲ τότε καὶ ἐπήρασιν οἱ Νέμιτζοι τὸ Νῆσι καὶ κατέτρεξαν ἕως Σοφίας καὶ Σκοπίων, καὶ ἦτο μέγας φόβος μήπως καὶ ἰσχύσουν καὶ ἔλθουν καὶ παρεδῶθεν. Νομίσας οὖν ὁ βεζύρης νὰ ἔχῃ ἀπὸ τοὺς Φραντζέζους μεγάλαις βοήθειαις, ἔκρινε νὰ τοὺς δώσῃ τὸν ἅγιον τάφον· ἀλλ' ἐδιενοεῖτο μήπως καὶ οἱ Μόσχοβοι κινήσουν περὶ τούτου κανένα πόλεμον. Ὅθεν ἀπεφάσισε νὰ μὴ τὸ κάμῃ. Πλὴν οἱ Μόσχοβοι εἶχαν στείλει ἐκεῖνο τὸ ἔτος τινὰ κνέζην Βασίλειον μὲ στρατὸν μυριάριθμον κατὰ τῶν Τατάρων εἰς τὴν Ταυρόννησον, ὃς ἐπῆγε καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ νησί. Ἀλλὰ κατάγων τὸ γένος ἀπὸ Λέχους ἔκαμεν ἐπιβουλὴν τῆς βασιλείας καὶ ἐγύρισεν ἄπρακτος. Ἔτυχε δὲ τότε νὰ εἶναι καὶ ὁ χάνης τῶν Τατάρων εἰς Ἀδριανούπολιν, καὶ λαβὼν ἀπὸ τοὺς Φραντζέζους ὀκτὼ χιλιάδας φλωρία καὶ ἄλλα τόσα οἱ περὶ αὐτόν, εἶπε τῷ βεζύρῃ ὅτι ἀπὸ τοὺς Μοσχόβους ἔννοιάν τινα νὴ μὴν ἔχῃ· μάλιστα ἐπειδὴ ἐκεῖνοι ἔκαμαν ἐναντία τῆς ἀγάπης καὶ ἐκινήθησαν κατὰ τῶν Τατάρων, πρέπει νὰ κάμῃ διὰ πεῖσμά τους τὸ θέλημα τῶν Φραντζέζων. Καὶ λοιπὸν τὸ ἔκαμε καὶ ἔδωκέ τους τὸν ἅγιον τάφον, τὸ ἅγιον σπήλαιον εἰς Βηθλεέμ, τὸν μισὸν Γολγοθᾶν, τὴν ἀποκαθήλωσιν, τὰ ὁποῖα καὶ ἄλλοτε ἐπήρασιν, ὡς εἴρηται ἀνωτέρω. Ἀλλ' οἱ Φράγκοι μὲ τὸ χοντζέτι ὁποῦ ἔκαμαν εἰς Ἱερουσαλήμ, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω, ἐτεχνεύθησαν καὶ ἔδωκαν τῷ ῥεΐζῃ φλωρία χιλιάδας, ὡς λέγουσιν, εἴκοσι καὶ ἔγραψεν εἰς τὸν ὁρισμὸν καὶ τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν

τῆς Βηθλεὲμ καὶ τὴν καμάραν ὁποῦ εἶναι ἔμπροσθεν τοῦ ἁγίου τάφου καὶ τὴν εὕρεσιν τοῦ τιμίου σταυροῦ, καὶ τὰ ἐπῆρασι καὶ αὐτά. Ὁ δὲ βεζύρης φοβηθεὶς νὰ μὴ τὸν εἰποῦν οἱ ὁμόφυλοι αὐτοῦ αἱρετικόν, ὡς παραβάτην τοῦ ὁρισμοῦ τοῦ Ὦμερ τρίτου ἀρχηγοῦ τῶν Ἀράβων ὁποῦ ἐπῆρε τὴν Ἱερουσαλὴμ ἐπὶ τοῦ Σωφρονίου, ἔγραψεν εἰς τὸν ὁρισμὸν ὅτι "ἐκεῖνος ὁ ὁρισμὸς εἶναι πλάσμα καὶ ψεύτικος". Εὐγῆκα αὐτὸς εἰς τὸ ντιβάνι καὶ εἶπον αὐτῷ μυρία κατὰ πρόσωπον καὶ τὸν ἀπέδειξα φανερὸν ἄδικον· ἀλλ' αὐτὸς μιμηθεὶς τὸν παραβάτην Ἰουλιανὸν ὁποῦ ὑβρίσθη ἀπὸ Μάρην τὸν Χαλκηδόνος (ἀμὴ δὲν τοῦ εἶπε τίποτε), τάχα ὡς σοφὸς δὲν μοῦ ἀπεκρίθη τι ὅλως· μόνον ὅταν ἐσηκώθη ἀπὸ τὸ βῆμα καὶ ἐπῆγε μέσα, εἶπε τοῖς περὶ αὐτὸν "ὅλα ὅσα εἶπεν ὁ πατριάρχης, δικαίως τὰ εἶπεν· ἡμεῖς ὅμως ἀπὸ ἀνάγκην κάμνομεν τοῦτο τὸ παράλογον".

§ β'. Ὅταν ἐπῆγασι μὲ τὸν ὁρισμὸν καὶ τὸν βασιλικὸν ἄνθρωπον εἰς Ἱερουσαλὴμ οἱ Φράγκοι, ἔδωκαν πλῆθος χρημάτων τοῖς ἐντοπίοις καὶ ἐπῆραν εὔκολα ὅσα ἔγραφεν ὁ ὁρισμός. Εἶτα διὰ νὰ δείξουν ὅτι αὐτοὶ εἶναι οἱ ἀρχαῖοι καὶ ἀδυσώπητοι ἐχθροὶ τῶν ὀρθοδόξων, ἐσύντριψαν τὸ τέμπλον τοῦ ἐν Βηθλεὲμ ναοῦ, ὅπερ ἡμεῖς τέσσαρα ἔτη ἐφτιάναμεν διὰ Χίων τεχνιτῶν· τὴν δὲ ἁγίαν τράπεζαν ὁποῦ ἦτον εἰς τὴν καμάραν ὁποῦ εἶναι ἔμπροσθεν τοῦ ἁγίου τάφου, ἔνθα οἱ πατριάρχαι ἐμοίραζαν τὸ ἅγιον φῶς, κατέσκαψαν καὶ εὑρόντες εἰς τὰ θεμέλια αὐτῆς θήκην τινὰ μὲ ἅγια λείψανα τὴν ἐπῆρασιν. Εἰπόντες δὲ ὅτι τὸν πατριάρχην ἐκρέμασεν ἡ βασιλεία, ἦσαν οἱ ὀρθόδοξοι εἰς λύπην μεγάλην· ἀλλὰ φθάσαν ἐκεῖ γράμμα ἡμέτερον, οἱ χριστιανοὶ ὑπὸ χαρᾶς ἔκαμαν ἐκείνην τὴν νύκτα λυχναψίαν εἰς τὰ ὀσπίτιά των, οἱ δὲ φράροι διέβαλον τὸν ἐπίτροπον ἡμῶν ὅτι ὕβρισε τὸν βασιλικὸν ἀγᾶν· καὶ ἄλλα ἐτεχνεύθησαν διὰ νὰ κακοποιήσουν τοὺς πατέρας. Ὅθεν ἔφυγον εἰς Δαμασκόν, ἕως οὗ ἐστείλαμεν ὁρισμὸν ἀσφαλείας ἀπὸ Ἀδριανουπόλεως καὶ ἐπήγασιν εἰς Ἱερουσαλήμ. Παλαιοὶ δὲ εἶναι τυμβωρύχοι καὶ ἀσεβέστατοι περὶ τὰ θεῖα οἱ Λατῖνοι καὶ ἴδε ἀνωτέρω βιβλίῳ η', κεφ. ιδ'.

§ γ'. Ἔγραψαν πανταχοῦ οἱ παπισταὶ χαριστήρια καὶ ὥςπερ πάλαι οἱ ἀλλόφυλοι εὐηγγελίζοντο ἐν τοῖς εἰδώλοις αὐτῶν, οὕτως οἱ Λατῖνοι ἐκαυχῶντο εἰς τὴν ἀσέβειαν αὐτῶν· ἔγραφον γὰρ ὅτι μὲ τὸ νὰ εἶναι καθολικοὶ ὀρθόδοξοι ἐπήρασι τὰ προσκυνήματα. Ἀλλὰ ῥητέον πρῶτον ὅτι κατ' αὐτοὺς ἕπεται ὅταν δὲν τὰ εἶχαν νὰ ἦσαν κακόδοξοι, δεύτερον ὅτι οἱ ὀρθόδοξοι ἔχοντες τὸν περισσότερον καιρὸν τὰ προσκυνήματα ποτὲ δὲν ἐφρόνησαν ὅτι νὰ ἀκολουθῇ ὅτι πῶς ὅσοι ἔχουν τὰ προσκυνήματα νὰ εἶναι ἐκ τούτου καὶ μόνου ὀρθόδοξοι, τρίτον ὅτι οἱ Λατῖνοι πολλάκις τὰ προσκυνήματα εἶχον ἀλλὰ πάντοτε ἦσαν σχισματικοὶ καὶ αἱρετικῶν οἱ κορυφαῖοι· διότι ἀπὸ τοῦ καιροῦ τῶν ἁγίων ἀποστόλων ἕως τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου ἦτον εἰς μὲν τὸν ἅγιον τάφον ναὸς καὶ εἴδωλον τῆς Ἀφροδίτης, εἰς δὲ τὴν Βηθλεὲμ ναὸς καὶ εἴδωλον τῆς Ἀδώνιδος, ὡς εἴρηται ἀνωτέρω, καὶ ἐπὶ Ἡρακλείου οἱ Πέρσαι κατέκαυσαν τοὺς ἐν τοῖς προσκυνήμασι ναούς. Τὸ αὐτὸ ἐκάμασι καὶ οἱ Ἄραβες πολλάκις, ὡς εἴρηται ἐν πολλοῖς ἀνωτέρω, ἀλλ' οὐδέποτε διὰ ταῦτα ἡ ὀρθόδοξος πίστις ἐμειώθη ἢ ἐκολοβώθη· τὸν γὰρ ἅγιον τάφον καὶ τοὺς λοιποὺς ἁγίους τόπους εὐλαβούμεθα καὶ τιμῶμεν καὶ προσκυνοῦμεν, ὡς εἴπομεν εἰς πλάτος ἐν τῷ κατὰ Σιναϊτῶν, οὐ μὴν ἔχομεν καὶ τοιαύτην γνώμην ὅτι ἄν τις ἐπικρατείᾳ ἀσεβῶν γένηται ἐν αὐτοῖς, πάσχει τι ἡ ὀρθοδοξία.

§ δ'. Μάτην φρίσσουν λοιπὸν οἱ Λατῖνοι λέγοντες ὅτι μὲ τὸ νὰ εἶναι ὀρθόδοξοι ἐπήρασι τὸν ἅγιον τάφον. Τοῦτο ἔλεγον καὶ οἱ πάλαι Ἀρειανοὶ ἐπὶ Κωνσταντίου τοῦ αὐγούστου, οἵτινες φανερῶς τῶν πραγμάτων ἐκράτουν καὶ τοὺς περιφανεῖς καὶ βασιλικοὺς κατεῖχον ναούς, ἀλλὰ γράφει κατ' αὐτῶν ὁ Πικτάβων θεῖος Ἱλάριος ἀπὸ τὴν ἐξορίαν ἐν τῷ κατὰ Αὐξεντίου Μεδιολάνων τοιαῦτα· "οἱ πρόδρομοι τοῦ ἀντιχρίστου καυχῶνται τῇ ἑαυτῶν εἰρήνῃ, τουτέστι τῇ ἑνότητι τῆς ἀσεβείας αὐτῶν". Καὶ ἐν τοῖς περὶ Τριάδος φησὶ τὸ "ἓν νουθετῶ ὑμᾶς ἀπέχεσθαι ἀπὸ τοῦ ἀντιχρίστου· κακῶς κατέχει ὑμᾶς ἡ τῶν τοίχων ἀγάπη, κακῶς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ ἐν ταῖς οἰκοδομαῖς προσκυνεῖτε, κακῶς τὸ ὄνομα τῆς εἰρήνης ἐν αὐταῖς ἐκβοᾶτε, ὅτι ἀναμφίβολον ἐν αὐταῖς τὸν ἀντίχριστον καθε-

σθῆναι. Τὰ ὄρη καὶ τὰ σπήλαια καὶ οἱ λάκκοι καὶ αἱ φυλακαὶ ἐκδεχέτωσάν με μᾶλλον ἢ αἱ οἰκοδομαὶ ὑμῶν· ἐν αὐταῖς γὰρ οἱ προφῆται οἱ περιμένοντες καὶ καταχωννύμενοι τῷ πνεύματι τοῦ Θεοῦ ἐπροφήτευον. Ἀπόστητε ἀπὸ τοῦ Αὐξεντίου τοῦ ἀγγέλου τοῦ Σατανᾶ, τοῦ ἐχθροῦ τοῦ Χριστοῦ, τοῦ ἀρνητοῦ τῆς πίστεως. Συναθροισάτω νῦν αὐτὸς ὅσας βούλεται κατ' ἐμοῦ συνόδους καὶ ὡς πολλάκις ἐποίησεν αἱρετικὸν ἐμὲ ἐπιγραψάτω καὶ ὅσον ἔχει καὶ θέλει θυμὸν κατ' ἐμοῦ κινείτω. Αὐτὸς ἐμὸς ἀληθῶς· οὐδὲν ἕτερον ἔσεται εἰμὴ διάβολος, καίπερ Ἀρειανός ἐστιν. Οὔτε τὴν εἰρήνην τινῶν ποτε ποθήσω, εἰμὴ τοὺς κατὰ τὴν Νίκαιαν ἁγίους πατέρας ἀναθεματίζοντας Ἄρειον καὶ τὸν Χριστὸν Θεὸν ἀληθινὸν κηρύττοντας". Τὰ αὐτά φησι καὶ ὁ θεολόγος Γρηγόριος. Καλὸν οὖν ἐστι νὰ ἔχωμεν ἡμεῖς οἱ γνήσιοι καὶ ἀληθινοὶ κληρονόμοι τὰ ἅγια προσκυνήματα καὶ τοὺς ἐν αὐτοῖς ναούς· εἰ δὲ δι' ἁμαρτίας ἡμῶν παρέδωκε τοὺς ναοὺς ὁ Θεὸς τοῖς Λατίνοις, ἂς τὰς ἔχουν καὶ ἡμεῖς προσκυνοῦμεν τὸν ἅγιον τάφον καὶ τὸ ἅγιον τῆς γεννήσεως ἐν Βηθλεὲμ σπήλαιον, ὡς ἐπροσκύνησαν οἱ μάγοι καὶ οἱ ποιμένες, Ἰωσὴφ καὶ Νικόδημος καὶ αἱ μυροφόροι καὶ οἱ ἀπόστολοι καὶ καθεξῆς οἱ πατέρες ἡμῶν, τοὺς δὲ Λατίνους ἔχομεν ὡς εἶχον οἱ πατέρες ἡμῶν ἐν παντὶ καιρῷ καὶ ἐν παντὶ προσώπῳ καὶ ἐν παντὶ τόπῳ αἱρετικοὺς καὶ ἀποβεβλημένους τῆς ἁγίας ὀρθοδόξου ἐκκλησίας. Οὐδένα δὲ νομίζομεν ὀρθόδοξον, εἰμὴ ἐκείνους ὁποῦ ἕπονται καθαρῶς ταῖς ἁγίαις Γραφαῖς καὶ πορεύονται τὴν ὁδὸν τῶν ἁγίων πατέρων ἡμῶν, κἂν ὄρει καὶ ἐν φυλακαῖς καὶ ἐξορίαις καὶ ἐν δουλείαις καὶ ἐν σπηλαίοις καὶ ἐν ταῖς ὀπαῖς τῆς γῆς εἰσι πάσχοντες τοιαῦτα ὅσα ὁ μακάριος Παῦλος περὶ τῶν ἀποστόλων καὶ προφητῶν λέγει.

§ ε'. Εἶτα ψευδῶς εὐαγγελίζονται ὅτι ἔχουν τοὺς ναοὺς καὶ τὰ προσκυνήματα· τοῦ μὲν γὰρ ναοῦ τοῦ Κυριακοῦ τάφου ἡμεῖς ἔχομεν τὸ καθολικὸν καὶ τὸ καθολικὸν ἅγιον βῆμα καὶ ἕτερα παρακκλήσια πολλὰ καὶ μεγάλα καὶ ἄλλους τόπους· ὥστε μόνοι ἔχομεν τὸ πλεῖον μέρος καὶ ὅλοι οἱ ἑτερόδοξοι, ἐν οἷς καὶ οἱ Λατῖνοι, ἔχουσι τὸ ὀλιγώτερον. Ἡμεῖς ἔχομεν τὸ καθολικὸν τοῦ ἁγίου

Γολγοθᾶ, όπου έσταυρώθη ὁ Κύριος, καὶ λειτουργοῦμεν μόνοι, εἴς τε τὸν Κυριακὸν τάφον ἔχομεν εἴκοσι τέσσαρα κανδήλια ἀκοίμητα καὶ εἰς τὴν ἀποκαθήλωσιν τέσσαρα. Αὐτό τε ὁποῦ λέγουν ὅτι ἔχουν τὸν ἅγιον τάφον καὶ τὸ ἅγιον σπήλαιον, θέλει νὰ εἰπῇ ὅτι λειτουργοῦν αὐτοὶ μόνοι, ἐπειδὴ ἂν ἠθέλαμεν καὶ ἡμεῖς ἐλειτουργούσαμεν ἀνεμποδίστως ἐν αὐτοῖς· ἀλλ' οὐ ποιοῦμεν, διὰ νὰ μὴ κοινωνοῦμεν τοῖς ἀκοινωνήτοις καὶ νομίσουν οἱ πολλοὶ ὅτι δὲν ἔχομεν διαφορὰν μετ' αὐτῶν. Ἔπειτα αὐτοὶ οἱ Λατῖνοι καὶ οἱ λοιποὶ αἱρετικοὶ ἔχουν ἀπὸ ἕνα μοναστήριον εἰς Ἱερουσαλὴμ καὶ ἔξω ποῖοι δύο, ποῖοι κανένα. Ἡμεῖς ἔχομεν μέσα μοναστήρια καὶ ἐκκλησίας καὶ ἔξω τὸ περιβόητον μοναστήριον ὁποῦ ἐκόπη τὸ ξύλον τοῦ τιμίου Σταυροῦ, τὴν λαύραν τοῦ ἁγίου Σάββα, τὸν ἅγιον Ἠλίαν, τὸν Πεζαλὰ καὶ ἄλλα πολλὰ καὶ μεγάλα καὶ λαὸν περιούσιον καὶ ὅλον τὸν ἀποστολικὸν θρόνον. Παραφρονοῦσιν οὖν οἱ Λατῖνοι λέγοντες ὅτι ἔχουν ἐκεῖνα ὁποῦ δὲν ἔχουν καὶ ὅτι νομίζουν νὰ εἶναι ὀρθόδοξοι μὲ ἁρπαγὴν τοίχων τινῶν· τὰ γὰρ προσκυνήματα οὔτε τοῖχοι εἰσίν, οὔτε ἁρπάζονται, ἀλλ' ἵστανται ὡς ἦσαν καὶ προσκυνοῦνται ὡς καὶ παρὰ τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν ἀποστολικῶν ἀνδρῶν. Ἐγένετο δὲ ἡ ἁρπαγὴ ἐν ἔτει 1689 μηνὶ ἀπριλίῳ.

Κεφ. δ', περὶ τῆς αἱρέσεως τῶν Σιναϊτῶν.

§ α'. Ἡ ἐπισκοπὴ τοῦ Σινᾶ ὄρους πότε ἐγίνη οὐ δυνάμεθα εἰπεῖν· πῶς ἦτον ὅμως ἐπὶ τῆς ἐν Χαλκηδόνι ἁγίας συνόδου, εἶναι φανερὸν ἀπὸ σάκραν Μαρκιανοῦ τοῦ αὐγούστου, ὁποῦ ἔγραψεν εἰς τὴν ἐν Ἱεροσολύμοις σύνοδον καὶ εἰς τοὺς ἀρχιμανδρίτας τῶν ἐν τῷ Σινᾷ μοναστηρίων κατὰ Θεοδοσίου τοῦ αἱρετικοῦ, καὶ ἰδὲ τὸ τρίτον μέρος τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου. Ὅτι δὲ ἦτον ὑποκειμένη εἰς τὸν ἀποστολικὸν τῶν Ἱεροσολύμων θρόνον, ἔστι φανερὸν ἀπὸ τὸ τακτικὸν τοῦ αὐτοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου, ἀπὸ τὸ λειμωνάριον τοῦ Ἱεροσολύμων Σωφρονίου, ἀπὸ τὴν ἐπὶ Μηνᾶ ἐν Κωνσταντινουπόλει σύνοδον, ἀπὸ τὴν ἐπιστολὴν Γενναδίου τοῦ Σχολαρίου πρὸς τοὺς Σιναΐτας, ἀπὸ συνοδικὰ ὁποῦ προέβησαν κατὰ

διαφόρους καιρούς, καὶ ἀπὸ τὴν παντοτεινὴν πρᾶξιν τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, ὡς εἴπομεν πλατύτερον ἐν τῇ κατὰ τῆς αἱρέσεως ταύτης ἡμῶν πραγματείᾳ, καὶ ἀπὸ τὸν μερισμὸν ὁποῦ ἔκαμαν ὁ Ἱεροσολύμων καὶ Ἀντιοχείας ἐπὶ τῆς τετάρτης συνόδου τῶν ὁρίων αὐτῶν. Ἐπειδὴ ἦσαν κατά τινα ἰδικὴν συνήθειαν εἰς Ἱερουσαλὴμ καὶ ἐπισκοπαί τινες αὐτοκέφαλοι, οὐκ εἰς μητροπολίτην ἀλλ' ἀμέσως εἰς τὸν πατριάρχην ὑποκείμεναι, ἡ ἐπισκοπὴ τοῦ Σινᾶ ἦτον εἰκοστὴ τετάρτη. Ὅταν δὲ ἐπήρασιν οἱ Φράγκοι τὴν Ἱερουσαλήμ, δηλονότι ἐν ἔτει 1099, οἱ πατριάρχαι εὑρισκόμενοι εἰς ἀνωμαλίας τὴν ἔκαμαν νὰ εἶναι ἐπισκοπὴ τοῦ Πέτρας, ὡσὰν ὁποῦ εἶναι ἐκεῖ σιμά· καὶ ὅταν ἐγένετο εἰρήνη, πάλιν τὴν εἶχαν εἰς τὴν πρώτην τάξιν. Ἐζήτησεν ὁ Σινᾶ ὄρους Λαυρέντιος νὰ φορῇ μίτραν καὶ τὸν ἀφώρισαν οἱ τέσσαρες πατριάρχαι καὶ ἐπαραιτήθη καὶ ἦτον εἰρήνη. Ἐν ἔτει δὲ 1660 ὁ ὑποψήφιος τοῦ Σινᾶ Νεκτάριος χειροτονηθεὶς πατριάρχης Ἱεροσολύμων, ἔπεμψαν οἱ Σιναῖται Ἀνανίαν τινὰ ὁρμώμενον ἀπὸ Καραμανίας καὶ ἐχειροτονήθη ἀντ' αὐτοῦ ἐπίσκοπος τοῦ Σινᾶ. Ἐπειδὴ δὲ ἐκ τῶν αὐτοκεφάλων ἐπισκόπων ἐχειροτόνησαν οἱ πατριάρχαι οἰκονομικῶς τινας εἰς ἀρχιεπισκόπους, ἐχειροτόνησε καὶ ὁ Νεκτάριος τὸν Ἀνανίαν ἀρχιεπίσκοπον φιλοτιμίας χάριν τοῦ Σινᾶ. Χειροτονηθεὶς ὅμως ὁ Ἀνανίας ἀρχιεπίσκοπος ἄρχισε νὰ εὐφημίζεται "μακαριώτατος" καὶ νὰ μνημονεύῃ ὡς πατριάρχης. Ὅθεν ἠκολούθησαν πολλὰ καὶ τέλος πάντων καθῃρέθη καὶ ἐχειροτονήθη ἀντ' αὐτοῦ ἕτερος ἐπίσκοπος εἰς τὸ Σινᾶ καὶ ἐγένετο πάλιν ἡσυχία. Ἐν ἔτει δὲ 1686 ἐλθὼν εἰς Ἀδριανούπολιν πέσβυς Μόσχοβος, τὸν ἐπαρακινήσαμεν ἡμεῖς καὶ ἐσύντυχε καὶ ἔδωκεν ἡ βασιλεία ὁρισμὸν καὶ ἀνακαινίσθη ἡ ἐκκλησία τῶν Σιναϊτῶν εἰς Βυζάντιον, εἰς τοῦ Κυνηγοῦ, ὅπου εὑρεθεὶς καὶ ὁ Ἀνανίας ἔδωκε τῷ τότε Κωνσταντινουπόλεως πατριάρχῃ Διονυσίῳ μερικὰ χρήματα, μεταχειρισθεὶς μέσον τὸν τότε τοῦ πατριαρχείου λογοθέτην (περὶ οὗ εἰς τὸ ἑξῆς κεφάλαιον ῥηθήσεται) καὶ τοὺς ἔκαμεν ἕνα γράμμα συνοδικὸν νὰ εἶναι ἡ εἰρημένη ἐκκλησία μετόχιον. Ἔβαλε δὲ ὁ λογοθέτης εἰς τὸ προοίμιόν τινα ἐγκώμια τοῦ Σινᾶ ὄρους (ἀρχιεπισκόπου), πῶς τάχα

φορεῖ καὶ εὐφημίζεται ὡς καὶ οἱ λοιποὶ πρῶτοι. Οἱ οὖν Σιναῖται μὲ τοῦτο ἐνόμισαν νὰ ἐγινήκασιν αὐτεξούσιοι καὶ ἄρχισαν νὰ λέγουν καὶ νὰ γράφουν τὸν Σινᾶ ὄρους "μακαριώτατον καὶ ἁγιώτατον". Καὶ ἄλλα ἄρχισαν νὰ κάμουν πολλὰ παράνομα, τὰ ὁποῖα ὄντα ὑπέρογκα ἐγένετο ἐν Κωνσταντινουπόλει συνοδικὸν καὶ ἀνεγνώσθη ἐκεῖ καὶ ἐπέμφθη καὶ εἰς τὸν 'Αλεξανδρείας ἕτερον καὶ εἰς τὸν 'Αντιοχείας ἄλλο, καὶ γνωσθέντα κανονικὰ παρὰ τῶν πατριαρχῶν ἀνεγνώσθησαν καὶ ἐκεῖ, περιέχοντα ὅτι ὁ Σινᾶ ὄρους εἶναι ἁπλῶς "ἀρχιεπίσκοπος" καὶ λέγεται "θεοφιλέστατος" καὶ εἶναι ὑποκείμενος τῷ 'Ιεροσολύμων καὶ χειροτονεῖται παρ' αὐτοῦ κανονικῶς καὶ μνημονεύει αὐτοῦ καὶ μήτε μίτραν φορεῖ, μήτε τίτλον γράφει εἰς τὰ γράμματά του, μήτε συγχωροχάρτια δίδει.

§ β'. Οἱ δὲ Σιναῖται ἀντὶς νὰ ταπεινωθοῦν, ἔκαμαν σύναξιν καὶ εἶπον ὅτι καὶ ὅρκους νὰ κάμουν καὶ φόνους καὶ ἔξοδα καὶ πᾶν ἄλλο κακὸν κατὰ τῶν πατριαρχῶν, μόνον τὸ θέλημά τους νὰ κάμουν. Καὶ δὴ ἔδωκαν ἄσπρα καὶ ἐπῆραν ἀπὸ τοὺς σοφοὺς τῶν ἐν Αἰγύπτῳ Σαρακηνῶν φετφάδες καὶ χοντζέτι ἀπὸ τὸν κατὴν τοῦ Κάερος, ὅτι "εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Σινᾶ εἶναι ναὸς εἰς τὸν ὁποῖον ἐπροσκύνησεν ὁ προφήτης (Μωάμεθ) καὶ ἔρχονται οἱ μουσουλμάνοι καὶ προσκυνοῦν καὶ τρέφονται καὶ φιλοξενοῦνται ἀπὸ τοὺς καλογήρους τοὺς Σιναΐτας, καὶ ἐπειδὴ οἱ πατριάρχαι ἔγραψαν γράμματα καὶ [ἀναθεμα]τίζουν τὴν ἐλεημοσύνην τοῦ Σινᾶ, εἶναι ἄξιοι θανάτου". 'Επήρασι καὶ ἀναφορὰν κατὰ τὸ χον[τζέτι] καὶ δῶρα πολλά, καὶ ἦλθασιν εἰς 'Αδριανούπολιν ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις ὁποῦ ἐσπούδα[ζαν] οἱ Φράγκοι νὰ πάρουν τὸν ἅγιον τάφον, καὶ ἐπήγασι μὲ τινῶν μεγιστάνων μέσον νὰ πάρουν ὁρισμὸν νὰ μᾶς σκοτώσουν. 'Ο δὲ βεζύρης εἶπεν ὅτι "αὐτὰ τὰ γράμματα εἶναι παράνομα καὶ πεισματικά· τί γὰρ ἀνάγκην ἔχουν οἱ μουσουλμάνοι νὰ τρέφωνται ἀπὸ τοὺς χριστιανοὺς καὶ πῶς οἱ πατριάρχαι δύνουνται νὰ ἐμποδίσουν τὴν ἐλεημοσύνην"; Καὶ λοιπὸν ἀπεφάσισεν ὅτι "οἱ Σιναῖται ἂν εἰς τὰς τάξεις καὶ τὰ ἤθη τῆς πίστεως αὐτῶν δὲν κάμνουν καινοτομίαν τινά, τινὰς νὰ μὴ τοὺς ἐνοχλῇ καὶ τὸν ἐπίσκοπον αὐτῶν τινὰς νὰ μὴ τὸν πειράζῃ".

§ γ΄. Οἱ Σιναῖται σὰν εἶδαν ὅτι δὲν ἐπήρασιν ὁρισμὸν ὡς ἐβούλοντο, ἐπῆγαν εἰς τὸν πρέσβυν τῆς Φράντζας καὶ τοῦ ἔλεγαν "εἷς ἐστιν οἰκουμενικός, ὁ πάπας, οἱ δὲ πατριάρχαι ἡμῶν εἰσὶ τουρκοπατριάρχαι. Τί περιμένεις λοιπὸν καὶ δὲν πέρνεις τὰ προσκυνήματα ὁποῦ ὁ Ἱεροσολύμων ὑβρίζει καὶ βλασφημεῖ σε καὶ τὸν βασιλέα σου"; Καὶ ἄλλα εἶπον διόλου ἄθεα, γενόμενοι ὅσον κατὰ τὴν προαίρεσιν αὐτῶν συνεργοὶ τῶν Λατίνων νὰ πάρουν τὸν ἅγιον τάφον· ὁ δὲ πρέσβυς τοὺς ἀπεκρίθη φρόνιμα καὶ τοὺς ἀπέβαλεν. Ὕστερον ἐπήγασιν εἰς τὴν Πόλιν καὶ τοὺς ἤλεγξεν ἡ σύνοδος μετρίως. Ἐπήγαμεν καὶ ἡμεῖς ἐκεῖ καὶ μᾶς ἔσυραν εἰς κρίσιν ὁμοῦ μὲ τὸν παναγιώτατον· καὶ σὰν δὲν ἔκαμαν τίποτα νὰ πάρουν γράμμα ὡς ἐβούλοντο, ἔταξαν τοῦ ἀνθυπάτου φλωρία χιλιάδας ἓξ νὰ σκοτώσουν ἐμέ. Ἔστειλε νὰ μὲ πιάσῃ· ἔφυγον νεύσει θείᾳ καὶ ἐπῆγα εἰς Ἀδριανούπολιν. Ἔγραψα καὶ ἐγώ, τὸν ἄλλαξαν καὶ ἔγινεν ἄλλος. Ἐπῆγαν οἱ Σιναῖται εἰς τὸν βεζύρην, ἔφερον ὁρισμὸν καὶ ἐκρίθησαν μεθ' ἡμῶν εἰς Ἀδριανούπολιν καὶ μὲ τὸν παναγιώτατον εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ πάλιν ἀπεβλήθησαν. Ὅταν δὲ ἐπανῆλθεν ὁ βεζύρης ἀπὸ Μπελιγραδίου, πάλιν ἔτρεχαν εἰς κρίσεις. Εἴχομεν φροντίδα διὰ τὸ χαράτζι ὁποῦ τὸ ἔρριψαν τότε, αὐτοὶ δὲ ἔτρεχον εἰς κρίσεις. Τοὺς ἐδίωξεν ὁ βεζύρης, ἔδωκεν ἡμῖν ὁρισμὸν νὰ μὴν ἔχωμεν ἐνόχλησιν, ἐπῆγεν ὁ βεζύρης εἰς Μπελιγράδιον καὶ ἐσκοτώθη. Αὐτοὶ πάλιν ἦλθον εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν εἰς τὸν γεγονότα νέον βεζύρην· ἤμεθα δὲ ἡμεῖς καὶ ὁ παναγιώτατος πατριάρχης ἐκεῖ, ἐδώσαμεν ἀναφορὰν τῷ βεζύρῃ καὶ ἐπρόσταξε καὶ τοὺς ἔβαλαν εἰς δεσμὰ καὶ ἐκρίθημεν μετ' αὐτῶν εἰς τὸ βασιλικὸν βῆμα καὶ εὑρέθησαν ψεῦσται καὶ κακοὶ ἄνθρωποι. Ὅθεν ἐκείνους ἐπρόσταξε καὶ ἐπῆγαν εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἡμῖν δὲ ἔδωκεν ὁρισμοὺς ἰσχυρούς, ὅτι "καὶ αὐτοὶ καὶ ὁ ἐπίσκοπος αὐτῶν νὰ ὑποτάσσωνται εἰς τοὺς τέσσαρας πατριάρχας".

§ δ΄. Ἐπροξένησαν δὲ ἡμῖν τὰ σκάνδαλα αὐτῶν οὐ μόνον κόπους καὶ χασομερίαις καὶ ἔξοδα πολλά, ἀλλὰ καὶ εἰς Ἀδριανούπολιν ἂν ἔλιπαν αὐτοὶ δὲν ἀφίναμεν νὰ πάρουν τὸν ναὸν τῆς

ἁγίας Βηθλεὲμ καὶ τὴν καμάραν ὁποῦ εἶναι ἔμπροσθεν τοῦ ἁγίου τάφου καὶ τὴν εὕρεσιν τοῦ σταυροῦ οἱ Φράγκοι.

§ ε'. Ἦτον δὲ ἡ αἵρεσις αὐτῶν ὅτι ἤθελαν ὁ ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Σινᾶ νὰ εἶναι αὐτοκέφαλος, νὰ εἶναι τρίτος τῶν αὐτοκεφάλων καὶ μήτε σύνοδος μήτε οἱ πατριάρχαι νὰ δύνωνται νὰ κρίνουν ἢ Σιναΐτην ἢ τὸν ἐπίσκοπον αὐτῶν, καὶ ὅτι ὅλοι οἱ πατριάρχαι καὶ ἀρχιερεῖς εἶναι παράνομοι, μόνος δὲ ὁ Σινᾶ ὄρους καὶ οἱ καλόγεροί του νὰ εἶναι ἡ καθόλου ἐκκλησία. Συνετάξαμεν δὲ ἡμεῖς κατὰ τῆς αἱρέσεως ταύτης πραγματείαν, ἔνθα οἱ φιλομαθεῖς εὑρήσουσιν εἰς πλάτος πάντα τὰ τῆς ὑποθέσεως ταύτης.

Κεφ. ε', περὶ τῆς αἱρέσεως τοῦ λογοθέτου.

§ α'. Εἴρηται περὶ τοῦ Κορυδαλλέως ἐν τῷ ἀνωτέρῳ βιβλίῳ, ὅτι ἀποθανὼν συναπέθανε καὶ ἡ αἵρεσις αὐτοῦ. Ἔμεινεν ὅμως εἷς μαθητὴς αὐτοῦ ὀνόματι Ἰωάννης, ὁρμώμενος ἀπὸ χωρίον κείμενον κατὰ ἀνατολὰς τοῦ πολιχνίου Μετρῶν καὶ ὀνομαζόμενον Καρυαίς· κατῆγε δὲ τὸ γένος ἀπὸ Ἀθιγγάνων, περὶ ὧν λέγει ὁ Θεοφάνης εἰς τὴν ζωὴν Μιχαὴλ τοῦ Κουροπαλάτου ὅτι ᾤκουν εἰς Λυκαονίαν καὶ ἐμάχοντο τῷ μυστηρίῳ τῆς εὐχαριστίας μάλιστα. Ἐκ τούτων καταγόμενος ὁ παρὼν Ἰωάννης καὶ μαθητευθεὶς τῷ ἀθέῳ Κορυδαλλεῖ ἀπέμαζε παρ' αὐτοῦ κατὰ τοὺς προγόνους τὴν κατὰ τῶν ἱερῶν μυστηρίων βλασφημίαν. Ἦτον δὲ εἰς τὴν τέχνην χρυσοχός, τὴν ὁποίαν ἀφεὶς ἔγινε γούναρις, ὅτε ἐσχεδίασε φυλλάδιόν τι πεπονηρευμένον κατὰ τῆς θείας κοινωνίας μαχόμενος τῇ μετουσιώσει· τὸ ὁποῖον ἔδειχνε κρυφὰ εἰς τινάς. Μαθὼν δὲ τοῦτο ὁ τηνικαῦτα ἁγιώτατος πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Παρθένιος ὁ γέρων, ὁ καὶ πρῶτος παρ' ἡμῶν ῥηθεὶς ἀνωτέρω, ἤθελε νὰ τὸν καθήρῃ—ἦν γὰρ κληρικός—καὶ νὰ τὸν ἀναθεματίσῃ· ἀλλ' ὁ πενθερὸς αὐτοῦ ὢν μέγας οἰκονόμος ἐδεήθη τοῦ πατριάρχου καὶ ἐσυγχώρησεν αὐτῷ, ὑποσχεθέντι τοῦ λοιποῦ μὴ νεωτερίζειν.

β'. 1664 ἐγένετο εἰς Βλαχίαν αὐθέντης ὁ Ῥάδουλ βοεβόδας, μεθ' οὗ εἶχε φιλίαν ὁ παρὼν Ἰωάννης χαρτοφύλαξ ὤν, καὶ ἐπῆγε

μαζί του καὶ ἔγινε βεστιάρης. Ἦλθεν ἐκεῖ καὶ ὁ Ἀνανίας Σινᾶ ὄρους (ἀρχιεπίσκοπος) ἀπὸ Μοσχοβίας, καὶ αὐτὸς τὸν ἐβεβαίωνε πῶς φρονεῖ καλὰ καὶ τὸν ἐπαρακίνει εἰς ἀποστασίαν. Τέλος πάντων ἔγινε καὶ μέγας λογοθέτης ὁ Ἰωάννης, περὶ δὲ τοῦ μυστηρίου ὅλον κρυφὰ ἔλεγεν εἴς τινας εἴ τι ἐδύνετο βλάσφημον. Ἤρχοντο εἰς ἡμᾶς καὶ τὰ ἔλεγόν τινες· ὅθεν αὐτοὶ ἐπ' ἐκκλησίας εἰς τὰς ὁμιλίας ἐποιοῦμεν τὴν ἀντίρρησιν τῶν λόγων αὐτοῦ, πλὴν ἀνωνύμως. Ὅθεν αὐτὸς ὅλον ἐφοβεῖτο νὰ εἰπῇ περισσότερον, εὐλαβούμενος τὸν ἔλεγχον. Σὰν δὲ ἦλθον οἱ Σιναῖται καθ' ἡμῶν (1689), αὐτὸς τοὺς ἐσυμβούλευσε καὶ τοὺς ἔμαθε νὰ κάμουν εἴ τι νὰ κάμουν, μόνον τὸν Ἱεροσολύμων ἐμὲ νὰ ἀποκτείνουν καὶ ὄχι πῶς εἶναι συγχωρημένον ἀλλ' ὅτι ἔχουσι καὶ μεγάλον μισθὸν διὰ τάδε καὶ τάδε αἰτίας. Καὶ λοιπὸν αὐτὸς ὁ Ἰωάννης νὰ σπείρῃ τὴν αἵρεσίν του ἐφοβεῖτο τὴν δίστομον τοῦ ἁγίου Πνεύματος μάχαιραν, Μελέτιον τὸν Συρίγου· οὗ θανόντος ἐφοβεῖτο τὸν Ἱεροσολύμων Νεκτάριον καὶ Παναγιώτην τὸν μέγαν δραγουμάνον τῆς βασιλείας καὶ μαθητὴν τοῦ Συρίγου. Κοιμηθέντων δὲ κἀκείνων ἐφοβεῖτο ἡμᾶς· ἀλλὰ νομίσας ὅτι ἀποκτενοῦσιν ἡμᾶς οἱ Σιναῖται, εἰς ἐρωταπρόκρισιν τινῶν ζητημάτων ἔβαλε καὶ ἐρώτησιν περὶ μετουσιώσεως καὶ ἀπεκρίνετο ὅτι εἶναι λέξις βλάσφημος. Λαβόντες δ' ἡμεῖς εἰς Ἀδριανούπολιν τὸ σχέδιον τῆς ἀνομίας, τοῦ ἐγράψαμεν εἰρωνικῶς ὅτι "ἐμάθομεν πῶς συντάττεις περὶ μετουσιώσεως καὶ κάμε τελείωσέ το νὰ τὸ τυπώσωμεν"· ὁ δὲ λαβὼν τὸ γράμμα ἔγραφε τοῖς Σιναΐταις νὰ κάμουν νὰ σκοτώσουν τὸν αἱρετικὸν Ἱεροσολύμων. Εἶτα ἀποβουκοληθεὶς ἔγραψεν εἰς μερικὰ τετράδια ὅλην τὴν αἵρεσιν τοῦ Καλβίνου κατὰ τοῦ μυστηρίου· ἐποσοῦντο δὲ τὰ τετράδια σχεδὸν εἰς κόλας εἰκοσιπέντε, καὶ καθὼς ὁ Παμφίλου Εὐσέβιος ἔγραφε πολλὰ ἐγκώμια τοῦ Χριστοῦ—ἦτον δὲ ἡ ἔννοιά του νὰ εἶναι κτίσμα τὸ ἐξοχώτατον—ἔτζι καὶ ὁ λογοθέτης εἰς τὰ τετράδια ἔγραφε πολλὰ ἐγκώμια τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ μυστηρίῳ· ὅμως ἦτον ὁ σκοπὸς πῶς ὁ Χριστὸς εἶναι εἰς μόνον τὸν οὐρανὸν καὶ εἰς τὸ μυστήριον δὲν εἶναι πραγματικῶς, ἀλλ' εἶναι ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος σῶ-

μα καὶ αἷμα κατὰ χάριν εἰς τοὺς πιστεύοντας, εἰς δὲ τοὺς μὴ πιστεύοντας εἶναι ἁπλῶς ἄρτος καὶ οἶνος κοινός.

§ γ'. Ἐπονηρεύθη ὁ λογοθέτης καὶ δὲν ἔγραφε τίποτε ἐναντίον φανερῶς εἰς τὰ τετράδια ὅσον περὶ τοῦ μυστηρίου, ἀλλ' ἐπῄνει μὲν τὰ κοινῶς περὶ τοῦ μυστηρίου λεγόμενα, διέστελλε δὲ ὅτι πνευματικῶς ἐννοεῖται· δὲν ἐδιαίρει ὅμως ποσαχῶς λέγεται τὸ πνευματικῶς καὶ κατὰ ποῖον τρόπον τὸ ἐννοεῖ. Ἐμάχετο δὲ ὑπούλως τῇ λέξει μόνῃ "μετουσίωσις"· ὅθεν πολλοὶ εἴχασι διὰ θαῦμα τὰ τέτραδα, οἱ δὲ καὶ μετέγραφον αὐτά. Ἐπειδὴ δ' αὐτοὶ ἐπανελθόντος τοῦ βεζύρη ἀπὸ Μπελιγραδίου ἤλθομεν εἰς Βυζάντιον καὶ ἀπεκαλύψαμεν τοῖς ἀδελφοῖς τὸν ἐγκεκρυμμένον ἰὸν ἐν τοῖς τετραδίοις, πάντες ἀνεθεμάτισαν αὐτά· καὶ συνόδου γενομένης καὶ γεγονότος γράμματος συνοδικοῦ περὶ τῆς εἰς τὸ μυστήριον εὐσεβείας, ὑπέγραψε καὶ ὁ λογοθέτης φοβηθεὶς τὸ ἀνάθεμα. Εἶτα τῇ κυριακῇ τῆς ὀρθοδοξίας ὁμιλήσαντες ἡμεῖς μετὰ τὴν λειτουργίαν εἰς τὸ πατριαρχεῖον ἀναθεματίσαμεν τὰ τέτραδα καὶ τὰ ἐσχίσαμεν παρρησίᾳ, ἀνεθεμάτισαν δὲ αὐτὰ καὶ ἅπαντες, ἀρχιερεῖς καὶ κληρικοὶ καὶ ἄρχοντες καὶ ἅπας τοῦ Κυρίου ὁ λαός. Ὁ φιλομαθὴς ἰδέτω τὸ σχεδάριον ὅπου συνετάξαμεν περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης [1].

Κεφ. ς', περὶ τοῦ πόσους τόπους ἐπεριπατήσαμεν ἕως ἄρτι.

Ἡ πατρὶς ἡ ἐμὴ καλεῖται Ἀράχωβα· ἡ ἐπαρχία, ἐν ᾗ κεῖται, ἐστὶν ἡ Κόρινθος. Ἐγεννήθην 1641 μαΐου 31 (ἡμέρᾳ) τῶν ἁγίων πάντων. Ὁ πατὴρ Νικόλαος, ἡ μήτηρ Ἄννα ἀπὸ Τζερνίκης. 1656 ἐν μηνὶ νοεμβρίῳ 16 ἐξῆλθον τῆς πατρικῆς ἑστίας, ἦλθον εἰς Κωνσταντινούπολιν 1657 ἰανουαρίου 17, ἐπὶ σουλτὰν Μεημέτου. Τῷ αὐγούστῳ μηνὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἦλθον εἰς τὸν μακαριώτατον πατριάρχην Ἱεροσολύμων κῦρ Παΐσιον, εὑρισκόμενον ἐν Κωσταντινουπόλει, ᾧ καὶ συνέπαθον ἐν οἷς ἔπαθε κακῶς διὰ τὴν κατα-

[1] Τὸ σχεδάριον τοῦτο ἐτυπώθη ἔτει 1694 ἐν Γιασίῳ, εἰς σχῆμα μικροῦ ὀγδόου. Ἀπὸ σελίδος 98—108 ἀναγινώσκεται ὁ «κατὰ τῶν τετραδίων καὶ τῆς αἱρέσεως τοῦ Καρυοφύλλη γεγονὼς συνοδικὸς τόμος», ὃν μετὰ 194 ἔτη ἐτύπωσεν ὡς ἀνέκδοτον ὁ Μανουὴλ Γεδεὼν ἐλλιπῶς τε καὶ ἐσφαλμένως. Κανον. διατάξεων τ. I, σ. 99—105.

σκευὴν τῆς μίτρας, ὡς εἴρηται ἀνωτέρω, καὶ 1658 ἐμισεύσαμεν μετ' αὐτοῦ εἰς Πάνορμον, εἰς Πέραμον καὶ εἰς 'Αρτάκην. 'Εποιήσαμεν τὸ πάσχα τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐν τῇ νήσῳ Καλωνύμω Ἤλθομεν ἐκεῖθεν εἰς Κατιρλὴ εἰς τὴν ἁγίαν Κυριακὴν καὶ ἔπειτα εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἀφ' ἧς ἐξήλθομεν μηνὶ μαΐῳ καὶ ἀπεδημήσαμεν εἰς Σινώπην, κἀκεῖθεν τὸν ἰούνιον εἰς Ζηχγίαν, κἀκεῖθεν εἰς Μενγκρελίαν, κἀκεῖθεν εἰς τὸ 'Ιμερέτι καὶ τὸν μάϊον ἤλθομεν εἰς Γκούριαν καὶ διὰ τῆς Λαζικῆς εἰς Τραπεζοῦντα 1659. 'Εκεῖθεν τὸν ἰούλιον εἰς Σουμελᾶ, εἶτα εἰς Κάνιν[1], εἶτα πάλιν εἰς Τραπεζοῦντα, ἐκεῖθεν εἰς Τρίπολιν καὶ ἔπειτα εἰς Σινώπην, ἐξ ἧς πλέοντες διὰ τὸν Τούναβιν ὑπὸ παρακαιρίας ἤλθομεν εἰς Ταυρόννησον εἰς τὸν Μπαλουκλαβᾶν, ἐκεῖθεν εἰς τὸν Τούναβιν εἰς τὸ Κελλί. 'Εκεῖθεν πλέοντες διὰ τὸ Βυζάντιον ὑπὸ κλύδωνος σφοδροῦ ἐπήγαμεν εἰς Σινώπην, κἀκεῖθεν εἰς Νεοχώριον τὸν νοέμβριον, εἶτα εἰς 'Αδριανούπολιν, εἶτα εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅτε καὶ τὸ πάσχα ἐποιήσαμεν ἐν Νεοχωρίῳ 1660. 'Απὸ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Κίον, εἰς Προῦσαν, εἰς Μιχαλήτζην, εἰς Πέραμον, εἰς Καλλιούπολιν, εἰς Μόλυβδον τῆς Λέσβου καὶ τέλος εἰς Χίον, ἔνθα ἀσθενήσαντος τοῦ πατριάρχου ἐμείναμεν ἄχρι καιροῦ. Εἶτα ἀπήλθομεν εἰς Κῶν, εἰς 'Αλικαρνασσόν, εἰς 'Ρόδον, εἰς Καστελλόρ-

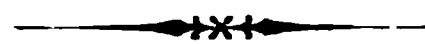
[1] 'Εν σελίδι 6 τοῦ ἐν Γκιουμουσχανὲ (= Κάνιν) κώδικος τῆς μητροπόλεως Χαλδίας ἀνέγνων τῷ 1884 τὸ ἑπόμενον κεφάλαιον· «Οἱ μακαριώτατοι καὶ ἁγιώτατοι πατριάρχαι καὶ οἱ παραγενόμενοι εἰς τὴν περιήγησιν τῆς ἐπαρχίας Χαλδίας καὶ Χαιριάνων.— Τῷ ‚αχνθ' (1659) ἔτει μηνὶ ἰουλίῳ ἐλθὼν ὁ μακαριώτατος καὶ ἁγιώτατος πατριάρχης 'Ιεροσολύμων κύριος κύριος Παΐσιος ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ Χαλδίας (σὺν αὐτῷ ἦν καὶ ὁ μετὰ τοῦτον πατριαρχεύσας κύριος Δοσίθεος ἱεροδιάκων), ἀρχιερατεύοντος κὺρ Εὐθυμίου τοῦ Φυτιάνου, καὶ ὑπεδέχθη ὑπὸ πάντων τῶν εὐσεβῶν ἐντίμως καὶ εὐλαβῶς. Εὐλογήσας καὶ ἁγιάσας πάντας ἀπῆλθεν. Περὶ τούτου τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου εἴρηται ἀψευδῶς ὅτι ἀπερχόμενος ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Θεοδώρου τοῦ ἐν τῇ Μεζιρᾷ καὶ λειτουργήσας διὰ τὸν ἄρχοντα κῦρ 'Αθανάσιον Σαρασίτην ματεντζίπασιν, καὶ ἐξελθὼν τοῦ ναοῦ ἓν πουλίον ἐκάθητο ἐπὶ τινος τῶν δένδρων. Λέγει τῷ ἱεροδιακόνῳ αὐτοῦ «προσελθὼν ἔνεγκέ μοι τὸ στρουθίον ἐκεῖνο» καὶ (ὢ τοῦ θαύματος) ἀπελθὼν ἔλαβεν αὐτὸ καὶ ταῖς ἁγίαις του χερσὶ παρασχὼν τῇ προστάξει αὐτοῦ πάλιν ἀπέπτη.—Τῷ ‚αχπα' (1681) ἔτει μαΐου ε'· ἦλθεν μετὰ ταῦτα ὁ μακαριώτατος καὶ σοφώτατος πατριάρχης 'Ιεροσολύμων κύριος κύριος Δοσίθεος καὶ ὑπεδέξαντο αὐτὸν πάντες ἐντίμως μετὰ τῆς προσηκούσης εὐλαβείας, ἀρχιερατεύοντος κυρίου Γρηγορίου τοῦ Φυτιάνου».

ριζον, ὅπου καὶ ὁ πατριάρχης ἀνεπαύθη δεκεμβρίου β', 1660· ἐκεῖθεν εἰς Καστελλόρριζον, εἶτα διὰ τῶν Χελιδονέων εἰς Ἀττάλειαν, ἔπειτα διὰ ξηρᾶς εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως 1661 μηνὶ φεβρουαρίῳ ἐξελθόντες μετὰ τοῦ Φιλιππουπόλεως ἀπήλθομεν εἰς Καλλιούπολιν, εἰς Μιτυλήνην, εἰς Χίον, εἰς Κῶν, εἰς Ῥόδον, εἰς Κύπρον καὶ τέλος εἰς Ἱερουσαλήμ, ὅπου ἀπριλίου 7 τῇ ἑορτῇ τῶν βαΐων ἐχειροτονήθη Ἱεροσολύμων ὁ κῦρ Νεκτάριος. Καὶ μετὰ τὸ πάσχα ἀπῆλθον μετ' αὐτοῦ εἰς Νεάπολιν, εἰς Γάζαν, εἰς Ῥέμπλι πρὸς τοὺς πασάδες, εἶτα εἰς Ἱερουσαλὴμ καὶ 1662 μηνὶ μαΐῳ ἐξήλθομεν τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ ἐμισεύσαμεν ἀπὸ Ἰόππης. Ἐκινδυνεύσαμεν ἀπὸ γαλούνια κουρσάρικα ἔξω τῆς Πτολεμαΐδος καὶ ἐγγὺς τῆς Κύπρου, ἔνθα διὰ ξηρᾶς ἀπὸ ἁλικῆς ἀπήλθομεν εἰς Λαιμεσὸν καὶ εἰς Πάφον, ἐκεῖθεν εἰς Ἀλλαγίαν καὶ εἰς Ἀττάλειαν, ἔνθα ἀσθενήσαντος τοῦ δεσπότου ἐμείναμεν ἕως αὐγούστου καὶ τὸν σεπτέμβριον ἤλθομεν εἰς Προῦσαν, καὶ τῷ αὐτῷ μηνὶ εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐν ᾗ ἐμείναμεν ἔτος ἕν. Καὶ 1663 μηνὶ αὐγούστῳ ἐξήλθομεν τῆς πόλεως καὶ ἀπήλθομεν εἰς τὸν Τούναβιν, εἰς τὸ Κελλίν, εἰς τὸ Ἰσμαήλιον, εἰς τὸ Ῥένι, εἰς τὸ Γαλάτζι καὶ τέλος εἰς Γιάσιον μηνὶ ὀκτωβρίῳ. Καὶ 1664 μηνὶ ἀπριλίῳ ἐπήγαμεν εἰς Οὐγκροβλαχίαν εἰς τὸ Μπουκουρέστι καὶ σεπτεμβρίῳ μηνὶ εἰς Ῥούσικον καὶ Τζερβένβοδα, εἰς Ἀλβανιτοχῶρι, εἰς Ῥάσγρατα. Καὶ μηνὶ ὀκτωβρίῳ εἰς Σοῦμνον καὶ Ντόπρεναν, καὶ νοεμβρίου 1 εἰς Βάρναν· ὅθεν ἐπιστραφέντες ἤλθομεν πάλιν εἰς Ἀλβανιτοχώριον, κἀκεῖθεν εἰς Τούρνοβον καὶ εἰς τὸ ἐγγὺς αὐτῷ Ἀλβανιτοχώριον, καὶ 1665 ἰανουαρίῳ μηνὶ εἰς Σήλυμνον εἰς Ὑάμπολιν καὶ τὸν φεβρουάριον εἰς Ἀδριανούπολιν, ἔνθα ἀπεστάλην ἔξαρχος εἰς Βλαχίαν καὶ εἰς Μπογδανίαν. Καὶ μετὰ τὸ πάσχα μηνὶ μαΐῳ ἦλθον εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἀφ ἧς ἐξελθόντες μετὰ τοῦ πατριάρχου τὸν ἰούνιον ἤλθομεν εἰς Καλλιούπολιν, ἐκεῖθεν εἰς Σηστὸν καὶ Ἄβυδον, εἶτα εἰς Μιτυλήνην καὶ ἰουλίου 29 εἰς Σμύρνην, ἐκεῖθεν πάλιν εἰς Μιτυλήνην, κἀκεῖθεν εἰς Χίον αὐγούστου 13. Ἐκεῖθεν εἰς Κῶν εἰς Ῥόδον καὶ τέλος εἰς Ἱερουσαλήμ, ἔνθα 1666 ἐχειροτονήθην μητροπολίτης Καισα-

ρείας, καὶ 1667 ἐπέμφθην ἔξαρχος εἰς Βλαχομπογδανίαν. Ἐξῆλθον τὸν μάϊον τῆς ἁγίας πόλεως καὶ ἐκινδυνεύσαμεν εἰς Τρίπολιν, καὶ διαβάντες τὴν Κύπρον ὑποκάτω τῆς Ἀλλάγιας ἔγδυσαν ἡμᾶς οἱ κουρσάροι· κἀκεῖθεν εἰς Ἀττάλειαν, ἔπειτα εἰς Κωνσταντινούπογιν, εἶτα εἰς Ἀδριανούπολιν, εἶτα εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ πάλιν εἰς Ἀδριανούπολιν, σπουδάζοντες λαβεῖν ὁρισμὸν διὰ τὴν ἀνακαίνισιν τῆς ἁγίας Βηθλεέμ, κἀκεῖθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν. 1668 ἦλθε κἀκεῖ ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ ὁ κῦρ Νεκτάριος καὶ ἔπεμψέ με εἰς Ἀδριανούπολιν καὶ ἄλλαξα τὸν κατὴ τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ πάλιν ἐπανῆλθον εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅθεν ἐπέμφθην εἰς Λάρισσαν ὁποῦ ἦτον ὁ βασιλεύς, καὶ τὸν ἰανουάριον ἀνῆλθον εἰς Κωνσταντινούπολιν (καὶ) 1669 ἰανουαρίου 23 μετετέθην εἰς τὸν ἀποστολικὸν θρόνον. Ἐκεῖθεν τὸν ἰούλιον εἰς Ἀδριανούπολιν, τὸν αὔγουστον εἰς Φιλιππούπολιν, τὸν σεπτέμβριον εἰς Παζαρτζίκην καὶ Πέστεραν καὶ Στενίμαχον, τὸν νοέμβριον εἰς Ἐσκὶ-Ζαγαρὰν καὶ Ὑάμπολιν καὶ Σήλυμνον καὶ τὸν δεκέμβριον εἰς Τούρναβον, εἰς Ἀλβανιτονιτοχώριον, εἰς Ἠλιάσκοβον καὶ εἰς Ῥαχοβίτζαν, καὶ ἰανουαρίου 3 εἰς Τζερβένβοδα καὶ τῇ 23 εἰς Σηλύστραν, καὶ τὸν φεβρουάριον εἰς Βλαχίαν εἰς τὸ Φλότζι καὶ ἔπειτα εἰς Μπουκουρέστι, ἐπὶ Ἀντωνίου βοεβόδα. Ἐκεῖθεν μηνὶ μαΐῳ εἰς Μποζέου καὶ Φοξάνι, ἔπειτα εἰς Γιάσιον ἐπὶ Δούκα βοεβόδα καὶ τὸν ὀκτώβριον 1670 εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ 1671 τὸν φεβρουάριον εἰς Μουντανία, εἰς Προῦσαν, εἰς Κοτυάειον καὶ εἰς Ἀττάλειαν τὸν μάρτιον· κἀκεῖθεν εἰς Ἀλλαγίαν, εἶτα εἰς Κύπρον καὶ ἐν ταῖς ἀρχαῖς τοῦ ἀπριλίου εἰς Ἱερουσαλήμ, ὅτε ἐκτίσαμεν τὴν ἁγίαν Βηθλεέμ. 1672 μηνὶ μαΐῳ ἐξήλθομεν καὶ ἤλθομεν διὰ τῆς Γαλιλαίας καὶ Δαμασκοῦ καὶ τῶν καθ' ἑξῆς ἐπαρχιῶν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Νεοχώριον, εἰς Ἀδριανούπολιν καὶ πάλιν εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ 1673 μαΐῳ μηνὶ εἰς Βλαχίαν ἐπὶ Γρηγορίου βοεβόδα, καὶ τὸν ἰούνιον εἰς Μποζέου εἰς Φοξάνι καὶ εἰς Γιάσιον ἐπὶ Πετρετζέϊκου βοεβόδα καὶ πάλιν εἰς Βλαχίαν, καὶ σεπτεμβρίου 8 εἰς Κωνσταντινούπολιν, νοεμβρίου 1 εἰς Ἀδριανούπολιν καὶ τῇ 14 εἰς Φιλιππούπολιν, καὶ δεκεμβρίου 1 εἰς Σοφίαν καὶ τῇ 21

εἰς Μπελιγράδιον. 1674 εἰς τὸ Στρέμι, εἶτα εἰς Μπεσκερέκι καὶ πάλιν εἰς Μπελιγράδιον, εἶτα εἰς Σοφίαν, εἶτα εἰς Φιλιππούπολιν, ἐκεῖθεν εἰς Μελένικον μαΐου 26 καὶ ἰουνίου 17 εἰς Σέρρας· ἐκεῖθεν εἰς Κούρσιοβας καὶ πάλιν εἰς Σέρρας, εἰς Μελένικον, εἰς Φιλιππούπολιν, εἰς Ἀδριανούπολιν, εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ πάλιν εἰς Ἀδριανούπολιν κρινόμενοι μετὰ φράρων. Καὶ 1675 τὸν νοέμβριον εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔνθεν διὰ ξηρᾶς διὰ τῆς Δαμασκοῦ εἰς Ἱερουσαλήμ, ὅτε καὶ ἐλάβομεν τὸν ἅγιον τάφον καὶ ἀνεκαινίσαμεν καὶ τὸ μοναστήριον τῆς ἁγίας Θέκλης. Καὶ 1676 μαΐου 20 ἐξήλθομεν τῆς Ἱερουσαλήμ· μαΐου 30 ἤλθομεν εἰς τὸ Ἄκρι, ἰουνίου 6 εἰς Τρίπολιν, εἶτα εἰς Λαοδίκειαν καὶ Ἀντιόχειαν καὶ ἰουλίου 20 εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ 1677 δεκεμβρίου 25 εἰς Ῥούσικον καὶ τῇ 29 εἰς Βουκουρέστι, ἐπὶ Δούκα βοεβόδα. Ἐκεῖθεν ἀπριλίου 1 εἰς Γιάσιον ἐπὶ Ἀντωνίου βοεβόδα, ἐκεῖθεν πάλιν εἰς Βλαχίαν καὶ ἰουλίου 4 εἰς Τζερβένβοδα, καὶ 1678 ἰουλίου 21 εἰς Προῦσαν, εἶτα εἰς Κωνσταντινούπολιν, εἶτα εἰς Ἱερουσαλὴμ διὰ τῆς Δαμασκοῦ, ὅτε ἀνεκαινίσαμεν τὸ μοναστήριον τοῦ ἁγίου Ἠλιού. Ἐκεῖθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν πάλιν διὰ ξηρᾶς καὶ 1680 εἰς Βλαχίαν ἐπὶ Σερβάνου βοεβόδα, εἶτα μαΐου 15 εἰς Γιάσιον ἐπὶ Δούκα βοεβόδα, ἐκεῖθεν εἰς Γαλάτζι, ἐκεῖθεν εἰς Βλαχίαν, εἶτα εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ 1681 εἰς Νεοχώριον καὶ φεβρουαρίου 18 εἰς Χηλὴν καὶ μαρτίου 5 εἰς Οἰωνόπολιν καὶ τῇ 10 εἰς Σινώπην καὶ τῇ 31 εἰς Ἴνεος, ὅπου καὶ ἐπασχάσαμεν. Εἶτα εἰς Τρίπολιν καὶ ἀπριλίου 15 εἰς Τραπεζοῦντα καὶ μαΐου 24 εἰς Θεοδοσιούπολιν, ἐκεῖθεν εἰς Κάρισαν καὶ ἰουνίου 13 εἰς Ἰβηρίαν εἰς τὸ Τιφλίζι καὶ τὸν αὔγουστον εἰς Ἰμερέτι καὶ τὸν σεπτέμβριον εἰς Γκούριαν. Εἶτα εἰς Τραπεζοῦντα καὶ Σινώπην καὶ διὰ τῆς καθεξῆς παραλίου εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ 1682 δεκεμβρίου 20 εἰς Ἀδριανούπολιν, εἶτα εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ πάλιν 1683 μαρτίου 15 εἰς Ἀδριανούπολιν καὶ πάλιν εἰς Κωνσταντινούπολιν. 1684 ἰουνίου 29 εἰς Ἀδριανούπολιν καὶ 1685 τὴν ἄνοιξιν εἰς Ἱερουσαλήμ, ὅτε ἀνῳκοδομήσαμεν τὸ μοναστήριον τοῦ ἁγίου Σάββα καὶ τὰ μοναστήρια τῶν Ἰβήρων, καὶ τῷ αὐτῷ ἔτει εἰς Κωνσταν-

τινούπολιν καὶ δεκεμβρίου 1 εἰς Ῥαιδεστόν, κἀκεῖθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ 1686 ἀπριλίου 26 εἰς Βλαχίαν πάλιν ἐπὶ Σερβάνου βοεβόδα. Εἶτα εἰς Γιάσιον καὶ πάλιν εἰς Βλαχίαν καὶ 1687 ἀπριλίου 27 εἰς Τζερβένβοδα, καὶ μαΐου 12 εἰς Κωνσταντινούπολιν. Εἶτα εἰς Ἀδριανούπολιν, καὶ 1688 τὸν ὀκτώβριον εἰς Κωνστντινούπολιν, καὶ 1689 πάλιν εἰς Ἀδριανούπολιν καὶ 1692 εἰς Βλαχίαν ἐπὶ Κωνσταντίνου Μπασαράμπα βοεβόδα. Εἶτα τὸν σεπτέμβριον εἰς Γιάσιον καὶ 1693 εἰς Ἀδριανούπολιν σεπτεμβρίου 9, καὶ 1694 αὐγούστου 1 εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ 1695 εἰς Ἀδριανούπολιν καὶ ἰουλίου 7 εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ 1696 εἰς Ἀδριανούπολιν καὶ 1697 ἰουνίῳ μηνὶ εἰς Βλαχίαν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ Μπασαράμπα, καὶ 1698 μηνὶ μαρτίῳ εἰς Τζερβένβοδα καὶ ἀπριλίου 4 εἰς Ἀδριανούπολιν, καὶ 1699 αὐγούστου 10 εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ 1701 εἰς Ἀδριανούπολιν, καὶ 1702 μηνὶ φεβρουαρίῳ εἰς Βλαχίαν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ Κωνσταντίνου βοεβόδα, καὶ νοεμβρίου 1 εἰς Ἀδριανούπολιν. Καὶ 1703 αὐγούστου 11 ἐξεβλήθη ὁ Μουσταφᾶς καὶ ἔγινε σουλτάνος ὁ Ἀχμέτης, καὶ σεπτεβρίου 4 ἤλθομεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ 1704 μαΐου 21 ἀπεδημήσαμεν Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἀπήλθομεν εἰς Βλαχίαν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ Κωνσταντίνου βοεβόδα, ὅτε ἀνῳκοδομήθη καὶ ἡ ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Γεωργίου παρὰ τοῦ αὐτοῦ ἐκλαμπροτάτου διὰ τὴν ἀγάπην τοῦ ἁγίου τάφου. Τῷ αὐτῷ ἔτει μηνὶ αὐγούστῳ ἀπεδημήσαμεν εἰς Μολδοβλαχίαν καὶ μηνὶ ἰανουαρίῳ 1705 ἀπεδημήσαμεν ἐκεῖθεν πάλιν εἰς Οὐγκροβλαχίαν, καὶ μαρτίῳ μηνὶ ἤλθομεν εἰς Κωνσταντινούπολιν.

XIII.

ΠΑΡΘΕΝΙΟΥ

μητροπολίτου Καισαρείας τῆς Παλαιστίνης

ΕΞ ΑΘΗΝΩΝ

Ἱστορία τῆς μεταξὺ Ῥωμαίων τε καὶ Ἀρμενίων διαφορᾶς

(περὶ τῶν ἐν Παλαιστίνῃ ἁγίων τόπων).

—

1. Τοῦ μὲν προπάτορος ἡμῶν ἡ παράβασις θνητὴν ἀντ' ἀθανάτου πεποιηκυῖα τὴν φύσιν ἡμῶν καὶ φθορᾷ παραδοῦσα, σὺν τῇ ζωῇ καὶ τὰ τῶν ζώντων ἀξιομνημόνευτα καὶ ἀφηγήσεως ἄξια εἰς τοῦτο παρέδωκεν· ἔκτοτε γὰρ λήθη μετὰ τὴν ζωὴν τὰ πραττόμενα παραλαμβάνουσα καὶ τοῦ χρόνου τῷ μήκει διιστῶσα εἰς τὸν τοῦ ἀφανοῦς κατεπόντιζε βυθόν. Οὐ μέντοι γε εἰς παντελῆ κατήχθη λήθην τὰ πράγματα, τοῦ λογικοῦ παρασχόντος ἡμῖν μηχανήν τινα ἐς τὸ συμπαρεκτείνειν ἀθανάτοις αἰῶσι τὰ μνήμης ἄξια, ἐξ αὐτῶν ὡς οἶμαι τῶν προγόνων ἡμῶν λαβοῦσι τὰ σπέρματα· ὡς γὰρ ἡ ἀρχαία διηγεῖται παράδοσις, ἐν στήλαις δυσὶ τῶν προγόνων ἡμῶν ἐγχαραξάντων τήν τε ὑπὸ Θεοῦ δωρηθεῖσαν σοφίαν, τάς τε τέχνας καὶ μηχανὰς καὶ πάντα τὰ κατ' ἐκεῖνο καιροῦ γεγονότα * Τοῦτο τὰ πρὸ εὐαρίθμων ἐτῶν γεγονότα ὡς παρόντα ἐνδείκνυσιν, ἡμῖν τε καὶ τοῖς μετέπειτα ἐμφανίζον ἐσομένοις· καὶ σχεδὸν ὅπερ φύσις ἀνθρώπου παραβᾶσα κατέλυσε, τοῦτο λόγος ἐν γράμματι αἰωνίως τῇ μνήμῃ κατέλιπε. Ταῦτ' ἄρα καὶ ἡμεῖς ἵνα μὴ ἀσημείωτον ἀφέντες τὸ καθ' ἡμᾶς γεγονὸς τῇ λήθῃ παραδῶμεν ζημίαν τοῦτο παντὶ τῷ γένει ἡμῶν εἶναι ἡγούμενοι, συγ-

γράψασθαί τε καὶ ἀφηγήσασθαι προεθυμήθημεν ὅσα μεταξὺ ἡμῶν τε καὶ τῶν Ἀρμενίων ἐν τοῖς παροῦσι χρόνοις ξυνέβησαν, δύο τινὰ συμφέροντα εἶναι ἡγούμενοι τοῖς μεθ' ἡμᾶς ἐσομένοις, τὸ μὲν ἱστορίαν εἶναι τῶν καθ' ἡμᾶς παθημάτων, τὸ δὲ καὶ τοῖς μεταγενεστέροις ἐνθύμιον εἶναι—γένος γὰρ τοῦτο τὸ τῶν Ἀρμενίων, ὡς καὶ ὁ Θεολόγος φησί, ὕφαλον φύσει καὶ ταραχῶδες καὶ μηδέποτε ἡσυχάζειν ἐπιστάμενον—ἵνα μὴ καὶ τοῖς μετέπειτα χρόνοις καιροῦ λαβόμενοι ἐπὶ τοιόνδε τι ὁρμήσωσιν, καὶ ἐν ἀγνοίᾳ ὄντος τοῦ παρελθόντος παθήματος μέγα τι καὶ ἐν αὐτοῖς γένηται βλάβης, ὡς καὶ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς ἐγεγόνει· ἀποροῦσι γὰρ τοῦ οὗπερ ἐχρήσαντο τρόπου πρὸς ἀναίρεσιν οἱ πρὸ ἡμῶν χρηματίσαντες, κἂν πολλὰ τὰ ἀντιπίπτοντα παρηκολούθησαν. Ὡς γὰρ τῇ μετέπειτα ἔγνωμεν πείρᾳ, ἐπί τε τοῦ ἀοιδίμου Σωφρονίου, τοῦ τε Θεοδοσίου τοῦ ἀραβιστὶ Ἀττάλα καλουμένου, τοῦ Θεοφάνους καὶ τοῦ κῦρ Παϊσίου τῶν Ἱεροσολύμων πατριαρχῶν πολλὰ τοιαῦτα γεγόνασιν· ἀλλὰ ἱστορικῇ διηγήσει (οὐκ ἐγράφησαν), σιγῇ παραδοθέντα, μικροῦ (δὲ) δεῖν καὶ τῇ λήθῃ προσήγγισαν. Τούτων ἕνεκεν ἵνα μὴ καὶ οἱ μεθ' ἡμᾶς τοιαῦτα πάθωσιν, ἀφηγήσασθαι ἔγνωμεν αὐτόπται καὶ αὐτουργοὶ γεγονότες τοῦ πράγματος, οὐ μικράν τινα ὠφέλειαν παντὶ τῷ γένει ἡμῶν προμνηστευόμενοι, μᾶλλον δὲ τοῖς μετέπειτα προστησομένοις τοῦ ἀποστολικοῦ τουτου τῶν Ἱεροσολύμων θρόνου· πονῆσαι δὲ ἐπὶ τούτῳ προεθυμήθημεν οὐ δόξαν οὐδ' ὠφέλειάν τινα ἑαυτοῖς προξενοῦντες — τί γὰρ πρὸς ἡμᾶς; —ἀλλὰ τὸ κοινῇ συνοῖσον πόρρωθεν προσκοπούμενοι.

2. Οἱ Ἀρμένιοι γένος ὂν φύσει βάρβαρόν τε καὶ ἐπὶ τὸ νεωτερίζειν πρόθυμον, πρὸ ἐτῶν σχεδὸν εἴκοσιν ὤδινον τὴν καθ' ἡμᾶς σκευωρίαν· ἐντεῦθεν ἐπὶ τῆς τρούλλης τῆς τοῦ ἁγίου τάφου οἰκοδομῆς πολλὰ συνελέξαντο γράμματά τε καὶ μαρτυρίας παρὰ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις οἰκούντων, ἔκ τε τοῦ κριτοῦ πολλὰ παρέλαβον γράμματα. Ἄλλα μὲν μεταβαλόντες ἐκ τῶν ἡμετέρων, ἄλλα δὲ καὶ διόλου ἀποξέσαντές τε καὶ ἀποσπάσαντες πήρας ὅλας ἐπλήρουν ἐξ ἱεροσολυμιτικῶν σφραγίδων καὶ ἐκ κριτικῶν διαιτήσεων· καὶ τὸν καιρὸν παραφυλάττοντες χρημάτων τε συλλογὴν

ποιούμενοι, καὶ ἐκ τοῦ κράτους προσεδόκων τὸ ἐνδόσιμον. Ὁ μὲν οὖν χρόνος παρετηρεῖτο καὶ πρὸ ἐτῶν σχεδὸν ἑπτὰ καὶ ἐπέκεινα προεγυμνάζετο, καὶ πεῖραν ἐδίδου τῷ πράγματι ἐξ αἰτίας τοιᾶσδε. Συνέβη μὲν ἐν τῷ τότε τὸ τῶν Ἀρμενίων πάσχα τῇ καθ' ἡμᾶς κυριακῇ τοῦ Θωμᾶ γεγονέναι, καὶ θροῦς ἐγεγόνει πολὺς ἀγωνιζομένων τῶν Ἀρμενίων ἀποδεῖξαι κατ' αὐτοὺς εἶναι τὸν τοῦ πάσχα διορισμόν· καὶ τοῦτο χρημάτων δυνάμει συστήσασθαι ἐπεποίθεσαν. Ἀλλ' ἦν ἐν τῷ τότε πατριάρχης τῶν Ἱεροσολύμων ὁ σοφώτατος Χρύσανθος, ἀνὴρ τοὺς κατ' αὐτὸν ὑπερβάλλων σοφίᾳ τε καὶ πολιτικῇ συνέσει· ὃς καὶ σιωπῆσαι ἐν τῷ τότε τοὺς Ἀρμενίους ἐποίησε, διὰ διορισμοῦ καὶ τοῦτο βασιλικοῦ, μηδ' ἐπὶ πλέον ἐρεύνης τὸ πρᾶγμα ἀξιώσασθαι, μηδὲν ἄλλο τι διαπραξάμενος ἀλλὰ σιγῇ ἐπικαλῦψαι τὸ πᾶν καὶ τὸ τραῦμα ἐκμαλάξαι ταῖς ἀλοιφαῖς· ἄλλοις δὲ παρῃτεῖτο τὴν κάθαρσιν αἰτίαις αἷς οἶδεν αὐτός, ὀλίγοις μὲν γνωσταῖς, ἑαυτῷ δὲ ὡς ἐδόκει συνετωτάταις.

3. Παρῆλθε μὲν οὖν ὁ χρόνος ἐκεῖνος καὶ ὁ τῶν Ἀρμενίων ἐπληθύνετο πλοῦτος καὶ ἐξ ἄλλων αἰτιῶν, μάλιστα δὲ — ὡς οἱ πλείους ἔλεγον—ἐξ οἰκοδομῶν. Οἰκοδομεῖν γὰρ ἐπιχειροῦντες οἰκήματά τινα ἐν τῷ τῶν Ἰβήρων μοναστηρίῳ καὶ τὰ παλαιὰ καθαιροῦντες θησαυρῷ καὶ μάλα πολλῷ περιτυχεῖν ἐλέγετο, ἐβεβαίου δὲ τὴν φήμην καὶ φόνος ἐξ αὐτῶν γεγονὼς τῇ ἐν Ἱεροσολύμοις πύλῃ τῆς Δαμασκοῦ λεγομένῃ ἀνδρός τινος ὑπουργοῦντος ταῖς οἰκοδομαῖς, ὃς καὶ τὸν λόγον διεφημίσατο καὶ τοῖς κρατοῦσιν ἐξάκουστον ἐποιήσατο· ἀλλὰ δέκα ταλάντων τὴν φήμην ὠνήσαντες καὶ τὴν λαχοῦσαν καὶ φημίζουσαν γλῶτταν σὺν τῇ κεφαλῇ τῇ γῇ ἀπορρίψαντες τὴν φήμην ἀπέκρυψαν. Πλέον δὲ πάντων ἐβεβαίου ἡ τῶν πραγμάτων κατάστασις· οἱ γὰρ Ἀρμένιοι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν καὶ αὐτοῦ ὑστεροῦντο τοῦ ἐπιουσίου ἄρτου, καὶ κανδήλας ἐπίπρασκον, καὶ ἐς τοσοῦτον κατήντησαν, ὥστε καὶ λαϊκὸν ἄνδρα προεστεύοντα ἔχειν· καὶ τοῦτο οὐ πρὸ πολλοῦ, ἀλλὰ καὶ μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων περιῆν ὁ ἐν αὐτοῖς προεστεύσας· Ἀσφαντούρης δὲ ἦν ὄνομα αὐτῷ. Ἐκ τούτου δὲ τοίνυν φανερὸν ὡς ὁ αἰφνίδιος πλοῦτος οὐκ ἐξ εἰσοδημάτων ἀλλ' ἐκ μόνου τοῦ προρρηθέντος ἰβηρικοῦ θησαυροῦ.

4. Τούτῳ τοίνυν περιτυχόντες καὶ ἔξω φρενῶν πάντη γενόμενοι πρὸς πολλὰ διηγείροντο πράγματα. Ἀλλ' οὖν τὸ κακὸν ἐλλιμνάσαν οὐκ ἐξῆν συσχεθῆναι, εἰ μή τι σχίσμα σφοδρὸν καὶ διασφάγα δεινὴν ἀπεργάσασθαι. Ἐλήλυθεν οὖν ὁ ἐκείνοις ἐφετὸς καὶ πρὸ πολλοῦ ζητούμενος χρόνος, καὶ ἐπιχειρεῖν ἤρξαντο. Ἀνήρ τις τῶν Ἀρμενίων Σεχπόζης καλούμενος, ἔκ τε τῆς τραπεζιτικῆς τέχνης ἐκ μικροῦ μέγας καὶ ἐξ ἐνδεοῦς πολυκτήμων γενόμενος—ἀρτοπώλης γὰρ ὢν πρότερον κατὰ μικρὸν τραπεζίτης ἐγένετο — καὶ ἄρχοντί τινι τῆς βασιλείας προσῳκειώθη Κουπλελόογλου, μπᾶς-μπακίχουλου τὴν ἀξίαν, ὑφ' οὗ καὶ τὰ πλείω συνέλεξε χρήματα, οὐ μόνον ἐξ αἰτίας τῆς τέχνης αὐτοῦ ἀλλὰ καὶ ἐξ ἄλλης τινὸς ἐπισυμβάσης τύχης. Κατ' ἐκεῖνο καιροῦ συνέβη καὶ τὴν ἀποστασίαν γενέσθαι, οἱ δ' ἀποστάται ἐπὶ τοιαύτῃ τέχνῃ ὄντι πλῆθος αὐτῷ ἐνεπιστεύοντο χρημάτων, καὶ ὅσα περ ἕκαστος συνέλεγε τῷ Σεχπόζῃ ὡς πιστῷ παρεδίδου φύλακι. Ἵνα δὲ μὴ ὑπόνοιαν παράσχῃ, αὐτὸς μὲν ἀπέδρα, ὁ δ' ἀδελφὸς αὐτοῦ τὴν φυλακὴν ἐνεπιστεύετο. Ἐν τούτῳ οὖν συνέβη καὶ ὁ τῶν ἀποστατῶν ὄλεθρος, καὶ τούτων ἀποκτανθέντων πάντα τὰ χρήματα δωρεὰν τῷ Σεχπόζῃ προσέμειναν.

5. Μία μὲν οὖν αὕτη τύχη τοῦ πλουτισμοῦ τοῦ Σεχπόζη ἐγένετο, ἑτέρα δὲ ὁμοία αὐτῇ, ἣν μείζω μὲν ἀκριβῶς οὐκ ἔχω εἰπεῖν, ἐλάττω δὲ οὐδαμῶς. Ὁ ῥηθεὶς Κουπλελόογλους μπᾶς-μπακίχουλος,—δι' οὗ καὶ πρῶτον ὁρισμὸν ἐποιήσαντο ἐπὶ τῆς τοῦ Ἰμπραὴμ-πασᾶ ὑπατείας ἐν ἔτει ͵αρμβ' (1730), ὃν ἀνακαινίσαντες ἐπὶ τοῦ νῦν βασιλεύοντος χρόνου ἐν ἔτει ͵αρμγ' (1731) ἔσχον—οὗτος τοὺς ἀποστάτας δεδιὼς καὶ διαβολὴν ἄλλην τινὰ ὑπονοούμενος παραίτησιν τοῦ ὀφφικίου αὐτοῦ ἐποιήσατο καὶ ἐν Μεδίνᾳ χάριν προσκυνήσεως παραγενέσθαι ἠξίωσε, τὴν τοῦ καιροῦ ἀποφεύγων τύρβην καὶ σύγχυσιν· πάντα δὲ τὸν πλοῦτον αὐτοῦ τῷ Σεχπόζῃ ἐνεπιστεύσατο, ὄντι τε καὶ δοκοῦντι πιστῷ τῆς τοῦ πλούτου φυλακῆς. Καὶ μέχρι μέν τινος συμπαρομαρτῶν ἦν τῷ Κουπλελόογλου τουτῳί, τεκμήριον δεικνύων τῆς πρὸς αὐτὸν ἀγάπης καὶ πίστεως· ὁ δὲ ἀπελθὼν εἰς Δαμασκὸν καὶ μετὰ τοῦ ἡγεμόνος εἰς Μεδίναν παραγενόμενος και προσκυνήσας ἐν Ἱεροσολύμοις ἐπέστρεψε· διώρισται δὲ αὐτῷ

καὶ ἡ τῶν Σολομωντείων ὑδάτων ἐπιστασία ἐπὶ τῷ ταῦτα ἐν Ἱεροσολύμοις εἰσαγαγεῖν ἐλέει τῆς τοῦ βασιλεύοντος μητρός. Ἐν τούτῳ οὖν συνέβη τελευτῆσαι τὸν Κουπλελόογλουν ἀδιάθετον καὶ πάντα τὸν πλοῦτον αὐτοῦ πρὸς τὸν Σεχπόζην μεῖναι.

6. Ἐκ τούτου μὲν μέγας τε καὶ πολὺς ὁ Σεχπόζης γενόμενος πρὸς μεγάλα τινὰ ἑαυτὸν διηρέθιζεν, ὥσπερ δέλεαρ ἀγκίστρῳ τὸν πλοῦτον αὐτοῦ περιθέμενος καὶ τοὺς κρατοῦντας ἕλκων. Ἵνα δὲ μὴ μακρὸν τὸν λόγον ποιήσωμεν, τοῦ Τοπὰλ Ὀσμὰν-πασᾶ τῆς ὑπατικῆς καθαιρεθέντος ἀρχῆς ἄλλος τις ὕπατος ἐγένετο Ἀλη-πασᾶς λεγόμενος, Ῥεβανίου τῆς Περσίας ὢν ἡγεμών. Οὗτος δὲ ἀρχιατροῦ τινος ἦν υἱὸς Νοὺχ-ἐφέντη καλουμένου, καὶ ἐκ παιδικῆς ἡλικίας ἐπὶ πολλαῖς βασιλικαῖς χρηματίσας ὑπηρεσίαις γνωστὸς μὲν καὶ ἄλλοις πολλοῖς ἐγένετο, μάλιστα δὲ δυσὶν Ἀρμενίοις, τούτῳ τῷ Σεχπόζῃ καὶ ἑτέρῳ τινὶ Σιρίνῃ λεγομένῳ, ὃς τῷ πατρῴῳ αὐτοῦ ὑπηρετηκὼς ἦν οἴκῳ. Ταυτηνὶ οὖν τὴν ὑπατείαν ἴδιον εἶναι καιρὸν τῆς ἀνταρσίας αὐτῶν ἡγούμενοι ἐπιχειρῆσαι προεθυμήθησαν, ἀλλ' ἀναφανδὸν μὴ τολμήσαντες κρύβδην πως καὶ ὑφάλως ἐφάψασθαι τοῦ πράγματος προὔκριναν. Καὶ δὴ σκέψεως γενομένης ἔδοξε τοῖς Ἀρμενίοις βουλῇ τοῦ Σεχπόζη ἀναφορὰν ποιησαμένοις ἀποδοῦναι τῷ ὑπάτῳ, ἦν δὲ ἡ ἀναφορὰ μετὰ τοιᾶσδε περιλήψεως. «Ἐπειδὴ ἐν τῷ γένει ἡμῶν ἐκ τῶν παλαιῶν βασιλέων ἀνέκαθεν προνόμιά τινα δέδονται βασιλικοῖς ἐπιγεγραμμένα χερσὶ τῶν ὁμοφύλων γενῶν προεδρεύειν καὶ ὑποκείμενα ταῦτα ἔχειν, οἱ Ῥωμαῖοι δὲ πλεονεξίᾳ κινούμενοι λάθρα πως καὶ ἄνευ ἡμετέρας εἰδήσεως παραχαράξαι τὰ τοιαῦτα ἐτόλμησαν, δεόμεθα τῆς κραταιᾶς βασιλείας ὅπως ἐκ τῶν κωδίκων ἐξελθόντων τῶν ἀρχαίων ἡμῶν θεσπισμάτων δοθῇ ἡμῖν παρὰ τοῦ βασιλικοῦ ἐλέους ὁρισμὸς συστατικὸς τῶν ἡμετέρων ἀρχαίων προνομίων».

7. Ταύτης τοίνυν δοθείσης τῆς ἀναφορᾶς προσέταξεν ὁ ὕπατος ἐκ τῶν κοινῶν κωδίκων ἐξελθεῖν τὰ ὑπὲρ τῶν Ἀρμενίων δεδομένα γράμματα. Λαβόντες δὲ οἱ Ἀρμένιοι τὴν ἀναφορὰν παρήγαγον τῷ μπεϊλεκτζῆ-ἐφέντῃ (οὗτος γὰρ ἐστὶν ἐπιστάτης τῶν κοινῶν κωδίκων)· ὃ δὲ τῷ ρεΐζ-ἐφέντῃ ἐνδειξάμενος τὴν ἀναφο-

ρὰν καὶ ἐπὶ χεῖρας δοὺς καὶ ἀναγνώσεως ἀξιώσας προσετάγη ἀντιγράψαι τε καὶ δοῦναι ὅσα περ περὶ ταύτης τῆς ὑποθέσεως εἴτε ὑπὲρ ἡμῶν εἴτε καὶ περὶ τῶν Ἀρμενίων σημειοῦσιν οἱ κώδικες. Ἐρευνήσας δὲ τούτους καὶ μηδὲν ἄλλο εὑρὼν εἰ μὴ τρεῖς τινας ὁρισμοὺς ὑπὲρ ἡμῶν ὄντας ὑπογράψαι παρέδωκε. Τῶν δὲ ὁρισμῶν τούτων ὑπὲρ ἡμῶν ὄντων, ἀσυμφώνων δὲ τοῖς Ἀρμενίοις, τῶν γραμματικῶν τις παρήγαγεν ἡμῖν διηγησάμενος τὰς καθ' ἡμῶν σκευωρίας. Ἡμῶν δὲ μὴ ὄντων ἐν τῷ τότε καιρῷ ἐν Βασιλευούσῃ (ἀπεληλύθειμεν γὰρ ἐν Ἱεροσολύμοις), ὁ ἡγούμενος ἡμῶν λαβὼν τὴν μετὰ τῶν σημειωμάτων ἀναφορὰν καὶ ἄλλην ὁμοίαν ποιησάμενος ἐδεδώκει τῷ ὑπατικῷ βήματι. Δευτέρου ἄνευ λόγου ὁρισμὸς δέδοται ἀναφορᾶς δοθείσης ἐκ τοῦ ρεΐζ-ἐφέντη, καὶ τοῦτον τὸν ὁρισμὸν ἀπεστάλκει ἡμῖν ὁ ἐν Βασιλευούσῃ ἡγουμενεύων (Διονύσιος δὲ ἦν ὄνομα αὐτῷ) καὶ ἐν τῷ τοῦ κριτοῦ κώδικι ἐν Ἱεροσολύμοις ἐσημειώσαμεν μηδέν τι ἄλλο ποιήσαντες. Οἱ δὲ Ἀρμένιοι κατ' αὐτῶν ἰδόντες τὸ ἐγχείρημα ἑτέραν ἐτράποντο. Πανδημεὶ συλλεγέντες τῷ βασιλεῖ ἐδεδώκεσαν ἀναφορὰν προσκλαιόμενοι ὡς ὑφ' ἡμῶν ἀδικοῦνται, καί τοι γε τοσούτους ἔχοντες ὁρισμοὺς βασιλικούς, πολλούς τε καὶ διαφόρους ἀρχαίων βασιλέων, ἡμῶν δὲ μηδένα ἐχόντων ὁρισμόν, εἰ μὴ μόνον ἐκ συναρπαγῆς καιροῦ χρημάτων δυνάμει κρυφίως λαμβανόντων. Μετὰ δὲ ταῦτα ἐδέοντο τοῦ βασιλεύοντος ὁρισμὸν δοθῆναι ἐπὶ τῷ θεωρηθῆναι τὰ τούτων γράμματα ἐπὶ τοῦ Ῥούμελη-καζασκέρη Μπουραντὲρ-ζαντὲ-Μεχμὲτ-ἐφέντη, καὶ ἀναφορὰν ποιῆσαι εἰ ἀληθῆ εἰσιν ἅπερ ταῖς χερσὶ κατέχουσι βασιλικὰ γράμματα, ἔτι δὲ καὶ παρὰ τοῦ κάλφα τῶν ἐπισκόπων ἐξελθεῖν τὰ ὑπὲρ αὐτῶν ἐν τοῖς κώδιξιν αὐτοῦ σημειώματα.

8. Ταῦτα οὖν ἰδὼν ὁ βασιλεὺς καὶ ἀδεκάστους νομίσας τόν τε καζασκέρην καὶ τὸν κάλφαν διώρισεν ἐν τῇ ἀναφορᾷ αὐτῶν θεωρηθῆναι ἀμφοτέρων τῶν γενῶν τὰ γράμματα καὶ ἀναφορὰν γενέσθαι, ἔτι δὲ καὶ ἐκ τοῦ κώδικος τῶν ἐπισκόπων ἐξελθεῖν εἴ τι αὐτοὶ ἔχωσιν ὑπὲρ αὐτῶν σημείωμα. Μετὰ τούτου τοίνυν τοῦ ὁρισμοῦ ἀπελθόντες εἰς τὸν ὕπατον Ἀλῆ-πασᾶν καὶ τοῦτον ἢ τῇ τοῦ Σεχπόζη εὐνοίᾳ ἢ καὶ χρήμασιν ἀπατήσαντες προστάξαι τὸν

τε καζασκέρην καὶ τὸν κάλφαν ἐποίησαν ἐπὶ τῷ τὰ τοῖς Ἀρμενίοις συμφέροντα ἐνεργῆσαι. Ἀπήγαγον οὖν τὰ ἅπερ αὐτοὶ ἔσχον γράμματα· ὁ δὲ ταῦτα ἰδὼν ἴσα ὄντα ἐκ τῶν ἡμετέρων ἐξαχθέντα, μεταβεβλημένου μόνου τοῦ ὀνόματος, καὶ μηδὲν περὶ ἡμῶν ἐρευνήσας, καί τοι γε δεδεκασμένος ὤν, ἀλλ' οὖν καὶ τῆς θείας οὕτως οἰκονομησάσης προνοίας — οὐ γὰρ συνέφερεν ἐν τῷ τότε μηδὲν περὶ τούτου κινῆσαί τε καὶ διασεῖσαι, τῶν πραγμάτων ἐπ' αὐτοῖς πάντων ὄντων — ἀναφορὰν δέδωκε τῷ ὑπάτῳ ὡς ἑωράκει ἄρα τὰ τῶν Ἀρμενίων γράμματα καὶ ὡς ἀληθῆ εἰσιν, μηδὲν ἄλλο εἰπὼν εἰ μὴ κατάλογόν τινα ποιησάμενος τῶν ὧν εἶπον ὡς ἔχουσιν αὐτοὶ θεσπισμάτων. Εἶτα ἀπελθόντες καὶ εἰς τὸν τῶν ἐπισκόπων κάλφαν, προστεταγμένον ὑπὸ τοῦ ὑπάτου ὄντα, καὶ χρυσίνοις πολλοῖς ἐμπλήσαντες ἐξήγαγον καὶ ἐκ τοῦ κώδικος ἐκείνου θέσπισμα βασιλικὸν τοῦ τὴν Ἱερουσαλὴμ λαβόντος σουλτὰν Σελίμη, μήτε ἀρχὴν βασιλικῆς ἔχον ἐπιγραφῆς οὔτ' ἄλλο τι διακριτικὸν σημεῖον, εἰμὴ μόνον ὡς ἐν παλαιῷ καταστίχῳ εὕρηται (καὶ ἐξ εἰκασίας τοῦ βασιλέως ἐκείνου εἶναι ἐμπεδώσαντες) ἐν χάρτῃ τινὶ κεκολλημένῳ, πάμπαν ὡς ἐδόκει τοῦ καταστίχου ἀλλοτρίῳ, οὐκ αὐτοῦ ἀλλ' ἄλλου τινὸς πρὸ αὐτοῦ τὸ τέχνασμα τοῦτο μηχανησαμένου, ὡς μετὰ ταῦτα ὁ αὐτὸς δικαιολογούμενος ὡμολόγησε. Πλέον δὲ πάντων τὸ ἀπατῆσαν τὸν κάλφαν τοῦτο ἦν. Ἔθος ἐστὶ πάντα τὰ τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ἀναφερόμενα γράμματα βασιλικὰ τοῖς ἐκείνου κώδιξι σημειοῦσθαι καὶ φυλάττεσθαι, οὐδὲν δὲ τῶν ἡμετέρων εἶναι περὶ ταύτης τῆς ὑποθέσεως.

9. Ἐξαγόντες τοίνυν καὶ τοῦτον τὸν ἐξ ἡμισείας ὁρισμὸν ἐκ τοῦ τῶν ἐπισκόπων κώδικος, μετὰ τῆς ἀναφορᾶς τοῦ τῆς Ῥούμελης κριτοῦ τῷ ὑπάτῳ ἐκομίσαντο· ὁ δὲ ταῦτα ἰδὼν ὁρισμὸν γενέσθαι προσέταξεν ἔχοντα τήν τε ἀναφορὰν αὐτῶν, τὸ τοῦ κριτοῦ ἰλάμιον, καὶ τὸ ἐκ τοῦ κώδικος ἐξαχθὲν σημείωμα. Ἐντεῦθεν πρώτη ἀρχὴ τῆς τῶν Ἀρμενίων ὑψαυχένου ἀλαζονείας ἐγένετο· μετὰ γὰρ τὸ γενέσθαι τὸν ὁρισμὸν ἰδίᾳ ἀναφορᾷ τῷ βασιλεῖ ἀπεστάλκει αὐτὸν ὁ ὕπατος, ὁ δὲ βασιλεὺς μηδένα ὁρῶν τὸν ἀντικείμενον τῷ πράγματι, τῷ τε ὑπάτῳ πιστεύσας καὶ ἀληθῆ εἶναι νομίσας

τά τε παρ' αὐτοῦ λεγόμενα καὶ τὴν τοῦ κριτοῦ ἀναφορὰν καὶ τὸ ἐκ τοῦ κώδικος τῶν ἐπισκόπων ἐξαχθὲν σημείωμα, ἰδίᾳ ὑπογραφῇ τουτονὶ κατησφαλίσατο τὸν ὁρισμόν. Ἦν δὲ ἡ περίληψις αὐτοῦ τοιάδε. «Ὁ τῶν Ἀρμενίων ἐν Ἱεροσολύμοις πατριάρχης Κηρκόρης καὶ οἱ περὶ αὐτὸν μοναχοί τε ὑποκείμενοι Ἀρμένιοι, καὶ ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει τῶν Ἀρμενίων πατριάρχης Ὀβανέζης μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν μοναχῶν τε καὶ ὑπηκόων, ἀναφορὰν ἐδεδώκεσαν ἡμῖν ὡς ἀδικοῦσιν αὐτοὺς οἱ Ῥωμαῖοι ἐπί τισι προνομίοις καὶ ἰδίοις αὐτῶν πράγμασι, τούς τε ὁμοφύλους καὶ ὁμοπίστους αὐτοῖς Ἀβυσινοὺς Κόπτας τε καὶ Σύρους βίᾳ κατέχοντες καὶ ὑποκειμένους αὐτοὺς εἶναι λέγοντες, ἔν τε τῇ τοῦ μεγάλου σαββάτου λιτανίᾳ μηδεμίαν ἔχειν αὐτοὺς κοινωνίαν καὶ μετοχήν· ἔνθεν τοι καὶ καιροῦ τυχόντες κρύφα καὶ μηδὲν ἄλλο ἐμφανίσαι δυνάμενοι ὁρισμοὺς κατὰ καιροὺς συνήγαγον, ἐξ οὗπερ συνέβη μετὰ καιρὸν ἀπαλλοτριωθῆναι τοὺς Ἀρμενίους τῶν ἰδίων αὐτῶν πραγμάτων τε καὶ μοναστηρίων, καίτοι γε ἀνέκαθεν μὲν ἔχοντας ὑφ' ἑαυτοὺς τάς τε ὁμοπίστους φυλὰς καὶ κοινὴν τὴν εἰς τὸν τοῦ Χριστοῦ τάφον εἴσοδον ἐκ παλαιῶν θεσπισμάτων παρὰ τῶν πάλαι βασιλευσάντων ἀλληλοδιαδόχως δοθέντων, ἀπό τε τοῦ Ἀλῆ Ὤμερ Σαλαδίνου καὶ τῶν λοιπῶν μέχρι τοῦδε βασιλέων, καὶ ἐν τοῖς κώδιξιν ὄντων σεσημειωμένων. Προσταγῆς τοίνυν γεγονυίας τῷ τε τῆς Ῥούμελης κριτῇ ἐπὶ τῷ θεωρῆσαι τὰ τούτων γράμματα, τῷ τε τῶν ἐπισκόπων κάλφᾳ ἐπὶ τῷ ἐξαγαγεῖν ἐκ τῶν παλαιῶν κωδίκων τὰ ὑπὲρ αὐτῶν σημειώματα, ἐγένετο ἀναφορὰ τοῦ κριτοῦ μετὰ τὸ θεωρῆσαι τὰ τῶν Ἀρμενίων γράμματα, ὡς ἄρα εἰσὶν ἀληθῆ καὶ ὡς ἀνέκαθεν αὐτοῖς ἦσαν δεδομέναι αἵ τε τρεῖς διαληφθεῖσαι φυλαὶ ὡς ὁμόπιστοι καὶ ἡ κοινότης τῆς πρὸς τὸν τάφον τοῦ Χριστοῦ εἰσόδου· ἔτι δὲ καὶ ἐκ τοῦ κώδικος τοῦ τῶν ἐπισκόπων κάλφα ἐξεβλήθη σωμείωμα τοῦ προγόνου ἡμῶν καὶ ἀοιδίμου βασιλέως σουλτὰν Σελὴμ τοῦ τὴν Ἱερουσαλὴμ λαβόντος, ὡς ἄρα ἀνέκαθεν καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἁλώσει τοῖς Ἀρμενίοις εἰσὶ δεδομένα τὰ διαληφθέντα ἔθνη καὶ ὑποκείμενα εἰσὶ τῷ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ ἁγίου Ἰακώβου καθημένῳ πατριάρχῃ τῶν Ἀρμενίων αὐτά τε καὶ οἱ τόποι αὐτῶν,

καὶ ὡς οἱ Ἀρμένιοι ἐκληρονόμουν ἀποθνήσκοντας τοὺς τῶν ἐθνῶν τούτων ἀνθρώπους· ἔτι δὲ καὶ ἐξ ἀναφορᾶς τῶν ἐπὶ τῆς οἰκοδομῆς τῆς τρούλλης ἐπιστατησάντων ἔγνωσται κοινὴν εἶναι τὴν εἴσοδον πρὸς τὸν τοῦ Ἰησοῦ τάφον Ῥωμαίοις τε καὶ Ἀρμενίοις, πάλαι μὲν Ἀβυσινῶν οὖσαν ἰδίαν· μεταπεσόντων δὲ τούτων ἐπὶ τοῖς Ἀρμενίοις μετέπεσε καὶ ἡ περὶ τῆς εἰσόδου ἀδιαφορία. Ἔνθεν τοι καὶ κοινὴν εἶναι ὁμολογοῦσι καὶ φιλίως μέχρι τοῦδε διάγουσι, πρῶτον καὶ δεύτερον μηδέποτε διακρίναντες. Ταῦτ' ἄρα καὶ ἡμεῖς τοῖς πρὸ ἡμῶν βασιλεύσασιν ἑπόμενοι ἀποφαινόμεθα τοὺς μὲν ὁρισμοὺς οὕςπερ χρύβδην παρὰ τῶν πρὸ ἡμῶν βασιλευσάντων προέλαβον οἱ Ῥωμαῖοι καὶ ὃν ἐπὶ τῆς ἡμετέρας στεφηφορίας ἀνεκαίνισαν ἀκύρους εἶναι, ὡς ἐναντίους τῆς ἀρχαίας συνηθείας καὶ τῶν πάλαι βασιλικῶν θεσπισμάτων, εἶναι δὲ καὶ αὖθις τὰ διαληφθέντα τρία ἔθνη Ἀβυσινοὺς Κόπτας καὶ Σύρους, τούς τε τόπους καὶ τὰ προσκυνήματα αὐτῶν, ὑπὸ τὴν τῶν Ἀρμενίων ἐξουσίαν, μηδενὸς τὸ παράπαν ἐναντιωμένου ἢ ὅλως ἀντιλέγοντος, ἀλλὰ πάντων ὑποταττομένων καὶ κλινόντων τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τῷ ἡμετέρῳ βασιλικῷ σημείῳ». Δέδοται δὲ τὸ βασιλικὸν τοῦτο θέσπισμα κατὰ τὸ ,αρμςον ἔτος ὀθωμανικόν (1734).

10. Τούτου τοίνυν τοῦ θεσπίσματος γενομένου, ἡμεῖς μὲν ἐν Ἱεροσολύμοις ὄντες οὐδεμίαν ἔσχομεν εἴδησιν, οἱ δ' ἐνταῦθα χριστιανοὶ καὶ μάλα διεταράττοντο καὶ συλλογὰς ἐποιοῦντο πολλὰς ἐπὶ τῷ ἀναφορὰν δοῦναι τῷ βασιλεῖ καὶ προσκλαύσασθαι ἐπὶ τῇ γεγονυίᾳ ἀδικίᾳ. Ἀλλ' οὖν ἀτέλεστον ἦν· πρὸς τίνα γὰρ ἡ ἀντιπαράστασις, τῶν πλειόνων ὄντων κεχορεσμένων ὑπὸ τῶν ἀρμενικῶν χρημάτων; Πλὴν ταῦτα τὸ κοινὸν μὲν ἀγνοοῦν πλῆθος πρὸς ὁρμὴν διηγείρετο, οἱ μείζους δὲ καὶ προεστῶτες τοῦ γένους ἡμῶν εἰδότες σαφῶς τὴν τῶν πραγμάτων κατάστασιν ἀναχαιτίσαι τε καὶ ἀναστεῖλαι τὴν τοῦ πλήθους προεθυμοῦντο ὁρμήν· τίς γὰρ ἦν ἱκανὸς τότε τοῖς Ἀρμενίοις ὅλως λαλῆσαι καὶ ἀντειπεῖν; Οὗτοι μόνοι ὡς ἐκ μοναρχικῆς ἀξίας προσέταττον, οὗτοι θανάτους ἠπείλουν πατριαρχῶν καὶ πάντων τῶν ἁπλῶς ἀντιλεγόντων αὐτοῖς. Μίαν τοίνυν πρὸς συστολὴν τοῦ πλήθους εὗρον δικαιολογίαν, ὡς

" ἀπόντος τοῦ πατριάρχου τῶν Ἱεροσολύμων οὐκ ἔξεστιν ἐγχειρίσαι τῷ πράγματι· οὔτε γὰρ τὰ ὑπὲρ ἡμῶν ἡμεῖς ἔχομεν γράμματα, τήν τε ἔκβασιν ἀμφίβολον εἰδότες ἀπόντος τοῦ πατριάρχου ἀνάρμοστον καὶ πάντῃ ἀπᾳδόν ἐστιν ὅλως ἐπιχειρῆσαι ἡμᾶς". Ἀνεστάλη τοίνυν ἐκ τούτου ἐπὶ ποσὸν ἡ ὁρμὴ μετὰ πολὺν κρότον καὶ θόρυβον.

11. Διασκεδασθέντος δὲ τοῦ πλήθους οἱ μὲν ἡμέτεροι διὰ ταχυδρόμου τὰ ἐν Βασιλευούσῃ γεγονότα ἀπήγγειλαν ἡμῖν ἐν Ἱεροσολύμοις οὖσιν, πέμψαντες καὶ τὸ ἴσον τοῦ οὗπερ παρέλαβον οἱ Ἀρμένιοι θεσπίσματος· ἐλήλυθε δὲ πρὸς ἡμᾶς ἡ ἀγγελία τῇ πέμπτῃ τῆς μεγάλης ἑβδομάδος. Ἐδεδίειμεν δὲ μὴ τῷ τῶν Ἀράβων πλήθει—συνειλεγμένοι γὰρ ἦσαν διὰ τὸ τῶν ἡμερῶν αἰδέσιμον—ἐξάγγελτον γεγονὸς νεωτερισμός τις γένηται· τοῦτο δὲ αὐτὸ ὑπερεφοβοῦντο καὶ οἱ Ἀρμένιοι, ἀποστασίαν δεδιότες καὶ θάνατον αὐτῶν φοβούμενοι. Λαβόντες οὖν τὸν ὁρισμὸν οἱ Ἀρμένιοι πρῶτον μὲν διεπρεσβεύσαντο, εἶτα δὲ καὶ μόνοι πρὸς ἡμᾶς ἐληλύθασι δεόμενοι μὴ διαφημισθῆναι τῷ κοινῷ τὴν τοῦ ὁρισμοῦ φήμην· ὁ δὲ βαρδαμπέτης αὐτῶν ὑποκριτὴς ὢν ἐς τὰ μάλιστα, δάκρυα τοῖς ὀφθαλμοῖς ἐπιρρέοντα ἔχων καὶ ἀπατῆσαι τοὺς μὴ εἰδότας τὴν φύσιν αὐτοῦ δυνάμενος, ἐθρήνει ἐκόπτετο ὤμνυε μηδὲν εἰδέναι, τοὺς αἰτίους κατηρᾶτο. Καὶ τέλος τὸ παρ' αὐτοῖς λεγόμενον Εὐαγγέλιον ἐκ τοῦ κόλπου αὐτοῦ ἐξαγαγὼν καὶ ὀμώσας ὡς οὔτε ἐβούλετο οὔτε βούλεται νεωτερισμόν τινα ποιῆσαι τῆς παλαιᾶς συνηθείας, ἀλλ' " ὡς ἀνέκαθεν διάγομεν, οὕτω καὶ νῦν μεθ' ὅρκου ὑπόσχομαι ". Ταύτης τοίνυν τῆς ὁρκωμοσίας γεγονυίας, ἡμεῖς μὲν μόνοι ἐγινώσκομεν τὴν αἰτίαν καί τινες τῶν τοῦ μοναστηρίου προεστώτων, τοῖς δὲ ἔξωθεν οὐδεὶς ἐξήγετο λόγος δεδιότες τὴν τοῦ πλήθους ἀταξίαν καὶ τῶν Ἀράβων τὸ ἀκατάσχετον· ὡσαύτως δὲ ποιεῖν ἐδόκουν καὶ οἱ Ἀρμένιοι. Ἐκ συμφώνου τοίνυν εἰσήλθομεν ἐν τῷ ἁγίῳ τάφῳ ὡς ἔθος τῇ μεγάλῃ παρασκευῇ, τῇ δ' ἐφεξῆς εἴτε ἐκ προπαρασκευῆς εἴτε καὶ παρ' ἄλλου τινὸς μαθὼν ὁ τῆς Ἱερουσαλὴμ κριτὴς προσέταξε τοῖς Ἀρμενίοις κομίσαι αὐτῷ τὸ τοῦ βασιλέως θέσπισμα, ἀναγνῶναί τε καὶ ἐν τῷ τοῦ κριτηρίου σημειῶσαι κώδικι.

12. Ἐν τούτῳ γοῦν μηχανήν τινα πολιτευσάμενοι ἠρώτησαν τὸν δεσπότην ἡμῶν εἰ καὶ αὐτῷ δοκεῖ ἀγαγεῖν τὸν ὁρισμὸν τῷ κριτῇ ἀπαιτοῦντι, ὃ δ' ὑπολαβὼν ἔφη αὐτοῖς "εἰ μὲν ἡ καρδία ὑμῶν καθαρὰ ᾖ, ἀγάγετε· τί γὰρ ἐκ τῶν τοῦ κώδικος σημειώσεων, ὑμῶν μὴ βουλομένων νεωτερίζειν; εἰ δὲ δόλον τινὰ ἐπινοεῖτε, τί ἡμῖν; Ὁρᾶτε μέντοι γε μή τι νεωτερίσαντες ὁρμήν τινα κινήσητε καὶ μετὰ ταῦτα ἀνόνητα καὶ ἀνωφελῆ μεταγνώσησθε". Τούτων τοίνυν εἰρημένων τῶν λόγων ἐξῆλθον οἱ Ἀρμένιοι, καὶ κομίσαντες τῷ κριτῇ τὸν ὁρισμὸν ἀνέγνωσαν· καὶ ἀναγνωσθεὶς ἐσημειώθη τῷ κώδικι. Σκοπὸς δὲ ἦν τοῖς Ἀρμενίοις καί τινα νεωτερισμὸν κατ' αὐτὴν ποιῆσαι τὴν ἡμέραν, ἀλλ' ὁ φόβος κατέσχε τὴν ὁρμήν. Τέλος δ' οὖν ὡς σύνηθες ἐλήλυθε καὶ ἡ ὥρα, ἐν ᾗ ἦν ὁ πᾶς φόβος. Ἔθος δ' ἐν ἐκείνῃ τῇ τοῦ μεγάλου σαββάτου ἡμέρᾳ πάσας τὰς ἐν τῷ ἁγίῳ τάφῳ φυλὰς πλὴν Λατίνων παραγίνεσθαι ἄδειαν λαμβάνειν τῆς ἐπὶ τὴν λιτανείαν ἐξόδου. Ἐν τούτῳ γοῦν ἠλπίζομεν τῶν Ἀρμενίων πεῖραν λαβεῖν, ἀλλ' οὐδέν τι ἐνεωτέρισαν· ἦλθον γὰρ ὡς ἔθος ἅπασαι αἱ φυλαὶ καὶ καθημένου τοῦ πατριάρχου ἡμῶν ἐν τῇ κέλλῃ αὐτοῦ ἠσπάσαντο τὴν δεξιὰν αὐτοῦ καὶ τὴν προσήκουσαν ὡς αὐτοῖς ἔθος ἔλαβον ἄδειαν. Εἶθ' οὕτω κατελθόντων, σημείου φανέντος ἐπὶ τῆς τρούλλης ἐξῆλθε πρῶτος ὁ μητροπολίτης ἡμῶν καὶ μετ' αὐτὸν οἱ Ἀρμένιοι καὶ καθεξῆς αἱ φυλαὶ πᾶσαι κατὰ τὴν τάξιν αὐτῶν, καὶ οὕτως εἰσῆλθον ἐν τῷ ἁγίῳ τάφῳ καὶ ἐξῆλθον μηδέν τι νεωτερίσαντες. Μετὰ δὲ τὴν τοῦ πάσχα ἑορτὴν κατήλθομεν εἰς Ἰόππην εἰρηνικῶς τε καὶ ἀταράχως, κἀκεῖθεν εἰς πλοῖον ἐμβάντες ἤλθομεν εἰς Βασιλεύουσαν.

13. Σκεπτόμενοι δὲ τὰ πράγματα ἐν τοιᾷδε ὄντα τάξει σχολὴν ἤγομεν, μόνα τὰ γράμματα ἡμῶν ἀναθεωροῦντες καὶ εὐκρινοῦντες, ὅσα δηλαδὴ ἐπὶ τῆς τοιᾶσδε ὑποθέσεως ἁρμόζοντα ἦν· ἐγράψαμεν δὲ καὶ ἐν Ἱεροσολύμοις εἴ τι ἀναγκαῖον εὕροιεν γράμμα πρὸς ἡμᾶς ἀποστεῖλαι. Ἐρευνώντων δὲ τῶν ἐκεῖσε τά τε γράμματα καὶ νομικὰς ἀποφάσεις περὶ πάντων τῶν συμφερόντων ἡμῖν, μουσουλμάνος τις τῶν Ἱεροσολυμιτῶν σὲχ-Φέδης καλούμενος, εἴδησιν λαβὼν τῆς ἐρεύνης καὶ τῶν γραμμάτων, τῷ τῶν Ἀρμενίων

βαρδαμπέτη Κηρκόρη παρέσχε τὴν εἴδησιν πωλήσας αὐτὴν χρυσίνοις πολλοῖς· οἳ δὲ νομίσαντες σκοπὸν ἔχειν ἡμᾶς περὶ τοῦ ἁγίου Ἰακώβου ἀγωγὴν κινῆσαι—ἦσαν γὰρ καὶ μεταξὺ τῶν ἄλλων γραμμάτων καὶ νομικαί τινες ἀποφάσεις καὶ κρίσεως ἀποδείξεις, ὡς ἀνέκαθεν δι' ἐνοικίου ἐκάθηντο ἐπί τε τοῦ Γερμανοῦ Σωφρονίου καὶ Θεοφάνους τῶν πατριαρχῶν—ἔνθεν τοι καὶ φοβηθέντες ἀναφορὰν ἔκ τε τοῦ κριτοῦ τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ τῶν ἐκεῖσε ἐγχωρίων λαβόντες (πωλοῦσι γὰρ οὗτοι χρήμασι τὰς σφραγῖδας αὐτῶν) ἀπέπεμψαν ἐν Βασιλευούσῃ. Ἡμῶν δὲ μηδεμίαν περὶ τούτων ἐχόντων εἴδησιν, χρύφα δευτέραν ποιοῦσιν ἀναφορὰν καὶ τὸ τοῦ προτέρου ὁρισμοῦ ἀπαιτοῦσι σημείωμα ἐκ τοῦ τῶν ἐπισκόπων κώδικος· τούτου δὲ ἐξαχθέντος κατά τε τὴν ἀναφορὰν αὐτῶν καὶ τὴν τοῦ τῆς Ἱερουσαλὴμ κριτοῦ, ἔτι δὲ καὶ τὴν ἐνσφράγιστον τῶν Ἱεροσολυμιτῶν, δεύτερον, ὡς αὐτοὶ ἠβούλοντο, γράφουσιν ὁρισμόν, ὃν καὶ ἤγαγον τῷ βασιλεῖ, καίτοι γε μηδὲν περὶ τούτων εἰδότι· ἀλλ' οὖν τῇ ἀλλεπαλλήλῳ ταύτῃ ζητήσει ἐπαπορήσας ὑπέγραψε καὶ τοῦτον τὸν ὁρισμόν.

14. Ἡ δὲ τούτου περίληψις τοιάδε ἐστί. «Τῷ τῆς Δαμασκοῦ ἡγεμόνι καὶ τῷ τῆς Ἱερουσαλὴμ κριτῇ γνωστὸν ἔστω ὅτι ὁ νῦν τῶν Ἀρμενίων πατριάρχης ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ τῶν ὑπ' αὐτὴν ἐπαρχιῶν Ὀβανέζης, καὶ ὁ ἐν Ἱεροσολύμοις πατριάρχης τῶν Ἀρμενίων καὶ τῶν ὑπ' αὐτὴν ἐπαρχιῶν Κηρκόρης, καὶ οἱ μητροπολῖται αὐτῶν ἱερωμένοι καὶ καλόγηροι καὶ οἱ λοιποὶ Ἀρμένιοι οἱ ὑποκείμενοι τῷ κράτει ἡμῶν, οἱ εὑρισκόμενοι ἐν Ἱερουσαλὴμ καὶ τοῖς ἄλλοις πεφυλαγμένοις τόποις τῆς βασιλείας ἡμῶν, ἀναφορὰν τῷ αὐτοκρατορικῷ μου κριτηρίῳ δεδώκασι, μεθ' ἧς ἐδήλουν ὡς ὁ Ἀλῆς καὶ ὁ Ὠμέρης ἐδεδώκει αὐτοῖς ἀκτιναμέν, ὡσαύτως δὲ καὶ οἱ μετ' αὐτοὺς βασιλεῖς ὁρισμοὺς παρέσχον διαλαμβάνοντας ὅτι τῶν ὁμογενῶν ἐθνῶν τῶν ἀνέκαθεν τοῖς Ἀρμενίοις ὑποκειμένων τὰς ἐν τῇ Ἱερουσαλὴμ ἐκκλησίας καὶ μοναστήρια κτήματά τε καὶ χώματα καὶ τόπους, ὧνπερ κατ' ἔθος μετέσχον, ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν δεῖ εἶναι τῶν Ἀρμενίων καὶ ὑπὸ τοῦ πατριάρχου αὐτῶν τοῦ καθημένου εἰς τὴν ἀρχαίαν τε καὶ μεγάλην ἐκκλησίαν τοῦ

ἁγίου Ἰακώβου δεσπόζεσθαι· τὰ δὲ ῥηθέντα ὁμογενῆ ἔθνη κατὰ τὴν τοῦ κώδικος περίληψιν Ἀβυσινοί εἰσι Κόπται τε καὶ Σύροι. Ἔνθεν τοι καὶ ὁ ἐμὸς λαμπρὸς πρόπαππος σουλτὰν Σελήμης μετὰ τὸ λαβεῖν τὴν Ἱερουσαλὴμ ἰδὼν τοὺς διαληφθέντας ἀκτιναμέδες, τάς τε ἀποφάσεις, κατὰ τὸν αὐτὸν προσεπεκύρωσε τρόπον καὶ τὰ ἴσα τούτων διατηρήσας ὁμοίως διεβεβαίωσε, γράμμα αὐτοῖς παρασχὼν ἀνακτορικὸν καὶ ἴσον τοῦ ἐν τῷ εὐτυχεστάτῳ ταμείῳ καταστίχου· ἐφεξῆς δὲ καὶ ὁ ἀοίδιμος σουλτὰν Σουλεϊμάνης ἐδωρήσατο αὐτοῖς θέσπισμα μετὰ βασιλικῆς ἐπιγραφῆς γεγραμμένον, καὶ καθεξῆς καὶ οἱ μετὰ ταῦτα βασιλεῖς ὡσαύτως δεδώκασιν αὐτοῖς ὁρισμὸν μετὰ βασιλικῶν ἐπιγραφῶν. Πρὸς τούτοις δὲ ἐδεδηλώκεσαν, ὡς ἔχουσι διάφορα γράμματα ἀποφάσεις τε νομικὰς καὶ ὡς ἐν ἔτει ,αξγ' (1652) τῇ ζ' σελήνης Σαμπὰν ἐδέδοτο τοῖς τε Ῥωμαίοις καὶ Ἀρμενίοις ἴσον βασιλικοῦ καταστίχου ἐπὶ τῷ μὴ μίγνυσθαι ἀμφοτέρων τῶν φυλῶν τὰ πράγματα καὶ διακεχωρισμένα εἶναι· προσέτι δὲ ἐν ἔτει ,αξς' (1655) ὁ ἀοίδιμος βασιλεὺς σουλτὰν Μωαμέτης δι' ἰδίας αὐτοῦ ἐπιγραφῆς ὁρισμὸν δέδωκεν αὐτοῖς ἐπὶ τῷ κρατεῖν καὶ ἐξουσιάζειν πάντα τὰ προρρηθέντα ἔθνη τε καὶ ἐκκλησίας αὐτῶν. Ἐξ ἐκείνων δὲ τῶν χρόνων μέχρι τοῦδε ἦρχον οἱ ῥηθέντες Ἀρμένιοι τῶν ἄνωθεν φυλῶν καὶ κτημάτων αὐτῶν. Ἐπεὶ μέντοι γε τό τε ἴσον τοῦ ἀρχαίου βασιλικοῦ καταστίχου, τό τε αὐτοκρατορικὸν σημεῖον τοῦ τὴν Ἱερουσαλὴμ χειρωσαμένου σουλτὰν Σελήμη, τά τε ἐν τοῖς αὐτοῖς κώδιξι σημειώματα τὰ μετὰ ταῦτα δωρηθέντα αὐτοῖς ἐν παλαιῷ ἐμεμενήκεσαν καταστίχῳ, ἐξ ἐκείνου τοῦ χρόνου οὔτε εὐκαίρου καιροῦ τυχόντες οὔτε δυνάμεως ἔκ τινων περιστατικῶν ἀνανεῶσαι οὐχ ἴσχυσαν τὰ δωρηθέντα αὐτοῖς βασιλικὰ θεσπίσματα· ἔνθεν τοι καιροῦ τυχόντες οἱ Ῥωμαῖοι ἀγνοοῦντος τοῦ βασιλικοῦ κράτους ἐν κώδιξιν ἐσημείωσαν προνόμιά τινα, διαλαμβάνοντα ὡς οἱ Ἀβυσινοὶ Σύροι τε καὶ Κόπται ὑποτελεῖς εἰσι τοῖς Ῥωμαίοις, μὴ ἐξαρκούμενοι τοῖς ὁμογενέσιν αὐτῶν ἔθνεσι Σέρβοις Ἴβηρσι καὶ Ῥώσσοις καὶ τοῖς αὐτῶν κτήμασι, καί τοι γε ταῦτα τὰ τρία ἔθνη καὶ τὰ κτήματα αὐτῶν γεγραμμένα εἰσὶν ἐν τοῖς κώδιξιν ὑπὸ

τὴν ἐξουσίαν εἶναι τοῦ τῶν Ἀρμενίων πατριάρχου κατὰ τὰ ἀρχαῖα προνόμια, ὡς ἀνέκαθεν ὁμογενῆ καὶ ὑποτελῆ ὄντα αὐτοῖς. Οἱ δὲ Ἀρμένιοι περὶ τούτου μηδεμίαν εἴδησιν ἔχοντες οὐκ ἠδυνήθησαν ἑπομένως δεῖξαί τε καὶ δηλῶσαι τοὺς οὓς εἶχον κεκρυμμένους ὁρισμούς. Ἐν τούτῳ δὲ καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ἐρίζοντες ἦσαν περὶ τῆς τοῦ ἁγίου φωτὸς ὑποθέσεως, ἐπὶ τῷ μὴ γίνεσθαι δηλαδὴ τὴν εἰς τὸν ἅγιον τάφον εἴσοδόν τε καὶ ἔξοδον κοινὴν καὶ ἰσότιμον, καίπερ ἀνέκαθεν οὕτως ἐπικρατησάσης τῆς συνηθείας, ἀλλὰ προτέρους αὐτοὺς εἶναι τῶν Ἀρμενίων. Κατὰ δὲ τὰς ἀναφορὰς τοῦ τε ἐπιστάτου τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ἁγίου τάφου, τοῦ κριτοῦ καὶ τῶν ἐκ τοῦ βασιλικοῦ κράτους ἀπεσταλμένων, καὶ τοῦ τῆς Ἱερουσαλὴμ κριτοῦ, θεωρηθέντος ἐν τῷ καιρῷ τῆς οἰκοδομῆς καὶ δηλωθέντος τοῦ βασιλικοῦ ὁρισμοῦ τοῦ κατὰ καιρὸν κρυπτομένου κεκώλυται ἡ τοῦ ἁγίου φωτὸς ἐκβολὴ καὶ τὰ ἐν τοῖς βασιλικοῖς κώδιξι σεσημειωμένα τῶν ὁρισμῶν σημειώματα ἐξηλείφθησαν. Ἐν δὲ τῷ ,αρμβ' ἔτει (1729 — 1730) ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ πρώην βασιλεύοντος σουλτὰν Ἀχμέτη γενομένης στεφηφορίας αὐτοκρατορικῆς, κατὰ τὰ ἀρχαῖα προνόμια δέδοται αὐτοῖς ὁρισμὸς βασιλικῷ θεσπίσματι καὶ ἰδιοχείρῳ ἐπιγραφῇ· οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τοὺς οὕσπερ εἰλήφεσαν καὶ ἔκρυπτον ὁρισμούς, εἰ καὶ ὁ τόπος αὐτῶν ἐξηλειμμένος ἦν, μιᾷ μηχανῇ ἀνενέωσαν. Ἔνθεν τοι ἐν ἔτει ,αρμς' (1734) δεδώκασιν οἱ Ἀρμένιοι ἀναφορὰν τῷ ἡμετέρῳ ὑπάτῳ καὶ προσκλαιόμενοι τοῦτο ἐδήλωσαν, ὡς οἱ Ῥωμαῖοι αἴτιοί εἰσι συγχύσεως· ἔνθεν τοι καὶ προσταγὴ ἐγένετο βασιλικὴ καὶ ὁ τῆς Ῥούμελης κριτὴς ἐθεώρησε τοὺς κεκρυμμένους τε καὶ ὑπογεγραμμένους ὁρισμοὺς τοῦ τε Ἀλῆ καὶ τῶν λοιπῶν καὶ τὰ τούτων γράμματα, καὶ τῷ βασιλικῷ κράτει ἀναφορὰν ἀπεστάλκει ἐπὶ τῷ ἐξαλειφθῆναι ἐκ μέρους αὐτοῦ τά τε τῶν κωδίκων σημειώματα τὰ ἐναντίως τῇ ἀρχαίᾳ συνηθείᾳ ληφθέντα καὶ τῷ ἐσφραγισμένῳ ὁρισμῷ βασιλικὴν σημειωθῆναι ἐπιγραφὴν τῷ δοθέντι αὐτοῖς. Πρὸς τούτοις δὲ καὶ ὁ τῶν Ἱεροσολύμων κριτὴν ἀναφορὰν ἐπεποιήκει, ὡς ἐκ τῆς περιλήψεως πάντων τῶν ἐν τῷ νομικῷ κριτηρίῳ συναχθέντων σημειωμάτων καὶ ἔκ τινων μουσουλμάνων τῶν τὴν ἀλήθειαν λαλούντων ἔδοξαν οἱ τῶν Ῥωμαίων

λόγοι ἐναντίοι εἶναι τῇ ἀρχαίᾳ συνηθείᾳ, καὶ ὅτι κατὰ πάντα νενίκηνται. Διὰ τὸ εἶναι μέντοι γε τοὺς Ῥωμαίους κατὰ πάντα τοῖς Ἀρμενίοις ἀντικειμένους, ἀποσημείωσιν δεῖ γενέσθαι τῶν ἀκτιναμέδων, οὓς ὁ σουλτὰν Σελήμης ὁ τὴν Ἱερουσαλὴμ λαβὼν καὶ ὁ μετ' αὐτὸν σουλτὰν Σουλεϊμάνης, καὶ τῶν λοιπῶν βασιλικῶν σημείων, ἅπερ αὐτοῖς δεδώρηνται ἐν τῷ τῆς αἰχμαλωσίας καιρῷ· τά τε σημειώματα τῶν βασιλικῶν ὁρισμῶν καὶ τῶν ἴσων τοῦ βασιλικοῦ καταστίχου (ἃ Ἀρμενίοις τε καὶ Ῥωμαίοις δέδονται) ἐν παλαιῷ σεσημειωμένα καταστίχῳ, καὶ τὸ δοθὲν σημείωμα τοῦ μετὰ βασιλικῆς ἐπιγραφῆς γεγραμμένου ὁρισμοῦ ἐν νέῳ καταστίχῳ γραφῆναι. Ταῦτα τοίνυν μετὰ τὸ ἀνενεγκεῖν τοὺς Ἀρμενίους καὶ δεηθῆναι, δέον κατὰ τὸν προρρηθέντα τρόπον τά τε βασιλικὰ θεσπίσματα καὶ τὰ ἐν νεαραῖς σημειώματα καὶ τοὺς βασιλικοὺς ὁρισμοὺς τοὺς παρὰ τῶν ἐκλάμπρων προγόνων ἡμῶν δοθέντας, τό τε ἀρχαῖον ἴσον τοῦ βασιλικοῦ καταστίχου καὶ τὸ μετὰ ταῦτα γεγονός, τά τε παλαιὰ σημειώματα ἀποσημειωθῆναι, καὶ δοθῆναι αὐτοῖς κατ' αὐτὰ νέον βασιλικὸν ὁρισμὸν διαλαμβάνοντα ἄρχειν αὐτοὺς κατὰ τὰ παλαιὰ προνόμια τῶν τοῦ ἁγίου τάφου ἐκκλησιῶν καὶ μοναστηρίων, κτημάτων τε καὶ χωμάτων ὧν κατ' ἔθος κοινωνοῦσι, Κοπτῶν τε καὶ Σύρων καὶ Αἰθιόπων, ὁμογενῶν καὶ ὑποκειμένων ἐθνῶν τοῖς Ἀρμενίοις, μετὰ τῶν κτημάτων ἀφιερωμάτων καὶ πραγμάτων αὐτῶν· τὴν δὲ ἀρχαίαν τῶν Ῥωμαίων ἀντίστασιν κωλυθῆναί τε καὶ ἀνατραπῆναι ἐν τοσούτῳ, ὥστε ἐὰν ἐν τοῖς μετέπειτα χρόνοις τρόπῳ τινὶ ἐναντίον τῶν ῥηθέντων δοθείη αὐτοῖς ὁρισμός, ἢ ἐπί τινι χρόνῳ εἰς ἔριν κινηθέντες καὶ ἑπομένως ὁρισμόν τινα κατὰ τούτων δείξωσι, μήτε ἐνεργεῖσθαι μήτε κῦρός τι ἔχειν, ἀλλὰ τὰ προνόμια καὶ τὰ σημειώματα τῶν Ἀρμενίων κατέχεσθαί τε καὶ εἰς τὸ διηνεκὲς ἀσφαλῆ φυλάττεσθαι.

Ἐπειδὴ τοίνυν ὁ πρώην τῆς Ἱερουσαλὴμ κριτὴς κατὰ τὴν προτέραν ἀναφορὰν τὴν περὶ τοῦ ἁγίου φωτὸς γεγονυῖαν ὁμοίαν ἄλλην καὶ αὐτὸς ἐποιήσατο σαφηνίζων, ὡς ἐρωτήσας εἰδήμονάς τινας ἐβεβαιώθη ὅτι ἀρχαῖον ἦν ἔθος μετὰ τὸ φανῆναι τὸ ἅγιον φῶς κατὰ τὴν τοῦ πάσχα ἡμέραν ὁμοῦ γίγνεσθαι τὴν εἰς τὸν ἅγιον τάφον εἴσοδον καὶ μὴ τὸν ἕνα πρῶτον τὸν δ' ἔσχατον εἶναι, ὥσπερ

καὶ ἐν κεκρυμμένῳ σημειώματι εὕρηται, καὶ ὡς ἡ ἀναφορὰ τῶν Ῥωμαίων ψευδής ἐστίν, ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ νῦν τῆς Ἱερουσαλὴμ κριτὴς Ἐσεῒτ Μουσταφᾶς ἀναφορὰν δευτέραν ἐποιήσατο, ὡς οἱ ῥηθέντες Ἀβυσινοὶ Κόπται τε καὶ Σύροι ἀνέκαθεν τοῖς Ἀρμενίοις ἦσαν ὑποτελεῖς καὶ ὁμογενῆ ἔθνη αὐτοῖς, καὶ ὡς κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ πάσχα, ὅτε ἡ ἐπιφάνεια γίνεται τοῦ ἁγίου φωτός, ὅ τε τῶν Ῥωμαίων πατριάρχης καὶ ὁ τῶν Ἀρμενίων ἢ οἱ ἐπίτροποι αὐτῶν ἅμα ποιοῦσι τὴν εἰς τὸν τάφον εἴσοδόν τε καὶ ἔξοδον καὶ οὐδείς ἐστὶ τοῦ ἄλλου πρῶτος ἢ ἔσχατος, ὡς πέπεισται ἐρωτήσας ὑπό τε τῶν θεωρῶν καὶ πιστῶν μουσουλμάνων καὶ ἐν ἀληθείᾳ λαλούντων, ὑπό τε τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις οἰκούντων Ἀβυσινῶν Κοπτῶν τε καὶ Σύρων καὶ ἐν τῷ κριτηρίῳ ἐλθόντων καὶ ὁμολογησάντων ὡς καὶ πρὸ τοῦ σουλτὰν Σελήμη καὶ μετὰ ταῦτα ὁμογενῆ ἦν ἔθνη τοῖς Ἀρμενίοις καὶ ὑποτελῆ· καὶ ἐπειδὴ οἱ Ἀρμένιοι, κατά τε τὸ ἀρχαῖον ἔθος καὶ κατὰ τοὺς μετὰ βασιλικῆς ἐπιγραφῆς γεγραμμένους ὁρισμοὺς καὶ κατὰ τὴν τῶν ἄνωθεν εἰδημόνων ἐγχωρίων Μουσουλμάνων μήνυσιν, τῶν τριῶν ζητοῦσιν ἄρχειν ὁμογενῶν ἐθνῶν καὶ ὑποτελῶν αὐτοῖς, καταπαῦσαί τε δεῖ τοὺς λόγους καὶ ἀντιστάσεις τῶν Ῥωμαίων. Ἐν ἔτει ͵αψλδʹ (1734) τῇ κʹ τῆς σελήνης Σαμπὰν ἐθεωρήθη εἰς τὸ τερκενάρι τοῦ βασιλικοῦ ὁρισμοῦ καὶ ἐν τῷ ἀρχαίῳ καταστίχῳ τὸ γεγονὸς κατὰ τὸν ἐκδοθέντα ὁρισμόν, καὶ σεσημείωται οὕτως· "θείᾳ τοῦ ὑψίστου Θεοῦ βοηθείᾳ ἐλθόντων ἡμῶν ἐν Ἱερουσαλὴμ τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ καὶ Βηθλεὲμ [1] τῇ κεʹ τῆς σελήνης Σεφέρ, ἠνεῴχθησαν αἱ πύλαι καὶ ἐλήλυθε πρὸς ἡμᾶς ὁ τῶν Ἀρμενίων πατριάρχης Σερκίζης μετὰ πάντων τῶν μοναχῶν αὐτοῦ καὶ τῶν ὑπηκόων καὶ ἡμῖν ὑπετάγησαν· ἔχοντες δὲ προνόμια ἴδια ἐδεήθησαν ἵνα κατ' αὐτὰ ὃς ἂν τύχῃ πατριάρχης εἶναι τῶν Ἀρμενίων, ἄρχῃ τῶν τε ἐκκλησιῶν μοναστηρίων, προσκυνημάτων τε τῶν τε ἐκτὸς καὶ ἐντός, τῶν τε ἐκκλησιῶν καὶ τῶν τῶν προσκυνημάτων

1. «Πέϊ-τ-'οὐλλὰχ, ὄχι πέϊ-τ-οὐλάχμ· τὸ μὲν γὰρ οἶκον Θεοῦ δηλοῖ, τὸ δὲ Βηθλεέμ, καὶ εἶναι λᾶθος μεταφρασμένον· οὐ γὰρ ἐν τῷ ὁρισμῷ πεϊτουλλάχμ γέγραπται, ἀλλὰ πεῖτ οὐλλάχ, ὅπερ ὡς εἴρηται δηλοῖ οἶκον θεοῦ· οἱ γὰρ ὀθωμανοὶ σφόδρα εὐλαβοῦνται τὴν Ἱερουσαλημ καὶ οἶκον Θεοῦ αὐτὴν ἐπονομάζουσι».

*

οἴκων, ὧνπερ αὐτὸς ἀνέκαθεν ἦρχεν. Καὶ οὕτω κατὰ τὰς ἀποφάσεις τοῦ τε Ὁμέρη καὶ κατὰ τοὺς δοθέντας ὁρισμοὺς ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τῶν πάλαι ἀοιδίμων βασιλέων, ἐπείπερ τοῦ τάφου τοῦ Ἰησοῦ καὶ τῆς Βηθλεὲμ καὶ τῆς πρὸς ἄρκτον πύλης καὶ τῆς μεγάλης τοῦ ἁγίου Ἰακώβου ἐκκλησίας καὶ τοῦ ὄρους τῶν Ἐλαιῶν καὶ τῆς φυλακῆς τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ Ναπλοὺς καὶ τῶν Αἰθιόπων καὶ Κοπτῶν καὶ Σύρων τῶν ὁμογενῶν ἐθνῶν καὶ ὑποτελῶν αὐτοῖς ἄρχεσθαι δεῖ ὑπὸ τοῦ πατριάρχου τῶν Ἀρμενίων τοῦ καθημένου ἐν τῇ μεγάλῃ τοῦ ἁγίου Ἰακώβου ἐκκλησίᾳ, ὑπ' οὐδενὸς δὲ ἄλλου κατεξουσιάζεσθαι γένους, δέδωκα οὖν αὐτοῖς τὸ αὐτοκρατορικὸν τοῦτο σημεῖον, δι' οὗ ἐντέλλομαι κατ' αὐτὸ πάντα ἐνεργεῖσθαι, δηλαδὴ τὸν ἐν τῇ ῥηθείσῃ ἐκκλησίᾳ τοῦ ἁγίου Ἰακώβου κατοικοῦντα πατριάρχην ἄρχειν τε καὶ ἐξουσιάζειν κατὰ τὸ παλαιὸν ἔθος τῶν τε ἔνδον καὶ ἔξω ἐκκλησιῶν, μοναστηρίων τε καὶ προσκυνημάτων, ἔτι δὲ τῶν Αἰθιόπων Κοπτῶν τε καὶ Σύρων ὁμογενῶν καὶ ὑποτελῶν ὄντων αὐτοῖς, θεωρεῖν τε τὰς ὑποθέσεις αὐτῶν, ἀργεῖν τε καὶ ἀποκαθιστᾶν καὶ τὰς συντεινούσας ὑποθέσεις τῶν τόπων αὐτῶν θεωρεῖν, λαμβάνειν τε τὴν περιουσίαν τῶν ἀποθανόντων μητροπολιτῶν ἐπισκόπων πρεσβυτέρων τε καὶ μοναχῶν καὶ τῶν ὑποτελῶν αὐτοῖς καὶ τῶν λοιπῶν Ἀρμενίων, καὶ οὐδὲν ἔθνος κατὰ τὴν ἐπικρατήσασαν συνήθειαν μηδαμῶς αὐτοῖς ἐνοχλεῖν (τοσοῦτον τοῖς ὑποτελέσι καὶ ὁμογενέσιν ἔθνεσιν αὐτῶν, ὅσον καὶ ταῖς ἐκκλησίαις μοναστηρίοις τε καὶ προσκυνήμασι καὶ ἄλλοις ἱεροῖς αὐτῶν τόποις τοῖς οὖσιν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν), ἄρχειν τε τοῦ τάφου τῆς Παναγίας τοῦ ἐκτὸς τῆς Ἱερουσαλήμ, τῆς Βηθλεὲμ ἐν ᾗ ὁ Χριστὸς ἐτέχθη, τῶν δύο μανουαλίων καὶ τῶν κανδηλῶν τῶν ἐν τῇ θύρᾳ τοῦ ἔνδον τάφου καὶ τῶν κανδηλῶν τῶν ἐν τῇ πύλῃ τῆς τρούλλης καὶ τῶν ἔνδον τῆς τρούλλης καὶ τῶν λαμπάδων ἃς καίουσι, καὶ τῶν θυμιατηρίων καὶ τοῦ ἔνδον τοῦ τάφου κατὰ τὴν θρησκείαν αὐτῶν φωτός, καὶ τῆς λιτανείας ἣν περιιστάμενοι ποιοῦσιν, ὅτε ἔνδον τοῦ κουβουκλίου εἰσέρχονται μετὰ τῶν ὁμογενῶν αὐτοῖς καὶ ὑποκειμένων ἐθνῶν τοῦ φωτὸς φαινομένου, καὶ τῶν ἄνω καὶ κάτω μερῶν τῶν ἔνδον τῆς πύλης,

τῶν δύο θυρίδων, τῶν προσκυνημάτων καὶ ἱερῶν μερῶν τῶν ἐντὸς εὑρισκομένων, τοῦ φρέατος καὶ τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τῆς κειμένης ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ ἁγίου τάφου, καὶ τῆς ἐκκλησίας τῆς οὔσης ἐγγὺς τοῦ ἁγίου Ἰακώβου, φυλακῆς τοῦ Χριστοῦ λεγομένης, καὶ τῶν ἄλλων μοναστηρίων καὶ κοιμητηρίων τόπων τε καὶ οἴκων τῶν ἐγγὺς τοῦ σπηλαίου Βηθλεέμ, καὶ τῶν οἴκων τῶν ξένων, ἀμπελώνων κήπων τε καὶ ἐλαιώνων, καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν τῶν ῥηθεισῶν ἐκκλησιῶν καὶ μοναστηρίων καὶ προσκυνημάτων καὶ ἱερῶν τόπων τῶν ὑποκειμένων αὐτοῖς, ὥσπερ ἀρχῆθεν διώρισται ὑπὸ τοῖς Ἀρμενίοις τελεῖν· τοὺς δὲ ἐρχομένους Ἀρμενίους εἰς προσκύνησιν τῶν ἐκκλησιῶν αὐτῶν καὶ ἀπερχομένους ἐν τῷ ὕδατι τοῦ Ἰορδάνου ταῖς τε πανηγύρεσιν αὐτῶν προσκυνήμασί τε καὶ περιηγητικοῖς τόποις μηδαμῶς παρενοχλεῖν τοὺς δυνάστας καὶ ἐξουσιαστάς, καὶ κατὰ τὸ δοθὲν βασιλικὸν γράμμα ἐνεργεῖσθαι τὰ πάντα καὶ οὐδενὶ τρόπῳ τὰ λοιπὰ ἔθνη παρενοχλεῖν αὐτοὺς ἐπὶ τοῖς δοθεῖσι προνομίοις· οὐδένα δὲ ἐκ τῶν τέκνων μου ἢ ἐκ τῶν μεγάλων ὑπάτων ἢ ἐκ τῶν κοινῶν ἢ ἐκ τῶν μεγάλων ἡγεμόνων ἢ ἐκ τῶν ἐξουσιαστῶν καὶ τῶν λοιπῶν τῶν ἐν ἐξουσίᾳ ὄντων οὐδενὶ τρόπῳ ταράττειν ταυτηνὶ τὴν ὑπόθεσιν, οὔτε ἐναντίον τι τῶν ἄνωθεν ποιῆσαι. Ὃς δ' ἂν τοὐναντίον δράσῃ, κατηριθμημένος εἴη μετὰ τῶν κολαζομένων". Ταῦτα διελάμβανεν ὁ ἐν ἔτει 923 (1517) δοθεὶς ὁρισμός, οὗπερ τὸ ἴσον ἐκ παλαιοῦ σεσημείωται καταστίχου. Ἤδη δὲ ὁ τῶν Ἀρμενίων πατριάρχης Σερκίζης ἦλθεν ἐν Βασιλευούσῃ καὶ ἀναφορὰν ἐδεδώκει διαλαμβάνουσαν, ὅτι κατὰ τὰ θεσπίσματα τοῦ τε Ὄμαρ καὶ τῶν πάλαι σουλτάνων καὶ βασιλέων δεσπόζειν αἰτεῖ τῶν τε ἐν τῇ Ἱερουσαλὴμ ἐκκλησιῶν καὶ μοναστηρίων καὶ ἄλλων ἱερῶν τόπων ὑποκειμένων αὐτοῖς, ἔτι δὲ καὶ τῶν ὁμογενῶν ἐθνῶν καὶ ὑποκειμένων αὐτοῖς, ὧνπερ ἀνέκαθεν εἶχον. Ἐπειδὴ οὖν ὁ μακαρίτης πατήρ μου σουλτὰν Σελήμης θείᾳ βοηθείᾳ τοῦ Ὑψίστου καὶ τοῦ ἀποστόλου αὐτοῦ ἔλαβε τὴν Ἱερουσαλὴμ καὶ ἀνεῳχθεισῶν τῶν τῆς πόλεως θυρῶν ἀπῆλθεν εἰς Βηθλεέμ, ὁ δὲ ῥηθεὶς πατριάρχης μετὰ τῶν ὑπηκόων ἐνεφανίσθη αὐτῷ τῷ πατρί μου καὶ μεθ' ὑποκλίσεως τὴν δουλικὴν ἀπέδωκεν

αὐτῷ προσκύνησιν καὶ ἀνέφερεν ὅτι αἱ ἐκκλησίαι καὶ τὰ μοναστήρια καὶ οἱ ἱεροὶ τόποι οἱ ἐν τοῖς ἱεροῖς θεσπίσμασι γεγραμμένοι, καὶ τὰ ἐντὸς ἔτι καὶ ἐκτὸς προσκυνήματα καὶ οἶκοι καὶ τὰ ὑποκείμενα καὶ ὁμογενῆ ἔθνη Κόπται τε Ἀβυσινοὶ καὶ Σύροι οἱ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν Ἀρμενίων ὑποκείμενοι τῷ πατριάρχῃ τῶν Ἀρμενίων τῶν ἐν τῇ παλαιᾷ καὶ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ τοῦ ἁγίου Ἰακώβου καθημένων, ὑπὸ τὴν αὐτῶν εἰσιν ἐξουσίαν καὶ οὐδεὶς ἄλλος τῶν διαληφθέντων τόπων μετέχει, ζητεῖ πάλιν ὡσαύτως ἄρχειν αὐτῶν κατὰ τὰ πάλαι θεσπίσματα· ἔνθεν τοι ἐπειδὴ ὁ ἀοίδιμος πατὴρ ἡμῶν κατὰ ταὐτὰ ὁρισμῷ βασιλικῇ ἐπιγεγραμμένῳ χειρὶ ταῦτα προσεκύρωσε καὶ ἴσῳ βασιλικοῦ καταστίχου, διαλαμβάνοντι ὅτι "ὡς πρῶτον ἦρχον, οὕτως ἄρχειν καὶ νῦν μηδενὸς ἀντιλέγοντος", μετὰ δὲ τὴν ἐντεῦθεν ἀπαλλαγὴν τοῦ ἀοιδίμου πατρός μου ἐδεήθη ὁ ῥηθεὶς καὶ τῆς ἡμετέρας βασιλείας ὅτι κατὰ τὸ δοθὲν τότε βασιλικὸν θέσπισμα καὶ νῦν ἐπικυρωθῆναι μηδένα ἀντιλέγειν, καὶ τὴν μετ' ἐπιγραφῆς βασιλικῆς νεαρὰν ἣν ὁ πατήρ μου τοῖς Ἀρμενίοις ἐδωρήσατο ἀνακαινισθῆναι, ὅθεν κἀγὼ δίκαιόν τε καὶ εὔλογον κρίνας βέβαιόν τε καὶ ἀσφαλῆ δέδωκα αὐτοῖς τὸν ὑπέρτατον τοῦτον καὶ αὐτοκρατορικόν μου ὁρισμόν, δι' οὗ ἐντέλλομαι ὅτι αἱ ῥηθεῖσαι ἐκκλησίαι μοναστήριά τε καὶ προσκυνήματα καὶ ἄλλοι περιηγητικοὶ τόποι καὶ τὰ ὁμογενῆ καὶ ὑποκείμενα αὐτοῖς ἔθνη μετὰ πάντων τῶν γεγραμμένων κτημάτων αὐτῶν καὶ τῶν ἀνέκαθεν αὐτοῖς ἑπομένων, ὡς ἔκπαλαι διώρισται ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ ῥηθέντος εἶναι πατριάρχου, περὶ ταύτης δὲ τῆς ὑποθέσεως μηδένα ἀντιλέγειν, οὔτε βασιλέων τέκνα οὔτε συμβούλους βασιλικοὺς οὔτε σουλτάνους ἢ χαλιφέδας ὑπάτους τε καὶ ἡγεμόνας καὶ ἄλλους ὅσους λοιποὺς δούλους τοῦ κράτους ἡμῶν, καὶ ἐν περιλήψει οὐδένα κατὰ πάντα τρόπον καὶ κατὰ πᾶσαν αἰτίαν ἀντιλέγειν ἢ παρενοχλεῖν τοῖς Ἀρμενίοις. Ὃς δ' ἂν ἐναντίος φανῇ, ἔχοι ἀντίδικον καὶ ἐχθρὸν τὸν ὕψιστον Θεόν, ἔν τε τῆς ἀναστάσεως ἡμέρᾳ ὑπὸ πλήθους τῶν τιμωρούντων κολάζοιτο».
Οὗτός ἐστιν ὁ μετὰ τῶν ἄνωθεν συνθηκῶν δοθεὶς ὁρισμός, γεγραμμένος ἐν παλαιῷ καταστίχῳ κατὰ τὸ 927 (1521) ἔτος· σεση-

μείωται δὲ καὶ τοῦ καταστίχου ἴσον τὸ τοῖς Ἀρμενίοις δοθὲν ἐν ἔτει 924 (1518). Ἐθεωρήθησαν καὶ οἱ κώδικες καὶ εὕρηται ἐν αὐτοῖς Σερκίζης πατριάρχης ἐν Ἱερουσαλὴμ καὶ τῶν Ἀρμενίων, τοῦ ἁγίου τάφου καὶ τῆς Βηθλεέμ, τῆς πρὸς βορρᾶν πύλης, τοῦ ἁγίου Ἰακώβου, τοῦ Ναπλοὺς καὶ τῶν ἐθνῶν Ἀβυσινῶν Σύρων καὶ Κοπτῶν τῶν ὑποκειμένων τῇ ἐκκλησίᾳ αὐτῶν, ἣν ἔχουσι μετὰ τῶν ἑπομένων αὐτοῖς, τοῦ δὲ τῶν Ἀρμενίων πατριάρχου τῶν ὑποκειμένων εἰς τὴν αὐτῶν ἐκκλησίαν ἄρχειν, τῶν Ἀβυσινῶν δηλαδὴ Σύρων καὶ Κοπτῶν, τοῦ τε τάφου καὶ τῆς Βηθλεὲμ καὶ τῆς πρὸς βορρᾶν πύλης καὶ τῆς τοῦ ἁγίου Ἰακώβου ἐκκλησίας καὶ τοῦ Ναπλοὺς· ἃ καὶ γεγραμμένα εἰσὶ καὶ σεσημειωμένα ἐν κώδικι τοῦ δοθέντος ἴσου ἐν ἔτει ͵αξγ' (1653) τῇ ιζ' τῆς σελήνης τῆς καλουμένης Σαμπάν. Ἐθεωρήθη ἔτι ἐν τῷ κώδικι καὶ τὸ δοθὲν τοῖς Ῥωμαίοις ἴσον τοῦ καταστίχου ἐν ἔτει 922 (1516), καὶ διελάμβανε περὶ τοῦ πατριάρχου τῶν Ῥωμαίων τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ τῶν σεβασμίων τόπων, ὅτι αἵ τε ἄνω καὶ κάτω ἀψῖδες αἱ κατὰ μεσημβρίαν, αἱ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Ἱερουσαλήμ, καὶ ὁ ἅγιος τάφος μετά τε τῶν ἑπτὰ τῆς Παναγίας ἀψίδων τῶν ἄνω καὶ κάτω, ἥ τε Βηθλεὲμ μετὰ τοῦ τόπου ἐν ᾧ ὁ Χριστὸς ἐτέχθη, μετὰ τῶν μανουαλίων κανδηλῶν τε καὶ τῶν ἑπομένων αὐτοῖς, ἐν τῇ ἐξουσίᾳ εἰσὶ τοῦ πατριάρχου Σωφρονίου· καὶ ἐν ἔτει ͵αμβ' (1633) τῇ δ' τῆς σελήνης καλουμένης Ζιλχιτζὲ δέδοται ἴσον καταστίχου, καὶ ἐν ἔτει ͵αξγ' (1653) τῇ ιζ' τῆς σελήνης Σαμπὰν σεσημείωται τό τε ἴσον τοῦ καταστίχου, ὃ ἦν γεγραμμένον ἐν παλαιῷ καταστίχῳ, διαλαμβάνον ὡς ἄνωθεν. Ἔνθεν τοι κατὰ τὴν ἀναφορὰν αὐτῶν καὶ τὸ ἐκ τοῦ κώδικος σημείωμα, κατά τε τὰς τῶν κριτῶν τῆς Ἱερουσαλὴμ ἀναφοράς, προσταγὴ γέγονε γραφῆναι τά τε ἐν τῷ κώδικι σημειώματα καὶ τὰ προνόμια ἐπὶ τῷ δῆλα γενέσθαι τῷ βασιλικῷ κράτει, τὰς δὲ ἀναφορὰς κρατηθῆναι· κατὰ δὲ τὴν ἡμετέραν προσταγὴν ἐν οἰκείῳ σεσημείωται τόπῳ· δεδήλωνται δὲ καὶ τετήρηνται. Καὶ δὴ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον δέδοται περὶ αὐτῆς τῆς ὑποθέσεως ὑπέρτατος ὁρισμὸς ἐπὶ τῷ ἐνεργεῖσθαι ὡς ἄνωθεν. Ἐντέλλομαι τοίνυν, ἐρχομένης τῆςδε τῆς ἱερᾶς μου ἀποφάσεως

τῆς περὶ ταύτης διαλαμβανούσης τῆς ὑποθέσεως, ὅπως ποιήσητε κατὰ τὴν ἡμετέραν προσταγὴν κατὰ τὰ ἅπερ ἔχουσιν ἱερὰ θεσπίσματα καὶ αὐτοκρατορικὰ γράμματα τῶν πρώην βασιλέων, κατὰ τὴν νεαρὰν καὶ κατὰ τὸ ἶσον τοῦ βασιλικοῦ καταστίχου καὶ κατὰ τὰ παλαιὰ τούτων προνόμια τῶν ἐκκλησιῶν καὶ μοναστηρίων κτημάτων τε καὶ χωμάτων, ὧν κατὰ τὸ πάλαι ἔθος μετέσχον, ἄρχειν καὶ νῦν· ἔτι δὲ τῶν Ἀβυσινῶν Σύρων τε καὶ Κοπτῶν τῶν ἀνέκαθεν ὁμογενῶν καὶ ὑποκειμένων αὐτοῖς ἐθνῶν, μετὰ πάντων τῶν κτημάτων καὶ κληρονομιῶν αὐτῶν καὶ τόπων, τοὺς Ἀρμενίους ἄρχειν καθὰ καὶ τὸ πάλαι ἦσαν αὐτῶν προνόμια· τοὐντεῦθεν δὲ ἄλλον περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως μὴ δοθῆναι ὁρισμόν, ἀλλὰ τὸ προνόμιον τοῦτο καὶ σημείωμα τὸ κῦρος εἰς τὸ διηνεκὲς ἔχειν καὶ ἐνεργεῖσθαι ἀσφαλῶς, ἐπειδὴ ἐν οἰκείῳ σεσημείωται τόπῳ· τοὺς δὲ Ῥωμαίους ἐναντίον τῶν ἁγίων ὁρισμῶν τῶν τε πρότερον καὶ μετὰ ταῦτα δοθέντων ἐὰν βουληθῶσί ποτε ἔριν ποιῆσαί τινα καὶ τρόπῳ τινὶ ὁρισμὸν παραστήσωσι, μηδαμῶς ἔχειν τὸ κῦρος καὶ δύναμιν. Οὕτω σταθεροὺς τοίνυν εἶναι ὑμᾶς δεῖ ταύτῃ τῇ ἁγίᾳ μου προσταγῇ καὶ πειθηνίους τῷ ἱερῷ τούτῳ σημείῳ. Ἐν ἔτει ͵αρμζ' (1734) εἰς τὰς ϛ' τοῦ Τζουμαζιλαχίρ».

16. Τούτου δὲ γεγονότος τοῦ ὁρισμοῦ ἡμεῖς οὐδεμίαν εἴχομεν εἴδησιν. Τῶν ἐν τῇ τοῦ ὑπάτου δὲ αὐλῇ γραμματικός τις ἐμήνυσεν ἡμῖν διὰ τοῦ γενικοῦ ἑρμηνέως, ὡς ἄρα οἱ Ἀρμένιοι καὶ ἄλλον πεποιήκασιν ὁρισμὸν ἐπιγεγραμμένον χειρὶ βασιλικῇ· περὶ τίνος δὲ καὶ τί διαλαμβάνει ἀγνοεῖν ἔφησεν. Ἔδει μὲν οὖν ἡμᾶς σκέψασθαι τὸ πρακτέον ἐπὶ τῷ τὸν ὁρισμὸν εἰς χεῖρας λαβόντας ἰδεῖν τε καὶ ἀναγνῶναι τὸ ἐν αὐτῷ περιεχόμενον, τοῖς ὅλοις δὲ ἠμηχανοῦμεν διὰ τὸ μὴ δῆλον ἔτι γεγονέναι, μήπω ἐν τοῖς κώδιξιν ἀντιγραφέντα· ἔτι δὲ καὶ ἐν τῷ κοινῷ κώδικι οὐκ ἤγαγον οἱ Ἀρμένιοι ἀλλ' ἐν τῷ (κώδικι τοῦ) τῶν ἐπισκόπων κάλφα, ὃς ὅλος αὐτῶν ἦν, πολλῷ ᾠκειωμένος χρυσίῳ. Ἐπέμψαμεν τοίνυν τινὰ τῶν ἡμετέρων, ὡς δῆθεν ἀγνοοῦντα καὶ ἄλλο τι ζητοῦντα, κατασκοπεῦσαι ἐν τῷ τοῦ κάλφα κώδικι· ἀλλ' ἔτι ἀσημείωτος ἦν. Ἔνθεν τοι καὶ δυσχερὴς ἦν ἡ τούτου εὕρεσις. Τέλος δ' οὖν μακρό-

θεν ἔγνω ὁ παρ' ἡμῶν ἀποσταλεὶς τοῦ πράγματος ἅψασθαι καὶ πυθέσθαι εἰ τοιοῦτός τις ἐγένετο ὁρισμὸς καὶ εἰ παρ' αὐτοῖς· ἦν γάρ τις τῶν τοῦ κάλφα οἰκείων εὔνους τῷ παρ' ἡμῶν ἀποσταλέντι. Τοῦτον τοίνυν ἐρωτήσας ὁ ἡμέτερος ἔφη "σὺ μὲν εἶ φίλος ἐμὸς καὶ πάλαι συνήθης, κἀμέ τε οἶδας σιγᾶν ἐπιστάμενον καὶ πρὸς οὐδένα τὸν λόγον ἐκφέροντα· εἰπέ μοι τοίνυν εἴ τις νέος ὁρισμὸς τῶν Ἀρμενίων ἐγένετο, καὶ εἰ δυνατὸν καὶ ἀναγνῶναί μοι δός· ἢν δέ γε ὑπολάβῃς ὅτι πρὸς τὸν τῶν Ῥωμαῖον πατριάρχην τὸν λόγον ἐκφέρω, τοῦτο παρὰ σοὶ κεῖται· εἰ μὲν γάρ σοι ἀργυρίων δεῖ, ἐγὼ μὲν ἀναγνοὺς καὶ κρύφα ἀντιγράψας προσφέρω ὡς παρὰ σοῦ τῷ πατριάρχῃ καὶ κερδανεῖς (εὖ οἶδα) σὺ ἀργύριον ὡς ἐφικτόν". Ὁ δὲ τῇ τε φιλίᾳ χαρισάμενος καὶ τῷ χρυσῷ δελεασθείς, κλέψας νυκτὸς ἐκ τοῦ τοῦ κάλφα κόλπου τὸν ὁρισμὸν παρήγαγε πρὸς ἡμᾶς καὶ οὕτως ἀντεγράψαμεν αὐτόν. Ἀναγνόντες δὲ ἡμεῖς μετέπειτα ἔγνωμεν ὅσα ἐξ ἀνοήτου κακίας καὶ κενοδόξου οἰήσεως συλλέξαντες ἐπεφόρησαν, μὴ λογισάμενοι τὴν τοῦ πράγματος ἀπόβασιν, καὶ ὡς οὐκ εἰς μακρὰν τἀπίχειρα ἀποτίσουσι τῆς κακίας. Ἀπονενοημένους δὲ καὶ εἰς τὸ κακὸν παντάπασιν ἐπιρρέψαντας γνόντες ἑτέραν ἔγνωμεν τραπέσθαι, ἐφ' ᾧ μὴ καὶ ἄλλα πλείω καὶ ἀνήκεστα ἡμῖν διαπράξωνται — πονηρὰ γὰρ φύσις δυνάμεως ἐπειλημμένη δημοσίους ἀπεργάζεται συμφορὰς — καὶ τὴν μὴ δακνομένην χεῖρα ἀσπάσασθαι ἔγνωμεν. Προσποιηθέντες τοίνυν περὶ τῶν πεπραγμένων μηδὲν εἰδέναι ἀπερχόμεθα πρὸς αὐτοὺς διαπρεσβευόμενοι καὶ εἰρήνην αἰτοῦντες, οἳ δὲ μεγαλαυχοῦντές τε καὶ βρενθυόμενοι μεγάλα ἐκόμπαζον· ἡμεῖς δὲ ὑπεμένομεν τῷ κύκλῳ καὶ τῇ τοῦ καιροῦ φορᾷ συμπεριφερόμενοι· οὐδὲ γὰρ ἦν ἄλλως ποιῆσαι· "τῶν γὰρ φυλῶν τῶν ἐθνῶν ὁμοπίστων οὐσῶν ἡμῖν καὶ τὴν ἐν Χαλκηδόνι σύνοδον ἀναθεματιζουσῶν, ποίαν" ἡμῖν ἔλεγον "κοινωνίαν εἶναι μεταξὺ ὑμῶν τε καὶ τῶν φυλῶν"; Προβαλόντων δὲ καί ποτε ἡμῶν περί τε τῶν ἐν ταῖς χερσὶν ἡμῶν θεσπισμάτων καὶ ἄλλων δικαιολογιῶν, μηδ' ἀπολογίας ἐπὶ τοῖς λεγομένοις ἠξίουν ἡμᾶς πὴ μὲν ἐπὶ τὸν Σεχπόζην, πὴ δὲ ἐπὶ τὸν ὕπατον, πὴ δὲ ἐπὶ τοὺς βασιλικοὺς κώδικας, πὴ δὲ καὶ ἐπὶ τὸν βασιλέα αὐτὸν

(παραπέμποντες)· "ὁ Σεχπόζης ἐπίσταται, ὁ ὕπατος, οἱ βασιλικοὶ κώδικες, ὁ βασιλεύς". Τοιαῦτα ὁρῶντες βρενθυομένους οὐκ εἰς μακρὰν τὴν πτῶσιν αὐτῶν εἶναι προὐμαντευόμεθα. Καὶ ταῦτα μὲν πρὸς τοῖς ἄλλοις παραβαλλόμενα φορητὰ εἶναι ἐδόκει· ἦν δέ τις αὐτῶν βαρταμπέτης, ὃς πρὸς ἡμᾶς ἐπεστέλλετο, ἀνὴρ ἄνους φύσει καὶ ὑπέροφρυς — Γιακούπης δὲ ἦν ὄνομα αὐτῷ — καὶ χλευάζειν ἐπειρᾶτο ἡμᾶς ὑπομειδιῶν καὶ πυθόμενος "ὑμῶν ἐστιν ὁ ἅγιος Ἰάκωβος; ὑμέτεραί εἰσιν αἱ φυλαί"; Καὶ ἄλλοι τοιοῦτοι λῆροι πολλοί· ἡμεῖς δὲ σιγὴν ἐξασκήσαντες μηδέν τι ἄλλο ἐλέγομεν, εἰ μή γε ὅτι "οὐδὲν εἰρήνης κρεῖττον" καὶ τὰ τούτοις παραπλήσια, δεδιότες μή τι γε πρός τι τῶν ἀτοπωτέρων αὐτοὺς παροξύναντες μεῖζόν τι κακὸν ἑαυτοῖς προμνηστευσώμεθα.

17. Ἡσυχίαν οὖν ἦγομεν τὸν καιρὸν πραγματευόμενοι. Μετὰ πολλοὺς τοίνυν λόγους ἔγνωσται φιλίαν ὑποποιήσασθαι καὶ διὰ γραμμάτων εἰ δυνατὸν τοῦτο ἐπιστηρίξαι· ἴσως γὰρ γράμματα πρὸς ἀλλήλους πίστεις τε δόντες καὶ λαβόντες κατεστέλλομεν αὐτῶν τὴν ὁρμήν. Τούτου δὲ τὸ ἐνδόσιμον ἐδεδώκει ἐπιστολή τις, ἣν ἀπεστάλκει ὁ ἀπὸ Ἱεροσολύμων βαρταμπέτης, ἀνὴρ φύσει ὕπουλος ὑποκριτής τε ὑπέρ τινα ἄλλον καὶ ἱκανὸς καταρρᾳδιουργῆσαί τε καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἑλκῦσαι λαὸν βάρβαρον. Ἐγεγράφει τοίνυν ἡμῖν καὶ τῶν ὅρκων ἀνεμιμνήσκετο, οὓς ἐν Ἱεροσολύμοις ἔμπροσθεν τοῦ δεσπότου ἡμῶν ἐποιήσατο, καὶ ὡς ἐν τούτοις μένει: "κατὰ τὴν ἀνέκαθεν ἐπικρατήσασαν συνήθειαν, ὡς καὶ οἱ πρὸ ἡμῶν διῆγον". Ταύτην τοίνυν ἡμεῖς τὴν ἐπιστολὴν λαβόντες ἐπιχειρῆσαι ἔγνωμεν καὶ τὰ τῆς εἰρήνης προβαλεῖν. Ἀπελθὼν οὖν ἐγὼ πρὸς αὐτοὺς τοιάδε λέγειν ἠρξάμην· "Βέλτιον μὲν εἰρήνης οὐδέν, ὥσπερ οὐδὲ μάχης χεῖρον· ἡ μὲν γὰρ οἰκοδομῆς, ἡ δὲ φθορᾶς πρόξενος. Ἐντεῦθεν καὶ οἱ μᾶλλον ἐπὶ συνέσει ἐπαινούμενοι ἀντὶ πολλῶν ταύτην ἐξελέξαντο, ὡς τὸ διηνεκές τε καὶ μόνιμον ἔχουσαν. Ποσάκις μεταξὺ τῶν δύο γενῶν αἱ διαφοραὶ αὗται ἐγένοντο; ποῖον ἀγαθὸν ἐκ τούτων ἐγένετο; δαπάναι ἀνωφελεῖς, μάχαι ἐπιβλαβεῖς, πίστεως διασυρμοὶ καὶ ἄλλ' ἄττα, ὅσα τε καὶ λεγόμενα καὶ ἀκουόμενα ἀηδίαν παρέχει, καὶ ταῦτα διὰ πείρας μᾶλλον ἔγνωσται ἢ διὰ λόγων.

Ἑξήκοντα σχεδὸν ἔτη εἰρηνικῶς ἡμῶν τε καὶ ὑμῶν διαγόντων, ποία βλάβη ἐγένετο; ἀφ' οὗ δὲ ταῦτα προὐχώρησαν, πόσα χρήματα ἐδαπανήθησαν; καὶ πρὸς τί τέλος μὲν οὐκ οἶδα, ὅτι δὲ πρὸς οὐδὲν ἀγαθὸν σαφῶς ἐπίσταμαι. Ἄγετε δὴ εἰ βουλητὸν εἰρήνην γενέσθαι μεταξὺ ἡμῶν τε καὶ ὑμῶν ὡς ἂν δόξῃ λυσιτελέστερον". Ὁ δὲ πρὸς ταῦτα βύθιον ἀνοιμώξας, ἀκούσας μάλιστα καὶ ἀναμνησθεὶς τοῦ πλήθους τῶν γεγονότων, "οὐ παρ' ἐμοῦ" ἔφη "εἶναι τὴν αἰτίαν, ἀλλὰ παρὰ τοῦ ἡγουμένου ὑμῶν Διονυσίου· οὗτος γὰρ τῆς ὑποθέσεως καὶ τῆς διαφορᾶς ἀρχηγὸς ἐγένετο". Καί τοι γε ἐπὶ τούτῳ ὁ βαρταμπέτης Ὀβανέζης σαφῶς ἐψεύδετο, ἀλλὰ τοῦ καιροῦ ἐναντιουμένου καὶ ἄκοντες συνωμολογοῦμεν. Καὶ ὅτι μὲν ἐψεύδετο δῆλον· οὗτοι γὰρ πρὸ ἐτῶν σχεδὸν ἕξ, πρὸς τῷ τέλει τῆς τοῦ σουλτὰν Ἀχμέτη βασιλείας, τὰ τοιαῦτα σκευωρεῖν ἤρξαντο· ἐξ ἐκείνου καὶ γὰρ πρῶτον παρέλαβον ὁρισμὸν καὶ κρύφα κατεῖχον· μετὰ δὲ ταῦτα τῶν σκήπτρων ἐπὶ τὸν σουλτὰν Μαχμούτην μεταπεσόντων, τὸν διαληφθέντα ὁρισμὸν διὰ βασιλικῆς ἐπιγραφῆς ἀνεκαίνισαν. Ἐντεῦθεν καὶ τρίτον ποιῆσαι προθυμηθέντων, ἐκώλυσεν ὁ ἡγούμενος ἡμῶν ἀνακαινίσας ἕνα τῶν προδοθέντων ἡμῖν ὁρισμῶν, ἐκ τῶν κοινῶν κωδίκων ἐξαγαγὼν τὸ σημείωμα, δι' ἀναφορᾶς τοῦ ῥεΐζ-ἐφέντη ἐπιβεβαιωθέντα· καὶ τόνδε τὸν ὁρισμὸν ψευδῶς αἴτιον εἶναι ἔλεγον τῆς αὐτῶν ἀνταρσίας. Μετὰ δὲ ταῦτα καὶ αὐτὸς τῆς εἰρήνης ἐπαινέτης ἦν καὶ τῷ Σεχπόζῃ ἔφη κοινῶσαι τὸν λόγον, ἥν γε καὶ αὐτῷ δοκῇ.

18. Αὕτη τοιγαροῦν τῆς μεταξὺ εἰρήνης πρώτη ἀρχὴ ἡμῶν τε κἀκείνων τὸν καιρὸν πραγματευομένων, ἡμῶν μὲν ὅτι ἐπὶ τοῖς Ἀρμενίοις τὸ πᾶν ἦν, καὶ εἴ γε ἐπὶ πλέον ἐκινοῦμεν τὰ πράγματα, δέος ἦν μὴ καὶ τὰ ἐκ παλαιοῦ δοθέντα ἡμῖν βασιλικὰ θεσπίσματα τῶν ἡμετέρων χειρῶν ἀφαρπάσωσιν· ἐκείνων δὲ ὅτι κατὰ μικρὸν ἐκτανθῆναι βουλομένων ἀδύνατον ἦν εὐθὺς ἐπιχειρῆσαι, μὴ παλαιωθέντων τῶν εἰς χεῖρας αὐτῶν γραμμάτων. Ἐκοινολογεῖτο οὖν ἡ εἰρήνη καὶ οὐδὲν ἄλλο ἦν διὰ στόματος εἰρήνης ἐκτός, ἡμῶν τε κἀκείνων τὰ αὐτὰ διαπρεσβευομένων, τοῦ τε γενικοῦ ἑρμηνέως ἐμφρόνως πάνυ τὰ ἴσα ἐνεργοῦντος πρὸς τὸν Σεχπόζην ἐφ ᾧ τὸ

τοῦ ὑπερηφάνου γαῦρόν τε καὶ σφριγὸν ἐκλεᾶναί τε καὶ καθομαλίσαι. Ἐνδόντος δὲ τοῦ Σεχπόζη — ἐξ αὐτοῦ γὰρ καὶ μόνου τὸ πᾶν ἐξήρτητο — καιρὸς ἤδη διώρισται συνελθεῖν τε ἡμᾶς τε καὶ αὐτοὺς καὶ περὶ τῆς εἰρήνης διαλεχθῆναι· ἀλλ' ἀνεβάλλετο παρὰ τῶν Ἀρμενίων ὁ χρόνος, καὶ πὴ μὲν τὸν νοσοῦντα ὑπεκρίνετο, πὴ δὲ τὸν Σεχπόζην ἐρέσθαι ἔλεγε περὶ τοῦ τῶν ἐλευσομένων ἀριθμοῦ καὶ τίνα δεῖ συνελθεῖν καὶ ἐν τίνι τόπῳ γενέσθαι τὴν συνέλευσιν. Ἐν τούτοις μὲν οὖν χρόνος ἱκανὸς ἐτρίβετο, τέλος δ' οὖν διώρισται τόπος ὁ τοῦ γενικοῦ ἑρμηνέως οἶκος· οἱ διαλεχθησόμενοι, ἐξ ἡμῶν μὲν ὁ δεσπότης ἡμῶν μετ' ἐμοῦ, ὁ γενικὸς ἑρμηνεὺς καί τινες τῶν ἐκ τοῦ γουναρικοῦ ῥουφετίου· ἐξ αὐτῶν δὲ ὁ Ὀβανὲζ βαρταμπέτης, ὁ Γιακοὺπ βαρταμπέτης, ἐπίτροπος ὢν τοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις βαρταμπέτου Κηρκόρη, ὁ Σεχπόζης καὶ τρεῖς ἕτεροι τῶν ἀρμενικῶν προεστώτων.

19. Συνήλθομεν οὖν καὶ μετὰ τοὺς συνήθεις χαιρετισμοὺς προλογίζεσθαι ὁ ἡμέτερος ἤρξατο δεσπότης, ἐλέγχων τε ἅμα καὶ αἰτιώμενος καὶ τῶν πρὸ τούτου χρόνων ἀναμιμνησκόμενος ὅτε εἰρήνη βαθεῖα ἦν καὶ οὔτε ὁρισμῶν ἐδεόμεθα οὔτε φιλοτίμου τινὸς καὶ ὑψηλῆς περιεργίας, ἀλλ' ἀδιακρίτως καὶ ἁπλῶς μετ' εὐνοίας διήγομεν, καὶ οὔτε ἐκ τῶν ἡμετέρων οὔτ' αὖ ἐκ τῶν Ἀρμενίων διαφορά τις ἐγένετο· "νῦν δὲ τὰ πρότερον σχεδὸν ἐν λήθῃ βληθέντα ἀνεμοχλεύσατε καὶ τὸν κεκρυμμένον ἐν τῇ αἰθάλῃ σπινθῆρα εἰς μέσον ἐκβαλόντες τοσήνδε πυρκαϊὰν καὶ φλόγωσιν ἐξήψατε, ὥστε σχεδὸν ἔριν διηνεκῆ καὶ λογομαχίαν ἀδιάλειπτον ἐν ἀμφοτέροις τοῖς γένεσιν προὐξενήσατε, καὶ ὥσπερ τινὰς ἐπιθανατίους ἐχθροὺς κατεσκευάσατε, ὥστε μηδὲ ὁρᾶν ἀνεχομένους ἀλλήλους. Καὶ εἴ γε τι κέρδος περιεγίγνετο, εἶχεν ἄν τινα ἀπολογίαν τὸ πρᾶγμα· περὶ γὰρ τοῦ ἰδίου κέρδους τάχα τι καὶ τῶν ἀτοπωτέρων ἀποτολμήσειέ τις· εἰ δὲ καὶ περὶ βλάβης ὁ πόνος, τί τούτου εἴη ἂν ἀνοητότερον; Σκέψασθε οὖν τὰ μετὰ ταῦτα· ἡμεῖς μὲν γὰρ θνητοὶ ὄντες ἀποθνήσκομεν, ἀλλά γε τοῖς μεθ' ἡμᾶς ἐσομένοις ἀναθέματος καὶ βλασφημιῶν αἴτιον καταλείψομεν". Ἐνταῦθα κατασιγάσαντος τὸν λόγον τοῦ δεσπότου ἡμῶν, ὁ γενικὸς ἤρξατο ἑρμη-

νεύς· "Ἡμεῖς μὲν συνήλθομεν ἐνθάδε περὶ εἰρήνης διαλεχθησόμενοι, δοκῶ δὲ μηδὲν διαπράξασθαι εἴ γε καί τινων ἀντιλογιῶν μὴ προβληθεισῶν εἰς μέσον. Ἐπεὶ δὲ αἱ αἰτιολογίαι αὗται ἐκ τῆς ἀρχαίας οὖσαι συνηθείας δηλωθῆναι ἀδύνατόν ἐστιν ἄνευ ἀρχαίων γραμμάτων, δεῖ εἰς μέσον ἀγαγεῖν ἀμφοτέρων τῶν ἐθνῶν τὰ γράμματα, καὶ τούτων ἀναγνωσθέντων διαλυθήσεται ἡ μεταξὺ ἔρις καὶ πέρας ἕξει ἡ διαλλαγή· εἰ δὲ ἁπλῶς γε οὕτως καὶ ἀνερευνήτως γένηται, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ ἄκυρος καὶ ὡς τὸ μηδὲν λογισθήσεται".

20. Τούτου τοίνυν ῥηθέντος ἐξήγαγεν ὁ Σεχπόζης τὸ προγραφὲν βασιλικὸν θέσπισμα, ὅπερ ἀναγνοὺς ὁ γενικὸς ἑρμηνεὺς "ὑμεῖς μὲν" ἔφη, "ὦ Ἀρμένιοι, πάντα συναγαγόντες προσεποιήσασθε καὶ οὑτωσὶ ἀπηγγείλατε τῷ βασιλεῖ, ὃς τοιόνδε ἡμῖν ἐδεδώκει ὁρισμὸν ἐναντίον τῆς ἀρχαίας συνηθείας καὶ τῆς τῶν πάλαι βασιλευσάντων ἀποφάσεως". Καὶ ταῦτα εἰπὼν ἀνέγνω καὶ ἓν ἐκ τῶν ἡμετέρων θεσπισμάτων, ὅπερ παραβαλὼν καὶ λεπτομερέστερον ἐπεξηγήσας ἀπέδειξε δυοῖν θάτερον, ἢ τὰς ἐν ταῖς ἡμετέραις χερσὶ ἀποφάσεις ψευδεῖς εἶναι ἢ αὐτοὺς σαφῶς καταψεύδεσθαι. Ἐνταῦθα θρασυνθέντων τῶν Ἀρμενίων καὶ λόγοις θρασυτέροις ἀπολογησαμένων — παρεβοήθει γὰρ αὐτοῖς ὁ καιρὸς ἐς τὰ μάλιστα — μικρὸν κατεσίγασεν ὁ γενικὸς ἑρμηνεύς. Εἶτα αὖθις ἀπελογήσατο· "εἰ τοίνυν ὑμεῖς τοῦτον κατάσχητε τὸν ὁρισμὸν καὶ εἰς πρᾶξιν ἀγαγεῖν τὰ γεγραμμένα βούλησθε, ἴστε σαφῶς ὡς οὐδέποτε διαλλαγησόμεθα· εἰ δὲ διαλλαγὴν βούλεσθε, πολλοί εἰσιν οἱ περὶ ταύτης τρόποι. Δύο δὲ εἰσὶν οἱ μᾶλλον ἐξαίρετοι, ἢ τοῦτον ὃν ἐποιήσατε ὁρισμὸν σφραγίσαντες ἀποκλείσατε — καὶ ἐπεί, ὡς λέγετε, ἔστιν ἐν ὑμῖν γράμματα ἀρχαῖα, σὺν τοῖς ἀρχαίοις ἐκείνοις εἰρηνιαίως διάγωμεν — ἢ καὶ ἡμεῖς ἕνα τῶν ἡμετέρων ἀνανεοῦμεν καὶ οὕτω διαφυλαττόμεθα. Σκέψασθε οὖν τίς ὁ παρ' ὑμῖν αἱρετώτερος τρόπος δοκεῖ».

21. Ἤρξαντο οὖν ἀρμενιστὶ λαλεῖν οἱ Ἀρμένιοι· ἦν δὲ ἡ διάλεξις αὐτῶν ὅτι ἤν γε τοῦτον τὸν νέον ὁρισμὸν παραιτήσωσι, πρὸς οὐδὲν ἕτερον ἔχουσι σφᾶς αὐτοὺς ἐπιστηρίξαι· εἰ δέ γε καὶ ἡμᾶς

ἀνακαινίσαι ὁρισμόν τινα ἐάσωσιν, εὔδηλον ὅτι ὁ ἐκείνων ἀκυρωθήσεται. Περὶ τούτου οὖν διαλόγου πολλοῦ γενομένου ἔδοξεν αὐτοῖς ἀπατῆσαι ἡμᾶς καὶ στέρξαι μὲν τὸ καὶ ἡμᾶς ἀνανεῶσαι ἕνα τῶν ἡμετέρων ὁρισμῶν, ἐντυχεῖν δὲ τῷ ὑπάτῳ καὶ ὡς αὐτοὶ βούλονται γενέσθαι τὴν ἀνανέωσιν. Καὶ μετὰ ταύτην τὴν λογοτριβὴν ἀπεκρίνατο ὁ Σεχπόζης ὅτι "τὰ μὲν δύο γένη περί τε τῶν ἐθνῶν προνομίων τε καὶ τόπων ὡς ἀνέκαθεν διῆγον, καὶ εἰς τὸ ἑξῆς οὕτως ἔστωσαν· καὶ ὑμεῖς δὲ ἀνακαινίσατε ὃν ἂν βούλεσθε ὁρισμόν, κἀγώ τε ἔσομαι ὑμῖν βοηθὸς εἰς ταυτηνὶ τὴν ἀνακαίνισιν". Ἐπὶ τούτοις οὖν ἐγένετο ἡ διαλλαγὴ καὶ ἀπεφάνθη ἐξ ἑκατέρων τῶν μερῶν ἐνσφράγιστά τε καὶ ἐνυπόγραφα γενέσθαι γράμματα διαλαμβάνοντα βεβαίαν εἶναι τὴν ἀρχαίαν συνήθειαν, ἁπλῶς οὕτω καὶ ἀνωνύμως, τοσόνδε μόνον περιέχοντα ὅτι "στέργομεν ἀμφότεροι ὥσπερ ἀρχῆθεν διήγομεν καὶ τὴν παροῦσαν εἶναι διαγωγήν". Ἐξήλθομεν οὖν διαλυθείσης τῆς συνελεύσεως ἕκαστος πρὸς τὰ ἴδια. Σκέψις οὖν ἐγένετο περὶ τῆς τοῦ γράμματος συνθέσεως, καὶ γνώμης κοινωνήσαντες τῷ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ κυρίῳ Νεοφύτῳ καὶ τῇ λοιπῇ τῶν ἀρχιερέων ὁμηγύρει συνετέθη τὸ ἔγγραφον τόνδε τὸν τρόπον.

22. Ὡς ἄρα "ἀρχῆθεν οὐ διέλειπεν ὁ τῆς εἰρήνης ἐχθρὸς κατὰ τῆς εἰρήνης ἐπιχειρεῖν καὶ ταράττειν τοὺς ὁπωςδήποτε ἐν εἰρήνῃ ὄντας καὶ εἰρηναίως διάγοντας· ἀλλὰ καὶ οἱ τῆς εἰρήνης μαθηταὶ παραχρῆμα ταύτην ἀποβαλόντες τὴν εἰρήνην προείλοντο. Ἐπειδὴ τοίνυν καὶ μεταξὺ τῶν δύο φυλῶν Ῥωμαίων τε καὶ Ἀρμενίων συνέβη κατὰ τούςδε τοὺς χρόνους σκάνδαλον παραπεσεῖν καὶ διαταράξαι τὰ ἔθνη ἀμφότερα, ἡμεῖς ὁ τῶν Ῥωμαίων πατριάρχης Μελέτιος καὶ ὁ τῶν Ἀρμενίων βαρταμπέτης Κηρκόρης ἔτι ἐν Ἱεροσολύμοις ὄντες, πρὸς ἀναίρεσιν τοῦ σατανικοῦ σκανδάλου ἔγνωμεν δι' ὅρκου ἀποβαλεῖν πᾶν νεοφανὲς καὶ ἀσύνηθες νεωτέρισμα ἐξ ὁποιασοῦν πεισμονῆς ὁπώσποτε γεγονός, καὶ στέρξαι τῇ ἀρχαίᾳ συνηθείᾳ καὶ διάγειν ὥσπερ οἱ πρὸ ἡμῶν πατριάρχαι, τὰ δὲ ἀήθη καὶ νεοφανῆ ἄκυρα εἶναι εἰς τὸ παντελὲς καὶ ὡς μηδὲ τὴν ἀρχὴν γεγονότα. Ἐλθόντες ἐν τῇ βασιλευούσῃ τῶν πό-

λεων, ἵνα καὶ ἐνταῦθα ἐπικυρωθῇ ἡ ἐκεῖσε γεγονυῖα συμφωνία, συνήλθομεν καὶ ἐνταῦθα ἡμεῖς μὲν μετὰ τῶν προεστώτων τοῦ γένους ἡμῶν, ὁ δὲ τῶν Ἀρμενίων βαρταμπέτης Ὀβανέζης μετὰ τῶν προεστώτων τοῦ γένους αὐτοῦ· καὶ λόγων πολλῶν προβληθέντων περὶ τῆς διαλλαγῆς ἔδοξε καὶ ἐνταῦθα στέρξαι τὴν γεγονυῖαν ἐν Ἱεροσολύμοις συνθήκην. Καὶ δὴ στέργομεν τὴν ἀρχαίαν συνήθειαν καὶ βεβαίαν εἶναι ἀποφαινόμεθα ἐν πάσῃ διαφορᾷ καὶ ἐθίμῳ, τάξει ἐκκλησιαστικῇ τε καὶ ἐξωτερικῇ, ἔν τε ταῖς λιτανείαις καὶ τοῖς ὑποκειμένοις ἔθνεσι καὶ τόποις, καὶ μηδέν τι νεωτερίζειν ἐναντίον τῆς ἀρχαίας συνηθείας. Ἵνα δὲ τὸ βέβαιον ἔχῃ, τῇ ἰδίᾳ σφραγῖδί τε καὶ ὑπογραφῇ τὴν παροῦσαν ἔνδειξιν ἐπιβεβαιοῦντες ἀποφαινόμεθα ὡς ἀνεξάλειπτον εἶναι τὴν γεγονυῖαν συνθήκην· ἥτις γέγραπται μὲν τρόπῳ εἰρήνης, οὐχὶ δὲ πρὸς τὸ μεταφρασθῆναι καὶ σκάνδαλον προμνηστεύσασθαι. Δέδοται ἐν ἔτει ,αψλε', ἐν Βασιλευούσῃ».

23. Τοῦτο τοίνυν γεγραφότες ἡμεῖς ἐν σχεδίῳ τὸ γράμμα δεδώκαμεν τῷ γενικῷ ἑρμηνεῖ. Καὶ αὖθις χρόνου τριβὴ καὶ ὑπεροψία πολλὴ καὶ βαρβαρικὴ θρασύτης οὐχ ἡ τυχοῦσα, καὶ τὸ «σήμερον» καὶ «αὔριον» παρηκολούθει καὶ οὐδὲν πέρας ἐδηλοῦτο. Ἡμεῖς δὲ καὶ τὴν ἀναβολὴν δεδιότες καίτοι καὶ ἄλλο ὑποτοπάζοντες τὸν γενικὸν ἑρμηνέα παρεβιαζόμεθα, ὃ δὲ τὸν Σεχπόζην κατηνάγκαζεν, ἐκεῖνος δὲ τὸν βαρταμπέτην, καὶ ἐπὶ τοῦτο τρεῖς μῆνες παρῆλθον ὁλόκληροι καὶ οὐδὲ τὴν ἀρχὴν ἐπεχείρησαν. Τέλος δ' οὖν μετὰ τὴν τοσούτου χρόνου παρέλευσιν συνέθεντο καὶ αὐτοὶ σχέδιον συμφωνητικοῦ γράμματος τοιοῦτον μέντοι γε οἷον αὐτοὶ ἐβούλοντο, τῆς παρελθούσης συνθήκης πανπάπασιν ἐπιλαθόμενοι, καὶ ἀπέστειλαν οἰόμενοι ὡς ἄρα οὕτως ἀνερευνήτως καὶ ἀμεταφράστως ἀποδεξόμεθα. Τοῦτο τοίνυν λαβόντες ἡμεῖς ᾔσθημεν, ἀλλ' οὖν γε τινὰ τῶν ἡμετέρων μεταπεμψάμενοι εἰδότα μετ' ἀκριβείας τὴν τῶν Ἀρμενίων διάλεκτον καὶ μεταφράζειν εὖ ἐπιστάμενον δεδώκαμεν αὐτῷ τὸ παρὰ τῶν Ἀρμενίων σημειωθὲν σχέδιον, ὅπερ μεταφράσας εἰς τὴν τετριμμένην καὶ κοινὴν ὀθωμανικὴν διάλεκτον καὶ παρασχὼν ἡμῖν αὐτολεξεὶ οὕτω διηρμηνευμένον ἀνέ-

γνωμεν καὶ οὐδὲν ἄλλο τι ἔσχε γεγραμμένον, εἰμὴ ὅπερ καὶ ἐν τῷ θεσπίσματι ἐσημειοῦτο, ἄργειν δηλαδὴ τοὺς Ἀρμενίους τῶν Ἀβυσινῶν Σύρων τε καὶ Κοπτῶν, τοῦ τε ἁγίου Ἰακώβου καὶ τῆς εἰς τὸν ἅγιον τάφον εἰσόδου, ἀδιαφόρου οὔσης. Ὡς δὲ τοῦτο εἴδομεν μεταπεφρασμένον οὑτωσί, παρέσχομεν τῷ γενικῷ ἑρμηνεῖ· ὁ δὲ τῷ Σεχπόζῃ παρέσχεν ἐλέγξας αὐτὸν ἱκανῶς ὡς ἐπιλαθόμενον τῆς προτέρας συνθήκης καὶ τῶν συμφωνηθέντων πάντῃ ἀσύμφωνα γράφοντα. Ὁ δὲ ὤμνυε μηδεμίαν ἔχειν εἴδησιν τῶν γεγραμμένων, οὔτε μὴν ἑωρακέναι τὸ παρὰ τοῦ βαρταμπέτη σημειωθὲν σχέδιον· καὶ ἐπὶ τούτοις ἀγανακτῶν κατὰ τῶν ἰδίων καὶ πολλὰ κατειπὼν αὐτῶν καὶ λαβὼν τὸ σχέδιον δέδωκε τῷ ἰδίῳ γραμματικῷ, καὶ ἐκ τοῦ ἡμετέρου μεταφράσας αὐτολεξεὶ ἔπεμψεν ἡμῖν λέγων «εἰ τοῦτο ἀρεστόν ἐστι, σφραγισθῆναι καὶ ὑπογραφῆναι». Πεμφθέντος δὲ καὶ τούτου τοῦ σχεδίου ἡμῖν καὶ ἀναγνωσθέντος οὐδὲν ἀντείπομεν. ἀλλὰ δόντων ἡμῶν καὶ αὖθις αὐτὸ τῷ γενικῷ ἑρμηνεῖ καὶ ἐπειπόντων ὅτι ἀρεστόν ἐστιν, ἔδωκεν αὐτὸς τῷ Σεχπόζῃ καὶ ὁ Σεχπόζης ἔπεμψεν αὐτὸ τοῖς ἰδίοις βαρταμπέτοις ἐπὶ τῷ σφραγῖσαι· οἳ δὲ λαβόντες τὸν χάρτην καὶ σκηψάμενοι μικρὸν εἶναι καὶ ἐπὶ τῷ σφραγισθῆναι τόπον μὴ ἔχοντα, εἰς ἄλλον τινὰ μείζονα χάρτην ἀντέγραψαν. Καὶ ἀντιγράψαντες καὶ αὖθις ὅσα περ αὐτοὶ ἠβούλοντο προσέθηκαν ἐναντία τῆς γεγονυίας συνθήκης· λαβόντες δὲ καὶ αὖθις ἡμεῖς καὶ ἀναγνόντες νενοθευμένον ἔγνωμεν τὸ γραμμάτιον. Ἔνθεν καὶ αὖθις διὰ τοῦ γενικοῦ ἑρμηνέως ἐπεπέμψαμεν· ὁ δὲ ἐπὶ τῇ δυστροπίᾳ ἀγανακτήσας καὶ καθ' ἑαυτὸν ὑβρίσας τε καὶ ἐπιπλήξας καὶ τὰς ἐν τῷ γράμματι προσθήκας ἐξαλείψας πρὸς ἀντιγραφὴν παρέσχε.

24. Συνέβη δὲ κατ' ἐκεῖνο καιροῦ καὶ ἄλλο τι τοιόνδε. Πρὸ χρόνων ἤδη ἱκανῶν διῃρέθη τὸ τῶν Ἀρμενίων γένος, τὸ μὲν εἰς ὅπερ ἦν ἀρχῆθεν μεῖναν, ὅσον δηλαδὴ βάρβαρον, τὸ δὲ ἐπὶ τὴν δυτικὴν ἐκκλησίαν μεταπεσόν, ὅσον εὐγενές τε καὶ χρήσιμον (καὶ οἱ πλείους τῶν τοῦ Ἀρμενίων γένους ἐγκρίτων ἔκ τε τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῶν λαϊκῶν ἐπὶ τοὺς δυτικοὺς ῥέπουσι)· καὶ τοῦτο καταμηνυθὲν τῇ βασιλικῇ αὐλῇ ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν πρὸς

ἔριν ἐγένοντο. Οἱ μὲν γὰρ Ἀρμένιοι τῶν λατινοφρονησάντων κατηγόρουν ὡς παραιτησαμένων τὸ ἀρχαῖον αὐτῶν σέβας καὶ ἐπὶ τὸ νέον τοῦτο τῶν Λατίνων ὑποκλινάντων· ἔσχον δὲ περὶ τούτου καὶ νομικὴν ἀπόφασιν (φετιφὰς δὲ οὕτω καλεῖται) οὑτωσὶ διαλαμβάνουσαν· «τὸν μὴ ἐμμένοντα τῇ ἰδίᾳ θρησκείᾳ, ἢ ὀθωμανίσαι ἢ θανατοῦσθαι». Οἱ δὲ τῆς ἐναντίας μοίρας ἔλεγον τοὺς Ἀρμενίους παρατραπῆναι τῆς ἀρχαίας παραδόσεως καὶ τοὺς οὕςπερ τὰ εἰς τὸν Χριστὸν πιστεύοντα ἔθνη διδασκάλους ὁμολογοῦσι καὶ ἀποδέχονται βλασφημοῦσιν αὐτοὶ καὶ ἀναθεματίζουσι· «τούτων τοίνυν ἡμεῖς μὴ ἀνεχόμενοι δίκην αἰτοῦμεν ἐπὶ τῷ σαφηνισθῆναί τε καὶ δηλωθῆναι τοὺς τὸ ἀρχαῖον ἔθος παραβαίνοντας καὶ τῇ παλαιᾷ μὴ ἐμμένοντας θρησκείᾳ, καὶ κατὰ τὴν νομικὴν ἀπόφασιν ἢ ὀθωμανίσαι ἢ θανατωθῆναι». Ἀμφιβόλου τοίνυν προβληθείσης τῆς δίκης καὶ τῶν λατινοφρόνων σφοδρῶς ἐπὶ τούτῳ ἐνισταμένων, ἔτι δὲ καὶ ἐκκλησίας καὶ ἴδιον βαρταμπέτην αἰτούντων, ὁ τότε ὕπατος, ἵνα μὴ ἐπὶ πλέον ἡ περὶ τούτου ὑπόθεσις ἐκτανθῇ, προσέταξε τῷ γενικῷ ἑρμηνεῖ διὰ βασιλικοῦ ὁρισμοῦ παραγενέσθαι εἰς τὸν βαρταμπέτην καὶ προστάξαι μὴ διασπᾶν καὶ διαιρεῖν τὸ ἀρχῆθεν ἡνωμένον ἔθνος ἀλλὰ εἰρηνεῦσαί τε καὶ τὴν σύγχυσιν καθομαλίσαι.

25. Παραγενόμενος τοιγαροῦν ὁ γενικὸς ἑρμηνεὺς εἰς τὸν βαρταμπέτην ἔσχε μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὸ συμφωνητικὸν ἐκεῖνο γράμμα ἄνευ τινὸς προσθήκης, ἀλλ' ἁπλῶς οὕτω καὶ κατὰ τὴν προγεγονυῖαν συνθήκην γεγραμμένον. Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς τοῦ ὑπάτου προσταγῆς δέδωκεν αὐτῷ καὶ τὸ συμφωνητικὸν ἐκεῖνο γράμμα, ὅπερ ἀναγνοὺς καὶ μηδόλως ἔχων ἀντειπεῖν ὑπέγραψέ τε δυσὶν ὑπογραφαῖς καὶ σφραγῖσι κυρωσάμενος, καὶ τούτῳ τῷ τρόπῳ πέρας εἰλήφει ἡ τοῦ συμφωνητικοῦ γράμματος γραφή τε καὶ ἐπικύρωσις. Μετὰ τοῦτο δὲ μηδὲν ἄλλο καινότερον οὐδὲ μὴν ἀσφαλέστερον ποιῆσαι ἔχοντες τὸ ἴσον τοῦ συμφωνητικοῦ γράμματος ἐν Ἱεροσολύμοις ἔγνωμεν πέμψαι, ὅπως ἰδόντας τοὺς Ἀρμενίους τὴν ἐνταῦθα γεγονυῖαν συνθήκην μηδὲν ἕτερον διαπράξασθαι καὶ εἰς τὸ ἑξῆς ἡσυχίαν ἄγειν, τὸν χρόνον διδάσκαλον καὶ κηδεμόνα προστησάμενοι· τὸ γὰρ μὴ ἄλλως γενέσθαι δυνάμενον μόνῃ τῇ

τοῦ χρόνου τριβῇ ἐξιᾶσθαι δύναται. Τούτου τοίνυν γεγονότος, μηδεμίαν ἄλλην ὑπηρεσίαν ἔχοντες ἔγνωμεν περιήγησίν τινα εἰς τὰς πέριξ τῆς Βασιλευούσης ποιήσασθαι, ἵνα καὶ τριβὴν δῶμεν τῷ χρόνῳ καί τινα ἐπικουρίαν πρὸς τὰ χρειώδη προσπορισώμεθα. Ἀπήλθομεν τοίνυν ἐντεῦθεν ἐς Μουντανία τῆς Βιθυνίας κἀκεῖθεν εἰς Προῦσαν, ἔνθα καὶ χρόνον τινὰ διατρίψαντες καὶ παρὰ τῶν ἐκεῖσε χριστιανῶν βοήθειάν τινα λαβόντες καὶ πρὸς ὁδὸν ὄντες ἐμάθομεν τὴν τοῦ ὑπάτου πτῶσιν καὶ τὴν τοῦ Σεγπόζη * ἐν τοῖς τοῦ κουροπαλάτου δεσμοῖς ὥσπερ κατάδικον δέσμιον. Ἀλλὰ τῆς τοῦ νέου ὑπάτου φήμης ἀμφιβόλου οὔσης καὶ ἄλλου μὲν ἄλλον ἄλλου δ' ἄλλον ὕπατον φημιζόντων, ἡ κίνησις ἡμῶν ἐκωλύετο. Διώρισται δὲ ἐπιτηρητὴς τῆς ὑπατικῆς αὐλῆς ὁ τζαουσίων ἀρχηγὸς Ἀϊβὰζ Μεεμὲτ-πασᾶς. Προσμένοντες δὲ ἡμεῖς τὴν τοῦ γνησίου ὑπάτου ἔλευσιν καὶ τίς ποτ' ἂν εἴη καὶ πότε ἐλεύσεται ἀγνοοῦντες κατήλθομεν εἰς Κῖον, ἔνθα καὶ ἠκούσαμεν βεβαίως τὸ τοῦ ὑπάτου ὄνομα· ἦν δὲ ὁ τῆς Βαβυλῶνος ἡγεμὼν Ἰσμαὴλ-πασᾶς ὁ ἐξ Ἰβηρίας, καὶ τούτου τὴν ἔλευσιν προσεμένομεν. Ἀπὸ Κίου δὲ διήλθομεν εἰς Ἐλεγμούς, εἶτα εἰς Μουντανία. Ἐκεῖ δὲ ὄντων ἡμῶν ἠγγέλθη τὸν ὕπατον εἰς Βασιλεύουσαν ἐλθεῖν καὶ μετὰ φόβου πολλοῦ παρὰ τῶν μεγιστάνων προσδεχθῆναι· δραστήριος γὰρ καὶ ἀπηνὴς παρὰ πᾶσιν ἐλέγετο. Ὀλίγων δὲ διελθουσῶν ἡμερῶν ἤλθομεν καὶ ἡμεῖς ἀπὸ Μουντανίων εἰς Βασιλεύουσαν καὶ τῆς ὑποθέσεως ἀρχὴν ποιήσασθαι προεθυμήθημεν.

26. Βουλῆς δὲ γενομένης μετὰ τῶν ἐγκριτωτέρων τοῦ γένους ἡμῶν ἔγνωμεν πρῶτον εἰς μέσον ἀγαγεῖν τὰ ἀρχαῖα τῶν βασιλέων θεσπίσματα, τάς τε νομικὰς ἀποφάσεις τὰς πρὸς τοῦτο ἀνηκούσας καὶ ἐν ἑνὶ ἰδίῳ τόπῳ βαλεῖν, ὥστε ἐμπαρασκεύους πρὸ τοῦ ἀγῶνος εἶναι. Διεχωρίσαμεν δὲ ταῦτα: πρῶτον τὸ τοῦ Ὅμερ υἱοῦ Χατὰπ τοῦ τὴν Ἱερουσαλὴμ πρώτου λαβόντος ἐν ὀθωμανικῷ πεντεκαιδεκάτῳ ἔτει ἀπὸ Μωάμεθ· δεύτερον θεσπίσματά τινα τῶν τῆς Αἰγύπτου βασιλέων, ἅπερ καὶ εἰς ὀθωμανικὴν ἐκ τῆς ἀραβικῆς μετεφράσαμεν διάλεκτον· τρίτον τὸ τοῦ τὴν Βασιλεύουσαν χειρωσαμένου σουλτὰν Μεχμέτη, γεγραμμένον ἐν ἔτει ωξα' (1456—1457)· τέ-

ταρτον τὸ τοῦ τὴν Ἱερουσαλὴμ λαβόντος σουλτὰν Σελήμη ἐν ἔτει 933 (1526)· ἕκτον τὸ τοῦ σουλτὰν Μουράτη ἐν ἔτει ͵αμδ' (1637) καὶ τὴν τῶν κριτῶν ἀπόφασιν, ἣν ἐδεδώκεσαν ἡμῖν κρίναντες ὑπὸ τὴν βασιλικὴν τούρλην· ἕβδομον τὸ τοῦ σουλτὰν Μεχμέτη ἐν ἔτει ͵αξγ' (1652) καὶ ἑτέραν αὖθις νομικὴν ἀπόφασιν τῶν κριτῶν τῶν τὴν μεταξὺ κρινάντων διαφοράν, καὶ ἐκ τῶν τῆς Ἱερουσαλὴμ κριτῶν ἀποφάσεις τέσσαρας περὶ τοῦ ἁγίου Ἰακώβου διαλαμβανούσας· δύο σημειώματα μετὰ βασιλικῆς ἐπιγραφῆς καὶ τῆς τῶν καλεμίων σφραγῖδός τε καὶ ὑπογραφῆς, τὸ μὲν ἐκ τῶν τοῦ βασιλικοῦ ταμείου κωδίκων, τὸ δὲ ἐκ τοῦ τῶν ἐπισκόπων κάλφα, ἀμφότερα δὲ γεγραμμένα κατὰ τὸ 924 (1518), ἅπερ ἀπέξεσαν οἱ Ἀρμένιοι ἐκ τοῦ ἡμετέρου ὀνόματος καὶ ἐν τῷ ἰδίῳ ὀνόματι προσεγράψαντο. Ταῦτα τοίνυν διαχωρίσαντες τὰ γράμματα ἀρχὴν ποιήσασθαι τοῦ πράγματος ἔγνωμεν· ἀλλ' ἀμέσως οὑτωσὶ καὶ ἀπερισκέπτως ἐπιχειρῆσαι εὐλόγου μὴ φανέντος μικρὸν κατέσχομεν ἑαυτοὺς ἐφ' ὅσον τινὰ τῶν τῆς αὐλῆς μεγιστάνων εὑρεῖν, οὐ μόνον πρὸς τὴν ἐπιχείρησιν ἱκανὸν ἀλλὰ καὶ συνετὸν εἶναι καὶ τοῖς πράγμασιν ἐσκεμμένως ἐπιχειροῦντα, ἵνα τὸν αὐτὸν καὶ σύμβουλον ἅμα καὶ βοηθὸν σχῶμεν τῆς ὑποθέσεως, πρὸς τούτοις καὶ τοῦ δικαίου ἀντιλήπτορα καὶ πρὸς τὸ δίκαιον μόνον ἀφορῶντα· οὐ γάρ τινα ἀδικῆσαι ἠβουλόμεθα, ἀλλὰ τοῦ δικαίου προασπιστοῦ ἐδεόμεθα· καθωπλισμένοι γὰρ ἦμεν τοσούτοις βασιλικοῖς θεσπίσμασι. Ἐν τούτοις μὲν οὖν ἦμεν ἡμεῖς.

27. Ἦν δὲ ἐν τῷ τότε τῆς ὑπάτου ἀρχῆς οἰκονόμος ἀνήρ τις Χαλισσᾶς τοὔνομα, γενναῖος μὲν τὴν ψυχὴν δίκαιος δὲ ταῖς συμβαινούσαις ὑποθέσεσιν ἐπὶ τοσοῦτον ὡς μηδὲ κεραίαν τοῦ δικαίου παραλείπειν ἀτέλεστον, ἴσος ἔν τε ταῖς εὐτυχίαις καὶ δυσπραγίαις, ἐπὶ σοφίᾳ καὶ ἐπιστήμαις ἐν πᾶσι τοῖς ἀξιωματικοῖς διαλάμπων, παντοίαις ἀρεταῖς κεκοσμημένος· χαρακτῆρά τε καὶ εἰκόνα τῆς ἀξιωματικῆς καταστάσεως εἰπὼν ἄν τις αὐτὸν οὐκ ἂν ἁμάρτοι. Οὗτος εἶλκε μὲν τὸ γένος ἐκ Βερροίας τῆς Συρίας· τοῦτο δέ ἐστι τὸ νῦν λεγόμενον Χαλέπι. Καὶ αὕτη μὲν ἡ πόλις τοῦτον ἐγέννησεν, ἔθρεψε δὲ ἄλλη Οὖρφα λεγομένη· Ἔδεσσα δὲ αὕτη ἐκα-

λεῖτο πάλαι. Ἐλθὼν δὲ εἰς ἡλικίαν πολλῶν πόλεων πολίτης ἐγένετο, ἐκ πασῶν τὰ τῆς παιδείας ἄνθη ἀποδρεψάμενος καὶ τὰ ἤθη κοσμῶν, τὰς μελίσσας ἐν τούτῳ μιμούμενος εἰς ἄνθη ποικίλα ἐφιζανούσας καὶ τοῖς πτεροῖς ἀποματτομένας τὸν ἐν τοῖς ἄνθεσι χνοῦν πρὸς ὕλην τοῦ μέλιτος. Ἔνθεν τοι καὶ τοῖς ἐπὶ παιδείᾳ καὶ ἐπιστήμαις διαβοήτοις ἐγγυμνασθεὶς καὶ ἐφ' ἱκανοῖς χρόνοις ὁμιλήσας αὐτοῖς, νοὸς ὀξύτητι καὶ φύσεως ἐπιτηδειότητι ἐς ἄκρον παιδείας ἐληλακὼς καὶ ἐπιστημῶν ὡς ἐφικτὸν ἐγκρατὴς γενόμενος καὶ καλλιγραφίαν ἀσκήσας ὑπέρ τινα ἄλλον ἐν τῇ Βασιλευούσῃ τῶν πόλεων παρεγένετο οἷά τις φορτηγὸς ναῦς, οὐ φόρτου φθειρομένου ἀλλ' ἀρετῆς καὶ παιδείας ἀνάπλεως, ὅπερ ἐστὶ χρῆμα ἀΐδιον καὶ τοῖς μετέπειτα ἐσομένοις μνημονευόμενον καὶ ἀθανάτοις αἰῶσι συμπαρεκτεινόμενον. Ἦν δὲ ἐν τῷ τότε ἡ λαμπρὰ τοῦ Ἰμπραΐμ-πασᾶ ὑπατεία, ἥςπερ τὸ λαμπρόν τε καὶ εὐγενὲς τῇ φήμῃ διαδοθὲν καὶ μέχρι περάτων γῆς ἐκτανθὲν προσεκαλεῖτο τοὺς ἐπ' ἀρετῇ διαβοήτους· πρὸς γὰρ τοῖς ἄλλοις καὶ τοῦτο ἦν αὐτῷ τἀγαθόν, τοὺς ἐπὶ χρηστότητι καὶ παιδείᾳ διαβοήτους εὐμενῶς καὶ μεγαλοφρόνως ἀποδέχεσθαί τε καὶ τῆς προσηκούσης ἀξιοῦσθαι τιμῆς τε καὶ ἀξίας· ἔνθεν τοι καὶ πάντας τοὺς ἐπί τι εὐδοκιμοῦντας πρὸς ἑαυτὸν ὥσπερ μαγνήτης προσείλκυεν.

28. Ἐλθόντα δὲ καὶ τοῦτον καὶ τοῖς ἐν Βυζαντίδι εὐδοκίμοις ὁμιλήσαντα καὶ ὅσον ἐκ τοῦ κρασπέδου τὸ ὕφασμα καὶ ἐξ ὄνυχος ὅ φασι τὸν λέοντα ἐνδειξάμενον, καὶ διὰ ταῦτα ἐν τοῖς πάντων ὄντα στόμασιν, ὄντα τε καὶ φημιζόμενον γνωσθῆναι καὶ τῷ τότε τῆς ὑπάτου ἀρχῆς οἰκονόμῳ (Μουαμέτης δὲ ἦν αὐτῷ ὄνομα), ὑφ' οὗ καὶ προσκληθῆναι λέγεται (ἦν γὰρ καὶ οὗτος τῶν συνετωτάτων) καὶ ἐν ἀξιώματι προβληθῆναι οἵῳ εἰκὸς ἦν ὑποδεῖξαι τὴν τοῦ ἀνδρὸς ἀρετήν. Τοῦτο μὲν οὖν τὸ ἀξίωμα κιατὴπ-ἐφέντης παρὰ τοῖς Ὀθωμανοῖς λέγεται, δύναται δὲ ἐξελληνιζόμενον καὶ ἐκ τῆς ἧς ἔχει ἐπιστασίας ὑπογραφόμενον εἶναι τῶν ἐπὶ τοῖς βασιλικοῖς ταμείοις κωδίκων ἐπιστάτην, ἔχοντα καὶ ἄλλους ὑφ' αὐτόν, ἐξ ὧν εἷς ἐστι καὶ ὁ τῶν ἐπισκόπων κάλφας λεγόμενος, ὃς καλεῖται οὕτως, ὡς παρ' αὐτῷ ὄντων πάντων τῶν ὑπὸ τοῦ βασιλεύοντος τοῖς

ὑπὸ πᾶσαν τὴν ἐπικράτειαν ἐπισκόποις διδομένων θεσπισμάτων. Διῴκησε δὲ τὸ δοθὲν αὐτῷ λειτούργημα μετὰ τοσαύτης πίστεως ὁμοῦ καὶ συνέσεως, ὥστε θαυμάζειν πάντας μάλιστά γε πάντων τὸ ἀδωροδόκητον· τὸ γὰρ δωροδοκεῖσθαι ὡς μὴ ὂν γενναίας τε καὶ πεπαιδευμένης ψυχῆς ἴδιον ἀπεμφαῖον ἡγεῖτο καὶ πάμπαν ἀλλότριον. Διὰ ταῦτα τοίνυν ἐπὶ μείζοσι προὐχώρει τοῖς πράγμασι—τῶν εὐνουστάτων γὰρ τῷ τότε οἰκονόμῳ ἦν—ἔν τε βουλῇ καὶ τῇ τῶν πραγμάτων διοικήσει, ὡς ἔνι γε συνετώτατα ἅμα καὶ δικαιότατα κοινωνῶν. Καὶ ταῦτα μὲν μέχρις ὁ λαμπρὸς ἐκεῖνος ἤνθει τῆς ὑπατείας σύνδεσμος· πνεύματι δὲ τοῦ βιαίου καὶ σφοδροτάτου βορρᾶ ἐκείνου, τοῦ τῆς ἀποστασίας φημὶ καὶ τὸν ἀρχικὸν λειμῶνα ἀπομαράναντος καὶ δίκην δρεπάνου ταρταρείου ῥιζόθεν τὰ τοῦ χρυσοῦ ἐκείνου λειμῶνος ἄνθη ἀποθερίσαντος, οὗτος μὲν ἡσυχίαν ἦγεν πόρρωθεν τὸ τέλος καραδοκῶν καὶ τὴν τῆς ὀχλώδους ὁμίχλης διασκέδασιν. Τριῶν δὲ ἢ τεσσάρων παρελθουσῶν ἡμερῶν καὶ τὸν σουλτὰν Ἀχμέτη τοῦ βασιλικοῦ ἀφαιρεθέντος κράτους, ἀναδησαμένου δὲ τοῦτο τοῦ νῦν δικαιοτάτου καὶ πολυχρονίου βασιλέως ἡμῶν σουλτὰν Μαχμούτη, προεβιβάσθη ἐπὶ τὸν τῆς ὑπατείας βαθμὸν ὁ ἀπὸ σπαθαρίου Μεχμὲτ-πασᾶς· καίτοι γε δραστήριος ὢν πλὴν ἀλλ' ἡ τοῦ χρόνου στάσις ἀνθεῖλκε τὸ δραστικὸν καὶ ὑπείκειν ἐποίει ἀτακτοῦντι ὄχλῳ. Μικροῦ τοίνυν διελθόντος χρόνου πάλιν ἐζητεῖτο ὁ Χαλισσᾶς· τὸ γὰρ καλὸν κἂν ἐν παραβύστῳ τύχῃ που κείμενον, πλὴν τοὺς εἰδότας οὐ λανθάνει· εἰ γὰρ μαργαρίτης ἐν μυχοῖς ζητεῖται θαλαττίοις, κεκρυμμένος ἐν ὀστρέοις ὤν, πολλοῦ γε καὶ δεῖ ἄνδρα τοιοῦτον λήθῃ παραδοθῆναι. Ζητεῖται τοίνυν παρὰ τοῦ ῥηθέντος ὑπάτου καὶ ἐπιστολογραφεὺς τούτου προχειρίζεται διὰ τὸ ἄγαν καλλιγράφον εἶναι.

29. Μέχρι μὲν οὖν τινος ἐν τούτῳ οὗτος τῷ λειτουργήματι. Καθῃρέθη μὲν ὁ Μεχμὲτ πασᾶς μετὰ τὴν τῶν ἀποστατῶν ἀναίρεσιν, ἀντ' αὐτοῦ δὲ ὁ ἀπὸ θυρωρῶν Ἰμπραῒμ-πασᾶς ἐπὶ τὴν ὕπατον προεβιβάσθη ἀρχήν, ἀνὴρ καὶ οὗτος συνετῶς ὡς ἐδόκει διοικῶν τὴν ἀρχήν· καὶ οὗτος ἐπὶ τῷ αὐτοῦ λειτουργήματι κατέσχε τὸν Χαλισσᾶν καὶ ἐν ὑπολήψει πολλῇ, ὡς ἐλέγετο, διὰ τὸ γνώ-

ριμον εἶναι τὴν τούτου ἀρετὴν πᾶσι σχεδὸν τοῖς ἐπ' ἀξιώμασιν οὖσι βασιλικοῖς. Καθαιρεθέντος μέντοι γε τοῦ Ἰμπραῒμ-πασᾶ καὶ τῆς ὑπατικῆς ἀρχῆς μεταπεσούσης ἐπὶ τὸν Ὀσμὰν-πασᾶ ἐς Δαμασκὸν ὁ Χαλισσᾶς φυγαδεύεται, οὐδοτιοῦν ἄλλου ἕνεκεν εἰμὴ ὅτι γε ἐπ' ἀρετῇ διετεθρύλλητο, τοῦτ' αὐτό γε παθὼν ὅπερ καὶ Ἀριστείδης ἐκεῖνος ὁ ἐπικληθεὶς δίκαιος ἐν Ἀθήναις· κἀκεῖνος γὰρ τοιοῦτόν τι παθὼν ἰδίαις χερσὶ τὴν καθ' αὑτοῦ ψῆφον προσέγραψεν· ἔθος γὰρ ἦν Ἀθηναίοις ἐμμέτροις ψήφοις ἀποφαίνεσθαι περὶ τῶν καταδικασθησομένων, καί τις τῶν χωρικῶν γράφειν μὴ εἰδὼς κέραμον λαβὼν κατὰ τύχην ἐντυγχάνει τῷ Ἀριστείδῃ, οὗτινος καὶ ἐδεήθη γράψαι ἐν τῷ κεράμῳ τὸ "ἐξοστρακίζεται ὁ Ἀριστείδης", καὶ τόνδε μετὰ προσηνοῦς λέγεται φάναι τῆς φωνῆς "ἑώρακας σύ ποτε τὸν Ἀριστείδην", καὶ τὸν χωρικὸν ὑποβαλόντα εἰπεῖν ἑωρακέναι μὲν οὔ, ἀκούειν δ' αὐτὸν ἐπὶ δικαιοσύνῃ αἰτιώμενον. Τούτου τοιγαροῦν καὶ μόνου ἕνεκα καὶ τὸν Χαλισσᾶν ἐξωσθῆναι ἐς Δαμασκὸν ὁ πᾶς λόγος κατέχει, τῷ μὲν πάθει ὁμοιοπαθοῦντα, τῇ δὲ τῆς ψυχῆς γενναιότητι πολλῷ τῷ μέτρῳ ὑπερβαλόντα· τὸν μὲν γὰρ Ἀριστείδην καί τι παθεῖν ἐπὶ τῷ δυστυχήματι λέγεται καὶ ἀγανακτῆσαι ἐπὶ τῇ συμπεσούσῃ ἀδικίᾳ, τοῦτον δὲ πάντῃ ἄτρωτον τὴν ψυχὴν καὶ ἀπαθῆ διαμεῖναι καὶ μηδαμῶς ἐπὶ τῷ δυστυχήματι καταπεσεῖν ἢ ὅλως ἀθυμῆσαι· ἔργον γὰρ τοῦτο ἡγεμονικῆς καὶ γενναίας ψυχῆς μήτε ἐν ταῖς εὐτυχίαις ὑπεραίρεσθαι, μήτε ἐν ταῖς δυσπραγίαις καταφέρεσθαί τε καὶ ἀθυμεῖν, ὥστε δικαίως καὶ τὸν ἀκούοντα εἰπεῖν ὡς "οὗτος μόνος μόνης ψυχῆς γενναιότητα ἐνδεικνύμενος τὰ ἐκτὸς ταύτης, πλούτους τε καὶ ἀξίας, μηδὲν εἶναι λογίζεται"· οὐδὲν γὰρ τούτων λογικὴν ψυχὴν ὑποτάττειν καὶ κρατεῖν δύναται· εἰκόνα γὰρ Θεοῦ οὖσάν τε καὶ δημιουργηθεῖσαν ἀνάλωτον εἶναι δεῖ πάθεσι· τῇ τε τῆς θείας εὐδαιμονίας εἰκόνι ἐνορῶντα τὸν νουνεχῆ καὶ ἐχέφρονα καὶ τοῖς τοῦ δικαίου νόμοις ἀφοσιωμένον ἔχοντα τὸ φρόνημα, εὐτυχίας τε καὶ δυστυχίας μηδὲν πρὸς ψυχὴν εἶναι νομίζοντα, ἀπαθῶς τὰ ἐμπίπτοντα φέρειν. Φορητὰ δὲ ἦν αὐτῷ πάντα τὰ ἐπισυμβαίνοντα δυστυχήματα· ἐνεδυναμοῦτο τῇ ἀσπίδι τῆς φρονήσεως, ἥν τινα

ὡς ἰσχυρὰν περικεφαλαίαν τοῖς πᾶσιν ἐνθέμενος οὐδὲν ἡγεῖτο τὰ τῆς τύχης βέλη· ἀνεμώλια γὰρ ταῦτα πάντα τοῖς βεβηκότα νοῦν καὶ ἀκράδαντον ἔχουσι ψυχήν. Ὅθεν καὶ τοιαύτῃ φρονήσει ἕλκων τε ὁμοῦ καὶ περιφέρων τὸ τῆς τύχης ἄστατον οὐδὲν ἡγεῖτο εἶναι ἐν αὐτῷ μόνιμόν τε καὶ σταθερόν· κύκλος γὰρ οὗτος ἀπαγὴς καὶ ἀβέβαιος. Οὕτως αὐτὴν περιγράφουσιν οἱ ταύτην ἀσφαλῆ εἶναι νομίσαντες καὶ ἐκ ταύτης μόνης ἀπατηθέντες τῆς ὑπολήψεως, ἐπαγιοῦντο δὲ μᾶλλον ἐπὶ τὸν τοῦ δικαίου κύβον, ἀσφαλῆ τῷ ὄντι καὶ ἀδιάσειστον· τετράγωνος γὰρ οὗτος ὤν, ἐφ' ὅπερ ἂν τραπείη, ἀσάλευτον ἔχει τὴν μονιμότητα μένων ἀεὶ ὁ αὐτός. Καὶ ὅσον ἡ τῆς τύχης φορὰ καταβαλεῖν αὐτὸν ἠγωνίζετο, τοσοῦτον αὐτὸς ἀνθίστατο τῇ τῆς ψυχῆς γενναιότητι· τὸ μὲν γὰρ ταῖς τῶν πραγμάτων συμμεταβάλλεσθαι μεταβολαῖς ἀστάτων ἐστί, τὸ δὲ παγίως ἐν τοῖς αὐτοῖς ἐρηρεῖσθαι γενναιοφρόνων, ταὐτὸν εἰπεῖν τῶν ἀξιωματικὴν ἐχόντων ψυχήν· πολεμηθῆναι μὲν γὰρ τὸν τοιοῦτον δυνατόν, ἡττηθῆναι δὲ ἀδύνατον. Τοῦτο μὲν οὖν τῶν τοῦ Χαλισσᾶ ἐγκωμίων τὸ μέγιστον· οὐ γὰρ τοσούτου θαύματος ἄξιον τὸ ἐν γαληνιῶντι καιρῷ μὴ σαλεύεσθαι, ἀλλ' ἔνθα τοὺς μικροψύχους συμβαίνει καθυποβάλλεσθαι, ἐν τούτῳ τοὺς γενναίους τε καὶ μεγαλόφρονας ὑψοῦσθαί τε καὶ ἐπαίρεσθαι· τοῦτον γὰρ οὐδὲ φόβος οἶδε ταπεινοῦν, οὔτε ἀρχὴ μεταβάλλειν ἐπίσταται, οὔτε ἀρχῆς ὄγκος ἐπαίρειν τε καὶ τοῖς ἐναντίοις οἶδε καταφέρειν, ἀλλ' ἦν ὁ αὐτὸς ἔν τε τοῖς εὐτυχήμασιν ὁμοῦ καὶ δυστυχήμασι περιμένων τὴν τοῦ δικαίου ἀπόφασιν.

30. Ἐν τούτοις μὲν οὖν ὄντος τοῦ Χαλισσᾶ ἐκπέπτωκε τῆς ὑπατείας ὁ Ὀσμὰν-πασᾶς καὶ ταύτην ἐπανελάβετο ὁ προρρηθεὶς Ἀλὴ-πασσᾶς, ὃς καὶ ὑπὸ τῶν Ἀρμενίων ἠπάτητο, ἐς βάθος μὴ ἐξερευνήσας τὸ δίκαιον ἀλλὰ πιστεύσας μόνον, ὡς εἴρηται, τῇ τῶν Ἀρμενίων οἰκειότητι· πολλὰ γὰρ καὶ μόνη ἡ ὑπόληψις δύναται τοῖς κρατοῦσι μάλιστα· ἣν γάρ τις ἀληθείας πρός τινα λάβῃ ὑπόληψιν, δημοσίους ἀπεργάζεται συμφορὰς καὶ ταῦτα δίκαια εἶναι νομίζων τὰ πραττόμενα, ὡς ἐπεπόνθει καὶ ὁ προρρηθεὶς ὕπατος, ἀνὴρ τά τε μὲν ἄλλα συνετός, ἀπατηθεὶς δὲ τῇ τοῦ Σεχπόζη ὑπολήψει, ὡς προείρηται. Ἀνελθὼν τοίνυν εἰς τὴν ὕπατον ἀρχὴν ὁ

διαληφθεὶς ὕπατος, οὐ πολλαῖς ὕστερον ἡμέραις τὸν Χαλισσᾶν ἀπὸ Δαμασκοῦ ἐπανεκαλέσατο· ἐλθόντα δὲ τοῦτον ὡς εἰκὸς ἄνδρα ἐπιστήμονα ὑποδέχεσθαι καὶ φιλοφρονεῖσθαι ὑπεδέξατο καὶ ἐς τὸ τοῦ μαλιὲ-τεσκερετζῆ λειτούργημα προεβίβασεν· ἔστι δὲ τοῦτο ἐξελληνιζόμενον τῶν βασιλικῶν προσόδων γραφεύς, τάττεται δὲ ὑπὸ τὸν ἐπιστάτην τῶν βασιλικῶν προσόδων· τευτερδάρης δὲ οὗτος καλεῖται τῇ ὀθωμανικῇ διαλέκτῳ. Πρὸς τοῦτο τοίνυν διορισθεὶς τὸ λειτούργημα, ὡς ἀπῄτει ἡ τάξις ὑπούργει, μηδὲν ἐλλείπων τῷ ὑπηρετήματι· ἀλλὰ κἀν τούτῳ ἡ τῶν ἠθῶν κοσμιότης ἡλίου δίχην ἀνέλαμπε καὶ ἡ περὶ τὴν παιδείαν ἀρετὴ ἠκτινοβόλει τοῖς τῶν ὁρώντων ὄμμασιν, ὥστε πάντας ἀνθέλκειν πρὸς τὴν τούτου εὔνοιαν. Καὶ ταύτην μὲν οὖν παρῆλθε τὴν τάξιν καὶ αὖθις ἐς τὴν ὑπατικὴν αὐλὴν ὁ ὕπατος ἔλαβε, καὶ τῷ τοῦ τεσκερετζῆ ἀξιώματι αὐτὸν ἐτιμήσατο· ἔστι δὲ τὸ τοῦ τεσκερετζῆ ἀξίωμα τοιόνδε. Ἐπὰν ἐπὶ βήματος κάθηται ὁ ὕπατος, δύο οὗτοί εἰσι καὶ ὁ μὲν ἐκ δεξιῶν ὁ δὲ ἐξ εὐωνύμων τοῦ ὑπάτου ἵσταται καὶ τὰς διδομένας ἀναφορὰς ἀναγινώσκουσι καὶ τὰς μὲν αὐτοὶ τὰς δὲ καὶ ὁ ὕπατος αὐτὸς βεβαιοῖ· ἔχουσι δὲ καί τι ἄλλο. Πρὸ τοῦ τὸν ὕπατον ἐν τῷ βήματι ἐξελθεῖν, κάθηνται οὗτοι μετὰ τοῦ τῶν τζαουσίων ἀρχηγοῦ καὶ ὅσαι μικραὶ ὑποθέσεις ταύτας αὐτοὶ κρίνουσί τε καὶ βεβαιοῦσι. Εἷς τοίνυν τῶν δύο τούτων καὶ ὁ Χαλισσᾶς ἐγεγόνει, εὐδοκιμῶν ἔν τε ταῖς ἐμπιπτούσαις κρίσεσι καὶ ταῖς λοιπαῖς κατὰ καιρὸν ἐπισυμβαινούσαις ὑποθέσεσιν, ὥστε γνωστὸν γεγονέναι τοῖς ἀξιωματικοῖς πᾶσιν, οὐ μόνοις τοῖς ἐκτὸς ἀλλὰ καὶ αὐτοῖς τοῖς ἐντὸς οὖσι τῶν βασιλικῶν ἀνακτόρων, καὶ πᾶσι διὰ στόματος ἦν τὸ τοῦ Χαλισσᾶ ὄνομα καὶ πᾶσι διεφημίζετο.

31. Ἦν δὲ τότε τοῦ ὑπάτου οἰκονόμος Γκιοὺλ-Ἀχμὲτ-πασᾶς, τοῦ πρὸ χρόνων χρηματίσαντος ὑπάτου Τζόρλου-Ἀλῆ-πασᾶ λεγομένου γαμβρός. Τοῦτον τοίνυν ὁ ὕπατος εἰς ἡγεμόνος ἀξίαν προβιβάσας εἰς Τζίταν πόλιν, ὅριον οὖσαν Αἰθιοπίας τε καὶ Ἀβυσινῶν ἀρχῆς, ἡγεμονεύειν ἀπέστειλεν, ἄνδρα εἰδὼς οὐ μόνον τὰ ἐγγὺς ἀλλὰ καὶ τὰ πόρρω διακυβερνᾶν δυνάμενον. Τοῦτον τοίνυν ἐκπέμψας τὸν Χαλισσᾶν ἐς τὸ τοῦ οἰκονόμου ἀνηγάγετο ἀξίωμα,

τῇ τῆς ἀρετῆς ἀξίᾳ μᾶλλον ἢ τῇ τῆς τάξεως ἀκολουθίᾳ ἑπόμενος. Εἰς τοῦτο τοίνυν ἀναχθεὶς τὸ ἀξίωμα πολλῷ πλέον ταπεινοῦν ἢ ὑψοῦν ἑαυτὸν ἐπειρᾶτο, μετριοφρονῶν ὡς ἐχέφρων τῷ τοῦ ἀξιώματος ὄγκῳ· τὸ γὰρ μετριοφρονεῖν ἐπ' ἀξιώμασιν διάκενον ὂν ἀλλότριον εἶναι ἔκρινε γενναίας ψυχῆς. Καὶ δὴ ταῦτα πάντα ἐπ' ὀμμάτων βαλὼν πρὸς δύο ταῦτα μόνα ἑώρα, πρός τε τὸ τοῦ βασιλικοῦ κράτους πιστὸν καὶ τὴν τοῦ δικαίου φυλακήν. Καὶ ταύτας μὲν τὰς εἰκόνας ἐν τῷ τοῦ ἡγεμονικοῦ (νοῦ) πίνακι ἐγχαραξάμενος καὶ νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν ἀνεζωγράφει καὶ ἐχρωμάτιζε, ταύτας μόνας φίλας ἡγούμενος, τὰ δὲ λοιπὰ ὡς μηδὲν ὄντα πρὸς τὴν τοῦ Χαλισσᾶ γενναίαν ψυχὴν μακρὰν ἀπεβάλλετο, μόνου τοῦ δικαίου ὡς ἱερᾶς ἀγκύρας ἀντεχόμενος· ταύτην γὰρ οὐ πόρρω εἶναι τῆς αὐτοῦ ἠνείχετο ψυχῆς, βασιλίδα οὖσαν τῶν ἀρετῶν πασῶν, ἡλίου δίκην θάλπουσαν, ὁδηγοῦσάν τε καὶ λαμπρύνουσαν τὸ ἀξιωματικὸν μέγεθος. Ὁ μὲν γὰρ ἥλιος πάντων τῶν οὐρανίων δεσπόζει φώτων, ὡς πάντων ὑπερβάλλων τῷ τοῦ φωτὸς ὑπερβάλλοντι, ἡ δὲ πάσας ὑπεραίρει τὰς ἠθικὰς ἀρετὰς ἔκ τε τοῦ ἐν ᾧ ὑπάρχει ὑποκειμένου καὶ τοῦ περὶ ὃ καταγίνεται καὶ τῶν τούτου ἀποτελεσμάτων· ἐκ μὲν τῆς τοῦ ὑποκειμένου ἀξίας ὡς ἐν τῇ γενναιότητι τῆς ψυχῆς δυνάμει οἰκοῦσα, οὐδὲν γὰρ ταύτης ἀξιώτερον—αὕτη δέ ἐστιν ἡ κατὰ πρόθεσιν θέλησις, ἐν ᾗ ἐν τῇ τῆς δημιουργίας ἀρχῇ, ὡς ὁ μέγας φησὶ Μωσῆς, ἐπεστήρικτο ἡ θεία εἰκὼν καὶ ἐγκεχάρακτο, καὶ τοῦτό ἐστι τὸ αὐτεξούσιον—ἐκ δὲ τοῦ περὶ ὃ καταγίνεταί τε καὶ ἀσχολεῖται, ὡς μᾶλλον ἀρετὴ καὶ κορωνὶς οὖσα τῶν ἀρετῶν ἡ δικαιοσύνη, ἡ γὰρ ἀρετὴ τῶν δυσχερεστάτων οὖσα περὶ τὸ μᾶλλον δυσχερὲς καταγίνεται· ἔχει γὰρ τὸ ἀδωροδόκητον· τούτοις γὰρ μᾶλλον ἁλίσκονται ἄνθρωποι· ἐκ δὲ τῶν ἀποτελεσμάτων, ἐπείπερ αὕτη καὶ μόνη τηρεῖ τὴν τοῦ παντὸς σύστασιν καὶ τῆς τῶν ἀνθρώπων ὁμονοίας τε καὶ εἰρήνης προασπίζεται, δὸς δ' εἰπεῖν ὅτι γε καὶ θεῖον ἔργον· μόνου γὰρ Θεοῦ τοῦ τὰ πάντα εἰδότος ταύτην ἀπαραχάρακτον καὶ ἀπαραμείωτον φυλάττειν ἴδιον, ἀνθρώποις τε τοῖς ὁπωςδήποτε κατὰ τὸ δυνατὸν Θεὸν μιμουμένοις.

32. Οὕτω τοίνυν δικαίως τε ἅμα καὶ ἀδωρολήπτως διακυβερνῶν τὸ ἀξίωμα διετέλει, ἀξίωμα ἔχων ἀπαραχάρακτον· τὸν ἐπὶ δώροις τε προβαλλόμενον ἄνευ δευτέρας ἐρεύνης παραχρῆμα καὶ ἄδικον εἶναι ἀπεφαίνετο. Τοῦτο δὲ καὶ πείρᾳ δεδήλωται· ἐκπεσόντος γὰρ μετὰ τρία ἔτη καὶ τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ τῆς ὑπατείας, οὐδεὶς εὕρηται μικρόν τι δεδωκὼς τῷ Χαλισσᾷ εἴτ' ἐπ' ἀδίκῳ εἴτ' ἐπὶ δικαίῳ, ἀποδείξας διὰ τούτου ὡς πάντων κρατεῖ ἡ δικαιοσύνη πολλοὺς ἔχουσα τοὺς ἐπαινέτας οὐδένα δὲ τὸν κατηγοροῦντα. Ἐκπεσόντος δὲ καὶ τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ ὁ μὲν ἀρχηγὸς τῶν τζαουσίων ἐπιτροπεύει τὴν τῆς ὑπατείας ἀρχήν, ὁ δὲ Χαλισσσᾶς ἅτε δὴ εὐδόκιμος φανεὶς διὰ βασιλικοῦ θεσπίσματος ἐπὶ τῷ προτέρῳ αὐτοῦ ἀξιώματι ἀσφαλίζεται, πρὸς δὲ τὸν ἡγεμόνα Βαβυλῶνος Ἰσμαὴλ-πασσᾶν ὁ βασιλικὸς σπαθάριος ἀποστέλλεται ἐπὶ τὴν ὕπατον ἀρχὴν τοῦτον προσκαλεσόμενος. Ἦν δὲ οὗτος τὴν μὲν ἀρχὴν στρατιώτης, εἶτα ἔπαρχος στρατιωτικὸς—τζορβατζὴς δὲ οὗτος ὀθωμανιστὶ καλεῖται—εἶτα δεσμοφύλαξ ἐπὶ τῆς τοῦ Ἰμπραΐμ-πασᾶ ὑπατείας, εἶτα τοῦ πρωτοστράτορος οἰκονόμος καὶ μετὰ ταῦτα πρωτοστράτωρ, τέλος δὲ παραλυθεὶς ἡγεμὼν τῆς Βαβυλῶνος προχειρίζεται καὶ μετὰ ταῦτα ὕπατος. Ἐλθὼν δὲ οὗτος εἰς Βασιλεύουσαν καὶ τὴν βασιλικὴν σφραγῖδα λαβὼν μετὰ τῆς συνήθους δορυφορίας προπομπευόμενος εἰς τὸ ὑπατεῖον παραγέγονεν, οὐδένα τοῦ ἰδίου ἀξιώματος ἐκβαλών· οὕτως αὐτῷ προστεταγμένον. Ἦν δὲ καὶ ὁ ῥηθεὶς οἰκονόμος ἐπὶ τῷ αὐτοῦ ἀξιώματι, τῇ δικαιοσύνῃ μόνῃ ἐπιστηριζόμενος· διὰ γὰρ ταύτης καὶ μόνης ἐπὶ τοσοῦτον προὐχώρησε καὶ ἀδιασείστως ἐρήρειστι· ὥσπερ γὰρ γῆ τοῖς ἄλλοις στοιχείοις ἐξ ἴσου ταλαντευομένη μόνιμον καὶ ἀκράδαντον ἔχει τὴν στάσιν ἀσάλευτόν τε καὶ ἀμετακίνητον, οὕτω καὶ δίκαιος ἀνὴρ πρὸς τὴν τοῦ δικαίου ἰσότητα σταθμιζόμενος πᾶσι τοῖς ἐμπίπτουσιν ἀνένδοτον ἔχει τὸ φρόνημα, ὥσπερ κέντρον πρὸς τὴν περιφέρειαν ἴσας τὰς ἐξ αὐτοῦ γραμμὰς πάσας ἐκφέρων καὶ τῷ δικαίῳ τὸ δίκαιον ἀπονέμων.

33. Τοῦτον τοίνυν τὸν ἄνδρα τοιοῦτον ἡ φήμη κηρύττουσα καὶ ἡ ὁσημέραι πεῖρα ἀποδεικνύουσα τοῦ ἡμετέρου δικαίου προασπιστὴν

τε καὶ ἀντιλήπτορα ἐπικαλέσασθαι ἔγνωμεν, εἰδότες αὐτὸν δικαιοσύνης σταθμόν, καὶ εἴ γε δίκαιον ἔχειν ἡμᾶς ἀποφήνοιε τῆς ὑποθέσεως ἄρξασθαι. Ταύτην τοίνυν τὴν ἡμετέραν πρόθεσιν τῷ γενικῷ ἑρμηνεῖ ἀνηγγείλαμεν ἐφ' ᾧ εὐκαίρου λαβομένῳ καιροῦ ἀπαγγεῖλαι τῷ ῥηθέντι φιλοδικαίῳ οἰκονόμῳ τὴν ζήτησιν, χρησταῖς ἐλπίσι τρεφόμενοι ὅτι γε καὶ ἀδωρόληπτος τοῦ δικαίου προασπιστὴς ἀνὴρ δίκαιος ὤν, ὡς καὶ ἐγένετο· ὁ δὲ τά τε ἄλλα τὸν ἄνδρα εἰδὼς τοῦ δικαίου προασπιστήν, ἀλλ' οὖν γε καὶ τῷ ἰατροφιλοσόφῳ Θωμᾷ τὴν γνώμην ἐκοινώσατο, ἅτε ἰατρῷ αὐτοῦ ὄντι καὶ ἐκ παλαιοῦ ὑπηρετηκότι αὐτῷ. Ἀπήγγελται οὖν τῷ Χαλισσᾶ ἡ ζήτησις, ὅτι γε "ἠδικήμεθα καὶ ὅτι εἰδότες αὐτὸν ἄνδρα φιλοδίκαιον καὶ μόνην παραμυθίαν τῆς ἡμετέρας πενίας διὰ τὸ ἀδωρόληπτον, τούτου τῶν γονάτων ἁπτόμενοι καὶ τοῖς ποσὶν αὐτοῦ πρόσωπα κλίνοντες καθικετεύομεν μὴ μόνους ἡμᾶς ἠδικημένους παριδεῖν ἐπὶ δικαίῳ τοιαύτην ἔχοντα φήμην, καὶ ταῦτα τοῦ ἡμετέρου δικαίου οὕτω προφανοῦς καὶ σαφοῦς ὄντος· ἡμεῖς γὰρ ἀνέκαθεν· τῆς βασιλείας τῷ ἡμετέρῳ γένει οὔσης, πάντα ἦν ἡμέτερα· ἁλούσης δὲ τῆς Ἱερουσαλὴμ ὑπὸ τοῦ Ὄμερ υἱοῦ Χατὰπ δεδώρηνται ἡμῖν ὅσα καὶ ἐν τῇ ἐπικρατείᾳ τοῦ γένους ἡμῶν εἴχομεν· μάρτυς δὲ τούτου τὸ ἐν μεμβράναις θέσπισμα. Καὶ μετὰ τοῦτον αὖθις ἁλούσης τῆς Ἱερουσαλὴμ ὑπὸ τῶν τῆς Αἰγύπτου σουλτάνων διάφορα ἡμῖν δέδοται θεσπίσματα μαρτυροῦντα τά τε τοῦ Ὄμερ καὶ τῶν προβασιλευσάντων θεσπίσματα· ἁλούσης δὲ τῆς βασιλευούσης τῶν πόλεων καὶ τῆς Ἱερουσαλὴμ ἔτι ἐν τῇ τῶν Γαβρίδων οὔσης ὑποταγῇ, ὁ τότε ἡμέτερος πατριάρχης πρεσβευσάμενος τῷ ἁλόντι τὴν Βασιλεύουσαν σουλτὰν Μεχμέτῃ ἰδίᾳ χειρὶ ἐπιβεβαιωμένον παρέλαβε θέσπισμα μαρτυροῦν τό τε τοῦ Ὄμερ καὶ τῶν λοιπῶν βασιλέων καὶ ὅσα περ οἱ πρὸ αὐτοῦ δεδώκασι προνόμια ἐπιβεβαιοῦν. Μετὰ δὲ τοῦτο καὶ ὁ σουλτὰν Σελήμης πρὸς ὑποταγὴν τῆς Αἰγύπτου παραγενόμενος καὶ τὰς λοιπὰς ἐν Ἀραβίᾳ χειρωσάμενος πόλεις ἀπῆλθε καὶ πρὸς Ἱεροσόλυμα, ὧν τὰς κλεῖς ἐδεδώκει προσκυνήσας ὁ τότε πατριάρχης, δείξας δὲ καὶ τὰ τῶν προβασιλευσάντων ἀπὸ τοῦ Ὄμερ μέχρις

ἐκείνου θεσπίσματα, ἅπερ καὶ κατησφαλίσατο δι' ἰδίου αὐτοῦ θεσπίσματός τε καὶ ὁρισμοῦ καὶ ἰδιοχείρου βεβαιώσεως. Μετὰ τοῦτο δὲ καὶ τοῦ τούτου υἱοῦ σουλτὰν Σουλεϊμὰν ἐπὶ τὸν πατρῷον θρόνον ἀναβιβασθέντος, οἱ ἡμέτεροι τάς τε τῶν πρὸ αὐτοῦ βασιλευσάντων καὶ αὐτοῦ τοῦ πατρὸς ἀποφάσεις ἐνδειξάμενοι τῆς προσηκούσης ἐπιβεβαιώσεως ἔτυχον μετὰ σφοδρῶν ἀρῶν κατὰ τῶν ἀθετησόντων καὶ ὁπωσποτε ἐναντιωθησομένων τοῖς τε παρὰ τῶν προβασιλευσάντων καὶ παρ' αὐτοῦ δοθεῖσι προνομίοις. Καὶ τούτων μὲν οὕτως ἐχόντων εἰς τὸ ἑξῆς ἡσυχίαν ἤγομεν μηδενὸς παρενοχλοῦντος, μέχρις οὗ σουλτὰν Μουράτης ἐκεῖνος ὁ ἐπὶ πολέμοις τε καὶ τροπαίοις περιβόητος τῶν σκήπτρων ἐγένετο ἐγκρατής. Ἐπὶ τούτου τοίνυν ἀπὸ Περσίας τις ἐλθὼν Γοργόρης καλούμενος, φιλοδοξίαν αὐχῶν ἤρξατο ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα πηδᾶν. Αὕτη τοίνυν πρώτη ἀρχὴ τῆς τῶν Ἀρμενίων φιλοδοξίας, ἥτις καὶ ἐς πτώσεως κατήντησε βάραθρα, οὐ μόνον ἀκύρων τε καὶ ψευδῶν φανέντων καὶ ἀποβληθέντων τῶν ὑπὲρ αὐτῶν γραμμάτων, βασιλικῇ τε σφραγῖδι ἐν τῷ βασιλικῷ ἀποκλεισθέντων ταμείῳ, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς αὐτῶν κεφαλικῇ καταδικασθέντας ποινῇ, ὡς καὶ ἐν ἄλλοις ἱστορικοῖς βιβλίοις γέγραπται, μεταποιηθείσης τῆς ἀνουστάτης αὐτῶν ὑψαυχένου ἀλαζονείας ἐς ἀχανὲς τῆς πτώσεως βάραθρον καὶ ὅμοια πεπονθότων τῷ πολυθρυλλήτῳ ἐκείνῳ Ἑωσφόρῳ, ὅστις ἐς τὸ μὴ ἀνῆκον αὐτῷ ὕψος αὐτὸν ἀναγαγεῖν πειρώμενος πρὸς τὸ ταρτάρειον κατήχθη τῆς πτώσεως βάραθρον. Ἐπικεκύρωται τοίνυν καὶ παρὰ τοῦ ῥηθέντος βασιλέως τὰ ἡμέτερα γράμματα, ἀποβέβληνται δὲ τὰ τῶν Ἀρμενίων καὶ παντάπασιν ἄκυρα καὶ ψευδῆ λελόγισται κρίσει τε καὶ ἀποφάσει τῶν τε τῆς Ἀνατολῆς καὶ Ῥούμελης δύο μεγάλων κριτῶν, ὑπὸ τῇ βασιλικῇ τρούλλῃ γεγονυίας τῆς κρίσεως. Ἀλλὰ τὸ κακὸν ἅπαξ ἀρχῆς λαβόμενον οὐδέποτε παύεται τοῦ εἶναι κακόν. Τελευτᾷ μὲν οὖν ὁ σουλτὰν Μουράτης, παρῆλθόν τε καὶ ἄλλοι βασιλεῖς, ἐπανελάβετο δὲ τὰ βασιλικὰ σκῆπτρα ὁ σουλτὰν Μεχμέτης· καὶ αὖθις ἐπὶ τῆς βασιλείας τούτου ἀγωγὴν οἱ Ἀρμένιοι ἐκινήσαντο. Καὶ ἐπὶ τούτου δὲ βασιλικῇ ψήφῳ ψευδεῖς ἀπηλέγχθησαν καὶ ἐγκρίτων κριτῶν κρίσει καὶ ἀπο-

φάσει ἀπεβλήθησαν. Ἀπὸ τούτου δὲ μέχρι τοῦ νῦν ἡσυχίαν ἤγομεν, ἐπιβεβαιώσαντος τοῦ βασιλεύοντος δι' ἰδιογράφου αὐτοῦ ὁρισμοῦ τὰ τῶν πάλαι βασιλευσάντων θεσπίσματα. Μετὰ τοσούτους δὲ χρόνους εὐκαιρίας λαβόμενοι οἱ Ἀρμένιοι, οὐκ οἶδ' ὅπως τρόπῳ κλοπιμαίῳ καὶ νῷ ἀλογίστῳ καὶ μέχρι βασιλικῶν ταμείων τὰς χεῖρας ἐκτείναντες, τὰ πρότερα ὡς ψευδῆ ἀποβληθέντα καὶ σφραγισθέντα γράμματα καὶ ὡς ἐνοχλήσεως αἴτια ἀποταμιευθέντα ἐξήγαγον, καὶ οὐ μόνον τοῦτο ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς βασιλικοῖς κώδιξιν ὄντα διὰ καταστίχου ἀποξέσαντες ἑαυτοῖς ᾠκειώσαντο· ἔστι γὰρ ἡμῖν ἔκ τε τῶν βασιλικῶν κωδίκων τῶν ἐν τῷ ταμείῳ τοῦ βασιλεύοντος καὶ τοῦ κάλφα τῶν ἐπισκόπων ἀποδείξεις τῶν ἡμετέρων πραγμάτων καὶ ἀρχαίων κτημάτων. Δεόμεθα τοίνυν σοῦ τοῦ δικαιοτάτου αὐθέντου ἡμῶν, ὅπως ἐπιβλέψας διακρίνῃς τὰ ἡμέτερα γράμματα· καὶ εἰ μὲν ἀληθῆ εἰσι, ψευδῆ ἄρα τὰ τῶν Ἀρμενίων· εἰ γὰρ ἀληθὲς τὸ τοῦ σουλτὰν Μουράτη θέσπισμα, ποῦ ἂν εὗρον τοσούτων ἐτῶν θεσπίσματα οἱ Ἀρμένιοι; Οὗτος γὰρ πάντα ὡς ψευδῆ ἀπελάβετο καὶ σφραγῖδι σφραγίσας ἀπέκλεισεν. Εἰ οὖν ἐκεῖνα ἀπέκλεισε, πῶς τὰ ἐν τοῖς βασιλικοῖς κώδιξιν ὄντα οὐκ ἀπέξεσε; Δῆλον ἄρα ὡς οὐ μόνον ψεῦσται ἀπεδείχθησαν ἀληθῶν ὄντων τῶν ἡμετέρων γραμμάτων, ἀλλὰ καὶ τοῦ βασιλικοῦ ταμείου κλέπται καὶ τῶν βασιλικῶν κωδίκων παραχαράκται· οὗ τί ἂν ἄλλο εἴη δεινότερον χεῖρας τιθέναι ἐπὶ τοιούτοις, οἷς καὶ τὸ ὁρᾶν κίνδυνος, καὶ ταῦτα ἐν Βασιλευούσῃ τῇ πόλει, καὶ βασιλέα κλέπτειν αὐτὸν καὶ πεφυλαγμένους τόπους συλᾶν; Τούτου τοίνυν ἕνεκα δεόμεθά σου, αὐθέντα δικαιότατε· ἀνάγνωθι τὰ ἐν ταῖς ἡμετέραις χερσὶ βασιλικὰ θεσπίσματα καὶ εἰ ἀληθῆ εἰσι τοῦτο μόνον καθικετεύομεν, τῇ συνήθει καὶ φίλῃ σου δικαιοσύνῃ χρώμενος τῶν δικαίων γενοῦ προασπιστής· εἰ δὲ μή, προσλιπαρεῖν οὐ τολμῶμεν σὲ τὸν τῆς δικαιοσύνης σταθμόν, καίτοι γε φανεροῦ ὄντος τοῦ πράγματος. Πόθεν γὰρ πρὸ ἡμῶν οἱ Ἀρμένιοι; πόθεν πραγμάτων τε καὶ κτημάτων κύριοι; πόθεν καὶ αὐτοῦ τοῦ "πατριάρχης" ὀνόματος κοινωνοί; τοῦτο μὲν γὰρ δίδοται παρὰ τῷ βασιλεῖ τοῖς ὑποκειμένους ὁμοφύλους ἔχουσιν ἐν ᾧ πατριαρχεύουσιν τόπῳ. Δει-

ξάτωταν οὗτοι ἢ ἐν Ἱεροσολύμοις ἢ ἐν ἄλλῃ τινὶ κώμῃ ἀραβικῇ ἕνα ἐγχώριον τῆς θρησκείας αὐτῶν, ἢ καὶ τούτου παραιτητέου ὄντος εἰπάτωσαν ἡμῖν τοῦτο τὸ "**πατριάρχης**" ὄνομα τί δύναται εἰπεῖν καὶ ὁποία λέξις ἐστί";

34. Τούτων δὲ λεγομένων συνέβη καί τι γελοῖον. Ἰεσσᾶς τις ἔμπορος ὢν τοῦ ὑπάτου Ἰουδαῖος τοιούτων ἤρξατο λόγων· "Ἀλλ' ὦ δέσποτα, φησί, συνέβη ποτὲ οὐ πρὸ πολλῶν χρόνων ἐπιβεβαίωσιν ἀπαιτῆσαι τῆς βαρταμπετικῆς αὐτῶν ἀξίας τὸν τῶν Ἀρμενίων βαρταμπέτην· ἦν δὲ παρὰ τῷ τότε οἰκονόμῳ τοῦ ὑπάτου Ἰουδαῖός τις ἔμπορος, ὅς ἔτι ζῇ. Τοῦτον τοίνυν ὁ βαρταμπέτης ὀργάνῳ χρησάμενος πρὸς τὸ ἔργον, προσέμενε τὴν ἀπόφασιν· ἐν τούτῳ δὲ τῷ χρόνῳ συγκατανεῦσαι τὸν οἰκονόμον ἔπεισε καὶ τῷ ὑπάτῳ ἀπαγγεῖλαι. Γένος δὲ ὂν τὸ τῶν Ἀρμενίων ὕφαλον φύσει καὶ κεκρυμμένον τρόποις τισὶ διενοεῖτο ἀναβαλέσθαι τὸν χρόνον, ὡς ἂν πως προσκεκλημένον πρὸς τοῦτο ἔλθοι ὁ βαρταμπέτης· καὶ δὴ τῷ Ἰουδαίῳ μηνύσαντι "οὐ πρὸς καιροῦ εἶναι" ἀπελογήσατο, καὶ ταύτην τὴν ἀπόκρισιν ὁ ἔμπορος δέδωκεν. Ἦλθε δὲ ἡ ῥητὴ ἡμέρα καὶ ὁ ὕπατος ἐζήτει τὸν βαρταμπέτην· μὴ φαινομένου δὲ ὀργισθεὶς ὅ τε ὕπατος καὶ ὁ οἰκονόμος τὸν Ἰουδαῖον μεταπεμψάμενοι καὶ ἄκοντα τοῦτον τὴν χλαμύδα ἐνέδυσαν, καὶ ἐφ' ἵππου ἀναβιβάσαντες τῇ τῶν τζαουσίων συνήθει προπομπῇ ἐς τὸ τῶν Ἀρμενίων ἀπέπεμψαν μοναστήριον, βοῶντος τοῦ Ἰουδαίου ὅτι "ἐγὼ Ἀρμένιος οὐκ εἰμί"· τέλος δὲ καὶ ἄκων παραγέγονε χλαμύδα ἐνδεδυμένος. Καὶ ὁ καλὸς μὲν Ἰουδαῖος ἐκεῖνος ἀντ' Ἰουδαίου Ἀρμένιος ἐγεγόνει, ἀντὶ δὲ ἐμπόρου βαρταμπέτης. Ἐξαίφνης δὲ τὸ τοιοῦτον ἰδόντες οἱ Ἀρμένιοι προσέδραμον τοῖς κρατοῦσι μετ' ἀργυρίων πολλῶν· ἐπὶ τούτοις γὰρ καὶ μόνοις ἐλπίζουσι (ἀρχαῖον ὂν αὐτοῖς ἔθος), ἐξ ὧν καὶ παροιμία τοιάδε "ἀργυραῖς λόγχαις μάχου καὶ πάντων κρατήσεις". Τέλος δὴ κατέπεισαν τοὺς κρατοῦντας τούτῳ μέντοι γε τῷ τρόπῳ, ὡς "εἰ μὲν ὁ Ἰουδαῖος ἑκὼν παραιτεῖται*, εἰ δὲ μή, μενέτω ἐφ' ᾧπερ καὶ διώρισται". Ταύτην τὴν ἀπόφασιν λαβόντες προσέφυγον τῷ Ἑβραίῳ καὶ τῆς ἧσπερ ἄκων παρέλαβεν ἐπιστασίας ἐχοῦσαν ἀπῄτουν παραίτησιν, ἣν καὶ ἔλαβον

χρήμασι πείσαντες. Ὥστε τανῦν καὶ ἐν αὐτῇ τῇ θρησκείᾳ αὐτῶν ἐξ ἰουδαϊκῆς ἄρχουσι παραιτήσεως".

35. Τούτου τοίνυν γεγονότος τοῦ διαλόγου καὶ χαριεντισμοῦ φιλοσόφου προξενηθέντος, τότε μὲν ὡς νουνεχὴς οὐδὲν ἀπεφήνατο· οὐ γὰρ δικαίου ἀνδρὸς καὶ τῶν ἄγαν δικαίων ἀκούοντος λόγων πρὶν ἢ καὶ τῶν ἀντικειμένων πειραθῆναι εὐθὺς ἀποφαίνεσθαι· ἀλλὰ νομικῶς τε ἅμα καὶ νουνεχῶς προσέταξεν εἰπὼν "ἀγάγετέ μοι ὧδε τὰ ἐν ταῖς ὑμετέραις χερσὶ τῶν πάλαι βασιλέων θεσπίματα· πλήν γε καὶ τοῦτο γινώσκετε, ὡς εἴ γε περὶ δικαίου ἡ κρίσις ἐπὶ χρήμασι μὴ ἐλπίζετε· ἀδωροδόκητος γὰρ ἡ δικαιοσύνη". Ἤγοντο τοίνυν τὰ τῶν βασιλέων θεσπίσματα ἅπαντα ἰδίαις ὑπογραφαῖς τῶν βασιλέων ἐπιγεγραμμένα, ἅπερ προσεχόντως πάνυ καὶ ἐνδοιαζόντως ἀναγνοὺς ἔγνω τήν τε ἀρχαιότητα καὶ ἀλήθειαν. Ἀλλ' οὖν ὡς ἀπεφήνατο "μήτε γὰρ δίκην δικάσῃς πρὶν ἀμφοῖν μῦθον ἀκούσῃς, τοῦ ἀληθοῦς καὶ δικαίου ἀξιοῦντος", προσέταξε καὶ τοῖς Ἀρμενίοις ὅπως καὶ αὐτοὶ ἀγάγωσι τὰ ἐπὶ τῷ αὐτῶν συμφέροντι γράμματα· ᾤετο γὰρ ἔχειν καὶ αὐτοὺς βασιλέων θεσπίσματα, ὁρῶν ἐν τῷ κατὰ ἀπάτην ληφθέντι βασιλικῷ θεσπίσματι θημονίαν σημειωμένην γραμμάτων· ἦν γὰρ ἄρα θαυμαστὸν καὶ τὸν τότε κριτήν, μήτε ἰδόντα μήτε ἀναγνόντα γράμματα, μήτε τὰ τῆς ἀντικειμένης ἀπαιτήσαντα μοίρας, παραχρῆμα μηνῦσαι τῷ κρατοῦντι ὡς ἑώρακε καὶ ὅτι ἀληθῆ ἐστι. Πρὸς ταῦτα τοίνυν ἀμφίβολον ἔχων τὸν νοῦν ἐζήτησε καὶ τὰ τῶν Ἀρμενίων γράμματα, ἅπερ ἰδὼν καὶ μηδὲν εἶναι νοήσας ἐν ἀμηχανίᾳ ἐγένετο πῶς ἄρα γῆς μέταλλον δικαιοσύνης χρήματος οὐρανίου καὶ θείου κρατεῖν καὶ καθυποτάττειν δύναται. Φανερᾶς μὲν οὖν γεγονυίας τῆς ἀληθείας ταύτης ἔγνω τοῦ πράγματος ἀρχὴν διδόναι τοιάνδε, πρῶτον τοῖς ἐπ' ἀξιώμασιν οὖσι πᾶσι γνωρίσαι τὸ δίκαιον· ὅταν γὰρ διὰ πολλῶν στομάτων φέρεται δύο τινὰ ἀποτελοῦνται, πρῶτον ὅτι κηρύττεται τὸ δίκαιον καὶ κηρυττόμενον πάντων τὰς ἀκοὰς ἐμπιπλᾷ καὶ προκατέχει τὰς διανοίας· προκατεχομένων δὲ τῶν διανοιῶν ῥᾳδία ἡ τοῦ δικαίου ἔκβασις· ἀνενδότους γὰρ πρὸς δῶρα ποιεῖ ἡ φήμη· καὶ ἥν γε οἱ τῆς ἐναντίας μοίρας χρήμασι καπη-

λεῦσαι τὸ δίκαιον ἀγωνισθῶσι καὶ ἀποκρῦψαι, προϋπαρχούσης τῆς τοῦ δικαίου εἰδήσεως καὶ κροτουμένης ἑτοίμη ἡ ἀπολογία καὶ χρημάτων οὐδεὶς καταλείπεται τόπος· οὐδεὶς γὰρ οὕτω τολμητίας προεγνωσμένου ὄντος τοῦ δικαίου, εἴ γε καὶ πάνυ φιλοχρήματος καὶ φιλοκτέανος ᾖ, τολμήσει ἐκτεῖναι χεῖρα πλεονεξίας καὶ μάλιστα ὑπὸ τοιούτου καὶ ἐπ' ἀξιώματι καὶ ἐπὶ δικαιοσύνῃ διαβοήτου· τοῦ δικαίου φημιζομένου, ἄλλως τε καὶ κηρυττομένου τοῦ δικαίου ἐκ στόματος πρὸς στόμα, ἡ τοιαύτη διαβαίνουσα φήμη καὶ πρὸς αὐτὰ ἐξικνεῖται τὰ ὦτα τὰ βασιλικά, εἴτουν τοῖς τῷ βασιλεύοντι πλησιεστέροις· καὶ πρὶν ἐκ τῶν ἀδικηθέντων προβληθεὶς δεύτερον ὅτι καὶ παραδείγματι ἰδίῳ ἐδείκνυε τὸ ἐπὶ τῷ δικαίῳ ἀδωρόληπτον καὶ τρόπον τινὰ καὶ τοὺς λοιποὺς ἐκαλεῖτο πρὸς μίμησιν· τὸ γὰρ ἐπὶ δώροις μόνοις γινόμενον κρύβδην γίνεται ἄδικον ὄν.

36. Ταῦτα τοίνυν εἰδώς, ὡς ἐκ παλαιοῦ τοῖς τοιούτοις ἐντραφείς τε καὶ αὐξηνθείς, τοῖς πᾶσι τὸν λόγον διεφήμιζεν, οὐ μὴν δὲ ἁπλῶς—οὐ γὰρ καὶ τοῦτο φιλοδικαίου ἀνδρὸς καὶ βουλομένου ἀνέγκλητον ἔχειν τὸ φρόνημα — ἀλλὰ ταῖς χερσὶ κατέχων τὰ τῶν βασιλέων θεσπίσματα μετὰ τοὺς λόγους καὶ ταῦτα ἀνεγίνωσκε μὲν καὶ αὐτὸς καὶ τοῖς ἄλλοις ἀναγινώσκειν παρεῖχε· καὶ ἐφ' ἑκάστῳ τὴν προσήκουσαν ἐμποιούμενος παραστατικὴν διήγησιν μετ' ἐκπλήξεως ἐποίει τοὺς ἐντυχάνοντας ἀναγινώσκειν, τήν τε ἀρχαιότητα διηγούμενος καὶ ταύτην ἐκ χρονολογικῶν ἱστοριῶν διαβεβαιούμενος καὶ τὴν τῶν θεσπισμάτων ἀρετήν τε καὶ δικαιοσύνην περιγράφων, ἀναμιγνύων πρὸς τούτοις καὶ ἄλλα αὐτῶν ἱστορικὰ διηγήματα, παριστῶν ἐκ πάντων τὴν τῶν βασιλέων ἐκείνων μετ' ἀρετῆς δικαιοσύνην καὶ ἐξηγούμενος τὰς ἐν τοῖς θεσπίσμασι γεγραμμένας ἀράς. Μάλιστα δὲ τὸ τοῦ Ὅμερ θέσπισμα, ὅπερ ὡς εἰκὸς μετὰ πολλῆς ἀνεγίνωσκε τῆς εὐλαβείας καὶ προσοχῆς, τοῖς τε ἀκούουσιν αἰδέσιμον καὶ προσκυνητὸν ἀπεδείκνυεν· ἔνθεν τοι καὶ ἀσθενοῦσιν ἀκεσώδυνον καὶ ἀλεξιτήριον ἀπεστέλλετο· ὥστε ἐκ τούτων πάντων οὐ τοσόνδε μόνον τοὺς ἐν ἀξιώμασιν ὄντας, ἀλλὰ καὶ τοὺς δούλων ἔχοντας τάξιν αὐτοὺς ἀεὶ διὰ στόματος φέρειν ταυτηνὶ τὴν ὑπόθεσιν παρὰ τῶν κυρίων αὐτῶν

ἀκούοντας διαλεγομένων περὶ τῶν αὐτῶν πολλάκις. Καὶ τοῦτο μὲν ἦν πολλαῖς ἐφεξῆς ἡμέραις, συνεχῶς ἀγομένων τῶν θεσπισμάτων αὐτῶν καὶ ὑπὸ τῶν εἰσιόντων τε καὶ ἐξιόντων ἀναγινωσκομένων· ἐς τοσοῦτον δὲ παρῆλθε τὸ πρᾶγμα, ὥστε μηδὲ ἡμᾶς αὐτοὺς εἰδέναι τὰ τῆς ὑποθέσεως ἀνήκοντα, ὅσα αὐτοὶ ἔγνων τε καὶ διέκριναν. Τέλος δέ, ἵνα καὶ ἱστορικοῖς βιβλίοις ταὐτὰ ἐπιβεβαιώσῃ, προσέταξε τοῖς τὰ βασιλικὰ βιβλία ἱστορικὰ φυλάττουσιν ἐξαγαγεῖν τά τε ἀπὸ Ὅμερ καὶ τὰ ἐπὶ τοῦ σουλτὰν Μουράτη γεγονότα· καὶ ἐξήγαγον. Ἀχθέντων δὲ τῶν χρονολογικῶν τούτων βιβλίων συνεχὴς ἐγίγνετο ἀνάγνωσις καὶ ἐπεβεβαιοῦντο παραβαλλόμενα τοῖς χρονολογικοῖς ἱστορήμασι τὰ ἡμέτερα γράμματα.

37. Ἐν τοσούτῳ δὲ ὁρῶντες οἱ Ἀρμένιοι τὸ πρᾶγμα διαφημιζόμενον προσδραμεῖν ἔγνωσαν τῷ ῥηθέντι φιλοδικαίῳ τε καὶ φιλαλήθει αὐθέντῃ, δώροις καὶ τοῦτον διαφθεῖραι νομίσαντες· ταῦτα γὰρ καὶ μόνα γινώσκουσιν ἀρωγὰ τῆς σφῶν αὐτῶν ἀδικίας. Ἀλλ' ἠπατήθησαν· ὥσπερ γὰρ τὰ ἄστρα τῆς γῆς πόρρω ἀπέχοντα ἐστηριγμένα ἔκλειψιν οὐ πάσχουσιν, οὕτω καὶ ὁ Χαλισσᾶς πόρρω καὶ μακρὰν τῆς χρηματικῆς πλάνης ἔκλειψιν τῆς αὐτῷ οὔσης ἐμφύτου δικαιοσύνης οὐ δέδιεν· ἡ γὰρ ἔκλειψις, ὡς οἱ φυσικοὶ λέγουσιν, ἐκ μόνης ἀντιτύπου παχείας τε καὶ γαιώδους περιστάσεως γίγνεται. Καὶ τοῦτό ἐστιν ἡ δωροληψία, ἧς τινος πόρρω ἀπούσης οὐδέν ἐστι τὸ κωλύον τοῦ μὴ λαμπρὸν καὶ ἀκτινοβόλον εἶναι τὸ φῶς. Τούτου τοίνυν οὕτω διαγνωσθέντος χεῖρα συνέστειλαν, εἰδότες ὡς ἄρα ἡττηθήσονται χρημάτων μὴ ὄντων ἐν μέσῳ. Προσέδραμον τοίνυν ἡμῖν πὴ μὲν δεόμενοι, πὴ δὲ καὶ ἀπειλοῦντες "ὡς οὐ δεκτὸν τοῦτό γε τῷ βασιλεῖ ἅπαξ δόντι τοιαῦτα θεσπίσματα, καὶ ὅτι γε τοὺς κρατοῦντας ὠφελήσομεν· τοσαύτη γὰρ δαπάνη παρὰ τῆς ἡμετέρας ἀπεφασίσθη κοινότητος, ὥστε καὶ αὐτούς γε ἀπεμποληθέντας καὶ ἅπαν τὸ γένος ἡμῶν μηδὲν εἶναι πρὸς τὸ παρ' ἡμῶν συναχθὲν ἑκατοστημόριον". Ἦν δὲ ὁ ταῦτα διαπρεσβευσάμενος βαρταμπέτης τις Γιακούπης ὄνομα. Πρὸς ταῦτα ἡμεῖς μηδὲν ἄλλο εἴπομεν, εἰμὴ ὅτι βασιλέα εἶναι τὸν δικάσοντα καὶ Θεὸν τὸν ἐπιβλέποντα καὶ δίκαιον τὸ συνηγορῆσον. "Εἰ οὖν

ὑμεῖς ἡσυχίαν βούλεσθε ἄγειν, ἢ ἐφησυχάσαντες ἐάσατε ἡμᾶς τὰ ἡμέτερα ἀνακαινίσαι γράμματα, ἢ ὑμεῖς ἐξάρατε ἐκ τοῦ μέσου τὸ παρενοχλοῦν, καὶ τοῦτο ἐστὶν ὅπερ ὑμεῖς ἐλάβετε θέσπισμα ἀναιρετικὸν τῶν ἡμετέρων· εἴτ' οὖν δικάσει ἡμᾶς ὁ βασιλικὸς ὕπατος καὶ οὕτω τὸ ἀποφανθὲν γενήσεται καὶ οὐδεὶς ἔσται ὁ προσκλαιόμενος· ἀνάλγητος γὰρ ἡ ὑπὸ τῆς κρίσεως τμηθησομένη χείρ". Τούτων τοίνυν εἰρημένων τῶν λόγων ὁ βαρταμπέτης ὑπολαβὼν ἔφη, ὅτι "εἰ μὲν κατὰ τὴν ἡμετέραν γενήσεται ἀρέσκειαν, δεκτόν ἐστιν· ἡ δὲ ἀρέσκεια ἡμῶν τοιάδε ἐστίν. Ὅσα οὐκ ἔστιν ἐν ἡμῖν γράμματα, ταῦτα ὑμεῖς γράψατε· ὅσα δὲ ἐν ἡμῖν παραιτητέα εἶναι δεῖ". Εἰς τοσοῦτον ἀνοίας ἐληλύθασιν, ὥστε προστάττειν καὶ κατεξουσιάζειν ἄνδρας βασιλεῖ ὑποταττομένους· καὶ τῆς ἀνοίας αὐτοῦ καταγνόντες, μηδὲν ἔτι μικρὸν ἢ μέγα εἰπόντες, ἀπῆλθε.

38. Καὶ μετὰ τοῦτο ἤρξαντο, ὡς ἔθος αὐτοῖς, πρὸς τὰς τῶν κρατούντων τε καὶ ἐν ἀξιώμασιν ὄντων θύρας τρέχειν μετ' ἀργυρίων πολλῶν· ὡς δὲ οὐδὲν ἠνύετο, πάλιν ἦλθον εἰς τὸν τοῦ γενικοῦ ἑρμηνέως οἶκον ζητοῦντες συμφωνίας, ἀγνοοῦντες ὅτι γε περὶ βασιλικῶν θεσπισμάτων μόνος ὁ βασιλεὺς ἀποφαίνεται. Τέλος δὲ κἀκεῖθεν ἐξελθόντες μετὰ τῆς αὐτῆς ἀπολογίας προσέδραμον τοῖς κρατοῦσι μετὰ τοιαύτης ἀποφάσεως, χρημάτων μὴ φείσασθαι. Καὶ αὕτη πρώτη αἰτία τῆς ἀποστροφῆς τε καὶ τοῦ μίσους τοῦ οἰκονόμου πρὸς τὸν Σεχπόζην· οὗτος γὰρ τοὺς ὁμοφύλους αὐτῷ παρεθάρρυνε τῇ τῶν χρημάτων ὑπερβολῇ καὶ τῇ τῶν δοκούντων φίλων οἰκειότητι, λέγων τε καὶ λογιζόμενος ὡς μόνοις τοῖς χρήμασι πάντα κινεῖται καὶ φέρεται, καὶ ἀξιωμάτων λαμπρότητες τούτοις καὶ μόνοις ἁλίσκονται, καὶ νόμοι παραχαράττονται, καὶ πάντα τοῖς χρήμασι δοῦλα, ὑπόδειγμα ποιούμενος τὰ τότε γεγονότα· "εἰ γὰρ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος δαπάνῃ χρημάτων ἐγένετο, πολλῷ μᾶλλον ὄντα ἐπικυρωθήσεται· καὶ ἐπειδὴ χρήμασι κατορθοῦται, ὥσπερ τηνικαῦτα οὕτω καὶ νῦν λαμπρὰ ἕξω τὰ νικητήρια". Καὶ ἦν ἀληθὲς τὸ λεγόμενον, εἴ γε καὶ τοὺς ἐν ἀξιώμασιν ὄντας τοιούτους συνέβαινεν εἶναι οἵους περ καὶ ἐβούλοντο· πόθεν γὰρ ἡμῖν τοσαῦτα χρήματα ὅσα καὶ Ἀρμενίοις, εἰ μή γε Θεὸς ἐλεήσας τοιοῦτον ἀπέ-

πεμψεν ἡμῖν κηδεμόνα τε καὶ προασπιστήν, καὶ μόνον τὸ δωροδοκεῖσθαι ὥσπερ τινὰ λύμην ῥυπαρὰν ἀποποιούμενον καὶ τοὺς ἄλλους ἐκφοβοῦντα, ὥστε μηδένα χεῖρα ἐπὶ δώροις ἐκτεῖναι ἀλλ' ὡς τὸν ἰὸν ἀποφεύγειν ἀσπίδος; Τούτῳ μὲν οὖν τῷ τρόπῳ ὁ Σεχπόζης μεμίσηται, παραβεβηκὼς πως τὴν τοῦ οἰκονόμου ἐπιταγήν· καὶ τούτου ἀποτυχὼν μετὰ βαρυταλάντων δώρων ἄλλοις προσέτρεχεν, ὡς ἐν τοῖς ἐφεξῆς ἔγνωσται, ἀνδράσιν ἡλικίᾳ τε παρήβοις, τῷ τε νῷ καὶ τοῖς αἰσθητηρίοις ἐλλείπουσιν, ἄλλως τε καὶ μὴ εἰδόσιν ἁπλῶς τὸ ζητούμενον, ἀλλὰ περὶ πίστεως μόνης εἶναι ἡγουμένοις τὴν διαφοράν, ὡς δηλωθήσεται· καὶ ἐκ τοιαύτης ἀπάτης τὴν τούτων βοήθειαν ὠνησάμενος προσεδόκει τὴν νίκην.

39. Διαφημισθείσης τοίνυν τῆς ὑποθέσεως καὶ πᾶσι σχεδὸν θρυλληθείσης, καὶ μέχρι τῶν τοῦ ὑπάτου καὶ αὐτῶν τῶν ἐντὸς τοῖς βασιλείοις ὄντων ἐξίκετο. Μετὰ δὲ τὴν διαφήμισιν ταύτην καὶ τὴν παρὰ πᾶσι γενομένην ἡμῖν δικαιολογίαν τοιάδε δέδοται ἀναφορὰ τῷ ὑπάτῳ, ἀπαιτοῦσα τὰ ἐν τοῖς βασιλικοῖς κώδιξιν ὑπὲρ ἡμῶν σημειώματα· ἦν γὰρ τοιαύτη ὑπόληψις, ὅτι γε ἐν ᾧ αὐτοὶ τὰ τοιαῦτα ἐδεδράκεσαν χρόνῳ, ἀπέξεσαν καὶ ὅσα περ ἦν ἡμῖν ἐν βασιλικοῖς καταστίχοις σημειώματα, ἅπερ ἡμεῖς ἔχομεν ταῖς χερσὶν ἐσφραγισμένα ὑπὸ τοῦ τότε καταστιχοφύλακος —μπᾶς-μουασεμπετζῆς δὲ τὸ τοιοῦτον καλεῖται ἀξίωμα—ἐπὶ ἔτους ἐνακοσιοστοῦ εἰκοστοῦ τρίτου κατὰ τὸ ὀθωμανικὸν ἔτος (1517). Περιεῖχε δὲ ἡ ἡμετέρα ἀναφορὰ τάδε· «Δεδοξασμένε καὶ ἐλεήμων αὐθέντα, ὁ Θεὸς διαφυλάττοι τὴν δόξαν σου διαιωνίζουσαν. Ἡμεῖς οἱ δοῦλοι καὶ ὑπήκοοι τῆς σῆς μεγαλειότητος πάντες κοινῇ ἱκετικῶς σοι ἀναφέρομεν, ὡς ἔχοντες ἐκ τῶν πάλαι βασιλέων ἀνέκαθεν ὑφ' ἡμᾶς τὰς τῶν Ἰακωβιτῶν Ἀβυσινῶν καὶ Συριάνων φυλὰς ἄδειαν ἀπαιτοῦμεν ἐκ τῶν βασιλικῶν καταστίχων ἐξαγαγεῖν τὰς ἐν τούτοις οὔσας ἡμῖν γεγραμμένας ἀποδείξεις κατὰ τὸ ἐνακοσιοστὸν εἰκοστὸν τρίτον ἔτος σεσημειωμένας. Αὕτη μὲν ἡ ἡμετέρα ζήτησις, ἡ δὲ ψῆφος ἐπὶ τῇ σῇ κεῖται μεγαλειότητι». Ἀναγνωσθείσης δὲ ταύτης τῆς ἀναφορᾶς ἐπὶ τῷ τοῦ ὑπάτου βήματι, ἐσφράγισται τῷ τοῦ ὑπάτου σημείῳ τοιᾷδε προσταγῇ. "Ἐκ τῶν παλαιῶν βασιλι-

κῶν καταστίχων θεωρηθήτωσαν τὰ ἐν τῇ ἀναφορᾷ σημειούμενα"· ἔθος γὰρ καὶ τοῦτο τῷ ὀθωμανικῷ κράτει· ἐπειδάν τινα ὁρισμὸν δῶσιν, ἐν τοῖς κώδιξιν ἀποσημειοῦνται πᾶσαν τὴν τούτου περίληψιν· χρείας δὲ καλεσάσης ἀνανεωθῆναι, ἀναφορὰ γίνεται καὶ ζητεῖται ἐκ τοῦ κώδικος· κάϊδι δὲ τοῦτο τοῖς Ὀθωμανοῖς καλεῖται. Τούτου δὲ κυρωθέντος, ἀπέρχεται ὁ ἐνάγων εἰς ὃν βούλεται κώδικα καὶ δείκνυσι τὴν κυρωθεῖσαν ἀναφοράν· καὶ ταύτην λαβὼν ὁ τοῦ κώδικος ἐπιστάτης, ἐν τῷ περιθωρίῳ γράφει ὅσα ὁ προδοθεὶς περιεῖχεν ὁρισμός, καὶ οὕτως αὖθις τὴν αὐτὴν ἀναφορὰν τῷ ὑπάτῳ δίδωσιν, μεθ' ἣν καὶ αὖθις ἐπικυρώσαντος τοῦ ὑπάτου ὁρισμὸς γίνεται καὶ ἀνανεοῦται ὁ ὁρισμός. Καὶ τοῦτο οὐ μόνον ἐπὶ τοῖς νέοις καὶ προσφάτοις γίνεται, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῖς παλαιοῖς· σχεδὸν γὰρ ἐξ αὐτῆς τῆς τῶν Ὀθωμανῶν βασιλείου ἀρχῆς εὑρίσκονται σημειώματα πασῶν τῶν ἐπισυμβασῶν ὑποθέσεων, φυλαττόμενα ἀσφαλῶς· οὐδ' ἔστι περὶ ἐλαχίστης ὑποθέσεως ὁρισμὸν γεγονότα ἀσημείωτον μεῖναι.

40. Ταύτην τοίνυν κυρωθεῖσαν τὴν ἀναφοράν, ὡς εἴρηται, ἀπέστειλαν τῷ τῶν βασιλικῶν καταστίχων φύλακι μπᾶς-μουασεμπετζῇ Φεϊζῇ λεγομένῳ· ἦν δὲ οὗτος ἀδελφὸς τοῦ προϋπατεύσαντος Ἀλῆ-πασᾶ. Ἀναγνοὺς δ' ἐκεῖνος, εἴτ' ἐρευνήσας εἴτε μὴ — ἀμφίβολον γὰρ καὶ τοῦτο καὶ ἐν ὑποψίᾳ σχεδὸν ὡς αὐτὸς ἀπεξεκὼς εἴη ἐκ τῶν καταστίχων τὰς ἀποδείξεις ἡμῶν καὶ μεταβεβληκὼς ἐπὶ τῷ τῶν Ἀρμενίων ὀνόματι — ὄπισθεν τῆς ἀναφορᾶς ἔγραψεν ὅτι τοιαῦτα οὐχ εὕρηται, καὶ τοῦτο ἰδίᾳ κατησφαλίσατο ὑπογραφῇ. Ταύτην δὲ ἰδόντες τὴν ἀπολογίαν ἔγνωμεν καὶ αὖθις τῷ Χαλισσᾷ ἀπαγγεῖλαι. Ἐν τοσούτῳ δὲ εἴτ' ἐκ τῆς ἀναφορᾶς εἴτ' ἐκ τῆς κινηθείσης φήμης ἐνωτισθεὶς ὁ ὕπατος τὴν ὑπόθεσιν τὸν οἰκονόμον μετεπέμψατο καὶ εἰπεῖν αὐτῷ λέγεται, ὡς "τοιάδε φήμη περί τε τῶν Ῥωμαίων καὶ Ἀρμενίων ἀπαγγέλλεται καὶ πανταχῇ διαθρυλλεῖται· τί σὺ φῄς"; "Ἐγὼ μὲν" ἔφη "σαφῶς περὶ τούτου οὐκ οἶδα· σαφῶς μέντοι γε, ὅτι ἀδικοῦνται ὑπὸ τῶν Ἀρμενίων Ῥωμαῖοι καὶ χρημάτων δυνάμει παρέλαβον ὅσα ἔχειν δοκοῦσι"· προσεποιεῖτο γὰρ μὴ εἰδέναι ὁ οἰκονόμος δυοῖν ἕνεκεν, πρῶτον

μὲν ἵνα μὴ ὑποληφθῇ δεδεκασμένος χρήμασιν ὑφ' ἡμῶν, ἀγνοῶν ἔτι τὴν τοῦ ὑπάτου διάθεσιν· δεύτερον δὲ ἵνα μὴ ὡς πρὸς εἰδότα τι τῶν ἀδυνάτων ἀπαιτήσῃ· ᾔδει γὰρ ἡμᾶς ὡς τὰ μάλιστα ἐν ἐνδείᾳ ὄντας ἄνδρας προσαίτας καὶ ἐκ τούτου τὸ ζῆν ποριζομένους. Ἐντεῦθεν καὶ ἄγνοιαν ὑπεκρίνετο καὶ ὡς εἷς τῶν πολλῶν ἀκηκοὼς τὴν διαφορὰν ταυτηνὶ καὶ ἐκ παλαιοῦ εἰδὼς τὴν τοῦ δικαίου κρίσιν. Οὕτως ἡ τῆς ἀγχινοίας νόησις καὶ τοῦ δικαίου κρίσις ἐμποδών τι προαισθανομένη, μηχαναῖς τε καὶ τεχνάσμασιν ἐξ ἄλλης πρὸς ἣν βούλεται ὁδὸν ἕλκει τὰ πράγματα ἀνεπαισθήτως καὶ τῶν ἀδικῆσαι προθυμουμένων.

41. Τούτων τοιγαροῦν πάντων προκατασκευασθέντων καὶ διὰ πάντων τῶν στομάτων τῆς ὑποθέσεως φερομένης, ἔγνωσται ἡμῖν ἀναφορὰν δοῦσιν ἀπαγγεῖλαι πλατυτάτως ἐπὶ τῷ τοῦ ὑπάτου βήματι ὅσα περ ἠδικήθημεν· καὶ τοιάνδε δεδώκαμεν ἀναφοράν. "Ἐνδοξότατε, μεγαλοπρεπέστατε, ἐλεημονικώτατε αὐθέντα, Κύριος διαφυλάττοι αὐτὴν πάσης βλάβης ἀνωτέραν καὶ πάσης ἐπηρείας ὑπερτέραν. Ἡμεῖς οἱ τῶν Ῥωμαίων πατριάρχαι, ὅ τε τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς Ἱερουσαλὴμ, οἵ τε ἀρχιερεῖς τε καὶ ἱερεῖς καὶ μοναχοί, οἱ τῶν τεχνῶν εἰδήμονες καὶ τὸ λοιπὸν ὑπήκοον, πάντες δοῦλοι τῆς ὑμετέρας ἐξοχότητος, ἀναφέρομεν ὡς μετὰ πέντε καὶ δέκα ἔτη τῆς φυγῆς τῆς ἀπὸ Μεδίνης τοῦ Μωάμεθ, τοῦ Ὀμὲρ υἱοῦ Χατάπ, ὡς αἱ ἱστορίαι διαλαμβάνουσι, τὴν Ἱερουσαλὴμ χειρωσαμένου ὁ τότε πατριάρχης τῶν Ἱεροσολύμων Σωφρόνιος ὄναρ ἐθεάσατο καὶ ἐν τῷ ὄρει ἀπῆλθε τῶν Ἐλαιῶν μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν ὑπηκόων καὶ τὰς κλεῖς παρεδεδώκει τῆς πόλεως· ὁ δὲ ἐν μεμβράναις ἰδιόγραφον αὐτοῖς ἐδωρήσατο θέσπισμα, καὶ τόδε μέχρι τοῦ νῦν ἐν ἡμῖν διατηρεῖται. Περιέχει δὲ ὅτι πᾶσαι αἱ ἐκκλησίαι καὶ τὰ ἐν Ἱεροσολύμοις προσκυνήματα ὑπὸ τὸν τῶν Ῥωμαίων εἶναι πατριάρχην, τὰ δὲ τῶν Γεωργιανῶν Ἀβυσινῶν Φράγκων Κοπτῶν Σύρων Ἀρμενίων Ἰακωβιτῶν Νεστοριανῶν τε καὶ Μαρωνιτῶν καὶ τὰ λοιπὰ κατὰ τόπον ἔθνη ὑποχεῖσθαι πάντα τῷ τῶν Ῥωμαίων πατριάρχῃ, καὶ ὡς ὁ μέγας προφήτης διώρισε τῇ τῆς ἰδίας αὐτοῦ παλάμης σφραγῖδι, ἣν ἡμῖν δέδωκε

διαλαμβάνουσαν τοὺς Ῥωμαίους περιποιεῖσθαί τε καὶ περιθάλπεσθαι· ἐφ' ᾧ δὴ καὶ τὸ τοῦ Ὄμερ θέσπισμα διαφυλάττεσθαι παρὰ τῶν βασιλεῦσαι ἐφεξῆς μελλόντων· ἀραῖς καὶ τοῦτο κατησφαλίσατο, καὶ τοὺς ὁπώσποτε ἀθετήσοντας ἀναθέματι παραδέδωκε. Μετὰ δὲ τοῦτον οἱ βασιλεῖς Αἰγύπτου χρηματίσαντες, κατὰ τὸ ῥηθὲν τοῦ Ὄμερ θέσπισμα ὁρισμοὺς διαφόρους δεδώκασιν, οἵπερ καὶ μέχρι τοῦ νῦν ταῖς ἡμετέραις διατηροῦνται χερσί. Μετὰ τούτους δὲ ἐπὶ τοῦ τὴν βασιλεύουσαν τήνδε χειρωσαμένου πόλιν σουλτὰν Μεχμέτη, ἐν ἔτει ὀκτακοσιοστῷ ἑξηκοστῷ πρώτῳ (1456—1457), ὁ τῶν Ἱεροσολύμων πατριάρχης Ἀθανάσιος τῷ αὐτοκρατορικῷ κράτει πρέσβεις ἀποστείλας ἔκ τε τοῦ μοναχικοῦ καὶ λαϊκοῦ τάγματος ἐπέδειξεν αὐτῷ τό τε τοῦ Μωάμεθ μετὰ παλάμης σφραγισθὲν θέσπισμα καὶ τὸν τοῦ Ὄμερ ἀχτιναμέν, καὶ τοὺς τῶν τῆς Αἰγύπτου βασιλέων ὁρισμούς. Τούτων οὖν ἐπιδειχθέντων ὁ ῥηθεὶς σουλτὰν Μεχμέτης τούτοις ἑπόμενος δεδώρηται αὐτοῖς ὁρισμὸν μετὰ ἰδιογράφου ἐπιβεβαιώσεως· ἐπεκύρωσε δὲ τὸ τῶν Γεωργιανῶν μοναστήριον τὸ ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Ἰακώβου τιμώμενον, περὶ οὗ νῦν οἱ Ἀρμένιοι διαφέρονται· τοῦτον δὲ τὸν ὁρισμὸν ἰδίᾳ χειρὶ ἐβεβαίωσεν τὰς παλαμναιοτάτας ἀρὰς ἐπιγράψας, ὡς πᾶς ὁ ἀθετήσων εἴη ὑπόδικος τῷ αἰωνίῳ ἀναθέματι. Καὶ τόνδε τὸν τοῦ ῥηθέντος βασιλέως ὁρισμὸν ταῖς ἡμετέραις κατέχομεν χερσίν· Ἐν δὲ τῷ ἐνακοσιοστῷ εἰκοστῷ τρίτῳ ἔτει (1517) τοῦ σουλτὰν Σελήμη, μετὰ τὸ τὴν Αἴγυπτον λαβεῖν καὶ τὴν Ἱερουσαλὴμ χειρώσασθαι παραγενέσθαι λέγεται τὸν τότε πατριάρχην Ἀττάλαν καλούμενον μετά τε τῶν ὑποκειμένων καὶ μοναχῶν καὶ τὴν προσήκουσαν αὐτῷ ἀποδόντα προσκύνησιν παραδεδωκέναι τὰς κλεῖς ἀμαχητὶ καὶ παραστῆσαι τὰ ἅπερ ἔσχον ἀποδεικτικὰ γράμματα· ἔνθεν τοι καὶ αὐτὸς ἐδωρήσατο αὐτοῖς ὁρισμὸν ἰδίᾳ ἐπιβεβαιωμένον ἐπιγραφῇ κατὰ τοὺς προτέρους δοθέντα καὶ οὕτω διαλαμβάνοντα· ὅτι τὸ τοῦ ἁγίου Ἰακώβου μοναστήριον ἐν τῇ τῶν Ῥωμαίων εἶναι ἐξουσίᾳ καὶ τὸν τούτων πατριάρχην πρῶτον εἶναι τῶν ἄλλων χριστιανῶν, καὶ εἴ τινα τῶν Ἀβυσινῶν τεθνάναι συμβαίη, τὴν τούτου περιουσίαν καὶ τοὺς ὑποκειμένους αὐτῷ τόπους ὑπὸ τὴν τοῦ πατριάρχου τῶν

Ῥωμαίων εἶναι ἐξουσίαν, ἔτι δὲ καὶ τὰ δοθέντα θεσπίσματα κατέχειν τοὺς Ῥωμαίους, μηδενὸς ὁπώσποτε τολμήσοντος ἀφελεῖν. Ἰδίᾳ δὲ χειρὶ καὶ ταῦτα γράφει· "ὃς ἄν ποτε ἄλλως ποιήσας ἐναντιωθήσεται καὶ ἀνέλῃ τούτους, τῷ τοῦ Θεοῦ ὑποπέσοιε ξίφει". Ἔστι δὲ καὶ τόδε τὸ τοῦ βασιλέως θέσπισμα ταῖς ἡμετέραις χερσί. Τούτου δὲ τοῦ βασιλέως τεθνηκότος, ἐν ἔτει ἐνακοσιοστῷ τριακοστῷ τρίτῳ (1526) ὁ υἱὸς αὐτοῦ σουλτὰν Σουλεϊμάνης τὴν βασιλείαν διαδεξάμενος θέσπισμα βασιλικὸν ἐδωρήσατο, τῷ τε τοῦ Ὄμερ ἀκτιναμὲ καὶ ταῖς λοιπαῖς τῶν πρὸ αὐτοῦ βασιλευσάντων ἑπόμενος ἀποφάσεσι, διαλαμβάνον ὡς πᾶσαι αἱ ἐκκλησίαι καὶ μοναστήρια καὶ οἱ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῶν Ἱεροσολύμων προσκυνητοὶ τόποι, οἵ τε Ἀβυσινοὶ Κόπται καὶ Σύροι καὶ πάντες αὐτῶν οἱ τόποι ὑπὸ τὴν δεσποτείαν εἰσὶ τοῦ ῥηθέντος πατριάρχου, τοῦτον δὲ καὶ πρῶτον εἶναι πάντων τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις χριστιανικῶν ἐθνῶν ἐν πάσαις ταῖς λιτανείαις καὶ περιηγήσεσι. Καὶ ἰδιοχείρῳ αὐτοῦ γραφῇ τοιαῦτα ἐθεσπίσατο· "ὃς ἄν ποτε πρὸς ἀναίρεσιν ταύτης κινηθείη τῆς ἀποφάσεως, τῇ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ προφήτου αὐτοῦ ὑποπέσοιεν ὀργῇ". Καὶ τόδε τὸ βασιλικὸν θέσπισμα ταῖς ἡμετέραις φυλάττεται χερσίν. Ἐν ἔτει δὲ χιλιοστῷ τεσσαρακοστῷ τετάρτῳ (1634), ἐπὶ τῆς τοῦ σουλτὰν Μουράτη βασιλείας, ἀπὸ Περσίας ἀνεφάνη τις Γοργόρης τοὔνομα ἔχων μεθ' αὐτοῦ καί τινας τῶν Ἀρμενίων· ἔλεγε δὲ οὗτος ὅτι "οἱ Κόπται καὶ Ἀβυσινοί εἰσιν ὑπὸ τὴν ἡμετέραν δεσποτείαν", καὶ οὐ μόνον τοῦτο ἀλλὰ καὶ ἀγωγὴν ἐποίησε προκατασκευάσας ψευδῆ τινα τῆς κρίσεως γράμματα. Διώρισται δὲ κριθῆναι ἡμᾶς ἐπὶ τῶν δύο γενικῶν κριτῶν Ἀπτουλὰχ-ἐφέντη καὶ Νοὺχ-ἐφέντη, καὶ θεωρηθῆναι ἡμῶν καὶ τῶν Ἀρμενίων τὰ γράμματα ἐν τῷ βασιλικῷ κριτηρίῳ καὶ ἀναφορὰν γενέσθαι ἔκ τε τοῦ ὑπάτου καὶ τῶν κριτῶν. Γενομένης δὲ τῆς κρίσεως ταυτησί, τὰ τῶν Ἀρμενίων γράμματα ψευδῆ ἐδείχθησαν, ἀληθῆ δὲ τὰ ἡμέτερα· ἔνθεν τοι καὶ ἀναφορὰ ἔκ τε τοῦ ὑπάτου καὶ τῶν κριτῶν ἐγένετο, πρὸς τούτοις δὲ καὶ ἐξ ἀμφοτέρων τῶν κριτῶν ἀπόδειξις ταυτησὶ τῆς ἀληθείας ἡμῶν δέδοται. Μετὰ δὲ τοῦτο ὁ ῥηθεὶς βασιλεὺς ἐν τῷ βασιλικῷ αὐτοῦ

κριτηρίῳ ἀπεφήνατο ὅτι "ψεύστας φανέντας τοὺς Ἀρμενίους, ὡς ἐκ τοῦ ἔτους δεδήλωται, φονευθῆναι τοὺς πταίσαντας". Κατὰ τοῦτον δὲ τὸν περὶ ταύτης τῆς ὑποθέσεως δοθέντα ὁρισμόν, καὶ τὸν Ἀμπαζᾶ-πασᾶν βοηθὸν ὄντα τοῖς Ἀρμενίοις διεχρήσατο καὶ πολλοὺς ἄλλους τῶν Ἀρμενίων· ἐπικεκύρωται δὲ καὶ αὖθις τὰ δηλωθέντα ἔθνη καὶ τοὺς τόπους αὐτῶν καὶ τὰ προσκυνήματα καὶ τὰς ἐκκλησίας καὶ τὰ μοναστήρια τῷ τῶν Ῥωμαίων πατριάρχῃ ὑποκεῖσθαι, τοῦτον τε πρῶτον εἶναι τῶν ἄλλων πάντων ἐθνῶν καὶ εἴ γε μετέπειτα ἀπόδειξίς τις εὑρεθῇ περὶ ταύτης τῆς ὑποθέσεως τοῖς Ἀρμενίοις, λαμβάνεσθαί τε καὶ τῷ βασιλικῷ ἀποπέμπεσθαι κράτει. Τοῦτο δὲ τὸ βασιλικὸν θέσπισμα καὶ ἡ τῆς κρίσεως ἀπόφασις ἡ κατὰ νόμους δοθεῖσα, καὶ ἡ τοῦ ὑπάτου ἀναφορά, ταῖς ἡμετέραις τηρεῖται χερσίν. Ἐν ἔτει δὲ χιλιοστῷ ἑξηκοστῷ ἑβδόμῳ (1656) ἐπὶ τῆς τοῦ σουλτὰν Μεχμέτη βασιλείας οἱ Ἀρμένιοι πεπλασμένην τινὰ ὡς ἐκ τῆς κρίσεως κατασκευάσαντες ἀπόφασιν, κατ' αὐτὴν λαθραίως καὶ ὁρισμὸν ἔλαβον. Μετὰ δὲ τοῦτο προσετάγησαν οἱ δύο γενικοὶ κριταὶ ἐν τῷ ὑπερτάτῳ κριτηρίῳ ὅπως κρίνωσι περὶ ταύτης τῆς ὑποθέσεως· οἳ δὲ ἰδόντες τὰς τῶν Ἀρμενίων ἀποδείξεις ψευδεῖς ταύτας ἔγνωσαν· οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ ἀναφορὰν ποιησάμενοι ἔκ τε αὐτῶν καὶ ἐκ τοῦ ὑπάτου, καὶ νομικὴν ἀπόφασιν ἐδεδώκεσαν ὅτι οἱ Χαμπέσιοι Ἴβηρες Κόπται καὶ Σύροι ὑποκείμενοί εἰσι τοῖς Ῥωμαίοις καὶ ὡς αὐτοὶ ἄρχουσι τῶν ῥηθέντων ἐθνῶν καὶ τῶν τόπων αὐτῶν, καὶ ὅτι τὴν περὶ ταύτης τῆς ὑποθέσεως ἀγωγὴν μηκέτι ἀκούεσθαι, κατὰ δὲ τὸν τοῦ Ὅμερ ἀκτιναμὲν καὶ τὸν τοῦ σουλτὰν Σελήμη ὁρισμὸν ταῦτα πάντα ἐνεργεῖσθαι καὶ τοὺς Ἀρμενίους μηκέτι ἐνοχλεῖν· διατηρεῖται δὲ ἐν ἡμῖν καὶ οὗτος ὁ βασιλικὸς ὁρισμός. Ἔχοντες τοίνυν ἡμεῖς τοὺς διαληφθέντας τούτους βασιλικοὺς ὁρισμούς, οὕσπερ οἱ παρελθόντες βασιλεῖς ἰδιογράφοις σφραγῖσιν ἡμῖν δεδώρηνται, καὶ παντάπασιν ἄδικον ὂν ἀναιρεῖσθαί τε τούτους καὶ μεταβάλλεσθαι, τῶν δὲ Ἀρμενίων ψευδῆ ἀναφορὰν ποιησαμένων καί τινας πεπλασμένας ἀποδείξεις συσκευασάντων καὶ τρόπον τινὰ τῷ τῶν ἐπισκόπων κάλφᾳ ὁμοφωνησάντων· — οὗτος γὰρ ἐναντίον τῆς ἀληθείας τὰς ἐν τῷ

τοῦ Κωνσταντινουπόλεως πατριάρχου τῶν Ῥωμαίων περιεχομένας συνθήκας μπερατίῳ ὁρισμοῦ ἄνευ βασιλικοῦ ἐξαγαγὼν τῷ τῶν Ἀρμενίων μπερατίῳ ἐπέθηκεν, ἐκτὸς δὲ τούτου καὶ τοὺς Ἀβυσσινοὺς Κόπτας τε καὶ Σύρους τοὺς ἐν τῷ τοῦ τῶν Ἱεροσολύμων πατριάρχου μπερατίῳ ὑποκειμένους ὄντας, ὡς δῆλον ἔκ τε παλαιῶν καὶ νέων μπερατίων τοῖς Ῥωμαίοις ὑποτελεῖν (δέδωκεν οὗτος ταῖς τῶν Ἀρμενίων χερσὶ σημείωμα ἐκ τοῦ κώδικος διαλαμβάνον ὡς οὐ περιέχεται τοῦτο ἐν τῷ τοῦ τῶν Ῥωμαίων πατριάρχου μπερατίῳ)· ἔτι δὲ ἀπέξεσε τὰ γεγραμμένα σημειώματα ἡμῶν ἐν τοῖς βασιλικοῖς κώδιξι, καὶ ἀντ' αὐτῶν ἄλλα ἐπεκύρωσεν, ὡς οἱ Ἀρμένιοι ἠβούλοντο· καὶ οὕτως ἄνευ εὐθύτητος φασὶ τῇ τοῦ ἁγίου φωτὸς ἡμέρᾳ τὸν τῶν Ἀρμενίων πατριάρχην μετὰ τοῦ πατριάρχου τῶν Ῥωμαίων ἅμα εἰσέρχεσθαι ἐν τῷ ἁγίῳ τάφῳ, τούς τε Χαμπεσίους Κόπτας τε καὶ Σύρους καὶ τὰ τούτων προσκυνήματα ὑποτελῆ εἶναι τοῖς Ἀρμενίοις, τό τε τοῦ ἁγίου Ἰακώβου μοναστήριον ἐν ᾧ περ κατῴκουν ἐνοικίῳ, αὐτῶν εἶναι φασί, καὶ τοιουτοτρόπως ἀδίκως ὁρισμὸν παρέλαβον βασιλικῇ χειρὶ ἐπικεκυρωμένον καὶ παντὶ τῷ γένει ἡμῶν ἀδικία οὐχ ἡ τυχοῦσα ἐγένετο, τῶν τε ὑπαρχόντων βλάβη καὶ τῆς τάξεως ἀνατροπή — καὶ δὴ ὑπὲρ αὐτοῦ τοῦ θείου ὀνόματος καὶ τῆς ζωῆς τῆς πολυχρονίου τοῦ γαληνοτάτου καὶ γενναιοτάτου βασιλέως ἡμῶν δεόμεθα ἔλεος γενέσθαι τοῖς ὑπηκόοις τοῖσδε σοῖς δούλοις, καὶ τὰς ἅσπερ ἔχομεν ἀποδείξεις βασιλικὰς τὰς περὶ τῆς ῥηθείσης ὑποθέσεως διαλαμβανούσας, οὔσας δὲ ταῖς ἡμετέραις χερσίν, ὡς ἁγίας τε καὶ ἀληθεῖς κριθῆναι, τὸ δὲ τοῦ ὁρισμοῦ πεπλασμένον σημείωμα, ὅπερ διὰ ψευδοῦς ἀναφορᾶς ἐξήγαγον οἱ Ἀρμένιοι, ἐξαλειφθῆναι, τὴν δὲ τούτων ἀγωγὴν παντάπασι μὴ εἰσακούεσθαι, ἡμῖν δὲ δοθῆναι καὶ αὖθις ἱερὸν ὁρισμὸν ἰδιογράφῳ βασιλικῷ ἐπικεκυρωμένον. Οὕτω δεόμενοι αἰτοῦμεν τὸν μετὰ δωρεᾶς ὁρισμὸν καὶ τὸ ἔλεος παρὰ τοῦ βασιλικοῦ κράτους καὶ τῆς ὑμετέρας ἐξοχότητος".

42. Καὶ ταῦτα μὲν περιεῖχεν ἡ ἡμετέρα ἀναφορά, ἥν τινα ὁ μέγας ξυνέθετο ἑρμηνεὺς κύριος Ἀλέξανδρος, συνετώτατα ἅμα καὶ ἀληθέστατα· ἅμα γὰρ ἦμεν παρὰ τὸν οἶκον αὐτοῦ ἔχοντες

καί τινα ὀθωμανόν· γραμματικὸς δὲ ἦν οὗτος τῷ ἑρμηνεῖ. Ἀνεγίνωσκε δὲ μετὰ πολλῆς σκέψεώς τε καὶ συνέσεως ἕκαστον τῶν βασιλικῶν ὁρισμόν, εἶθ' οὕτως τῷ γραφεῖ ὑπηγόρευεν ἀπὸ πρώτης μέχρις ἐννάτης τῆς νυκτὸς ὥρας. Καὶ οὐ μέχρι τούτου ἠρκέσθη· οὐ γὰρ σοφὸν τὸ μόνῃ τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ συνέσει τὸν ἄνδρα ἐρείδεσθαι, ἀλλὰ καὶ ἄλλοις κριτικωτέροις τε καὶ περὶ τοῦτο δεινοτέροις ἐνδείξασθαι καὶ τὴν τούτων γνώμην λαβεῖν· ἄλλο γὰρ τὸ συνθεῖναι καὶ ἄλλο τὸ συντεθειμένον διορθώσασθαι. Ἐνεδείξατο τοίνυν ταυτηνὶ τὴν ἀναφορὰν τῷ μπεϊλικτζῆ-ἐφέντῃ πρῶτον, ἀνδρὶ σοφῷ καὶ τριβὴν ἔχοντι ταῖς περὶ τὰς κρίσεις καὶ τὸ κράτος ὑποθέσεσιν, ἐν πολλοῖς ἐκ νέου ὑπουργήσαντι ἀξιώμασι, τραφέντι ὁμοῦ καὶ ἐγγηράσαντι — ἵν' οὕτως εἴπω — ἐπὶ τοῖς τοιούτοις. Ταύτην τοίνυν ἰδὼν τὴν ἀναφορὰν καὶ τὸ τῆς συνθέσεως γλαφυρὸν καὶ τὸ κατὰ τάξιν προϊὸν ὑπερηγάσατο. Τούτου δὲ τὴν γνώμην λαβών, τάς τε βασιλικὰς ἀποδείξεις τε καὶ ὁρισμοὺς πάντας ἐνδειξάμενος καὶ ἐπιβεβαιωθεὶς τῷ δικαίῳ καὶ ὅτι γε ἡμετέρα ἐστὶν ἡ νίκη πληροφορηθείς, τῷ ῥηθέντι φιλοδικαίῳ οἰκονόμῳ ὡς πρὸς ἀληθῆ καὶ ἀσφαλῆ βάσανον πάντων ἐφανέρωσε τὴν ἀναφοράν. Ἦν δ' ἐν τούτοις πᾶσι κοπιῶν καὶ τῶν προεστῶν γουνάρεών τις Ζαφείρης καλούμενος, διορισθεὶς ἐπὶ τούτῳ παρὰ παντὸς τοῦ ῥουφετίου αὐτῶν ἐπιστάτης· τοῦτο γὰρ τὸ ῥουφέτιον ἀνέκαθεν ὑπὲρ τοῦ τῶν Ἱεροσολύμων θρόνου καὶ μέχρις αἵματος ἀγωνίζεται. Οὗτος τοίνυν διά τε τὸν τῆς ἐπιστασίας διορισμὸν καὶ διὰ τὸν τῆς εὐσεβείας διάπυρον ζῆλον νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν ἄγων τε καὶ φέρων τὰ γράμματα ἀπὸ τῆς τοῦ ὑπάτου αὐλῆς πρὸς ἡμᾶς, καὶ ἀφ' ἡμῶν αὖθις πρὸς τὴν αὐλήν, πολλάκις τοῖς ἐναντίοις συνεπλέκετο μετὰ πολλοῦ τοῦ ἀγῶνος καὶ τοῦ ζήλου, οὐ μόνον τοῖς Ἀρμενίοις ἀλλὰ καὶ τοῖς ἡμετέροις· ἦσαν γὰρ καί τινες τῶν ἡμετέρων τὰ ἐκείνων πρεσβεύοντες. Τρόπῳ οὖν οὐκ οἶδα τίνι φερόμενοι· ὡς μὲν αὐτοὶ ἔλεγον, τὸ τῆς νίκης ἀμφίβολον δεδιττόμενοι καὶ τὴν ἡμετέραν ἔνδειαν λογιζόμενοι καὶ τὸν ἐκείνοις ἀφειδῶς δαπανώμενον χρυσόν· ὡς δὲ τῇ ἀληθείᾳ ἐδόκει καὶ τοῖς συνετωτέροις ἐκρίνετο, τὸ παλίνστροφον τῆς τύχης ὑποτοπάζοντες καὶ τὴν ἰδίαν

σύστασιν προνοούμενοι, χρύσεα οὐ χαλκείων ἀλλὰ τοὐναντίον ἀνταλλαττόμενοι. Ἐντεῦθεν καὶ χρόνου συνέβη τριβή, ὡς προείρηται.

43. Τέλος δ' οὖν διὰ πολλῶν οὕτω δοκιμασθείσης τῆς ἀναφορᾶς καὶ εὐλόγου κριθείσης, δοθῆναι τῷ ὑπατικῷ ἔδοξε βήματι. Ταύτην τοίνυν λαβόντες ἡμεῖς ἀντιγραφῆναι δεδώκαμεν, καὶ ἀντιγράψαντες τῇ ἱερᾷ συνόδῳ προὐβάλομεν. Ἦν δὲ ἐν τῷ τότε πατριάρχης ὁ ἀπὸ Πάτμου Νεόφυτος, ἀνὴρ ζήλῳ πίστεώς τε καὶ ἠθῶν χρηστότητι οὐδενὸς τῶν τότε δεύτερος, ἐξ ἁπαλῶν ὀνύχων τῇ ἐκκλησίᾳ ὑπουργήσας, πρῶτον μὲν Τυρουλώης ἐπίσκοπος, εἶτα μητροπολίτης Καισαρείας τῆς Καππαδοκίας καὶ μετὰ τοῦτο πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως προβιβασθείς, ἅπαξ καὶ δὶς ἀποποιησάμενος, πλὴν—τῆς θείας προνοίας οὕτως οἰκονομησάσης—ἀποφυγεῖν μὴ δυνάμενος· ὃς καὶ ἐν τῇ παρούσῃ ὑποθέσει προθυμίαν οὐ τὴν τυχοῦσαν κατὰ τὸ ἐφικτὸν ἐνεδείξατο. Μετὰ γὰρ τὸ ἀναγνωσθῆναι τὴν ἀναφορὰν συνοδικῶς ὑπὸ τοῦ γενικοῦ ἑρμηνέως, καὶ πολλῶν περὶ τούτου λόγων προβληθέντων περὶ τῆς εἰς τὸ ὑπατικὸν βῆμα δόσεως, ἔγνωσται μὲν σφραγισθῆναι τῶν τε πατριαρχῶν καὶ ἀρχιερέων ταῖς σφραγῖσι, δοθῆναι δὲ τῷ ὑπάτῳ ὑπό τινων διορισθέντων ἀρχιερέων τε καὶ ἱερέων. Ἐσφραγίσθη τοίνυν ἡ ἀναφορὰ παρὰ πάντων καὶ διωρίσθησαν ἐπὶ τὸ ὑπατικὸν παραγενέσθαι ἐκ μὲν τῆς συνόδου ὁ μητροπολίτης Πισιδίας Κοσμᾶς καί τινες τῶν ἱερομονάχων, ἐξ ἡμῶν δ' ἐγὼ καὶ ὁ Σεβαστείας Ἀβράμιος καί τινες τῶν ἱερομονάχων. Ἀπήλθομεν οὖν καὶ ὥρας μηκέτι οὔσης προσεμένομεν ἅπαντες ἔν τινι τόπῳ τὴν ἐπὶ τὸ βῆμα τοῦ ὑπάτου ἔξοδον. Ἐν τούτῳ ἐλήλυθε καί τις τῶν τοῦ γενικοῦ ἑρμηνέως δούλων καλῶν με πρὸς αὐτόν· παραγενομένου δέ μου ἀνήλθομεν ἄμφω ἐς τὸ βῆμα. Ἵνα δὲ ἀκώλυτος ᾖ ἡμῖν ἡ προσμονὴ παρὰ τῶν τοῦ βήματος φυλάκων τε καὶ εὐταξιῶν, προσήγαγέ με τῷ τῶν τζαουσίων ἀρχηγῷ καὶ παρέστησε πρὸς οὓς ὑποτονθορύσας· ὁ δὲ τῶν τζαουσίων ἐνὶ παραδοὺς με καθέζεσθαι προσέταξε καὶ οὕστινας βουλοίμην ἀναγαγεῖν ἐπὶ τὸ βῆμα ἤρετο. Καὶ ἀνῆλθον τῇ ἐκείνου κελεύσει πάντες οἱ μετ' ἐμοῦ, πλήν τινων· οὐ γὰρ σύνηθες ὀχλῶδες πλῆθος

ἀνιέναι πρὸς τὸ βῆμα. Προσεμένομεν τοίνυν μέχρι τινὸς καθήμενοι, ὁ δὲ τζαούσιος ἐζήτει τὴν ἀναφορὰν λαβεῖν. Ἐγὼ ἐδεδίειν μήπως λαβὼν ἀποδράσει καὶ δοῦναι οὐκ ἤθελον. Τέλος ἀπήλθομεν καὶ αὖθις ἐν τῷ τῶν τζαουσίων προεστῶτι καὶ προσέταξεν αὐτῷ μὴ ἐνοχλεῖν, ἰδίᾳ δὲ χειρὶ μόνους ἡμᾶς δοῦναι τὴν ἀναφοράν.

44. Ἐξῆλθε γοῦν καὶ ὁ ὕπατος μετὰ τῆς συνήθους προπομπῆς τε καὶ δορυφορίας, καὶ προφημισθεὶς ὡς ἔθος ἐκάθισεν ἐπὶ τοῦ βήματος τῇ συνήθει τάξει, ὄντων περὶ αὐτὸν τοῦ τε τῆς Πόλεως κριτοῦ τοῦ Γαλατᾶ καὶ Σκούταρι. Πρῶτον τοίνυν αἱ ἐκεῖσε οὖσαι γυναῖκες ἐδεδώκεσαν τὰς ἀναφορὰς αὐτῶν (σύνηθες τὸ τοιοῦτον τοῖς Ὀθωμανοῖς πρώτας τὰς γυναῖκας διδόναι τὰς ἀναφοράς). Δοθεισῶν τοίνυν τῶν γυναικείων ἀναφορῶν καί τινων ἄλλων, ἐξήλθομεν καὶ ἡμεῖς μετὰ τοῦ τζαουσίου τοῦ προσταχθέντος σὺν ἡμῖν εἶναι· παρήγγελτο δὲ ἡμῖν τῷ δευτέρῳ τεσκερετζῇ διδόναι τὴν ἀναφοράν, ἐπ' ἀριστερᾷ ἱσταμένῳ τοῦ ὑπάτου· τούτῳ γὰρ παρηγγέλθη λαβεῖν τὴν ἀναφορὰν τῷ τεσκερετζῇ, ὃ δὲ ἀνέγνω ταύτην· μετὰ δὲ τὴν ἀνάγνωσιν ἤρετό με ὁ ὕπατος, εἴ γε ταῦτα τὰ ἐν τῇ ἀναφορᾷ σημειούμενα ἐγένετό ποτε ὑπὸ τοῖς Ἀρμενίοις. Ἀποφαμένου δέ μου καὶ προσλιπαρήσαντος μετὰ δακρύων, εἰπόντος τε ὅτι ἀνέκαθεν μὲν ὑφ' ἡμῖν ἦν, ἐπὶ δὲ τῆς τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ ὑπατείας οὐ μόνον τοῦτο ἐπεποιήκεσαν τὸ δεινὸν ἀλλὰ καὶ τὰ ἐν τοῖς βασιλικοῖς κώδιξιν ὄντα ἡμῶν ἀπέξεσαν παλαιὰ σημειώματα, γυμνοὺς ἡμᾶς καὶ κατὰ πάντας ἐρήμους ἀπολιπόντες, "μὴ κλαῖε" ἔφη ὁ ὕπατος· "ἔγνων ἐγὼ σαφῶς τὸ ἀδίκημα καὶ ταῦτα πάντα εὑρήσω, ὑμεῖς δὲ ἐφησυχάσατε". Ἔγραψε δὲ ὁ ὕπατος ἐπὶ τῆς ἀναφορᾶς "τῶν δεδομένων ὁρισμῶν ἐξελθεῖν τὴν περίληψιν". Λαβὼν δὲ ὁ τζαούσιος τὴν ἀναφορὰν οὕτως ἐπιγεγραμμένην ἀπῆλθε πρὸς τὸν τῶν ἐπισκόπων κάλφαν ζητήσων τὴν προσταχθεῖσαν τῶν ὁρισμῶν περίληψιν. Ἀναγνοὺς δὲ τὴν ἀναφοράν, εἰδώς τε τὸν παρ' αὐτοῦ γεγονότα δόλον καὶ τὸ ἴδιον ὄνομα ἰδὼν ἐν τῇ ἀναφορᾷ γεγραμμένον, δειλιᾶν ἤρξατο· οὐ γὰρ μικρὸν τοιαῦτα ἐν τοῖς βασιλικοῖς δολιεύεσθαι κώδιξιν. Ἀλλὰ καὶ ὡς ὑπέγραψε μὲν

τὴν ζητηθεῖσαν περίληψιν, καιρὸν δὲ μὴ ἀναμείνας μετεπέμψατο τὸν μητροπολίτην Ἡρακλείας τὸν ἀπὸ Λέρνης Γεράσιμον, μηνύσας αὐτῷ ταχὺ ἐλθεῖν· ἀποθνήσκει γὰρ ἐκ τοῦ περιέχοντος αὐτὸν φόβου. Ἀπῆλθεν οὖν πρὸς αὐτὸν ὁ Ἡρακλείας, ἤρξατο δὲ προσκλαίεσθαί τε καὶ προσλιπαρεῖν ἀκούσιον εἶναι τὸ πρᾶγμα σκηπτόμενος, προστεταγμένου ὄντος αὐτῷ ὑπὸ τοῦ προϋπατεύσαντος τοῦτο ποιῆσαι καὶ τὴν προσταγὴν ἔγγραφον ἔλεγεν ἔχειν. Τούτων τοιγαροῦν οὕτω γεγονότων ἐφεξῆς ἔγνω προσδραμεῖν καὶ τῷ οἰκονόμῳ καὶ ὅσα περ ἔχει δίκαια ἀπαγγεῖλαί τε καὶ δεηθῆναι, δεδιὼς μή τι τῶν ἀτόπων αὐτῷ ἐπιπέσῃ, ἄλλα τε πολλὰ καὶ τὸ βίαιον δικαιολογούμενος. Ἀέρα μέντοι γε δέρων μάτην ἐπόνει παρὰ πάντων διωκόμενος· ἐν τούτῳ δὲ εὗρε καὶ τὸν προρρηθέντα ἐκ γουνάρεων Ζαφείρην, ᾧ καὶ προσεκλαίετο· ὃ δὲ πρὸς αὐτὸν ἀπεκρίνατο "τοῦτο ἐπὶ σοὶ κεῖται τοῦ φόβου τε ἐλευθερωθῆναι καὶ ἡμᾶς τοῦ πόνου ἀπαλλάξασθαι, διὰ μόνης ἐξαγωγῆς τε καὶ εἰσαγωγῆς τῶν ὧν παρεχάραξάς τε καὶ ἀπέξεσας σημειωμάτων". Ταῦτα τοίνυν ἀκούσας ἀπῆλθε πρὸς τὸν οἰκονόμον καὶ μόνος ψευδῆ τὰ τῶν Ἀρμενίων πάντα μεμαρτύρηκεν. Ἐξελθὼν δὲ τὴν ἐπὶ τοῦ οἰκονόμου μαρτυρίαν καὶ τοῖς ἡμετέροις ἔφη.

45. Ἐν τούτῳ δὲ καὶ ἄλλας ἐγράψαμεν ἀναφορὰς ὁμοίας τῇ ἐπὶ τοῦ ὑπατικοῦ βήματος δεδομένῃ εἴς τε τὸν σὲχ-ἰσλάμη τοὺς τῆς Ῥούμελης καὶ Ἀνατολῆς κριτὰς καὶ εἰς τὸν τῆς Βασιλευούσης κριτήν. Καὶ τὸν μὲν σὲχ-ἰσλάμη οὐκ οἶδ' ὅπως προκατελάβοντο οἱ Ἀρμένιοι, ὡς μέν τινες λέγουσι χρήμασιν, ὡς δ' ἄλλοι—ὅπερ καὶ βεβαιότερον—διά τινος τῶν οἰκείων φετφὰ-ἐμίνη τὸ ἀξίωμα, τὴν κλῆσιν δὲ Χαλὶλ-ἐφέντη· οὗτος γὰρ ἐπὶ τῇ προτέρᾳ τῶν Ἀρμενίων ἀγωγῇ συνείργησε τὰ μέγιστα τοῖς Ἀρμενίοις· ὅθεν ἐξ ἐκείνου παρεβοήθει τοῖς Ἀρμενίοις. Ἀναφανδὸν μὴ δυνάμενος δὲ ἔπεισε τὸν σὲχ-ἰσλάμη, ἄνδρα πρεσβύτην καὶ τοῖς μέλεσι καὶ ταῖς αἰσθήσεσιν ἀσθενοῦντα, πιστεῦσαι τῶν Ἀρμενίων εἶναι τὸ δίκαιον, ἔτι δὲ καὶ ὅτι περὶ πίστεως (χριστιανῶν) οὔσης τῆς ἀγωγῆς ἀνόσιον εἶναι τοὺς ἐπὶ τηλικούτῳ ἀξιώματι μίγνυσθαι· πάντας γὰρ ὄντας τοῦ αὐτοῦ σεβάσματος, τοὺς αὐτοὺς καὶ

ἐπὶ πᾶσιν εἶναι. Οὕτω τοίνυν πεπεισμένον ὄντα τὸν σὲχ-ἰσλάμη δεινὸν ἦν μεταβαλεῖν· εὕρομεν μέντοι γε τινὰ τῶν οἰκείων αὐτῷ Μπακὶ-ἐφέντην καλούμενον, δι' οὗ τὴν ἀναφορὰν δεδώκαμεν. Ἀναγνωσθείσης δὲ τῆς ἀναφορᾶς οὐδὲν ἄλλο ἀπεκρίνατο εἰμὴ ὅτι "ὑμεῖς τε καὶ οἱ Ἀρμένιοι ἀφότεροι ἓν ἐστὲ καὶ ὑποτελεῖς τῷ βασιλεῖ· πρὸς ἀλλήλους εἰρηνεύσατε". Καὶ παρὰ μὲν τοῦ σὲχ-ἰσλάμη τοιαύτην λαβόντες τὴν ἀπολογίαν ἔγνωμεν προκατειλημμένον εἶναι· κἀκεῖθεν προσδραμεῖν ἔγνωμεν τοῖς κριταῖς Ῥούμελης καὶ Ἀνατολῆς καὶ ἀναφορὰς δοῦναι κἀκείνοις, οὓς καὶ ἀδιαφόρους εὕρομεν, "ὅπου ἂν ᾖ τὸ δίκαιον" εἰπόντες "ἐκεῖ καὶ δοθήσεται". Ὁ δὲ τῆς Βασιλευούσης κριτής, ἅτε νουνεχὴς ἀνὴρ καὶ τὰς φρένας βαθὺς καὶ ἀδωροδόκητος ἐπὶ τῷ δικαίῳ, εὐθὺς μὲν ἀναγνοὺς οὐκ ἐνέδωκεν, ἀλλὰ πρῶτον μὲν ἐνίστατο περὶ τῶν χρόνων τῆς τῶν Ἱεροσολύμων ἁλώσεως καὶ τῆς Μωαμετικῆς φυγῆς καὶ τοῦ Ὄμερ διαχωρισμοῦ· ὡς δὲ καὶ ταῦτα σεσαφήνισταί τε καὶ ἐξευκρίνηται, ἐπὶ τὴν "Ῥωμαῖος" ἀνθίστατο λέξιν· τὴν γὰρ ταύτης παραγωγὴν ἀπὸ τῆς πρεσβυτέρας παρήγαγε Ῥώμης, ἔνθεν τοι καὶ "ἁρμόζειν μάλιστα τοῖς Λατίνοις" ἔλεγε "τὸν τοῦ Ὄμερ ἀκτιναμέν, οὐχὶ δὲ ὑμῖν". Ἐν ταύτῃ δὲ τῇ ἀντιστάσει ὁ προρρηθεὶς μητροπολίτης Ἡρακλείας ἀπεκρίνατο "ταῦτα μὲν ἀληθῆ μέχρι τῆς τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου βασιλείας· ἐν γὰρ τῇ πρεσβυτέρᾳ Ῥώμῃ τότε ἦν τὰ βασίλεια· τοῦ δὲ Κωνσταντίνου ἀπὸ Ῥώμης εἰς Βυζάντιον τὸ βασίλειον μετακομίσαντος καὶ τοῦτο ἐν ἑπτὰ λόφοις ἐκτείναντός τε καὶ τείχεσιν ὀχυροῖς περιφράξαντος, ἐντεῦθεν καὶ τὸ ὄνομα μετενήνεκται μετὰ τοιαύτης μέντοι γε προσθήκης "Νέαν Ῥώμην" καλεῖσθαί τε καὶ φημίζεσθαι καὶ τὰ δευτερεῖα τῆς πρεσβυτέρας ἔχειν Ῥώμης. Ἔκτοτε τοίνυν Ῥωμαίους συνέβη καλεῖσθαι ἡμᾶς καὶ τὸν ἐφ' ἡμᾶς βασιλεύοντα αὐτοκράτορά τε καὶ βασιλέα Ῥωμαίων ἐπιγράφεσθαί τε καὶ ὑπογράφεσθαι". Ἐκ τούτων τοίνυν πληροφορηθεὶς μετὰ προσοχῆς ἀνέγνω τὴν ἀναφορὰν καὶ τὸ δίκαιον γνοὺς ὡς ἐφικτὸν ἐβοήθει ἡμῖν.

46. Ὀλίγων δὲ παρελθουσῶν (ἡμερῶν) συλλογὴν τῶν ἐγκρίτων κριτῶν ὁ ὕπατος ποιῆσαι ἐσκέπτετο ἐπὶ τῇ τῆς ὑποθέσεως

ταυτησὶ ἐξετάσει, εἴτε βασιλικῇ ἐπιταγῇ εἴτε καὶ μόνος αὐτὸς ἀποφηνάμενος. Ἔγνωσται δὲ τοῦτο τοιῶςδε. Οἱ Ἀρμένιοι ἰδόντες ὅτι διὰ χρημάτων οὐδὲν κατορθοῦται, δεῖν ἔγνωσαν δι' ἀναφορᾶς πεῖραν λαβεῖν τῆς τοῦ ὑπάτου γνώμης· ἐδεδώκεσαν δὲ τοιάνδε ἀναφορὰν καθ' ὁδὸν τῷ ὑπάτῳ, ὅτι "Ἡμεῖς κριθέντες τε καὶ δικαιωθέντες καὶ βασιλικῷ ἐπιτάγματι ἐπιστηριχθέντες σκοπὸν εἴχομεν διὰ ἱκετηρίου ἀναφορᾶς αἰτῆσαί τινα τῶν βασιλικῶν δούλων ἐπὶ τῷ εἰς Ἱεροσόλυμα ἀπελθεῖν καὶ παραδοῦναι ἡμῖν ὅσα περ τὰ βασιλικὰ διαλαμβάνουσιν ἐπιτάγματα· νῦν δὲ ἠκηκόαμεν ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι ἀναφορὰν δεδώκασι καὶ λόγοις ἀπατηλοῖς πεῖσαι ἐπιχειροῦσιν ὑμᾶς καὶ ἀνατρέψαι τὰ καλῶς δεδομένα ἡμῖν. Διὸ δεόμεθα μὴ προσέχειν τοῖς παρ' αὐτῶν λεγομένοις, ἀλλὰ κατὰ τοὺς πρότερον δοθέντας ὁρισμοὺς παρασχεῖν ἡμῖν ἕνα τῶν τῆς βασιλικῆς αὐλῆς δούλων ἐπὶ βεβαιώσει τῶν καλῶς καὶ δικαίως γεγενημένων βασιλικῶν ἀποφάσεων". Ταύτην τοίνυν γεγραφότες τὴν ἀναφορὰν δεδώκασι τῷ ὑπάτῳ ἐξιόντι τοῦ ὑπατικοῦ πλοίου. Λαβὼν δὲ ὁ ὕπατος τὴν ἀναφορὰν καὶ μηδὲ ἀναγνῶναι ἀνασχόμενος ἀπελθὼν εἰς τὸ ὑπατεῖον τῷ οἰκονόμῳ ἀπέστειλεν· ὃ δὲ τὸ μηχάνημα ἐννοήσας τοὺς Ἀρμενίους μετεπέμψατο, καὶ ἱκανῶς ἐλέγξας τε καὶ ἐπιτιμήσας ἀπέπεμψεν ἐπειπὼν "ὑμεῖς δοκεῖτε μηδεμίαν εἶναι τὴν σκευωρίαν ταυτηνὶ καὶ ἀπάτην, ἣν ὑμεῖς πεποιήκατε. Γινώσκετε οὖν ὡς αὕτη ἡ ὑπόθεσις θεωρητέα ἐστὶ τοῖς τῶν κριτῶν ἐγκρίτοις, οὓς ὑμεῖς οὐκ οἴδατε, ἐπὶ τοῦ ὑπατικοῦ βήματος· οὕτω δεδογμένον τῷ βασιλεῖ. Ἐφησυχάσατε οὖν, ἵνα τὰ χείρω ἀποφύγητε". Ταῦτα τοίνυν ἀκηκοότες οἱ Ἀρμένιοι ἔγνωσαν τὴν δίκην διὰ βασιλικοῦ ὁρισμοῦ ἐκκαλέσασθαι εἰ δυνατὸν ἐπὶ τὸν μουφτὴν — τοῦτον γὰρ προκαταλαβόντες ἦσαν, ὡς προδεδήλωται — εἰ δὲ μή, ἐπὶ τὸν τῆς Ῥούμελης κριτήν, ἐλπίζοντες ἐπὶ τὸν τούτου βακιὲ-ἐφέντην Καργὰν-ζαντὲ τουπίκλην καλούμενον· οὗτος γὰρ ἱκανῶς δεδέκασται ἐπὶ τῆς τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ ὑπατείας, ὅτε τοὺς ὁρισμοὺς οἱ Ἀρμένιοι ἐπεποιήκεσαν, καίτοι γε ἀγνοῶν τὸ δίκαιον, μηδενὸς ὄντος τοῦ ἀντικρινομένου. Ἀλλ' οὖν γε ἐθάρρουν ἐπὶ τούτῳ, καίτοι γε ἐν τοιαύτῃ τάξει τῶν κρι-

τῶν ὄντι· τὸ γὰρ τοῦ βακιὲ-ἐφέντη ἀξίωμα παρὰ τοῖς ὀθωμανικοῖς κριταῖς μέγα ἐστίν, ὡς ἐπαναλαμβάνοντος τῶν κρινομένων τὰ δίκαια καὶ ἀποσημειουμένου ὅσα περ ἕκαστος τῶν διαδικαζομένων προφέρει, τούς τε μάρτυρας καὶ τὸν τρόπον τῆς μαρτυρίας αὐτῶν, ἔτι δὲ τὴν τῶν μαρτυρησάντων ἐξέτασιν. Καὶ πάντα τὰ τῇ νομικῇ κρίσει ἀνήκοντα παρ' αὐτοῦ καὶ μόνου σημειοῦνται, καὶ ἐκ τῶν τούτου σημειωμάτων ἡ ἀπόφασις γίνεται.

47. Ἐπὶ τουτῳὶ οὖν τῷ κριτηρίῳ ἐκάλουν τὴν δίκην δοκοῦντες, καίτοι γε ἐγνωσμένης οὔσης τῆς δίκης καὶ τῆς ἀληθείας καὶ τῶν ἀντιδικαζομένων παρόντων, αἰδοῖ τῶν προτέρων δικαιῶσαι αὐτοὺς καὶ τὰ ὑπὲρ αὐτῶν εἰπεῖν τε καὶ συμβουλεῦσαι τῷ κριτῇ, πλήν γε ἡμαρτημένως· καὶ οὗτος γὰρ ἀνὴρ ἦν τῶν δικαίων, καὶ εἴ γε ὡς αὐτοὶ ἐνόμιζόν τε καὶ ἔλεγον δεδεχάσθαι, πλὴν ὡς ἀγνοῶν. Σαφοῦς δὲ οὔσης τῆς ὑποθέσεως καὶ τῆς ἀληθείας ἤδη ἀναφανδὸν καὶ πρὸ ὀφθαλμῶν κειμένης, ἐπικαλῦψαί τε καὶ δολιεύσασθαι τῶν ἀδυνατωτάτων ἐτύγχανεν· ἀλλ' οὖν γε ὡς ἀλόγιστοι ὄντες, ἄλλως τε καὶ ἐκ τοῦ μεγέθους τῆς ὑποθέσεως τὰς φρένας παρασαλευθέντες καὶ μηδὲν ἔτι τῶν εἰκότων λογιζόμενοι, δευτέραν ἀναφορὰν δοῦναι ἔγνωσαν τοιάδε περιέχουσαν. «Τῷ προλαβόντι ἔτει δέδοται ἡμῖν παραστήσασιν ἐκ παλαιῶν ἀποδείξεων προνόμιά τινα, ἅπερ ἔσχομεν ἀνέκαθεν· οἱ δὲ Ῥωμαῖοι ἐγκαλοῦσιν ἡμῖν ὡς ἀδικήσασιν αὐτούς, κρυφίως τε καὶ ἄνευ κρίσεως ποιήσασι τὸν ὁρισμόν. Ἔστι δ' οὐχ οὕτως· ἡμεῖς γὰρ ἐν τῷ τότε πάσας τὰς ἀποδείξεις ἡμῶν ἐνεδειξάμεθα τῷ τότε τῆς Ῥούμελης κριτῇ καὶ ἀληθεῖς γνοὺς ἀναφοράν τε καὶ νομικὴν ἐδεδώκει ἀπόφασιν. Ἐπειδὴ δὲ διὰ παραστάσεως ἐν τῇ νομικῇ κρίσει βούλονται θεωρηθῆναι τὸ δίκαιον, κἀν τούτῳ στέργομεν. Δοθήτω τοίνυν, δεόμεθα, ἡμῖν ὁρισμὸς καὶ αὖθις ἐν τῷ νῦν τῆς Ῥούμελης κριτῇ θεωρηθῆναι τὴν ὑπόθεσιν». Ταύτην τοίνυν λαβὼν τὴν ἀναφορὰν ὁ ὕπατος ἐπὶ τοῦ βήματος τῷ ἀρχηγῷ τῶν τζαουσίων παρέδωκε τῷ οἰκονόμῳ ἀγαγεῖν, καὶ ἤγαγεν· ἀναγνοὺς δὲ τὴν ἀναφορὰν ὁ οἰκονόμος καὶ αὖθις μετεπέμψατο τοὺς Ἀρμενίους, καὶ μικρόν τι ἐπιτιμήσας—οὐ γὰρ ὀξὺς πρὸς ὀργὴν — ἔφη " οὐχ

εἶπον ἐγὼ ὑμῖν ὅτι αὕτη ἡ κρίσις οὐκ ἔστι τῶν μικρῶν, ὡς ὑμῖν δοκεῖ, καὶ ὅτι ἀπεφάνθη παρὰ τοῦ βασιλεύοντος ἐπὶ τοῦ βήματος παρόντων καὶ τῶν κριτῶν πάντων θεωρηθῆναι τὴν κρίσιν; Τί οὖν ὑμεῖς ἐκκαλεῖτε ταύτην ἐπὶ τὸν τῆς Ῥούμελης κριτήν; Δῆλον ἄρα ἐντεῦθεν ὡς ὑμεῖς ἀδικεῖτε τοὺς Ῥωμαίους· εἰ γὰρ μὴ ἠδικεῖτε, οὐκ ἂν ἐν ἄκροις τόποις τὴν δίκην ἐκκαλεῖτε, δεδογμένου ὄντος ἐπὶ τοῦ βασιλικοῦ βήματος ταύτην θεωρηθῆναι, χρήμασι τὴν κρίσιν δικάσαι τε καὶ διαφθεῖραι νομίσαντες. Οὐκοῦν ἐς τοὐπιὸν ἐφησηχάσατε τὴν κρίσιν προσμένοντες· φυλάττεσθε δὲ μηκέτι ἐνοχλεῖν ἡμῖν δι' ἀναφορῶν, οὐ γὰρ ἔστιν ἄλλως γενέσθαι· ἣν δὲ καὶ νῦν παρακούσητε, ἴστε ὅτι ποινῇ ὑποπεσεῖσθε μὴ προσδοκωμένῃ". Ταῦτα τοίνυν τοῦ οἰκονόμου εἰπόντος ἀπῆλθον λυπούμενοι ἐπὶ τῇ ἀποτυχίᾳ, μήτ' εἰπεῖν μήτε πρᾶξαί τι δυνάμενοι, ἐκτὸς μόνης τῆς εἰς τὸν μουφτὴν προσφυγῆς· ταύτην γὰρ καὶ μόνην ὡς ἱερὰν κατεῖχον ἄγκυραν, ἐλπίζοντες ὡς κωλύσει τὴν δίκην καὶ ἢ πρὸς αὐτόν γε αἰτήσει ἢ πρὸς ἄλλον τινὰ τῶν αὐτοῖς οἰκείων.

48. Ἦλθε τοίνυν ἡ διορισθεῖσα ἡμέρα καὶ τῇ πρὸ τῆσδε ἑσπέρᾳ ἀπῆλθεν ὁ ρεΐζ-ἐφέντης τὸν μουφτὴν προσκαλέσασθαι ἐπὶ τὸν ὕπατον· ἔθος γὰρ τοῖς Ὀθωμανοῖς τοιῶσδε προσκαλεῖν τὸν μουφτὴν χρείας τυχούσης. Καὶ ἐπὶ τοὺς ἄλλους πάντας κριτὰς οἱ διωρισμένοι ἐπὶ τούτῳ ἀπεστάλησαν ἀπαγγεῖλαί τε καὶ τὴν εἴδησιν παρασχεῖν· πρὸς ἡμᾶς δὲ καὶ πρὸς τοὺς Ἀρμενίους ἀπεστάλη τις τῶν τοῦ οἰκονόμου δούλων εἰπεῖν τὸ προσταχθέν. Ἀπήλθομεν οὖν οἱ πάντες ἑπτά, ὅ τε τῆς Βασιλευούσης πατριάρχης καὶ ὁ δεσπότης ἡμῶν, ἔκ τε τῶν ἀρχιερέων ὁ Ἡρακλείας ὁ Κυζίκου κἀγώ, ἐκ δὲ τῶν ἀρχόντων ὁ γενικὸς ἑρμηνεὺς καὶ ὁ διδάσκαλος καὶ μέγας ἐκκλησιάρχης Κριτίας. Ἀπελθόντες δὲ προσεμένομεν τούς τε Ἀρμενίους ἐλθεῖν καὶ προσταχθῆναι ἐπὶ τὴν δίκην. Ἐν τοσούτῳ ἐλήλυθεν ὁ μουφτὴς μετὰ τῆς συνήθους παρατάξεως ἐπὶ ἁμάξης καθήμενος, καὶ μετ' αὐτὸν οἱ δύο μεγάλοι κριταί, ὁ τῆς Ῥούμελης καὶ Ἀνατολῆς, καὶ μετ' αὐτοὺς ὁ τῆς Βασιλευούσης κριτής. Συναθροισθέντων δὲ προσταγὴ ἐγένετο ἀνελθεῖν ἡμᾶς ἐπὶ τὸ βῆμα. Παρεσκευάσθημεν δὲ προμελετήσαντες τὸν τῆς ὑποθέ-

σεως καρπόν — οὐ γὰρ ἔθος ἐπὶ τῷ τοῦ ὑπάτου βήματι ἀδολεσχεῖν — ἔχοντες μεθ' ἡμῶν καὶ τὰ ἅπερ ἐξ ἀρχῆς ἐνεδειξάμεθα βασιλικὰ θεσπίσματα. Ἀνελθόντες δὲ ἐκαθέσθημεν ἔξω προσμένοντες τὴν τῆς εἰσόδου ἀπόφασιν. Ἐν τούτῳ δ' ἦλθον καὶ οἱ Ἀρμένιοι ὑπὲρ τοὺς διακοσίους, καίτοι προσταγὴν ἔχοντες μὴ πλείους τῶν ἑπτὰ παραγενέσθαι. Καθεζομένων δὲ ἡμῶν ἔξω ἀπήγγειλαν τῷ ὑπάτῳ τινὲς ὅτι παρεγενόμεθα, καὶ λόγος ἐγίγνετο περὶ ταύτης τῆς ὑποθέσεως, ὅτι δηλαδὴ προσετάγη παρὰ τοῦ βασιλεύοντος ὧδέ πως θεωρῆσαι τὴν διαφοράν· ὁ δὲ μουφτὴς ἀκούσας τε καὶ δεινοποιησάμενος τὴν κρίσιν ἐκώλυσεν ἐπειπών, ὡς μέν τινες λέγουσι, "τί ὅτι τοιαύτη γέγονε συναγωγὴ ὑπὲρ Ῥωμαίων τε καὶ Ἀρμενίων; οὐχ ἤρκει εἷς κριτὴς περὶ τούτων δικάσαι"; Ἐδόκει δ' ἐκ τούτου πρὸς αὐτὸν τὴν δίκην αἰτεῖν, ὡς προκατειλημμένος. Τέλος δ' οὖν εἰσεκλήθημεν, ἵνα μὴ δόξωσιν εἰς τὸ φανερὸν διὰ τῆς αἰτίας τῆσδε τὴν δίκην παραλύοντες. Εἰσελθόντες δὲ εὕρομεν τὸν τῶν τζαουσίων ἀρχηγὸν ἔξω καθήμενον, ὃν τῇ συνήθει προσηγορίᾳ καὶ τῷ τοῦ κρασπέδου ἀσπασμῷ προσαγορεύσαντες ἐπυθόμεθα περὶ τῆς εἰς τὸν ὕπατον εἰσόδου· ὁ δὲ ἔφη ἡμῖν ὅτι "σήμερον οὐκ ἔστι δίκης καιρός· ὁ γὰρ γαληνότατος ἡμῶν βασιλεὺς ἐς ἱππασίαν ἐξῆλθεν· ἔνθεν τοι καὶ οὐ πρὸς καιροῦ ἐστι τῷ ὑπερτάτῳ ὑπάτῳ δικάσαι ὑμᾶς· μείνατε οὖν· ἐπὰν δὲ καιρὸς ᾖ, μεταπεμψόμεθα ὑμᾶς".

49. Ταύτην τοίνυν λαβόντες τὴν ἀπολογίαν ἡμεῖς μὲν ἐξήλθομεν λυπούμενοι, οἱ δὲ Ἀρμένιοι γαυριῶντες καὶ μεγαλαυχούμενοι καὶ πολλὰς ὕβρεις κατὰ τῶν ἡμετέρων χριστιανῶν ἐπισωρεύοντες, παροξύνοντες αὐτοὺς ὁμόσε χωρῆσαι ἐπὶ μέγιστα προϊόντας. Καὶ ταῦτα πεποίηκε πάντα ὁ μουφτὴς εἰρηνεῦσαι βουλόμενος ἀμφοτέρας τὰς φυλάς, μηδὲν εἶναι οἰόμενος τὴν ἐν τῷ μεταξὺ διαφοράν. Παρερχομένων δὲ τῶν ἡμερῶν καὶ τῆς ὑποθέσεως ἀμετακλήτου μενούσης, ἐπὶ μέγα προὐχώρει τὸ σκάνδαλον. Καὶ δὴ ἐφ' ἡμᾶς ἅπαν τὸ πλῆθος ὁρμῆσαν μετ' ὀργῆς ἐζήτει τὴν ἀναφοράν, ἣν τῷ ὑπάτῳ ἐδεδώκειμεν, ὅπως αὐτὴν ἀντιγράψαντες παράσχωσι τῷ βασιλεῖ. Ἡμεῖς δὲ τήν τε ὁρμὴν ἐπικίνδυνον ὁρῶντες, πλὴν ἀλλὰ

καὶ τὸν ὄχλον ἐπιβοώμενόν τε καὶ κραυγάζοντα, δεδώκαμεν τὴν ἀναφορὰν Θεῷ ἀναθέντες πάσας τὰς ἐλπίδας ἡμῶν· ἦν γὰρ οὐ μικρὸν τὸ τόλμημα διὰ ταῦτα τὰ αἴτια. Πρῶτον μὲν ὅτι οὐ δι ἀδείας ἦν τῶν κρατούντων, οὐδὲ δυνατὸν ἦν ταυτηνὶ ἀπαιτῆσαι τὴν ἄδειαν· δεύτερον δὲ ὅτι τολμηρὸν οὕτως ἐπὶ τῷ βασιλεῖ ἐξελθεῖν καὶ προσκλαύσασθαι περὶ ὧν αὐτὸς ἐδεδώκει ἀπατηθείς, καὶ τρίτον ὅτι προλαβὼν προσταγὴν σφοδρὰν ἐποιήσατο ὁ βασιλεὺς κωλύουσαν τὰς δι' ὄχλου διδομένας ἀναφοράς. Ταῦτα τοίνυν οὐ μικρὸν ἐνεποίει ἡμῖν τὸν φόβον, καὶ τὴν ὁρμὴν κωλῦσαι προεθυμούμεθα. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἀκατάσχετον τὸ πλῆθος, — προβαλλομένων γὰρ ἡμῶν τὰ τοιαῦτα ἀντέλεγον ὅτι "ἡμεῖς οὐκ ἐπί τινα ἀποστάτην προσκλαυθῆναι ἀπερχόμεθα ἀλλὰ πρὸς αὐτὸν ἡμῶν τὸν βασιλέα τὸν δίκην πατρὸς φιλοῦντά τε καὶ περιθάλποντα τὸ ὑπήκοον· εἰ δ' οὐκ ἐᾶτε ἡμᾶς, καθ' ὑμῶν δώσομεν ἀναφορὰν τῷ βασιλεῖ· ταῦτα δ' οὖν ἀκούοντες καὶ ἄκοντες παρῃτησάμεθα σαλεύοντες ἐπὶ τρισὶν ἐλπίσιν, ὅτι οὐκ ἐξ ἡμετέρας ἀδείας καὶ ὅτι προλαβόντες ἀνηγγείλαμεν τῷ ἀρχιευνούχῳ δι' ἀναφορᾶς τὸ ἡμέτερον δίκαιον καὶ τῷ τοῦ βασιλέως σπαθαρίῳ τῷ μετὰ ταῦτα ὑπάρχῳ γεγονότι, ἀνδράσιν ἀμφοτέροις ἀδωροδοκήτοις νουνεχέσι τε καὶ ἐπὶ τοῖς βασιλικοῖς γεγηρακόσιν ἀξιώμασι, πρὸ πάντων δὲ καὶ ὑπὲρ πάντας τῷ τοῦ δικαίου προασπιστῇ τε καὶ τῆς ἀληθείας συνηγόρῳ οἰκονόμῳ Χαλισσᾷ. Ἐλογιζόμεθα δ' οὕτως, ὡς εἰ μὲν ὁ βασιλεὺς ὀργισθῇ ἐπὶ τῇ τοῦ πλήθους συναγωγῇ, ἔχομεν τὴν ἀλήθειαν συνηγοροῦσαν ὡς οὐ δι' ἀδείας ἡμῶν συνελέγησαν καὶ οὐκ ἐάσουσιν ἡμᾶς κατακριθῆναι· εἰ δέ γε ὁ ὕπατος ὀργισθεὶς ὡς περιφρονηθείς, οἶδε καλῶς ὁ οἰκονόμος τὸ τοῦ πλήθους ὁρμητικὸν ὡς συνετώτατος καὶ τὸ ἐκ τῆς ἀδικίας ἄλγος, ἔνθεν τοι καὶ δυσωπήσει ἄρα τὸν ὕπατον. Ἐπὶ τούτοις οὖν ἡμεῖς παρεμυθούμεθα.

50. Λαβόντες δὲ οἱ χριστιανοὶ τὴν ἀναφορὰν ἀντέγραψαν δι' ἐπιτηδείου γραφέως, τίτλους τε βασιλικοὺς προσθέντες καὶ ἄλλα ὅσα ἀναγκαῖα· ἡ δὲ τῆς ἀναφορᾶς ὑπόθεσις ὁμοία ἦν τῇ προγεγραμμένῃ, ἣν ἐπὶ τοῦ ὑπάτου δεδώκαμεν. Ἔγραψαν δὲ καὶ ἄλλην ἀναφορὰν τῷ ὑπάτῳ δεόμενοι καὶ προσκλαιόμενοι περὶ τῆς

ἀναβολῆς, ἔτι δὲ καὶ ἀναμιμνήσκοντες τῆς πρὸ ταύτης δοθείσης ἀναφορᾶς, καὶ ἄλλην ὁμοίαν τῷ οἰκονόμῳ δεόμενοι καὶ αὐτοῦ ἐπὶ τῷ δικαίῳ παραστῆναι. Ταύτας τοίνυν τὰς ἀναφορὰς ὡς εἰκὸς παρασκευάσαντες εἰς τρία διένειμαν· ἄλλοι μὲν κατέσχον τὴν τοῦ βασιλέως, ἄλλοι δὲ τὴν τοῦ ὑπάτου καὶ ἄλλοι τὴν τοῦ οἰκονόμου. Ἦλθεν οὖν ἡ ῥητὴ — αὕτη δὲ ἦν παρασκευὴ — ἐν ᾗ ἔδει δοθῆναι τὴν ἀναφορὰν ἐξερχομένῳ τῷ βασιλεῖ μετὰ τῆς μεγαλοπρεποῦς τε καὶ βασιλικῆς προπομπῆς καὶ ἀπερχομένῳ ἐπὶ τῷ προσκυνῆσαι εἰς τὸ τοῦ σουλτὰν Μπαγιαζίτη τζαμίον. Συνηθροίσθησαν τοίνυν ἅπαντες ἐπὶ τὴν τοῦ βασιλικοῦ παλατίου Σιδηρὰν καλουμένην Πύλην καθ' ἣν ἐξελθεῖν διώρισται τῷ βασιλεῖ· διηρέθησαν δ' ἐξ ἑκατέρων τῶν μερῶν πλῆθος τοσοῦτον ὥστε μικράν τινα καὶ στενὴν δίοδον παρασχεῖν τῷ βασιλεῖ. Ἐν τούτῳ γοῦν προσεδράμομεν ἡμεῖς τῷ ἑρμηνεῖ ἀπαγγελοῦντες τὰ τῆς ὁρμῆς τοῦ πλήθους καὶ τῆς ἀναφορᾶς τὴν δόσιν, ὃ δὲ παραυτίκα ἀκούσας δρομαῖος παραγέγονε τῷ οἰκονόμῳ ἀπαγγεῖλαι τὴν ἔφοδον· ὁ δὲ οἰκονόμος ἀκούσας καὶ μηδὲν διαταραχθεὶς παρεμύθησεν ἡμᾶς. Ἐν τούτῳ γοῦν ἐξῆλθεν ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τῆς προρρηθείσης πύλης καὶ τὸ πλῆθος ἅπαν διαφημίσαν ὡς ἔθος τὸν βασιλεύοντα παρέσχον τὴν ἀναφορὰν μετὰ δακρύων δεηθέντες τοῦ κράτους αὐτοῦ θεωρῆσαι τὰ ἐν τῇ ἀναφορᾷ γεγραμμένα. Ἔλαβε δὲ ταύτην ὁ παριστάμενος τῷ βασιλεῖ τζοχαδάρης καὶ οὕτως ἀπῆλθεν ὁ βασιλεὺς εἰς τὸ τοῦ σουλτὰν Μπαγιαζίτη τζαμίον. Ἐντεῦθεν τὸ πλῆθος διεσκεδάννυτο ἐπὶ τὰς τοῦ ὑπάτου πύλας ἀπερχόμενον· μήπω δὲ διασκεδασθέντος ἀφίκετο καὶ ἡ τοῦ ὑπάτου δορυφορία· ἔμελλε γὰρ καὶ ὁ ὕπατος ἐκ τῆς αὐτῆς διαβῆναι καὶ ὁ οἰκονόμος, ἐπὶ τὴν ἁγίαν Σοφίαν προσκυνῆσαι ἀπερχόμενοι. Ἐτάχθησαν οὖν καὶ αὖθις ὡς καὶ πρῶτον οἱ χριστιανοί, καὶ μετὰ δακρύων ἐδεδώκεσαν καὶ τῷ ὑπάτῳ ἀναφορὰν ὡς προδεδήλωται ἀναμιμνήσκοντες ὡς ἐν συντόμῳ τὴν προδοθεῖσαν ἀναφοράν· μετὰ δὲ τὸν ὕπατον διῆλθε καὶ ὁ οἰκονόμος μετ' εὐμενείας ὁρῶν τὸ ὑπήκοον· ἐδεδώκεσαν δὲ καὶ αὐτῷ τὴν ἀναφοράν· ἀλλ' οὐκ ἔλαβε μὲν τὴν τῶν ἀνθρώπων γλωσσαλγίαν ἀποφεύγων ὡς συνετώτατος, πλὴν μετὰ γαλη-

νιαίας φωνῆς καὶ προσώπου εὐμενοῦς τε καὶ ἱλαροῦ ἐνδεικνύων τὴν ἣν ἔχει περὶ τὸ δίκαιον προθυμίαν ἀπεκρίνατο "ἱκανὸν εἶναι" εἰπὼν "τὸ τῷ κυρίῳ ἡμῶν δεδομένον". Διελθόντων δὲ πάντων, διεσκεδάσθη τὸ πλῆθος καὶ προσέμενε τὴν ἀπολογίαν.

51. Ἐπανακάμψαντα δὲ τὸν βασιλέα λέγεται ἀναγνῶναι τὴν ἀναφορὰν καὶ ὀργισθῆναι ἐπὶ τῷ ἀτοπήματι καὶ κελεῦσαι τὸν ὕπατον ἀγαγεῖν ὡς αὐτὸν ἀμφοτέρων τῶν φυλῶν τὰ θεσπίσματα· καὶ ἤγαγεν ἐσφραγισμένα· ἦν δὲ καὶ ὁ μουφτὴς ἅμα τῷ ὑπάτῳ τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐν ᾗ τὰ θεσπίσματα ἤγοντο, ἅτινα εἴτε ὑπὸ τοῦ βασιλεύοντος ἀνεγνώσθησαν εἴτε μὴ οὐκ ἔχω τἀληθὲς εἰπεῖν. Τέλος δὲ τῇ ἐπιούσῃ μετεκλήθημεν παρὰ τοῦ ὑπάτου ἡμεῖς τε καὶ οἱ Ἀρμένιοι· ἀπελθόντες δὲ ἀνήλθομεν ἔνθα ὁ ὕπατος μετὰ τοῦ μουφτῆ ἐκάθητο. Καὶ προσκυνησάντων ἡμῶν μετ' ὀργῆς προσποιούμενος τοιάδε ἤρξατο πρὸς ἡμᾶς λέγειν· "Ὑμεῖς, ὦ Ῥωμαῖοι, ὑπόκεισθε τῷ βασιλεῖ ἢ τῶν ἀνυποτάκτων ἐστέ"; Ὑπολαβὼν δὲ ὁ πατριάρχης ἔφη "ἡμεῖς ἀνέκαθεν βασιλέως δοῦλοι ἐσμὲν καὶ ἐπὶ τούτῳ αὐχοῦμεν"·—"ἀλλ' ἐπεὶ βασιλέως" ἔφη "δοῦλοι ἐστὲ καὶ ὑπήκοοι, τί ὅτι βασιλικῆς οὔσης ἀποφάσεως τὸ μὴ διὰ πλήθους διδόναι ἀναφορὰς ὑμεῖς παρηκούσατε καὶ μετὰ τοσαύτης ὁρμῆς τε καὶ πλήθους ἐξήλθετε ὡς τὸν βασιλέα; τί δὲ ζητεῖτε καὶ περὶ τίνος ὑμῶν ἡ ἀγωγή"; Ὑπολαβὼν δὲ ὁ τῆς Βασιλευούσης πατριάρχης ἔφη "ὑμεῖς μέν, ὦ ὕπατε, περὶ τῆς τοῦ πλήθους πρὸς τὸν βασιλέα ἐξορμήσεως οὐδεμίαν ἔσχομεν κοινωνίαν, καὶ πολλὰ ἀγωνισάμενοι ἐπὶ τῷ τὴν ὁρμὴν κατασχεῖν οὐκ ἠδυνήθημεν, τόν τε κίνδυνον προειπόντες καὶ τὴν προσταγὴν δηλώσαντες· ἀλλ' ἐκεῖνοι ὡς δοῦλοι πρὸς δεσπότην τὴν οἰκείαν ὀδύνην τε καὶ τὴν κοινὴν πρὸς πάντας γεγονυῖαν ὕβριν ἀναγαγεῖν παρεθάρρησαν, τῇ τε αὐτῶν εὐπαθεῖ δουλείᾳ καὶ τῇ τοῦ βασιλεύοντος καλοκἀγαθίᾳ τὸ πᾶν ἐξαρτήσαντες. Ἣν δὲ πρὸς ἡμᾶς ἐπιρρίπτης τὸ ἔγκλημα, ἡμεῖς τὸ μηδὲν εἰδέναι ἐπιβεβαιοῦμέν τε καὶ μαρτυρόμεθα· ἡ δὲ ἀγωγὴ ἡμῶν καὶ διὰ κοινῆς ἀναφορᾶς προδεδήλωταί σοι, καὶ νῦν αὖθις λέγομεν ὡς καὶ κινεῖται ἡ τοιαύτη ἀγωγὴ ἐξ αἰτίας τοῦ μετ' ἀπάτης δοθέντος βασιλικοῦ θεσπίσματος, τοσούτοις ἀρχαίοις βασιλικοῖς ὁρισμοῖς ἀντιλέγοντος".

52. Ἐν τούτῳ θρασύς τις καὶ τολμηρὸς καὶ αὐθάδης Ἀρμένιος Μουράτογλους καλούμενος μετ' αὐθαδείας καὶ μεγάλης φωνῆς πρὸς τὸν ὕπατον ἔφη "ἀδικοῦσιν ἡμᾶς, ὦ ὕπατε, οἱ Ῥωμαῖοι ἀποσπᾶσαι ζητοῦντες τὸ ὅπερ πρὸ διακοσίων ἐτῶν ἔχομεν μοναστήριον". Καὶ ἄλλα πλείω τούτων εἰπεῖν προθυμούμενος ἀπεκόπη τοῦ λέγειν· ὀργισθεὶς γὰρ ὁ ὕπατος ἔφη αὐτῷ "σὺ τίς εἶ ὁ ταῦτα πρός με διαλεγόμενος; ἡμεῖς τοὺς ἱερωμένους ὑμῶν ἐρωτῶμεν περὶ ταυτησὶ τῆς ὑποθέσεως, σὺ δὲ μὴ τῆς τοιαύτης τάξεως ὢν τί ἀποκρίνῃ"; Ὑπολαβὼν δὲ ὁ Ἀρμένιος ἔφη "διὰ τὸ μὴ εἰδέναι τὸν βαρταμπέτην ἡμῶν τουρκιστὶ λαλεῖν ἑρμηνέως τόπον λαβὼν ἐγὼ μεθερμηνεύω τὰ ἅπερ ἐκεῖνος ἀρμενιστὶ διαλέγεται".— "Καὶ πῶς ἐστι τοῦτο" ἔφη ὁ ὕπατος "Ἀρμένιόν τε εἶναι καὶ βαρταμπέτην καὶ τὴν ἡμετέραν μὴ εἰδέναι διάλεκτον; πεφίμωσο τοίνυν· ἐπειδὰν δὲ σέ τις εἴρηται, τηνικαῦτα ἀπολογοῦ". Ἐπιστραφεὶς δὲ πρὸς ἡμᾶς ἔφη "ἀπελθόντες ἐφησυχάσατε μεθ' ὧν ἕκαστος ἔχει ὁρίων καὶ προνομίων κατὰ τὴν πάλαι παράδοσιν". Καὶ μετὰ τούτους τοὺς λόγους πρὸς τὸν μουφτὴν ἔφη "οὐκ εἶπον καλῶς, ὦ δέσποτα, ἡσυχάσαι διακελευσάμενος τὰ ἔθνη πρὸς ἄλληλα κατα τὴν ἀνέκαθεν ἐπικρατήσασαν συνήθειαν";—"Καὶ μάλα καλῶς" ἀπεκρίνατο ὁ μουφτής· "ἐστι γάρ τι καὶ νομικὸν πρόσταγμα ἀραβιστὶ οὕτως ἀποφαινόμενον, κιούφουρ μιλὲν-οὺλ-κιοὺλι βάχατ" (ὅπερ ἐξελληνιζόμενον σημαίνει ὡς τὰ ἀλλόφυλα ἔθνη πάντα ἕν εἰσι)· "κατὰ τὸ ἀνέκαθεν τοίνυν ἔθος ἐπικρατείτωσαν καὶ εἰρηνευέτωσαν". Μετὰ τοιᾶσδε οὖν μηχανῆς καὶ νομικὴν ἀπόφασιν ἐξ αὐτοῦ παρελάβετο· τὸ γὰρ τῷ μουφτῇ δόξαν ἐν παντὶ κριτηρίῳ ἐστὶν ἀμετάτρεπτον, φετιφὰς δὲ τοῦτο ὀθωμανιστὶ καλεῖται. Μετὰ δὲ τοῦτο ἔφη "ταῦτα δι' εἰδήσεώς σου ἐγένετο ἢ οὔ"; Τοῦ δὲ ἀποφαμένου "ἀλλ ἐγὼ" ἔφη "οὐκ ἄνευ ἐρεύνης ἐάσω τὰ μὴ διὰ κρίσεως καὶ τῆς σῆς εἰδήσεως γεγονότα· μέμφομαι γὰρ ἐγὼ τὰ κρυφῇ γινόμενα· διὰ ταῦτα καὶ σαφεστάτως καὶ ὡς ἑνί γε τοῖς πᾶσι γνωριμωτάτην ποιήσω τὴν περὶ τούτου ἔρευναν καὶ ἀπόφασιν". Ἀπερχομένων δὲ ἡμῶν ἐπιστραφεὶς ἔφη ὁ ὕπατος "ἐφησυχάσατε, ἀναφορῶν ἀπέχετε· εἰ δὲ μή, ᾗ ἂν ὥρᾳ ἀκούσω δο-

θεῖσαν ἀναφοράν, ὑμᾶς μὲν ἐν ἐξορίᾳ καταδικάσω, τοὺς δὲ παρασχόντας ὁποίους ποτ' ἂν ὦσιν ἀποκτενῶ. Ἀκούσατε δ' οὖν καὶ τοῦτο, ὡς ἡ τοιαύτη ἀγωγὴ διὰ χρημάτων οὐ πληροῦται ἀλλὰ διὰ μόνης καὶ μιᾶς τῆς δικαίας κρίσεως. Ἀπέλθετε οὖν εἰς τὰ οἰκήματα ὑμῶν, τὰ δὲ γράμματα ἐσφραγισμένα κεῖνται παρὰ τῷ ρεΐζ-ἐφέντῃ καὶ ἐξ ἐκείνου λήψεσθε· καὶ ἐς τοὐπιὸν ὥσπερ καὶ πρότερον διήγετε, οὕτω διάγετε· ἀπέλθετε οὖν".

53. Ἐξελθόντων τοίνυν ἡμῶν ἀχώρητοί τε καὶ ἀφόρητοι ἦσαν οἱ Ἀρμένιοι· ἔνθους τε περιῆγον καὶ ὅσα περ κατ' ὄναρ ἑώρων, ὡς ἀληθῆ ἐπίστευόν τε καὶ διεκήρυττον· ἀνὰ πάσας γὰρ τὰς ἀγυιὰς καὶ τοὺς στενωποὺς ὅπου ἂν εἴη Ἀρμένιος διεφήμιζον ὡς ὁ βαρταμπέτης αὐτῶν χλαμύδα τε ἐνεδύσατο καὶ μετὰ προπομπῆς νικητής τε καὶ τροπαιοῦχος ἐξῆλθεν, ἠνώχλουν τε καὶ καθύβριζον τοὺς ἡμετέρους χριστιανοὺς ὡς ἀπερριμμένους τε καὶ νενικημένους. Καὶ οὐ μόνον τοῦτο ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐπὶ τὴν ἀκολουθίαν τὴν ἐκκλησιαστικὴν καλοῦσι παρήγγειλαν εὐφρόσυνον παρέχειν ἀγγελίαν, ὡς νενικήκασι τοὺς Ῥωμαίους, καὶ ἄλλους λήρους πολλοὺς νύκτωρ τε καὶ μεθ' ἡμέραν διαφημίζοντες. Ἡμεῖς δὲ καίτοι ἐπὶ τῇ τοῦ ὑπάτου μετ' ὀργῆς διαλέξει λελυπήμεθα, ἀλλ' οὖν γε καὶ τὴν τῶν λόγων ἔννοιαν εἰς νοῦν θέμενοι εἴχομέν τινα ὑπόλοιπον ἐλπίδα. Καὶ ταῦτα μὲν διεκήρυττον οἱ Ἀρμένιοι, ἀλλ' οὐχ εἰς μακρὰν χαρῆναι τε καὶ κατεπεμβῆναι ἡμῶν εἴασε τὸ θεῖον· οὐ γὰρ δύο ὧραι παρῆλθον καὶ τὸν Σεχπόζην κελεύσει τοῦ ὑπάτου συνέλαβεν ὁ καλαοὺς-τζαούσης μετὰ τῶν περὶ αὐτόν, καὶ πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τῶν τζαουσίων ἀπαγαγὼν οὐδὲ τὴν ὄψιν τοῦ ὑπάτου ἰδόντα παρέδωκε τῷ δεσμοφύλακι· οὕτω ὑπὸ τοῦ ὑπάτου προστεταγμένον· ὁ δὲ δεσμοφύλαξ τῷ ξύλῳ τοὺς πόδας ἐνέβαλε καὶ πρηνῆ τῇ γῇ ἐστρεβλώσατο, μηδὲν εἰδότα περὶ ταυτησὶ τῆς παιδείας· πανταχόσε γὰρ ἀνεκίνει τὸν νοῦν, ἀλλ' οὖν οὐδὲν ἀληθὲς μαθεῖν ἠδυνήθη. Τοῦτο τοίνυν μαθόντες οἱ Ἀρμένιοι παλινῳδίαν ᾖδον· καὶ τὸν γέλωτα δακρύοις ἀνταλλάξαντες καὶ τὴν χαρὰν λύπῃ, ἀλλά γε διὰ τὴν ἄγνοιαν ἑαυτοὺς παρεμύθουν· συνέβη γάρ τι καὶ ἕτερον τῶν ἀτοπημάτων, ὅπερ τῆς φυλακῆς αἴτιον ἀπε-

φαίνοντο καὶ τὰ νικητήρια ὡς καὶ αὖθις ἑαυτοῖς προσεποιοῦντο· ἀλλ' ἦσαν, ὡς ἡ παροιμία φησίν, καὶ γέλωτες δακρύοις παρεικάζοντες καὶ χαρᾷ λύπῃ· ἐγέλων γὰρ ὅσον τῇ τῆς ὄψεως ἐμφανείᾳ, τῇ δὲ καρδίᾳ ἤχθοντό τε καὶ ἐπωδύροντο. Ἵνα δὲ τἀληθὲς μάθωσι, τὸν ἀδελφὸν τοῦ Σεχπόζη πρὸς τὸν τοῦ ὑπάτου οἰκονόμον πυθέσθαι τὴν αἰτίαν ἀπέπεμψαν, καὶ μετὰ δακρύων πολλῶν δεομένῳ τε καὶ πυθομένῳ μὴ εἰδέναι τὴν αἰτίαν ἔφη ὁ οἰκονόμος· ὃ δὲ καὶ αὖθις ἀνερόμενος "ὕπαγε" ἔφη "πρὸς τὸν ὕπατον καὶ τοῦτον ἐρώτησον". Ἀπερχόμενον δὲ ὡς ἔοικε καὶ αὐτὸς ὁ ὕπατος τὴν αἰτίαν ἀγνοεῖν προσποιούμενος παρὰ τοῦ ἰδίου ἀδελφοῦ τὴν αἰτίαν μαθεῖν δέσμιον ἀπέπεμψεν· οἱ δὲ Ἀρμένιοι καὶ τοῦτον κατασχεθέντα μαθόντες, θορύβου πολλοῦ ἐνεπλήσθησαν καὶ πρὸς τοὺς ὑπερασπιστὰς αὐτῶν ἔδραμον μαθεῖν τὴν αἰτίαν βουλόμενοι καὶ ἥν γε ἐξελέσθαι δυνηθῶσι. Ἦν δὲ καθεύδων ἐν τοῖς δεσμοῖς ὁ πρὸ ὀλίγου ἔφιππος καὶ βαρὺ τὰς ἀγυιὰς σοβῶν Σεχπόζης μετὰ τοσούτων δούλων δορυφορούμενος, τότε δὲ ἄπορος καὶ μηδένα περὶ αὐτὸν ἔχων εἰμή γε μόνον τὸν ἀδελφὸν καὶ τοῦτον ἐν τοῖς αὐτοῖς δεσμοῖς, τόν τε κίνδυνον τῆς ἰδίας ζωῆς καὶ τὴν τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῦ δήμευσιν προορώμενος.

54. Ὀλίγῳ δὲ ὕστερον μετεπέμψατο ἡμᾶς τε καὶ τοὺς Ἀρμενίους ὁ ὕπατος· ἦμεν δὲ ἐκ τοῦ ἡμετέρου μέρους οἱ πάντες τρεῖς, ὁ τῆς Βασιλευούσης πατριάρχης, ὁ μέγας ἑρμηνεὺς κἀγώ, ὁ δ' ἡμέτερος δεσπότης ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν κατελθὼν προσηύχετο καὶ μετὰ δακρύων προσελιπάρει (τὸ θεῖον) μὴ κατῃσχυμένους ἐᾶσαι ἡμᾶς. Ἐκ δὲ τῶν Ἀρμενίων ἦσαν βαρταμπέται δύο, ὅ τε ἐν Βασιλευούσῃ διατελῶν Ὀβανέζης καὶ ὁ προρρηθεὶς Γιακούπης, ἀνὴρ δαιμονιώδης φρενόληπτός τε καὶ κατὰ πάντα ἐμμανής. Εἰσήλθομεν οὖν εἰς τὸν ὕπατον· εἱστήκεισαν δὲ ἐπὶ ποδὸς ἔμπροσθεν τοῦ ὑπάτου ὁ οἰκονόμος ὁ ῥεῒζ-ἐφέντης καὶ ὁ τῶν τζαουσίων ἀρχηγός. Εἰσελθόντες δὲ ἔστημεν ἡμεῖς μὲν ἐπὶ τὰ δεξιά, ἐπὶ τὰ ἀριστερὰ δὲ οἱ Ἀρμένιοι· ἀνακύψας δὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς ὁ ὕπατος καὶ ἰδὼν ἡμᾶς καὶ δριμύ τε καὶ βλοσυρὸν πρὸς τοὺς Ἀρμενίους ἐπιβλέψας ἔφη "τὸ βασιλικὸν θέσπισμα, ὅπερ ἐπὶ τῶν τοῦ Ἀλῆ-

πασᾶ ἡμερῶν ἐλάβετε, μετὰ κρίσεως ἐγεγόνει"; καὶ τῶνδε ἀποκριθέντων "οὐχί", "ἐπεὶ τοίνυν" ἔφη ὁ ὕπατος "ἄνευ κρίσεως ἐγεγόνει τὸ θέσπισμα καὶ δι' ἀπάτης, διὰ ταύτης τῆς βασιλικῆς ἀποφάσεως ἀπαιτεῖ ὁ γαληνότατος ἡμῶν βασιλεὺς ὅπερ ἐδεδώκει θέσπισμα". Ἐξήγαγεν οὖν ἐκ τῶν κόλπων αὐτοῦ ὁ ὕπατος τὴν βασιλικὴν ἀπόφασιν καὶ ἀνέγνω· ἦν δὲ ἡ περίληψις αὐτῆς τοιάδε· "τὸ δι' ἀπάτης καὶ δυνάμει χρημάτων δοθὲν τοῖς Ἀρμενίοις θέσπισμα ἄκυρον μενέτω καὶ πρὸς ἡμᾶς πεμφθήτω". Εἶχε δὲ καὶ ἄλλα τινὰ γεγραμμένα, ἀλλὰ ταῦτα οὐκ ἀνέγνω ὁ ὕπατος. Ἐζήτει οὖν ἐκ τοῦ βαρταμπέτη τὸ θέσπισμα· ὁ δὲ ὑπολαβὼν ἔφη μὴ εἶναι ὧδε, προεπέμφθη δὲ ἐν Ἱεροσολύμοις διὰ τὸ εἶναι ἐκεῖσε ἀναγκαῖον. Πρὸς ταῦτα ὁ ὕπατος ὑπολαβὼν ἔφη "ἐπειδὴ τοίνυν ὑμεῖς φατὲ ὡς ἐν Ἱεροσολύμοις ἐπέμψατε τὸν βασιλικὸν ὁρισμόν, ἀποφαινόμεθα ἴδιον ἀποστεῖλαι ἄνθρωπον ἐκεῖσε ἀπελθεῖν καὶ λαβεῖν διὰ βασιλικῆς ἐπιταγῆς· διορίσατε τοίνυν καὶ ὑμεῖς ἕνα ἐκ τῶν ὑμετέρων συναπελθεῖν αὐτῷ καὶ παραδοῦναι εἰς χεῖρας αὐτοῦ τὸ ὅπερ ὁ βασιλεὺς ἡμῶν ἀπεφήνατο". Πρὸς ταῦτα ὁ πατριάρχης ὑπολαβὼν ἔφη "καὶ ταῦτα, ὦ ὕπατε, ψεῦδός ἐστιν· οὗτοι γὰρ ἐνταῦθα τοὺς ὁρισμοὺς κατέχοντες διὰ τὸ τριβὴν δοῦναι τοῦ χρόνου ἐν Ἱεροσολύμοις εἶναι λέγουσιν"· ἔφη δὲ καὶ ὁ οἰκονόμος "σκέψασθε ὅπως μὴ ἐνταῦθα εὑρεθῇ καὶ τότε αὐτοὶ γνώσεσθε τὸ συμβησόμενον". Τούτων δὲ πληρωθέντων τῶν λόγων, ἐπιστραφεὶς ἔφη ὁ ὕπατος "λάβετε τοίνυν ἕκαστος ὑμῶν τὰ ὑμέτερα γράμματα καὶ ἀπελθόντες ἐφησυχάσατε, τὴν τοῦ διορισθέντος ἀνθρώπου προσμένοντες ἔλευσιν". Προσῆλθον δὲ ἐγὼ τῷ ὑπάτῳ καὶ τὸ κράσπεδον αὐτοῦ ἀσπασάμενος ἔλαβον τὰ ἡμέτερα γράμματα· προσελθόντος δὲ καὶ τοῦ βαρταμπέτου λαβεῖν, ὁ ὕπατος λύσας τὸ σακκούλιον, ἐν ᾧ ἦν τὰ γράμματα αὐτῶν, τὸ ἀντίγραφον τοῦ ἀκυρωθέντος κατέσχεν ὁρισμοῦ, τὰ δὲ λοιπὰ δοὺς ἡσυχίαν εἰς τὸ ἑξῆς ἡμῖν προσετάξατο. Ἐν τούτῳ ἔφη ὁ βαρταμπέτης "ἐπειδὴ οὑτωσὶ δέδοκται τῷ βασιλεῖ τὰ δοθέντα γράμματα ληφθῆναι καὶ ἀκυρωθῆναι, κἂν τῆς μεταξὺ ἡμῶν ἀρχαίας συνηθείας δηλωτικὴ γενέσθω ἐκ τῆς κρίσεως ἀπόδειξις πρὸς διάγνωσιν τῶν ἡμετέρων

πραγμάτων". Καὶ ὁ ὕπατος ἔφη "ἐφ' ὑμῖν τοῦτο κεῖται"· ὑπολαβὼν δὲ ἐγὼ ἔφην "οὐδεμία ἐστὶν ἐν ἡμῖν ἐξουσία περὶ τῶν ὑπὸ τοῦ βασιλικοῦ ἐλέους δωρηθέντων ἡμῖν συμφωνεῖν τε καὶ συντίθεσθαι". Καὶ πάλιν τὴν αὐτὴν ἀπολογίαν δέδωκεν ὁ ὕπατος, ὅτι "ἐφ' ὑμῖν τοῦτο κεῖται".

55. Πολυχρονησάντων δὲ ἡμῶν τὸν βασιλέα καὶ τὸν ὕπατον καὶ ἐξελθόντων τῆς ὑπατικῆς αὐλῆς μετ' εὐφροσύνης, τῶν δὲ Ἀρμενίων μετὰ λύπης καὶ κατηφείας, προσετάγη ὁ ῥεῒζ-ἐφέντης ὁρισμὸν γράψαι πρὸς τὸν τῆς Δαμασκοῦ ἡγεμόνα καὶ πρὸς τὸν τῆς Ἱερουσαλὴμ κριτὴν ἐπὶ τῷ λαβεῖν παρὰ τῶν Ἀρμενίων τὸν βασιλικὸν ὁρισμὸν καὶ τὰ ἐν τῷ κώδικι τῆς κρίσεως ἀποσχίσαι σημειώματα καὶ ἐσφραγισμένα ἀποστεῖλαι ἐνταῦθα· διώρισται δὲ παραγενέσθαι τὸν τοῦ ὑπάτου πρῶτον τζοχαντάρην Χαλὶλ-ἀγᾶν καλούμενον. Ἦν δὲ τοῦ ὁρισμοῦ ἡ περίληψις τοιάδε. "Ἔνταλμα τῷ τῆς Δαμασκοῦ ἡγεμόνι Σουλεϊμὰν-πασᾷ καὶ τῷ κριτῇ τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ τῆς Δαμασκοῦ"· μετὰ τοὺς συνήθεις τίτλους τῶν ἡγεμόνων καὶ τῶν κριτῶν διαλαμβάνει ὡς "ἔθος ἐπεκράτησε τοὺς Ῥωμαίους καὶ Ἀρμενίους κινεῖσθαι κατὰ τὴν θρησκείαν αὐτῶν, ὡς ἀνέκαθεν εὑρέθησαν. Οἱ Ἀρμένιοι μέντοι γε εἴς τινας συνθήκας τῆς ἀρχαίας αὐτῶν συνηθείας ἀδικεῖν ἔδοξαν τοὺς Ῥωμαίους καὶ ἐν ἔτει ͵αρμζ′ (1734) τῇ ς′ τοῦ Τζουμαζιελαχὶρ σελήνης ὁρισμόν τινα ἐξέλαβον ἐκ τοῦ κώδικος τῶν ἐπισκόπων περιέχοντα τὴν τῶν Ἀβυσσινῶν Κοπτῶν καὶ Σύρων ὑπόθεσιν, τῆς τε τοῦ ἁγίου Ἰακώβου ἐκκλησίας (δεσπόζεσθαι) καὶ τὴν εἴσοδον πρὸς τὸν τάφον τοῦ Χριστοῦ τῇ τοῦ μεγάλου σαββάτου ἡμέρᾳ ἅμα εἰσέρχεσθαι τόν τε τῶν Ἀρμενίων πατριάρχην καὶ τῶν Ῥωμαίων. Ἐπὶ τούτου δὲ τοῦ ὁρισμοῦ ἐγένετο αἰτία τῆς πρὸς ἄλληλα τῶν δύο γενῶν ἔριδος· τοῦτο δὲ ἀπεμφαῖνον δόξαν τῇ ἡμετέρᾳ βασιλείᾳ, ἀπὸ τοῦ τῶν Ἀρμενίων πατριάρχου τοῦ ἐνταῦθα ἐνδημοῦντος ἐζητήθη τὸ τοῖς Ἀρμενίοις δοθὲν θέσπισμα τὸ ὂν γεγραμμένον ἐν τῷ διαληφθέντι ἔτει, ἵνα ἀπὸ τοῦ προειρημένου κώδικος ἐξαλειφθῇ ἐκ μέρους τοῦ βασιλικοῦ μου κριτηρίου· ὁ δὲ πατριάρχης τῶν Ἀρμενίων ἀπεκρίνατο ὅτι ἐν Ἱεροσολύμοις τοῦτο ἀπέ-

στειλε καὶ ἐκεῖσε ἐστί. Τούτου χάριν ἵνα μηκέτι αὕτη ἡ διαφορὰ θεωρῆται, ἀπεφηνάμην ὡς τόν τε διαληφθέντα ὁρισμὸν καὶ τὰς σελίδας τὰς ἐν τῷ κώδικι τοῦ κριτηρίου τῆς Ἱερουσαλὴμ σημειωθείσας ἐξαλειφομένας πάντα ὁμοῦ ἐσφραγισμένα πεμφθῆναι τῇ ἡμετέρᾳ βασιλείᾳ. Ἔνθεν τοι τὸ κράτος ἡμῶν διὰ τοῦ παρόντος τζοχανταρίου Χαλὶλ-ἀγᾶ τοῦ ἐπιστάτου ταχθέντος εἰς ταυτηνὶ τὴν ὑπόθεσιν, ζητεῖ ὡς τὸν ἄνωθεν ὁρισμὸν καὶ τὰ ἐν τῷ κριτηρίῳ τῆς Ιερουσαλὴμ γεγονότα σημειώματα μετὰ τὸ ἐξαλειφθῆναι ἐν σακκέλλῃ βληθέντα καὶ σφραγισθέντα τῷ κράτει τῆς ἡμετέρας βασιλείας ἀποσταλῆναι. Ὅθεν σὺ ὁ τῆς Δαμασκοῦ ἡγεμὼν μετὰ ταύτης μου τῆς προσταγῆς διώρισον περὶ ταύτης τῆς ὑποθέσεως ἄνδρα ἐκ τῆς αὐλῆς σου πιστὸν ἐπὶ τῷ ἀπελθεῖν ἐν Ἱεροσολύμοις καὶ σὺ δὲ ὁ τῆς Ἱερουσαλὴμ κριτὴς λάβε τὸν διαληφθέντα ὁρισμὸν ἀπὸ τοῦ πατριάρχου τῶν Ἀρμενίων τοῦ εἰς τὰ αὐτόσε ὄντος καὶ τὰ τοῦ ῥηθέντος ὁρισμοῦ σημειώματα, ἅπερ ἐγράφησαν ἐν τῷ ὑμετέρῳ κώδικι, ἐξάλειψον καὶ ἀπόσπασον· τὸν δὲ τοῦ ὑμετέρου ἡγεμόνος (ἄνθρωπον) ἀγαγεῖν ταῦτα πρὸς αὐτόν, τὸν δὲ ἡγεμόνα εἰς σακκέλην βαλόντα καὶ σφραγίσαντα ἀποπέμψαι ἡμῖν ἐν τῇ βασιλικῇ αὐλῇ μετὰ τοῦ ῥηθέντος τζοχανταρίου ἡμῶν καὶ λίαν ἐπιμεληθῆναι τοσοῦτον ἐπὶ τῷ λαβεῖν τὸν ὁρισμὸν ὅσον καὶ ἐπὶ τῷ ἐξαλεῖψαι καὶ ἀποσπᾶσαι τὰ ἐν τῷ κώδικι τοῦ κριτοῦ σημειώματα, εἰς τοσοῦτον ὅσον οὐδὲ στοιχεῖον ἓν τοῦ σημειώματος μεῖναι ἐν τῷ κώδικι, καὶ ταῦτα πάντα ἐσφραγισμένα πέμψαι τῷ ῥηθέντι τῆς Δαμασκοῦ ἡγεμόνι· ἐν ταύτῃ δὲ τῇ ὑποθέσει μηδεμία γνωσθήτω ἀντίστασις, ἀλλὰ βοήθεια καὶ ἐπὶ τὸ κρεῖττον προχώρησις. Βουλομένης δὲ τῆς βασιλείας ἡμῶν μὴ μεῖναι ἀτελῆ τὴν περὶ τούτου ὑπόθεσιν, ἀλλὰ κατὰ πάντα τετελειωμένην εἶναι, γράφομεν καὶ πρὸς σὲ τὸν τῆς τῶν Δαμασκηνῶν πόλεως κριτήν, ἵνα ἐρευνήσῃς ἀκριβῶς ἐν τῷ σῷ κώδικι καὶ εἰ μὲν ἐν αὐτῷ εὑρεθείη τῷ τόπῳ ποίησον ἀναφορὰν τῷ ἡγεμόνι ὅπως μετὰ ἀκριβείας καὶ ἐπιμελείας ἐξαλείψῃς τὰ εὑρεθησόμενα σημειώματα καὶ ἀποδῷς τῷ ῥηθέντι ἡγεμόνι, ὁ δὲ ἡγεμὼν ταῦτα λαβὼν καὶ σφραγίσας ἀποδότω τῷ ἡμετέρῳ τζοχανταρίῳ ἐπὶ τῷ πρὸς ἡμᾶς ἀγαγεῖν.

Καὶ ἐν τούτῳ γενέσθω προσοχή τε καὶ φροντίς, ὑποταττομένων πάντων τῷδε τῷ ἡμετέρῳ βασιλικῷ σημείῳ".

56. Ἡμερῶν δὲ τριῶν ἢ τεσσάρων παρελθουσῶν συνέβη παραλυθῆναι τὸν ὕπατον Ἰσμαὴλ-πασᾶν τῆς ἀρχῆς μετ' ὀργῆς καὶ ἀποβαλεῖν τὰ ὅσα περ εἶχε συνηθροισμένα ἐξ αὐτῆς αὐτοῦ τῆς νεότητος, δι' αἰτίας ἅςπερ οἴδασιν οἱ ἐν ἀξιώμασιν ὄντες· ἐξώσθη δὲ εἰς νῆσον Χίον καὶ ἀντ' αὐτοῦ προεβιβάσθη βασιλικῇ διαγνώσει εἰς τὸ τῆς ὑπατείας ἀξίωμα ὁ νῦν ὑπέρτατος ὕπατος Μεεμὲτ-πασᾶς, καὶ τοῦτο λύπην ἡμῖν ἐδεδώκει, χαρὰν δὲ τοῖς Ἀρμενίοις· ἡμῖν μὲν λύπην διὰ τὸ τὸν Ἰσμαὴλ-πασᾶν ἀρχὴν γενέσθαι τῆς ἡμετέρας ὑποθέσεως καὶ ἐπὶ τοσούτῳ προαγαγεῖν, τοῖς δὲ Ἀρμενίοις χαράν, ὅτι οὐ τὸ δίκαιον ἐνόμιζον προασπιζόμενον ἀλλὰ τὸν ὕπατον. Καὶ ἐν ταύτῃ τῇ νυκτὶ καθ' ἣν ὁ Ἰσμαὴλ-πασᾶς παρελύθη τῆς ἀρχῆς ἐν εὐθυμίαις ἦσαν οἱ Ἀρμένιοι, κώμους τε παντοίους καὶ παννυχίδας ἐποίουν, ὄργανά τε προσεκαλοῦντο καὶ τραγῳδίας συνετίθεντο, καὶ ὅλως ἦν πανευφρόσυνοι μεταβολὴν τῆς ὑποθέσεως εἶναι τὸ πρᾶγμα ἡγούμενοι· ἐντεῦθεν καὶ προεμαντεύοντο προασπιστῶν αὐτῶν ὑπατείας, διὰ τὸ τὸν νῦν ὑπέρτατον ὕπατον ἐν ἐπιτρόπου ἔτι τάξει ὄντα καὶ μηκέτι τὴν βασιλικὴν ἐγχειρισθέντα σφραγῖδα· καὶ τὰς προρρήσεις καὶ προμαντεύσεις αὐτῶν ἀληθεῖς εἶναι ἡγούμενοι ἔχαιρόν τε καὶ ἐχόρευον, καὶ συμπόσια παντοδαπὰ εἶδεν ἡ νὺξ ὅσα μεθ' ἡμέραν δεσμά τε καὶ κολαστήρια· οὔπω γὰρ ἡμέρα ἦν καὶ ἐπὶ τὸν τοῦ Μουράτογλου οἶκον ἀποσταλέντες τζαούσιοι τῆς αὐλῆς ἐκεῖνον μὲν οὐχ εὗρον, τὸν τούτου δὲ υἱὸν εὑρόντες τῷ δεσμοφύλακι παρεδεδώκεσαν καὶ κολάζειν προὔτρεψαν ἐφ' ᾧ μαρτυρῆσαι ποῦ ἐστιν ὁ αὐτοῦ πατήρ. Ἡμέρας τοίνυν γενομένης, κεκρεπαληκότες ἐξ οἴνου καὶ τοῦ ὕπνου ἐξεγερθέντες οἱ Ἀρμένιοι ἔμαθον τὴν τοῦ Μουράτογλου ζήτησιν καὶ τὴν τοῦ παιδὸς φυλακήν· ἔνθεν τοι τὰς νυκτερινὰς εὐωχίας εἰς θρήνους παρηλλάξαντο· οὕτως ἄρα τὸ τῶν φρενῶν ἐλλιπὲς χαίρειν τοῖς ἀνοήτοις παρέχει, λυπεῖσθαι δὲ τῷ μεμετρημένῳ καὶ σταθμίῳ.

57. Ὁ δὲ παῖς τὰς βασάνους ἰδὼν μηχανήν τινα ἐσκέψατο

ἐπὶ τῷ τὴν τιμωρίαν ἀποφυγεῖν καὶ τοιάδε φησὶ τῷ δεσμοφύλακι· "ἐμὲ μέν, ὦ δεσμοφύλαξ, ἀνέγκλητόν τε ὄντα καὶ μηδεμιᾶς μετέχοντα τῶν πεπραγμένων κοινωνίας κολάζειν καὶ πρὸς Θεὸν καὶ ἀνθρώπους ἴσως ἄδικον καὶ ἀνόσιον· υἱὸν γὰρ ἀντὶ πατρὸς κολάζει ἀθέμιτον· εἰ δὲ τὸν ἐμὸν πατέρα βούλει μαρτυρῆσαι, πέμψατε μετ' ἐμοῦ τοὺς συλληψομένους, κἀγὼ ἐπιδείξω ὑμῖν τὸν ἐμὸν πατέρα". Ἀπέδωκαν οὖν τῷ παιδὶ τινὰς τῶν τῆς βασιλικῆς αὐλῆς δούλων συναπελθεῖν, καὶ δείξαντα τὸν παῖδα τὸν πατέρα αὐτοῦ τὸν μὲν ἀφεῖναι τὸν δὲ συλλαβεῖν. Ἀπῆλθον οὖν· ὁ δὲ παῖς πονηρὸς ὢν μέχρι μέν τινος συναπῆλθε τοῖς μετ' αὐτοῦ συμπορευομένοις ἀνδράσιν· ἐπεὶ δὲ εἴς τινα οἶκον εἰσῆλθεν ἔνθα αὐτὸς ἔλεγεν εἶναι τὸν πατέρα αὐτοῦ, εἰδὼς καὶ προτοῦ δύο θύρας τὸν οἶκον ἔχοντα, ἔδειξε κλίμακά τινα καὶ οἰκίσκον εἰσελθεῖν καὶ λαβεῖν τὸν πατέρα αὐτοῦ· ὃ δὲ διὰ τῆς ἄλλης τῆς ἀγνοουμένης θύρας ἐκβὰς ἀπέδρα. Οἱ δὲ τῆς αὐλῆς ἄνθρωποι μή τε τὸν πατέρα εὑρόντες καὶ τὸν υἱὸν ἀπολέσαντες ἀπῆλθον κενοὶ καὶ τῆς ἰδίας ἀπάτης διηγοῦντο τὸ μηχάνημα. Μετὰ δὲ ταῦτα προσταγὴ σφοδρὰ δέδοται τῷ στρατοπεδάρχῃ — τοῦτο δέ ἐστι γιαννιτζάραγας — δι' ἐγγράφου σημειώματος ἐπὶ τῷ ἐρευνῆσαί τε καὶ εὑρεῖν τόν τε Μουράτογλουν καὶ ἄλλους τινὰς τῶν Ἀρμενίων· καὶ πολλοὺς οἴκους μεγιστάνων τε καὶ ἄλλων κατέδραμον ἐπὶ τῷ εὑρεῖν, ἀλλ' οὖν ἀπέτυχον. Τέλος δ' οὖν ἐπί τινα οἶκον ἐκ προδοσίας παραγενόμενοι εὗρον κεκρυμμένους τούς τε δύο υἱοὺς τοῦ Μουράτογλου καὶ ἄλλους τινὰς τῶν Ἀρμενίων, καὶ ντερντέρην ἕνα διδασκάλου ἔχοντα τάξιν, ὃν καὶ πρεσβύτερον καλοῦσι. Τούτους πάντας λαβόντες ἤγαγον τῷ δεσμωτηρίῳ καὶ δεσμεύσαντες ἐκόλαζον ὡς εἰκὸς ἐπί τε τῷ τεχνάσματι ὁμοῦ καὶ τῇ τοῦ πατρὸς φυγῇ. Καὶ τοῦτο μὲν μέχρι τινὸς ἐγίγνετο, μὴ φέρων δὲ ἔτι ὁ Μουράτογλους τὴν τῶν παίδων τιμωρίαν ἀλγῶν μόνος τε ἀπῆλθε καὶ παρέστη τῷ οἰκονόμῳ· ὃ δὲ τοῦτον ἑωρακὼς "πῶς μὲν" ἔφη "ἐνταῦθα παραγέγονας σύ; τί δὲ καὶ τοσοῦτον ἐκρύπτου χρόνον; ποῦ δ' ἂν καὶ ἀποδράσειας ὑπὸ βασιλικῆς χειρὸς ζητούμενος; τί δὲ καὶ ἐλήλυθας ἅπαξ ἀποδράς;" — "Ἐγὼ μὲν" ἔφη ὁ Μουράτογλους δεδιὼς ἀπέδρασα, νῦν δὲ τοὺς

παῖδας ἀκούων τιμωρουμένους κατώδυνος γεγονὼς ἦλθον μετὰ δακρύων προσπίπτων τοῖς σοῖς ποσὶ ἀπαιτῆσαι τὴν τῶν παίδων ἐλευθερίαν". Ὁ δὲ οἰκονόμος "σὺ μὲν καλῶς ποιῶν" ἔφη "ἐλήλυθας ὧδε, τοὺς ἀνεγκλήτους δὲ καὶ ἀμετόχους τῶν κακῶν παῖδας ἐλευθερώσω. Ἄρατε τοίνυν τοῦτον καὶ ἐς τὸ ξύλον ἐμβαλόντες τοὺς παῖδας ἀπελθεῖν ἐάσατε". Καὶ παραχρῆμα τοὺς μὲν παῖδας εἴασαν, τὸν δὲ τῷ ξύλῳ ἐστρεβλώσαντο.

58. Καὶ ταῦτα μὲν μέχρι τινὸς γεγόνασι, οἱ δὲ καὶ ἄκοντες ἦσαν φέροντες τὴν τιμωρίαν καὶ πολλὰ καθυποσχόμενοι ὑπὲρ τῆς σωτηρίας αὐτῶν· ἦν γὰρ δεδομένη ἡ τοῦ θανάτου ψῆφος. Συνέβη μὲν οὖν λυτρωθῆναι καὶ τούτους αἰτίᾳ τοιᾷδε. Μέλλων λαβεῖν τὴν βασιλικὴν σφραγῖδα ὁ νῦν ὕπατος Μεχμὲτ-πασᾶς, ἀνὴρ εὐσπλαγχνίας πλήρης καὶ ἐπὶ τῷ ἐλεεῖν μᾶλλον ἢ ἐπὶ τῷ δικαιοῦν δεδομένος, ζήτησιν ἐπεποιήκει τῷ βασιλεύοντι ἄδειαν αὐτῷ παρασχεῖν ἐφ' ᾧ πάντας τοὺς ἐπὶ θανάτῳ ἢ ἄλλῃ τινὶ καταδεδικασμένους αἰτίᾳ ἐλευθερῶσαι καὶ τῶν δεσμῶν ἐξαγαγεῖν. Ἐν τούτῳ τοίνυν συνέβη καὶ τοὺς Ἀρμενίους ἐξελθεῖν τῶν δεσμῶν, ἐπὶ θανάτῳ δεσμίους ὄντας. Καὶ μετὰ τῆς σφραγῖδος ἐξελθόντος τοῦ ὑπάτου πᾶσαι αἱ τῶν δημοσίων φυλακῶν πύλαι ἠνεῴχθησαν, ἐξῆλθόν τε οἱ δέσμιοι καὶ ἐλυτροῦντο τοῦ κινδύνου. Ἀλλ' οὐκ εἴασε κἂν τούτῳ ἀπρονόητον τὸ πρᾶγμα ὁ οἰκονόμος· μεταπεμψάμενος γὰρ τοὺς ἐν δεσμοῖς ὄντας Ἀρμενίους τοιάδε πρὸς αὐτοὺς ἔφη· "Ἐπειδὴ τοίνυν ὁ ὑπέρτατος ὕπατος καὶ δεσπότης ἡμῶν σήμερον τὴν βασιλικὴν σφραγῖδα ἐγχειρισθεὶς πάντας τοὺς ἐπὶ θανάτῳ καταδεδικασμένους ἠλευθέρωσε. καὶ ὑμεῖς ἐπὶ τούτῳ δέσμιοι ὄντες συναπηλλάγητε, ὁρᾶτε τοίνυν μή τι ἐς τοὐπιὸν καὶ αὖθις ἐπιχειρήσητε· τοὐτεῦθεν γὰρ θάνατος ἀπροφασίστως ὑμῖν ἐπίκειται. Ἀπελθόντες οὖν ἐφησυχάσατε τοῖς οἴκοις ὑμῶν, μηδὲν περὶ τῆς τῶν Ἱεροσολύμων ὑποθέσεως μήτε αὐτοὶ διαλεγόμενοι μήτε ἄλλων ἀκούοντες ἀνεχόμενοι· εἰ γὰρ τοιοῦτόν τι ἐπὶ τὴν ἡμετέραν ἔλθῃ ἀκοήν, καὶ τοὺς τάφους ὑμῶν προπαρασκευάσατε". Ἀπῆλθον οὖν οὗτοι ἀνελπίστως λυτρωθέντες ἐπὶ τοῖς οἴκοις αὐτῶν, τρόπῳ μὲν ἐμφανεῖ τοιῷδε· εἰ δὲ καί τις ἐστὶν ἄλλος ἀπορ-

ρητότερος, ὅπως ἂν ἑκάστῳ δόξῃ κρινέσθω τε καὶ ἐξεταζέτω· ἡμεῖς μὲν γὰρ τὰ μᾶλλον σαφῆ ἐς ταυτηνὶ τὴν συγγραφὴν διηγησάμεθα.

59. Ἀλλ' ἐπανέλθωμεν ἐφ' ὅπερ τὴν ἀρχὴν κατελίπομεν τῆς ὑποθέσεως. Παραλυθέντος τοίνυν τῆς ὑπατείας τοῦ Ἰσμαὴλ-πασᾶ, σκεψάμενος συνετώτατά τε καὶ ὀρθώτατα ὁ τῆς ἡμετέρας ἀληθείας προασπιστὴς οἰκονόμος ἔγνω καὶ διὰ δευτέρου τῆς βασιλικῆς αὐλῆς ἀνθρώπου ἐπιβεβαιῶσαι τὰ πρότερον ἐπὶ τοῦ Ἰσμαὴλ-πασᾶ γεγονότα καὶ διὰ νέου ὁρισμοῦ ἀπαιτῆσαι καὶ αὖθις ὅσα περ ἀπητοῦντο καὶ παρὰ τοῦ προρρηθέντος τοῦ ὑπάτου τζοχανταρίου· ἐσκέπτετο γὰρ ὡς ἐὰν τὸν ὕπατον παραλυθέντα τῆς ἀρχῆς μάθωσιν ἐν Ἱεροσολύμοις, τόν τε τῆς Δαμασκοῦ ἡγεμόνα ἐνδέχεται ἀναβολὴν διδόναι τῷ πράγματι, τούς τε Ἀρμενίους ἀντιστῆναι τῇ προσταγῇ καὶ αὐτὸν τὸν τζοχαντάρην ἀποδρᾶναι μαθόντα τὴν τοῦ ἰδίου δεσπότου παράλυσιν, δεινόν τι ἐπισυμβησόμενον δεδιότα. Ἀπέστειλε τοίνυν ἕνα τῶν οἰκείων αὐτοῦ δι' ἰδίας ἐπιστολῆς πρὸς τὸν ἡγεμόνα μετὰ καὶ βασιλικοῦ ὁρισμοῦ διακελεύοντος ὅπου ἂν καταλάβῃ τὸν προαποσταλέντα τζοχαντάρην Χαλὴλ-ἀγᾶν κατασχεῖν καὶ λαβεῖν παρ' αὐτοῦ τόν τε ὁρισμὸν καὶ ὅσα ἄλλα περιέφερε γράμματα, καὶ τοῦτον ἀπελθόντα ἐν Ἱεροσολύμοις ἐκτελέσαι τὰ καὶ τῷ προτέρῳ προσταχθέντα. Ἐξῆλθεν οὖν καὶ οὗτος τῆς πόλεως τῇ ις' τοῦ δεκεμβρίου μετὰ ἵππων δρομαίων—μενζίλια δὲ ταῦτα καλοῦσιν οἱ Ὀθωμανοὶ—καὶ ἀφίκετο εἰς Δαμασκόν· κἀκεῖθεν δὲ ἀπελθὼν δέδωκε τὰς ἐπιστολὰς τῷ ἡγεμόνι. Ὁ δὲ ἡγεμὼν παραχρῆμα ἀποστείλας ἐπανακάμψαι τὴν τζοχαντάρην ἐποιήσατο. Ἦν δὲ ἐκεῖ καὶ ὁ τῶν Ἱεροσολύμων νέος κριτής, πρὸς ὃν καὶ διηλέχθη ὁ ἡγεμὼν τὰς τῆς βασιλείας ἀποφάσεις, καὶ προσέταξεν ἀπελθόντα τελέσαι μετὰ προθυμίας ὅσα περ ἐν τῷ βασιλικῷ ὁρισμῷ προστάττονται. Ἐν τούτῳ δὲ ἀφίκετο ἐν Ἱεροσολύμοις καὶ ὁ παρὰ τῶν Ἀρμενίων ἀποσταλεὶς ταχυδρόμος καὶ δέδωκεν αὐτοῖς εἴδησιν περὶ τῆς ἀγωγῆς, μηδὲν ἄλλο εἰδὼς ἢ ὅτι εἰσήλθομεν ἐν τῷ βασιλικῷ βήματι ἐγκαλοῦντες αὐτοὺς ἀδικοῦντάς τε καὶ ψευδομένους καὶ τὸν βασιλέα αὐτὸν απα-

τήσαντας, καί τινα ἐξ αὐτῶν βοήθειαν ἀπῄτει· οἳ δὲ μηδὲν ἄλλο βοηθῆσαι αὐτοῖς δυνάμενοι ἐπὶ τὸν πρώην κριτὴν τῆς Ἱερουσαλὴμ προσδραμόντες καὶ χρημάτων πληρώσαντες μαρτυρίαν ἐξ αὐτοῦ ἔλαβον ὡς τό τε τοῦ ἁγίου Ἰακώβου μοναστήριον, οἵ τε Σύροι Ἀβυσινοί τε καὶ Κόπται καὶ τὰ τούτων ὑπάρχοντα, τό τε ἅμα εἰσιέναι τοῖς Ῥωμαίοις τῇ τοῦ μεγάλου σαββάτου ἡμέρᾳ, ἀνέκαθέν ἐστι καὶ ἀρχαῖον, ἔκ τε τῶν ἐγχωρίων ἐσφραγισμένην λαβόντες ἀπόδειξιν τὰς σφραγῖδας ὠνησάμενοι, ἃς μὲν διακοσίων ἃς δὲ πλειόνων, ἔτι δ' ἃς καὶ μικρῷ ὀλιγωτέρῳ ἀργυρίῳ. Ἐσφραγίσαντο δὲ ταύτην τὴν ἀναφορὰν πλείω ἢ διακοσίαις σφραγῖσιν. Ἔτι δὲ σφραγιζομένης ὤφθη μετὰ τοῦ νέου κριτοῦ καὶ ὁ ἀποσταλεὶς τῆς αὐλῆς ἄνθρωπος φέρων τὴν βασιλικὴν ἀπόφασιν. Ἐντεῦθεν καὶ αἱ μαρτυρίαι κεκώλυνται καὶ αἱ ἀποδείξεις ἀργαὶ κατεσχέθησαν· μόνα τὰ διασκεδασθέντα τοῖς Ἄραψιν ἀργύρια ἐνεργὰ καὶ τῇ πενίᾳ αὐτῶν παραμύθια· ἀργυρίοις γὰρ οἱ Ἄραβες πάντα πιπράσκουσιν, ἔθους ὄντος τούτου ἀρχαίου τοῖς τὴν Ἰουδαίαν οἰκοῦσιν. Ἐγὼ μὲν οὖν οὐ μέμψεως ἀξίους κρίνω τοὺς Ἄραβας· ἄνδρες μὲν γὰρ πένητες πόρον τοιόνδε εὑρόντες παρέσχον σφραγῖδα κατὰ τὴν τούτων ζήτησιν καὶ ἀρέσκειαν· οὐδὲ αὐτὸν τὸν κριτὴν τὸν τὴν μαρτυρίαν παρασχόντα· καὶ γὰρ καὶ οὗτος χρημάτων δεῖται· ἄλλως δὲ καὶ οὐ χαλεπὸν ἐκ τοῦ τῶν μαρτυρησάντων στόματος τὰς μαρτυρίας λαβεῖν, μᾶλλον δὲ χαλεπὸν τοσαῦτα χρήματα παριδεῖν τε καὶ ἀποβαλεῖν. Τοὺς μέντοι γε Ἀρμενίους καὶ πάνυ μέμψεως ἀξίους κρίνω διὰ παιδαρίων μαρτυρίας καὶ δωδεκαμηνιαίου κριτοῦ ἀνατρέψαι πιστεύοντας πρὸ χιλίων ἐτῶν θεσπίσματά τε καὶ ἀποδείξεις βασιλικάς.

60. Πεντήκοντα δὲ καὶ τριῶν ἡμερῶν διελθουσῶν, ἐλήλυθεν ὁ τζοχαντάρης ἄγων τὸν βασιλικὸν ὁρισμὸν καὶ τὰς ἀποδείξεις τὰς ἐκ τοῦ κώδικος τῆς κρίσεως, ἃς ἔλαβεν ἐξ Ἱεροσολύμων ἐσφραγισμένας ὑπό τε τῆς τοῦ κριτοῦ σφραγῖδος ὁμοῦ καὶ τοῦ τῆς Δαμασκοῦ ἡγεμόνος· ἀνέγνω γὰρ οὗτος ἐν Ἱεροσολύμοις τὸν ὁρισμόν, καὶ τὸ παρὰ τοῖς Ἀρμενίοις ἓν θέσπισμα λαβὼν καὶ τὰς ἐν τῷ τοῦ κριτοῦ κώδικι οὔσας ἀποδείξεις ἀποξέσας τε καὶ ἀποσπάσας καὶ

Δαμασκὸν ἀφίκετο· κἀκεῖσε ἐν τῷ τῆς Δαμασκοῦ κριτηρίῳ ἐρευνήσας καὶ τὰς ἐν ἐκείνῳ σημειώσεις ἀποσπάσας καὶ παραδοὺς τῷ ἡγεμόνι ἐσφραγισμένας ἐνταῦθα ἀπεκόμισε. Λαβὼν δὲ ταύτας ὁ οἰκονόμος τὰς μὲν τῶν κωδίκων σημειώσεις οὕτως ἐσφραγισμένας ἀπέρριψεν ἔν τινι διωρισμένῳ τόπῳ ἐπὶ τῷ ἀργὰς φυλάττεσθαι, τὸ δὲ βασιλικὸν θέσπισμα παρέδωκε τῷ ὑπάτῳ· ὁ δὲ ὕπατος ἀναφορὰν ποιησάμενος ἀπέστειλε τῷ βασιλεῖ. Λαβὼν δὲ ὁ βασιλεὺς καὶ ἀναγνοὺς ψαλλίῳ τὴν ἰδίαν σφραγῖδα κυκλόσε ἀποτεμὼν καὶ κατασχὼν ἐπέγραψεν ἐπὶ τὸ αὐτὸ ὡς "τοὐντεῦθεν ταυτηνὶ τὴν διαφορὰν μηκέτι θεωρεῖσθαι", καὶ αὖθις τῷ ὑπάτῳ ἀπέπεμψεν· ἔθος γὰρ τοῖς βασιλεύουσι μηδένα ἄλλον εἰμὴ μόνον αὐτοὺς ἀποτέμνειν τε καὶ ἀποσπᾶν ὅσα περ αὐτοὶ ἰδίᾳ χειρὶ γράφουσι. Λαβὼν δὲ αὖθις ὁ ὕπατος τὸν ἀκυρωθέντα τοῦτον χάρτην ἀπέτεμε ψαλλίῳ καὶ τὰ ὅσα περ ἔσχε σημεῖα ὁ ὁρισμός· ἵνα γὰρ μὴ ψευδὲς ᾖ τὸ παρὰ τῶν κρατούντων ἀποφαινόμενον, διαφόροις τε ἐπιγραφαῖς καὶ σημειώμασιν ἐπιγράφουσι καὶ σημειοῦσιν οἱ τῶν χαλεμίων ἐπιστάται. Καὶ ταῦτα πάντα ἐκτέτμηνται τὰ σημειώματα, εἶθ' οὕτως ὑπὸ τὴν βασιλικὴν ἀπόφασιν καὶ ὁρισμὸν γεγράφασι βεβαιωτήριον τῶν ἡμετέρων δικαίων· ἔστι δὲ ὁ ὁρισμὸς τοιόςδε· «Τοῦ παρόντος δοθέντος ὁρισμοῦ ἰδιογράφῳ βασιλικῇ ἐπιγραφῇ ἐπιστραφέντος τῷ κράτει τῆς βασιλείας ἡμῶν καὶ σχισθέντος, ἐδόθη σημεῖον τῷ τοῦ ἐπισκόπου κώδικι ἐξαλειφθῆναί τε καὶ ἀκυρωθῆναι πᾶν τὸ (περὶ αὐτοῦ) σημείωμα· ἐν τοῖς ἑξῆς οὐδενὶ τρόπῳ σημείωμα μὴ γενέσθω. Κατὰ τὸν γεγραμμένον τρόπον τῆς ἀκυρώσεως καὶ τοῦ δοθέντος σημείου ἐδόθη ἄλλο σημεῖον, τοῦ σημειώματος ἕνεκεν τοῦ εὑρισκομένου εἰς τὸ μέρος τοῦ βασιλικοῦ μου βήματος· δοθήτω εἴδησις ἀκυρώσεως ἕνεκεν».

61. Μετὰ δὲ ταύτην τὴν σημείωσιν θροῦς ἐγεγόνει πραγμάτων πολλῶν, ἔνθεν τοι καὶ χεῖρα κατασχεῖν ἠβουλήθημεν. Ἐν τοσούτῳ δὲ ἐξερχομένων τῶν βασιλικῶν στρατοπέδων καὶ ἕτερος ἐγράφη ὁρισμὸς κατὰ τῶν ὁπώσποτε τολμησόντων ἀναφοράν τινα ἢ ἀπόδειξιν δοῦναι, τοῖς Ἀρμενίοις φυλακάς τε καὶ θανάτους ἐπαπειλῶν· οὗτινος τὸ ἴσον ἀπὸ Ἀδριανουπόλεως ἀπεστάλκει ἡμῖν

ὁ γενικὸς ἑρμηνεύς, τὸ δὲ πρωτότυπον πρὸς τὸν τῆς Δαμασκοῦ ἡγεμόνα ἐπέμφθη ἐπὶ τῷ κυρωθῆναί τε καὶ προσταγὴν γενέσθαι. Ἦλθε δὲ καὶ ἐπιστολὴ παρὰ τοῦ τῆς Δαμασκοῦ ἡγεμόνος πρὸς τὸ στρατόπεδον ἐν Ἀξιουπόλει (κοινῇ Σάκτζα λεγομένῃ) παρὰ τὸν Δούναβιν ποταμόν, πρὸς τὸν τοῦ ὑπάτου οἰκονόμον· ἔγραφε δὲ ἡ ἐπιστολή, ὅτι ἀνεγνώσθη ὁ ὁρισμὸς καὶ σημειωθεὶς ἐν τῷ κώδικι ἀπεστάλη ἐν Ἱεροσολύμοις, κἀκεῖ προσταγῆς γενονυίας κεκώλυται ἡ τῶν ἀναφορῶν δόσις. Ταύτην δὲ τὴν ἐπιστολὴν ἔδειξεν ὁ τοῦ ὑπάτου οἰκονόμος τῷ γενικῷ ἑρμηνεῖ, ὃς δι' ἰδίας αὐτοῦ ἐπιστολῆς παρέσχεν ἡμῖν τὴν εἴδησιν. Καὶ ταῦτα μὲν μέχρι τοῦδε ἐγεγόνει, χάρις δὲ τῷ ἁγίῳ Θεῷ τῷ οὕτως εὐδοκήσαντι· δῴη δὲ ὁ τὰ πάντα κρατῶν καὶ ἐν τοῖς εἰσέπειτα κράτος κρίμασιν οἷς οἶδεν αὐτός. Ἃ δὲ μετὰ ταῦτα γενήσεται, ἐν τῷ ἐφεξῆς βιβλίῳ διηγησόμεθα.

XIV.

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΕΙΡΗΝΑΙΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΛΟΥΓΔΟΥΝΩΝ.

—

Τοῖς προεγνωσμένοις ἑλληνικοῖς ἀποσπάσμασι τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Εἰρηναίου τὰ ἑπόμενα αὐτὸς προστίθημι πέντε τεμάχια· ἐν ἄλλῳ δὲ τόμῳ τῶν ἀναλέκτων διαφερούσας ἀποταμιεύσω ἀναγνώσεις εἰς ἔνια τῶν προεγνωσμένων τεμαχίων. Καὶ τὸ ἑξῆς μὲν τεμάχιον ἀνεῦρον ἐν τῷ 26 μεμβρανίνῳ κώδικι τῆς κατὰ Χάλκην μονῆς τῆς Θεοτόκου, ὅπερ ἀντιστοιχεῖ τῷ συμπαρατεθέντι μέρει τῆς ἀρχαίας λατινικῆς μεταφράσεως.

Κώδ. Χάλκης φ. 263.

Εἰρηναίου ἐκ τοῦ γ' λόγου.

.... "Ὃν ὁ Κύριος ἀνελεῖ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ καὶ καταργήσει τὴν ἐπιφάνειαν τῆς παρουσίας αὐτοῦ· οὗ ἔστ' ἡ παρουσία κατ' ἐνέργειαν τοῦ Σατανᾶ". . . . οὐ γὰρ τὴν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ λέγει κατ' ἐνέργειαν τοῦ Σατανᾶ λέγεσθαι, ἀλλὰ τὴν παρουσίαν τοῦ ἀνόμου θεοῦ, (ὃν καὶ) Ἀντίχριστον λέγομεν.

Ἐκδ. Hervey τ. II, σ. 26.

....*quem Dominus Jesus Christus interficiet spiritu oris sui, et destruet praesentia adventus sui illum, cujus est adventus secundum operationem Satanae* . . . Non enim adventum Domini dicit secundum operationem Satanae fieri, sed adventum iniqui, quem et Antichristum dicimus.

9 Πρὸς Θεσσ. 2, 2, 8. 10 ἐν τῷ κώδικι «τοπνι». 12 αὐτοῦ. 13 κατενέργειαν. 18 Μετὰ τὸ «θεοῦ» προσέθηκα ἐν παρενθέσει «ὃν καὶ».

*

Τὰ ἑξῆς δὲ τεμάχια συνήθροισα ἐκ τοῦ ἐν τῇ πατριαρχικῇ βιβλιοθήκῃ Ἱεροσολύμων πεφυλαγμένου ἀντιτύπου τῶν ἱερῶν παραλλήλων, οὗ τὴν περιγραφὴν ὅρα ἐν τῷ καταλόγῳ, τ. I, σελ. 65—68.

Κώδ. Ἱεροσολ. 15 φ. 80α.

.... "Μετασχηματίσει" φησὶ "τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν, εἰς τὸ γενέσθαι αὐτὸ σύμμορφον τῷ σώματι τῆς δόξης αὐτοῦ"... Φανερὸν ὅτι τὸ σῶμα, ὅπερ ἐστὶν ἡ σάρξ, ἥτις καὶ ταπεινοῦται πίπτουσα εἰς τὴν γῆν. Μετασχηματισμὸς δὲ κτλ.

Ἐκδ. Hervey II, σ. 357.

.... *qui transfigurabit corpus humilitatis nostrae conforme corpori gloriae suae*... Manifestum est quoniam corpus, quod est caro, quae et humiliatur cadens in terram. Transfiguratio autem etc.

Κώδ. Ἱεροσολ. φ. 109α.

Τοῦ ἁγίου Εἰρηναίου ἐκ τῶν κατὰ αἱρέσεων ἐλέγχων τῆς ψευδωνύμου γνώσεως.

.... συνεξομοιώσας τὸν ἄνθρωπον τῷ ἀοράτῳ Πατρὶ διὰ τοῦ βλεπομένου Λόγου.

2. Καὶ οὐ μόνον γε διὰ τῶν προειρημένων τὸν Πατέρα καὶ ἑαυτὸν ἐμήνυσεν ὁ Κύριος, ἀλλὰ δι' αὐτοῦ τοῦ πάθους· ἐκλύων γὰρ τὴν ἀπ' ἀρχῆς ἐν τῷ ξύλῳ γενομένην τοῦ ἀνθρώπου παρακοὴν "ὑπήκοος ἐγένετο μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ", τὴν ἐν τῷ ξύλῳ παρακοὴν διὰ τῆς ὑπακοῆς ἰώμενος. Οὐκ ἂν δὲ διὰ τῶν αὐτῶν ἐληλύθει ἐκλύων τὴν πρὸς τὸν πεπλανηκότα ἡμᾶς παρακοήν, εἰ ἄλλον κατήγ-

Ἐκδ. Hervey II, σ. 363.

Libri V, cap. XVI, § 2.

... consimilem faciens hominem invisibili Patri per visibile Verbum.

2. Et non solum autem per ea, quae praedicta sunt, et Patrem et semetipsum manifestavit Dominus, sed etiam per ipsam passionem. Dissolvens enim eam, quae ab initio in ligno facta fuerat hominis inobedientiam, *obediens factus est usque ad mortem, mortem autem crucis;* eam quae in ligno facta fuerat inobedientiam, per eam, quae in ligno fuerat obedientiam sanans. Non

5 Πρὸς Φιλιπ. 3, 21 κέ. 25 Αὐτόθι 2, 8.

γειλε πατέρα· ἐπειδὴ διὰ τῶν αὐτῶν . . . τὴν ὑπακοὴν εἰσηγήσατο καὶ τὴν πρὸς τὸν Λόγον αὐτοῦ πλησμονήν, φανερώτατα αὐτὸν δεικνὺς Θεόν· ἐν μὲν γὰρ τῷ πρώτῳ 'Αδὰμ κτλ.

autem per eandem venisset exsolvere eam, quae fuerat erga plasmatorem nostrum inobedientiam, si alterum annuntiabat Patrem. Quoniam autem per haec, per quae non audivimus, Deum et non credidimus eius verbo, per haec eadem obedientiam introduxit, et eam quae esset erga Verbum ejus assensionem, per quae manifeste ipsum ostendit Deum: quem in primo quidem Adam etc.

Κώδ. Ἱεροσολ. φ. 109α.

Ἔστι δὲ οὗτος—ποιητὴς καὶ πλάστης ἡμῶν· οὗ καὶ τὴν ἐντολὴν παραβάντες ἐχθροποιήθημεν πρὸς αὐτόν. Καὶ καιρῷ εἰς φιλίαν ἀποκατέστησεν ἡμᾶς ὁ Κύριος διὰ τῆς ἰδίας σαρκώσεως, "μεσίτης Θεοῦ τε καὶ ἀνθρώπων" γενόμενος.

Ἐκδ. Hervey II, σ. 364.

Est autem hic — factor et plasmator noster: cujus et praeceptum transgredientes, inimici facti sumus ejus. Et propter hoc in novissimis temporibus, in amicitiam restituit nos Dominus per suam incarnationem, *mediator Dei et hominum* factus.

---

20 ἀπεκατέστησεν. 22 Πρὸς Τιμόθ. 1, 25.

XV.

ΡΩΜΑΝΟΣ.

Εὐχὴ κατὰ στίχον· ποίημα Ῥωμανοῦ τοῦ μελῳδοῦ.

(Cod. Sabb. 434, f. 246b).

Δεῦτε πάντες, πιστοί, προσκυνήσωμεν
τὸν σωτῆρα Χριστὸν καὶ φιλάνθρωπον,
τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ μακρόθυμον,
τὸν δεσπότην καὶ μόνον ἀθάνατον,
ὃν ὑμνοῦσιν ἀγγέλων τὰ τάγματα.
Ἀσωμάτων οἱ δῆμοι δοξάζουσιν,
ἐκ πυρίνων γλωσσῶν ἀνακράζουσι,
τρισαγίαις φωναῖς ἀναμέλπουσι,
τὸν τρισάγιον ὕμνον ἐξᾄδοντες.
Ἐπινίκιον αἶνον προσφέροντες
τὸν Πατέρα ὑμνοῦσι καὶ Κύριον,
τὸν Υἱὸν σὺν τῷ Πνεύματι σύνθρονον.
Τῇ οὐσίᾳ μονάς ἐστιν ἄτμητος·
ἐν τρισὶ τοῖς προσώποις μερίζεται.
Ἡ ὑπέρθεος δύναμις σέβεται,
ὑπὸ πάσης τῆς κτίσεως ᾄδεται.
Θεοτόκε παρθένε παντάνασσα,
μὴ παρίδῃς ἡμᾶς τοὺς οἰκέτας σου

κινδυνεύοντας βίου τῷ κλύδωνι·
καὶ ἀστάτῳ θηρὶ προσριπτούμενοι,
ὑπερτέρα τῶν ἄνω δυνάμεων,
περιστερὰ χρυσωθεῖσα τῷ πνεύματι,
ἀποστόλων τὸ κλέος καὶ καύχημα,
προφητῶν καὶ μαρτύρων τὸ σύστημα
καὶ τοῦ κόσμου παντὸς ἡ βοήθεια,
χρυσοπλόκαμε πύργε καὶ πάντιμε,
δωδεκάπυλε πόλις, παράδεισε,
μυροθήκη τοῦ πνεύματος πάντερπνε,
τεῖχος ἄμαχον θεῖον καὶ στήριγμα,
τῶν πιστῶν ἀνακτόρων προπύργιον
καὶ ψυχῶν εὐσεβῶν ἀμυντήριον
καὶ σωμάτων ἁγνῶν φυλακτήριον,
σὲ γεραίρομεν, ἄχραντε Δέσποινα,
τὸν υἱόν σου ὑμνοῦμεν καὶ Κύριον,
τὸν Χριστὸν καὶ τὸν μόνον φιλάνθρωπον,
ὅπως εὕρωμεν χάριν καὶ ἔλεος
ἐν ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως, Δέσποινα.
Τότε, Κύριε Κύριε, ῥῦσαί με,
τοῦ πυρὸς τοῦ ἀσβέστου με λύτρωσαι,
μή με λάβῃ Σατὰν ὁ παμπόνηρος·
μή με δείξῃς δαιμόνων ἐπίχαρμα,
ὅτι μόνος ἐγὼ ἐπλημμέλησα.
Τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα ἐσπίλωσα
καὶ τὸν βίον μου ὅλον ἐρρύπωσα.
Τί ποιήσω οὐκ οἶδα ὁ ἄθλιος·
διὰ τοῦτο κραυγάζω τὸ "ἥμαρτον".
Ὡς ὁ ἄσωτος ἦλθον καὶ δέομαι,
ὡς ἡ πόρνη τὰ δάκρυα κλαίουσα·
ἀλλά, Κύριε Κύριε, ῥῦσαί με
ἐκ βορβόρου τῶν ἔργων καὶ σῶσόν με.
Ὡς ποιμὴν ἀγαθὸς μὴ ἐάσῃς με

τῶν παθῶν τοῖς κρημνοῖς πελαζόμενον.
Κεχωσμένον τοῖς πάθεσιν ἔξελε
καὶ τῷ θείῳ φωτί σου με κάθαρον,
ἵνα βλέψω τὴν θείαν εἰκόνα σου
καθαρῷ συνειδότι καὶ φθέγξωμαι:
"Σοὶ γὰρ πρέπει τιμὴ καὶ προσκύνησις,
τῷ Πατρὶ καὶ Υἱῷ σὺν τῷ Πνεύματι
ὑπὸ πάσης τῆς κτίσεως πάντοτε,
εἰς αἰῶνα αἰώνων, φιλάνθρωπε".

XVI.

ΦΙΛΩΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΑΡΠΑΘΙΟΥ.

(Cod. Sabb. 408, f. 34—40).

Ἐπιστολὴ Φίλωνος πρὸς Εὐχάρπιον.

1. Σωτηριώδους πράγματος γενήσομαί σοι πρόξενος, ὦ γνήσιε ἀδελφέ, εἰ ἡδέως συμβουλευθείης παρ' ἡμῶν τὰ πρακτέα, μάλιστα περὶ ὧν αὐτὸς ἡμᾶς παρεκάλεσας συμβουλεῦσαί σοι· τὸ μὲν γὰρ κατάρξασθαι τοῦτον τὸν μονήρη βίον πολλοῖς ἴσως τετόλμηται, τὸ δ' ἀξίως ἐπιτελέσαι ὀλίγοις τάχα που πεπόνηται. Καὶ πάντως οὐκ ἐν προθέσει μόνῃ τούτου τὸ τέλος ὑπάρχει, ἀλλ' ἐν τῷ τέλει τὸ κέρδος τῶν πεπονημένων. Οὐκοῦν οὐδὲν ὄφελος τοῖς μὴ πρὸς τὸ τοῦ σκοποῦ τέλος ἐπειγομένοις, ἄχρι δὲ τῆς ἀρχῆς ἱστῶσι μόνον τὸν τοῦ μοναχοῦ βίον, οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ καταγέλαστον καταλιμπάνουσιν, ἀνανδρίας καὶ ἀβουλίας παρὰ τῶν ἔξωθεν κατηγορούμενοι· φησὶ γὰρ ὁ Κύριος περὶ τῶν τοιούτων "τίς βουλόμενος πύργον οἰκοδομῆσαι οὐχὶ πρῶτον καθίσας ψηφίζει, εἰ ἔχει τὰ πρὸς ἀπαρτισμόν, μήποτε θέντος αὐτοῦ θεμέλιον καὶ μὴ ἰσχύσαντος ἐκτελέσαι ἄρξωνται ἐμπαίζειν αὐτῷ οἱ παραπορευόμενοι, λέγοντες ὅτι ὁ ἄνθρωπος οὗτος θεμέλιον ἔθηκεν καὶ οὐκ ἴσχυσεν αὐτὸν ἐκτελέσαι"; Ἡ οὖν ἀρχὴ ἀεὶ ἐχέτω τὴν προκοπήν, ἐπὶ τὸ τῶν κατορθωμάτων τέλος ἐπειγομένη· τοῦτο γὰρ διδάσκει ἡμᾶς τῷ οἰκείῳ κατορθώματι καὶ ὁ γενναιότατος ἀθλητὴς Παῦλος,

5 ἐν τῷ κώδ. «ποῦ». 11 Πρβλ. Λουκ. 14, 28—30. 12 ἐν τῷ κώδ. «καθήσας». 14 ἐν τῷ κώδ. «ἄρχονται».

μὴ ἐπαμεριμνεῖν τοῖς προβεβιωμένοις ἡμῖν ἀγαθοῖς, ἀλλ' ὁσημέραι ἐπὶ τὸ πρόσω προκόπτειν λέγων· "τῶν ὄπισθεν ἐπιλανθανόμενος, τοῖς δὲ ἔμπροσθεν ἐπεκτεινόμενος κατὰ σκοπὸν διώκω εἰς τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως". Τοιοῦτος γὰρ τυγχάνει ἅπας ὁ τῶν ἀνθρώπων βίος, μὴ ἀρκούμενος τοῖς φθάσασιν, ἀλλὰ τερπόμενος τοῖς μέλλουσι· τί γὰρ ὠφελήσει ὁ χθιζὸς τῆς γαστρὸς κόρος, σήμερον τῆς ἐμφύτου πείνης τὴν οἰκείαν τῆς βρώσεως παραμυθίαν μὴ εὑρισκούσης; Οὕτως οὖν οὐδὲν τῆς ψυχῆς κέρδος τοῦ χθιζοῦ κατορθώματος, τῆς σημερινῆς ἀπολιμπανομένης δικαιοπραγίας· "οἷον γάρ σε εὕρω" φησί, "τοιοῦτόν σε καὶ κρινῶ". Οὐκοῦν μάταιος ὁ τοῦ δικαίου κόπος, ἀνέγκλητος δὲ καὶ ὁ τοῦ ἁμαρτωλοῦ τρόπος τῆς ἐν ἀμφοτέροις ἐναλλαγῆς, τοῦ μὲν ἀπὸ τοῦ κρείττονος ἐπὶ τὸ χεῖρον μεταπεσόντος, τοῦ δὲ ἀπὸ τοῦ χείρονος ἐπὶ τὸ κρεῖττον μεταβληθέντος. Ταῦτα καὶ τοῦ προφήτου Ἰεζεκιὴλ ἐκ προσώπου Κυρίου δογματίζοντός ἐστιν ἰδεῖν· "ἐὰν γὰρ ὁ δίκαιος ἐγκλίνας πλημμελήσῃ, οὐ μὴ μνησθῶ τῶν δικαιοσυνῶν αὐτοῦ, ὧν ἐποίησεν ἔμπροσθεν, ἀλλ' ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ αὐτοῦ ἀποθανεῖται". Ὁ δὲ αὐτός φησι "καὶ τοῦ ἁμαρτωλοῦ οὐ μὴ μνησθῶ τῶν ἁμαρτιῶν· ἐὰν ἐπιστρέψας ποιήσῃ δικαιοσύνην, ζωῇ ζήσεται ἐν αὐτῇ". Ποῦ γὰρ ἡ τοῦ Γιεζῆ τοσαύτη συναναστροφὴ πρὸς Ἐλισσαῖον, φιλοχρηματίας χάριν λέπραν ἑαυτῷ ἐπισπασαμένου; τί δ' ἐκ τοῦ πλήθους τῆς σοφίας Σαλομῶντος ὄφελος καὶ ἡ προλαβοῦσα τοσαύτη εὔνοια εἰς Θεόν, ὕστερον ἐκ γυναικομανίας εἰς εἰδωλολατρείαν ἐκπεσόντος; ἀλλ' οὐδὲ τὸν μακάριον Δαυὶδ ὁ μετεωρισμὸς ἀφῆκεν ἀνέγκλητον, διὰ τὴν εἰς τὴν τοῦ Οὐρίου πλημμέλειαν. Ἤρκει δὲ ἡ τοῦ Ἰούδα ἀπὸ τοῦ κρείττονος ἐπὶ τὸ χεῖρον μετάπτωσις πρὸς ἀσφάλειαν τῷ κατὰ Θεὸν πολιτευομένῳ· ὃς ἐν τοσούτοις χρόνοις μαθητευθεὶς τῷ Κυρίῳ, ὕστερον μικρῷ πλημμελήματι τὸν διδάσκαλον ἀπεμπολήσας ἑαυτῷ ἀγχόνην ἐπραγματεύσατο.

2. Τοῦτο οὖν γνωστὸν ἔστω σοι, ἀδελφέ, ὅτι οὐχ ὁ καλῶς ἀρχόμενος καὶ καλῶς μετερχόμενος οὗτος δίκαιος παρὰ Θεῷ,

2 Πρὸς Φιλιπ. 3, 14. 14 Πρβλ. Ἰεζεκ. 3, 20. 18, 26. 33, 18. 18 Πρβλ. Ἰεζεκ. 33, 14—16. 20 ἐλισσαῖον. 23 εἰδωλολατρίαν.

ἀλλ' ὁ καλῶς ἀποτιθέμενος οὗτος δίκαιος παρὰ τῷ Θεῷ. Μὴ οὖν δῷς ὕπνον σοῖς ὀφθαλμοῖς, ἀδελφέ, μηδὲ νυσταγμὸν σοῖς βλεφάροις, ἵνα σῴζῃ ὥσπερ δορκὰς ἐκ βρόχων καὶ ὥσπερ ὄρνεον ἐκ παγίδος· βλέπε γὰρ ὅτι ἐν μέσῳ παγίδων διαβαίνεις καὶ ἐπάνωθεν ἐπάλξεων τείχους ὑψηλοῦ περιπατεῖς, ὅθεν οὐκ ἀκίνδυνον τῷ πεσόντι τὸ πτῶμα. Μὴ οὖν εὐθὺς εἰς τὸ ἄκρον τῆς ἀσκήσεως ἐκτείνῃς σαυτὸν μάλιστα, εἰ μὴ θαρρῇς σεαυτῷ, ἵνα μὴ ἐξαπορήσας ἀφ' ὕψους τῆς ἀσκήσεως πέσῃς· κρεῖσσον γὰρ ἐκ τῆς κατ' ὀλίγον προκοπῆς προσαναβαίνειν σε εἰς τὸ τῶν κατορθωμάτων ὕψος, ἢ ἐξ ἀτονίας καθ' ὑφαίρεσιν προσκαταβαίνειν σε, ὅπερ οὐ μικρῶς ἐπονείδιστον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ψυχῆς ἐπιζήμιον. Κατὰ μικρὸν οὖν κλέπτε τὰς ἡδονὰς τοῦ βίου ἐξαφανίζων ἑαυτοῦ πᾶσαν συνήθειαν, μήποτε πάσας ὁμοῦ ἐρεθίσας ὄχλον πειρασμῶν ἑαυτῷ ἐπαγάγῃς. Ἀλλ' ἡνίκα ἂν τοῦ ἑνὸς πάθους τῆς ἡδονῆς κατὰ κράτος περιγένῃ, πρὸς τὴν ἑτέραν παρατάσσου, καὶ οὕτως πασῶν τῶν ἡδονῶν εὐχερῶς περιγενήσῃ· ἡδονῆς μὲν γὰρ ὄνομα ἕν, πράγματα δὲ διάφορα.

3. Τοίνυν, ἀδελφέ, ἔσο μὲν πρῶτον ὑπομονητικὸς πρὸς πάντα πειρασμόν, πειρασμοῖς δὲ ποταποῖς δοκιμάζεται ὁ πιστός, δοκιμάζεται ἐγκλήμασι, ζημίαις κοσμικαῖς, καταψεύσμασιν, ἀπειθείαις, καταλαλιαῖς, διωγμοῖς· ἐν τούτοις καὶ τοῖς τοιούτοις δοκιμάζεται ὁ πιστός. Μὴ προπετὴς ἐν λόγῳ, μὴ ἐριστικός, μὴ φιλόνεικος, μὴ κενόδοξος, μὴ ἐξηγητικὸς ἀλλὰ φιλότιμος, μὴ πολὺς ἐν λόγῳ, ἕτοιμος ἀεὶ μὴ πρὸς διδασκαλίαν ἀλλὰ πρὸς μάθησιν, ὅθεν οὐδὲν προσγίνεταί σοι ὄφελος. Μὴ περιεργάζου βίους κοσμικούς· φησὶ γὰρ "ὅπως ἂν μὴ λαλήσῃ τὸ στόμα μου τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων"· ὁ γὰρ ἡδέως λαλῶν τὰ τῶν ἁμαρτωλῶν ἔργα, ἑτοίμως ἐξυπνίζει καθ' ἑαυτοῦ τὰς ἡδονάς. Τῶν ἀναγνωσμάτων μὴ κατολιγωρήσῃς καὶ μάλιστα τῆς νέας διαθήκης. "Πάντα δοκίμαζε, τὸ καλὸν κάτεχε, ἀπὸ παντὸς πονηροῦ ἀπέχου"· πάντα γὰρ ἔξεστιν, ἀλλ' οὐ

1 ἀποτιθέμενος] ἐν τῇ ὤᾳ «ἀρχόμενος καὶ μετερχόμενος», ἄνωθεν δὲ τῆς λέξεως «τελειῶν». 15 ἐν τῷ κώδ. «παρατάξαι» καὶ ὑπεράνω «παρατάσσου». 22 φιλόνεικος] ἐν τῇ ὤᾳ «φιλόνεικος ἐν λόγοις, ἐριστικὸς ἐν ἔργοις:—κενολόγος μυθολόγος βαττολόγος πέρπερος». 26 Ψαλμ. 16, 4. 29 Πρὸς Θεσσ. 1, 5, 21, 22.

πάντα συμφέρει. Ἔσο οὖν τοῖς ἐντυγχάνουσι καὶ συντυγχάνουσί σοι ἐν πᾶσι ἀπρόσκοπος, προσχαρής, φιλάδελφος, ἡδύς, ταπεινόφρων. Φεῦγε τὸν χρυσὸν ὡς ψυχῆς ἐπίβουλον καὶ ἁμαρτίας πατέρα, ὑπουργὸν δὲ τοῦ διαβόλου. Τὰς ἡδονὰς φεῦγε, τὴν ἐγκράτειαν θήρευε καὶ τὸ μὲν σῶμα τοῖς πόνοις ἄσκει, τῇ δὲ ψυχῇ τοὺς πειρασμοὺς καρτέρει, τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος τὴν διάλυσιν παντὸς κακοῦ εἶναι ἀπαλλαγὴν πειθόμενος. Ἀεὶ πολυπραγμόνει τὸν τῶν δικαίων βίον· οὕτως γὰρ εὑρήσεις ἐν ἑαυτῷ ψυχῆς ὄφελος. Μὴ ἔσο φιλεκδημητὴς περιάγων τὰς κώμας ἢ τὰς πόλεις, καὶ μὴ προφάσει χρειῶν ἀναχώρει τοῦ τόπου σου· ἀναχωρῶν γὰρ ἐκ τοῦ τόπου σου, ἴσως ἀναχωρήσεις καὶ τῶν τρόπων σου. Μὴ ἔσο ὀχλοχαρής, μὴ φιλόχορος, μὴ φιλοπολίτης ἀλλὰ φιλέρημος ἐφ' ἑαυτῷ μένων ἀεὶ ἀμετεωρίστως, τὴν εὐχὴν καὶ τὴν ψαλμῳδίαν ἔργον ἡγούμενος, μὴ ἐκπίπτων τοῦ σκοποῦ τῆς φιλοξενίας ἕνεκεν βρωμάτων πολυτελῶν· ἀρκούμενος δὲ τοῖς παροῦσι τῆς καθημερινῆς χρείας τοῦ μονήρους βίου, μηδὲν πλεῖον ἀπό τινος λάβῃς καὶ μὴ ἔσο φιλάργυρος, οὐχ ὅτι κακὸς ὁ χρυσός, ἀλλ' ὅτι τοῖς ἐμπαθέσι πρὸς αὐτὸν κακὸς γίνεται. Μὴ οὖν προφάσει τῆς εἰς τοὺς πτωχοὺς διακονίας ἑαυτὸν ὑπόδικον φιλαργυρίας καταστήσῃς· εἰ δέ τις πτωχῶν ἕνεκα κομίσει σοι χρήματα, γνῷς δέ τινας λειπομένους, αὐτῷ ἐκείνῳ ᾧ ὑπάρχει τὰ χρήματα ἀποκομίσαι αὐτὰ τοῖς ὑστερουμένοις ἀδελφοῖς συμβούλευσον, μήποτε μολύνῃ σου τὴν συνείδησιν ἡ ὑποδοχὴ τῶν χρημάτων.

4. Ὑπὲρ πάντα δὲ ἐκδέχου τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν τὴν ἀπόλαυσιν, ἧς πάντες οἱ ἅγιοι μέτοχοι γεγόνασι. Σὺ δὲ διὰ παντὸς ζυγοστατῶν τὸν νοῦν ἀντιπαράτιθει τῇ διαβολικῇ ἐννοίᾳ τὸν εὐσεβῆ λογισμόν, καὶ μάλιστα ὅταν ἐπαναστᾶσα ἡ πονηρὰ ἔννοια λέγῃ σοι "Τί σοι τὸ ὄφελος τῆς ἐν τούτῳ τῷ τόπῳ τῆς ἐρήμου διαγωγῆς; τί δέ σοι τῆς ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων συνηθείας τὸ κέρδος τῆς ἀναχωρήσεως; Μὴ οὐκ ἔγνως τοὺς παρὰ τοῦ Θεοῦ τεταγμένους ἐπισκόπους τῶν τοῦ Θεοῦ ἐκκλησιῶν ὁσίους ἄνδρας συνδιάγον-

9 τὰς πόλεις] ἐν τῇ ὤᾳ «τὸ ῥεμβεύεσθαι φιληδονίας καὶ ὀλιγωρίας καὶ τέρψεως σύμβολον». 12 φιλόχορος] ἄνωθεν «κωμαστής». 15 ἕνεκε. 25 διαπαντὸς. 26 ἀντιπαράτιθε.

τας καὶ τὰς πνευματικὰς ἀδιαλείπτως ἐπιτελοῦντας πανηγύρεις, ἐν αἷς μάλιστα πολὺ τοῖς παραγινομένοις ἐκεῖ προσγίνεται ὄφελος; ἐκεῖ γὰρ ἀποκαλύψεις παροιμιακῶν αἰνιγμάτων, λύσεις ἀποστολικῶν διδαγμάτων, θεολογίας ἀκρόασις, ἀδελφῶν πνευματικῶν συντυχία μεγάλην τοῖς συντυγχάνουσιν ἐκ θέας τοῦ προσόντος αὐτοῖς ἤθους παρέχουσα τὴν ὠφέλειαν. Σὺ δὲ τῶν τοσούτων ἀγαθῶν ἀλλότριον ἑαυτὸν κατέστησας καὶ κάθῃ ἐνθάδε ἀπηγριωμένος ἴσος τοῖς θηρίοις· ὁρᾷς γὰρ ἐνταῦθα ἐρημίαν πολλήν, ἀπανθρωπίαν οὐκ ὀλίγην, ἀπορίαν διδασκαλίας, ἀδελφῶν ἀλλοτρίωσιν καὶ περὶ τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ ἀργίαν πολλήν".

5. Ὅταν οὖν τοιαύταις καὶ τοσαύταις εὐλογοφανέσιν ἡ πονηρὰ ἔννοια ἐκταράσσῃ σε, ἀντιπαράθες αὐτῇ διὰ τοῦ εὐσεβοῦς λογισμοῦ τὴν πεῖραν τοῦ πράγματος λέγων " Ἐπειδὴ σὺ φῄς <λέγεις μοι> καλὰ τὰ ἐν τῷ κόσμῳ εἶναι, διὰ τοῦτο ἐγὼ ἐμαυτὸν ἐνταῦθα ἀπῴκισα ἀνάξιον κρίνας τῶν τοῦ κόσμου καλῶν· παραμέμικται γὰρ τοῖς τούτου καλοῖς ἀεὶ τὰ κακά. Παραγενόμενος γάρ ποτε ἐν ταῖς πνευματικαῖς πανηγύρεσιν ἑνὶ μὲν ἀδελφῷ μόλις περιέτυχον, τῷ μὲν δοκεῖν φοβουμένῳ τὸν Θεὸν κρατουμένῳ δὲ ὑπὸ τοῦ διαβόλου, καὶ ἤκουσα παρ' αὐτοῦ λόγους μὲν κεκομψευμένους καὶ μύθους πεπλασμένους καὶ ἦθος εἰς ἀπάτην τῶν παρατυγχανόντων· ἄλλοις δὲ συνέτυχον μετὰ τοῦτον κλέπταις ψεύσταις, πολλοῖς δὲ ἅρπαξι, πολλοῖς τυράννοις, πολλοῖς ὑπερηφάνοις. Εἶδον μεθυόντων σχῆμα ἄσχημον, τὸ αἷμα τῶν καταπονουμένων· εἶδον δὲ καὶ κάλλος γυναικῶν βασανίζον μου τὴν σωφροσύνην καὶ τὸ μὲν τῆς πορνείας ἔργον διέφυγον, τὴν δὲ ἑαυτοῦ παρθενίαν ἐμόλυνα κατὰ διάνοιαν καρδίας. Καὶ πολλῶν μὲν ἀκήκοα λόγων ψυχωφελῶν, πλὴν παρ' οὐδενὶ τῶν διδασκάλων εὗρον ἔργον ἄξιον τῶν λόγων. Πάλιν ἤκουσα μυρίων τραγῳδημάτων, τῆς μωρολογίας καὶ εὐτραπελίας ὄχλου ἀμυθήτου βοήν, δάκρυον τῶν συληθέντων, τὸν ὀδυρμὸν τῶν ἀπαγομένων ὑπὸ τῆς τυρανίδος, τὴν οἰμωγὴν τῶν βασανιζομένων, τὸν κοπετὸν τῶν ἀδικουμένων· αἱ γὰρ οἰμωγαὶ καὶ ὁ ὀδυρμὸς ἐπάγεται

8 ἴσως. 11 ὅτ' ἄν. 13 πείραν || ἐπειδὴ] ἐν τῇ ᾤᾳ «ἀντίρρησις τῷ δαιμόνῳ». 22 συληθέντων] σχόλιον· «ἐν γὰρ ταῖς πανηγύρεσιν οἱ κλέπται παρενεδρεύουσι καὶ ἀποσυλῶσιν».

παρὰ τῶν ἀδικουμένων, ἵνα δειχθῇ ἡ τῶν πενήτων ὑπομονή. Καὶ εἶδον καὶ οὐκ ἦν πανήγυρις πνευματική, ἀλλὰ θάλασσα ἀνεμιζομένη καὶ ταρασσομένη, πάντας ὁμοῦ τοῖς ἑαυτῆς κύμασι καλύψαι σπουδάζουσα. Λέγε μοι οὖν, ὦ κακὴ ἔννοια καὶ ὁ τῆς προσκαίρου ἡδυπαθείας τε καὶ κενοδοξίας δαίμων, τί μοι ὄφελος τῆς τούτων ἁπάντων θεωρίας τε καὶ ἀκροάσεως, μηδενὶ τῶν ἀδικουμένων ἰσχύοντι βοηθῆσαι, μήτε δὲ τὴν ὁρμὴν τῶν ἀδικούντων ἀναστρέψαι δυναμένῳ, μήτε δὲ τοὺς σφαλλομένους διορθώσασθαι συγχωρουμένῳ, τάχα δὲ καὶ ἑαυτὸν τούτοις προσαπολλύοντα; ὥσπερ γὰρ ὀλίγον ὕδωρ καθαρὸν ὑπὸ πολλῆς ἰλύος ἐξαφανίζεται, οὕτως ἃ νομίζομεν καλὰ ἐν τῷ βίῳ ποιεῖν τῶν ἀνθρώπων, ὑπὸ τοῦ πλήθους τῶν κακῶν καλύπτεται. Τίς οὖν ἡ ὠφέλειά μου; ἢ δῆλον ὅτι τῆς ψυχῆς ἡ βλάβη. Διὰ τοῦτο οὖν ἐγὼ μεταναστεύω ἐπὶ τὰ ὄρη· "ὡς στρουθίον γὰρ ἐρρύσθην ἐκ τῆς παγίδος τῶν θηρευόντων" διὰ τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ. Καὶ γὰρ ἐν ταύτῃ τῇ ἐρήμῳ διάγω, κακὴ ἔννοια, ἐν ᾗ ὁ Κύριος ἡδέως διέτριβεν. Ἐνταῦθα ἡ δρῦς ἡ Μαμβρή, ἐν ᾗ ὁ Κύριος ὤφθη τῷ Ἀβραάμ. Ἐνταῦθα ἡ οὐρανοφόρος κλίμαξ καὶ αἱ τῶν ἀγγέλων παρεμβολαὶ αἱ τῷ Ἰακὼβ ὀφθεῖσαι· ἐνταῦθα ἡ ἔρημος, ἐν ᾗ ὁ λαὸς ἁγνισθεὶς ἐνομοθετήθη καὶ οὕτως εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας εἰσῆλθεν. Ἐνταῦθα Μωυσῆς εἶδε τὸν Θεόν· ἐνταῦθα τὸ ὄρος τὸ Καρμήλιον, ἐν ᾧ Ἠλίας αὐλιζόμενος τῷ Θεῷ εὐηρέστησεν. Ἐνταῦθα ἡ ἔρημος, ἐν ᾗ ὁ μακάριος Ἰωάννης ἀκριδοφαγῶν μετάνοιαν τοῖς ἀνθρώποις ἐκήρυξεν. Ἐνταῦθα τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν, εἰς ὃ Χριστὸς ἀνερχόμενος προσηύχετο ἡμᾶς διδάσκων κατ' ἰδίαν προσεύχεσθαι· φησὶ γὰρ "ὅπου εἰσὶ δύο ἢ τρεῖς εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν". Ἐνταῦθα ἡ στενὴ καὶ τεθλιμμένη ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωήν, ἐνταῦθα διδάσκαλοι καὶ προφῆται οἱ ἐν ἐρημίαις πλανώμενοι καὶ ὄρεσι καὶ σπηλαίοις καὶ ταῖς ὀπαῖς τῆς γῆς, ἐνταῦθα ἀπόστολοι καὶ εὐαγγελισταὶ καὶ ὁ τῶν μοναχῶν ἐρημοπολίτης βίος. Ταῦτα γνησίως καταδέδεγμαι, ἅπερ τοῖς μάρτυσι τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῖς δικαίοις πᾶσιν ἐπήγγελ-

13 διατοῦτο. 14 Ψαλμ. 123, 7. 17 δρῦς. 26 Ματθ. 18, 20.

ται, ἵνα ἀψευδῶς λέγω "διὰ τοὺς λόγους τῶν χειλέων σου ἐγὼ ἐφύλαξα ὁδοὺς σκληράς"· ἔγνων γὰρ ἐγὼ τὸν μὲν θεοφιλῆ Ἀβραὰμ τῇ τοῦ Θεοῦ φωνῇ πειθόμενον καὶ εἰς τὴν ἔρημον μετοικοῦντα, καὶ Ἰσαὰκ τὸν ἄπλαστον καταδυναστευόμενον, Ἰακὼβ τὸν πατριάρχην ξενιτεύοντα, Ἰωσὴφ τὸν σώφρονα πιπρασκόμενον, τοὺς τῆς ἐγκρατείας εὑρετὰς τρεῖς παῖδας πυρομαχοῦντας, τὸν εὐσεβῆ Δανιὴλ δεύτερον εἰς λάκκον λεόντων ῥιπτόμενον, τὸν παρρησιαστὴν Ἱερεμίαν εἰς λάκκον βορβόρου καταδικαζόμενον, Ἡσαΐαν τὸν τῶν ἀποκρύφων θεατὴν πριζόμενον, Ἰωάννην τὸν τῆς μοιχείας ἔλεγχον ἀποτεμνόμενον, Πέτρον ἀνασταυρούμενον, Παῦλον πάντα τὸν χρόνον ἑαυτοῦ διωκόμενον καὶ φυλακιζόμενον καὶ μετὰ ταῦτα ἀποτεμνόμενον, τοὺς λοιποὺς ἀποστόλους καὶ τοὺς τοῦ Χριστοῦ μάρτυρας διαφόρως ἀναιρουμένους· καὶ ἵνα μὴ μακρολογῶ, ὅπου γε καὶ αὐτὸς ὁ σωτὴρ ἡμῶν Χριστὸς ὑπὲρ ἡμῶν ἐσταυρώθη, ἵνα τῷ αὐτοῦ θανάτῳ ἡμᾶς ζωοποιήσῃ καὶ πάντας ἡμᾶς πρὸς τὴν ὑπομονὴν ἀλείψῃ καὶ διὰ τῆς ὑπομονῆς πρὸς ἑαυτὸν ἑλκύσῃ. Πρὸς τοῦτον οὖν ἐπείγομαι καὶ πρὸς τὸν Πατέρα καὶ τὸ πανάγιον Πνεῦμα, καὶ γνήσιος εὑρεθῆναι ἀγωνίζομαι, τὸ λοιπὸν ἀνάξιον ἐμαυτὸν κρίνας τῶν τοῦ κόσμου ἀγαθῶν· οὐ γὰρ ἐγὼ διὰ τὸν κόσμον, ἀλλ' ὁ κόσμος δι' ἐμέ".

6. Ταῦτ' οὖν ἐν ἑαυτῷ ἐπιλογιζόμενος, καὶ ἐπιτελῶν αὐτὰ σπουδαίως καὶ προθύμως, κατὰ τὸ εἰρημένον "ἕως θανάτου" ἀγώνισαι περὶ τῆς ἀληθείας. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἀπόστολός φησι "βλέπετε μήποτε ἔσται ἔν τινι ὑμῶν καρδία πονηρὰ ἀπιστίας, ἐν τῷ ἀποστῆναι ἀπὸ Θεοῦ ζῶντος· ἀλλὰ παρακαλεῖτε ἀλλήλους ἄχρις οὗ τὸ σήμερον καλεῖται"· τὸ γὰρ σήμερον σημαίνει ὅλον τὸν χρόνον τῆς ζωῆς ἡμῶν. Οὕτως οὖν πολιτευόμενος, ἀδελφέ, καὶ σεαυτὸν σώσεις καὶ ἡμᾶς εὐφρανεῖς καὶ τὸν Θεὸν δοξάσεις, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

---

1 Ψαλμ. 16, 5. 23 Πρὸς Ἑβρ. 3, 12—13.

XVII.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ

ΜΟΝΑΧΟΥ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΟΡΟΥΣ ΣΙΝΑ

κεφάλαια διάφορα καὶ πάνυ ὠφέλιμα, καὶ περὶ βλασφημίας.

(Cod. Sabb. 408, f. 66—71).

Πεῦσις.

Πόθεν ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου πολλάκις λαλεῖ τινας ἔνδοθεν λογισμοὺς αἰσχροὺς καὶ ἀκαθάρτους καὶ ῥυπαρούς, ἀκουσίως καὶ ἀπροαιρέτως, πολλάκις δὲ καὶ ῥήματά τινα ἄθεα καὶ βλάσφημα κατά τε αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἁγίων καὶ ζωοποιῶν καὶ φρικτῶν μυστηρίων τῷ καιρῷ τῶν συνάξεων καὶ προσευχῶν καὶ τῆς θείας καὶ ζωοποιοῦ μεταλήψεως, ὥστε πολλάκις τινὲς ἐξ ἀθυμίας καὶ ἀπογνώσεως τῶν τοιούτων ἀθέων καὶ δυσφήμων ῥημάτων οὐχέτι ἑαυτοὺς χριστιανοὺς εἶναι ἐνόμισαν, ὡς τοιαῦτα περὶ Θεοῦ ἐννοούμενοι, ἄλλοι δὲ πολλάκις τῆς μεταλήψεως τῶν ἁγίων μυστηρίων ἑαυτοὺς ἀπέστησαν, ἕτεροι δὲ καὶ ἀνελεῖν ἑαυτοὺς ἢ καταχρημνίσαι ἐσκέψαντο, ὡς δῆθεν βλασφημοῦντες κατὰ τοῦ Θεοῦ καὶ λοιπὸν ἐλπίδα σωτηρίας μὴ ἔχοντες, ἐννοούμενοι τὸν τοῦ Κυρίου λόγον τὸν φάσκοντα ὅτι "τῷ βλασφημοῦντι εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα οὐκ ἀφεθήσεται αὐτῷ οὔτε ἐν τῷ νῦν αἰῶνι οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι"; Πόθεν οὖν συμβαίνει ὁ τοιοῦτος λογισμός, καὶ ποίῳ τρόπῳ δύναται ἀπαλλαγῆναι ἀπ' αὐτοῦ;

Ἀπόκρισις.

1. Ὁ μὲν τοιοῦτος λογισμὸς συμβαίνει τοῖς πολλοῖς ἐξ ὑπερηφανίας αὐτῶν, τοῦ Θεοῦ συγχωροῦντος τῷ Σατανᾷ πειράζειν αὐτούς, ἵνα ταπεινωθέντες εἰς μετάνοιαν ἔλθωσιν, ἀπορρίψαντες τὸ ὑψηλὸν φρόνημα· ἄλλοις δὲ πάλιν εὐλαβέσι καὶ φιλοθέοις οὖσιν ἀπὸ φθό-

1 ἔνδοθε. 7 οὐκ ἔτι. 10 δῆθε. 11 Ματθ. 12, 32.

νου διαβολικοῦ ὁ τοιοῦτος συμβαίνει λογισμός. Ὅθεν καὶ ὅσιοί τινες καὶ ἐνάρετοι καὶ ἀσκηταὶ δοκιμώτατοι, οἱ κατὰ τὴν ἔρημον τὰς διατριβὰς ἔχοντες, ἔσθ' ὅτε τοιούτῳ περιπίπτουσι λογισμῷ. Τὸ δὲ πονηρότατον τοῦτο τοῦ πολέμου ἐκείνου ἐστίν, ὅτι οὐδεὶς πειραζόμενος ὑπ' αὐτοῦ τολμᾷ ὅλως ἐξειπεῖν αὐτὸ ἀνθρωπίναις ἀκοαῖς, ὡς νομίζων ὅτι οὐδεὶς ἕτερος τῶν ἐν κόσμῳ ἀνθρώπων τοὺς τοιούτους μιαροὺς καὶ βλασφήμους κέκτηται λογισμούς· καὶ γὰρ καὶ φόνον ἐάν τις ποιήσῃ καὶ πᾶσαν ἄλλην πονηρὰν ἁμαρτίαν, θαρρεῖ ἐξομολογήσασθαι τῷ πλησίον τὸν τοιοῦτον λογισμόν. Τοῦτο δὲ ἡνίκα κατὰ διάνοιαν ἐνθυμεῖται ὁ ἄνθρωπος, νομίζει παραυτὰ ἀνοίγειν τὴν γῆν τὸ στόμα αὐτῆς ἢ πῦρ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβαίνειν καὶ ἀναλίσκειν αὐτόν· ὅθεν δή τινες ὑπὸ τοῦ τοιούτου λογισμοῦ πειραζόμενοι ἀπὸ τοῦ πλήθους τῆς ἀφάτου καὶ ἀμυθήτου λύπης καὶ ἀθυμίας καὶ ἀπογνώσεως ἐκτήκονται, καὶ αὐτῇ τῇ σαρκὶ καὶ τῷ προσώπῳ μαραινόμενοι ἀλλοιοῦνται, καὶ πάντα τρόπον καὶ μηχανὴν καὶ ἄσκησιν καὶ νηστείαν καὶ χαμευνίαν πολλάκις ἐπινοήσαντες ἐλευθερωθῆναι τοῦ τοιούτου λογισμοῦ οὐκ ἴσχυσαν, μὴ νοήσαντες ὅτι ἀκατάκριτός ἐστι καὶ ἀναίτιος πᾶς πιστὸς καὶ ὁλόψυχος χριστιανὸς ἄνθρωπος ἐκ τοιούτου πειρασμοῦ. Πῶς γὰρ δυνατὸν τὸν αὐτὸν Θεὸν καὶ προσκυνεῖν ἡμᾶς καὶ βλασφημεῖν; πρόδηλον γὰρ ὅτι αὐτὸν προσκυνοῦμεν, αὐτὸν δοξολογοῦμεν, αὐτὸν ἐπικαλούμεθα, αὐτὸν θεολογοῦμεν, αὐτῷ προσεδρεύομεν, αὐτὸν μόνον Θεὸν γινώσκομεν, δι' αὐτὸν κακοπαθοῦμεν, διὰ τὴν αὐτοῦ ἀγάπην ὑπὸ ἐχθρῶν παιδευόμεθα καὶ διὰ τὴν πίστιν αὐτοῦ διωκόμεθα, δι' αὐτὸν οἴκους καὶ πατέρας καὶ μητέρας καὶ ἀδελφοὺς καὶ ἀδελφὰς καὶ γυναῖκας καὶ τέκνα ἀπαρνούμεθα, καὶ αὐτὴν ἡμῶν τὴν σάρκα εἰς μαρτύρια καὶ βασάνους ὑπὲρ αὐτοῦ προθύμως διδόαμεν· καὶ πῶς βλασφημεῖν ἡμᾶς ἢ ὑβρίζειν τὸν Θεὸν ἡμῶν δυνατόν, ὑπὲρ οὗ καθ' ἡμέραν ἀποθνήσκομεν;

2. Ἀλλ' οὗτος ὁ λογισμὸς φθόνος ἐστὶ καὶ βασκανία τοῦ δια-

24 ἐχθρῶν] σχόλιον ἐν τῇ ὤᾳ τοῦ φ. 68. «Ἐχθρούς φησι τοὺς Ἰσμαηλίτας καὶ Ἀγαρηνούς, οἵτινες θλίβουσι τοὺς χριστιανοὺς ἕως τοῦ νῦν ἐν Συρίᾳ καὶ Παλαιστίνῃ καὶ Φοινίκῃ καὶ Περσίδι καὶ Αἰγύπτῳ καὶ ἐν τῷ ἁγίῳ ὄρει τῷ Σινᾷ».

βόλου, βουλομένου ἡμᾶς ἐμποδίσαι καὶ ἀποστῆσαι τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. Ἀλλ' οὐδείς, ὡς προεῖπον, τῷ ἰδίῳ Θεῷ καὶ προσκυνεῖ καὶ βλασφημεῖ· οὔτε αὐτοὶ οἱ Ἕλληνες, οὔτε οἱ δαίμονες οἱ τὴν βλασφημίαν τῇ ψυχῇ ὑποβάλλοντες, τολμῶσι βλασφημῆσαι εἰς αὐτόν. Εἰ δὲ τοῦ ἀνθρώπου γέννημα ὑπῆρχεν ἡ τοιαύτη βλασφημία, πάντως ἂν ὅτι καὶ διὰ στόματος τὰ τοιαῦτα ἐφθεγγόμεθα ῥήματα. Νυνὶ δὲ αἱρούμεθα μᾶλλον πυρὶ κατακαῆναι ἢ διὰ στόματος ἡμῶν βλασφημίαν φθέγξασθαι τὴν οἱανδήποτε· ὅπερ ἀκριβῶς μαθόντες καὶ τὸν δόλον τοῦ διαβόλου νοήσαντες, μηδαμῶς τὸν τοιοῦτον λογισμὸν εἰς ψῆφον ἔχωμεν. Καὶ ἐντεῦθεν δὲ ὀφείλει πληροφορηθῆναι ὁ ἄνθρωπος, ὅτι ἀλλότριος αὐτοῦ ἐστιν ὁ τοιοῦτος πειρασμός, ὅτι τὰ ἴδια ἡμῶν πάθη καὶ τοὺς ἰδίους λογισμούς, οὓς ἔνδοθεν γεννῶμεν, τουτέστι πορνείαν, μοιχείαν, γαστριμαργίαν, φθόνον, μῖσος, ζῆλον, φιλαργυρίαν, καταλαλιάν, ἔριν, θυμὸν καὶ τὰ ὅμοια αὐτῶν, ἐν ἡμῖν ἐστι τὸ πρᾶξαι ἢ μὴ πρᾶξαι αὐτὰ καὶ τὸ λογίζεσθαι ἢ μὴ λογίζεσθαι ταῦτα. Τοῦτον δὲ τὸν τῆς βλασφημίας λογισμὸν καὶ πειρασμόν, ὡς ἀλλότριον ἡμῶν καὶ δαιμονικὸν ὄντα τούτου χάριν κωλῦσαι ἢ κόψαι οὐ δυνάμεθα· ἐν πᾶσι δὲ οἷς οὐ δυνάμεθα, ἀνέγκλητοί ἐσμεν καὶ ἀκατάγνωστοι παρὰ τῷ Θεῷ· μόνων γὰρ τῶν παθῶν καὶ τῶν λογισμῶν, ὧν τὴν ἐξουσίαν καὶ τὸ κράτος ἔχομεν, ἀπαιτούμεθα λόγον ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, οὐχὶ καὶ ὧν οὐ δεσπόζομεν οὐδὲ τὸ κράτος τῆς κωλύσεως αὐτῶν ἔχομεν.

3. Τούτου οὖν τοῦ πονηροῦ λογισμοῦ καὶ δαιμονιώδους οὐδεὶς τῶν ἐν σαρκὶ ὄντων ἀνδρῶν δεσπόσαι ἢ κωλῦσαι δύναται· πνεῦμα γὰρ ὑπάρχον ἀσώματον ὁ δαίμων ἀοράτως εἰς τὰ ὦτα τῆς ἀσωμάτου ἡμῶν ψυχῆς τοιαῦτα ῥήματα προσωμίλησε, μὴ βουλομένης αὐτῆς. Ὁ οὖν ἄνθρωπος μὴ νοῶν τὸν τοιοῦτον λογισμὸν καὶ τρόπον, ἀλλὰ νομίζων τῆς ἰδίας ψυχῆς τυγχάνειν τὰ ἄθεα ῥήματα ἐκεῖνα, ταράσσεται καὶ ἀθυμεῖ καὶ διαπρίεται καὶ θορυβεῖται καὶ διαθρυλλεῖται καὶ ἐμπυρίζεται, ὥσπερ κεκαυμένην φέρων τὴν οἰκείαν συνείδησιν, καὶ ἀπογινώσκει τῆς ἰδίας ζωῆς καὶ σωτηρίας. Καὶ μή τις δόξῃ ἡμᾶς πρὸς ἀπάτην ἢ χλεύην ἢ μέθοδον ἢ πα-

10 ἐντεῦθε δὲ ὀφείλη. 13 ἔνδοθε. 24 δεσπῶσαι. 30 φέρων] ἐν τῇ ὤᾳ «ἔχων».

ραμυθίαν τῶν πολεμουμένων ὑπὸ τούτου τοῦ πειρασμοῦ ταῦτα γράφειν ἢ λέγειν, ἀλλ' ὡς αὐτῷ τῷ Θεῷ λόγον μέλλοντες διδόναι τῶν ὑφ' ἡμῶν παραινουμένων ταῦτα εἰρήκαμεν, ἐξ ἀνδρῶν ἁγίων πληροφορηθέντες οὕτως ἔχειν τὴν ἀλήθειαν τοῦ πράγματος· ἐν οἷς φέρεται καὶ λόγος παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἱστορικοῖς, ὅτι τῷ μακαριωτάτῳ Πέτρῳ τῷ ἀρχιεπισκόπῳ Ἀλεξανδρείας καὶ μάρτυρί τις τῶν τῆς Σκήτεως πατέρων τοιοῦτον ἀνέθετο λογισμόν, ἐνοχλούμενος χαλεπῶς ὑπ' αὐτοῦ· πρὸς ὃν ὁ μακαριώτατος Πέτρος ἀπεκρίθη λέγων "Ἄπιθι, τέκνον· τῶν λοιπῶν σου ἁμαρτιῶν φρόντισον· ταύτην δὲ τὴν αἰτίαν τοῦ λογισμοῦ καὶ τὸ κρῖμα ἐπάνω μου κατάλιπε. Πρόδηλον γὰρ ὅτι ἀναίτιός ἐστι πᾶς ὁ ὁλοψύχως πιστεύων καὶ προσκυνῶν τῷ Θεῷ ἐκ τοῦ τοιούτου λογισμοῦ· φθόνος γὰρ καὶ γέννημα καὶ ὑποβολὴ τοῦ διαβόλου ἐστί, βουλομένου κωλῦσαι καὶ ἀποσπάσαι ἡμᾶς τῆς κατ' αὐτοῦ πάλης καὶ τῆς πρὸς Θεὸν δουλείας καὶ προσεδρείας. Καὶ ὅπως σε ἀπὸ διηγήματος μεγάλου πατρὸς πείσω, ὅτι περ οὐ τοῦ ἀνθρώπου ἐστὶν ἡ τοιαύτη ἐπίνοια ἀλλὰ τοῦ πονηροῦ δαίμονος, ἄκουσον ψυχωφελοῦς ἀποφθέγματος· ποτὲ γὰρ κἀμοὶ τοιούτου διενοχλοῦντος λογισμοῦ, ἀνεθέμην αὐτὸν τῷ τοῦ Θεοῦ θεράποντι καὶ ὁμολογητῇ Παφνουτίῳ, ὅστις μοι διισχυρίζετο λέγων, ὅτι ἐν αὐτῷ τῷ δικαστηρίῳ, ἡνίκα πυρὶ καὶ βασάνοις τὸ σῶμά μου ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ κατεκαίετο καὶ ἐξέετο, ὁ δαίμων ἔνδοθέν μου κατὰ τοῦ Θεοῦ βλασφημίας ἐφθέγγετο· πρὸς ὃν ἐμβριμησάμενος μετὰ θυμοῦ εἶπον· ὦ παμπόνηρε καὶ πάσης κακίας δημιουργέ, τὸ αἷμά μου καὶ τὴν ψυχήν μου ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ δέδωκα εἰς θάνατον, ἵνα μὴ αὐτὸν ἀρνήσωμαι ἢ βλασφημήσω, καὶ σὺ λογισμοὺς βλασφημίας λαλεῖς; Εἰ τὸν Θεόν μου καὶ κύριον βλασφημῶ, πῶς ὑπὲρ αὐτοῦ νῦν δι' ἐκχύσεως αἵματος μαρτυρῶ καὶ προσκυνῶ; Ἀλλὰ πρόδηλον ὅτι ἡ μὲν καλὴ ὁμολογία καὶ μαρτυρία ἐμὴ τυγχάνει, ἡ δὲ κατὰ τοῦ Θεοῦ βλασφημία σὴ καὶ ἐπὶ σὲ ἐπιστραφήσεται".

9 ἐν τῷ κειμένῳ «ἄπελθε», ἀλλ' ἄνωθεν διορθοῦται εἰς «ἄπιθι». 18 ποτὲ γὰρ κτλ] «καὶ ταῦτα ὁ ἐν ἁγίοις Πέτρος διηγεῖτο τῷ Σκητιώτῃ, προτρεπόμενος θαρρεῖν». 22 ἔνδοθε.

4. Αὕτη τοῦ μακαριωτάτου Πέτρου ἡ πρὸς τὸν ἀσκητὴν διήγησις, ἣν ἐν τῇ συγγραφῇ Φίλωνος τοῦ ἱστοριογράφου φερομένην εὑρήκαμεν, διδάσκοντος ἡμᾶς ὅτι ἀδύνατον δι' ἑτέρου τρόπου ἀπαλλαγῆναι τοῦ τοιούτου λογισμοῦ, εἰμὴ διὰ τοῦ καταφρονεῖν αὐτοῦ καὶ ἐξουθενεῖν, ὡς ξένου καὶ ἀλλοτρίου τῆς ψυχῆς τοῦ ἀληθῶς χριστιανοῦ ὄντος. "'Αλλὰ καὶ ὁ μακάριος Παμβῶ μοι διηγήσατο, ὅτι ὀχληθείς ποτε ὑπὸ τοῦ τοιούτου δαίμονος καὶ δεόμενος τοῦ Θεοῦ ἤκουσε φωνῆς ἄνωθεν λεγούσης πρὸς αὐτὸν Παμβῶ, Παμβῶ, μὴ ἀθύμει ἐπὶ ἁμαρτίᾳ ἀλλοτρίᾳ, ἀλλὰ τὰς ἰδίας μερίμνησον πράξεις. τὰς δὲ τοῦ πονηροῦ βλασφημίας ἐπ' αὐτὸν κατάλιπε". Ταῦτα διὰ βραχέων ὡς τέκνοις ἐσήμανα αἰτήσασιν, ὡς ἂν γνοίητε διὰ ποίου τρόπου δυνήσεσθε ἀπαλλαγῆναι τοῦ πονηροῦ. 'Ασπάζομαι ὑμᾶς ἐν Κυρίῳ. 'Αμήν.

2 Φίλωνος] σχόλιον εἰς φ. 71· «οὗτος ὁ Φίλων ὁ ἀνωτέρω προμνημονευθεὶς ἐπίσκοπος ὑπῆρχε τοῦ Καρπαθίου, ὅπερ ἐστὶν ἀκρωτήριον τῆς κυπριζούσης Κύπρου, τὸ πρὸς ἀνατολάς· τὸ γὰρ πρὸς δυσμὰς Πάφος καλεῖται, ὡς καὶ αἱ πράξεις τῶν ἀποστόλων δηλοῦσιν· «ἀναχθέντες δὲ ἀπὸ τῆς Πάφου οἱ περὶ τὸν Παῦλον, ἦλθον εἰς Πέργην τῆς Παμφυλίας» [13, 13]. Ἦν δὲ χειροτονία τοῦ μακαριωτάτου 'Επιφανίου, ὑπεραγαπώμενος ὑπ' αὐτοῦ· ὃν καὶ κατέλιπεν, ἀπιὼν ἐν Ῥώμῃ πρὸς 'Ονώριον τὸν βασιλέα, ἀντέχεσθαι καὶ ἀντιλαμβάνεσθαι τῶν ἀναφυομένων ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων». 4 αὐτοῦ] ἄνωθεν διορθοῦται εἰς «αὐτόν». 5 ἐξουθενεῖν] ἐν τῇ ᾤᾳ «γρ. καὶ ἐξουδενοῦν». 6. 'Αλλὰ καὶ κτλ.] ἐν τῇ ᾤᾳ· «καὶ τοῦτο τοῦ παναγιωτάτου πάπα καὶ ἀρχιεπισκόπου Πέτρου ἐστὶ τὸ διήγημα· ὁ γὰρ 'Αναστάσιος ὁ ταῦτα λέγων καὶ γράφων πολὺ νεώτερος τούτων ἐτύγχανεν, ὢν ἡγούμενος τοῦ ἁγίου ὄρους Σινᾶ». 8 ἄνωθε.

XVIII.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΑΚΡΟΠΟΛΙΤΟΥ

λόγος εἰς τὸν ἅγιον Βάρβαρον.

(Cod. Patriarch. 40, f. 88—104ª).

1. "Οὐ Βάρβαρος, οὐχ Ἕλλην", ὥς φησιν ὁ ἀπόστολος παρὰ ταυτηὶ τῇ καινῇ διαθήκῃ, τῷ ἡμετέρῳ δηλαδὴ μυστηρίῳ καὶ κρείττονι, "ἀλλὰ πάντα καὶ ἐν πᾶσι Χριστός"· οὐδὲ γὰρ τότε ἧκον εἰς ὁμολογίαν τὴν ἁπλῆν ταύτην τὴν ἀκατάσκευον καὶ τὴν συνᾴδουσαν αὐτῇ πολιτείαν, τὴν καθαρωτέραν τε καὶ ὑψηλοτέραν, οἳ γλώσσῃ οἱ γένει οἱ νόμοις οἱ ἔθεσιν ἐκ διαμέτρου τυγχάνοντες. Μετὰ τὴν ἀρίστην τήνδε συμφωνίαν τοῦ σωτηρίου κηρύγματος διίστανταί τι τὸ παράπαν ἢ διαφέρονται. Ἀλλ' οἱ διαφωνοῦντες τὸ πρότερον, ὡς οἱ τῶν μουσικῶν ἂν φαῖεν ἐπήβολοι, κατ' ἐναντιωτάτην τάσιν τε καὶ διάστασιν συνᾴδοντες ἀναφαίνονται μᾶλλον ἢ τὰς τὴν αὐτὴν ἁρμονίαν δεχομένας καὶ συμφωνεῖν λαχούσας συμπάσχειν τε οὗτοι καὶ συνηχεῖν εἴποιεν· τὸ δέ γε θαυμασιώτερον, οἱ τέως τὸν νοῦν χθονιώτεροι καὶ νωθέστεροι τὴν διάνοιαν, λεπτογνώμονες καὶ οὐρανοβάμονες, ἀγχῖνοί τέ τινες καὶ πολύνοι, μᾶλλον δὲ νόες αὐτόχρημα, οὐχ ὅτι γε λόγου θᾶττον ἀλλ' ἀληθῶς ἐρεῖν κρεῖττον ἢ ὥστε καὶ εἰπεῖν, ἀναδείκνυνται. Τὸ δ' οὕτως ἔχειν καὶ ἀληθέστατα τῷ τῆς ἀληθείας εἰρῆσθαι μύστῃ, πάνυ πλεῖστοι καὶ κατὰ καιροὺς διαφόρους παρέστησαν. Εἴπερ δέ τις καὶ ὁ νῦν ἡμῖν

1 Πρὸς Κολοσ. 3, 11. 8 τοπρότερον. 4 Οὕτως ἐν τῷ πρωτοτύπῳ «ἀγχῖνοί τέ τινες καὶ πολύνοι».

λόγου προβεβλημένος υπόθεσις· Βάρβαρος γὰρ τὸ γένος, βάρβαρος τὸν τρόπον, βάρβαρος τὴν ἀπήνειαν — καὶ δῆλον ἐξ ὧν καὶ εἰς κλῆσιν τοῦτό οἱ μόνον ἀντ' ἄλλου τινὸς τῶν ὅσα τὸν καθέκαστα γνωρίζειν εἴωθε — προσηγόρευται.

2. Βάρβαρος τέως ἦν καὶ ἀλλόφυλος ὁ λαμπρὸς οὗτος τοῦ Χριστοῦ μάρτυς, καὶ στεφανίτης ἐκ τῶν ἀγώνων περίβλεπτος. Ὅπως δὲ τοῦτό τε κἀκεῖνο συνάμα, οὐδὲ γὰρ οὐδ' ἄχαρι τὸ διήγημα, τὴν ἀκοὴν ὑπόσχετε καὶ ἀκούσατε, καὶ τὸν ἐξαισίως οἰκονομοῦντα τὰ καθ' ἡμᾶς καὶ λόγοις ἀπορρήτοις τὸ πᾶν διιθύνοντα δοξάσατε τῆς ἀγαθότητος, μεγαλύνατε τῆς δυνάμεως. Ὁ ἐκ μὴ ὄντων τὰ ὄντα παραγαγὼν Κύριος, ὁ ἐκ τῶν λίθων ἐγείρας τέκνα τῷ Ἀβραάμ, οὗτος ἤδη καὶ ἐκ βαρβάρου, οὗτος ἐκ λῃστοῦ, οὗτος ἐξ ἀσεβοῦς ὅσιον ἐν ὁρίοις ἡμεδαποῖς ἀναδείκνυσι, μάρτυρα φανεροῖ καὶ ἐν παραδείσῳ, εἰ καὶ μὴ σὺν ἐπαγγελίᾳ καὶ παραυτά, ἀλλὰ μετὰ πολὺν ἆθλον εἰσάγει καὶ πικρότατον θάνατον· καὶ ὁ λόγος ἔνθεν ἀρξάμενος γνωριεῖ. Φθάνει δέ πως τὰ καθ' ἡμᾶς σκυθρωπά, ἅττα δὴ ἐκ τῶν ἐφ' ἡμῖν εἴωθεν ἡμῖν ἐπιγίνεσθαι, καὶ ἀνακόπτει τὴν περὶ τῶν θειοτέρων καὶ ἡδυτέρων διήγησιν· προχεῖται γάρ μου τῶν ὀφθαλμῶν δάκρυα καὶ τὸν λόγον οὐ μετρίως ἡ λύπη συγχεῖ, οὐ τοῦ μάρτυρος εἵνεκα καὶ ὧν ἐκεῖνος τῷ τέως προσέπταισεν· ἢ γὰρ ἂν οὕτω καὶ Παύλῳ τῷ μεγάλῳ τῶν προτέρων χάριν ἐπαισχυνοίμεθά τε καὶ δυσφοροίημεν καὶ τοῖς κατὰ Παῦλον ἐκ τῶν χειρόνων μετατεθεῖσι πρὸς τὰ βελτίονα. Οὐ τούτων οὖν χάριν, καὶ γάρ πως καὶ ἐπιγάνυμαι τούτοις τὴν μετάθεσιν ἐπιλογιζόμενος· καὶ ὅπως ἐξαισίως μεταπεποίηται ἐκ τῶν χειρίστων μεταβαλὼν πρὸς τὰ βέλτιστα. Ἴσασιν οἱ περὶ τὴν τῶν φυσικῶν ἐσχολακότες ἀκρίβειαν οἷόν τι τὸ τῶν ἐναντίων ἕξεων καὶ ὡς δυσμετάβλητόν τι χρῆμα ἢ ἀμετάβλητον. Οὔκουν· οὐ διὰ ταῦτα, τῆς δέ γ' εὐμεταβόλου καὶ ὀλισθηρᾶς ἡμῶν φύσεως καὶ τῶν συχνῶν ἔνθεν πλημμελημάτων, οἷς τὸν συμπαθῆ παροργίζομεν καὶ πρὸς ἀνυποίστους φεῦ κολάσεις ἐπαίρομεν τὸν αὐτόνυκτον εἰς οἶκτον, τὸν κατὰ φύσιν πλουτοῦντα τὸν ἔλεον. Ἐξ ὧν ἔστιν ὅτε τὰ ἔσχατα κινδυνεύομεν καὶ τὰ ἀφό-

2 ἄλλού τινος. 8 ἀβραάμ. 19 τωτέως. 22 ἐπιγάννυμαι.

ρητα τιμωρούμεθα καὶ ὅ φασι τοῖς ὑπὲρ κατάραν περιτυγχάνομεν, ὁποῖόν τι καὶ βασιλεύοντος Μιχαήλ, Μιχαὴλ ἐκείνου ᾧ Τραυλὸς τὸ ἐπίθετον. Συνῇδε δὲ ἄρα τοῖς τοῦ ὀνόματος καὶ τὰ τῆς ψυχῆς καὶ φερωνύμως ἄγαν ἐκέκλητο, οὐκ εὐθέως οὐδ' ὀρθῶς τε καὶ ὡς ἐχρῆν ἐννοούμενά τε καὶ παραφθειρόμενα· ἢ γὰρ ἂν ταῖς τῶν ἁγίων σεβασμίαις εἰκόσι καὶ ἱεροῖς αὐτῶν ἐκτυπώμασι σύμφωνα ταῖς θείαις τῶν πατέρων γραφαῖς ἐνοῶν καὶ λέγων αὐτός τε τὴν τιμὴν ἀπεδίδου καὶ τοῖς λοιποῖς ἀπονέμειν ἐθέσπιζεν. Ὁποῖον τῷ τότε τὰ πρὸς ἑσπέραν ἐπεπόνθει τῆς ἡμετέρας ἀρχῆς, μᾶλλον δ' ἡ πᾶσα συνεπεπόνθει ἀρχή; Ἦρξε μὲν γὰρ οὗτος κρίμασιν ἀπορρήτοις τοῦ τὰ τοιάδε παραχωροῦντος Θεοῦ, ὃς μόνος καὶ τοὺς λόγους οἶδε καθ' οὓς τά τε ὑπὲρ λόγον τά τε παρὰ λόγον, τὸν ἡμέτερον δηλαδὴ καὶ ἀνθρώπινον, τὰ τοιάδε παραχωρεῖν εἴωθεν· ἐπεὶ δὲ καὶ ἦρξε, κατὰ τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων, εἰ καὶ μὴ εὐθὺς ἀλλ' οὐ μετὰ πολὺν τὸν χρόνον, ἰταμῶς ἄγαν ἀπηνηησχύντηκε καὶ ὁμόσε κατὰ τούτων κεχώρηκεν, ἢ μᾶλλον ἑαυτὸν ὥσπερ συγκροτήσας ὁ ἀλιτήριος κατ' αὐτῆς εὐσεβείας εἴτουν ἀληθείας ἀληθῶς εἰπεῖν ἀπηυθαδειάσατο. Ἔνθεν τοι καὶ τὰ δεινὰ παρὰ πόδας — οὐ γὰρ ὅτι γε ἔνδοθεν τὸ κακὸν κορυφοῦται καὶ ἐμφύλιος ὅ φασι πόλεμος ἀνεγείρεται — καὶ Ἄδερ τις, ἄλλος Ἱεροβοὰμ νέος, εἰ καὶ μὴ κατὰ τοῦ τὴν πάρεδρον Θεῷ σοφίαν ηὐλήσατο Σολομῶντος, κατὰ δὲ τοῦ τὰ σκῆπτρα τότε κατέχοντος ἀνοσίως ἀνοσιώτατα κατεπαίρεται· πολλά τε καταβαλὼν καὶ ἀφανίσας, τέλος καὶ αὐτὸς καταβάλλεται καὶ αἰσχρῶς ἀφανίζεται.

3. Οὐ τοῦτο γοῦν μόνον ἀλλὰ καὶ ἔξωθεν μέγας τις ἐγείρεται κλύδων, νοτιωτέρου — ἵνα οὕτω φαίην — σφοδρότερον ἐνσκήψαντος πνεύματος ἢ ἀγρίας τινὸς λαίλαπος ταραξάσης καὶ ἀνακυκησάσης δεινῶς τὰ ἡμέτερα. Ἵνα γὰρ τὸν Βυζάντιον παραδράμω Θωμᾶν τὸν ἐπὶ Κοίλης Συρίας στρατολογήσαντα καὶ τὴν ἐπανάστασιν, ἣν κατὰ τοῦ κράτους πεποίηκε, καὶ ὅσοις ἐπαναστὰς κακοῖς τὰ ἡμέτερα περιέβαλε, τήν τε βασιλίδα, τὴν Κωνσταντίνου

15 ἰταμῶς. 17 ἀλητήριος. 23 κατέχοντος] ἐν τῇ ὤᾳ προσετέθη «ἢ γοῦν τοῦ γνησίως κληρονομήσαντος Ῥοβοάμ».

λέγω, διαφόροις πλήθεσι περιστοιχισάμενος καὶ πολιορκίαις πολυμηχάνοις ἠνωχληκώς, τῶν ἐγγύς τε καὶ πόρρω πλεῖστα πάνυ καταδραμών· ἵνα ταῦτα παρῶ, ἀλλὰ καὶ ναυστολοῦσιν οἱ ἐκ τῆς Ἄγαρ, τὸ δυσσεβέστατον ἔθνος καὶ ἀπηνέστατον. Καὶ πρῶτα μὲν τὰς περιφήμους τῶν νήσων—τί γὰρ τὰς ἄλλας δεῖ λέγειν;—Κρήτην τε καὶ Σικελίαν καὶ τὰς ἐκ κύκλου παρωνομασμένας, ἴσως διὰ τὴν πρὸς ἀλλήλας θέσιν καὶ τὴν ἐπ' αὐταῖς εἰ τύχοι τῶν νηῶν περινόστησιν, κραταιότατα παρεστήσαντο καὶ τό γε βαρύτατον συχνοὺς τῶν ζωγρηθέντων τοῦτο μὲν τῇ ἐκ τῆς σφετέρας αὐτῶν εὐτυχίας ἀπάτῃ, τοῦτο δὲ τῇ ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας ἀνάγκῃ, πρὸς τὴν ἰδίαν φεῦ θρῃσκείαν μετέστησαν. Ὅθεν καὶ ἐπαρθέντες κατὰ τῶν παραλίων ἐκ τῶν ἐναλίων ὅλῳ θυμῷ καὶ θράσει ἀκατασχέτῳ κεχωρήκασι πόλεων, ἵν' ὡς ἔκ τινων ὁρμητηρίων κατὰ πάσης ἀφεθεῖεν Εὐρώπης καὶ τὰ πλείω τῶν ἡμετέρων χειρώσαιντο. Ὃ μικροῦ δῆτα καὶ ἀπέβηκεν· ἐκ μὲν γὰρ τοῦ εὐθέος λαμβάνονται Νικοπόλεως, ἥτις ἐγχωρίως Μάζα κατωνομάζετο, ἐκ δὲ τῆς τῶν Ἑλλήνων καταπλοίας καὶ Ναύπακτος ἤκουσεν· εἶτα κατ' Ἀμβρακίας ὁρμήσαντες, ἧς πέρι λόγος οὗτοι τοῖς παλαιτέροις βραχύς—πόλις γὰρ αὕτη τῆς Αἰτωλίας περίφημος, πλεῖστα πρὸς συγγραφὴν τοῖς τὰ ἀρχαιότερα ἱστορήσασιν ἐκ τῶν ἐν αὐτῇ καὶ περὶ αὐτὴν χορηγήσασα — ταύτῃ μετὰ πολλῆς ὅτι παρασκευῆς μετὰ πολλοῦ τοῦ θράσους προσβάλλουσι, τί μὲν εἰς τειχομαχίαν οὐκ ἐπαγόμενοι, τί δ' οὐ μετὰ τὸ προσβαλεῖν ἐφευρόντες. Ἀλλ' οὐμενουν οὐδ' οἱ ἐντὸς ἀντιπαλαμᾶσθαι γενναιότερον ἠμελήκασι, παντοίας ἀντεπινοησάμενοι μηχανὰς καὶ διαφόροις τρόποις ἀποκρουσάμενοι καὶ δείξαντες, εἴπερ ἄλλοι τινὲς πώποτε, ὡς ἐφευρετικὸν ἡ ἀνάγκη καὶ εὐμηχάνους ἡ βία ποιεῖ. Ἐπεὶ δὲ πρὸς τὸ πλῆθος καὶ τὴν ἰσχὺν τῶν πολεμίων ἀπηγορεύκασι, συμμαχικὸν πρὸς τῶν ἀστυγειτόνων μετεκαλέσαντο καὶ οἳ προθύμως ξυμμεμαχήκασι, καὶ δὴ τοὺς τέως καὶ μόνης ἀπὸ θέας φοβεροὺς ἐκείνους πλήσαντες δέους ἀπήλασαν.

4. Ἐν κρότοις τοίνυν Ἀμβρακιῶται, ἐν εὐθυμίᾳ ἐν χαρμονῇ

26 ἄλλοί τινες.

καί γε ἐν παντοίᾳ φιλοφροσύνῃ τὸ ἐπικουρικόν, ἀλλ' ἐπιχολώτερον ὄντως τὸ βάρβαρον καὶ Βακτρίας ὅ φασι καμήλου μνησικακώτερον. Ἀναλαμβάνουσιν ἑαυτούς, κατὰ τῶν συμμαχησάντων ἀναζευγνύουσι, πρηστῆρος δίκην σφίσιν ἐμπίπτουσι. Δραγαμεστὸς ἡ πόλις ὠνόμαστο· τὰ δὲ τῶν πόλεων τὰ δὲ τῶν χωρῶν, ὡς ἴσμεν. ὀνόματα πλειστάκις τῷ χρόνῳ διαφόροις ταῖς αἰτίαις μεταπεποίηται καὶ βραχέα πάνυ τὴν ἀρχαιοτέραν κλῆσιν παρακατέχουσιν. Ὅπως τοίνυν ἡ πόλις ἐκαλεῖτο τὸ πρότερον, οὐκ ἔγνωμεν εἰς ἀκρίβειαν· Δραγαμεστὸν δ' ἐγχωρίως καλεῖσθαι μανθάνομεν. Πλὴν ἀλλ' ὡς βριαρῶς οὕτως οἱ βάρβαροι ἐπιπέσειεν, ἥκουσι καὶ παρὰ σφᾶς Ἀμβρακιῶται συστησόμενοι πρὸς τὴν μάχην καὶ τὰ ἴσα ἀντευποιήσοντες. Ἀλλ' οὐδὲν οὐδόλως ὀνήσαντες ἴσχυσαν· οὐδὲν γὰρ πρὸς τὴν ἐκείνων βίαν ἐφάνησαν, θυμῷ δεινῷ στρατηγουμένων τῶν δυσμενῶν καὶ ἀκαθέκτως παρορμωμένων εἰς ξυμβολάς, αὐτήν τε ζωὴν ἀναπεπεισμένων ὅσα ἡγεῖσθαι καὶ τὸ μηδέν. Ἔνθεν καὶ ἐν ἀπόρῳ γενόμενοι, τό τε αὐτόχθον τό τε ξυμμαχικόν, πρὸς τὸν μόνον ἐπὶ παντὶ ἀβουλήτῳ ἐπὶ παντὶ δυσχερεῖ βοηθὸν ἰσχυρόν, παρακλήτορα δεξιόν, τὸν μόνον δυνατόν, τὸν μόνον ἀγαθὸν Θεὸν καταφεύγουσι καί γε τὴν τεκοῦσαν αὐτὸν ἄνθρωπον ὑπὲρ ἀνθρώπων γενόμενον, τὴν πάναγνον, τὴν συμπαθῆ, τὴν ἐξ ἡμῶν ἀφορισθεῖσαν ὑπὲρ ἡμῶν καὶ εἰς κατοικίαν ἐκλεγεῖσαν Θεῷ· μόνην γὰρ ἐξ ἁπασῶν ᾑρετίσατο, μόνην τῶν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου δοχεῖον εὑράμενος ἄξιον. Καὶ γοῦν τὸ τοῦ Σταυροῦ σημεῖον, δι' οὗπερ ὁ ἀόρατος ἐχθρός, ὁ πολυμήχανος ἢ δυσμήχανος στρατηγός, αὐταῖς δυνάμεσι καταβέβληται, καὶ τὴν τῆς Θεοτόκου σεβασμίαν εἰκόνα προβαλόμενοι μετὰ πίστεως, ὁποίαν γε πλουτεῖν τοὺς καὶ ὄρη μεθιστάνειν βουλομένους ὁ Σωτὴρ ὑποτίθεται, τοῖς ἀτρέπτοις τὸ πρὶν καὶ πρὸς τοὔπισθεν ἀμεταβάτοις προσβάλλουσι· καὶ προσβαλόντες — ὢ τῶν τοῦ Θεοῦ τεραστίων, ὢ τῆς ἀφάτου τοῦδε δυνάμεως — τρέπουσι παρευθὺς οἱ τέως περιδεεῖς κατὰ λαγωοὺς τοὺς θρασεῖς ὑπὲρ λέοντας, οἱ φεύγοντες ἀμεταστρεπτὶ τοὺς ἀκαθέκτως διώκοντας, ἀοράτων σφίσι συναιρομένων δυνάμεων, ὡς ἐκ

8 τοπρότερον. 10 σφάς. 22 τοπρίν.

τῶν παραδόξων ἔργων ἐμαρτυρεῖτο, ὡς ἐκ τῶν ἐξαισίων τροπαίων ἐδείκνυτο· ἄρδην γὰρ ἀπολώλασιν, οἳ μὲν ἐπὶ χέρσου σφαγέντες, οἳ δ' ἐναπωσθέντες τοῖς λευγαλέοις κύμασι καὶ ὃν ἐξέφευγον θάνατον ὑποστάντες πικρότερον. Τότε δὴ τότε καὶ ὁ θαυμαστὸς οὗτος ἐναπολέλειπται Βάρβαρος, ὃς εἰ καὶ μὴ φυγὼν—τοῦτο δὴ τὸ περὶ τοῦ θεοπάτορος εἰρημένον Δαυὶδ—ἀλλὰ λαθὼν σέσωσται, τὴν κρείττω τούτῳ σωτηρίαν διοικονομοῦντος ἐντεῦθεν Θεοῦ· ἐναποκρυβεὶς γὰρ ἀμπέλου θριγκῷ τὸν φόνον διέφυγεν ὁ εἰς νέωτα χρηματίσας εὔφορος ἄμπελος γλεύκους γέμουσα, πίστεως, προσθήσω δὲ καὶ ἐλαία κατάκαρπος ἀφθόνως βλύζουσα ἔλαιον, ἔλαιον ὄντως ἀγαλλιάσεως, περὶ οὗ δὴ προϊὼν ὁ λόγος ἐρεῖ.

5. Νῦν δ' ὁπόθεν ἦν ἀναγραπτέον. Ἦν μὲν ἐκ Βαρβάρων, ὡς ἡ περὶ αὐτοῦ φησιν ἱστορία καὶ ἡ μεθ' ὧν συγκατείλεκτο στρατιὰ μαρτυρεῖ, ὡς δὲ λόγος αἱρεῖ καὶ πόλεως οὕτω παρωνομασμένης, περί που τὰ τῶν Ἄφρων ὅρια τυγχανούσης. Ἀλλὰ βαβαὶ τῆς τοῦ ἐχθροῦ καθ' ἡμῶν ἐπιθέσεως! Μετὰ τὴν βαρεῖαν ἧτταν ἐκείνην, μετὰ τὴν καὶ παρὰ προσδοκίαν ζωῆς ἐπιτυχίαν, τὸν ἀνήμερον καὶ αὖθις βίον ἠσπάσατο καὶ πάνυ πλείστους ἀφείλετο τῆς ζωῆς· προσέβη γὰρ τοῖς βουνοῖς, ταῖς λόχμαις ἐφήλατο καὶ τοὺς ὁδίτας διαφθείρων οὐκ ἔληγε. Καὶ πρῶτα μέν τισιν ἀγρόταις καὶ ἀγροτικῶς ἐσταλμένοις παροδεύουσιν ἐπιτίθεται, καὶ οὐχ ὅτι τὰς πήρας ἀφαιρεῖται καὶ τῶν ἐν αὐταῖς προαποστερεῖ, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς στερίσκει τούτους ζωῆς· ἀνηλεῶς γὰρ τοὺς δειλαίους πεφόνευκε. Τὰ δ' ἐντεῦθεν τί χρὴ καὶ λέγειν ὅσους ἀνεῖλεν, ὅσας μιαιφονίας εἰργάσατο, λέων ὥσπερ ἐναλλόμενος ἐκ δρυμοῦ τοῖς οὐκ εὐτυχῶς διοδεύουσι, μόνον οὐ τῶν αἱμάτων πίνων, μόνον οὐ παραγευόμενος τῶν σαρκῶν; τῷ γὰρ τῆς ψυχῆς ἀγριωτέρῳ καὶ τὸ τοῦ σώματος ῥωμαλέον συνέδραμε. Καὶ θὴρ αὐτόχρημα ἦν, καὶ θεήλατον κακὸν ἐνομίζετο· κἂν εὐχερῶς τις ἔχων μυθολογεῖν, ἄλλην τινὰ καὶ παρ' Αἰτωλοῖς αὐτὸν ἐτερατεύσατο Χίμαιραν.

6. Πλεῖστα δ' οὖν ὄρη διαμείψας Αἰτωλικὰ ἀνὰ τὸ Νύσαν οὕτω καλούμενον γίγνεται. Ἐν τῷδε καὶ ναὸς τῷ μεγαλομάρτυρι

17 παραπροσδοκίαν.

ἵδρυτο Γεωργίῳ, ἐν ᾧ ἐτιμᾶτο μὲν ὁ λαμπρὸς ἀγωνιστής, οὗ καὶ ἐπώνυμος ὁ σηκός, ἐλατρεύετο δ' ἀληθῶς ὁ ἀθλοθέτης καὶ στεφοδότης Χριστός. Τῶν τις καὶ γὰρ Νικοπολιτῶν, τὴν ἀξίαν πρεσβύτερος, τὴν ἀρετὴν εἰ καὶ μὴ ἄλλοις Χριστῷ γοῦν καὶ τῷ μάρτυρι γνωστὸς καὶ δεκτός,—ἀλλ' ἐνθαδὶ τοῦ λόγου γενομένῳ φρίκη μοι καὶ δέος ἐγγίνεται καὶ οὐχ ἥκιστα χαρά τε καὶ ψυχῆς ἀγαλλίασις· χαίρω γὰρ τρέμων καὶ δεδιὼς γέγηθα τὴν τῶν θείων μυστηρίων χάριν ἐννοούμενος καὶ οἵων ἀγαθῶν οἱ εὐσεβεῖν ἠλεημένοι κατηξιώθημεν. Παραγένοιτο μὲν ἔθος ὥσπερ αὐτῷ ὁ θεῖος ἐκεῖνος τῶν ἱερῶν τελεστὴς καὶ λειτουργεῖν ἐπιβάλλοιτο τῷ Θεῷ. καὶ παρευθὺς ἐφίσταταί οἱ ὁ τοῦ Σατὰν οὑτοσὶ τρόφιμος καὶ θερμὸς εἰσέτι θεράπων αὐτοῦ, θῦσαι ὀργῶν τὸν θύοντα θυσίαν τὴν ζωηφόρον τε καὶ ἀναίμακτον. Ἀλλ' ὢ τῶν σῶν τεραστίων, Λόγε Θεοῦ, ὢ τῆς σῆς ἀρρήτου φιλανθρωπίας καὶ περὶ τὸ ἡμέτερον γένος κηδεμονίας — αὐτίκα τὸ εἰσιέναι τὸν θύτην καὶ ναζιραῖον ἐκεῖνον, ἑκάτερα γὰρ ἐκοσμεῖτο καὶ ἑκατέραν ἀξίαν ἐλάμπρυνε, καὶ ὁ Βάρβαρος ταῖς πύλαις παρεστὼς εὕρηται, ἐφ' ᾧ γε ὡς ἔφην τὸν εὑρεθέντα θύσειν τε καὶ ἀπολέσειν, τὰ ἐκείνου τε συλήσειν καὶ νοσφίσασθαι τὰ ἀλλότρια. Ἀλλ' ὁρᾷ θαυμάσια οἷα καὶ βλέπει ἐξαίσια· πρῶτα μὲν γὰρ τὸν πρεσβύτερον καὶ περὶ αὐτὸν βρέφος περικαλλὲς ἀστεῖον περιπολεῦον τὸ ἄδυτον. Ἦ δῆλον ὅστις γε ἦν ὁ ὁραθεὶς ὡσεὶ βρέφος· ὁ ὑπὲρ ἡμῶν καὶ βρέφος γενόμενος, θύτης τε καὶ θῦμα ἐθελουσίως, ὃς καὶ πάντα τὰ ἡμῶν, τὰ κατὰ φύσιν λέγω, ὑπὲρ ἡμῶν κατεδέξατο, ὁ φύσει Θεός· Θεοῦ γὰρ λόγος καὶ ἐνυπόστατος καὶ φύσει γεγονὼς ἄνθρωπος Χριστὸς Ἰησοῦς, τὸ μέγα καὶ σωτήριον ὄνομα. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἐκτελεῖν τὰ τῆς ἱερᾶς ἁγιστείας ὁ σεβάσμιος ἐκεῖνος ἀνὴρ ἄρξαιτο—Ἰωάννης τούτῳ γε ὄνομα. καὶ τὰ εἰθισμένα μέλψαντι καὶ ὑμνήσαντι καιρὸς ἦν καὶ τοῦ ἀδύτου προελθεῖν, ἐφ' ᾧ περιαγαγεῖν ὡς νενομισμένον καὶ ἀναδεῖξαι τὰ Ἅγια, τῇ θείᾳ τε αὖθις ἐγκαταθεῖναι τραπέζῃ καὶ τῶν μυστικωτέρων ἀπάρξασθαι,—ὁρᾷ μὲν τὸν αὐτὸν καὶ αὖθις τόπον περιιὸν το θαυμαστὸν ἐκεῖνο παιδίον, τὸ ὡραῖον κάλλει παρὰ τοὺς υἱοὺς

21 ἦ] ἡ. 23 ὃς] ὡς.

τῶν ἀνθρώπων, ὡς γέγραπται, τεθέαται δὲ καὶ νεανίας δύο ὡς λευκὰ μὲν ἐνδεδυμένους, ἡλίου δὲ δίκην μᾶλλον δὲ καὶ ὑπὲρ ἥλιον λάμποντας· οἳ καὶ ἑκατέρωθεν τὸν θύτην ὑπήρειδον καὶ τῆς γῆς ὡσεὶ δύο πήχεις ἐτίθουν μετέωρον. Πτοεῖ ταῦτα τὸν ἄτρεστον, συστέλλει τὸν ἀκατάπληκτον καὶ οὐχ ὅτι σωφρονίζει τῷδε τὸ θυμικόν, ἀλλὰ καὶ καθιστᾷ τὸ λογιστικόν. Καὶ γοῦν σκέψιν ἐμβάλλει τοῦ πράγματος καὶ τίνα γε τὰ θεαθέντα προάγει περιεργάζεσθαι, καίπως ὑψηλότερόν τι καὶ ἀληθέστερον ὑποβάλλει διανοήσασθαι, ὡς ἄρα Θεῷ ταῦτα τελοῦνται καὶ Θεὸς ἐφιστάμενος ἐνεργεῖ. Ὡς δὲ καὶ τέλος τὰ τῆς ἱερᾶς θυσίας ἐλάμβανε καὶ τὸν ἅγιον ἄρτον, τὸ ἅγιον σῶμα Χριστοῦ, ὁ ἱερεὺς ὑψῶν ἦν, τοῖς προφανεῖσι καὶ πάλιν ἑωρᾶτο νεανίαις ὑπανυψούμενος· τοῦ φιλανθρώπου τάδε τερατουργίαι Θεοῦ, τοῦ ὀφθέντος ἐν βάτῳ Μωσεῖ, τοῦ πλήξαντος Παῦλον καὶ σωφρονίσαντος καὶ μυριάδας δι' ἐκείνου πρὸς ἑαυτὸν ἐπιστρέψαντος. Ἐπεὶ δὲ καὶ εἰς τέλος ὁ θύτης τὰ τῆς ἱερᾶς ἤγαγε θυσίας καὶ τοῦ νεὼ προελήλυθε, τόν τε Βάρβαρον ἑώρακεν ἄγριον ὁρῶντα, ἀγριώτερον βοῶντα, ἄναρθρά τε καὶ ἄσημα τὸ πλέον φθεγγόμενον· βαρβαρικῶς γὰρ ἐξηχεῖτο καὶ τὸ διὰ χρόνου ἑλληνίσαν αὐτῷ τῆς γλώττης, καὶ θροῦς τις ὡσπερεὶ θηριώδης καὶ δύσηχος φωνοῦντος αὐτοῦ προεφέρετο. Δεδειλίακε μέν, οὐ καταπέπτωκε δέ· οὐδὲν γὰρ ἄλλο φησὶ πρὸς αὐτὸν ἀλλ' ἢ τὸ "ἄνες μικρόν, ἄνες ἐπ' ὀλίγον, ὡς ἂν ὑπὲρ τῶν ἐμῶν σφαλμάτων δυσωπήσω Θεόν· ἄνες ὑμνῆσαι τὰ τελευταῖα καὶ ὑπὲρ τῶν μελλόντων καὶ αἰωνίων διὰ βραχέων τὸν συμπαθῆ τὸν εὔσπλαγχνον ἱλεώσασθαι, τάχα γὰρ ἂν καὶ ἐν ὀλιγίστῳ τουτῳὶ χρόνῳ καὶ ἐν βραχυτάτῃ χρόνου ῥοπῇ, ὧν ἐν πολλοῖς τοῖς ἔτεσιν ἐξημάρτηκα, τὴν ἄφεσιν λάβοιμι". Ἀλλ' ὢ τοῦ τὰ πάντα θαυμασίως οἰκονομοῦντος Θεοῦ καὶ ὑπὲρ λόγον μεταποιοῦντος ὅπερ ἂν βούλοιτο καὶ πρὸς τὸ κρεῖττον μεταβιβάζοντος! Οὐχ ὅτι γε καιρὸν ἐνδίδωσι προσευχῆς, ἀλλὰ καὶ προάγεται περὶ τῶν ὁραθέντων πυνθάνεσθαι, τίνες τε οἱ νεανίσκοι οἱ ἔνδον ὄντα μετεωρίζοντες καὶ ποῦ κεχρύφαται τοῦ νεώ. Ὡς δ' οὗτος μηδὲν εἰδέ-

18 τοπλέον. 22 ἐπολίγον.

ναι περὶ αὐτῶν ἰσχυρίζετο, ὃ δὲ τοὺς χαρακτῆρας καὶ τὰς ἰδέας ἐγνώριζε καὶ τὰ περὶ αὐτῶν παρίστανεν ἀκριβέστερον, "ἄγγελοι, φησίν, οὗτοι Θεοῦ· ἄγγελοι ἀληθῶς, ἄνθρωπε, ὅσα με ἐκ τῶν λόγων ξυνεῖναι τῶν σῶν". Καὶ ὃς εὐθὺς "κἀγὼ τίνι τρόπῳ ἂν ἱλεώσωμαι τὸν Θεόν, εἰ βουλήσομαι;"—"Ὑπὲρ ἁμαρτωλῶν, φησί, κενώσας ἑαυτὸν ὁ Θεὸς τέλειος κατὰ πάντα γέγονεν ἄνθρωπος καὶ ὑπὲρ τῶν κατακρίτων ἡμῶν καὶ σταυρὸν καὶ λόγχην ὑπέμεινε, καὶ σὺ διστάζεις τὴν σωτηρίαν; Ἐπ' οὐδενί, εὖ ἴσθι, χαίρει Θεός, ὡς ἐπὶ ἁμαρτωλοῦ μετανοίᾳ, πλανωμένων τε ὁδηγίᾳ καὶ μεταμελομένων ἐπιστροφῇ".

7. Ταῦτα καὶ πλείω ἐπισυνείρας, συχνά τε τῶν τῆς παλαιᾶς ἱστορίας ἀναλεξάμενος, ὅσα δηλαδὴ περὶ τοῦ ἀρχαίου Λάμεχ, ὅσα τε αὖθις περὶ τοῦ εἰδωλολατρήσαντος ἱστόρηται Μανασσῆ, καὶ οὐχ ἥκιστα τῶν τῆς νέας, ἐφ' οἷς τὸν τῆς παραβολῆς τελώνην παρεισεκύκλησε καὶ τὸν ἐπὶ σταυροῦ λῃστὴν παρεισήγαγε καὶ τὴν αὐτοῦ διὰ μόνης ὁμολογίας ἐν τῷ παραδείσῳ αὐθωρὸν εἴσοδον ὑπῃνίξατο, καὶ ἰσχυρισάμενος ὡς μετανοίᾳ πᾶσα ἀφίεται ἁμαρτία καὶ τῷ τοῦ βαπτίσματος χρίσματι, μᾶλλον δὲ φάναι χαρίσματι, τέλεον ἀφανίζεται καὶ ὅσα καὶ τὸ μηδὲν κρίνεται, μαλάσσει τούτοις τὸν ἀστεμφῆ, κάμπτει τὸν ἀκαμπῆ· δάκρυα γὰρ κρουνηδὸν προχέας τῶν ὀφθαλμῶν ὁ δάκρυα πολλάκις περιιδών, μᾶλλον δὲ συχνοῖς συχνὰς δακρύων ἀφορμὰς παρασχόμενος, καὶ τὰ πιστὰ δοὺς ἐνθένδε τῆς μεταθέσεως μυεῖται τὰ ὑψηλότερα, τὴν μακαρίαν ὁμολογεῖ Τριάδα καὶ Κανδάκης τις ἄλλος καθαπερεὶ βαπτισθῆναι ζητεῖ καὶ βαπτίζεται· τυχὸν γὰρ οὕτω καὶ ποταμός, ὡς ἐπ' ἐκείνου, παρεύρηται ὅρος παραρρέων τὸ παρακείμενον. Ἀλλ' οὐ μέχρι τούτων ἵσταται, οὐδ' ἀρκεῖται τῷ δωρεὰν σχεῖν τὸ βάπτισμα καὶ τὸ φώτισμα λαβεῖν χάρισμα καὶ τῶν ἁγιασμάτων προῖκα τυχεῖν· ἀλλὰ καὶ παρ' ἑαυτοῦ τοὺς ἀξίους ἀντεισενεγκεῖν πόνους οἴεται δεῖν. Ὅθεν καὶ κείρεται τὴν κόμην καὶ πρὸς τῷ τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον τὸν τῆς ἁμαρτίας δήπουθεν ἀποδύσασθαι, τὸν νέον τε καὶ κατὰ Θεὸν ἐνδύσασθαι, καὶ τὴν στολὴν ἀμείβει καὶ ἀντ' ἐνδυμάτων βαρβαρικῶν, λῃστρικῶν δ' εἰπεῖν ἀληθέστερον, κώδιον

ἀμφιέννυται οὐ κρύπτων τὸν λύκον, τοῦτο δὴ τὸ τῆς παροιμίας· τὴν δὲ θείαν δεικνὺς ἀλλοίωσιν καὶ βεβαιῶν ὡς πρᾷός τις ἀμνὸς ἐκ θηρός, ζήλῳ τοῦ ὑπὲρ ἡμῶν δόντος ἑαυτὸν εἰς σφαγὴν καὶ οὐκ ἐρίσαντος ἐπὶ τὸν σταυρὸν ἀγομένου οὐδὲ κραυγάσαντος, τῇ ἱερᾷ τῶν χριστωνύμων ποίμνῃ συγκαταλεγῆναι προείλετο. Ὁ δὲ μεῖζον, καὶ πεδεῖται χεῖρας ἅμα καὶ πόδας βαρυτάτοις ὅτι κλοιοῖς, καὶ ἐξαρτᾶται τούτῳ τοῦ τραχήλου σειρὰ τὴν κεφαλὴν συγκατακλίνουσα ταῖς χερσί. Ταῦτ' ἅττα καὶ γὰρ ὁ κατὰ Θεὸν ναζιραῖος Ἰωάννης αὐτοῦ κατεδίκασεν ἢ ἀληθέστερον εἰπεῖν τοιούτοις αὐτὸν ἐδικαίωσεν, ἑκόντα καὶ γὰρ καὶ συχνὰ ὑπὲρ τοῦδε καθικετεύσαντα· τὸ δέ γε θαυμασιώτερον καὶ οὐ μετρίας τοῖς πιστοῖς χαρᾶς πρόξενον, καὶ ἐκ τῶν οἷς πρὸς σφαγὰς ἐχρῆτο καὶ οἷς ὀργάνοις τῷ ἀλόγῳ καθυπηρέτει θυμῷ, κεχάλκευται τὰ δεσμὰ καὶ ἡ ὁλοσώματος κατάσχεσις, ἡ ὁλομελὴς μᾶλλον εἰπεῖν συμπίεσίς τε καὶ σύντηξις, κατεσκεύασται. Ὄντως πρὸς τὸν ἀρχέκακον ἀντιπαλαμωμένῳ Σατὰν καὶ εἰς νοῦν ἐπελήλυθε καὶ εἰς πέρας ταῦτα προβέβηκεν, ἵν' ἅπερ ἐκεῖνος κατ' αὐτοῦ δεινῶς εὑράμενος ἐγχειρίσειεν, οὗτος ὑπὲρ ἑαυτοῦ σοφώτατα μεταμείψας τρόπον ἄλλον μεταχειρίσαιτο καὶ δι' ὧν ὠθεῖτο πρὸς τὴν ἀπώλειαν, δι' αὐτῶν δὴ τούτων ἀναδραμεῖται πρὸς σωτηρίαν, τὴν στενὴν ὄντως βαδίσαι καὶ τεθλιμμένην καὶ ἀπάγουσαν εἰς ζωὴν προελόμενος, δείξειέ τε σαφῶς ὡς ὅλῃ ψυχῇ τὸν δεινὸν Βελίαρ ἐμίσησε, τὸν ἀποστάτην καὶ τύραννον τάς τε πονηρὰς αὐτοῦ δυνάμεις ἀπέφυγε, τῶν δεινῶν μηχανῶν τῶν συχνῶν σκαιωριῶν αὐτῷ στρατηγέτῃ τὴν στρατιὰν ἀποστραφείς τε καὶ βδελυξάμενος.

8. Καθαρᾷ δὲ καὶ εἰλικρινεῖ τῇ διαθέσει πρὸς τὸν κοινὸν δεσπότην καὶ βασιλέα τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ηὐτομόλησεν, ὃς ἑαυτὸν ἀπαρνήσασθαι τὸν ἀκολουθῆσαι τῷδε βουλόμενον ἐνετείλατο. Ἀλλ' ἦν οὕτω δέσμιος ἐν Χριστῷ ὁ νέος τοῦ Χριστοῦ μαθητὴς καὶ προσφάτως μὲν τούτῳ μαθητευθείς, πάνυ δ' εὐθύμως τοὺς πειρασμοὺς κατ' ἐκείνους δὴ τοὺς πρώτως ἀκολουθήσαντας ὑποστῆναι προθυμηθείς, θερμῇ τε προθέσει καὶ ζήλῳ

8 ταῦτάττα. 26 καθαρὰ || εἰλικρινεῖ.

περικαεῖ τὴν σάρκα τῷ πνεύματι δουλαγωγῆσαι προθέμενος· καὶ ἦν οὐκ ἐπ' ὀλίγον τριῶν δὲ ὅλων ἐτῶν δέσμιος τοῖς ὄρεσιν ἐναλλώμενος, ταῖς ὥραις ἐκκείμενος καὶ τῶν ἐν ἑκατέροις ἀνιαρῶν ἐμφορούμενος, τοῦτο μὲν λίθων προσκόμμασι θηρῶν τε καὶ ἑρπετῶν προσβολαῖς τε καὶ συναντήσεσιν ὀδυνώμενός τε καὶ συντριβόμενος, τοῦτο δὲ θάλπει καὶ νιφετῷ πιεζόμενος—τὰ δεινὰ ταῦτα καὶ ἀνθρωπίνῃ φύσει δυσφόρητα, ἐῶ γὰρ εἰπεῖν ἀφόρητα καὶ ἀνύποιστα — κτήνους δίκην βαδίζων ἢ ἕρπων εἰπεῖν ἀληθέστερον, κτῆνος ὥσπερ μεταλαμβάνων τροφῆς (αἱ παρευρισκόμεναι αὕτη βοτάναι) καὶ παραγευόμενος ὕδατος ἡνίκα ποτὲ αὐτομάτως ῥέοντι περιτύχοι καὶ παροδικῶς λάψειεν. Ἆρ' οὖν οὐ προσηκόντως ἂν καὶ οὗτος τὸ τοῦ Δαυὶδ εἰρήκει πρὸς τὸν Θεὸν "κτηνώδης ἐγεννήθην παρὰ σοί, κἀγὼ διὰ παντὸς μετά σου", προστιθεὶς ἴσως τὸ "ἀπὸ τοῦδε", διὰ τὴν τῶν προτέρων δηλαδὴ μνήμην καὶ τὸν ἐπ' ἐκείνοις μετάμελον; καὶ λίαν ἀληθῶς προσφορώτατα. Ἀμέλει τοι καὶ εἰ μὴ λόγῳ ἔργῳ δ' ὥσπερ ἀποκρινάμενος ὁ Θεὸς "ἄγε" φησὶ "καὶ μετάβηθι· ἰδὼν γὰρ" φησὶν "εἶδον τὴν σὴν κάκωσιν· ἀτενῶς πρὸς ἐμὲ βλέψαντος καὶ δυσφορεῖν καρτερῶς ὑπομείναντος, δεῦρο γοῦν καὶ εἰς τὴν ἐπηγγελμένην τοῖς μακαρίοις κατοικίσθητι γῆν, γλυκυθυμίαν πηγάζουσαν αἰώνιόν τε καὶ ἄφθονον". Καὶ δὴ μεθιστᾷ καὶ ὁ τρόπος οἷος ἐξαίσιος, μέγα τι τῶν αὐτοῦ κριμάτων διασαφῶν· παραχωρεῖ μὲν γὰρ Θεὸς εὐδοκῶν καὶ τὸ ἀνάπαλιν εὐδοκεῖ, καὶ λόγοι παραχωρήσεως ἕπονται καὶ συναναφαίνονται, μόνοις δὲ ξυνετὰ τὰ ἐν τούτοις ἀπόρρητα τοῖς τῶν θείων μυστηρίων λεπτογνώμοσιν ἐτασταῖς καὶ θείαις ἐφιεμένοις οἰκονομίαις φιλοχωρεῖν, δόξαν ὁμοῦ καὶ διάνοιαν ὑπερβαίνουσι καὶ μόνου γινομένοις τοῦ νοῦ.

9. Καὶ οὐχ ἁπλῶς οὑτωσί. Τὴν δὲ κατὰ φύσιν τούτου λαβόντος ἐνέργειαν, ὑπ' οὐδεμιᾶς τε ἄλλης ψυχικῆς παραποδιζομένου δυνάμεως, τότε δ' οὖν ἀκούσιον φόνον παραχωρεῖ, ἵν' ὁ τό γε εἰς αὐτὸν ἧκον ὅσιος πολυχρόνιος καὶ μάρτυς τῇ προαιρέσει πολύαθλος, — ἐπ' ἔτεσι γὰρ τρισὶ καὶ μικρόν τι πρός, πολλὰ δέ φασι τὰ τρία σοφοί, τῇ ἀνυποίστῳ προσταλαιπωρῶν ἣν ἑρπύσει καὶ

2 ἐπολίγον. 10 ἡνίκά ποτε. 14 τοαποτοῦδε.

πρός τ' αἰσθητοὺς πρός τε νοητοὺς θῆρας ἀγωνιζόμενος καὶ τὰς ἐξ ἀμφοῖν προσβολὰς καὶ τὰ ἐκ τῶν προσβολῶν δεινὰ ὑφιστάμενος. Ἵν' οὖν οὗτος κατ' εὐδοκίαν τύχοι τοῦ ὀρεκτοῦ καὶ παρ' αὐτῷ Θεῷ γένοιτο ὅσιος ὁμοῦ καὶ μάρτυς δεχθείς, λαμπρός τε λαμπρῶς τοῖς ἐν ἑκατέρῳ τάγματι συγκαταλεγεὶς συνευφραίνοιτο αἰωνίως καὶ συναγάλλοιτο, παραχωρεῖ Θεὸς καὶ ὁ τοῦ Θεοῦ λάτρις φονεύεται. Ἔτυχόν τινες εἰς θήραν ἐξιόντες — τῶν τῆς Νικοπόλεως ἦσαν οὗτοι — φαρέτρας ἐπηρμένοι, διηγκαινισμένοι τὰ τόξα, προκεχειρισμένοι τὰ βέλη καὶ πρὸς βολὰς ηὐτρεπισμένοι τὰς δεξιάς· οἳ καὶ ἕωθεν εἰς ἑσπέραν θηρεύοντες "πολλά τε" τὸ τῆς ῥαψῳδίας "ἄναντα κάταντα δόχμια" διαδραμόντες καὶ φονῶντες καθ' ὧν ἀπετύγχανον, καὶ οἷον διψῶντες αἵματος πιέσθαι, ἄλλως τε γὰρ καὶ δεδιψήκεσαν ἐκ τῆς πανημερίου περιπλανήσεως, τῆς ὥρας ὀψέ, σκότους ἄρτι βαθέος τὴν καθ' ἡμᾶς περισχόντος οἰκουμένην, τῷ κατὰ θῆρα μὲν βαίνοντι (τὰ γὰρ τῶν ποδῶν καὶ χεῖρες ἐνεργεῖν ἢ μᾶλλον πάσχειν τούτῳ κατεδικάσθησαν καὶ τετράπουν μετεποίουν ἐκ δίποδος), κατὰ δὲ τὸν πρὸς ἀλήθειαν ἄνθρωπον τὰ ἄνω ζητοῦντι καὶ πρὸς τὰ ἐκεῖσε διὰ παντὸς βλέποντι, τῆς παραρρεούσης πιόντι πηγῆς καὶ ἐπανιόντι περιτυγχάνουσι καὶ δὴ κατ' αὐτοῦ βάλλουσιν, ἄσκεπτα μὲν (ὡς πρὸς θῆρα γὰρ ἀφῆκαν) εὐθύσκοπα δέ, ἐπεί τοι γε καιρίαν· κατὰ γὰρ πλευρᾶς τὸν μακάριον τοῦτον ἄνθρωπον βάλλουσιν. Ὃδ' ὀδυνᾶται μὲν καὶ πικρῶς ἀνοιμώζει, φέρει δ' ὅμως καὶ τοῦτο δὴ ἀναβοᾷ τὸ θρυλλούμενον "πίε, Βάρβαρε, ποτήριον ὁποῖον ἄλλοις κεχέρακας". Ἑαυτόν τε ἀναλαβὼν εἰς ἰδίων ἔκτισιν σφαλμάτων καὶ τὰ τῆς ὀδύνης καὶ τὰ τοῦ πάθους προὐβάλλετο, "εὐχαριστῶ σοι" λέγων "ἀνεξίκακε Κύριε, ὅς με τῆς προγονικῆς ἐρρύσω πλάνης, ὅς με τῆς τοῦ Σατὰν δυναστείας μετέστησας καὶ πρὸς σωτηρίας ὁδὸν καθωδήγησας. Ὀφείλω, πάτερ Ἰωάννη, καὶ σοὶ χάριτας. Μέμνημαί σου τῶν ἀγαθῶν. εὐεργέτην οἶδα μετὰ Θεόν· νενουθέτηκας γὰρ καὶ τὰ εἰκότα μοι συμβεβούλευκας, πάνυ συνετῶς ὑποθέμενος προθέσθαι τῶν φαύλων τὰ ἀγαθὰ καὶ τῶν ματαίων τουτωνὶ καὶ ψευδῶν ἐκεῖνα προτιμῆσαι

10 Ἰλιάδος Ψ 116.

τὰ ἀληθῆ καὶ σωτήρια". Ταῦτ' ἄττα βληθεὶς ὁ μακάριος ἀνθωμολογεῖτο Θεῷ καὶ οὑτωσί πως τῷ σοφῷ ηὐχαρίστει μυσταγωγῷ καὶ θαυμαστῷ συμβούλῳ, τῆς ὀρθῆς τε διδασκαλίας καὶ τῆς πρὸς τὰ λῷονα συνεργίας καὶ συναινέσεως. Ἀλλ' οἱ λόγοι καὶ αἱ φωναὶ ἐξηχούμενοι τοῖς βαλοῦσι σαφῶς ὑπηγόρευον, ὡς ἄρα παρὰ τὸν σκοπὸν τὸ βληθὲν αὐτοῖς κατηυστόχηται· οἷς καὶ προθυμότερον ἰχνεύειν ἐπειρῶντο, οὐχ ὥστε διαχειρίσασθαι, ἀλλ' εἰ δυνατὸν ἰάσασθαι καὶ τοῦ πταίσματος ἱλεώσασθαι· ἀλλ' εὑρίσκουσι φεῦ τὰ λοίσθια πνέοντα καὶ σὺν βίᾳ καὶ μόλις φθεγγόμενον.

12. Μανθάνουσι δ' οὖν ὅθεν τε καὶ ὅστις καὶ ὅτῳ γε τρόπῳ δεδέσμητο, καὶ ἐπισκήπτονται μᾶλλον δὲ συχνὰ δυσωποῦνται μὴ ἄλλοσέ πῃ ἀπαγαγεῖν· συμπεφωνήκεσαν γὰρ ἑαυτοῖς ἤδη ἐπὶ τὴν πλησίον ποίμνην μετενεγκεῖν, πρὸς δὲ τὸν βαπτιστὴν δραμεῖν καὶ διδάσκαλον τὸν ὁμώνυμον τῷ τοῦ δεσπότου, κἀκείνου ὡς ἐνὸν ἐξεχόμενον καὶ τούτῳ οὑτωσί πως εἰπεῖν (χάριεν δὲ καὶ ἐπὶ λέξεως ὡς εἶχον τοὺς λόγους διεξελθεῖν). "Τὸ κτῆνος, ὃ χρόνον ἤδη συχνὸν δεσμοῖς πρὸς τῆς σῆς ἁγιότητος ἀλύτοις συνείχετο, βραχύ τι πάνυ καὶ μεταστήσεται. Σπεύσας οὖν, τίμιε πάτερ, ἐλθὲ καταχώσων τὸ πτῶμα, συγκαλύψων μου τὸν νεκρόν". Ἀλλ' οἱ μὲν παρὰ τῇ Νικοπόλει γένοιντο καὶ τῷ δηλωθέντι παρασταῖεν ἀνδρὶ τὰ τοῦ μάκαρος ἀπαγγέλλοντες· ἐν τοσούτῳ δὲ οὗτος τὴν ἄνω πόλιν καταλάβοι τὴν ἀχειρότευκτον τὴν ἀνώλεθρον καὶ πρὸς τὸν Θεὸν αὐτὸν ἀναπταίη, μηδενὶ βαρούμενος, ὑπὸ μηδενὸς μηδ' ὁπωσοῦν καθελκόμενος. Καὶ τοῦτο δὲ πρὸς τῆς περὶ αὐτοῦ μεμαθήκαμεν ἱστορίας, ὡς φωνὴ μεθισταμένου ἄνωθεν ἐξηχεῖτο εὐμενῶς ἄγαν καλοῦσα καὶ τοιαῦτ' ἄττα διαρθροῦσα τρανότατα. "Ἄγε δὴ μετάβηθι, Βάρβαρε· κατάλιπε τοὐντεῦθεν τὰ γήϊνα καὶ σπεῦσον πρὸς τὰ οὐράνια. Δεῦρ' ἴθι, γενναῖε, τοὺς μισθοὺς τῶν πόνων ἀποληψόμενος· ἄνελθε τῶν καλῶν δεξόμενος ἀγώνων τὰ ἔπαθλα".

13. Ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ ἀνηγγέλη τῷ θείῳ τοῦδε καθηγητῇ τὰ περὶ αὐτοῦ καὶ ὃς πτεροῖς ὥσπερ χρησάμενος παραγέγονεν, οὐδὲν δὲ τοῦ δρόμου καὶ τῆς ταχυτῆτος ὤνατο—ὃν γὰρ ἐπόθει θεάσασθαι

1 ταῦτάττα. 23 μηδοπωσοῦν. 26 τοιαῦτάττα.

νεκρὸν εὕρηκεν· οὗ τῆς ὁμιλίας τυχεῖν ἐγλίχετο, ἄπνουν ἑώρακεν — ἄλλως δεξιοῦται τὸ τοῦ μεταστάντος ἱερὸν οὗτος λείψανον· ὅσα γὰρ δὴ καὶ νενόμισται ἐπὶ τοῖς μεταστᾶσι τελεῖν, αἰδοῖ καὶ πόθῳ πληροῖ. Συνεπεβάλλοντο δὲ τῶν τελουμένων καὶ οἱ βαλόντες θηραταὶ καὶ τοῦ θανάτου γεγονότες παρὰ βούλησιν αἴτιοι, δάκρυα θερμὰ σπένδοτες καὶ συγγνώμην τῆς παρὰ γνώμην αἰτοῦντες βολῆς. Γίνεται δέ τι τῶν πάλαι καὶ νῦν παραπλήσιον, ἐκείνων λέγω τῶν τοῦ Θεοῦ τεραστίων τῶν ὑπὲρ δύναμιν μὲν ἀνθρωπίνην κἀντεῦθεν δὴ δοκούντων ἐξαισίων παρεξεταζομένων τοῖς φυσικοῖς, ὅσα δὲ καὶ τὸ μηδὲν κρινομένων πρός γε τὴν μεγάλην τοῦ ἐκ μὴ ὄντος παραγαγόντος ἅπαντα δύναμιν. Βούλεται ὁ τῆς κρείττονος ζωῆς τῷ μάκαρι πρόξενος καὶ συμπροθυμοῦνται οἱ τοῦ θανάτου παραίτιοι, μᾶλλον δ' οἱ συνάμα μακαρίας ζωῆς αἴτιοι, κἂν ὃ μὲν ἑκών τε καὶ διαθέσει χρηστοτέρᾳ ψυχῆς, οἳ δ' ἀπροόπτως καὶ παρὰ προσδοκίαν ἀληθῶς ἅπασαν. Βούλονται δ' οὖν παρὰ τὴν πλησιαιτέραν τῶν πόλεων ἀγαγεῖν — ἡ Νικόπολις αὕτη γε ἦν — ὡς ἂν δὴ τιμήσαιεν μὲν αὐτὸν ὡς εἰκός, κοσμήσαιεν δὲ καὶ τὴν πόλιν οὐχ ἥκιστα· ἀλλ' ἔλαθεν αὐτοὺς ἐκφυγών, γῆς μυχοῖς ἐναποκρυβεὶς καὶ ὡς Ἐνὼχ τις ἄλλος μετατεθείς· ἵνα δὴ καὶ νεὼς τότε μὲν πρὸς αὐτὸν σχεδιάζεται, ἀνοικοδομεῖται δ' εἰς αὖθις πολυτελέστερον καὶ λαμπρότερον. Τὸ μὲν μεῖζον, καὶ μύρον τὸ ἀπ' ἐκείνου τῶν τῆς γῆς λαγόνων δαψιλῶς ἀναδίδοται καὶ νάει ποταμηδόν· τὸ δὲ μέγιστον καὶ θαυμασιώτερον, καὶ ἰάσεις παντοίων ἐκτελεῖ νοσημάτων χριόμενον ἢ ὁπωσοῦν μεταλαμβανόμενον. Ἴδοι τις ἂν ἐκεῖσε παραγενόμενος πλήθη πολλαχόθεν συρρέοντα, τῶν μὲν νόσων ζητούντων ἀπαλλαγήν, τῶν δὲ τά τε γινόμενα ἱστορῆσαι καὶ Θεὸν δοξάσαι καὶ τὸν ὑπὲρ οὗ καὶ δι' ὃν Θεὸς τάδε διενεργεῖ μεγαλῦναι τὰ εἰκότα καὶ ἑαυτοῖς ἱλεώσασθαι, ἐπὶ παντί τε δυσχερεῖ ἐπὶ παντὶ ἀβουλήτῳ μετακαλέσασθαι βοηθὸν αὐχεῖν ἱκανόν, παρακλήτορα δεξιόν· οἱ δὲ θερμότεροι καὶ πόθῳ τοῦ αὐτοχειρὶ τοῦ μύρου ἀρρύσασθαι καὶ ἐπ' οἴκου διακομίσαντες κτήσασθαι, ὡς ἂν ἐν συμφοραῖς ἐν ἀνάγκαις πλουτοῖεν ἀλεξιτήριον

21 μῦρον τοαπεκεῖνου. 23 θαυμασιότερον.

εὖ ποιοῦντες· τί γὰρ τῶν νοσημάτων οὐ λύει τὸ μύρον; τί δὲ τῶν ἀνιαρῶν ἡ τοῦ μύρου χάρις οὐ διασκίδνησιν;

14. Εἰς πεῖραν ἦλθον ὁ συγγραφεὺς ἔγωγε τῆς τούτου δυνάμεως, εἰ καὶ μὴ ἐκεῖσε γενόμενος ἀλλὰ τῇδε δεξάμενος, κἀπὶ νόσων χαλεπῶν προσβολαῖς ἄρθρων ὀδύναις ἀνυποίστοις καὶ ἀλλοίοις λυπηροῖς συναντήμασι χρισάμενος, καὶ οὐχ ὅτι γε ἀνασφήλας κατὰ βραχύ, ἀλλ' ἀπαλλαγεὶς εὐθὺς τέλεον. Οὐμενουν οὐδὲ τοῦτο παρέλθοιμι. Τῶν ἐμῶν ἑνὶ τέκνων νόσος ἐνέσκηψε καὶ ἡ νόσος τῶν χαλεπῶν· θυγάτριον τοῦτό γε ἦν ἁπαλὸν ἔτι τὴν ὥραν, ἄρτι γὰρ τοῦ ψελλίζειν ἀρξάμενον. Λοιμῶδες τοῖς ἰατροῖς διεγνώσθη τὸ νόσημα, ὅπερ δῆτα καὶ ἦν· ἐξανθεῖν γὰρ ὁ χρὼς μετὰ συχνὰς ἤρξατο, ὅτε καὶ διεδείχθη ὁποῖον ἦν ἀκριβέστερον, τοῦτο δὴ καὶ οὐκ ἄλλο ὃ συντιθέντες λώβην χρηστὴν κατονομάζουσιν οἱ πολλοί. Δέος δὲ ἡμῖν οὐ μικρόν, μὴ ἐκχυθὲν τὸ πάθος καλύψειε τὸν χρῶτα, ὀφθαλμούς τε καὶ ὦτα κατάσχοι καὶ καθάπαξ διαδράμοι τὴν ὁλομέλειαν, καὶ οὐχ ὅπως εἰδεχθές τι θέαμα τὴν παῖδα ἐργάσαιτο, ἀλλὰ καὶ τὰς ὄψεις λωβήσαιτο. Ἦν δὲ καὶ ἄλλως ἡμῖν τὸ νόσημα φοβερόν, δυοῖν μοι παίδων πρὸ μικροῦ προσταλαιπωρησάντων τῷδε ἐφ' ἱκανὸν καὶ μονονοὺ Θεοῦ φυλακῇ ἀβλαβῶν διατηρηθέντων τὴν ὀπτικήν. Ἀλλ' οὕτω μὲν πάσχον ἦν τὸ θυγάτριον, συνεπάσχομεν δ' οἱ γεννήτορες οὐχ ἧττον διὰ τὸ ἐσαῦθις καὶ προσδοκώμενον ἢ διὰ τὸ παρὸν καὶ βλεπόμενον. Εἰσηγεῖται δέ τις διηγουμένοις τὰ τοῦ πάθους περιτυχών, ἐν πείρᾳ τάχα τῆς ἐν τούτῳ γεγονὼς χάριτος, χρίσαι τοῦ μύρου τὰ πρόσωπα τῇ παιδί, προσεπιδηλώσας καὶ οἵου τοῦ μύρου τοῦ θείου δῆτα τουτουὶ Βαρβάρου· καὶ — ὢ τῶν τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς ἁγίους αὐτοῦ δωρεῶν, ὢ οἷα καὶ ἐνταῦθα χαρίζεται οὓς τῶν αἰωνίων ἐκεῖ καταξιῶσαι κέκρικεν ἀγαθῶν — ὁμοῦ τε κέχρισται ἡ θυγάτηρ καὶ ὁμοῦ τεθεράπευται, σβεσθέντων αὐτίκα τῶν ἐπιφανέντων αὐτῇ κατὰ πομφόλυγας οἰδημάτων· ἀνθήματα ταῦτα παῖδες Ἀσκληπιαδῶν ἀντιφραστικώτερον ἔμοι γε δοκεῖν ὀνομάζουσι. Ταῦτα μὲν δὴ περὶ τοῦ μύρου ὑμῖν ἐκ τῶν ἐμῶν, ὅ φασιν· ἃ

1 μῦρον. 7 καταβραχύ. 30 πομφόλυγγας.

*

γὰρ πρὸς ἑτέρων ἀκήκοα, σχολῆς τε δεῖται καὶ χρόνου καὶ ἱστορίας ἔργον οὐκ εὐφημίας, εἰς πλεῖστόν τε ἐκτεινομένης καὶ τῇ τοῦ χρόνου παρατάσει διὰ τὴν ἐπὶ τοῖς διαλείμμασι ῥᾳστώνην οὐκ ἀποκναιούσης τοὺς ἐντυγχάνοντας· τῷ τοι καὶ τὰ τῆς διηγήσεως πέρας ἐχέτω, τὰ δὲ τῆς ἱκετηρίας ἀρχὴν λαμβανέτω.

15. Προΐστασο, μάκαρ, λιπαροῦμεν, καθικετεύομεν· προΐστασο ἡμῶν εἰς Θεόν. Ναὶ ναὶ προΐστασο τοῦ θείου λάχους, τοῦ χριστωνύμου τοῦδε πληρώματος· δυσώπει θερμῶς ὑπὲρ ἡμῶν, ὧν εἵνεκα κοινῇ καὶ καθ' ἑκάστους πλημμελοῦμεν καὶ παροργίζομεν. Συνίστασο κατ' ἀσεβῶν ἡμῖν ἀλλοθρόων Ἀγαρηνῶν, ὧν ἀπέστης, ὧν τὴν μιαιφονίαν μεμίσηκας, ὧν διαζευχθεὶς πεφίληκας τὰ ἡμέτερα καὶ συγκατειλέχθης τοῖς τοῦ Χριστοῦ καὶ τὸν τοῦ Χριστοῦ ζυγὸν χρηστόν, ὡς εἴρηκεν, ἡγησάμενος ἐπανῄρησαι καὶ τὰ τοῦ καμάτου διὰ τέρματος τέτληκας, ἀμέλει τοι καὶ τοῖς ἐκλεκτοῖς αὐτοῦ συνηρίθμησαι καὶ τῆς ἄνω βασιλείας κληρονόμος ἐγγέγραψαι. Κατὰ παντὸς ἁπλῶς ἀντίξου συνίστασο, ὑπερμάχει τῆς ἡμετέρας ἀρχῆς, καταγωνίζου τοὺς ἡμῖν δυσμενεῖς, τῶν τῆς βασιλείας σκήπτρων προΐστασο, τοὺς ἀλάστορας ἐχθροὺς ἀποδίωκε· πολλοὶ γὰρ οὗτοι καὶ πολλαχόθεν καὶ ἀκριβῶς εἰς κύκλον περιαχθέντες δεινῶς περιστοιχίζουσι τὰ ἡμέτερα. Κἀμοῦ καὶ τῶν ἐμῶν—ὁ τοῦ λόγου συγγραφεὺς ταῦτ' ἐγὼ φθέγγομαι—ἀντιλαμβάνου πρὸς Θεὸν δέομαι, βίον ἐκεῖθεν ἀκύμαντον ἡμῖν ἐξαιτούμενος, κοσμικῶν κλυδωνίων ἀνώτερον καὶ παθῶν ζάλης ὑπέρτερον, πρὸς δὲ νόσων χαλεπῶν λύτρωσιν καὶ ὑγιείας ἀσφαλοῦς βράβευσιν, μετὰ δὲ τὴν ἐντεῦθεν καὶ ἐξ ἀνθρώπων μετάστασιν αἰώνιον ζωὴν καὶ μακαρίαν ἀπόλαυσιν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ, ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα τιμὴ καὶ προσκύνησις σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ εἰς τοὺς ἀτελευτήτους αἰῶνας. Ἀμήν.

13 Ματθ. 11, 30.

XIX.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

τοῦ πρωτονοταρίου καὶ πρωτοβεστιαρίου τοῦ

ΛΟΥΚΙΤΟΥ

ἐπιτάφιον εἰς τὸν ἐν βασιλεῦσιν ἀοίδιμον ἐκεῖνον καὶ τρισμακάριστον κύριον Ἀλέξιον τὸν μέγαν Κομνηνόν.

(Cod. Patriarch. 276, f. 139—143).

1. Τί τὸ καινὸν τοῦτο καὶ κατηφὲς ἄθροισμα σήμερον; Τίς ὁ τοσοῦτος νῦν ὄχλος ἐνταῦθα περὶ ἡμᾶς, καὶ τί βουλόμενος τὸν ἱερὸν σηκὸν τοῦτον κατέλαβεν; Ἢ πᾶσι δῆλον καὶ προφανὲς καθέστηκε τὸ παραίτιον, κἂν ὑμεῖς μὴ λέγητε, τῆς συμφορᾶς τῷ πλήθει καμπτόμενοι, καὶ πρό γε πάντων ὑμῶν αὐτὸς ὁ ταῦτα γράφων ἐγώ. Ἡρωφυὴς ἐκεῖνος ὁ τρισαριστεὺς καὶ γίγας Ἀλέξιος ὁ ἐμὸς καὶ μέγας αὐτοκράτωρ ὁ Κομνηνὸς ἐννάτην ἡμέραν σήμερον—βαβαὶ τοῦ πάθους, βαβαὶ καὶ τρίτον αὖθις βαβαὶ—τῷ τάφῳ συγκαλυπτόμενος, κἀντεῦθεν ὡς ἔθος θεῖον μνημονευόμενος καὶ συγκαλῶν ἡμᾶς πρὸς θείαν ἑστίασιν. Ὑπὸ γῆν τῷ τάφῳ κρυπτόμενος ὁ πᾶσαν γῆν πληρώσας εὐεργετήμασιν, ἄφωνος ὁ Σειρήνων ἐκείνων τῶν ᾀδομένων καλλιφωνότερος, ἄπνους ὁ ταῖς ἴυγξι τῶν λόγων μικροῦ δεῖν καὶ τοῖς ἀψύχοις αἴσθησιν παρεχόμενος, νεκρὸς ὁ Περσῶν νεκρώσας τὸ φρύαγμα καὶ τὸν πατρῷον κλῆρον ἀναστήσας εἰς ὕψωμα, μεμονωμένος ὁ σατράπαις καὶ μεγιστᾶσι καὶ ἀρχηγοῖς ὁλοσχερῶς ἐν κύκλῳ δορυφορούμενος! Τί βούλεσθε, φιλόθεον καὶ φιλοδέσποτον ἄθροισμα; Πενθήσωμεν πρότερον τὸν κοινὸν λαμπτῆρα τοῦ κόσμου, καὶ μετὰ ταῦτα τοῦτον τοῖς ἐγκω-

μίων λόγοις ἐπαινεσόμεθα, εἰ δυνατόν ἐστι καὶ κατ' ἀξίαν τουτονὶ πενθῆσαι καὶ ἐπαινέσαι προσάξια· μόνος γὰρ οὗτος τῶν ἐκ παντὸς αἰῶνος βασιλέων ἐπάξιος καὶ πενθηθῆναι μεγάλως καὶ ἐπαινεθῆναι πλουσίως παρὰ παντὸς γένους ἀνθρώπων καὶ πάσης ἡλικίας καὶ τάξεως, καὶ τούτων αὖθις ἀνώτερος. Ὑπερβαινόντων ἄμφω πάντα νοῦν καὶ διάνοιαν τῷ μεγέθει τοῦ ὑπερβάλλοντος, ἐμοὶ δοκεῖ καὶ ὑμεῖς οἶδ' ὅτι συνευδοκήσετε τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τοῦ πενθίμου μέρους ποιήσασθαι, κἀντεῦθεν ὅση δύναμις ἀγαγεῖν τὸν λόγον εἰς ἐπαίνων τάξιν καὶ χάριτας· οὕτω γὰρ ἂν ἐμοί τε καὶ πᾶσιν ὑμῖν καλῶς ἕξει τὰ τοῦ σπουδάσματος.

2. Αἶ αἶ τοιγαροῦν συμφορᾶς μεγάλης, ἧς ὑπέστημεν ἅπαντες! αἶ πένθους ἀπαρακλήτου πολλῷ τῷ περιόντι τὰ πάλαι πένθη καὶ τὰ ἐσόμενα καὶ τὰ νῦν κατὰ κόσμον ὄντα μικρὰ δεικνύντος καὶ παρερχόμενα, καὶ ὄναρ εἶναι πρὸς τὸ παρὸν τοῦτο καὶ ἡμέτερον φανταζόμενα! Φεῦ πικρίας, ἧς ἀνατολὴ καὶ δύσις ἐνεφορήθησαν καὶ ἀρκτῷον μέρος καὶ μεσημβρινὸν ἐνεπλήσθησαν! Φεῦ ὀδύνης ὑπὲρ σπάθην δίστομον, ὑπὲρ μάχαιραν, ὑπὲρ ὀξὺ βέλος καὶ ῥομφαίαν ἀπότομον, τὰς τῶν ἀνθρώπων καρδίας διχοτομούσης ἔνδον καὶ διαιρούσης καὶ πανταχοῦ κεντούσης καὶ διερχομένης ἀνύποιστα! Οἴμοι καὶ πᾶσιν ὑμῖν! Οἵαν πυρὸς ἀκμὴν ὑπὲρ τὸ Αἰτναῖον ἄνω κάτωθεν ἐκβρασσόμενον καὶ φλογὸς ῥύμην καὶ καμίνου ζέσιν τῆς Χαλδαϊκῆς ἐκείνης ἐπέκεινα καὶ πάσης ἄλλης πρὸ ταύτης ἢ καὶ μετὰ ταύτην ἴσως τυγχάνουσαν ἐγνωρίσαμεν! Τίς ὕδωρ ταῖς κεφαλαῖς ἡμῶν βλύσειε, κατὰ τὸν θρηνῳδὸν ἐκεῖνον Ἱερεμίαν, καὶ ῥοῦν δακρύων ταῖς ἡμετέραις κόραις πηγάσειεν, ὡς τὴν ἔνδον φλόγωσιν τὴν ἐν μέσοις τοῖς σπλάγχνοις ἀποτεφρώσαιμεν! Τίς, κατὰ τὸν προφητάνακτα Δαβὶδ τὸν μέγαν καὶ θεοπάτορα, ᾆσμα καινὸν ᾄσας καὶ νέαν ᾠδὴν συστησάμενος καὶ μελῳδήσας ἐν πνεύματι τὸ τῆς λύπης ὑπερβάλλον ὡς ῥεῦμα καὶ πονηρὸν ἄλλο πνεῦμα συνέχον ἀναχαιτίσειε; ποῖος Ὀρφεὺς μετακινῶν ὡς λόγος καὶ τὰ ἀναίσθητα, μέλος συνθεὶς καὶ λόγον συναρμοσάμενος θέλγοντα, καὶ μουσουργήσας φθέγματα χαριτόκροτα τοῦ κοπετοῦ τὸ πλεῖστον καταπραΰνοι;

4. Μόνος ὄντως αὐτὸς οὗτος ὁ ἐν βασιλεῦσιν ἀοίδιμος, ὁ παρ' ἡμῶν νῦν ἐνθέως μνημονευόμενος καὶ τοῦ παρόντος πάθους ὑπόθεσις καὶ τοῦ πάθους αὖθις ἀφαίρεσις ἦν. Μόνης ἡμῖν ἔδει τῆς ἐκείνου θείας φωνῆς καὶ χρυσῆς γλώττης, εἴπερ ἐξὸν ἦν καὶ δημηγορίας πρὸς τὴν ὑπὲρ ἐκείνου παράκλησιν· οἶμαι γὰρ εἴ τις ἐξ αἰῶνος ἐγένετο ἢ καὶ μέχρι τῆς τούτου συντελείας αὖθις γενήσεται γλυκυφραδὴς ἀνὴρ καὶ τερπνόστομος, χρυσολόγος ἄνθρωπος καὶ τερψίχειλος, πρὸς τὸν περιώνυμον τουτονὶ βασιλέα καὶ λίαν ἐξάκουστον καὶ περιβόητον συγκρινόμενος σελήνη πρὸς ἥλιον καὶ σκιὰ πρὸς φῶς καὶ ὄναρ πρὸς ἀλήθειαν καὶ πρὸς ἡμέραν νὺξ λογισθήσεται. Οἵας στολὰς γυμνὰς ταύτας καὶ κατηφεῖς ἀντὶ λαμπρῶν καὶ τερπνῶν ἐσθήτων ἐνεδυσάμεθα, τὴν ἔνδον λαμπρότητα καταγγέλλοντες! Ἡμέτερος ἥλιος ὑπὸ γῆν, καὶ σκότους ἡμεῖς εὐθέως ἀνάμεστοι· τὸ ἡμέτερον ἔδυ φῶς καὶ ζόφωσις ἡμᾶς εὐθὺς καὶ γνόφος ἐκάλυψεν, ὁ φαίνων λύχνος ἀπέσβυστο καὶ ὠδῖνες θανάτου παραυτίκα καὶ χείμαρροι πικρίας ἡμᾶς ἐξετάραξαν. Ἐταλαιπωρήσαμεν νυκτὸς καὶ ἡμέρας, ἕως τέλους κατακαμπτόμενοι καὶ διὰ παντὸς πορευόμενοι σκυθρωπάζοντες. Ἐξηράνθη ὡς ὄστρακον ἡ ἰσχὺς ἡμῶν καὶ ἡ καρδία ἡμῶν ἐγενήθη ὡσεὶ κηρὸς τηκόμενος ἐν μέσῳ τῆς ἔσωθεν διαπλάσεως, καὶ ἡ γλῶσσα ἡμῶν ἐκολλήθη τῷ λάρυγγι ἀπὸ τοῦ κράζειν ἡμᾶς ὅλην τὴν ἡμέραν καὶ νύκτα πᾶσαν ὡσεὶ νυκτικόρακες.

5. Ποῦ ἐστιν ὁ ἡμέτερος αὐθέντης καὶ βασιλεύς, ὁ περίβλεπτος ἄναξ, ὁ σπλαγχνικὸς πατὴρ καὶ φιλόστοργος, ὁ κηδεμονικὸς τολμηρῶς εἰπεῖν ἀδελφὸς καὶ φίλος καὶ σύντροφος; Ὢ οἵα κεφαλὴ θεοστεφὴς καὶ βοστρύχων χάρις καὶ μέτωπον χρυσαυγέστατον τῷ τάφῳ συνεκαλύφθησαν! Ὢ οἷον χρυσοῦν στόμα καὶ μαργαρώδεις ὀδόντες καὶ χείλη χάριτος γέμοντα καὶ γλῶσσα κάλαμον γραμματέως ὀξυγράφου νικῶσα, καὶ ἀκτινοειδὲς γένειον καὶ ὀφρύες ἄνωθεν ὡς ἴριδες διαλάμπουσαι, καὶ βλέφαρα θαυμαστὰ καὶ ὀφθαλμῶν κύκλοι θεοπλαστούργητοι τῇ λάρνακι κατεκρύβησαν! Φεῦ, οἵας βριαρὰς χεῖρας καὶ λεοντώδεις βραχίονας καὶ σιδηρᾶ στέρνα καὶ ὑπερμεγέθεις ὤμους καὶ μετάφρενα θαυμαστὰ καὶ χι-

ονοειδῆ δειρὴν ἄνωθεν λίθος τρίπηχυς ἠσφαλίσατο! Φεῦ, οἴαν ὀσφὺν ἀνδρείαν καὶ μηροὺς ἀδαμαντίνους, καὶ ἀντίτυπα γόνατα καὶ σθεναρὰς κνήμας καὶ πόδας φεγγοφανεῖς, πτηνοὺς τὴν φύσιν ἂν εἴποι τις, ὁ δεινὸς ἐπέδησε θάνατος! Ποίαν—ὢ τοῦ θαύματος— ἡλικίαν ὑπὲρ κυπάριττον ἀνατρέχουσαν, ὑπὲρ πεῦκον ἐκθάλλουσαν καὶ ὑπὲρ Λιβάνου κέδρον εἰς μῆκος καὶ πλάτος ἐκτεινομένην, ὁ πικρὸς ᾅδης διεμελίσατο! Οἴμοι! καὶ πῶς συνεσχέθη ὁ ἀκατάβλητος; πῶς ἐνικήθη ὁ ἀήττητος; πῶς πέπτωκεν ὁ ἀκαταγώνιστος; Ἵνα τί δέ, οὗ μικροῦ πᾶν ἔθνος πολέμιον τὴν σπάθην ἔφριξε καὶ τὰ βέλεμνα, οὗτος τῆς νόσου γέγονε παρανάλωμα;

6. Οὐδέν, ὦ παρόντες, ἄλλο παραίτιον ἢ θεσμὸς τῆς φύσεως ἀμετάθετος, θεῖος καὶ ἐκ Θεοῦ καθ' ἡμῶν τὸ κῦρος ἀναζωσάμενος, ὁ "γῆ εἶ καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ" πᾶσι πάντως ἐγκελευόμενος. Κἀν τούτῳ τιμῶν ὁ ἡμέτερος αὐτοκράτωρ, ὡς κἀν τοῖς ἄλλοις, τὸν νομοθέτην τοῖς τῆς φύσεως ὑπεῖξε θεσμοῖς· εἰ μὴ γὰρ τοῦτ' ἦν ἴσως, τάχ' ἂν ἔγνωσαν καθ' ἑαυτοῦ ταχύναντες ὁ πανδαμάτωρ ᾅδης καὶ θάνατος; Ὡς εὐτυχέστεροι πάντῃ πάντως ἡμῶν οἱ πρὸ ἡμῶν θανόντες καὶ προτελευτήσαντες ἄρχοντες, καὶ νῦν εἰσὶ λύπης μὲν τῆς παρούσης καὶ τῶν πολλῶν δακρύων ἀμέτοχοι, αὐτὸν δ' ἐκεῖνον ὅσον ἐφικτὸν ὁρῶντες ἐν κόλποις Ἀβραὰμ ἐπαναπαυόμενον, ἐν σκηναῖς δικαίων συνευφραινόμενον καὶ ἐν τόπῳ χλόης ἀναστρεφόμενον.' Ὡς εὐδαιμονέστεροι πάντα τρόπον οὓς ἐκεῖνος ἔτι ζῶν ἀείμνηστος χρυσέοις χείλεσιν ἐμακάρισεν, οἳ σὺν τοῖς ἀγγέλοις αὐτὸν ὁρῶσιν ὡραϊζόμενον, τοῖς χοροῖς ὁσίων συναγαλλόμενον καὶ τοῖς προγόνοις βασιλεῦσι συμβασιλεύοντα, κἀντεῦθεν τῆς παρούσης λύπης οὐκ ἐπιστρέφονται. Ὡς μακαριστοὶ καὶ τῆς ζωῆς καὶ τοῦ τέλους ἅπαντες Τραπεζούντιοι καὶ γένος ἅπαν χριστώνυμον, ὅσοι τοῦτον ἐκεῖσε δουλοπρεπῶς ὡς εἶχον καὶ προσυπήντησαν καὶ ἐδέξαντο καὶ δουλικὴν αὐτῷ νῦν ὅσον ἐφικτὸν προσνέμουσι τὴν προσκύνησιν, ὀδυνηρῶς ἡμᾶς ἤδη ζῆν καταλείψαντες.

7. Ὑποδέξασθε, μέγιστε Κομνηνὲ βασιλεῦ Ἰωάννη θεοχαρίτωτε καὶ σὺ εὐλογημένη δέσποινα Εὐδοκία πορφυρογέννητε, τὸν ἀριστέα ὃν ἐγεννήσατε, τὸν τροπαιοῦχον ὃν ἀνεθρέψατε, τὸν κλη-

ρονόμον ὃν ἐν κόσμῳ καταλελοίπατε καὶ μακαριστοὺς αὐτὸς ἡμᾶς ἀποδέδειχεν. Ἐν βασιλεῦσιν ἀοίδιμε μέγα Κομνηνὲ Μανουὴλ καὶ πανθαύμαστε, τὸν σὸν ἔγγονον θεασάμενος περιπλάκηθι, τὸν σὸν ἰδὼν τοῖς τρόποις διάδοχον ἐναγκάλισαι, καὶ τοῦτον ὡς ἐκδικητὴν τοῦ κράτους σου περιδέξιον ἄσπασαι. Τρισαριστεῦ Ἀλέξιε, μέγα βασιλεῦ ἀξιομνημόνευτε, Τραπεζοῦντος ὁ πρώτως τὴν βασίλειον δόξαν ἀναζωσάμενος, τῷ σῷ τάφῳ τὸν σὸν ἀπέγγονον παράλαβε τὸν ὁμώνυμον, νῦν δὲ καὶ ὁμόσκηνον καὶ ὁμόταφον. Ἴδε τὸν σοὶ καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ καὶ πράγματι καὶ ὀνόματι καὶ ἀριστείαις καὶ κατορθώμασι πάντῃ πάντως ἴσον καὶ ὅμοιον· διήγησαι τούτῳ σὺ τὰ σαυτοῦ καὶ οὗτός σοι τὰ ἴδια διηγήσεται, τοὺς σοὺς οὓς πολλοὺς καὶ πολλάκις ἀνέτλης κόπους ἀνάγγειλον καὶ οὗτός σοι τοὺς μυρίους οὓς ὑπέστη μόχθους ἀναγγελεῖ.

8. Πάντως δὲ τὸ τῶν Κομνηνῶν χρυσοῦν γένος ἐκδιηγούμενος οὐδ' ὑμᾶς ἔξω τίθημι τῆς τοῦ γένους τοῦδε σειρᾶς, Γίδε γενναῖε, Ἀξοῦχε μακάριε καὶ σὺ Γεώργιε θαυμαστέ, πλὴν τοῦ τέλους, καὶ εἴ τις ἕτερος· οἶδα γάρ, ὅτι τοῖς γονεῦσι τούτοις καὶ κασιγνήτοις καὶ ὑμεῖς ἐνδίκως συναναστρέφεσθε καὶ τῶν ἴσων καὶ αὐτοὶ σὺν τούτοις ἐπαπολαύετε. Παλαιολόγοι βασιλεῖς μεγάλοι καὶ γενναιότατοι, τὸ νέον τετραβασίλειον καὶ ἐξαίσιον, ὅσοι τε προτεθνήκατε, Μιχαὴλ ὁμοῦ τε καὶ Μιχαὴλ οἱ περίβλεπτοι, καὶ ὅσοι νῦν τοῖς ζῶσι συγκαταλέγεσθε, Ἀβραὰμ Ἀνδρόνικε δεύτερε καὶ γίγα ὄντως Ἀνδρόνικε καρτερόθυμε — ποθεῖτε γὰρ οἶδ' ὅτι καὶ ὑμεῖς τὴν παροῦσαν γνῶναι διήγησιν καὶ τοῦ καταλόγου τούτου καὶ αὐτοὶ γενέσθαι μέρος ἱμείρεσθε — τὸν ὑμέτερον ὃ μὲν ἔγγονον ὃ δὲ ἐξάδελφον θεασάμενοι χερσὶ χεῖρας ὀρέξατε νοερῶς καὶ ἱερῶς τοῦτον ἐναγκαλίσασθε· καὶ ὃ μὲν τὸν τοῦ ἀνεψιοῦ ὃ δὲ τὸν τοῦ θείου ἐνωτισάμενοι θάνατον σκυθρωπάσατε καὶ ἄμφω γοερῶς τοῦτον πενθήσατε, τὸν ὥσπερ τῶν Κομνηνῶν καύχημα χρηματίσαντα, οὕτω δὴ καὶ τῶν Παλαιολόγων γενόμενον. Ἀλλ' ὤ μοι! τί πάθω; γεννάδαι γὰρ ἄνωθεν Κομνηνοὶ προκύψαντες κράτορες ἡμᾶς ὀνείδεσι βάλλουσι καὶ αὐτοὶ μετασχεῖν τῶν ἴσων ἐθέλουσιν, ἔνθεν μὲν Ἀλέξιος Ἰωάννης Μανουὴλ καὶ Ἀλέξιος οἱ

βασιλικώτατοι, ἐκεῖθεν δ' αὖθις Ἰσαάκιος καὶ Ἰσαάκιος οἱ σεβαστοκράτορες, βασιλεὺς Ἀνδρόνικος ὁ πολὺς καὶ σεβαστοκράτωρ Μανουὴλ ὁ χαρμόσυνος, καὶ πρὸ τούτων δὴ πάντων ὁ μέγας βασιλεὺς Ἰσαάκιος ὁ τῶν Ῥωμαϊκῶν ἀρχῆθεν σκήπτρων ἐπιλαβόμενος καὶ Κομνηνῶν κρηπὶς καὶ ῥίζα γενόμενος. Ἀπολαύσατε τοιγαροῦν καὶ ὑμεῖς — χρεὼν εἰπεῖν πρὸς αὐτοὺς — ἡρωγενεῖς γεννάδαι, τροπαιοῦχοι πανθαύμαστοι, τῆς τοῦ συγγενοῦς καὶ ἀπεκγόνου τοῦδε συνομιλίας· ἐπαπολαύσατε· καὶ ὃν ἔτι τῷ βίῳ τούτῳ καὶ τῷ σαρκίῳ διὰ πολλοῦ τοῦ θαύματος ἄνωθεν ἤγετε, τοῦτον ἀφ' ἡμῶν ἐντεῦθεν γενόμενον καὶ πρὸς ὑμᾶς αὖ παραγενόμενον ὑποδέξασθε.

9. Ἀλλὰ καιρὸς ἤδη λοιπὸν κατὰ τὴν ὑπόσχεσιν καὶ τοῖς ἑξῆς προβῆναι τοῦ διηγήματος καὶ μικρῶν ὅσον ἐγκωμίων λόγοις καθ' ὅσον ἐφικτὸν μνησθῆναι τοῦ αὐτοκράτορος. Δεῦτε τοιγαροῦν ἀκούσατε καὶ διηγήσομαι ὑμῖν, ὦ παρόντες· κλίνατε τὸ οὖς ὑμῶν εἰς τὰ ῥήματα τοῦ στόματός μου· ἀνοίξω γὰρ ἔτι τοῦτο, οὐκ ἐν παραβολαῖς δὲ ἀλλ' ἐν αὐτοῖς δὴ τοῖς τῆς ἀληθείας γνωρίσμασι, καὶ φθέγξομαι οὐκ ἀνειμένως δὲ καὶ πρὸς χάριν ἀλλὰ μεγαλοπρεπῶς τε καὶ φιλαλήθως, ἐπεὶ τὴν κοιλίαν μου ἀλγῶ — κατὰ τὸν προφήτην — καὶ τὰ αἰσθητήριά μου μαιμάσσει, καὶ οὐκ ἔχω πῶς ἐμαυτὸν ἐπίσχω μὴ φθέγγεσθαι. Τὰ γοῦν ἐκείνου τοῦ γίγαντος μὴ ὅτι πάντα λέγειν — τοῦτο γὰρ ἄπορον καὶ ἀδύνατον — ἀλλὰ κἂν γοῦν μερικά τινα καὶ ἐκ μυρίων ὀλίγα καὶ ὀλιγάκις. Οὐ τοῦ παρόντος ἴστε καιροῦ· σχολῆς γὰρ ἰδίας δεῖται ταυτί, καὶ πολλοῖς οἶμαι καὶ καλοῖς μεθ' ἡμῶν μελήσει περὶ αὐτοῦ. Διὰ δὲ τὸ τῆς ἡμέρας ἴσως τῆς παρούσης αἰδέσιμον καὶ τὸ μυρίανδρον καὶ καινὸν τοῦτο συνάθροισμα, σήμερον οἱ ἄλλο τι χρέος μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τὸν παρόντα λόγον ἀπεκδεχόμενοι ὡς πελάγους ὑμῖν ὅσον ἐφικτὸν σταγόνας ἢ ῥανίδας γνωρίσωμεν.

10. Τίς γοῦν οὕτω βασιλεὺς μέγας ἦν καὶ αἰδέσιμος. ὡς ὁ βασιλεὺς ἡμῶν ἐγνωρίζετο; Ὡραῖος μὲν εἰς ὅρασιν ἦν καὶ καλὸς παντοίως εἰς γνῶσιν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἦθος ὄντως ὑπέρτερος. Τίς οὕτως ἀνδρεῖος, ὡς ὁ ἡμέτερος, ἐχρημάτισεν, ἕλκειν τόξα καὶ βέ-

λη πέμπειν καὶ δόρυ κινεῖν καὶ σπάθην σείειν καὶ ἀσπίδα στρέφειν καὶ λοιπὸν ὅπλον μεταχειρίζεσθαι; Ποῖος οὕτω βοῆσαι μὲν ἰσχυρὸς ἐν πολέμοις, κραυγάσαι δὲ κραταιὸς ἐν ταῖς παρατάξεσι, κἀντεῦθεν περιολκὰς τροποῦσθαι δυνάμει καὶ φάλαγγας ῥηγνύειν καὶ ὡς ἐν ἐκφράσει κεφαλὰς συγκόπτειν βαρβαρικὰς οἷα στάχυας; Ὁποῖος δ' αὖθις ἐν συμπλοκαῖς ὀξύνους, ἐν διωγμοῖς ὡς ἔνθους ἐφαίνετο; Τούτου τὴν ῥομφαίαν Ἰβηρικαὶ δυνάμεις ὑπερεθαύμασαν, Ἀβασγικαὶ συντάξεις ὑπερετρόμαξαν καὶ Χαζαρικαὶ πληθύες ὑπερηγάσθησαν. Λατινικὸν γένος, αὐτοῦ τῶν βελῶν ἐν πείρᾳ γενόμενον, πάντα τρόπον ἔφριξε καὶ ἡσύχασε. Ῥωμαϊκὸν φῦλον ὡς προγονικὸν αὐτοῦ αὐθέντην ἐκπάγλως ὑπερηγάπησε, χριστιανικὸν πλῆθος ξύμπαν—ἐῶ γὰρ λέγειν καὶ βάρβαρον—αὐτὸν ἐνδίκως ὑπερεφίλησεν· εἰς ἅπασαν γὰρ τὴν γῆν ὁ φθόγγος τούτου διέδραμε καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ χρηστὰ τοῦδε πλεονεκτήματα. Ἡ τούτου σπάθη διὰ παντὸς τὰς τῶν Περσῶν σάρκας βρώματα τοῖς οὐρανοῦ πετεινοῖς ἐθεώρει, τὰ δὲ τούτου βέλη διηνεκῶς τὰ θνησιμαῖα τούτων τοῖς κυσὶ βορὰν ἔδωκαν.

11. Ἀλλὰ τί ταῦτα, ὅπου γε ἡ ὑψηλὴ τούτου κλῆσις ἐν στρατοπέδῳ σχεδιασθεῖσα Περσικὰς ἀρχὰς ἐτροπώσατο, βαρβαρικὴν ἰσχὺν ἐπιέσατο καὶ λαφύρων ἐντεῦθεν πλῆθος ἀφήρπαστο; Ἀνδρεῖος ἦν κατὰ τὸν Σαμψών, ὡραῖος κατὰ τὸν Ἰωσήφ· τὸ πρᾷον εἶχεν ὡς ὁ Δαβίδ, τὴν γνῶσιν πάντως ὡς Σολομῶν, τὴν φιλοξενίαν ὡς Ἀβραάμ, τὴν ἐπαγγελίαν ἐπλούτει ὡς Ἰσαὰκ καὶ τὴν πατρικὴν εὐλογίαν ὡς Ἰακὼβ ὁ θεῖος ἐκληρονόμησε. Πάντων τῶν ἀνέκαθεν ἀφ' ἡλίου ἀνατολῶν εὐγενῶν εὐγενέστερος, τῶν ἐν κόσμῳ διάκρισιν ἐσχηκότων ὁ διακριτικώτατος, τῶν εὐεργετεῖν αὐχούντων ἢ αὐχησάντων ὁ εὐεργετικώτατος, τῶν δωρεῖσθαι προθυμουμένων ἢ καὶ φιλοτιμουμένων χαρίζεσθαι ὁ δωρεαστικώτατος ἅμα τε καὶ χαριστικώτατος, τῶν ἐκ παντὸς εἰπεῖν αἰῶνος ὁ κηδεμονικώτατος καὶ φιλοδωρότατος. Περὶ τὸ κράτος καὶ τὴν βασίλειον ἀρχὴν Ἀλέξανδρος δεύτερος ἐχρημάτισε, περὶ τὴν εὐσέβειαν καὶ τὴν ὀρθόδοξον πίστιν Κωνσταντῖνος νέος ἐγένετο, περὶ δὲ τὸ κηδεμονικὸν ὁμοῦ καὶ φιλόδωρον καὶ ὑπὲρ αὐτοὺς εἰπεῖν, καθὰ δὴ

καὶ ὑπὲρ τοὺς ἅπαντας. Εἰ δυνήσεταί τις ἀριθμεῖν ἄστρων πλῆθος καὶ σταγόνας θαλάσσης καὶ σωρὸν ἄμμου καὶ νιφάδας χιόνος, ἰσχύσειεν ἂν κἀκείνου τὰς εὐεργεσίας ἀπαριθμήσασθαι.

12. Πέλαγος ὄντως ἦν ὁ γεννάδας ἀτλαντικόν, ὠκεανὸς ἄλλος πᾶσαν κύκλῳ γῆν ἐπάρδων εὐεργετήμασι· παράδεισος ἕτερος ἐφάνη περὶ τὴν γῆν θεοφύτευτος, Γαιὼν ὤφθη Φεισὼν Τίγρης καὶ Εὐφράτης οἱ ποταμοί. Ἀλλ' οὗτοι μὲν ἔστιν ὅτε καὶ ψύχει πήγνυνται καὶ θέρμῃ συστέλλονται καὶ θέρει μὲν εἰσι δαψιλέστεροι, χειμῶνι δὲ δυσροώτεροι· οὗτος δ' ὁ βασιλεὺς ὁ μέγας ὁ περίβλεπτος, ὁ αὐτὸς διὰ παντός. Κἂν ἔαρι κἂν χειμῶνι κἂν φθινοπώρῳ πάντως ἐτύγχανεν ὁ αὐτός. Κἂν θλίψεσι κἂν συμφοραῖς κἂν ἡδοναῖς κἂν χαρμοναῖς ὁμοίως ἐπήγαζε μόνος αὐτὸς ἑαυτὸν ὑπερνικᾶν ἀεὶ φιλοτιμούμενος τοῖς εὐεργετήμασι· καὶ ὡς οὐκ ἔστιν ἀποκρυβῆναί τινά ποτε τῆς ἡλιακῆς θέρμης, οὕτως οὐδὲ τῆς ἐκείνου δαψιλεστάτης ἀποτυχεῖν χρηστότητος ἐξεγένετο.

13. Ἀλλ' ἔλαθον ἐμαυτὸν πρὸς ἀχανὲς πέλαγος ἐμπεσεῖν ἐλαυνόμενος, κἀντεῦθεν ἐμαυτῷ τὴν ὑποστροφὴν οὐ ῥᾳδίαν ἀλλὰ δυσχερῆ καὶ ἄπλωτον ἐργαζόμενος. Τὰς κώπας τοιγαροῦν ἐνταῦθα τῶν ἐγκωμίων σχάσας καὶ μὴ βουλόμενος—οὐδὲ γὰρ ἡλιακὸν φῶς λαμπάδων δεῖται τὸ σύνολον, κἂν πολλαὶ καὶ ὑπερμεγέθεις αὗται τυγχάνωσιν, οὐδὲ ῥυάκων ῥύμης τὸ πέλαγος, κἂν εἰ καὶ κατὰ ποταμοὺς αὐτοὶ τοῖς ῥεύμασι πέλωσι—προσφωνηματικῶς ἐπ' αὐτὸν τὸν ἄνακτα τὸν ἀείμνηστον τοῦ λόγου στρέψω τὸ πρόσωπον, εἶθ' οὕτως ἑξῆς προσθήσω τέλος τῷ διηγήματι. Χαίροις τὸ λοιπὸν καὶ χαῖρέ μοι, βασιλεῦ ἀοίδιμε καὶ θαυμάσιε· χαίροις πολλῶν καὶ μεγάλων ἐξ ἑκατέρου μέρους βασιλέων ἀπόγονε, Κομνηνῶν ἐγκαλλώπισμα, Παλαιολόγων ἀγλάϊσμα, τοῦ γένους ὡράϊσμα, τῆς κοινῆς πατρίδος, τοῦ φίλου πᾶσιν ἐδάφους λέγω, τὸ ἀγαλλίαμα. Χαίροις ἀνατολῆς καύχημα, δύσεως χάρισμα, τῶν ἀρκτικῶν μερῶν ἄκουσμα καὶ τῶν μεσημβρινῶν περιτείχισμα· χαίροις ὀρφανῶν καλλονὴ καὶ τῶν ξένων χαρμονή, τῶν ἀπόρων ἡδονὴ καὶ τῶν πεινώντων πλεισμονή. Χαῖρε, ὅτι ὑπῆρχες θλιβομένων παράκλησις, ὀδυνωμένων ἀνάψυξις, καταφευγόντων ἐπίσκεψις καὶ διωκομένων ἀντίληψις·

χαῖρε, ὅτι ἐγένου καθάπερ ζῶν ποθεινότατος, οὕτω δὴ καὶ θανὼν ποθεινότερος. Χαῖρε, ὅτι ὁ οὐρανὸς ἄνωθεν ἐφ' ἱκανὸν ἐστύγνασεν ἐπὶ τῇ μεταστάσει σου· χαῖρε, ὅτι ὁ ἥλιος ἐξέλιπεν ἐπὶ τῷ θανάτῳ σου πρὸ ὀλίγου καὶ μετ' ὀλίγον αὖθις ἐκλείψει, καὶ ἡ σελήνη ἐσβέσθη αὖθις ἐπὶ τῷ τάφῳ σου καὶ ὅσον οὔπω πάλιν σβεσθήσεται· χρόνον γὰρ ἤδη συχνὸν ἐκαινοτομοῦντο ταῦτα δὴ τὰ στοιχεῖα τῇ μεταστάσει σου, κἂν ἡμεῖς ἠγνοοῦμεν τέως τῶν γινομένων τὴν ἔκβασιν, καὶ εἰς τὸν χρόνον διὰ σὲ καὶ αὖθις τουτονὶ καινοτομηθήσονται. Ἀγάλλου τέρπου καὶ χόρευε τῇ Τριάδι νῦν· οὕτω γὰρ εὐχόμεθα.

14. Παριστάμενος μετὰ πάντων τῶν εὐσεβῶν πρό σου βασιλέων, συνευφραινόμενος, μετὰ ἀγγέλων συναγαλλόμενος, ἐν κόλποις Ἀβραὰμ ἐπαναπαυόμενος καὶ μετὰ δικαίων πάντων συναριθμούμενος, ἆρον κύκλῳ τοὺς σοὺς νοεροὺς ὀφθαλμοὺς καὶ θέασαι τὴν παροῦσαν ἤδη κατάστασιν, ἀρχιερέων συνέλευσιν πολιᾷ καὶ συνέσει τετιμημένων, ἱερέων καὶ μοναστῶν ἱερῶν συνδρομήν, ἀρχόντων συνάθροισιν, τοῦ κοινοῦ παντὸς σύναξιν παντοδαποῦ συνεδρίου ἐκ πάσης ἡλικίας καὶ τάξεως καὶ τὸν ἱερὸν τουτονὶ σηκὸν ἐντεῦθεν στενοχωρούμενον, πάντων ὑπὲρ σοῦ πρεσβευόντων, χεῖρας ὁσίας αἱρόντων, αἰνούντων καὶ εὐλογούντων τὸν Κύριον καὶ δεομένων ὡς ἔθος ὑπὲρ τῆς σῆς, βασιλεῦ, πρὸς Κύριον μεταστάσεως, ἀνέσεως καὶ συνήθους τῶν ἐπταισμένων ἀφέσεως καὶ μακαρίας σῆς ἀναμνήσεως. Ἔδειξας τῷ λαῷ σου σκληρὰ τῷ θανάτῳ σου· ἐπότισας ἡμᾶς οἶνον κατανύξεως τῇ κηδεύσει σου. Πλήρωσον ἤδη λοιπὸν καὶ εὐφροσύνης καὶ χαρᾶς τὰς καρδίας ἡμῶν, ὥσπερ εἴωθας, ἵνα διὰ σοῦ πρὸς Κύριον πᾶσαν αὐτάρκειαν ἔχοντες περισσεύοιμεν....

Τὸ ἑξῆς λείπει.

ΔΟΣΙΘΕΟΥ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΡΟΚΕΙΜΕΝΟΝ ΛΟΓΟΝ

Σελ. 424, 32. Εὐδοκία] Εὐδοκία ἦν θυγάτηρ [Μι]χαὴλ τοῦ Παλαιολόγου [καὶ] ἀδελφὴ Ἀνδρονίκου [Πα]λαιολόγου τοῦ γέροντος.

Σ. 425, 20 τετραβασίλειον] Τέσσαρες γὰρ ἕως τότε Παλαιολόγοι ἐβασίλευσαν· πρῶτος Μιχαήλ, δεύτερος Ἀνδρόνικος ὁ γέρων, τρίτος ὁ Μιχαήλ, υἱὸς τοῦ Ἀνδρονίκου, καὶ τέταρτος Ἀνδρόνικος, υἱὸς μὲν Μιχαήλ, ἔγγονος δὲ Ἀνδρονίκου· μεθ' ὃν Ἰωάννης Καντακουζηνός.

Σ. 425, 21 Μιχαὴλ] Οὗτος ἐβασίλευσεν [Κων]σταντινουπόλεως [ἀμέ]σως μετὰ τὸν Θε[όδω]ρον τὸν Δούκα τὸν [Βα]τάτζην, καὶ ἔστι π[ατὴρ] τῶν Παλαιολόγων.

Σ. 425, 21 ὁμοῦ τε καὶ Μιχαὴλ] Οὗτος ἦν υἱὸς Ἀνδρ[ονίκου] τοῦ Παλαιολόγου ὅ[ς καὶ] προετεθνήκει το[ῦ Μιχαήλ].

Σ. 425, 22 Ἀνδρόνικε δεύτερε] Οὗτος ἦν υἱὸς τ[οῦ] ἄνωθεν Μιχαήλ.

Σ. 425, 23 Ἀνδρόνικε καρτερόθυμε] Οὗτος ἦν υἱὸς τοῦ ἄνωθεν Μιχαὴλ [καὶ] ἔγγονος τοῦ [Ἀνδρονίκου].

Σ. 425, 24 γνῶναι διήγησιν] Ὁ γὰρ Μιχαὴλ πρῶτος ἐν Παλαιολόγοις γεννᾷ Ἀνδρόνικον τὸν γέροντα, ὃν ἐνταῦθα καλεῖ Ἀβραὰμ δεύτερον, καὶ Εὐδοκίαν τὴν καὶ μητέρα τοῦ παρόντος Ἀλεξίου Κομνηνοῦ· διὰ τοῦτο καὶ ἀνεψιὸς δικαίως καλεῖται τοῦ γέροντος Ἀνδρονίκου, ὡς ἐξ ἀδελφῆς υἱός. Ὁ δὲ Ἀνδρόνικος γεννᾷ τὸν Μιχαήλ, οὗ ὁ Ἀλέξιος πρῶτος ἐξάδελφος· ὁ δὲ Μιχαὴλ γεννᾷ Ἀνδρόνικον τὸν καὶ γίγαντα ἐνταῦθα ὀνομαζόμενον, καθὸ ὁ Ἀλέξιος θεῖός ἐστι τοῦ Ἀνδρονίκου, διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν τὸν Ἀνδρόνικον υἱὸν μὲν τοῦ ἐξαδέλφου αὐτοῦ Μιχαήλ, ἔγγονον δὲ τοῦ θείου αὐτοῦ Ἀνδρονίκου.

Σ. 425, 33 Ἀλέξιος Ἰωάννης, Μανουὴλ καὶ Ἀλέξιος] Οὗτοι ἦσαν βασιλεῖς Κωνσταντινουπόλεως, ὧν ὁ μὲν [Ἀλέξιος] ἐγένετο βασιλεὺς ἐν [ἔτει] ,ςφπθʹ (cod. ,ςφπζʹ) ἔτος, ὁ δὲ [Ἰωάννης] ὁ υἱὸς αὐτοῦ κατὰ τὸ [,ςχβʹ], ὁ δὲ Μανουὴλ ὁ υἱ[ὸς] Ἰωάννου κατὰ τὸ ,ς[χναʹ], ὁ δὲ Ἀλέξιος υἱ[ὸς τοῦ] ἄνωθεν Μανουὴλ [κατὰ] τὸ ,ςχπθʹ (cod. ,ςχπςʹ), [μεθ' ὃν] ἐβασίλευσεν ὁ [Ἀνδρό]νικος Κομνηνὸς [υἱὸς] τοῦ ἄνωθεν [Ἀ]λε[ξίου], οὗτινος οὐ μέμνηται, ἴσως διότι ἐζ[ωγρήθη καὶ] διότι ἐφονεύθη [ὑπὸ τοῦ] Ἰσαακίου Ἀγγ[έλου] κατὰ τὸ ,ςχ[ϟδʹ].

Σ. 426, 4 Ἰσαάκιος] Οὗτος ἐβασίλευσε Κωνσταντινουπόλεως μετὰ Μιχαὴλ τὸν Στρατιωτικόν, τῷ ,ςφξςʹ ἔτει. Πρῶτος οὗτος ἐν Κομνηνοῖς, μεθ' ὃν βασιλεύει Κωνσταντῖνος ὁ Δούκας, τοῦ Ἰσαακίου μοναχοῦ γενομένου καὶ αὐτῷ τὴν βασιλείαν καταλιπόντος. Οὗτος ὁ Ἰσαάκιος εἶχεν ἀδελφὸν Ἰωάννην καὶ ἀδελφιδοῦν Θεόδωρον τὸν Δοκειανόν· ἀλλ' οὐδέτερον κατέλιπε τῆς βασιλείας διάδοχον· οὕτω γὰρ αὐτῷ ἔδοξε [1].

[1] Τὰ ἐν ἀγκύλαις ἀποκοπέντα διὰ τῆς τοῦ βιβλιοπηγοῦ κοπίδος συνεπληρώθησαν ὑπ' ἐμοῦ.

XX.

Τοῦ πρωτονοταρίου Τραπεζοῦντος ΣΤΕΦΑΝΟΥ τοῦ ΣΓΟΥΡΟΠΟΥΛΟΥ πρὸς τὸν βασιλέα κυρὸν Ἀλέξιον τὸν Κομνηνὸν ΣΤΙΧΟΙ ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΙ.

—

(Cod. Patriarch. 370, f. 455—471).

—

Μὴ θαυμάσῃς, αὐτοκράτορ,
εἰ λαλοῦμεν τεθνηκότες
καὶ φθορᾷ δαπανηθέντες
ἐξ ἐπιδρομῆς ἀνθρώπων·
ἔστι γὰρ καὶ ταῦτα λόγος
παλαιῶν ἀνδρῶν πανσόφων,
ὅτι πόνος ἐξαπίνης
πρόξενός ἐστιν ὑγείας
καὶ πηδᾷ πολλάκις γῆρας
πνεύματι χρισθὲν τῷ θείῳ,
καὶ συμβολικῶς ἐγείρει
καὶ νεκροὺς ἡ προθυμία.
Τοίνυν ὁ πρὸς σὲ μου πόθος
καὶ τὸ πρόθυμον τῆς γνώμης
ἀνιστᾷ τὸν νοῦν πεσόντα
καὶ δεινῶς νενεκρωμένον
συμφοραῖς ἀλλεπαλλήλοις,
καὶ κινεῖ μοι τὴν γραφίδα
καὶ τὰς φρένας ἐξεγείρει
καὶ σκιρτᾶν παρασκευάζει
βασιλέως μόνη μνήμη
σοῦ τοῦ παγκοσμοποθήτου.
Ὅθεν πρώτην δουλικήν σοι
τὴν προσκύνησιν προσάγω,
καὶ δοκῶν ἐγγὺς ἑστάναι,
πρὸ προσώπου σου τοῦ θείου,
ἅπτομαι τῶν σῶν γονάτων
ἀσπαζόμενος τοὺς πόδας
καὶ τὰς χεῖρας τὰς πεντίμους,
ἔπειτα καὶ τάδε γράφω.

—

Τολμηρῶς πρὸς τὸν δεσπότην
αἰχμαλωτισθεῖσαν πόλιν,
δορυάλωτον φανεῖσαν
καὶ ἐπιβουλευομένην,
ἔλαβες ἀρχῆς εἰς κλῆρον
ἐν καιρῷ δυσκολωτάτῳ,
πονηραῖς ἐν ταῖς ἡμέραις,
ὅτε τῶν καλῶν ἡ σπάνις,
τὰ κακὰ δ' ἀνθεῖ καὶ θάλλει.
Σκόπει τοίνυν καὶ λογίζου,
πῶς ἀρέσεις τῷ δεσπότῃ
καὶ πατρὶ τῷ δεδωκότι
πόλεως τὴν προεδρίαν.
Ἦν μὲν ἀγαθὸν τὸ πρῶτον
τόσον ἀποθέσθαι βάρος,
νῦν δὲ τούτου παρελθόντος
κρῖναι δοκιμὴν δοθῆναι

σοῦ τῇ μεγαλοφυΐᾳ
ἐν νεότητι θεόθεν,
ἵνα δόκιμος ἐν τούτῳ
τῶν πραγμάτων οἰκονόμος
εὑρεθῇς ἐν τοῖς ἀπόροις,
οὕτω διαβῇς πρὸς ὕψος
τὸ τῆς ὅλης βασιλείας·
ἴσως δὲ Θεὸς οἰκτείρας
πόλιν τὴν καταπεσοῦσαν,
οἷς ἐκεῖνος οἶδε λόγοις,
ἐνεχείρισε τὸ κράτος
σοὶ τῷ νέῳ στεφηφόρῳ.
Φρόντιζε λοιπόν, αὐτάναξ,
ἵνα τὴν ἀρχὴν τοῦ κράτους
δείξῃς δεξιὰν τοῖς πᾶσιν,
ἵνα πᾶσι μεγαλόφρων
μεγαλόβουλος ὑψίνους
καὶ στερρὸς φανῇς τὴν γνῶσιν·
καὶ μιμοῦ τοὺς κυβερνήτας
τοὺς ἀρίστους ἐν χειμῶνι,
οἳ πρὸς βίας τῶν ἀνέμων
ἀνθιστάμενοι γενναίως
σῴζουσι τὰς ναῦς ἐκ ζάλης.
Ἀλλὰ πόθεν εὕροις πόρον
(ἴσως εἴποις) ἐν ἀπόροις,
πῶς δὲ πετασθήσεταί τις
κουφιζόντων πτερῶν δίχα;
Πρῶτον τίθει τὰς ἐλπίδας
πρὸς Θεὸν τὸν στεφοδότην,
ὅς, ἐὰν μὴ κτίσῃ οἶκον
καὶ οἰκοδομήσῃ πόλιν,
μάτην κοπιῶντας φαίνει
τοὺς οἰκοδομοῦντας πάντας.
Ἔπειτα τοῦ Σολομῶντος
παραινέσεσιν ὁμίλει,
βασιλέως καὶ προφήτου·
ὑπὲρ πλοῦτον γὰρ ἐκεῖνος
ὄνομα καλὸν προτρέπει
κτήσασθαι τοὺς ἐν τῷ βίῳ
Ζήλωσον τὸν Μακεδόνα
τὸν Ἀλέξανδρον ἐκεῖνον·
ἀντὶ θησαυρῶν γὰρ οὗτος
ἔδειξε τοὺς ὑπηκόους
πρὸς τοὺς πρέσβεας Δαρείου.
Ἀντὶ πλούτου γοῦν ἐκ λίθων
καί γε διαυγῶν μαργάρων,
ὑφασμάτων χρυσοπάστων
τῆς πορφύρας καὶ τοῦ βύσσου
καὶ χρυσοκολλήτων πέπλων
καὶ βασιλικῆς τιάρας
τῆς λιθομαργαροφόρου,
δεῖξον σὺ τὴν Κερασοῦντα
τοῖς μετέπειτα ἀνθρώποις,
ἵνα λάβῃς παρὰ πάντων
οὐρανόμηκες τὸ κλέος.
Κόσμος μέγας βασιλεῦσι
τὰ λευκὰ τῶν ἱματίων·
βασιλέα γὰρ οὐ στέφος
ἀλλὰ τρόπος καλλωπίζει.
Γυναιξὶν οἱ λίθοι κόσμος,
ἵν' ἀρέσωσιν ἀνδράσι,
τοῖς δὲ βασιλεῦσι κλέος
ἡ λιτότης ἡ χρηστότης,
τὸ καταφρονεῖν μαργάρων
καὶ πρὸς τὸν πηλὸν τοῦ σκήνους
ἀφορᾶν ἐν κατανύξει.
Ἄλλο πήδημα λεόντων,
ἄλλο δὲ τὸ τῶν πιθήκων,
ἄλλη δόξα τοῦ ἡλίου
καὶ ἑτέρα τῆς σελήνης.
Οὕτω καὶ κενὰ καὶ ξένα
καὶ πολλὰ παρηλλαγμένα
τὰ τῶν βασιλέων πρέπει
πρὸς τοὺς ὑποτεταγμένους.
Ἀλλ' οὐκ ἔχεις οὐδὲ λίθους,
οὐδὲ τάλαντα χρυσίου
οὐδὲ φάρεα ποικίλα,
τοὺς βασιλικοὺς μανδύας·
οἶδα γάρ, κἂν σιωπήσῃς.
Τοίνυν ἐπειδὴ πρὸς πόντον
πολυκύμαντον εἰσῆλθες
καὶ περᾶν ἀπόνως θέλεις
τὰ τῶν θαλασσῶν πελάγη
δίχα τῆς ἐπικουρίας
τῶν ναυτῶν τῶν συμπλεόντων,
κἂν μιμοῦ λοιπὸν ἐμπόρους
τοὺς πολλὰ δανειζομένους
καὶ τὸν Εὔξεινον περῶντας
ἐπ' ἐλπίδι πολλοῦ κέρδους·
οὗτοι γὰρ ἂν εὐπλοῶσιν,

ἀπονέμουσι τὸ χρέος
οὐ πολλῇ τῇ προθυμίᾳ
και τοὺς τυπωθέντας τόκους·
εἰ δὲ τύχοι δυσπραγῆσαι,
λέλυται τὸ χρέος ἅπαν.
Ἂν γοῦν δανειστὰς εὑρήσῃς,
μηδαμῶς φοβοῦ τὸ χρέος·
ἀποτίσουσι γὰρ ἅπαν
οἱ κλεινοὶ βεστιαρῖται,
τῶν πραγμάτων οἱ ταμίαι,
καὶ τὸ κλέος ἕξεις μόνος
τὸ κατὰ τὴν Κερασοῦντα.
Εἰ δὲ δάνειον οὐχ εὕρῃς
(οἶδα γὰρ ὡς οὐχ εὑρήσεις),
χώρει πρὸς εὐγνωμοσύνην
καὶ μηδόλως ἐλεήσῃς
νοταρίων ὀξυγράφων
δόνακας καὶ τοὺς δακτύλους.
Γράφε συνεχῶς καὶ ζήτει
ἔρανον τοὺς εὐποροῦντας·
ἀκοὰς δὲ πρὸς βαρείας
καὶ πολλὰ δυσηκωφούσας
καὶ πρὸς βραδυτῆτα τούτων
ἔχε τὸν ψαλμὸν ἐκεῖνον
τὸν τριακοστὸν ἐν γλώττῃ
προφητάνακτος Δαυίδου.
Ψάλλων τοῦτον ἀπεκδέχου
τῆς ὑπομονῆς τὴν χάριν.
Βασιλεῦ, ἀστεῖα ταῦτα,
πλὴν τῆς ἀληθείας ἔνδον.
Ἵνα γοῦν τυχὸν γελάσῃς
ἐν ἐρημωθείσῃ πόλει
καὶ καταμεμονωμένῃ,
ἐξυφαίνομεν τοὺς λόγους
ἐν ἁπλότητι καρδίας·
σὺ δ' εἰ θέλεις δοξασθῆναι
καὶ πρὸς ὕψος ἐπαρθῆναι
καὶ τιμῆς ἀξιωθῆναι
καὶ πολλὰ μακαρισθῆναι
καὶ κατ' οὐρανοὺς γραφῆναι
καὶ τοῖς ἐκλεκτοῖς συνεῖναι,
σὺν ἁγίοις τε ταχθῆναι
καί γε συνετὸς φανῆναι
καὶ σοφοῖς ἀριθμηθῆναι.
βασιλεύς τε λογισθῆναι
καὶ τὸν λόγον καὶ τὸν τρόπον,
δὸς χιτῶνα τελευταῖον
καὶ περιουσίαν πᾶσαν
τέκτοσι καὶ λιθοτόμοις
καὶ τοῖς μισθοφορουμένοις
πρὸς οἰκοδομὴν φρουρίου
κατὰ θάλασσαν ὁρῶντος,
οὗ καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ τείχους
πρὸς τὴν Κρεμαστὴν ὁ μέγας
λογοθέτης ἔθετό που.
Καὶ τοὺς λέγοντας ἑτέρως
καὶ βουλευομένους ἄλλως,
ὡς συνηγοροῦντας μάτην
καὶ κακῶς στοχαζομένους
παραιτοῦ ψυχῆς ἐξ ὅλης·
χρόνοι γὰρ ἐλεύσονταί που
τῶν ἀνθρώπων φθειρομένων
καὶ δεινῶς ἐλαττουμένων,
ὅτε τῶν ὑπολειφθέντων
ἔσται σωτηρία τοῦτο.
Καὶ πρὸς τὸ παρὸν δὲ πᾶσι
τοῖς προσοίκοις τῶν βαρβάρων
φόβητρον τὸ τεῖχος ἔσται
τὸ τοῦ νέου πολιχνίου·
ἀστοχοῦντες γὰρ τοῦ κέρδους
ἀποστήσονται τοῦ τείχους
καὶ τῶν ἐπιβουλευμάτων
τοῦ μεγάλου περιβόλου.
Καὶ Κερασουντίοις πάλιν
ἐν ἐπιδρομῇ βαρβάρων
τὸ πολίχνιον ὃ κτίσεις,
ἔσται ζώπυρον ἐλπίδος
καὶ προφυλακὴ καὶ σκέπη·
ἀπαντήσουσι γὰρ ἄρδην
σὺν πολλῇ τῇ προθυμίᾳ,
τοὺς ἐχθροὺς ἀποσοβοῦντες
ὁμοζύγους οὐχ ὁρῶντες
ὄπισθεν ὀδυρομένας
καὶ τὰ φίλτατα θρηνοῦντα
καὶ περιουσίαν πᾶσαν
λάφυρον ἐπαγομένην.
Τὴν συνήθη δὲ τοῦ τείχους
τοῦ μεγάλου περιβόλου
φύλαξιν ποιήσει φόβος
ἄρχοντος προϊσταμένου·

ἀπειλῆς γὰρ μὴ παρούσης
ἡγεμόνος καὶ προστάτου,
ἀφυπνώσει φύλαξ ἅπας
καὶ φρουρίου μὴ παρόντος.
Κτίσον τοίνυν δέσποτά μου,
στεφηφόρε σταυροφόρε,
καὶ μηδείς σε λόγος πείσει
μὴ γνησίων μηδὲ φίλων
μήτε τῶν ὑπερεχόντων
μὴ τῶν ὑποτεταγμένων
ἀποστῆναι τοῦ σκοποῦ σου,
ἵν' ἀθάνατον τὴν δόξαν
ἐν τοῖς οὐρανοῖς εὑρήσῃς,
ἵνα τοὺς μισθοὺς κομίσῃ
θάλλοντας ἀμαραντίνους
ἐκ χειρὸς τοῦ στεφοδότου.
Ὑπὲρ τοὺς ξενῶνας τοῦτο
καὶ μονὰς τὰς σεβασμίας,
ὑπὲρ ὀρφανοτροφεῖα
καὶ πτωχοτροφεῖα πάντα,
σωτηρίᾳ ψυχῶν τόσων
κατὰ νύκτα πτοουμένων
τῶν βαρβάρων τὰς εἰσόδους,
δώσει σοι μονὴν ὁ Κτίστης
ἐπὶ τῆς Ἐδὲμ πλατεῖαν,
ἀνεξάλειπτον καὶ μέγαν
φέρουσαν τὸν τίτλον τοῦτον
"Ἀλεξίου βασιλέως
αἰωνία μονὴ αὕτη,
ἀντὶ τοῦ πρὸς Κερασοῦντα
πολισθέντος πολιχνίου".
Ἀλλὰ πῶς ἐγὼ πρὸς δύσιν
πείθω μένειν τὸν φωσφόρον
καὶ τὸν ἥλιόν μου λάμπειν
πόρρω που τῶν ὀφθαλμῶν μου;
Ἔλαθον εἰς τοῦτο πταίσας·
διὰ τοῦτο δέομαί σου
καὶ θερμῶς καθικετεύω,
τάχυνον ἐλθεῖν ἐνθάδε
καὶ φωτίσαι μου τὰς κόρας
καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς λαμπρύναι,
φωτοδότα φωτοβόλε
φωτοπάροχε λυχνίτα,
ἔχων σύμβουλον ἐν πᾶσι
πριμμικήριον τὸν μέγαν,
ὑγιαίνοντα τὴν γνῶσιν,
βαθυγνώμονα τὰς φρένας
καὶ τὸν νοῦν πεπυκνωμένον
καὶ τὸν λόγον ἠρτυμένον.
Ἀλλὰ χαίροις, κοσμοκράτορ,
χιλιάκις μυριάκις·
καθ' ἡμέραν κατὰ νύκτας,
ἐν παντὶ καιρῷ καὶ χρόνῳ,
ἐν θαλάσσῃ κατὰ χέρσον,
ἐπὶ ξένης ἐν πατρίδι,
ἐν ὁδοιπορίαις πάσαις
εὕροις τὸν Θεὸν ἐν πᾶσι
τοῖς χρηστοῖς βουλεύμασί σου
ἀντιλήπτορα προστάτην
σύμμαχον φρουρὸν καὶ σκέπην,
ἐν πολέμοις πρωτοστάτην,
ὁδοστάτην τοῖς ἐχθροῖς σου.
Ἔλθοις εἰς βαθὺ πρὸς γῆρας,
ἴδοις παῖδάς σου τῶν τέκνων
ἄχρι γενεᾶς τετάρτης·
ἴδοις ἵλεω τὸν μέγαν
βασιλέα καὶ δεσπότην
ἐν ἡμέρᾳ τῇ τῆς δίκης,
πρὸς ἀνώλεθρον ἐκείνην
οὐρανῶν τὴν βασιλείαν
φέροντα καὶ στέφοντά σε
εἰς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Ἀνεπίγραφον.

Καὶ τίς παρηγορήσεται, τίς με παραμυθήσοι;
τίς φλόγα τὴν ἀνάπτουσαν ἔνδον καταστορέσοι;
τίς τυφομένην κάμινον ἐπαναψύξοι δρόσος;
τίς ἄνθρακας ἀνάπτοντας δεινῶς καταπραΰνοι

καὶ τίς με πυρπολούμενον ἐκ τοῦ πυρὸς ἁρπάσοι,
μᾶ[λλον] δὲ καὶ ποντούμενον πρὸς τὴν ξηρὰν ἑλκύσοι,
ὅτι τὸν αὐτοκράτορα, τὸν μέγαν βασιλέα,
τὸν λέοντα τὸν ἄλκιμον, ὑπερνεφῆ τὸν ὄρνιν,
τὸν πύργον τὸν ἀκλόνητον, ὑψίκομον τὸ δένδρον,
τὸν εὐθαλῆ παράδεισον, τὸν σθεναρὸν ἐν μάχαις,
τὸν ἐν πολέμοις ἄγρυπνον, ἀδάμαντα πρὸς πόνους,
τὴν μόνην μου παραψυχήν, τοῦ γήρους βακτηρίαν,
κυκλώσαντες ἐκύκλωσαν οἱ πειρασμοὶ κυκλόθεν
καὶ νῦν ἀφίσταμαι μακρὰν τῆς θέας τῆς ἐκείνου;
Καὶ πῶς ὁρῶ τὸν ἥλιον μὴ βλέπων τὸν φωσφόρον,
μὴ καθορῶν τὸν γίγαντα, τὸν παμφαῆ λυχνίτην,
τὸν ἐκ Ῥωμαίων ὑψηλόν, τὸν ἐξ Ἰβήρων μέγαν,
τὸν πάντοθεν ὑπέρλαμπρον καὶ λόγοις καὶ πρακτέοις,
τὸν στέφανον τὸν χρύσεον τοῦ Πόντου τοῦ Εὐξείνου,
σημαίαν τὴν ὑπέρφωτον ἄχρις αὐτῆς Κολχίδος,
τιάραν λιθομάργαρον χριστεπωνύμου λέχους,
ἠκονημένην μάχαιραν ἐθνῶν τῶν θεομάχων;
Ἆρον ἐκ τῶν ὀμμάτων μου τὰς φαεινὰς ἀκτῖνας,
ἥλιε χρυσοκόλλητε, χρυσόπαστε φωσφόρε,
ἂν μὴ τὸν Κομνηνόβλαστον κατίδω διὰ τάχους,
καὶ προσκολλήσω χείλη μου τοῖς πέλμασιν ἐκείνου,
καὶ προσκυνήσω πρόσωπον χαριτοβόλον ὅλον.
Τί μοι τὸ ζῆν χωρὶς ψυχῆς, τὸ πνέειν πνοῆς δίχα;
Λατῖνοι δυσθεώτατοι, τρανῶς πνευματομάχοι,
τῆς ἐκκλησίας ἔκπτωτοι, Λατῖνοι θεομάχοι,
χριστιανῶν πολέμιοι τῶν ὀρθοδοξοτάτων,
οἱ πᾶσαν συνταράσσοντες τὴν οἰκουμένην ἄρδην
καὶ νῦν τὸν θεοπρόβλητον ματαίως θορυβοῦντες,
στῆτε καὶ γνῶτε δυσσεβεῖς πρὸς τίνα πολεμεῖτε·
σύνετε καὶ διδάχθητε πόσον ἐστὶ τὸ μέσον.
Οὗτός ἐστιν ἀπόγονος ἐκείνων τῶν Αὐσόνων,
οὓς Ἰταλία πέφυκεν, οὓς Ῥώμη κατεπλάγη,

οὓς ὁ Γελίμαρ κατιδών, τῶν Οὐανδίλων ἄρχων,
εἰς ὄρη φεύγων δίδωσιν αὐτὸν σὺν τοῖς σατράπαις·
κἀκεῖθεν δύστηνος ἀνὴρ σπόγγον λαβὼν καὶ λύραν,
κλαίων δεινῶς ἐπάνεισι τὼ χεῖρε δεδεμένος
πρὸς τὴν Ῥωμαίων στρατιὰν ὁ πρὶν γεγαυρωμένος.
Ἀλλὰ ξυρήσειε Θεὸς ὀργῇ τὴν κεφαλήν σου,
ἀφέλοι δὲ τὸν πώγωνα καὶ γνάθους τὰς βλασφήμους,
καὶ σάκκον ἐπενδύσοι σε μετὰ ζωστῆρος σχοίνου,
ἵνα φανῇς τερέβινθος τῶν φύλλων γυμνωθεῖσα·
καὶ ταπεινώσει σε Θεός, συντρίψοι καὶ λεπτύνοι,
καὶ τὸν αὐχένα σου ζυγῷ δαμάσοι τῆς δουλείας,
καὶ θήσοι σε πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ Κομνηνοβλαστήτου,
ὡς ὑπερήφανον τρανῶς, ὡς μιμητὴν τοῦ πλάνου.

Ἀνεπίγραφον.

[Ἂν ἄ]οπλος . . ύνου κωλύῃ τὴν ἀγάπην,
ἂν ἄνθρωπος ἀπὸ τῆς γῆς ἕλκῃ σε πρὸς τὴν μάχην,
τὸν μὲν [λογ]ίζου δαίμονα κατὰ πτερὸν ἐκ ζόφου,
τὸν δὲ τοῦ σκότους ἄρχοντα καὶ φυτοσπόρον τούτου.
Φεῦγε πόρρω, βασιλεῦ, τὴν βλάβην ἀμφοτέρων
ὡς ὄφεως ψιθυριστὰς τοῦ πρώτου κακεργάτου·
ἔχε τοὺς πόδας σου στερρῶς εἰρηνικὴν πρὸς στάσιν
τὴν μόνην ἀστασίαστον, τὴν τῆς ψυχῆς γαλήνην,
ἥτις υἱοὺς ποιεῖ Θεοῦ τοὺς ταύτην μετιόντας·
ἰδοὺ γὰρ νῦν ἀνήχθησαν πρὸς ἔσχατον τὸν ὅρον,
πρὸς κολοφῶνα μέγιστον, ἀγάπη τε καὶ μάχη.
Ἐξῆλθον ἀπὸ τοῦ Καφᾶ καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν δοῦκα
ἀμφότεραι συντρέχουσι διὰ τοῦ καπετάνου.
Ἂν προλαβὼν ὡς συνετὸς καὶ μέγας κυβερνήτης,
ὡς βασιλεὺς ὡς ἐν βουλαῖς νικῶν τοὺς ὑπὸ χεῖρα,
χαλάσῃς σου τὴν ἄγκυραν τὴν κοσμοφόρον πλοίου
εἰς εὔδιον πρὸς ἄκλυστον λιμένα τῆς ἀγάπης,
καὶ θήσῃς τὰς καταλλαγὰς μετὰ τῶν νῦν υἱῶν σου,
ὡς ἡ μεγάλη δίδωσι καὶ γνῶσίς σου καὶ πρᾶξις,

ἕξεις τὸν δοῦκα φίλον σου ποθοῦντα τὴν εἰρήνην,
καὶ παύσονται τὰ δυσχερῆ πρὸς ἔαρ τὰ τῆς μάχης,
ὅσα καττύειν εἴωθε σκυτεὺς ὁ βροτοκτόνος,
καὶ ζήσεις βίον ἄλυπον, ἀτάραχον καθόλου,
ἀκύμαντον, ἀπήμονα, πλήρη χαρᾶς παμφώτου.
Καὶ γλώσσας πάσας ἡβηδὸν εὕροις εὐχαριστούσας,
καὶ χεῖρας πρὸς τὸν Ὕψιστον εὐφήμως αἰρομένας
ὑπὲρ τῆς σῆς νεότητος τῆς παγκοσμοποθήτου,
ὑπὲρ φιλτάτων εὐκλεῶν, καὶ τοῦτο νωλεμέως.
/////// π ///// τὸν καιρόν, χειμῶνος ἱσταμένου,
ὅσον τὸ κατὰ δύναμιν ἐπιποθῶν εἰρήνην.
Ψυχὴν ἔχω λαγωοῦ καὶ γυναικὸς καρδίαν
καὶ τῆς ἐλάφου πτόησιν καὶ χελιδόνος πτῆσιν·
[πεφό]βηκα τὸν λέοντα σὲ βασιλεῦ καὶ τρέμω,
καὶ τὴν φωνὴν ἀφήρημαι καὶ τὴν γραφίδα ῥίπτω.
Βούλομαι πρὸς οἰκτίρμονα καὶ συμπαθῆ λαλήσω·
δριμύς σε καταλήψεται μετάμελος πρὸς ἔαρ.

XXI.

Βίος καὶ πολιτεία τῆς ὁσίας μητρὸς ἡμῶν

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ ΤΗΣ ΝΕΑΣ

τῆς ἐξ Ἐπιβατῶν,

Ματθαίῳ τῷ ταπεινῷ μητροπολίτῃ Μυρέων συγγραφείς.

(Cod. Patriarch. 161, f. 54—66).

1. Οὐδὲν οὕτω ψυχωφελὲς καὶ σωτήριον καὶ παντὸς ἄλλου ἐπαινουμένου πράγματος χρησιμώτερον, ὡς τὸ διηγεῖσθαι τὰς τῶν ἁγίων ἀνδρῶν θεοφιλεῖς πράξεις καὶ βίους καὶ κατορθώματα, ἃ τοὺς μὲν ἐργάτας τῶν ἀρετῶν καὶ ἐπιπόνως διακειμένους εἰς ἐργασίαν πρὸς τὸ ἐπιπονώτερον καὶ προθυμότερον ἐπαλείφουσί τε καὶ ἐρεθίζουσι, τοὺς δ' ἀμελεῖς καὶ ῥᾳθύμους ὡς ἐξ ὕπνου καὶ μέθης ἐπὶ τὴν τῆς ψυχῆς νῆψιν διανιστῶσι καὶ διεγείρουσιν ἀποτιθέναι τε τὴν τῆς ῥᾳστώνης χαυνότητα καὶ ἀναβαίνειν πρὸς αὐτὴν τῶν ἀρετῶν τὴν ἀκρώρειαν. Ἐπὰν δὲ καὶ γυναικὸς ἁγίας αἱ ἀριστεῖαι κατ' ἀκρίβειαν διηγῶνται τῶν κατὰ τὸν βίον κατορθωμάτων, ἥ τε τοῦ θήλεος πρὸς ἀνδρῴαν μεταβολὴ καὶ ἡ κατὰ τῶν δαιμόνων πάλη καὶ νίκη πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ τὸ προθυμότερον τοὺς πάντας ἰθύνουσί τε καὶ διεγείρουσι. Τοιοῦτος ἦν καὶ ὁ τῆς νῦν ἐγκωμιαζομένης ἁγίας παρθένου Παρασκευῆς βίος καὶ πολιτεία καὶ ὁ παρ' ἡμῶν ταύτης θεῖος ἔρως καὶ ἔπαινος· (ὃς) ἐμπόνως ἀπὸ βουλγα-

1 Ἐν τῷ κώδ. «ψυχοφελὲς». 2 κῶδ. «ἐπαινομένου». 5 ἐπιπονώτερον] κῶδ. «ἐπινότερον». 8 ῥαστόνης || ἀναβαίνειν] ἀναβιβάζουσι. 10 ἐπ' ἂν ... ἀριστείαι. 10 διηγῶνται] διηγούμεναι. 11 θήλεως. 15 πρὸ τοῦ «ἐμπόνως» προσέθηκα «ὃς».

ρικῆς διαλέκτου εἰς τὴν ἑλληνίδα μεταφρασθεὶς καὶ ὑμῖν τοῖς φιλοθέοις ὥσπερ τι πολύτιμον δῶρον ἀποδοθείς, οἶμαι τὴν ἑκάστου φιλόθεον ψυχὴν εὐφρανεῖ ἀναγινωσκόμενος.

2. Αὕτη τοίνυν ἡ θεόνυμφος μήτηρ πατρίδα μὲν ἔσχε τοὺς Ἐπιβάτας, χώραν ὁδὸν ἡμέρας τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπέχουσαν, γεννήτορας δὲ φιλοθέους καὶ εὐσεβεῖς ἐν πάσαις ταῖς ὁδοῖς Κυρίου πορευομένους, ἐλεημοσύναις καὶ ἀρεταῖς τὸν ἑαυτῶν βίον κατακοσμοῦντας παντοίαις· καὶ τὴν ἑαυτῶν θυγατέρα τὴν καλλιπάρθενον ταύτην ἐν παιδείᾳ καὶ νουθεσίᾳ Κυρίου γαλακτοτροφήσαντές τε καὶ ἐπαυξήσαντες πρὸς Κύριον ἐξεδήμησαν, τὰ φθαρτὰ τῶν ἀφθάρτων ἀνταλλαξάμενοι καὶ τὰς αἰωνίους μονὰς κληρωσάμενοι, τὰ δὲ ἑαυτῶν πάντα πράγματα καὶ περιουσίαν τῇ ὁσίᾳ καταλιπόντες καὶ υἱῷ μονογενεῖ Εὐθυμίῳ τοὔνομα. Οἳ μετὰ τὴν ἐκείνων πρὸς Κύριον ἐκδημίαν τὴν ἀρίστην καὶ κρείττονα βουλὴν βουλευσάμενοι ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ ἑαυτοὺς παραρριπτεῖσθαι μᾶλλον (προείλοντο) ἢ οἰκεῖν ἐν ἁμαρτωλῶν σκηνώμασι καὶ ἐκδοῦναι ταῖς κατὰ κόσμον φροντίσιν, ὧν τὸ τέλος ἀπώλεια. Πάντα πτωχοῖς καὶ ἀναπήροις ἀπένειμαν μηδὲν ἑαυτοῖς καταλιπόντες. Ἀλλὰ πᾶσαν τὴν ἑαυτῶν φροντίδα καὶ σώματα καὶ ψυχὰς τῷ Θεῷ ἀναθέντες αὐτῷ ἠκολούθησαν τὸν μονήρη ἀσπασάμενοι βίον, καὶ ὃ μὲν εἰς ἀνδρῷον ἣ δὲ εἰς γυναικεῖον ἀφίκοντο μοναστήρια· τὰς τρίχας κειράμενοι καὶ τὸν κόσμον ἀποταξάμενοι τὴν σάρκα τούτῳ προσήλωσαν σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις, τὴν ὑπακοὴν τῷ προεστῶτι ἀόκνως ἐπιδεικνύμενοι, χοῦν τε ἑαυτοῖς καὶ σποδὸν τοῖς πᾶσιν ἐπιτιθέμενοι.

3. Καὶ ὁ μὲν Εὐθύμιος ταῖς ἀρεταῖς καταγλαϊσθεὶς καὶ τῇ τῶν γραμμάτων μελέτῃ τὸν νοῦν καταφωτισθείς, ἀναπτερώσας πρὸς θεῖον ἔρωτα, τοῖς [πᾶσιν] ἐγένετο περιβόητος καὶ πολλῶν ὁδηγὸς πρὸς σωτηρίαν· παρεγίνοντο γὰρ πρὸς αὐτὸν εἰς τὸ μοναστήριον οὐ μόνον τῶν ἐγγὺς ἀλλὰ καὶ τῶν μακρόθεν πλῆθος πολύ. Ἀκούοντες τοὺς ἡδυτάτους αὐτοῦ λόγους ἐτρύφων τὰς ἀρετὰς καὶ

6 γεννήτορες. 15 παραριπτεῖσθαι || μετὰ τὸ «μᾶλλον» προσέθηκα «προείλοντο». 24 ἑαυτούς. 28 μικρὸν χάσμα, ὅπερ συνεπλήρωσα εἰς «πᾶσιν».

τὴν σωτηρίαν ἐκαρποῦντο. Ὅθεν καὶ τοῦ τότε καιροῦ ἐπισκόπου Μαδύτων ἐν Κυρίῳ τελειωθέντος, ἐδεῖτο ὁ λύχνος φωτὸς καὶ τὸ φῶς ἀνελθεῖν ἐπὶ τὴν λυχνίαν προσῆκε· "οὐ γὰρ δύναται πόλις κρυβῆναι ἐπάνω ὄρους κειμένη" κατὰ τὸν λόγον τὸν ἱερόν. Ἀλλὰ τοῦτον ἡ τῆς ἐπαρχίας πληθὺς καὶ (ὁ) τῶν ἱερέων κατάλογος καὶ ἄκοντα χειροτονοῦσιν ἐπίσκοπον, ὃ δὲ τὴν προστασίαν τῆς ἀρχιερωσύνης λαβὼν ἐπαυξῆσαι τὸ τάλαντον ἠγωνίσατο καὶ πλεονάσαι προεθυμήθη, πόνους τοῖς πόνοις καὶ ἀρετὰς ταῖς ἀρεταῖς τὸ πλέον διατιθέμενος· δάκρυα δὲ τοῖς δάκρυσι καὶ ἐλεημοσύνας ταῖς ἐλεημοσύναις προσθείς, καὶ τὸ ποίμνιον καλῶς καὶ ὀρθοδόξως ποιμάνας, πρὸς Κύριον ἐξεδήμησε καὶ πολλὰ μετὰ θάνατον κατειργάσατο θαύματα.

4. Ἡ δὲ θεόνυμφος αὕτη παντοίας ἀρετὰς ἐν τῷ μοναστηρίῳ κατορθώσασα ἐξῆλθε τοῦ μοναστηρίου καὶ τὴν ἔρημον ᾤκησε. Μόνῳ τῷ Θεῷ ὁμιλοῦσα καὶ ἐπιμόνως καθικετεύουσα "Σέ, νυμφίε μου, ποθῶ καὶ σὲ ζητοῦσα ἀθλῶ" ἔλεγε, "καὶ διὰ σὲ τὴν ἔρημον ταύτην ἀσπάζομαι θηρίοις συνοικοῦσα τοῖς ἰοβόλοις, ἵνα πατήσω τὴν κάραν τοῦ βροτοκτόνου δράκοντος καὶ τῶν σκορπίων τὰ κέντρα τὰ ἰοβόλα καὶ θανατηφόρα καὶ δηλητήριον ἀποστάζοντα. Σοὶ τοίνυν τὴν πᾶσάν μου, βασιλεῦ αἰώνιε, ἀνεθέμην ἐλπίδα, τῷ δυναμένῳ δῆσαι τὸν ἰσχυρὸν καὶ τὰ σκεύη αὐτοῦ διαρπάσαι καὶ εἰς τέλος ὀλέσαι καὶ καθελεῖν, ἵνα μηκέτι καθ' ἡμῶν τῶν σῶν δούλων κατακαυχᾶται καὶ καθοπλίζηται· καὶ σοῦ τοῖς ποσὶν ἐμαυτὴν ἐπιρρίπτω, δεομένη καὶ ἱκετεύουσα διαφυλαχθῆναί με ἄτρωτον ταῖς αὐτῶν τῶν δυσμενῶν ἐπηρείαις". Ταῦτα μὲν ταύτης καὶ ἄλλ' ἅττα πρὸς τὸν δεσπότην τὰ ῥήματα, τὰ δὲ πράγματα, τὰ πεπραγμένα αὐτῆς δηλονότι θεάρεστα καὶ ψυχοσωτήρια ἔργα, νηστείας καὶ ἀγρυπνίας καὶ παννυχίους ὕμνους καὶ ᾠδὰς καὶ δάκρυα, ποῖος ἂν εἴποι βροτῶν ἐξισχύσοιεν; Οἴδασι ταῦτα οἱ ἐργάται τῶν ἀρετῶν, οἱ τὰ τοῦ κόσμου πάντα ἀπαρνησάμενοι καὶ τὸν Σταυρὸν ὡς ζυγὸν ἀράμενοι καὶ ἀκολουθήσαντες τῷ Χριστῷ, ἄζυγον ἀσκοῦντες βίον. Οὐδένα ἄλλον ἔσχεν ἐν τῇ ἐρήμῳ συλλήπτορα

1 καρπούμενοι. 2 μαδήτων. 3 Ματθ. 5,14. 5 μετὰ τὸ «καὶ» προσέθηκα «ὁ». 15 ἔλεγε] λέγουσα. 22 καθοπλίζεται.

ἢ μόνον τὸν δεσπότην Χριστόν, αὐτῷ ὁμιλοῦσα, αὐτῷ ἐντρυφῶσα, αὐτὸν καὶ πνοὴν καὶ ζυγὸν καὶ ὁδηγὸν καὶ σωτῆρα καὶ εὐεργέτην καὶ λυτρωτὴν ἔχουσα καὶ νυμφίον, καὶ αὐτῷ τὴν τῆς παρθενίας λαμπάδα τῶν ἀρετῶν δᾳδουχίαις πληρεστάτην προσφέρουσα, καὶ πότε ἀναλύσει ἐκ τῶν γάμων μεσονυκτίου προσαναμένουσα καὶ τοῦ κεκοσμημένου νυμφῶνος ἔνδον εἰσελθεῖν προσδοκῶσα.

5. Ἠλιοὺ τοῦ οὐρανοδρόμου καὶ Ἰωάννου τοῦ ἐκ στείρας βλαστήσαντος τὸν βίον ζηλώσασα κατῴκει τὴν ἔρημον. Ἄτροφος ἄποτος ἄϋπνος διεκαρτέρει τὰς ἡμέρας πάσας τῆς ἑβδομάδος· ἅπαξ σαββάτῳ καὶ κυριακῇ τροφῆς μετελάμβανε, βραχέος ἄρτου καὶ ὕδατος. Κλίνη δὲ ἦν αὐτῆς πέτραι καὶ διερρωγὸς ῥάκιον ἔνδυμα τοῦ σώματος περιβόλαιον. Οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῆς πηγὴ δακρύων πεφύκασι, τὸ δὲ στόμα αὐτῆς σὺν τοῖς χείλεσι φιάλαι τῶν ἀρωμάτων, ὕμνον ἀκατάπαυστον χέουσαι καὶ εὐωδίας πνευματικῆς τὸν ἀέρα ἐμπνέουσαι καὶ πληροῦσαι. Προσευχὴ δὲ ἦν αὐτῆς ἐκτενὴς γενομένη καὶ στάσις ἄγρυπνος· καὶ τἄλλα πάντα ὅσα τῶν ἀρετῶν κατορθώματα, ἦν αὐτῆς βρῶσις καὶ πόσις καὶ ἀνοχὴ καὶ ἀνάπαυσις. Φ[ωτισμὸ]ς δὲ αὐτῇ ἡ τοῦ θανάτου ὥρα, ἡ τοῦ δ[ικα]ίου Χριστοῦ δευτέρα ἐπέλευσις, τὸ ἀδέκαστον δικαστήριον, ἡ ἀνίλεως κρίσις, ἡ κατὰ τῶν ἁμαρτωλῶν ἀπόφασις ἔνδικος καὶ ὅσα κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον φανήσονται ποιηθησόμενα. Ταῦτα μὲν οὖν νοοῦσα ἤνυε τῇ ψυχῇ ἕως θανάτου περίλυπος, ἔχαιρε δὲ πάλιν τῇ ἐλπίδι τῶν προσδοκωμένων καὶ μὴ βλεπομένων· "ἐλπὶς γὰρ βλεπομένη" μετὰ τοῦ κήρυκος ἔλεγεν, "οὐκ ἔστιν ἐλπίς· ὃ γὰρ βλέπει τις, τί καὶ ἐλπίζει; εἰ δὲ ὃ οὐ βλέπομεν ἐλπίζομεν, δι' ὑπομονῆς ἀπεκδεχόμεθα". Ἀπεξεδέχετο οὖν καὶ αὕτη τὴν ἐλπίδα τῶν προσδοκωμένων, ὡς εἴρηται, τὴν ἀπόλαυσιν τῶν ἀγαθῶν, τὴν ἀνάπαυσιν τῶν δικαίων καὶ ὅσα τοῖς ἁγίοις ἐπήγγελται ἀγαθά, ἃ καὶ ὀφθαλμοῖς ἐστιν ἀθεώρητα καὶ ὠσὶν ἀνήκουστα, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐδέποτε ἀναβεβηκότα. Ταύταις ἐνετρύφα ταῖς ἀθα-

8 κατῷκει. 15 ἐμπναίουσαι. 18 συνεπλήρωσα δύο λέξεις κατεστραμμένας εἰς «φωτισμὸς» καὶ «δικαίου». 21 οὖν νοοῦσα] ἐν τῷ κώδ. «εὐνοοῦσα» || ἤννυε. 23 προσδοκομενων. 24 Παύλου πρὸς Ῥωμ. 8, 24—25. 26 ἀπεκδέχετο.

νάτοις τροφαῖς καὶ οὐκ ἐν ἄρτοις σεμιδαλείοις καὶ βρώμασι κεχαρυκευμένοις καὶ φθειρομένοις· "οὐκ ἐπ' ἄρτῳ" γάρ φησι "μόνῳ ζήσεται ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐν παντὶ ῥήματι Θεοῦ".

6. Διὸ τὴν τοῦ θήλεος ἀποβαλοῦσα ἀσθένειαν, καὶ τὴν ἐξ ἐξ ὕψους παρὰ Θεοῦ ἰσχὺν περιβαλοῦσα, κατὰ τοῦ ἀλάστορος πρὸς ἀντιπαράταξιν ἔστη. Καὶ ὁ μὲν ταῖς ἀσθενέσι καὶ ἀνισχύροις φαντασίαις ἐνώχλει· ποτὲ μὲν ὄφεσι δυσμενεστάτοις καὶ σκορπίοις, ποτὲ δὲ λέουσι καὶ ἄρκτοις καὶ αἰλούροις καὶ ἄλλοις ἀγριωτάτοις θηρίοις, καὶ αὐτοῖς τοῖς τῶν θηρίων οἰκτροῖς βατράχοις τε καὶ χελώναις ἐκφοβῶν ἐπεδείκνυεν· ἡ δὲ τῷ σημείῳ τοῦ Σταυροῦ ἀφανῆ ταῦτα ἐποίει καὶ ὡς ἱστὸν ἀράχνης διέλυεν, αὐτοῦ τε καὶ τῶν αὐτοῦ μηχανῶν καὶ φαντασιῶν κατεγέλα, καὶ εἰς τέλος αὐτὸν καθάπερ Δαυὶδ τὸν νοητὸν κατέβαλε Γολιὰθ τῇ δυνάμει τοῦ σταυρωθέντος καὶ βυθῷ ἀπωλείας Φαραὼ τὸν νοητὸν πανστρατεὶ κατεπόντισεν. Ὧν ἡ παγὶς συνετρίβη ταῖς τῶν δακρύων αὐτῆς ῥοαῖς καὶ πόνοις καὶ προσευχαῖς, καὶ ἐρρύσθη ἐκ τῆς παγίδος τῶν θηρευόντων ὡς στρουθίον μονάζον ἐπὶ δώματος· ἡ καὶ ὀπτασίας καὶ ὁμιλίας ἀγγέλων ἀξιωθεῖσα πάντων τῶν φθαρτῶν καὶ προσκαίρων κατεφρόνει πραγμάτων, καὶ βασιλικὸν ἐγένετο καταγώγιον, ὥστε ἐπιθυμῆσαι τοῦ κάλλους αὐτῆς ὁ βασιλεὺς τῶν αἰώνων", ὡς γέγραπται. Ἐν δὲ μιᾷ τῶν νυκτῶν συνήθως ἐπὶ τῶν προσευχῶν ἠσχολεῖτο, καὶ πρὸς οὐρανοὺς τὰς χεῖρας ἐκτείνουσα ὅρασιν ὁρᾷ θαυμασίαν. Νέος τις φωτοειδὴς καὶ περίδοξος, λαμπρὸς τὴν ὄψιν, λαμπρὸς τὴν φωνήν, φανεὶς πρὸς αὐτὴν πρᾳέως ἔφη· "Ὦ καλλιπάρθενε, ὁ ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν ἀνθρώπων καὶ σταυρωθεὶς καὶ θανὼν καὶ ἀναστὰς Θεὸς τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν ἀνθρώπων κύριος Ἰησοῦς Χριστός, σὲ τὴν σταυρωθεῖσαν τῷ κόσμῳ καὶ θανοῦσαν καὶ ἀναστᾶσαν ταῖς τῶν ἀρετῶν ἐργασίαις κελεύει σοι ἐξελθεῖν σε τῆς ἐρήμου ταύτης καὶ πρὸς τὴν πατρίδα σου ἐπανελθεῖν, κἀκεῖσε τελειωθῆναι καὶ πρὸς αὐτὸν ἀναλῦσαι καὶ σὺν αὐτῷ εἶναι". Ταῦτα μὲν ὁ ἄγγελος εἰπὼν ἐγένετο ἀφανής, ἡ δὲ

1 ἐν τῷ κώδ. «τροφαῖσι». 2 Δευτερον. 8, 3. Ματθ. 4, 4. Λουκ. 4, 4. 4 θήλεως. 7 ἐν ὄχλει... ὄφεις. 31 ταῦτα τοῦ ἀγγ. εἰπόντος.

τῆς ἀθρόου ἐκπλαγεῖσα ὁράσεως ἐξέστη μὲν ἐπὶ τῇ θεωρίᾳ, ἠδημόνει δὲ τῆς γλυκυτάτης ἐρήμου τὴν ἀναχώρησιν· οὐδὲν γὰρ οὕτω λαμπρύνει ψυχὴν καὶ νοῦν καθαίρει ὁρᾶν τὰ οὐράνια. ὡς ζωὴ ἐρημικὴ καὶ ἡσύχιος. Ἔχαιρε δὲ πάλιν ἐπὶ τῇ ἀναλύσει τοῦ σώματος καὶ τῇ καταπαύσει καὶ ἀπαλλαγῇ τῶν τε κόπων καὶ πόνων καὶ ἱδρώτων τῶν κατὰ τὸν μονήρη βίον, καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι τὸ ὄντως ἐφετὸν καὶ ὡραιότατον κάλλος.

7. Ὅθεν τοῖς τοῦ ὀφθέντος ἀγγέλου πεισθεῖσα ῥήμασι πρὸς τὴν πόλιν ἀπῆλθε τὴν τῶν λοιπῶν Βασιλεύουσαν, ἐν ᾗ ὡς ἐν ἐρήμῳ διῆγε τῇ συντονίᾳ τῆς προσευχῆς καὶ τῶν κατὰ Θεὸν ἀγώνων· ἧς οὐκ ἐλυμήναντο αἱ τῆς πόλεως ἀκαταστασίαι καὶ ὀχλήσεις καὶ θόρυβοι τὸ στερρὸν τοῦ φρονήματος. Παρεγένετο δὲ πρῶτον εἰς τὸν περιβόητον καὶ περίδοξον τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ Σοφίας νεών· εἶτα τὰ μοναστήρια περινοστήσασα πάντα καὶ παρθενῶνας καὶ εὐαγεῖς οἴκους, νηστείαις καὶ ἀγρυπνίαις καὶ προσευχαῖς τὸν οὐράνιον ἐθεράπευσε βασιλέα Χριστόν. Καὶ τοὺς ἁγίους πάντας τιμήσασα καὶ πάντων τῶν κατὰ Θεὸν βιούντων μοναχῶν καὶ μιγάδων καθάπερ τις μέλισσα ἔμψυχος τὰς ἀρετὰς ἀναιμάξασα, καὶ τῇ κυψέλῃ τῆς ψυχῆς αὐτῆς σοφῶς ἐπισυναθροίσασα, τὸν τῆς Βλαχέρνας καταλαμβάνει νεών, ἔνθα ἡ θαυματουργὸς καὶ περίδοξος ὑπῆρχε τῆς Θεοτόκου εἰκών· ἣν κατιδοῦσα τοῖς ὀφθαλμοῖς εὐθέως ἑαυτὴν ἔμπροσθεν αὐτῆς ἐπιρρίψασα μετὰ δακρύων κατελιπάρει, "Σοὶ" λέγουσα "δέσποινα, παντὸς τοῦ κόσμου Κυρία, ἡ πλατυτέρα τῶν οὐρανῶν καὶ τῶν πυρίνων ζῴων τιμιωτέρα καὶ ἐνδοξοτέρα, πᾶσάν μου τὴν ἐλπίδα (ἀνατίθημι)· μὴ ἀπορρίψῃς με τὴν δούλην σου τὴν ἐκ νεότητός μου τῷ μονογενεῖ σου ἐξακολουθήσασαν καὶ δουλεύσασαν υἱῷ καὶ Θεῷ. Οὐκ ἔχω ἄλλην ἐλπίδα, οὐκ ἔχω ἄλλην σκέπην· σὺ γάρ μου ἐλπὶς καὶ σκέπη καὶ ὁδηγὸς καὶ προστάτις καὶ πάσης μου τῆς ζωῆς φύλαξ καὶ πύργος ἀκλόνητος. Ἕως κατῴκουν τὴν ἔρημον, σὲ ἔσχον, Κυρία, συνόμιλον· νῦν δὲ ἐν τῷ κόσμῳ εἰμί· τίνα ἄλλον βοηθὸν ἔξω ἐκτός

7 ὄντος. 19 κυψέλῃ] «κυβέλῃ». 25 μετὰ τὴν λέξιν «ἐλπίδα» προσέθηκα τὸ «ἀνατίθημι». 27 ἐξ ἀκολουθήσασαν.

σου, πανάμωμε δέσποινα; Σύ μοι γενοῦ τῇ ταπεινῇ συνοδοιπόρος καὶ κυβερνῆτις καὶ ὁδηγὸς καὶ καταφυγὴ καὶ στερέωμα".

8. Ταῦτα μὲν τῇ Θεοτόκῳ ἐκ ψυχῆς προσευξαμένη καὶ αὐτῇ πᾶσαν αὐτῆς τὴν ἐλπίδα ἐπιτιθεμένη πρὸς τὴν ἑαυτῆς ἐπανῆλθε πατρίδα, κατῴκησε (δὲ) ὡς ξένη πάντη καὶ ἄγνωστος· ἔκρυπτε γὰρ ἑαυτήν, ὡς μὴ γνωσθῆναι παρά τινος. Χρόνος συμπεράνας πολὺς ἐν Ἐπιβάταις οἰκοῦσα τοὺς κατὰ Θεὸν ἀγῶνας ἐπετέλει καὶ κατορθώματα, νηστείαν τῇ νηστείᾳ καὶ ἐγκράτειαν τῇ ἐγκρατείᾳ καὶ ἀρετὰς ταῖς ἀρεταῖς ἀόκνως ἐπισωρεύουσα. Οὐ παρωράθη μὴ ἐπιγνῶναι καὶ τὴν αὐτῆς ἐκδημίαν πρὸς Κύριον· ὤφθη γὰρ αὐτῇ ὁ καὶ πρότερον φανεὶς φωτοειδὴς καὶ λαμπρὸς νεανίας, τὴν πρὸς οὐρανοὺς ἄνοδον εὐαγγελιζόμενος καὶ συνοδοιπόρος αὐτῇ εἶναι διισχυριζόμενος. Καὶ ταῦτα μὲν ὁ φανεὶς παροτρύνας καὶ παραθαρρύνας τὴν τῆς ἁγίας πάλιν ψυχήν, πάλιν ἐγένετο ἀφανής· αὕτη δὲ τὸ ὄμμα τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος εἰς οὐρανοὺς ἀτενίσασα τὸν δεσπότην ἑαυτῆς κατελιπάρει Χριστόν. "Φιλάνθρωπε δέσποτα" ἔλεγε, "μή με παρίδῃς τὴν δούλην σου τὴν διὰ τὸ ὄνομά σου τὸ ἅγιον πάντα καταλιποῦσαν καὶ ὀπίσω σου ἐξακολουθήσασαν, ἀλλ' ἐξαπόστειλον ἄγγελον εἰρηνικὸν τοῦ λαβεῖν εἰρηνικῶς τὴν ψυχήν μου καὶ μὴ καταχυριευθῆναι ἐν τῇ ἐξόδῳ αὐτῆς ὑπὸ τῶν πονηρῶν καὶ ἀκαθάρτων πνευμάτων, καὶ καταξίωσον αὐτὴν μετὰ παρρησίας παρασταθῆναι τῷ φοβερῷ σου βήματι, ὅτι εὐλογητὸς εἶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· ἀμήν".

9. Ταῦτα ἡ ἀοίδιμος προσευξαμένη παρέδωκε τὴν τιμίαν αὐτῆς ψυχὴν τῷ Θεῷ, τὸ δὲ μακάριον σκῆνος αὐτῆς φιλόθεοί τινες ταφῇ παραδόντες ξένοις ἁρμόζουσιν· οὐ γὰρ ἀπήγγειλέ τινι τὰ κατ' αὐτὴν ἄχρι τέλους. Ὁ δὲ Θεὸς βουλόμενος αὐτὴν δοξάσαι ὡς οἷόν τε οὐκ εἴασε λήθῃ καλυφθῆναι τὰ κατ' αὐτήν, ἀλλ' ᾠκονόμησεν εὑρεθῆναι τό τε λείψανον αὐτῆς καὶ τὴν ἐπωνυμίαν, ὁποία τέ ἐστιν καὶ ἐκ ποίας ὑπῆρχε πατρίδος καὶ ὅπως τὸν κατὰ Θεὸν ἠγώνισται (ἀγῶνα), καὶ πάσης τιμῆς ὡς θέμις ἀξιωθῆναι.

2 κυβερνήτης. 5 προσέθηκα τὸ «δὲ». 9 ἐπισορεύουσα. 15 ὄμμα. 16 ἀτενήσασα. 22 παρασταθῆναι] παρασταθῇ. 25 ἁρμόζουσιν] ἁρμόζουσαν. 31 προσέθηκα «ἀγῶνα».

Στυλίτης δέ τις ἔν τινι στύλῳ τὸν κατὰ Θεὸν ἀγῶνα ἀγωνιζόμενος, καὶ τῷ Θεῷ μόνῳ λατρεύων καὶ συνομιλῶν καὶ ἐντρυφῶν καὶ περιπολεύων ἡμέρας καὶ νυκτὸς προσευχόμενος, ἡσύχως διῆγε τὸν βίον. Ναύκληρος δέ τις κατὰ πάροδον λοιμικῇ νόσῳ κατασχεθεὶς τέθνηκεν· ὃς πλησίον τοῦ στύλου, ἐν ᾧ ὁ ῥηθεὶς ἐνῴκει στυλίτης, ὑπὸ τῶν συντρόφων παραρριφθεὶς ἄταφος ἔκειτο, κηδείας καὶ ἐπιμελείας τῆς προσηκούσης ἐκτός. Ἐξογκωθέντος δὲ αὐτοῦ καὶ δυσωδίας πλησθέντος, οὐ μόνον τοὺς γείτονας ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν στυλίτην ἀπὸ τοῦ στύλου κατενεχθῆναι ἠνάγκαζε· τοσαύτη γὰρ ἦν ἡ τῆς δυσωδίας ἰσχύς. Ἦρε δὲ φωνὴν ὁ στυλίτης ἀπὸ τοῦ στύλου πρὸς τοὺς παρατυχόντας ἀνθρώπους καὶ περὶ τοῦ δυσωδεστάτου ἐκείνου σκήνους τι ποιῆσαι φροντίζοντας ἔφη "λάκκον παμμεγέθη ὀρύξατε καὶ ἐν αὐτῷ τοῦτο ὠθήσατε καὶ καλύψατε, καὶ οὕτω τῆς δυσωδίας ἀπαλλαγῆτε κἀμὲ ἐκ τοῦ στύλου μὴ καταβῆναι ποιήσατε". Πεισθέντες τοίνυν αὐτῷ καὶ τὸν λάκκον εἰς βάθος ὀρύξαντες ἐνέτυχον τῷ ἱερωτάτῳ τῆς ὁσίας λειψάνῳ εὐωδίας ἀναπηγάζοντι τῆς ἀκροτάτω, ὥστε καταποθῆναι ὑπὸ ταύτης τὴν ἄπειρον ἐκείνην δυσωδίαν τὴν ἐκ τοῦ νεκροῦ ἐξερχομένην τοῦ ναυκλήρου, καὶ ὑπερεκχυθῆναι εἰς τὸν ἀέρα, ὥστε τοὺς πάντας ἐκπλήττεσθαι τῆς ἀθρόως γενομένης δαψιλοῦς εὐωδίας ἐκείνης καὶ κράζειν τὸ "Κύριε ἐλέησον". Ἔχαιρον μὲν πάντες τῇ τοῦ λειψάνου εὑρέσει, τῷ τίνος δὲ ἦν αὐτὸ μὴ εἰδέναι κατηφοῦντο τὰ μάλιστα.

10. Ἀλλὰ κἀνταῦθα ἐνεργεῖ Θεὸς τὴν τούτου φανέρωσιν τρόπῳ τοιῷδε. Γεώργιός τις, εἷς ἐκ τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων τῶν τὸν λάκκον ὀρυξάντων, εὐσεβὴς καὶ φιλόχριστος καὶ περὶ τὴν κατὰ Θεὸν πολιτείαν ἀκριβῶς ἐντεθραμμένος, τὴν ἑσπερινὴν δοξολογίαν καὶ εὐχαριστίαν ἐκτελέσας καὶ ὑπὲρ παντὸς τοῦ οἴκου αὐτοῦ κατὰ συνήθειαν προσευξάμενος πρὸς ὕπνον ὀλίγον ἐτράπη· μέσης δὲ νυκτὸς ὁρᾷ καθ' ὕπνους βασίλισσαν εὐμενεστάτην καὶ ὑπέρλαμπρον καθεζομένην ἐν θρόνῳ εὐμενεστάτῳ καὶ ὑπερλάμπρῳ

6 παραριφθείς. 10 στυλήτης. 15 ποισθέντες. 16 τοῦ ἱερωτάτου... λειψάνου. 17 ἀναπηγάζον. 22 κατηφιῶντο. 26 ὀρυξάντων.

καὶ περὶ αὐτὴν κύκλῳ ἱσταμένους φωτοφόρους ἄνδρας. Οὓς κατιδὼν ὁ Γεώργιος, φόβῳ πολλῷ συσχεθείς, πρηνὴς παρὰ τοὺς πόδας αὐτῶν ἔκειτο καὶ ὑπὲρ τοῦ ζῆν κατελιπάρει· οὐ γὰρ ἦν ἱκανὸς τὴν ἄπειρον ἐκείνην ὑπενεγκεῖν ἐπιφάνειαν. Εἷς δὲ τῶν φωτοφόρων ἐκείνων τῆς αὐτοῦ δεξιᾶς ἐπιλαβόμενος ἤγειρε λέγων "Γεώργιε μὴ φοβοῦ, ἀλλ' ἐγερθεὶς τὸ πρωὶ ἐν τῇ συνάξει τοῖς πᾶσιν ἀνάγγειλον τιθέναι ἐν λάρνακι ὃ νῦν εὑρόντες τῆς ὁσίας Παρασκευῆς λείψανον· αὕτη γὰρ ἐν αὐτῇ τῇ χώρᾳ τῶν Ἐπιβατῶν καὶ γεννηθεῖσα καὶ τραφεῖσα καὶ τοὺς κατὰ Θεὸν ἀγῶνας ἐπιδείξασα, καὶ εἰς ἣν ὁρᾷς κατάστασιν καὶ βασιλείαν ἀξιωθεῖσα, συμπολῖτις ὑμῖν ἐστι καὶ σύμπατρις καὶ ὑπὲρ ὑμῶν πρὸς τὸν Θεὸν τὰς αἰτήσεις ποιεῖ ἐπιμόνως ἑκάστοτε". Καὶ ταῦτα μὲν ἐκεῖνος, ἡ δὲ βασιλὶς ἐκείνη γυνὴ πλησίον αὐτῆς τὸν Γεώργιον εἶπε γενέσθαι καί φησι πρὸς αὐτόν. "Ἐγώ εἰμι ταύτης τῆς γῆς, εἰς ἣν ὑμεῖς τὸ παρὸν κατοικεῖτε, καὶ θρέμμα καὶ γέννημα, Παρασκευὴ ἀπὸ τοῦ θείου βαπτίσματος ὀνομαζομένη. Σπεύσατε οὖν τὸ παρόν μου σκῆνος τιμῆσαι, κἀγὼ εἰς τὸ σωθῆναι ὑμᾶς καὶ παθῶν καὶ κινδύνων τὸν Θεὸν ἐξαιτήσομαι". Τὰ αὐτὰ καί τις φιλόθεος γυνὴ θεασαμένη καθ' ἑαυτὴν ἐξεπλήττετο· ὁ δὲ Γεώργιος διυπνισθεὶς καθ' ἑαυτὸν καὶ αὐτὸς ἐξεπλήττετο καὶ διενοεῖτο τὸ φρικτὸν τῆς ὁράσεως. Ταῦτα δὲ αὐτοῦ διανοουμένου, ἡ ῥηθεῖσα Εὐθυμία προσφιλὴς οὖσα τῷ Γεωργίῳ καὶ γειτονεύουσα ἦλθε πρὸς αὐτὸν (καὶ) τὴν ὅρασιν ἐτραγῴδει. Ἀκούσας δὲ ταῦτα "νὴ τὴν ἄνω πρόνοιαν" ἔφη, "κἀγὼ ταῦτα ἐθεασάμην τῇ παρούσῃ νυκτὶ καὶ τοιαῦτα συντίθεμαι". Ἐξελθόντες δὲ καὶ ἀμφότεροι ἀπήγγειλαν τῷ λαῷ τὰ καθ' ὕπνους αὐτοῖς ὁραθέντα· καὶ συναθροισθέντες ὅ τε σύλλογος τῶν ἱερέων καὶ ὁ κοινὸς μετὰ φώτων καὶ θυμιαμάτων προέπεμπον καὶ παρέπεμπον τὸ ἀσκητικώτατον σκῆνος τῆς ὁσίας, καὶ ὥσπερ τινὰ πολύτιμον θησαυρὸν ἐξεκόμιζον πρὸς τὸν τῶν ἁγίων Ἀποστόλων ναόν, ἐν ᾧ κατέθεντο ἐπισήμως· καὶ ἦν ἰδεῖν τὴν λάρνακα ἔμπλεων πολλὰς ἰά-

23 προσέθηκα «καὶ». 31 ἐπισίμως.

σεις ἀναπηγάζουσαν. Καὶ ταῦτα μὲν ἐν Ἐπιβάταις, ἐν τῇ τῆς ὁσίας πατρίδι.

11. Ὅπως δὲ εἰς Βουλγαρίαν μετεκομίσθη, ὡς ἐν συντόμῳ διηγητέον, εἶτα καὶ περὶ τῶν καθ' ἑξῆς πραχθέντων εἰς δήλωσιν μετενεκτέον. Τὰ σκῆπτρα τῆς τῶν Ῥωμαίων βασιλείας ὑπὸ τῶν Φραγκῶν τυραννούμενα, καθάπερ τις λοιμικὴ νόσος τὰ καλὰ κατέφαγε πάντα καὶ τέλεον ἐξηφάνισε· τὸν γὰρ τῆς ἁγίας Σοφίας ναὸν ὧν εἶχε λειψάνων ἁγίων καὶ τέμπλων καὶ σκευῶν πολυτίμων ἀπογυμνώσαντες, καὶ πάντας τοὺς εὐαγεῖς οἴκους καὶ μοναστήρια διαρπάσαντες καὶ τὰ βασιλικὰ ταμεῖα ἀποκενώσαντες, πρὸς Ἰταλίαν πάντα προέπεμψαν. Κενὴν μόνην τὴν Κωσταντίνου κατέσχον, καὶ τὸν λαὸν ἐτιμώρουν καὶ παπολατρεῖν κατηνάγκαζον. Ὅθεν δάκρυα καὶ θλίψεις καὶ στενοχωρίαι περὶ τὸν θεῖον λαόν, βασιλεύοντος τότε ἐν Βουλγαρίᾳ Ἰωάννου τοῦ Ἀσάν, υἱοῦ βασιλέως Ἀσὰν τοῦ γέροντος· ὃς τῇ δυνάμει τοῦ τὰ πάντα ἰσχύοντος πᾶσαν Μακεδονίαν καθυποτάξας καὶ Θρᾴκην, Δαλματίαν τε καὶ Μοισίας καὶ Ἀλβανιτίαν, κατεκράτησε καὶ Σερρῶν καὶ Θετταλίας πάσης σὺν Θεσσαλονίκῃ καὶ ἁγιωνύμῳ ὄρει τοῦ Ἄθω μέχρι καὶ Δράτζας. Ἐν αὐταῖς δὲ μητροπολίτας καὶ ἐπισκόπους ἐχειροτόνησε, τοὺς ὄντας πάντας ἐξώσας διὰ τὸ λατινοφρονεῖν. τῆς γὰρ Κωνσταντίνου ἁλούσης, οἵ τε ἀρχιερεῖς καὶ τὸ ὑπήκοον τοῖς ἐκείνων ὑπέκυψαν δόγμασιν· ἔθος γὰρ τοῖς παπολάτραις μὴ ἠρεμεῖν, ἀλλὰ καινοτομεῖν καὶ μάχας ἐμβάλλειν ταῖς ἐκκλησίαις καὶ τὸν χριστώνυμον διαστρέφειν λαὸν καὶ πάνθ' ὅσα τῆς εὐωνύμου μερίδος ἐφευρίσκειν ἀντάξια. Ταῦτα πλατυτέρως εὑρήσεις ἐν τῷ χρυσοβούλλῳ αὐτοῦ τῷ ὄντι ἐν Λαύρᾳ καὶ ἐν τῷ Πρωτάτῳ. Πρὸς τούτοις καὶ τῆς Ἀδριανοῦ κατεκράτησε πόλεως καὶ πᾶσαν πόλιν καὶ χώραν ἁλώσας ἄχρι καὶ Κωνσταντίνου, ὅτε καὶ οἱ ταύτης κρατήσαντες Φράγκοι τέλος δοῦναι ὑπέσχοντο καὶ μὴ καταπολεμεῖν κατηξίουν. Τούτων δὲ γενομένων ἡ τῆς ἁγίας σοροῦ ἐξηχεῖτο φήμη καὶ ἐθαυμάζετο τοῖς μακρὰν καὶ τοῖς ἐγγύς.

6 φραγγῶν. 10 τοὺς βασιλικοὺς ταμείας. 13 στενοχωρεῖαι. 17 μυσίας. 23 ἐμβάλλειν. 25 εὑρίσεις. 26 χρυσοβούλῳ. 29 φράγγοι . . . ὑπόσχοντο. 30 σορός.

12. Ἤκουσται δὲ περὶ αὐτῆς καὶ τῷ ῥηθέντι βασιλεῖ τῶν Βουλγάρων Ἰωάννῃ τῷ Ἀσάν· ὃς ἐπιθυμίᾳ ἐπιθυμήσας πρέσβεις πρὸς τοὺς ἐν Κωνσταντίνου ἀποστείλας τὸ ἱερὸν ἐπεζήτει σὺν τῇ λάρνακι λείψανον, τοὺς δὲ νονομισμένους φόρους, οὓς καθυπέσχοντο τελεῖν, παρεάσαι καὶ μηκέτι μετ' αὐτῶν πολεμεῖν τε καὶ μάχεσθαι καὶ οὕτω καθ' ἑαυτοὺς εἰρηνεῦσαι. Ἀντιλεγόντων δὲ τῶν Φράγκων καὶ μὴ θελόντων δοῦναι, πρὸς μάχην τοῦτον ἐκίνησαν· ἔλεγε γὰρ ἐν ἑαυτῷ "τί μοι πλοῦτος, τί μοι δόξα, τί μοι πλῆθος τῶν μαργάρων καὶ λίθων πολυτελῶν; ταῦτα οὐ τῆς ἐμῆς βασιλείας ἀντάξια, ὡς τὸ τῆς ὁσίας ἱερώτατον σκῆνος". Ταῦτα ὑπὸ τῆς ἄγαν εὐλαβείας καὶ πίστεως διενοεῖτο ὁ βασιλεύς. Διὸ καὶ ἐκ δευτέρου πρέσβεις σὺν ὀργῇ ἀποστείλας τὰ εἰκότα προσηπείλει· "κἂν μὴ ταχέως τὸ ἐμὸν σὺν σπουδῇ ἐκτελέσητε" ἔλεγε "θέλημα, νὴ τὴν ἄνω πρόνοιαν καὶ τῆς ἐμῆς βασιλείας τὸ ἀκαταμάχητον σκῆπτρον, σὺν λαῷ ἀπείρῳ καὶ ἐμπείρῳ πρὸς πᾶσαν ἀντιπαράταξιν καθ' ὑμῶν ἐκστρατεύσω, τήν τε πόλιν ὑμῶν ἐρημώσω καὶ τὰς σάρκας ὑμῶν βορὰ τοῖς κυσὶ παραδώσω". Ταῦτα οἱ τῆς πόλεως ἀκούσαντες, καὶ μὴ δυνάμενοι ἀντοφθαλμῆσαι καὶ συμπλακῆναι αὐτῷ, τοῖς ἐκείνου ὑπέκυψαν ῥήμασι καὶ τὴν λάρνακα ὑπέσχοντο δοῦναι.

13. Πρὸς τὸν βασιλέα τοίνυν οἱ πρέσβεις παραγενόμενοι τὴν ὑπόσχεσιν ταύτην εὐηγγελίσαντο, οὓς περιχαρῶς καὶ ἐντίμως ὑποδεξάμενος δώροις καὶ εὐεργεσίαις ἐτίμησε· τῇ δ' ἐφεξῆς μετακαλεσάμενος τὸν τῆς Πρεσλάβας μητροπολίτην Μᾶρκον σὺν ἄλλοις τῶν τοῦ κλήρου πρὸς ἀνακομιδὴν τοῦ λειψάνου ἀπέστειλε, καὶ εὐθὺς ἡ Κωνσταντίνου τὸν ἀρχιερέα εἶχε Μᾶρκον καὶ τοὺς περὶ αὐτόν· οὓς ἀξίως οἱ Φράγκοι ὑποδεξάμενοι τό τε λείψανον καὶ δῶρ' ἄττα αὐτοῖς ἐγχειρισάμενοι ἀπέστειλαν μετ' εἰρήνης, συγγνώμην τῆς ἀπειθείας αἰτησάμενοι. Ἦλθον οὖν εἰρηνικῶς ἄχρι τῶν Βουλγαρικῶν ὁρίων· ὁ δὲ γνοὺς τὴν ἐκείνων ἄφιξιν, ἣν ἐπόθει ὑπὲρ χρυσίον εἰπεῖν καὶ τοπάζιον, πᾶσαν τὴν ἑαυτοῦ ἐπισυνάξας στρατιὰν καὶ τὴν σύγκλητον πρὸς ὑπαντὴν ἐξῆλθε τούτου σὺν Ἑλένῃ

12 προσειπήλει. 25 ἀνακομηδὴν. 31 στρατειὰν.

τῇ βασιλίδι, μητρὶ αὐτοῦ, καὶ τῇ συνεύνῳ αὐτοῦ Ἄννῃ τῇ βασιλίσσῃ. Ἅμα τούτοις καὶ ὁ πατριάρχης Τορνόβου Βασίλειος σὺν τῷ ἱερωτάτῳ κλήρῳ μεθ' ὅσης ἔδει τάξεως προσυπήντησεν. Ὁ βασιλεὺς πεσὼν ἐπ' ἐδάφους παρὰ τὴν λάρνακα εὐλαβῶς καὶ εὐσεβῶς (αὐτὴν) κατησπάζετο, χαίρων καὶ εὐχαριστῶν τῷ βασιλεῖ καὶ Θεῷ τῷ καταξιώσαντι αὐτὸν καὶ βλέψαι καὶ προσκυνῆσαι ὅπερ ἐπόθει ἱερώτατον λείψανον. Ὡσαύτως αἱ βασιλίδες ἥ τε σύγκλητος καὶ ὁ πατριάρχης εὐλαβῶς κατησπάσαντο (καὶ) μετὰ λιτῆς καὶ φώτων καὶ θυμιαμάτων μέχρι τῆς βασιλικῆς ἐκκλησίας τῆς ἐν τῷ παλατίῳ προέπεμψαν καὶ κατέθεντο ἐν τῷ τῆς καταθέσεως τόπῳ εἰς δόξαν Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν.

14. Ταῦτα ὁ πατριάρχης Τορνόβου Εὐθύμιος ἐσύστερον βουλγαριστὶ συνεγράψατο ἕως ὧδε συμπεράνας τὸν λόγον, ἅπερ ἡμεῖς ἐπιμελῶς μετηνέγκαμεν εἰς τὴν ἑλληνίδα· τὰ δ' ἐφεξῆς ἐκ τῶν ὑπομνημάτων συνεγραψάμεθα· ἔχει δὲ οὕτως. Μετὰ τὸ ἀποτεθῆναι τὸ ἱερόν, ὡς εἴρηται, λείψανον ἐν τῷ τῆς καταθέσεως τόπῳ, ὀλίγος συμπεράνας χρόνος τὰ (μὲν) τῶν χριστιανῶν ἠσθένει καὶ προσέπιπτεν, οἷς κρίμασιν οἶδε Θεός, ὁ δὲ Ἰσμαὴλ ἴσχυε καὶ ἐκραταιοῦτο. Πᾶσαν μὲν τὴν ἔξω ληισάμενος καὶ τροπωσάμενος κατὰ κράτος, κατὰ Βουλγάρων ἐστράτευσε καὶ τούτους κατετροπώσατο, τάς τε χώρας καὶ πόλεις ἠφάνισε καὶ αὐτὸν τὸν κατὰ καιρὸν βασιλέα τῶν Βουλγάρων ἀπὸ Τορνόβου εἰς Σερβίαν καὶ Πόσναν φυγάδα πεποίηκεν, ἐν ᾗ πρὸ καιροῦ τὸ ἱερώτατον λείψανον μεταστειλάμενος εἰς φύλαξιν ἐν Πελιγράδῳ τῇ πόλει, ἔνθα καὶ τὸ βασίλειον, ἀπὸ Τορνόβου διὰ τὰς συνεχεῖς τῶν Ἰσμαηλιτῶν ἐφόδους μετέθηκεν. Ἀλλ' οὐ κἀκεῖ τῶν χειρῶν ἐξέφυγε τῶν ἐχθρῶν, μὴ βουλομένου Θεοῦ βοηθῆσαι· ὑπὸ γὰρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν ἑάλω ἥ τε Μπόσνα καὶ Σερβία πᾶσα σὺν πᾶσι τοῖς ὁρίοις αὐτῶν καὶ πόλεσι πλὴν Πελιγραδίου, οἵ τε παρ' αὐτοῖς κνέζοι λεγόμενοι καὶ ἡγεμόνες καὶ ὕπατοι σὺν στρατηγοῖς καὶ στρατιάρχαις ἅπαντες ἄρδην ἀπώλοντο τῇ ἰσμαηλιτικῇ μαχαίρᾳ. Ὅτε δὲ καὶ ἡ Κων-

1 συννεύνῳ. 3 προσυπάντησε. 4 τοῦ βασιλέως πεσόντος. 7 βασιλίδαι. 8 προσέθηκα τὸ πρῶτον «καὶ». 14 τὰ] τῶν. 17 προσέθηκα τὸ «μὲν».

σταντίνου ἑάλω, μετὰ πέντε βασιλέων παρέλευσιν ἐβασίλευσε σουλτᾶν Σουλεϊμάνης, ἀνὴρ ἀνδρικώτατος καὶ μεγαλόψυχος, (ὃς) ἔν τε φρονήσει καὶ ἠθικῇ καταστάσει τοὺς πρὸ αὐτοῦ καὶ μετ' αὐτὸν ὑπερηκόντισεν ἅπαντας. Πρὸς τούτοις καὶ καθ' ἡμῶν τῶν χριστιανῶν, τὸ ὑπ' αὐτὸν λέγω ὑπήκοον, καλῶς διακείμενος ἦν· ὃς κατὰ τῶν Οὐγκρῶν μάχην κινήσας καὶ στρατεύσας τό τε Πελιγράδιον ἐπόρθησε καὶ ἄλλας πόλεις καὶ χώρας. Περὶ δὲ τοῦ λειψάνου ἀκούσας, τί ἂν εἴη ἐπύθετο· κἀκεῖ γὰρ τὰς θεοσημείας ἐποίει τὸ ἱερὸν ἐκεῖνο σκεῦος, ὥστε καὶ τὸν βασιλέα τὰ κατ' αὐτὸ μὴ λαθεῖν ἀλλ' ἔπεισεν ἐρωτῆσαι. Ἀκούσας δὲ παρά τινων ὅτι τῶν χριστιανῶν ἐστι προσκύνημα, θείᾳ δυνάμει καὶ ἐνεργείᾳ καὶ τῇ πρεσβείᾳ τῆς ὁσίας ἀπὸ Πελιγραδίου εἰς Κωνσταντίνου ἀπέστειλε καὶ κατέθετο ἐν τῷ δυστυχεῖ πατριαρχείῳ τῆς Παμμακαρίστου, ὃ νῦν μασγίδιόν ἐστι τῇ ἀκαταστασίᾳ τινῶν ἀνιέρων ἀρχιερέων καὶ κληρικῶν.

15. Ὀλίγον δὲ καὶ περὶ τούτου διεξιέναι χρεών, οὐχ ἵνα χαρὰν ἀλλὰ λύπην ἐμβάλλω ταῖς ὑμετέραις ψυχαῖς τὰ τῆς ἐκκλησίας δεινὰ καὶ σκάνδαλα διηγούμενος, ὅτι μετὰ τῆς βασιλείας καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀπωλέσαμεν τάξιν καὶ τῶν καλῶν ἐθῶν τὴν κατάστασιν. Ἱερεμίου πατριαρχοῦντος, ἀνδρὸς σοφοῦ καὶ τιμίου, τὰ τῆς ἐκκλησίας ὑπῆρχεν ἐν καταστάσει πολλῇ. Συνέβη δὲ τότε τὸν σουλτᾶν Μουράτην ἀναφοραῖς ψευδηγόροις τινῶν ἀρχιερέων ὀργισθῆναι κατ' αὐτοῦ καὶ τοῦτον δέσμιον ἐν Ῥόδῳ εἰς ἐξορίαν ἀπέστειλε· πατριαρχεύει δὲ μετὰ τοῦτον Παχώμιος ὁ καὶ Μπατέστας λεγόμενος, γραμμάτων μὲν καὶ μοναδικῆς πολιτείας καὶ ὅσα τὰ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ καὶ περὶ τὸν ἄνθρωπον ὑπάρχειν χρηστὰ πάντῃ ἄμοιρος καὶ ἀλλότριος, καὶ αὐτῆς τῆς ὄψεως καὶ γλώττης καὶ φωνῆς ἐστερημένος· ἐπιβουλαῖς δὲ καὶ δημεγερσίαις, ὅτι μάλα πανοῦργος καὶ ἐμπειρότατος ἦν. Ἐνιαυτοὺς δύο τοῦ πατριαρχικοῦ κατετυράννησε θρόνου· ἀκαταστασίας καὶ συγχύσεις καὶ ταραχὰς καὶ χρέος βαρύτατον τῇ τοῦ Θεοῦ προὐξένησεν ἐκκλησίᾳ, ἐν ᾗ καὶ

2 προσέθηκα τὸ «ὅς». 4 ὑπερηκόντησεν. 19 ἀπολέσαμεν. 28 δημιγερσίαις || μάλλα. 30 κατετυράννισε.

τὸ τοῦ Σίμωνος ἐκορυφώθη παράπτωμα, ὥστε καπηλεύεσθαι τοὺς ἀρχιερεῖς δι' ἀγορᾶς καὶ πράσεως τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος καὶ μεταλλάττεσθαι ἀπὸ ἐπαρχίας εἰς ἐπαρχίαν, πολλάκις δὲ καὶ ἐν μιᾷ ἐπαρχίᾳ δύο ἢ τρεῖς εἶναι ἀρχιερεῖς ἀλλήλους κατεσθίοντας καὶ βλασφημοῦντας. Ἔκτοτε καὶ μέχρι τοῦ νῦν τούτοις τοῖς ἀτοπήμασιν ἡ καθ' ἡμᾶς παλαίει ταλαίπωρος ἐκκλησία, πεπληρωμένη τῇ αἱρέσει τοῦ Σίμωνος.

16. Συναχθέντων δὲ τότε τῶν καθευρεθέντων ἀρχιερέων καὶ κληρικῶν, προεξάρχοντος τοῦ Θεολήπτου Φιλιππουπόλεως σὺν Νικηφόρῳ τῷ διδασκάλῳ, εἰς τὸ ἐξῶσαι τοῦ θρόνου τὸν εἰρημένον Παχώμιον, ὡς παρανόμως καὶ παρὰ κανόνας καὶ ἄνευ τῆς ἱερατικῆς συνόδου ἐπὶ τὸν πατριαρχικὸν θρόνον καθίσαντα, καὶ τὸν Ἱερεμίαν ἀπὸ τὴν ἐξορίαν ἀνακαλέσαι, οὐκ ἠδυνήθησαν διὰ τὸ τὸν κάπαγαν τοῦ βασιλέως παρακοιμώμενον εἶναι μετ' αὐτοῦ βοηθὸν καὶ ἀντιλήπτορα. Ὅθεν δαπάναι περὶ τὸν τρόπον πολλαί· κοπιάσαντες δώσαντες δαπανήσαντες, μόλις τοῦτον τοῦ θρόνου καθεῖλον καὶ εἰς Βλαχίαν δεσμώτην πεπόμφασι. Τούτου δὲ ἐξωσθέντος ἐπέβη τοῦ θρόνου Θεόληπτος, τὰς συνθήκας καὶ τοὺς ὅρκους καταφρονήσας· συνέθεντο γὰρ ἀλλήλοις ὁρκωμοτήσαντες, ἵνα μηδεὶς ἑαυτῷ προσποιήσηται τὸν πατριαρχικὸν θρόνον, ἀλλ' εἰ δυνατὸν τὸν Ἱερεμίαν, τὸν γνήσιον αὐτῶν ποιμένα καὶ ἀρχιερέα, ἀπὸ τῆς ἐξορίας ἀνακαλέσωσιν· ἦν γὰρ πανοῦργος καὶ πονηρὸς ὁ τῆς Φιλίππου Θεόληπτος καὶ πάνυ διπρόσωπος, ὑπουλότητι πάσῃ προσέχων καὶ λόγοις ἀπατηλοῖς τὰς πολλῶν καρδίας ἐξαπατῶν καὶ κολακεύων. Ἐπ' αὐτὸν οἶμαι λελέχθαι τὸ προφητικὸν ἐκεῖνο λόγιον "ἡπαλύνθησαν οἱ λόγοι αὐτοῦ ὑπὲρ ἔλαιον, καὶ αὐτοί εἰσι βολίδες"· ὃς τοὺς μὲν ἀρχιερεῖς καὶ Νικηφόρον τὸν διδάσκαλον ἀπατήσας ἑαυτῷ τὸ πατριαρχεῖον προσεποιήσατο καὶ τοῦ θρόνου ἐπέβη. Ὅθεν πάλιν σκάνδαλα καὶ μάχαι καὶ δαπάναι περὶ τὴν ἐκκλησίαν πολλαί. Ἰδόντες οὖν οἱ ἀρχιερεῖς ὑπὸ τοῦ Θεολήπτου ἠπατημένους, ἠβουλήθησαν μὲν καὶ τοῦτον ἐξῶ-

1 σίμονος... καπιλεύεσθαι. 7 σίμονος. 14 παρακειμώμενον. 19 ὁρκομοτησαντες. 22 ἀνακαλέσασθαι. 23 πόνηρος. 26 Ψαλμ. 54, 23.

*

σαι τοῦ θρόνου, οὐκ ἠδυνήθησαν δέ· ὁ γὰρ μπεγλερμπεῖς, ὁ τοῦ βασιλέως ἀρχιστράτηγος, διὰ τῆς πολλῆς πρὸς αὐτὸν δόσεως τοῦ ἀργυρίου ἦν αὐτῷ βοηθὸς καὶ ἀντιλήπτωρ· σὺν αὐτῷ καὶ ἄλλοι τῶν μεγιστάνων πολλοί, δι' ὧν ὁ Θεόληπτος ὑπερισχύσας τὸν μὲν Νικηφόρον εἰς Κύπρον ἐξόριστον πέπομφε, τοὺς δ' ἀρχιερεῖς ἄκοντας καὶ μὴ βουλομένους πατριάρχην αὐτὸν ψηφίσαι καὶ ὀνομάσαι καὶ ὑπογράψαι πεποίηκεν. Συνέβη δὲ τότε τὸν τῆς Ἀλεξανδρείας πατριάρχην Σίλβεστρον ἐκεῖσε παρατυχεῖν, ὃς καὶ πρὸς Ἱερεμίαν πάθος τι ἀνθρώπινον εἶχεν· δι' ἐκείνου πάντα συνέβη τὰ σκάνδαλα· δι' οὗ καὶ ὁ Θεόληπτος μᾶλλον συνέστη κατὰ πάντων ὑπερισχύσας. Ἀλλὰ ταχέως πάλιν πέπτωκεν, ὡς παρακατιὼν ὁ λόγος δηλώσει. Τοῦ γὰρ μπεγλερμπεῖ ὑπὸ τοῦ βασιλέως Θεοῦ ἐκδικήσει τὴν χάραν ἀποτμηθέντος, μετακαλεῖται ἀπὸ τῆς ἐξορίας Νικηφόρος καὶ τῇ σουλτάνᾳ τῇ τοῦ βασιλέως συζύγῳ διὰ τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης γνώριμος γίνεται καὶ πάσῃ τῇ τοῦ βασιλέως συγκλήτῳ· μετήρχετο γὰρ τῆς ἰατρικῆς ἐμπείρως καὶ ἐπιστημόνως, δι' ἧς τοὺς πάντας ἐπεμελεῖτο καὶ πάντας φίλους ἐκέκτητο. Ὅθεν καὶ κατὰ Θεολήπτου ὑπερισχύσας τοῦ θρόνου καθεῖλε καὶ τὸν Ἱερεμίαν ἀπὸ Ῥόδου μετεκαλέσατο.

17. Ὅρα δέ μοι πάλιν διὰ τῶν συνεχῶν τούτων σκανδάλων τὴν τῆς ἐκκλησίας βαρυτάτην ζημίαν. Μήπω οὖν ἐπανελθόντα τὸν Ἱερεμίαν, ὁ Θεόληπτος κακῶς διακείμενος ἔχων διὰ τὸ αὐτὸν τῆς τοῦ πατριαρχείου δόξης καὶ τιμῆς πεπτωκέναι—καὶ ὕβριν ἑαυτοῦ μεγίστην εἶναι διελογίσατο καὶ ζημίαν ὑπετοπάσατο — ἠβουλήθη προδοῦναι τὴν ἐκκλησίαν τοιῷδε τρόπῳ. Σουλτᾶν Μουράτης ὁ βασιλεὺς ἠβουλήθη ἰμαρέτιον κτίσαι, τῆς ἑαυτοῦ θρησκείας ἀνάκτορον· ἐζήτει δὲ τόπον εὑρεῖν τῇ τοιαύτῃ ἁρμόζοντα κτίσει καὶ οὐχ εὕρισκε· διὸ καὶ ἠδημόνει καθ' ἑαυτὸν καὶ περὶ τούτου, ὡς ἔοικε, διαλογιζόμενος ἦν. Ταῦτα μαθὼν πρὸς προδοσίαν ἐτράπη Θεόληπτος καὶ δι' ἀναφορᾶς τῷ βασιλεῖ κατεμήνυσεν· "Εἰ τὸ τῶν χριστιανῶν λάβῃς πατριαρχεῖον, ὦ βασιλεῦ, ἐπι-

7 ὠνομάσαι. 9 ἔχων. 14 σουλτάνω. 21 ἐπανελθεῖν. 24 ὑποτοπάσατο. 26 κτήσαι. 27 τῆς τοιαύτης. 28 κτίσεως || ἠδημόνει.

τεύξῃ τοῦ ποθουμένου καὶ ἔσται σοι καταθύμιον· ὁ γὰρ τόπος ἐστὶ περίβλεπτος μακρόθεν ὁρώμενος, ἐν ᾧ φρέατα καὶ πηγαὶ ὑδάτων διειδεστάτων, καὶ σχεδὸν πρὸς τὴν σὴν ἐπιθυμίαν ἁρμόδιος καὶ ἐπιτήδειος. Μὴ τοίνυν τοῦ λοιποῦ ἀνιῶ, ἀλλ' ἔχου τοῦ ποθουμένου καὶ εὐοδώσει Θεὸς εἰς ἄκρος τὴν ἐπιχείρησιν". Ἀκούσας ταῦτα ὁ βασιλεὺς καὶ περιχαρὴς γενόμενος, εὐθὺς ἀποστείλας ἐν τῷ δυστυχεῖ πατριαρχείῳ ἐκείνῳ ἐξέβαλε τοὺς ἐν αὐτῷ ὄντας κληρικούς τε καὶ μοναχούς, ἀντεισάξας δὲ Τούρκους καὶ μασγίδιον ποιήσας ** οὐ γὰρ ἦν ὁ τόπος εἰς ἀνάκτισιν ἰμαρετίου (ἐπιτήδειος), καθὰ ἐψεύσθη Θεόληπτος. Πολλὰ καὶ τότε ὑπὸ τῶν χριστιανῶν ἐχέθη δάκρυα. Τῇ τοῦ Θεοῦ μακροθυμίᾳ καὶ ἀνοχῇ τὸ πᾶν ἀφέντες ᾤχετο ἕκαστος οἴκαδε· λαβόντες δὲ τά τε ἱερὰ σκεύη τῆς ἐκκλησίας καὶ τὸ ἱερὸν τῆς ὁσίας λείψανον, κλαίοντες καὶ ὀδυρόμενοι κατέθεντο ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τῷ εἰς Διπλοφάναρον λεγομένῳ, ἔνθα καὶ νῦν τὸ πατριαρχεῖον ἡμῶν ἐστι τῶν χριστιανῶν· οὗ ἡμεῖς αὐτόπται καὶ προσκυνηταὶ γεγόναμεν εἰς δόξαν Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

3 διηδεστάτων. 4 ἐπιτήδιος || ἔχου. 5 ἄκρως τὴν ἐπιχείρισιν. 8 ἀντισάξας. 9 μασγήδιον || λείπει τι μετὰ τὸ «ποιήσας || ἀνάκτησιν». 10 προσέθηκα τὸ «ἐπιτήδειος».

XXII.

ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ ΣΕΙΡΑ ΠΡΩΤΗ.

1. Ἐπίσημον ἔγγραφον κατὰ τῶν εἰκονομάχων καὶ Μανιχαίων [1].

Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Νικηφόρου ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως σύμβολον πίστεως.

Κεφάλαια δι' ὧν ἐλέγχονται οἱ τῆς ἀποστασίας ἔξαρχοι προσκόψαντες εἰς τὴν ἀμώμητον καὶ ἱερὰν ἡμῶν τῶν χριστιανῶν πίστιν καὶ ἀνατρέποντες τὴν ἔνσαρκον καὶ σωτήριον τοῦ δεσπότου Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν οἰκονομίαν—ὅθεν κατὰ τοὺς θείους κανόνας καὶ τοὺς φιλευσεβεῖς νόμους ἀλλότριοι τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας ὑπάρχουσι—καὶ ὡς οὐκ ἔξεστιν αὐτοῖς λαλεῖν οὔτε ἐπ' ἐκκλησίας οὔτε ἐπὶ κοινοῦ καὶ δημώδους δικαστηρίου.

Κεφάλαιον α'. Ὅτι τὴν παράδοσιν, ἣν παρέλαβεν ἐξ ἀρχῆς καὶ ἄνωθεν ἡ ἁγία τοῦ Θεοῦ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ ἐκκλησία καὶ πάντες οἱ χριστιανοὶ ἐφύλαξαν καὶ φυλάττουσιν, οὗτοι ἠθέτησαν καὶ ἀπεσείσαντο. Φανερὸν δὲ πᾶσιν, ὅτι ἡ χρονία καὶ ἀρχαία τῆς ἐκκλησίας παράδοσις πάντων ἐστὶ τὸ ἰσχυρότατον καὶ πάσης ἀποδείξεως ἐνεργέστερον καὶ βεβαιότερον, καθὼς οἱ ἅγιοι πατέρες ἡμῶν διδάσκουσι τοῖς ἀποστολικοῖς θεσπίσμασιν ἑπόμενοι· ὁ γὰρ μέγας ἀπόστολος παρακελεύεται, ὅτι "κρατεῖτε τὰς παραδόσεις ἃς παρελάβετε ἐγγράφως καὶ ἀγράφως" καὶ "εἴ τις παρὰ ταῦτα εὐαγγελίζεται ὑμῖν, ἀνάθεμα ἔστω" καὶ "ἐγὼ παρέλαβον ἀπὸ τοῦ Κυ-

1 Κεῖται ἐν τῷ 2 κώδικι τῆς τοῦ τιμίου Σταυροῦ συλλογῆς, φύλλ. 139—141. Ἀντίγραφον τοῦ ι' αἰῶνος. 9 ἐπεκκλησίας... ἐπικοινοῦ. 10 ἐξαρχῆς. 11 ἀποστοληκή. 13 ἀρχαῖα. 14 παραδόσις. 17 Πρὸς Θεσσαλ. β', 1, 15. Γαλ. 1, 9. Θεσσαλ. α', 11, 23. 18 παραταῦτα.

ρίου, ὃ καὶ παρέδωκα ὑμῖν". Καὶ ἑτέρωθι· "εἰ δέ τις φιλόνεικος ᾗ ἐν ὑμῖν, ἡμεῖς τοιαύτην συνήθειαν οὐκ ἔχομεν, οὐδὲ αἱ ἐκκλησίαι τοῦ Θεοῦ", σαφῶς ἐν ἅπασι παράδοσιν καὶ συνήθειαν κρατύνων. Ταῦτα ἐπεξηγούμενος ὁ μέγας τῆς οἰκουμένης διδάσκαλος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, τοιάδε φησίν· "ἐντεῦθεν δῆλον ὅτι οὐ πάντα δι' ἐπιστολῆς παρέδοσαν, ἀλλὰ καὶ ἀγράφως· ὁμοίως δὲ καὶ ταῦτα κἀκεῖνά ἐστιν ἀξιόπιστα, ὥστε καὶ τὴν παράδοσιν τῆς ἐκκλησίας ἀξιόπιστον εἶναι ἡγούμεθα. Ὅτι παράδοσίς ἐστι, μηδὲν πλέον ζήτει". Ὁ δὲ μέγας Βασίλειος τοιαῦτα διέξεισι· "τῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ πεφυλαγμένων δογμάτων καὶ κηρυγμάτων τὰ μὲν ἐκ τῆς ἐγγράφου διδασκαλίας ἔχομεν, τὰ δὲ ἐκ τῆς τῶν ἀποστόλων παραδόσεως δοθέντα ἡμῖν ἐν μυστηρίῳ παρεδεξάμεθα, ἅπερ ἀμφότερα τὴν αὐτὴν ἰσχὺν ἔχει πρὸς τὴν εὐσέβειαν, καὶ τούτοις οὐδεὶς ἀντερεῖ. Οὔκουν, ὅστις γε κἂν μικρὸν γοῦν θεσμῶν ἐκκλησίας πεπείραται· εἰ γὰρ ἐπιχειρήσαιμεν τὰ ἄγραφα τῶν ἐθῶν ὡς μὴ μεγάλην ἔχοντα δύναμιν παραιτεῖσθαι, λάθοιμεν ἂν εἰς αὐτὰ τὰ καίρια ζημιοῦντες τὸ εὐαγγέλιον, μᾶλλον δὲ εἰς ὄνομα ψιλὸν περιιστῶντες τὸ κήρυγμα". Ὁ δὲ θεῖος Ἐπιφάνιος ἐν τῷ "περὶ τοῦ δεῖν προσφέρειν ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων" λόγῳ ταῦτα λέγει· "ὅτι ἀναγκαίως ἡ ἐκκλησία τοῦτο ἐπιτελεῖ, παράδοσιν λαβοῦσα παρὰ πατέρων. Τίς δὲ δύναται θεσμὸν μητρὸς καταλύειν ἢ νόμον πατρός, ὡς τὰ παρὰ τῷ Σολομῶντι εἰρημένα "ἄκουε υἱὲ λόγους πατρός σου καὶ μὴ ἀπώσῃ θεσμοὺς μητρός σου", δείξας ὅτι ἐγγράφως τε καὶ ἀγράφως ἐδίδασκεν ὁ πατήρ, τουτέστιν ὁ Θεὸς ὁ μονογενὴς καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα; ἡ δὲ μήτηρ ἡμῶν, ἡ ἐκκλησία, εἶχεν θεσμοὺς ἐν αὐτῇ κειμένους, μὴ δυναμένους καταλυθῆναι". Ἡνίκα οὖν ἀθετοῦσι τῆς ἐκκλησίας τὴν παράδοσιν, τοῖς ἀποστολικοῖς καὶ πατρικοῖς θεσπίσμασιν ἀντιτάσσονται τοῖς κελεύουσι κρατεῖσθαι αὐτὴν ἀπαρασάλευτον, ὧν τὸ κρῖμα ἔνδικόν ἐστιν.

Κεφάλαιον β'. Ὅτι τὰς ἁγίας οἰκουμενικὰς ζ' συνόδους ἔρριψαν.

1 Πρὸς Κορ. α', 11, 16. 2 εἰ. 5 Migne, Patrol. Gr. τ. 62, σ. 488. 6 διεπιστολῆς. 9 Migne τ. 32, σ. 188 || διέξησι. 12 ἅπερ] ὥσπερ. 16 μημεγάλην. 17 ταχαίρια. 18 περιιστῶντῶντες. 19 Migne τ. 42, σ. 516. 22 Παροιμ. 1, 8. 26 μηδυναμένους.

Τὴν μὲν πρώτην σύνοδον ἠθέτησαν, διδάσκαλον προβαλλόμενοι Εὐσέβιον τὸν τοῦ Παμφίλου τὸν δυσσεβῆ καὶ τοὺς ὁμόφρονας αὐτοῦ, ὅστις γέγονε τῆς Ἀρειανικῆς μανίας ἔξαρχος, πλείονα καὶ χείρονα πάντων Ἀρειανῶν εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν δυσφημήσας, κτίσμα καὶ ποίημα αὐτὸν κακῶς καὶ ἀθέως δογματίσας, ὡς δηλοῦσι καὶ τὰ λοιπὰ συντάγματα αὐτοῦ καὶ αὐτὴ ἡ ἐπιστολὴ ἡ πρὸς Κωνσταντίαν τὴν βασίλισσαν, ἐν ᾗ τὸ ἀπερίγραπτον κατὰ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐκενολόγησεν. Οἱ δὲ τὸ ἀσεβὲς δόγμα αὐτοῦ ἀποδεχόμενοι καὶ λέγοντες ὅτι μετέγνω καὶ ἐδέχθη παρὰ τῆς συνόδου, ἴστωσαν ὅτι ψευδές ἐστι· μετὰ γὰρ χρόνους τινάς, ἡνίκα τινὲς τῶν ἁπλουστέρων ἔδοξαν μνήμην αὐτοῦ ποιεῖσθαι, σύνοδος ἠθροίσθη ἐν τῇ Ἀλεξανδρέων πόλει καὶ τούτους μὲν ἐπιτιμίοις καθυπέβαλε, τὴν δὲ μνήμην αὐτοῦ παντάπασιν ἐκ τῆς ἐκκλησίας ἐξώρισε· καὶ ὡς ἐξωσμένος ἐκ τῆς αὐτῆς πρώτης ἁγίας συνόδου, οὐδαμοῦ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ μνήμη αὐτοῦ πολιτεύεται. Οἱ δεχόμενοι δὲ τοὺς παρὰ τῆς ἁγίας συνόδου ἐκβεβλημένους τῷ αὐτῷ ἀναθέματι ὑπόκεινται προδήλως.

Κεφάλαιον γ'. Ὅτι παρὰ τῆς ἁγίας τρίτης συνόδου τοῖς ἀναθέμασι καθυποβέβληνται· ἐκήρυξε γὰρ ἡ αὐτὴ ἁγία σύνοδος περιγραπτὸν εἶναι τὸν Χριστὸν καὶ Θεὸν ἡμῶν τὸ κατὰ σάρκα καὶ τοὺς μὴ δεχομένους τὴν φωνὴν ταύτην ἀνεθεμάτισεν.

Κεφάλαιον δ'. Ὅτι τοῖς αὐτοῖς ἀναθέμασιν ὑπόκεινται παρὰ τῆς ἁγίας μεγάλης συνόδου, ἥτις τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ Θεὸν ἐκ δύο φύσεων καὶ ἐν δυσὶ φύσεσι καὶ μιᾷ ὑποστάσει γνωριζόμενον τέλειον ἐν θεότητι καὶ τέλειον ἐν ἀνθρωπότητι ἐδογμάτισεν· ὅπερ οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, ἢ περιγραπτὸν αὐτὸν ὁμολογεῖν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα· τὸ γὰρ τέλειον ἐπ' ἀμφοτέρων ἑτέρῳ οὐ διασῴζεται. Οὗτοι δὲ τὴν σύνοδον ἀθετήσαντες, τὸ περιγραπτὸν αὐτῷ κατὰ πάντα ἐπιφημίζουσιν.

Κεφάλαιον ε'. Ὅτι τὰ καλῶς καὶ εὐσεβῶς δογματισθέντα παρὰ

1 ἠθέτησαν. 2 εὐσέβειον || ὁμόφρονας. 7 κωνσταντεῖαν. 9 κελέγοντες. 11 μεταγάρ. 12 ἠθροίσθη. 13 καθύπέβαλε. 19 αὐτῆ. 21 μηδεχομένους. 25 ἐνανθρωπότητι. 30 τακαλῶς.

τῶν πατέρων τῆς ἁγίας ἕκτης συνόδου διέπτυσαν καὶ κατεπάτησαν· οὗτοι γὰρ οἱ θεοφόροι ἡμῶν πατέρες ἔν τισι τῶν σεπτῶν εἰκόνων γραφαῖς καὶ τὸν ἀμνὸν ἱστορούμενον εὑρόντες, εἰς τύπον παραληφθέντα τοῦ ἀμνοῦ τοῦ αἴροντος τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου Χριστοῦ, καὶ τοῦτον κατασπαζόμενοι, ὡς τύπον καὶ σκιὰν τοῦ μυστηρίου τῆς οἰκονομίας φέροντα, ἔπαυσαν· τὴν χάριν δὲ προτιμῶντες καὶ τὴν ἀλήθειαν ὡρίσαντο ἐξ ἐκείνου τοῦ χρόνου καὶ εἰς τὸ ἑξῆς κατὰ τὸν ἀνθρώπινον χαρακτῆρα καὶ μόνον τὴν τοῦ Σωτῆρος εἰκόνα ἀναστηλοῦσθαι, οὐκ ἀλόγως ἀλλὰ πρὸς τὸ τελεώτερον ἐπιδόντες τῆς χάριτος καὶ οἰκοδομὴν κἀν τούτῳ τῆς ἐκκλησίας ἐργαζόμενοι. Εἰ δὲ τὴν εἰκόνα τοῦ ἀμνοῦ διὰ τὸν τύπον ὃν ἔφερε σεπτὴν ἤτοι προσκυνητὴν προσηγόρευσε, πόσῳ μᾶλλον ἡ τῆς ἀληθείας αὐτῆς εἰκών, τουτέστι τοῦ Χριστοῦ, προσκυνητὴ καὶ σεβασμιωτέρα;

Κεφάλαιον ς΄. Ὅτι πρὸς τούτοις ἀποβάλλονται τὴν ἁγίαν οἰκουμενικὴν ἑβδόμην σύνοδον τὴν ἐν Νικαίᾳ τὸ δεύτερον, ἥτις κανονικῶς καὶ ἐνθέως συνηθροίσθη, συνεδρευόντων καὶ τῶν λοιπῶν ἀποστολικῶν ἀρχιερατικῶν θρόνων διά τε τῶν συνοδικῶν γραμμάτων καὶ οἰκείων τοποτηρητῶν, οἷς ἐχρήσαντο αὐτοὶ οἱ ἀρχιερεῖς πρὸς τὸ ἐπιτελεσθῆναι τὴν σύνοδον· καὶ ἐν τῷ ὅρῳ πάντες οἱ νῦν ἀποστατήσαντες καὶ ἑαυτοὺς ἀναθεματίσαντες καὶ τὴν ἐπ' αὐτοῖς γενομένην χειροτονίαν ἀθετήσαντες καὶ τῆς χάριτος ἐκπεπτωκότες τοῦ ἁγίου πνεύματος *, τὴν ματαίαν καὶ ἀνθρωπίνην δόξαν ἐκόντες τῆς θείας καὶ ἀληθοῦς δόξης προκρίναντες. Αὕτη δὲ ἡ ἁγία σύνοδος τὴν μὲν ἐξ ἀρχῆς κρατήσασαν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ συνήθειαν ἀποστολικῶς καὶ πατρικῶς δογματίσασα ἐκύρωσε, τοὺς δὲ ἀθετήσαντας καὶ ἐνυβρίσαντας τὴν θείαν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ οἰκονομίαν ἀνεθεμάτισεν, ὡς τολμήσαντας παρανόμως καὶ ἀνοσίως χεῖρας κατὰ τῆς ἐκκλησίας Χριστοῦ ἐπιβαλεῖν, καθὼς ἐν τῷ παρόντι χάρτῃ ὑποτέτακται.

9 ουκαλόγως. 10 ἐπειδόντες || τοῦτο. 11 διατὸν. 12 ῆτοι. 14 σεβάσμιοτέρα. 19 τὸ ποτηριτῶν. 21 ἐπαύτοῖς. 22 ἐκπεπτοκότες. 23 λείπει τι || ματαῖαν. 25 ἐξαρχῆς. 27 ἐν ὑβρίσαντας. 29 καθῶς. 30 χάρτι.

Κεφάλαιον ζ'. Ὅτι τὴν ἔνσαρκον τοῦ Θεοῦ Λόγου οἰκονομίαν, τὴν κυρίως καὶ ἀληθῶς γεγενημένην καὶ οὐ κατὰ φαντασίαν οὐδὲ δόκησιν, ἠρνήσαντο τοῖς ἀνοσίοις δόγμασι τῶν ἀθέων Μανιχαίων καὶ Δοκητῶν καὶ Εὐτυχιτῶν μαθητευθέντες καὶ ἐξακολουθήσαντες δογματίζοντες ὅτι ἀπερίγραπτός ἐστιν ὁ Χριστὸς κατὰ τὸ ἀνθρώπινον καὶ φαντασίᾳ καὶ δοκήσει τὴν θείαν σάρκωσιν καὶ οἰκονομίαν γενέσθαι φλυαρήσαντες· καὶ διὰ τοῦτο εἴδωλον τὴν εἰκόνα Χριστοῦ ἐτόλμησαν ὀνομάσαι καὶ εἰδωλολατρείαν ἑαυτοῖς καὶ τοῖς χριστιανοῖς ἐπέγραψαν, κατηγοροῦντες καὶ τοῦ Χριστοῦ ὅτι οὐκ ἴσχυσεν ἡμᾶς ἐκ τῆς εἰδωλολατρείας λυτρώσασθαι. Διὰ τοῦτο ὡς εἰδωλολάτρας ἑαυτοὺς ὀνομάζοντες, ὡς Ἕλληνες καὶ ἄπιστοι καταδικάζονται.

Κεφάλαιον η'. Ὅτι τὴν τῶν χριστιανῶν πίστιν καὶ τὴν ἀρχαίαν παράδοσιν ἀρνησάμενοι παντάπασι τοὺς σεβασμίους ναοὺς κατέσκαψαν, τὰ θυσιαστήρια κατώρυξαν, τὰς ἱερὰς εἰκόνας ἐν μέσαις ταῖς ἀγοραῖς κατέκαυσαν καὶ ταῖς πόλεσι καὶ τὰ λοιπὰ ἱερὰ σκεύη συνέτριψαν· μεθ' ὧν καὶ τὸν σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν συγκατεπάτησαν καὶ ἠφάνισαν, χείρονα Ἰουδαίων καὶ Ἑλλήνων εἰς τὰ σύμβολα τῆς πίστεως ἡμῶν διαπραξάμενοι, ἅπερ τὸ ἐξ ἀρχῆς εὐσεβεῖς βασιλεῖς καὶ ἱερεῖς καὶ ἕτεροι φιλόθεοι ἄνδρες πόθῳ καὶ πίστει τῇ εἰς Χριστὸν εἰργάσαντο καὶ προσήνεγκαν αὐτῷ.

Κεφάλαιον θ'. Ὅτι αἴτιοι καὶ ἀρχηγοὶ ἐγένοντο τῆς ἐκτομῆς τῶν μελῶν τῶν χριστιανῶν καὶ τῆς ἐκχύσεως τῶν αἱμάτων αὐτῶν καὶ τῶν ξένων καὶ παραδόξων θανάτων, δεσμῶν τε καὶ φυλακῶν καὶ λιμῶν καὶ ἐξοριῶν καὶ δημεύσεων αὐτουργοὶ γενόμενοι· ἐπειδὴ ἀπατεῶνες καὶ πλάνοι ὄντες καὶ ψευδομαντείαις καὶ γοητείαις χρώμενοι τοὺς διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ἄρξαντας ἀσεβεῖς εἰς τὴν κατὰ τῶν εὐσεβούντων μιαιφονίαν ἐπὶ πλεῖον παρώρμησαν, πλῆθος ἐτῶν καὶ εὐημερίαν αὐτοῖς ψευδῶς καὶ ἀθέως ἐπαγγελλόμενοι, ὧν τὸ ψεῦδος καὶ τὴν ἀπάτην τὸ ἐξαίσιον τέλος καὶ ἡ πονηρὰ καταστροφὴ τῶν ἀπατηθέντων ἤλεγξεν.

2 οὐδεδόκησιν. 4 εὐτηχητῶν. 7 διατοῦτο. 8 εἰδωλολατρίαν. 10 εἰδωλολατρίας || διατοῦτο. 16 μεθῶν. 20 ἐξαρχῆς. 27 χρόμενοι. 29 εὐσεβούντων] ἀσεβούντων || παρόρμησαν. 29 αὐτοῖς] αὐτῷ. 30 ἤλεγξεν.

Κεφάλαιον ι'. Ὅτι τὰς βίβλους τῶν ὁσίων πατέρων ἡμῶν, ἃς εἰς διδασκαλίαν καὶ ὠφέλειαν τῆς ἐκκλησίας ἐξέθεντο, ἐνόθευσαν καὶ διέφθειραν, καὶ ἤδη καὶ διὰ τοῦτο τοῖς κανόσιν ὑπόκεινται.

Κεφάλαιον ια'. Ὅτι οἱ ἀρχηγοὶ τῆς ἀποστασίας ἑκόντες ἑαυτοὺς τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας χωρίσαντες καὶ παρασυναγωγὰς ποιήσαντες, παρὰ τῶν τηνικαῦτα ἀρχιερέων κατὰ τοὺς ἱεροὺς κανόνας καθῃρέθησαν.

Κεφάλαιον ιβ'. Ὅτι παντελῶς τῆς πίστεως τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἀποστήσαντες καὶ πάντα τὰ ἔθη καὶ τοὺς νόμους καὶ τὰ μυστήρια τῶν χριστιανῶν καταπατήσαντες καὶ πᾶσαν παράδοσιν ἀποστολικὴν καὶ πατρικὴν ἐξουθενήσαντες καὶ αὐτοὺς τοὺς ἱεροὺς ἡμῶν πατέρας ἀναθεματίσαντες, ἀπόβλητοι παρά τε τῶν ἀποστολικῶν καὶ ἀρχιερατικῶν καὶ μεγάλων θρόνων καὶ πάντων τῶν χριστιανῶν ὑπάρχουσι καὶ οὐδεμίαν κοινωνίαν οὐδὲ κλῆρον μετὰ τῶν εὐσεβούντων ἔχουσιν, ἀλλὰ μυρίων κακῶν ὑπεύθυνοι γενόμενοι μυρίοις καὶ ἀναθέμασι καθυπεβλήθησαν παρὰ τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας καὶ ξένοι καὶ ἀλλότριοι τῆς τῶν χριστιανῶν ἐλπίδος καὶ σωτηρίας τυγχάνουσι.

Διὰ τούτων πάντων ἕνεκεν, κἂν δόξωσί ποτε καιρῷ μετανοῆσαι ἐπὶ τοῖς ἀπείροις αὐτῶν βλασφημήμασι καὶ ἀτόποις καὶ ἀθέοις πράξεσιν οἱ χριστομάχοι, ἀπρόσδεκτοί εἰσι καὶ παρὰ τῷ Θεῷ καὶ παρὰ τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας· οὐ γὰρ εἰλικρινὴς ἡ μετάνοια αὐτῶν κἂν ἐπιστρέφειν ἐπαγγέλλονται, ἀλλὰ πεπλασμένη καὶ κατεσχηματισμένη ἐστί. Τοιαύτην γὰρ οἴδαμεν τὴν τῶν Μανιχαίων ἄθεον καὶ ἐσκοτισμένην θρησκείαν, ἧς κοινωνοὶ καὶ μύσται γεγόνασι· νόμος γὰρ παρ' αὐτοῖς καὶ δόγμα πρόκειται τοῖς μυσταγωγουμένοις παρ' αὐτῶν, ἵνα, ὅταν φωραθῶσι παρὰ χριστιανοῖς καὶ λόγους εἰσπράττονται περὶ τῆς μυσαρᾶς αὐτῶν πλάνης, ἀπαρνῶνται καὶ ἀθετῶσιν αὐτῶν τὸ δόγμα καὶ πάλιν καιροῦ λαβόμενοι καὶ ἐλευθεριάζοντες ἐπὶ τὸν ἴδιον ἔμετον ἐπιστρέφωσι καὶ τῆς ἰδίας πλάνης καὶ δυσσεβείας ἀντέχονται.

3 διατοῦτο. 14 οὐδὲ μίαν. 25 οἴδαμεν. 26 παραυτοῖς. 27 παραὐτῶν. 28 φωραθῶσι παραχριστιανοῖς.

Διὸ ὁ τούτους δεχόμενος κοινωνός ἐστι τῆς ἀπωλείας αὐτῶν καὶ τῶν μυρίων ἀναθεμάτων ἔνοχος. Ὅτι δὲ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἀπερρηγμένοι εἰσί, σαφῶς μαρτυροῦσι καὶ ἐπισφραγίζουσι καὶ τὰ πρὸ χρόνου τινὸς ἐκπεμφθέντα γράμματα παρὰ τοῦ ἁγιωτάτου καὶ μακαριωτάτου ἀρχιερέως τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, τουτέστι τοῦ πρώτου καὶ ἀποστολικοῦ θρόνου· ἔτι δὲ καὶ οἱ τούτου τοποτηρηταὶ καὶ ἀποκρισιάριοι, ὡς οὐ μόνον οὐ κοινωνήσαντες αὐτοῖς, ἀλλὰ μηδὲ εἰς ὄψιν μηδὲ εἰς λόγους αὐτῶν ὁπωσοῦν ἐλθεῖν ἀνασχόμενοι, καὶ αὐτὸ τὸ συνεστιαθῆναι αὐτοῖς τέλεον παραιτησάμενοι. Διὰ ταῦτα οὖν πάντα καὶ ἡμεῖς τὴν κοινωνίαν αὐτῶν ἀποστρεφόμεθα καὶ τὸ συναναστρέφεσθαι αὐτοῖς παραιτούμεθα, ἵνα μὴ ὡσαύτως τοῖς αὐτοῖς κρίμασιν ὑποπέσωμεν καὶ ξένοι καὶ ἀλλότριοι τῶν ἀποστολικῶν θρόνων δειχθῶμεν καὶ—τὸ πάντων βαρύτερον—τῆς Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν βασιλείας ἐκπέσωμεν καὶ τῷ αἰωνίῳ πυρὶ κατακριθῶμεν.

2. Λείψανὸν πράξεως τοῦ πατριάρχου Μιχαὴλ τοῦ τοῦ Ἀγχιάλου.

Ἐπεὶ δὲ καὶ παρὰ τοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου Πυργίου Κωνσταντίνου τοῦ Σπανοπούλου λύσις τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου ἐκείνου κυροῦ Μιχαὴλ τοῦ Ἀγχιάλου προεκομίσθη ἐξενεχθεῖσα ἐπὶ ὑπομνήσει αὐτοῦ ὄντος ἐπισκόπου, καὶ δῆτα καὶ ὑπανεγνώσθη ἐπὶ κοινοῦ ὁρισμῷ τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ εὑρέθη ἔχουσα ἐν τῇ ἀρχῇ καὶ ἐν αὐτῷ τῷ τέλει ῥητά τινα συνᾴδοντα τῷ σκοπῷ τῆς ἡμῶν μετριότητος, ὥρισε καταστρωθῆναι καὶ ταῦτα, ἃ καὶ ἔχουσιν αὐτολεξεὶ οὑτωσί. " Ὅσοι μὲν ἐπὶ παλαιοῖς θεμελίοις ναῶν ὑποκειμένων τῇ κατὰ σὲ ἁγιωτάτῃ ἐπισκοπῇ ἔφθασαν οἰκοδομῆσαι ναούς, οὐχὶ ὠφεληθήσονται οὗτοι εἰς τὸ μὴ ὑποκεῖσθαί σοι αὐτοί τε καὶ οἱ ἀνοικοδομηθέντες ναοί, κἂν σταυροπήγια πατριαρχικὰ ἐκ ψευδοῦς ἀναφορᾶς ἔλαβον, ἢ ἐὰν φθάσαντες οἰκοδομῆσαι

1 ἀπολείας. 3 ἀπερριγμένοι. 8 ὄψιν. 11 ὡς ὡς αὔτως. 15 Ἀντεγράφη ἐκ τοῦ 247 κώδικος τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις πατριαρχικῆς συλλογῆς, φ. 24. Τὸ αὐτὸ τεμάχιον παρήγαγε μετά τινων διαφορῶν καὶ ἄνευ τοῦ τελευταίου παραγράφου Δημήτριος ὁ Χωματηνὸς ἐν τῷ «περὶ ὅρων ἐκκλησιαστικῶν» κτλ. J. Pitra, **Analecta sacra et classica spicilegio Solesmense parata**, τ. VI, σ. 348—349.

ναοὺς μετὰ ταῦτα σταυροπήγια γενέσθαι αὐτοῖς ᾐτήσαντο, ὡς ἐπὶ μέλλουσιν ἀνοικοδομηθῆναι ναοῖς· ἀλλὰ καὶ οὗτοι ὡς ὑποκείμενοι τῇ σῇ ἐνορίᾳ κατὰ τοὺς θείους κανόνας παρὰ σοῦ διεξαγόμενοι ἔσονται". Καὶ μετ' ὀλίγα πάλιν ταῦτα· "Ἀλλὰ καὶ οἱ λαϊκοὶ ὡς ὄντες τῆς σῆς ἐνορίας ὑπὸ τῆς σῆς θεοφιλίας σωφρονισθήσονται καὶ τὸ δέον μεταδιδαχθήσονται καὶ οὐ πρόφασις ἔσται αὐτοῖς εἰς τὸ μὴ ὑπακούειν σου, ὅτι τὴν ἀθεμιτοπραξίαν εἰργάσαντο ἐν τοῖς ἡμῖν ὑποκειμένοις ναοῖς, ἢ ὅτι ὑπὸ τῶν ἐν αὐτοῖς ἱεροπρακτούντων ἱερέων τὸ πρᾶγμα γέγονεν. Ἔσο γοῦν μεθ' ἱερᾶς ἐξουσίας αὐτὸς σὺ καὶ τὰ ἱερολογηθησόμενα συνοικέσια ἐπιτάττων καὶ τἄλλα ὅσα φέρει εἰς χριστιανικὴν κατάστασίν τε καὶ σεμνοπρέπειαν". Εἶχε τὸ "μηνὶ ἀπριλλίῳ ἰνδικτιῶνος θ'" (1176) διὰ χειρὸς τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου ἐκείνου κυροῦ Μιχαὴλ τοῦ Ἀγχιάλων καὶ τὴν διὰ κηροῦ συνήθη σφραγῖδα.

Ταῦτα παρεκβληθέντα ἀπὸ τῶν ἡμερησίων συνοδικῶν παρασημειώσεων καὶ τῇ ὑπογραφῇ καὶ σφραγῖδι τοῦ τιμιωτάτου χαρτοφύλακος τῆς ἁγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας κυροῦ Εὐσταθίου τοῦ Χαντρηνοῦ βεβαιωθέντα, ἐπεδόθη μηνὶ καὶ ἰνδικτιῶνι τοῖς προγεγραμμένοις ἔτους ϛψου (1191—1192). Ἡ ὑπογραφή· "ὁ χαρτοφύλαξ τῆς ἁγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας Εὐστάθιος ὁ Χαντρηνός". Εἶχε καὶ βούλλαν μολιβδίνην κάτωθεν ἀπῃωρημένην, ἐν μὲν τῷ ἑνὶ μέρει ἔχουσαν τὴν ἁγίαν Θεοτόκον ἐγκάρδιον φέρουσαν τὸν Χριστόν, ἐν δὲ τῷ ἑτέρῳ μέρει γράμματα ταῦτα· "Παντός, πάναγνε, πειρατηρίου ῥύου | χαρτοφύλακα Χαντρηνὸν Εὐστάθιον".

3. Πρᾶξις περὶ σταυροπηγίων ἐπὶ πατριάρχου Γεωργίου τοῦ Ξιφιλίνου [1].

Μηνὶ ἰανουαρίῳ η', ἡμέρᾳ α', ἰνδικτιῶνος ι', προκαθημένου τοῦ ἁγιωτάτου ἡμῶν δεσπότου, τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου κυροῦ Γεωργίου, ἐν τοῖς δεξιοῖς Ἀλεξιακοῖς κατηχουμενείοις, συνεδριαζόντων τῇ μεγάλῃ ἁγιωσύνῃ αὐτοῦ ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ Ἐφέ-

[1] Κεῖται ἐν τῷ 247 κώδικι τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις πατριαρχικῆς συλλογῆς, φ. 25—26. Ἄλλο ἀντίγραφον ἐν τῷ 1232 κώδ. τῆς ἐν Παρισίοις συλλογῆς (ancien fonds), περὶ οὗ ὅρα Θ. Οὐσπένσκην ἐν τῷ Журналъ Минист. Народн. Просвѣщ. 1877, τεῦχος νοεμβρίου, σ. 75.

σου καὶ ἐξάρχου πάσης Ἀσίας Γεωργίου, τοῦ Ἡρακλείας Μανουήλ, τοῦ Κυζίκου Γεωργίου, τοῦ Χαλκηδόνος Ἰωάννου, τοῦ Τυάνων Μιχαήλ, τοῦ Γαγγρῶν Ἰωάννου, τοῦ Ἰκονίου Νικολάου, τοῦ Ναυπάκτου Ἀνδρέου, τοῦ Φιλιππουπόλεως ὑπερτίμου Κωνσταντίνου, τοῦ Σερρῶν καὶ ὑπερτίμου Ἰωάννου, τοῦ Σμύρνης καὶ ὑπερτίμου Κωνσταντίνου, τοῦ Ναζιανζῶν Σωτηρίχου, τοῦ Χριστουπόλεως Ἰωάννου, τοῦ Μιλήτου Θεοφυλάκτου, τοῦ Ἄπρων Ῥωμανοῦ, τοῦ Πυργίου Κωνσταντίνου, τοῦ Βιζύης Νικολάου, τοῦ Μαρωνείας Ἰωάννου, τοῦ Δέρκης Γεωργίου, τοῦ Ἡρακλέους Ἰωάννου, παρισταμένων καὶ θεοφιλεστάτων δεσποτικῶν ἀρχόντων.

Γέγονε μὲν οἰκονομία τις εὔλογος δι' ὑπομνήματος συνοδικῶς ἐκτεθέντος τῆς ἡμῶν μετριότητος κατὰ τὴν κζ' τοῦ διαγγελθέντος νοεμβρίου μηνὸς τῆς παρούσης ι' ἰνδικτιῶνος εἰς τοὺς ἀνεγειρομένους ἐκ βάθρων ἐπὶ πατριαρχικοῖς σταυροπηγίοις θείους ναούς, ὥστε εἰς αὐτοὺς καὶ μόνους τὸ τοῦ κατὰ καιροὺς ἁγιωτάτου καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου ἀναφέρεσθαι ὄνομα καὶ μὴ τῇ προφάσει τούτων εἰς τὰ ἐν τοῖς διαφέρουσι τούτοις τόποις ἀνοικοδομούμενα εὐκτήρια, ἔν τε παραλαυρίοις δηλονότι προαστείοις καὶ τοῖς ἄλλοις ὁπωσοῦν ὑποκειμένοις αὐτοῖς, ὡσαύτως γίνεσθαι τὴν ἀναφορὰν τῆς πατριαρχικῆς καὶ θείας μεγαλειότητος, ὀφειλόντων δηλονότι τῶν τοιούτων εὐκτηρίων ὡς μὴ ἐπὶ σταυροπηγίοις πατριαρχικοῖς ἀνεγειρομένων τοῖς κατὰ τόπον ἀρχιερεῦσιν ὑποκεῖσθαι καὶ τοὺς ἐν τούτοις τῆς θείας ἱεροτελεστίας μέλλοντας ἐκπληροῦν παρ' αὐτῶν ἐκείνων χειροτονεῖσθαι· καὶ δηλοῦνται ταῦτα πλατύτερον ἐν τῷ ἐπὶ τούτοις, ὡς εἴρηται, γεγονότι συνοδικῷ ὑπομνήματι [1]. Ἐπεὶ δὲ οὐκ ἔφθασε μνείαν ποιήσασθαι ἡ μετριότης ἡμῶν καὶ τῶν πρὸ χρόνων ἀνοικοδομηθέντων εὐκτηρίων οἴκων ἐν τοῖς ὡσαύτως διαφέρουσι τοῖς ἐπὶ σταυροπηγίοις πατριαρχικοῖς ἀνεγερθεῖσι σεμνείοις καὶ ἱεροῖς τεμένεσι, καὶ ἔδει μηδὲ τὸν περὶ τούτων λόγον ἐν παρέργῳ κεῖσθαι, ἵνα μὴ τούτοις ἀκολούθως καὶ τὰ ἐπίσης αὐτοῖς εἰς τὸ μετέπειτα οἰκοδομούμενα εὐκτήρια κατὰ τὴν ἐπ' ἐκείνοις

[1] Ἐννοεῖται πιθανῶς τὸ ὑπόμνημα, οὗ μέγα τεμάχιον παρήγαγε Δημήτριος ὁ Χωματηνός. J. Pitra, Analecta sacra κτλ. τ. VI, σ. 347—348.

φθάσασαν κρατῆσαι συνήθειαν διεξάγηται, ηὐδόκησεν ἡ μετριότης ἡμῶν τὰ ἐν τῷ προλαβόντι συνοδικῷ σημειώματι παραλειφθέντα ἀναπληρῶσαι, ταῦτα ἐκεῖνα καὶ ἐπὶ τούτοις κρατεῖν, ἅπερ ἐν τοῖς μέλλουσι τοῦ λοιποῦ ὁπωσδήποτε οἰκοδομεῖσθαι εὐκτηρίοις οἴκοις, μηδὲ ἐπὶ σταυροπηγίοις δηλονότι πατριαρχικοῖς ἀνεγειρομένοις, ὡρίσθη τε καὶ ὑποτετύπωται. Ἔσονται τοίνυν τὰ ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων μέχρι τοῦδε ἀνοικοδομηθέντα εὐκτήρια εἰς τοὺς ὁπουδήποτε καὶ ὁπωσδήποτε διαφέροντας τόπους τοῖς ἐπὶ σταυροπηγίοις πατριαρχικοῖς ἀνεγερθεῖσι σεμνείοις καὶ θείοις ναοῖς, ὡς μὴ καὶ ταῦτα ἐπὶ σταυροπηγίοις ἀνεγερθέντα πατριαρχικοῖς, τοῖς ἐγχωρίοις ἀρχιερεῦσιν ἐγκείμενα. Ταῦτά τε καὶ οἱ ἐν τούτοις τὰς ἱεροτελεστίας ἐπιτελοῦντες ἱερεῖς, ὡς ὀφείλοντες καὶ παρ' αὐτῶν δηλονότι τῶν ἐγχωρίων ἀρχιερέων χειροτονεῖσθαι καὶ πρὸς αὐτοὺς διδόναι τὰ ἐκ μακρᾶς συνηθείας διδόμενα κανονικὰ παρ' αὐτῶν, μὴ ἐχόντων ἄδειαν προβάλλεσθαι ἐπὶ τούτοις τὴν τοῦ μακροῦ χρόνου παραδρομὴν τῶν κατὰ καιροὺς ἐν τούτοις ἐναυθεντούντων ἢ ὅλως ἄρχειν λαχόντων. Ὡσαύτως καὶ τὰ εἰς τὸ ἑξῆς ὁτεδήποτε ἀνεγερθησόμενα καὶ οἱ ἐν τούτοις ἐξυπηρετεῖν μέλλοντες ἱερεῖς, καθὼς ἐν τῷ προγεγονότι, ὡς εἴρηται, περὶ τούτων αὐτῶν διαλαμβάνεται σημειώματι. Εἰ γοῦν ἐπὶ πᾶσι τούτοις εὑρίσκονταί τινες τῇ τοιαύτῃ δικαιοκρισίᾳ τῆς ἡμῶν μετριότητος ὑποτυπωθείσῃ ἀπαρεσκόμενοι καὶ ἀπειθοῦντες, γινωσκέτωσαν ὡς ἀφορισμῷ συνοδικῶς ἐκφωνηθέντι εἰσὶν ὑπόδικοι, πρὸς τὸ καὶ οὕτως τὸ κῦρος ἔχειν καὶ κρατεῖν τὰ παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος τυπωθέντα καὶ ὁρισθέντα συνοδικῶς.

Ταῦτα παρεκβληθέντα ἀπὸ τῶν ἡμερησίων συνοδικῶν παρασημειώσεων καὶ τῇ ὑπογραφῇ καὶ σφραγῖδι τοῦ τιμιωτάτου χαρτοφύλακος τῆς ἁγιωτάτης τοῦ Θεοῦ μεγάλης ἐκκλησίας Εὐσταθίου τοῦ Χαντρηνοῦ βεβαιωθέντα, ἐπεδόθη μηνὶ καὶ ἰνδικτιῶνι τοῖς προγεγραμμένοις, ἔτους ,ςψ (1191). Ἡ ὑπογραφή· "ὁ χαρτοφύλαξ τῆς ἁγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας Εὐστάθιος ὁ Χαντρηνός". Εἶχε καὶ βούλλαν μολιβδίνην κάτωθεν ἀπῃωρημένην, ἐν μὲν τῷ ἑνὶ μέρει ἔχουσαν τὴν ἁγίαν Θεοτόκον ἐγκάρδιον φέρουσαν τὸν Χριστόν, ἐν

δὲ τῷ ἑτέρει μέρει γράμματα ταῦτα· "παντὸς, πάναγνε, πειρατηρίου ῥύου | χαρτοφύλακα Χαντρηνὸν Εὐστάθιον".

4. Ἀνώνυμον ἔγγραφον ἐκδοθὲν μετὰ τὴν φραγκικὴν κατάκτησιν τῆς Κ/πόλεως [1].

Δέδοται μὲν τοῖς εὐσεβῶς βασιλεύσασιν ἄναξιν, ὥσπερ ἄρα καὶ δέδοται, τὸ τῇ βασιλικῇ σκηνῇ παραπηγνύειν ἑτέραν σκηνὴν τῷ παμβασιλεῖ ἡμῶν Χριστῷ τῷ Θεῷ εἰς θεῖον ἀνάκτορον, ἐν ᾧ τελεταὶ ἁγιώταται καὶ μυστικαὶ θυσίαι τελεῖσθαι εἰώθασι. Καὶ ἦν τοῦτο τὸ ἔθος κρατοῦν ἐκ πρώτης σχεδὸν τῆς τῶν εὐσεβῶν βασιλέων συστάσεως μέχρι καὶ τῶν τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως καιρῶν. Ἐπεὶ δὲ τοῦτο τὸ ἔθιμον ἡ μὲν κοσμικὴ σύγχυσις καὶ παντὸς θείου τε καὶ ἀνθρωπίνου δικαίου ἀνατροπὴ ἄπρακτον ἀπειργάσατο, ἡ δὲ τῶν θεοστεφῶν ἡμῶν βασιλέων εὐσέβεια καὶ περὶ τὰ θεῖα εὐλάβεια καὶ τὸ ἐν προσευχαῖς ἐπιμελὲς καὶ ἐπίμονον ἐνεργὸν γενέσθαι ηὐδόκησε καὶ τὴν σύστασιν αὐτοῦ βασιλικῇ τινι οὐκ ἐπέτρεψεν αὐτονομίᾳ, ἀλλ' εἰς συνοδικὴν προέθετο ζήτησιν — οἴδασι γὰρ καλῶς οἱ θεοστεφεῖς ἡμῶν βασιλεῖς ἐπερωτᾶν τοὺς πατέρας αὐτῶν μὴ μόνον ἐν παντὶ πνευματικῷ, ἀλλὰ καὶ ἐν πνευματικοῖς ἔργοις σχεδὸν καὶ τὰ ἐκ τούτων ἀναγγελλόμενα ἐκπληροῦν — φημὶ καὶ αὐτὸς ὡς ἐλάχιστον τῆς ἱερᾶς συνόδου μέλος, ὡς ἐπεὶ δι' εὐλάβειαν καὶ ἁγιασμοῦ ἔφεσιν οἱ ἅγιοι ἡμῶν βασιλεῖς ζητοῦσι τὴν ἀναγκαίαν τοῦ ἱεροῦ σκηνώματος θειοτάτην τελετὴν καὶ οὐ διὰ βασιλικήν τινα θρύψιν ἄδοξον, δοκεῖ μοι ἐκχωρηθῆναι κατασκευασθῆναι τὴν σκηνὴν εὐμεταφόρητον, ἐν ᾗ τελεσιουργηθήσεται ἡ μυστικὴ θυσία ὡς ἐν ἀδύτῳ τινί, καὶ ταύτην ἐντὸς τῆς βασιλικῆς σκηνῆς περιτείνεσθαι διὰ σχοινίων ἀναρτώντων ταύτῃ τὴν βασιλικὴν καὶ διατεινόντων τὰ πλάγια καὶ μετὰ ταύτης ταννύεσθαι.

5. Πρᾶξις τοῦ πατριάρχου Κ/πόλεως Γερμανοῦ β', σταλεῖσα πρὸς τὸν μητροπολίτην Ἰκονίου [2].

Τὰ κατὰ τὸν Ξηρὸν ἐκεῖνον Μιχαὴλ ὅπως ἄρα καὶ συνηνέχθη ἐλεεινῶς καὶ ἀτίμως καὶ οἷον τὸ πέρας ἐδέξατο τῆς ἐνταῦθα ζωῆς,

[1] Σώζεται ἀντίγραφον ἐν τῷ 276 κώδικι τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις πατριαρχικῆς συλλογῆς, φ. 131. [2] Κεῖται ἐν τῷ αὐτῷ κώδικι, φ. 131.

ἀνηνέχθη τῇ ἡμετέρᾳ μετριότητι καὶ ἐδοκιμάσθη συνοδικῶς. Ἀνθ' ὅτου τοίνυν ἀλογίᾳ ἐχρήσατο, κἂν ὡς ἄρα δὴ καὶ ἐχρήσατο, οὐδὲ τῆς τυχούσης ταφῆς ὡς ἐπιτυχεῖν ἄξιος ἦν, μήτοι γε κατατεθῆναι εἰς πρόναον, μήτ' ἔξω που ἐκκλησίας πλησίον ἐν ἀπουσίᾳ τῆς σῆς ἱερότητος καὶ τοῦ μέρους τῆς κατὰ σὲ ἐκκλησίας. Ὑπὸ τῶν κατὰ κόσμον γνησίων προσγενῶν, νενικημένων ὑπὸ τοῦ σπλάγχνου, ἴσως δὲ καὶ τὸ ὀφειλόμενον ἀγνοούντων, κατεσπουδάσθη παραδοθῆναι τῇ γῇ ἔνδον τοῦ νάρθηκος, ἣν ὑπῆρχεν ἐξ ἱκανοῦ χρόνου δομησάμενος ἐκκλησίαν τῷ ἁγίῳ μεγαλομάρτυρι Γεωργίῳ περί που τὴν θεόσωστον πόλιν Ἰκονίου. Τοῦτο μὲν οὐδαμῶς παραβλάψει τὴν ἐκκλησίαν, ἀλλὰ καὶ ὁ τοῦ Ξηροῦ νεκρὸς * * ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἀκολουθία ἔσται ὡς τὸ πρότερον, ἄνευ μέντοι τῆς Ξηροῦ θυσίας καὶ μνήμης· ταῦτα γὰρ οὔτε αὐτόθι οὔτε ἐν ἑτέρᾳ ἐκκλησίᾳ ἐνεργηθήσεται. Εἰ δ' ἀλλοτρόπως οἱ τῷ Ξηρῷ προσήκοντες αἱροῦνται εὖ ποιεῖν, ἐλεημοσύνας πενήτων, αἰχμαλώτων ἐλευθερίας καὶ τοῖς τοιούτοις, μὴ κωλυέσθωσαν.

6. Τοῦ αὐτοῦ Γερμανοῦ τῇ τοῦ Ξηροῦ γυναικί [1].

Περὶ τοῦ ποιητέου τῷ χρηματίσαντι ἐκείνῳ συζύγῳ σου ἐπεσκόψαμεν φθάσαντες τῷ ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ τῆς θεοσώστου πόλεως Ἰκονίου. Ἐπεὶ δὲ νῦν τὴν ἡμῶν μετριότητα ὅσα δὴ καὶ ᾐτήσω ὡς φίλανδρος γυνὴ γεγονυῖα τὰ πρὸς ἐκεῖνον, ἅμα δὲ τῆς συμφορᾶς καὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐκ τοῦ βίου τοῦδε ἐξαγωγῆς τὸν ἄνθρωπον κατοικτείρουσα, ἐκχωροῦμέν σοι, ἵνα δίχα μόνης θυσίας, ἤγουν ἱερουργίας τῶν ἐπ' ἐκκλησίας μνημοσύνων, τἄλλα πάντα χάριν ἐκείνου ποιῇς, ὅσα πρὸς ὄνησιν καὶ ὠφέλειαν ἀφορῶσιν ὀρθοδόξων χριστιανῶν, ἤγουν διατροφὴν πενήτων, ἐνδυμενίας γυμνητευόντων, ἀνάρρυσιν αἰχμαλώτων, δεσμίοις ἐλευθερίαν καὶ τὰ τοιαῦτα· ἀποταγὴν δὲ κόσμου καὶ τῆξιν σαρκὸς τό γε νῦν ἔχον οὐκ ἐπιτρέπομέν (σοι) πολύπαιδι οὔσῃ, ὡς μανθάνομεν, καὶ ἄνηβα τεκνοτροφούσῃ παιδία· ἀρκεῖ γὰρ ἡ σωφροσύνη καὶ ἡ ἐγκράτεια, ἣν μετέρχεσθαί σε ἀκούομεν ἐν φόβῳ Κυρίου καὶ τὴν τῆξιν ἐκμελετῶσα καὶ τὸν Θεὸν ἱλεουμένη καὶ θερα-

[1] Ἐν τῷ αὐτῷ κώδικι, φ. 132.

πεύουσα πρὸς σωτηρίαν τῆς ἰδίας ψυχῆς καὶ ὑπὲρ τῶν ἑτέρων τὰ τοιαῦτα ποιοῦσα. Οὐ μικρὸν δὲ τὴν ψυχήν σου ὠφελήσεις, εἰ μετὰ δακρύων καὶ συντόνου δεήσεως παρακαλεῖς τὸν Θεὸν ὑπὲρ ἀφέσεως τοῦ παρ' ἐκείνου πλημμεληθέντος μεγάλου πταίσματος, καὶ εἰ χρήσῃ εἰς τοῦτο συνεργοῖς εὐλαβέσι μοναχοῖς καὶ ἑτέροις προσώποις· εἰ γὰρ καὶ οὗτοι ἐξ ὅλης ψυχῆς τὸν Θεὸν ἱκετεύουσιν, ἱκανὴν παραμυθίαν καὶ ἀναψυχὴν τῷ ἀνδρί σου προξενήσουσι καὶ θάρρει τε ἐπὶ τούτων· πεπίστευκα γὰρ εἰς τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ, ὡς τὰ σὰ δάκρυα καὶ ἡ πρὸς τοὺς πένητας εὐποιία καὶ ἡ τῶν φιλοθέων ἀνθρώπων ὁλόψυχος δέησις δυνήσεται τῆς κολάσεως ἀπαλλάξαι τὴν τοῦ ἀνδρός σου ψυχήν.

7. Τοῦ αὐτοῦ ἁγιωτάτου Γερμανοῦ περί τινος ἀποκαρέντος καὶ πάλιν ἀποδυσαμένου τὰ μοναχῶν [1].

Παρέστη τῇ ἡμῶν μετριότητι Γεώργιος ὁ Πισσᾶς καὶ ἐξαγορευτικῶς ἀνήνεγκε ταῦτα. Ὡς πρὸ καιροῦ τινος τῇ τῶν Βαρδαριωτῶν, οἷς τὸ προσανέχειν ταῖς βασιλικαῖς δουλείαις καὶ ὑπηρεσίαις ἔργον, ἐπίμονι καταλεγῆναι τάξει ἀναγκαζόμενος καὶ ἀποθανεῖν ἑλόμενος μᾶλλον ἢ τὴν δουλείαν ταύτην ὑπεισελθεῖν, ἔγνω τὰ περὶ τούτου ἀποφυγεῖν δι' ἐπενδύσεως ἱματίων μοναδικῶν. Καὶ δὴ τοῦτο ποιήσας καὶ μοναδικῶς αὐτὸς ἑαυτὸν περιστείλας, μηδενὸς μηδόλως ἐπὶ τὸ ἔργον μεσολαβήσαντος, μήτε εὐχῆς μήτε λόγου μήτε παρουσίας τινὸς μοναχοῦ, διέδρασε τοὺς καταναγκάζοντας. Εἶτα ὀλίγων τινῶν ἡμερῶν παρελθουσῶν τὰ μοναδικὰ ἐκεῖνα ἄμφια μόνος ὡς ἐνεδύσατο, οὕτω καὶ ἀπεδύσατο. Ἐλθὼν δέ ποτε καὶ γυναικὶ συζευχθῆναι, ἐκωλύθη πρὸς τοῦτο παρὰ τοῦ ἱερωτάτου ἀρχιεπισκόπου Λοπαδίου, αἴτιον προβαλλομένου εἶναι κωλύμης τοῦ πράγματος τὴν τοιαύτην ὑπόθεσιν. Ταῦτα εἰπὼν ὁ τοιοῦτος Πισσᾶς ἐξαγορευτικῶς, ὡς διείληπται, καὶ πληροφορίαν δοὺς ὡς οὐδέν τι πλέον τούτων ἐπράχθη, ἐξεχωρήθη παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος ζῆν κατὰ λαϊκούς, συναρμοσθῆναι δὲ καὶ τῇ ῥηθείσῃ γυναικί, μεθ' ἧς καὶ συνοικεῖν ἄρτι διωμολόγησεν, εἴπερ οὐκ ἀπό τινος ἑτέρου εἰς τοῦτο παρεμποδίζεται· ἐξεῖπε δὲ καὶ

[1] Ἀντεγράφη ἐκ τοῦ αὐτοῦ κώδικος, φ. 132.

ὁ Λοπαδίου οὕτως ἔχειν τὰ τῆς ὑποθέσεως, ὡς ὁ ἐξομολογούμενος ἀνέφερεν τῇ ἡμῶν μετριότητι.

8. Τὸ ἴσον τοῦ βουλγαρικοῦ χρυσοβούλλου τοῦ ἐν τῇ τῆς Ἐλεούσης μονῇ [1].

Αἱ τῶν ναζιραίων, ἤτοι τῶν ἀσκητῶν, προσευχαὶ δηλαδὴ καὶ δεήσεις κατ' ἐξοχὴν τῷ Θεῷ προσεγγίζουσι καὶ θαμινὰ θαμινὰ πλησιάζουσιν, ὥς φησιν ὁ θεοφάντωρ Βασίλειος, ὅτι ἅπαξ δέησις μοναχοῦ ἐνεργουμένη ἥκιστα τὸν ἀνθρωποκτόνον διάβολον παρρησίαν ἔχειν ἐᾷ πρὸς οὓς καὶ ἡ δέησις ἐπεκτείνεται. Καὶ μάλ' εἰκότως· ἀστραπηβόλος καὶ γὰρ αὕτη λαχοῦσα καὶ χρυσαυγίζουσα καὶ τομῶς ὑπὲρ ἀετοῦ πτερὸν τὸν ἀέρα σπαθίζουσα καὶ τὸν πρῶτον ἄνθρωπον τοῦ δευτέρου οὐρανοῦ ἐν ἀκαρεὶ σχίζουσα τῷ δεσποτικῷ θρόνῳ ἐξαπιναίως παρίσταται καὶ τῷ βασιλεῖ κατὰ σχολὴν ἐντυγχάνει ὑπὲρ ὧν καὶ δι' ὃν ἐστάλη. Διά τοι τοῦτο καὶ ἡ βασιλεία μου τὰς θείας, ὡς εἴρηται, ἀσκητῶν ἐθέλουσα προσευχὰς ὑπὲρ χρυσίον ὅτι πολὺ καὶ λίθον πολυτελῆ, ἠθέλησεν ἡ βασιλεία μου τοὺς ἐν τῇ Μεσημβρίᾳ σεβαστῇ μονῇ μοναχοὺς ἀσκοῦντας τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς Ἐλεούσης κατὰ πάντα ἔχειν τὸ ἀνενόχλητον καὶ ἐξχουσεύεσθαι τὴν μονὴν καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ μοναχοὺς ἀπὸ πάσης ἀγγαρείας, ψωμοζημίας, καστροκτισίας καὶ πάσης ἄλλης τῆς οἱασδήτινος συζητήσεως, ἔτι δὲ καὶ τοὺς ὅσοι καὶ ὅθεν ἐν τῷ τῆς μονῆς περιόρῳ περικεκλεισμένους λαχόντας· καὶ αὐτοὶ τὸ ἀνενόχλητον εὐμοιρήσωσιν. Οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ τὸ ταύτης μονόξυλον ἥκιστα εἰς τὸν αἰῶνα κομμερκηθήσεται, ἀλλ' οὐδ' ὁ κατὰ καιρὸν δοὺξ ἐπιβαλεῖν ἔχει τὸ σύνολον τῇ μονῇ πόδα ἐπηρεασμοῦ, ἢ ἐν τῇ Μεσημβρίᾳ τις αὐτοχθόνων ἢ ὀθνείων τινῶν, εἴπερ καὶ τὴν σφῶν θέλουσι σωτηρίαν ἐκ Θεοῦ

[1] Κεῖται ἐν τῷ αὐτῷ κώδικι, φ. 123. Τὸ ἔγγραφον τοῦτο, εἰ καὶ ἀνώνυμον, φαίνεται ὂν τοῦ βουλγάρου βασιλέως Ἰωάννου τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ὅρα τὸ ἀρχαιολογικὸν ἄρθρον τοῦ κ. **Братья Шкорпилъ** (ἐν τῷ **Сборникъ за народни умотворения, наука и книжнина издава министерство на народното просвѣщение**, τ. IV, ἐν Σόφια 1891, σ. 103 – 106), ἐν ᾧ ὑπάρχουσιν ἐξαίρετα ἀπεικονίσματα ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν τῆς ἐν Μεσεμβρίᾳ μονῆς τῆς Ἐλεούσης, μαρτυροῦντα ὅτι συγγενεῖς τοῦ βασιλέως ἐκείνου ἀφιέρωσαν πολύτιμά τινα ἱερὰ σκεύη καὶ ἄμφια ἐν ἔτει 1341 ἢ 1342.

14 ταῖς θείαις. 15 προσευχαῖς. 19 καστροκτησίας. 21 περικλεισμένους.

*

καὶ τὴν ἐκ τῆς βασιλείας μου οἰκειότητα, ὡς ὅ γε φωραθησόμενος ἀπεναντίας ποιῶν καὶ κυκᾷ τοὺς ἐν τῇ μονῇ μοναχοὺς τὴν ἐκ τῆς βασιλείας μου θᾶττον ὀργὴν ἐπισπάσεται, εἴπερ ὀργὴ βασιλέως ἄγγελος. Τοὐναντίον δὲ μᾶλλον ἡ βασιλεία μου ἀκλόνητον καὶ ἀκράδαντον εἶναι ἀπὸ παντὸς τὴν μονὴν βούλεται, ἵν' ἀπεριχτύπητον τὴν ζωὴν οἱ ἐν αὐτῇ μοναχοὶ ἔχοντες ἐκτενέστερον τῇ βασιλείᾳ μου ὑπερεύχωνται, ἵν' ὑποτάξῃ αὐθωρὸν πάντα ἐχθρὸν καὶ πάντα πολέμιον καὶ Σκύθην καὶ Βάρβαρον, ἔτι δ' Οὔννους καὶ Ῥῶς καὶ τὸ Ξανθικὸν καὶ Γερμανικὸν ἔθνος· ἀλλ' οὐδὲ βάβαξ, ἀλλ' οὐδ' ἀγύρτης τὰς ἄρκυς αὐτῆς διαδράσῃ· ἐπὶ τούτῳ γὰρ καὶ ἡ βασιλεία μου τὸ παρὸν σιγίλλιον χρυσόβουλλον εἰκόνα τῇ τῆς Ἐλεούσης μονῇ ἐπιβραβεύει εἰς οἰκείαν ἀσφάλειαν, μηνὶ [ἀπριλίῳ] ἰνδικτιῶνος [ἐνάτης, ἔτους ςωμθ' = 1341].

Ἡ βασιλεία μου δ' ἐπὶ τούτοις καὶ τὸν τῆς Μεσημβρίας ἀρχιερέα ἔξω τῆς μονῆς εἶναι, δηλαδὴ τῆς Ἐλεούσης, βούλεται, τουτέστιν ἀμέτοχον, ἤγουν τοῦ μὴ τὸ σύνολον μετέχειν ἐν τῇ μονῇ ἢ παρασαλεῦσαί τι τῶν γεγραμμένων ἐκ τῆς βασιλείας μου τὸ καθόλου (ἢ) πειράξαι τι, εἰμὴ μόνον τὸ ὄνομα ἐν τοῖς ἱεροῖς διπτύχοις τοῦ ἀρχιερέως ἐκφέρεσθαι. Μηνὶ ἀπριλίῳ ἰνδικτιῶνος θ'.

Εἶχε καὶ τὸ τῶν Βουλγάρων σημεῖον δι' ἐρυθρῶν γραμμάτων.

9. Χρυσόβουλλον βουλγαρικόν.

Ὁ Θεὸς τῶν θεῶν καὶ κύριος τῶν κυριευόντων, ὁ ἀγαθὸς καὶ ὑπεράγαθος Θεός, ὁ προνοητὴς καὶ κηδεμὼν τῶν αὐτοῦ δημιουργημάτων ἔταξεν ἀρχὰς καὶ ἐξουσίας ἐπὶ τὰς νοερὰς καὶ ἀγγελικὰς δυνάμεις· εἶτα ἐπὶ τὸν αἰσθητὸν καὶ ὁρώμενον κόσμον οὓς ἠθέλησεν ἡ αὐτοῦ ἀγαθότης ἐξελέξατο ἄρχειν καὶ βασιλεύειν ἐπὶ τῆς γῆς. Ὡς ηὐδόκησεν ὁ ἀγαθὸς Θεὸς καὶ ἐπληρώθη ἡ ἔνσαρκος τοῦ Θεοῦ Λόγου οἰκονομία, ἣν προκατήγγειλαν οἱ ἅγιοι καὶ θεοφόροι προφῆται, τότε ἦρξεν ἡ θεοφρούρητος καὶ θεοπρόβλητος καὶ θεόστεπτος βασιλεία εἰς τὸν ἐν ἁγίοις θεόστεπτον βασιλέα καὶ μέγαν Κωνσταντῖνον καὶ πατέρα πάντων τῶν ὀρθοδόξων βασιλέων. Χρόνων δὲ πολλῶν παρεληλυθότων, ὅτε ηὐδόκησεν ὁ

17 καθόλου πειράξεται. 20 Κώδ. 276 τῆς πατριαρχικῆς συλλογῆς, φ. 130.

ἀγαθὸς καὶ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ἐδωρήσατο τὴν βασιλείαν τῷ τρισμακαρίστῳ ἐκείνῳ καὶ ἀοιδίμῳ βασιλεῖ Ἰωάννῃ Ἀσάνῃ καὶ πάππῳ τῆς βασιλείας μου, καὶ -- ὢ τῆς ἀγαθότητός σου, Χριστέ, καὶ τῶν πλουσιοπαρόχων δωρεῶν τῆς οὐρανίου σου δόξης καὶ βασιλείας — ἐδωρήσατο καὶ τὸ ἡμέτερον κράτος, τὴν θεοδώρητον καὶ θεόστεπτον προγονικὴν παπποπατροπαράδοτον βασιλείαν. Καὶ ἐπειδὴ ὁ τρισμακάριστος ἐκεῖνος καὶ ἀοίδιμος βασιλεὺς Ἰωάννης Ἀσάνης καὶ πάππος τῆς βασιλείας μου πολλὰ ὑπομνήματα κατέλιπεν ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ πρῶτον μὲν τὴν ὀρθοδοξοτάτην καὶ βασιλικωτάτην εὐσέβειαν καὶ ἄλλα πάμπολλα μυρία ἀγαθά, ἠθέλησε καὶ τὸ ἔνθεον κράτος τῆς βασιλείας μου ἵνα δωρήσηται ἐλευθερωτικὸν καὶ θεῖον χρυσόβουλλον εἰς τὴν μονὴν τοῦ ἐν ἁγίοις καὶ θαυματουργοῦ Νικολάου τοῦ μυροβλήτου τοῦ ἐν τῇ Ἐμμονῇ. Διὰ τοῦτο οἰκειοχείρως ἐδωρήσατο χρυσίον ἐκ τοῦ βεστιαρίου τῆς βασιλείας μου εἰς ἐκπλήρωσιν καὶ ἀποκατάστασιν τοῦ ἐλευθερωτικοῦ καὶ θείου χρυσοβούλλου. Ἐλθὼν δὲ ὁ παρὼν κῦρ Μακάριος ὁ ἱερομόναχος εἰς προσκύνησιν τῆς βασιλείας μου, ἀνέφερε τῇ βασιλείᾳ μου, ὅτι ἡ προρρηθεῖσα μονὴ τοῦ ἁγίου Νικολάου ἀνῳκοδομήθη ἐκ τοῦ θεμελίου ὑπὸ τῆς τρισμακαριστῆς ἐκείνης Σεβίνης καὶ μάμμης τῆς βασιλείας μου. Ἀκούσασα δὲ τοῦτο ἡ βασιλεία μου, ὅτι προγονικόν μου ἔνι τὸ μνημόσυνον, ἡ προρρηθεῖσα μονή, ἀσμένως ἐδέξατο τοῦτο ἡ βασιλεία μου. Χάριν τούτου ἐπεβραβεύσατο ἡ βασιλεία μου τῇ αὐτῇ μονῇ τὸ παρὸν ἐλευθερωτικὸν καὶ θεῖον χρυσόβουλλον τῆς βασιλείας μου καὶ εἰς πρόσωπον (τοῦ) ἱερομονάχου κῦρ Μακαρίου τοῦ πατρὸς καὶ εὐχέτου τῆς βασιλείας μου, ἵνα ποιμαίνῃ ταύτην πατρικῶς καὶ διδασκαλικῶς καὶ μένῃ παρ' αὐτῇ τῇ μονῇ, καθὸ βούλεται καὶ προαιρεῖται, ἀκωλύτως καὶ ἀνεμποδίστως μετὰ τῶν ἐκεῖσε εὑρισκομένων μοναχῶν. Διορίζεται δὲ ἡ βασιλεία μου εἰς τὸ παρὸν ἐλευθερωτικὸν καὶ θεῖον χρυσόβουλλον τοῦ ἐνθέου κράτους τῆς βασιλείας μου, ὡς ἵνα διαμένῃ ἡ τοιαύτη μονὴ τοῦ ἐν ἁγίοις μυροβλύτου καὶ θαυματουργοῦ Νικο-

13 Ἐμονῇ κῶδ. Πρβλ. Acta Patri. I, σ. 367, 502. 16 ἐλθώς. 24 προσέθηκα τὸ «τοῦ». 26 μένειν.

λάου ἀδιάσειστος ἀπαράθραυστος ἀνενόχλητος καὶ ἀτάραχος ἀπὸ πάσης ἐπηρείας βασιλικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς καὶ ἐξουσιαστικῆς. Εἴ τινος δὲ τολμήσοντος τῶν εἴποτε κατὰ καιροὺς εὑρισκομένων ἀρχιερέων τῆς βασιλείας μου παραθραῦσαι ἢ διασεῖσαι ἢ ἐμποδίσαι ἢ παρενοχλῆσαί τι τὸ παρὸν καὶ θεῖον ἐλευθερωτικὸν χρυσόβουλλον τοῦ ἐνθέου κράτους τῆς βασιλείας μου καὶ τὸ μνημόσυνον τῆς βασιλείας μου μέχρι καὶ ἕως ἑνὸς ὀβολοῦ, ἵνα ἔχῃ τὰς ἀρὰς τῶν τιη' θεοφόρων πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ καὶ ἡ μερὶς αὐτοῦ μετὰ τοῦ προδότου Ἰούδα. Ἐπὶ τούτῳ γὰρ ἐγεγόνει καὶ τὸ παρὸν ἐλευθερωτικὸν καὶ θεῖον χρυσόβουλλον τοῦ ἐνθέου κράτους τῆς βασιλείας μου, καὶ ἐπεδόθη τῇ σεβασμίᾳ μονῇ τοῦ ἐν ἁγίοις μυροβλύτου καὶ θαυματουργοῦ Νικολάου εἰς ἀσφάλειαν καὶ ἀποτροπὴν πασῶν τῶν ἐπερχομένων ἐπηρειῶν, μηνὶ αὐγούστῳ δ', ἐν ἔτει ,ςϠγ ἰνδικτιῶνος ζ' (?), ἐν ᾧ καὶ τὸ ἡμέτερον εὐσεβὲς καὶ θεοστεφὲς ὑπεσημήνατο κράτος.

10. Τὸ ἴσον τοῦ προστάγματος τοῦ βασιλέως κυροῦ Ἰωάννου.

Ἐπεὶ ὁ ἱερώτατος μητροπολίτης Μεσημβρίας καὶ ὑπέρτιμος ἐνεφάνισεν εἰς τὴν βασιλείαν μου δικαιώματα τῆς κατ' αὐτὸν ἁγιωτάτης μητροπόλεως, δι' ὧν κατεῖχεν αὕτη πρὸ τοῦ γενέσθαι τὸ τοιοῦτον κάστρον, τὴν Μεσημβρίαν, ὑπὸ τῶν βασιλέων τῶν Βουλγάρων τὰ ἐντὸς ταύτης διακείμενα μοναστήρια, τό τε εἰς ὄνομα τιμώμενον τοῦ κυρίου καὶ θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Ἀκροπολίτου, ἔτι τε τὸ τῆς πανυπεράγνου δεσποίνης καὶ θεομήτορος καὶ ἐπικεκλημένης τῆς Ἁγιοσορειτίσσης, ἀλλὰ δὴ καὶ τὸ τοῦ ἁγίου ἱερομάρτυρος Βλασίου, ἀπὸ δὲ τοῦ μοναστηρίου τοῦ εἰς ὄνομα τιμωμένου τῆς πανυπεράγνου δεσποίνης καὶ θεομήτορος τῆς Ἐλεούσης ἐνδόσει τοῦ τότε κτητορεύοντος αὐτὸ εἶχεν ὁ ἐκεῖσε ἀρχιερατικῶς προϊστάμενος τὸ μνημόσυνον αὐτοῦ καὶ μόνον — ἃ δὴ μοναστήρια μετὰ τὸ γενέσθαι τὸ τοιοῦτον κάστρον ὑπὸ τὴν βασιλείαν τῶν Βουλγάρων ἀπεσπάσθησαν ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἁγιωτά-

3 τολμήσαντος. 13 πάντων. 14 Ἡ χρονολογία ἐσφαλμένη καὶ δυσερμήνευτος. 16 Κῶδ. 276, φ. 124. Ἔγγραφον τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου ς' τοῦ Καντακουζηνοῦ, πρὸς ὃ παράβαλε Acta Patriarch. τ. II, σ. 37 καὶ 152.

της μητροπόλεως καὶ ἐδόθησαν πρὸς διαφόρους, κἀντεῦθεν στερεῖται τούτων αὕτη μέχρι τοῦ νῦν — καὶ παρεκάλεσε περὶ τούτου, τὴν παράκλησιν αὐτοῦ προσδεξαμένη ἡ βασιλεία μου ἔχει θέλημα καὶ διορίζεται διὰ τοῦ παρόντος προστάγματος, ἵνα ἐπιλάβηται καὶ κατέχῃ οὗτος δὴ ὁ ἱερώτατος μητροπολίτης Μεσημβρίας καὶ ὑπέρτιμος τὰ τοιαῦτα μοναστήρια, καὶ ἔχῃ ἐπ' αὐτοῖς ὅσον εἶχον καὶ οἱ πρὸ τοῦ γενέσθαι τὸ δηλωθὲν κάστρον, τὴν Μεσημβρίαν, ὑπὸ τὸν βασιλέα τῶν Βουλγάρων ἀρχιερατικῶς προϊστάμενοι τῆς ὑπ' αὐτὸν ἁγιωτάτης μητροπόλεως, κατὰ τὴν περίληψιν τῶν προσόντων αὐτῷ, ὡς εἴρηται, εὐλόγων δικαιωμάτων, καὶ οὐδὲν εὑρίσκῃ ἐπὶ τούτοις ἢ παρὰ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου ἢ παρ' ἑτέρου τινὸς τὴν τυχοῦσαν διενόχλησιν ἢ τὸν τυχόντα ἐμποδισμόν, προβαλλομένη τὴν ἀπὸ τοῦ τοιούτου καιροῦ μέχρι τοῦ νῦν γεγονυῖαν εἰς τοῦτο νομὴν καὶ συνήθειαν· τούτου γὰρ χάριν ἐγένετο αὐτῷ τὸ παρὸν τῆς βασιλείας μου πρόσταγμα, ἀπολυθὲν τῇ τριακοστῇ. . . .

Εἶχε καὶ δι' ἐρυθρῶν γραμμάτων τῆς βασιλικῆς καὶ θείας χειρὸς τὸ "μηνὶ σεπτεμβρίῳ ἰνδικτιῶνος γ'" (1379).

Τὸ παρὸν ἴσον ἀντιβληθὲν καὶ εὑρεθὲν κατὰ πάντα ἐξισάζον τῷ πρωτοτύπῳ ὑπεγράφη καὶ παρ' ἡμῶν

Ὁ Θεσσαλονίκης Ἰσίδωρος [1].

11. Ἔγγραφον συνόδου πιθανῶς ἐν Θεσσαλίᾳ ἢ ἐν Ἠπείρῳ ἀθροισθείσης διὰ Ἰωάννου α' τοῦ νόθου, σεβαστοκράτορος Θεσσαλίας καὶ δουκὸς Νεοπατρῶν, ἢ διὰ Νικηφόρου α τοῦ δεσπότου Ἠπείρου [2].

Ἔδει μὲν τὴν ἁγίαν τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαν καὶ μητέρα πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν, τὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως δηλαδή, ἐπὶ τῆς πέτρας βεβηκέναι τῆς εὐαγγελικῆς καὶ ταύτην ἵστασθαι πεπαγιωμένην καὶ ἀκράδαντον ἐπὶ ταῖς παραδοθείσαις ἀρχῆθεν ἀποστολικαῖς καὶ πατρικαῖς παραδόσεσι, καὶ ἡμᾶς τοὺς τροφίμους ταύτης ἐν ἡσυχίᾳ καὶ ἀταράχῳ γαλήνῃ διάγειν καὶ τῇ πατροπαραδότῳ καὶ ἀκραιφνεῖ εὐσεβείᾳ ἐμμένειν· ἐπεὶ δ' ὅθεν οὐ προσεδοκήσαμεν, κρίμασιν οἷς οἶδε (Θεὸς) μόνος—οὗ τὰ κρίματα ἄβυσσος πολλή,

[1] Καθῃρέθη οὗτος ἐν ἔτει 1384. Acta Patriarch. τ. II, σ. 85—86. [2] Κεῖται ἐν τῷ 145 κώδικι τοῦ ἐν Κ/πόλει ἱεροσολυμιτικοῦ μετοχίου, φ. 356—357.

κατὰ τὴν ἱερὰν φωνήν — καὶ οὗ οὐκ ἦν ἡμῖν φόβος, ἐκεῖθεν ὁ βόθυνος ὑπέκυψε καὶ ἡ γνησία μήτηρ κατὰ τῶν ἰδίων τέκνων ἐμάνη ἐπιπνοίᾳ τοῦ ἐναντίου φεῦ πνεύματος, ἔφθασε δὲ καὶ μέχρις ἡμῶν ἡ ψυχοφθόρος αὕτη λύσσα καὶ πάγκοινος λύμανσις τῆς διπλῆς αἱρέσεως, αὐτός, Θεοῦ ἀρρήτοις οἰκτιρμοῖς τοῦ τῷ οἰκείῳ αἵματι ἡμᾶς ἐξωνησαμένου, τῇ ἄνωθεν θεοπαραδότῳ καὶ πατροπάππῳ γονικῇ κατὰ γενεὰς καὶ εἰς ἡμᾶς ληγούσῃ τοὺς μετρίους καὶ εὐτελεῖς, καθωπλισμένους καὶ περι(πε)φραγμένους τῇ μακαριωτάτῃ εὐσεβείᾳ, καὶ ἧς λειπούσης τἆλλα τῶν καλῶν εὐπαγῆ καὶ ἄναλα καὶ μεμώρανται καὶ τοῦ καταπατεῖσθαι παντοίοις πνεύμασιν ἐπάξια, καθ' ὧν ἐπιβαίνειν τὴν ἐξουσίαν ἐλάβομεν — ταύτῃ περιτετειχισμένος τὴν εἰς ἡμᾶς ταύτην φθάσασαν ἀλλόκοτον θρησκείαν ὡς ζιζανιώδη καὶ νεοφανῆ ἀπεσκορακίσαμεν. Ἀλλ' οὐ μέχρι τούτου δεῖν ἔγνωμεν στῆσαι τὸν ἡμέτερον περὶ τὸν ποιητὴν ἡμῶν ζῆλον, οὐδ' ἠρεμεῖν ἡμᾶς ὁ πόθος εἴασε τοῦ καλοῦ τῆς ὀρθοδοξίας, ἀλλὰ διαπονησάμενοι καὶ τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς ὀρθοδοξίας, τοὺς θεμελίους τῆς πίστεως, τὰς πηγὰς τῶν εἰλικρινῶν ναμάτων καὶ ζωηρῶν, τοὺς ὁμολογητὰς νῦν καὶ μεγάλους ἀρχιερεῖς, οὓς ὁ παρὼν καιρὸς ἐδοκίμασεν ὅσα καὶ ὑπὸ λυδίᾳ λίθῳ ἢ καὶ πυρὶ δοκίμιον χρυσίον καὶ καθαρόν, καὶ τούτους ἐπερωτήσας δι' εὐλαβῶν ἀνδρῶν καὶ θεοφιλῶν κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ πνεύματος—"ἐπερώτησον γάρ, φησί, τὸν πατέρα σου καὶ ἀναγγελεῖ σοι, τοὺς πρεσβυτέρους σου καὶ ἐροῦσί σοι"—συνεργίᾳ Θεοῦ τοῦ τοῖς ἀγαθοῖς ἐπευδοκοῦντος, καὶ τούτου τυχὼν τὰς τούτων γνώμας ἐπορισάμην ἐγγράφως τε καὶ ἀγράφως. Ὅθεν καὶ πλείονι καὶ θερμοτέρῳ ζήλῳ ἐξαφθείς—τί γὰρ ἄλλο δεῖν ἐμὲ παθεῖν, ἢ τί δ' ἂν ἔξω ποτὲ δρᾶσαι τῶν εἰς ἐμὲ μεγάλων τοῦ Θεοῦ μου εὐεργεσιῶν ἐπάξιον;—ὑφ' ἓν συναθροίσας τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς ἱερωσύνης τοὺς ἁπανταχῇ ὄντας τῆς ἐμῆς ἐπικρατείας καὶ τοὺς ὑπ' αὐτοὺς τελοῦντας τιμιωτάτους καὶ ὁσιωτάτους καθηγουμένους καὶ ἅπαν τὸ ἱερατικόν, ναὶ μὴν οὐκ ἐλάχιστον ἔχων μέρος καὶ τοὺς ἐκ τοῦ ἁγιωνύμου Ὄρους ἐξορίστους μοναχούς, καὶ τὰς θείας ὑποτυπώσεις

21 Δευτερον. 32, 7.

τῶν ἀρχιερέων τούτων καὶ μεγάλων ὁμολογητῶν εἰς μέσον θέντες, κἀντεῦθεν κλιμακηδὸν ἀναδραμόντες κἀπὶ τοὺς ἄνωθεν θείους συνοδικοὺς καὶ πατρικοὺς ὅρους τῶν ἁγίων καὶ οἰκουμενικῶν συνόδων ἑπτά, κἀπὶ τοὺς ἀποστολικοὺς θεσμούς, ὡς ἐν μιᾷ ψυχῇ μυρίοις σώμασι πάντες ὁμοθυμαδὸν καὶ ὡς ὑφ' ἑνὸς χείλους ἐν πρώτοις μὲν ἀπεδοκιμάσαμεν καὶ κατεκρίναμεν πᾶσαν ἄθεον αἵρεσιν μετὰ τῆς νυνὶ ἀνακυψάσης Μακεδονιανῆς, καὶ τοὺς ταύτης αἰτίους συνηγόρους καὶ κοινωνούς, οἵτινες ἦσαν καὶ εἰσίν — ἡ γὰρ τοῦ Θεοῦ ἀμώμητος καὶ καθολικὴ ἐκκλησία αἵματι Θεοῦ περιποιηθεῖσα πάντῃ ἐστὶν ἀνεπίδεκτος πάσης αἱρέσεως καὶ παντὸς ἀκανονίστου ῥυπάσματος· οὐ γὰρ αὕτη ἐκκλησία Θεοῦ, ἀλλὰ προδήλως τοῦ διαβόλου μερὶς καὶ τοῦ ἐναντίου ἐπίπνοια—καὶ τὴν ἀκαταγώνιστον καὶ παμβέβηλον πρᾶξιν τὴν σκαιωρηθεῖσαν κατὰ τοῦ τρισμάκαρος καὶ παναγιωτάτου καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου κυροῦ Ἀρσενίου καὶ τοὺς ταύτης αἰτίους καὶ συμπράκτορας, οἵτινες καὶ ὅσοι ἦσαν καὶ εἰσίν, ἀπεδοκιμάσαμεν καὶ κατεκρίναμεν κανονικῶς καὶ ἐνθέσμως, ἐγγραφάς τε ἰδιοχείρους ἐποιήσαμεν εἰς ἐπικύρωσιν τῆς ὑγιοῦς ἡμῶν πίστεως καὶ ἀσφαλείας ἀλλήλοις τῆς μιᾶς καὶ ἀδελφικῆς ἡμῶν γνώμης, ὅπως ἀδελφὸς ὑπὸ ἀδελφοῦ βοηθούμενος, ἕκαστος ὑφ' ἑκάστου, ὡς πόλις ἐσόμεθα ἰσχυρά, κατὰ τὸν τοῦ σοφοῦ λόγον, καὶ μέχρι θανάτου ἅπαντες τὰς κεφαλὰς ἡμῶν τιθέντες, εἴ τι ἂν τῇ τοῦ Θεοῦ εὐδοκίᾳ καὶ συγχωρήσει ἡμῖν ἐπισυμβήσεται, ἀπεχόμενοι πάντες, ὡς ἐπὶ Θεοῦ ἀλαθήτοις καὶ παντεφόροις ὄμμασι, καὶ τῆς κοινωνίας τῶν ὡς ἀληθῶς σχιστῶν καὶ παρανόμων καὶ παραβατῶν καὶ ἐπιβατῶν, οὓς οἱ θεῖοι καὶ ἱεροὶ κανόνες μηδὲ ἐξιδιαζομένους τῆς τοῦ ἀγαθοῦ κοινωνίας ἀξιοῦσι, τοῦ τε Νικηφόρου δηλαδὴ τοῦ μοιχοῦ, καὶ τοῦ καταράτου Γερμανοῦ τοῦ νέου Ἰσμαήλ, καὶ Ἰωσὴφ τοῦ προαφωρισμένου καὶ μοιχοῦ καὶ διώκτου, καὶ τῶν χειροτονιῶν αὐτῶν. Εἰ δέ τις ἐξ ἡμῶν βουληθείη τὸ τοιοῦτον σωτήριον ἐγχείρημα τοῦ λοιποῦ ἀθετῆσαι, καὶ πρὸς τὸν διπλοῦν αἱρετικὸν ἔμετον παλινδρομῆσαι, ἡ μερὶς αὐτοῦ ἔσται μετὰ τοῦ Ἰούδα καὶ Γιεζῆ καὶ πάντων τῶν ἀποστατῶν τοῦ Θεοῦ, καὶ τελευταῖον ἕξει καὶ τὸ ἀνάθεμα. Καὶ νῦν μὲν ταῦτα καὶ ὑπισχνούμεθα καὶ παγιοῦμεν,

ὅπως φυλάξωμεν ἀπαράτρωτα καὶ ἀμεταποίητα· ὅτε δὲ Θεοῦ προνοίᾳ ἐπισκέψηται Κύριος τὸν λαὸν αὐτοῦ καὶ καθολικὸν καὶ ἅγιον καὶ εὐσεβὲς συνάθροισμα γένηται τῶν ὀρθοδόξων, τότε τὰ δόξαντα τῇ ἱερᾷ ἐκείνῃ συνόδῳ καὶ ἀποδεξόμεθα καὶ βεβαιώσομεν [1]. Ὑπεγράφη καὶ παρὰ πάντων μηνὶ μαρτίῳ ἰνδικτιῶνος ς', (ἔτους) ,ςψπς' (1278).

12. Ἀνώνυμον ἔγγραφον τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχριδῶν [2].

Ἀνηνέχθη τῇ ἡμῶν μετριότητι παρὰ τοῦ ὑπὸ τὴν ἐπαρχίαν τῆς μητροπόλεως Λαρίσσης θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου Δομενίκου Δημητρίου, ὡς οἱ κτητορικὸν δίκαιον ἀνακαλούμενοι ἐν τῷ ὑπὸ τὴν ἐπισκοπὴν αὐτοῦ τελοῦντι ἀνέκαθεν μοναστηρίῳ τοῦ ἐν ἁγίοις μεγαλομάρτυρος Δημητρίου, Τοποκοβίῳ ἐγχωρίως ἐπονομαζομένῳ, ὀρεγόμενοι μὲν κατεξουσιάζειν τέλεον τῆς τοιαύτης μονῆς καὶ τοῖς ἀφιερωμένοις αὐτῇ πράγμασιν ὡς οἰκείοις χρᾶσθαι, τῆς δὲ παραλόγου ταύτης ὁρμῆς παρὰ τοῦ ῥηθέντος ἐπισκόπου ἀνακοπτόμενοι καὶ μὴ ἐγχωρούμενοι τὸ τοιοῦτον ἄτοπον διαπράξασθαι, εἰς ἄμυναν τούτου διεγειρόμενοι πειρῶνται ἕτερον ἀνεγεῖραι ναὸν ἐπὶ σταυροπηγίῳ πατριαρχικῷ καὶ ἀποσπᾶσαι ἀπὸ τοῦ ἐπισκοπικοῦ μοναστηρίου τὰ παρὰ τῶν προγόνων αὐτῶν ἢ τινων προσγενῶν φιλοχρίστων προσκυρωθέντα αὐτῇ κτήματα, ἀφιερῶσαι δ' αὐτὰ τῷ παρ' αὐτῶν ἐπὶ σταυροπηγίῳ πατριαρχικῷ ἀνεγερθησομένῳ ναῷ. Ἡ γοῦν μετριότης ἡμῶν τὸ τοιοῦτον αὐτῶν παράλογον διανόημα πρόρριζον ἀποτεμεῖν βουλομένη, ὡς τοῖς ἱεροῖς κανόσιν ἀπηγορευμένον παντάπασι, διορίζεται διὰ τοῦ παρόντος αὐτῆς γράμματος ἀναπόσπαστα μέχρι παντὸς μένειν παρὰ τῇ ἐπισκοπικῇ μονῇ τοῦ ἁγίου Δημη-

[1] Ὁ δεσπότης Ἰωάννης ὁ νόθος (μηνὶ μαΐῳ τοῦ ἔτους 1277) συνεκάλεσε σύνοδον ἀναθεματίσασαν τοὺς ἑνώσαντας τὴν ἀνατολικὴν μετὰ τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας, ἤτοι τὸν πάπαν Ῥώμης, τὸν αὐτοκράτορα Μιχαὴλ η' τὸν Παλαιολόγον καὶ τὸν Κ/πόλεως πατριάρχην Ἰωάννην τὸν Βέκκον, δύο δ' ἐπισκόπους ἀντιλέγοντας καὶ ἐκάκωσε· ἀλλὰ καὶ ὁ πατριάρχης αὐτὸς τῇ 16 ἰουλίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἀπέσχισεν ἀφορίσας τοὺς ἀνθενωτικούς, μάλιστα δὲ Νικηφόρον α' τὸν δεσπότην Ἠπείρου καὶ τὸν ῥηθέντα Ἰωάννην τὸν νόθον. E. de Muralt, Essai de chronographie byzantine, II, σ. 434—435.

[2] Ἐκ τοῦ 83 κώδικος τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις συλλογῆς τοῦ τιμίου Σταυροῦ, συνετάχθη δὲ πιθανῶς ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντίνου Καβάσιλα.

τρίου τὰ προσόντα αὐτῇ ὁποιαδήτινα κτήματά τε καὶ πράγματα καὶ παρὰ τοῦ ἐπισκόπου Δομενίκου διεξάγεσθαι ταύτην καὶ πνευματικῶς διιθύνεσθαι· οὔτε γὰρ τοῖς δομήτορσιν οὔθ' ἑτέρῳ τινὶ ἔξεστιν ἀπὸ ἐπισκοπικῆς μονῆς ἀποσπᾶν κτήματα καὶ προσκυροῦν ταῦτα πατριαρχικῇ μονῇ ἢ εὐκτηρίῳ ναῷ. Εἰ δέ τις βούλεται ἀνεγεῖραι μονὴν ἢ εὐκτήριον ναὸν ἐπὶ σταυροπηγίῳ πατριαρχικῷ, εἰς μὲν τὴν τούτου ἀνέγερσιν οὐ κωλυθήσεται παρά τινος, φροντισάτω δὲ πρότερον προσκυρῶσαι αὐτῷ κτήματα ἀπὸ τῶν οἰκείων· τὰ γὰρ τῇ ἐπισκοπικῇ μονῇ προσόντα κτήματα ἀναπόσπαστα παρ' αὐτῇ, ὡς εἴρηται, εἰς τὸ διηνεκὲς ἔσονται. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τούτου.

Ἐπεὶ δὲ καὶ περὶ ἑτέρας μονῆς ἀρχῆθεν διαφερούσης τῇ τοῦ Δομενίκου ἐπισκοπῇ, εἰς Κρομποὺς μὲν οὔσης, ἐπ' ὀνόματι δὲ τῶν ἁγίων μεγάλων μαρτύρων Θεοδώρων τιμωμένης, ἀνέφερε τῇ ἡμῶν μετριότητι ὁ αὐτὸς ἐπίσκοπος, ὡς φθάσειε καὶ ταύτην ὁ δεσπότης ἐκεῖνος κῦρις Μανουὴλ [1] ὑποθεῖναι εἰς μετόχιον τῇ ἐν τῷ θέματι τῶν Σερβίων πατριαρχικῇ μονῇ τῶν ἁγίων Θεοδώρων· οἱ δὲ μοναχοὶ τῆς τοιαύτης πατριαρχικῆς μονῆς τοῦ ἐπισκόπου κατεξανιστάμενοι καὶ τὴν αὐτοῦ ἀπανενόμενοι ποίμανσιν, τὴν μὲν ἀναφορὰν αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ῥηθέντος ἐπισκοπικοῦ μοναστηρίου τοῦ εἰς μετόχιον, ὡς εἴρηται, ἐκδοθέντος αὐτοῖς τέλεον ἐξώθησαν, τὴν πατριαρχικὴν δὲ ἀντεισήγαγον. Καὶ τὸ τοιοῦτον ὡς ἀκανόνιστον ταύτῃ ἀπείργουσα ἡ μετριότης ἡμῶν διορίζεται, ὡς ἐὰν ὁ ἐπίσκοπος ἀνήνεγκε πρὸ τοῦ εἰς μετόχιον ὑποτεθῆναι τῇ πατριαρχικῇ μονῇ τὸ εἰς Κρομποὺς μοναστήριον ἐπισκοπικὸν ἣν καὶ παρὰ τοῦ κατὰ καιροὺς ἐπισκόπου Δομενίκου διεξήγετο, ἵνα ἔχῃ καὶ αὖθις ὁ ἐπίσκοπος τὴν οἰκείαν ἀναφορὰν ἐν αὐτῷ ὡς γνήσιος ἀρχιερεύς· ὁ γὰρ ἐκδεδωκὼς τοῦτο τοῖς μοναχοῖς εἰς μετόχιον, τὴν χρηματικὴν μόνην δεσποτείαν ἐκδοῦναι ἠδύνατο, οὐ μὴν δὲ καὶ τὴν πνευματικὴν τοῦ ἐπισκόπου ἀναφορὰν καὶ τὴν τῶν ψυχικῶν σφαλμάτων ἀνάκρισιν. Ἐσεῖται γοῦν ἡ ῥηθεῖσα τῶν ἁγίων Θεοδώρων

[1] Ἐννοεῖ τὸν ὁμώνυμον αὐτοκράτορα Θεσσαλονίκης (1230—1240) καὶ δεσπότην Φερσάλων Δημητριάδος Λαρίσσης καὶ Πλαταμῶνος.

μονὴ ἡ εἰς Κρομποὺς διακειμένη ὑπὸ τὴν ἐπισκοπικὴν ἐξουσίαν καὶ διοίκησιν, εἰ μή πως δυνηθῶσιν οἱ τῆς πατριαρχικῆς μονῆς μοναχοὶ δεῖξαι ὡς καὶ τὸ τοιοῦτον μοναστήριον ἀνηγέρθη ἐπὶ σταυροπηγίῳ πατριαρχικῷ. Εἶχε τὸ μηνὶ ἰουλίῳ ἰνδικτιῶνος η΄ (1250?) διὰ τῆς πατριαρχικῆς θείας χειρὸς καὶ τὴν κηρίνην πρασίνην σφραγῖδα.

13. Ἔγγραφον τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Συμεὼν α΄, ἐκδοθὲν μετὰ τὸ ἔτος 1484 [1].

Συμεὼν ἐλέῳ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.

Τιμιώτατε ἐν ἱερομονάχοις καὶ πνευματικοῖς ὁσιώτατε κῦρ Ἰωάσαφ, χάρις εἴη σου τῇ τιμιότητι καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ παντοκράτορος. Ἐδεξάμην τὰς σὰς γραφὰς καὶ οὓς ἀνέθηκας λόγους διὰ τοῦ ἀδελφοῦ· πλὴν τὰς γραφάς, εἰ μή τινες ἦσαν ἐνταῦθα τὸν ἑλληνικὸν μετρίως πεπαιδευμένοι λόγον, οἳ καὶ ἡμῖν αὐτὰς διεσάφησαν, σοῦ ἑρμηνευτοῦ ἂν ἐδεήθημεν. Τοσοῦτον ἐν αὐταῖς ἦσθα καὶ στομφάζων καὶ κρημνηγορῶν, Φαέθοντι δέ τινι τὴν οἰκουμένην αὐγάζοντι κατὰ κάθετον παραπλησίους ἡμᾶς ἐποίεις δούλους ὄντας Χριστοῦ καὶ οὔπω Φαέθοντα μεμαθηκότας καὶ αὐγάζοντα κατὰ κάθετον. Ὅμως οὐδὲν θαυμαστόν· οὐ γὰρ μαθηταὶ γεγόναμεν καὶ ἐσμὲν σοφῶν καὶ τῶν τὸν ἑλληνικὸν κομπορρημονούντων λόγον, ἁλιέων δὲ καὶ ἰδιωτῶν διερρωγότα ῥάπτειν μεμαθηκότων δίκτυα. Διὸ πρὸς ἄλλους τῆς τοιαύτης μετασχόντας σοφίας ἣν ἂν συμβαῖνον τὴν σὴν ὑψηγορεῖν ὁσιότητα καὶ τοιούτοις ἐπαινετηρίοις χρῆσθαι λόγοις, οἷς διισχυρίζῃ τῇ περιουσίᾳ τοῦ ἐν ἡμῖν οὐκ οἶδ' ὅθεν φωτὸς καὶ τὸ ὑπὸ γῆν καταλάμπεσθαι ἡμισφαίριον, ὃ μόνῃ τῇ τοῦ Χριστοῦ πεφώτισται καταβάσει. Ἀλλ' ὦ 'γαθέ, τοιαῦτα καὶ οὕτως καὶ πρὸς ἡμᾶς οὐδόλως σοι προσήκει γράφειν, ἀλλ' οὕτως ἁπλῶς καὶ ἰδιωτικῶς τὸ ἀσκητικὸν καὶ ὅσιον

[1] Ἀντεγράφη ἐκ τοῦ 276 κώδικος τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις πατριαρχικῆς συλλογῆς. φ. 128—129· ἐν τέλει δὲ τοῦ ἐγγράφου σημειοῦται τόδε· «ἡ ἄνωθεν αὕτη ἐπιστολὴ ἐστὶ σύνθεσις Μανουὴλ τοῦ μεγάλου ῥήτορος».

ἦθος παραδηλοῦν· ὅμως χάριν ὅτι πλείστην ὁμολογῶ σοι τῆς εὐνοίας καὶ τῆς πρὸς ἡμᾶς σου εἰλικρινοῦς ἀγάπης καὶ διαθέσεως, ἥ σε μετέωρον οὕτω τῷ πνεύματι γενέσθαι παρεσκεύασεν. Εἶεν.

Εἴδομεν δὲ καὶ τὴν γραφὴν τοῦ πρὸ ἡμῶν πατριάρχου κῦρ Μαξίμου, ἣν καὶ ἡμεῖς ἐπιβεβαιοῦμεν κατὰ τὰ ἄλλα, ἃ αὐτῇ ἐνεγέγραπτο, ἄνευ τοῦ Μεγάλου Ζυγοῦ· τοῦτον γάρ, ἐπεὶ συνῆλθον πάντες οἱ τὴν σύνοδον ἀναπληροῦντες ἀρχιερεῖς ἐνταῦθα εἰς ἀποκατάστασιν τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, ἔδοξεν αὐτοῖς καλὸν ἵνα διορθώσωσι καὶ τὸ κατάστιχον τὸ περὶ τῆς ἑκάστου τῶν ἀρχιερέων κατ' ἔτος διὰ τὸ ἐπικείμενον βάρος τῇ ἐκκλησίᾳ δόσεως, ἐπεί τινες αὐτῶν ἀνάλογον οὐ παρεῖχον ταῖς αὐτῶν μητροπόλεσιν δόσιν. Καὶ δὴ ἐξισάσαντες δεδώκασι καὶ πρὸς τὸν Λακεδαιμονίας τοῦτον τὸν Μέγαν Ζυγὸν δηλονότι μετὰ τῆς Μεγάλης Μαΐνης, ἵνα μετ' αὐτῶν τὸ καὶ τῆς ἄλλης αὐτοῦ ἐπαρχίας ὀφείλῃ κατ' ἔτος διδόναι εἰς τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν διὰ τὸ ἐπικείμενον αὐτῇ κατ' ἔτος τῶν δισχιλίων φλωρίων βάρος χιλιάδες δύο. Τοῦτο ἀπεφάνθη καὶ ἐκυρώθη συνοδικῶς· διὸ καὶ αὐθαιρέτως τὸν τοιοῦτον Μέγαν Ζυγὸν μετὰ τῆς Μεγάλης Μαΐνης ἔχει ὁ Λακεδαιμονίας. Πρὸς δὲ τὴν σὴν ὁσιότητα ἀντ' αὐτοῦ ἤδη ἡ μετριότης ἡμῶν διὰ ταύτης τῆς γραφῆς εὐεργετεῖ τήν τε Καλαμάταν καὶ Μικρὰν Μαΐνην καὶ τὸ Πέδημα καὶ ἁπλῶς πᾶσαν τὴν τοῦ Κορώνης ἐνορίαν καὶ ἐπαρχίαν, ὅσον οἱ κρατοῦντες ἡμῶν δεσποτεύουσιν, ἵν' ἔχῃς ἀναφαιρέτως καὶ ἀναποσπάστως καὶ τὸ ἀπ' αὐτῶν ἐκκλησιαστικὸν πᾶν εἰσόδημα καρπούμενος εἴης ἀπό τε κανονικῶν ἱερέων καὶ συνοικεσίων καὶ τῶν ἄλλων, αὐτὸς δὲ ἵν' ὀφείλῃς διδάσκειν πάντα τὸν τοῦ Κυρίου λαὸν τὰ ψυχωφελῆ καὶ σωτήρια καὶ διαλύῃς καὶ συμβιβάζῃς πάσας τὰς διενέξεις αὐτῶν καὶ κρίσεις ὡς πνευματικὸς αὐτῶν πατήρ. Εἴ τινος δὲ χρεία γένηται χειροτονίας, ποιήσει τὴν τοιαύτην τις τῶν αὐτόθι κανονικῶν ὀρθοδόξων ἀρχιερέων μετὰ προτροπῆς σῆς. Ὀφείλουσι δὲ πάντες οἱ ἐν τοῖς εἰρημένοις τόποις ἱερωμένοι καὶ λαϊκοὶ ἀπονέμειν τῇ σῇ τιμιότητι τὴν προσήκουσαν τιμὴν καὶ ὑποταγὴν καὶ ὑπακούειν

32 ὑπακούωσιν.

σοι ἐν πᾶσι καὶ πᾶν ἐκκλησιαστικὸν δίκαιον καὶ εἰσόδημα ἀποδιδόναι σοι εὐγνωμόνως· εἰ δέ τις αὐτῶν ἐναντιωθῇ τῇ σῇ τιμιότητι εἴς τι καὶ τὸ τυχόν, ἐπιτιμίῳ βαρυτάτῳ ὑπὸ τῆς ἡμῶν καθυποβληθήσεται μετριότητος. Ὅπερ δὲ ἡμῖν εἰς ἐνθύμησιν πέπομφας, ἐδεξάμεθα καὶ ὁμολογοῦμέν σοι καὶ τούτου ἕνεκεν χάριν πολλήν· τῆς γὰρ πρὸς ἡμᾶς σου εὐνοίας καὶ τοῦτο τεκμήριον ἦν. Ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ χάρις καὶ τὸ ἔλεος εἴη μετὰ τῆς σῆς τιμιότητος.

14. Συνοδικὸς τόμος περὶ τῆς μητροπόλεως Ἀδριανουπόλεως [1].

Πολλαὶ τῶν ἀρετῶν ἐνέργειαί εἰσιν, αἳ τὸν ἀνθρώπινον συνιστῶσι βίον, ὡς τὴν λογικὴν ἐπικοσμοῦσαι ψυχήν, πασῶν δὲ μάλιστα ἥ τε διάκρισις καὶ ἡ ἰσότης· διὸ καὶ οἱ τὰ θεῖα σοφοὶ περὶ μὲν διακρίσεως οὕτω φασί· "μείζων πασῶν τῶν ἀρετῶν ἡ διάκρισις· διάκρισις γάρ ἐστι διαχώρισις καθαρὰ ἀληθείας ἀπὸ τοῦ ψεύδους· ὁ γὰρ διακριτικὸς χαίρει μὲν ἐν ἑαυτῷ ἐπιτυγχάνοντι ἀληθείας καὶ ἔργου καλοῦ, ἐπιστυγνάζει δὲ ἀποτυγχάνοντι καὶ πρὸς τοὺς πατέρας οὕτως εὐγνωμόνως καὶ ἀληθευτικῶς διατίθεται· ἐλεεῖ μὲν τοὺς κακῶς πάσχοντας ἢ ἀδικουμένους ἢ πενομένους— ἔλεος γάρ ἐστι πάθος ἐπὶ τοῖς παρ' ἀξίαν τεταπεινωμένοις παρὰ τῶν συμπαθῶς διατιθεμένων γινόμενον —ἐπιχαίρει δὲ τοῖς ἐπιεικέσιν εὖ πράσσουσιν ἐπὶ ἔργοις καλοῖς καὶ οὐδόλως βασκαίνει". Περὶ δὲ ἰσότητος οὕτω φρονοῦσιν, ὡς ῥίζης οὔσης πάσης δικαιοσύνης· διὰ τοῦτο καὶ τὴν δικαιοσύνην ἐντεῦθεν ὁρίζονται· "δικαιοσύνη γάρ ἐστιν ἀρετὴ διανεμητικὴ τοῦ κατ' ἀξίαν, ἢ ἕξις ἀπονεμητικὴ ἰσότητος· αὕτη γὰρ πηγὴ εἰρήνης καὶ φιλοφροσύνης καὶ ἀγάπης· εἰ γὰρ καὶ πρὸς πλείω τὸ ἶσον ἀποδίδοται, ὡς τῶν πρός τι ὄν, πρὸς τὰ καλὰ καὶ μὴ τοιαῦτα ἐξ ὁμοιότητος· ἀλλ' αὐτὸ καθ' αὑτὸ θεωρούμενον ὑπερβολῆς καὶ ἐλλείψεως, αἳ κακίαι εἰσίν, ἀναιρετικὸν τὸ δίκαιον καὶ τὸ σύμμετρον ἐν ἑαυτῷ περισῴζον καὶ ἔχον". Εἰ οὖν ἡ διάκρισις καὶ ἡ ἰσότης ἀγαθὰ καὶ παρεκτικὰ ἀγαθῶν, πάντως ἡ ἀνισότης καὶ ἀδιακρισία τοὐναντίον ἅπαν. Ὅθεν καί τις τῶν παλαιῶν τὰ ἐκ τούτων ἀναφυόμενα

[1] Κεῖται ἐν τῷ αὐτῷ κώδικι, φ. 153—155.

ἀναιρῶν σκάνδαλα, ἀφαιρέσει (φησί¹) ταῦτα θεραπευτέον καὶ πρὸς τὴν ἰσότητα τὴν ἀνισότητα μετενεκτέον.

Ἐπεὶ οὖν καὶ αἱ μητροπόλεις ἥ τε τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ Φιλιππουπόλεως συνορίτιδες οὖσαι κατὰ ποσὸν ἄνισοι διατελοῦσι παντάπασι, δεῖν ἔγνωμεν συνοδικῶς συνελθεῖν καὶ διακρίσει χρησάμενοι ἀφαιρέσει καὶ προσθέσει ταύτας θεραπεῦσαι καὶ πρὸς τὴν ἰσότητα καὶ τὸ δίκαιον τὴν ἀνισότητα καὶ ἀδικίαν ἐπαναγαγεῖν· ἡ μὲν γὰρ ὀλίγην κέκτηται ἐνορίαν, ἡ Ἀδριανούπολις δηλαδή, ὡς φάναι μηδὲ ἀρχιερέα δύνασθαι τρέφειν, ἀλλ' οὐδὲ τὸ ἐπέτειον τέλος τὸ αὐθεντικὸν ἀποτίειν, κἀντεῦθεν δίχα ποιμαντικῆς ἱερᾶς τοὺς πλείονας διαμένειν χρόνους, μὴ ἐθέλοντός τινος τὴν τοιαύτην προστασίαν αὐτῆς ἀναδέξασθαι. Εἰ δὲ καὶ συνέβη τινὰ γενέσθαι, εὐθὺς μετ' ὀλίγον φυγάδα γενέσθαι, τῆς πενίας αὐτὸν ἀποπεμψάσης, καὶ οὕτω λοιπὸν μένειν ἀνάγκη τὴν Ἀδριανούπολιν ἄνευ ποιμαντικῆς ἱερᾶς, ἥτις τὰ μὲν δευτερεῖα τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔχει, τὰ πρωτεῖα δὲ πασῶν τῶν κατὰ Δύσιν πόλεων ἁρμοζόντως αὐχεῖ. Ἀλλ' οὐ δίκαιον οὕτω μένειν, οὐδ' ἐπινοηθῆναι τοῦτο χρεών. Ὅμως γοῦν ἡ Ἀδριανούπολις οὕτως ἐστένωται. Ἡ δὲ τῆς Φιλιππουπόλεως μητρόπολις σχεδὸν τριπλασιόνά ἐστιν ἐνορίαν κεκτημένη, τὸ αὐτὸ δὲ τέλος ἀπονέμει· τοσαύτην δὲ ἐνορίαν ἔχει ἐκτεινομένην, ἐκ Φιλιππουπόλεως αὐτῆς διαστήματος ἡμερῶν ἐγγὺς πέντε μέχρι καὶ αὐτῆς γεφύρας Ἀδριανουπόλεως τῆς ἔγγιστα κάστρου, ὡς θαυμάζειν πάντας τοὺς νουνεχῶς τῷ πράγματι ἐπιβάλλοντας πόθεν ἡ τοιαύτη ἀνόητος καὶ ἀδιάκριτος ὁροθεσία γέγονεν· ἢ γὰρ ἐκ τῆς πάλαι ἐναλλαγῆς τῶν ἐθνῶν, μὴ ὄντος τοῦ τηνικαῦτα ἀρχιερέως ἐν Ἀδριανουπόλει, ἢ σταυροπηγίου ὄντος ἐκεῖσε πατριαρχικοῦ συνῆσαν αὐτῷ τὰ πέριξ χωρία, ἅπερ ποτὲ χρησίμῳ φανέντι τινὶ τῶν Φιλιππουπόλεως δέδοται πρὸς καιρὸν καὶ οὕτω κατεκρατήθη ἀδίκως ταῦτα, ἢ ἕτερός τις τρόπος κατασχέσεως ἄκριτος γέγονε, καὶ ταῦτα ἀγχιθύρων ὄντων τῆς Ἀδριανουπόλεως ἀρχιερεῖ, ᾧ ἡ αὐτῶν ποιμαντικὴ ἰδίᾳ προσήκει ἐξάπαντος καὶ οὐκ ἄλλῳ τινὶ οὐδαμῶς ἐπὶ κριταῖς καὶ ὁροθέταις

1 προσέθηκα τὸ «φησί».

δικαιοτάτοις. Ταῦτα οὖν καὶ τὰ τοιαῦτα συνοδικῶς συνδιασκεψαμένη ἐν πάσῃ ἀκριβείᾳ ἡ μετριότης ἡμῶν μετα τῶν καθευρεθέντων ἱερωτάτων μητροπολιτῶν καὶ ὑπερτίμων καὶ τῶν τιμιωτάτων κληρικῶν τῆς καθ' ἡμᾶς μεγάλης ἐκκλησίας, ἀναγκαίως ᾠήθημεν διαναστάντες διορθῶσαι ταύτην τὴν ἀνισότητα καὶ ἀδικίαν, ἣν ἡ τῆς Ἀδριανουπόλεως ὑφίσταται μητρόπολις. Ἐπεὶ οὖν εὕρομεν χωρία τινά, περὶ ὧν ἔφθημεν εἰπόντες, τῆς ἀδίκου κατασχέσεως λίαν ἐγγὺς ὄντα τῇ Ἀδριανουπόλει καὶ ἀγχίθυρα ὡς εἰπεῖν, καταχρατούμενα ἀδιακρίτως καὶ ἐπισφαλῶς καὶ ἀδίκως ὑπὸ τῶν χρηματισάντων μητροπολιτῶν Φιλιππουπόλεως, ἅτινά εἰσι τὸ δεῖνα (καὶ δεῖνα) ὁμοῦ ιδ', ταῦτα ἐπιχορηγοῦμεν καὶ δίδομεν εἶναι τῇ ἐνορίᾳ τῆς Ἀδριανουπόλεως, καὶ διὰ τοῦ παρόντος συνοδικοῦ τόμου διοριζόμεθα καὶ ἀποφαινόμεθα καθόλου ἀποφάσει, ἵνα ὦσι ταῦτα ἀπὸ τοῦ νῦν προσοικειωμένα ἀναφαιρέτως καὶ ἀναποσπάστως τῇ ἁγιωτάτῃ μητροπόλει τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ δεσποζόμενα ἱερῶς ἀπὸ τοῦ νῦν ὑπ' αὐτῆς καὶ τοῦ ἐν αὐτῇ ἀρχιερέως εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα, μηδενὸς τολμήσοντος διᾶραι χείλη καὶ ὅλως ἐναντιωθῆναι ταύτῃ τῇ συνοδικῇ πράξει καὶ ἀποφάσει ἡμῶν· εἰ γάρ τις εἰς κατάλυσιν τολμήσει χωρῆσαι ἢ λόγῳ ἢ ἔργῳ ταύτης ἡμῶν τῆς συνοδικῆς ἀποφάσεως, ἢ καθόλου καὶ ἐν μέρει ἢ δι' ἑαυτοῦ ἢ δι' ὑποβολῆς ἄλλων, ἢ τῶν καθ' ἡμᾶς ἢ τῶν ἀλλοτρίων καὶ ἐθνικῶν, εἴτε τῶν ἱερωμένων ὁ τοιοῦτος εἴη εἴτε τῶν λαϊκῶν εἴτε τῶν μοναχῶν, τὸν τοιοῦτον ἔχομεν καθυποβεβλημένον ἀφορισμῷ φρικώδει τῷ ἀπὸ τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου καὶ ἀδιαιρέτου Τριάδος, τοῦ ἑνὸς τῇ οὐσίᾳ παντοκράτορος τῶν ὅλων Θεοῦ, ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι. Οὕτως ἐν ἁγίῳ ἀποφαινόμεθα πνεύματι· ὅθεν εἰς ἀσφάλειαν καὶ βεβαίωσιν καὶ πάντῃ ἀμεταβλησίαν τῆς τοιαύτης ἡμῶν συνοδικῆς διακρίσεως καὶ πράξεως γέγονε καὶ ὁ παρὼν συνοδικὸς τόμος καὶ ἐγγέγραπται τῷδε τῷ ἱερῷ κώδικι τῆς μεγάλης ἐκκλησίας ἐν ἔτει ‚ζκςᵠ (1517—1518).

† Θεόληπτος ἐλέῳ Θεοῦ καὶ τὰ ἑξῆς: αἱ τῶν ἀρχιερέων ὑπογραφαὶ ἕξ.

15. Ἔγγραφον Σαμουὴλ πατριάρχου Ἀλεξανδρείας περὶ Σπαντωνῆ τοῦ Βυζαντίου [1]. 1732

Καὶ στεφηφόροις αὐτοκράτορσιν ἄναξι τοῖς ἁλουργίδι καὶ σκήπτρῳ μεγαλυνομένοις βασιλικῷ, τοῖς τ' ἐν ἐξουσίαις ὑπερεχούσαις καθιδρυμένοις πολιτικαῖς, ἡγεμόσι τε καὶ τοπάρχαις, πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τοῦτο ἴδιον, εὐεργετήμασιν ἀναλόγοις καὶ τιμητικοῖς ἀξιώμασι καταχοσμεῖν τοὺς ἐν εἰλικρινείᾳ πίστεως καὶ σταθερότητι ψυχῆς ἐξυπηρετοῦντας, ἀγάπῃ τε καὶ προθυμίᾳ αὐτοῖς διακονοῦντας· ὅπερ καὶ τοῖς θείῳ ἐλέει πατριαρχικῇ ὑπεροχῇ καθισταμένοις, περιωπῆς τε ὑψηλοτάτης μεγαλειότητι σεμνυνομένοις καὶ οἴακας τοὺς πνευματικοὺς θρόνων ἁγιωτάτων κατεψηφισμένοις οὐχ ἧττον ἰδιαίτατον ἐκκλησιαστικοῖς φιλοτιμήμασι καὶ δωρεαῖς ἁρμοδίοις πνευματικαῖς εὐεργετεῖν καὶ εἰς τιμὴν ἄγειν τοὺς τῆς ἁγίας τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας τροφίμους συνηγόρους τε καὶ πιστοὺς ὑπηρέτας, καὶ τούτους τῷ εὐαγεῖ κλήρῳ τῆς ἑαυτῶν ἁγιωτάτης πατριαρχικῆς καθέδρας κατ' ἀξίαν συγκαταλέγειν, ὀφφικίοις τε ἐκκλησιαστικοῖς φιλοφρόνως εἰς βαθμὸν προβιβάζειν τάξεώς τε καὶ στάσεως ἔν τε συνελεύσεσι συνοδικαῖς καὶ ἐκκλησιαστικαῖς παρρησίαις καὶ παρατάξεσιν. Ἔνθεν τοι καὶ ἡ μετριότης ἡμῶν τὴν πνευματικὴν πηδαλιουχίαν τοῦ ἁγιωτάτου καὶ ἀποστολικοῦ τῶν Ἀλεξανδρέων πατριαρχικοῦ θρόνου οἰακοστροφεῖν θεόθεν ἐλεηθεῖσα, τήν τε προστασίαν τούτου ἀναδέξασθαι λαχοῦσα καὶ τὴν οἰκονομίαν ἐγχειρισθῆναι κληρωθεῖσα, καθ' εἱρμὸν καὶ λόγον τὸν ἀνωτέρω βαδίζειν καὶ ὑπείκειν ἐξόν. Καὶ δὴ πρὸ χρόνων ἱκανῶν παρ' ἑαυτῇ παραλαβοῦσα τὸν λογιώτατον κῦρ Σπαντωνῆν εἰς συνοδίαν καὶ γραφέως ἐπιστασίαν, εἴς τ' ἄλλας αὐτῇ δυνατὰς ὑπηρεσίας συνεργείας τε καὶ συνδρομὰς καὶ οἰκονομικὰς προστασίας, ἐπὶ πᾶσιν ἀνεφάνη δόκιμος καὶ πιστός, ὑπήκοός τε καὶ τῷόντι προθυμότατος, σεμνότητι μάλιστα καὶ ἀληθείᾳ αἰδεσίμῳ καὶ ποικίλαις τοῦ πνεύματος καλλοναῖς κεκο-

[1] Κεῖται ἐν τῷ 233 κώδικι τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις πατριαρχικῆς συλλογῆς. Ὅρα τ. Ι σ. 309 τοῦ ἱεροσολυμιτικοῦ καταλόγου μου, ἔνθα ὡς ἐσημειώθη (σ. 506), ἐξαλειπτέον τὸ παρεισδύσαν «ἦν δὲ τέως ἐπίτροπος τοῦ Ἀλεξανδρείας ἐν Κ/πόλει».

σμημένος, μάλα γε καλῶς ἐπὶ τοσαῦτα ἔτη ἐξυπηρετῶν, ταῖς ὁδοιπορίαις συγκακοχούμενος ἡμῖν καὶ συμπάσχων, ταλαιπωρίαις τε συμπροσκαρτερῶν καὶ ταῖς τῶν δεινῶν περιστάσεσι συνθλιβόμενος, εἰς προκοπὴν δὲ βίου καὶ σεμνότητα αὐξανόμενος καὶ κατὰ πάντα ἐνάρετος ἡμῖν τε καὶ πᾶσι τοῖς ἐπόπταις ἀνυποκρίτως φαινόμενος. Ὅστις καὶ εὐλαβείᾳ τρωθείς, θείῳ τε κινηθεὶς ζήλῳ, εἰς προσκύνησιν καταντῆσαι τῶν εἰς τοὺς θεοβαδίστους τόπους ἱερῶν καὶ σεβασμίων προσκυνημάτων τὴν ἄδειαν ἐζήτησε παρ' ἡμῶν, ἣν καὶ ἔλαβε μετὰ συγχωρήσεως καὶ εὐχῆς. Ἀπελθόντα γοῦν τοῦτον μετὰ σπουδῆς καὶ προσκυνητὴν καταξιωθέντα γενέσθαι, τά θ' ἡμέτερα ἐν τῷ ἐπανέρχεσθαι καταλαβόντα, φιλοφρόνως ἀπεδεξάμεθα καὶ πατρικῶς. Ἀλλὰ τούτου μελετῶντος εἰς τὴν Βασιλεύουσαν ἀπελθεῖν τὴν ἰδίαν πατρίδα καὶ ἡμῶν ποικίλαις ὑποθέσεσι καὶ χρείαις ἀναγκαίαις τοῦ καθ' ἡμᾶς ἁγιωτάτου θρόνου ἐκεῖ συμπεριφερομένων, προστάτου τε πιστοῦ δεομένων, εἰς ἐπίτροπον καὶ πρόσωπον ἡμέτερον πατριαρχικὸν κατεψηφισάμεθα τοῦτον, ὁλοψύχως ἀποδεχθέντα τὴν προστασίαν καὶ μετὰ πάσης προθυμίας προαιρεθέντα τὴν ὑπηρεσίαν δωρεάν, εὐλαβείας καὶ μόνης ἕνεκα, ταῖς τυχούσαις ἡμῖν τε καὶ τῷ ἁγιωτάτῳ καθ' ἡμᾶς θρόνῳ χρείαις ἀόκνως προΐστασθαι. Ὅθεν ἀμοιβαίῳ χρώμενοι φρονήματι ἐκρίναμεν εὔλογον τῇ τῶν τῆς καθ' ἡμᾶς ἁγιωτάτης τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας τροφίμων ὁμηγύρει τοῦτον συγκαταλέξασθαι καὶ ὀφφικίῳ ἀναλόγῳ τοῖς τοῦ περὶ ἡμᾶς εὐαγοῦς κλήρου τοῦ πατριαρχικοῦ συγκαταριθμήσασθαι, δωρεᾶς χάριν πνευματικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς φιλοτιμίας. Καὶ δὴ τῇ χάριτι δωρεᾷ τε καὶ ἐξουσίᾳ τοῦ παναγίου καὶ τελεταρχικοῦ Πνεύματος διὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς διατάξεως ἱερουργίας τε καὶ κανονικῆς χειροθεσίας προεχειρισάμεθα καὶ εἰς τὸ ὀφφίκιον τοῦ μεγάλου ῥήτορος ἐσφραγίσαμεν, ὥστε εἶναι τοῦτον τὸν τιμιώτατον προσκυνητὴν κῦρ Σπαντωνῆν καὶ ὀνομάζεσθαι καὶ λέγεσθαι καὶ παρὰ πᾶσι γνωρίζεσθαι μέγαν ῥήτορα τούτου τοῦ καθ' ἡμᾶς ἁγιωτάτου καὶ ἀποστολικοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου τῆς μεγάλης πόλεως Ἀλεξανδρείας, ἔχοντα τὴν ἀνήκουσαν στάσιν καὶ τιμὴν τῆς πρώτης πεντάδος τοῦ περὶ ἡμᾶς εὐαγοῦς κλήρου τοῦ

πατριαρχικοῦ. Ἀλλ' ἐπειδὴ τοὺς εἰς σφραγῖδα ἐκκλησιαστικὴν προβεβιβασμένους καὶ φιλοτιμίᾳ ἱερᾷ τετιμημένους γράμμασιν ἐφοδιάζεσθαι συστατικοῖς παρὰ τῶν αὐτοὺς προχειρισαμένων ἀποστολικὴ διαταγή ἐστι καὶ παραγγελία, εἰς παράστασιν τῆς ἑνὶ ἑκάστῳ δωρηθείσης σφραγῖδος καὶ χάριτος, ἡ μετριότης ἡμῶν τῷ τοιούτῳ ἐπακολουθοῦσα ἀποστολικῷ παραγγέλματι διὰ τοῦ παρόντος αὐτῆς πατριαρχικοῦ ἐνταλτηριώδους καὶ συστατικοῦ σφραγιστηρίου γράμματος συνιστῶσα παρίστησι πᾶσιν αὐτὸν τοῦτον τὸν τιμιώτατον μέγαν ῥήτορα τοῦ καθ' ἡμᾶς ἁγιωτάτου καὶ ἀποστολικοῦ θρόνου Ἀλεξανδρείας κῦρ Σπαντωνῆν προσκυνητὴν υἱὸν αὐτῆς ἀγαπητὸν ἐν Κυρίῳ, ᾧ τινι καὶ ἐπιδίδοται τοῦτο εἰς διηνεκῆ μνήμην, ἔνδειξίν τε ἀσφαλῆ καὶ βεβαίαν παράστασιν. Ἐν Αἰγύπτῳ, ἐν ἔτει σωτηρίῳ ͵αψλβ', ἐν μηνὶ σεπτεμβρίῳ ἰνδικτιῶνος α'.

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΤΟΜΟΥ.

*

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ καὶ ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ.

Σελὶς	Στίχ.		Γράφε.
5	18	στοιχῶν	στοιχειῶν
8	29	ἐνομοθέτησαν	ἐνομοθέτησαν,
10	17	ὃ	ᾧ
11	1	ὀβλίας	ὠβλίας
12	4	κρίναι	κρῖναι
22	1	βλέπῃς	βλέπεις
22	25	εὔνοιαι ... δαιμόνον	ἔννοιαι.... δαιμόνων
26	7	ἀπολογισάμενον	ἀπολογησάμενον
28	2	καγὼ	κἀγὼ
28	24	αὐτῆς	αὐτοῦ
29	23	εὐπορείαν	εὐπορίαν
31	9	(ἡ) πατρικὴ φιλοστοργία	πατρικῇ φιλοστοργίᾳ
38	19	ὥσπέρ ἐστι	ὥσπερ ἐστὶ
39	27	ὥσπέρ τινα	ὥσπερ τινὰ
45	12	ὅσοι	ὡς οἳ
45 ἐν ὑποσημ.	30	ἐναὐτῷ	ἐναυτῷ
49	30	παρ' αὐτὸ	πᾶν αὐτὸ
49 ἐν ὑποσημ.	3	«περ»	πᾶν] παρ'
50	2	τὰς... κακοτεχνίας	ταῖς... κακοτεχνίαις
55	4	βασιλεὺς οὕτω	βασιλεύς, οὕτω
58	12	γινόμενον.	γινόμενον;
59	20	νηπιότητα ταῦτα	νηπιότητα, ταῦτα
59	24	παρεσιώπησεν οὐκ	παρεσιώπησεν, οὐκ
61	7	ἐλέγετο	ἐλέγετο,
62	3	ἀνέῳξαν	ἀνέῳξαν,
63 ἐν ὑποσημ.	21	«εἴδωμεν»	«ἴδωμεν».
66	6	ὥστέ τινα	ὥστε τινὰ
70	6	ἐχειροτονήθη καιρὸν	καιρὸν ἐχειροτονήθη,
71	17	ὥσπέρ τινας	ὥσπερ τινὰς
77	8	κατείχετο ὡς	κατείχετο, ὡς
81	2	καθ' ἡμέραν	καθήμενον
93	21	προβάλεσθαι	προβαλέσθαι

Σελίς	Στίχ.		Γ ρ ά φ ε.
94	8	αὐτὸν	αὐτὴν
97	12	ἀρχιστρόφοις	ἀγχιστρόφοις
98	15	βούλῃ	βούλει
102	5	Γραφῇ ὅτι	Γραφῇ, ὅτι
102	5	μᾶλλον,	μᾶλλον
111	13	αὐτοῦ	αὑτοῦ
111	20	αὐτοῦ εἰμὴ	αὐτοῦ, εἰ μὴ
112	31	Εἰ δῆλον	Ἢ δῆλον
113	7	ὅπέρ ἐστιν	ὅπερ ἐστὶν
115	12	δράσειεν ἅτε,	δράσειεν, ἅτε
124	15	αἰνείσθω	αἰνείσθω,
125	5	Ζαυδᾶς	Ζαβδᾶς
125	6	ὁμοῦ	ὁμοῦ·
127	19	βελίαρ	Βελίαρ
128	17	δίψει	δίψῃ
129	24	Ἡλιοῦ	Ἡλιοὺ
129	27	θεοπτείας	θεοπτίας
134	22	Μήτηρ	Μῆτερ
135	17	ἀναπεπαυμένον	ἀναπεπαυμένον, τριὰς ἁγία σὲ δοξολογοῦμεν.
136	16	μήτηρ	μῆτερ
138	29	παν	πᾶν
139	4	Θεολήπτῳ	θεολήπτῳ
139	7	Μακάριον	μακάριον
140	33	παθένε	παρθένε
141	7	ὀρδοδόξως	ὀρθοδόξως
145	15	σκηναῖς ταῖς	σκηνὰς τὰς
145	21	περισωζόμενον. Καὶ	περισωζόμενον (καὶ
145	22	κατασκευάσαι,	κατασκευάσαι)
147	24	ἐπωμοσάμενον	ἐπομοσάμενον
149	27	ποτε	πώποτε
146	9	ἀνεπίπλαστον	ἐπίπλαστον
150	3	ὑποτονθορίσαντα	ὑποτονθορύσαντα
151	5	εἰρηνάρχου	εἰρηνάρχου Χριστοῦ
152	10	δι' ὧν	(καὶ) δι' ὧν
153	17	ἁρμάτων	ἀρμάτων
154	17	ὥσπέρ τι	ὥσπερ τι
155	6	ἀποτιννῦντες	ἀποτιννύντες
155	1	στεναγμῶν	στεναγμάτων
155	25	[Ἀ]μοραίων	[Ἀ]μορραίων
157	24	ὥσπέρ τινες	ὥσπερ τινὲς
160	5	Δημήτριον ὁ μάρτυς	Δημήτριον, ὁ μάρτυς
163	27	[θυ]σιῶν	[θυ]ιῶν ?
164	6	ἐπισκήψας	ἐνεπισκήψας

Σελίς	Στίχ.		Γράφε.
165	14	συγκέκρυπται μήτε... γνωρίζοντα, ὧν	συγκέκρυπται, μήτε... γνωρίζονται· ων
165	15	ξυμβέβηκε	ξυμβέβηκε,
165	25	λίθοις	λίθοις καὶ
165	2	ἐχώρησαν	ἐχώρησαν,
167	33	φάμενος καὶ	φάμενος, καὶ
168	1	γνωρίσαιμι, οὐδεὶς	γνωρίσαιμι. Οὐδεὶς
169	16	εἴη ἐπὶ	εἴη, ἐπὶ
171	7	φῆς	φῇς
172	2	ἐνδιδοὺς	ὁ ἐνδιδοὺς
173	6	κα	καὶ
176	28	ξυνεπλάκης οὐ	ξυνεπλάκης, οὐ
177	21	νίκῃ τὸ	νίκῃ, τὸ
179	14	πώποτε"	πώποτε.
179	15	" Παρίτωσαν	Παρίτωσαν
181	24	δέπως	δέ πως
182	32	τερατουργήσειε	τερατουργήσειε,
183	15	πλανητῶν	πλανήτων
185	6	τάχα	Τάχα
188	17	ἀνεστομώθησαν	ἀνεστομώθησαν,
197	23	" οὕτως ὁ ἀγαθὸς	οὕτως· " ὁ ἀγαθὸς
197	24	ἀνεξίκος	ἀνεξίκακος
198	1	παρ' αὐτὰ	παραυτὰ
198	18	φθάσαντες ἀγγέλους,	φθάσαντες, ἀγγέλους
198	21	παραβόλων	παραβόλως
199	16	τε γεγονεισαν	τ' ἐγεγόνεισαν
206	26	τετέλεσται	τετέλεσται,
202	27	καταστῆσαι	κατατάξαι
203	16	φάρος	φᾶρος
208	33	προάγγελος, τοίνυν	προάγγελος. Τοίνυν
209	1	ἐπιτέτραπτο	ἐπιτέτραπτο
209	2	ἀέρα	ἀέρα,
213	31	διαλίποις	διαλίποις,
213	31	ἱκετεύομεν	ἱκετεύομεν,
217	6	πα-	παν-
231	9	'Αλεξανδρηνοὶ	'Αλεξανδρινοί,
241	24	'Ανατολῆς	'Ανατολῆς
243	18	ὅπέρ ἐστιν	ὅπερ ἐστὶν
245	17	» »	» »
254	7	'Εχρονήσαμεν	'Εχρονίσαμεν
272	16	καλυμαύχιον	καλυμμαύχιον
274	3	Μέμφεν	Μέμφιν
283	20	ἐψηθὲν	ἑψηθὲν
284	3	ἔψηνον	ἕψηνον

Σελὶς	Στίχ.		Γράφε.
311	23	1730	1729 - 1730
311	24	1731	1730 - 1731
314	25	Ἐξαγόντες	Ἐξαγαγόντες
315	11	λιτανία	λιτανεία
316	19	1734	1733 - 1734
317	1	ἐγχειρίσαι	ἐγχειρῆσαι
320	13	1652	1653
320	16	1655	1655 - 1656
329	8	Ῥωμαῖον	Ῥωμαίων
372	10	Σιδηρὰν	Σιδηρᾶν
376	3	χαρᾷ	χαρὰ
381	4	κολάζει	κολάζειν
383	6	ὀρθώτατα	ὀρθότατα
384	15	πενία	πενίᾳ
384	33	ἀποσπάσας καὶ	ἀποσπάσας εἰς
407	5	ἤ γὰρ	ἦ γὰρ

ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ ΤΩΝ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΩΝ

διορθωθέντα τὰ πολλὰ κατὰ τὴν τύπωσιν καὶ μὴ ὑποσημειωθέντα.

Σελ. 1, 6 κῶδ. «ἠψάμην». — 3, 22 ὀβλίας. — 4, 2 ἠνίκα || 11 οἷον τέ || 28 οἷον.— 5, 7 ἵνα || 22 λείψεται.—6, 4 μὴ δὲ || 9 αὐτοῦ || 12 ὅτ' ἂν || 15 ταῦτα φησίν || 20 ἐμπυρώτατον.—7, 1 τοῦτου || 11 καταχαυχάσθαι || 14 ταύτῆς || 15 πείθη || 16 τῆς πίστεως || 17 προσενέγκαντα || 23 ἕτερον || 28 ἐστηκέναι.—8, 1 μὴ δέποτε || 7 διδασκαλείας || 11 κἀν τεῦθεν || 12 ἐξεθνῶν || 21 ἐξεθνῶν || 22 τοῦτο || 27 αἵματος. — 9, 3 ἕτερον || 4 ὄντος] ὄντως || 10 ἕκαστον || 14 ὑπάρχουσι; || 26 οὐκ' || 27 τὴν ἐπιστολὴν τῆς ἐπιγραφῆς.— 10, 17 ᾧ καθ'] ὃ καθ' || 18 καθώραν || 20 αὐτοῦ || 22 ἅπαξ' || 23 ἐπουρανίων || 27 γονυκλησίας || 28 αὐτὸν] προσθηκη ἡμετέρα, εἰ καὶ παρ' Εὐσεβίῳ οὐχ εὕρηται.—11, 3 αἱρέσεων || 4 ἠνίκα || 5 καθῆν || 13 λεγομένοις] προσθήκη ἡμετέρα || ἑκάστω || 26 ἵνα.— 12, 4 κρῖναι] κρίναι || 9 ἵνα || 18 ὑπὲρ] ἐγράφη οὕτω κατὰ τὸ παρ' Εὐσεβίῳ κείμενον τοῦ Ἡγησίππου || 19 ἑξαυτῶν || 27 μὴ δὲ || 29 καίσαρ.—13, 1 τοιοῦτου || 3 ἕτερον ἀντέκείνου.—14, 1 τοῦτου || 2 τοῦτου || 22 ἐξ'.

Εἰς τὸν περὶ εἰρήνης λόγον Σεβηριανοῦ Γαβάλων. — Σελ. 22, 1 βλέπεις] κῶδ. «βλέπης» || 5 ἐστίν || 6 ὄρους || 11 ποτὲ || ἐσμέν. —23, 9 ὡσεὶ ποταμὸς] ἐλλείπουσιν ἐν τῷ κώδικι || 23 αὐτῆς.—24, 6 ἐκείνοι. —25, 4 τίς || 13 πάντων τῶν.—26, 7 ἀπολογησάμενον] κ. «ἀπολογισαμενον» || 12 δέξασθε] δέξασθαι.

Εἰς τὸν βίον τοῦ ὁσίου Ἀμβροσίου Μεδιολάνων. — Σελ. 28, 22 τεθέασθαι || 24 αὐτοῦ] αὐτῆς.—29, 21 ἐσθότε || 23 εὐπορίαν] κ. «εὐπορείαν» || 28 δι' ὃ.—30, 9 τισι τινὰ || 16 ἑξαυτῶν || 29 «τὲ»· οὕτω πολλαχοῦ.—31, 2 ἑάυτοῦ || 9 πατρικῇ φιλοστοργίᾳ] κ. «πατρικὴ φιλοστοργία».—32, 1 ἢ] ἡ .— 33, 2 κ. «ἰθύναι» || 13 κατευνάσαι.—37, 7 πράξαι || 10 τοῦτο || 28 τοῦτ' ἔστιν. — 36, 8 ψιφιζομένων || 12 μανδάτα || 26 ἐνῶ. — 37, 16 τοῦτ' ἔστιν || 21 κατέλειπεν. —32, 2 τίς || 12 παρὰ χρῆμα || 19 ὥσπερ ἐστὶ] κ. «ὥσπέρ ἐστι».—39, 7 τίς || 22 τὸ τουθῦ || 27 ὥσπερ τινὰ] κ. ὥσπέρ τινα. — 40, 5 τε] τὸ. —11 ὑπήγοντο] ὑπείγοντο || 12 τριβουνάτα || 14 ἐπι || 24 τω || 28 μετένιαυτὸν.—41, 8 προσδαπάνην.—42, 21 νάβορος.—45, 12 ὡς οἵ] κ. «ὡς οἱ» ἀντὶ «ὅσοι» || 27 καθημέραν.—46, 29 μὴ δὲ. —47, 20 ἐπιπολύτετον || 24 ἐκτίσαι..—48,4 τὴν] τῆς || 16 ὅπερ ἐστὶ] ὅπέρ ἐστι.—49, 30 πᾶν αὐτὸ] κ. παρ' αὐτὸ.—50, 1 ταῖς...... κακοτεχνίαις] τῆς κακοτεχνίας || 21 καταλειπὼν || 25 οὐδὲ μιᾶς ἐναυτῷ.—51, 6 προσκαιρὸν || 12 ἀπολομένου] ἀπωλομένου || 13 κατατην.—52, 8 παραὐτοῦ || 9 διὰτεταγμένον || 31 ἐξευτελῶν.—53, 3 τῶ τῶ || 23 τινὰ.—54, 2 πράξαι || 26 ἐναγνοία.—55, 14 καταψυχὴν || 15 φρίξαι || 19 αὐτὸν] αὐτῶν.—26, 20 ἴσα. — 58, 4 ἀπατάσθαι || 10 ἐπιμονότερον || 21 τινὸς καὶ ὁπέρ ἐστιν ||

25 ἐξακαθάρτου.—59, 14 ἑαὐτὸν || 15 ἠξιώθη || 26 ἐναυτῇ || 27 ἐνῇ.—60, 5 ἑαὐτοὺς || 7 τησἐκκλησίας || 19 ὑπὸ ληφθεῖσιν || 30 δεχάριν.—61, 7 ἐνῷ || 22 ἐναινομίαις.—62, 12 ἑαὐτοῦ || 15 ἐπιθεοδόσιον || 16 μετενεγκῶν || 23 διαγραμμάτων || 26 ἐπιφυλακῇ.—63, 7 μία ἡμέρα || 9 εὐσεβοὺς || 10 ἑαὐτοῦ || 15 ἐνεκείνω || 24 οὐκίσμεν || 30 κάτὰ.—64, 1 σὺν τεθεῖσαν || 3 ἐνευαγγελίοις || 4 θριξ' || 17 οὔπω || 18 ἐνεκείνω || 25 τῶν] προσθήκη ἡμετέρα || 27 μὴ δέποτε || 29 ἐπιγενεὰν.—65, 10 προμιᾶς || 11 μεταπάσης || 13 τίς || 15 υποαμβροσιου || 20 διότι || 25 οὐκ' ἔτι || 26 ἀφῆναι || 29 ὡς] προσθήκη ἡμετέρα || 30 καιροῦ] προσθήκη ἡμετέρα.—66, 5 εὐσεβείου || 6 ὥστέ τινα || 10 οἱ || 20 προτοῦ || 21 ἑαὐτὸν || 27 καθὸν.—66, 2 ἐπιμετάνοιαν...... ἐπιπολλάς || 6 ἐστὶν || 16 συνπολλῇ || 19 καταγῆς || 24 παρὰ χρῆμα || 27 τίς.... τούνομα || 29 τινὸς.—68, 12 καθημέραν || 19 μεθημέραν || 20 οὐκέφευγεν.—70, 1 μεταυτὸν ἐξ' || 12 τοῦτ' ἔστιν || 15 οιαψιλός || 23 ἐπ' ἄντις || 24 ἑαὐτοῦ || 31 οὐκεξέφαινεν.—71, 3 παρὰ] γὰρ || 7 ἑαὐτοῦ || 14 ἐναρχῇ || 45 ἔστι || 17 ὥσπέρ τινας || 18 ἑαὐτοῦ || 28 ἐπιτοῖς || 29 μετανοῶντα.—72, 12 ἀπηγγέλλει || 14 ἀγνοοῦντας] ἀγνοοῦντος || 17 δετοιαύτην.—73, 3 ἐνευπορίαις || 7 ἑαὐτὸν || 23 ὑπ' ἐξελθεῖν || 25 ἤ] ἡ || 27 μαμωνὰ || 31 ὅτε δήποτε.—74, 4 τοῦτ' ἔστιν || 23 προδέτινων || 30 κατολίγον || 31 ὡς ἀνεὶ.—75, 8 οὐκ' || 11 ἐξαυτοσχεδίου || 17 παρεμοῦ || 20 δεθείας || 28 ἐξ' || 28 στηλίχωνος (ἅπαξ) || 29 δεγενόμενος.—76, 11 περιτοῦ || 26 διὰ σπαράσσειν || 28 οὐκ'.—77, 6 τὶς || 24 ὑφῆς || 30 μετὰκαλεσάμενος.—78, 15 ἐναυτῷ || 17 ἐνῇ || 30 ἐφθὸς.—79, 14 ἐκκλησία λειτουργία ἀπὸ πληροῦσιν || 21 ἐνῷ || 28 ὡσανεὶ] ὡς ἀεὶ.—80, 20 ἐνεξουσίαις.—81, 1 καθήμενον] κῶδ. καθ' ἡμέραν || 19 ὀλολυγμοὺς || 21 οὐκ' ἐνεκείνω.—82, 13 ἔν τινι ἀνδρῶν ἁγίων] ἔν τινος ἀνδρὸς ἁγίου || 31 δετὴνοἰκείαν.—83, 29 ὡς ἀνει τινά.—84, 3 ἐνῷ || 8 καταμεδιόλανον || 19 μεταθάνατον || 24 ταλείψανα... μεταπολλῆς.—85, 2 ἐνῷ || 8 ἐπιμεδιόλανον || 20 πρὸς ἀψάμενος.—86, 15 ἐνῷ.—87, 9 ἐνῷ || 24 γλώτταν.—88, 2 εὐγουστίνε || 5 μεθῶν ἐπικαλεῖ || 7 ἐναληθεία || 9 εἰμὶ μ. τιλικούτου.

Εἰς τὸ κατὰ Νεστοριανῶν Μάρκου τοῦ ἐρημίτου.—Σελ. 89 ἐν τῇ ἐπιγραφῇ: ἡνῶσθαι] κ. ἡνόσθαι || περικεῖσθαι] περικῖσθαι || ἔχειν] ἔχει.—89, 4 καταδύναμιν || 14 ἐπ' αἰσχύνονται.—99, 1 τίνες || 3 ἀληθὴ || 6 σκεῦος || 10 δεῖ] προσθήκη ἡμετέρα || 10 ἐκείνος || 19 ἐμ' αὐτοῦ || 23 ἦν] ἦν.—91, 4 οὐκεῖπεν || 5 οὐδεμερισμὸν || ἕνα || 7 αἱρετικὲ || 17 παλαιᾶ || 23 πάσῃ.—92, 1 ἐπισφαγὴν || 3 ἐπαμφοτέροις || 6 ἐπισφαγὴν || 7 ἐπαμφοτέροις || 9 Ἱερεμίου] οὕτως ἐν τῷ κώδικι ἀντὶ Βαροὺχ III, 16, 37, 38 || 15 ἀκούσῃ || 28 ἐπιγράμματι || 29 κατευδοκίαν.—93, 6 καταδύναμιν κατορθοῦντο || 7 θαροῦντες || 8 ὠήθημεν || 9 ἀλλόσα || 10 προέκφωνήσαι || 13 καταυτοὺς || 17 ὑπεκείνων || 19 τὸ σοῦτον || 24 ἐκεῖνοι || 25 ἠδίκουν || 28 ποία... ἐστὶν || 29 ἐξηύρήκασιν.... κἀν.—94, 9 ἡμειγὰρφησιν || 11 μονογενοὺς || 14 δυνάμι || 16 ζωὴ || 21 προσκόματος || 22 πῶς ἐστὶν || 23 ζωῇ || 25 δόσω || 28 δῆλον ὅτι.—95, 2 πρὸς δεομένη || 4 διατοῦτο || 5 αὐτῶν... ὑπερ || 11 ὑμῖν]·ἡμῖν... περὶ ἐργαζομένους || 15 σάρκαν || 20 σφραγίδα || 22 περὶ ἐργίαν || 25 ψυχὴ || 29 κρίναι.—96, 1 περὶ ἐργάζονται || 7 κρίναι || 12 ὑπο || 13 αἰώνας || 16 καταχάριν || 17 εἰδεμήτε || 22 εἶπεν ἡ γραφὴ... οὕτως || 23 ἀναμέρος || 24 πανταχὴ || 26 αἱρετικὲ || 27 μήτε δεκαχῆσαι || 28 περιπλέξεις πανοῦργως.—97, 2 ἐξαμφοῖν || 10 περιαυτῶν.... οὐκήσαν || 11 εἰ] ἡ γὰρ εἶσαν || 15 τοβάπτισμα || 16 ὁμολογίας... ὁμολογήσαμεν || 17 κατασάρκα || 18 ἐγνώκαμεν κατασάρκα || 18 Ὥστε] προσθήκη ἡμετέρα || 19 ἀρχαία || 21 ῥητορεύον.... μηδεσοφίζου παύλον || 23 οὐκεῖπεν || 26 σκανδαλίζει καὶ λέγεις.—98, 3 ἑλληνίζουσιν || 9 ἕνα... ἐπαμφοτέροις || 11 βούλη || 12 εἶπεις || 14 ἐὰν || 15 τούτο ἀπορεῖς καὶ βούλη || 23 φοβῇ || 25 διερῶν || 26 ἀδιέρετα... καθυπόστασιν || 27 Εἰ δι' ἑαυτὸν] ἡ διέαυτὸν... διήμᾶς.—99

1 παρῶ || 3 μήκέτι || 5 ουκέτι || 6 ούκ έτι.... τὸ || 9 είπεις || 13 ύπὲρ ἀποθνήσκοντος || 21 είπεις || 23 μὴ καί τι || 24 σκεύος || 25 ύπερεαυτοῦ || 27 βεβαιοὶ... ἐκείνοι || 28 οὔτω κηρύσσωμεν || 28 ἔκρινα || 29 ἐνυμῖν εἰμὶ...... τούτον.—100, 5 διεροῦντες || 10 πινὰ ἢ κοπιὰ || 13 ουκήκουσας || 15 άδιερέτως || 16 προύπήρχεν || 17 ἠδύνατο || 25 ἐστὶν || 30 ἀπὸ κρύπτων.—101, 3 γραφῆ || 4 ἀποθανῶν || 5 ἐπιθαλάσσης περὶ ἐπάτησεν || 7 διαδράσαι ἠδύνατο || 8 ἐπεὶ δὴ δὲ ούχ' || 10 προσταῦτα.... παθῶν || 12 σοι] σὺ || 10 ἡμεῖς ἐπιχειρεῖται || 24 ἐπιδὲ || 27 οἰηνται || 29 οὗτοι..... οὐκειδότες.—102, 1 ἱματίου || 5 γραφή... κατευδοχίαν || 9 καταμέθεξιν || 10 ύπεράποθανεῖν || 15 τοῖς ύπὲρ φυοὺς || 19 γάρ] μὲν || 23 δι' ὅτι.—103, 3 ἐντολῆ || 12 φοβεροτέρα || 15 ούχεχοῦσα || 16 ἐπελπίδι || 17 ἐχρὴν || 21 ἐπιφορᾶ ἐπινέχθη τὸ || 22 διαιῶνος.—104, 1 τοπῶς || 3 διατοῦτο || 16 ἐνεπιτόμω || 19 σοι] σὺ || 21 κάγὼ σὺ || 25 κάγὼ σὺ || 26 βροτίως... λέγει πῶς; κάγω σὺ || 27 σὺ] σοί || 28 περὶ λαλήσης || 29 οὐκοῖδα δι' ὅτι. — 105, 4 μὴ κέτι || 7 ούκ ἔτι || 8 πρὸ εἰρήκαμεν || 9 ἐξουκόντων || 11 περιτούτων μὴ δὲ || 12 διασαρκὸς || 14 ουκήκουσας || 17 περὶ ἐργάζεσθαι.... γραφῆ || 23 οὐκεῖπεν || 24 περὶ ἐργαζόμεθα || 27 ἐπιγράμμασιν || 28 ἱστᾶν || 30 κατασάρκα || 31 ὧν.... πανταχῆ.—106, 2 ὅς] ὡς || 8 τίς || 10 σοὶ || 13 χείρας || 24 ζῶντος || 29 ἀναστάσαν. -107, 8 ἐκάθησεν || 12 γραφῆς || 13 περὶ ἐργάζεσθαι || 18 ἐπεσχάτων || 20 ζώντας || 21ἤτοι δι' αὐτοῦ ἤτοι διετέρου || 24 θεία || 31 εἰ] προσθήκη ἡμετέρα.— 108, 8 καταμέθεξιν· ὁ || 17 ζῶντος || 18 πάλην || 22 πρὸς κυνουσῶν || 24 τῆς ἐνώσεως || 27 μηδὲ] προσθήκη ἡμετέρα || 27 πρὸς δόκα.—109, 1 τοῦ ἀνθρώπου] τοῦ θεοῦ || 2 οὐκεῖπεν || 9 καθ' ὅτι || 12 ὑπὲρ βὰς || 17 ἐκεῖ....... διατοῦ || 29 ἐτιμερίζειν || 26 ζῶντος || 27 κατάδεξε ὡς || 31 ψηλαφίσας.—110, 5 οὐκήκουσας || 28 διὰ τί οὐκεῖπεν || 9 ὀστέα || 16 τῆς θείας ἀξίας αὐτῶ χωριζούσης || 17 δεῖξαι || 18 ἀλήθεια || 21 δῆλον ὅτι || 22 διὰ τί || 24 διεργασίας...... διασιγῆς || 26 ὄξος || 28 θεία.— 111, 1 καθίσει || 2 ζώντας || 11 μὴ δὲ || 13 αὐτοῦ] αὐτοῦ || 18 ἐκ////τρας ἑαυτω ενώσας, ατρέπτως || 19 εἰσε////τὸν..... ἄλλό ἐστιν || 27 αὐτῶ.—112, 8 οὐκανέτρεπεν || 10 καταφύσιν || 12 δῆ || 14 μεῖζον || 21 οὐχιπιστεύειν || 23 προεωσφόρου || 24 κάγὼ σὺ || 25 καταφύσιν....... καταχάριν || 27 ἀγαπιτος || 29 ἀπαρχῆς || 29 σύ] σοί || 31 ἢ δῆλον] εἰ δῆλον.—113, 2 διαψιλὴν || 7 ὅπέρ ἐστιν || 8 καταβουλὴν || 13 ἐπισὲ || 16 ταθεία || 20 δὴ] δεῖ || ἀπαθῆ.

Εἰς τὸ λείψανον ἐγκωμίου.—Σελ. 114, 12 μησθένοντες τινὰ || 16 τὲ || 5 ἱμάσι.— 115, 17 λήψεσθε

Εἰς τὸν λόγον Ἀλεξίου Κομνηνοῦ.--Σελ. 116, 12 διατοῦτο.—117, 24 φύσις.— 118, 5 παχεία καὶ βαρεία || 11 διατοῦτο || 16 ἐνυποδειίγματι || 18 οὐδὲ μίαν || 33 διατοῦτο.—119, 4 ταῦτα φησὶ || ἅγιος φησί. — 120, 7 καὶ] προσθήκη ἡμετέρα || 27 διατοῦτο.—121, 16 ἑαυτοὺς τὲ. -122, 13 διατοῦτο. 123, 7 φᾶναι || 11 ἀχώριστον ἐστὶν || 15 διτοῦτο.

Εἰς τὰ δίπτυχα τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις ἐκκλησίας.—Σελ. 124, 7 βενιαμὴν.—125, 1 μαζαβανὰν || 5 ζαυδᾶς || 10 μετὰ τὸ ὄνομα Ἰωάννου ὑπάρχει ἐν τῷ κώδικι χῶρος ἀπεξεσμένος τεσσάρων σειρῶν || 19 προσοίσθω || 22 συγκεράσας || 22 παμμάκαρε.—126, 1 κρατύναι || 3 ἰσμαηλίτιν || 13' πίστην || 16 λυτρωτῆς || 24 βενιαμὴν || 27 εὐωδιάζοντες.— 129, 20 ἐξαριθμήση || 21 ὡραῖον.—131, 8 θύται || 11 πολίται || 23 ἀνυμνήση.—132, 1 ἐπαινέση || 2 ἐγκωμιάση || 15 ἑπταπλασίος.—134, 10 αἱρετιζόντων || 17 μεσητείαν || 30 δέδωκε || 32 χρηματήσας.—135, 4 βενιαμὴν || 16 σὺν εὐφραινέσθωσαν || 135, 10 τοὺς ἐκτελοῦντας || θεῖαν || 14 παντοκράτωρ || 15 τὸ] προσθήκη ἡμετέρα || 17 μετὰ τὸ «ἀναπεπαυμένον» πρόσθες «τριὰς ἁγία σὲ δοξολογοῦμεν»· τοῦτο δ' ἐν τῇ ὤᾳ τοῦ κώδικος γέγραπται || 19 ἰοῦδα ἀλληθῶς || 21 προαιώνων· ἐπεσχάτων || 25 μάρκος ὁ ἔνθεος || 30

στερρῷ καὶ θεόφρονι.—136, 2 καπίτωνος· ὁ ἔνδοξος μάξιμος· ἀντωνίου γεραίρω· φωστῆρες ἐκλάμποντες || 6 οὐάλεντα ἔνδοξε || 7 θεἰε || 16 μῆτερ] μήτηρ || 22 οὓς || 27 ζαβδὰν τὸν φαεινώτατον || 28 θεῖοι || 31 ἑρμὰ. — 137, 1 φαϊνοὶ || 3 πανάγιώτατε || 3 τῷ] προσθήκη ἡμετέρα || 4 παμφαεὶ || 9 σώζε || 17 διότι || 25 ἰωάννη πανεύφημε || 30 ποίμενει.—138, 1 φαεινώτατος || 6 χαρακτῆρσι || 11 προαιώνων || 12 ἰκέτευε || 16 φαῖνοὶ φωστῆρες || 19 θεῖοι || 20 θειώτατοι || 21 σολομῶντος || 22 θεοδοσίου || 27 σὺ || 32 εἰς.—139, 2 θεῖοι || 4 τὸν σὺν σοφὸν χριστόδουλον καὶ θεολείπτω ποιμένη || 5 θεῖον τε ἀγάθωνα || 10 ἀντιλήπτωρας || 11 καταχρέως || 14 ἐγείρατε || 22 προτόκου || 26 ἐνόρει || 29 θειωτάτω || 32 διδασκάλου.—149, 5 πράον τὲ || 16 ρύσαι || 22 ρύσει.—141, 7 ὀρθοδόξος || 11 ἱερομύστε || 20 ἕκαστως ἀλλ' εἰς τῆ φύσι || 24 ἀπαλάττει || 25 προτῶν || 26 οἶδεν ἐσαρκώθη.—142, 7 ἰοῦδα || 8 βενιαμὴν || 11 διληχιανοῦ || 13 ἑρμᾶ || 14 απῶδε || 18 θεοδωσίου. — 143, 5 ὑγινοπίου· ἀνηγήτου.... βίκτωρος ζεφιρίνου || 7 κορνιλίου || 9 λήβερίου || 10 κελευστίνου.

Εἰς τὸν λόγον 'Αλεξίου Μακρεμβολίτου.—145, 16 σκηνὰς] "σκηναῖς" ἐν τῷ κώδικι || 17 ταῖς ἐξυπαρχῆς || 26 χῶραν || 30 γύρον.—146, 17 νῆας || 21 προβαλλέσθαι || 23 μήκέτ' || 24 ἐγγυμόνησεν || 26 συνέλλεξε || 28 ἐπικήδει || 33 κρατερῆ.... λύσα.—147, 2 οὐδὲ μιᾶς || 4 in marg. πῦρ κατέφαγε τὰ ὡραῖα τῆς πόλεως· τὰ κατά////πα τοῦ 'Ισ[μ]αὴλ ὁ Τριβολὸς κατέφαγε καὶ ///ὲ τούτου κατά[λοι]πα ὁ 'Ιταλὸς καὶ //// εν ///// || 6 περιδέρεον || 8 ὀλκάδας || 16 ὀλκᾶσι || 24 ἐπομοσάμενον] κῶδ. «ἐπωμοσάμενον» || 28 ὑπερβαλλόντες || 33 συμμίξαι.—148, 1 αὐτῶν || 6 τὲ || 13 ἐξαληφθείη || 21 ἐνίους || 32 ὅπως δήποτε.—149, 10 ἐπιπλεῖστον || 11 ἄγουσα || 13 ἀβραὰμ || 17 συμβαλλόντες || 18 γάβρον || 28 φρικαλαῖον.—150, 3 ὑποτονθορύσαντα] ὑποτονθορίσαντα || 9 προῦπτον || 13 κατασυνέχειαν || 19 τὲ || 24 αὐτοῦ || 30 σύτῶν || 31 δράσσειν. –151, 2 παρεκίνησε πρεσβεύειν] κῶδ. «παρακινήσασα πρεσβεύει» || δὴ] προσθήκη ἡμετέρα || 6 αὐτὸν || 8 τῶν δὲ ὢν.... θελησάντων] οἱ δὲ τῶν ὢν.... θελήσαντες || 15 ἐπιδεικνῦντες || τῆς τελευταίας ἐγγισάσης] κῶδ. «ἡ τελευταία ἐγγίσασα» || 32 ἐνίους || 33 περίκλειτον.—152, 4 βαλλόντες || 6 βαλλόντες || 10 κωλύσαι || 21 διατοῦτο || 26 ἧτταν || 27 τὲ.—153, 17 ἀρμάτων] ἁρμάτων || 19 τὲ || 22 τύχης] τοῦ χοῦ || 27 ἀκαρεὶ.—154, 15 ἐνέλειμμαι] ἐνέλιπται || 17 ὥσπέρ τι || 31 ἐργάζεσθαι || 33 πληρεῖτε. –155, 6 ἀποτιννῦντες || 11 αὐτῶν || 25 [ά]μορραίων] ///μοραίων || 27 ἧττα.—156, 2 ἰουδὴθ καὶ δεβόρρα....... σμῆνοι || 12 φρικαλαῖον ἀντοπῆσαι || 19 ἧτταν || 26 προῦπτον || 31 θαρσαλαῖοι τὲ καὶ γαβριῶντες.—157, 2 ἀδριάντων || 8 ἐπιπολὺ || 17 πλοῖμων || 24 ὥσπέρ τινες.... μὴ δὲ || 25 εἴπη || 26 πλήρης || 32 καταπόδας.—158, 22 προσγέων.—159, 13 αὐτῶν || 24 ὃ] ὁ || 27 τινὸς.

Εἰς τὸν λόγον Κωνσταντίνου 'Ακροπολίτου.—Σελ. 160, 13 ἀξιολογώτητα. — 161, 17 εἰσαεὶ.—162, 2 περιελαχίστου || 11 φιλόμαρτυς. –163, 2 μεῖζον || 27 εἰδώη || 29 προσαξίαν. –164, 5 τοῦργον || 12 προσμικρὸν || 3 ὦ.—165, 17 μὴθοίτινες || 19 ὅσοι || 20 τὰ ἐξασεβείας || 25 σφῖσι.—166, 18 παντήπως || 25 δαβιτικὸν || 26 φοῖνιξ || 28 ἐγνοκὼς || 30 τὲ.—167, 9 προσδεπιτούτοις || 10 διαβραχέος.—168, 12 μὴ δὲ || 13 μὴ δὲ || 14 μὴ δὲ || 18 τοπροτοῦ.... τὲ || 32 τοῦργον—170, 9 μῆνι || 23 τὲ || 25 λήματος.—172, 8 ἠπίω || 11 διατέλους || 18 ταῦτάττα.—174, 10 μεγαλόμαρτυς || 15 διαδὴ.—175, 27 τοεξῆς.—177, 1 διαπαντὸς || 25 σφραγίδα || 32 διατοῦτο || 33 σφραγίσαι.—179, 29 τοτάχος || 32 εἰ ὥπερ.—180, 3 ἶνά γε.—181, 17 διατοῦτο || 25 προσαξίαν. -183, 3 τούτου || 25 ἐσαῦθις || 27 καταμέρος.—183, 13 τελεσθέντων || 28 τοτάχος.—184, 3 τοαπεκείνου.—186, 8 παραληπτέον.—187, 13 σφὰς || 24 ἐναχαρεὶ || 29 αὐτῷ.—188, 18 ἀλλάττα.—189, 2 ἐπελθὸν.—190. 26 σφῖσι.—191, 1 ἤπερ || 30 καταλεπτὸν || 32 καθέκαστον.—192, 7 ἐξωλοθρεύ-

εται || 14 τοπάλαι || 17 τωτότε || 18 τοπαράπαν.—193, 11 μῦρα || 22 μεταδέγε || 29 μῦρον.—194, 12 νεῶ || 27 ὧν] ὡς.—195, 1 διαπεραίνει || 33 προσεπιτούτοις.—196, 22 ἅττα || 33 καθέκαστα.—198, 2 σφῖσιν.—199, 9 διαμηχανήματος || 16 τεγεγόνεισαν.—200, 17 σφὰς || 19 ἐφῶ || 28 καταπρόσωπον || 31 τὲ.—201, 12 τὲ || 17 τὲ || 27 τοπαντελὲς.—202, 1 σπᾶνις || 5 σφῖσιν || 9 τὲ || 24 ἐφικανὸν.—203, 11 τὲ || 13 ἵνάγε || 16 φᾶρος] φάρος || 29 κόσμόν τινα περιδέρραιον || 33 ὅσάγε.—204, 3 τὲ || 15 τὲ.—205, 14 τὲ || 24 προσβραχύ· καὶ προσολίγον || 30 τὲ.—206, 11 κἀκείνας || 12 τὲ || 28 τίς.—207, 8 σφῖσι || 22 ἐφῶ || 23 σφῖσι || 25 μετουπολὺ.—208, 9 τὲ || 12 διαταχέος || 26 σφῖσι.—209, 3 ἐφῶ || 10 τοεντεῦθεν || 11 παραπροσδοκίαν || 18 νεῶ || 23 ἀντήλειφεν || 32 τὲ.... προσαξίαν || 33 τολοιπὸν.—210, 21 τ' ἄλλα γέ.—211, 32 τὲ.—212, 21 οὐκ ἔτ' || 22 τὲ.—213, 3 σαυρομματῶν || 6 ἐφῶ || 7 καθέκαστον || 19 τίς || 12 καθεκάστην || 13 καθέκαστον || 14 καταταυτὸν || 16 βραχέαττα || 19 τὲ.—214, 8 μὴ δὲ.

Εἰς τὴν εὐχὴν Ῥωμανοῦ.—Σελ. 391, 26 χρυσοπλοκώτατε πῦργε.

ΠΙΝΑΞ ΚΥΡΙΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ.

Ἀαρών, ἀδελφὸς τοῦ θεόπτου Μωυσέως.—14.

Ἄβαρες.—198.

Ἀβασγικαὶ συντάξεις.—427.

Ἀβλάβιος-Ἰννοκέντιος, θυηπόλος. —49.

Ἀβορδοβιζύη, φρούριον.—153.

Ἀβραὰμ πατριάρχης.—7, 149, 398, 399, 406, 427, 429.

Ἀβραὰμ ὁ μέγας Κομνηνός.—425, 430.

Ἀβράμιος Σεβαστείας ἀρχιεπίσκοπος.—363.

Ἄβυδος.—304.

Ἀβυσινοί. — 315, 316, 320, 323, 326, 327, 328, 336, 344, 355, 357, 358, 359, 378, 384.

Ἀγάθων Ἱεροσολύμων πατριάρχης.—125, 132, 139, 142, 243.

Ἀγαμέμνων.—190.

Ἀγάπιος ὁ καὶ Χριστόδουλος, Ἱεροσολύμων πατριάρχης. — 243, 244.

Ἄγαρ.—207, 408.

Ἀγαρηνοί. — 133, 147, 150, 232, 234, 236, 237, 243, 267, 281, 401, 420.

Ἄγγελος: Ἰσαάκιος.

Ἁγία, συνοικία Κ/πόλεως.—282.

Ἅγια τῶν Ἁγίων ἐν Ἱεροσολύμοις.—10.

Ἁγία Σοφία, ναὸς ἐν Κ/πόλει.—372, 447.

Ἁγία Τριάς, μοναστήριον ἐν Μόσχᾳ.—262. Ναὸς αὐτόθι. —263.

Ἅγιοι Τόποι.—237.

Ἅγιον Βῆμα τοῦ ναοῦ τοῦ Κυριακοῦ τάφου.—295.

Ἅγιον Σπήλαιον τὸ ἐν Βηθλεέμ. —292, 296.

Ἁγιοπολῖται.—233.

Ἁγιοσορειτίσσης Θεοτόκου μοναστήριον ἐν Μεσεμβρίᾳ.—470.

Ἅγιος Τάφος ὁ ἐν Ἱεροσολύμοις. —233, 234, 235, 236, 237, 238, 243, 244, 269, 283, 288, 289, 292, 293, 294, 295, 296, 298, 299, 300, 307, 315, 316, 317, 318,

321, 323, 324, 325, 327, 336, 378.
'Αγρικόλαος ὁ μάρτυς.—59.
'Αγρίππας ὁ διάδοχος Ἡρώδου τοῦ τετράρχου.—12, 13.
'Αγχίαλος ἡ τῆς Θράκης.—460, 461.
'Αδὰμ ὁ προπάτωρ. — 16, 17, 26, 29, 94, 99, 122, 238, 273, 389.
Ἄδερ ὁ Ἰδουμαῖος.—407.
'Αδριανούπολις. — 205, 206, 273, 274, 275, 276, 278, 280, 281, 289, 290, 292, 293, 297, 298, 299, 301, 303, 304, 305, 306, 307, 385, 447, 478, 479, 480.
Ἄδωνις.—294.
'Αζιζίν.—234.
'Αζίζιος σουλτᾶνος Αἰγύπτου. — 233, 234, 235.
'Αθανάσιος α' Κωνσταντινουπόλεως πατριάρχης.—269.
'Αθανάσιος 'Αλεξανδρείας ὁ μέγας.—27, 276.
'Αθανάσιος 'Αντιοχείας πατριάρχης.—260.
'Αθανάσιος Δημητριοβίτζης. — 253.
'Αθανάσιος α' Ἱεροσολύμων πατριάρχης.—125, 133, 139, 142, 243.
'Αθανάσιος β' Ἱεροσολύμων πατριάρχης.—125, 133, 140, 142, 245.
'Αθανάσιος γ' Ἱεροσολύμων πατριάρχης.—358.
'Αθανάσιος Σαρασίτης.—303.
'Αθῆναι.—210, 265, 308, 342.
'Αθίγγανοι.—300.
Ἄθως.—193, 194, 447.
Αἴγυπτος. — 232, 233, 234, 235, 238, 239, 243, 270, 274, 289, 291, 298, 299, 338, 347, 358, 401.
Αἰθίοπες.—322, 324.
Αἰθιοπία.—344.
Αἰμιλία ἡ ἐπαρχία.—33.
Αἶνος ἡ πόλις.—274.
Αἰτναῖον τὸ ὄρος.—422.
Αἰτωλία.—288, 408.
Αἰτωλικὰ ὄρη.—410.
Αἰτωλοί.—278, 410.
'Αϊβὰζ Μεεμὲτ-πασᾶς.—338.
Ἄκρι-Πτολεμαΐς.—260.
'Ακροπολίτης: Κωνσταντῖνος.
'Ακροπολίτου μοναστήριον.—470.
'Ακυληία.—51, 62, 63.
'Αλάγια ἢ 'Αλλάγια.—304, 305.
'Αλανοί.—213.
'Αλαμανία.—266.
'Αλβανία ἡ τοῦ Καυκάσου. — 270, 271.
'Αλβανίτης, 'Αλβανῖται. — 274, 282, 288.
'Αλβανιτία.—288, 447.
'Αλβανιτοχῶρι, 'Αλβανιτοχώριον. —304, 305.
'Αλβῖνος, ἐπίτροπος τῆς Ἰουδαίας. —12.
'Αλεξάνδρεια ἡ τῆς Αἰγύπτου.—

2, 12, 232, 236, 237, 238, 241, 242, 247, 265, 270, 272, 273, 274, 278, 280, 286, 291, 298, 403, 481, 482, 483.

'Αλεξανδρέων πόλις.—456.

'Αλεξανδρέων θρόνος.—481.

'Αλεξανδρινοί.—231, 242.

'Αλέξανδρος μάρτυς.—84.

'Αλέξανδρος ὁ μέγας.—268, 427, 432.

'Αλέξανδρος Ἱεροσολύμων ἐπίσκοπος.—124, 128, 136, 142.

'Αλέξανδρος (Μαυροκορδᾶτος). — 361.

'Αλέξανδρος Παλαιολόγος.—251, 252, 253.

'Αλέξανδρος α' Ῥώμης ἐπίσκοπος. —143.

'Αλεξιακά.—461.

'Αλέξιος Κομνηνός, αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων.—116, 208, 244, 425, 430, 491.

'Αλέξιος β' ὁ μέγας Κομνηνός, αὐτοκράτωρ Τραπεζοῦντος. — 421 - 429.

'Αλέξιος γ' ὁ μέγας Κομνηνός, αὐτοκράτωρ Τραπεζοῦντος. — 431, 434.

'Αλέξιος Μακρεμβολίτης. — 144, 492.

'Αλέξιος Μηχαηλοβίτζης, αὐτοκράτωρ Ῥωσσίας.—266, 267, 268, 269, 272, 273, 275.

'Αλεξίου τοῦ ἁγίου ναὸς ἐν Μόσχᾳ.—255.

'Αλῆ-Πασᾶς (ὁ Χεκὶμ-ζαδέ), μέγας βεζίρης.—312, 313, 343, 346, 364, 367.

'Αλῆς ὁ γαμβρὸς τοῦ Μωάμεθ καὶ καλίφης.—315, 319.

Ἁλικαρνασσός.—303.

'Αμάν.—155.

'Αμβρακία.—408.

'Αμβρακιῶται.—408, 409.

'Αμβροσιανὴ βασιλική, ἐκκλησία ἐν Μεδιολάνῳ.—43, 75, 76, 81, 82.

'Αμβρόσιος ὁ Μεδιολάνων.—27-88, 489.

'Αμορραῖοι.—155.

'Αμπαζᾶ-πασᾶς.—360.

'Αμπουλαμπᾶς.—240.

'Αναβασίλη, κάστρον.—253.

'Αναλήψεως τοῦ Χριστοῦ μοναστήριον.—257. Ναός.—263.

'Ανανίας Σιναίου ὄρους ἀρχιεπίσκοπος.—297, 301.

Ἄνανος ὁ αἱρεσιάρχης. — 11, 12, 13.

'Ανάπλους.—147.

'Ανάπολις.—223.

'Αναστάσιος ὁ βιβλιοθηκάριος.— 236, 240, 241.

'Αναστάσιος Δίκορος.—236.

'Αναστάσιος Ἱεροσολύμων πατριάρχης. — 125, 128, 137, 142, 239.

'Αναστάσιος (αἱρετικός).—129.

'Αναστάσιος α' Ῥώμης.—143.

'Αναστάσιος Σιναΐτης.—400, 404.

'Ανάστασις, ναὸς ἐν Ἱεροσολύμοις. —139, 236, 244.

Ἀνατολή.—51, 82, 241, 267, 289, 348, 365, 369, 428.
Ἀνατολικὴ ἐκκλησία. — 222, 224, 225, 229.
Ἀνατολικοὶ = ὀρθόδοξοι.—222.
Ἀναωνία.—84.
Ἀνδρέας Κρήτης.—1.
Ἀνδρέας Ναυπάκτου.—462.
Ἀνδρέας Τραπεζούντιος. —250.
Ἀνδρόνικοι Παλαιολόγοι. —246, 250, 269, 275, 425, 429, 430.
Ἀνδρόνικος α' ὁ Κομνηνός.—426.
Ἀνδρόνικος Κοντοβλάκης.—250.
Ἀνδρόνικος Σάρδεων.—274.
Ἀνέγκλητος Ῥώμης.—143.
Ἀνέμιος ἐπίσκοπος.—38.
Ἄνθιμος Οὐγκροβλαχίας. — 274.
Ἀνίκητος Ῥώμης.—143.
Ἄννα, σύζυγος τοῦ Ἰωάννου Ἀσάν. — 449.
Ἄννα ἡ ἐκ Τζερνίκης.—302.
Ἄννα Τραπεζουντία.—245.
Ἀνόμοιοι.—287.
Ἀντέρριος Ῥώμης.—143.
Ἀντιόχεια.—8, 241, 246, 265, 266, 268, 269, 270, 273, 286, 297, 298, 306.
Ἀντίχριστος.—228, 294, 387.
Ἀντώνιος ὁ μέγας. — 27, 287. Μοναστήριον.—266.
Ἀντώνιος Ἱεροσολύμων ἐπίσκοπος.—124, 127, 136, 142.
Ἀντώνιος δ' Κωνσταντινουπόλεως.—274.
Ἀντώνιος βοεβόδας.—305, 306.
Ἀξιούπολις.—386.
Ἀξοῦχος (Κομνηνός).—425.
Ἀποκαθήλωσις ἡ ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἀναστάσεως.—292, 296.
Ἀπόλλων.—168.
Ἀποστόλων τῶν ἁγίων βασιλικὴ ἐν Μεδιολάνῳ ἐκκλησία.—63, 65. Ναὸς ἐν Ἐπιβάταις. — 446.
Ἄπρων ἀρχιεπίσκοπος.—462.
Ἀπτουλλὰχ-ἐφέντης, γενικὸς κριτής.—359.
Ἄραβες. — 289, 293, 294, 317, 384.
Ἀραβία.—273, 347.
Ἀραβικὰ μέρη.—428.
Ἀρὰγ ποταμός.—271.
Ἀράχωβα.—302.
Ἀρβογάστης κόμης. — 57, 60, 61.
Ἀργυρόπουλος: Ἰωάννης.
Ἀργυρῶν οἰκογένεια.—115.
Ἀρειανοί. — 33, 37, 39, 41, 43, 44, 45, 46, 66, 287, 294, 295, 456.
Ἀρειανικὴ μανία.—456.
Ἄρειος ὁ αἱρετικός.—127, 295.
Ἀριστείδης ὁ δίκαιος.—342.
Ἀρμενία.—249.
Ἀρμένιοι. — 116 - 123, 280, 308 - 386.
Ἀρσανᾶς=Ναυαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως.—227.
Ἀρσένιος Ἱεροσολύμων πατριάρχης.—245.

Ἀρσένιος Κωνσταντινουπόλεως πατριάρχης.—473.
Ἀρτάκη.—303.
Ἄρτεμις.—168.
Ἀρχαγγέλων ναοὶ ἐν Μόσχᾳ.—262, 263.
Ἀρχαγγέλου μοναστήριον ἐν Ἱερουσαλήμ.—283.
Ἀρχεῖον τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει.—152, 157.
Ἀσάν: Ἰωάννης.
Ἀσὰν ὁ γέρων.—447.
Ἀσάνης: Ἰωάννης.
Ἀσία.—166, 190, 194, 462.
Ἀσκάλων.—242, 244.
Ἀσκληπιάδαι.—183, 419.
Ἀσκόλη, κάστρον.—253.
Ἀσσυρία.—291.
Ἀσσύριοι.—14.
Ἀστακικὸς κόλπος.—147.
Ἀστραχάνης.—264.
Ἀστραχάνι ἢ Ἀστραχάνιον. — 263, 270, 271, 272.
Ἀστραχανιῶται.—264.
Ἀσφαντούρης, προεστὼς τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις Ἀρμενίων. — 310.
Ἀσώματοι.—390.
Ἀττάλας Ἱεροσολύμων πατριάρχης.—309, 358.
Ἀττάλεια.—304, 305.
Αὐξέντιος ἀρειανὸς ἐπίσκοπος.— 33, 295.
Αὐγουστῖνος.—27, 88.
Αὐρήλιος ἐπίσκοπος.—86.
Αὔσονες.—435.
Ἀφρική.—194.
Ἀφροδίτη.—294.
Ἄφρος=Ἀφρικανός.—86, 410.
Ἀχαάμ.—155.
Ἀχίλλιος.—207.
Ἀχρίδαι.—474
Ἀχμὲτ ἢ Ἀχμέτης α', σουλτᾶνος Κ/πόλεως.—251.
Ἀχμὲτ β', σουλτᾶνος Κ/πόλεως. — 282.
Ἀχμὲτ γ', σουλτᾶνος Κ/πόλεως.— 307, 321, 331, 341.
Ἀχμέτης, μέγας βεζίρης.—289.
Βαβυλὼν=Κάϊρον.—233, 235, 338, 346.
Βαβυλώνιος.—235.
Βακτρία κάμηλος.—409.
Βαλδουῖνος.—244.
Βαλεντινιανὸς α' αὐτοκράτωρ.—36.
Βαλεντινιανὸς β' αὐτοκράτωρ. — 48, 56, 57.
Βαλεντινιανοὶ οἱ αἱρετικοί.—51.
Βάλης (Valens).—287.
Βαλσαμών: Θεόδωρος.
Βάρβαροι.—410, 460.
Βάρβαρος ὁ μυροβλύτης.—405-420.
Βαρδαριωτῶν τάξις.—466.
Βαρλαὰμ Καλαβρός.—250, 288.
Βάρνα.—304.
Βαρνάβας ἀπόστολος.—8, 25, 26.
Βασάν.—245.
Βασίλειος Ἱεροσολύμων πατριάρ-

χης.—125, 131, 138, 142, 241.

Βασίλειος Μακεδών, αὐτοκράτωρ. — 234, 235, 242, 244.

Βασίλειος Καισαρείας ὁ μέγας.— 119, 279, 455, 467.

Βασίλειος κνέζης.—292.

Βασίλειος Ἰωαννοβίτζης Κόπτοβος.—254.

Βασίλειος πατριάρχης Τορνόβου. — 449.

Βασιλεύουσα = Κ/πολις. — 313, 317, 318, 319, 325, 334, 335, 338, 340, 346, 347, 349, 365, 373, 376, 482.

Βασσιανὸς Λαοδικείας ἐπίσκοπος.—79.

Βατάτζης: Θεόδωρος.

Βεελζεβούλ.—44.

Βελίαρ.—127, 414.

Βενέριος διάκονος.—78, 79.

Βενετία.—217, 232.

Βενέτικοι.—145.

Βενετζιάνοι.—231.

Βενιαμὶν ἐπίσκοπος Ἱεροσολύμων.—124, 126, 135, 142.

Βερήνη ἡ γυνὴ Λέοντος Μακέλη.—269.

Βέρκηλλον.—80.

Βέρροια Μακεδονίας.—279, 280.

Βέρροια Συρίας.—270, 339.

Βηθλεὲμ ἡ πόλις. — 245, 285, 292, 293, 294, 295, 300, 305, 323, 324, 325, 327. Μοναστήριον ἐν Μύροις τῆς Λυκίας. — 269. Ἕτερον ἐν Κ/πόλει.—269.

Βηρυτός.—286.

Βήτολδος κνέζης Λίτφας.—278.

Βιζύη.—462.

Βιθυνία.—338.

Βικέντιος ἐπίσκοπος Κουλουσιτῶν.—86.

Βίκτωρ ὁ ἅγιος μάρτυς.—196.

Βίκτωρ α' Ῥώμης.—143.

Βιτάλιος ὁ ἅγιος μάρτυς—59.

Βιτάλιος (μοναχός).—192, 193, 194.

Βλαδίμηρος α', μέγας δοὺξ Ῥωσσίας.—264.

Βλαντισλάβας.—254.

Βλάσταρις: Ματθαῖος.

Βλαχέρναι ἢ Βλαχέρνα. — 151, 275, 443.

Βλαχία.—284, 286, 300, 304, 305, 306, 307, 451.

Βλαχομπογδανία.—288, 305.

Βλάσιος ἱερομάρτυς.—470.

Βοεβόλος Γεωργιοβίτζης.—264.

Βοιωτία.—288.

Βόλγας ποταμός.—271.

Βόλγα (ἡ).—272, 273.

Βολόγδα.—260.

Βολιτανοί.—87.

Βορυσθένης.—267, 275.

Βουκουρέστι.—306.

Βουλγαρία.—263, 447.

Βουλγαρικὰ ὅρια.—448.

Βούλγαροι. — 200, 213, 234,

264, 271, 448, 449, 468, 470, 471.
Βυζάντιον. — 288, 289, 290, 297, 302, 303, 366.
Βυζάντιος.—407.
Βυζαντίς.—340.
Βωνωνία.—57, 59, 79.
Γάβαλα.—15.
Γαβρίδαι.—347.
Γαβριὴλ Ἰπεκίου ἀρχιεπίσκοπος. — 289.
Γαβριὴλ β' Κωνσταντινουπόλεως πατριάρχης.—289.
Γάγγρα.—462.
Γάζα.—245, 247, 304.
Γαζῆς: Θεόδωρος.
Γαϊανὸς Ἱεροσολύμων ἐπίσκοπος. —124, 127, 135, 142.
Γάϊος Ῥώμης ἐπίσκοπος.—143.
Γαιών.—428.
Γαλάται.—4, 9.
Γαλατᾶς Κωνσταντινουπόλεως.— 220, 223, 224, 227, 281, 284, 364.
Γαλάτζι.—304, 306.
Γαλιλαία.—305.
Γαλλίαι.—30, 56.
Γάλλοι.—250.
Γεδεών.—21, 191.
Γεδεὼν Κιέβου μητροπολίτης. — 277.
Γεζουβῖται.—283.
Γεζουῖται.—220, 221, 222 κἑ.
Γελίμαρ ἄρχων τῶν Οὐανδίλων. —436.
Γεμιστός.—250.
Γενεβράρδος.—241.
Γεννάδιος Σχολάριος.—296.
Γεννούα.—144.
Γεννουῖται.—144.
Γεράσιμος Ἡρακλείας μητροπολίτης.—365.
Γεράσιμος α' Ἱεροσολύμων, πατριάρχης ἐπιβάτης.—246.
Γεράσιμος μοναχὸς (1344).—245.
Γερβάσιος μάρτυς.—42.
Γερμανικὸν ἔθνος.—468.
Γερμανὸς Ἱεροσολύμων ἐπίσκοπος.— 124, 128, 136, 142.
Γερμανὸς Ἱεροσολύμων πατριάρχης.—142, 216, 246, 319.
Γερμανὸς β' Κ/πόλεως πατριάρχης.—464, 465, 466.
Γερμανὸς γ' Κ/πόλεως πατριάρχης.—473.
Γερμανὸς μητροπολίτης Βασάν.— 245.
Γεωργιανοί.—357, 358.
Γεώργιός τις.—445, 446.
Γεώργιος Δέρκης.—462.
Γεώργιος Ἐφέσου μητροπολίτης 1191.—462.
Γεώργιος α' Ἱεροσολύμων πατριάρχης.— 125, 131, 138, 142, 240, 241.
Γεώργιος β' Ἱεροσολύμων.—240, 241.
Γεώργιος Κεδρηνός.—233, 234, 235, 243.
Γεώργιος Κερκύρας μητροπολίτης.—245.

Γεώργιος Κυζίκου μητροπολίτης 1191.—462.

Γεώργιος Κωδινός.—269.

Γεώργιος μεγαλομάρτυς: ναὸς πατριαρχικὸς ἐν Κωνσταντινουπόλει.—282, 453. Ναὸς ἐν Βηρυτῷ.—286. Ναὸς ἐν Βλαχίᾳ.—307. Μετόχιον τοῦ ἁγίου Τάφου ἐν Κωνσταντινουπόλει—288. Ναὸς ἐν Νύσῃ.—411. Ναὸς ἐν Ἰκονίῳ.—465. Ναὸς ἐν Γαλατᾷ Κωνσταντινουπόλεως.—281.

Γεώργιος μέγας Κομνηνός.—425.

Γεώργιος Ξιφιλῖνος.—461.

Γεώργιος Παχυμέρης.—245, 250, 274.

Γεώργιος Πισσᾶς.—466.

Γεώργιος Τραπεζούντιος.—250.

Γιακοὺπ ἢ Γιακούπης βαρταμπέτης.—330, 332, 353, 376.

Γιάσιον.—284, 304, 305, 306, 307.

Γίδων.—83.

Γίδων (Κομνηνός).—425.

Γιεζῆς.—394, 473.

Γιεζουβῖται.—286.

Γκιουμουσχανές.—303.

Γκιοὺλ Ἀχμὲτ πασᾶς.—344.

Γκούρια.—303, 306.

Γλέβος.—235.

Γολγοθᾶς ἐν Ἱερουσαλήμ.—292, 296.

Γολγοθᾶς ἐν Μόσχᾳ.—269.

Γολιάθ.—442.

Γοργόρης, Ἀρμένιος ἐκ Περσίας.—348, 359.

Γόρδιος Ἱεροσολύμων ἐπίσκοπος.—124, 128, 136, 142.

Γουλιέλμος Τύριος.—234.

Γρατιανὸς αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων.—46, 47, 68, 69.

Γρηγορᾶς: Νικηφόρος.

Γρηγόριος Ἀνδριαβίτζης, βοεβόδας Τούλας 1618.—254.

Γρηγόριος βοεβόδας Βλαχίας 1673.—305.

Γρηγόριος, ὁ Θεολόγος. — 121, 123, 279, 295, 309.

Γρηγόριος α' Ἱεροσολύμων πατριάρχης.—125, 134, 140, 142, 245.

Γρηγόριος β' Ἱεροσολύμων πατριάρχης.—246.

Γρηγόριος Παχουριανός.—244.

Γρηγόριος Παλαμᾶς.—250.

Γρηγόριος Φυτιάνος, ἀρχιεπίσκοπος Χαλδίας 1681.—303.

Δαβίδ: Δαυίδ.

Δακία.—265.

Δαλματία.—85, 447.

Δάμαλις.—248.

Δαμασκός.—35, 242, 293, 305, 306, 311, 319, 342, 344, 378, 379, 383, 384, 385, 386.

Δαμασκηνοί.—242, 379.

Δάμασος ἐπίσκοπος Ῥώμης.—143.

Δανία.—266.

Δανιὴλ ὁ προφήτης.—92, 175, 210, 399.
Δανιὴλ Θεοδωροβίτζης.—255.
Δαρεῖος.—432.
Δαυὶδ ὁ προφήτης.—12, 13, 19, 22, 24, 35, 55, 72, 237, 263, 394, 410, 415, 422, 433.
Δαυιτικός, Δαυιτική.—13.
Δεβώρρα.—156.
Δέρκη.—462.
Δηλιχιανὸς ἐπίσκοπος Ἱεροσολύμων.—124, 127, 136, 142.
Δημήτριος ὁ μεγαλομάρτυς. — 160-215. Μοναστήριον.—474.
Δημήτριος Λέχος, ψευδὴς υἱὸς Θεοδώρου καὶ αὐτοκράτωρ Ῥωσσίας.—266.
Δίκη.—186.
Διόσκορος αἱρεσιάρχης.—129.
Διονύσιος, ἡγούμενος τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἱεροσολυμιτικοῦ μετοχίου.—313, 331.
Διονύσιος β' Κ/πόλεως πατριάρχης.—217, 218.
Διονύσιος γ' Κ/πόλεως πατριάρχης.—270, 272.
Διονύσιος δ' (Μουσελήμης), πατριάρχης Κ/πόλεως. — 276, 277, 297.
Διονύσιος, Μεδιολάνων ἐπίσκοπος.—33.
Διονύσιος (Μουσελήμης), μητροπολίτης Λαρίσσης.—282.
Διονύσιος Ῥώμης ἐπίσκοπος. — 143.
Δῖος Ἱεροσολύμων ἐπίσκοπος. — 124, 128, 136, 142.
Διπλοφάναρον, συνοικία Κ/πόλεως.—453.
Δίπτυχα Ἱεροσολύμων. — 124 - 143, 491.
Δοχειανός: Θεόδωρος.
Δοχῆται οἱ αἱρετικοί.—458.
Δομένικον.—474, 475.
Δονᾶτος πρεσβύτερος Μεδιολάνων.—86, 87.
Δοσίθεος α' Ἱεροσολύμων πατριάρχης.—245.
Δοσίθεος (Νοταρᾶς), πατριάρχης Ἱεροσολύμων. — 142, 231, 246, 303, 430.
Δούκας: Θεόδωρος, Κωνσταντῖνος.
Δούκας βοεβόδας.—284, 305, 306.
Δούναβις.—386.
Δραγαδάϊος.—83.
Δραγαμεστός.—409.
Δράτζα.—447.
Δύσις.—42, 267, 428, 479.
Δωδεκάννησα.—217.
Δωρίς.—240, 241.
Δωρόθεος Ἱεροσολύμων πατριάρχης.—142, 246.
Ἑβραῖοι.—156, 229, 235, 280, 290, 350.
Ἐδέμ.—434.
Ἔδεσσα.—339.
Εἰρηναῖος Λουγδούνων.—387.
Ἐλαιῶν ὄρος.—237, 324, 357, 398.
Ἐλεγμοί.—338.
Ἑλένη ἡ ἁγία.—269.

Ἑλένη, μήτηρ Ἰωάννου Ἀσάν.—448.

Ἐλεοῦσα (Θεοτόκος): Ναὸς ἐν Κ/πόλει.—281. Μοναστήριον.—467, 468.

Ἐλευθέριος Ῥώμης ἐπίσκοπος.—143.

Ἐλισσαῖος προφήτης.—59, 394.

Ἑλλάς.—167, 173, 194, 201, 203, 249, 287.

Ἕλληνες. — 198, 226, 227, 228, 229, 250, 267, 271, 276, 279, 282, 402, 405, 408, 458.

Ἐλπίς: ἐκκλησία ἐν Κωνσταντινουπόλει.—275, 281.

Ἐμμονή.—469.

Ἑνετίαι.—217.

Ἑνετοί.—232.

Ἐνώχ.—418.

Ἐπιβᾶται. — 438, 439, 444, 446, 447.

Ἐπίδαυρος.—288.

Ἐπιφάνιος Κύπρου.—404, 455.

Ἑπτὰ τῆς Παναγίας ἀψῖδες.—327.

Ἑρμᾶς Ἱεροσολύμων ἐπίσκοπος.—125, 128, 136, 142.

Ἑρμότιμος Σπαρτιάτης.—250.

Ἐσεῒτ Μουσταφᾶς, κριτὴς τῆς Ἱερουσαλήμ.—323.

Ἐσκὶ-Ζαγαρά.—305.

Εὐάρεστος Ῥώμης ἐπίσκοπος.—143.

Εὐγένιος Αἰτωλός.—278.

Εὐγένιος βασιλεύς.—57, 61, 62, 83.

Εὐγένιος δ' Ῥώμης ἐπίσκοπος.—283.

Εὐδοκία, θυγάτηρ Μιχαὴλ Παλαιολόγου.—424, 429, 430.

Εὐεργέτου μονὴ ἐν Κωνσταντινουπόλει.—152.

Εὐθύμιος α' Ἱεροσολύμων πατριάρχης. — 125, 132, 142.

Εὐθύμιος β' Ἱεροσολύμων πατριάρχης. — 125, 133, 140, 142, 244.

Εὐθυμίου τοῦ ὁσίου μοναστήριον ἐν Ἱεροσολύμοις.—245.

Εὐθύμιος Μαδύτων ἐπίσκοπος.—439, 440.

Εὐθύμιος Τορνόβου πατριάρχης.—449.

Εὐθύμιος Χαλδίας ἀρχιεπίσκοπος.—303.

Εὐκάρπιος, μοναχὸς Παλαιστῖνος.—393.

Εὔξεινος Πόντος.—432, 435.

Εὕρεσις τοῦ Σταυροῦ, μέρισμα τοῦ ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως ἐν Ἱεροσολύμοις.—293, 300.

Εὐρώπη.—166, 203, 408.

Εὐσέβιος ἔπαρχος.—66.

Εὐσέβιος Παμφίλου.—301, 456.

Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης.—248.

Εὐστάθιος Χαντρηνός. — 461, 463, 464.

Εὐτυχιανὸς Ῥώμης ἐπίσκοπος.—143.

Εὐτύχιος, πατριάρχης Ἀλεξανδρείας. — 232, 233, 236, 237, 239, 240, 241, 242, 243, 247, 291.

Εὐτύχιος Ἀρειανός.—40.
Εὐτύχιος Ἱεροσολύμων ἀρχιεπίσκοπος.—125, 130, 137, 142.
Εὐτυχῖται.—458.
Εὐφράτης.—428.
Ἔφεσος.—240, 461, 462,
Ἐφραὶμ α' Ἱεροσολύμων ἐπίσκοπος.—124, 127, 135, 142.
Ἐφραῒμ ὁ τοῦ Μανασσῆ.—237.
Εὐχέριος Ἱεροσολύμων πατριάρχης.—244.
Ἑωσφόρος.—112.
Ζαβδᾶς Ἱεροσολύμων ἐπίσκοπος.—125, 128, 136, 142.
Ζακχαῖος Ἱεροσολύμων ἐπίσκοπος.—124, 126, 135, 142.
Ζαφείρης γούναρις.—362, 365.
Ζαχαρίας Ἱεροσολύμων πατριάρχης.—125, 130, 137, 142, 237, 238, 247.
Ζαχαρίας πρεσβύτερος.—237.
Ζεβεδαῖος.—13.
Ζεφυρῖνος ἐπίσκοπος Ῥώμης.—143.
Ζηνόβιος ἐπίσκοπος τῆς πόλεως Φλωρεντίνης.—82.
Ζηκχία.—303.
Ζηχοί.—213.
Ζυγός: Μέγας.
Ζωναρᾶς: Ἰωάννης.
Ζωοδόχος Πηγή.—280.
Ζωσιμᾶς Ῥώμης ἐπίσκοπος.—143.
Ἡγήσιππος.—2, 10.
Ἠλίας ὁ θεσβίτης.—80, 109, 129, 398, 441. Μοναστήριον αὐτοῦ παρὰ τὰ Ἱεροσόλυμα.—296, 306.
Ἠλίας μητροπολίτης Βηθλεὲμ 1344.—245.
Ἠλίας α' Ἱεροσολύμων ἀρχιεπίσκοπος.—125, 129, 137, 142.
Ἠλίας β' Ἱεροσολύμων πατριάρχης.—125, 131, 138, 142, 241.
Ἠλίας γ' Ἱεροσολύμων πατριάρχης.—125, 132, 138, 142, 233, 242.
Ἠλιάσκοβον.—305.
Ἥλιος.—168.
Ἠμπραχίμης, σουλτᾶνος Κωνσταντινουπόλεως.—281, 282.
Ἤπειρος.—288.
Ἠπειρῶται.—284.
Ἡράκλεια Θράκης.—151, 279, 365, 366, 369, 462.
Ἡράκλειος αὐτοκράτωρ.—237, 238, 294.
Ἡρακλέους ἀρχιεπίσκοπος.—462.
Ἡρώδης.—12.
Ἡσαΐας ὁ προφήτης.—21, 24, 91, 133, 399.
Ἡσαῦ.—210.
Ἥφαιστος.—247.
Θαβώριον ὄρος.—250.
Θέκλης τῆς ἁγίας μοναστήριον ἐν Ἱερουσαλήμ.—306.
Θέμις.—154.
Θεοδοσιανοί.—239.
Θεοδόσιος ὁ αἱρεσιάρχης.—296.
Θεοδόσιος α' αὐτοκράτωρ.—51, 56, 61, 62, 63.

Θεοδόσιος Ἱεροσολύμων πατριάρχης.—125, 132, 138, 142.
(Θεοδόσιος = Ἀττάλας) πατριάρχης Ἱεροσολύμων.—209.
Θεοδόσιος Κ/πόλεως πατριάρχης.—247.
Θεοδοσιούπολις. — 270, 273, 306.
Θεόδουλος νοτάριος.—67.
Θεόδωροι οἱ ἅγιοι: ἐκκλησία ἐν Κωνσταντινουπόλει.—281.
Θεόδωρος μεγαλομάρτυς: ἐκκλησία ἐν Μεζιρᾷ. — 303. Μοναστήριον εἰς Κρομπούς—475.
Θεόδωρος Βαλσαμών.—246, 270.
Θεόδωρος Γαζῆς.—250.
Θεόδωρος Δοκειανός.—430.
Θεόδωρος Δούκας Βατάτζης.— 430.
Θεόδωρος α' Ἱεροσολύμων πατριάρχης.—125, 131, 138, 142, 239, 240.
Θεόδωρος β' Ἱεροσολύμων πατριάρχης.—242.
Θεόδωρος Ματζούκης.—248.
Θεόδωρος (Ἰβάνοβιτζ), αὐτοκράτωρ Ῥωσσίας. — 264, 265, 266.
Θεόδωρος (Ἀλεξίεβιτζ), αὐτοκράτωρ Ῥωσσίας.—274, 275.
Θεόδωρος Σεβαστείας.—244.
Θεοδωρούπολις.—264.
Θεόληπτος Φιλιππουπόλεως. — 451. Ὁ αὐτὸς πατριάρχης Κ/πόλεως.—452, 453.
Θεόληπτος α' Κ/πόλεως.—480.
Θεόληπτος β' Κ/πόλεως: Θεόληπτος Φιλιππουπόλεως.
Θεομήτορος εὐκτήριον ἐν Θεσσαλονίκῃ.—204.
Θεοτόκος. — 118, 129, 149, 262, 269, 390, 443, 444.
Θεοφάνης α' πατριάρχης Ἱεροσολύμων.—246.
Θεοφάνης β' πατριάρχης Ἱεροσολύμων. — 142, 309, 319. 250 - 263, 283, 234, 246,
Θεοφάνης χρονογράφος. — 239, 300.
Θεόφιλος αὐτοκράτωρ.—241.
Θεόφιλος Ἱεροσολύμων πατριάρχης.—125, 132, 139, 142, 243, 246.
(Θεόφιλος) Κορυδαλλεύς.—278, 300.
Θεοφύλακτος Μιλήτου.—462.
Θεσσαλονικέων πόλις.—54.
Θεσσαλονικεῖς.—160, 197, 204.
Θεσσαλονίκη.—166, 176, 185, 186, 192, 194, 195, 203, 205, 206, 207, 244, 248, 447, 471.
Θετταλία.—201, 283, 447.
Θετταλοί.—166, 186, 190, 203, 207.
Θουσκία.—57.
Θρᾴκη.—201, 211, 447.
Θωμᾶς ὁ ἀπόστολος.—310.
Θωμᾶς Βυζάντιος.—407.
Θωμᾶς α' Ἱεροσολύμων πατριάρχης.—125, 131, 138, 142, 241.

Θωμᾶς β' Ἱεροσολύμων πατριάρχης.—125, 132, 139, 142, 232, 243.
Θωμᾶς ἰατροφιλόσοφος.—347.
Ἰαήλ.—156.
Ἰακωβῖται.—355, 357.
Ἰακὼβ ὁ τοῦ Ἀβραάμ.—3, 92, 237, 398, 399, 427.
Ἰάκωβος ὁ ἀδελφόθεος.—1 - 14, 124, 126, 128, 134, 142.
Ἰάκωβος Ζεβεδαίου.—13. Μοναστήριον ἐν Ἱεροσολύμοις.—315, 320, 324, 325, 326, 327, 336, 339, 358, 378, 384.
Ἰάκωβος Ἱεροσολύμων πατριάρχης.—245.
Ἰάκωβος Κ/πόλεως πατριάρχης.—276.
Ἰαπυγία.—288.
Ἴβηρες.—320, 360, 435. Μοναστήρια αὐτῶν ἐν Ἱεροσολύμοις.—306, 310.
Ἰβηρία.—270, 271, 273, 306, 338.
Ἰβηρικαὶ δυνάμεις.—427.
Ἰεζεκιὴλ ὁ προφήτης.—22, 92, 394.
Ἰεμέναιος Ἱεροσολύμων ἐπίσκοπος.—125, 128, 136, 142.
Ἱερεμίας ὁ προφήτης.—10, 12, 54, 92, 399, 422.
Ἱερεμίας β' Κ/πόλεως πατριάρχης.—264, 265, 266, 450, 451, 452.
Ἱεροβοάμ.—407.
Ἱερὸν τὸ ἐν Ἱεροσολύμοις.—11, 12.
Ἱεροσόλυμα ἢ Ἱερουσαλήμ.—3, 4, 8, 9, 22, 25, 124, 130, 141, 142, 212, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 244, 245, 246, 247, 250, 251, 264, 265, 266, 269, 270, 273, 283, 285, 286, 292, 293, 296, 297, 298, 299, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 327, 330, 332, 334, 335, 337, 338, 339, 347, 350, 357, 358, 359, 361, 362, 365, 367, 377, 378, 379, 382, 383, 384, 386, 388, 430.
Ἱερουσαλήμ: μοναστήριον ἐν Ῥωσσίᾳ.—269. Ναὸς ἐν Κ/πόλει.—269.
Ἱερώνυμος πρεσβύτερος.—27.
Ἰεσσᾶς Ἰουδαῖος, ἔμπορος.—350.
Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ.—187, 191.
Ἰχόνιον.—462, 464, 465.
Ἱλάριος Πικτάβων.—294.
Ἰλιὰς κακῶν.—194.
Ἴλιον.—203, 210.
Ἰλλυρικοῦ ἔπαρχος.—186.
Ἰλλυριοί.—183.
Ἰλλυρὶς γῆ.—182.
Ἰμερέτι ἢ Ἰμερέτιον.—271, 303, 306.
Ἰμπραῒμ πασᾶς.—341, 342, 346.
Ἴνεος.—306.

Ἰννοκέντιος='Αβλάβιος, θυηπόλος. —49.
Ἰννοκέντιος ὁ ἀπὸ τριβούνων νοταρίων. —77.
Ἰοβιανὸς αὐτοκράτωρ.—278.
Ἰόππη.—241, 304, 318.
Ἰορδάνης ποταμός.—325.
Ἰουβενάλιος Ἱεροσολύμων πατριάρχης.—125, 128, 137, 142.
Ἰουδαία.—12, 384.
Ἰουδαϊκή.—351.
Ἰουδαῖοι.—2, 3, 9, 11, 13, 34, 44, 45, 51, 90, 97, 98, 235, 281, 350, 458.
Ἰούδα φυλή.—135.
Ἰούδας ὁ προδότης.—394, 470, 473.
Ἰούδας α' Ἱεροσολύμων ἐπίσκοπος. — 9, 124, 126, 135, 142.
Ἰούδας β' Ἱεροσολύμων ἐπίσκοπος.—124, 127, 135, 142.
Ἰουδίθ.—156.
Ἰουλιανὸς αὐτοκράτωρ. — 278, 287, 293.
Ἰουλιανὸς Ἱεροσολύμων ἐπίσκοπος.—124, 127, 135, 142.
Ἰουλιανὸς Ῥώμης ἐπίσκοπος.—143.
Ἰούλιος Ῥώμης ἐπίσκοπος.—276.
Ἰουστίνη βασιλίς.—38, 40, 41, 43, 48, 50.
Ἰουστινιανὸς αὐτοκράτωρ.—185, 269, 272.
Ἰοῦστος Ἱεροσολύμων ἐπίσκοπος.—124, 126, 135, 142.
Ἰπέκιον.—286, 289.
Ἱπποδρόμιον Κ/πόλεως.—282.
Ἰσαὰκ ὁ τοῦ Ἀβραάμ.—7, 399, 427.
Ἰσαάκιος Ἄγγελος, αὐτοκράτωρ.—245, 430.
Ἰσαάκιος Κομνηνός, αὐτοκράτωρ.—268, 426.
Ἰσαάκιος Κομνηνός: δύο ὁμώνυμοι σεβαστοκράτορες.—426.
Ἰσίδωρος Θεσσαλονίκης.—471.
Ἰσμαὴλ ὁ ἀπὸ χριστιανῶν μουσουλμανίσας μητροπολίτης Ῥόδου Μελέτιος.—280.
Ἰσμαὴλ-Τοῦρκοι.—449.
Ἰσμαὴλ ὁ τοῦ Ἀβραάμ. —473.
Ἰσμαὴλ πασᾶς.—338, 383.
Ἰσμαηλῖται.—401, 449.
Ἰσμαηλίτης λαὸς-Ἄραβες.—126.
Ἰσμαήλιον.—304.
Ἰσραήλ. — 4, 92, 168, 175, 197, 200.
Ἰταλία.—56, 67, 73, 77, 144, 229, 279, 288, 435, 447.
Ἰταλοί. — 150, 207, 211, 235.
Ἰωαχεὶμ Ἀντιοχείας πατριάρχης. —265.
Ἰωαχεὶμ Ἱεροσολύμων πατριάρχης.—246.
Ἰωαχεὶμ Μοσχοβίας.—275, 276.
Ἰωαχεὶμ Ῥόδου μητροπολίτης.—272, 280.
Ἰωάννης Ἀλεξάνδρου, βασιλεὺς Βουλγάρων.—467.

Ἰωάννης (Ἀργυρόπουλος) λατινόφρων.—258.

Ἰωάννης Ἀσάν ἢ Ἀσάνης.—447, 448, 469.

Ἰωάννης ὁ θεολόγος.—96. Ἐκκλησίαι. — 233, 277, 281, 325.

Ἰωάννης Γαγγρῶν.—462.

Ἰωάννης Δαμασκηνός.—240.

Ἰωάννης Ζωναρᾶς.—270.

Ἰωάννης Ἡρακλέους ἀρχιεπίσκοπος.—462.

Ἰωάννης α' ἐπίσκοπος Ἱεροσολύμων.—124, 126, 135, 142.

Ἰωάννης β' ἀρχιεπίσκοπος Ἱεροσολύμων. — 125, 128, 137, 142.

Ἰωάννης γ' πατριάρχης Ἱεροσολύμων.—125, 129, 137, 142.

Ἰωάννης δ' πατριάρχης Ἱεροσολύμων.—125, 130, 137, 142.

Ἰωάννης ε' πατριάρχης Ἱεροσολύμων. — 125, 131, 142, 239, 240, 241.

Ἰωάννης ς' πατριάρχης Ἱεροσολύμων. — 125, 132, 139, 142, 234, 237, 241.

Ἰωάννης ζ' πατριάρχης Ἱεροσολύμων. — 125, 132, 140, 142, 243.

Ἰωάννης η' πατριάρχης Ἱεροσολύμων. — 125, 132, 140, 142, 245.

Ἰωάννης Καλέκας.—269.

Ἰωάννης Κανταχουζηνός, αὐτοκράτωρ. — 246, 249, 269, 430, 470.

Ἰωάννης (Καρυοφύλλης) χαρτοφύλαξ.—270, 300, 301.

Ἰωάννης ὁ ἐξ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ αὐτοκράτωρ.—208, 425, 430.

Ἰωάννης β' μέγας Κομνηνός, αὐτοκράτωρ Τραπεζοῦντος.—424.

Ἰωάννης Κροῦμμος.—211, 212.

Ἰωάννης Μαρωνείας μητροπολίτης.—462.

Ἰωάννης (Ἀλεξίεβιτζ), συναυτοκράτωρ Ῥωσσίας.—275.

Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος.—109, 282, 398, 399, 441.

Ἰωάννης Σερρῶν.—462.

(Ἰωάννης) Σχολίτζης.- 267.

Ἰωάννης τριβοῦνος.—62.

Ἰωάννης Τριχᾶς.—245.

Ἰωάννης Χαλκηδόνος μητροπολίτης.—462.

Ἰωάννης Χούς.—279.

Ἰωάννης Χρυσόστομος.—455.

Ἰωάννης Χριστουπόλεως μητροπολίτης.—462.

Ἰωάννης ἑρμηνεύς.—256.

Ἰωάννης ὁ Τρομερός, αὐτοκρατωρ Ῥωσσίας.—264.

Ἰωάννης ἱερεύς. — 411, 414, 416.

Ἰωαννίκιος Ἀλεξανδρείας πατριάρχης.—286.

Ἰωαννίκιος Ἱεροσολύμων πατριάρχης. — 125, 132, 139, 142.

Ἰωαννίκιος α' Κωνσταντινουπόλεως πατριάρχης, ὁ ἀπὸ Σωζοπόλεως.—219.

Ἰωαννοβίτζης Μανσούροβος. — 251.
Ἰωάσαφ ἱερομόναχος.—476.
Ἰὼβ Μοσχοβίας πατριάρχης. — 264, 266.
Ἰωνᾶς Μοσχοβίας μητροπολίτης. — 258.
Ἰωράμ.—155.
Ἰώσηπος.—2, 13.
Ἰωσὴφ ὁ τοῦ Ἰακώβ.—22, 399, 427.
Ἰωσὴφ ὁ μνήστωρ.—13, 295.
Ἰωσὴφ α' Ἱεροσολύμων ἐπίσκοπος.—124, 127, 135, 142.
Ἰωσὴφ β' Ἱεροσολύμων πατριάρχης.—125, 132, 139, 142, 243.
Ἰωσὴφ α' Κωνσταντινουπόλεως πατριάρχης.—473.
Ἰωσὴφ β' Κωνσταντινουπόλεως πατριάρχης.—279.
Κάερος-Κάϊρον.—286, 298.
Καζακία.—275, 289.
Καζάκοι.—253, 267, 275, 276.
Καζάνιον.—263, 264, 266, 272.
Καθολικὸν τοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως.—296.
Καῖσαρ.—12.
Καισάρεια Καππαδοκίας.—363.
Καισάρεια Παλαιστίνης. — 304, 308.
Καισάρεια Φιλίππου.—244.
Καλάβριτα.—281.
Καλβῖνοι.—278, 279.
Καλβῖνος.—301.
Καλέκας: Ἰωάννης.
Καλλίνικος β' Κ/πόλεως.—290.
Καλλιούπολις.—303, 304.
Κάλλιστος α' Ῥώμης.—143.
Καλμοῦκοι.—271.
Καλός, τόπος ἐν Ἱεροσολύμοις. — 12.
Καλώνυμος.—303.
Καμενίτζα.—267, 285.
Κανδάκης.—413.
Κανδίδα.—32.
Κάνιν.—303.
Κανταχουζηνός: Ἰωάννης, Μανουήλ.
Καπίτων Ἱεροσολύμων ἐπίσκοπος.—124, 127, 136, 142.
Καππαδόκης.—206.
Καππαδοκία.—363.
Καραμανία.—297.
Καρὰ-Μουσταφᾶ-πασᾶς, βεζίρης. —282, 288, 289.
Καργὰν-Ζαντέ, βακιὲ-ἐφέντης.— 367.
Καρμήλιον.—398.
Κάρισσα.—306.
Κάρλος ὁ μέγας.—237.
Καρπάθιον Κύπρου—393, 404.
Κάρπου καὶ Παπύλου μοναστήριον.—269.
Καρτέριος Ῥώμης ἐπίσκοπος.— 143.
Καρυαί. 300.
Καρύδης ὁ Ῥόδου μητροπολίτης. —217.
Καρυοφύλλης: Ἰωάννης.

Κασπία θάλασσα. — 270, 271, 273.
Κάσπιαι Πύλαι.—270.
Κάσπιον.—271.
Κασσιανὸς Ἱεροσολύμων ἐπίσκοπος.—124, 127, 135, 142.
Καστελλόρριζον. —303, 304.
Κάστος διάκονος.—75, 78, 79.
Κατιρλή.—303.
Καύκασος.—270, 271.
Καφᾶς.—436.
Κεδρηνός: Γεώργιος.
Κελεστῖνος α' Ῥώμης.—143.
Κελλὶ ἢ Κελλὶν (Βλαχίας). — 303, 304.
Κέλσιος ὁ μάρτυς.—64.
Κελτοί.—236.
Κερασούντιοι.—433.
Κερασοῦς.—432, 433, 434.
Κεράτιος κόλπος.—281.
Κεραύνια ὄρη.—271.
Κερκέται.—271.
Κέρκυρα.—245.
Κηρκόρης, πατριάρχης τῶν Ἀρμενίων ἐν Ἱεροσολύμοις. —315, 319, 332, 334.
Κηρουλάριος: Μιχαήλ.
Κίεβον.—267, 275, 276, 277, 278.
Κιὸζ-λεβέ.—251, 253.
Κίος.—303, 338.
Κιουπρουλῆς.—287, 289.
Κιοκολάντε.—283.
Κιτάη.—262.
Κλήμης Ἀλεξανδρεύς.—2, 10.
Κλήμης Ῥώμης.—143.
Κλοδοβαῖος.—236.
Κλοκίνα.—281.
Κοίλη Συρία.—407.
Κοινεῖον τῶν ἐν Γαλατᾷ Γεννουϊτῶν.—148.
Κόλιος Ἀλβανός.—288.
Κολχίς.—271, 435.
Κομνηνόβλαστος.— 435.
Κομνηνοβλάστητος.—436.
Κομνηνοί. — 268, 424, 425, 426, 428, 430.
Κοντοβλάκης: Θεόδωρος.
Κόντος.—150.
Κοντοσκάλι ἢ Κοντοσκάλιον. — 275, 281, 282, 284.
Κόπται.—315, 316, 320, 322, 323, 324, 326, 328, 336, 357, 359, 360, 361, 378, 384.
Κόρινθος.—302.
Κορνήλιος Ῥώμης. —143.
Κορυδαλλεύς: Θεόφιλος.
Κορώνη.—477.
Κοσμᾶς Πισιδίας μητροπολίτης. —363.
Κοτυάειον.—305.
Κουκουπέτρος.—244.
Κουλουσιτῶν ἐπίσκοπος.—87.
Κουπλελόογλους, μπᾶς-μπασίκουλος. —311, 312.
Κουράτορος (τὰ).—269.
Κούρσιοβα.—306.

Κρανίον, ναΐδιον ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἀναστάσεως.—236, 243.
Κραπίβνα.—253.
Κρεμαστή.—433.
Κρήτη.—282, 287, 289, 408.
Κρίμη, φρούριον Μόσχας.—262.
Κρίμιον.—264.
Κρισκόνιος.—66.
Κριτίας ἐκκλησιάρχης.—369.
Κρομποί.—475, 476.
Κρότζκα.—266.
Κροῦμμος: Ἰωάννης.
Κύζικος.—248, 369, 462.
Κυνηγοῦ (τὰ).—297.
Κυπριανὸς Ἀφρικανός. — 194, 195, 196.
Κύπρος.—217, 232, 304, 305, 404, 452.
Κῦρος Ἀλεξανδρείας.—238.
Κυριακὴ ἡ ἁγία: ἐκκλησία ἐν Κωνσταντινουπόλει.—281, 303.
Κυριακὸς τάφος, ὁ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.—295, 296.
Κύριλλος Ἀλεξανδρείας.—121.
Κύριλλος Ἀντιοχείας πατριάρχης.—286.
Κύριλλος ὁ ἐκ Βερροίας.— 279, 280.
Κύριλλος Ἱεροσολύμων ὁ ἅγιος.— 125, 128, 137, 142.
Κύριλλος Λούκαρις.—220, 260, 278, 279.
Κυρίου μνῆμα = ὁ Ἅγιος Τάφος.—235.
Κωδινός: Γεώργιος.
Κωνσταντία ἡ πόλις.—279.
Κωνσταντία ἡ βασιλίς.—456.
Κωνσταντῖνος ἑρμηνεύς.—256.
Κωνσταντῖνος ὁ μέγας. — 294. 366, 427, 468. Ἐκκλησία ἐν Ἱεροσολύμοις.—236, 243.
Κωνσταντῖνος Ἀκροπολίτης. — 160, 405, 492.
Κωνσταντῖνος Δούκας ὁ αὐτοκράτωρ.—244, 430.
Κωνσταντῖνος Κωνσταντινουπόλεως πατριάρχης.—245.
Κωνσταντῖνος Λουκίτης.—421.
Κωνσταντῖνος Μπασαράμπας. — 307.
Κωνσταντῖνος Πορφυρογέννητος.— 114.
Κωνσταντῖνος Πυργίου μητροπολίτης.—460, 462.
Κωνσταντῖνος Σμύρνης μητροπολίτης.—462.
Κωνσταντῖνος Σπανόπουλος: Κωνσταντῖνος Πυργίου.
Κωνσταντῖνος Φιλιππουπόλεως μητροπολίτης. —462.
Κωνσταντῖνος Χῖος, ἱερεύς.—217.
Κωνσταντινούπολις ἢ ἡ Κωνσταντίνου.—56, 142, 194, 208, 210, 211, 216, 220, 222, 223, 225, 227, 228, 234, 244, 245, 246, 247, 249, 250, 251, 263, 264, 265, 267, 269, 270, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 279, 280, 281, 283, 284, 286, 287, 288, 289, 290, 296,

297, 298, 299, 300, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 315, 319, 357, 363, 407, 430, 439, 447, 448, 449, 450, 464, 471, 476, 479. Ὅρα: Βασιλεύουσα, Βυζάντιον, Βυζαντίς, Πόλις, Πόλη.

Κωνστάντιος αὔγουστος. — 287, 294.

Κῶς.—303, 304.

Λάζαρος Ἱεροσολύμων πατριάρχης.—246.

Λαζία.—287.

Λαζική.—303.

Λαιμεσός.—304.

Λακεδαιμονία.—477.

Λάμεχ.—413.

Λαοδίκεια Συρίας.—306.

Λαοδικέων ἐκκλησία.—79.

Λαόνικος (Χαλκοκονδύλης).—288.

Λάρισσα.—282, 305, 474.

Λάσκαρις.—250.

Λατινικὸν γένος.—427.

Λατῖνοι.—153, 154, 156, 158, 159, 226, 242, 266, 277, 282, 289, 293, 294, 295, 296, 299, 318, 337, 366, 435.

Λάτρος = Λάτμος.—194.

Λαύρα ἡ ἐν ἁγίῳ Ὄρει.—447.

Λαυρέντιος ἀρχιεπίσκοπος Σινᾶ.—297.

Λεβάντε.—223.

Λειμωνάριον.—296.

Λέκοι.—271,

Λεόντιος (Μεδιολανεύς).—36.

Λεόντιος α' Ἱεροσολύμων πατριάρχης.—125, 132, 138, 142.

Λεόντιος β' Ἱεροσολύμων πατριάρχης.—125, 133, 140, 142, 245.

Λεόντιος Ῥώμης.—143.

Λεόντιος ἔπαρχος Ἰλλυρίδος. — 182.

Λέρνη = Λέρος.—365.

Λέσβος.—303.

Λευὶς ἐπίσκοπος Ἱεροσολύμων.—124, 126, 135, 142.

Λεχία.—253, 266, 267, 275, 276, 277.

Λέχοι.—254, 258, 264, 267, 292.

Λέων Ἱεροσολύμων πατριάρχης.—242, 243.

Λέων ὁ Μακέλης, αὐτοκράτωρ.—269.

Λέων ὁ σοφός.—201.

Λίβανον ὄρος.—166, 424.

Λιβέριος Ῥώμης.—143.

Λίβνα.—253.

Λιβύη.—267.

Λιβυκὰ θηρία.—65.

Λιγουρία.—33.

Λῖνος Ῥώμης.—143.

Λίτφα.—278.

Λοπάδιον.—466, 467.

Λούκαρις: Κύριλλος.

Λουκᾶς ὁ εὐαγγελιστής.—9.

Λούκιος Ῥώμης.—143.

Λουκίτης: Κωνσταντῖνος.

Λοῦπος.—180, 181.
Λυαῖος.—176, 177, 178, 179.
Λυκαονία.—300.
Λυκία.—269.
Μάδυτος.—440.
Μάζα = Νικόπολις.—408.
Μαζαβανᾶς ἐπίσκοπος Ἱεροσολύμων.—125, 128, 136, 142.
Μαΐνη: Μεγάλη, Μικρά.
Μαιῶτις λίμνη.—271.
Μακάριος Ἀντιοχείας πατριάρχης.—268, 270, 286.
Μακάριος ἀρχιεπίσκοπος Βολόγδας.—260.
Μακάριος α' Ἱεροσολύμων.—125, 128, 136, 142.
Μακάριος β' Ἱεροσολύμων.—125, 130, 137, 142.
Μακάριος ἱερομόναχος.—469.
Μακεδονία. — 211, 283, 287, 447.
Μακεδονιανὴ αἵρεσις.—473.
Μακεδόνιοι.—287.
Μακεδόνιος αἱρεσιάρχης.—128.
Μακεδόνιος μάγιστρος.—68, 69.
Μακέλης: Λέων.
Μαμβρῆ.—398.
Μανασσῆς.—413.
Μαναστρᾶς ἀρχιστράτηγος Βουλγάρων.—212.
Μανιχαῖοι.—458, 459.
Μανουὴλ Ἡρακλείας μητροπολίτης.—462.
Μανουὴλ Θεσσαλονίκης αὐτοκράτωρ.—475.
Μανουὴλ Κανταχουζηνός.—150.
Μανουὴλ (Κομνηνοί).—208, 245, 247, 425, 426.
Μανουὴλ Μαλαξός.—233.
Μανουὴλ Παλαιολόγος.—246.
Μανουὴλ μέγας ῥήτωρ.—476.
Μανσούρ.—233, 241, 242.
Μανσούροβος.—251.
Μαξιμιανὸς ἐπίσκοπος Ἱεροσολύμων.—124, 127, 135, 142.
Μαξιμιανὸς αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων.—169, 172, 176, 178, 179.
Μάξιμος.—48, 51.
Μάξιμος α' Ἱεροσολύμων ἐπίσκοπος.—124, 127, 136, 142.
Μάξιμος β' Ἱεροσολύμων.—125, 128, 137, 142.
Μάξιμος γ' Κωνσταντινουπόλεως πατριάρχης.—477.
Μαρδοχαῖος.—155.
Μαρία μήτηρ Ἀζιζίου.—234.
Μαρία ἡ Θεοτόκος.—109, 113, 127.
Μαρία ἡ Μαγδαληνή.—106.
Μαρινιανὸς ἔπαρχος Ἰλλυριῶν.—183.
Μαρκελλίνα, ἀδελφὴ Ἀμβροσίου Μεδιολάνων.—28.
Μαρκελλῖνος Ῥώμης ἐπίσκοπος.—143.
Μαρκιανὸς αὐτοκράτωρ.—396.
Μαρκομανοί.—67.
Μᾶρκος ὁ εὐαγγελιστής. — 25, 26, 231.
Μᾶρκος ἐρημίτης.—89, 489.

Μᾶρχος α' Ἱεροσολύμων ἐπίσκοπος.—124, 127, 135, 142.
Μᾶρχος β' Ἱεροσολύμων.—125, 133, 140, 142, 244.
Μᾶρχος Πρεσλάβας μητροπολίτης.—448.
Μᾶρχος Ῥώμης ἐπίσκοπος. — 143.
Μαρτῖνος Ῥώμης ἐπίσκοπος.—27.
Μαρτύρων μ' εὐχτήριον ἐν Ἱεροσολύμοις.—233.
Μαρτύριος Ἱεροσολύμων.—125, 128, 137, 142.
Μάρων Χαλκηδόνος.—293.
Μαρώνεια.—244, 462.
Μαρωνῖται.—357.
Μασκελίζης-Mascezel.—83, 84.
Ματζούκης: Θεόδωρος.
Ματθαῖος Βλάσταρις.—270.
Ματθίας Ἱεροσολύμων ἐπίσκοπος. —124, 126, 135, 142.
Ματθαῖος Καντακουζηνός.—249.
Ματθαῖος Μυρέων μητροπολίτης. —438.
Μᾶτος μητροπολίτης Γάζης. — 245.
Μαύρη Θάλασσα.—271.
Μαυρίκιος αὐτοκράτωρ. — 185, 192.
Μαχάμετ Ἐλεμῆς χαλίφης. — 232.
Μαχμούτης, σουλτᾶνος Κ/πόλεως. —331, 341.
Μεγάλη Μαΐνη.—477.
Μέγας Ζυγός.—477.
Μεδίνα ἢ Μεδίνη.—311, 357.
Μεδιολανοί.—66.
Μεδιόλανον.—28, 33, 35, 36, 40, 42, 50, 51, 52, 55, 57, 61, 68, 79, 84, 85, 86.
Μεεμὲτ πασᾶς.—380.
Μεεμέτης ἢ Μεχμέτης ὁ πορθητὴς Κ/πόλεως.—227, 338, 347, 358.
Μεζιρά.—303.
Μεημέτης σουλτᾶνος Κ/πόλεως.—286, 302.
Μεθόδιος γ' Κ/πόλεως πατριάρχης.—273, 283, 284.
Μελάγχλαινοι.—213.
Μελένικον.—306.
Μελέτιος (Πηγᾶς) ὁ Ἀλεξανδρείας.—265, 278.
Μελέτιος Ἱεροσολύμων πατριάρχης.—334.
Μελέτιος Ῥόδου μητροπολίτης.—280.
Μελέτιος Σαρακηνός.—249.
Μελέτιος Συρίγου.—301.
Μελτιάδης Ῥώμης ἐπίσκοπος.—143.
Μέμφις.—274.
Μενγκρελία.—303.
Μεσημβρία. — 467, 468, 470, 471.
Μέτρα.—300.
Μεχμὲτ πασᾶς (Σιλιχδὰρ Ἐσσεΐδ), μέγας βεζίρης.—341,382.
Μεχμέτης ἢ Μωαμήτης δ', σουλτᾶνος Κ/πόλεως.—280, 289, 320, 339, 348, 360.

Μηδία.—270.
Μηνᾶς Ἱεροσολύμων πατριάρχης. —244.
Μηνᾶς Κ/πόλεως.—296.
Μητροφάνης Ἀθηνῶν, ἀντὶ Θεοφάνης.—265.
Μητροφάνης Καισαρείας.—217.
Μικρὰ Μαΐνη.—477.
Μίλητος.—462.
Μίλων ὁ Κροτωνιάτης.—176.
Μισῆρι.—231, 232.
Μιτυλήνη: Μυτιλήνη.
Μιχαὴλ ὁ ἀρχάγγελος.—187.
Μιχαὴλ Ἀγχιάλου.—460, 461.
Μιχαὴλ (Θεοδωροβίτζης).—251, 254, 266.
Μιχαὴλ Κηρουλάριος.—267, 268.
Μιχαὴλ Κουροπαλάτης.—300.
Μιχαὴλ Ξηρός.—464.
Μιχαὴλ Παλαιολόγοι. — 245, 275, 425, 430.
Μιχαὴλ Παφλαγών.—234.
Μιχαὴλ ὁ Τραυλός.—231, 407.
Μιχαὴλ Τυάνων.—462.
Μιχαὴλ ὁ Στρατιωτικός.—430.
Μιχαλήτζη.—303.
Μίχνας.—283.
Μογγίλαλος.—276.
Μόδεστος Ἱεροσολύμων. — 125, 130, 137, 142, 238.
Μοισία.—271.
Μοισίαι.—447.
Μολδοβλαχία.—274, 307.
Μόλυβδος-Μεθύμνη.—303.
Μοναστήρια: Ἁγιοσορειτίσσης Θεοτόκου.—470. Ἀκροπολίτου.—470. Ἀναλήψεως.—257. Ἀντωνίου τοῦ μεγάλου. — 266. Ἀρχαγγέλου.—283. Βηθλεέμ. —269. Ἱερομάρτυρος Βλασίου. —470. Δημητρίου μεγαλομάρτυρος.—474. Ἐλεούσης.—467, 468. Εὐεργέτου.—152. Εὐθυμίου τοῦ ὁσίου.—245. Ἠλιοὺ τοῦ προφήτου. — 296, 306. Θέκλης τῆς πρωτομάρτυρος.—306. Τοῦ ἁγίου Θεοδώρου.—475. Ἰακώβου τοῦ Ζεβεδαίου: Ἰάκωβος. Ἰβήρων.—306, 310. Κάρπου καὶ Παπύλου μαρτύρων.—269. Λαύρας ἐν ἁγίῳ Ὄρει. — 447. Πετριονιτίσσης. — 244. Σάββα τοῦ ὁσίου. — 237, 296, 306. Τοῦ τιμίου Σταυροῦ.—296.
Μονοθελῆται.—239.
Μονομάχος (Κωνσταντῖνος)—234, 235, 244.
Μοσχοβία ἢ Μόσχοβος.—251, 252, 253, 254, 255, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 279, 301.
Μόσχοβοι. — 266, 267, 268, 271, 277, 278, 292, 297.
Μστίσλαβος, υἱὸς τοῦ ἁγίου Βλαδιμήρου.—264.
Μουαμέτης, οἰκονόμος τῆς μεγάλης βεζιρείας.—340.
Μουχτετέρης ἐθνάρχης τῶν Ἀράβων.—291.
Μουντανία.—305, 338.

Μουρανὸς ἐπίσκοπος Βολιτανῶν. —87.
Μουράτης γ', σουλτᾶνος Κ/πόλεως.—348, 349, 353, 450, 452.
Μουράτης δ', σουλτᾶνος Κ/πόλεως. —280, 285, 288, 339, 359.
Μουράτογλους Ἀρμένιος.—374, 380, 381.
Μουσελήμης (Διονύσιος). — 276.
Μουσουλμᾶνοι.—323.
Μουσοῦρος.—250.
Μουσταφᾶς δ', σουλτᾶνος Κ/πόλεως.—307.
Μουσταφᾶς, υἱὸς τοῦ Κιουπρουλῆ.—289.
Μπαγδάτι.—232, 280.
Μπαγιαζίτη τοῦ σουλτάνου τζαμίον.— 372.
Μπαχάμ, χριστιανὸς Αἰγύπτιος. — 232.
Μπακὶ ἐφέντης.—366.
Μπαλουκλαβᾶς.—303.
Μπασαράμπας: Κωνσταντῖνος.
Μπατέστος: Παχώμιος.
Μπαχτζὲ-Σεράγιον.—253.
Μπελγόροντο.—264.
Μπελιγράδιον.—289, 290, 299, 302, 306.
Μπεσκερέκι.—306.
Μπογδανία.—273, 304.
Μποζέου. —305.
Μπορίσης, αὐτοκράτωρ Ῥωσσίας. —266.
Μπουκουρέστι.—304, 305.
Μπουραντὲρ-ζαντὲ-Μεχμὲτ ἐφέντης.—313.
Μύρα (Λυκίας).—269, 438.
Μυσία.—234.
Μυσοί.—187, 205, 213.
Μυτιλήνη.—304.
Μωάμεθ ἢ Μωαμήτης, προφήτης τῶν Μουσουλμάνων.—236, 241, 243, 289, 298, 338, 357, 358.
Μωαμετικὴ φυγή.—365.
Μωρέας.—281.
Μωσῆς ἢ Μωυσῆς ὁ θεόπτης. —8, 9, 10, 197, 345, 398.
Μωτινῶν ἐκκλησία.—67.
Ναβουχοδονόσορ.—211.
Νάβωρ μάρτυς.—42.
Ναζάριος μάρτυς.—63.
Ναζιανζός.—462.
Ναπλούς.—324, 327.
Νάρκισσος ἐπίσκοπος Ἱεροσολύμων.—124, 127, 136, 142.
Ναύπακτος.—408, 462.
Νεάπολις Παλαιστίνης.—304.
Νεῖλος μοναχός, μελῳδός.—126.
Νεκτάριος Ἱεροσολύμων πατριάρχης.—142, 246, 269, 270, 273, 286, 297, 301, 304, 305.
Νεμέτζιοι ἢ Νέμετζοι. — 289, 292.
Νεόφυτος Χῖος, πατριάρχης Ἀντιοχείας.—286.
Νεόφυτος β' Κ/πόλεως πατριάρχης.—224.

Νεόφυτος ς' Κ/πόλεως. — 334, 363.

Νεοχώριον.—303, 305, 306.

Νέρων αὐτοκράτωρ.—11.

Νεστόριος αἱρεσιάρχης.—89, 122.

Νεστοριανοί.—357.

Νέστωρ μάρτυς. — 177, 178, 179, 181.

Νηόκαστρον Κ/πόλεως.—227.

Νῆσι.—289, 292.

Νίκαια.—295, 457, 470.

Νίκης βωμός.—56, 57.

Νικηφόρος διδάσκαλος. — 451, 452.

(Νικηφόρος) Γρηγορᾶς.—287.

Νικηφόρος α' Ἱεροσολύμων πατριάρχης.—125, 132, 139, 142, 242.

Νικηφόρος β' Ἱεροσολύμων.— 125, 132, 140, 142, 245.

Νικηφόρος α' Κ/πόλεως.—454.

Νικηφόρος β' Κ/πόλεως.—473.

Νικηφόρος Παροναξίας.—223.

Νικηφόρος Φωκᾶς.—233.

Νικήτας ἱερεύς.—275.

Νικήτας Ἀλεξιοβίτης.—276.

Νικήτας Χωνῶν.—248.

Νικόδημος.—295.

Νικόδημος μοναχός.—217.

Νικόδημος, υἱὸς Μαρίας τῆς μητρὸς Ἀζιζίου.—234.

Νικόλαος Ἀλβανός.—288.

Νικόλαος Βιζύης μητροπολίτης.— 462.

Νικόλαος α' Ἱεροσολύμων πατριάρχης.—126, 132, 140, 142, 242, 243.

Νικόλαος Ἰκονίου μητροπολίτης.— 462.

Νικόλαος Κ/πόλεως πατριάρχης. —244.

Νικόλαος (Νοταρᾶς)—302.

Νικόλαος α' Ῥώμης.—267.

Νικόλαος Χριστιανουπόλεως. — 223.

Νικόλαος Μυρέων ὁ ἅγιος: ἐκκλησίαι καὶ μοναστήρια.—269, 281, 282, 469, 470.

Νικόπολις. — 408, 416, 417, 418.

Νικοπολῖται.—411.

Νίκων ὁ Μοσχοβίας πατριάρχης. — 267, 268, 276, 269, 270, 272, 274.

Νοβογρὰδ ἢ Νοβογράδιον. — 266.

Νοὺχ-ἐφέντης.—312, 359.

Ντοβλὲτ Κερέης.—264.

Ντομπροβενετίκη.—288.

Ντόπρενα.—304.

Νύσα.—410.

Ξανθικὸν ἔθνος.—468.

Ξέρξης.—198.

Ξηρός: Μιχαήλ.

Ξιφιλῖνος: Γεώργιος.

Ξύστος α' Ῥώμης.—143.

Ξύστος β' Ῥώμης.—143.

Ξύστος γ' Ῥώμης.—143.

Ὀβανέζης πατριάρχης τῶν ἐν Ἱερουσαλὴμ Ἀρμενίων.—315, 319.

Ὀβανὲζ βαρταμπέτης. — 331, 332, 335, 376.
Ὀδρύσαι.—205.
Ὀθωμανοί. — 340, 356, 364, 369, 383.
Οἰωνόπολις.—306.
Ὀχράϊνα ἢ Οὐχράϊνα.—267. 275.
Ὅμαρ, Ὅμερ, Οὔμαρος, Ὥμερ ἢ Ὠμέρης-Χαττάπ. — 234, 235, 238, 239, 289, 293, 315, 319, 324, 325, 338, 347, 352, 353, 357, 358, 359, 360, 366.
Ὀνησίφορος νεωκόρος.—184.
Ὁνώριος αὐτοκράτωρ.—65, 404.
Ὁνώριος Ῥώμης ἐπίσκοπος.—278.
Ὁνωρᾶτος ἐπίσκοπος Βερκήλλου. —80.
Ὀρέστης.—205.
Ὀρέστης Ἱεροσολύμων πατριάρχης.—125, 132, 139, 142, 234, 243.
Ὁρμίσδας.—236.
Ὀρφεύς.—422.
Ὀσμὰν-πασᾶς (Τοπὰλ), μέγας βεζίρης.—342, 343.
Ὀσμάνης, σουλτᾶνος.—267.
Οὐάλης ἐπίσκοπος Ἱεροσολύμων.—124, 127, 136, 142.
Οὐανδῖλοι.—436.
Οὐγκρία.—289.
Οὐγκροβλαχία.—274, 283, 304, 307.
Οὖγκροι.—450.
Οὖννοι.—468.
Οὐρβανὸς α' Ῥώμης.—143.
Οὖρφα.—339.
Παζαρτζίκη (ἡ).—305.
Παίονες.—186, 213.
Παΐσιος Ἀλεξανδρείας πατριάρχης.—270, 272.
Παΐσιος Ἱεροσολύμων πατριάρχης.—142, 246, 280, 302, 303, 309.
Παΐσιος α' Κ/πόλεως πατριάρχης.—267.
Παχουριανός: Γρηγόριος.
Παλαιολόγοι.—144, 251, 425, 428, 430.
Παλαιστίνη. — 25, 232, 240, 308, 401.
Παλαμᾶς: Γρηγόριος.
Παμβὼ ὁ ὅσιος.—404.
Παμμακάριστος. — 265, 266, 450.
Παμπούκης: Χριστόδουλος.
Παμφυλία.—25, 404.
Παναγίας ὁ τάφος.—324.
Παναγιώτης (Μαμωνᾶς).—301.
Πάνορμον.—303.
Παπύλος ὁ μάρτυς.—269.
Παραμυθία.—263.
Παρασκευὴ ἡ Ἐπιβατηνή.—438.
Παρθένιος (Γερένης) ὁ ἐξ Ἀθηνῶν.—308.
Παρθένιος α' Κ/πόλεως πατριάρχης.—283, 300.
Παρθένιος β' Κ/πόλεως πατριάρχης. — 267, 280, 282, 289.

Παρθένιος δ' Κ/πόλεως. — 272, 276, 281, 283.
Παροναξία.—223.
Πασσόφιος Φλωρεντῖνος. — 58, 83.
Πασσοφίη. — 83.
Πάτμος.—363.
Paulinus.—27.
Παυλῖνος ὁ αὐτός.—88.
Παῦλος 'Αλεξανδρείας. — 272.
Παῦλος ὁ ἀπόστολος. — 4, 8, 11, 17, 25, 26, 90, 91, 94, 95, 97, 98, 99, 104, 111, 131, 194, 218, 295, 393, 399, 404, 406, 412.
Παῦλος ἐρημίτης. — 27.
Παφλαγών.—235.
Παφνούτιος ὁ ὁμολογητής.—403.
Πάφος. — 304, 404.
Παχυμέρης: Γεώργιος.
Παχώμιος Μπατέστος. — 450, 451.
Πέδημα. — 477.
Πεζαλᾶς.—296.
Πελίγραδον ἢ Πελιγράδιον. — 449, 450.
Πελοπόννησος.—288.
Πέραμος. — 303.
Περβοῦντος.—201.
Πέργη. — 25, 404.
Πέρσαι. — 55, 210, 211, 238, 266, 271, 294, 421, 427.
Περσία. — 278, 312, 348, 359.
Περσίς.—401.
Πέστερα (ἡ).—305.
Πέτρα 'Αραβίας.—297.
Πετρετζέϊκος βοεβόδας. — 305.
Πέτρος ὁ ἀπόστολος.—1, 8, 106, 109, 130, 143, 228, 399.
Πέτρος 'Αλεξανδρείας. — 402, 404.
Πέτρος 'Ιεροσολύμων.—125, 130, 137, 142.
Πέτρος Μοσχοβίας μητροπολίτης. —258.
Πέτρος αὐτοκράτωρ 'Ρωσσίας.— 275.
Πηλούσιον. — 274.
Πιερία.—244.
Πιλᾶτος.—106.
Πῖος α' 'Ρώμης.—143.
Πισιδία.—363.
Πισσᾶς: Γεώργιος.
Πιτυροῦν πατριάρχης Μοσχοβίας. —272.
Ποδολία. — 289.
Πόθος 'Αργυρός.—115.
Πολέμιος διάκονος.—78, 79.
Πόλις ἢ Πόλη = Κ/πολις.—224, 281, 283, 299, 364.
Πολωνία.—253, 254.
Ποντιανὸς 'Ρώμης ἐπίσκοπος.— 143.
Πόντιος Πιλᾶτος.—11.
Πόπλιος 'Ιεροσολύμων ἐπίσκοπος.—124, 127, 135, 142.
Πόντος.—432, 435.
Πορκιανὴ ἐκκλησία.—41, 46.

Πόρτα τοῦ Σαραγίου ἐν Κ/πόλει.—285.
Πόσνα-Βοσνία.—449.
Ποτίβλια.—267, 275.
Πραΰλιος Ἱεροσολύμων ἐπίσκοπος.—125, 128, 137, 142.
Πρεσλάβα.—448.
Πρόβος ἔπαρχος πραιτωρίων.—32, 36, 50, 56.
Προτάσιος ὁ μάρτυς.—42.
Προῦσα.—303, 304, 305, 306, 338.
Πρωτᾶτον τοῦ ἁγίου Ὄρους.—447.
Πτολεμαΐς.—304.
Πύλη Δαμασκοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις.—310.
Πυργίον.—460, 462.
Πύρρος αἱρεσιάρχης.—130.
Ῥαάβ.—7.
Ῥάδδη χαληφές.—242.
Ῥάδος βοεβόδας.—300.
Ῥαιδεστός.—307.
Ῥάσγρατα.—304.
Ῥαχοβίτζα.—305.
Ῥεβάνιον.—312.
Ῥεμίγιος ἐπίσκοπος.—236.
Ῥέμπλι.—232, 243, 304.
Ῥένι.—304.
Ῥηχάβ.—12.
Ῥολόϊκα.—253.
Ῥινότμητος.—239.
Ῥιχάρδος Ἰταλός.—249.
Ῥογέριος Ἰταλός.—244.
Ῥόδος.—151, 217, 272, 280, 303, 304, 450, 452.
Ῥοδομηρός.—200.
Ῥομπέρτος.—235.
Ῥοστόβιον.—254, 264, 266.
Ῥούμελη - καζασκέρης = κριτὴς στρατιωτικὸς Ῥούμελης.—313, 315, 321.
Ῥούμελη.—348, 365, 367, 368, 369.
Ῥουρῖκος ἡγεμὼν τῶν Ῥώσσων.—263.
Ῥούσικον.—304, 306.
Ῥωμαϊκὰ σκῆπτρα.—426.
Ῥωμαϊκή.—63.
Ῥωμαϊκὴ ἐκκλησία.—282.
Ῥωμαϊκὸν φῦλον.—427.
Ῥωμαῖοι.—27, 68, 144, 145, 146, 149, 150, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 192, 200, 201, 208, 211, 214, 233, 235, 240, 267, 268, 280, 288, 308, 315, 316, 320, 321, 322, 323, 327, 328, 329, 334, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 366, 367, 368, 369, 374, 375, 378, 384, 435, 436, 447.
Ῥωμανὸς ὁ παλαιός.—115.
Ῥωμανὸς ὁ μελῳδός.—390, 493.
Ῥωμανὸς Ἄπρων.—462.
Ῥωμανὸς Ἀργυρόπουλος.—234.
Ῥώμη.—11, 31, 35, 37, 56, 143, 217, 223, 228, 240, 242, 250, 267, 268, 276,

282, 366, 404, 435, 460.
Ῥώμη ἡ νέα.—366, 476.
Ῥώς.—213, 468.
Ῥωσία ἢ Ῥωσσία.—268, 277, 278.
Ῥῶσοι ἢ Ῥῶσσοι.—254, 263, 267, 272, 275, 277, 320.
Σάββας ὁ θεοφόρος.—192. Ἡ ἐν Παλαιστίνῃ λαύρα τοῦ αὐτοῦ.—237, 296.
Σάββας Ἱεροσολύμων πατριάρχης.—244.
Σαβέλλιος αἱρεσιάρχης.—127.
Σάκτζα.—386.
Σαλαδῖνος.—315.
Σαλομῶν ἢ Σαλαμωνᾶς πατριάρχης Ἱεροσολύμων.—242.
Σαλομῶν ἢ Σολομῶν ὁ υἱὸς τοῦ προφήτου Δαυίδ. — 1, 394, 407, 427, 432, 455.
Σαλλούστιος Ἱεροσολύμων πατριάρχης.—125, 129, 137, 142.
Σαμουὴλ ὁ προφήτης.—10.
Σαμουήλ, βασιλεὺς τῶν Βουλγάρων.—200.
Σαμψών.—10, 427.
Σαρακηνοί. — 231, 232, 233, 234, 240, 241, 243, 244, 249, 291, 298.
Σαρασίτης: Ἀθανάσιος.
Σάρδεις.—274, 275.
Σατάν.— 171, 207, 391, 411, 414, 416.
Σατανᾶς.— 19, 76, 295, 387, 400.
Σαυρομάται.—176, 213.
Σγουρόπουλος: Στέφανος.
Σεβάστεια Παλαιστίνης. — 244, 363.
Σεβῆρός τις.—43.
Σεβῆρος, συγγραφεὺς βίου τοῦ ἁγίου Μαρτίνου.—27.
Σεβῆρος αἱρετικός.—129.
Σεβίνη (Ἀσανίνα).—469.
Σειρῆνες.—421.
Σελεύκεια Πιερίας.—244.
Σελήνη.—168.
Σελὴμ ἢ Σελήμης α', σουλτᾶνος Κ/πόλεως.—314, 315, 320, 322, 323, 325, 339, 347, 358, 360.
Σεμέντρα.—289.
Σεναχηρείμ.—155, 187, 212.
Σενέκας ἐπίσκοπος Ἱεροσολύμων. —124, 128, 135, 142.
Σερβᾶνος βοεβόδας.—306, 307.
Σερβία.—449.
Σέρβια.—475.
Σέρβοι.—320.
Σέργιος α' Ἱεροσολύμων πατριάρχης.—125, 132, 138, 142. Προβλ. σελ. 240, 241, 242.
Σέργιος β' Ἱεροσολύμων πατριάρχης.—125, 132, 138, 142, 242.
Σέργιος ἐπίσκοπος Ἰόππης.—241.
Σερκίζης, πατριάρχης τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις Ἀρμενίων.—323, 325, 327.
Σερπόχοβον.—255.
Σέρραι.—306, 447, 462.

Σευηριανὸς ἐπίσκοπος Γαβάλων. —15, 489.
Σεχπόζης 'Αρμένιος. —311, 312, 313, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 338, 343, 354, 375, 376.
Σὲχ-Φέδης, μουσουλμᾶνος Ἱεροσολυμίτης.—318.
Σήλυμνος.—304, 305.
Σηλύστρα. —305.
Σηστός. —304.
Σθλαβῖνοι. —186, 190, 194.
Σιαμάχεια.—270.
Σιαμχάλ. —271.
Σιαχναβὰζ χάνης.—270.
Σιδηρᾶ Πύλη ἐν Κ/πόλει.—372.
Σικελία.—408.
Σίλβεστρος 'Αλεξανδρείας πατριάρχης. —452.
Σίλβεστρος Ῥώμης ἐπίσκοπος.—143.
Σίλβεστρος (Συρόπουλος).—248, 279.
Σιμπίριον.—264.
Σιμπλικιανός. —78, 79, 82.
Σίμωνος αἵρεσις. —451.
Σινᾶ. — 129, 133, 296, 297, 298, 300, 301, 400, 401, 404.
Σιναῖται.—277, 286, 288, 294, 296, 297, 298, 299, 300, 301.
Σινώπη.—303, 306.
Σιρίκιος Ῥώμης ἐπίσκοπος. — 143.
Σιρίνης 'Αρμένιος.— 312.
Σίρμιον.—38.
Σισίννιος μάρτυς.—84.
Σιών. — 22, 124, 125, 126, 128, 129, 131, 132, 133, 134, 135, 140, 141, 203, 210.
Σκαρλᾶτος ἄρχων.—250.
Σκῆτις.—403.
Σκητιώτης.—403.
Σκληρὸς ὁ ἀποστάτης. —244.
Σκόπια.—292.
Σκούταρι.—248, 364.
Σκύθαι. —147, 176, 201, 213, 468.
Σκυθικὸν ἔθνος. —197.
Σκυλίτζης: 'Ιωάννης.
Σμολέτζκον.—254.
Σμολέντζκα. — 267.
Σμύρνη. —304, 462.
Σολομῶν: Σαλομῶν.
Σολομῶν Ἱεροσολύμων πατριάρχης.—125, 132, 138, 142.
Σολομώντεια ὕδατα. —312.
Σοσκός.—200.
Σουλεϊμὰν ἢ Σουλεϊμάνης α', σουλτᾶνος Κωνσταντινουπόλεως. — 320, 322, 348, 359, 450.
Σουλεϊμάνης β', σουλτᾶνος Κωνσταντινουπόλεως. —289.
Σουλεϊμὰν-πασᾶς, ἡγεμὼν Δαμασκοῦ. —378.
Σουμελᾶ μοναστήριον.—303.
Σοῦμνον.—304.
Σοφία, αὐτοκράτειρα Ῥωσσίας. — 275.

Σοφία, πρωτεύουσα πόλις Βουλγαρίας.—292, 305, 306.
Σοφιανά, νεώριον Κωνσταντινουπόλεως.—152.
Σπανόπουλος: Κωνσταντῖνος.
Σταυρός.—409.
Στελίχων ἢ Στιλίχων κόμης. — 66, 67, 75, 76, 77, 83.
Στενήμαχος.—244, 305.
Στέφανος πρωτομάρτυς.—12, 13.
Στέφανος ἐπίσκοπος Δωρίδος. — 240, 241.
Στέφανος Ῥώμης ἐπίσκοπος. — 143.
Στέφανος Σγουρόπουλος.—431.
Στρέμι.—306.
Συμεὼν ὁ ἀπόστολος, ἐπίσκοπος Ἱεροσολύμων.—8, 124, 126, 135, 142.
Συμεὼν Ἱεροσολύμων πατριάρχης.—125, 132, 139, 142, 244.
Συμεὼν Κ/πόλεως πατριάρχης. —476.
Συμεὼν Σαμψώνοβος.—251.
Σύμμαχος ἔπαρχος.—56.
Σύμμαχος ἐπίσκοπος Ἱεροσολύμων.—124, 127, 136, 142.
Σύμμαχος Ῥώμης ἐπίσκοπος.— 236.
Συρία.—234, 270, 339, 401, 407.
Συριάνοι.—355.
Συρίγος: Μελέτιος.
Συρόης περσάρχης.—238.
Σύροι.—315, 316, 320, 322, 323, 324, 326, 327, 328, 336, 357, 359, 360, 378, 384.
Σφέτζοι.—264, 266.
Σχολάριος: Γεννάδιος.
Σωζομενός.—287.
Σωζόπολις.—153, 219.
Σωσθενίου ἱερόν.—148.
Σωτήριχος Ναζιανζῶν.—462.
Σωτήριχος Ῥώμης ἐπίσκοπος.— 143.
Σωφρόνιος α' Ἱεροσολύμων πατριάρχης. —125, 130, 138, 142, 238, 239, 240, 293, 296, 357.
Σωφρόνιος β' Ἱεροσολύμων πατριάρχης. —125, 132, 139, 142, 244.
Σωφρόνιος γ' Ἱεροσολύμων πατριάρχης.—122, 133, 140, 142.
Σωφρόνιος δ' Ἱεροσολύμων πατριάρχης.—246.
Σωφρόνιος ε' Ἱεροσολύμων πατριάρχης.—142 ἐν ὑποσημειώσει, 246, 264, 265, 309, 319, 237.
Ταγγιάν.—242.
Τάναϊς.—271, 273.
Τάργα πίστεως.—236.
Τάργαλα.—271.
Ταρσός.—278.
Ταταρία.—266.
Τατάροι.—264, 267, 292.
Ταῦροι.—176.

Ταυρόννησος.—292, 303.
Τελέσφορος Ῥώμης ἐπίσκοπος.—143.
Τέρκη.—271.
Τέρκοι.—271.
Τζαριγράδι.—262.
Τζατατζούϊα, μοναστήριον.—284.
Τζερβένβοδα.—304, 305, 306, 307.
Τζερκέζοι.—264.
Τζέρνα.—253.
Τζερνίκη.—302.
Τζιμισκῆς.—234.
Τζίτα.—344.
Τζόρλου Ἀλῆ πασᾶς.—344.
Τζορόχης ποταμός.—287.
Τζουτόβου μοναστήριον.—255.
Τζούρ.—271.
Τίβερις ποταμός.—37.
Τιγηνὸν-Ticinum.—35.
Τίγρης ποταμός.—428.
Τικηνῶν ἐκκλησία.—77.
Τιμόθεος ὁ ἀπόστολος.—25.
Τιμόθεος Κ/πόλεως πατριάρχης.—260.
Τιτάν.—176.
Τιφλίζι ἢ Τιφλίζιον.—270, 306.
Τμουτορακάνιον.—263.
Τόμος Ἀγάπης, ἐπιγραφὴ βιβλίου.—279.
Τοπάλ Ὀσμὰν πασᾶς.—312.
Τοποκόβιον.—474.
Τόρνοβον ἢ Τούρνοβον.—274, 304, 305, 449.
Τούλα.—254.
Τούναβις ποταμός.—303, 304.
Τουρκία.—225.
Τοῦρκοι.—220, 221, 223, 267, 271, 282, 284, 287, 289, 453.
Τουσκία.—61, 82.
Τραπεζοῦς.—287, 303, 306, 425, 431.
Τραπεζούντιοι.—424.
Τραυλός: Μιχαήλ.
Τριβαλλοί.—186.
Τριδέντον.—282.
Τρίπολις ἡ πρὸς Πόντον.—303, 306.
Τρίπολις Συρίας.—305, 306.
Τριχᾶς: Ἰωάννης.
Τροία.—190.
Τύανα.—462.
Τυρουλόη.—363.
Τωβίας ἐπίσκοπος Ἱεροσολύμων.—124, 126, 135, 142.
Ὑάμπολις.—304, 305.
Ὑγῖνος Ῥώμης ἐπίσκοπος.—143.
Ὑψωμαθεῖα.—281, 284.
Φαβεντία.—57.
Φαέθων.—476.
Φανάρι Κ/πόλεως.—277, 285.
Φαραώ.—200, 442.
Φᾶσις ποταμός.—271.
Φεϊζῆς μουασεπετζῆς.—356.
Φεισών.—428.
Φῆλιξ μάρτυς.—42.
Φῆλιξ διάκονος.—78, 79.

Φῆλιξ Ῥώμης ἐπίσκοπος.—143.
Φῆστος.—11, 12.
Φιλαδέλφεια.—240, 451.
Φιλάρετος μητροπολίτης Ῥοστοβίου καὶ εἶτα πατριάρχης Μοσχοβίας. — 254, 258, 259, 260, 266.
Φίλιππος ἐπίσκοπος Ἱεροσολύμων. —124, 126, 135, 142.
Φιλίππου τοῦ ἁγίου ἐκκλησία ἐν Τραπεζοῦντι.—287.
Φιλιππούπολις.—244, 274, 304, 305, 306, 462, 479, 480.
Φίλων ἱστοριογράφος, ἐπίσκοπος Καρπαθίου.—393, 404.
Φινεές.—14.
Φλαβιανὸς ἔπαρχος.—57, 61.
Φλαβιανὸς Ῥώμης ἐπίσκοπος.—143.
Φλορεντίνη.—82.
Φλορεντίνων πόλις.—58.
Φλωρεντία.—246, 248, 282.
Φλωρεντῖναι.—57.
Φλότζι.—305.
Φοινίκη.—401.
Φοξάνι.—305.
Φορτουνᾶτος.—86.
Φραγκία.—250.
Φράγκοι.—227, 236, 237, 244, 285, 286, 292, 293, 297, 298, 300, 357, 447, 448.
Φράγκων ἔθνος.—60.
Φράντζα.—250, 299.
Φραντζέζοι.—237, 288, 292.
Φράροι.—228, 285, 293.
Φριτιγία.—67.
Φρύγες.—190.
Φυλακὴ τοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἀναστάσεως.—324, 325.
Φυτιάνος-ὁ ἐκ Φυτιάνων τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Χαλδίας.—303.
Φωκᾶς αὐτοκράτωρ.—192, 234, 238.
Φώτιος πατριάρχης Κ/πόλεως.—242.
Χαβίμ.—12.
Χαζαρικαὶ πληθύες.—427.
Χαιρίανα.—303.
Χαλδαϊκή.—422.
Χαλδία.—303.
Χαλέπι.—339.
Χαλεπλῆς.—242.
Χαλὶλ ἀγᾶς.—379, 383.
Χαλὶλ ἐφέντης.—365.
Χαλισσᾶς, οἰκονόμος τῆς μεγάλης βεζιρείας. — 339, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 353, 371.
Χαλκηδών.—293, 296, 329, 462.
Χαλκοκονδύλας.—250.
Χαμπέσιοι.—360, 361.
Χαντρηνός: Εὐστάθιος.
Χαρταγένη.—32, 86.
Χασκιοῖ Κ/πόλεως.—280.
Χάτζων.—190, 191.
Χελιδόνεοι νῆσοι.—304.
Χηλή.—306.
Χίμαιρα.—410.

Χῖοι τεχνῖται.—293.
Χίος. — 217, 223, 289, 303, 304, 380.
Χλίντζα μοναστήριον —284.
Χμίλης ἀρχηγὸς Ταττάρων.—267.
Χριστιανούπολις.—223.
Χριστόδουλος Γάζης μητροπολίτης.—247.
Χριστόδουλος α' Ἱεροσολύμων πατριάρχης. — 125, 132, 139, 142, 242.
Χριστόδουλος β' Ἱεροσολύμων πατριάρχης.—125, 132, 139, 142, 233, 243.
Χριστόδουλος Παμπούχης.—281.
Χριστούπολις.—462.
Χριστόφορος, ἀρχιμανδρίτης Ἱεροσολυμίτης.—261.
Χρύσανθος Ἱεροσολύμων πατριάρχης.—142, 310.
Χρυσῆ Πύλη Κ/πόλεως — 269.
Χρυσολωρᾶς.—250.
Χρυσοπηγή.—281.
Χρυσόπολις.—284.
Χῶναι.—248, 262.
Χωνειάτης (Νικήτας).—245, 247.
Ὤμερ Χαττάπ: Ὤμαρ κτλ.
Ὡραία Πύλη Κ/πόλεως. —157.
Ὠχρείδου πόλις = Ἀχρίς. —288.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.

Σελίς

Πρόλογος (Предисловіе) . . . . α'

1. Ἀνδρέου Ἱεροσολυμίτου, ἀρχιεπισκόπου Κρήτης, περὶ τοῦ βίου καὶ τοῦ μαρτυρίου τοῦ ἁγίου ἀποστόλου καὶ ἀδελφοθέου Ἰακώβου. Андрея Іерусалимитянина, архіепископа Критскаго, о жизни и мученичествѣ Святаго апостола и брата Господня Іакова. (Конца VII в.) 1

2. Σευηριανοῦ ἐπισκόπου Γαβάλων λόγος περὶ εἰρήνης. Севиріана, епископа Гавалскаго, слово о мирѣ. (401 г.) 15

3. Παυλίνου, βίος τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Ἀμβροσίου ἐπισκόπου Μεδιολάνων. Павлина, житіе Св. Амвросія Медіоланскаго. (VII в.) . . 27

4. Μάρκου ἐρημίτου πρὸς τοὺς λέγοντας μὴ ἡνῶσθαι τὴν ἁγίαν σάρκα τοῦ Κυρίου μετὰ τοῦ Λόγου, ἀλλ' ὡς ἱμάτιον μονομερῶς περικεῖσθαι, καὶ διὰ τοῦτο ἄλλως μὲν ἔχειν περὶ τὸν φοροῦντα, ἄλλως δὲ περὶ τὸν φορούμενον, ἤγουν τὰ Νεστορίου φρονοῦντας. Св. Марка пустынника, слово противъ Несторіанъ. (IV—V в.) 89

5. Λείψανον ἐγκωμίου εἰς Κωνσταντῖνον πιθανῶς ζ' τὸν Πορφυρογέννητον. (Отрывокъ хвалебнаго слова въ честь Константина Багрянороднаго) . . 114

6. Λόγος τοῦ μεγάλου βασιλέως κυροῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ,

Σελίς

ἐκδοθεὶς παρ' αὐτοῦ πρὸς Ἀρμενίους δοξάζοντας κακῶς μίαν φύσιν ἐπὶ Χριστοῦ. Рѣчь Императора Алексѣя Комнина противъ Армянъ. (1094 г.) 116

7. Δίπτυχα τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις ἐκκλησίας. Диптихи Іерусалимской церкви. (Конца XIII в.) . . 124

α') Στιχηρὰ ψαλλόμενα εἰς τὴν μνήμην τῶν ἀοιδίμων πατριαρχῶν Ἱεροσολύμων.

β') Κανὼν φέρων ἀκροστιχίδα τήνδε· «ὕμνοις γεραίρω τῆς Σιὼν τοὺς ποιμένας»· ἐν δὲ τοῖς τριαδικοῖς καὶ θεοτοκίοις «τοῦ ἀναξίου Νείλου».

γ') Ἕτερος κανὼν φέρων ἀκροστιχίδα τήνδε, χωρὶς τῶν τριαδικῶν καὶ τῶν θεοτοκίων· «ἀρχιερέων Θεοῦ πόλει αἰνῶ τοὺς ἄθλους».

δ') Ἐκτενὴς ἱκεσία μετὰ τῆς τῶν διπτύχων ἀναγνώσεως.

8. Ἀλεξίου Μακρεμβολίτου λόγος ἱστορικὸς περιέχων τὴν τῶν Γεννουϊτῶν ἀσθένειαν, ὅτε εἰς τὴν τῶν Ῥωμαίων ἀφίκοντο, καὶ τὰς εἰς αὐτοὺς τῶν κρατούντων εὐεργεσίας καὶ τὴν ἐντεῦθεν τούτων εὐδαιμονίαν καὶ τὸν πλατυσμὸν καὶ τὴν ὕστερον αὐτῶν περὶ τοὺς εὐεργέτας κακοτροπίαν καὶ ἐπιβουλήν. Алексѣя Макремболита, рѣчь, о ничтожествѣ Генуэзцевъ, когда они впервые появились въ Византійской странѣ, о благодѣяніяхъ, оказанныхъ имъ императорами, о томъ, какъ они вслѣдствіе того, стали благоденствовать и расширились; наконецъ о ихъ козняхъ и измѣнѣ по отношенію къ своимъ благодѣтелямъ. (1348 г.) 144

9. Κωνσταντίνου Ἀκροπολίτου, λόγος εἰς τὸν μεγαλομάρτυρα καὶ μυροβλύτην Δημήτριον μετὰ δύο πρὸς Θεσσαλονικεῖς ἐπιστολῶν. Константина Акро-

Σελίς

полита, слово о Великомученикѣ Димитріи мνроточивомъ и два письма къ Солунянамъ. (XIII—XIV в.) 160

10. Γερμανοῦ πατριάρχου Ἱεροσολύμων, ἐπιστολὴ ἐγκύκλιος πρὸς τοὺς ἁπανταχοῦ εὑρισκομένους μητροπολίτας ἐπισκόπους ἱερεῖς καὶ κληρικοὺς τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Κωνσταντινουπόλεως. Германа, патріарха Іерусалимскаго, окружное посланіе къ Константинопольской Архіепископіи. (Конца 1547 г.). 216

11. Κυρίλλου Λουκάρεως πάπα καὶ πατριάρχου Ἀλεξανδρείας, διάλογος βραχύς, ἐν ᾧ καταλεπτῶς θεωρεῖται ὁ κίνδυνος ὁποῦ μέλλει νὰ προξενήσῃ πολὺ κακὸν καὶ ζημίαν. προβαίνοντος τοῦ καιροῦ, εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως διὰ τῆς παρουσίας τῶν Γεζουΐτῶν εἰς τὸν Γαλατᾶ, καὶ σκέψις πῶς ἤθελεν εἶσται δυνατὸν ὁ τοιοῦτος κίνδυνος νὰ καταλυθῇ. Τὰ τοῦ διαλόγου πρόσωπα Ζηλωτὴς καὶ Φιλαλήθης. Кирилла Лукариса, патріарха Александрійскаго, краткій разговоръ, въ которомъ подробно разсматриваются зло и вредъ, который современемъ грозятъ причинить Константинопольской церкви обитающіе въ Галатѣ Генуэзцы; при этомъ обсуждаются мѣры, какими возможно было бы отвратить эту опасность. (1616 г.). 220

12. Δοσιθέου Νοταρᾶ πατριάρχου Ἱεροσολύμων, παραλειπόμενα ἐκ τῆς ἱστορίας περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις πατριαρχησάντων. Досиөея Нотары, патріарха Іерусалимскаго, неизданныя главы исторіи Іерусалимскихъ патріарховъ. (XVII в.— 1705 г.) 231

Σελίς

13. Παρθενίου μητροπολίτου Καισαρείας τῆς Παλαιστίνης, τοῦ ἐξ Ἀθηνῶν, ἱστορία τῆς μεταξὺ Ῥωμαίων τε καὶ Ἀρμενίων διαφορᾶς περὶ τῶν ἐν Παλαιστίνῃ ἁγίων τόπων. Парөенія аөинянина, митрополита Кессаріи Палестинской, разсказъ о распряхъ между православными и армянами по поводу Палестинскихъ Святыхъ мѣстахъ. (XVIII в.). 308

14. Ἀποσπάσματα τοῦ ἁγίου Εἰρηναίου ἐπισκόπου Λουγδούνων. Отрывки изъ твореній Св. Иринея, епископа Ліонскаго. (III в.). 387

15. Εὐχὴ κατὰ στίχον· ποίημα Ῥωμανοῦ τοῦ μελῳδοῦ. Молитва пѣснопѣвца Романа. (VI или VIII в.) 390

16. Φίλωνος ἐπισκόπου Καρπαθίου ἐπιστολὴ πρὸς Εὐκάρπιον. Филона, епископа Карпаѳійскаго, Письмо къ Евкарпу Палестинскому. (IV—V в.). 393

17. Ἀναστασίου μοναχοῦ τοῦ ἁγίου ὄρους Σινᾶ κεφάλαια διάφορα καὶ πάνυ ὠφέλιμα, καὶ περὶ βλασφημίας. Анастасія Синаита, главы разнообразнаго содержанія, весьма полезныя и о кощунствѣ. (VI в.) 400

18. Κωνσταντίνου Ἀκροπολίτου λόγος εἰς τὸν ἅγιον Βάρβαρον. Константина Акрополита, Слово въ честь Св. Варвара. (XIII—XIV в.) . . . 405

19. Κωνσταντίνου τοῦ πρωτονοταρίου καὶ πρωτοβεστιαρίου τοῦ Λουκίτου, ἐπιτάφιον εἰς τὸν ἐν βασιλεῦσιν ἀοίδιμον ἐκεῖνον καὶ τρισμακάριστον κύριον Ἀλέξιον τὸν μέγαν Κομνηνόν. Константина Лукита протонотарія и протовестіарія, надгробное слово въ честь императора Алексѣя великаго Комнина. (XIV в.) 421

20. Τοῦ πρωτονοταρίου Τραπεζοῦντος Στεφάνου τοῦ Σγουροπούλου πρὸς τὸν βασιλέα κυρὸν Ἀλέξιον τὸν Κομνηνὸν στίχοι ἐγκωμιαστικοί. Стефана Сгуропу-

Σελὶς

ло, трапезунтскаго протонотарія, хвалебные стихи въ честь императора Алексѣя Комнина. (XIV в). 431

21. Βίος καὶ πολιτεία τῆς ὁσίας μητρὸς ἡμῶν Παρασκευῆς τῆς νέας τῆς ἐξ Ἐπιβατῶν, Ματθαίῳ τῷ ταπεινῷ μητροπολίτῃ Μυρέων συγγραφείς. Матѳея Мирскаго митрополита, житье преподобной нашей матери Параскевы младшей, родомъ изъ Эпиватъ. (XVII в.) 438

22. Διαφόρων ἐγγραφῶν σειρὰ πρώτη. (Первый отдѣлъ разныхъ документовъ) 454

α′) Ἐπίσημον ἔγγραφον κατὰ τῶν εἰκονομάχων καὶ Μανιχαίων. Никифора I, Константинопольскаго патріарха, противъ иконоборцевъ и манихеевъ. (IX в.) 454

β′) Λείψανον πράξεως τοῦ πατριάρχου Μιχαὴλ τοῦ τοῦ Ἀγχιάλου. Михаила Анхіалскаго, Константинопольскаго патріарха, отрывокъ акта о ставропигіяхъ (1176 г.). 460

γ′) Πρᾶξις περὶ σταυροπηγίων ἐπὶ πατριάρχου Γεωργίου τοῦ Ξιφιλίνου. Георгія Ксифилина, Константинопольскаго патріарха, о ставропигіяхъ. (1192 г.) 461

δ′) Ἀνώνυμον ἔγγραφον ἐκδοθὲν μετὰ τὴν φραγκικὴν κατάκτησιν τῆς Κ/πόλεως. Безъимянный документъ, изданный послѣ завоеванія Константинополя франками. (XIII в.). 464

ε′) Πρᾶξις τοῦ πατριάρχου Κ/πόλεως Γερμανοῦ β′, σταλεῖσα πρὸς τὸν μητροπολίτην Ἰκονίου. Актъ Константинопольскаго патріарха Германа II, отправленный къ митрополиту Иконійскому. (XIII в.). 464

ς′) Τοῦ αὐτοῦ Γερμανοῦ τῇ τοῦ Ξηροῦ γυναικί. Того же Германа письмо къ вдовѣ Ксироса . . . 465

Σελὶς

ζ') Τοῦ αὐτοῦ ἁγιωτάτου Γερμανοῦ περί τινος ἀποκαρέντος καὶ πάλιν ἀποδυσαμένου τὰ μοναχῶν. Того же Германа письмо относительно нѣкоего мужа, принявшаго монашество, потомъ отвергшаго его 466
η') Τὸ ἴσον τοῦ βουλγαρικοῦ χρυσοβούλλου τοῦ ἐν τῇ τῆς Ἐλεούσης μονῇ. Копія съ болгарскаго хрисовулла, находящагося въ Элеускомъ монастырѣ. (1341 г.) 467
ϑ') Χρυσόβουλλον βουλγαρικόν. Болгарскій хрисовуллъ . 468
ι') Τὸ ἴσον τοῦ προστάγματος τοῦ βασιλέως κυροῦ Ἰωάννου. Копія съ указа императора Іоанна Кантакузина. (1379 г.) 470
ια') Ἔγγραφον συνόδου πιθανῶς ἐν Θεσσαλίᾳ ἢ ἐν Ἠπείρῳ ἀθροισθείσης διὰ Ἰωάννου α' τοῦ νόθου, σεβαστοκράτορος Θεσσαλίας καὶ δουκὸς Νεοπατρῶν, ἢ διὰ Νικηφόρου α' τοῦ δεσπότου Ἠπείρου. Актъ собора, вѣроятно въ Θессаліи, или въ Эпирѣ созваннаго Іоанномъ I незаконнорожденнымъ, Севастократоромъ Θессалійскимъ и герцогомъ Неопатрскимъ, или Никифоромъ I, Эпирскимъ господаремъ. (1278 г.). . . . 471
ιβ') Ἀνώνυμον ἔγγραφον τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχριδῶν. Безъимянный документъ Охридской архіепископіи. (XIII в.). . , ... 474
ιγ') Ἔγγραφον τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Συμεὼν α', ἐκδοθὲν μετὰ τὸ ἔτος 1484. Документъ Вселенскаго патріарха Симеона I. (послѣ 1484 года) 476
ιδ') Συνοδικὸς τόμος περὶ τῆς μητροπόλεως Ἀδριανουπόλεως. Синодальное рѣшеніе о границахъ Адріанопольской митрополіи. (1517-1518 г.). 478
ιε') Ἔγγραφον Σαμουὴλ πατριάρχου Ἀλεξανδρείας περὶ

Σελὶς

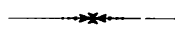
Σπαντωνῆ τοῦ Βυζαντίου. Документъ Самуила, патріарха Александрійскаго, о византійцѣ Спантони, посѣтившемъ Святыя Мѣста и назначенномъ великимъ риторомъ Александрійскаго Апостольскаго престола въ Царьградѣ. (1732 г.) 481

23. Παροράματα καὶ διορθώσεις. Ошибки и исправленія 485

24. Ἀναγνώσματα τῶν χειρογράφων, διορθωθέντα τὰ πολλὰ κατὰ τὴν τύπωσιν καὶ μὴ ὑποσημειωθέντα. Чтенія рукописей, исправленныя большею частью при печатаніи, но не отмѣченныя. . . . 489

25. Πίναξ κυρίων ὀνομάτων. Указатель собственныхъ именъ 495

26. Περιεχόμενα. Оглавленіе 529

	Τιμή. Р.	К.
35-ον τεῦχος. Παϊσίου Ἁγιαποστολίτου ἱστορία τοῦ ὄρους Σινᾶ καὶ τῶν περιχώρων αὐτοῦ (1577-1592), ἐκδ. μετὰ προλόγου ὑπὸ Α. Παπαδοπούλου Κεραμέως. Ῥωσσιστὶ ὑπὸ Γ. Δεστούνη	3	50
36-ον » Ἔφρασις ὁδοιπορίας τοῦ πατρὸς Ἰγνατίου κατὰ τὴν Βασιλεύουσαν τὸν Ἄθωνα τὴν Ἁγίαν Γῆν καὶ τὴν Αἴγυπτον (1766-1776), ἐκδιδ. ὑπὸ Β. Ν. Χιτροβοῦ	—	50
Λογοδοσίαι τοῦ ὀρθοδόξου Παλαιστινοῦ συλλόγου:		
1882—1883	1	50
1883—1884 ἐξηντλήθη	1	10
1884—1885	1	—
1885—1886 μετὰ δύο τοπογραφικῶν χαρτῶν τῆς Ἱερουσαλήμ	4	—
1886—1887	1	50
1887—1888	1	70
1888—1890	5	—
Ἀνακοινώσεις τοῦ αὐτοκρατορικοῦ Παλαιστινοῦ συλλόγου:		
1-ος τόμος, φεβρουάριος 1886 μέχρι δεκεμβρίου 1887	3	50
2-ος » σεπτέμβριος 1890 » φεβρουαρίου 1891	5	50
Περιηγήσεις Βασιλείου Γρηγορίου τοῦ Βάρσκη. 4 τόμοι μετὰ 145 εἰκόνων καὶ σχεδίων. Ἄδετοι 25 ρούβλια. Δεδεμένοι	33	—
Ἱεροσολυμιτικὴ Βιβλιοθήκη ὑπὸ Α. Παπαδοπούλου Κεραμέως. Τόμος 1-ος μετὰ 15 φωτοτυπιῶν	15	—
Ἀνάλεκτα ἱεροσολυμιτικῆς σταχυολογίας ὑπὸ Α. Παπαδοπούλου Κεραμέως. Τόμος I	10	—
Παλαιστίνη καὶ Σινᾶ:		
1-ον τεῦχος. Βιβλιογραφικὸς κατάλογος τῶν ῥωσσιστὶ ἐκδεδομένων βιβλίων περί τε τῶν Ἁγίων Τόπων καὶ τῆς Ἀνατολῆς ὑπὸ Β. Χιτροβοῦ	1	—
2-ον » Περιγραφὴ ἀρχαίων καὶ μεσαιωνικῶν νομισμάτων, δωρηθέντων εἰς τὸν ὀρθόδοξον Παλαιστινὸν Σύλλογον, ὑπὸ Ι. Β. Πομιάλοβσκη	—	65
Ὁδηγὸς τοῦ κατὰ τὴν Ἁγίαν Γῆν ὀρθοδόξου προσκυνητοῦ ὑπὸ τοῦ πρωθιερέως Β. Α. Μιχαηλόβσκη. Τεῦχος α', ἀπὸ Κιέβου μέχρι Παλαιστίνης. Τεῦχος β', ἀπὸ Ἰόππης μέχρις Ἱεροσολύμων καὶ ἑξῆς. 20 λιθογραφίαι	1	35
Περὶ τοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις ναοῦ τῆς τοῦ Κυρίου Ἀναστάσεως ὑπὸ τοῦ πρωθιερέως Β. Α. Μιχαηλόβσκη, μετὰ 8 εἰκόνων	—	30
Τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ. 2-α ἔκδοσις μετὰ 7 εἰκόνων	—	10
Πατερικὸν Παλαιστίνης. 1-ον τεῦχος, βίος τοῦ ὁσίου Σάβα τοῦ θεοφόρου μετὰ εἰκόνων	—	40
Κατὰ τὴν ἁγίαν Γῆν: παλαιστιναὶ ἀναμνήσεις (1873—1874) ὑπὸ Σ. Π. β' ἔκδοσις	—	50
Μία ἑβδομὰς ἐν Παλαιστίνῃ· ἐκ τῶν περιηγητικῶν ἀναμνήσεων Β. Ν. Χιτροβοῦ. β' ἔκδοσις	—	30
En Terre Sainte. Souvenirs de voyage. Non rélié. 2 R. rélié	3	—
Περὶ τοῦ ζωοδόχου τάφου τοῦ Κυρίου ὑπὸ Β. Ν. Χιτροβοῦ. δ' ἔκδοσις μετὰ εἰκόνων	—	40
Ἀναμνήσεις ταξειδίου εἰς Κωνσταντινούπολιν Κάϊρον καὶ Ἱερουσαλὴμ ἐν ἔτει 1887 ὑπὸ Α. Κοπτέβου	2	—
Τοπογραφικὸς χάρτης τῆς Ἱερουσαλὴμ εἰς φύλλον ἐπὶ λινοῦ ὑφάσματος	3	50
Δῶρα εὐλογίας ἐκ τῆς πόλεως Ἱερουσαλήμ. 31 εἰκονισμέναι αὐτῆς ἀπόψεις	—	35
Δῶρα εὐλογίας ἐκ τῆς ἁγίας Γῆς. 25 εἰκόνες	—	25
Δῶρα εὐλογίας ἐκ τῆς ἁγίας πόλεως Ἱερουσαλὴμ καὶ Παλαιστίνης. 56 εἰκόνες κεχωρισμέναι	—	50

Διὰ τὰ μέλη τοῦ Συλλόγου γίνεται ἔκπτωσις 20 %, διὰ τοὺς βιβλιοπώλας 30 % καὶ διὰ τὰς φιλολογικὰς ἑταιρίας καὶ τὰ ἐκπαιδευτικὰ καθιδρύματα καὶ τὰς δημοσίας βιβλιοθήκας 50 %.

Ἡ ἀποθήκη τῶν ἐκδόσεων κεῖται ἐν τῷ Γραφείῳ τοῦ Συλλόγου, εἰς Πετρούπολιν, κατὰ τὴν προκυμαίαν Μόϊκας, παρὰ τὴν Κυανῆν Γέφυραν, Ἀριθ. 91, κατοικίας ἀριθ. 16.

Αἱ πωλήσεις τῶν ἐκδόσεων τῆς Ἑταιρίας ἐκτὸς τῆς Ῥωσσίας γίνονται διὰ τοῦ ἐν Λειψίᾳ βιβλιοπώλου αὐτῆς **Otto Harrassowitch. Allemagne Leipzig, Querstrasse 14.**

Бл҃гвитъ тѧ Гд҃ь
ѿ Сїѡна, и҆ оу҆зриши
бл҃гаѧ Іеⷬ҇лима